

Vedat Türkali

Güven - Cilt 1

Türkçe Edebiyat

2. BASIM

GÜVEN - Cilt 1 • Vedat Türkali

40
Türkçe Edebiyat
918

VEDAT TÜRKALİ

Asıl adı Abdülkadir Pirhasan. 1919 yılında Samsun'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nü bitirdi. Maltepe ve Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1951'de siyasal eylemlerde bulunmakla suçlanarak tutuklandı. Askeri mahkeme tarafından dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yedi yıl sonra koşullu olarak serbest bırakıldı.

Vedat Türkali 1944-1950 yılları arasındaki ağır baskı döneminde devrimci sanat çevrelerinde ilk kez el altında dolaştırılan gizli şiirleriyle (özellikle "İstanbul" şiiri ile) tanındı. Şiir uğraşlarını gizlilik döneminden sonra düştüğü hapishane süresince de sürdürdü.

1958 yılında cezaevinden çıktıktan sonra sinema alanında çalıştı. 40'ın üzerinde senaryo yazdı ve üç filmin yönetmenliğini yaptı. Senaryolarını Vedat Türkali takma adıyla yazıyordu. Film alanındaki emekleri günümüz Türk Sineması'nda seçkin bir yer tutar. Geniş izleyici yığınlarını da saran bu çalışmalarının genç Türk Sineması'nın oluşum ve gelişiminde etkin bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir.

Yazdığı dört tiyatro oyunu, ulusal gelenek ve değerlere dayanan oyunlar olarak (ikisi türkülerle işlenmiş epik yapıda) özgün öncü nitelikler taşır. *141. Basamak,* 1970'de Ankara'da sergilendi. *Bu Ölü Kalkacak,* 1976 yılında İstanbul Belediye Şehir Tiyatrosu'nda sergilenirken yasaklandı. *Dallar Yeşil Olmalı,* 1985'te yayımlandı. Yazdığı son tiyatro oyunu olan *Şeytanın Kaşık Oyunları* (2000) deprem konusunu işlemektedir.

Vedat Türkali, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Barış Derneği yöneticilik ve üyeliklerinde bulundu. Aydınlar Dilekçesi ve Barış Derneği davalarından yargılandı.

İlk romanı *Bir Gün Tek Başına,* 1974 yılında yayımlandı. Bu roman sanatsal ve yazınsal görüşlerinden ödün vermeden sinematografik özelliklerin romana aktarıldığı üstün başarılı bir yapıt olarak heyecanla karşılandı. Türkali, *Bir Gün Tek Başına*'da 27 Mayıs askeri darbesi öncesindeki Türkiye aydınlarının bunalımlı çıkmazını sergiler.

İkinci romanı *Mavi Karanlık* ağır koşullarda aydınlar arası hesaplaşmaya dayanan umutsuz bir sevi romanı olarak 1983'te yayımlandı. Üçüncü romanı *Yeşilçam Dedikleri Türkiye* için Türk romanında bir dönüm noktasıdır denebilir. Bu yapıtında da Türkali, bir tarih parçasının karmaşasındaki Türkiye'nin çelişkilerle yüklü acı tatlı serüvenini bölüşen tanıklarıyla yüzyüze getiriyor okuyanları.

Bu Gemi Nereye (1985) adlı düzyazı, söyleşi ve soruşturmalarından oluşan kitabı, Türk Sineması üzerine araştırma yapacaklar için kaynakça niteliğindedir.

Önsözlerinde Türk Sineması'nın yapısı ile ilgili önemli açıklamaları içeren iki senaryo kitabı var: 1. *Üç Film Birden*-1979 (*Bedrana, Kara Çarşaflı Gelin,*

Analık Davası) 2. *Eski Filmler*-1984 (*Otobüs Yolcuları*, *Karanlıkta Uyananlar*, *Güneşli Bataklık*, *Umutsuz Şafaklar*).

1990'da yayımlanan *Tek Kişilik Ölüm*, gerçek kişilere ve gerçek olaylara dayalı bir dönem romanıdır. Daha sonraki on yıl boyunca Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi niteliğindeki, İkinci Dünya Savaşı döneminin siyasal yapısının sergilendiği *Güven* adlı iki ciltlik romanını yazar. Bu romanı rahat yazmak için 10 yıl Londra'da kalır.

Bunların dışında düzyazıları, söyleşileri, savunmaları *Tüm Yazıları Konuşmaları* (2001), *Tüm Yazıları Konuşmaları 2* (2014) adlı kitaplarda toplanmıştır. Ayrıca yazarın Kürt sorunu ile ilgili yazıları *Özgürlük İçin Kürt Yazıları* (2002), *Özgürlük İçin Kürt Yazıları 2* (2014) adlı kitaplarında yer almaktadır.

Komünist (2001) adlı bir anı kitabı vardır. Bu kitap çocukluğundan ve tutuklanma sürecine kadarki yaşamından kesitler içerir.

2004 yılında yayımlanan *Kayıp Romanlar* adlı romanı ise 90'lı yıllar Türkiye'sini, siyasi sürgünden ülkesine dönen emekli bir doktorun gözünden anlatır.

Kayıp Romanlar ayrıksı bir aşk romanıdır da aslında. Bir İstanbul romanıdır ancak romanın akışı İstanbul'dan Diyarbakır'a, oradan da İsviçre'ye kadar uzanır.

Yalancı Tanıklar Kahvesi (2009), 12 Eylül'e giden süreçte geçer. Kökleri o yıllara dayanan ve ağırlığını günümüzde çokça hissettiren toplumsal ve siyasal gelişmeler, çatışmalar, toplumsal güç olarak din ve sendikalaşmalar gibi konuların ve olayların sağlam bir fon oluşturduğu roman, 12 Eylül darbesine doğru giderken, kahramanlarının hayatları üzerinden farklı bir bakış açısı getiriyor.

2014'te Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan *Bitti Bitti Bitmedi* adlı romanında ise Türkiye'nin netameli mevzularından olan Ermeni meselesini mercek altına almıştır.

Vedat Türkali, senaryoları, oyunları ve romanları ile ulusal ve uluslararası alanda birçok ödül almıştır. *Bir Gün Tek Başına* adlı romanı ile 1974 Milliyet Roman ödülü ve 1976 Orhan Kemal Roman ödülü; Çekoslovakya'da Carlovy Vary Film Festivali'nde Bedrana filmiyle, 1982 Cidale, Güneşli Bataklık ile 1982 sendika ödüllerinden başka Dallar Yeşil Olmalı oyunu ile de 1970 TRT Sanat ödüllerini almıştır.

1 Mayıs 2004-1 Mayıs 2005 yılı, aydınların, sanatçıların, kültür sanat kurumlarının ve insan hakları savunucularının katılımı ile "Vedat Türkali Yılı" ilan edilmiştir. Çok çeşitli etkinliklerle geçen bu bir yıl, ilk kez yaşayan bir aydına armağan edilmiştir.

Vedat Türkali

Güven

Cilt 1

Ayrıntı: *918*
Türkçe Edebiyat Dizisi: *40*

Güven
Cilt 1
Vedat Türkali

Son Okuma
Ahmet Batmaz

© Vedat Türkali, 2015

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak Fotoğrafı
Altrendo Images / Getty Image Turkey

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı
Ali Laçin - Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu - İstanbul - Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Ayrıntı Yayınları'nda Birinci Basım: *2015*
İkinci Basım: *2020*
Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-029-0
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/AYRINTIYAYINEVI facebook.com/ayrinti.yayinlari instagram.com/ayrintiyayinlari

Vedat Türkali

Güven

Cilt 1

27 Ocak 1945'te Sansaryan Han'da
Güvenlik'teki soruşturması sırasında yaşamını
onurlu biçimde yitiren gerçek insan, yiğit
devrimci Hasan Basri Alp'in yüce anısına.

Bu romanın yazılmasında çalışmam boyu, gerekli her konuda yardımını, desteğini esirgemeyen değerli dostum Profesör Dr. Mete Tunçay'a, Komintern arşivlerindeki incelemeler için yardımcı olan, Sovyetler Birliği'ndeki araştırmalarım, gezilerim sırasında olanaklar sağlayan başta Türkolog Sayın Vera Feonova'ya, Sayın Türkologlar Kalina Belova'ya, Larissa Sofranova'ya, Tania Izmailova'ya, romanın kuruluşunda eleştirileriyle katkıda bulunan oğlum Barış Pirhasan'a, çeşitli yardımlarıyla kitaba emeği geçen tüm dostlarıma içten borçluluk duygularımla sağ olsunlar diyorum! Moskova'da devrimcilerin yaşadığı, çalıştığı tüm yerleri gezdirip sıcak anlatılarıyla tanıtan, yıllar önce yitirdiğimiz coşkulu, babacan komünist Martel Şükrü'yü saygıyla, sevgiyle anıyorum.

Vedat Türkali

BİRİNCİ KİTAP

Savaş Yılları

Boşuna bekliyordu. Gelmeyecek demek. Saat altıyı geçti. Tam beş diye konuşmuşlardı. Bu kahveyi gösteren de oydu. Köprü'nün Balıkpazarı ayağının dibinde, Haliç'in kıyıcığına dikilmiş köşe yapının altındaki minicik kahveyi daha önce de kaçtır görürdü ya, ilk kez oturuyordu. Köprü'den, Eminönü Alanı'ndan akıp giden insan, araç seli, Haliç'te gezinen motorlar, mavnalar, kıyılara yığılmış dizi dizi teknelerin sayısız direkleri, tepeden bakarak yöreyi ağır ağır denetler gibi uçuşan martılar, koca bir saat boyu oyalanmasına yetmemiş, uzadıkça da çevresine daha kuşkulu bakar olmuştu. Nerede kaldı bu oğlan? Tutuklama falan olmasın! Peşine takıldılar, atlatamadı belki. Kahve önündeki üç beş masanın balıkçı, kayıkçı kalabalığını gözden geçirdi yeniden. Konuşup gülüşen, birbirlerine takılıp şakalaşanlar,

kahve, çay yudumlayanlar öylesine çoğaldılar ki, tek kuşkulanılacak kişi kahve duvarına yapışık masada, elindeki gazeteyi okur görünen kendisiydi. Kalktı. Garsona parayı ödeyip yürüdü. Beş on adım ötesinde sırayla bekleşen Karaköy dolmuş sandallarına giderken göz ucuyla yeniden baktı çevresine. Sonuncu kişi olarak atladığı sandaldakilere de baktı tek tek. Kucağında tavukla bir yaşlı adam, teknenin başında usul usul konuşan iki kadınla bir çocuk, kendi dünyalarında çeşitli tipler. Kuşku uyandıracak kimse yok. Gereksiz yere aranıyorum da ondan, ne yapıyoruz ki izlesinler? İzliyorlar, yakalayıp buldular cebimdeki şiirleri; kimden aldın diyecekler. Ben yazdım! Yuttular da! Kim yazarsa yazsın; suç mu Bağımsızlık Savaşı şiiri yazmak? Suç olmayan ne var bu ülkede? Niye yıllardır cezaevinde Nâzım? Şiir yazdığından mı? Komünist olduğundan. Ozanlığı ile komünistliğini nasıl ayırırsın Nâzım'ın? Bir Harbiye Davası, bir Donanma Davası; otuz yıl... Kızgınlıkla karışık, önleyemediği bir ürperti gezindi içinde. Daktiloyla ince kâğıtlara yazılıp çoğaltılmış İstiklal Savaşı Destanı onlardaydı birkaç haftadır. Refik getirmişti, bugün de alacaktı. Üstünde Nâzım'ın şiirleriyle yakalanmak hiç de öyle küçümsenecek olay değildi. Daha yayımlanmamış, gizli. Anasını ağlatırlar adamın. Postadan çıktı demek en iyisi. Ne bileyim kimin gönderdiğini? Yutarlar mı? Peki, niye gelmedi bu oğlan? Hiç yapmadığı şey. Haliç'in kirli karanlık sularına baktı bir süre. Aynı güvenli ağırlıkla eğilip doğrularak küreklere asılan sandalcıya baktı. Arhavili İsmail şiirini düşündü. O da böyle biriydi belki. "Sonra –Malum olmadı insanlara– Arhavili İsmail'in akıbeti." Bunu okursam ne der? Sıkıntı bastı içine. Bir Eyüp vapuru geçiyordu önlerinden. Ardına bağlı yüklü mavnalarla kan tere batmış gibi homurdanarak bir çatana çıkıyordu köprünün altından. Karşıya yaklaşıyorlardı. Eyüp vapurunun duman bulutu tepedeki Süleymaniye'yi karalamaya çalıştı, dağılıverdi. Yıllardır kim bilir kaç kez gördüğü bu çarpıcı devinim yüreğine yepyeni bir ısıyla doluşuyordu. İstanbul'un eylülü, ekimi; bir de yağmur yağıp açmışsa. Süleymaniye yeniden doğar. Refik'in sözü bu. O da ozanlık peşinde. Güzel şeyleri de var. Kolay mı ozanlık? Niye gelmedi bu oğlan? Kıyıya atlayınca duraladı birden. Şu karşıki, kara, sarı yüzlü herif, demin kahvede değil miydi? Arkası dönüktü sandalda demek, gözümden kaçtı. Ürküye kapıldı kapıla-

caktı, toplanmaya çalıştı. Köşeyi döndü işte herif. Benzettim belki. Ya da kuşkulandığımı sezinleyip başkasına devretti. Üçlü izlerlermiş bazı. Biraz göze batmışsa o gider, arkadaki gelirmiş. Üç kişiyi birden benim peşime takacaklar! Haliç'ten Salıpazarı'na dalan çamurlu ara sokakta çabuk çabuk yürürken sarı yüzlü adamı, benzerlerini kolluyordu göz ucuyla iki yanında. At arabaları, kamyonlar, işyerlerini kapatmaya başlamış esnaf, tüccar, hamallar, gelip geçenler, akşamın bilinen kalabalığı arasında koşturur gibi Tünel'e çıkan sokağa varınca durulmuştu. Dönüp baktı ardına, elindeki teraziye üzüm dolduran işportacıyla iki alıcıdan başka kimse yoktu sokağın alt başında. Bir kamyondan sac levhalar indiren hamalları, demir yüklü arabaları geçip karşıdaki Tünel'e girdi. Koşarak yetiştiği tramvay kalkınca, yaslandığı pencere kıyısında, bir güven duygusuyla gevşeyivermişti. Sokakta yürürken birileri geliyor peşin sıra; bir yere sığınıp oturdun mu kurtuldun! Tünel'de inip Beyoğlu'na doğru yürürken de ikide bir dönüp yeniden bakındı ardına. Galatasaray'a yaklaşırken tramvayların, araçların, caddeye çökmüş gürültüsünü bastıran kuş cıvıltılarıyla şaşalayıp kaldı birden. iki öbek öbek doluşmuş kara kuşlar kulağı sağır eden çığlıklarla akşamı başlatıyorlardı. Sığırcık bunlar. İstanbul'da bu kadar sığırcığı bir arada hiç görmemişti. Daha önce de böyle bağrışır mıydı bu kuşlar? Faşistler tepemizde ya, toplaşmış onu bildiriyorlar! Necla da yok ortalarda, gitmiş. Yarım saat olacak neredeyse, bekler mi? Sinemanın girişine bir göz attı, döndü caddeye; Taksim'e doğru canı sıkkın yürümeye başlamıştı ki duraladı birden.

— Turgut!

Esmer, ufak tefek bir kız koşturarak geliyordu arkadan. Kara gözlerini sinirli sinirli kırpıştırarak yaklaştı.

— Gidiyorum artık, dedi. Sokağın başında gördüm seni. Ne oldun kuzum?

Şaşalar gibi olmuştu Turgut. Sevinmişti.

— Bağışla, dedi. Tam bir buçuk saat bekledim ben de. Gelmedi kimse.

Önemini vurgular gibi duraladı,

— Tutuklama filan mı oldu, bilmiyorum, dedi yavaşça.

— Şiirler?

— Bende.

Birkaç adım attılar. Tedirginliğini bastırıp durdu Necla,

— Şu sokağa sapalım, bana ver, dedi.

Anlamamış gibi baktı kıza,

— Sana mı vereyim? Niye?

Niyesi var mı? Kız seni korumak istiyor işte. Babasına güveniyor. Güvenmesin mi? Onuruna yediremiyorsun ya, içinden gelen de bu.

— Boş ver, deyip yürüdü.

— Ne saçma inatların var!

Sessizce yürümeye koyuldular Taksim'e doğru.

— Filmi de kaçırdık, dedi Turgut, sessizliği bozmak ister gibi.

— İyi oldu. Canım hiç sinemaya girmek istemiyordu.

Dönüp kıza baktı.

— Bir daha sinema kapısında beklemem, dedi Necla. Gene sinirli sinirli kırpıştırdığı gözlerini ileri dikti,

— Güç tuttum kendimi, dedi. Çantayı indirecektim herifin kafasına. Hadi locaya girelim diye sırnaşıp duruyor. Bir sürü it kopuk...

— İndireydin!

Taksim'e yaklaşıyorlardı.

— Yağmur mu geliyor?

Bulutlar geçiyordu. Duymamış gibiydi Turgut. İkidir sarkıntılıktan söz ediyor. Ben olmadım mı bu kıza "locaya," diyorlar! Refik gelmedi. Eptalofos'un köşesindeydiler. Kapıya, merdivene baktı,

— Çıkalım mı? dedi.

Önce istekli göründü Necla; girecekleri sırada durdu.

— Bize gidelim, dedi. Yemeğe de kalırsın.

Turgut'un karşı çıkmasını önler gibi ekledi,

— Üstümüzde şiirlerle sokaklarda...

Doğru söylüyor kız. Sıraselviler'e kıvrıldılar. Bu yoklukta şölene gidiyoruz! Tatlı da yapmışsa annesi.

— Ne haberler var babanda?

— Gitti bu sabah, dedi Necla.

Beklenen yanıtı aranıyor gibi duraladı,

— Pek konuştuğumuz yok, dedi. Almanlarla balayındalar. Anneme bir şeyler anlatıp duruyordu dün akşam. Von Papen bilmem ne demiş Saraçoğlu'na?

Umursamazlıkla söylemesine şaşırmış gibi baktı Necla'ya.

— Ne demiş?

— Bilmem. Banyoya girdim o sıra. Sıcak suyu kesiyorlar; kalamadım.

Sıcak suyu kesiyorlardı, kalamadı; soyundu, omuzlarına dökülen kara saçlarıyla suyun altına giriverdi. Zeytin karası gözlerini yummuştur suyun altında. Su sıcak; göğsünde, kalçasında buğulu buğulu...

— Yemekte açarım ben, annem anlatır. Biraz da ekler...

Gülerek baktı Turgut,

— Annen bizimle oturacak mı yemeğe? dedi. Benden pek hoşlanmıyor.

— Sen pek mi hoşlanıyorsun ondan? Göz hasmını tanır.

İri damlalı öncüleri tek tek düşen sağanak başladı başlayacaktı. Şimşek çaktı. Patlar gibi gök gürledi. Yan sokaktan eve doğru koştururlarken gülerek havaya baktı Necla,

— Geldi, dedi. Çene yüzünden...

Apartmana daldıklarında ıslanmışlardı. Saçlarından yanaklarına, sivri çenesine akan sular, esmer, kuru yüzündeki sivilce artığı lekeli benekleri iyice ortaya vurmuştu. Düğmeye basıp da asansör çıkmaya başlayınca uzattı elini,

— Ver şiirleri, dedi.

Şu gözlere bak! Şiir miir istediği yok bunun. Alışkanlıkla tutup çekti kollarından. Beşinci kata kadar her şeyi unutmuş gibi öpüştüler. Sarsıntıyla uyanıp ayrıldılar asansör durunca. Öpüştükten sonra niye gözlerini kaçırır bu kız? İndiklerinde eşarbıyla saçlarını kuruluyordu Necla. Biraz daha güzel olsaydı. Koridorda da hiç bakmadı Turgut'a. Kapıyı hizmetçi kız açtı. Mükerrem Hanım –annesi– alt katta, İclal Hanımlardaymış, çağırsın mı? Çağırmasın. Bezik partisi bitmeden gelmez. Salona geçip yalnız kaldıklarında şiirleri çıkarıp verdi Turgut. Yağmurun tülü altındaki Park Otel'e, Boğaz'a, karşıdaki Üsküdar tepelerine açılı pencere önünde, karşılıklı oturdular. Necla açmış, şiirleri okumaya başlamıştı o titrek sesiyle. Bu kaçıncı okuyuşu Şoför Ahmet'i? Cızırtılı sesiyle Nâzım okuyor; hem de soluk soluğa. "Sen Süleymaniyelisin oğlum Ahmet – Sana tek başına verilmiştir üç numaralı kamyonet." Beş katlı apartmanı kim vermiş bu Yozgatlılara? Duvarda camlı, çerçeveli anı resimleri. Kuvayı Milliye giysileri

içinde babasının, Eşref Bey'in, kocaman resmi. Kıvırcık kalpak, burma bıyık, omuzdan bele çapraz sarkmış fişeklikler. "Bu ülke nasıl kurtarıldı, biliyor musun delikanlı?" Turgut'a kızıp bağırınca tıpkı böyle bakmıştı; fotoğraf merceğine bakar gibi. Kalpağı, burma bıyıkları yok şimdi. Fişekliği de atmış; ceketin güç gizlediği bir Kırıkkale Walter tabanca var kıçında.

— Dinlemiyorsun!

Kalktı Turgut, yüzünde belli belirsiz alaylı gülümseme,

— Gideyim, dedi.

Karnının aç olduğunu bildiren bir tür oyundu bu aralarında. Necla gülerek gidip kapıya baktı, usulca kapatıp geldi, boynuna sarıldı Turgut'un. Sert, dolgun göğüslerinin sivri uçlarını göğsüne yaslamış, dudaklarını istekle uzatmıştı. Bütün kaygıların uçup gittiği düşten soluk soluğa ayrıldılar. Sesler geliyordu koridordan. Necla eliyle saçlarını toparlayarak koşturur gibi odadan çıkarken,

— Hemen bir şeyler getireyim mi? dedi. Akşam yemeğini mi düzenlesin kız yoksa? Biraz uzar da...

— Uzasın, dedi Turgut. O kadar da değil.

— Bağışla, dedi Necla. Benim eşekliğim. Tok olunca herkesi de tok sanıyor insan.

Gülerek çıktı. Ardından bir süre baktı Turgut. Çekici kılan içtenliği, açıksözlülüğü bu kızın. Niye açım dedim? Pek de değilim oysa. Kolayına kaçıyorum bu kızla. İşime öylesi geliyor. Kötü şiir okuyorsun, dayanamadım, kalktım mı deseydim? O, der ama. Komünist de oldu! Hem de öyle bir der ki artık... Camlı aile resimleriyle dolu duvarlara, tıkış tıkış mobilyalara, kadife koltuklara, ceviz masaya, kitaplığın dibinde sırmalı, püsküllü başlığı ile cezaya konmuş soylu bir çocuk gibi dikili duran ayaklı lambaya baktı. Eşref Bey'in bir subay arkadaşı ile yan yana, kitaplığın rafındaki gümüş çerçeveli fotoğrafları nasıl batıcı geldi birden. İkisi de yüzbaşı. Eşref Bey'in gıdığının altındaki dik yakaya yapışık sırma şerit üstündeki üç yıldız neye benziyor öyle? Yanındaki, kim ise, daha yumuşak bakıyor; bunun bakışından belli ne olacağı. Gerçekten çıkıp gitmek isteği gezinir olmuştu içinde. Kapıya baktı, bir iki sallandı ayaküstü, Necla'nın kalktığı koltuğa yavaşça bıraktı kendini. Tek tük ışıklar parlıyordu Üsküdar tepelerinde. Bu ışıklar çoğalacak birazdan, Üsküdar daha

da karanlığa batacak. İnce pelür kâğıtlarına daktilo edilmiş Nâzım'ın şiirleri duruyordu pencere kıyısında. Öylece bırakıp gitti kız; annesi bulsa? Annesine pek aldırdığı yok. Bulsa ne anlayacak? İçerde kurulan masanın gürültüleri, tabak çanak şıkırtıları, ayak sesleri, kapı zili, Necla'nın incecik sesi bir ara. Ne dedi o? Salonun ışığı yandı birden. Kapıdaki Mükerrem Hanım'dı düğmeyi çeviren.

— Karanlıkta oturuyorsunuz? Hoş geldiniz.

Ayağa kalkıp yaklaşan kadının elini sıktı.

— Hoş bulduk.

— Rahatsız olmayın rica ederim.

Kitaplığın dolabından çabucak bir şey alıp çıktı Mükerrem Hanım. Ayakta dikilip kalmıştı Turgut. Kızından güzel bu kadın. Göğüsleri bu kadar taşkın olmasa... Kendini yapayalnız duyumsadı. Tavanın ortasından sarkmış şıkır şıkır kristal avize salonu değil de tüylü halı üstünde yavru köpek leşi gibi duran ıslak, kıyısı açıldı açılacak, çarpık çurpuk ayakkabılarını aydınlatıyordu sanki. Utanmıştı birden. Çoraplarım da ıslak. Kirli, yırtık da... İyi ki ayakkabı çıkartmıyorlar. Annem kimseyi eve sokmazdı ayakkabıyla. Namaz kılınıyormuş. Zengin evlerinden namaz kılınmaz mı? Nakışlı halıda, kapıdan beri gelen çamurlu ayak izlerini görünce daha da utandı. Mükerrem Hanım da görmüştür. Beni kabak gibi ortaya çıkarmak için açtı avizeyi karı! Mallarına bile saygı duymak zorundasın burjuvaların! Burjuva mı bunlar? "Finans kapitale satılmış ulusal kahramanlarımız bunlar monşer." Şu yukardaki Ege Kahvesi'nde Cami Baykurt'tan duymuştu bu sözleri. Refik götürmüştü. Tanışıydı Cami Baykurt'un. Gür kaşlarının altındaki etkili bakışlarını, görkemli gövdesini, sık sık yinelediği "monşer" sözcüğüyle, nasıl barıştırabileceğini düşünüp durmuştu uzunca süre. Monşer, finans kapital... Aynı soydan olmalarına karşın şu iki sözcük bile uymuyor birbirine. Monşer dedim mi gülmek geliyor içimden. Soytarıca özenti bir söz. Finans kapital dedin mi hiç şakası yok! Bankalar, sigortalar, türlü ortaklıklar, deste deste paralar, altınlar altınlar... Bu evin bir damlası da onların. Necla'nın yeri ne peki bu damlada? Onu Necla da yeni öğreniyor daha. Senden iyi biliyor. Karnı tok olunca herkesi de tok sanıyormuş. Açık açık söyledi. Bir şey bilmez o daha. Açlığı tanımak için acıkmak yetmiyor. Sen biliyor musun? Ötesi, tüm yoksulluğu

biliyorum, bir süre açlık ne ki onun yanında! Bir çocuğun en doğal gereksinimlerini umutsuz özleme çeviren beş parasızlığı kim benden daha acı yaşamıştır? İlaçsız, doktorsuz kişiler arasında kıvranıp durmanın ağırlığını iliklerimde duydum, insanı aşağılayan bir umarsızlıkla, hem de bomboş bekleyişler içinde. Yolunu da öyle buldun. Şu yırtık pabuçlarımdan utanmayacak kadar doğru buldum yolumu. Ama utanıyorsun! Utanıyordu. Doksan kuruş vardı cebinde. Bir hafta önce Necla'dan aldığı beş liradan kalan doksan kuruşla daha bir hafta geçinecekti. Sonrası da belli değildi; ablasından para gelecekti belki. Odanın kirasını Halil ödemese sokakta kaldıktı. İstese çeker Pendik'e gider o, teyzesine; ben ne yaparım? Necla girip yemeğe çağırdığında ne yapacağını çözememişti daha. Kapıda bekleyen Necla'ya baktı. Saçlarını ıslatıp topuz yapmış tepesinde. Bak böyle güzel oluyor. Kalkıp kapıya doğru yürürken halılara çekinerek bastığını belli etmemeye çalıştı. İyi kız bu. Bir de nöbete dikilmiş gibi, duvarlara asılı şu asker giysili fotoğraflar bakıp durmasa. Şeyler sonra, bu ceviz mobilyalar; tırmalıyor gibi insanı. Ellerini yıkamak için mavi fayans kaplı banyoya girdiğinde daha da artmıştı yabancılaşması. Hep böyle oluyor. Perdeli gömme banyo, ayna önünde geniş lavabo, camlı dolap, kabarık, renk renk havlular, eczane vitrini gibi adını bile duymadığı diş macunu tüpleri, sabunlar, çeşitli boyda, renkte süngerler, hele o bir türlü görmeye bile alışamadığı, çocukların gâvur kenefi dediği alafranga tuvalet, tümü de dokunamayacağı kadar uzağındaydı sanki. Kalın tüylü bir halı benzerinden yolluk yapmışlar yerlere. Yıkanmayı aklından bile geçiremiyordu burada; günlerdir nasıl istiyordu oysa şöyle sıcak sularla yıkanmayı. Beceremem ki. Bir yanlışlık yaparım! Aynı ürküyü yemekte de duymuştu hep. Bu kaçıncı yemeğe kalışıydı, alışmış sayılmazdı gene de. Çekingenliğini dağıtmak için Necla'nın gösterdiği sıcak ilgi, özellikle yemekte annesine yerli yersiz takılarak ağırlığı dağıtmak için işi şımarıklığa vardıran oyunlara kalkışması, kolalı keten örtüyü kaplayan porselenlere, kristallere doldurulmuş yiyecek, içecek, bir sürü nesnenin baskısını önleyemiyordu. En büyük bela da şu kolalı peçete. İkide bir kayar masanın altına doğru. Bir keresinde üstüne basmıştı çamurlu ayaklarıyla.

— Şarap alır mıydınız Turgut Bey? Yoksa...

Yandaki servis masasındaki içki şişelerini gösteriyordu Mükerrem Hanım. Yanıtlamasına kalmadan Necla atıldı hemen,

— Hadi rakı içelim, dedi.

Kadehlerine rakı koyan Necla'ya gülümseyerek baktı. Annesine inat yapıyor gene. Mükerrem Hanım rakının kokusundan bile hoşlanmadığını söylemişti. Eşref Bey rakısız duramaz. Necla'nın babasıyla karşılıklı rakı içmesine ne diyeceğini bilememişti ilk gördüğünde. Kız dediğin bu yaşta, hem de babasıyla rakı içsin! Atatürk'ün sofrasında bulunmuş adam Eşref Bey. Kadın hakları var. Yobazlığın, geriliğin yeri yok bu ülkede artık! Babanla kadeh tokuşturup kafa çekeceksin ki devrimcilik gelişsin ülkede. Necla'yla ilk tartışmaları kavgaya dönmüştü bu konuda. Aslında Turgut da tam bilmiyordu bu konuda ne diyeceğini. Karşı çıkmak bağnazlık belki de. Tutucu alışkanlıklarımız ne etsek ağır basıyor demek. Fesi, çarşafı, peçeyi savunmanın bir başka türü demişti Necla. Atatürk devrimlerine karşı oluyorsun. Devrimler dedin mi...

— Hadi, şerefe!

Necla kadehini kaldırıp uzatmış, kristal rakı kadehlerinin çınlamasındaki tadı bölüşmek istemiş, gözlerini Turgut'a dikmişti.

— Siz bu yıl bitiriyorsunuz, değil mi Turgut Bey?

— Evet, dedi. Verebilirsek sınavları.

İş bulabilirsek, açlıktan ölmezsek mi diyeceğim bu karıya? Karı bildiğini okuyor!

— Çalışırsanız niye vermeyeceksiniz Turgut Bey? Bir an önce ülkeye yararlı olmanın...

Rakıyı biz içiyoruz, bu kadın mı sarhoş oluyor? Ülkeden sana ne Yozgatlı arpacının kızı? Ülke benim edebiyat öğretmeni olmamı bekliyor!

— Bakalım bırakacaklar mı bitirmeye? dedi Necla. Annesinin anlamadan bakmasıyla ekledi,

— Topun ağzındayız. Almanlar saldırıverdi mi...

Kışkırtma başarılı olmuştu. Mükerrem Hanım atılıp kesti hemen,

— Niye bize saldırsınlar? Bolşevikliği temizliyor adamlar. Almanlar bizim dostumuz kızım. Bolşeviklik kalktı mı yeryüzünden, savaş mavaş da biter, kaygılanmayın.

Buyur, gene başladı karı. Necla, her vakit yaptığı gibi çınlar gibi bir kahkahayla alaya döndürdü hemen,

— Kırk gün, kırk gece düğün yapacaklarmış sonunda da Dolmabahçe Sarayı'nda. Hitler'in oğluyla Churchill'in kızını...

— Çok mu gülünç buluyorsunuz? dedi sert bir tepkiyle Mükerrem Hanım. Ne sandınız? Barışı da Dolmabahçe Sarayı'nda imzalayacaklar belki de. İsmet Paşa'nın düşüncesi de bu...

— Aman anne, diye kesti Necla. Bırak bu saçmaları Tanrı aşkına! Babamdan belleddiklerini yineleyip durma.

Kötü vurmuştu. Bu kız da rakı içmesini bilmiyor benim gibi. İkinci kadehi de devirdi. Bozulmuştu Mükerrem Hanım. Yutkundu. Kızından çekiniyor, gerilemeyi onuruna yediremiyordu.

— Siz her şeyi bildiğinizi sanıyorsunuz kızım, dedi sinirli, kısık bir sesle. Dünya sizin kafanızdaki dünya değil.

— Bizim kafamızdaki dünyayı çok bilirsiniz de...

Bilmezler mi? Bilmeseler böyle konuşur mu bu kadın? Mükerrem Hanım bir şeyleri toparlamaya çalışırken hizmetçi kız yetişti yardıma. Hanımefendi'yi telefona istiyorlarmış. Hemen kalktı gidiyordu ki, Necla seslendi ardından,

— Hitler'dir anneciğim. Oğlunun nikâhına çağırıyordur seni!

Duymamış gibi çıktı Mükerrem Hanım. Necla'nın alaylı gülüşü, soğuk bir sessizliğin çökmesini engelleyememişti. Yemekler de tadından yitirmiş gibiydi. Masayı bırakıp kalkmak gelmişti Turgut'un içinden. Ciğerli pilavdan biraz daha almak istemesine kızdı.

— Babama inat Serbest Fırka'ya girmiş bir zamanlar bu kadın.

Ne anlama demişti bunu? O da bilmiyormuş gibi kalkıp büfe üstündeki meyve tabağını masaya koydu. Sonra anımsamış gibi,

— Haydi üzümlerimizi içerde yiyelim istersen, dedi. Kahve içeriz değil mi?

Salona geçerlerken çıkmaya hazırlanan Mükerrem Hanım'ın hizmetçi kıza çabuk çabuk bir şeyler söylediği duyuluyordu. Necla tabağı bırakıp çıktı salondan. biraz sonra elinde kahve tepsisiyle geldiğinde derin bir sessizlik vardı evde.

— Bebek'e gitti, dedi. Tütüncü Ali Rıfkı ağırlaşmış. Gebersin. Ne pis heriftir. Bir tanısaydın.

Ne olacaktı tanısaydım? Bizimkileri sevimli bulurdun mu, demek istiyor? Çağrılmadıkça uğramayan aptalsı hizmetçi kız sayılmazsa evde yalnızdılar. Necla tepsiyi masaya bıraktı. yaklaşıp kollarını boynuna doladı. Alkole batmış dudakları, sinsi gülücüğü ile nereye gitmek istiyor bu kız? Gene yola çıkıp gene yarı yoldan kimse yok evde bugün annesi... Yağmur artmıştı. Üsküdar'ın ışıkları kırpışıp duruyordu camlarda. Ucuna kadar varıp döndükçe kaçıncı kez bu dudaklar, taş gibi kalçalarıyla... Giysilerini çıkarmak için dolaşan ellerini tutup alkol kokan sımsıcak soluğuyla fısıldadı kız. "Yapma," diyor gene işte. işi niye buralara getiriyoruz? Biraz önce soluk soluğa yıkıldıkları kanepeden yavaşça sıyrılıp kalktı Necla. Saçlarını düzeltip bluzunun yakasını kavuşturuyordu. Doğrulmaya çalıştı Turgut.

— Kahveler de buz gibi oldu. Yeniden yapayım mı?

Belliydi kahveden söz etmediği. Ses çıkarmadı Turgut. Fincanı alıp yudumlarken ayrımında bile olmamıştı kahvenin. Bu yağmurun da duracağı yok. Artıyor gibi. Halil de bekler. Kalkıp pencereye yaklaştı,

— Gideyim ben, dedi.

Uzanıp pencere kıyısındaki şiirleri aldı, kıvırıp iç cebine yerleştirdi. İliştiği koltuğun kıyısında çekingen, alaylı gözlerini Turgut'a dikmişti Necla.

— Kızgınsın bana.

— Yok, dedi Turgut. Kızacak ne var? Sen istemedikçe...

Kızın yüzü karışmış gibiydi, kesti birden.

— İstemiyor muyum?

Kalkıp iki üzüm kopardı, yaklaştı Turgut'a, birini onun ağzına koydu, ötekini de Turgut'un dudaklarına sürüp kendi ağzına götürürken,

— Ben seni nasıl seviyorum nerden bileceksin? dedi.

Gözlerini gene Turgut'a dikip ağır ağır çiğnemeye başladı üzümü. Bu kadınca oyunlarla şu cin gibi bakış nasıl tatlı bir uyumsuzluk içinde! Çirkin mi bu kız? Çirkin de değil, güzel de. Ben ne demeliyim şimdi? Ben sevmiyor muyum? Yakınlığım, donatılmış yemek masasına bağlılığımdan mı? Bu dayalı döşeli, sıcak apartman katının çekiciliğinden mi kurtaramıyorum? Kendimi önemseterek elimde

tutmak için küçük oyunlara kalkıp gizli örgüt bağı içindeymişim izlenimini vermem, kızı sevdiğimi göstermiyor mu?

— Niye aldın şiirleri? Seni izleyebilirler.

Niye almıştı gerçekten? Kimlerdi izleyebilecek olanlar? Zorunlu olmadıkça başvurmadığı, bu gizemli ilişkiler oyunundan o da bıkkındı artık. Bağlı olunması gerekli bir örgütün dışında hiçbir şeye karşı sorumluluk duymayan güçlü adam görünümünü çalıntı bir giysi gibi duyumsuyordu üstünde. Bir yıla yakındır sürdürdükleri arkadaşlıkları sırasında, sıcak yakınlıklar sağlayan en önemli olay Nâzım'ın şiirlerini getirmesi olmuştu. Sevinçten, bir ara da şaşkınlıktan çılgına dönmüştü Necla. Kendine gösterilen güvenden duyduğu onur payının da ağırlığı vardı bu sevinçte. Fakülte arkadaşları Refik'ten aldığını söyleyip düş kırıklığına mı uğratsaydı kızı? Refik'in senden önemli kişi olduğuna inanıverirse bir de! Öyle küçük hesaplarım yok benim. Gizlilik zorunlu burda da. Yalanı sevmiyordu. Gizli örgüt bağından söz etmemişti hiç. Nâzım'ın daha basılmamış, kimselerin pek görmediği şiirlerini bulup getirmekten daha önemli ne yapabilirim? Necla'nın bunları çoğaltma isteğine "izin almadım" deyip gizemli biçimde karşı çıkabilirdi. Onu da yapmıştı. Çoğaltıp da kime dağıtacaktık? Hizmetçiden yakınarak girdi Necla.

— Aptal kız, fişini çekmiş dolabın; temizleyecekmiş. taktım gene, birazdan yeriz. Akacak dondurmalar.

Turgut'a yaklaşırken nasıl bakıyordu. Hizmetçi kızı yoklamaya mı gitti bu, ne düşündüyse. Kız umrunda mı bunun, baksana gözlerine! Bir anda sarmaş dolaş kanepeye yıkılıvermişlerdi. Karşılıklı yardımcı oluyorlardı soyunmalarına. Anasonlu alkol kokuyordu Necla'nın dudakları. Yeniden mi içmiş? Sonra her şey karıştı birbirine. Yüreği, kafası, tüm gövdesiyle çalkantılar içinde yitip gitti bir anda. Engelsiz sınırı ummadığı kolaylıkla aşıverince yoruma gücü yetmeyecek bir şaşkınlıkla kırık dökük mutluluklarda –bir de sızı dolanıvermişti içinde– gezinip durdu bir süre. Soluğu bitkinlikle boşalmış gibi yavaşça doğrulup koltuğa yaslandığında kıza bakamıyordu. Necla da bakmak istemiyordu. Utanıyor muydu, söyleyecek bir şeyler mi aranıyordu? Sorumluluktan kurtulmanın sevinci dolaşır gibi oldu içinde. İlk kez benimle yatmıyor! Aylardır numaralar yaptı bir de. Sana yamanacak! Zor. Önleyemediği bir acılıkla kavrulur gibi

oldu. Sonra delice bir kızgınlık, sonra gene acılık. hem de gittikçe artan, dayanılmaza varacakmış gibi artan bir acılık kapladı içini. Hani önem vermiyordun böyle şeylere? Doğruyu söylemeliydi bana, saklamamalıydı. Söyledi işte! Söylemedi. Yenik düşüp başıma vurdu! Necla sessizce indi kanepeden. Çabucak eteğini çekti, bluzunu düzeltti, iç giysilerini bluzunun altında gizleyerek koşar gibi çıktı salondan. Yıkanmaya gidiyor. Gebe kalmamak için önlem. İyi biliyor; kim bilir kaç kez yaptı bu işi? Genelevde de kadınlar yıkanırlar böyle. Leğen, ibrikte sıcak su... Tiksinti duydu içinden. Doğrulup kalktı durakaldığı yerden. Pantolonunun düğmelerini iliklerken yine bir genelev serüveninde duyumsadı kendini. Randevuevleri varmış böyle lüks, Refik gitmiş. Her kımıldanışta yeniden bir şeyler kırılıp dökülüyordu içinde. Yalnız kalıvermişti salonun ortasında. Seviyor muydum yoksa bu kızı? Kızı mı? Anasının kızı! Dam de Sion malları bunlar. Bu işin her türden ince yollarını daha ortaokulda bellerler. Kötü mü, Abanoz Sokağı'na taşınmaktan kurtaracak seni, bedavadan. Yıkıntı mıkıntı niye olacakmış içimde? Yamanır birine. Bu evden kız almak için kıç atacak bir sürü pezevenk var. Şimdi gelecek. Ne diyeceğim? O ne diyecek? Nasıl dayanacaktı böyle bir karşılaşmaya? Bu onur kırıcı durumu yaşamaya gücü yetecek miydi? Önleyemediği bir korkuyla kapıya baktı. Diretememişti, koşturur gibi kapıyı açıp koridora fırlayınca duraladı. Boştu koridor. Soldaki kapı banyo kapısı, orda Necla. Bir solukta geçti uzun koridoru. Tam kapıyı açarken bir sesle döndü. Necla koridorun loş derinliğinde kımıltısız bir gölge gibi sessiz bakıyordu. Bir anda dönüp çıktı kapıdan, yavaşça çekip kapattı. Otomatiği yordamla bulup da merdivenleri koşarak inerken yeğnimiş gibiydi. Büyük, demir kapıyı açıp kendini sokakta bulunca durulmuştu. Karanlık, ıslak, sessizdi sokak. Yağmur durmuştu. Köşeye doğru yürüdü, dönüp apartmana, Neclaların katındaki ışıklara baktı. İçinde bir şeyler birikip taştı yeniden. Bir daha gelmeyecek miyim bu eve? Bir de sevip tutulsaydım bu kıza? Halil'e anlatsam mı? Eliyle iç cebini yokladı; iyi ki almıştı şiirleri.

Eve akşamdan gelmişti Halil. Necla'yla buluşacağını biliyordu Turgut'un. Altıkırkbeş'e gideceklerdi; sinemadan çıkınca gelirim demişti. On bir oluyordu nerdeyse. O eve gitti gene. Bırakır mı kız?

Tıka basa zıkkımlanmış, kafayı da bulmuştur Eşref Bey'le. Gelip gene sinirlenmiş ağızları yapsın, silsilesinden başlayacağım hergelenin. O kıza kapılacak sonunda. Ne kolay inanıyor bu oğlan! Baba Ankara'dan, belki de MAH'ın adamı herif. Kızı artık bizdenmiş! Ne sersem oğlan bu! O kız komünistse, ben böyle komünistliğin... Gel de deme! Işığı yakmadan uzun süre pencereden Boğaz'ı, Beşiktaş'ı, iskeleye yanaşıp ayrılan gemileri seyretti. İki yıldır, bir rastlantı, buldukları bu odadaydılar Turgut'la. Beşiktaş'ta, Ortaköy'e giden yolun sol yanında biraz içerlek, dört katlı eski konak benzeri evin bağımsız, büyücek bir çatı odasıydı. Aşağı katlar da oda oda, yoksul ailelere, bir ikisi bir arada oturan bekâr delikanlılara kiralanmıştı. Kalıtçısı çok, karışık davalı evi nasılsa vekâletname koparmış açıkgöz bir emlakçı yıllardır işletir durur muş böyle. Türkiye burası! Kötü mü, bir düşeş de bize vurdu. Karanlık iyice bastırınca ışığı yaktı, masadaki haritaya geçti. Almanların Sovyetler'e saldırmasından bu yana, Nazi saldırılarının gelişmesini pencere kıyısındaki masaya yaydıkları ayrıntılı, büyücek bir Avrupa haritasından izliyorlardı. Üç ayda Moskova'ya dayandı faşist köpekler. Bir kış başlasa tam, analarının amına kar yağdı demektir. Stalin de ana avrat düz gidermiş kızdı mı! Utanmadan bir de bu burjuva martavallarını... Haydar Rıfat'ta okudum. Başka nerden okuyacaksın? Onlar da yok artık. Savaş var şimdi, kitap nemize? Saçmalama ulan, kitapsız yürür mü bizim savaşımız? Çok savaşıyoruz da sanki! Alman resmi bildirisi Moskova dış savunma hatlarının yarıldığını bildiriyor. Atıyor orospu çocukları. Moskova'ya altmış kilometre kalmış. İsterse altı kilometre kalsın. Lozovski ne dedi bir hafta önce? "Almanlar hiçbir zaman Moskova'ya giremeyecekler. Napolyon Kremlin'i gördü. Hitler resimlerini görecek sadece." 19 Ekim'deki günlük emrinde Moskova sonuna dek savunulacak, dedi Stalin. Geri çekilme artık bitti demektir. Briansk, Viazma Savaşlarında yarım milyondan çok esir almışlar, tank top filan diye yayıp duruyor faşistler. Çoğu yalan söylüyordur puştlar ya, çok da ilerlediler. Kiev gitti, Harkov gitti. Hükümet, elçilikler filan Kuybiçev'e taşınacakmış. Niye acaba? Niyesi var mı ulan; her yan savaş alanı. Yüz binler, milyonlar ölüyor, biz burda... Üstüne çöken ağırlıktan kurtulmak ister gibi kalktı masadan. Bir iki dolaştı odada. Pencereye yaklaşıp dışarlara baktı. Gaz ocağını yakıp bir makarna koyayım. Pek de acıkmadım ya, yemek gerek. Öğlen-

de de yedim sayılmaz. Sağlığımızı yitirmeyelim. En gerekli olan o şimdi. "Vakıf malıdır bu gövde, mülkümüz değil, iyi bakacaksınız" dermiş Doktor Hikmet. Onlar da kaç yıldır yat babam yat. Böyle ülkenin... Biz ne yapacağız bakalım? Daha parti yok ortada. Bulamadın diye yok mu oluyor? Vardır da, bu ağır koşullarda nerden bulup nasıl ilişki kuracaksın? Gene Reşatlarda, *Yeni Edebiyat* çevresinde olmalı bu işin anahtarı. Edebiyattan başka bir bok yaptıkları yok onların. Ne biliyorsun? Bir şey bildiğim yok. Partiyi bulmak gerek, onu biliyorum. Bulamazsak, kafa kafaya verip bizimkilerle bir şey yapacağız; başka yolu kalmıyor. Sivas'ta yaptığımız gibi. Orda provokatör vardı aramızda. Şimdi olmayacak mı? Nerden bileceksiniz, yeni gelecek biri kimdir, nedir? İyi bilmediğinizi almayacaksınız! Ya iyi bilip aldıklarınız? Aramızda tortop olup da kalamayız ya. Yaşam boyu gevezelik edip durun, sen, ben, bizim karaoğlan! Bizim Parti de bu durumda olmasın? Çüş! Yani bugünkü koşullarda. Koşul ne demek be, öyle parti mi olur? Peki, nerde bunlar, ne yaparlar? Bir sürü kapı çaldık, aylardır onu da mı duymadılar? Yaklaşıp bir el atmaları, yol göstermeleri gerekmez miydi? Sovyetler'in saldırıya uğramasından bu yana çözmeye çalıştıkları bütün bu sorunların içinde kimi kez umarsızlıkla, taştan bir duvara kapatılmış gibi duyumsuyordu kendini. Sivas'ta lise öğrencisiyken tutuklamışlar, ellerini ardından kelepçeleyip daracık bir dolaba koymuşlardı poliste. En inançlı, en umutlu, giderek en mutlu saatlerini yaşamıştı orda! Partiden olmanın güveniydi bu inancı, direnci, mutluluğu veren. Açık açık parti bağından söz eden de olmamıştı oysa. Peki, şimdi? Bir şey yitirmedim ki inancımdan. Ama boş duruyoruz. Gene kelepçe mi vursunlar istiyorsun? Vururlarsa da vururlar. Böyle boş durmaktansa... Makarnayı yiyelim artık. Biraz da kıymayla domates koyduğu makarnayı istekle yedi. Kâğıt arasında dünden kalma helvayı da temizledi. Tuvalete gidip geldi. Sigarayı yakmadan bir de çay vurayım şöyle; oh gel keyfim. Böyle keyfin... Milyonlar ölüyor. Oturup tam sigarayı yakacağı sıra bir gürültü koptu aşağıda. Ürküyle fırlayacak gibi oldu, anımsadı; alttaki berberler. Herif kafayı çekmiş, karıyı dövüyor. Kadın da yaygaracı. Bizim orda bir ton sopa yer, gıkı çıkmaz karının. Burası İstanbul oğlum, enayi mi! Konu komşu duyup yetişiyorlar hemen, alıyorlar herifin elinden. Ayıptır, günahtır; herif sızıyor zaten. Karı fingirdek, Berber Şahin

Efendi de çok kıskançmış. Kıskanmayıp ne halt etsin? Adam altmışına yakın, kadın yirmisinde gibi. Çanakkaleliymişler. Kızlığını birine kaptırınca bu adama varmış Süheylacık. Alt katta, bitişiklerinde oturan "Teyze" anlatıyordu bunları. Yüzünü hemen de hiç görmedikleri –sabah ezanı çıkıp gece yarısı geliyordu adam– Rumelili (Arnavut olmalıydılar) gazete dağıtıcısının anası; boncuk mavisi gözlü, kupkuru, dipdiri bir kocakarı. Adamda iş yokmuş. "Abe n'apsın tazecik? Kırk yılda bir, tavuk gagalar gibi ulmaz ki, büle." Gazete dağıtıcısının –Rüstem miydi adı?– üçle beş yaşlarında iki kızı vardı. Anaları sonuncu doğumda albastıdan gitmiş. Kocakarı bakıyor torunlara. Oğlunun Süheylacığa kapılmasından ödü kopuyor olmalı; kızın başkalarıyla ilişki kurması için elinden geleni yapacak kocakarı. Merdivenleri bir kedi sessizliğiyle çıkıp Turgut'la Halil'e her şeyi yetiştirmesi, belayı bu yana savuşturma çabasıydı belli ki. Birkaç kez de kapıyı açık görüp Süheyla uğramıştı tuvaletten dönerken. Üstteki iki kat ortak kullanıyordu tuvaleti.

— Ne çok kitabınız var Halil Bey? Hepsini okuyor musunuz?

Yüz vermemişti. İçi gidiyordu aslında. Lokum gibi karı. Bize yakışmaz. Ne yakışır bize? Otuzbir mi yakışır? Gidip Abanoz'a parayı bastırmak mı yakışır? Bir şeyler uyanıp oynamaya başlamıştı içinde. Aşağıdaki gürültü yatışmıştı. Herif sızmıştır. Süheylacık da soyunup yatağın kıyısında içini çeke çeke öylece... Merdivenlerdeki ayak sesleriyle hop etti yüreği. "Ne çok kitabınız var Halil Bey" geliyor! Yorgun bir "merhaba"yla Turgut girdi içeri. Gaz ocağında, üstündeki demlikle buğular çıkararak kaynayan çaydanlığı görünce sevinmiş gibi baktı Halil'e. Bırakmaz, saatler boyu çalçene kaynatırız artık. Divan biçimindeki yatağına çöktü, yayılıp yastıkla besledi sırtını, gülerek baktı gözlerini kendine dikmiş Halil'e; kaşlarını çattı yalancıktan,

— Ne somurtuyorsun be? dedi. Benim yorgunluğum bana yetiyor, bir de senin suratını mı çekeceğiz?

— Ne o çok mu yordular?

Tutamayıp gene güldü Turgut.

— Yordular enişte, dedi isteksizce.

Hiç de sevinmişe benzemiyor bu; Eşref Bey'le mi takıştı? Çayları koymak için kalktığında Turgut'un ağzından gene isteksizce döküldü sözler.

— Dediğin gibi çıktı hem de...

Dediğim gibi mi çıkmış? Belki Şahin Efendi sızmayıp Süheylacığı... Allah belasını versin, hep kayar bu demlik de. Buğudan eli yanmıştı. Geçiştirmeye çalıştı. Ne saftirik oğlan bu?

— E, niye bozuk çalıyorsun? Ağrına mı gitti?

Uzattığı çay bardağını ses çıkarmadan aldı Turgut. Alaylı bir sessizlikle bakıyordu Halil de. Tadını çıkaracağına derdi buna düşüyor orospunun!

— Bunlar kim, komünist olmak kim? Amlarının derdinde bunlar oğlum. Enayilik etme, keyfine bak. Te bunların anaları da büleydi!

Söylediğine gülüp duruyordu Halil. Turgut irkilir gibi olmuştu. Söylemeseydi keşke. Şimdi gene kavga edeceğiz!

— Siktir et, gitmem bir daha da...

Gitmezmiş! Ne salak herif bu be!

— Fakültede burun burunasınız; karı bırakır mı seni?

— Kapat artık, dedi sinirli bir sesle. Canım sıkılıyor zaten...

Halil daha da alaylı bakıyordu damarına basmak için. Yaktığı sigarayı çekip dumanını boşluğa doğru ağır ağır üfleyerek düzenli halkalar çıkarmaya başladı. Turgut'a takılacak, dalga geçecekse başvurduğu oyundu bu. Dizi dizi uçuşan duman halkalarının ortasına, bu önemli becerisini bu kez daha da geliştirmiş gibi işaretparmağını ağır ağır sokarken, gözlerine de yapmacık bir baygınlık vermişti. Turgut önce kızgın baktı bir iki; tutamadı gülüverdi sonunda; Halil de tutamamıştı; anlamını tam açıklayamadıkları bir gülme nöbetine tutuluverdiler birden. Durulduklarında gözlerini siliyordu ikisi de, yaş gelmişti. Turgut kalkıp bir sigara aldı masadaki paketten,

— Hay Allah, dedi yakarken. Konuşacak başka şey kalmadı!..

Bir soluk çekti sigaradan, cebindeki Nâzım şiirlerini çıkarıp masaya koydu.

— Refik gelmedi, dedi.

Halil ilgilenmemiş gibi çayları tazeliyordu. Masaya geçtiler karşılıklı. Önemli şeyler konuşacaklarsa ortak alışkanlıklarıydı bu.

— Bizimki geldi.

— Eee?

Gözlerini sevecenlikle Halil'e dikmişti Turgut. Halil ikircikli gibi kaldı bir süre,

— O da başka hava çalıyor, dedi.

— Nasıl yani?

Söyleyeceklerine katılmadığını belli etmek ister gibi yavaşça çayını yudumladı Halil,

— Parti marti yok, diyor.

— Hassiktirsin eşşoğlu eşşek!

Sövgü ağzından denetimsiz fırlamış gibiydi Turgut'un.

— Komünist partisiz ülke olur mu be? Afrika'nın tam tamı mı burası? Bizim parti en eski kurulmuşlardan biri. Polis mi yoksa orospu çocuğu?

Halil bu sert tepkiye, hele sövgülere sevinerek bakıyordu. Bu da alıştı bana söylenip dururken.

— Sanmıyorum. Polis filan değil de, muhalefetten bunlar. Ben de söyledim hepsini. Bir zamanlar varmış da, sonra Komintern kararıyla kaldırmışlar; Şefik Hüsnü'yü de kovmuşlar Komintern'den.

Kızgın bir gülüşle ağır ağır başını salladı Turgut,

— Kerim Sadici bunlar oğlum, dedi.

— Yok, dedi Halil. Ağzını aradım, Kerim Sadi'ye de verip veriştiriyor.

Bir sessizlik oldu. Dalgın, düşünceli sigaralarını çektiler bir süre, söze başlamaktan çekinir gibi karşılıklı. Sonunda Halil aldı gene yavaşça,

— Valla kafam öyle karıştı ki, dedi.

— Kafa karışacak ne var oğlum, dedi. Yeni duymuyoruz ki...

Kalktı, bir iki gezindi odada, gelip gene oturdu. Gözlerini Halil'in gözlerine dikip baktı bir süre,

— Şeytan diyor, çat kapı git, doğru Şefik Hüsnü'ye!

Bir sessizlikte bakışıp kaldılar bir süre.

— Benim de aklıma gelmedi değil, dedi Halil.

Olmayacağını ikisi de biliyordu.

— Kovar, diye korkuyorum. Polis molis sanır. Bir de adımız polise çıksın!

— Olmaz oğlum, dedi Halil. Ne örgüt disiplinine, ne parti terbiyesine sığar. Hop diye tepeye atlayacaksın. Çüş! Daha...

Sonunu getirmedi. Getirmem de gerekmez. Kaç kez konuştuk bunları. Ortada kalmış bir yuvarız daha. Yuvar bile sayılmayız. Yu-

var ancak bir örgüt içinde... Sivas'ta cezaevinde birlikte bir süre kaldıkları yaşlı bir devrimciden ağızdan kapma öğrendiği şeylerdi bildikleri. Kasımpaşalı Hasan'ın anlattığı da daha çok değildi. Üç ya da beş kişilik yuvarlar kurulur, bölge komitesine bağlıdır. Onun içinde yetkili politbüro vardır. Partiler de Komintern'e bağlıdırlar. Bizim Parti'nin başında Şefik Hüsnü vardır. Sonra? Sonra ne olsun? Parti'yi bulup ilişki kurmak, girip çalışmak kalıyor. Uyku ağır basmaya başlamıştı. Bir süre çöken sessizliği Turgut bozdu,

— Yarın kayıt yenileteceğiz, diyerek silkinir gibi kalktı masadan. Fotoğraf da yok.

Halil alaylı baktı bir, elini cebine sokup ağır ağır cüzdanını çıkardı, açtı, iç içe beşlikleri aldı içinden. Aynı çalımlı ağırlıkla sayma numarasına başladı. Şaşırmış gibi kaldı Turgut. Vay hergele!

— Niye söylemiyorsun ulan, dedi kızgın bir sevinçle. O kıza da borcum var. Yüreğim tıp tıp ediyor...

— O dediğin Çakırcalı Destanı oğlum! Tıp tıp eder zenginlerin yüreği.

Aynı alaylı gülüşle ekledi,

— Ne borcu be? Ödemişsin ya! Daha ne istiyor karı? Alacaklı bile sayılırsın.

— Ben jigolo muyum ulan!

— Sevabına mı yaptın işi?

Gülmesini bekliyordu, gülmedi Turgut. Suskundu. Halil de sustu. Bu oğlan iyice bozuk. Yakmış bunu kız. Dağıtma çabasıyla aldı gene,

— Ev kiraları da ödenmiştir.

— Banka mı soydun ulan? Piyango da almazsın...

— Ayıp ettin yoldaşım, dedi Halil kaşlarını çatarak. Elçiliğe uğrayıp rubleleri aldım, bankada bozdurdum!

— Sus ulan, dedi Turgut, pencereye doğru giderken. Şakayı bile anlamaz bu dangalaklar.

Dalgın dışarlara bakıyordu mırıldanarak,

— Eşşoğlu eşşekler. Çıkarları olmadan hiçbir iş yapmamışlar ki... Moskova'dan para alıyormuş komünistler!..

Bir süre için olsun çözümlenmişti para sorunları. Ağbisinden gelmiş, Niksar'dan. Yirmi beş lira verdi Turgut'a. Namussuz para, cebine girdi mi kanın daha sıcak akıyor sanki.

— Refik'in gelmeyişine ne diyorsun?

Kalkıp yatağını açarken,

— Sen de bir bok sanıyorsun bu herifi, dedi Halil. Meyhaneye gitmişlerdir.

Olmaz da değildi ya,

— O kadar da değil, dedi Turgut.

— Hem siz aynı fakültede değil misiniz? Orda burda buluşma ne oluyor?

— Kırk yılda bir uğrar o fakülteye. Bir keresinde bir herifi gösterdi Küllük'te uzaktan. Peşindeymiş bunun. Bugün de takıldılar, atlatamadı belki...

Açtığı yatağın üstüne oturdu. Gözlerini kısıp Turgut'a bakmaya başladı Halil,

— Toparlayacaklar diye bir söz etti bugün o oğlan. Kerim Sadici dediğin. Sürgüne göndereceklermiş. Sıkıyönetim'de listeler düzenlenmiş diyordu.

Yeni aymış gibi duraladı Turgut,

— Kim bu herif yahu? dedi.

Bir durgunluk oldu. İlke kararı almışlardı; Parti'yi arayıp bulma araştırmalarında karşılaşacakları kişileri, çok zorunlu olmadıkça (tartışıp arkadaşlarla ortak karar vermeleri gerekiyordu buna da) açıklamıyorlardı birbirlerine. Buldukları kişi partiliyse gizliliği bozmuş olmamalıydılar.

— Partili filan da değilmiş. Kim olduğunu söyleme de, biraz daha şöyle... Sıkıyönetimde liste oluşturulduğunu nerden biliyor bu herif?

— O kadarını soramadım. Biliyorsun bok iş bu. O da benden kuşkulanır. Partili değilim de demedi. Ya ağzımı arıyorsa!

Bir yıla yakındır ilişki kurma peşindeydiler Parti'yle. Hem bir polis mayınına çarpmaya karşı gizlenmek, hem karşılarına aynı kaygılarla çıkan kişilerden bir şeyler öğrenip doğru yolu bulmak gerçekten belalı bir işti. En ışıklı çaba, serüvenci düşü gibi, umutsuz, umarsız bir uğraşa dönüvermiş, bir de bakıyordun. En parlak adımda katran karanlığında ürkütücü çıkmaza düşmüşsün.

Kalkıp masa üstündeki Nâzım'ın şiirlerini aldı Halil, şöyle bir karıştırdı.

— Bunlara da bir yer bulmalı, dedi. Gelir melirlerse.

— Bir "zula" yapamadık, dedi Turgut, yatağını isteksizce açarken. Döşemede, pencere kasasında, duvarlarda bir yerler aramışlar, güvenilir, uygun bir yer bulamamışlardı bir türlü. Bir bahçe olsaydı. Lenin toprağa gömermiş. Çiçek miçek dikermiş üstlerine. En iyisi bahçe. Ellerinde ne varsa (*Manifesto*, Marksizm Biblioteği dizisinden Kıvılcımlı'nın kitapları, Lenin'den Haydar Rifat'ın çevirileri, bir iki dergi sayısı), teyzesinin Pendik'teki evine götürmüştü Halil. Ta cehennemin dibi! Kitapsız olur mu?

"Gök kubbe sıcaktı ve kan kokuyordu.

Encam tavı gelmişti demirin."

Halil'in içine bir şeyler düştü mü yinelediği bu dizeleri söyleyişine bayılıyordu Turgut. "R"leri de "L" ile "G" arası çıkarır, "... demiylin." Ne tatlı söyler,

— Biz sonunda gene Ortaköylülere gideceğiz.

Ses çıkarmadı Turgut. Bu muydu içine düşen? Kaçıncı tartışmalarıydı. "Kabile" dışına sır çıkar mı onlardan? Ağızbirliği etmiş gibidir Ortaköylü tütün işçileri. "A be meraklanmıyasınız Turgut arkadaş, sırası geldi mi araarız sizi. Biliriz be çucuğum, komünistsiniz!" Sonuncu konuşmalarında öyle ayrılmışlardı Taşkıran Ahmet'ten. Bir daha denesin bakalım, gelmiş mi sırası? Ortaköy'e, Kasımpaşa'ya yerleşmiş, Dramalı, Kavalalı Yunanistan göçmeni tütün işçileri, geleneksel, kapalı bir aile komünizmini sürdürüp götürüyorlar öyle. Kolay mı aralarına girmek? Refik'ten öğrenmişti onları da. Eskilerden Nâzım'la, Reşat Fuat'la, Doktor Hikmet'le birlikte cezaevlerinde yatmış olmanın onurunu taşıyan yaşlı komünistlerden yeniyetme gençlere kadar birkaç kuşak, alaturka makamları okşar biçimde gizli gizli söyledikleri devrimci marşlarla, poliste, mahkemede, cezaevlerinde günler yaşanmış, ağızdan ağıza değiştirilip abartılmış yiğitliklere övgü, hayınlıkları suçlama söyleşileriyle, devrimci geçmişin bir tür tarih birikimi içinde, Türkiye Komünist Partisi'nin kendince direten geleneksel kalesi sayılırlarmış. Öyle de, nasıl girersin bu kaleye? Belki de kale içinde pek bir şey yapılmadığından kimseyi sokmuyorlar içeri! Söyleşiden öte, bir işe kalkıştın mı kös kös dolanır dursun sokaklarda. Önce kızmış, suçlamış, sonra doğru bulmuştu Halil de. En sıradan gördüğün tütün işçisi yılların birikiminden, kulak dolgunluğuyla da olsa bizden daha çok

almış payını. Kaç kuşaktan beri yaşanan acı denemelerle bağlanıp kaynaşmışlar. Gidip de bir şey önerdin mi kuşkuyla bakıyor adam. İlle yukarlardan gelecek! Onlar da kimdirler, nedirler, nerededirler? Peki, biz ne olacağız? Siz kimsiniz? demeye alıyordu hemen. Ne demek, kimsiniz? Komünistleriz! En çok da Turgut'la takışmışlardı. Anladık oğlum da, işçi miyiz? Yoo! Esnaf, memur, zanaatçı? O da değil! Köylü değiliz. Öğrenci bile sayılmayız doğru dürüst. Günlerce fakülteye uğramıyoruz sırasında. Kaydını bile silmişlerdir senin Hukuk'ta. Komünistim oğlum ben, işçi sınıfı kavgasına... Bırak palavra sözleri. Nerde işçi sınıfı? İşçi sınıfı mı nerde? Yok işçi sınıfı yani! Yadsıyorsun! Onu mu diyorum be? Var işçi sınıfı, olmaz olur mu? Sen beni şey mi sanıyorsun? Hani bağımız o işçi sınıfıyla bizim? Onu diyorum ben. Bağımız kafamızda. Evet o var. Yalnız onunla olur mu? Başka neyle olur bu koşulda? İyi ki bir söz bellemişiz: "Bu koşulda, bu koşulda..." N'olmuş koşula? Ne koşulda, ne savaşlar yürütmüşler. Kaç kez kıran kırana sürüp gitmiş bu tartışmalardan ikisi de kaçınıyordu artık.

— Biliyorum ne düşündüğünü, dedi Halil. Dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz. Birazdan da gırtlak gırtlağa?..

— Yo, dedi Turgut. Ben bir şey demeyeceğim artık. Sen git istersen.

— Niye birlikte gitmiyoruz?

— İşim var yarın.

Ses çıkarmadı Halil. Kızdığını belli etmek istemiyordu. İşi varmış! Kızı bulacak fakülteye gidip,

— Bulup o kızın parasını da vereceğim.

Hah, oldu şimdi!

— Gerçekten önemli işin varmış!

Oralı değilmiş gibi yatağa uzanıp gözlerini tavana dikmiş yatıyordu Halil. Ters ters baktı Turgut, kendini güç tutmuş gibi doğruldu, diş fırçasına macun koyup omzunda havlusuyla çıktı odadan. Dönüp ardından baktı Halil. Bir yanıyla kapalı kutu bu oğlan. Yüreksiz desen, değil. Namuslu da kuşkusuz. Bir bakarsın pırıl pırıl, bir bakarsın bulanıvermiş kafası. İnatçı da. Yok, "Bu tütüncüleri gözden kaçırmaz polis" demiş Refik. Zırt pırt gitmeyelimmiş. Refik ne bok, belli sanki. Yarın bir Medrese'ye uğrayayım Fatih'e. Onlar ne yaptı

bakalım. Nihat bundan gerçekçidir. Ben düşçüymüşüm; öyle der bu. Sanki, ben süsleyip püslüyorum o kızı kafamda. Artık komünist olmuş. Her yanı komünist olsa ne olur o karının! Nâzım'ın şiirlerini göstermesi bile sakat aslında. Bakalım altından ne çıkacak? "Büyük ve hâkim dostumuz şüphe uykuda." Nâzım'ı niye okuyorsun, bunları yutacaksan? Necla demiş ki, babası da bayılıyormuş aslında Nâzım'ın şiirlerine. Onu tutturduydu bir gün de. Aldı payını. İkiyüzlü deyyuslar; yıllardır inletiyorlar adamı... Turgut evecenlikle girdi,

— Yahu ne diyor bu kocakarı? dedi. Üldürmüş tazeciği Şahin Efendi!

İrkilmiş gibi doğruldu Halil,

— Öldürmüş mü?

— Ne bileyim, öyle diyor. Hiç sesi çıkmamış. Oysa Şahin saldırdı mı kaçarmış odadan. Bağrış çağrış, sesi soluğu kesilmiş birden. Tutturdu kocakarı, açıp bakalım! Elin kapısını nasıl açarız?

Duralayıp kaldılar bir süre.

— Oğluyla niye açmamış?

— Kıyamamış uyandırmaya, sabah ezanı gidiyor o.

Bir ikircikli duraklamadan sonra,

— Siktir et yahu, dedi Halil. Biz karakol muyuz? Hortlak karı kışkırtıyor. Saat bir.

Yatağa uzanırken ekledi,

— Ortaköy'e değil de ben yarın Medrese'ye uğrayayım diyorum, bizim çocuklara. Oturup bir konuşalım. Çok oldu...

— İyi, dedi Turgut. Akşama ben de gelirim. Ohannes'e uğra, söyle o da gelsin.

— Olur, dedi Halil.

Turgut da girip uzandı yatağa. Boğazın çatana, vapur sesleri, gemilerin karanlığı yalayan projektörleri, ışıkları, camlarda kayıp duran yağmur damlaları, yorgun argın düşlemelerine yardımcı oldu bir süre. Dalacaklardı ki, gecenin sessizliğinde aşağıdan abartıyla gelen fıskoslarla gözlerini açıp kulak kesildiler birden. Süheyla'nın uykulu sesine kocakarının çatlak fısıltısı karışıyordu.

— Sonunda uyandırdı kızı hortlak karı, dedi Halil. Büyü müyü de yapar bu Cadı bize!

— Dayak yemişe de benzemiyor pek.

— Çoğu yaygara namussuzum. Zavallı Şahin Efendi. Sivas cezaevinde bir Adanalı vardı. Karı kısmını dövecen ağbi, derdi. Dövmezsen çok film çevirir!..

Kendisi Turgut'tan çok güldü.

— Sen zaten feodalin birisin, dedi Turgut mırıldanır gibi.

Daha da çok güldü Halil.

— Burjuva mı olacaktık? Burjuvası feodalden bok bu ülkenin. Ben komünistim oğlum.

Alaylı bir evecenlikle yüksekten okumaya başladı birden,

— O benim ellerim, kollarım, yüreğim, başım –O benim sevgilim, karım–, hayat arkadaşımdır.

— İyi, dedi Turgut, döv de film çevirmesin!

— Döver miyim ulan?

Ilık, yumuşak bir sessizlik içinde kaldılar bir süre. Biraz sonra her şeyin yerini düzenli uyku solumaları aldı odanın karartılı boşluğunda. Limanın sesi, ışıkları, ara sıra da bir vapur düdüğü geziniyordu odada.

Beyazıt'ta tramvaydan indiğinde alandaki saat on ikiyi gösteriyordu. Önce Küllük'e uğrayayım bir. Emin Efendi'de yemek yerim. Cebim para gördü ya! Bırak numarayı, Necla gelecek öğle yemeğine. Gelecek, ne yapalım? Hiç mi görmeyeceğim? Lokantada görmek, fakültede karşılaşmaktan iyi. Bir sürü dedikoducu kızın, oğlanın içinde. Aylardır en göze batan çiftlerden biri olduk. Göze batması kaldı mı, doğallaştıydı artık. Şimdi soğuk karşılaşmamız göze batar asıl. Soğuk mu karşılaşacağız? Ne bileyim? Dün geceki ayrılıktan sonra o da bilmiyordur nasıl karşılaşacağımızı. O bilir! Deneyimli! Benimle oynayacaktı aklı sıra. Kahveye girerken ince bir kız sesiyle yüreği hop etti. Yoo, Necla'nın sesi değil. Beyazıt Camiisi'nin arka duvarına sıralanmış masalardan birinde tavla oynayanların seyircisi Melahat'tı çağıran. Sararıp dökülmeye yüz tutmuş yapraklı ağaçların soluk gölgesinde, köşe bucak dağılmış tavla, kâğıt oynayan, tembel tembel söyleşen, pabuç boyatan, kahve, çay yudumlayan, çoğunluğu öğrenci kalabalık arasında tanıdık yüzlere bakınarak kıza doğru yürüdü. Necla'yı soruyordu Çakır Melahat.

— Bilmem. Fakülteye uğramadım.

— Sabah yoktu; sordu Halide Hanım. Bugün Chaucer'den bir şey verecekmiş Halide Hanım'a. Hasta olmasın?

Ses çıkarmadı Turgut. Hastalık numarasına da yatsan boşuna kızım, evinde aramayacağım. Canı sıkılmıştı gene de. Ne güzel, borçtan kurtulacaktık bugün. Yalnız borç sorunu, değil mi? Görsem iyiydi işte. Çay söyledi, tavlaya göz attı. Coğrafya'dan şöyle bir tanıdığı çocuklardı oynayanlar. Sayarak oynuyorlar! Dört cihar'ı, düşeş'i bilmiyorlar daha! Dört dört... Altı altı... Bak kapıyı almadı hıyar! Sinir ederler insanı. Ne güzel anlatıyor Nâzım! "İki mars bir oyuna yenip bücürü – Kalk sıra kahvelerin önünde yürü." Bücür dedikleri Hasan Ali Ediz'miş, öyle demişti Refik. Gene görmedi; vursa mars edecek! Kız tavlası oynayın siz; nenize!

— Dino şu mu Turgut?

Melahat'ın gösterdiği yandaki adama baktı. Al bir daha! Acem tüccarı kılıklı bir herifi gösteriyor.

— Yok, dedi sinirlice gülerek. Onlar şu dipte otururlar daha çok.

Bayılırlar ünlüleri tanımaya. Yazın kızgın güneş altında yanan, göstermelik, değirmi havuzlu alandan Beyazıt Camiisi'nin ardındaki ulu çınarların, söğütlerin gölgelediği serin kahvelere kaçıvermek isteği karşı durulmaz olsa da, çoğu, ünlüleri görüp tanımaya gelir Küllük'e. Hele, alan yeniden düzenlenirken, birçok yapıyla birlikte, Beyazıt Medresesi'nin önünü kapatan sıra kahvelerin gitmesi, yaz kış yağmursuz günlerde, öndeki Çöplük, gerideki Küllük kahvelerini yörenin hemen sığınılacak tek uğrak yeri yaptı. İki kahve arasına sıkışmış ünlü Emin Efendi Lokantası da boğazına düşkün, seçkin yiyicileriyle bu kahvelerle dayanışmada gibidir. Ünlüler daha çok Küllük'te buluşur. Nurullah Ataçları, Sait Faikleri, Dinoları (Abidin'le ağabeyi Arif), bir gün de Sabahattin Ali'yi burda görmüş, tanımıştı Turgut. Çeşitli fakültelerden öğretim üyeleri, doçentler, profesörler Küllük'e gelip gider, Emin Efendi'de yerler. Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabri Esat Siyavuşgil, Sadrettin Celal Antel, Mükrimin Halil Yinanç, Yavuz Abadan, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Sadi Irmak, daha bir sürüsü. Öğrenci, öğretmen, gazeteci, bilmem neci çevreleri bunların. Çay kahve içilirken ne tatlı söyleşiler geçer gölgeli, serin kahvede. Önemli kişileri, herkesi tek tek tanıyan garsonları, boyacıları, satıcıları, ikide bir görünen sırna-

şık dilencileriyle ilişkilerini, oturup gözlemenin bir tadı vardır. "Pehlivan Amcaaa, bir sadaka ver Pehlivan Amca!" Dilenci kadının "Pehlivan Amca" dediği Yavuz Abadan. Sağcıların Hukuk'taki bin okkalık pehlivanı! Önünden, ardından etler, yağlar fışkırmış, çenesi, gıdısı gerdanına yapışık, dişlek Tatar Yavuz Abadan. "kurbanın olayım bir sadaka ver Pehlivan Amcaaa!" Kadın yapışkan. Masada Nurullah Ataç kıs kıs güler. Yavuz Abadan hırsa batmış. "Git be kadın! Ben pehlivan değilim." Garson Nimet yetişmese güç kanıtlayacak pehlivan olmadığını! Şeytanca güler Nurullah Ataç. "Hilmi Ziya komünistliğini hükümetten saklıyor! Hiii hi hi..." Kitap döşeniyormuş Hilmi Ziya: Tarihsel Maddeciliğe Reddiye. Polisin sürekli gözü altında derler buraya. Daha iyisini nerden bulacaklar? Şu *Tan* gazetesi okuyan polis mi, bizden mi? Polis olmayan az dangalak mı var *Tan* okuyan? Olsun, *Cumhuriyet* okumasın da. Nasıl da toplandı bütün faşistler *Cumhuriyet*'te. Peyami'si, Abidin Daver'i, Muharrem Fevzi Togay'ı, Erkilet Paşa'sı... Faşist olmayan hangisi? Başı şimdi Nadir Nadi çekiyor. Gördün mü bağırır Mustafa: "Gazete diye göstermeyin ulan, bu Hitler'in sıçtığını!" Melahat'la tavlacılar gidince yalnızlık çöktü içine. Lokantaya da istek duymuyordu. Refik'i soracak birini bulabilseydim. Kimseler görünmüyor bugün de. Necla da gelmemiş. Şimdi Necla'dan da... Gene yağmur topluyor. Başladı bile. Güneş de var. Çakalların düğünü derler. Ne çakalları, itlerin, kurtların, sırtlanların düğünü var ülkede. Yağmurdan kaçanlar bir anda doluşuvermişti Emin Efendi Lokantası'na. Kalkıp o da girdi. Yukarı çıktı, bulduğu ilk boş yere ilişti. Yaşlı bir kadın vardı karşısında, öte yanda gene tanımadığı bir çift. Yöresine bakındı; iki masa ötesinde Sadrettin Celal yemek yiyordu. Yanında Romanoloji'den olmalı, iki kız, biri asistan filan. Ya da Felsefe'den. *Aydınlık*çı Sadrettin Celal. Türkiye Komünist Partisi'nin öncülerinden, aydın, düşünür... Şimdi Edebiyat Fakültesi'nde pedagoji profesörü. Saygı mı duyacağız buna? Dönmüş mü, dönmemiş mi belli değil. Belli değil mi? Bu da dönmemişse! *Tan*'da Anten imzalı yazıları bunun yazdığı söyleniyor. Ne olmuş yazıyorsa? Hep kaçırır gözlerini, bir doğru dürüst baktığını göremezsin. Şöyle bulanık bir göz atar iki yanına, başı önünde yürür, gider. Selam verdiğini görmez ki alsın. Kısaya yakın, tıknaz gövdesi, tombulca karnı, bakımlı giysileri, kolalı gömleği, kravatı, arkaya taralı

kırçıl saçları, kalın bağa gözlükleriyle tam bir... komünist partisi kurucusu! Ulan, ne ülke be! Senin kafan ne kafa! "1917'de Lenin çıktığı vakit barikata (alevden bir dev gibi diyor!). Evet, alevden bir dev gibi çıktığı vakit barikata – Yakalığı da vardı, kravatı da." Güzel diyor Nâzım; ama Lenin kim, bunlar kim be? Boğaziçi yalısında, konağında büyümüş paşa oğlundan Lenin! Nâzım da paşa torunu, Şefik Hüsnü de sivil paşa oğlu. Onlar yollarında. Sapıttın mı, geçmişin ortaya vurur kendini! Geçmişini önüne korlar adamın. 1925'te ayrılmış Sadrettin Celal. Vedat Nedim, Şevket Süreyya olmamış ya. Açık seçik ortada onlarınki. Sadrettin Celal sütlaç yiyor. Sütlaç yemek uğruna başı eğik geziyor herif! Sen de ye ne yiyeceksen de, başın dik dolaş! Biz hep başımız dik dolaşacağız. Söylediği döner gelinceye dek dönüp merdivenlere baktı sık sık. Tanıdık biri çıkar belki! Refik, bakarsın Necla. Şu arkası dönük Mehdi değil mi, Azerbaycanlı? O! Kaçamak bakıyor it. Azgın Sovyet düşmanı oğlan. Sık sık Özbek Kemal'le gelirler fakülteye. Bir de Alman karı vardır. Tuna Birahanesi'nde başka Almanların da bulunduğu bir masada görmüştü bir kez bunları. MAH'ın adamıymış. Almanlardan da para alıyormuş derler. Alır, her bir boku da yer bu herifler. Gün o gün. Özbek Kemal akşamları çıkan yaygaracı gazetelerden birinde çalışıyor. Yılan der Refik. Yılanların, çıyanların günündeyiz. Mehdi, Mükrimin Halil'den ayrılmaz. Özbek Kemal'in Türkoloji'dekilerle, Rahmeti'yle, Caferoğlu ile yakınlığı vardır. Bizimkiler yetmiyordu, Sovyet Devrimi'nden kaçan ne kadar çirkef varsa bu fukara ülkeye aktı. Bu puştun kaçamak bakışında bir şey mi var? Seninkileri topladılar, sen ne dolaşıyorsun mu diyor? İsteksizce bitirdi yemeği, çıktı. Duraladı lokantanın kapısında. Sağanak başlamıştı gene. Sabri Esat, yanında kadınlı, erkekli birileriyle koşturarak lokantaya girdiler. Yağmur aralar şimdi; Şehzadebaşı'na yürü, dal bir sinemaya. Akşam da Fatih'e ordan. Babıâli'ye mi gitsem yoksa, kitapçıya? Refik'i bulmak orda da rastlantı. Üstelik sakıncalı da, topluyorlarsa. Sinema en iyisi. Ne oynuyor acaba? Kırk yılda bir uğrarım şuraya, ağız tadıyla bir yemek yiyemedik. Bu isteksizlik, sağlığım bozuluyor mu demek? Yok canım, iyiyim; neyim varmış? Kim bilir kimle yatmıştı ilk kez? Vay namussuz be! İyice oynadı benimle. O sırada kim bilir başkalarıyla... O kadar da değil! Niye değilmiş o kadar? Ar damarı yırtılmış bir kez.

Ben nasıl yuttum. Hem de aylarca. Halil, dedi ama. Siktir et Halil'i de, demediği ne var onun? Sağanak geçti, haydi bakalım! Alana indi; karşıya geçeceği sıra duraladı. Önü sıra durağa yaklaşıp yolcuları boşaltan Maçka-Beyazıt tramvayından inenler arasında Lütfi ilişti gözüne. O da görmüştü. Boyunu kısan kamburumsu omuzlarının üstünde arkaya devrik başı, yüzünde eksik etmediği şeytansı gülümsemesiyle yaklaştı Turgut'a, sormasına kalmadan,

— Refik'i almışlar, dedi. Duydun mu?

Aynı alaylı gülümseyişle yöreyi denetler gibi iki yanına kuşkulu bakınırken sürdürdü,

— Daha birkaç kişi varmış. Sıkıyönetim'e götürmüşler, diyorlar. Adliye Kıraathanesi'nde söylediler sabah. Nedenini bilmiyorlarmış. *Yeni Edebiyat*'taki yazılardan demiş biri. Sen nereye?

Soruyu beklemiyor gibi duraladı. Sinemaya desem olmaz. Hem sevmez sinemayı, hem de...

— Fakülte'ye, dedi. Fakülte'ye gitmem gerek!

— Benim de uğramam gerek ya, imanını siktiğimin, gidemiyorum bir türlü.

Turgut, kaçıncı kez duyduğu bu yanıta gülümseyerek bakarken, yeniden boşandı boşanacak bulutların baskınından kaçar gibi Küllük'e doğru koşturdu Lütfi. Alanı bir baştan öte başa geçmek için dönüp o da koşturdu Vezneciler'e doğru, Fakülte'ye. Eskilerden sayılır Lütfi. Tanır çoğunu. Bir işin tarihini yapıyor derler. Yıllardır Hukuk'ta kayıtlı. Halil bunu da sevmez. Deliymiş bir tür! İşi gücü sabahtan damladığı, Divanyolu'ndaki Adliye Kıraathanesi'nde günlük gazetelerden notlar almak. Ne işe yarayacak bakalım? Herkes bir başka tür deli! Biraz dişe dokunur bir şey öner, kırk dereden su getirir. Ardından atıp tutmadığı da yok eskiler içinde. Hele Doktor Hikmet'e... Son son da Reşat'a takmıştı. "Almışlar" derken nasıl umursamazdı ama! İçi titremiyor senin gibi. Ne titremesi be, içim mi titriyor benim? Bir gerilme oldu, doğru. O kadar. Daha alışık olmadığımızdan. Geçti gitti. Necla'ya da duyurmak gerekmez mi? Fakülte'ye uğrayayım, gelmişse borcu da kapatayım iyisi. Alanı geçmiş Vezneciler kuytusundaki Zeynep Hanım Konağı'na koşturuyordu ki, sağdaki Askeri Tıbbiye Okulu yapısına takıldı gözleri. İyi çocuklar varmış orda da, çeşitli fakültelerde. İlişki kuramadık daha.

Bahri Usta'ya sözünü etmişti bir gün. Bir "Harbiye Olayı" daha mı çıkaracaksınız başımıza? dedi hemen. Bu da laf mı? ezik bu eskiler. Duracak mıyız çıkmasın diye? Devrime yararlı olanı yapacaksın! Çıkarsa çıkar olay da. Yapılarında bir soğukluk var şu askerlerin. Bir de askerliğimiz var daha. Lütfi, askere gitmem deyip duruyor. Yedek subayda çavuş çıkarıyorlar bizi. Çıkarsınlar. Bir bok sanki yedek subay olmak, omzunda tek demir! Yüreği küt küt çarptı birden. Beş on metre kala Necla çıkmıştı Fakülte'nin kapısından, yanında biriyle! Sadi, bopstil oğlan. O da görmüştü Turgut'u, soğuk, soğuk da değil hiç tanımıyormuş ya da görmemiş gibi ilgisizce çevirdi başını. Bir şeyler anlatan Sadi'yle Koska'ya inen sokağa kıvrıldılar. Kalakalmıştı duraladığı yerde. Nereye gidiyor bunlar? Halide Edip'e belki. Çağırır, evinde toplanırlar bazı. Züppe puştun teki bu Sadi. İyi, tam ona göre! Burjuva orospularından komünist ben hiçbir gün aslında... Öyle de bir inandın ki; kavgaya bile kalkıştın Halil'le. Zeynep Hanım Konağı'na girdi ağır ağır. Bu karı bu Sadi'yle de kim bilir kaç kez... Kızlı oğlanlı öğrenci kalabalığının ayakları altında çamurlanıp ıslanmış, sütunlu mermer taşlığa, loş koridorlara, ilerde daha da kararak yükselen tırabzanlı konak merdivenlerine bakıp kaldı bir süre. Kim bilir daha kimlerle yatıp kalktı? Üst katlardaki fakülteye çıkmak gelmiyordu içinden. Evecenlikle dönüp sokağa attı kendini. Sağanak aralamıştı gene. İstanbul'un bu pis sonbahar yağmurları. Dün ne güzeldi. Bir başladı mı... Gece biz kanepeye yıkılıp da camlarda akıp duran yağmur damlaları Üsküdar'ın ışıltılı... Çan çalarak Şehzadebaşı'na giden Fatih-Beşiktaş tramvayına takıldı gözleri. Laleli'de evine gittiler belki de Sadi'nin. Evi Laleli'de mi? Niye olmasın? Şimdi belki de kanepede... Şehzadebaşı'na doğru yürümeye başladı ağır, dalgın. Gözü çevredeydi gene de. Hop diye Sadi'yle karşına çıkacaklar! Şimdi onlar kanepede, anasonlu alkol soluğu, oğlum Eşref Bey'in kızı o. Ne bok yerse yiyecek, bana ne? Elin orospusunu... Sinemaların önüne gelince bakınmaya başladı. Hangisine gitmeliydi? Sağda geçen yıl yanan, derme çatma örtülmüş Ferah, biraz aşağısında Turan. Hep sevimsiz gelmişti nedense. Turan'a, Naşit'e gidilir seyretmeye. Milli'de, *Baytekin Yıldızlar Diyarında*. Saçma. Yanında *Kara Çanta*. O da boktan. Doğru dürüst film de yok. Aşağıdaki Hilal. Üç film oynatır; en döküntüler. Dönecekti, duralayıp kaldı Hilal'e

uzaktan şöyle bir bakarken. Alacalı afişlerin arasında çarpıvermişti gözüne: *Kronstad Bahriyelileri!* Bu da ne? Yürüdü sinemaya doğru, vitrindeki resimlere bakmaya başladı. Deniz erleri, bayraklar, zırhlılar, savaş resimleri. Leningrad'daki ünlü Kronstad deniz erleri olayı mı yoksa? Sinemaya daldığında pişmanlık duydu önce. Bir operet filmi oynuyordu. Bir süre bakıp kaldı ne olduğunu pek de anlamadan. Sonuydu. Öpüşmeler, sarışmalar, tatlıya bağlayan bitiş müziği, beliren son yazısıyla yandı ışıklar. Salon boş gibiydi. Beş on kişi. Niye girdin buraya? Sadi ile şimdi... *Kronstad Bahriyelileri*, şu beyaz general vardı, Yudeniç miydi, Leningrad'a saldıran? İç savaş sıraları. Ne insanlar öldü o zaman da. Şimdi milyonlarca gene... Başlıyordu film. Kopya çok eski. Kesilip kırpılmış gibi. Birden sarmıştı gene de. Sokak gösterileri, yürüyüşler. İşçiler, halk yürüyor. Deniz erleri, partili militanlar, orak çekiçli bayrak... Şaşkına dönmüştü bir anda. Nasıl izin verdiler bu filme? Konuyu filan da düşündüğü yoktu artık. Resimlerin üst üste bindiren çarpıcılığı yetmişti. Beyazlara karşı Leningrad'ı savunan işçiler, erler, deniz erleri yığınlarla. Bir de çocuk aralarında; saldırıya kalktılar omuz omuza. Mermi yağmuru, barut dumanları arasında ilerliyorlar. Var güçleriyle haykırarak koro biçiminde Enternasyonal'e başlamasınlar mı? Salonda çınlayan görkemli marşla ürküye kapılacak gibi oldu birden. Kışkırtma mı yoksa bu? Böylesine duygulanıp coşkuya kapıldığını hiç anımsamıyordu. İlk kez duyuyordu koro biçiminde Enternasyonal'i. Hem de Rusça! Boş salona bakındı, ondan başka umursayan yoktu belli ki. Kim var ki umursasın? Çırak çömlek birkaç oğlan. Çırak çömlek dediğin işçi, emekçi. Ne anlar bu hıyarlar! İşsiz güçsüz lümpen takımı bunlar. Serseri kılıklı. Düşmanı siperlerden çıkarıp kovalamışlar, Enternasyonal de bitmişti. Yarın çocuklarla gelelim. Değişmese şu film. Beyazlar ağır basmaya başlamıştı, işler kötüye gidiyordu filmde. Savaş alanı gerisinde bekleşen yaralılar arasına bir partili geldi. Yaralı partilileri savaşa çağırıyordu. Partili olmayanlar da kalkıp savaş alanına doğru yürümeye başladılar. Tutamamıştı, gözlerinden yaşlar akıyordu. Şimdi Moskova önlerinde dövüşüyorlar faşist canavarlara karşı. Biz de burda... Hem utanıyor, hem güç kazanıyordu sanki bu duygululuğundan. İyi ki yalnızım. Elinin tersiyle, kendinden bile saklar gibi gizlice, yanaklarına doğru inen gözyaşlarını sildi. Film bitmişti.

Hem de kopuk bir iki resimle. Kararsız kaldı bir süre. Bu filmi bir kez daha seyretmek için iki kötü filme katlanması gerekiyordu. Nasıl dolup taşıyordu içi! Üstüne saatlerce o abuk sabuk filmler çekilmezdi. Kalktı bir düşten uyanır gibi. Sokağa çıktığında serinlik çarpmıştı yüzüne, ayıldı. Yağmur durmuştu, gök masmavi, bulutsuzdu. İstanbul'un eşsiz sonbahar akşamı. Deminki fırtınalı, pis havaya, bir de şuna bak! Geleceğe bak öyleyse. Yağmuru hem de güzelinden anımsatan tek şey akşam yelinin ağır ağır oynattığı ıslak dallardan serpişen damlalardı. Uyurgezer gibi yürümeye başladı Şehzadebaşı Camiisi'ne doğru. Canı sıkılmış duraladı; maviliğin ötesinde, Haliç'in üstünde pusuya yatmış kara kara bulutlar görünüyordu uzaktan. Gelecek. Gelsin. Şu pabuçlar su almasa. Gümbür gümbür Enternasyonal'i söylediler be! Ne olduğunu bilen yok ki. Denetleyiciler de bilmiyorlardı belki, hiç izin verirler mi yoksa? Bir garip sinema bu Hilal; Şarlo'nun *Asri Zamanlar*'ını da burada seyretmemiş miydik? Kaç sinemada gidip izledik sonra, hem de kalabalıkla. Son kez Tünel'e giderken perdesi eğri bir sinema vardı, Pasaj'ın içinde, Beyoğlu'nda; on kişi filan gidip orda gördüktü. Çoluk çocuk, çoğu lümpen seyirciler, bunlar da nerden düştü gibi bakıp kalmışlardı. Karanlıkta Necla'nın kolunu tutayım derken göğsünü ilk kez orda kazayla, şıp diye görmüştü Zehra. Işıklar da açılıverdi. O sinsi gülüşünü nasıl ağır karşıladı Zehra'nın. Kızı donduruvermişti sanki. Seni de ilk kez orda çarpıverdi değil mi? Kişilikli kız aslında, şimdi doğrusu öyle olgun bir yanı da var ki... Sadi'yle ne olgundur şimdi kim bilir? Beni hiç ilgilendirmiyor artık! Bayılır da buralarda sürtmeye. Pat diye çıkıverse Sadi'yle şimdi. Vefa'ya boza içmeye gidiyorlardır, işi bitirmişler! Yüksek Öğretmen'e giden sokağın başında durdu. Uğrayıp bir Fuat'ı görsem mi ben de? Sokaklarda sürteceğime. Yeni şiiri vardır belki. Deli oğlan! Dinlemenin, çene çalmanın tadı başka bu deliyle. Yüksek Öğretmen Okulu'nun kapısında karşılaştı Fuat'la. Sıkılmış o da. Vefa'ya doğru yürüyorlardı ki duraladı Fuat,

— Seninki içerdeydi, dedi. Görmedin mi? Ona geldin sandım.

Benimki? Necla'yı diyor. Yüreğinin çarpıntısını örtmeye çalıştı, doğal görünme çabasıyla,

— Sana geldim ben, dedi. Kimseyi de görmedim. Boş ver de, sen biraz şiir okusana.

Fuat ordaydı daha,

— Lamia'yla çalışıyorlar, dedi.

Sadi'yle işleri bitti ya!

— Var mı yeni bir şeyler?

Uğraşıyormuş. İyi duyurmak için olmalı, kesik kesik, sözcüklere tek tek bastırarak okumaya başladı dizeleri. Anadolu'yu anlatıyordu. Köylümüzü, çevre dağları, suları, harmanı, öküzü, ormanı, ağacı söylüyordu özlemli övgülerle. Duyarlılığına yaraşan arı bir dili vardır, çeker insanı. İçten bakıyor kendince ülkeye.

— Nasıl buldun?

— Yeni bir şey yok! Köylüymüş, öküzmüş, ormanmış, kuşmuş... Köylü yoksulluktan geberiyor; el toprağında köle, sen doğasının güzelliğinden tutturuyorsun.

— Anladık, diye kesti sertçe. İlle sizin kafada olacağız.

— Olamazsın ki! Kafayı değiştirmek yürek işi oğlum. Sende nerde o yürek? Halkmış. Halk Partisi'nin ne kadar ilgisi varsa bu halkla, senin de o kadar.

— Geçmişinden başlatma Halk Partisi'nin. Bana ne be Halk Partisi'nden.

— Yolun o oğlum. Kıçını yırtsan ayrılamazsın.

Kızgınlıktan tıkanıp kalmış gibiydi Fuat. Durup soludu, yutkundu. Yürümeye başladı homurdanıp söylenerek.

— Ağzınıza sıçayım hepinizin! Peyami Safa'sından tut, hepiniz hayvan başlılarsınız. Boynuzunuzun rengi değişiyor, biçimi değil...

Aynı kızgınlıkla döndü,

— Benim şiirlerim ulan, senin Nâzım'ından da anlıyor musun, bin kez daha... Ben...

Yutkundu. Sonunu getiremiyordu. Gülerek bakıyordu Turgut. Alışıktı sövgülerine, saldırılarına, kesik, tıkanmalı, bağıra çağıra konuşmalarına. Belki bu alaylı bakıştı Fuat'ın yolunu kesip duralatan.

— Atatürk'ten başka bağlı olduğum hiçbir şey yok benim. Şimdi İsmet Paşa'nın Halk Partisi. Ben...

İki tür oluyor bu Atatürkçüler. Dangul dungul tipleri, bir de bu duygulu aydınlar. Eşeledin mi pek ayrımları yok kişiliklerinin temelinde. Dar sınırlı, kısıtlı, ama yerleşik bir siyasal bağlılık tümünde. Ödleri patlar ötesine. Gericilere düşmanlar; dedikleri de şeriatçılar,

31 Martçılar, Menemenciler, Padişahçılar. Kim kaldı onlardan? Hepsi takmış maskeleri, başka kimliklerle kol geziyorlar ülkede. Onu bir türlü göremezler. Sınıf kavramını, ekonomik yapıyı silip attın mı kafadan, nasıl bakarsa baksın yöresine, iyi kişilerle kötü kişiler vardır. Kötü olan da bu gericilerdir! Gene de bir şey ülkede, bu ortamda Atatürkçü olmak.

— Bu Sağır'ın, İsmet'in gününde ortaya çıktı yobazlar. Atatürk'ün gününde böyle miydi?

Kimlerin ortaya çıktığını sor, ya radyoda Mevlit'ten söz edecek ya da ramazanlardaki yayınlardan.

— Atatürk insanlık yolunu açtı. Gericiliği yıktı.

Başladı gene.

— Sağır ne yaptı? O ölünce bütün yobazları oturttu yerli yerine, gericileri başımıza çıkardı. Avrupalı olmanın tam yolunu açtı adam, bunlar...

— Tam Avrupalı oldu, diye alaylı alaylı kesti Turgut. Ahmet Muhip yağmalayıp duruyor Fransız şiirlerini. Baudelaire'i, Mallerme'si, Rimbaud'su...

— Muhip Dranas'a, Bodler'i satır satır çevir mi dedi Atatürk?

Pek iyisine gitmişti birden bulup dedikleri, kısık kısık kahkahalarla gülmeye başladı.

— Niye Nâzım'da yok bu özentiler de, senin küçük burjuva ozanlarında oluyor?

O hızla saldırdı gene,

— Fransız'ı bırakalım, Rus mu olalım?

— Nâzım Rus mu ulan? Onun kadar bu halka, bu halkın güzelliklerine dayanmış hangi ozanın var senin?

Horoz dövüşüne dönen ağız dalaşları yinelenip duruyordu gene. Alıştığı, çoğu da hoşlandığı şeylerdi ya, bugün o gün değil. Denizciler, işçiler Enternasyonal'i nasıl haykırıyorlardı savaşa yürürlerken omuz omuza! Söylesem mi buna, gitsin görsün? Korkar, gitmez. Gitse de ne duyacak bu kavgadan? Sallanıp duruyor ortalarda. Daha kötülemesinler de, böyle kalmaları da bir şey. Bir Almanya'ya gönderdiler bunu üç aylığına, gitti gidiyordu! Hitler iyi yönetiyormuş Almanları! Faşist yönetimin ne idüğünü güç bellettikti dönüşte. Tam belleyip bellemediği de kuşkulu daha! Şimdi gene başlarsa. Hadi eyvallah! Birden ay-

rılması şaşırtmıştı Fuat'ı. Vefa'nın, Zeyrek'in Osmanlı kalıntısı sokaklarında şiir okuyup bağıra çağıra tartışarak yürümenin tadını bölüşürken ne vardı oyunbozanlık edecek? Sözüm var oğlum, gitmem gerek. Daha çok da çekemem bugün seni. Ayrılıp İtfaiye'nin arka sokaklarından Fatih Medresesi'ne doğru yürürken bile sıyrılamamıştı Necla'dan. Eve dönmüştür o da. Yoktur, Sadi ile ne olacak aralarında? Varsa da sana ne be? Öyle bir puştla yani insanın onuruna dokunuyor işte. Kız dediğin... Kız mı? Bir daha da takarsam bu karıya... Medrese avlusuna girdiğinde karanlık basmıştı. Balık kokusu geliyordu bir yerlerden. Bizimkilerdendir. Balık dedin mi Ohannes! Tüm Ermeniler düşkünmüş balığa, İstanbul Ermenileri. Üstüne de tatlı. Nihat, "Tatlı Gâvur" adını takmıştı Ohannes'e, tatlıya düşkünlüğünden. Kapıyı iteleyip de tepeden sarkan çıplak ampulün sanki biraz daha kararttığı taş odaya girdiğinde kestirdiği gibiydi her şey. Kemal'le Mustafa'nın üstünde ortaklaşa çalıştıkları masa boşaltılmış, kızarmış torik dilimleriyle dolu tepsi konmuştu. Ohannes'in Askeri Tıbbiye'deki bir arkadaşından ara sıra aldığı tayınlar, bir iki bardak, çatallar, kâğıtta tahin helvası. Turgut'u görünce yüzleri güldü tümünün.

— Nerdesin be? dedi Kemal. Valla başlıyorduk. Hava alırdın!

— Ben demedim mi, enayi değildir oğlan, kaçırmaz bu balığı.

Kendisini mi, Kumkapı'dan getirdiği balığı mı övdüğü belli olmayan Ohannes'in sözlerine gülerek yanına, karyola kıyısına ilişirken,

— Başlasaydınız, dedi Turgut.

Ohannes kollarını omzuna attı Turgut'un.

— Sensiz boğazımızdan geçer mi be? dedi.

Masanın öte yanına çektikleri karyolaya Hasan'la Kemal, karşılıklı iki tahta sandalyeye Halil'le Nihat yerleşirken,

— Ne oldu? dedi Halil. Bir haber var mı?

— Refik'i tutuklamışlar.

Halil heyecanla dikeldi,

— Söyleme yahu! dedi.

— Söyledik işte. Sıkıyönetim'e götürmüşler. Tam da kimse bilmiyor daha.

Çöken bir sessizlikte şaşkın bir merakla Turgut'a bakıyorlardı. Bir şeyler daha aranır gibi durdu o da, sonra önündeki ekmeği alıp kırdı yavaşça,

— Hepsi bu, dedi.

Ohannes dağıttı sessizliği tepsiye uzanırken,

— Buyrun pehlivanlar, dedi. O işi sonra düşünürüz. Ayıptır, balık bekletilmez!

Ayıp edemeyecek kadar acıkmışlardı! Nar gibi torik dilimlerini, ardından helvayı, rastgele söylenivermiş tek tük sözcüklerden öte pek bekletmediler. Bulaşık Turgut'la Hasan'a düşmüştü.

Avludaki muslukta işi bitirip de döndüklerinde sessiz bir bekleyiş içindeydi odadakiler.

— Kemal, Rahmi Usta'yla konuşmuş.

Rahmi Usta'yla mı konuşmuş? Moskova'da yetişmiş, eski bir partiliydi Rahmi Usta. Son sözü açan Nihat'a mı, Kemal'e mi baksın diye aranırken,

— Söylesene, dedi Nihat.

— Konuştuk işte, dedi Kemal. Dediğim gibi, öyle pek yeni bir söz etmedi Rahmi Ağbi.

Rahmi Usta'nın karısının uzaktan akrabasıydı Kemal. Üsteleyip durmuşlardı gidip konuşması için.

— Uyanık olun, diyor. Öğrenciymişiz. Okulumuzu bitirmeliymişiz, filan.

— Babamız sanıyor kendini?

Ohannes'in, adından başka Ermeniliğini açığa vuran tek yanı, özel vurgulamalı bu soru tümcesi sinirlice güldürdü hepsini. Gülmeyen Halil'di.

— Biz de gidip açık açık konuşalım, dedik.

Turgut'a bakıyordu ne dersin gibisine. Suskunluğunu görünce ekledi,

— Sen gelmeden onu tartışıyorduk.

— İyi, dedi Turgut, sessizliğini sürdürmek ister gibi yavaştan.

— Sen tutuklama deyince...

— Refikler mi? Bize ne onlardan?

Gene bir sessizlik çöktü. Evet, tutuklama deyince... Uyarı Turgut'ta da ağırdan tedirginlik yaratmıştı. Şiirleri sorarlar da bana verdiğini söylerse! Yırtıp attım diyeceğim, ne diyeceğim!

— Hasan'la Halil gitsinler diyoruz.

İçlerinde tek işçi Hasan'dı. Emnoş'un Hasan. Kasımpaşalı tütün işçileri arasındandı; mobilyacıda çalışıyordu şimdi. Babası genç yaşta veremden ölmüş. İki ablasıyla Hasan'ı, anaları Emine büyütmüş tütünde çalışarak. Genç yaşta tütüne giren büyük ablası da veremden ölünce, Hasan'ı tütüne sokmamış anası. İnce, orta boylu, az konuşan, içine kapanık, gözlerinin içi gülen bozalak oğlan utanmış gibi kızararak sallandı, çekingen bir sesle,

— İstersen sen git Turgut arkadaş, dedi. Ben gitmesem de olur.

Turgut'un duralamasını buna mı yormuştu? Sözleri ortak tepkiyle karşılanmıştı hemen. Onun gitmesini herkes uygun görüyordu. İşçiydi. Turgut da öyle düşünüyordu. Görsün Rahmi Usta, salt öğrencilerin işi değil bu! Halil de iyi. Ben de gidebilirdim!

— Daha adam ne diyecek bilmiyoruz ya, dedi Halil. İstemezse?

— Sanmam bir şey diyeceğini, dedi Kemal. Yumuşaktı. Gene de bakarsın...

İşin neye varacağını bilmemekten gelen bir tedirginlik vardı hepsinde. Doğru muydu yaptıkları? O da kesin değildi. bir şey dememişti ya Turgut'a da yakın gelmemişti topluca Rahmi Usta'ya gidiş. "Sizi toptan Parti'ye mi alıyoruz," diyecek adam? Ne biçim gizli parti o? Söylesem Halil'le takışırız şimdi. Aynı kaygıları Ohannes dile getirmeye başladı. "Adam gerçek partiliyse bizi toptan kovması gerekir," diyordu. Doğru. Kafalı oğlan şu Ohannes. Çok iyi de doktor olacak bu herif. Seviyor da doktorluğu. Bizim gibi dalgacı değil; notları "pekiyi"nin altına düşse bağışlamaz kendini. Kemal de bitirir bu yıl. Avukat sayılır o da. Nihat, babaya inat okuyor! Babası, "Gel çiftliğin başına geç," diyor Samsun'da; para yollamıyor. O da böyle medrese köşelerinde, ablasının, eniştesinin verdiği birkaç kuruşla felsefe öğrenimi yapacak! Halil'le benden başka yok yüreğinde bağlılık duymayan girdiği fakülteye. Ben nerden buldum bu Allahın belası Türkoloji'yi? Doğru dürüst konuşacak tek adam bulamazsın. Öteki fakülteler dolmuş taşıyor adamdan! Oralarda hiç değilse...

— İyi, gidip elçiliğe gönüllü yazılalım biz de!

Halil'di. "İş, bu savaşı kazanmak" demiş Rahmi Usta Kemal'e.

— Orda adam kıtlığı var?

Ohannes'in sorusuna güldüler her vakitki gibi. Bir türlü kırıp içinden çıkamadıkları tartışma çemberindeydiler gene. Nasıl bağ kuracaklardı Parti'yle; kuramazsalar ne yapacaklardı?

— Gideceğiz ya arkadaşlar, dedi Halil. Göreceksiniz bir şey çıkmayacak ondan da. Moskova'da okumuş, yok bilmem nerde okumuş, hava bunlar. Ürkmüş, sinmiş bu herifler. Ne bir bok yaparlar, ne de yaptırırlar. Köşelerinde böyle...

Tümceyi Kemal tamamladı,

— Bekle ki Kızılordu Almanları yensin, gelip bizi de kurtarsın!

— Vallaa öyle!

Halil'in ağır yargısını çekingen bir sessizlik içinde paylaşıyor gibiydiler. Bir şeyler söylemek geldi içinden Turgut'un, sustu. Karşı mı çıkmalıydı, desteklemeli miydi, kestirememişti. Gene de bir girmeden edemedi.

— Ne dolaşıp duruyoruz öyleyse, dedi. Biz başlayalım!

Bunu da konuşmuşlardı kaç kez. Nasıl başlayacaklardı? Kimseden yeni bir öneri gelmeyince yüreklenmiş gibi Hasan aldı yavaşça,

— Ne güzel okuyorduk, dedi. Şaşarlar bana Ortaköy'de, Kasımpaşa'da. Nerden bilirsin bunları? Tarihi maddeciliği, ekonomi politik...

Durdu. Çok mu ileri gitmişti?

— Okuyacak kitap da kalmadı ki kardeşim.

Kemal'in sözünü Nihat açıklar gibi,

— İyi, okuyalım da, dedi, bir iş yapmadıktan sonra, oku, oku... Faruk o yüzden ayrıldı...

— Bırak şimdi Faruk'u.

Halil'in kızgınlıkla söylediği söz pek destek görmemiş gibiydi. Ayakkabıcı Faruk, Turgut'un da en sevdiği kişilerden biriydi. Tavırları keskin belki; açıkyürekli ama. "Oku, oku; iş yapacağınız yok sizin" deyip kesmişti ayağını. Şu Rahmi Usta'yı ben de görseydim! Halil saldıracak şimdi adama. Kemal akıllıdır. Kemal götürecek bunları. Söylesem, ben de katılayım...

— Sen niye daldın?

— Onun derdi büyük, dedi Halil, alaylı.

— Söyle, biz de bilelim oğlum, dedi Ohannes. Nedir derdin?

Turgut bozulduğunu belli etmeden gülmeye vurdu,

— Ne derdim olacak yahu, dedi. Zevzek işte.

Ekledi hemen,

— Bugün sinemada Enternasyonal'i dinledim, kurtulamıyorum etkisinden...

— Düşünde gördün?

Gülerek döndü Ohannes'e,

— Hayır, dedi. Şehzadebaşı'nda gördüm.

Şaka mı gibisine gülerek bakmaya başladılar. Anlattı olayı. Şaşkın bir heyecanla dinliyorlardı.

— Yarın hep birlikte gidelim diyorum. Saatlerini aldım.

Sessizlik çöktü.

Sinema bu, dedi. Ne sakıncası olacak?

Nihat'ın yarın babası geliyormuş Samsun'dan; onu karşılayacaktı. Ohannes hastanedeydi, ayrılamazdı. Kemal de söz veremiyordu, Ali Fuat Başgil'in semineri varmış, gitmek zorundaymış. Hasan can atıyordu ya, Pazar'dan başka günü yoktu onun da. Duygularındaki taşkınlığı önleyememişti sanki, ara sıra yaptığı gibi Enternasyonal'i söylemeye kalkıştı Turgut yüksekten.

Nihat susturdu hemen.

— Yapma yahu, dedi.

Yandaki odaları göstererek,

— Burnumuzun dibinde molla! Biri daha geldi bugün odasına; o da o soydan. Hukukçu olacak bunlar. Takunyayla aptes alırlar ikide bir...

Kemal ekledi hemen,

— Geçende soruyor bana, siz niye namaz kılmıyorsunuz diye.

Gülüşmeye başladılar.

— Sen ne dedin?

Ohannes'ti.

— Ne diyeceğim? Vakit mi var? dedim.

Kahkahalarla gülmeye başlamışlardı.

— Yalan da değil, dedi Ohannes. Sizinki her gündür, hem de beş vakit. Bizimki bir Pazar'dır, ona bile dayanılmaz...

Ohannes'e sıcak sevgiye dönüşmüştü gülüşmeler. Ulan senin haçından, putundan! Halil el ense çekip yatağa yıkmaya çalıştı Ohannes'i. Her vakit olduğu gibi boğuşmaya başladılar; yorulunca bıraktılar gülüşerek. Mollaların Enternasyonal'i anlayıp anlamayacağı tartışıldı. Sinemada gümbür gümbür söylüyorlar oğlum. Hem

de Rusça. Anlamamışlardır. Onların anlamadığını bu hıyarlar mı anlayacak? Geç olmuştu. Kemal'in Rahmi Usta'ya Halil'le Hasan'ı götürme kararı yinelendi. Ohannes kalktı önce.

— Bu sondur, dedi. Gidin gelin, ondan sonra bakarız, ne yapacağız.

Hasan orada kalacaktı. Bir köşeye yatak yapmışlardı ona. Biraz sonra Halil'le Turgut çıktılar. Karanlıkta Fatih durağına doğru yürürlerken,

— Şiirler ne oldu? dedi Halil.

— Sakladım, dedi.

Halil üstelemedi. Dalgın, düşünceli yürüdüler durağa doğru.

— Kızı gördün mü?

Çekingence soruyu bir süre yanıtlamadı Turgut,

— Gördüm, dedi sonra. Sana selamı var!

Güldü Halil. Dalga geçiyordu hergele...

— Aleykümselam, dedi aynı alaylı gülüşle. Getiren, gönderen sağ olsun!

Durağa yaklaşan tramvaya doğru koştular.

Çarpılmış gibiydi Necla. Turgut'un bırakıp gittiği gece uyku girmemişti gözüne. Önce için için, sonra tutamamış kaç kez hıçkırarak ağlamıştı. Bu yıkıntı Turgut'a duyduğu sevgiyi kızgınlığa, nefrete dönüştürmüştü; dönüştürmeliydi, dönüştürmesi gerekliydi! Umarsızlık içinde kıvranarak giysileriyle uzandığı yatağın üstünde ancak ortalık ışırken uyuyakalmıştı. Gözlerini açınca şaşkın bakındı önce; içinde parlayıveren ateşle yeniden anımsadı her şeyi. Acıya batıp kalmaktan korkar gibi doğruldu çabucak. Kolundaki saate baktı, on'u geçiyordu. Ev sessizdi. Uykuyu alamamanın, akşamdan beri düşüp kıvrandığı gerilimin sinirlerinde yarattığı boşalmayla bir iki ürperti geçirdi. Her yanı kırık dökük, ağzı ağı gibiydi. Gene bir hıçkırık düğümleniyordu ki kızgınlıkla silkinip fırladı yataktan. Yetmişti artık! Bu iş bu kadardı! Bu kadarı bile çoktu. Mahalle kızları gibi... Görür o hergele de... Eşitlik, özgürlükmüş, insanlıkmış... Siz kiiim, bu savlara kalkışmak kim? Bir de babamları beğenmezler? Onun da ağzına sıçayım! Babamdır diye esirgeyecek miyim? Kendilerinin yemedikleri bok yok. Komünistmiş! Kadınlar eziliyormuş bu toplumda

da, biz kurtaracağız! Kendinizi kurtarın siz! Lavabodaki aynada yüzüne bakarken gözleri doldu dolacak güç tuttu. Giysilerini fırlatıp sıcak soğuk demeden duşun altına attı kendini. İyi gelmişti, su dayanılır serinlikteydi. Akıttı suları. Yatak odasına geçince kapıyı kapatıp bornozu attı üstünden, giysi dolabının önündeki boy aynasının karşısına geçti; bu oğlana yenik düşmesinin nedenini bir yerlerinde aranır gibi dalıp uzun uzun baktı çıplak gövdesine. Uzunca bacakları, biraz düşük de olsa dolgun, değirmi kalçaları, ince beli, dimdik göğüsleri, düzgün yuvarlak omuzları, hele bu nemliliğiyle dümdüz gergin, esmer derisi... Yüzümdeki şu kahrolası sivilce yerleri leke gibi. Yeni bir ilaç bulmuşlar Amerika'da, Ingrid söylüyordu. Yalancıdır o kız da. Onun sivilceleri benden beter. Allah bu savaşın belasını versin. İsviçre'ye gönderecekti babam, gitmedim de. Göğüslerini avuçlarının içine alıp ovalar gibi yaptı hafifçe. Bir istek uyanıp kabarmaya başlamıştı içinde. Akşam Turgut'la yaşadığı sevişmenin düşüyle yakıcı bir özleme tutuldu tutulacaktı gene. İçinde gittikçe güçlenen isteği yenemiyordu bir türlü. Kendi kendini mi doyuracaktı şimdi de? Özellikle Turgut'la yarım kalan ilişkilerinden bu yana ara sıra başvurduğu bu yol soğuktu, kendinden çok uzaklarda bir yoldu artık. Onu istiyordu. Hem de deli gibi kızgınlıkla ittikçe daha da üste çıkıyordu sanki bu istek. Acılarını da artırarak. Hiç böyle olmamıştım, kurtulamayacak mıyım? Gerçekten de böyle olmamıştı hiç. Cinselliği erken uyandırılmıştı. Sekizinde var yoktu daha, bir yaz, Niğde'de, bağda, halasının kocası Hüsnü Bey'in emir erinden ilk uyarıları almıştı. Herkesin uzunca kır gezisine çıktığı bir akşamüstü, uykuya daldığı avluda gözlerini ürkerek açınca, yanında kerevete ilişmiş erin, eteğinin altında gezinen parmaklarıyla irkilmiş, bağıracak gibi olmuş, sonra yavaşça gözlerini kapatıp bırakmıştı kendini. Sonraları erin samanlığa benzer odasında gizli gizli, daha ötesine de giderek yinelemişlerdi cinsel oyunu. Dikelmiş erkekliğini tutturup boşalırdı oğlan. Erkeği, erkekliği bir korkuyla tanımıştı böylece. Ankara'ya dönüşlerinden sonra artık bir şeyler aranmanın bunalımı içindeydi. Uyanık ablaların yardımıyla, on birinde gördüğü ilk ay durumundan çok önce öğrenmişti kendi kendine doyumu. Komşu dairede, liseli bir ağbiyle yalnız kaldıklarında on ikisindeydi. Birkaç kez kaçamak yinelediklerı bu buluşmalarda en ateşli çılgınlıkları yaşamış, oğlanın

zorla öğrettiği ters ilişkiye, kızlığını korumak için önce tiksinerek katlanır, sonra alışır olmuştu. Notre Dame de Sion'a geldiğinde, çevreye taşralı çekingenliğiyle baktığı günlerde, yakınlık gösteren, bir üst sınıftaki Leyla'yla arkadaşlık kuruvermeleri, anlamını önce kavrayamadığı fiskoslar yaratmıştı sınıfta. Bu fiskosların anlamını arkadaşlıklarına "Erkek Binnaz" da katılınca çözümlemişti. Duyguları karmakarışıktı artık. Yalpalamalar içinde akıp giden yıllar, içtepileri, başkaldırmaları, sağlıksız çelişkileriyle cinselliğin ağır bastığı yüklü bir yaşam serüveniydi. Çalışkandı; başarılı bir öğrenciydi. Deli gibi derslerine kapanmakla da cinsel patlamalardan kurtaramıyordu kendini. Lise son sınıftayken Ankara'da bir bayram tatilinde tanıştıkları uzak akraba bir genç avukatla yattı. İçkiliydi. İlk kez böyle içiyordu. İstekle yatmış, belki de korkudan pek bir şey anlamamıştı. Adamın, peşinde dolaşmasına karşın yinelemek de gelmemişti içinden. Nişanlıydı avukat; ayrılıp Necla'yla evlenmeye kalktı. Önce o da isteyecek gibiydi, sonra birden diretip kaçar gibi geldi İstanbul'a. Avukatla yattığına da, evlilikten kaçtığına da pişmanlık duymamıştı. Hiçbir şeyi, hiç kimseyi istemedi bir ara. Erkek Binnaz'ı dövdü bir gün yatakhanede. Leyla'yla da kesti ilişkilerini. Dayanılmaz bir istek değilse de erkek özlemi dolanıyordu içinde. Özlemi arttıkça nedenini bilmediği bir erkek korkusu büyümeye başlamıştı yüreğinde. Gebe kalmak korkusuydu belki de. Avukatla yattıktan sonra günlerce kaygılı dolaşmıştı bu yüzden. Üniversiteye girdiği bu sallantılı yıllarda, Bebek'te, Ali Rıfkılarda tanıdığı mühendis İzzet Bey'le ilişki kurmaları yeni bir sayfa açmıştı yaşamında. Cinsel doyumu da ondan öğrenmişti, gebe kalmamanın –belli günleri saymak gibi– kimi yollarını da. Necla kadar kızları olan orta yaşlı bir hovardaydı İzzet Bey. Bir yıldan çok sürdü ilişkileri. Kendini gizli korkular içinde mutlu sanmaya başladığı sıra bıktığını anladı adamdan. İçkici, palavracı, bomboş herifin biriydi bu! Cilası uçup gidince bir şey kalmamıştı geriye. Kesti ayağını kotradan (İzzet Bey'in yaz kış Bebek Koyu'na bağlı kotrasında buluşuyorlardı). Az sonra da öldü İzzet Bey. Yürek vurgunundan gitmiş. Hem de bir kadınla o iş üstünde. Adamın ölümüne beklediğinden az üzülmüştü. Bir süre sonra da Turgut'la tanıştılar. Daha önceleri fakültede, Zeynep Hanım Konağı'nın loş koridorlarında görürdü ara sıra. Romanoloji'den bir

arkadaşıyla selamlaşmışlardı bir gün. Turgut geçince kız Necla'nın kulağına çekinerek fısıldamıştı.

— Komünist bu çocuk!

Biraz şaşırmıştı doğrusu. Sözcüğü babasının toplantılarında duymuştu ilk kez. Birilerine takılmak için kullandıkları alaylı bir deyim, kimi kez de kızdıkları birine ağır biçimde suçlama aracıydı. Babasına sormaya kalkmıştı kaç kez, hiçbir gün de doğru dürüst bir yanıt alamamıştı. "Sen derslerine bak, öğrenmene gerek yok bunları. Günü gelir öğrenirsin ilerde." Pek de merak etmiyordu ya, biraz da babasına inat soruyu yineleyince günü geldi mi gibisine,

— Aile, namus, ahlak, mahlak hiçbir şey kalmaz yani, demişti Eşref Bey. Dalgın, keyifli bir saatiydi. Buzlu rakısını yudumluyordu balkonda. Kızının pek anlamadan baktığını görünce gülümsedi, açıklama gereği duydu,

— Malını mülkünü alırlar elinden; tepesinde kırbaç, herkes devlete çalışır... Aile maile de o zaman...

Liseye yeni başladığı yıldı, pek bir şey anlamamıştı. Konuşmayı uzatmak için anlamamış görünmeyi yeğlemişti belki de.

— Peki, olur mu böyle şey? Nerde var? dedi inanmazlıkla.

— Rusya'da var, dedi Eşref Bey. Komünistlik Rusya'da.

— Peki, orda şey yok mu şimdi? Yani...

Neyin olduğunu, neyin olmadığını, neyi nasıl soracağını kestirmeye çalışıyordu. Aslında Eşref Bey de neyi, nasıl yanıtlayacağını bilmiyordu pek! Bir resmi Sovyet Rusya gezisine katılmıştı 30'larda. Denilenlerin, dediklerinin hiçbirini görmemişti orda. Odesa'da, Moskova'da, Leningrad'da, konuklandıkları günleri, geceleri unutamamıştı bir daha. O tıklım tıklım konser salonları, baleler, operalar, stadyumları dolduran kalabalıklar, arı gibi çalışan insanlar, çoluk çocuklu sımsıcak aile çevreleri...

— Söyledik işte, dedi sertçe. Ne kafanı takıyorsun? Bir sürü öğrenecek şeyin var daha... Bunlar mı kaldı? Şu ülkemizin güzelliğine bak...

Sözü alıp bir yere götürdü Eşref Bey. Necla dinlememişti bile. O günden sonra bu konuda daha da bir şey sormadı babasına. Aile maile yokmuş işte! Peki, bir de Nâzım Hikmet'ten söz ediyorlar ikide bir, büyük ozan diye... Komünistmiş o da! Atatürk çağırmış bir gün,

"Gelsin, bir şiir okusun" demiş. "Ben okur Efdalya Hanım değilim" demiş, gitmemiş Nâzım Hikmet. Atatürk de "İşte insan bu" demiş yöresindekilere, "siz değil." Okulda bir kız anlatmıştı bunu. Şiirlerini de getirmiş, bir gece yatakhanede okumuşlardı birkaç kız gizli gizli. Pek bir şey anlamamıştı ya, o da ötekiler gibi "bayılmıştı!" Trrrum trruumm – Makinalaşmak istiyorum... İniyor kayık – Çıkıyor kayık... Değil birkaç – Değil beş on! Otuz milyon aç... Güneşi içenlerin türküsü... Be hey Karamaçabey!" Babasından duyduklarıyla bu dizeleri toplamaya, çıkarmaya, çarpmaya çalıştıkça çıkmaza düşse de bir şeyler depreşiyordu içinde. Ona buna sorup Nâzım'ın şiirlerini arar olmuştu. İzzet Bey'le de Nâzım üstüne söyleşi ile başlamıştı yakınlıkları. Nâzım'ı birkaç kez görüp konuştuğundan söz ediyordu İzzet Bey. Sonradan sezinlemişti abartma olduğunu; bir yerde görmüştü bir kez; konuştuğu yalandı. "Ben de sosyalistim" demişti bir gün de. Sosyalistlik komünistliğin daha kültürel olanıymış. Bu konularda kitaplar vereceğini söylemiş, vermemişti. Yalnız okul kitaplığında Fransızca bir kitap geçmişti eline Necla'nın; ağır gelmiş, sıkılıp bırakmıştı. Demek bu yakışıklı oğlan komünistmiş! Aile, namus, mamus... Varını yoğunu da devlet alacak. kollamaya başlamıştı Turgut'u. Romanoloji'ye gelen bir iki Türkoloji öğrencisiyle ortak arkadaşlıkları vardı. Kolladığı oldu; birlikte bir filme gittiler. *Sarı Esirler* oynuyormuş Şehzadebaşı'nda, Paul Muni, Luise Rainer... Pearl Book'un *The Good Earth* adlı romanı. Halide Edip de övmüştü. Pek etkilenmişlerdi filmden de. Sinema çıkışı herkes bir yerlere çekip gitmiş, Beyazıt'tan, Mercan Yokuşu'ndan Eminönü'ne yürümüşler; Köprü üstünde durup Haliç'e bakmışlar, köprü altından geçen tekneleri seyretmişler, Tünel'le geçip Taksim'e çıkmışlardı konuşa konuşa. yol boyu film üstüne, sanat, şiir, özellikle Nâzım'ın şiiri üstüne yoğunlaşan söyleşi, coşkulu bir yaklaşımla bağlayıvermişti Necla'yı Turgut'a. Onun istediği, aradığı kişi buydu işte; akıllı, güçlü, yakışıklı... Nasıl da çabuk olmuştu her şey! Sonrası doğal gelişmeydi. Doğaldan da ivedi biraz. Daha ilk öpüştükleri gün –gene Neclalardaydılar, gene kimseler yoktu evde– kendini Turgut'a tastamam vermemek için olağanüstü çaba göstermişti. bir yılı aşkındır erkek ilişkisi yoktu, tutkuyla yaklaşmıştı; suçlulukla, korkuyla, Turgut'u kaçırmak, bir de ağır basan gebe kalmak korkusuyla tutmuştu kendini. Sayılı döneme

rastlamıştı. Gün günden artan bir cehennem azabına dönüşmüştü sonra da. Turgut'u yakından tanıyıp sevgisi içine kök saldıkça, cinsel özlemi de büyüyor; onu kaçırıp yitirme korkusu, bu korkunun yarattığı acı da o ölçüde artıp yüreğine oturuyordu. Daha önce başkasıyla yatmış, kızlığını vermiş olmanın bizim erkeklerce kolay bağışlanmayacağı konusunda duyup da o güne dek pek aldırmadığı şeyler, Turgut'u tanımasıyla öyle önem kazanmıştı ki, umarsızlıkla kıvranmaktan öte bir şey gelmiyordu elinden. Her şeyi açık açık konuşmayı düşündü, olmadı. Bütün insancıl savlarına, politik konulardaki açık, ileri düşüncelerine karşın cinsel konularda bağnazlığa varan tutuculukta bir taşra delikanlısıydı Turgut. Daha ilk konuşmalarında apaçık ortaya koymuştu kendini. Yargıları kesindi bu konuda. Önüne gelenle yatarmış burjuva karıları gibi! Orospunun biri, tam burjuva karısı, yatmadığı yok. Karıları, kızları onlan bunlan yatar pezevenklerin... Ne dese, nasıl karşı çıksaydı bu sözlere? Niye karşı çıkacağım hem? Peki, ben desem ki... Nasıl derim?.. Turgut'un tepkisinin hiç de olumlu olmayacağı besbelliydi. Katlanabilecek miyim bu sonuca? Bazı kızlar aybaşı günlerine rastlatıp yuttururlarmış saf oğlanlara. Bunları salt aklından geçirdiği için kendine olan saygısını yitirir gibi oluyordu. Yalan üstüne mi kuracaktı her şeyi? Seviyorum. Gerçek sevgi bu işte. Anlattıkları, ara sıra getirdiği birkaç kitap, kitapçık, broşür, birlikte gördükleri filmler, oyunlar, izleyip üstünde düşünüp tartıştıkları toplumsal, siyasal olaylara ortak bakışları, sımsıcak yürekle dolu bütün bu konuşmalar Necla'nın kafasında, sinirlerinde, etinde yeni bir mayalanma, yoğrulmaydı. Neyin ne olduğunu kavramaya başlamıştı; biliyordu artık. Mal mülk alınacak, aile, namus da yok! Doğal ki öyle diyecekler; namusları mallarına, mülklerine bağlı deyyusların... Hele aile, namus konularında nasıl ahlaksal idealistçe düşünüp davrandığını gördükçe, Turgut'a karşı suçluluğu saygılı bir çekingenlikle artıyor, zaman zaman da bastırmak zorunda kaldığı bir kızgınlıkla patlayıveriyordu içinde. Çelişkiler ortasında bata çıka o geceye vardığında önce gene diretmiş, sonra artık daha fazla dayanamayacağı bu işi, içeri gidip bir dolu rakıyı diktikten sonra, ne biçimde olursa olsun sona erdirme kararıyla bırakmıştı kendini. Olanları beklemesine karşın ölçüsüzdü yıkıntısı. Banyodan çıkınca, loş koridorun uzak ucundaki kapıdan ürkek bir gölge gibi

bakıp sıvışan o yaratık Turgut'tu demek! Kalıp en ağır, en acı sözleri sıralasaydı keşke. Bu korkağı sevmişim ben! Peki niye böylesine istiyorum bu adamı? Kendime olan saygımı bunca mı yitirdim? Kahvaltı bile etmeden evden çıkarken hizmetçi kız bir şeyler söylüyordu. Hanımefendi bu sabah... Telefon Bebek Ali Rıfkı Bey cenaze yarın akşama da Eşref Bey babanız Ankara'dan... Ali Rıfkı ölmüş demek. Gitti bir Samsunlu tütün soyguncusu. Cehennemin en dip yerine. Başlar kalıt kavgaları. Çifte kumalar ne yapacak? Biri genç sayılır iki dul bıraktı herif. Tasası da bana! Niye koşturduğunu bilmeden Fakülte'ye gitmekten başka şey düşünmüyor gibiydi. Ders olsa umursamazsın böyle. Birilerini görürüm. O da gelmiş bakarsın. Ne yapacaktı gelirse? Hiçbir şey yokmuş gibi... Olmaz, nasıl yaparım? En iyisi buz gibi... Becerebilsem... Gözlerim doluverirse bir de. Kör olup önüme aksınlar daha iyi. Oturup açık açık konuşmak en iyisi. Bir yere çağırayım. Ya gelmezse? Gelmezse mi? Nasıl gelmez? Dün gece tek bir söz etmeden nasıl çekip gittiyse. Eşşoğlu eşşek! İt! Belki de orospu diyordur bana. Orospu burjuva kızları gibi. Orospu anan! Ayıp! Pis! Pismiş? Ne yapmışım ben? Onu sevmekten başka ne yapmışım? Tanıyor muydum onu ben eskiden. Parmak kadar kızdım daha. İzzet Bey'in koynuna girerken de mi? Ağzına sıçayım İzzet Bey'in de. Kafa mı vardı bende o zamanlar. Bir yılda mı oldu kafan? Evet, bir yılda oldu. Yeni açtım dünyaya gözlerimi be! Turgut olmasaydı... İşte yok artık Turgut. Zeynep Hanım Konağı'nda, merdivenleri çıkarken zırıl zırıl ağlayacak oldu birden; güç tuttu kendini. Birinci kattaki Fen Fakültesi önünde durdu bir süre. Tek tük inip çıkanlar içinde iyi ki tanıdık kimseler yoktu merdivenlerde. Durulmaya çalıştı. Sonra da suçlamaya başladı kendini. Ne oluyordu sanki? Bir itin yüzünden... Diyelim bir yanlış yaptım ben... Ne belli şimdi doğru yaptığım? Böyle bir bencil adamı sevmek çok mu doğru? İlkel, mankafa! O hiç mi bir bok yemedi bugüne dek? Gerçekten de; ben niye ondan hesap sormuyorum? Kendini öyle güçlü buldu ki birden; iyiden iyiye şaşmaya başlamıştı böyle bir soru sormayı niye akıl etmediğine. Onun ettikleri onurluluk mu oluyor? Benimki onursuzluk! Konuştu mu kendinden geçiyordu kadın erkek eşitliği için. Soracağım, o nasıl büyümüş bakalım? Koskoca erkek; hem de nasıl erkek, genelevlere gidip kendine o zavallı kadınları mı satın aldı

utanmadan? Bu pis toplumda hiç mi bulanmadı pisliğe? Belki de bir oğlanla, hem de Anadolu'da öyle çokmuş ki. Ya da daha çocukluğunda bunu kart bir herif kim bilir... Sarsıldığını duyumsadı birden. Bulantı, tiksinti, kızgınlıkla karışıverdi içi. O böyle biri olamaz... Sen Erkek Binnaz'la... Üstüne çöken çirkinlikten kurtulma çabasıyla her şeyi silip atmaya çalıştı kafasından. Koy sandığa, kalsın! Babaannesinin sözüydü yarı şaka; içinden çıkılamadı mı bir şeyin. Koy sandığa! Ne kolay! Hangi sandığa sığar? Yukardaki Fakülte kapısında Sadi'yle karşılaştı. Sabah Necla'yı sormuş Halide Hanım. Arkadaşlar onun evindeymişler şimdi, gidelimmiş. Gidelim. Girip kapıdan bir göz attı salona, yöreye. Türkoloji'ye ne uğrayacağım? Hangi gün geliyor? Gelmiş olsa nereye gider bu salondan başka? Tembelin biri. Ders mers umurunda mı, niye gelsin Fakülte'ye? Seni görmeye gelir. Artık gelmez. Cehenneme kadar! Merdivenlerden kırık dökük inerken karşısına çıkıvermesini bekliyordu gene de. Nasıl da güzel olurdu? Yanında onun en sinir olduğu kişilerden biri, Bobstil Sadi. Başımı da çeviriveririm suratından. Çevirebilecek miyim? Çevirebildi. Tasarladığından da iyi olmuştu. Karşıdan gelen Turgut'u geçip de Koska'ya doğru inerlerken yanında dır dır edip duran oğlanın tek sözcüğünü bile duymadan hemen acılaşıveren bir sevince, hem de biraz tere batmıştı. İçinde kördüğüm olup yerleşmiş acıydı geriye kalan. Bu sersem oğlan da görmedi Turgut'u. Görse nasıl değişecekti her şey! Durur, konuşurdu. İlişkimiz kesildi işte. Dönüm noktası oldu belki de. İyi mi ettim sanki? O da şaşaladı gibi. Gebersin kızgınlıktan! Beni Sadi'yle görünce... Öyle bir de çevirdim ki başımı. Gene de seslenemez miydi ardımdan? Demek bitti artık! Ölecek değilim ya! Olmaz, bitemezdi. Yağmurdan nerdeyse sırılsıklam koşturarak daldıkları Antalya Apartmanı'nın merdivenlerini çıkarken gene doldu dolacaktı gözleri, kızgınlıkla tuttu, yeniden payladı kendini. Şimdi bir de bu Halide Edip'e dayanacağız! Gover'in bir İngilizce şiiri üstünde konuşuyordu Halide Edip. İngilizce, Fransızca, Latince yazmış adam da. İngilizce şiirlerinin özelliği... Dinleyemiyordu bir türlü ne kadar zorlasa. Ben nerden geldim buraya? Aslında sevdiği, saydığı, Turgut'u tanımadığı günler içten bağlılık duyduğu bir hocaydı Halide Edip. Kendi de bir bok değilmiş, romanları da! Tepeden bakan bu yargıları yüzünden epeyi tartışma çıkmıştı Turgut'la arala-

rında. Sonra sonra ona da doğru gelmeye başlamıştı. Hele bizim beyinsiz kızlar, tutturmuşlar bir Halide Edip diye! Bizim özenti Batı burjuva kültürünün... Bırak o itin ağzını. Neyi beğenir ki o? Çay dağıtıyordu asistan kız. Islaklık içime geçmiş, iyi geldi bu sıcak çay. *Handan*'ı, hele *Kalp Ağrısı*'nı okuyunca nasıl ağlamıştım! *Sinekli Bakkal*'ı bir kez daha okuyacaktım, bazı yerlerini tam anlayamamışım diye nasıl alay etmişti it. Sen de okumadın? Ne olacaktı okuyacaktım da? Bu kadın da hep böyle ağırbaşlıya oynar! Ne fındıklar kırdığını bilmiyoruz sanki. Ne fındığı, cevizler, iri iri! Mustafa Kemal'in koynuna girmek için... Babamın anlattıkları doğru mu bakalım? Niye yalan olsun? Düşmanlıkla değil, överek söyler. Onun bilmediği daha neler vardır kim bilir? Şimdi geçmiş karşımıza, Gover'miş... Ağırbaşlı profesör. Sert sert bakar. Niye aratmış bu kadın beni? Buraya niye geldim ben? Şimdi Fakülte'dedir o. Tam o da Fakülte'ye giderken benimle konuşmak için çağıramaz mıydı peşimden? Nasıl hüzünlüydü yüzü, bakışı. Öyle bir adamı bırakıp da gelir bizi dinler miydi bu kadın? Ortadan ayrılıp dümdüz arkaya taranmış kırçıl saçları, kalın çerçeveli gözlükler altından çevreye tepeden, güvensizce bakan yaşlı gözleri, kadınca biçimini yitirmiş ufak tefek yapısıyla Halide Edip, anlamsız bir şeyler söyleyen, dayanılmaz, kımıl kımıl bir engeldi karşısında. "My man of men," Fakülte'de, ben de bekleyeceğim böyle burda. Açık açık söylüyor Kleopatra, "Man of men," diyor; my man of men, diyor hem de, Antonius için. "Siz Sezar'ı da böyle beklediniz efendim!" Ne etsin, aklı o kadarına eriyor hizmetçi kızın. Oynayıp durdun bizimle aklın sıra. "İnsan mı demeli burda, yoksa adam diye mi çevirsek?" Elinin körü diye çevir! "Erkek efendim, erkek!" diye asistan Mina oturtuverince şu surata bak kara karıdaki! Sanki sen bilmiyordun onun erkek olduğunu?

— Chaucer'i okuyacak mısın Necla?

Halide Edip konuşmayı kesip de kendine dönüverince suçüstü yakalanmış gibi afalladı.

— Hayır efendim, dedi toparlanarak. Haftaya demiştik.

— Öyle mi?

Evet öyle. Yalan mı söyleyeceğiz sana? Bunadı mı nedir karı? Halide Edip küçük not defterini karıştırıp bir yerlerine baktı, doğru bulmuş olacak ki, İngiltere'de yayımlanmış bir kitaptan söz etmeye

başladı. Chaucer üstünde de hiç çalışmadım daha. Lamia'ya uğrasam, "Notlar var bende" demişti. Kalkıp izin isteyeyim şundan, iyi değilim derim. Yalan da değil, boğazımda bir yanma, batışma var gibi. Fakülte'ye gideyim bir, ordan Yüksek Öğretmen'e. Buralardadır o. Öyle başını çevirmek filan değil, çekip konuşayım açık açık. İstiyorum çünkü, deli gibi istiyorum. Öyle demem! Dersem, ne olur? Seni seviyorum, her şeyimle istiyorum seni. Ta içimden bağlılık duyuyorum sana, hep de duyacağıma inanıyorum. Pisse pis; olmuş bitmiş şeylere takıp çiğnemeye, ezip yok etmeye kalkacaksın beni de, sen temiz olacaksın! Ters gelmiyor mu sana bu? Nasıl diyeceğim bütün bunları? Dinleyecek mi beni? Dinlemezse kendi bilir! O zaman demek ki böyle biriyle zaten baştan yanlış olmuş her şey demek, cehenneme kadar batsın yerin dibine man of men'miş it...

— Hasta mısın sen Necla?

İrkilerek toparlandı.

— Biraz üşütmüşüm efendim, dedi.

— Git istersen. Seminerde döneceğiz bu konuya...

Sağ olasın kocakarı, işimi kolaylaştırdın. Yüzümden anladı demek! O kadar mı sağlıksız görünüyorum? Merdivenleri inip de sokağa çıktığında yağmurun altında yapayalnız kalıvermişti. Ne yapacaktı şimdi? Bütün düşündükleri akıp gitmişti kafasından. Nasıl karşılaşıp da ona gel, diyecekti güzel güzel, şuraya oturup konuşalım diyecekti. O da karşısına geçip... Hem de o karanlık kuyu gibi gözlerini üstüme dikecek, ben de ona... Kleopatra mı sanıyorsun kendini? Ne sandığımı da bilmiyorum. Eve gidip yatayım ben en iyisi. Saat kaç olmuş, yarım fincan çaydan başka bir şey girmedi içime. Koşturarak gelmesine karşın Fakülte'ye çıktığında ıslanmıştı iyice. Salona, koridorlara, sınıflara, seminer odalarına bakındı şöyle bir, yoktu Turgut. Yüksek Öğretmen'e uğrayıp Lamia'yla çene çaldı biraz, duramadı orda da, fırladı. Yağmur aralamıştı. Küllük'te olabilir miydi? Sinemaya gitmiştir belki de. Sinemaların önünden geçerken bakınmıştı, gidecek film de yoktu. Küllük'te garson Nimet'e sordu. Öğleüstü bir ara uğrayıp gitmiş Turgut Bey. Eve geldiğinde karanlık basmıştı. Yorgun, bitkindi. Annesi gene yoktu evde. O herifin ölüsünün başındalar. Ne salak bu hizmetçi kız. Telefon etmişler. Kim? Anneniz efendim. Demiş ki... Allah belanızı versin! Dün gece Turgut'la

seviştikleri kanepenin üstüne attı kendini. Uzanıp bir süre kaldı öylece. Kulağı telefon, kapı sesindeydi. Dayanılmaz bir sessizlik dikenli bir zincir gibi kuşatmıştı her yanını. Niye çalmıyor bu telefon? Gidip açtı, bozuk filan olmasın. Çalışıyor. Çalınca da deli gibi koşup açtı. Ankara arıyormuş, cızırtılar, derinden gelen karışık konuşmalar içinden babasının sesiydi. Elinden atacaktı neredeyse. Sabah uçağıyla gelecekmiş. Rıfkı Amca'nın cenazesine yetişirmiş. Olur, söylerim anneme. Rıfkı Amcamın da... Ben mi? İyiyim! Sağ olun babacığım. Sesimde bir şey yok. Üzüldüm, üzülmez miyim! Ali Rıfkı Amcam yaa, vah vah yazık oldu! Telefonu kapatırken sinirden titriyordu. Babasına nasıl dayanacaktı yarın akşam. Masayı kurdurur, açar rakı şişesini de. Ölü evinde kalırlar belki. Annem kalır da, Eşref Bey... Bugüne dek nasıl dayandın? Tümünün belasını versin! Kıza söylesem de bana bir çay mı yapsa? Bomboş içim, hiçbir şey istemiyorum gene de. Hastalanıyor muyum? Bir bok olmam da, sinirlerim bozuk. Salt sevgi sorunu da değil, onuruna dokunuyor insanın. Tek sözcük etmeden bırak git, koridorun ucundan pis bir şeyden kaçar gibi bak öyle. Hayvan! Aramasın! Ben de aramayacağım. Hasta olsam da aramasın. O zaman arar belki! Hastalan da arasın öyleyse! Yataklara düşeceğiz aşkından itin! Acıyıp gelecek! Gebereyim daha iyi. Öyle bir yapacağım ki ona ben. Ne yapacaksın? Uyumam gerek benim aslında. Çay uykumu kaçırır. Dolaptan süt aldı. Bir bardak sütle tuzlu kurabiyelerden bir iki yemeye çalıştı. Dolaptaki yemeklere tiksinir gibi bakmıştı. Telefon eden olursa hemen uyandırması için sıkı sıkı uyardı kızı. Annesi filansa uyuyor diyecekti. Odasına çekildi, soyunup girdi yatağa. Bir üşüme, bir ürperme vardı içinde. Aspirin mi alsaydım? Ay durumu da yakın; sinirliliğim biraz da ondan belki. Biraz sonra durulur gibi oldu yatakta. Her şeyi daha serinkanlı düşünmeye başlamıştı. Çalışmaya vermeliydi kendini. Ona uyalı iyice başıboş olmuştu o da. Tezini Auerbach'tan almayı düşünüyordu. Edgar Allan Poe öykülerinin Fransızcaya Baudelaire çevirileri, diyordu ya, nasıl kalkacaktı altından? Halide Hanım kızacak. Auerbach'tan nefret edermiş diyorlar. Kimisi de göklere çıkarıyor profesör Auerbach'ı. Turgut ikisini de sevmez. Turgut bir bok sanki. Yabancı dil bilmez. Fransızcadan sınav verdi iki yıl önce, nasıl verdiyse! Yutturmaca. Her şeyleri yurtturmaca. Bırakıp da beni, nasıl kaçar gibi...

Uyumam gerek. Uyuyamıyordu. Gene karmakarışıktı kafası. Biraz sonra kıpır kıpır büyüyen dayanılmaz bir istekle ne yapacağını bilmeden dönüp durmaya başladı yatakta. Açık seçikti, somuttu isteği; onu istiyordu. Tıpkı dün geceki gibi güçlü kollarıyla... Kalkıp bir duş mu yapsam? Derinden telefon sesiyle irkilir gibi oldu, kulak verip beklemeye başladı. Kız gelmediğine göre... ya unuttuysa o aptal kız? Annemdir. Babasının telefonunu bildirecekti annesine de; unutmuştu bak. Cehenneme! Sabah gelecekmiş işte cenazeye. Kocasına nasıl köpek gibi bağlıdır annem! Çok da çapkınmış babam. Terzi Nezahat'ı herkes söylüyor. Annem de biliyordur, hiç belli etmez. Soylu kadın! Allahın aptalı. Herif kim bilir başka ne numaralar çeviriyor Ankara'da, bir Terzi Nezahat mı? Bu sersem de burda... Belki onun da vardır. Ne var yadırgayacak? Evlenmeyeceksin en iyisi. Kimse kimseden çekinmeden yesin istediği boku. Ben niye yalnız bu adamı istiyorum peki? Sevgi diye bir şey var ki... Akılsızlığımız. Ne sevgisi böyle hergelelere! Yorgunluğun altında ezilmiş gibi karmaşık düşlerle dolu bir uykuya düştüğünde ortalık ışıdı ışıyordu. Erkek Binnaz'la Auerbach'ın karşısındaydılar odasında. Auerbach da sürekli başını sallıyordu gülerek. Kocaman memelerini gösteriyordu Binnaz. Uyanmıştı. Saatine baktı. On buçuğa geliyordu. Yokladı kendini, iyiydi; daha iyiydi. Yıkanıp giyinip düzenlenmiş bekleyen kahvaltı masasına gittiğinde, pek öyle acıkmamış da olsa tiksinerek bakmıyordu; bir şeyler yiyebilecek gibiydi. Koyu bir çay açılmasına yaradı. Peynir, reçel, kızarmış ekmek yedi biraz. Bir koyu çay daha içti üstüne. Kendine gelmişti işte. Şimdi doğru Fakülte'ye, derken anımsadı, Cumartesi'ydi bugün. On ikiyi bulurdu gidinceye dek, kim kalırdı orda? Öyle bir acı çöktü ki içine, şaşırdı biraz da. Pazartesiye dek tek umut, umar, kulağı telefonda, gözü kapıda beklemek mi olacaktı? Gene bir karanlık kuyuya düşmüş gibi duyumsadı kendini. Küllüğe de gitmez o Cumartesi, Pazarları. Fakülte'ye koşturman onun için miydi? Evet, onun içindi. Şu ya da bu biçimde bu işi bitirmezse dayanamayacaktı sinirleri. Evini de bilmiyordu doğru dürüst. Beşiktaş'ta bir yerlerde otururlar. Halil midir, nedir bir arkadaşıyla, Hukuk'taymış. Bir gün uzaktan şöyle bir göstermişti sokağı, otobüsle Boğaz'a giderlerken Beşiktaş'tan geçiyorlardı. O sokağın içinde bir eski konakmış. Oraya mı gideceksin? Ne olur gidersem? Ya kovarsa? Kovar-

sa mı? Kimi kovuyormuş! Valla yerden taşı aldığım gibi kafasını yararım! Gerçekten de inanıyordu yapacağına. Kızlarda pek görülmeyen kavgacı, yırtıcı bir yanı vardı; çekinirlerdi okulda da. Memduha diye, üst sınıftaki bir kızı dövmüştü bir keresinde, babasının ağırlığı olmasa kovacaklardı okuldan. Mahallede büyümüştü, Anadolu'da! Gene saçma şeyler düşündüğünün ayrımına varmıştı. Kalkıp salona gitti, kanepeye oturup Boğaz'a, Üsküdar'a, karşı tepelere baktı bir süre. Bir kitap okusaydı açıp. Düşüncesiyle bile sıkıntı bastı. Şiirleri de alıp gitti, şimdi olsa okurdum işte. Hikâye-i Karayılan. Yakıcı özlem, şu kanepedeki tutkulu sevişmelerin ısısı yeniden sarmaya başlamıştı her yanını. Ne güzel adam, içi çirkin! Nesi çirkin! İçi de güzel... de saplanmış kafası. Kimin saplanmamış ki? Hemen birini bulur o. Öyle güzel çocuk; kızlar çekemiyorlardı zaten. Bir sürü fitne karı. Melahat'a demiş ki Füsun, gözlerini dikti mi insan... Biliyor o da yakışıklı olduğunu. Öteki kızlar yapmamışlar mıdır? Aldatırlar o aptalı. Herkes senin gibi mi? Ben ne yapacağım peki? Kim bilir kaçıncı kez yanıtlayamadığı soruyla dalıp gitti bir boşlukta. Çalan telefon sesiyle hop etti yüreği; fırlayıp korkuyla açtı hemen. Fehamet diye bir kız vardı Notre Dame de Sion'da; yıllardır görmediği. Yeni dönmüşler İsviçre'den de, Ankara'da babasını tanıyan bilmem kimden almış numarayı. Çok istiyormuş görüşmeyi, göreceği gelmiş. Ne iyi olurdu. O da istiyordu, istemez mi? Beklerim, inşallah, hoşça kal, sağ ol! Gene sinirler tepesine çıkıyordu. sevdiği biri olsaydı bari. Okulda adını, niyeyse, "Sidikli"ye çıkarmışlardı bu kızın. Okulu bitirir bitirmez bir konsolos adayıyla evlenip dışarı gitmiş diye duymuştu. Gelmiş demek! Karı hava basacak! Evin, içinde kördüğüm olan sessizliğinde uyuşur gibi kalmıştı ki yeniden fırladı telefon ziliyle. Çay düzenleyeceklermiş de Fakülte'de, yardımını istiyordu Belgin diye bir kız gene, Tarih'ten. Nerdeyse suratına kapatacaktı. Bir kez de kapının ziliyle fırladı, alt kattaki İclal Hanımlar annesini soruyorlardı. Dayanılmaz bu eve! Evin içinde kendini oyalayacak bir uğraş bulmak düşüncesi bile sıkıcı gelmişti. Kalk bir kek yap! Oğlan nasıl bayılmıştı yaptığı çikolatalı keke. Yaa, hemen yapıp paket edeyim de, evine götüreyim! İsteksizce gülümsedi ilk kez, acılıkla. Kalktı sonunda, giyinip çıktı evden. Nereye gideceğini de bilmiyordu. Sinemaya giderdi belki. Melahat'a mı uğrasam, en yakında o? He-

men attı kafasından; kimseye dayanacak gibi değildi. Niye çıkmıştı sanki bu saatte? İsteksiz, dalgın bir yürüyüşle ağır ağır Taksim'e vardığında yorulmuştu enikonu. Üşüyordu da. İyi giyinmişti oysa. Bulutlar dolaşıp duruyordu. Bu güneşe de güvenilmez. Tünel'e doğru yürüyüp kitap, dergi filan mı baksaydı Hachette'de? Taksim Sineması önündeydi, ne yapacağını bilmeden sallanıyordu ki bir sesle döndü. Romanoloji'den Murat, yanında kızlı oğlanlı birileri, koşturur gibi yaklaşıyorlardı. Gençlerin bilmem ne konseri varmış Galatasaray Lisesi'nde; hadi o da gelsindi. Sözü vardı onun, gelemezdi. Eliyle de ters yönü göstermişti Murat'a, Nişantaşı, Şişli gibi. Kim vardı orada tanıdığı? Halamlar var Maçka'da, dangul dungul karı, sözüm ona olmalı! Pek göreceğim geldi Hüsnü Bey enistemi! Durağa vardığında gelip hemen önünde durdu Maçka-Beyazıt tramvayı. Kimseler de yok gibi. Bindi, vatmanın gerisindeki kapı yanına yaslanıp kaldı öylece. Duraklar boyu inip binenlere, tramvayın çan sesleriyle koşturup gittiği yollara bakıp durdu. Maçka'da tramvaydan inince aşağıya, Akaretler'e doğru yürümeye başladı düşünmeden. Taksim-Beşiktaş arasında, ileri uzanmış köşeli burnu üstünde canavar gözü gibi farları, tramvay benzeri açık arka sahanlığıyla göze hemen çarpıveren otobüs, yaralı bir hayvan gibi hırlaya, zorlana ağır ağır çıkıyordu yokuşu. Durup baktı içindekilere tek tek. Turgut bayılırdı bir Fransız şirketinin işlettiği bu otobüslere binmeye. Fransız havası getiriyormuş İstanbul'a. Pek sever de sanki Fransızları. Kimseyi sevmez o. Kendini sever ancak. Yağmur da başladı işte. Bir kapı içine girip sağanağın geçmesini bekledi bir süre. Durur gibi olunca ağır ağır yürümeye başladı gene. Durduğu yok, ahmakıslatan. Trençkotun başlığı ıslanmış ensesine, saçlarına su geçiriyordu iyice. Beşiktaş'a indiğinde Ortaköy yoluna doğru koşturan tramvayların, arabaların gürültüsünde gene hiç düşünmeden yürüdü bir süre. Şu ilerki sokak değil miydi? Otobüsle tam şurdan geçiyorduk sokağı gösterdiğinde. Aşçı gibi bir şey var köşesinde. Burası olacaktı. Sokağa girip bakınmaya başladı. Beş katlı bir konak eskisi vardı ilerde. Karşı sırada, onun biraz ilerisinde benzer bir başka yapı daha. Soğuk bir ter bastı birden. Niye gelmişti buraya? Şu kapıdan girdin, buldun Turgut'u. Yüz yüze geldin birden. Ne diyeceğim? Evet, ne diyecekti. Nasıl göze alabilirdi böyle bir karşılaşmayı? Niye gelmişti buralara? Bu kadar

mı onursuzlaştım? İğrenç bir şeyden, cüzzamlıdan kaçar gibi karanlık koridorda adamın ben bu yağmur altında... Ağlamak geliyordu içinden, ağlayamıyordu. Döndü sokaktan, anayola çıktı. Köşede durup bir kez daha baktı sokağın içindeki eski konağa. Burasıdır. Belki de şimdi... Ortaköy-Aksaray tramvayı geçiyordu. Atlayayım şuna. Titreme vardı içinde. Üşüyordu iyiden iyiye. Eve gitmeliydi en iyisi. O yıkılası eve. Loş koridorunda uzaktan bakılıp kaçılan o kapıdan girip... Durağa yaklaşırken ayakları diretmeye başlamıştı sanki. Niye gelmişti buraya? O ki gelmişti işte şu konağa girdin mi... Tanıyorlardır, tanımaz olurlar mı? Tek tek odalar varmış diyordu... Yazgısının anıtı gibi önüne dikilmiş eski konağa gözlerini dikip kaldı bir süre. Döndü, sokağın başına baktı, yürüdü ağır ağır konağa doğru. Çıkıp açık açık söyleyecekti, sen alçağın birisin, beni bırakıp... Köşede gene çakılıp kalmıştı. Ezilmiş, çiğnenmiş duyumsuyordu kendini. Gidip en ağır biçimde saldırarak kurtulmalıydı bu dayanılmaz çirkinliğinden. Kendini de bağışlayamazdı artık. Gidemiyordu gene de. Kendini buraya dek sürükleyerek getiren ayakları mıydı şimdi böyle cansız gibi kalıveren. Korkuyordu demek! Turgut'tan mı korkuyordu! Kendinden hiç korkusu yoktu da salt böyle bir oğlandan demek! Köşede dönüp yola bakınca sarsılır gibi kaldı. Oydu. Birden karşı kaldırımda bitivermiş, yaklaşan Eminönü-Bebek tramvayına mı bakıyordu, ne? Bağıracak gibi oldu. Bitip tükenmişti sanki sesi, çıkmıyordu! Donup kalmıştı öylece. O da beni görmüyor mu? Görmüyor. Haydi, işte Turgut! Gözleri dolacaktı. Görmemiş miydi gerçekten? Şu karşıki ayakkabıcı dükkânından mı çıkıp da beni görmeden... Toparlanmaya çalıştı. Aralarını dolduruveren araç kalabalığıyla gözden kaçırdığı Turgut'u, biraz ilerdeki durağa yaklaşan bir tramvaya koşup atlarken gördü birden. Hızla uzaklaşan tramvayın ardından bakıp kaldı öylece. Gördüğü bir düştü, gözünü açıp gerçeğe dönmüştü şimdi! Bütün gövdesini sarsan bir titreme duydu önce. Sıtma tutuyor beni. Çocukluğunda tropika geçirmişti yıllar önce. Gözleri kararır gibi oldu. Sallandı; düşmekten korkuyordu. Tramvaya çekip koridorun ucunda sen alçağın birisin işte, benim de midem bulanıyor. Geçen bir taksiye güçlükle el edip bindiğini, şoföre adresi verdiğini, bir de kustuğunu anımsıyordu. Öğürerek çantasına iki kez kustuğunu...

Pazar günü, Aksaray'daki kahvede buluştuklarında ikiyi geçiyordu. Öğleden sonra gelin, demiş Rahmi Usta; bekliyormuş. Yenge de olmayacakmış evde. Her şeyi açık açık konuşabiliriz, diyordu Kemal. Bir çay içimi söyleştiler önce. Parti'yi diyeceklerdi; biz Parti'yi arıyoruz. Kesin bir şey söylemeyecekse bile güvenilir bir kanaldı; bilsinler, biz varız! Heyecanlıydılar; bakalım nereye varacaktı bu iş? Tek tek araştırmaların dışında ilk kez toplu bir başvuru yapıyorlardı böyle. Kahveden çıkınca yanlarını, yörelerini şöyle bir kollayıp karşı duraktan kalkmak üzere olan Topkapı tramvayının arka vagonuna koşarak atladılar. Pek kalabalık değildi tramvay. Gözleri çevredeydi üçünün de. Gizli işe girişmenin uyanıklığı kadar, son günlerdeki kimi belirtilerin yarattığı kaygılar da titizlik gerektiriyordu. Polis bir şey mi sezinledi ne, geçen hafta Hasan'ı gelip işyerinden sormuşlar. Bir kez de Halil izlendiğini sezinleyip Beşiktaş'a eve gelmemiş, Pendik'e teyzesine gitmişti gece Beyazıt'tan dönerken. Bir de Rahmi Usta'ya polis götürürsek Şehremini'nde atladılar tramvaydan. Güneşli, serindi hava. Onlarla birlikte inen esmer, orta yaşlı bir adama üçünün de gözü takılmıştı. Tıpkı polis Kara Kemal'e benziyor. Benziyorsa o değildir! Ardları sıra inen adam, bunlara göz attı şöyle bir, ağır ağır geriye, Çapa'ya doğru yürüdü. Bakıştılar, dedi Kemal.

— Şöyle yürüyelim, dedi Kemal.

Ters yana, Topkapı'ya doğru yürümeye başladılar. Ardlarına baktılar bir iki, yoktu kimse. Adam sokağa sapmış olmalı. Kuşku uyandıracak bir şey yoktu görünürde.

— Şu aşağıdaki sokak, dedi Kemal, başıyla göstererek.

Dönüp sokağa doğru yürüdüler. Uzunca bir sokaktı, gelip geçenler vardı tek tük. Yüz metre kadar ilerdeki iki katlı ahşap evin önünde durup da kapısını çalınca üç çift gözün keskin bakışıyla yeniden kolaçan ettiler sokağı. İlerdeki bakkalın önünde toplanmış çocuk kalabalığından başka pek kimse yoktu. Onlar da oyun mu oynuyorlardı, çevresine toplanmış, çok ilgilendikleri bir şeye mi bakıyorlardı itiş kakış, ne. İçerden ağır ağır yaklaşan ayak seslerini duyunca kapıya dönüp heyecanla beklediler. Kapı açıldı; arkaya taralı kırlaşmış saçları, birkaç günlük sakalı, irice burnu, köşeli çenesi, durgun bakışıyla ortaya yakın kısa boylu, kara yağız bir adam göründü kapıda. Kara gözlerinden yüzüne yayılıveren bir gülümsemeyle yana çekildi yavaşça,

— Buyrun, dedi. Hoş geldiniz.

Ellerini sıktı gelenlerin. İçerde, tahta bir sofa önündeki pabuçlukta dizili terlikleri ayaklarına geçirirlerken merdiven başında bekledi. Öne geçip yukarı kata çıkardı aynı sessizlikle; nakışlı perdeli pencereleri küçük bir arka bahçeye bakan, genişçe bir odaya aldı gelenleri. Yerde ucuzundan kırmızılı bir taban halısı, üstünde işlemeli örtüsüyle orta masası, yastıklı divan, bir koltuk, iki hasır sandalye, duvara dayalı komodin benzeri bir dolap, üstünde büyücek bir radyo, bir eskice koltuk, bitişiğinde, duvarlarda bir iki çerçeveli fotoğraf. Hasır sandalyelere çekingence ilişen çocukların karşısına, radyo yanındaki eskice koltuğa geçip oturdu Rahmi Usta. Gülümseyerek baktı gene, ısıyı yükseltmek isteyen bir yakınlıkla,

— E merhaba, dedi. Bir daha hoş geldiniz!

Çocuklar da yanıtladı gülümseyerek; üstlerindeki gerginliği atmak ister gibi kımıldadılar bir iki. Çekingenlikten kurtulamamışlardı daha.

— Biraz soğuk mu burası?

— Bilmem, biz üşümedik, dedi Halil ötekilere bakarak.

— Önce bir çay koyalım mı? Ya da kahve önce?..

— Yok ağbi, diye kesti Halil. Biz sizi görmeye geldik. Kahve falan...

Gülerek yarım bıraktı tümceyi. Küçük şeyler bunlar!

— Sağ olun, sevindim, dedi Rahmi Usta. Neyse, çay içeriz isterseniz. Sigara?

Halil'le Hasan uzatılan sigaralıktan alıp yaktılar. Kemal içmiyordu. Rahmi Usta da yakmamıştı.

— Siz? dedi Halil.

Kutuyu masaya koyarken,

— Ben bıraktım, dedi Rahmi Usta. İnsanın başına bela kesiliyor olmayacak günde.

Ses çıkarmamışlardı. Yalnız Hasan biraz çekingen içmeye başlamıştı. Susuldu. Söze girmenin yollarını arar gibi bir iki tümce dolaştı ortada. Havalar da soğudu. Yaa, bu kış erken gelecek... Kasımpaşa'da kimi evleri su basmış. Orta yerde bir an donup kalan sessizliği Halil bozdu uyanır gibi.

— Çok sevinçliyiz sizi görmekten Rahmi Arkadaş. Çok vaktinizi de almayalım. Biz, biliyorsunuz, Kemal söylemiştir, çalışalım diyoruz. Yani...

Dinleyenler gibi gerisini o da bekliyordu sanki, duraladı. Eee, yani? Her vakit başıma bela kesilir bu "yani!" Sigara gibi demek. Hadi bekliyorlar!

— Yani, bize yol gösterecek bir örgüt... İşçi sınıfının kavgasında bize yön verecek, akıl verecek bir... Yani...

Hay geçmişini sikeyim senin "yani" gibi. Deyiversene "Parti" diye. Ağır ağır başını salladı Rahmi Usta, yardım sırasının geldiğini anlamış gibi.

— Evet, dedi. Kemal de söyledi bir şeyler...

Demin kovaladıkları sessizlik çöktü çöküyordu ki şöyle bir baktı Rahmi Usta.

— Hangi fakültedeydiniz siz? dedi yavaşça.

Pek beklemediği soru karşısında şaşalamıştı Halil.

— Ben mi?

Laf mı şimdi bu da? Yok ben! Toparlanmıştı.

— Hukuk'ta kayıtlıyım.

Önemsizliğini vurgulamak ister gibi gülümsedi,

— Pek uğradığımız da yok, dedi. Üçüncü sınıfta sayılıyoruz.

— Niye uğramıyorsunuz?

Ohannes dedi ya, bu adam kendini bizim babamız sanıyor? Rahmi Usta'nın, gözlerini dikmiş kesin yanıt bekleyen bakışı önünde gülüp dikeldi biraz.

— Valla, dedi, bizim için fakülte filan önemli değil. Devrim yolunda kavgaya girmek sorunumuz bizim asıl. Yani...

Kaldı mı "yani"si? Eşşek olan anlar! Parti mi diyeyim yani şimdi? Asıl sorun Parti bizim için. Burjuvaziden bir diploma koparıp da... şey olacak değiliz. Gözlerini Rahmi Usta'nın gözlerinin içine dikmiş, başkaldırır gibi dimdik bakıyordu. Anladın mı? Biz buyuz işte! Anlamıştı belli ki, anlamaz olur mu? Rahmi Usta başını salladı ağır ağır, doğrulup kalktı yavaşça,

— Ben bir çayı koyayım, dedi. Çıktı odadan.

Halil şaşkınca baktı ardından. Dönüp de Kemal'in sinsi bir gülümseyişle kısılmış gözleriyle karşılaşınca,

— Siz de bir şeyler söylesenize yahu, dedi kızgınlıkla. Öööle susuyorsunuz...

— Sen söylüyorsun işte, dedi Hasan. Ne var başka?

Ben söylüyorum da adam oralı mı hiç? Ne biçim komünist bunlar be? Duymuyor sanki. Çay koyacakmış!

— Ben size dedim, dedi Kemal. Hep böyledir, ilgilenmiyormuş gibi sanki. Bakma, iyi dinler.

Halil daha da bozulacaktı tuttu kendini. Neyse, biz söyleyelim de isterse dinlemesin! Dinlemesin olur mu be? Bundan da bir şey çıkmazsa... Kemal bir şey daha diyecekti, ayak sesiyle kesti, geliyor gibisine. Gelsin bakalım! Rahmi Usta gülümseyerek girdi,

— Bağışlayın, dedi. Fehime Kadıköy'e gitti bugün. İş bize düşüyor.

— Zahmet ediyorsunuz ağbi, dedi Kemal. Ben yapardım çayı.

— Sıcak su vardı, kaynamış, demledim, dedi Rahmi Usta. Birazdan bakarız.

Halil'e döndü,

— Evet, fakülteden söz ediyordunuz, dedi.

Halil gene şaşalar gibi olmuştu. Bitmedi miydi fakülte?

— Fakülte filan düşündüğümüz yok bizim Rahmi Arkadaş, dedi bastırarak. Bütün dünya dövüşürken biz burda... Yani komünistler olarak seyirci kalacak değiliz herhalde biliyorsunuz. Çalışmamız gerek. Akıllıca çalışmak gerek. Yani, işçi sınıfı örgütü olmadan kavgaya nasıl gireceğiz? Ters! Eksik, yarım yamalak olur; toptan bakarsın, yanlışa düşmüşsün. Bunu biliyoruz. Nasıl çalışmamız gerek? Sorun bu. Bunu konuşmak istiyoruz sizinle. Bize güvenirseniz doğal ki... Biz sizi çok duyduk...

Biz sizi çok duyduk, güveniyoruz sana; sen de bize güven! Ne gerek vardı şimdi biz sizi çok duyduğa? Duyduk ki gelmişiz buraya. Aman canım, dedim işte. Kara gözlerini Halil'e dikmiş öylece bakıyordu Rahmi Usta, bitti mi gibisine. Ağzından iki sözcük çıktı yavaşça.

— Hep öğrencisiniz?..

Soru biçimindeki yargılamayla gene tedirginleşti Halil. Öğrenciliğimize taktı adam.

— İşçiler de var.

Kaç işçi var ki? Yalan söylemiyoruz ya.

— Hasan işçi bizim, mobilyada... Ayakkabıda çalışan da var. Evet, daha çok öğrenciler.

Yavaşça doğrulup arkaya yaslandı Rahmi Usta,

— Kuşku yok ki, dedi, iyi bir şey, çalışmak istemeniz. Yerinde; biçimi de doğru dediğiniz çalışmanın. Öğrenci olarak da başarıyı küçümsemeseniz daha iyi olmaz mı? Savsaklamayı gerektirecek ne var ortada?

Soluklanır gibi durmasıyla Halil bir şeyler diyecekti ki ekledi hemen,

— Yaptığı işin üstesinden gelmeli devrimci. Hem de elinden geliyorsa en iyisini yapmalı. Küçümsemeden. Üniversitede öğrenci olmak, hele bizim ülkede az şey mi? İyi öğrenciler olmanızın devrimciliğe ne zararı var?

Herif iyice öğüt vermeye başladı! Sözü bir yerinden yarıp girmek geliyordu içinden Halil'in. Peki yanlış mı adamın dediği. Yoo, doğru. Bu doğruları babam da söyler! Böyle bir zamanda bir komünist olarak bu adamın bizler... Tam alacaktı ki Rahmi Usta anlamış gibi birden değiştirdi sözü,

— Örgüt konusuna gelince...

Diyeceğini aranıyor gibi duraladı. Artık Halil de, besbelli ötekiler de, daha öncekilere boş vermişler, ağzından çıkacak yeni sözü bekliyorlardı tam bir sessizlik içinde. Evet, örgüt konusuna gelince...

— Bu konuda ne söyleyebilirim size ben?..

Donuk bir sessizlik bastı odayı. Üçü de gözlerini Rahmi Usta'ya dikmiş, kımıltısız bekliyorlardı. Evet, ne söyleyebileceksen söyle artık! Yalnız Kemal kışkırtma gereği duymuş olmalıydı,

— Siz de söyleyemezseniz, deyip sustu hemen.

Rahmi Usta, duymamış gibi gözlerini şöyle bir üstünde dolaştırdı odadakilerin, gizlemeye hiç de kalkışmadığı bir çekingenlikle aldı,

— Kendinizi düşe kaptırmayın çocuklar! dedi. Ne diyeyim size ben? Anlamıyorum sanmayın sizi. Anlatmam kolay değil belki. Devrimciler için hep güç oldu ya, bugün de öyle. Belki sizin daha kavrayamayacağınız kadar ağır koşullar. Bin bir tehlike bekliyor sizi. Çok, çok uyanık olun! Bağışlayın, söyleyebileceğim başka bir şey yok bu konuda benim.

Sustu. Ölü sessizliği çökmüştü odaya. Hiçbiri ne diyeceğini bilemiyordu sanki, sessiz soluksuz kalmışlardı öylece. Devinimi başlatmak ister gibi masadaki sigaraya uzandı Halil. Açıkça korkuyor demek adam. Şimdi biz buna... Rahmi Usta sezinlemiş gibi kalktı,

— Ben çayları alayım, deyip çıktı odadan.

Hasan da uzanıp bir sigara aldı aymış gibi. Yaktılar. Halil, Kemal'e baktı,

— Üstüne gidelim, dedi.

Kemal belli belirsiz gülümseyerek başını iki yana salladı yavaştan, boş gibisine. Hasan kararsız bakıyordu. Halil sigarasını derince çekip öylece kaldı bir süre, dumanı ağırdan boşaltırken umarsız biçimde başını aşağı yukarı salladı o da. Bırakalım, bakalım nereye varacak? Adam böyle geveleyip de baktık ki bir sonuç çıkmıyor, say ulan ağzına geleni. Bitirmiş demek bu herifler. Korkaklığı siyasa yapmışlar. Bir sürü pis küçük burjuva! Elinde tepsi ile Rahmi Usta odaya girince Kemal kalkıp almaya davrandı, masaya birlikte koydular. Dolu çay bardaklarının ortasında porselen şekerlikle bir tabak dolusu kurabiye vardı.

— Buyrun!

Çayları alıp sessiz yudumladılar bir süre. Asıl yapacakları işi savsaklamak için boşuna bir uğraşa bulaşmışlar, ara sıra da isteksizce bir şeyler çiğneyip duruyorlardı işte. Gözü, pek belli etmeden Rahmi Usta'daydı Halil'in. Gizlemeye çalıştığı bir sinirlilik var gibiydi onda da. Durgundu. Çay bardağını devirecek gibi oldu bir ara kurabiyeye uzanırken. Küt parmaklı, kalın bilekli elleri suskunlukla daha da büyümüştü sanki. Saklıyor bu adam bizden. Asıl gerekli olan söylemedikleri. İsteksizliklerinin ayrımına varmış gibi,

— Alsanıza çocuklar, dedi Rahmi Usta gülümseyerek. Biraz bayat ama...

Uyanmış gibi toparladılar.

— Yoo, güzel.

— Tamam, aldık sağ olun.

— Ben de tamam.

— Çay? dedi Rahmi Usta.

Kemal fırladı,

— Ben koyarım ağbi, deyip tepsiye bardakları koydu, çıktı odadan. Ses çıkarmamıştı Rahmi Usta. Hasan'a döndü,

— Nerdesin sen? dedi.

İlgiye sevinmiş gibi toplandı Hasan,

— Dolapdere'deyim, dedi. Bir Ermeni usta var, Karekin; onun yanındayım.

— Güzel.

Hasan açılmıştı, gene aldı,

— Aslında tütün işçisiyiz. Dramalı. Annem, babam, bütün çevremiz tütün işçisidir. Kız kardeşlerim de tütünde çalışırdı.

— Ortaköy mü? dedi Rahmi Usta, yüzünde gülümser bir yakınlık belirtisiyle.

— Yok, dedi Hasan, Kasımpaşa'dayız. Ama tümünü tanırım Ortaköylülerin.

Aynı yakın gülümseyişle sürdürdü Rahmi Usta,

— Kimlerdensin?

— Emnoş'un Hasan derler. Anamızı bilirler daha çok. Babamız erken ölmüş.

Duraladı, konuşmanın kesilmesini önlemek ister gibi ekledi hemen,

— Conga Ali yakınımız olur. Memedaki var Ortaköy'de. İskeçeli Ali var. Seyid var, Memedaki'nin kardaşı, küçüğü.

Hasan'ın biraz da güven kazanmak için sıraladığı bu adların etkisi ne olacak diye Halil gözlerini Rahmi Usta'ya dikmişti. O da tanıyordu çoğunu. Tanınmış eski komünistler. Aynı yakın gülümseyiş içindeydi Rahmi Usta; bu ölçüsü değişmeyen gülüşün neye yorumlanacağını kestirmek kolay değildi. Hasan da duralamıştı çekingenlikle; gereksiz şeyler mi söylüyordu yoksa? Gene bir suskunluk basmasına kalmadı, çay dolu tepsiyle Kemal girdi içeri.

— Kapattım çayın altını. Başka içecek var mıydı?

İsteklisi çıkmamıştı. Rahmi Usta duymamış gibi gözü Halil'de,

— Siz nereliydiniz? dedi.

— Niksarlıyım, dedi. Orda doğmuşum. Liseyi filan Sivas'ta okudum.

Başını ağırca sallıyordu Rahmi Usta, anlıyorum gibisine.

— Ruşen Zeki'yi tanırsın, dedi.

İlk kez sevinç dolmuştu yüreğine Halil'in, Ruşen Zeki'yi tanıyor. İlk kez bir şey açıkladı hem de...

— Öğrencisiyim, dedi övünür gibi. Birlikte tutuklandık Sivas'ta. Biliyorsunuz belki.

Durdu. Gerisini ondan bekliyordu. Tutuklanan öğrenciler, öğretmenler arasındaydım işte. Cezaevinde, yargılanmamızda bir sürü... Rahmi Usta başını salladı ağır ağır,

— Duymuştum, dedi.

Bir şey demeden düşünür gibi kaldı gene. Tek sözcükle yolu kesilmiş gibiydi Halil'in. Duymuştum! Kimseye güveni yok bu adamın. Ne yapacaktı, gırtlağına mı sarılacaktı? Kökenimizi, durumumuzu kavramaya çalışıyor. Pat diye Parti'ye alacaktı seni! Onu senin gibi sersemler yapar ancak. Ben de yapmam. Senin yapmadığını o yapacak! Hiç değilse biraz yakınlık gösterip... Gizli Parti için böyle topluca mı başvurulur? Kovmadığına şükür sizi!

— Ailenizle mi oturuyorsunuz burda?

— Hayır, dedi Halil. Bir arkadaşla kalıyoruz. Ağbim var Erbaa'da, çiftçi. Biraz toprak kalmış, onunla. Bana da gönderiyor işte.

— Evet, dedi Rahmi Usta, yaşam da gün günden güçleşiyor.

Yumuşakça bir geçişle günlük yaşama kaymıştı konuşma. Pahalılık, karaborsa, emekçi kesimin, özellikle işçilerin gün günden düştükleri ağır koşullar, ayrıntılı örnekleriyle söyleşinin temel konusu olmuştu artık. Daha çok da Rahmi Usta'ydı konuşan.

— Daha da kötü olacak, dedi. Takas-klering anlaşmaları var Almanlarla. Pahalı mal satıp pahalı alıyorlar dışardan. Bir avuç soyguncu kanını emiyor halkın. Bir de serüvene kalkarlarsa tamamdır. Almanların peşine takılmaya can atan bir sürü it var.

Almanların yanında savaşa girme olasılığını pek düşünmemişti Halil. Sözleri yadırgamadı ya, pek olası da gelmiyordu. "Alaman," diyor, "karabaş" der gibi. Kimileri "l"yi inceltir, Alman der. Coğrafya öğretmeni Leman Hanım vardı, Hitler sevdalısı, "Alemanya" derdi ortaokuldayken. Leman gitmiş, Aleman kalmıştı karının adı.

— Bu konuda özellikle sizlerin yapacağınız bir sürü şey var Halil Arkadaş.

Uyandırılmış gibi baktı Halil. Bana söylüyor. Bu konuda dediği? Almanların yanında Sovyetlere karşı...

— Geniş bir aydın yığını içindesiniz. Çevrenizi uyarma, aydınlatma olanaklarınız var. Beğenmemek olmaz; her koşulda çalışıp yararlı işler yapacak devrimci. Sovyetler ağır bir sınavdan geçiyor. Bu hepimizin sınavıdır. Tarihsel sınav. Kızılordu faşist sürülere...

Rahmi Usta konuşuyordu. Halil takılıp kalmıştı gene. Beğenmemek dediği? Öğrenciliğimizi söylüyor. O hergele sürüsünün arasına gireceğiz, "Alamanların!" yanına geçip Sovyetler'e savaş açmayalım diyeceğiz! Devrimci eylem olacak bu! Peki, işçi sınıfı partisinin teorik, pratik... Alman faşizminin kaçınılmaz yenilgisini bitirmiş, sözü şimdi polis tehlikesine getirmişti Rahmi Usta.

— Çok uyanık olmalısınız, dedi. Aranıza sokabilirler.

Durup şöyle bir bakındı; Halil'deki ilgisizliği mi sezinlemişti?

— Bilmediğiniz şeyler değildir bunlar ya, dedi gülümseyerek, yinelemenin bir zararı yok!

— Sağ olun, dedi Kemal. Uyarınız yararlı bizim için. Bir sürü deneyiminiz var. Biz ne de olsa...

Çok mu aşağıdan almıştı? Ekledi hemen,

— Ama sağlamdır bizim arkadaşlar.

Rahmi Usta'nın sessiz bakışına takılmış gibi Halil aldı,

— Öyle her şeyi de konuşmayız biz aramızda Rahmi Arkadaş, dedi. Sıkı bir konspirasyon vardır. Bakmayın biz burda...

Tümceyi, kurnazca gülümsemesine uygun bir yukardan bakışla tamamladı. Ne sandınız siz bizi? Belli belirsiz bir gülümsemeyle bakıyordu Rahmi Usta'da. Tanısın bizi. Duyduklarından sevinmiş olmalı.

— Anlıyorum, dedi Rahmi Usta. Değerli arkadaşlarsınız hiç kuşkum yok. Birbirimize sürekli anımsatacağız düşmanı. Yoksa o anımsatır! Kötü o zaman...

Hava birden değişmişti sanki. Bu sıcak sözcüklerle yepyeni bir konağa varmış gibiydiler. Halil mutluydu.

— Yıllardır tanıdığımız arkadaşlarımız bizim, dedi övünür gibi. Aramıza almadan izlediklerimiz de var. Kimse öyle kolay giremez içimize Rahmi Arkadaş!

Sözlerinin iyice sindirilmesini bekler gibi bir duralayıp aldı hemen,

— Şimdi asıl sorun bizim partililer olarak işçi sınıfının saflarında devrimci kavgaya atılıp savaşa girmemiz diyoruz yani görevimiz...

Gene "yani" girmişti araya ama, "Parti" de demişti! Duraladı. Durgun dinleyen Rahmi Usta'ya dikti gözlerini; evecen bekliyordu. Haydi söylesene sen de! Bir şeyler de, be! Daha ne söyleyelim? Beklentiyi yeni algılamış gibi yavaşça bozdu sessizliği Rahmi Usta,

— Sevindim çocuklar, dedi. Size ne yardımım dokunabilir, bilmiyorum. Doğru şeyler söylüyorsunuz. Ama...

Nasıl bağlayacağını aranır gibi duraladı, ağır ağır ekledi vurgusuzca,

— Koşullar çok ağır. Yalnız uyanık olmak da yetmiyor kimi zaman. Gerçekçi de olmak gerek. devrimci düşçülüğe kaptırmak kendini, yarar yerine zarar getiriyor çoğu kez. Neyse, görüşelim daha...

Şaşkın kaldı Halil. Sözü nerden nereye getirdi gene adam? Görüşeceğiz de ne olacak? Yuvarlayıp duruyor boyuna. Devrimci düşçülükmüş! Dikeldi,

— Bağışlayın Rahmi Arkadaş, dedi. Tamam, düşmanımızı bileceğiz. Gerçekçi olacağız filan... Düşe kapılmayacağız. Derken, bir de bakıyorsun korkak, sinmiş, işçi sınıfı kavgasının adından öte her şeyine uzaktan bakan, fosil gibi öyle, kımıltısız... Bir de o var. Bugün asıl tehlike de o belki!

Birden nasıl da kızgın saldırıya dönmüştü konuşma. Ne dedi ki? Daha ne diyeceksin? O da desin bakalım! Donuk, durgun baktı Rahmi Usta. Bir şeyler mi aranıyordu? Başını salladı ağır ağır.

— Doğru, dedi, içini hiç de belli etmeyen bir sesle. O yanı da var işin.

Varsa? Gene bir sessiz bekleyiş gerginliğinde yavaşça Hasan'a çevirdi başını.

— Sen askerliğini yaptın mı? dedi gene gülümser gibi.

Uyanmış gibi toparlandı Hasan,

— Yok, dedi. Hazirana kısmetse!

Güldü Rahmi Usta,

— Kısmet olur merak etme, dedi takılır gibi.

Hasan da gülüyordu kızararak. Halil bozulmuş gibiydi. Söylemek için bir şeyler arandı. Ne kalmıştı ki? Gene o tatsız sessizlik çökmüştü odaya; insanı dışlayan, yalnız bırakan sessizlik. saatine bakıyordu

Rahmi Usta belli etmemeye çalışır gibi. Bal gibi belliydi oysa. Yeter, gidin mi diyor? Ne işe yaradı bu gelmemiz şimdi kalkarsak? Başka yolu var mı?

— Bakın Rahmi Arkadaş, dedi Halil birden. Biz buraya sizinle konuşup yolumuzu tam bulup çizerek, yani partinin yolunu, o çizgide işçi sınıfı davasında yerimizi alalım diye... sizinle kesin konuşmak için geldik. Zorlayamayız, sizin de birtakım... tartıp ölçeceğiniz şeyler vardır. Ancak bizim durumumuzu da... yani...

Tümce uzayıp da nasıl bağlayacağını bilemeden duralayınca şaşaladı. Ee, bizim durumumuzu da dedin...

— ... Görmeniz gerek... Yani...

O da beğenmemişti eklediği sözcükleri. Durumumuzu görmeniz gerek. Ne söz ya! Bir de yani! Ne boka yaradı? Söylesene açık açık, "Parti"ye girmek istiyoruz desene! Herif bizi polis sanacak, nasıl diyeyim? Dedim de, demedim mi? Anlamadı mı sanki? Nüfus kâğıdımızı verelim bir de? Muhtara kayıt mı bu? Hasan sigaraya uzanınca, yapacak bir şeyi tam sırasında anımsamış gibi o da aldı bir tane, yaktı. Rahmi Usta sessiz, dalgın durdu bir süre,

— Konuşuruz daha bu konuları Halil Arkadaş, dedi.

Verdiği güvenceyi pekiştiren bir sevecenlikle bakıyor gibiydi. Yeterli bulmamış gibi ekledi gene de,

— Doğru yolda olduğunuz görünüyor, dedi. Kuşkum yok, bir yere varacaksınız...

Sustu. Uzanıp yinelemekle daha çok yol alınamayacağını bildiren bir suskunlukla Halil'e bakıp durdu bir süre, sonra Kemal'e döndü,

— Bak unutacaktım Kemal, dedi. Fehime Ablan seni soruyordu. Lisede okuyan bir kız var komşuda. Matematik istiyorlar; zayıfmış biraz.

Biraz aralayıp çekingence ekledi.

— Durumları iyi, para verecekler.

Ne diyeceğini bilemeden kalmıştı Halil. Kemal'in yeter gibisine bakışıyla, gene çöktü çökecek sessizliği bölerek kalktıklarında şaşkınlık ötesi doyumsuzluk içinde söylenecek bir şeyler aranıyor gibiydi. Bulamıyordu da bir türlü. Evden çıktıklarında, Rahmi Usta'nın kapıda ayrılırken elini sımsıcak, sımsıkı kavrayan nasırlı küt par-

maklı ellerinden öte bir anı kalmamış gibiydi geriye. Sokakta sessiz yürüdüler bir süre,

— Konuşturamadık adamı be?

Halil'in ağzından dökülüveren bu sözlerine dönüp baktı Kemal,

— Daha ne konuşacaktı arkadaş? dedi. Hiç görmedim ben Rahmi Usta'nın bu kadar söz ettiğini. Bastırdıkça bastırdın sen de!..

Ne suçlama, ne övgü vardı deyişinde. Güldü Halil,

— Ne yapayım, dedi. baktım siz konuşmuyorsunuz...

Sustu. Daha bir şeyler bekliyordu onlardan. Sessiz yürüdüler kararmaya başlayan sokakta. Anayola çıkarlarken, durup bir baktı Halil'e,

— İyi oldu, dedi Hasan.

— Ne iyisi belli, ne kötüsü daha, dedi Halil, biraz kızgın. Oturup konuşalım çocuklarla.

Bir araladı, dayanamamış gibi ekledi gene,

— Görürsünüz, dedi. Bir bok çıkmaz bu adamlardan. Bizden günah gitti...

Tramvay durağına doğru yürüdüler.

Güneşli bir günde, Kumkapı'da, deniz kıyısındaki bir kahvede buluştuktan sonra balıkçı barınağına çıkmışlar, tartışmalar sonunda Ohannes'in dediği sonuca varmışlardı; Rahmi Usta'nın, bir biçimde kendileriyle ilişki kurmasını beklemek gerekirdi. Halil'in ters almasına karşın, Hasan'ın, özellikle de Kemal'in yansıttıkları gösteriyordu ki Rahmi Usta'nın söylediklerinden olumsuz bir anlam çıkarılamazdı. Ne yapacaktı; aman, ne iyi ettiniz, hoş geldiniz; buyurun, işte Parti burası mı diyecekti adam? Yasadışı bir gizli örgüte böyle üçlü gidiş baştan tersti aslında. Ama zorunluymuş, umarsız kalmışlar... Rahmi Usta'ya ne bundan? Adam terslememiş, dinlemiş; üstü kapalı biçimde, beklemelerini söylemişti. Ne demekti yoksa, doğru yoldasınız? Halil'e göre oyalamalardı bunlar. Kumkapı balıkçı barınağında, serin serin esen denize karşı bağıra çağıra tartışmalardan sonra tek kaldığını anlayınca sustu o da. Bekleyeceklerdi. Ancak bu süre içinde de, yayına geçmenin, örgütlenerek yayılıp genişlemenin yollarına bakacaklardı. Umut, umar iyice kesilirse kendileri işe başlayacaklardı hemen. Yayın için gerekli hazırlıkları

Nihat, Halil, Turgut üstlenmişlerdi. Nihat bir daktilo aldırıyordu babasına, "tez"ini yazması için! Ameliyat başarılı geçip de kurtulunca oğluna daha yakın davranmaya başlamıştı adam. Para da gönderecekti artık. Biraz da çokça çekmeyi düşünüyordu Nihat. Örgüt için de önemli bir gelir kaynağıydı. Kemal de ağbisinden alabilecekti biraz, uydurma bir nedenle. para sorunuydu bellerini büken. Akşam eve geldiklerinde Halil, önce takılır gibi, sonra açık açık, Necla'nın para durumundan yararlanmalarını önermişti o gün. Turgut'un terslemesini anlamamış, konuşmaya bile yanaşmamasını küçük burjuva duyarlılığına vermişti. O ki böyle bir olanak vardı ellerinin altında, niye sırt çeviriyordu karıya? Hem parasını alır, hem de... Kavgaya dönüştü dönüşecek, kestiler ikisi de. Bir iki gündür soğukçaydı araları bu yüzden. Bazı şeyleri anlatamamanın sıkıntısı içinde boğulur gibi oluyordu Turgut. Siyasal jigololuk yapacaktı! Gerekirse o da yapılırdı kavga için. Necla ile ilişkileri öyle değildi ki. Kız ne de olsa bir arkadaş olarak birlikte... Öyleyse git, açıkça öner sen de! Parayı mı esirger Necla? Ne esirgemesi, aslında hem de öyle... Nasıl gözleri parlamıştı bir gün yardım sözü geçti de. Nesi var, nesi yok döküp saçmaya bile kalkar. Eee? Her şeyi abartan bir yanı vardı ki Halil'in o da itiyordu insanı işte! Ne dedi demin çıkarken? Oo, geç kalmış, on ikiye geliyormuş saat! Saat daha on biri yirmi geçiyor. Rahmi Usta'yla konuşmaya keşke ben de gitseydim. Bir haber gelse de girsek Parti'ye, kurtulsak bu dağınıklıktan. Daha doğrusu dağılıversek örgüt içinde. Kendi başımıza kalırsak bir sürü kavga gene! Çayını yudumlarken gazeteye göz attı yeniden. Beş yıl daha uzatmışlar antiKomintern Pakt'ı. Nutuk atmış Ribbentrop köpeği. "Alman ordusu ve ortakları"... komünizme bir daha artık hiç altından kalkamayacağı bir darbe indirmiştir! Ciano da havlamış! "Almanya ve ortaklarının yengi kazanmış orduları Sovyet topraklarının ta içerlerine kadar yürüdükleri ve uygarlığımızı yok etmek için yıllardan beri silahlanan bu korkunç yönetime öldürücü vuruşlar indirdiği şu sırada..." Macar Başbakanı, Finlandiya, Romanya, İspanya... Sıra sıra dizilmiş finolar. Yalnız Finlandiya'nın ayrı bir durumu... Ne ayrıymış? bizimkiler saldırdı önce. Buyur, Leningrad'ı tepeden vur mu diyeceklerdi? Azılı Sovyet düşmanı herifler. Lenin'in ilk imza koyduğu, Finlandiya'ya verilmiş bağımsızlık anlaşması. Sovyetler'e sal-

dırının gönüllü karakolu oldu herifler. Stalin boşuna mı.. Stalin bu! Yanlış yapar mı Stalin? Komünizme altından kalkamayacağı darbeyi görürsünüz. Rostov'u ele geçirdik diyorlar. Hızları kesildi ama. Şu anda binlerce insan ölüyor, biz de böyle... Sıkıntıyla fırlayıp kalktı, dolaşmaya başladı odada. Kapı vurulmuştu, dönüp açtı. Dağınıkça saçları, göğsü aralık sabahlığı, çekingence gülümseyen soluk, sarışın yüzüyle Süheylacık!

— Şey, bağışlayın Turgut Bey, hiç kibrit kalmamış da. Teyze de yok evde... Acaba sizde...

Masanın üstündeki kibriti alıp uzattı Turgut.

— Sağ olun! Şimdi getiririm.

— Kalsın. Var bizde...

— Sağ olun. İnsan unutuyor bazı işte. Kibrit de o kadar şey ki...

Ses çıkarmadı Turgut. Tamam, git artık. Kapıda sallanıp oyalanıyor gibi kız. Git kör şeytan!

— Erişte var bizde, yapacağım da, isterseniz size de...

— Sağ olun, dedi Turgut, şimdi çıkacağım ben.

Kapatacak gibi uzandı kapıya, kız da dönüp yürüdü merdivenlere. Kapıyı kapayınca ezik bir istek kımıldayıp duruyordu içinde. Niye çekip bir güzel... Olur mu be? Niye olmasın? Zavallı Şahin Efendi. O yaşta böyle fingir fingir karı alan herife... Pardösüsünü alıp çıktı odadan. Merdivenleri çabucak indi, Süheyla'nın oda kapısına bile bakmadan geçip kaçar gibi çıktı evden. Serin, temiz havayla kendine gelir gibi oldu. Nasıl bakardım Halil'in yüzüne? Kaç kez konuşmuşlardı aralarında. Zavallı, halktan bir kızı baştan çıkarmanın devrimciler olarak... Ya kız bizi baştan çıkarırsa? Yağ lekesi gibi dağılır evin içinde. Hele o kocakarı! Yapsak sevinecek o. Sonra da çan çan! Bir dedikodu ki... Yapmamamız gerek bizim halktan... Beşiktaş İskelesi'ne yürüdü. Güneşli, bulutlu, martılı, esintili, çırpıntılı iskele kıyıları. Gemiler yanaşır, gemiler kalkar. Hep bir yerlere koşturuyor insanlar. Fakülte'ye gitsem mi? Bu hafta da gitmeyeceğim. Benim bir iş bulmam gerek aslında. Para gene suyunu çekiyor. Fabrikada filan bir iş bulsam, tam proleter... Enişte, amca yardımıyla yürümeyecek artık.

— Merhaba!

Gülümseyerek uzatılan eli sıkarken arandı kızın adını. Romanoloji'deydi bu, Jülide'ydi.

— Vapur yaklaşırken el salladım durdum. Ne dalgınlık bu?

— Görmedim, dedi Turgut, bağışla!

Tramvaya doğru yürüyorlardı.

— O kadar da üzülecek bir durum yok, dedi Jülide saygılı bir çekingenlikle. Menenjit çıkmadı ya çok şükür...

Bir şeyleri anlamaya çalışıyordu Turgut. Ne çıkmamış menenjit? Üzülecek durum... Durgun, anlamsız sessizliğini acısının büyüklüğüne yormuş olmalı ki durup baktı, anlayışlı bir biçimde ağırca denize çevirdi gözlerini,

— Haklısınız, dedi. Üzülme demek kolay.

Sessizliği gene kendi bozdu.

— Bu sabah daha iyiymiş değil mi? dedi. Sabah annesiyle konuştum telefonda. Salı günü ordaydık, bitmiş Neclacık.

Bitmiş mi Neclacık? Bitmemiş miydi? Nedenini bilmeden,

— Evet, dedi Turgut mırıldanır gibi.

— Onlara gidiyorum, dedi Jülide. İstersen hadi gel birlikte...

— Hayır, dedi Turgut. Bizim Halil'i bekliyorum...

Ayrılıp tramvay durağına yürürken,

— Üzülme o kadar, dedi Jülide. Aslan gibi olur bir iki haftada. Hoşça kal. Fakülte'de görüşürüz.

Ne yapacağını bilmeden kalmıştı Turgut. Kız hasta demek. Jülide gidip anlatır ona ballandırarak beni... mi? Anlatsın. Tatlı kız bu Jülide. Yeşil gözleri. Kumral saçları dalga dalga. Hepsinin... Hastaysa hasta. Ölmez ya. Ölürse de ölür. Yüz binler ölüyor şu anda. Karı aylarca uyuttu beni. Burjuva kızları bunlar. Baştan oturup da bana açık açık anlatıp... Bir sürü numara. Belki o arada da bir boklar yedi başkalarıyla. Hangi orospu çocuklarıyla kim bilir? Yanına almış o göt solucanı bopstil oğlanı bir de çalımnan başını çevirip... Eşşoğlu eşşeğin... Nereye gitsem? Gidip bir yemek yiyeyim önce. Dalgınlıkla iliştiği deniz kıyısındaki kanepeden kalkıp ağır ağır yürümeye başladı. İskeledeki saat 12.20. Benimki geri mi biraz? Jülide daha varmadı. Peki ne diyeceğim? Geçmiş olsun. Üzüldüm. Telefona gelebilir mi? Bir de menenjit olsaydı. Cin gibi kız, bakmışsın salak sarsak... İskeledeki telefonu ağır ağır çevirirken kapattı kapatıyordu. Tuttu kendini. İki çalışta açıldı telefon. Mükerrem Hanım'ın incecik "alo"su. Sesim titrerse şimdi. Toparlandı,

— Ben Turgut efendim, dedi. Necla'yı soracaktım...

Belirli bir duralama oldu önce telefonda. Mükerrem Hanım'ın sanki biraz daha incelmiş sesi duyuldu birden.

— Siz misiniz Turgut Bey?

Evet, benim, ne olacak? Şimdi bu karıya...

— Necla hasta diye duydum.

— Sormayın, çok korkuttu bizi Necla. Daha iyi efendim. Sizi bekledik...

Ağzından kaçırmış gibi duralamıştı Mükerrem Hanım. Ne diyeceğini aranıyordu ki açmazı Mükerrem Hanım verdi gene.

— Burda değil miydiniz?

— Evet, yeni geldim ben de.

Niye söyledim bu yalanı? Öyle istedi kadın! Necla telefona kalkamazmış. Bekliyorlarmış. Uğrayacaktı. Geçmiş olsun Necla'ya da. Kapattı. Uğrayacak mıyım? Öyle demedim mi? Dedimse! Akşama yemek yapacağını söylemişti Halil'e. Necla şimdi öğrenince annesinden... gerçekten mi seviyor beni? Cehenneme onların sevgisi! Kimlerin? Öğlene bir ciğer alayım; lahana, kıyma, akşama da kapuska bir güzel biberli, bayılır Halil. Erişte pişiriyor Süheylacık. Beşiktaş pazarından dönüp de eli kolu dopdolu merdivenlerden çıkarken mis gibi yağ kokusu doldu burnuna, kızarmış yağ kokusu. Acıkmışım. Erişte-nin yağı bu. Keşke... İnce bir türkü sesi geliyordu Şahin Efendilerin odasından. Çanakkale içinde bir uzun selvi – Kimimiz nişanlı, kimimiz evli – Oooof, gençliğim eyvah... Yanık da sesi var! son basamaklarda anahtarı çıkarıyordu ki açıldı, Halil çıktı,

— İyi ki geldin, dedi.

Şaşırmış, biraz da kaygılanmıştı Turgut. Bir şey mi var? Vardı. Girip de kapıyı kapatınca,

— Şevket Ağbi'yi almışlar, dedi Halil.

Eskilerden, yaşlıca bir ayakkabıcıydı Şevket Ağbi dediği.

— Komşuları bir ayakkabıcı daha varmış, onu da alıp bırakmışlar sonra. Dün de Medrese'ye polis gelmiş, birini arıyor gibi. Nihat'ın babasına da, "Bunlar için ihbar var!" demiş akrabadan bir sivil polis.

Ne diyeceğini bilmeden kalmıştı Turgut. Halil bir sigara yaktı,

— Şiirleri saklamıştın değil mi? dedi.

— Sakladım ama...

Duraladı,

— Git bir bak istersen, dedi. Apteshanenin yan duvarlarının üstünde yer açılmış, şöyle sıvaları dökülmüş bağdadi...

— İyi, nesine bakacağım, dedi Halil. Fareler yemese bari...

— Polis yemesin de...

— Ben çıkıyorum. Sana bildireyim dedim.

— Yemek?

— Yedim ben. Akşama gelirim.

Halil'in merdivenlerde çabukça uzaklaşan ayak sesleriyle bir yalnızlık çöktü içine. Sandalyeye ilişip gözleri Boğaz'dan geçen gemilerde dalgın kaldı bir süre. Sabahtan beri kaçmaya çalıştıkça, büyüyen sıkıntı yumağı şimdi artık iyice taşınmaz bir kocaman yumru gibi oturmuştu yüreğine. Durduk yerde tutuklanacaklar mıydı pisi pisine? Hiçbir şey yapmadan. Korkuyor muydu? Evet, korkuyordu! Hiçbir şey yapmadan. Korkuyor muydu? Evet, korkuyordu! Hiçbir şey yapamamaktan korkuyordu. Silkinip atmak ister gibi kalktı birden. Nerden çıktı şimdi bu tutuklanmak? Şevket Ağbileri aldılar diye, bize ne! Refik'i aldılar, bize ne! Medrese'ye polis gelmiş, bize ne! İhbar varmış, bize ne! Halil'i izliyorlar, bize ne! Çat kapı girsinler mi ille? Girseler ne olacak? Bir bok olacağı da yok. Acıkmışım. Bir erişte şimdi... Kimimiz nişanlı, kimimiz evli. Ooof, gençliğim eyvah! Sahana su koyup oturttu gaz ocağına, kaynayınca üç yumurta kırdı. Ciğerle uğraşamazdı. Yumurtayı böyle yapınca nasıl kızar Halil! Pişti mi süzersin suyunu. Üstüne bol zeytinyağı, limon, tuz. İlle tereyağında pişirecek yumurtayı, Allahın dağ köylüsü! O oğlanın da her şeyi batıyor sana. Asıl benim her şeyim batıyor ona. O kıza da ilk gününden taktı. Bugüne dek en sevdiği, en anlaşabildiği kişiydi Halil. En de inandığı. Hem de yürekli, hem de iyi yürekli. Ama kadın kız dedin mi kafası taş! Hiç sözünü etmeseydim Necla'nın keşke. O kız aslında burjuva bir aile içinde doğal ki bir sürü pezevenk kim bilir nasıl koşullarda eğitimin bir sürü sonucu kim bilir kaç kişiyle yattı kaltak. Hastaymış, ne yapayım hastaysa? Yumurta üstüne tahin pekmez yedi biraz. Gene dağılmıştı kafası. Ne yapmalıydı? Necla'nın beş lirasından başka (ayrı yere koymuştu onu), altı lira daha kalmıştı cüzdanında. Biraz da bozuk. Ne yapıp edip bu yıl bitirmek gerek şu fakülteyi. Ne olacaksak olalım. Anadolu'ya gönderirlerse? Gitmem.

Yarın Fakülte'ye gidip Tanpınar'ı göreyim. Ondan alacağım tez'i; kim var ki başka? Tanzimat'taki Oyun Çevirileri demişti geçen konuşmamızda. Al o tezi deyip durmuştu Necla da. Onun da yardımları olurmuş diyordu. Onun yardımından... Etmez mi? Yok şimdi doğrusu her konuda yardım için hiçbir şey esirgemez. kimden ne esirgemiş ki... hastaymış şimdi de. Gitmeyeceğim. Niye yarın? Bugün gideyim Fakülte'ye, yapacak ne işim var başka? Ortalığı toparlayıp fırladı. Merdivenlerden inerken sessizdi ev. Alt katlarda pek kimseler olmaz gündüzleri. Kapılarda kilit asılı. Tam çıkıyordu, postacıyla yüz yüze geldi. Adam tanımadığı için, bir iki mektupla birlikte onunkini de taşlığın yanındaki pencere içi gibi bir girintiye bırakıp gitti söz etmeden. Mektup ablasındandı. Para kâğıdı filan yok. Epeydir yazmıyordu. Zarfı yırttı çabucak, mektubu çıkardı. Çocuk hastalanmış, hastaneye yatırmışlar acele. Kötü bir şeyden korkmuşlar; üşütmeymiş bereket. Yeni dönmüşler eve. Ivır zıvır sözler, selam. Enişte Bey'in de adı geçmiyor, paranın da. Bir şey var bunlarda. O rezil herifle daha ne kadar sürer ki? Gene bir sıkıntı düğümlendi içinde. Ablasına takılıp kaldı kafası. Zavallı kız. Annelerini erken yitirmişlerdi. Babaları da ölünce, amcasının baskısına dayanamamış, onun ille de evlenmesini istediği bu adamla evlenmişti. Kamil Urgancı, Enişte Bey, on yaş kadar büyüktü Mediha'dan, ablasından. İzmir'de Kemeraltı'nda, bir handa, bazı işler çevirirdi yöre köylerde esnaf arasında. Üzüm, incirden, tarla alım satımına kadar. Asıl işi de tefecilik olmalıydı. Amcasına taktığı kancanın burdan kaynaklandığını yatılı parasız okuduğu liseyi bitirdikten nice sonra kavrayabilmişti. Amcası da sevilesi bir adam değildi aslında. İçine kapanık, cimri pezevengin biri. Babadan kalma bir iki bağı, tarlayı o işletip ablasıyla kendine de bir şeyler veriyordu ya, işler amcayla enişte arasında yürütüldüğü için ne aldığını tam öğrenebilmişti Turgut, ne alacağını. Asıl kötüsü de ara sıra gelen parayı Enişte Bey gönderiyor görünümündeydi. Ablasını güç duruma sokmamak için bugüne dek kurcalayıp üstüne gitmemişti o da. Aşağılığın tekiydi Kamil Urgancı; bir dalaşmaya başlarlarsa yapmayacağı pislik yoktu. Bu özveriye karşın ablası mutlu olsaydı bari. Ne acılara katlanıyordu o da. Kalkıp Manisa'daki köye gitmeyi, amcasının eline kalmış bağı, tarlaları alıp kendisi işletmeyi kurduğu olurdu bunaldığında. İşi yürütüp yürütemeyeceği kaygısın-

dan önce karşısına dikilecek Kamil Urgancı'ydı asıl göze alınamaz bela. O da değildi belki, yapısı elvermiyordu bu işlere. Ortaokuldan beri şiir, edebiyat, sinema, tiyatroydu tutkusu; köyde ne yapardı? Öğretmen olursa, İstanbul dışına atanmayı bile sindiremiyordu içine. Fakülte'yi bitirmeyi ağırdan alması bu yüzdendi belki de. Ama bu parasızlık, kör olası parasızlık. Ablası kaç kez ayrılmaya kalkmıştı kocasından, oturmak zorunda kalmıştı sonunda. Tek dayanağı, güvencesi kardeşiydi, Turgut'tu. Ablasının kocasından ayrılması olasılığını düşündü mü tedirginlik çöküyordu içine; çocuğuyla birlikte onun başına kalması demekti. Ne yaparım ben? Beşiktaş tramvay durağına doğru yürürken fırının önüne birikmiş kalabalığa baktı; ekmek çıkmasını bekliyorlardı. Karneyle alacakları kapkara, üç yüz gram ekmek içindi bu sessiz, sabırlı bekleyiş. Ekmekleri için katlanmasını biliyor insanlar. İçinde umudu taşıyordu aslında bu ağızsız, dilsiz, sıkıntılı görünüm. Hem de, günü geldi mi nasıl olsa patlayacak olan devrim umudunu. O günün gelmesini kolaylaştırıp katkıda bulunmaktı görev. O yolun peşindeyiz biz de. Bu koca burun, patlak göz Fransız otobüsüyle Taksim'e mi çıkar o yol! Taksim'de otobüsten inerken de söyleyemiyordu Neclalara gideceğini. Aman duyulmasın! Halil hiç duymamalı. Beyoğlu'nda bir film varmış da... Alman Hastanesi'ni kıvrılıp da sokağın başındaki apartmanı görünce dönecek gibi oldu bir. Asansörle çıkarken inanmıştı artık dönmeyeceğine. Kapıda kısa bir an ikircikli kaldı, bastı zile. Belli belirsiz bir ayak sesinden sonra hizmetçi kız açtı kapıyı. Yüze çarpan lizol, kolonya, mutfak karışımı hastane kokusu kuşattı kaygılarını. Günler öncesi, loş koridorun dibinde Necla'nın asılı bıraktığı görünümü üzerinde beliren Mükerrem Hanım, Turgut'u görünce yorgun bir gülümseme iliştirdi yüzüne, ağır ağır yaklaşıp uzattı elini,

— Hoş geldiniz, dedi. Buyrun.

Koridorda Turgut'un önü sıra yürürken sürdürerek ekledi,

— Necla şimdi daldı. Sizi ben böyle alayım...

Salonun kapısında durup yol gösterdi; Turgut girip de koltuğa oturunca kapıyı usulca çekip çıktı. Yöresine bakındı Turgut. Yakalanıp eski hücresine tıkılmış bir cezaevi kaçağı gibiydi. Üstünde Necla'yla yattıkları kanepeye ilişti gözü. Ayak seslerine karışan fısıl fısıl sesler vardı dışarda. Eşref Bey mi evde? Evet, Eşref Bey evde.

Hanife kızım, bak Eşref Bey... O sümsük hizmetçinin adı Hanife demek. Mükerrem Hanım girdi biraz sonra, gelip karşı kanepeye oturdu. Biz o kanepede senin kızınla...

— Sabah epey kalabalıktı, dedi. Yorgun düştü Necla. Doktor da nerdeyse gelir. Biraz uyusun.

Ne diyeceğini bilemeden kalmıştı Turgut. Uyusun! Sevinmişti sanki bu gecikmeye! Bir de şu kadın gözlerini dikmiş olmasa.

— Burda değildiniz demek.

— Evet.

Yineletti işte yalanımı. Üstelemedi Mükerrem Hanım. Başka şeyleri öğrenme peşindeydi sanki.

— Kaç kere sordu sizi Necla.

Neler olduğunu biliyor bu, kızıyla aramızda. Gözlerine bak karının! Kızın beni sayıklayıp durdu mu ateşler içinde! Şimdi ne olacak?

— Hastalığı neymiş?

— Sormayın, dedi Mükerrem Hanım. Bir türlü tanı koyamadılar önce. Tropika dendi, zehirli sıtma. Çocukluğunda epey sıtma geçirmişti Anadolu'da. Tifo dediler, menenjit diye tutturdu, Allahın belası bir doktor var Haseki'de. Profesör olacak... Bereket ecnebiler var. Frank koydu tanıyı. Kortiko ploritmiş. Ağır bir zatülcemp bir tür. Doktor atlattı diyor artık. Tanrıya şükürler olsun. İlk kez dün gece uyudum doğru dürüst, inanır mısınız?

Önemli yerlerine bastırarak kim bilir kaç kez yinelediği bir öyküyü bir kez daha başarıyla anlatmanın güveniyle kanepeye yaslanmış, kendini gevşekçe bırakıvermişti Mükerrem Hanım.

— Geçmiş olsun!

— Sağ olun, dedi Mükerrem Hanım. Allah acıdı bize. Menenjit diyen, umut mumut bırakmadıydı nerdeyse.

Gözleri doldu dolacak, başını bir yerlere çevirdi Mükerrem Hanım; olmadı, uzanıp bir sigara aldı, yaktı hemen. Ölüp gider miydi Neclacık? İçine kızgın bir eriyik damlayıvermişti Turgut'un da. Zavallı kızcağız bu yaşta... Şakası yokmuş demek! Ne oluyorsun be?

— Merhaba.

Çatıkça kaşlarıyla Eşref Bey girmişti. Yaklaşıp uzattı elini,

— Nasılsınız?

Ayağa kalkmıştı Turgut da,

— Sağ olun, dedi.

Her vakitki soğukça, uzak görünümüyle gidip pencere önündeki koltuğa ağırdan yerleşen Eşref Bey'le o da oturdu.

— Kahveyi nasıl içiyordunuz?

Mükerrem Hanım kalkmıştı. Hay Allah, ziftin pekini içiyorum. Her şey nasıl sıkıcı?

— İçmem ben, dedi. Sağ olun.

— Likör vereyim size.

Yanıt beklemeden çıktı Mükerrem Hanım. Bu herifle baş başa kaldık. Dönüp şöyle bir baktı Eşref Bey,

— Nasıl gidiyor Fakülte? dedi.

Niye delikanlı demedi! Dedi, dedi; o da var bu soruda. Umursamadığını belli eden gülümser bir bakışla,

— Bilmem, gidiyor işte, dedi o da.

Ananın amına gidiyor deyyus! Herifteki surata bak! Ne işim var benim burda? Korkuyor musun yoksa? Aslında korkmak gerek bu yılan heriflerden. Ülkenin Şahmaran'ı bunlar. Belki de MAH'ta çalışıyor. Mahmaran öyleyse!

— Bu yıl bitiyor muydu sizinki?

Aynı yukardan bakışla gözlerini Turgut'a dikmişti Eşref Bey.

— Evet, dedi Turgut. Bitirebilirsek...

Gene pencereye döndü Eşref Bey. Dalgın kaldı bir süre. Kafası bir şeye takılmış sanki bu herifin. Kızının hastalığından belki. Üzülmüştür. Kendi kendine mırıldanır gibi,

— Necla sanmam bu yıl sürdürebilsin, dedi Eşref Bey.

Bir küçük duralamadan sonra ekledi,

— İyi bir dinlenmesi gerek. Uzunca bir hava değişimi belki.

Sessizlikle birlikte bir ağırlık çöküvermişti Turgut'un içine. Hava değişimine İsviçre'ye gönderirler belki de. Hep İsviçre demiş babası zaten. İyi işte, tam koparız. Koptuk demiştin. Bitti de, bu hastalık çıkınca şimdi niye geldim ben? Elinde likör, çikolata tepsisiyle Mükerrem Hanım girdi. Turgut'a uzattı önce, sonra Eşref Bey'e döndü. Gümüş tepsi, likör fincanlarının Sivas işi gümüş telle işlenmiş zarfları, çikolatalarla dolu gümüş şekerlik, tepsiye uzanan Eşref Bey'in kadife yeleğinden ayva göbeğine sarkmış altın saat zinciriyle uyumlu

bir görünüm içindeydi. Çikolatayla likörün ağzındaki karışımından gelen tatlı bir gevşemeyle bir yakınlaşma duymuş gibi,

— Size bir şey soracağım, dedi Eşref Bey.

Toparlandı Turgut. Sorsun bakalım. Mükerrem Hanım da ilgiyle bakıyordu. Gizlemesini aralayıp ikircikliğini ele veren ileri geri bir iki kıpırdamadan sonra sesinin ayarını bulmuş gibi,

— Bazı sözler dolaşıyor Ankara'da, dedi Eşref Bey.

Duralayıp aynı yukardan bakışla aldı gene,

— Ulusal varlığımıza, Atatürk'ün bizlere bıraktığı kutsal kalıta karşı düşünceler, akımlar görülmeye başlamış üniversitede, gençlerimiz arasında. Ben pek olası görmedim ya; söyleniyor.

Gözlerini dikmiş öylece bakıyordu Eşref Bey. Dışarlara filan bakmıyor artık. Biraz sonra yavaşça,

— Siz ne diyorsunuz? dedi.

Gözlerini hiç ayırmıyordu Turgut'tan. Mükerrem Hanım da bir iki kımıldadı sinirlilikle, o da gözlerini dikti Turgut'a. Sorguya çekiyorlar! Kızınıza sorsanıza. Yüzüne ateş basmış gibiydi. Yılgınlığa düşürecek beni!

— Şaşılmaz, dedi ağırdan bir sesle. Faşizmin böylesi saldırgan olduğu bir dönemde Atatürk'e, devrimciliğe düşmanlık eğilimi artacak doğal ki. Yaşlısı, genci daha da azacak bu gidişle... Üniversitede, kimi çevrelerde de vardır; olmaz mı?

Sustu. Tek sözcüğü kaçırmadan dinliyor gibiydi Eşref Bey. Turgut da dikmiş gözlerini, kımıldamadan bakıyordu. Kara kaşların, ablak yanakların, tepsi gibi gıdınla ne gülünç herifsin! Yüzü iyi ki sana benzememiş Necla'nın; tam çirkin olurdu! Gözlerinde bir karartı gezindi Eşref Bey'in,

— Her yerde komünistlere saldırır faşistler Turgut Bey, dedi. Bize ne bundan? Rusların hesabını görüyorlar!

Turgut Bey olduk! Savaş açtı herif, susulur mu?

— Chamberlain'in, Daladier'nin hesabı da buydu, biliyorsunuz! Fransa Sovyetler'den önce çiğnendi. Londra'ya bombalar yağıyor.

Gözlerini Eşref Bey'in gözlerinden ayırmıyordu hiç, bu bakışmaydı asıl savaş. Sağ yanağı bir iki titredi Eşref Bey'in; tiki mi var ne, herifin? Gene aldı Turgut,

— Dediğiniz, Sovyetler Birliği'ne saldıranlar Alman faşistleri. Böyle bir ortam geçmiş ellerine, bizim faşistler de bizdeki namuslu kişilere saldıracaklar; doğal...

— Küçükhanım sizi istiyor efendim.

Hizmetçi kız (neydi adı?) noktalamış gibiydi Turgut'un konuşmasını.

— Uyandı mı?

Mükerrem Hanım kalktı hemen. Teke tek kalmaktan mı çekinmişti nedir, Eşref Bey de kalktı.

— Bir telefon edeyim ben de, dedi.

Son sözü söyleyip konuşmayı bağlayan kendisi olmalıydı gene de.

— Konuşuruz daha, dedi çıkarken. İyi biliyorsunuz olayları! Öyle hemen kesin yargıya varılabilecek konular değil bunlar!

Ne oldu; "delikanlı!" demiyor artık. O gece içkiliydi ondan belki. Delikanlı, biz bu vatanın... Anasını sikiyorsunuz vatanın! İyi oturttum ama, gık diyemedi pezevenk. Dişine göre sanmıştı beni. Şimdi ne sanıyor? Asıl şimdi kork bu heriften oğlum? Açık açık söyledi. İhbar var, demiş ya polis. Peki, Necla'nın... Kapı açıldı, hizmetçi kız göründü,

— Hanımefendi buyursun dedi!

Turgut'u Necla'nın oda kapısında karşıladı Mükerrem Hanım. Kapıda kısa bir duralamadan sonra heyecanını bastıran bir çekingenlikle odaya yavaşça girdi Turgut. Tül perdelerden belli belirsiz Boğaz'ın karşı yakalarının, Üsküdar, Sultantepe yörelerinin göründüğü pencere kıyısındaki, pembelerle akların karışımı genişçe bir karyolada solgun bitkin yatan Necla'yı görünce ta yüreğinde kaynayıveren bir acımayla, hiç de beklemediği kadar sarsıldığını duydu birden. Acımadan da öte bir şey. Niye böyle oldu? Bu kadar iyi kıza... Karyolaya yaklaşırken Necla'nın kuytulara kaçmış kara zeytin tanesi gözlerindeki fersiz ışıkla acılı karanlık çökmüştü içine. Bitmiş bu kız. Mükerrem Hanım'ın, odada, hemen arkasında oluşu taşıyamayacağı bir yükü daha ağırlaştırıyordu sanki. Karyolanın ayakucuna konmuş sandalyeye çekingence ilişirken, ağırdan bir sesle,

— Geçmiş olsun Necla! dedi.

Gözlerini yorgun, bitkin açıp kapattı, belli belirsiz başını salladı Necla. Konuşamıyor muydu, söyleyecek bir şey mi bulamamıştı yoksa? Karşılıklı bakışmalı sessizlik umarsızlığa dönüştü dönüşecek, sözcükler arandı Turgut.

— Neyse, atlatmışsın, dedi. Çok sevindim.

Bir çabayla bulup söyleyiverdiği bu sözcükler Necla'nın bitkin, soluk yüzünde beklenmedik bir karışıklık yaptı. Ateşten çatlamış dudakları titrer gibi oldu. Bir şeyler diyecekti, diyemedi. Gözlerinden yaşlar akmaya başladı birden. Denetimine gücünün yetmediği sağlıksız bir duyarlığın oyununa yenik düşmüştü. Onuru kırılmış gibi gözlerini kapatıp başını çevirdi yavaşça. Bu bulaşık duyarlığın beklenmedik saldırısı Turgut'un direncini de yıkıvermişti birden. Tutamamış, gözleri dolmuştu onun da. Şaşalayıp diretince bir gülme nöbetine tutuldu tutulacaktı. Aşkın Gözyaşları... Tam Arap filmi. Abdülvahab. Al komodin üstündeki vazodan kırmızı gülü, başla: Yaa elhubbüüü... Sinemalardakilerle alay ediyorduk. Tez toparlanmıştı. Bir sessizlikte durulur gibi olmuşlardı ikisi de. Bir de şu Mükerrem Hanım olmasaydı. Olması daha iyi belki de. Olmasa ne konuşacaktık?

— Fakülte nasıl?

Necla'nın dudaklarından fısıldar gibi dökülüveren iki sözcüğe nasıl yanıt vereceğini bilemeden kaldı önce. Nasıl söyleyebilirdi bunları? Dilsiz mi olacaktı? Söyle, seni görmemek için gitmedim, de. Şu kara gözlerdeki derin hüzne, acıya, sana yürek dolusu kırgınlıkla uydur bakalım üşütmüş mikrop kapıp öylece bakıyor işte...

— İyidir herhalde, dedi gülümsemeye çalışarak. Epeydir uğramıyorum ben de... Yoktum.

Mükerrem Hanım'a uydurduğun yalanı şimdi buna da... Aranıyordu ki koridorda büyüyen seslerle Mükerrem Hanım kalkıp kapıya giderken,

— Bir şeyler getireyim mi Neclacığım? dedi. Belki...

Hemen yüzü değişip "istemem" anlamına başını sallayan Necla'dan yakınır gibi Turgut'a döndü,

— Ağzına bir şey koymuyor, dedi. İyi olması yemesine bağlı oysa. Frank söylüyor. Hiç olmazsa sizinle konuşurken bir şeyler yese.

Çıktı Mükerrem Hanım. Benimle konuşurken yeme isteği açılacak kızının! Bu kadın benden çok şey bekliyor! Belki bu kız da! Getirsin de ağzına vereyim yemeğini! Bitmiş bu kız. Anasının kızı! Yoksa verem de, saklıyorlar mı? Niye saklayacaklar? Saklar bunlar. Anadolu'da kimse kızımız verem olmuş, demez. Karasevdaya tutulup sonunda ince hastalığa yakalanmış kızcağız! Baş başa kaldık işte. Şimdi babası girer. Bu ne ağızsız dilsiz bakıyor böyle. Benden mi bekliyor? Ne diyeyim? Sözcükler uçup gitmiş gibi. Neclacığım, biliyor musun, biz arkadaşlarla artık gerekirse Parti'yi bırakıp devinime geçmek için... Bunu mu söyleyeceksin? O sönük gözler parlayıverir birden. O kadar mı güvenlisin? Nasıl söylerim; sonra Halil... Halil'i düşünüyorsun Eşref Bey'i değil de! Başka türlü bakıyor bu kız. Taa uzaklardan. Sen tam kaçarken koridorun ucundaki loşluktan bakıyor ya; şimdi gözlerine sinmiş o karanlık! Gözlerini görmemiştin ki. Gördüm işte. Beş lirasını uzanıp yavaştan koy yastığının altına! Çek git! Bu soğuk bakışların önünde ne duracaksın? Babası sinsi değil, açık açık düşmanca hem de. Babası sinsi mi? Asıl açık düşman o be! Bu kız zavallı! Ne yaptım bu kıza ben? Bir şeyler diyor. Sönük, silik sözcükleri duymak için eğildi Necla'ya doğru. Anlamıştı o da duyuramadığını; hüzünlü bir gülümsemeyle yükseltmeye çalıştı sesini, yineledi,

— Tezini diyorum. Tanpınar'dan mı alacaksın?

Nerden bu şimdi?

— Bilmem, dedi Turgut. Sanıyorum öyle olacak.

Aralayıp ekledi,

— Tanzimat'ta tiyatro çevirileri diyordu.

İyi mi etmişti söylediğine? Hani seninle konuşmuştuk; yardım demiştin? Necla anımsamamış gibi bakıyordu öylece. Ben de sanmıştım ki... Yoksa her şeyi unuttu mu bu kız?

— Seni yormayalım istersen, dedi.

Çekingen bir sesle. Gene bir duyarlık saldırısıyla hafiften terli yüzü, gözleri bulutlandı Necla'nın. Başını çevirip gözlerini kaçırmadı bu kez. Gücünü toplamış gibi yüksekten bir sesle,

— Keşke yorulsam, dedi. Rahat uyurdum biraz.

Ne anlama demişti bunu? Anlamı var mı, hasta, uyuyamıyor işte. Şimdi ben ne diyeceğim? Aranmasına kalmadı, kapı açıldı, Mükerrem Hanım girdi,

— Frank geldi Turgut Bey, dedi. Bağışlayın. İsterseniz... Turgut hemen kalkarak, biraz da patavatsızca kesti sözünü.

— Ben de kalkmak zorundaydım, dedi.

Eğilip Necla'nın elini aldı,

— Geçmiş olsun, dedi. Yapabileceğim bir şey varsa... Fakülte'de filan...

Avcundaki elini yavaşça çekti Necla,

— Sağ ol, dedi donuksu bir sesle.

— Gene uğrarım ben.

Uğrar mıyım? Uğrarım belki de. Ses çıkarmadan belli belirsiz başını salladı Necla. Acılı, sönük bakışlarını üstüne dikip kaldı öylece. Kızın o bakışı, odadan çıkarken de sırtına saplanmış gibiydi. Sokağa inip Fındıklı'ya doğru ağır ağır yürürken de duyumsuyordu. Koridorla kapı arasında salondan gelen Almanca konuşmaları nice sonra anımsadı. Frank'la (Doktor Frank olmalıydı içerdeki) Almanca konuşan Eşref Bey değil miydi?.. Öyle yüksek sesle, o kadar kötü Almancayı başka kim konuşacak? Yawohl Herr Professor! Goot sei dank!.. ist gut... mein Herr! Ne çirkin dil şu Almanca be! Bu heriflerin ağzında her şey çirkin... beş lirası cebimde Necla'nın. Yağmur yağacak, bir pabuç mu alsam kendime?

Bitkindi Mükerrem Hanım. Ne uzun, ne karanlık geceler geçirmişti Necla'nın başucunda. Mutlu bir bitkinlikti gene de duyduğu. Yalnız Necla'nın ağır ağır kazandığı sağlığıyla değil, hastalığın eve getirdiği değişiklikle ilgiliydi bu mutluluk. Yıllardır –yaşam boyu da denebilirdi buna– ilk kez, Eşref Bey'den duyduğu ağır baskılı çekingenliğin, giderek korkunun üstüne çıkarak davranmış, konuşmuş, istemiş, yapmıştı ne yapacaksa. Analığın bu başkaldırısı önünde sinmişti sanki Eşref Bey. Sırasında kalabalıktan çekinmeyen, başına buyruk adam, saygılı bir çekingenlikle izler olmuştu Mükerrem Hanım'ı. Bir kısa süre de, çok önceleri, ilk çocuklarının –o da kızdı– iki yaşında ölümü günlerinde yaşamıştı bu acı özgürlüğü; Serbest Fırka'ya bile girmişti o günlerde. Artık Necla iyileşmeye başladı; evde her şey eski biçimine dönecek, Eşref ayın en az yarısı Ankara'da olacak. O kahpe terzi karıyla gene eskisi gibi... Biliyorum, sinmesi erkek kurnazlığı Eşref'in. Usançla düşünüyordu bunları. Bitkin bir

yorgunlukla. Ha terzi Nezahat'la olmuş, ha başkasıyla. Kaçıncı bu! Aslında daha baştan yenilgisiyle sorunluktan çıkmış sorundu bu. Bol bol kazanan her erkek gibi Eşref de... Ama evine bağlıydı neyse ki. Son olaylar da kanıtıydı bunun. Önce bir iki günlüğüne gidip geldi ya, hastalık sürünce nerdeyse üç haftadır İstanbul'da, evindeydi Eşref Bey. başka zaman isteseydim böyle bir şey, dövmeye bile kalkabilirdi. Yoo, dövmek yok artık, hele bir kalkışsın! En son Ankara'daydı, on iki yılı geçmişti; aslında sonra sonra pek de haksız bulmamıştı Eşref Bey'i. Arkadaşlarının yanında sen kalk adama... Gene de elleri kırılsın, bir de ağırdır ki. Günlerce yanağı mosmor dolaşmıştı. Kapıya çarptım demişti ya, herkes biliyordu neye çarptığını! Kadın olmanın çilesi bitmez. Atatürk yasayı değiştirdi, bizi değiştirmedi ki. Atatürk ne yapsın? Onun için de demedik söz komadılardı ardından. Bu bizim millet... Biz kadınların da yazgısı bu demek! Necla'nın da mı? Gönlü el vermiyordu buna. Konuşmayı o kadar istediği şeyi, ne annesi, ne arkadaşı gibi oturup bir türlü konuşamamıştı Necla'yla. Yüzü kızarıp dili dolamaya başlıyordu biraz kadınca konuları kızıyla konuşmaya kalkıştımı. O benden yırtık. Ölçü mölçü bildiği yok ki. Küçüklüğünden beri yabanıl. Şımarttık belki ondan. Ne yapacaktık başka? Tek çocuğumuz. İlkinin ölümü ciğerimde bugün de ateş. Ne güzel bebekti Saliham. "Gözden" gitti üç gün içinde! Bir dediğini ikiletmedik bunun. Küçük yaşta Dam de Sion iyi olmadı belki. Onu da ben istedim. Çalıkuşu Feride'den. Şımarmış, aman şımarsın; bizim gibi olacağına. Evlendiğimizde günlerce yüzüne bile bakamadımdı Eşref'in sıkılganlığımdan. Babam ezdi bizi, nur içinde yatsın. Daha parmak kadar çocuklardık sesli gülmemiz bile suçtu. Eşref de karşı bu törelere; gerilik, eski kafalılık, der. Kızıyla kadeh tokuşturur. Kız on beşini bitirdi bitirmedi, ilk rakıyı kendi eliyle içirdi Necla'ya. Yalan mı, doğru mu, Necla rakıyı çok daha önce içmiş, öyle dediydi bana, alay ederek. Babasına yapmaz, bütün oyunu banadır. Aman, canı sağ olsun. Nasıl korktum Allahım, daha da içimde, ya ölüverseydi. Saatlerdir dalıp gittiği koltukta ürpertiyle doğruldu, öğle sonu uykusuna dalmış kızına baktı. İyi, artık iyi. Rahat uyuyor. Nerde eski durumu. Nasıl güç günler geçirmişlerdi. Geçirmişler miydi? Çevre kadar kafasının içinde de karmakarışıktı her şey. Bir sürü sorun vardı çözüm bekleyen. Halasının üstelemesiyle tam Galip Bey'i açacağı

günler hastalanmıştı Necla. Kaçırılmaz kısmetmiş kız için. Almanya'da okumuş, kimi kimsesi yok; sevilen sayılan biri. Turgut'a kapılmasından kaygılanan Eşref Bey de bastırıp duruyordu annesine, kızı uyarması için. Kalmadı, bu hastalık çıktı başlarına. Ateşler içinde yattığı geceler kaç kez sayıklamıştı Necla, Turgut'un adını. İyice kapılmış kız. O geceleri her anımsayışında tutamıyor, öylesine duygulanıyordu ki, kızının bu çocuğa kavuşmasından başka hiçbir şey önemli olmuyordu artık. Galip Bey'in bu akşam yemeğe getirilmesine gücü yetse karşı çıkacaktı. Hamdi Hoca gelmek istemiş aslında da... Halasının tutturmasına karşın açmaktan bile yana değildi Necla'ya. Karıya kalsa bastırıp hasta yatağında nişan yüzüğünü geçirecek kızın parmağına. O biraz güç ya; şu hasta durumunda bile onu öyle bir yapar ki Necla! O dangalak karı kızı sinirinden öldürür yoksa. Allah korusun! Aman, biricik Turgut?.. Okuduğu romanları anımsıyordu bir bir. *Muhadderat, Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi, Münevver, Zavallı Necdet.* Sonra Aka Gündüzler, Burhan Cahitler, Reşat Nuri, hele o Çalıkuşu. Kaç kez okumuştu kim bilir? Unutmuştu sayısını. Onunla da alay ediyordu son günler... O da komonistmiş. Turgut'tan da iyiden iyiye kuşkulanıyordu Eşref. Bir zamanlar Dursunoğlu Cevat Bey de öyleymiş, Eşref anlatır; bütün Erzurum "Komonist Cevat," diye tanırmış adamı. Şimdi de Ankara'da Cevat Dursunoğlu dedin mi... Daha kimler... Kimi Turan diye tutturmuş, kimi komonistliğe kalkmış. Her dönemde kendilerine bir oyun bulmuş bizim erkekler. Eşref de Turan'a gitmeye kalkanlardan. Şimdi gülüyor, serüvencilik diyor. Kızıyor bile üstüne varırlarsa. Varsa yoksa Anadolu şimdi de; İstanbulluları suçlayacak nerdeyse. Anadolu başka doğal ki, Atatürk'ün armağanı bu vatan bize. Turgut da saygılı Atatürk'e. Necla'yı tersleyecek gibi oldu, sevdim doğrusu. Necla zevzeklik etmeye kalkışınca Atatürk için; zevzeklik de değil de şakadan gibi öyle. Yok oğlan akıllı, iyi oğlana benziyor. Yakışıklı da. Yakışıklı da söz mü! Artist! Yalnız pek düşkün durumları var gibi. Ne olur şu kız benimle doğru dürüst konuşsa biraz. Hele hastalık öncelerinde düşman gibi bakıyordu sanki. Ya alay eder, ya tersler. Hele Turgut'un yanında yaptıklarına nasıl güç katlandım. Hele o sözü! Hapur hupur dünyayı yiyenlerdenmişiz! Hiç unutamıyorum. Nasıl gücüme gitti. Boğazına düşkün biri olsam bari. Pişirdiklerimin çoğunu bile şöyle

bir tadarım çoğu kez, o kadar. Mayonezli balık filan yaparsam belki bir parça... Beni kızdırmak için söylüyor, biliyorum; deli! Eşref demişti bir gün, komonistler çok yiyenlere kızarlarmış. Rusya'da milleti aç koyup fabrika yapıyorlarmış. Yere batsın öyle fabrika. Uyanacak bu, kımıldadı gibi. Hafifçe öksürdü Necla. Mükerrem Hanım kalkıp karyolaya yaklaştı. Necla yastıkta başını çevirmiş uyuyordu. Kaç geceler böyle beklemişti başında. Şimdi gene gözlerini açıp ateşler içinde dalgın bakacak, "Turgut gitti mi?" diye soracak! Bir ürperti dolaştı içinde. Yok artık, geçti o günler. Bir şey sormuyor. Atlattı artık. Öğle yemeğini bayağı istekle yedi. İkindide acıkmadı ama yedi gene de. Artık iyileşiyor. Tutamamıştı kendini, doldu dolacaktı gözleri. Neydi o günler. Haftası mı neydi, bu geceyi güç geçirecek, demişti doktorlar. Sayılı geceymiş. Belki de umut kesmişlerdi. Hey büyük Allahım! Bütün gece başucunda bildiği bütün duaları okumuş, sabah da tutamamış, nasıl hıçkırarak ağlamıştı. Eşref de ağlıyordu. Aman bir daha gelmesin o günler. Necla'ya niye o kadar kızdığına da üzülüp durmuştu hastalığı boyunca. Sert davranmış da sayılmazdı aslında. Kızın, biraz da aşırıya kaçan başıboş yaşamını, sezdirmeden, hoşgörülü bir tedirginlikle izlemişti. Bilmediği epeyi şeyi olduğunu biliyor, bilmekten de korkuyordu çoğu kez. Daha okul çağlarında bazı şeyler duymuştu; öyle kötüydü ki olası görmek bile istemiyordu. Necla'ya açmakla açmamak arası bunalıp kalmış, nasıl becereceğini bilemediği için susmayı yeğlemişti. İyi ettiğine inanmıştı unutulup gidince de. Başka fiskoslar çalınmıştı kulağına sonraları. Ankara'da Semiha'nın nişanlısı avukat, neydi adı... Bebek'te babası yaşındaki İzzet Bey'i dedilerdi sonraları. Bir gün bile inanmamıştı. İyi de etmişim. Pek isteyen de çıkmadı. Şimdi bu Galip diye tutturmuş halası. Olacağı da yok, inşallah olmaz da. O ki başkasını seviyor. Ben gene söyleyeceğim Necla'ya, hele bir kalksın iyice. Aramızda konuşma başlangıcı olur belki. Bakarsın Turgut üstüne de bir şeyler söyler, biz de; oğlanla Eşref konuşur belki. Son görüşmelerinde Eşref gene kızgındı ya, geçer. Hayırlısıyla bir evlendiğini görsem şu kızın. Eşref pek aldırmaz görünür, kulağına gidecek bir yaygın rezillikte ilk bana saldırır. Belki de hep onun için örtbas ettim eskilerde. Kadın erkek eşitmiş, özgürmüş; sözde bunlar hep. Erkek erkek, kadın da kadın. Erkeklerin umrunda mı? Bütün yük benim

omzumda; Eşref'in aldırdığı var mı? Yapmadığını komadı. Ankara'da metresi –hem kaçıncı bu– var, bilmeyen de yok. Bu yaşa geldim, gene de ödüm kopar kendime söz getirmeyeyim diye. Eşref'e düşkünlüğümden belki. Ne bileyim ben? Bunca yıllık kocam, düşkün olmayıp da ne yapacağım? Dile düdük mü olayım Pakize gibi. Ali Rıfkı ölüm döşeğindeyken kâtibiyle yemedikleri nane kalmamış karının, diyorlar. Aman, günahı boyunlarına. Evleneceklermiş. Evlensinler. Herif mala mülke, karı da doğru dürüst erkeğe kavuşur, elâlemin ağzı da kapanır. Kapanır mı yeni şeyler bulurlar. Söylemediklerini koymayanlar da şimdiden başladılar Bebek'teki eve taşınmaya. Ne kokmuş şeyler bu insanlar. Amaan! Uyuyan Necla'ya bir kez daha baktı, kalkıp ağır ağır çıktı odadan. Mutfağa uğradı önce. Yemeklere bir göz attı. Bir gün öncesinden yaptığı zeytinyağlıları dolaptan çıkarmasını söyledi Hanife'ye. İyi gitmez çok soğuk olunca, yağı donmuş gibi. Tavukları fırına koymalıydı artık. Gerisi, çerez, meyve, içki dışardandı. Akşama bir de pilav, içli pilav belki. Kimse yemez ya, Eşref, olsun ister. O da gün günden yağlanıyor. Daha çok içkiden onunki. Son günlerde iyice artırdı. Söz de dinlemez. Atatürk bırakmadı bu zıkkımı, ben mi bırakacağım, diyor. Bırakmasın bakalım. Çayı koysak mı, uyandı mı? Mutfaktan çıkıp yatak odasına doğruluyordu ki, açık salon kapısından baktı, pencere önündeki koltukta arkası kapıya dönük oturuyordu Eşref Bey. Başı önüne düşmüş, uyukluyor mu ne? Uyukluyordu. Karşısındaki koltuğa oturan Mükerrem Hanım'ı bile sonra duydu. Gözlerini açıp boş boş baktı; suçüstü yakalanmış gibi şaşkınca doğrulurken gülmeye vurdu,

— Yatakta uyuyamıyorum, dedi. buraya oturdum mu...

Dikelip ardına yaslanırken,

— Kız nasıl? diye sordu konuyu değiştirmenin yolunu bulmuş gibi.

— Uyuyor, dedi Mükerrem Hanım. Daha derece koymadık ya, küçük ateşi var gibi.

Ses çıkarmadı Eşref Bey. Ne konuşacaktı? Yirmi gündür konuşuyoruz bu kadınla. Kız da iyi artık. Yetti! Suskun bakmaya başlamıştı karşıki pencereden Üsküdar tepelerine doğru. Galip Bey'i konuk getirmelerinin verdiği tedirginlik de vardı biraz. Hamdi Hoca tatlı adamdır. Bizim Tatar Enişte çekilse onunla çekilir ancak. Aslında Galip Bey'i –Necla ile evlensin evlenmesin– bir tanımak gerek. Sık

sık adı geçiyor Ankara'da bugünler. Evlenseler iyi olur belki ya, şimdi Mükerrem'le, Mükerrem de değil, başta o kızla öyle kavgalar kopar ki... Hangi çağdayız sonra, bir kızı istemediği biriyle... Oğlanı seviyor diyor Mükerrem. Oğlan da... Yok, oğlan akıllı oğlan. Amaan, komünistliğinden ne olacak onların! Delikanlılık. Durumu iyi değil besbelli. Biraz da özenme bunlarınki. Şiir, edebiyat filan derken, gençlik bu, sapıtıveriyor. Evlenir, bir iyi işi tutar, rahat, düzenli bir yaşama geçerler; ne komünistlik kalır, ne şeytanlık. Yalnız ortada bir şey yok daha gördüğüm. Kadınlar düşçü olur. Mükerrem bir şeyler biliyor belki. Yapsınlar ne yapacaklarsa; yetti haftalardır yıprandığım. Ankara'da bir sürü iş yüzüstü kaldı. Nezahat da hiç üstelemiyor gel diye. Kim bilir kimlerle fingirdiyordur. İzmirliyle ilişkisi doğru belki de. Ateş var ki, duman çıkıyor! Adam hem tüccar, hem genç, Nezahat nasıl dayansın? Karşısında dalgın oturan Mükerrem Hanım'ın yeni ayırdına varmış gibi baktı. Bir istek kabardı içinde. Günlerin yorgunluğu, gerginliği boşalım yolu arıyordu. Tam da sırası! Nerdeyse gelecekler. Mükerrem dünyada yanaşmaz. Yaşlandık be. Nezahat olsa fırlayıverirdi şimdi.

— Çayı getireyim mi?

Anlamamış gibi baktı Mükerrem Hanım'a,

— Getir, dedi.

Çay may istediği yoktu. Mükerrem Hanım kalkıp uzaklaşırken şöyle bir baktı ardından. Kıskanır gibi olmuştu niyeyse. Genç kaldı bu! Görünümü genç, içi çökmüş zavallının. Sen çökerttin. Ben niye çökerteyim; kadınlar kendi kendilerini çökertir. Sekiz yaş aramız var, elliyi geçtim ben, içim dipdiri. Bin bir dert benim başımda oysa. Gençliğimde desen yoksullukla, yarı aç yarı tok, bin bir hastalıkla cephelerde geçti. Uçtu gitti onlar; senin kadar rahat yaşayan kim var? Ankara Palas'ta odan hazır. Yemeğini Karpiç'te yersin. Nezahat emrinde; ara sıra çeşni değiştirmene de karışanın yok. Kim duyar ki karışsın? Bu kadıncağızın ağzı var dili yok yıllardır. Ara sıra görünmesem dili de var, dişi de. Gülümsedi. Birkaç kez Mükerrem'i dövdüğü geldi aklına, sönmeye yüz tuttu gülümsemesi. Anımsamak canını sıkmıştı. Karısına az çile çektirmediğini düşünüyordu. Dalıp gitti bir süre. İnsan erkek oldu mu... Elinde çay tepsisiyle yaklaşan karısına bakıp toparlandı sevecenlikle; uzanırken,

— Ne dersin Mükerrem, dedi, şu kız düzelsin, bir Yalova yapalım seninle. Başımızı dinleyelim.

Tepsiyi masaya bırakıp elinde çay fincanıyla yavaşça koltuğa otururken,

— Bir engel çıkar nasıl olsa, dedi Mükerrem Hanım soğuk bir bakışla. Ankara'dan bırakmazlar seni.

Susup çayını yudumlamaya başladı; ardından da tepsi üstündeki bisküvi tabağına uzandı hemen. Eşref Bey de susmuştu. Taş atıyor ya, aslında doğru. Ama ben ne yapayım? Bekleyen o kadar iş var ki Ankara'da. Gerçekten ne yapsındı? Cumhuriyet Halk Partisi'nin sorumlu yerlerinde görevli olmak, ortaklık ettiği dışalım-dışsatım firmasının bürokraside, hükümet katlarındaki çıkar ilişkilerini açık vermeden sürdürmek, bu savaş yıllarında bile gelişen Ankara'yı içi, dışı, çevresi, yöresi ile el altından parselleyip kapatanlar arasındaki yarışmadan kendine, yakınlarına bir şeyler koparmak, gerçekten kolay yürütülür uğraş değildi. Çeşitli katlarda dostları vardı. Bir sürü düşmanı da vardı kuşkusuz. Kolay mıydı o dengeyi yürütmek? Terzi Nezahat yalnız bir kadın değil, iş çıkar ortağıydı; nasıl anlatırdı şu karşıda oturmuş bisküvi tıkınan kadına bunu? Niye anlatsındı hem? Bu sıkıntısız yaşamı nelere borçlu olduğunu öğrenecek de ne olacak? Bisküvisini yesin o. Mükerrem'e baktı. Çayı da nasıl istekle içiyor. Söylesem kızar şimdi, çok yiyor bu kadın. Dalıp gidiyor yerken de. Ne ölçülü gövdesi, kalçaları, bacakları vardı oysa. Gene de iyi ya, yağlandı biraz. Güzel kadındı. Mükerrem Hanım'ı Ankara'da bırakmaması kıskançlıkla başlamıştı önce. Özellikle Atatürk döneminde balolara götürmekten ödü kopuyordu genç, göze batacak kadar güzel karısını. Bir göze battı mı tamamdı. Kuşkusuz özgür olacak kadın. Biraz da gözü açıldı mı tam özgür oluyor ki, o zaman... da olmuyor. Bize göre değil o. Nezahat özgür işte, yeter! Gülümsedi. Mermer gibidir Nezahat'ın göğüsleri, ateşten mermer! Beğendi benzetmesini. Gerçekten de öyledir. Tepsiyi alıp kalkan Mükerrem Hanım'ın ardından öylece baktı bir süre. Kalkıp Necla'ya gidecek oldu, vazgeçti; uzanıp bir albüm aldı yandaki raftan. Karıştırmaya başladı. Görmüyordu, doğru dürüst bakmıyordu bile; yaprakları ağır ağır çevirirken eski gereçlerin tozunu alır gibi, içinde, yılların karışımındaki bir şeyleri düzene sokmaya çabalıyordu sadece. Hep boş

kalmanın dertleriydi bunlar. Aslında yerli yerindeydi her şey. Ufak tefek yanlışlara sapmış olsa da yaşamının bugüne varan çizgisi kuşku yok ki en doğru çizgiydi. Paranın zorunluğunu, daha tadını almadığı günlerde kavramıştı. Sivas'ta genç bir teğmenken görüp çarpıldığı Mükerrem'i babasından isteyip de Yozgatlı Arpacı Hacı Tahir Efendi, takılardı, gelinlik giysilerdi, düğündü, armağanlardı diye tutturunca pazarlığı öğrenmişti ilk kez. Araya Tabur Komutanı'nın yakını Malmüdürü Hacı Seyfi Bey girmeseydi pazarlık da kalırdı, evlenme de. Borç harç aldı Mükerrem'i. Sivas'tan sonra Ankara'da, aynı Hacı Seyfi'nin evinde tanıdı akrabası Samsunlu tütün tüccarı Ali Rıfkı'yı. Yaşamında dönüm noktası oldu bu tanışma. Şanlı yüzbaşı giysilerini soyunup askerlikten ayrıldı; önce birlikte ticarete atıldı Ali Rıfkı'yla hemen, sonra da politikaya. Politikasız ticaretin yürümeyeceğini anlayacak kadar kafası işliyordu Ali Rıfkı'nın; Eşref Bey'in de işlemeye başlamıştı artık. Milletvekilliği yıllarında (1927'den 39'a kadar üç dönem çeşitli bölgelerden milletvekilliği yapmıştı. 39 seçimlerinde kendi isteğiyle çekildi; genç bir doktora bıraktı yerini) ne de olsa kısıtlı kalmıştı kazanç atılımları. Parti'deki konumunda bir değişiklik yoktu bugün de. Hele genç bir aydının seçilmesi için gösterdiği özveriyle, Parti'de, İnönü'nün katında, özellikle Parti'nin gizli beyni demek olan Cevat Dursunoğlu'nun yüreğinde (Doktor'un milletvekili olmasını o istiyordu çünkü) özel bir yer edinmiş denebilirdi. Özverisi, gençlere yol açan, örnek, yurtsever davranış olarak gösteriliyordu yeri geldi mi. Ondan sonrası uzunca düşünmeye bile kalmamış, apar topar gelişmişti işleri. İlk bu apartmanı almıştı epeyce ucuza, Yunanistan'a göç eden bir Rum'dan. Sonra Ankara'da Ulus'ta dükkânlar, Samanpazarı'nda işyerleri. Maltepe'de apartman. Arsalar, arsalar... Hamdolsun, artık sarsılmayacak kadar iyiydi durumu. Ancak içinde bir duygu, asıl parlak dönemin çevrede görünmeye başladığını muştuluyor gibiydi. Savaş zengini olma yolunu tutacak değildi kuşkusuz. Tanrı esirgesin, iki cephede dövüşmüştü o, üç yara almıştı yurdu için. Ülkenin bugünlerinde kazanç alanlarını yağmalamasına da bırakamazdık ya azınlık tüccarlarının. Bıraksınlar mıydı? Kazanmak, olasıysa çok kazanmak bizim hakkımız önce. Almanlarla yürütülen takas-klering anlaşmaları, işini bilenlere hem tarım ürünlerinin dışsatımında, hem çeşitli malların dışalımında büyük kazançlı iş

alanları açmıştı. Tarım ürünlerine, ederinin de üstünde iyi para veriyordu Almanlar. Bize sattıklarını da biraz zamlı satıyorlardı doğal ki. Başka nasıl olur bu savaş koşullarında, dünya birbirini boğazlıyor. Kara gözümüz için mi verecekler? Tütünden pamuğa ne varsa almaya başlamışlardı ki, öldü Ali Rıfkı. Bir bocalamadı değil, ama birden ayrımına vardı ki, Kâtip daha akıllı. Pakize'yi kafeslemesinden belli değil mi? Gülümser gibi yaslandı koltuğa. Albümdeki asker giysili eski fotoğrafına bakıyordu. Çıta gibiymişim. Öyleydik. "65" kiloyu geçmezdim. Boy "1,76." Son tartıldığında "85"i görünce şaşmış, kızmıştı biraz da. Bir türlü kısamıyordu yiyip içmesini. Şişmanlayıp koltukta uyuklamaları şeker kuşkusu uyandırmıştı Mükerrem Hanım'da. Rahmetli ağbisi öyle olmuş. Karısının üstelemesine aldırmamış, ne doktora görünmüş, ne inceleme yaptırmıştı. Doktorlar, soyguncu pezevenkler. Biraz paralı görmesinler, büyütür de büyütürler. Herr Munke vardı Hamburglu bir tüccar Alman; doktora, ilaca vereceğin parayı boğazına verirsen iyileşirsin, derdi. Çok zorunlu olmadan görünmeyeceksin bu heriflere. Öldüreceklerdi Necla'yı, Allah korusun? Her biri bir şeyler söyler, bir avuç para alır gider. Bereket, Frank geldi de. Bu gâvurlar başka. Hele Almanlar. Bizim kız da Almanlarla tutturmuş. O oğlan da. Komünist bunlar. Saklıyorlar. Biraz üstüne varsam bizimki saklamaz. Benden mi saklayacak? Oğlan zeki. Döndürüp dolaştırıp nasıl savundu Rusları? Güç tuttum kendimi. Benzeteceğim oğlanı. Evime gelmiş; kızımla da... Ruslara nasıl düşman olmaz Türk olur da? Yüzyıllardır bela başımızda. O Baltacı'nın ben... Güldü gene de. Her şey olur kadın yüzünden! Devlet böyle böyle gitmiş elden! Almanlarla birlik olmamız derdi. Ben Talimgâh'tan katıldığım için savaşın son yıllarında pek tanımadım Almanları. Bizim hocalar Almancıydı. Yalnız, Sakarya'da birlikte yaralandığımız Miralay Emin Bey de ifrit olurdu Alman dendi mi. Bencil, ahmak herifler diye atılırdı hemen Alman subayları için. Bize tepeden bakarlarmış bir de. Subaylarımıza bile. Aslında ben de pek sevmem Almanları. Çalışkan, yetenekli ulus ama. Faşistmişler, bize ne? Avrupa'nın en güçlü devleti yaptılar Almanya'yı. Hitler kaç kez Atatürk'e hayranlığını açıkça söylemiştir. Papen'in İnönü'ye getirdiği mektupta da var bunlar. Hitler özel treninden mektup gönderdi, Yunanistan'a Bulgaristan'dan saldıracağı sıra. Yanlış bir anlama ol-

masın diye Alman birliklerine emir vermiş adam, sınırımızdan uzak dursunlar diye. Sizinle bir alıp veremeyeceğimiz yok, diyor herif. Derdi İngilizlerle. Yalnız bugün değil, ilerde de sürecek yakınlığımız diye güvence verdi İnönü'ye. Allah İnönü'yü başımızdan eksik etmesin! Her yanı ustalıkla yönetiyor adam. Kurt! Nazilerden çekinirmiş derler. Kim çekinmiyor ki? Almanlardan başka herkese düşman herifler. Doğal. Önce kendi ulusu adamların. Bizi mi düşünecekler? Bir de Alman asker ulus ne de olsa; disiplinli ulustur; başıboş değildirler bizim gibi. Bizim ulus da asker ulustur ama, saldırsalardı bize güçtü biraz yani; neyse atlattık. 18 Haziran'ı anımsadı. Türk-Alman Saldırmazlık Paktı imzalanınca koca bir yük kalkmış gibi olduydu üstlerinden. Oh denmişti ya, kuşkusu olanlar vardı gene de. Bu herifler daha mürekkebi kurumadan saldırır. 22 Haziran'da Ruslara vurunca tamam dendi. "Türkler bizim eski silah arkadaşımız" dermiş Hitler, "saldırmayız onlara" dermiş. Papen Türk dostu; onu bize boşuna göndermedi adam. Şu Bolşevik Rusların işini bir bitirsinler, savaş mavaş kalmaz, biter. O zaman İngilizler de... İngiliz... İn... gi... Gözleri kapanmış, elindeki albüm yavaşça dizlerine kaymıştı. Göğsüne düşmüş başı, uzun hırıltılı solumalarla inip kalkan göğsü, pencereden dolan akşam karanlığını ağır ağır salona yayıyor gibiydi. Kaldı öylece. Mükerrem Hanım geç vakit gürültüyle salona girip de ışığı yakınca gözlerini açtı, bir şeyler anımsamaya çalışır gibi bakındı.

— Yediye geliyor. Kurdurayım mı masayı? Ne o, gene uyudun mu sen?

Bir süre daha sessiz, anlamsız baktı Eşref Bey, tembel bir gerinmeyle kalkarken,

— Kurdur istersen, dedi. Nerdeyse gelirler.

— Geldiler bile!

Kapının ziliyle fırladı Mükerrem Hanım. Eşref Bey de gerinmeyi bırakıp saçlarını sıvazladı eliyle; kendine şöyle bir çekidüzen verdi, yürüdü. Koridora çıktığında konukları içeri almıştı Mükerrem Hanım. Üç kişiydi gelen. Eşref Bey'in eniştesi Hüsnümelek Bey, Hamdi Hoca dedikleri, asker okullarında tarih öğretmenliği yapmış Rumelili bir eski subay emeklisi, bir de Galip Bey. Ordudaki saygın yerini, eski silah arkadaşlıkları kadar, bir sürü general öğrencisi sağlıyordu Hamdi Hoca'nın. Polisin, özellikle İstanbul polisinin yüksek katla-

rında da yakınları vardı. Damadının da İstanbul Güvenlik Örgütü'nün başına getirilmesi bekleniyordu. Eşref Bey koşturur gibi Hamdi Hoca'ya yaklaştı önce.

— Vay Hocam efendim! Hoş geldiniz, safalar getirdiniz...

— A be Eşref!..

Aynı ağız kalabalıklığında, daha da şamatalı bağıran Hamdi Hoca'yla sarmaş dolaş oldular. İrice göbeği, yeni tıraşlı, kırmızı kayış suratı, her gülüşte başındaki dazlaklığı daha da parlatan takma dişleri, çoğu "Abe"yle başlayan konuşmalarının Rumeli boyasındaki sözcükleriyle, kravatlı, kolalı gömlekli, ceket, pantolonlu giysiler içinde, kılık değiştirmiş yaşlı bir Balkan kabadayısı görünümündeydi Hamdi Hoca. Aşırı çıkıntılı bu konuşkan gövde, ince, uzun, kamburumsu yapısıyla çomak üstüne tünemiş bir garip kuş gibi duran Hüsnü Bey'in soluk, sinsi bakışlarını da, Galip Bey'in özenli giysilerle kuşamlı atlet yapısına iğreti oturmuş sarışın, zayıf yüzünü de aynı keskin ölçülerle yargılıyor gibiydi. Ötekilerle de saygılı el sıkışmalardan sonra konuklar salona buyur edilirken, Mükerrem Hanım masa donatımını yetiştirmek üzere mutfağa koştu. Salondaki büyük berjer koltuğa Hamdi Hoca oturtulmuş, herkes rahatça yerleşmişti. Yorgunluk kahvesine "hayır" dendi, sigaralar yakıldı.

— Abe var belki iki yıldır görüşmedik sınınle...

— Öyle oldu Hocam.

Birbirlerine nasıl görecekleri geldiğinden girip çeşitli ortak anılara geçerlerken tanık göstermek zorundaymış gibi Hamdi Bey ikide bir, "Diğıl mıdır Usni," diyerek, sırasını kollamanın kurnaz suskunluğu içindeki Hüsnü Bey'e de yol açma çabasındaydı. Dinlemekten çok konuşulanları seyreder gibi bakan Galip Bey de sözün nasıl olsa kendisine düşeceğinden güvenli görünümüyle suskundu. İstenilen noktaya gelmeyi Hüsnü Bey sağladı gene de.

— Hoca, Paşalarımızın Almanya gezilerini sorup duruyordu. Habar bizim Eşref Beg'dedir dedim, gidüp gorelim.

— Sağ olun Enişte Bey. Çok iyi ettiniz. Onur verdiniz.

Her konuda paldır kültür atlayıveren Hamdi Hoca'nın bile bozmaya kalkışmadığı bir beklenti sessizliği çökmüştü. Söze nerden gireceğini düşünür gibi önüne baktı Eşref Bey. Olayı ayrıntılarıyla biliyordu. Erkilet Paşa'yla gittikleri Alman çağrısından dönen Gene-

ral Ali Fuat Erden, İnönü'nün, Mareşal Çakmak'ın, Dışişleri Bakanı'nın bulunduğu altı saatlik toplantıda Doğu'daki Alman savaş cephesinde gördüklerini, Hitler'in karargâhındaki karşılanışlarını, esir kamplarının durumunu, her yerde nasıl ağırlandıklarını uzun uzun anlatmış, eski silah arkadaşlıklarının coşkusuyla söyledikleri çok etkili olmuştu. Ancak bütün bunları Enişte Hüsnü Bey bilmesin! Emekli Binbaşı Hüsnü Bey'in, Erkilet Paşa'yla da, Almanlarla içlidışlı Kazanlı, Kırımlı Tatarlarla da, giderek Azerbaycan Musavatçılarıyla da yakın siyasal ilişkiler içinde olduğunu biliyordu Eşref Bey. Biraz da bundandı Hüsnü Bey'in erken emekliliği. Ablasını da pek sevmezdi ama, Eşref Bey'in uzak, resmi duruşu da asıl bu yüzdendi eniştesiyle. Kırım'ı, Azerbaycan'ı alın, Anadolu'yu verin, deseler, hepsi koşar adım gider pezevenklerin! Bu aptal Tatar bir kurnazlık peşinde ya... Galip Bey'i de takmış yanına. Hamdi Hoca'ya da söz gerek.

— Evet, dedi Eşref Bey, geziden çok yararlı gözlemlerle dönmüş Paşa!

Paşa, paşalar değil. Eniştesine bakıyordu. Erkilet Paşa'yı sen benden iyi biliyorsundur Tatar Ağası. Pek ayrıntılamadan toparladı duyduklarını. Hamdi Hoca gözlerini dikmiş, ağır ağır başını sallıyordu. Kiev Savaşı, Dinyeper Kuşatması gibi askersel yönden önemli savaş başarılarının haritalarını Ali Fuat Paşa'nın Harp Akademileri'nde okutulmak üzere Almanlardan istediğini duyunca Hamdi Hoca kesti evecenlikle.

— Abe, biz da gidıp dinlesak o derslari.

Eşref Bey güldü. Ötekiler de gülümseyince bir kahkaha attı Hamdi Hoca.

— Abe emekli oldiksa kopmadik ya bu ordudan. Vallah zorlen girer, dinlerım.

Hamdi Hoca'nın bu yukardan sözü de, kahkahası da yeni bir renk katmamıştı gülüşmelere. Eşref Bey, Ali Fuat Paşa'nın gezdiği bir esir kampındaki Türklerin, kendilerine ayrıcalıklı davranılması için aracılık etmesini istediklerini söylemesi üstüne söz Ruslara karşı Almanların yanında yer alacak Türklere geçiyordu ki girip yemeye buyur etti Mükerrem Hanım. Eşref Bey gülerek kalktı hemen.

— Hele bir şeyler yiyelim, daha iyi konuşuruz, dedi.

Bitişik odada donatılmış masaya geçerlerken sözün böyle tatlı yerinde kesilmesinden hiç hoşnut olmayan Hüsnü Bey, isteksizce oturmuş görünüyordu masaya. Çatalına taktığı kocaman peyniri ağzına atarak çiğnemeye ilk başlayan da o oldu. Tabaklar çeşitli mezelerle doldurulup da Eşref Bey'in "Hoş geldiniz!" kadehini kaldırmasıyla içkilerden ilk yudumlar alınınca Hamdi Hoca döndü,

— De bekalım Eşref, dedi. Sendedır kulağimız...

Mükerrem Hanım da, her vakit yaptığı gibi Eşref Bey'in yanına, masanın kıyısına ilişivermişti sessizce. Yavaştan aldı Eşref Bey. Resmi siyasanın pek dışına düşmemeli, dengeli konuşmalıydı ne de olsa. Savaş sonucu üstüne bağlayıcı, kesin sözler etmesi yerinde olmazdı. Almanların sırtındaki ağır yükten söz etti önce. Zordu işleri. Güç doğa koşullarında verilmeye başlanmıştı savaş. Hiç de küçümsenemez düşmanlar vardı karşılarında. Eniştesi Hüsnü Bey'e inat söylüyordu bunları biraz da. Rus direnişi de büyüktü. Bilinir mi? Savaştı bu, sonunda. İyi eğitilip yetiştirilmiş Alman subay, komuta kadrolarının Ali Fuat Paşa üstünde bıraktığı baş döndürücü izlenimlere geçince eski asker damarının depreşmesiyle tutamamış, kaptırmıştı kendini iyiden iyiye. Böyle seçkin bir komuta topluluğunun başarısı, düşmanın sayı üstünlüğü olsa da kesindi. Birinci Dünya Savaşı'ndaki Türk-Alman silah arkadaşlığı anılarıyla yeniden o günleri yaşar gibi olmuş Ali Fuat Paşa. Anlatılanları can kulağıyla dinleyen Hamdi Hoca'nın, Alman ordularının üstünlüğü ile ağır ağır sallanan başı, bu duyarlılık yüküne dayanamamış gibi yavaşça durunca sözü tatlıca bağlayıverdi Eşref Bey. Umalım ki, bu kez Birinci Savaş'taki yanlışlara düşmezdi Almanlar.

— Sanmıyorum efendim. Bağışlayın cüretimi. Bu kez çok başka...

Çöken sessizliği beklenmedik biçimde aralar gibi söze giren Galip'ti. Biraz şaşalamıştı Eşref Bey. Hüsnü Bey'in, güvendiği kâğıdını masaya atmış kurnaz oyuncu bakışlarıyla karşılaşınca anımsadı; bu gecenin asıl özelliği Galip Bey'in gelişi değil miydi bu eve? İşte konuşuyor adam. Enikonu güzel konuşuyordu. Yumuşak, etkileyici sesi vardı bir de! Yendiği hastalıkların Alman ulusunun ruhuna kazandırdığı güçlü bağışıklıktan söz ediyordu. Hiç de kolay olmamıştı buraya varmaları. Yepyeni bir ülkünün potasında diyor-

du. Komünizmin batağına, koca bir ulus ülkesiyle birlikte saplanıp yok olacaktı nerdeyse. Hitler'e getirdi sözü, bir duralayıp.

— Hitler burda bir simge, diye aldı gene aynı alttan sesiyle. Versay'la biçilmiş haksızlığa, köleliğe, büyük bir ulusun ruhuna kurulmuş türlü tuzaklara karşı bir başkaldırma simgesi. Bugün Moskova kapılarına bir vuruşta varan Alman gücünde, yürekten saygılı olduğumuz asker, kurmay aklı, yiğitliği kadar, bağışlayın, hep saygılıyız o yiğitliklere, Alman ruhuna işlenmiş o yepyeni ülkünün, belki de en büyük payı var. Onun için, Beyefendi'nin buyurdukları gibi, bu kez oldukça başka bir durum var sanıyorum ben de, efendim.

Konuşmasının etkisini denetler gibi aralayıp ekledi hemen,

— Kuşkusuz bunlar bilinen şeyler efendim, dedi alçakgönüllü bir gülümsemeyle. Paşalarımızın Almanya gezisi konusunda bizi aydınlatıyordunuz. Kestim, bağışlayın...

Gösterdiği inceliği pek de sevmişti Eşref Bey, konuşmayı da beğenmişti. Hüsnü Bey'in, yetkinliğin onurunu bölüşür gibi yukardan bakışı olmasa daha da sevecekti. Mükerrem Hanım'a da pek sevimli gelmeye başlamıştı Galip Bey. Yarışta en geriden gelen atın bir atılımla en öne geçmesi gibi bir duyguyla bakmaya başlamıştı adama. Eşref Bey'e de bir çekingenlik mi gelmişti ne, söze giremiyordu sanki. Toparlanıp aldı sonunda.

— Estağfurullah, dedi. Önemli şeylere değindiniz, sağ olun. Efendim, bir şey saptamış Ali Fuat Paşa, karargâhında Hitler'le görüşürken. Führer, en çabuk biçimde Hazar'a, Kafkaslar'a varma kararında görünüyormuş. Alman Birinci Ordusu Kırım'ı keserek doğruca Rostov'a yürüyebilirdi, diyorlar. En çetin koşullarda savaşarak Kırım'ı ele geçirmeyi öne alması bu niyetlerini kanıtlıyormuş Führer'in. Almanların bu saldırı planlarını bizim Genelkurmay'da tartışıyorlar şimdi. Karşı çıkanlar, başarısızlık olasılığından söz edenler de varmış sanırım. Ama çoğunluk başarılı olacağından pek kuşku duymuyor.

— Tartışma martışma kalmamıştı artık.

Beklediğini yakalamış Hüsnü Bey'di söze karışan. Dudaklarını iki yana çekip gererek elmacık kemiklerini sivrilten bir gülümsemeden sonra yumuk kuş gözleri i boşluğa dikti,

— Kırım elde şimdi, dedi. Adama, Kırım yönetiminde görev alacak yetenekli kişilere gerek var şimdi.

Durmasıyla bir suskunluk çöktü masaya. Eşref Bey'den bir şeyler beklemenin suskunluğuydu belli ki bu. Hamdi Hoca da karışmıyordu söze. Hüsnü Bey, söze biraz daha açıklık getirme gereği duymuş gibi aldı gene,

— Ruslara bulaşmamış, Türklüğünü korumasını bilmiş, Bolşeviklere yürekten düşman, değerli aydın kişilere gerek var. Kafkaslar'a indiler mi de Azeriler bekliyor... Rusya Türkü kökenli subaylara izin vereceğiz, demiş Mareşal.

Söz Eşref Bey'in pek istemediği bir alana kayıyordu. Ötekiler de onun bu konudaki tutumunu bekliyor gibiydiler. Toparlanıp kesti Eşref Bey,

— Ha, öyle bir şey var Enişte Bey, dedi önemsemezlikle. Almanlar doğru dürüst bir yanıt vermemiş daha, bildiğim. Vereceklerini de sanmam. Bizim subayları yanları sıra götürmek gelir mi işlerine? Hocam çerkeztavuğundan?..

Eşref Bey'in bu sevecen oyunuyla gevşer gibi oldu Hamdi Hoca,

— Aldım, dedi. Vallahi böylesi bir yemek...

Hanife'nin girip Eşref Bey'i Ankara'dan aradıklarını söylemesiyle söz iyice aralanmış, Hamdi Hoca, bu boşluğu değerlendirerek gecikmişliğini gidermek ister gibi Mükerrem Hanım'ın yemeklerine bol övgüler düzmeye başlamıştı. Ankara'yla telefon konuşmasına gitmesinin üstünde her vakit yarattığı gerginliği, sıralanan övgülere ödemek zorunda kaldığı sağ olun'lu gülümsemelerle örtmeye çalışan Mükerrem Hanım,

— Afiyet olsun efendim... Rica ederim efendim... İltifat buyuruyorsunuz efendim... yollu kekelemelerle bir saldırıyı savuşturmak, kendini köşesinde unutturmak çabasındaydı sanki. Uzanıp bir elma aldı, soymaya başladı. Elinin titremesinden, daha doğrusu gizlemeye çalıştığı titremeyi görmelerinden korkuyordu. Eşref Bey'i Ankara'dan aradılar mı böyle olurdu hep. O karıdır. Birilerini kor araya. Ankara'yla telefon konuşması sırasında biraz yaklaşsa kıyameti koparırdı Eşref Bey. Sanki devlet gizi! Ne sandın demişti bir gün, devlet gizi de var. Uygar kişi başkasının telefonunu dinlemezmiş! Ankara'ya, o orospuya koşacak. Kız ölümden döndü nasıl olsa. Mükerrem ava-

nağın biri. Karşısında oturan Galip Bey'e baktı. Hoş çocuk. Konuşmadan anlaşılmıyor insanlar. Ah benim kızım adam olsa da... Galip Bey gülümsedi, bir şey diyecekti ki Eşref Bey girdi ağır ağır, soruları önlemek ister gibi,

— Parti'den aramışlar, dedi yavaşça. Paşa, yönetim kurulu toplantısı istemiş... Cumaya Ankara'da olmak gerek. Epey uzattık biz de.

"Parti", "toplantı", hele "Paşa istemiş," sözleri gereken etkiyi yapmıştı.

— Var bir şey, dedi Hamdi Hoca. İsmet Paşa boşuna toplamaz sizi...

Eşref Bey yerine otururken sessizce elma dilimleyen Mükerrem Hanım'a baktı belli etmeden. Bir bu yutmaz bu sözleri. Amaaan...

— Boş ver be hocam, dedi. Keyfimize bakalım. Dünya ateş ortasında, biz cennet vatanımızda kavgasız, dövüşsüz... Hadi şerefe...

Kadehini kaldırmıştı. Ötekiler de kaldırıp içtiler. Hüsnü Bey'in yanaklarını değirmileştiren bönsü bir gülüşle baktı Eşref Bey'e,

— Tarihte fırsatlar vardır be Eşref, dedi. Kaçırmayacaksin oni. Bilesın, hiçbir rıhatlik yoktur ne dunyaya, ne biza, komonist Moskof bokunu Hitlar temızlemadıkçe... Bakma sen, İngilıs da oni beklar...

— Tersini düşünenin aklından kuşku duymak gerekir Hocam. Sözün nereye varacağını kestirip hemen almıştı Eşref Bey,

— Ortaya paldır kültür atılacak gün de değildir. Eldeki gider, bir daha gelmez. Siz bunları bizlerden iyi bilirsiniz hocam.

— Estağfırullah. Yalnız...

Bırakmadı, sürdürdü Eşref Bey,

— Gençler bilmese de biz daha unutmadık Kafkas, Kanal acılarını. Rus düşman da, Alman ya da İngiliz dost mu? Kendinden başka dostu yoktur ulusun.

Biraz da Hüsnü Bey'e inat konuşuyordu; tam inandığı şeyler de değildi söyledikleri. Almanlarla birlikte Rusları önüne katıp Kafkaslar'a doğru yalınkılıç yürüme düşlerini o da görüyordu ara sıra. Elle tutulur bir sessizlik çökmüştü odaya. Eşref Bey'in tedirginlik değil, yakınlık duyduğu bir sessizlikti bu. Dahası, söyledikleri şimdi öyle doğru geliyordu ki, söylediği andan daha inançlı savunabilirdi tümünü. Galip Bey'e de iyi olmuştu. Akıllı genç ya, çok kendini beğenmiş. Birden öyle görünmüştü Eşref Bey'e. Şimdiden

kendilerini bir bok sanmasınlar. Hep birbirinin aynı bu gençler. Bu da Turgut'un bir başka türü! Akıllı olsa bununla evlenirdi Necla.

— Sizin Paşa'da ne haberler var Enişte Bey?

— Bizim Paşa daha ırağı görüyor, dedi Hüsnü Bey, sanki böyle bir soruyu bekliyormuş gibi. Ekledi pek aralamadan,

— Irağı görünce de bugünden korkmazsın.

Eşref Bey bozulmuştu. içkiyi fazla kaçırdı bu Tatar. Babacan bir kahkaha patlatarak umulmayan bir incelikle araya girme gereği duydu Hamdi Hoca,

— Abe, ben korkan tek kişi görmedim bizda, dedi. Başimiza gelan korkmamaktan gelır bizım. Nur içinda yatsin, Enver Paşa korkti da mi böyle oldi?

Hamdi Hoca'nın salladığı iki yanlı pala daha çok Hüsnü Bey'e uyarı olmuştu.

— Esragfirullah, dedi. Sozgelimi canım. Türük korkar mı? Hep savaş alanlarından gelmişiz.

Bir iki tümceyle gönlünü aldığı Eşref Bey'e dikti gözlerini,

— Benim diyeceğim şu Eşref Beg, dedi. Devletimizin başındaki Moskof belası yıkılıyor. Komonistlik temizleniyor. Bize görev düşmez mi? Kırım, Kafkas Cumhuriyetleri, Azerbaycan kurtulmadan bu devlet nasıl rahat soluk alır? Başımızda Rus belası varken Türüke rahat olur mu? Almanlar bu pisliği temizliyor. Biz olmadan yapamazlar. Bizim Erkilet Paşa'ya bunu açık açık kaç kez söyledi von Papen. Yönetici, aydın kişi istiyor Almanlar. Avukat Müstegip Fagil, Edige Krimal'ı gönderdik, Kırım yolundalar. Bir suru var daha gidecek.

Durdu; sözlerinin etkinliğini ölçer gibi gözlerini dikip kaldı bir süre. Sonucu beğenmiş olmalı ki, kuş gözlerini biraz aralayıp aldı gene,

— Türk asıllı savaş esirlerini Moskof'a karşı yetiştirmek için ordudan subaylar verecek Genelkurmay. Fevzi Paşa Müslüman adamdır. Dışişleri'nde Saraçoğlu da yurtsever bir Türkçüdür, Ruslara yürekten düşmandır.

Söyleyeceklerinin altını çizmek istiyordu belli ki, durup ağır ağır, bastırır gibi aldı:

— Bizim derdimiz Halk Partisi'yledir. Yüksek kattaki etkili kimi yöneticilerdir Eşref Bey. Resmi, yarı resmi, açıkça ya da el altından, olacak işleri olmaza çevirenlerledir.

Bir soluk alımı durup ekledi,

— Erkilet Paşa'nın çağrılısı olarak Bakan Hentig gelecekti, durdurdular adamı, beşinci kol diyecekler diye. *Tan* gazetesi her gün ağı saçıyor. Rusya'da dayağı yiyorlar. Bizde komünistler kol geziyor. Bizim derdimiz bunlarla, bilerek, bilmeyerek, açık, gizli bunları koruyanlarla Eşref Bey. Türklük için ayağımıza kadar gelmiş fırsatları kaçırırsak, kıyamete kadar yanarız... Yazıktır bu ulusa...

Görevini yerine getirmiş bir konuşmacı bakışıyla bitirmişti sözünü. Eşref Bey, kendisinden bekleneni, başına çöken alkol dumanını aralamaya çalışarak kavrama çabasındaydı. Nerden alıp, ne demeliydi şimdi? Yükün altından sıyrılmaktı en iyisi. Bulaşma bu Tatar'a! Güzel de, bana gelmeleri niye? Çözemediği denklemin bilinmeyenlerine takılıyordu. Gözü Galip Bey'e ilişince duruldu birden. Ne de bilinmeyendi ya. Bizim damat adayını tanıtmaya getirdiler, Tatar da Tatarlığını yaptı. Yeni mi böyle konuşmaları? Çok istiyorsan, git sen savaş Tatar Ağası, diyeyim mi şuna?

— Doğrusunuz Enişte Bey, dedi, önemli konu bu. Dediğiniz gibi, Mareşal'in, Refik Saydam'ın bile güç yetiremediği kişilere biz ne yaparız? İsterseniz, gelin bir Ankara'ya, Başbakan'la görüştüreyim sizi ben! Uyarmakta yarar var.

Birden nasıl gelmişti bu öneri aklına? İyi gelmişti ama! Sözün altında yatanı kestirme çabasıyla gözlerini kısmış, örtmeye çalıştığı bir tedirginlikle bakıyordu Hüsnü Bey. Ne diyeceğini toparlamasına kalmadan Hamdi Hoca gene bir patavatsız kahkahayla yardımına yetişti.

— Başbakan'ın bu işleri anlayacak kafasi mı vardir be Eşref? dedi. Erkek işidir bu işler!

Yayılıveren gülüşmeyle bir gevşeme getirmişti masaya, özellikle sağın o günler kullandığı bu cinsel iğneleme. Mükerrem Hanım'da biliyordu anlamını bunun. Gülümser göründü sadece. Hamdi Hoca'ya karşı içinde yerleşip kalmış çekingen ürkekliktendi biraz da bu. Erkek işidir bu işler! Makedonya'da komitacıları izlerken iki Bulgar'ı dizinde nasıl kestiğini anlatmıştı gene böyle bir yemekte; dı-

şarı güç atmıştı kendini Mükerrem Hanım. Geç oldu, gitseler artık. Uykusu gelmişti; günlerin yorgunluğu vardı üstünde. Gözleri kapanacaktı nerdeyse; görseler ayıp olurdu. kahveleri sormaktı en iyisi. Kahveleri nasıl içerdiniz efendim? Bunun için bile kızmıştı bir gün Eşref Bey. Erken sormuştum; tam söyleşinin tatlı yerindeymişler. Ama masada pek öyle bir tatlılık yok gibi. Hüsnü Bey demin esnedi gizlice. Sözü bir türlü bitiremez erkekler. Dereden tepeden döküldü çoktan. Necla'yı da hiç sormadılar. İnceliklerinden. Galip'in getirildiği bir gecede kızın hastalığından mı söz edilecek? Duyumsadı mı nedir,

— Necla iyice düzeldi değil mi? dedi Hüsnü bey. Kızı doktorlar hasta etti, diyor halası!

Daha çok Hüsnü Bey'in güldüğü bu söz, Hamdi Hoca'yla Galip Bey'in "geçmiş olsun" dileklerini bildirmelerini sağlamaktan başka gecenin de sona erdiğini bildirmiş gibiydi. Kahveleri sorup kalktı Mükerrem Hanım. Galip Bey sık sık gidiyormuş Ankara'ya.

— Buyurursanız sevinirim, dedi Eşref Bey. Ankara Palas'ta kalıyorum. Parti'de arayabilirsiniz de...

— Sağ olun efendim. Rahatsız ederim...

— Estağfurullah. Sevinirim. Hocam içmiyor muyuz?

Hüsnü Bey, boşalttığı kadehini masaya koyarken, şöyle aklına gelmiş gibi,

— Sizin ortaklığın Almanlarla işi vardı değil mi? dedi. Ne oldu o?

— Daha çıkaramadık, dedi Eşref Bey. Pürüzlerle uğraşıyoruz. Haftalardır da yüzüstü kaldı.

— Galip Bey, bu konuda size yararlı olabilir, dedi aynı önemsemez tonla. Alman dostlarımızı o da iyi tanır.

— Yaa! Sağ olsun...

Eşref Bey'in başını kaplayan alkol bulutu bir serin yelle birden dağılıvermişti sanki. Almanların son günlerde ortaklığına çıkardıkları anlamsız bir sürü engeli aşabilmek için mi bu Tatar'ın sinsi bakışına... Köşeye sıkıştırıyorlar beni! Seni uyuz Tatar beygiri. O ablamın ağzına sıçayım ben; sen almayacakmışsın diye tentürdiyot içmeye kalkmıştı sersem karı. Süvari subayıymış! Başındaki serin yel kızgın yalazaya döndü dönüyordu. Şimdi bu kısır pezevenge... Tuttu kendini. İki milyondu gidecek. Tütünler çürür depoda. Ortaklığın tümü

gider belki de. Ali Rıfkı'nın ölümünden sonra Kâtip'le nereye varacağımız da belli mi? Yardıma Hanife'nin gümüş tepside getirdiği kahveler yetişmişti. Büyütüyorsun Eşref. Kafam dumanlı ondan belki. Biçimi tatsız. Yoksa iş hayatında doğal bunlar. İngiliz'i, Amerikalısı yapmıyor mu? Ondan yana olmazsan kazandırmaz. Alman da onu yapıyor... da bu Tatar beygirini mi buldular? Galip Bey yardım edecek bize! Kızımızı alacak oğlana borçlu olacağız. Büyüttün! Keşke kıvırabilseler. Bugün sokağa atsan kimse almaz senin yatmış tütünleri. Kalkma ânını kollar gibi dereden tepeden konuşmalara geçilmişti gene.

— E, biza izın!

Hamdi Hoca davranmıştı.

— İyiydik ya Hocam.

— A be sana doyolur mi? Oturırız sabaha dek...

Gülüşmelerle kalkıldı. Biraz da sallanarak koridorda kapıya doğru yürünüp sevgi sözleri, iyi dileklerle uğurlandı konuklar. Kapı kapanınca ev boşalmış gibi sessizliğe gömülmüştü. Eşref Bey banyoya geçti. Mükerrem Hanım Necla'nın odasına girdi kapısını yavaşça açarak; sağına dönmüş, derin solumalarla sessizce uyuyordu Necla. İyilik uykuyla gelir demişti Doktor. İyi artık, sürekli uyuyor. Hanife sütünü koymuş komodinin üstüne. Bu gece de içse. Parmaklarının ucuna basarak çıktı odadan. Tuvalete uğradı, çabucak dişlerini fırçalayıp çıktı. Hamdi Hoca babacandı bu gece. Her vakit babacandır. Erkek değil mi canavar olur birden. Bulgar mulgar; dizinde iki... Ne kötü düşündün Galip için de. Oysa... Odaya girince Eşref Bey çakırkeyif gülüyordu soyunurken.

— Bizim iki damat adayı, bıraksak birbirlerini boğazlar, dedi. Kızımız yüzünden bizim eve kadar geldi Alman-Rus savaşı!

Bir kahkaha attı. Ses çıkarmadı Mükerrem Hanım. Pek anlamamıştı da dediğini. Gidecek ya, neşesi yerine geldi. Marşa da başlar şimdi. Ankara'nın taşına bak. Hay Ankara'nın taşı başınıza... Allah korusun! Tövbe... Marşa filan başlamadı Eşref Bey. Pijamanın altını yatağa bırakıp Mükerrem Hanım'a baktı. Ateşini söndürecek. Nasıl isteksizdi oysa. Kısa paçalı patiska donun belindeki lastik büzgüler bile sinirini bozuyordu. Başı, gerdanı alkol ağırlığıyla öne kaymış Eşref Bey'in gecenin sessizliğindeki loş odada belli belirsiz solumaları,

sarkık, yumuşak göbeğini kaplayan kremrengi yün fanilayı, kımıl kımıl bir garip hayvan derisine döndürüyordu.

— Biraz konuşsaydık seninle.

Eşref Bey uzanıp aynı alaylı gülümsemeyle sımsıkı tutmuştu kalçalarından. Pelteğe çalan bir dille,

— Konuşuyor ya işte, dedi.

Yılların alışkanlığıyla yardımcı olmaya başladı kocasına. O kımıl kımıl yün fanilayı sıyırmasına bile. Uzandığı gıcırtılı, yaylı karyolada, Eşref Bey'in altında, alkollü sarmısak kokularının bulantıları içinde, her yanı mıncıklanırken (çerkeztavuğuna sarmısak koymasam mı bir daha? Neye benzer?) üşüşen bin bir duygudan, düşünceden kurtulamamıştı bir türlü. Hamdi Hoca iki Bulgar'ı dizinde... Erkek değil mi? Necla Turgut'tan peki bu Galip Bey sarışın ne güzel konuşuyor. Darülmuallimat'a niye girmediğini bile düşündü. Ah bu babam... Kadın milletvekili şimdi bizim sınıftan... Profesör Frank yarın kaçta demişti?

Halil şaşkındı! "Parti'yi arama" çabasında karşılaştığı kişiler, bu kişilerden edindiği birbirini tutmayan, her biri ötekini suçlayıp çürütmeye yönelik savlar, gün günden arttırıyordu şaşkınlığını. Eğriyle doğruyu ayırmak, içinden kolay çıkılır şey değildi. Şefik Hüsnü'den Nâzım'a, Doktor Hikmet'ten Reşat Fuat'a, kimi sorsan, övgüler düzüp göklere çıkaranlar da vardı, en ağır suçlamalarla saldırıp sövgülere kalkanlar da. Sıraladıkları nedenleri çürütmek için bir şeyler bilmek gerekirdi. Gel de öğren, kimden öğreneceksen o doğru şeyleri! Konuşup tartıştığı kişilerden ayrılınca utanma duygusuyla tedirgin dolanıp duruyordu kimi günler; söylenenleri doğru bulmuş, olumsuz bir sürü sert yargıya tutamayıp o da katılmış, atıp tutmuştu kimilerine birileriyle! Devrimci eyleme en büyük kötülüğü, zırt pırt bildiri dağıtmaya kalkışanlar etmiştir bu ülkede! Ardından gümbürt tutuklamalar. Polise çalıştılar bilir bilmez. Yıktılar, çökerttiler bizi. Bunlar korkakların savı. Bildiri dağıtacak yürek bile yok onlarda. Eylem kaçağı herifler. Polis korkusundan tek adım atamaz namussuzlar. Onu bunu çürütüp korkaklıklarını örtbas etmeye çalışırlar ancak. Şefik Hüsnü bayrak. Tek tanınan odur dışarlarda. Komintern'in adamı. Yıllarca Dimitrov, Kolarov'la çalışmış adam.

Başında o var doğru çizginin. Doğru çizgiymiş! Bakmayın attıklarına, Şefik Hüsnü Kominternden kovuldu. Yıllarca Nâzım'a bile "polis!" dedi bu herifler. Nâzım büyük ozanmış. Komünist olarak beş para etmez, parti çizgisinden sapmış biri. Türkiye proletaryasının devrimci kavgasında bir kişi var; o da Doktor Hikmet. Tek satır ifade vermemiş poliste. Kaburga kemiklerini kırmışlar işkencede, ağzından bir sözcük çıkmamış. Delinin biri oğlum Doktor Hikmet. Megaloman. Disipline girmez. İpe sapa gelmez bir sürü sav atar Türkiye üstüne. İçerde artık. Şimdi Reşat Fuat var. Başkadır Reşat Fuat. Görünen de bir oydu ortalarda. Bayer'de çalışıyormuş; peki nasıl çalıştırırlar orda? Reşat gibi biri! Gestapo uyuyor mu? Reşat'ı pek tanımıyorlar demek. Açığa çıkıp yayın mayın yapmadı. Peki, *Yeni Edebiyat*? Orda görünen Suat Derviş. Kocasını, kim olduğunu bilmezler mi Suat Derviş'in? Değişik adla da olsa, o da yazıyor. Ali Rıza Çelik diye. Kaç kişi biliyor onu? Kurttur Reşat. Gizli parti ile, TKP ile bağı mağı yok Reşat'ın. Bakma, kendini öyle satıyor. Dergicilik onun işi karısıyla. Peki, Parti nerde? Kimi ya da kimleri gidip bulacaksın Parti dendi mi? Yıllar önce Kerim Sadi, TKP'yi yadsıyan, yöneticilerini küçümseyen bir konuşma yapmış derler Sultanahmet Cezaevi'nde.

— Ne partisi; hani nerde parti? demiş alaylı biçimde.

Dramalı genç bir tütün işçisi fırlayıp karşısına dikilmiş, eliyle göğsüne vurarak,

— Abe, benim parti, demiş. Ne sorup durursun Parti'yi, na karşındayım işte.

Bu duygulandırıcı davranışı bölüşmeyenlerin sayısı pek küçümsenecek ölçüde değildi. Komünist ayakkabı işçilerinin içinde kendine göre saygın yeri olan İzmirli Efe Selahattin tipik bir örnek sayılırdı bunlara. Mağazalara kadın ayakkabıları üreten ünlü bir ayakkabı ustasıydı Selahattin. Poliste pek iyi sınav vermediği söylenirdi tutuklamalarda. Akşam oldu mu, tezgâhın üstüne peynir, zeytin, pastırma, helva, yanına bir şişe rakı; işçileriyle koyu bir söyleşi başlar. En sevdikleri de Nâzım'dan şiir okumak. İstanbul'a ilk geldiği günler, Halil de çok akşamlar geçirmişti o keyifli tezgâh başında. Efe Selahattin, başını büyüten gür kara saçları, çizgili alnı, en sert bir konuşmayı sürdürürken bile hemen gülümsemeye geçiveren koyu kestane gözleriyle, acımayla karışık bir sevgi uyandırırdı Halil'de.

Parti yöneticilerine sövüp sayardı biraz fazla kaçırdı mı. Başta da Reşat'a. İşçi sınıfının partisi sözleri edildi mi de, bakarsın en içten, en yürekten bağlılık sözlerine girişmiş. Sınavdan başarısız geçse de emekçinin içtepisi böyle oluyor demek. Ya aydının? Lütfi Erişçi ile kavga çıktı çıkacak, kaç kez tartışmışlardı Tanrı bilir. Veryansın etmediği yoktu onun da. Doktor Hikmet'ten nefret ediyordu. *Yeni Edebiyat*'ın ilk çıktığı günler, Hikmet gitti, şimdi bu herif geldi başımıza diye tutturmuştu Reşat için. Saldırılarına ideolojik kılıflar da bulup buluştururdu çoğu kez. Babıâli, Küllük Kahvesi, Cennet Bahçesi, Adliye Kıraathanesi, yazar, çizer, sanatçılar arasında dolaşan, sevilen, aranan, tatlı, kavgacı kişiliğiyle Dinolardan Sait Faik'e, Dinamo'dan Nail V.'ye tanımadığı, zaman zaman takışmadığı da yoktu hemen de. Halil'e Basri tanıtmıştı Lütfi'yi. Küllük'te Lütfi ile karşılaştıkları gün, tanışıp söyleştikleri süre, Basri'nin yüzündeki alaylı güleçlik Halil'in gözünden kaçmamıştı. Alayları, taşlamaları, benzetmeleri, el, kol, yüz, göz devinimleriyle birinci türden bir gösteri ustasıydı Lütfi. Geniş alnının üstünde seyrelmeye başlayan saçlarıyla başını, kamburumsu omuzlarının gerisine atmış, sağ eli yeleğinin cebinde; giz verecekmiş gibi karşısındakine doğru yavaşça eğilip gülücüklü gözlerini alaylı bir kuşkuyla sağa sola kaydırırken sıradan bir dedikoduyu anlatıvermesi, ilk bakışta, sevimlilikten öte bir çekicilik veriyordu kişiliğine. Kahveden çıktıklarında Halil'in duyduğu aşırı yakınlığa gülmüş,

— Sevimlidir, demişti Basri. Şimdi bizim ardımızdan da başlamıştır aynı sevimlilikle! Kimdirler, nedirler? Öyle gelip giderler... Valla bunları bilmem yani...

Lütfi'nin el kol devinimleri, kuşkulu konuşma biçimi ile pek de güzel benzeterek söylüyordu. Böylesi kuruntulu, ürkek bir tip çizmesinin eski nedenleri var. Birinci Şube'de polisin işkencesini görüp bildiği halde, mahkemede olayın tanıklığını yapmaktan korkmuş, görmedim, duymadım, deyip çıkmıştı Lütfi. Doktor Hikmet'e düşmanlığı ezikliğinden geliyordu Basri'ye göre; tanık gösteren oydu Lütfi'yi. Basri ne derse desin, tatlı oğlandır Lütfi; yararlı çok yanları var. Epey dedikodu birikmiştir, Turgut'la bir uğrasak bugünlerde. Bu akşam gideriz belki de; erken gelirim diyordu ya, belli mi olur? O kız iyileşmiş, tanışıp duruyordur gene. Sonunda bu aptala yamayacaklar

o karıyı. Fakülteyi bitirip paşa paşa diplomasını da aldı mı kapılarlar bir okula. Bir de düğün... Yok artık; Turgut o kadar da... O kadarı bu kadarı yok; her şey olabilir, niye olmasın? Karı kız uğruna gevşeyecek adam mı Turgut? Şöyle böyle ama sağlam oğlandır. Hava da güzeldi ama kara mı döndürecek ne? Yağsın aman, yağsın! Hitler'in anasının amına yağıyor bu kar! Bağıra çağıra kıçını yırttı kuduz köpek, ama Leningrad da düşmedi, Moskova da. Artık da düşmez. Birkaç ay daha geçsin, Hitler Almanyası kendi cinayetlerinin yükü altında ezilecektir, dedi Stalin. Şimdi savaşa Amerika da girdi. Bir Pearl Harbour baskını bütün dengeleri altüst etti. Artık bir yıl sürmez bile faşistlerin yenilgisi. Güven de olmaz bu namussuzlara ya; ağırdan alırlar bakarsın. Sovyetler ezilsin diye yemeyecekleri... Yok Roosevelt ileri adam, Churchill gibi değil ne de olsa. Onların ilerisinin de, gerisinin de... ilerisi, gerisi, İngiliz emperyalizmi ile Amerikan emperyalizmi. Diyalektik düşünsene! Sırası mı şimdi bunların? Aptallığı bırak; faşizme karşı demokrasi savaşı bu. İnsanlık bir dönüm noktasında. Faşizm bir kazansa... Kazanamaz ya, sözün gelişi bir kazansa, insanlık... İnsanlık mı kalır ki?.. Kazanamaz onun için de. Her şey de ateş pahası be. Pazardan elma mı alsam, en ucuzu o gene. Birden nasıl fırladı her şey! Et yetmiş kuruş! Daha da çıkacak diyorlar. Bu soygunla yüze, yüz elliye de çıkar. Vay fakir fukaraya. Gözlerini açsın onlar da. Ne güzel şu Beşiktaş Pazarı. Aksaray Pazarı da çok güzeldir. Bütün pazarlar güzel. İnsanlar cıvıl cıvıl gezinir, aranıp dururlar. Meyvesi, sebzesi renk renk. Hele Anadolu pazarları. Yağ kaplarının, yoğurt çömleklerinin, yumurta sepetlerinin, ayakları bağlı tavukların, horozların başında bekleyen saftirik görünümlü, anasının gözü köylüler, alacalı peştemallar içinde köylü kadınları. Sıyrık Fadime'yi diyorsun sen! Gülümsedi. Pazara gelirdi Sıyrık Fadime. Bir lira verip birkaç arkadaş tarlalara, bir kulübeye götürürlerdi. Otların, samanların üstünde. Gülünecek şey mi bu? Ne pisti. Kara kaşlı, dolgun kalçalı; adamın gözüne gözüne bakar. Kocası eşkıyaymış, vurmuşlar. Para mara da almazdı kiminden. Ben daha, bizim oğlanlara uyup giderken biliyordum yapamayacağımı. Yapamadım da. Kamil tutturduydu, ille gidelim diye. Bakkallık yapıyor şimdi. Çok soğuktu, ondan yapamadım belki. Sivas'ın soğuğu. Karanlık, buz gibi saman yığını... Nedir bu boktan kafam ikide bir... Vali Bey'in

emriyle kocakarının yoğurdunu nasıl yok fiyata sattılardı pazarda, onu düşünsene! Düşünecek o kadar çok şey var ki. Saat daha beş olmadı, karardı hava. Yağmur inmeden, elma, ekmek alayım bir de, karneleri bıraktı oğlan. Kıza gidecekti demek; orda francala yer pezevenk. Paralar suyunu çekti gene. Ne yapacağız bakalım? Turgut'un da kesildi gibi. Teyzem pek kolay vermiyor artık. Ağbime yazsam, o da dört çocukla... Beşiktaş'ın bu Köyiçi İstanbul değil sanki, Anadolu. Bir de limon alayım. İşte geldi yağmur da. Ara sokaklardan koşturarak eve vardığında başlayan ahmakıslatan altında iyice ıslanmıştı. Çıkıp bir çay koyayım, bakarsın erkenden gelir Turgut da. Aslında ne iyi oğlandır şu. Fakülteyi bitirir; bitirsin bakalım. Çabucak çıktı merdivenleri. Kimseler yok gibi sessizdi bütün ev. Kim olacak bu saatte? Çoğu işte, oturanların. Kocakarı torunlarıyla Kırklareli'ne gittiydi, dönmedi daha. Ordaki büyücülüğünü bitirememiştir Cadı! Süheylacık sinemaya kaçmıştır. Gece gene dayak faslı başlar. Son basamakları çıkıp anahtarı uzatırken bir tıkırtı ile duraladı. Gelmiş Turgut. Kola basıp iteledi, açılmadı kapı. İçerden sürgülenmiş. Yavaşça vurdu kapıya.

— Turgut!

Yanıt gelmedi. Fısıl fısıl sesler vardı içerde. Ürktü birden. Nedenini bilmediği bir kaçma isteği belirmişti içinde. Polis! Turgut'un titrek, kısık sesiyle toparlandı. Biraz sonra gel, diyordu, işim var! İşin mi var? Tam kavrayamamıştı ki, daha dikelmiş bir sesle, yarım saat sonra gel, diyordu Turgut. Anlamıştı şimdi. Ne anladın? Kesekâğıdı ile ekmeği kapının dibine bırakıp döndü, merdivenleri ağır ağır inmeye başladı. Gittikçe artan bir kızgınlık yayılıyordu içine. O kızı getirdi eve. Ulan, ne herif bu be! İçinden gülmek geldi bu kez de. Omuzlayıp açacaksın kapıyı; yorganı başına çeken o kızla bu, gözlerini ürküyle açmışlar... Sokağa çıktığında yağmur daha da artmıştı. Hüseyin Ağbi'nin oraya oturayım, kız evden çıkarken de görürüm. Ortaköy yolu üstündeki işyerinde biriyle pazarlıktaydı Hüseyin Usta. Adamın elindeki gazeteye sarılı eskileri alıp bir kıyıya bıraktıktan sora işine daldı. Az konuşur. Ayakkabıcı Osman uğramış sabah, onları sormuş. Herkes birbirini soruyor bu günlerde. Herkes bir şeyler bekliyor da ondan. Sürgün listeleri yapıyormuş polis. Bizi sürecek değiller ya. Turgut'u da, beni de pek bilmezler daha. Öyle san! Bilse-

ler de bize gelinceye dek... Osman bugünlerde askere mi gidiyormuş ne. Çarşıkapı'da handa çalışıyormuş. atak, evecen bir devrimci oğlan bu Osman. Okumak, öğrenmek için yanar, tutuşur. Turgut'u aramıştır, pek iyidir araları. Turgut da şimdi kızı atmış bizim odaya, yatakta çırılçıplak. Kıskanıyor musun? Ne bok yerlerse yesinler. İnsanın kafasına takılıyor işte. Amerika'nın savaşa girmesi bugün asıl Doğu'da da Naziler çakılıp kaldılar orospu çocukları. Ne güzel söyledi Dinamo: "Çok uzak ufuklara şimdi bir kar yağıyor." Bizim oda sımsıcaktır sobayı yaktılarsa. Şimdi Turgut... Burası da buz gibi. Hep böyle soğukta çalışır Hüseyin Usta. Yanında küllerin örttüğü bir küçük mangal. Ne vakit söndü kim bilir? Şu mumlu ipi çeken ellerine bak. Salt sinir, kemik. Kavgaya da böyle girecek insanlar ki... Ayakkabıcılar, bir de tütün işçileri var devrimci kavgada bizde en çok. Başka işçi yok mu ülkede? Bunlar bizim çevremizdekiler. Neler vardır Türkiye'de, olmaz olur mu? Bunca yıllık parti. Bu kadar fabrika var, bir sürü işyeri. Koca ülke. Yirmi milyonu geçmiş diyorlar. Türkiye işçi sınıfının kavgasında... Yarım saat demişti, bir saat olacak nerdeyse. Kız arkadan, dar sokaktan sıvışıp gitti belki. Hadi eyvallah Hüseyin Ağbi. Uğrarım gene. Yağmurda koşturarak eve girip de merdivenleri çekiniyormuş gibi ağır ağır çıkarken yüreği çarpmaya başlamıştı nedense. Gene açmazsa kapıyı? Çekip teyzeme giderim; söylemem de, beklesin hergele. Bıraktığı öteberi içeri alınmıştı, kapı da aralıktı. İteleyip girdi, boştu oda. Yatak toplanmış, düzgün. Pardösüsünü asarken ayak sesine döndü, Turgut giriyordu elindeki havluyla kurulanarak. Kurulanmak da numarası, yüzünü örtüyor gibi. Gülsün mü, gözlerini mi kaçırsın bilmiyor da araştırıyor sanki.

— Islanmadın ya?

Aşmıştı suçluluğunu, gülümseyerek bakıyordu. Elektriğe uzanıp yaktı Halil, yalancıktan bir sataşmayla,

— Islanırız da, yanarız da. Ne yapalım, anamız bir kez sokağa atmış bizi...

— Amma yanık konuştun enişte, yüreğim dayanmayacak!

Asık hava iyice dağılmıştı. Gülmeye başladı. Halil aynı yalancı kızgınlıkla tersledi,

— Başlatma eniştenden, dedi. Karıları, kızları sen hakla, sonra bize enişte...

Ölçüyü tutturamamış, kıskançlığını ele verir gibi olmuştu söyleyiş biçimi. Yanlış bir yorumu önlemek ister gibi çabucak ekledi,

— Kimse görmedi inşallah, dedi, girip çıkarken. Güpegündüz kız getiriyorlar eve, dediler mi, öyle bir kazan kaynar ki, duramayız buralarda valla.

Halil gaz ocağını yakarken, Turgut bir şeyler sezinlemiş gibi baktı, çekingen gülümsedi. İkircikli kaldı bir, sonra dikeldi yavaşça,

— Bak, dedi. Biliyorum kızacaksın. Anlatayım. Namussuzum suçum yok.

Tutamamış gene gülmeye başlamıştı. Durmuş bakıyordu Halil. Şunun pis sırıtışı... Kızma ulan, ne var şimdi kızacak? Anlatacak işte. İkircikli sırıtışıyla gene duralamıştı Turgut. Gazeteye uzanırken,

— Kocası filan da değilmiş, dedi. Yani...

Uzandığı gazeteyi iteledi eliyle, yandaki sandalyeye oturup yüreklenmiş gibi baktı,

— Öyle bir durum oldu ki, sen de olsan...

Beni ne karıştırıyor bu. Bir şeyler sezinliyordu ya tam kavrayamıyordu. Yoksa?

— Bir yıldır herif el sürmemiş kıza...

— Hangi herif?

— Şahin Efendi.

İçinde bir lamba parladı birden. Süheyla'ydı demek.

— Acımadın mı herife ulan?

Ağzından yavaşça dökülen bu sözleri kendi de yadırgamış gibiydi. Ne var acıyacak? Bir sessizlik çöktü. Gözleri pencerede dalgın kalmıştı Halil. Denize yağmur yağıyordu. Gemiler, küçük tekneler geçiyor Boğaz'a yukarı. Üsküdar, Sultantepe gölge gibi yağmurun altında. Bir yıldır el sürülmemiş aşağıda kız... Ben de olsaymışım yaparmışım. Yapmaz mıydın? Neyini kıskanacağım? Düşünmüş de olsam ben hiçbir gün aklı şeyinde bu herifin demek ki kız da onu... Dalgın görünüyordu Turgut da.

— Başına bir bela çıkmasın, dedi. Ondan korkuyorum. Bir yapıştı mı bunlar...

— Namussuzum istemedim, dedi Turgut. Kıza da acıdım...

Suçlamayı atlatmış, yüreklenmişti sanki.

— Bak ne oldu biliyor musun? Nâzım'ın *Destan*'ı koyduk ya, helada, hani bağdadi, kireçleri dökülmüş. Biraz açılmış geldi. Yokladım ki yok. Düşün!

İlgiyle dinliyordu Halil. Sonra çıkmış apteshaneden; bakmış kızın elinde kâğıtlar. Demiş ki kız... Yoksa uyduruyor mu oğlan? Niye uydursun? Dediği de doğru kızın. Büyüyü bilmeyen, büyüden korkmayan mı var bizim halkımızdan? Duvarlardaki delik deşiklere, eşik altlarına tıkıştırırlar büyü nesnelerini. Elini deliğe sokup da kurcalayınca... Peki, bizim olduğunu nerden bilmiş? O da söz mü şimdi? Bizden başka kime yakışır o temiz daktilo yazıları? Turgut söyleyip söylememek arasındaydı sanki. Kızarıp gülümsedi,

— Şimdi bir şey diyeceğim, dalga geçeceksin benimle, dedi.

— Söyle ulan! Dalgası mı kaldı?

Gözlerini dikip bir süre baktı Turgut; ikircikliğini yenmiş gibi birden,

— Boş kız değil bu, dedi.

Halil önce parlayacak, çıkışacak gibi dikeldi; tutamadı, güldü yavaştan. Bir sinir boşalımına düşmüş gibi kahkahayla gülmeye başladı. Turgut da gülmeye vurdu ya, bozulmuştu.

— Gül sen, dedi. Biliyordum böyle olacağını. Ama namussuzum...

— Partili olmasın!

Kahkahalarla gülerken Halil'in bir ara ağzından nasılsa çıkıverdiği sözcüklerle Turgut da kaptırdı kendini. Epey süre sonra durulabildiler. Halil kalktı,

— Valla iyice sapıtıcan bu gidişle, dedi. Her yattığın karı kız devrimci olup çıkıyor!

Bozulmuştu Turgut,

— Sen bokunu çıkarıyorsun asıl, dedi. Boş kız değil dedik mi, devrimci mi oluyor hemen.

Gergin bir sessizlikte bekleştiler bir süre. Üstünlüğü ele geçirmiş gibi Turgut aldı gene,

— Böyle bir mahalle kızı Nâzım'ın şiirlerini biliyor! Kaç tane vardır!

Nâzım'ın şiirlerini mi biliyor? Halil iliştiği sandalyeye yaslanmış bakıyordu. Turgut yüreklenmişti,

— Çanakkaleli bunlar biliyorsun, dedi.

Nerden bileceğim. Türkü söyler ya Çanakkale içinde diye. Yanık sesi.

— Öğretmen Okulu'nda bir kız varmış Çapa'da. Yakını olurmuş bunun. Bütün Nâzımları bilirmiş dediğine göre. Mahallede bunlara da okurmuş Çanakkale'deyken.

Etkisini yoklamak için duralayıp baktı bir, gülümseyerek aldı gene,

— Kayık iner - Kayık çıkar... diyor. Aklında öyle kalmış. Onu söylüyor.

Anlamamıştı Halil. Kayık iner, kayık çıkar! Bahri Hazer'i diyor bu. İniyor kayık - Çıkıyor kayık... Güldü. Turgut da gülmeye başladı. Başarmıştı demek. Gerginliği atlatmanın sevinciyle,

— Bana yüklenme yahu enişte, dedi. Zaten öyle üzgünüm ki, namussuzum...

— Belli!

Sinsi bir alayla bakıyordu Halil. Turgut bir şey diyecek oldu; bakışlarındaki iğneli alaya diretememiş gibi gülüverdi.

— Ulan ne namussuz herifsin sen, dedi başını sallayarak.

— Biz namussuz olduk! Kayık iner, kayık çıkar...

Turgut daha çok gülmeye başlamıştı ki, Halil aldı,

— Bırak şimdi, dedi. Sürdürecek misin? Kız bırakmazsa ne olacak? Yağ lekesi gibi dağılır, bilesin. Kocakarının diline, sonra bütün eve... Bir de kocasına... Tamam...

Turgut da düşünceliydi. Sıkıntılı gibi sağa sola baktı, kalkıp pencere önüne gitti, dikelip kaldı öylece. Sıkılamak gereğini duymuştu Halil.

— Valla öyle bir rezillik olur ki...

Sinirli güldü Turgut,

— Akşam gazetelerine manşet oluruz, kötü mü? Berber Şahin karısıyla oynaşını usturayla doğrayıp namusunu temizledi!

— Sen dalga geç! Şakaya gelmez bu iş.

Gerçekten de, Turgut'un söyledikleriyle cız etmişti yüreği. Ne çok seviyordu bu oğlanı! Ölüme gidilir bununla demişti bir gün. O Şahin Efendi'nin ben. Kalktı, atlatmak ister gibi, şekeri, bardakları çıkarırken,

— Hadi bir şeyler yiyelim, dedi.

Takılmış gibi duraladı birden,

— Şiirler nerde?

Turgut afallar gibi oldu önce, duraladı,

— Onda, dedi, kızda. Ben saklayayım dedi. Ben de...

Söyleyecek söz bulamamış gibi kalmıştı gene Halil. Masaya bıraktı elindekileri, yaklaştı Turgut'a,

— Yahu sen...

Kaldı sonunu getiremeden. Birden dikeldi Turgut da,

— Taktın ya kafanı bir kez, dedi, tamam. Biz de aptal değiliz herhalde. Uzun uzun konuştuk diyoruz sana. Dinlemiyorsun ki.

— Konuştunuz demek!

Daha da dikeldi Turgut.

— Evet, konuştuk.

Halil ağzından kötü bir şey çıkmasını önlemek ister gibi dolaba dönüp zeytin kavanozuna uzandı. Güç tutuyordu kendini. Dinini, imanını, geçmişini siktiğimin hergelesine aç şimdi ağzını. Senin gibi amsalak herifle yola çıkacağız da. Ulan sen daha sikinin... Tövbe! Kendine bak oğlum sen! Deli değil ya bu oğlan. Belki de doğru dediği. Kızdan yararlanıp bakarsın birçok şeyi saklatır, olmaz mı yani? Hani profesörün karısı varmış da, Stalin hem karıyı, hem de bildirileri filan saklatırmış ya kocasının yastığının içinde mi ne? Stalin çünkü bizimki! Aşağıda da Profesör Şahin! Tutamadı güldü. Kayık iner, kayık çıkar... Gülmesi Turgut'u da sevindirmişti belli ki; gerilen teller gevşemişti. Gene de kuşkuyla bekliyordu. Tam bir şey diyecekti ki, merdivende ayak sesleriyle duraladılar. Kapı tıklatıldı hafiften. Turgut gidip açtı. Hasan'dı. Yanında sarışın, mavi gözlü, aşırı zayıflığından uzun boylu görünen gençten biri vardı. Girdiler. Ortaköy'den Naim'miş, arkadaş. Yemek yemişler. Tahin helvasından aldılar birer parça. Çay içerlermiş.

— Naim arkadaş bizdendir, dedi Hasan, her zamanki çekingen sessizliği ile. Ağbisini bilirsi "Maruflardan", Dramalı ismet. Hepimizin ağbisi.

— Bilmez miyiz, dedi Halil. Nasıl İsmet Ağbi?

— İyidir, dedi Naim kızarır gibi gülümseyerek. Bazı işte, bazı boşta...

Biraz duralayıp ekledi,

— İyidir işte...

Turgut da güldü. Tekerleme! Bazı işte, bazı boşta, iyidir işte! Hasan çekingenliğini aşmış gibiydi.

— İsmet Ağbi iyi de, dedi, Naim arkadaş iyi değil.

Halil'le Turgut "nesi var?" gibisine bakıyorlardı. Renksiz yüzünü gene biraz kızartan bir gülümsemeyle,

— Yok be yahu, büyütürsün, dedi Naim. Ne varmış kötü olacak. Ben de iyiyim. Düşmandır kötü. Daha kötü olsun...

Çoğu Dramalı, Kavalalı Yunanistan göçmeni tütüncülerin konuşmalarına bayılırdı Halil. Turgut da severdi; sevinerek dinliyordu o da. Hasan durumu açıklayınca duraladılar biraz. Naim asker. Hava değişimine gelmiş Kırıkhan'dan. Bir ay geçirmiş süreyi, dönmemiş. Niyeti de yokmuş dönmeye. Asker kaçağı yani. İki gündür Ortaköy'de arayıp duruyormuş inzibatlar. Evi basmışlar birkaç kez. Eee? Birkaç gün burada kalabilir mi? Kalır, niye kalmasın? İlk doğal tepkisi bu olmuştu Halil'in. Turgut ses çıkarmamıştı. Karşı mı çıkacaklardı!

— Neydi hastalığın?

Naim, yüzünde aynı belirsiz gülümseme,

— Ciğerlerde zafiyet dediler ya, atlattım, şimdi iyiyim.

Mavi gözlerinin içine sinmiş bir hüzünle gülümsemesi, alabroza benzer yeni büyüyen saçları, külrengi eski ceket altında kirli kahverengi balıkçı kazağıyla bu sıcak adama hemen yakınlık duymaları için o kadar çok neden vardı ki, "zafiyet"in verem anlamının yarattığı ürkeklik hemen gelip geçivermişti. İşçi. Tütüncü. Dramalı, Yunanistan göçmeni. İsmet Ağbi'nin kardeşi. Sonra Hasan getirdi. Halil yatağı Naim'e bırakıp Pendik'e, teyzesine gidecekti. Tatlı söyleşiyi bırakıp da kalkmıyordu bir türlü. Naim, askerlikteki baskıyı anlatırken bile alayından alıyordu her şeyi. Çok çektirmişlerdi oysa. Bir çavuşları varmış, Denizlili, adını unutturmuş bunun nerdeyse. Çingene aşağı, Çingene yukarı! Bunu bile gülerek anlatmasına şaşıp kalmıştı Halil. Bu Çingene sözcüğüne öylesine sağlıksız tepki gösterirler ki bunlar, cezaevinde devrimcilerin bile ödleri koparmış ağızlarından kaçarsa çingene filan diye. Bu, öyle konuşuyor, aldırmadan. Belki de çavuş yaptı bunu! Allah razı olsun o çavuştan! Şimdi desem bunu, üüüüf. Yok be, ona da güler bu, aşmış bunları! Kötü bir şey sanki

Çingene olmak. Doğanın özgür, pırıl pırıl insanı Çingene dediğin aslında. Arapmış, Fransızmış, Çingeneymiş, nasıl ayırmışlar insanları. Hem komünist olacaksın, hem de kafandan çıkarıp atamayacaksın bu ayrımları. Bir gün Hasan'a açmıştı Halil, önce kızarmıştı o da.

— Doğrusun da, demişti. Çingene dediler mi yani insandan bile değil, Çingene işte. Ben aldırmam.

Nasıl küçük şeylere takılıp kalıyor şu insanlar. Daha çok sevdim bu Naim'i. İsmet Ağbi, demişti ya, uzun boylu tanımıyordu İsmet'i. Çok duymuşluğu vardı. Bir kez de Ortaköy'de görmüştü kahvede. Hiç benzemiyordu bu Naim'e. Ne benzemesi, tam tersi. Kara, kıllı, iri, kalın yapılı biri. Kaşları, gözleri de zeytin karası... tam Çingene. Yıllarca cezaevlerinde yatmış, yiğit, namuslu bir devrimci. Adam, ben Türk'üm diyorsa ya, ben Çingene değilim. Derse, der...

— Bitirsen şu askerliği doğru dürüst, kaçmasan da...

Gene aynı hüzünlü gülümsemeyle Turgut'a baktı Naim,

— Çalışacam, dedi, yoktur başka yolumuz.

Bir duralayıp ekledi,

— Anam var bir kez, tutmaz ayakları. İsmet Ağbi'nin beş çocuğu. Kız kardeşim hasta. Ciğerleri zayıftır, çalışamaz.

Çizdiği düşkünlük tablosu bir sessizlikle daha da belirginleşmişti. Ayakkabıcı Osman iş verecekmiş buna, evde. Handa da çalıştırır o, aldırmaz ya, o da gidecekti askere. Tütüncüymüş aslında ama, ayakkabıcılığı da varmış Naim'in. İyi bilirmiş zenaatı. Yeniden hastalanmaktan korkuyor olabilirdi askerlikte. Koşullardan yılmıştı belli ki. Üstelemedi Turgut. Halil'e de tatsız geliyordu bu asker kaçaklığı işi. Sonu yok. Bizim burda yakalanırsa hiç iyi olmaz. Birden başka yana kaydı kafası. belki de gizli görev verdi Parti buna! Niye olmasın? Tanınmış komünist İsmet'in kardeşi. Neyse, Ortaköylü işçilerle bağdır bu; hem de yardım bağı. Yoklamaya girişti alttan alta. Ortaköy, bildiği Ortaköy'dü. Alıp dünya durumu ile ilgili bir şeyler anlatmaya koyuldu sevecenlikle. Amerika da girdi savaşa; durumları iyice boka battı Almanların. Baş sallıyordu Naim, onlar da öyle düşünüyordu. Ortaköy'deki işçiler mi? İşçi devrimcidir; inanmış bekler hepsi. Ağırdır koşullar, biliyorsunuz. Pahalılık, işsizlik, kan ağlıyor millet.

— Emekçi yığınlara gitmenin, işçiyi uyarmanın, halka bilinç kazandırmanın tam günüdür.

Halil'in bu yukarıdan yargısına gözlerinde aynı tatlı gülümseyişle sessizce baktı Naim,

— Doğru suylersin Halil arkadaş, dedi. Parti de görür bunu helbet!

Gene bir sessizlik çöktü. Naim'in bir küçük tümcesiyle önce bir şaşalamış, bu şaşkınlık bütün içini kaplayan bir mutluluğa dönüşmüştü hemen. Parti de görür bunu. Bir şeyler biliyor demek, var bir şeyler. Yalnız sen mi görüyorsun diyor açıkçası. Öyle bir şey dediğim yok ki benim de. Boş oğlan değil bu. Hay yaşayasın Hasan; ne iyi oldu getirdin bunu. Hasan'da da bilgiler vardır belki. Konuşmaz ki mübarek de, üşenir! Çekingenliğinden. Atamıyor üstünden bir türlü. Değil de, tütüncüler ona pek güvenmiyorlar değil de yakın bulmuyorlar mı ne kendilerine. Bu Naim'den alacağız. Yeter şimdilik; üstüne gitmemek gerek.

— On ikiyi ettik, dedi Halil. Ben kalkayım...

Hasan da kalktı, kapıdan çıkarlarken kapıda Turgut'tan bir lira aldı Halil. Turgut çabucak çıkarıp verdi ya, pek sevinmedi; onda da suyunu çekmiş belli. Teyze Hanım'dan koparmalı gene. Yol boyunca ağzını aradı şundan bundan, pek yeni bilgi yoktu Hasan'da. Naim çalışıp evi geçindirecekmiş; askere dönmeyecekmiş, bildiği. Kabataş'ta ayrıldılar. Bilet alıp Kabataş'tan kalkmakta olan Üsküdar arabalı vapuruna koşarak atladı. Güverteye çıkıp bomboş kanepelerden birine ilişti. Yağmur durmuştu. Kar bekleten keskin bir ayaz vardı. Sabaha yağar belki. Hep kar yağsın artık. Benzinleri donsun Hitlerci orospu çocuklarının. Beyinleri donmuş it sürüleri. Parti de görür bunu Halil arkadaş! Kayık iner, kayık çıkar. Tam anasının gözü bizim Turgut da. Olsun. En iyi arkadaşım. Yakışıklı oğlan; karılar, kızlar dayanamıyor. Karılara, kızlara o dayanamıyor. İnsan istese... Çapa'daki kız da demek devrimciymiş. Olur, niye olmasın. Yalnız biz mi varız? O kadar az ki kızlardan da. Az mı? Var mı hiç tanıdığın? Yok gerçekten de, kimse yok be! Koca buldular mı, tamam. Bir çalışmaya başlasak. Faşistlerle kıran kırana Doğu Sovyetler şimdi. Yarın çıkmayayım ben evden en iyisi. Bir kez daha okuyayım şu *Devlet ve İhtilal*'i. Bir şey yaptığımız yok nasıl olsa.

Turgut uyanıp da karşı karyolada yabancı birini görünce yadırgadı, anlamsızca bakındı bir süre. Naim uyanmamıştı daha. Gece ne çok öksürmüştü. Bölük pörçüktü uykusu o yüzden. Derin uykuya ikisi de sabaha karşı dalmışlardı ancak. Oda soğuktu. Bu kış günleri öyle güç geliyor ki sabahları kalkmak. Halil kuş gibi kalkar oysa. O tam köylü! Kalkıp çayı koyayım. Tuvalet de boşalmıştır. Süheyla da.. Gece gördüğü karışık düşlerin hepsinde de Süheyla vardı. Karmakarışık hem de. Halil de boyuna gülüyordu. Ablam da vardı ya, seçemedim bir türlü... Dün geçirdiği saatleri düşündü. Nasıl çılgın etmişti kız. Yastığı çekip de... Böylesini hiç tatmadım. Sabah uyanıklığındaki dipdiri gövdesi dün tattıklarını dayanılmaz bir istekle anımsıyor, içten içe, sımsıcak ayrıntılarıyla yeniden yaşıyor gibiydi. Halil'in teyzesine gitmesine sevindi birden. Naim de gidecek nasıl olsa; aşağıda o Cadı da yok. Onlar gelince ne olacak peki? Bir de yayıldı mı? Doğru diyor Halil. Diyor da dün üç kez şu yatakta kendi de deliye döndü, beni de vay namussuz kız! İçinden yalaza gibi kopup gelen ürperişle bir başına kalmak ister gibi duvara dönerken kapıya takıldı gözleri. Şiirlerin yerinde olmadığını görüp de şaşkın, umarsız odaya dönünce nasıl ürküye kapılmıştı. Bereket, o kadar kısa sürdü ki... Süheyla kapıyı tıkırdatıp da girdiğinde ne diyeceğini bilememişti önce. Kız gülümsüyor gibiydi. Hem de anlamlı gülümsüyordu biraz çekingen gibi de. Pazen entarisinin göğsünden çıkardığı pembe pelür kâğıtları görünce sevinçten dili tutulmuştu Turgut'un. Kıza bak! Bunları siz mi koydunuz Turgut Bey? Biz koyduk ya... Bir uzanışta neyi var neyi yok kız aslında... Açık düğmenin ardındaki mermer kıvrımlardan taşıyor sanki. Tam dört saat sevişmişler, konuşmuşlardı. Kız doymak bilmiyor ki. Bir ara indi, aşağıları kolaçan edip gene geldi. İkinci kattaki balıkçı yamağı oğlan asılıyormuş buna; onun izlemesinden çekiniyordu en çok. Pek az görünür o oğlan da. Yaşamını anlatmıştı kız en son. Sessiz iç çekişlerle ağlamıştı anlatırken de. Nasıl sevecen bir istek duymuştu kız ağlarken. Tam doyuma varmıştı kız sonunda. Sürdüremem bu ilişkiyi ben. Biliyorum sürdürmemem gerek; Halil doğru. Kız cahil. Üniversiteli mi olacak ille de? Necla gibi! Bu kendini verirken. Vermiyor ki bu, bağışlıyor her şeyini. Al götür nesi varsa! Yoksul cömertliği. Yoksul Necla asıl. Bundaki göğüsler. Necla'nın da çok serttir. Kalçası bacak-

ları bunun heykel sanki. Saçları, masmavi gözleri... Kolayca bağışlıyor bu. Necla çok mu esirgemiş. Banaymış numarası. Çok söktü de! Kendini satmaya kalktı aklınca. Umrumda değil. Biraz şaşırarak ayrımına varmıştı, artık Necla'nın geçmişini umursamadığını. Neyini umursuyordu ki? Oysa yüreğine oturmuş, günlerce çıkmamıştı içinden. Her şey değişmişti sanki dünden beri. Necla da ne boklar yemiş. Yer. Kadın değil mi, gizli gizli bir boklar yer. Açıkça yapacak değil ya. Süheyla da Şahin Efendi'den gizli... İyi ediyor, öyle pezevenklere! İlkokulu bitirmiş kız. Terziye mi gitmiş ne, mahallede. Şahin Efendi'yle evlendiğinde 17'sindeymiş. Biliyormuş bunun kız olmadığını, ille alacağım diye tutturmuş. Bunun dediği, istememiş Şahin'i. İstemeyip de ne yapacak? Geneleve düşerdi, yolu yok. Şoför Rasim yakmış başını. Gözü kör olsun, diyor. Sürünsün! Sürünür zaten Şoför Rasim. Bir de erkek kardeşi varmış, Çanakkale'de, fotoğrafçı yanında çalışıyormuş. Gelmek istiyormuş o da. Yanına alsa da Şahin Efendi, zanaat öğrenir. Almıyormuş. Bir de kardeşinle mi uğraşacağım, diyormuş. Daha küçük yaşta, ana yok, baba yok bunlarda. Ana ben gidiyorum düşmana karşı – Gençliğim eyvah... Düşündükçe acımayla doluyordu içi. Yanık türkü. Çapa'da dediği kızda iş olmalı. Akrabasıymış, ara sıra gelirmiş buna. Bize rastlamadı demek. Dokuzu ettik gene. Kalkıp bir çay koyayım. Fakülte'ye uğrayacağım bugün. Necla'ya? Haaa, ona da uğrayacaktım. Hele bir çıkalım evden.

— Günaydın Turgut arkadaş!

— Günaydın!

Alışık olduğu gibi kazağını pijamasının üstüne çekip havlusu omzunda odadan çıkarken,

— Kötü üşütmüşsün, dedi. İyi bakman gerek kendine.

Yanıt almadan çıktı. Sessizdi merdivenler. Süheylaların kapısı kapalıydı. Dün Halil'in ayak seslerini merdivenlerde duyunca nasıl irkilmişti; kız umursamamıştı sanki. Halil Ağbi mi gelmiş? Oysa, Halil Ağbi düşman nerdeyse! Kıskandı mı ne? Öyle oğlan değil o. Ne yapsın, bizi düşünüyor. Naim de kötü çocuğa benzemiyor. Hasta yalnız. Korunmalı, verem filansa. Mikrop kaparsak yandık; sürün dur dispanser kapılarında. Para, pul yok. Geberir gideriz pisi pisine. Apteshaneden çıkmış, yüzünü yıkıyordu ki irkilerek durdu birden. Merdivenlerde ayak sesi vardı. Geliyorlar! Gelsinler be! Her vakit

gelir birileri. Süheyla kovalayacak bizi! Biz onun başını yakmayalım da. Havluyla kurulanarak çıktı. Önde Şahin Efendi, ardında Süheyla, ellerinde zembil, file merdivenlerdeydiler. Pazara gitmişler. Kaçamak bir gülümsemeyle adamın ardından odasına girdi Süheyla. Kapattılar kapıyı. Ne biçim berber bu be; selam bile vermez. Pezevenk! Odaya girdi. Naim de kalkmış, giyinmişti. Sigara içiyordu pencere önünde. Öksürürken geberiyor, gene sigara!

— Güzel ev bu be. Gece anlaşılmıyor. Çok güzel...

Ses çıkarmadı Turgut. Naim çıktı odadan. Gaz ocağını yaktı, çaydanlığı koydu. Pijamalarını çıkarıp giyinmeye başladı. Masaya bardak, çatal, zeytin, ekmek, Manisa'dan gelen pekmezden çıkardı. Çayı demledi. Öyle de acıkmışım ki. Bir parça ekmeği pekmeze banıp ağzına atıyordu ki, Naim girdi mendiline kurulanarak.

— Hadi, buyur!

Başını salladı gülümser bakışla,

— Sağ olasın Turgut arkadaş, dedi. Yemem ben...

— Olur mu?

Aynı tatlı gülümseyişle kesti hemen,

— Kahvaltı etmem ben, dedi. Boğazımdan bir şey geçmez sabah. Bir çay içeyim.

Çıkarıp sigara yaktı gene, çayı da alıp çekildi yatağın üstüne. Sırtını yastıkla beslediği karyola demirine yasladı, çayı yudumlamaya başladı dumanlar savurarak. Belli etmemeye çalıştı ya, kızmıştı Turgut. Ne kafa be! Sen kendi kafanı kolla, takma bunlara. Böyle işte! Tutamadı gene de,

— Yemezsen kötüye gidersin Naim arkadaş, dedi.

Belli ki boş, ne desem. Sırıtıp durur herif!

— Ne süylersen bilirim hepsini!

Derine çektiği dumanı fitil fitil burnundan çıkarırken gülmüyordu Naim,

Büle alışmışız bir kez, dedi. Sen bize bakma Turgut arkadaş!

Kime bakayım peki? Neye bakıyoruz ki başka? Basit bir gerçeği de anlatamazsak size! Biliyorum, güç işimiz... Odayı dumana boğdun, kalk git bari. Şahin Efendi de gidince... Gider mi? Ne yapacak herif evde. Kuşkulandıysa! Herif erkekliğinin büyüden kesildiğine inanıyormuş. Bağladılar beni, diyormuş. Nasıl alaylı gülücükle an-

latmıştı Süheyla. O da çok korkarmış büyüden; belki doğrudur demiş sonunda o da. Büyüyü kim yapacak? Belli mi olur? Nesime Teyze'den kuşkulanmışlar. Halil'in sözünü anımsayıp çok gülmüştü Turgut. O da büyücü demişti kocakarıya. Oğluna göz açtırmıyormuş. Gelinini de bu öldürmüştür, diyordu Süheyla. Bizim için de neler demiş! Ne diyecek? Niye durmadım üstünde? Dururuz, yeni deha. Sürecek mi bu iş? Ne bileyim ben? Necla'nın hastalığından sonra... Aydı birden. Dalıp ne çok yemişti. Naim gözlerini dikmiş, sevecen bakıyordu. Bir şey diyecekti ki, kapının yavaştan vurulmasıyla döndüler. Turgut kalktı, gidip açtı kapıyı. Elinde dumanı tüten mavi bir tasla kapıda Süheyla. Naim'i görünce daha da kızardı sanki,

— Çorba yapmıştım da Turgut Ağbi, dedi gülümseyerek kekeler gibi. İçersiniz dedim.

Şaşalamıştı Turgut. Ne diyeceğini, nasıl davranması gerektiğini kestirmek ister gibi bakındı. Naim de gülümsüyor, şaşırmış gibi. Onun gülmediği mi var? Anlayacak her şeyi. Anladı belki de. Niye geldi bu kız şimdi? Gözlerini kaçırır gibi uzanıp tası aldı; masaya bakarken;

— Sağ ol, dedi. Ben kahvaltı ettim. Arkadaş içer belki. İçer misin?

Eğilmiş, dumanı tüten çorbaya bakıyordu Naim. Çorbanın kokusuna yenilmiş gibi bir değişme oldu yüzünde,

— Şehriye midir? dedi.

Süheyla yüreklenmiş gibi bir adım atıp girdi odaya, cebinden çıkardığı yarım limonu uzattı Naim'e,

— Limonlu seversiniz belki, dedi. Tavuk suyuna.

— Sağ olasın be kardeş!

İstekle çorbayı içmeye başlamıştı Naim. Gizli gülücüklerle Turgut'a bakarak sandalyeye ilişmişti Süheyla da.

— Şahin Efendi şimdi gitti. Pazar vardı sabah...

Turgut dinlemiyor gibiydi. Arkasını dönmüş, neye baktığını bilmeden kitapları karıştırıyor, kızgınlığını geçiştirmeye çalışıyordu. Böyle çat kapı gelirse bu kız! Naim arkadaş da ne keyifli içiyor çorbayı. Her sabah şehriye çorbası mı isteyecek bu! Hem tavuk suyuna. Gitsin, içsin muhallebicide. Sıcak çorbayı onun da içi çekmişti birden. Köylüyüz ne de olsa.

— Eline sağlık kardeş! Pek güzel yapmışsın...

Oh iyice yerleşti; kalkıp işe de gitmez şimdi bu.

— Afiyet olsun! dedi Süheyla. Size öyle gelmiş. Şahin Efendi beğenmez benim yemeklerimi. Güzel yapamam.

Turgut'un sessizliğini yeni değerlendirmiş gibi boşalan çorba tasını alıp kalktı hemen,

— Gideyim ben, dedi. Bir sürü işim var daha... Hadi eyvallah.

— Güle güle! dedi Naim. Eline sağlık kardeş.

Kapıyı kızın arkasından kaparken yavaştan bir "güle güle" dedi Turgut da.

— Çok iyi bir kıza benzer bu.

— Ha, iyidir Süheyla Hanım, dedi Turgut önemsemez biçimde. Kocası da çok iyi adamdır. Şahin Efendi. Aşağımızda otururlar. İyidir komşularımız... Geç kaldım, çıkmam gerek benim.

— Abe benim de çıkmam gerek.

Şimdi mi geldi aklına? Çıktılar. Tatlı bir kış güneşi vardı sokakta. Naim yaklaşan Fatih tramvayının arka vagonuna atladı. Tramvayın ardından bir süre baktı Turgut. Eve dönüp dönmemek arasında ikircikli kaldı bir süre. Merdivenlerden inerken kapı kapalıydı. Açık mı olacaktı! İşi varmış ya. Vardır. Soluk mantosunu taktı mı fırlar sokaklara. İşi oralarda. Dayağı da en çok o yüzden yiyor heriften. Gene nerelerdeydin orospu? Zavallı Şahin Efendi. Kız ondan zavallı. Sinemaya gidermiş en çok. Kadınlar matinesine gidermiş. Gözlerim önüme aksın ki, diye yemin etti dün. Ben de inandım! Locaya gidiyordur oğlanlarla. Bir de hastalık başımıza. Frengi bir de. İrkilir gibi oldu. İlacı da yok doğru dürüst. Bittik o zaman. Sürdüremem ben bu kızla. İyi kız be aslında. Nasıl hıçkırarak ağladı. Vah canım! "Kimsem yok benim," diye ağlarken, sesindeki içten acılık yüreğine saplanıyor insanın. Kırmızı dudakları bile öylesine tatlı, hem nasıl tatlı, acı dolu işte. Yaşlarla yüklü hırçın kirpiklerin çevrelediği kızarmış göl mavisi gözleri... Amma döktürdün! Yazar gibi! Bir gün yazacağız biz de. Tutuluyor muyum yoksa bu kıza? İstemese de insan, ne de olsa... Delirmedim daha. Tutulmam tutulmasına da, Necla'yı bir yoklamam gerekti. Beş lirası da cebimde. Onu da veremem. Dün bir lira isteyince Halil, son teklikti. Bir ağırlık çöktü içine. Yadırgar olmuştu kendini. Belki de iyi değil yaptıklarım. Ne yapıyorum ki? Yorulmuş gibi durdu. Akaretler yokuşunun altındaydı. Döndü, durağa

geldi. Aksaray tramvayına bindi. Arka vagon boş gibiydi, geçip oturdu arkada bir yere. Fakülte'ye gidip bir bakınayım hiç değilse. Tez, aldığım gibi duruyor daha. Bir türlü geçmiyor sandığın günler nasıl çabuk geçiyor! Üniversite kitaplığına gidip eski oyunlara bakacağız daha Tanpınar'ı da kızdırırsam. Bir sürü saçma sapan herifin arasında tek o var dinlenecek. Ne geri zekâlı kızlar var bizde be. Başkaları kâğıda yapışmış ha babam not tutarlar herif ne derse! İnceden alay ediyor adam. Namık Kemal'in oğlu için, "Ali Ekrem Bey ne yapsın! Ailede deha namına ne varsa babası kullanmıştı," diyor. Bir anlayışlı gülümseme hiç değilse. Yooo, not ederler sadece. "Recaizade Ekrem Bey, edebiyatımızda Hilaliahmer'in görevini yaptı." Necla da yanımdaydı o ders; anlamış, nasıl gülümsemişti bana bakıp. Böyle bir şeyi paylaştın mı mutluluk işte. Süheyla, zavallı hiçbir şey anlamazdı. Kızılay dendi ya, ağlar belki! Bizim kızlar da not ettiler! Onlar ağlamaz bile! İyice belleyip sınavda yinelerler. Ne tatsız olur. Adamı pişman ederler dediğine. Sanatçı adam. Ozan...lığını, eh işte. Şiiri iyi biliyor ama, Ataç gibi. Ötekiler nedir öyle! Ne sersemlik ettim, girdim şu Türkoloji'ye. Tanpınar ne güzel söylemiş: Sen şarlatan bir âlimsin demiş, Caferoğlu. Rahmetli, metotlu bir cahil. Ben de bir deli şairim. Anımsadıkça gülerdi. Gene gülümser gibi baktı yöresine. Kadın başını çevirdi. Eşarbını sıkıladı. Şey sandı demek. Tramvay Tophane'yi geçerken Tophane Karakolu'nun kapısına dikilmiş nöbetçilere baktı uzun uzun. Kim bilir kimler var içerde. Kirli külrengi Osmanlı duvarları, çıkıntılı kemerli, asık suratlı pencereleri, yuvarlak direkler ortasında, gece gündüz nöbetçilerin beklediği yüksek giriş kapısıyla Yedi Sekiz Hasan Paşa zorbalığının köhne anıtı gibi. Bir düştün mü, suçlu, suçsuz, en azı bir dayak yemeden çıkamazsın diyorlar. Biz de düşeceğiz bir gün. Dayakla kurtulacaksak ne mutlu. Milyonla kişi gidiyor Sovyetler'de. Yol mu tıkalı gene? Karaköy'de takılıp kalmasak. Ne güzel güneş açtı. Köprü'sü, Haliç'i... Amma bekledim Refik'i o gün şu kahvede. Akşama da Necla'yla... Yaşamak bu işte. Tatlı değil mi gene de? İnek gibi yaşıyorsun nesi tatlı be? Savaşacaksın ki... Atlasam mı Sultanahmet'te, çoktan uğramadım Adliye Kıraathanesi'ne. Lütfi'nin gelmesi yakındır. Bir dalarsam akşamı ederiz şimdi. Nah Refik işte? Şaşırıp sevinmişti. El edecek, seslenecek oldu; tramvaya filan baktığı yoktu Refik'in, Divanyolu'na aşağı gidiyordu. Kalktı o

da, birileriyle itişerek kapıyı bulup atladı tramvaydan. Karşıya geçip Adliye Kıraathanesi'ne girmişti Refik. Biraz sonra o da daldı kahveye. Masada eğildiği gazetelerden başını kaldırıp da Turgut'u görünce sevinerek kalktı.

— Nerelerdesin yahu?

Kucaklaşıp öpüştüler. Otururlarken,

— Dün geldim, dedi Refik. Ankara'daydım. İki gün aldılar bizi biliyorsun.

— Duyduk. Neymiş?

— Valla anlamadım, dedi Refik. Gözdağı gibi bir şey! Ortaköy'den de bir iki kişi almışlar. Doğru dürüst bir şey de sormadılar. Kerim Sadi'yi nerden tanıyormuşum? Bir de...

Kesip gazetelere döndü,

— Şunlara bir bakıp da çıkalım, dedi.

Kahvede konuşmak istemiyor! Üstüne varmadı Turgut.

— Karşı saldırıya geçmiş Kızılordu, dedi Refik. Almanlara iyi bir şölen çekmişler Moskova önlerinde.

Oturdular. *Tan, Cumhuriyet, Tasvir*, hepsinde vardı haber.

— Berlin'e yürüdükleri günü bir görsek!

Turgut'un özlemine sessizce baş salladı Refik, gazeteleri gözden geçirirken. Faşist sürüler öylesine azgınca ilerlemişlerdi ki, haber doyurmuyordu sanki.

— Olacak belki de, dedi Refik. Bakalım bize neler olacak?

Yılgınlık mı vardı sesinde? Yooo... da, bir bezginlik mi? Olacakmış, belki de!

— Berlin'e girsinler de, ne olacaksa olsun bize de...

Çatışacak mıyız? Ses çıkarmadı Refik. Kafası bir yerde bunun. Sayfaları karıştırırken,

— Japonlar da kötü vuruyor, dedi Turgut, sözü kaydırmak ister gibi.

Refik bir şey diyecekti ki,

— Ne o be? Öööle baş başa vermişsiniz... Bütün gazeteleri de toplamışlar; ooh!

Kapıdan girmiş, yüzünde şeytansı sevimli gülümsemeyle yaklaşan Lütfi Erişçi'ydi.

— Merhaba!

— Merhaba, dedi Turgut da gülerek.

Refik sinsi bir alayla,

— Kumpas kuruyorduk senin için, dedi.

— Valla yaparsınız! Korkulur sizden... Muhittin Ağbi gelmedi mi?

Takılmaları bitirip günlük konuşmalara geçmişlerdi. Kızılordu'nun karşı saldırısını o da pek heyecanla karşılamamıştı. Bakalım, deyip gazeteleri taramaya koyuldu. Eski Türkçe notlar alıyordu. Refik, sık sık uğradığı *Cumhuriyet* gazetesinden söz etmeye başlamıştı. Savaş cephelerindeki gelişmeleri günü gününe bir harita üzerinden izlerlermiş. Gamalı haçlı küçük bayraklar dikiyorlarmış Nazilerin ele geçirdiği topraklar üstüne. Sökmek ağır gelecek o bayrakları şimdi, diyordu. Gazete değil, Hitler'in Babıâli'deki karargâhı.

— Öyle, dedi Turgut. Erkilet Paşa'sı, Peyami'si, Abidin Daver'i, Nadir Nadi'si... Patronu, yamağı...

Refik sessiz kaldı bir,

— Nadir Nadi farklı, der Suat Hanım, dedi. Ötekilere benzemez der. Öyle para, çıkar için...

— Ohaaa!..

Not aldığı gazeteden başını kaldırmadan, ara sıra yaptığı gibi gürültülü bir kabalıkla Lütfi'ydi bağıran. Elindeki kalemi kâğıtların üzerine koyup döndü, gözlüğünü alnına kaldırdı,

— Suat mı söylüyor bunu? dedi, gözlerini kızgınlıkla Refik'e dikerek. Geçmişini sikeyim ben o karının. Kör mü ulan bunlar?..

Kocası Reşat Fuat'a duyduğu kızgınlığın hırsını Suat Derviş'ten mi alıyordu?

— Söyleyin o karıya, böyle saçmalamasın, dedi, ayıp namussuzum. Gazete de mi okumuyorlar?

Önündeki kâğıt tomarına eğilip taradı çabucak, çekti birini,

— Na işte, dedi 12 Ocak. Nadir Bey'in yazısı *Cumhuriyet*'te: Asıl Tehlike! İstilacı komünizma'ymış asıl tehlike! Kudurmuş Alman faşizmi değil, Hitler'in ağzı. İlk gününden, insanlığın baş belasından, komünizmden kurtaracağım dünyayı diye çıkmadı mı herif? Suat da... Yok efendim, para almazmış da. Parayı ne yapsın Nadir Nadi? Babasının aldıkları yeter. Deli midirler, serseri midirler?..

Daha da bindirecekti, Refik kalktı yavaşça,

— Hadi, dedi Turgut'a, geç kalıyoruz!

— Nereye?

Sinsi bir alay gözlerinde.

— Suat Hanım'la buluşacağız, dedi Refik. Gitmişken söylerim bu dediklerini de.

— Bir de selam söyle!..

Gülüşerek kahveden ayrılıp Divanyolu'na çıktılar, aşağı doğru, konuşmadan yürüdüler bir süre. Sessiz bir beklenti içindeydi Turgut. Sultanahmet Alanı'na kıvrılmışlardı ki,

— Ankara'ya gidiyorum ben, dedi Refik. Oraya yerleşeceğim.

Acı çökmüştü içine. Fakülte'de, gizli gizli konuşup dertleşebildikleri tek yakını da gidiyordu demek.

— Fakülte?

Turgut'un sorusunu duymamış gibi yürüdü bir süre. Yüksek Ticaret'in yanından inen yokuşun başına gelmişlerdi. Uzaktaki Marmara'ya baktı,

— Mükrimin Halillerle, Şemsettin Hocalarla tarih yapacağım da ne olacak? dedi. Hazret-i Muhammet Uhut Gazası'na giderken atının yularını kim tuttu? Hazret-i Hamza kılıcını çekince yanında sahabeden kim vardı?

Acılıkla gülümsedi,

— Bıktım, dedi. Bir şeyler olur sandım. Biteceği yok...

Ara sıra yaptıkları gibi, yokuşun altındaki Kadırga, Kumkapı sokaklarına doğru sessizce yürümeye başladılar. İçindeki acı daha da yayılıyor gibiydi Turgut'un. Fakülte'ye geldiği ilk yıl tanışmış, uzun süre partili sanmıştı Refik'i. Öyle kapalı yanları vardı ki, kuşku duymuştu bir ara da. İçkici. Meyhanelerde dolaşır. Babıâli dedikodularını hemen de günü gününe bilir. *Yeni Edebiyat* çıkarken akşam sabah çevrelerindeydi; onlar da yadırgamıyorlardı demek! Hasan Alileri Vasıfları tanımış daha önceleri. Doktor Hikmet'in yakınında bulunmuş. Saygıyla, uzun uzun anlatır.

— Şiirleri ne yaptın?

— Sakladım, dedi Turgut uyanır gibi. Getireyim mi?

Yanıtlamadı Refik. Odun, kütük yığınlarının ardındaki ışıltılı denizi görünce, durdu bir süre.

— Sorup durdular, dedi poliste. Sende Nâzım'ın şiirleri varmış diye.

İrkilir gibi oldu Turgut. Benden mi kuşkulanıyor? Bir sessizlikten sonra anımsamış gibi,

— Yırtar atarsın, dedi Refik, saklayamazsan. Yakalatma da... Acıktım ben. Bir şeyler alalım mı şurdan?

Köşe bakkaldan kendi karnesiyle ekmek, helva, peynir aldı Refik. En sevdiği şeydi. Ara sıra böyle gezmelere çıkınca yaptıkları gibi, ilerdeki Kumkapı mendireğine yürüdüler, denize serpilmiş kayalar üzerine oturup yemeye koyuldular. Turgut acıkmamıştı, isteksiz yiyordu. Çekinmesine yormuş olmalıydı,

— Korkma ya, dedi Refik. Akşama patronlara yemeğe çağrılıyım. Bitsin ekmek!

Ses çıkarmadı Turgut. Sorsam mı, kimmiş patron dediği. Zaten az konuşur, bugün de dalgın gibi iyice. Sessiz görünümüyle görkemli, daha doğrusu kabadayı yapısı uyum içinde; karşısındakinde saygılı bir çekingenlik yaratması bundan. Lamia diye bir kızla gezerdi Fakülte'de bir zamanlar. O mu bıraktı bunu, yoksa... Bırakır mı o kız, bu boşlamıştır. Sımsıkı arkaya taranmış kara saçları, dalgın bakışlı ela gözleri, kemeri belirsiz biçimli burnuyla korsan gemiciye benziyor. Oysa yüzme bile bilmez. Kavga dövüş de bilmez belki. Sen bilir misin? Mahallede dalaşırdık bir zamanlar. Halil iyi dövüşürmüş.

— Bıktım İstanbul'dan.

İnanmamış gibi gülümseyerek baktı Turgut. Refik ağzına doldurduğu son helva parçasını çiğnerken,

— Çok severdim oysa, dedi. Denizli kentleri severim. Ankaralıyım. Lise sona kadar Mersin'de okudum, ablamın yanında.

Sustu. Mersin'deki deniz nasıl diye düşündü Turgut. Böyle olabilir mi? Yeryüzünde bile yokmuş böyle. Sevdiği birinin hakkı yenmiş gibi geldi. Bir mi bütün denizler? Güneşin altında soluklanır gibi ağırdan ağıra kımıldayan maviliğe dalıp baktı bir süre. Duman savurarak giden gemiler, yabanıl ötüşmelerle ordan oraya koşuşan martılar, kıyıda sallanıp duran balıkçı tekneleri, uzakta Selimiye, Haydarpaşa, Kadıköy, bir tül ardında mor tümsekler gibi adalar, dizi dizi odun depolarında hızar vınlamaları, ara sıra çığlığı basarak ge-

çip giden banliyö trenleri, Turgut'u dört yılda İstanbulludan çok İstanbullu yapan tüm şeyler dökülüp saçılmış ortalığa.

— Ne yapacaksın Ankara'da?

Bir süre, gözleri denizde öylece kaldıktan sonra, yeni duymuş gibi döndü,

— Ankara'da mı? dedi. Gazetede çalışacağım. *Sabah Postası*'nın Ankara bürosunda.

Bir Birinci paketi çıkarıp sigara yaktı, Turgut'a da uzattı, almadı Turgut. Aynı dalgınlıkla,

— Kötü şey bu parasızlık, dedi. Annemin ölüsü ortada kalıyordu.

Şaşaladı Turgut. Annesi mi öldü bunun?

— Kaldıracak parayı güç bulduk.

— Annen mi dedin?

Başını salladı Refik.

— Onun için Ankara'ya gittim, dedi. Ağırdı zaten. Yıllardır çekiyordu. Kanser.

Ağır bir sessizlikte denize bakıp kaldılar bir süre. Sormak istemiyordu Turgut; tutamadı,

— Baban yoktu değil mi?

Gene bir duralamadan sonra ağırdan aldı Refik,

— Anımsamam bile, dedi. Bizi annem büyüttü. Ablamla beni. Hademeydi Öğretmen Okulu'nda. Ablam öğretmen çıkınca Samsun'a yolladılar. Yanına aldı beni. Ünlü bir doktora kapıldı sonra. Namussuz, halk düşmanı bir herif. Kandırmış bunu evleneceğim diye; metresi oldu. Kaç kez yemin ettim öldüreceğim diye. Son sınıftaydım lisede, muayenehanede kırılmadık şey bırakmadım bir gün herif yokken girip. Bir de Macit vardı, ikimiz. Yardımcım o da. Trene atlayıp Ankara'ya geldim annemin yanına. Sonra herif geldi Ankara'ya, beni yakalattı. Yüksek yerlerde tanıdıkları var. Karakola çektirip öyle bir dövdürttü ki beni, günlerce hastanede yattım. Anacığım bir deri bir kemik kaldı üzüntüden.

Ağır ağır çekerek bitirdiği sigarasını, orta, başparmakları arasından denize uçuruverdi. Bir duralamadan sonra aldı gene,

— Niye anlatıyorum sana bunları diyeceksin?

Turgut ses çıkarmadı.

— Macit dedim ya, hani bana yardımcı; Rumeliliydi. Bütün çevre tütüncü. Macit'ten duydum Enternasyonal'i ilk kez. Kırlarda filan söylerdik gizli gizli. Burjuvazi, proletarya, komünist, işçi sınıfı, sınıf kavgası. Komintern varmış Moskova'da. Şefik Hüsnü varmış bizim büyüğümüz orda. Falan filan... Bütün bunların anlamını karakolda yediğim o acımasız dayağın sızısıyla kavradım! Kavramak nesi, ta içimde duydum. Paralı, kalantor bir deyyus köpek, bir sözle devletin karakolunda gebertinceye kadar dövdürtmüştü beni. Devlet buydu işte! Bırakmazmış ya daha, o orospu ablama bağışlamış beni. Öyle diyordu kuduz bir komiser yardımcısının yanında. O güne dek öğrendiklerim tatlı, yasak bir oyundu. Sevdiğimiz kişilerle aramızda gizli bir oyun. O gün anladım ki, oyun filan değil öğrendiklerim tütüncülerden, tam acı gerçeği yaşamın.

Deniz kıyısına inip kumsalda yürümeye başlamışlardı. Ses çıkarmaktan korkuyor gibiydi Turgut; keserse bir daha konuşmaz bu oğlan! Refik kafasında bir şeyleri toparlıyor gibi dalgın yürüyor, kumları eşeliyor gibiydi ayaklarıyla. Eğilip bir kayrak taş aldı, avcunda çevirip hoplatarak oynamaya başladı.

— Sizden epey önce geldim ben İstanbul'a dedi. Yol, yoldaş arıyordum. Bir rastlantı ile Yusuf Silsüpür'ü tanımıştım Ankara'da. *Yeni Edebiyat*'tan biliyorsun. Epey çevre buldum onun aracılığıyla. Nâzım'ı tanıdım, Doktor Hikmet'i, Hasan Ali Ediz'i... Tutturmuşlar bir Nâzım muhalefeti. Nedir, ne değildir demeden, Harbiye tutuklaması, ardından Donanma... Alıp götürdüler iki Hikmet'i de. Hasan Aliler kaçacak delik arıyor. Bize de sinmek düştü. İçkiye o zaman alıştım. Reşat Fuat'la da içki masasında tanıştık. İyi içer o da. Doktor Hikmet ağzına koymazdı. Devrimcinin gövdesi vakıf malıdır, kendi mülkü değildir; koruyacaksın onu! Sık sık dediği buydu onun. Doktorluğundan mı derdi, devrimciliğinden mi, bilmem. Yoksa ölçüsüzlüğünden mi? Bazı düşünürüm de, sızı duyarım içimde. Bize zorla hain dedirttiler Nâzım için. En çok da bu Hasan Ali Ediz. Hain bir parti düşmanıymış Nâzım! Dedik biz de! Partili olmuşuz, ne yapacağız başka? Düşünüyorum bugün de, kim hain? Hain olmayan kim? Koyun belli değil, kurt belli değil diyor ya ozan. Bize hain dedirttiler, şimdi de Reşat Fuat, Parti'nin genel sekreteri biliyorsun, Dinamo Nâzım'dan büyük ozandır diyenleri azarlayıp paylıyor. Kendi anlattı;

Suphi Taşhan'ı bir haşlamış; "Bu saçmalıkları sürdürürseniz Küllük Kahvesi'nin dibine batar kalırsınız; partiyi martiyi görmezsiniz. Parti Nâzım'ı tutuyor bugün" demiş. Gözleri dolmuş Suphi'nin, ağlayacak gibi olmuş, Reşat'ın dediği.

Elindeki taşı denize atıp kaydırdı bir iki,

— O da saçma, dedi. Bu ozan ötesinden büyük dedi diye Parti'yi kapatacaksın adama. O da ağlayacak!

Anlamsızca güldü,

— Saçma, dedi. Her şey saçma geliyor bana...

İrkilir gibi oldu Turgut. Salt bir yakınmanın değil, yitirmişliğin sesi bu. Isısını yitirmiş bu ses! Neyini koruyabilir artık?

— Bir şey yapıldığı yok ülkede, dedi Turgut. Edebiyat medebiyat... Bir de böyle saçmalıklar... Parti dedikleri ne yapıyor ki?..

— Bunları yapıyor işte, dedi Refik aynı soğuk gülümsemeyle. Başka şey yapmasına da izin yok!..

Ağzından bir şey kaçırmış gibi, sustu. Eğilip kayrak taşlar toplamaya başladı yerlerden. İzin mi yokmuş? İkircikli kalmıştı Turgut. Sorsam mı? Reşat Fuat'ın parti sekreteri olduğu da kesin demek! Bu öyle diyor. Kurcalasın mı biraz?

— Parti izin bekler mi?

— Ne halt eder beklemeyip de, dedi Refik, daha kışkırtmasına kalmadan. Komintern karar almış, karşı mı çıkacaklar? Desantralizasyon kararı...

Canı sıkılmış gibi,

— Boş ver bunları, dedi. Bilinen şeyler... Var mısın taş kaydırmaya benimle?

Eğilip taşı fırlatacağı sırada durdu. Kıyıya yakın bir yerde martı dalış yapıp bir balık aldı denizden.

— Gördün mü? dedi, ne güzel...

Güldü Turgut,

— Bir de balığa sor! dedi.

Taşı denize savurup sekmesini seyrederken,

— Onu balık düşünsün oğlum, dedi. Martı olacaksın bu dünyada! Balık oldun mu boku yedin!

Ses çıkarmadı, eğilip aldığı yassı bir taşı isteksizce fırlattı Turgut. Üç kez sekti taş, battı. Refik dört, beş kez kaydırıyordu. Kaptırmıştı

kendini; yerlerden yassı taşlar buluyor, istekle atıp kaydırıyor, sessizce seyrediyordu. Ne dese, nasıl girseydi yeniden, bir türlü bulamıyordu Turgut. En çok da, o son dediği sözcüğe takılmıştı. De... neydi? Tam almamıştı da kulağı. Desan...tasyon! Sorsam, hiç söylemez belki de. Geçen yıl gene böyle bir şey geçmişti aralarında. Neydi? Gene Parti'yle ilgili. Sorunca, "O ki duymadın, hiç duyma daha iyi," diye kesip atmıştı. Allah kahretsin; kimse kimseye doğru dürüst bir şey söylemiyor ki... Daha ne söylesin?..

— Bu yıl bitiyor senin değil mi?

— Bilmiyorum, dedi Turgut. Daha tez var.

— Evlenecek misiniz o kızla?

— Hangi kızla?

Düşünme payı kazanmak içindi sorması. Daha düşünmedin demek!

— Necla'yı diyorsun, dedi. Yok öyle bir şey...

— Niye? Akılı kızmış diyorlar. Babası da varlıklı, kalantormuş.

Ne diyor bu oğlan? Alay mı ediyor gibi baktı Refik'e. Yoo, tastamam öyle diyor! Sınava çekiyor belki de beni aklınca!

— Bana ne babasından, dedi. Bokun biri ailesi, dediğin gibi.

Bir duralayıp ekledi,

— Daha askerlik var. Ne olacağımız belli değil. Bir de evlenmek...

Eğilip uzaklara savurdu elindeki taşı.

— Senin bir kız vardı, dedi. Lamia'ydı değil mi?

— Haa Lamia'ydı.

Alaylı bir rengi vardı sesinin. Elindeki taşları, oyundan bıkmış gibi kumsala attı.

— İyi kız Lamia, dedi ağır ağır yürürken. Ama, bizim gibi çulsuzun biri o garip de. Evde kalmış iki ablası var. Lamia öğretmen olunca aileyi kalkındıracaklar!

Aynı acılıkla güldü. Kumları ayağı ile sinirli sinirli eşeleyerek yürürken,

— Namussuz para, dedi. Onsuz hiçbir şey olmuyor.

Sessizliğe batıp kaldılar birden. Turgut'un, ne konuşmak geliyordu içinden, ne bir şey sormak. Martı çığlıkları bastırdı. Motor patpatları, gemi sesleri. Tek tük sözcükler dışında Refik de konuşmadı bir daha. Yanlış mıydı Refik'in dedikleri? Doğru olduğu için mi tat-

sızdı yoksa? Refik de mutlu değildi söylediklerinden belli ki. Ölçüleri değişmiş bunun. Hep mi böyleydi? Bir küçük tutuklama, annesinin kanserden gitmesini... mi? Yok, bu daha derinde. Karışık sokak aralarından sessizce yürüyüp Çarşıkapı'ya çıktıklarında ayrıldı Refik.

— Ankara'ya gelirsen, uğra bana, dedi. Haber'de olacağım.

— Olur, dedi Turgut. Biz de Fakülte'deyiz işte...

Dudaklarında solup kalmış bir gülümsemeyle Çemberlitaş'a doğru uzaklaşan Refik'in ardından baktı bir süre. Döndü, Beyazıt'a doğru yürümeye başladı ayaklarını sürter gibi isteksizce. Güneş gitmiş, soğuk basmıştı. Pardösüsünün yakalarını kaldırıp sağa sola bakındı. Ne gideceğim Fakülte'ye bu saatten sonra; dörde geliyor. Necla'ya mı gitsem? Varlıklıymış babası. Yalan mı? O babasının ben...

Yavaş yavaş sağlığa dönüşle yaşanan mutluluğun tadına varamıyordu Necla. Yitirdiği bir şeylerin ağırlığını taşıyordu içinde. Ne yitirdim? Bir daha dönmemek üzere sağlığım mı gitti yoksa? Aslında ne yitirdiğini biliyor, ne de yitirilmiş bir şeylere özlem duyuyordu. Azalıp eksilenin bıraktığı bir boşluk da yoktu içinde. Bir dolgunluk vardı tersine, günden güne büyüyüp içini kaplayan sızılı bir dolgunluk. Annesinin, hastalığı boyunca gösterdiği aşırı düşkünlük de az bunaltıcı olmamıştı. Oldum bittim sıkıcıdır bu kadın. Ne severmiş beni! Bilmiyor muydun? Bu kadarını bilmiyordum, ne yalan söyleyeyim. Anne olunca öğrenirsin! Batsın anneliği. Anne filan olacağım yok benim. İnsanlar birbirinden tatsız, sıkıcı. Çocuklar da ayrı bela olmalı. Çocukları severdim ben oysa. Annemi sevmez miydim? Babamı da severdim. En tatsızı da o aslında. Annem zavallı, bana sarılışı da ondan besbelli. Ne çok şeyi açıklıyordu o sabahki konuşmaları. Eşref Bey'in Ankara'ya gideceği sabah, tuvaletten dönerken, bir rastlantıyla, aralık yatak odaları kapısında kulağına çarpan çatışmalarını düşündükçe annesine duyduğu acıma kızgınlığa dönüşüyordu. Annesiyle babasının kavgalarını ne görmüş ne de duymuştu daha önce. Çok küçükken ufak tefek hırlaşmalar olurdu gibi kalmıştı aklında bazı bazı. Yatak odaları hep kapalıydı; dışarıya giz sızdırmazlardı. Annesinin birkaç kez gözleri şiş şiş odadan çıktığını çok uzak bir düş gibi anımsıyordu. Erken yaşta yatılı okula git-

mesi ev içinde dönenlerle ilgisini kesmişti. Umursamıyordu da; babası, annesi ona gerekli gereksiz para veren, istediğini, istemediğini alan, biraz uzağındaki en yakınlarıydı. Babasına düşkün denirdi eskilerde; Eşref Bey için de övünç konusuydu bu. Daha dünyayı bilmediğim günler. ilk soğuduklarım da onlar oldu gibi. Olup bitenleri kavramaya başlayınca kafama ilk çarpan, ülkeyi elinde tutan şebekenin ortaklarından babamla ona sersemce bir bağlılıkla karılık eden annem oldu demek. Kimileri yakınlarını en son görürmüş gözü açılsa da. Sevdiklerine uzun süre toz kondurmak istemezmiş. Bilincin epey gelişmesi gerekirmiş oraya varması için. Çevreme bağlayıcı, tutucu böylesi bir sevgi oluşmamış içimde benim, ne iyi. Niye saklayayım, kuşkusuz etkisi var O'nun da, gözümün böyle doğrudan çevreye açılmasında; ama ben de bekliyormuşum demek. Turgut'un bir iki sözüyle olacak şey mi bu? Bir iki sözle değil, bir içten yakınlaşmayla; eski bağlarından bu kopardı seni. Ne yakınlaştık ya! Neyi, neden yitirdiğinin tam bilincine varma çabasındaydı artık sağlığına kavuştukça. Ele geçirmek istemiyordu yitirdiklerini, istemeyecekti de. Turgut'a duyduğu yakınlığa karşı çıkmakla, olup biteni yadsımakla başlamıştı denemeye. Duymuyor muydu gerçekten? Ta içinde kıpır kıpır dolanan şeylere çiğnenmiş onuruyla öyle düşmanca bakıyordu ki, varlığından söz etmek yoksamaktan çok daha ağır, çok daha güçlü. Yüzü kızarıyordu, sağlığını yitirdiği günlerde Turgut'a tutkusuyla nelere katlandığını anımsadıkça. Ya o ağlamaklı bakışlarım. Sersem ben, evlenmeyi bile kurdum. Şimdi kurmuyor musun? Kesinlikle kurmuyordu; hiç değilse bu konuda ikircikli olmamasından mutluydu. Evlenmek, işte böyle bir eve tıkılmak, yemek pişirip çocuk doğurmak, erkeğini beklemek, bir süre sonra da sevişmenin tadını tuzunu yitirmek olmalı. Tadı tuzu mu var ki sevişmenin? Kimi sıra kendini, kimi başkasını aldatmak, sevişme dedikleri. Sağlıksız, aşırı duyarlılık bir bakıma da. Niye böyle düşünüyorum? Belki de kendimi aldatıyorum. Tam sağlığıma kavuşmadım daha, duyup düşündüklerimde de bir terslik olacak. Babamın o küçültücü sözlerine annemin ürkek tepkisiyle örselendim de ondan mı? Saçma! Her şeyi asıl şimdi yerli yerine koyabiliyorum. Ne biçim kadın? Gören bir şey sanır. Saçı, başı, giyimi, kuşamı, sırasında iyi kötü bir iki söz edebilmesi. Sonra, "Kes zırıltıyı!" deyince adam, susacak! Hele önceki di-

retme çabası! "Ben mi, ben mi sokuyorum burnumu senin işlerine!" deyişi titrek, ağlamaklı sesiyle. "Sersem burnunu benim işlerime sokma!" diye hırlamış adam. Bir de terzi kadın var. Kulağıma çarptıydı bir ara; kim dediydi? Nasıl götürmüşler bu evliliği bunca yıl? Nasıl götürüyorlar? Anneme sorsam mı bu terzi kadın işini? Sana ne? O da sana sormaya kalkarsa? Kalksın. Umurumdaydı. Sorsun, anlatırım her şeyi. Anlatır mısın? Çekinmem yani, anlatırım istersem. Nesini anlatacağım; anlayacak kafa mı var bu kadında? Hem neyin var anlatacak; Turgut'u mu anlatacağım? Öncekileri! Ne vardı ki Turgut'tan önce? Bir Turgut mu var? O da yok şimdi. İnanmıyorsun ama, gerçekten yok! O da öğrenecek bunu. Hem de öyle öğrenecek ki, o baldırı çıplak beyinli budala, bir daha unutmamacasına. Ne yaman devrimci olmuşsun sen! Babana hırsız, de, sonra onun malına mülküne yaslanıp baldırı çıplak de ona da! Ondan duymuştum ilk, kendine o yakıştırmıştı bu sözcüğü. O böyle mi söyledi? Söylemedi; alaylı övünür gibi daha çok. Amaan; bunlar mı devrimci? Diyorum ya, bunların beyinleri baldırı çıplak! Bırak onları da biraz kendine bak sen! Doğru, kendime bakmam gerek. Bu günlerce süren ateş sinirlerimi yedi bitirdi. Elinde bir bardak sütle kadın geldi işte! Pencere önündeki koltukta arkası dönük oturan Necla'ya çekinir gibi yaklaştı Mükerrem Hanım, süt bardağını komodinin üstüne koydu. Bir şey bekliyormuş gibi suskun kaldı bir süre; sonra aynı çekingenlikle,

— Bir konuyu konuşmak istiyorum seninle Neclacığım, dedi. Yorgun değilsen...

Böyle giriş yaptığına göre önemli olmalıydı. Pencere önündeki öteki koltuğa oturdu, beceriksiz bir gülümsemeyle baktı Necla'ya. İsteksizce gülümsedi Necla da,

— Niye yorgun olayım? dedi. Ateşim de yok artık.

Acılaşır gibi olmuştu Mükerrem Hanım'ın bakışları,

— Bin şükürler bugünleri gösteren Allahıma, dedi mırıldanır gibi.

Tepkisiz, öylece bakıyordu Necla. Gevelemese de başlasa artık. Gene bir duraladı Mükerrem Hanım,

— Derece koydun mu? dedi. Dört oldu.

Başını salladı Necla. Koltuğunun altındaki dereceyi çıkarıp baktı: 36,6.

— Yok ateşim, dedi. Düştü işte...

Uzanıp aldı dereceyi Mükerrem Hanım, cama yaklaştırıp baktı, döndü sevinçle,

— Terli filan değildi kolun değil mi? dedi.

— Değildi. İyiyim.

Atlattık. Mükerrem Hanım elindeki dereceyi yandaki komodine bıraktı, bir süre sevgiyle baktı kızına,

— Bu Frank, doktor değil Lokman Hekim vallahi! Bugün yarın düşecek diyordu. Telefon edeceğim.

— İyi, edersin, dedi Necla, kızgın bir evecenlikle. Konuşacağız diyordun...

Durgunlaşır gibi oldu Mükerrem Hanım. Nasıl başlayacağını mı düşünüyor? Frank da iyi doktor. Sayesinde yaşıyorum adamın. Paranın sayesinde yaşıyorsun. Bunların parasının. Varlıklı bir soydan olmasan hapı yuttundu. Ne çok insan pisi pisine ölüp gidiyor. Bizim ayrıcalığımız var. Kapı mı çalındı? Turgut'muş! Gelemez. Gelmesin daha hem. Uzattın Mükerrem Hanım. Tedirginlikle kımıldadı, uzanmış ayaklarını koltuğun altına çekti yavaşça. Amma güç görev yüklenmiş bu!

— Bak Neclacığım, ben senin annen olarak görev saydım duyurmayı.

Duralayıp toparlanmaya çalıştı. Amma meraklandırdı kadın! Dedikodulardan açarsa... Görev saymış duyurmayı!

— Aklına bir şey gelmesin, dedi Mükerrem Hanım çekingen bir sesle. Karar vermek sana düşer doğal ki... Biz sadece...

Hanife girip de Turgut Bey'in geldiğini söyleyince bir yükten kurtulmuş gibi oldu Mükerrem Hanım. Nedenini kendi de bilmeden sevinmişti sanki. Necla'ya baktı,

— Alayım mı buraya? dedi.

Necla doğruldu yavaşça,

— Hayır, ben çıkacağım, dedi.

Turgut'un gelmesine duyduğu sevinci saklayamıyordu ya, annesinin bir iki sözle uyandırdığı merak öyle ağır basmış ki, yenemedi,

— Siz tamamlayın, dedi. Hanife alsın içeriye Turgut'u.

Mükerrem Hanım bir duraladı, toparlandı hemen,

— Yok, dedi. Öyle bir iki sözle olmaz. Konuşuruz nasıl olsa...

Kalktı, beklemeden çıktı odadan. Hay Allah, ne söyleyecekti bu? İsteklim çıkmış olmasın! Ağzı onu okşuyor gibi. Güldü. Hiç isteklisi çıkmamıştı bugüne dek. Annemin de böyle konuştuğunu anımsamıyorum. Yağlı kısmetse kaçırmamalı! Görsün o baldırı çıplak da! Şakayla kullandığı sözcükler birden acılaştı içinde. İsteklim çıktı, bu baldırı çıplağı bırakıp ona varacağım! Oynadığı acılı gülünç oyunla yadsımaya çalıştığı sırnaşık mutsuzluk yeniden canlanıp karşısına dikilivermişti. Ters düştüm gene; gözlerim mi dolacak? Saçma. Geçti onlar. Bu pis hastalık bazı şeyleri temizlemeye yaradı hiç değilse. Kalkıp aynaya yaklaştı, saçlarını düzeltti eliyle; bir süre yüzüne, halkalanmış gözlerine baktı. Çok mu değişmişim? Neysem oyum işte. Yoo, çok değiştiğimi biliyorum ben. Sanıyorsun! Annem yüzüme renk gelmiş diyordu bu sabah. Günlerdir uğramadı; Turgut nasıl bulacak bakalım? Giysilerini değiştirip de odadan çıkarken gözü komodin üstündeki süte ilişti, alıp istekle içti. İyiyiz, yırttık kefeni. Salona girdiğinde annesiyle Turgut oturmuşlar, karşılıklı susuyorlardı. Bitmiş sözleri. Necla'yı görünce gülümseyerek ayağa kalktı Turgut. Uzattığı eli bir anda sıcak, sımsıkı kavramıştı Necla'nın ince kemikli parmaklarını. Ne katı eli varmış bunun! Hastalıktan bu yana ilk kez ayakta görüyordu Necla'yı.

— Sevindim, dedi aynı sıcak gülümsemeyle. Atlatmışsın. Bilmeyen hasta demez.

— Öyle, dedi Necla. İyiyim. Atlattık. Hoş geldin. Sen nasılsın?

Düşülecek bir yanlışı ivedi önlemek çabasıyla Mükerrem Hanım kesti hemen,

— Yoo, dedi, tam atlatmış değil daha. Şükür bugünlere. En az dört ay dinlenmesi gerekir diyor Frank.

Ters ters bakan Necla'dan çekinmiş gibi bıraktı sözü. Annesinin dediklerini duymamıştı sanki,

— Haftaya bir uğrayayım diyorum Fakülte'ye, dedi. Öyle göreceğim geldi ki...

Mükerrem Hanım bir şeyler demek isteğiyle kımıldadı; göze alamamıştı; umarsızlıkla kalktı hemen,

— Çay içersiniz değil mi? dedi.

Yanıt beklemeden çıktı salondan. Annesinin ardından soğuk bakan Necla'yı görünce gülümsedi Turgut. Şimdi de dönmüş ona bakı-

yordu aynı soğuk bakışla. Yalnız gözleri değil, bakışları da karaydı. Hem de kapkara. Düşmansı bakıyor bu kız bana. Bir an kaldılar öyle. Tedirginleşmişti Turgut. Necla kalktı birden,

— Sen orda rahat değilsin, dedi. Şöyle geçelim, burası daha aydınlık.

Pencereye yakın koltuğu göstermişti Turgut'a. Karşısındaki basık koltuğa yerleşti kendisi de. Hemen arkasında büyük kanepe görünüyordu, daha önce seviştikleri kanepe. Bilerek mi yaptı bunu? Bilerek yaptım. Hem de nasıl! Bir ışık oyunu muydu pencere önündeki yüz değişimi, gülümsemiş miydi yoksa? Turgut'un düştüğü gerilimin ayrımına varmış da gevşetme gereği duymuş gibiydi. Gülümsedi gerçekten de, sırtını yavaşça dayadı basık koltuğa,

— Ne haber? dedi. Neler oluyor dışarlarda? Ölmedik işte!

Öyle rahat, umursamaz deyişi vardı ki, yitirmişti doğallığını. Turgut da gülümseyerek bakıyordu.

— Ölmek de nerden çıktı? dedi. Hasta oldu diye hemen ölür mü insan?

Yüzünde bir bulut gezinir gibi oldu Necla'nın. Hastalığını bile küçümsüyordu bu oğlan. Çoktan geberip gitmiştim budala! Turgut da sezinlemiş miydi ne, sözlerinin yarattığı ters tepkiyi; ekledi yavaşça,

— İyi, dedi. Her şey bildiğin gibi.

Bildiğim ne kaldı ki? Yeniden öğreneceğim her şeyi. Sana da öğreteceklerim var. Mükerrem Hanım elinde çay tepsisi ile geldiğinde Necla söze girememişti daha. Aranıyordu. Neyi arandığını da bilemiyordu. Tepsiyi bırakıp çıktı Mükerrem Hanım. Gözü tabaktaki üzümlü keklere, kurabiyelere takılmıştı Turgut'un. Vesika ekmeği daha küçülecekmiş diyorlar! Hem de kapkara. Bu kız niye ölsün bu evde? Uzanıp çayı aldı,

— Sovyetler saldırıya geçti Doğu Cephesi'nde, dedi. Duydun değil mi?

İlgilenmemiş gibi baktı Necla.

— Öğle radyosunda vardı bir şeyler galiba, dedi. Tam dinleyemedim. Ne olmuş?

Isırdığı üzümlü keki istekle çiğneyip çayını yudumlayarak bakıyordu Turgut'a. "Ne olmuş?" sözündeki soğuk örtüyü yayıp uzatarak

Turgut'un etine değdiriyordu sanki bu bakışıyla. Kızgınlığını ağır sözcüklere dökme gereğini duymuş gibi,

— Faşist köpeklere başladılar derslerini vermeye, dedi Turgut.

— Yaa! Pek güzel...

Uzanıp bir parça kek daha aldı Necla. Aradığını bulmuştu; Turgut'ta yarattığı sinirliliğin ayrımındaydı. Bir sevmişti ki çayı da. Gözlerini dikip bakışına şunun!

— Yorgunsun daha. Kolay değil, o kadar gün ateşten sonra...

Bak ne diyor oğlan! Tutamayıp dikeldi yavaşça,

— Ne yorgunu, dedi gülümseyerek, eskisinden iyiyim. Baksana yiyişime!

Boşalmış çay bardağını masaya bırakıp Turgut'a doğruldu,

— Dedim ya, pek güzel, dedi. Devrimciliğe kalkışanlara epey sermaye çıktı övünüp şişinmek için. Başka şey geldiği yok ellerinden.

Yaslanıp koltuğa gözlerini Turgut'a dikti inceler gibi; almış mıydı payını? Almıştı, hem de pek güzel almıştı. Bir sessizliği gene Necla bozdu,

— Belki de iyi oldu bu hastalık, dedi. Uzun geceler düşünmeme yaradı.

Bir duralayıp aldı hemen,

— Şunun ayrımına vardım, dedi. Bir sürü boş söz. Kimsenin başka bir şey yaptığı yok. Şiir okunsun. Bir iki roman; *Kuyucaklı*, İnsanlığın Hali. Bir iki kitap, broşür daha, bir yerlerde kalmış nasılsa... Bir sürü de çene. Konuş babam konuş!

Üstüne dikilmiş kara gözlerin suçlayıcı ışıltısından sığınıp kurtulabileceği bir kuytu arıyormuş gibi sinirli sinirli bir iki kımıldadı Turgut. Şaşkınlığını örtbas edememişti, sarılabileceği sözü de bulamıyordu. Ne olmuş bu kıza böyle! Necla hiç de oralı görülmeyen, gevşek, umursamaz bir değinimle eğilip Turgut'un masaya bıraktığı boş fincana uzandı,

— Bir çay daha?..

— Sağ ol. Hayır.

— Sormadım, bağışla; kahvaltılık bir şey ister miydin? Reçel, peynir filan. Bu saatlerde yerdin sen...

Bu sıcak ilgiyle şaşkınlığı daha da artmıştı Turgut'un; kekeleyecekti nerdeyse.

— Sağ ol, dedi, tokum. Bir şeyler yedik bir arkadaşla.

Necla uzatmadan yine arkasını koltuğa yaslayıp baktı Turgut'a. Bacak bacak üstüne de at! Böyle iyiyim...

— Onu diyordum, diye aldı. Daha savunduğumuz ideolojiyi bile bilmiyoruz doğru dürüst. Ne okuduk Marks'tan? Engels'ten, Lenin'den? Temel kitapları diyorum. Yanlış yorumlama sakın. Kuşkum filan yok tuttuğumuz yolun doğruluğundan. Ama yeter mi bu kadarı? Bir iş yaptığımız yok, çeviri yapsak ya bari. Yok, yasakmış! Nâzım'ın şiirleri de yasak, okunuyor işte pek iyi. Korkaklık iyice beceriksiz etmiş; diyorum ya, midem bulanıyor benim artık bu boşluktan. Fakültesinin de içine. Bırakmayı bile geçiriyorum bazı. Yapmacık her şeyimiz. Halide Hanım'ın doğru dürüst bilmediği İngiliz edebiyatını ben öğreneceğim de başım göğe erecek! Her şey iğreti bu ülkede. Minik bir sürü karınca, balon üstünde geziniyor.

Balonu, karıncayı da nerden bulmuştu? Bir doyumla sustu. Yorulmuştu aslında, belli etmemeye çalışıyordu. Bir gösteri becerisiyle sıraladığı sözler nasıl da doğruydu! Kafasındaki her şey de iyice aydınlığa kavuşmuştu sanki, böylece. Yabancı dil bilmediğini, tembelliğini nasıl da ustaca vurmuştu Turgut'un yüzüne! İstedim mi senden on kat iyi yaparım bu işi baldırı çıplak kafalı! Bu sözü de ne iyi bulmuştu! Her attığı yerini bulmuştu belli ki, kendini alamadığı bir durgunluk içindeydi Turgut. Hadi kımıldasana! Hiç mi söyleyecek sözün yok? El atmamı mı bekliyorsun? Atacağım, kaygılanma! Hem de öyle bir atacağım ki...

— Bilmem yanlış mı düşünüyorum?

— Yoo, dedi Turgut soruyla aymış gibi doğrularak.

Aynı aşağıdan alışla ekledi yavaşça,

— Daha doğrusu ben de bilmiyorum ne diyeceğimi. Benim de içimde dolanıp duran şeyler, bunlar, inanır mısın?

Bozulur gibi olmuştu Necla. Hiç de çarpıcı olmamıştı demek söyledikleri. Sevinmem için neden mi bu? Turgut aynı içtenlikle mi sürdürecekti gene? Dalgınlıktan kurtulma çabasında bu, sanki.

— Kaç kez çekip köye gitmek geldi içimden. Bağla uğraşayım dedim; çalışayım kendi başıma. Senin gibi iki dil bilmiyorum ben. Ekmek parası derdi de var, öğrenciliği boşladım mı. Devrimci eylem

buralarda, İstanbul'da filan yoğunlaşır. Ne yaparsın dışarda? Toprağa karışıp gitmişiz sonunda...

Nasıl sıcak bir dertleşmeyle konuşuyordu! Direnci yıkıldı yıkılacak, dopdolu bir duygululuk kuşatıp sarsıvermişti Necla'yı. Aşına koyduğum ağıyı yememiş gibi bu. Ya çeker giderse gerçekten. Önce karar ver eşşek! Kalsın mı istiyorsun, gitsin mi? Ne bileyim, verdim ya karar! Keşke ölse miydim? Ben de gider mişim peşi sıra? Niye anlamıyor ona saldırdığımı? Saldırmıyorsun ki sersem; kazıyıp ortak duygularını çıkarıyorsun. Toparlandı başkaldırır gibi, alaylı bir gülümsemeyle baktı Turgut'a,

— Aynı şeyi söylemiyoruz, dedi.

Daha da üstten alarak ekledi,

— Kaçaklıktan söz etmiyorum ben. Senin dediğin, bağışla, aranma bir tür sığınmak için. Kişisel mutluluklar! Ölümle yüz yüze geldin mi anlıyorsun ne boş şeyler olduğunu. Ne etsek takılıyoruz oysa, ağır basıyor bencil yanımız. Köye gitmek doyumsa, hiç durma buralarda!

Bakışlarına giz dolu acılık verme çabasıyla gözlerini Turgut'a dikti bir süre; ağır ağır sözcüklere tek tek bastırarak,

— İnandığın, yürekten bağlandığın görevini tam yerine getirmesi asıl mutluluk. Ötesi boş. Biz ne yaptık, ne yapıyoruz, ona bak!

Tastamam doğruyu söylemenin tadı, ağırdan dağılarak içini kaplamış, bir üstünlük duygusuyla doyuma vardırmıştı. Gerçekten iyi oldu. Yalnız ses veren sözcükleri sıralamak değil bu; inanmasam nerden bulacaktım bütün bunları! Nasıl kıpırtısız kaldı! Oysa öyle aptalsın ki sen bu yakışıklılığınla tutup... Cehennemin dibine onun yakışıklılığı. Unuttun mu bu kanepede... O da unutmamıştır. Şaşaladı biraz, o kadar... Dalgın, gizleyemeyeceği kadar sevecen, biraz da yenik bakıyordu Turgut. Nerelere varmış bu kız! Artık nasıl oyalarım? Umarsız kaldı bir süre. Toparlandı, baş eğmeye katlanamayacağını bildirir gibi,

— Senin düşünmeyeceğin kaçaklığı ben de düşünmem, dedi.

Sertelmekten kaçma gereği duyuyordu. Sözü çatışma alanından kaydırmak ister gibi gülümsedi; şakaya vurdu birden,

— İnandım, dedi. Hastalık gerçekten yaramış sana!..

Ara sıra yaptığı takılmaları anımsatır gibi gözlerini salonda, tavanlarda dolaştırdı, aynı anlamlı gülümseyişle ekledi yavaşça,

— Bir de bu ev olmasa!

Donup kalmıştı Necla. Şu ite... Dili tutulmuştu sanki. Kovayım mı şunu? Saçmalama! İlk kez mi söylüyor? Eski oyununuz. Onun oyunu, benim değil! Hem şimdi öyle mi? Ateşim mi çıkıyor benim? Şu ev olmasa... Annen baban olmasa... Sen de olmazdın belki o zaman hergele... mi?.. Küçülme! Nasıl dururdu bu herif karşısında böyle alayla, şu bakışlarına bak! Ölmüştüm ben ulan, bu ev olmasa! Umrunda mı onun? Ağlarsam bir de. Gülümsedi,

— Doğrusun, dedi. Babandan kalmış beş on dönüm bağ bile, söyledin, nasıl çekiyormuş seni. Sıkıştın mı düşler kurarmışsın kaçıp sığınmak için. Her şeyi sen öğrettin bana, eskisin benden. Şimdi ortaya çıkıyor bu yanın. Diyorum ya, kuşkuya düşürdün beni... Sen bir karış topraktan bile kopamamışsın daha...

Nasıl, beğendin mi? Karşılıklı bakışıp kaldılar bir an. Gülmüyorlardı. Oldu mu Turgut Bey? Eşit bakışıyoruz işte. Olur mu hiç, saldıracaksın! Nasıl katlanırsın eşit olmaya? Başlayacaksa başlasın savaş! Başlamadı mı? Suskun, dalmış bakışı içinde çelişkili duygularla bocaladığı belliydi Turgut'un. Necla'nın gözlerindeki acı mutluluğu sezinlemiş olmalıydı; doğruldu yavaşça,

— Kavgaya gelmedim buraya, dedi. Gerçekten çok sinirli olmuşsun. Gideyim ben...

Kalkmaya davrandı yavaşça. Gidersen git! Yalnızlık duygusuyla ürperip kalmıştı birden. Nasıl gider şimdi? Annette oyununa bile başlamadık daha!

— Ne o? dedi, konuşmaya da dayanamıyorsun artık!

Turgut duralamıştı. Almasına bırakmadan ekledi Necla,

— Bu da kaçaklık değil mi? Oturup arkadaşça tartışacağına...

— Tartışmaya her vakit varım, dedi Turgut kısıklığını bastıramadığı bir sesle. Sen kavga istiyorsun. Ben kavga düşünsem, gelmezdim.

Kurduğu egemenliğe güvenini belirtir gibi aşağıdan aldı Necla,

— Kavga istediğimi de nerden çıkarıyorsun? dedi. En temel duygularıma yapılmış bir saldırıya gerekli yanıtı verdim, o kadar.

Dimdik baktı bir süre,

— Kavgayı seninle değil, gerçek düşmanlarla istiyorum ben, dedi.

Salona giren annesini kollamış gibi bir an duraladıktan sonra,

— Onun dışında her şey vız gelir bana, diye devam etti. Annemmiş, babammış, bu evmiş; fukara halkın soygunundan edinilmiş mal mülkmüş bir sürü, inandıklarım söz konusu oldu mu her şey vız gelir bana. Tümünün Allah belasını versin gerekirse! Bir daha sen de kalkma böyle tatsız şakalara! Batsın ailesi de, malı mülkü de! Cehennemin dibine kadar hepsi...

Neye uğradığını anlamadan donup kalmıştı Mükerrem Hanım. Gözlerini birbirine dikmiş çakılı gibi duran Turgut'la kızına şaşkın bakındı bir iki; oturmadan, içgüdüsel bir kıpırtıyla boş bardakları toplayarak kaçar gibi çıktı salondan. Bardaklar, kaşıklar öyle şangırtı yapmıştı ki, elleri mi titriyordu ne?

— Bravo, anneni kaçırdın!

İrkilmeyi atlatmış Turgut'un aynı alaylı bakışla bu küçümseyici sözleri gene bir kızgın yalaza dolaştırdı Necla'nın içinde. Sakın ha! Dayanmalısın, yol bitti bitecek. Alaylı bir gülümsemeyle aldı o da,

— Asıl sana bravo, dedi. Kaçmaya kalkmadın Mükerrem Hanım gibi; yiğitsin!

Aynı gülümsemeyle baktı bir süre, ekledi yavaşça,

— E, erkeksin ne olsa!

Vuramadım gene yeteri gibi. Birden bulamıyor ki insan. Kötü olmadı gene de; gülümseme dağılıp gitti suratında baksana. Yerini buldu demek. Turgut'un yüz çizgileri gerçekten karışıvermişti; solar gibi oldu. Doğrulup dik dik baktı Necla'ya,

— Bana baksana sen! dedi; ne istiyorsan söylesene. Böyle iğneler...

Necla gözlerini kırpmaktan korkar gibi mutlulukla bakıyordu. Geldi işte!

— Söyleyeyim.

Aynı gerginlikle biraz daha bekletti Turgut'u, gözleri gözlerine çakılmış. Sonra şaşırtıcı bir yumuşaklıkla,

— Seni, dedi yavaşça fısıldar gibi.

Şaşkınlığını yenmeye çalışan Turgut'tan bir an bile ayırmıyordu gözlerini. Hadi kasıl Turgutçuğum! Seni istiyorum işte. Kaçak gibi

bırakıp gittiğin biri istiyor seni. Yalnız erkekler mi ister? Bak bunu da söyleyeyim; Annette oyunu başladı, her şey açık olmalı artık!

— Yadırgadın mı? dedi birden. Yalnız erkekler mi ister?

Bir şeyler diyecek oldu Turgut, beceremedi sanki. Diyecek neyi vardı ki? Necla sürdürüp ekledi hemen,

— Yeni değil ki, dedi. Günlerdir istiyorum seni...

Sustu. Korkuyla susmuştu biraz da. Yoksa doğru mu söylediklerim? Böyle kolayca nasıl söyleyebilirdin doğru olmasa? Çok mu kolay oldu? Nasıl kolay oyunmuş bu! Oyun değil. İyi biliyorum oyun değil bu. Ben bu adamı... Güçlüyüm, göreceksin. Haydi Turgutçuğum, Mükerrem Hanım uğramaz bir daha buralara. Yeminli misin yoksa bana yaklaşmaya; çamura düşmekten mi korkuyorsun? Niye yalnız benim yazgım olacakmış! İstiyorum. Ellerini açık bir istekle uzattı Turgut'a. Bunu da yapabilmişti işte. Fırtına öncesi kabartılarla kıpır kıpır bir deniz gibiydi içi. Turgut uzanıp da sıcak ince parmaklarını sert avuçlarıyla kavrayınca ürpertilerle oyunu bozmak, bağıra çağıra uzaklaşmak geldi içinden. Düşme bu tuzağa sakın! Kim düşmesin; ben mi, bu mu? Kime tuzak bu? Diretti; yıkıldı yıkılacak atlatmıştı içindeki çöküntüyü. Sonuna dek sürdürebilirdi artık. Turgut kollarıyla kuşatınca da kaçma duygusuyla sarsıldı bir, sonra bıraktı kendini. Ayakta başladıkları ateşli öpüşmeler denetim duygusunu iyice köreltip de arkadaki uzun kanepeye yumuşakça uzandıklarında Turgut, soluk soluğa bir fısıltıyla, kendini alamadan Necla'nın adını yineliyordu. Necla'nın sıyrılan eteğinin altındaki çırılçıplaklığıyla tıkanıp kalmıştı sanki. Adını şimdi kesik kesik yinelediği Necla'nın derin iç çekişleri, solumaları egemenliğini kurmuş gibiydi. Koridordaki ayak sesleri Mükerrem Hanım'sa gelmez Turgutçuğum cehenneme erkeksin sen hem de böyle nasıl... sevmeyeceğim seni... Ne aptalız!

Nasıl gelsindi Mükerrem Hanım? İlk kez tanık olduğu kavgalarını görüp Necla'nın gözlerini Turgut'a dikerek sıraladığı ağır sözleri duyunca –en ağırını da ailesine hem de!– umarsızlıkla salondan kaçıp kurtulmaktan başka bir şey düşünememişti. Mutfağa girdi çıktı şaşkınlıkla, Hanife'ye saçma sapan işler vermeye kalktı. Patates soysunmuş! Patates pişse bari bu evde. Eşref'e kızartır bazı. O da Ankara'da. Odasına kapanmak istedi, olmadı. Kulağı salondaydı; her

an, belki de öyle olmasını istiyordu içinden, daha büyük gürültüler bekliyordu. şaşkınlığı içinde sevinmişti de; kendiliğinden bitiyordu bu iş! Bir ara sesler kesilince, suç işler gibi kapıya yaklaştı yavaşça. Sessizlik içindeki fısıltılı seslere bir anlam veremedi önce. O anlamı vermek istemiyordu daha doğrusu! Katlanacaktı, ne yapsın. Barıştılar demek. Genç bunlar, öpüşecekler! Yorulmasa bari. Frank... Üstteki buzlu camla çıktası arasındaki incecik aralığa çekinerek eğilmesiyle başını utançla çevirip çakılmış gibi kalması bir oldu. Yüzüne birden öylesine kan yürümüştü ki, başındaki damar çatlayacak sandı. Ahlaksız oros... Toparlanmaya çalıştıkça daha da ağırlaşıyordu sanki. Bir yanıma mı inecek? İnsin! Ne yapayım ben şimdi? Bu kız... Allahım sen... Koridordaki ayak sesiyle aymış gibi döndü, yaklaşan Hanife'ye doğru yürüdü içgüdüsel biçimde, sesini iyice kısarak,

— Ne dolaşıyorsun? diye tersledi. Çağırdık mı? Defol odana.

Kız ürkekçe çekilerek koridorun öte başındaki odasına kapanınca ellerini ovuşturup salonun kapısına baktı bir süre. Şeytan diyor, git... Nasıl yaparım? Rezil olalım iyice. Yatak odasına geçip kolonya şişesini aldı, avcuna doldurup şakaklarını ovdu, burnuna çekti. Kendine gelir gibi olmuştu. Dışarda açılıp kapanan kapı seslerine kulak verdi. Banyo kapısı... Bütün gövdesini yeniden saran bir gerginlikle yavaşça karyolaya ilişti. Bu kız... Cam aralığındaki yarı çıplak, çalkantılar içindeki azgın sevişme görüntüsü gene bir an takıldı kaldı gözlerinin önünde. Kovalamaya çalıştıkça daha da açık seçik oluyordu sanki. Donup kalmıştı öylece. Nice sonra kendine gelir gibi toparlandı ağırdan ağıra. Peki şimdi bu kız Galip Bey sarışın Eşref'e ben... Bir umarsızlıkla kalkıp içinde nedenini bilmediği bir korkuyu yener gibi çıktı odadan. Banyo kapısı açılmış, Necla çıkmıştı koridora. Şöyle bir dönüp baktı annesinden yana, bir şey görmemiş gibi çevirdi başını yürüyüp girdi salona. Mükerrem Hanım'ın yüzündeki sağlıksız görünüme mi takılacaktı şimdi. Cehennemeydi tümü! Turgut koltukta oturmuş, daha yorumlayamadığı besbelli bir mutlulukla Necla'ya bakıyordu. Bir şeyler diyecek! Ne diyecekmiş? Beni dinlesin önce. Geçip dikti gözlerini. Bir an baktı öylece. Durulması gerekliydi denetimi kurabilmesi için. Bir şeyler sezinleyip kaygılanmış mıydı Turgut? Doğruluyordu yavaşça. Yoo, önce ben... Evecenliğini örtemediği kısık bir sesle aldı hemen,

— Şimdi beni iyi dinle Turgutçuğum, dedi. Hiç de önemli olmayan bir iki şey söyleyeceğim sana.

Duraladı. Kaygılı bir merakla kımıltısız kalmıştı Turgut da. Sesinin kısıklığını yenme çabasıyla belli belirsiz genzine bastırdı bir iki, aldı gene,

— Anımsıyorsun değil mi? Aylar önce gene burda sevişmiştik seninle.

Gülümseyerek bakıyordu Turgut'a. Bir şey demesine komadan sürdürdü aynı sıcak gülümseyişle,

— Seni nasıl seviyordum o zamanlar, biliyor musun? Bilemezsin... Yüreğimi kavuran bir duyguyla nasıl günlerce yalpaladığımı, hastalık boyu sayıklamalarla nasıl...

Sesi öyle kısılmıştı ki, bir hıçkırığa mı dönüşecekti yoksa? Korkmuş gibi araladı. Gerilen sinirleri yüzündeki iğreti gülümsemeyi çoktan silip götürmüştü. Bunları niye söyledim sanki bu adama? Hadi bitir oyunu! Nasıldı sonu? Annette canına kıyıyordu sonunda. Uyanmış gibi,

— Biliyorsun, dedi, başkalarıyla da yattım ben. Biliyorsun değil mi?

Donuk bir yontuydu Turgut. Necla, yüreği acılı bir tatla kaskatı, yanıt bekler gibi bakıyordu bu kımıltısız taş yığınına. Hadi bir şeyler söylesene Turgutçuğum. Ağzından çıkacak her söz mutluluğumu artıracak benim! Beceremiyorum yoksa, bir de alaylı gülümseme olmalı gözlerimde. Son sözümü mü bekliyorsun?

— Tıpkı işte böyle, bugünkü gibi yattım onlarla da, dedi aynı kısık sesle. Hani sen suratıma bakmadan çiğneyip gittin beni, çamurlara buladın, ilk yattığımız gün; öyle değil bu! Nerden bileceksin onun ne olduğunu? Öğretmeye kalktıklarının adamı mısın sen? Herkes gibi yatılır seninle de. İşte böyle yatılır! Sen busun işte! Hadi konuş artık anladınsa!

Alnında ince bir ter birikmişti Necla'nın. Gözleri alev alevdi. Şaşkından çok ürkmüş gibi bakıyordu Turgut da. Önce birden kızarmış yüzü sapsarıydı şimdi. Dudakları oynadı belli belirsiz. Sövüp sayacak mıydı? Yutkundu.

— Hastasın, dedi kekeler gibi güçlükle. Sen hastasın... Hadi... Sonunu getiremeden Necla aldı hemen,

— Hasta filan değilim Turgutçuğum, dedi, öyle iyiyim ki... Boşuna aldatma kendini. Gerekçe aramaya kalkışma, söyle söyleyeceğini. Bak ben çekindim mi? Biraz yürekli davransan, anlatacağın bir alay şey vardır senin de. Yok mu? Hiç mi yatmadın başkasıyla? Ağzın süt mü kokuyor? Sıkılmana gerek yok, Anadolulusun, eşekle yaptın belki de. Öyle derler. Belki de oğlan oğlana yapmışsınızdır. Yutmam ben. Ama, sen erkeksin! Suçlaman gerek beni, aşağılayıp çiğnemen gerek! Hadi konuşsana Turgutçuğum, arkadaşça konuşacağız demedik mi? Bir şeyler söyle? Bu evin kızısın, de, hiç değilse!

İçin için yanan gözlerinde bir ışık çaktı Turgut'un. Aynı kısık, titrek sesle,

— İyi, söyleyeyim, dedi ağzından sözcükler dökülür gibi. Tam bu evin kızısın. Ne mal olduğunu kendin de biliyorsun işte...

Tamamlayamadı. Necla'nın allak bullak yüzüyle ürkmüş gibi duraladı. Tüm denetimini yitirdi yitiriyordu Necla. Titreyen eli uzanmış, yandaki masadan ağır kristal küllüğü kavramıştı; güç tutabildi kendini. Tanınamayacak bir sesle,

— Siktir ol, git şimdi burdan hadi, dedi. Hemen defol! Parçalarım kafanı. Bir daha da... Sahtekâr it!

Tıkanıp sustu sonunu getiremeden. Boncuk boncuk terler birikmişti sapsarı alnında. Yaralı yabanıl bir hayvanın gözleriyle bakıyordu; gerilmiş dudakları titreşiyor gibiydi. Allak bullak olmuştu Turgut da; yılgındı, umarsız bir ürküyle bakıyordu. Kendine gelmiş gibi ayağa fırladı birden. Dudakları titriyordu onun da. Gözleri Necla'da sallanıp kaldı bir, ne yapacağını bilmeden. Döndü; kapıya doğru hızla yürüyüp çıkarken içinde birikmiş ağıları boşaltır gibi söylenip duruyordu bir yandan da,

— İçine sıçayım evinizin de... Eşşeoğlu eşşeğin orospusu... ağzına sıçtığımın ben sizin...

Koridorda yel gibi önünden geçerken Mükerrem Hanım'ı görmemişti bile. Askılıktan kaptığı pardösüsüyle fırladığı kapıyı çarpar gibi çekip çıktı evden. Odasının önünde çakılmış gibi kalan Mükerrem Hanım düşünme yeteneğini iyiden iyiye yitirmişti. Gözleri sokak kapısında kaldı bir süre. Salondaki ayak sesine döndü, Necla çıkıyordu. Kül gibiydi benzi. Gördü, bakmadı annesine. Nöbet mi tutuyor bu kadın da burda? Ağır ağır yürüyüp odasına girdi. Kapıyı kilitlemek

geldi içinden, anahtarı üstünde değildi. Şakakları zonklamaya başlamıştı. Gidip arkaüstü uzandı yatağına, gözlerini kapadı. Kurtuldun işte! Gitti. Oynadın oyununu! Uyusan biraz. Nasıl uyurum? Ağlamak geliyordu içinden, güç tutuyordu. Ne var tutacak? Ağla işte. Annette ölmüş sonunda. Ben de ölsem! Gülünç gelmeye başlamıştı. Mısırlı oğlan ne olmuştu sonunda. "Virgine" değilsin demiş, evlenmem seninle. Annette de arsenik içmiş. Çağırmış bir gün, seninle böyle yatılır deyip rahibe olmuş, dedilerdi, sonradan. Notre Dame de Sion'da kaç türlü anlatılmıştır! Annette öyle de güzelmiş ki. Benim gibi değil. Deli gibi seviyormuş o kara adamı. Oysa ben öyle oynamadım mı oyunu? Yüzüme gözüme bulaştırdım bir de. Niye peki? Ateşim mi çıktı yoksa? Uzanıp dereceyi aldı, koltuğuna koyarken kapı açıldı, Mükerrem Hanım girdi yavaşça. Niye geldiğini bilmiyor gibiydi o da. Necla'nın derece koyduğunu görünce evecenlikle anımsamış gibi dikelip yaklaştı. Gene de donuktu bakışları,

— Ateşin mi çıktı, dedi soğuk bir sesle. Şaşmam!..

Gözlerini annesine dikip kötü kötü baktı Necla. Bu kadını niye kovmuyorum? Anımsadı birden. Ne anlatıyordu bu? Anlatsın işte. Değişmeli bir şeyler, sıkıntıdan geberip gideceğim yok,

— Hadi, dedi. Bir şeyler söylüyordun, yarım kaldı.

Dinleyeceğinden değildi ya. Yo, dinliyordu işte. Söylesin. Herkes her şeyi söylesin ki, ne kaldıysa bu pis oyundan... Bir Annette yok bu dünyada. Hadi Mükerrem Hanım, kovmamı mı bekliyorsun. Tedirgin duralamıştı Mükerrem Hanım. Komodinin yanındaki koltuğa ilişti. Yutkunup bakındı bir süre,

— Bilmiyorum ki, dedi ürkek bir sesle. Söylesem ne olacak?

Bir şeyler aranır gibi ikircikli baktı bir süre daha.

— Ateşin çıkıyor senin, dedi acılıkla.

Sonra sesine sevecen bir yumuşaklık vermeye çalışarak,

— Acelesi yok kızım, dedi. Tam iyileş de öyle...

Gözleri sağlıksız biçimde parlıyordu Necla'nın. Bağırmak geldi içinden. Ben de biliyorum ateşimin çıktığını mıymıntı kadın. Söyleyecektin ya, söylesene bir şeyler.

— Anlat, dedim sana!

Kaba bir çığlık gibi çıkmıştı sesi. Sağlıksız biçimde emrediciydi. Çakmaklanan bakışlarıyla saldıracak gibi bakıyordu. Ürkek kaldı

Mükerrem Hanım bir an; başka yol bulamamış gibi sönük, çekingen, niye söylediğine kendi de şaşar gibi,

— Önemli değil dedim, dedi. Galip Bey... Seni istiyormuş.

Sonunu getiremedi. Galip Bey mi istiyormuş beni? Galip Bey istiyormuş. Nasıl inanır bu oyuna o sersem? Onun için oynadığımı, deli gibi hem de... Sen busun işte dedim ona. Galip Bey misin sen eşşek? Gitsin bu kadın, bakıp durmasın böyle!

— Başım ağrıyor benim. Git artık!

Ürkek ürkek bakan Mükerrem Hanım kalktı hemen,

— Olur, dedi sevecen bir uysallıkla. Şu derecene bakalım da...

Uzanıp almak istedi kolundan çıkardığı dereceyi, vermedi Necla. Yaklaştırıp baktı yanan gözlerini kırpıştırarak; 37,8... Uzattı annesine. Alıp da ateşi görünce gözleri korkuyla açılmıştı Mükerrem Hanım'ın,

— Yat hemen sen, yat, dedi. Doktora telefon edeyim. Allahım, nedir bu...

Sonunu getirememişti. Necla doğruldu başkaldırır gibi. Bir şeyler diyecek oldu, beceremedi. İyice ürküye kapılan annesine tutunur gibi uzanacaktı, vazgeçti. Neydi bu kadının derdi? Oyun bitti. Turgut niye gelsin? Mükerrem Hanım allak bullaktı,

— Yat kızım, diyordu yalvaran bir sesle... Yat canım...

Sonra nasıl olduğunu bilmeden tuttu annesinin kollarını, eğilip Mükerrem Hanım'ın kuş gibi çarpan göğsüne bıraktı başını, yaşamı boyu, gülerek anımsadığında bile bağışlamadığı bir şey yaptı; hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sesini yükseltmekten korkar gibi iç çekişlerle Mükerrem Hanım da ağlıyordu.

Halil, Turgut'un günlerdir süren durgunluğunu çözemiyordu. Süheyla ile kurduğu ilişkinin tedirginliğine veriyordu ya, bir süre sonra o da geçerliğini yitirmişti; onunla da pek ilgilendiği yoktu görünürde. Birkaç kez elinde bir küçük sahan yemek, bir tas çorbayla gelen kıza ters ters bakmıştı Turgut; geri çevirmişti çoğunda da. Kız da hep bir şeyler söylemek istiyor sanki Turgut'a; buluşmuyorlar belli ki. Sabahları Halil'den önce çıkıyor, akşamları o uyurken geliyordu çoğu kez. Sorduğu bir iki şeyi de omzunu silkeler gibi yanıtlayıp çıktı. Bu işi bitirdiğine iyi etti aslında. Bitirdiyse. Kız da peşini

bırakırsa. Yapışkan olur bunlar. Peki, şiirler! Şiirler kızda değil mi? Böyle kapalı, soğuk arkadaşlık mı olur be! Konuşmamız gerek. Kızla ilişkisine bozuldum diye mi alındı? Ben de bazı aşırı giderim. Hiç de değil. Aşağıdaki kocakarı çan çalmaya başlardı ortalıkta. Bu karılar geveze olur sonra; gidip anlatır da kız ona buna. Ordan kocasının kulağına. Kocasından da, kocakarısından da... Ne yapalım yani? Kız istemiş, oğlan istemiş. Öyle pezevenklere... Gene de acıyor insan. Zavallının biri Şahin Efendi. Kız zavallı değil mi? Hepimiz zavallı olduk be! Düşünüp konuşacak bir sürü şey var, yapacak bir sürü iş; uğraştıklarımıza bak! Amerika savaşa girdi. Kızılordu faşistlere kan kusturuyor Doğu'da, bizim sorunumuz Turgut Yoldaş Süheyla'yı ş'apsın mı, ş'apmasın mı? Yok, bu Turgut Yoldaş'la oturup bir iyi konuşmalıyız, neymiş derdi bakalım? Bir sürü gelişme var sonra, onları da tartışmamız gerek. Bu oğlanı kendi sorunlarının dışına çıkarmak da ayrı bir sorun. Bunalıma düşer. Necla'yla da az tutturmamıştı, bereket bu kız çıktı da kaldı o. Hastaymış. İyileşmiştir. Bir bok olmaz onlara. Naimcik hasta asıl. Kötü öksürüyor. Soktular Çemberlitaş'ta bir izbeye zavallıyı, gece gündüz demeden de çalışıyor. Gelmesi iyi oldu bir bakıma, tütüncülerle ilişkilerimizi pekiştirdi ya, işler gene de bir türlü yürümüyor. Gizli bir güç; herkese, oturun oturduğunuz yerde diyor sanki! Kımıldatabilene aşkolsun! Bizimkilere bakmadan bir kez daha mı gitsem Rahmi Usta'ya? Gidip de dersimize nasıl çalıştığımı anlatayım! Her iş onlarda bitiyor kuşku yok. Şeytan diyor ki... Biri geliyor. Bu ayak sesleri Süheyla'nın! Ne diyeyim! Kapı hafiften vuruldu. Kalkıp masaya baktı şöyle bir; yabancıysa göze batar bir şey olmasın. Gidip açtı kapıyı. Süheyla'ydı.

— Bağışlayın... Şey... Turgut Ağbi'ye baktım da...

Nasıl davranması gerektiğini kestiremeden kalıvermişti Halil. Turgut Ağabey!

— Yok Turgut.

Yanakları kızarmıştı Süheyla'nın. Mantosu üstünde; dışardan geldi demek. Güzel kadın be... Gülüşü de...

— Şey... Biz erken geldik, dedi Süheyla, yanaklarını daha da kızartan bir gülümsemeyle. Bugün Cumartesi ya, okuldan izinli çıktı Seher. Turgut Ağbi de gelirim demişti bugün. Rahatsız ettim. Köyiçi'ne kadar gideceğiz biz, kurdele bakacağız. Döneriz...

Kızarmış yanaklarıyla gözlerinin içinden gülerek döndü, çabucak indi merdivenleri. Halil şaşkın kalmıştı kapıda. Turgut Ağbi de gelecekmiş bugün. Seher de gelmiş. Bir biziz uyuyan! Hani yüz vermiyordu Süheyla'ya? Senin yakıştırman o. Ulan, ne yapıyor bu oğlan? Ne yapacak, kızları örgütlüyor! Gülmeye başlamıştı. Yalan değil. Bari bizi de alsalar örgüte! Artmıştı gülmesi. Kızlar yuvarı; Turgut yazman olur artık! Biz? Sen de takviyeci gidersin! Tutamadı, kahkahayla gülmeye başladı. Hay Allah... Bu oğlanın yüzünden. Karı kız dedin mi herif mayışıyor. Seher de gelmiş. İyi etmiş aslında Turgut. Bunları tanımak, ne var gülecek, gerekirse aralarında örgütlemek görev değil mi? Hele bir de güzelse! Sululuğa başlama! Keşke gelselerdi buraya. Niye soğuk davrandın sanki kıza? Şaşkın davrandım, soğuk değil de. İner çağırırsın! Deve! Aşağıdaki kocakarının Topçular'a gitme günü, onu ayarladılar demek. Geliyor. Merdivenlerde koşar adım ayak seslerinden sonra Turgut girdi. Kapıda solur gibi durarak baktı Halil'e. Gülümsedi,

— Merhaba, dedi. Çıkmadın demek.

Alaylı baktı Halil,

— Çıkmadım, dedi. İşini mi bozduk?

— Yo iyi oldu, dedi Turgut geçip iskemleye otururken. Sabah iniyordum söyledi Süheyla; şey... onun hani Çapa'da, öğretmen olacakmış...

Halil gülerek kesti,

— Tren kaçtı emmoğlu, dedi. Gelip gittiler...

Bozulacaktı Turgut, Halil'in güldüğünü görünce inanmazlıkla baktı,

— Dalga geçme ulan, dedi.

— Yok canım, nasıl olur o? Sen dalga geçersin bizimle ancak!

Turgut gevşemiş gibi yaslandı sandalyeye. Yorgun görünüyordu,

— Uğradı mı? dedi.

— Uğradı. Köyiçi'ne kurdele bakmaya gidip geleceklermiş. Yedin mi sen?

İsteksizce baş salladı Turgut,

— Yedim bir şeyler, dedi.

— Yemedinse orda biraz makarna var.

Duymamış gibi sessiz, dalgın kaldı Turgut,

— Süheyla çok sözünü etti kızın, dedi sessizliği bozarak. Şiirleri vereyim, o da okusun dedi bir iki. Kızı getir de bir görelim, dedim ben de. Sana söyleyecektim. Ne bileyim, öyle bir canım sıkılıyor ki benim de...

Sustu. Sürdürmesini bekliyordu Halil. Sorunu var bunun. Söylesin de bilelim. Bak nasıl susar! İlle biz çomaklayacağız...

— Belli bir derdin olduğu!

İğneli sözü algılamamış gibi dalgın kalmıştı Turgut.

— Nedir oğlum, söylesene?

Turgut uzanıp masadaki *Tan* gazetesini aldı; şöyle bir göz attı, masaya fırlattı gene. Gözlerini üstüne dikmiş Halil'e baktı,

— Ablam, dedi, çekingen bir sesle.

— Ne olmuş ablana?

— Ne bileyim? Herifle kopmuşlar. Ya da kopacak... Buraya geliyor. Bir sessizlik bastı. Tatsız durumu Halil de anlamıştı. Biliyordu öncesini.

— Dün bütün gün ev aradım. Fatih'te filan. Ateş pahası. Bilmiyorum ne halt edeceğiz?

— Buraya mı yerleşecekmiş?

İsteksizce başını salladı evet anlamına.

— Mektup geldi. Para da biraz.

Ağır, bilinçsiz bir devinimle cüzdanını çıkardı, iki beşlik bir onluk çekip aldı içinden, masaya bıraktı,

— Biliyordum o pezevenkle yapamayacağını, dedi. Ne bok yiyeceğiz şimdi?

Umarsız bir suskunluğu Turgut böldü gene,

— Ev tutup birlikte oturacakmışız! Geçinmek için. Gelirimiz öyle yetermiş ancak. Öyle bir bela ki...

Halil'in içine de kızgın bir eriyik damlamış gibiydi. Ayrılacaklardı Turgut'tan. Turgut'a nasıl bağlandığını sanki şu anda anlamıştı.

— Tatsız, dedi. Ama üzme kendini. Ev buluncaya kadar burda kalırsınız istersen. Ben teyzeme giderim gene. Gerekirse...

İkircikli kaldı bir, evecenlikle ekledi hemen,

— Siz kalın burda. Başka bir yere çıkarım ben.

Kısa bir sessizlikten sonra,

— Bakalım, dedi Turgut. Daha belli değil. Sağ ol! Ablam zaten kalmaz burda. O da kafasızın biri. Çocukla olmaz sonra...

Sıkıldığında yaptığı gibi yanaklarını şişirip üfleyerek boşalttı soluğunu. Gülümseyerek baktı Halil'e.

— İşte böyle enişte, dedi. Bu namussuz kapitalist düzeni yıkmaktan başka yol, umar yok!

Halil de güldü,

— Biz de onu diyoruz oğlum, dedi. En kısa yol o, ama herkes dalgada!

Gülüşmeleri, gerginliği dağıtmaya yetmemişti. Yumuşatmak için aldı Halil,

— E, dedi, gelelim kızlara! Şimdi de yenisini ayarlıyorsun değil mi?

— Kızların da geçmişini... Söyletme şimdi. Sıkıntım bana yetiyor...

Alaylı sürdürdü Halil,

— Hoca da öyle demiş ya...

Anlamamış gibi baktı Turgut.

— Nasrettin Hoca... Ben sıkıntıdan ne yaptığımı biliyor muyum demiş, karıyı sıkıştırırken!

Anımsamıştı fıkrayı. İsteksiz gülümsedi Turgut.

— Bu kadar mı yıldırdı kızlar!..

Halil'in üstelemesiyle dönüp dikti gözlerini,

— Yalan da değil, dedi. Bazen içinden çıkamıyor insan...

— İçine düşmeyeceksin dedik oğlum! Dibini bulan yok bunun!

Gözleri Halil'de, duymamış gibi dalgın kalmıştı Turgut.

— Biliyor musun, ne oldu?

Bir sessizlik içinde bakıp durdu Halil'e,

— Necla'yla bir daha yattık biz, dedi. Hem de o istedi.

— Ee?

— Sonra da kovdu beni.

Gene sustu. Bir süre dalgın kaldıktan sonra örtmeyi beceremediği bir sinirlilikle ekledi,

— Herkes gibi yatmış benimle bu kez. Aşağılamışım onu, kız değil diye. İlk kez yattığımızda beni deli gibi seviyormuş oysa.

Sinirli kalktı birden, odada dolaşmaya başladı.

— Düşüncelerimin adamı değilmişim ben! Öyle dedi...

— Sen ne dedin?

Yanıt vermeden bir iki dolaştı odada; gelip Halil'in önünde durdu,

— Hiç, dedi. Sövüp saydım bir şeyler. Fırladım. Kalsam iyice başım belaya girecek. Ne diyeyim?

Umarsızlık vardı bakışlarında. Karanlık, saplantılıydı,

— Sonradan koyuyor, dedi. Delirmişti kız! Ama... deli sözü de değil bunlar!

Halil de dalmıştı. İçinden çıkamamış gibi,

— Ne söyleyeyim? dedi. Sana gitme dedik. Bu kızlar...

Duraladı.

— Eee, bu kızlar?

— Ne bileyim oğlum? dedi. Sen daha iyi biliyorsun. Bu burjuva kızları... Oynuyor işte seninle.

Kesti gülümseyerek. Gidip karyolaya uzandı Turgut; kızmıştı belli ki.

— Ne olacak oynayacak da, dedi. İşimize gelmedi mi böyle! Şu ağzına sıçtığımın dünyası...

Gözleri tavanda, kaldı öylece. Halil söylemek için bir şeyler aranıyordu ki, merdivenlerdeki ayak sesleriyle doğruldular.

— Geldiler, dedi Halil.

Kalktı, vurulmasını beklemeden gidip açtı kapıyı. Aynı kızarık yanakları, gülümser gözleriyle Süheyla'ydı kapıdaki. Kapıya yaklaşan Turgut'u görünce çekingenliğini atmış gibi,

— Gelsin mi? dedi. Aşağıda Seher.

— Buyrun!..

Merdivene dönüp başıyla gel yaptı Süheyla. Ağır ayak seslerinden sonra, Seher göründü. Eskimiş, kahverengi manto içindeki ufak tefek yapısı, çarpıcı, zeytin yeşili gözleri, ürkek, gülümser bakışlarıyla bir an durup baktı kapıda; çekingen bir sesle,

— Merhaba, dedi. Rahatsız etmiyoruz ya?

Halil de, Turgut da şaşırmış gibi duraladılar; beklemiyorlardı sanki! Turgut aymıştı önce,

— Rica ederim, dedi. Buyrun.

Turgut'un ev sahipliği çabasına Halil de katıldı uyanmış gibi. Sandalyeleri çekip yer gösterdi. Eve düzen vermeyi yeni akıl etmişlerdi; masa üstünü boşaltıp bir şeyleri, bir yerlere taşıdılar birkaç dakika içinde. Sandalyeleri masa çevresine yerleştirip kızları buyur ettiler. Gülümseyerek birbirlerine bakıyorlardı az sonra. Birden anımsamış gibi,

— Hoş geldiniz, dedi Halil. Kusura bakmayın, biz burda...

Başıyla, elleriyle göstererek anlatmaya çalıştı kestiği tümcenin sonunu. Eklemeden edemedi gene de,

— Öyle dağınık ki her şey...

Seher kahverengi beresini çekip aldı başından,

— Yoo, dedi. Pek de dağınık değil.

Kumral saçları eskice mantonun yakasına dağılıvermişti. mantosunu açınca, çağla yeşili bir balıkçı kazağı göründü içinde.

— Alayım mantonuzu.

Kalkıp çıkardı mantosunu Seher; Süheyla aldı hemen Turgut'un uzanmasına kalmadan, kendisininkiyle birlikte kapı ardındaki çivilere astı. Kendini bir tür ev sahibi sayıyor. Halil sevinmişti mantoyu Turgut'a bırakmamasına Süheyla'nın. Kız gördü ya, hemen canlandı hergele. "Alayım mantonuzu!" Sana kaldıydı! İlk gördüğü andaki şaşkınlığı, Seher beresini çıkardıktan sonra daha da artmıştı. Küçümencik, bir güzel kız bu! Ufacık, düzgün burnunun iki yanından yanaklarına doğru serpiştirilmiş belli belirsiz çiller, minicik ben, nasıl da tertemiz, çocuksu bir görünüm veriyordu yüzüne. Melek gibi bir şey bu! Kaç tane melek gördün? İlk kez görüyorum işte. Bu oğlan da şaşırdı. Bakışına hergelenin! Süheyla'sı da ona öyle bakıyor. Kızlar bu oğlana dayanamıyor zaten. Ne yapalım? Cehenneme! Ne konuşacağız bunlarla şimdi? Sözü açma görevi Süheyla'ya düşmüştü. Yeni konuğa gösterilen ilgiden payına düşeni çıkarmak ister gibi, öne arkaya bir iki kımıldayıp gıcırdattı eski sandalyeyi, gülümserken kızardı gene,

— Seher'e ben söyledim, dedi. Biliyorum o da sever okumayı. Sonra Turgut Ağbi de deyince...

Herkesin bildiğini yinelemesi işe yaramış, beklenen yakınlığı getirivermişti.

— İyi ettiniz, dedi Halil. Çapa'daymışsınız siz, değil mi? Ne vakit bitiyor?

— İki yıl var.

Yeni bir sessizliği önlemek ister gibi hemen ekledi Seher,

— Sizin?..

— Bizim...

Bizim, deyip duraladı Halil. Gülerek Turgut'a baktı. Ne desek?

— Turgut bu yıl bitirir gibi, dedi. Benimki belli olmaz.

Söze girilmişti artık. Seher'in ilgilendiği fakülte durumlarını, öğrenim biçimlerini, konularını, profesörleri, kimi küçültüp, kimi önemseyerek anlattılar ağır ağır. Seher yakıcı bir özlemle dinliyor, biraz aralandı mı sorular soruyordu üsteleyerek. Dayanamadı,

— Ne mutlu size, dedi Halil'e. Avukat olmayı öyle isterdim ki...

— Ne olacaktı avukat olacaktınız da...

— Bilmiyorum, dedi kızararak. Küçükten beri öyle bir şey içimde işte.

Sözleri kendisine de yeterli görünmemiş olmalıydı,

— Bizim mahallede davavekili Bedri Bey vardı; çok severdik. Ondan belki... Çok içerdi ama, iyi adamdı. İçince de Nâzım'dan şiirler okurdu bize. İlk ondan duydum...

Halil aldı gene,

— Siz okudunuz mu Nâzım'dan?

— Okudum, dedi Seher. *Benerci*'yi okudum ilk. Sonra *Taranta Babu*'yu.

Belleğini kurcalar gibi sıralamaya başladı tek tek,

— *835 Satır*, *Portreler*, *Jokont İle Si-Ya-u*... Çitra Roy'la Babası... O şey... Sabiha Sertel'in romanı o. Sabahattin Ali'nin öykülerini sonra çok severim... *Kağnı*, *Değirmen*...

Sustu. Ne etki yaptığını anlamak ister gibi bakındı. Onlardan bekliyordu artık. Halil'le Turgut kaçamak bir bakış atmışlardı birbirlerine. Turgut aldı bu kez,

— Yalnız şiir, roman filan mı? dedi... Öteki konular?.. Sosyal, politik filan yaani...

— Yoo, dedi Seher. Ayrım yapmam. Ne bulsam okurum. Birkaç kitap var öyle. Haydar Rifat'ın çevirileri...

Anımsamaya çalıştı, getiremedi. Gözlerini kapayıp kaşlarını çatarak bir süre daha zorlandı, olmadı.

— Gelmedi aklıma, dedi utangaç bir gülümsemeyle. Söylerim. Haa, şeyi okumuştum... *Emperyalizm-Geberen Kapitalizm.* Hikmet Kıvılcımlı'nın. Başka. Onun bir küçük kitabı gene. Gelmiyor aklıma şimdi. Söylerim... *Devlet ve İhtilal...* Tamam. Haydar Rifat çevirisi. Lenin'in...

Umulanın çok üstünde parlaktı sınav. Halil düşte gibi bakınıyordu.

— İyi bulmuşsunuz bu kitapları, dedi. Valla çok iyi...

Daha da kızarmış gibi önüne baktı Seher. Pek de anlamadığı bir konuşmadan asıl onur payını çıkaran Süheyla'ydı belli ki, nasıl sevinçli gülümsemelerle bakıyordu odadakilere. Duramadı,

— Seher bize de okurdu, dedi. Hep anlatırdı bize... yani, değil mi?

Safça soruya birden güldü Seher; toparlanır gibi başını salladı hemen,

— Okurduk, dedi.

Turgut'la Halil'de gülmüşlerdi tutamayıp. Kayık iner – Kayık çıkar. Kızardı Süheyla, alınganlığını yenme çabasıyla içgüdüsel bir saldırıya geçer gibi,

— Ne yapalım? dedi kendini küçümseten bir sesle. Biz cahil kaldık.

Uyarıya ilk tepki Halil'den geldi,

— Estağfurullah, dedi hemen.

Seher de toparlandı,

— Saçmalama, dedi. Niye cahil olacaksın?

Bir şeyler daha diyecekti, getiremedi. Yetmiş olmalıydı kazandığı; yarası onarılmıştı Süheyla'nın! Sessizliği o bozdu bu kez. Turgut'a baktı,

— Gidip alayım mı?

Önce anlamamış gibi bakındı Turgut, anımsadı birden,

— Al, dedi.

Halil'e döndü,

— Okuruz değil mi? dedi. *Kurtuluş Savaşı*'nı...

— Bana mı soruyorsun?..

Sorunun anlamsızlığını vurgulayan yanıt gülüşmeyle karşılandı. Turgut da toparlandı,

— Yoo, yani... dedi.

Süheyla kalkıp fırladı odadan. Merdivenden koşturarak inen ayak sesleri kesilince tedirgin bir sessizlik oldu odada. Söze hemen geçmek için hazır konuya değiniverdi Halil,

— Sizin gibi değil o, dedi. Biraz şey... Yetişememiş daha pek ama...

Seher kesti,

— Çok iyi kızdır, dedi. Talihsiz. Çok küçükken yetim kaldı. Sonra...

İkircikli kaldı bir, söylese mi gibisine. Ekledi yavaşça,

— Rasim diye bir oğlan vardı. Şoför. Ahlaksız... İnandı ona. Çok saftır... Sonra da işte bu Şahin'le... İki kardeştir bunlar; kimseleri yok başka... Benim ailem de kafasızdır, bununla konuşmamı istemezler...

— Halamın kızı diyordu...

Turgut'a biraz sıkılmış gibi baktı Seher,

— Öyle der, dedi. Anneme hala dermiş küçükken. Ben de öyle diyorum. Çok severim. Çocukluğumuz birlikte geçti mahallede. Hem candandır, hem de çok zekidir. Okuyan öyle aptallar var ki bizde, eline su dökemezler.

Öyle mutluydu ki Halil. Bu da biliyor okuyan kaz kafalıları. Biz de onu diyoruz!

— Sizden çok söz ederdi, dedi Seher. Tutturdu onlar da sizden, diye! Kitaplarınız varmış çok. *Tan* okuyormuşsunuz...

Gülüyordu. Biraz şaşkın, biraz inanmaz gibi bakıyorlardı Halil'le Turgut da gülümseyerek. Onlar da sizden! Çekingenliğini iyice yenmiş gibiydi Seher.

— Sonra bir gün, dedi...

Gene ikircikli kaldı bir, yüreklendi,

— Enternasyonal'i söylemişsiniz ıslıkla, dedi. Duymuş. O hafta deyince ben de inandım artık.

— Enternasyonal'i mi?

İnanmazlıkla baktı Turgut,

— Biliyor mu bu Enternasyonal'i?

Gülerek baktı Seher,

— Ben biliyorum, dedi.

Anlamamışlardı; öylece bakıyorlardı kıza,

— Kulağı plak gibidir, dedi. Sizin ıslığı yineledi bana. Enternasyonal'di. Uyduracak değil ya...

İçi içine sığmıyordu Halil'in. Turgut da gülüyordu sevinerek. Döndü Halil'e,

— Sana demiyor muydum ben, çalma şu ıslığı, yerin kulağı var diye? Ne anlar, diyordun.

Bakışıp gülüşmeye başladılar. "Ne anlar bu inekler!" demişti Halil.

— Görüyorsun oğlum, dedi Halil. Yalnız düşmanlarımızın değil, dostlarımızın da kulağı var demek!..

Halil'in deyiverdiği "oğlum" sözcüğü, bir şeyleri daha dağıtmış, çevreyi genişletip tüm ilişkileri daha bir yakınlaştırmıştı sanki.

— Şiirleri nasıl bulduğunu da anlattı mı?

Turgut'a gülerek baktı Seher,

— Duvarın içine saklamışsınız, dedi. Cin gibidir...

Tamamlayamadı. Merdivendeki ayak sesleriyle kapıya döndüler. Soluk soluğa girdi Süheyla.

— Yüklüğü indirdim de, dedi. Te alta koymuştum; bir tahta var onun altına...

Sevinçle Turgut'a uzattı pembe, ince paketi.

— Sen oku, diye Halil'e vermeye kalktı Turgut.

— Oku işte, dedi Halil. Yorulunca alırım.

Turgut bir iki karıştırdı kâğıtları, düzene kor gibi mırıldandı. Başladı ağırdan:

— "Onlar ki toprakta karınca
Suda balık
Havada kuş kadar çokturlar..."

Halil, belli etmemeye çalışarak Seher'i göz altına almıştı. Kimin nesiydi bu kız? Kim yetiştirdi böyle? Bu birikim gökten inmedi ya. Birileriyle ilişkileri olmuş bunun. Kim bu birileri ya da birisi? Sevgilisi filan belki. Kaç kız bilir Enternasyonal'i? Bizim Fakülte'deki inekler, tangoyla rumbadan başka ne bilirler? İstiklal Marşı'nı bilirler! Onu bile bilmezler doğru dürüst. Birisi bir şeyler öğretmiş buna! Başka şeyler de öğretmiştir...ler! Amma pislik ediyorum ben de. Varsa var sevgilisi; sana ne? Hem güzel kız, hem de... kafalı kız işte, belli.

Çok da güzel be! Nasıl da dinliyor ilgiyle! Bir de benim içimi bilse ki... Ne varmış içimde? Tüm onlarla dolu benim içim de.

"Asırda onlar yendi – Onlar yenildi – Ve onlar için – Zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur denildi." Şiiri bitiren Turgut etkisini yoklar gibi bakındı. Evecenlikle baş salladı Seher,

— Çoook güzel, dedi yüzünde mutlu bir gülümsemeyle.

Süheyla da başını sallıyordu yargıya katıldığını belli etme çabasıyla.

— Onlar, onlar dediği, biz yani değil mi? dedi. Yani insanlar...

Öyle içten, öyle tertemizdi ki açıklaması, kaynayıveren bir yakınlık duygusuyla gülümseyerek baktılar kıza.

— Tamam, dedi Halil. İnsanlar... Ama namuslu, çalışan insanlar... Alnının teriyle... Bir de o çalışanl rı soyanlar var biliyorsun, kanını emenler... Görünüşte ins n... Hayvandan beter aslında...

Süheyla, gözleri Halil'de, başını ağırdan sallayarak tüm yüreğiyle dinliyordu sanki. Aynı dalgın bakışla mırıldandı,

— Bilmem mi? Yılandan beter...

Yine bir şeyler diyecek oldu Halil, getiremedi. Bunun bildiği şoför Rasim! Neyse. Sustu. Turgut başlamıştı şiirlere. Güzel şiir okurdu; öyle bir duyarlı okuyordu ki bugün de. Hikâye-i Karayılan, Arhavili İsmail... Şiirler bitince çevresine bakınıyor, yeterince algılandı mı diye denetliyor gibiydi. Hepsi iyiydi. Güzeldi. Hepsi de çok çok güzeldi. Yarılamıştı ki, durdu birden. Ağzı kurumuştu.

— Bir çay yapalım, dedi.

Süheyla,

— Ben çayı yapıp getiririm şimdi aşağıda, diye fırlıyordu ki, durdurdu,

— Ben yaparım, dedi. her şey var bizde... Siz okuyun...

Halil'e uzattı şiirleri. Bozulur gibi oldu Halil. Seher'e bakmak varken hiç okumak gelmiyordu içinden. Değil işte. Sesim titreyecek şimdi okurken. Sigara vermek istedi kızlara, almadılar; içmezlermiş ikisi de. O da yakmadı, koydu paketi cebine. Korktuğu da oldu, bir iki yerde titredi sesi. hele "Kadınlar"ı okurken... Kimse ayrımına varmamış mıydı ne? Doğaldı demek. Ürperme gibi bir şey dolaşıyordu içinde oysa. "Ve kadınlar – Bizim kadınlarımız – Anamız, avradımız yârimiz – Ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen – Ve soframızdaki yeri

öküzümüzden sonra gelen – Ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız..." Gözü Süheyla'ya takıldı bir ara. Nasıl dinliyor bu kız da? Yüreği küt küt gözlerinde vuruyor! Sanki... Kadınlar, bizim kadınlarımız... Bitmişti ki, Seher,

— Yineler misiniz burasını? dedi biraz kızararak. O kadar güzel ki... Siz de çok güzel okuyorsunuz...

Övgüye şaşaladı Halil,

— Yok canım, dedi kekeler gibi. Ben pek beceremem. Şiir çok güzel.

Seher; Turgut'un alınmasından mı korkmuştu; ekledi hemen,

— Yoo, dedi. İkiniz de çok güzel okuyorsunuz.

Musluktan doldurduğu çaydanlığı gaz ocağına oturtan Turgut oralı değildi; duymamış gibiydi övgüyü. Halil yineledi "Kadınlar"ı. Tedirgindi biraz; pişkin bir yanı var demek kızın! Yok canım, melek... "Oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan kadınlar..." Okurken bile ben... Kız hiç utanma, çekinme... niye duysun, çok doğal kız. Sensin yırtık, aklına hep bunlar geliyor. Kaptırıp ara vermeden sürdürdü okumayı. Yatışmış, titreme mitreme de kalmamıştı sesinde. "R"leri "L" gibi çıkarmasının verdiği tatlı bir etki vardı okuyuşunda; dinlerken bakakalışından belliydi Seher'in. "Şoför Ahmet'i Süheyla pek sevdi. Onu da yinelediler. Şoför Ahmet'in soyunup da giysileriyle lastikleri şişirmesine, hele, "Dayan da dağlar anadan doğma görsün Şoför Ahmet'i" dizesine öyle tatlı, kıkır kıkır bir gülüş tutturmuştu ki, hepsi gülmeye başladılar. Çayı demleyip yatağın kıyısına ilişmiş Turgut da gülüyordu Süheyla'ya bakarak.

— İsterseniz içelim, dedi. Çay hazır...

Süheyla yardımcı oldu. Bardakları doldurup da çayları yudumlamaya başlayınca her şeyi konuşabilecekleri bir yakınlık içindeydiler artık. Halil'in takıldığı şeylere de sıra gelmişti.

— Siz nerden şey yaptınız, diye baktı Seher'e. Yani ilk bu düşünceleri...

Seher bekliyor olmalıydı; aldı hemen,

— Ortaokulu Ayvalık'ta okudum ben, dedi. Babam prina fabrikasında çalışıyordu orda. Ayvalık'ta vardı. Babama uğrarlardı bazı. Sonra Çanakkale'ye döndük. Orda da Bedri Bey'in, hani davavekili dedim, Nâzım'ın şiirlerini okuyan, onun kardeşi vardı, Ramiz Ağbi.

Fen memuru. Karısı Nurten Abla da öğretmendi köyde. Bu okula da onlar şey yaptılar beni... Sınavı da verdim. Çok yakındık onlarla. Çocuklarını bize bırakırlardı. Onlardan okudum kitapları. Ramiz Ağbi tutuklanmış eskilerde; girip çıkmış da... Enternasyonal'i onlar öğretmişti.

Sustu. Yeter miydi? Turgut aldı bu kez,

— Peki, burda, okulda?

— Bizim sınıfta bir kız var, dedi Seher. Garip biraz... Kafası iyi gibi de, çok geveze. Bir de resim bölümünde bir öğretmen var. Onun için diyorlar. Pek bilmiyorum. Çekiniyor da insan. Bir sürü pisin içinde.

Duyduklarının tümünden mutluydu Halil. Şu rastlantılara bak. Yaşam böyle güzel işte. Bir sürü pis insana karşı kavga yürütmenin gereğinden söz edecekti, sustu. Bunu o da biliyordur nasıl olsa. Önce işe başlamalıyız ki... Boş söz sırası değil! Çayların tazelenmesi ayrı bir kaynaşma nedeniydi. Şiirlerin okunmasını Turgut tamamladı. Bir ara Öğretmen Nurettin Eşfak'ı tartıştılar. "... en uzunu – Darülmuallim mezunu Nurettin Eşfak." Böyle biri var mıydı Kurtuluş Savaşı'nda. Olmaz olur mu? Nice Nurettin Eşfaklar varmış. Subaylardan varmış sonra. daha çok Halil söylüyordu bunları. Ankara'da, Sivas'ta tanıdığı eskilerden duyduklarını anlatıyordu. Bakü'de kurulmuş önce Türkiye Komünist Partisi. Türkiye'ye geliyorlarmış; hepsini öldürmüşler Karadeniz'de. Kimler olacak, Karabekir tayfası! Yobazlar, gericiler filan. Ankara'da kurulmuş sonra. Kongreyi basıp dağıtmışlar. Bir sürü kişiyi tutuklamışlar. Aralarında eski subaylardan da varmış birçok. İşçiler, İmalat-ı Harbiyeciler filan. Rauf Beyler, Fethi Beyler, Karabekirler. Onlara kalsa padişahlık da sürecek! Neyse Atatürk temizlemiş de herifleri! O öldükten sonra da başladık geri geri gitmeye! Atatürk komünist momünist değildi, doğal ki. Burjuva devrimcisi aslında! Ama ötekilerin hepsinden ilerici! Halil'in bütün dediklerini, başını ağırdan sallayarak onaylıyordu Seher. Süheyla'nın ne düşündüğü belli değildi, dinleyip duruyordu öylece. Turgut aldı yeniden, Otuz Ağustos Saldırısı'nı okumaya başladı. Atatürk'ü anlatan dizelerde öyle coşkulu bir katılımla dinliyorlardı ki kızlar, duyarlıkları Turgut'a da geçmişti. Dizelerin altını çizer gibi, sindirerek okuyordu.

"... Sarışın bir kurda benziyordu,
Mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Uçurumun kenarından eğilip baktı
Bıraksalar
İnce uzun bacakları üzerinde yaylanarak
Ve akan bir yıldız gibi yanarak
Kocatepe'den Afyon ovasına atlayacaktı..."

Gözleri dolacak bir mutlulukla Seher'e baktı Süheyla. Başını aşağı yukarı sallarken dudaklarını ısırıyordu şaşkınlığını belirtmek için. Bunu da yinelettiler Turgut'a. "Afyon ovasına atlayacaktı."

— Babam hep anlatırdı, dedi Süheyla tutamamış gibi.

Duraladılar. Ağzından kaçırdığına pişman, sıkılgan kalıveren Süheyla'ya baktı Halil,

— Afyon cephesinde miymiş baban? dedi.

— Yoo, dedi Süheyla. Çanakkale'deymiş Mustafa Kemal Paşa. Orda görmüş babam. Sarışınmış. Babam hep söylerdi. O da yara almış Conkbayırı'nda. Nişanı vardı.

Daha bir şeyler diyecekti, ürkek durdu birden; merdivenlere kulak verdi. Bir gürültü mü duymuştu ne. Kalkıp kapıya gitti, çekingence çıkıp dinledi aşağısını. Ötekiler de sessiz kalmışlardı. Bakındılar. Onlar bir şey duymamışlardı. Lodos var, camı da kırık; karşıki apteshanenin kapısı çarpar bazı. Süheyla girdi gülümseyerek,

— Yok kimse, dedi. Teyze geldi diye korktum. Topçular'da kalacaktı; sabah konuştuk. Öyle fitne karı ki, bakarsın...

Gülüştüler. Süheyla yerine geçerken yatıştırmak ister gibi,

— Bugün Cumartesi, dedi. Şahin on ikiden önce gelmez meyhaneden. En heyecanlı yerinde kestim, bağışlayın!

Turgut bıraktığı yerden aldı. Gene de bir iki durup dinlediler dışarısını, yoktu kimse. "Saat kaç – Beş otuz – Başladı topçu ateşiyle – Fecirle birlikte – Büyük taarruz." İnce pelür kâğıtları kıvırdı Turgut, masaya bıraktı. Odaya çöküvermiş gizemli suskunluğu bozmaktan çekinir gibi kalıvermişlerdi. Seher aldı sonunda,

— Çok çok sağ olun, dedi. O kadar güzel ki...

Bir çabayla yendi çekingenliğini,

— Bir tane götürsem Çanakkale'ye... Nurten Abla ölür sevincinden! Ramiz Ağbi...

Turgut duymamış gibiydi. Kalkmış, dışarı çıkıyordu suyu bitmiş çaydanlıkla. Yanıt verememenin sıkıntısına düşmüştü Halil de. Seher, boş bulunup ağzından nasılsa kaçırdığı yersiz bir sözü geri alamamanın ağırlığıyla bakındı,

— Hemen değil, dedi. Giderken yani.

— Olur, bakarız, dedi Halil yavaşça. Çayları yenileyelim.

Süheyla bardakları toparlayıp yıkamaya koştu dışarı. Seher kalkıp pencereye yaklaştı; denize, Beşiktaş İskelesi'ne baktı.

— Ne güzel odanız, dedi.

Halil kalkıp sokuldu. Bir şeyler demeye kalkıştı, dili dönmedi bir türlü. İyi ki dönmedi. Siz daha güzelsiniz mi diyecekti? Ayıp, sallanır gibi! Yalan söylemiyorum ki. düşte sanıyordu kendini. Başı dönecek gibiydi. Şu saçlara... Odada baş başayız hem de. Şimdi girerler. Turgut taşınırsa tek kalacağım. Bir makine bulsam da şiirleri birlikte çoğaltsak burda.

— Kitaplarınıza bakabilir miyim?

Güç tutuyordu kendini. Asıl kitaplarımız... Saklanmış şeyler söylenmez oğlum. Tutamadı gene de,

— Pek bir şey yok burda, dedi.

Zulada neler var oysa! Ne var? Bir bok da yok. Çoğunu okumuş bu. Ramiz'i sorayım bakayım bilen var mı? Girip çıkmış da. Seher parmaklarının ucuyla yana devirerek gözden geçiriyordu raftaki kitapları. Kimi çeviri ıvır zıvır romanlar, şiir kitapları, gezi, tarih, anı türünden çeşitli yayınlar. Falih Rıfkı'nın *Moskova Roma*'sını aldı Seher, şöyle bir karıştırıp bıraktı yerine. Turgut girip çaydanlığı gaz ocağına oturtmuştu. Süheyla şıkır şıkır yıkanmış bardaklarla geldi,

— Bir şeyler yiyelim isterseniz, dedi. Zeytin, çökelek var biraz... Biraz da peksimet var aşağıda...

— Bizde de bir şeyler var, dedi Turgut...

Seher kesti hemen,

— Yok, dedi. Sağ olun. Hemen çıkmam gerek benim. Yedide okulda olacağım.

Taze çayını ayaküstü yudumlarken,

— Öyle güzel bir gün oldu ki, dedi, anlatamam.

— İyi edersin, dedi Turgut gülerek. Aman anlatma!..

Bozulur gibi duraladı önce Seher, algılayınca gülmeye başladı o da,

— Kaygılanmayın, dedi. Neyin anlatılıp neyin anlatılmayacağını bilirim biraz...

Aldın mı! Öyle sevinmişti ki Halil. Bu kız öyle ucuz esprilere yenik düşecek kız mı? Taşı gediğine koyacak Turgutçuğum aklınca; Seher'in de ilgisini çekecek... Necla'ya söktürememişsin, paspas etmiş seni! Boşalan çay bardağını masaya bıraktı Seher,

— Her şey için bir kez daha sağ olun!

— Gene bekliyoruz, dedi Turgut. Haftaya filan, ne vakit istersiniz.

— Bakalım, dedi Seher. Bir şey çıkmazsa...

Mantosunu sırtına geçirip Halil'e uzatmıştı ki elini,

— Ben de çıkıyorum, dedi Halil. Beyazıt'ta bir işim var.

Ses çıkarmadan Turgut'un elini sıktı Seher. Süheyla'ya dönüp uzandı, öpüştüler. Mutluluktan uçuyor gibiydi Süheyla.

— Haftaya gene gel, diyordu yalvarır gibi.

Atılıp bir kez daha kucakladı Seher'i; bir kez daha öpüşürlerken Turgut, pardösüsünü çabucak sırtına geçirip gömleğinin yakasını çekiştirerek kendine çekidüzen veren Halil'e sinsi bir gülüşle bakıyordu. Göz göze geldiler, yakalanmış gibi duraladı Halil; kızardı sanki. Sonra dikeldi yavaşça,

— Selahattin Ağbilere gidiyorum, dedi. Senin ev işini de söyleyeyim yengeye. Onlar da baksın... Dert etme, bir çözüm bulunur.

— Olur, dedi Turgut, aynı alaycı gülüşle. Sen de dert etme! Keyfine bak!..

Turgut'un bakışına tutamayıp güldü Halil,

— Sen de, deyip döndü çabucak, kızın peşi sıra çıktı.

Günler boyu içindeki karmaşa bezgin etmişti Turgut'u. Necla'nın, "Siktir ol, git!" diye çatlayan kısılmış sesi kulaklarında oturup kalmış, sürekli yankılanıyor, üstüne dikilmiş tiksinti dolu bakışları, birbiri ardından sıralanmış ağılı bir sürü sözcük, sancılı kıymıklar gibi çakılı duruyordu içinde. Başkalarıyla da yatmış böyle. Çok kolay olmuş onlarla da. Onlar da tıpkı benim gibiymiş. Ben de buymuşum işte! Sonradan daha çok koyuyordu; düşündükçe koyuyordu. Abla-

sından aldığı mektup o yorgun günlerinde gelmişti. "Al beni burdan!" diyordu o da yalvararak. Amcamla da konuşmuşlar; para yollayacakmış her ay. Topluca bir şey de vereceklermiş yıllık gibi. Mahkeme de çocuğa nafaka bağlarmış. İstanbul'da bir ev tutup birlikte ben öğrenimimi sürdüreceğim, o da... o ne yapacak peki? Çocuğuyla evde oturup bana bakacak! Mektubun bir iyiliği, beteri çıkmış, Necla'yı aralar gibi olmuştu bir süre. Günler sonra da bir şeyin ayrımına vardı; o aşağılık olayı artık başka türlü algılamaya, başka yanından yorumlamaya başlamıştı! "Seni öylesine sevmiştim ki..." Nasıl içten demişti bunu! Bu kız sevmiş beni. Gerçekten sevmişse ne yapsın? Seni görmeden önce olmuşsa bir şeyler. İnsan o da... Hani biz kadınlara... O düşüncenin adamıysam... Demek doğru söylüyor kız; değilsin diyor! Sevgi değişmektir! O ki... Nerde okudun bunu? İnsan bunu kendinden... Sen kimi sevdin de, kendinden biliyorsun. Kimseyi sevmedim ben. Ama insan düşündü mü, aslında biliyoruz kadının nasıl tarihte, doğal istekleri bile tüm erkekler için olacak kadın köle. Ablamın nasıl götürüp sattılar kızlığını o pis herife şıngır mıngır altın zinciriyle. Asıl ona siktir ol diyecek ki... Ablam diyecek! Necla da bana dedi! Peki kızım, doğrusun da niye sakladın benden? Bunu sormam gerek işte. Korktu demek! Belki ben o zaman da... Ne yapsın? Ne yufka yüreklisin be! Ne yapsınmış? Daha baştan ben bilirsem ki bu kız benden önce... Ne olacaktı bilirsen? Sevdim diyor. Halil haklı. Kadın kız dedin mi ben hemen yelkenleri... Öyle değil işte! Ateş gibi zeki Necla. Yürekli. Kafalı da. Hem de güzel. Başka? Yok, güzel denmez; ama öyle bir şeyi var ki... aramıyorsun yani. Süheyla güzel işte! Bitti mi tamam; bitip gidiyor. Necla'yla o ilk günü şimdi düşünüyorum da gerçekten nasıl da kollarıyla kuşatıp kollarımı tüm yüreğiyle... Yüreğinden onun... Burjuva kızı işte. Nasıl çarpılıyor tam bu evin kızısın değil de sanki... Biliyor da ondan. Anasına öyle çıkışabilir mi fukara kızı olsa? Saçını başını yolar karı, orospu deyip eline doladı mı saçlarını. Annem ablamı dövmüştü bir gün, bilmem ne demiş komşunun yanında. On ikisinde filandı demek, düş gibi kalmış aklımda. Ben de beş altı olacağım. Başını daha küçükten ezerler. Bizim ezmediler de! Benzemez. Kadın olmak kötü. Nasıl oturacağız ablamla? Fatih'te, Aksaray'da bodrum katları 10 lira... Ablama desem ki, ben işe gireceğim, sen parayı al tümünü,

orda çocuğunla... Orda acılar içinde. Daha otuzunda yok, dul kadın, kasabaya gidip... Olmaz, yakarlar zavallıyı. Her şeyin ötesinde borçlulukla bağlıydı ablasına. Köyden Manisa'ya gönderilip lisede okumasını, babasına yalvarıp o sağlamıştı. Okuyan başka da çocuk yoktu köylerinde. Kardeşinin okuyup üniversiteye gitmesi, büyük adamlar arasına karışması tutkuydu kızda. Onu okutmamışlardı. Köy okulunu bitirince, yakın kasabada bir dikiş kursuna göndermişler, biçki, dikiş öğrenmişti iyi kötü. Evin giysilerini dikerdi. Şu mintanımı da geçen bayram... Kirlenmiş, kahverengi çizgili, gri yün gömleğine baktı. İçi burkuldu nedense. İki hafta oldu gene. Bir hamama gitsek Vezneciler'e. Halil teyzesinde yıkanıyor hergele, umrunda değil. Süheyla da hamama gidermiş. Karılar da hamamda çırılçıplak taslar ellerinde. Neclaların gibisini görmedim; şakır şakır her gün. En iyisi şu Fakülte'yi bitirmem benim. Epey uzun bir aradan sonra bir iki derse girince nasıl yabancılaşmıştı her şeye! Bitireceğim de ne olacak? Gazetelerde düzeltmenlik ya da bir kitapçı yanı belki de daha iyi bundan. Yaşamdan kopmazsın hiç değilse. Bitirdin; savuracaklar Anadolu'nun bir köşesine. Mediha Ablam, yanında tıpış tıpış yeğenim; bilmem ne okulunun edebiyat öğretmenliğinde artık yıllarca... Ablamın düşü de bu aslında. Kötülük basıyordu içine. Bir daha zor görürüz İstanbul'u. Hem nasıl bitireceğim? Koca tez var daha, dokunmadım sayılır. Kimseyle konuşmak gelmiyordu içinden. Sonunda bir sabah, gizli kaçar gibi evden çıkarken Süheyla'ya yakalandı. Ürkek, çekingen, biraz da yalvarır gibi bitivermişti merdiven altında. Dudakları kıpırdıyor, bir şey de diyemiyordu; gözleriydi konuşan. Nerdesin? Niçin böyle? Karmakarışık soru bir sürü. Yan yan yöreyi kolluyordu bir yandan da. Teyze odasından çıkıverirse? Çıkarsa çıkar Cadı. Ne yapıyoruz ki? Eskisi gibi rahat bakamıyorsunuz birbirinize, yetmez mi? Boşlayıp yaklaştı kıza. O ara ayarladılar Cumartesi buluşmasını. Seher gelecekmiş. Gelsin. Doğrusu güzel kızmış Seher de. Halil çarpıldı. Ben mi? Benim için hepsi bir. Halil varken güzel kız diye olmaz şimdi yani. Süheyla da var... O da güzel de, gözleri bu kızın, çilli gibi bakışları Halil'e; balıklama atladı hergele. Atlasın bakalım! Halil'le Seher inip gidince fıkır fıkır gözlerini dikivermişti Süheyla. Ne yapacağız şimdi. Ne yapacağı var mı? İteleyip sürgüledi kapıyı. Kız özlemle atıldı hemen, yatağa düşüverdiler. Kimi seslere

irkilip birkaç kez aşağıyı, merdivenleri dinlemeleri dışında, yarı soyunuk başladıkları oyunu, Boğaz'dan, gemilerden gelen seslerin, ışıkların alacaya batmış yalnızlığında çırılçıplak sürdürdüler saatler boyu. Soluk soluğa yan yana düştükleri sıralar, böylesini ilk yaşadığını düşünüyordu Turgut. Doymaz bu kız! İstemiyorum seni diyecektim. İstiyormuşum oysa. Seni sevmiyorum diyecekti. Neler neler çıkmıştı ağzından. Necla'da böyle olmamış mıydı? İstemek bile yok, yapmak var bir tek. Bir odaya kapanıp da dipdiri bir kadınla böyle sere serpe bütün giysilerini yaktın mı, yepyeni anlamlar çıkınca ortaya doğrusu o işte. Çıplak gövdelerin ürettiği doğrular, hayvanlar gibi. Necla'yla biz önce insanca... Necla'yla hiç böyle kaldın mı; yalnız, çırılçıplak? Göğüsleri taş onun. Bir de gözleri. Gözler kızdı mı öyle oluyor. Anadolu çocuğuymuşuz; belki de eşeklerleymiş. Utanma diye bir şey yok o kızda. Bu söylemez öyle işte. Ondan da iyi bilir belki. Oğlan oğlana da dedi orospu. Yapmadın mı? Yapmıştı. Eşekle değil de, Zekeriya diye bir oğlan vardı köyde, onu bir gün, iki arkadaş Meşelik'in orda, daha ortaokuldayken. İzmir'de de geneleve gitmişti. Bir de burda gitmişlerdi birkaç kez Abanoz'a. Bir keresinde yapamamıştı, çok soğuktu oda, ondan mı? Duvarlardaki uyarı afişlerinden mi? Frengi şöyle yapar; belsoğukluğuna yakalanınca... Alay edip gülmüştü kadın, Allah kahretsin! Bir de parmak attı kıçıma. İbne mi sandı beni ne? Ağlayacaktım hırsımdan.

— Ne gülüyorsun?

Güldüğümü nasıl gördü bu karanlıkta?

— Hiç, dedi. Saçma sapan şeyler geliyor insanın aklına.

— Biliyorum, şeye güldün sen. Seher'le Halil Ağbi çıktılar birlikte, ona güldün.

Nasıl da bildin! Biraz da fazla cin bu kız! Süheyla döndü, yüzünü mutlulukla Turgut'un göğsüne sürdü; minik öpücükler kondurdu.

— Sen konuştun mu öyle seviniyorum ki, dedi. Hep dinleyeyim istiyorum. Bazı da ağlamam geliyor. Ne güzel şeyler bulup anlatıyorsun. Okutmadılar ki bizi...

Beni de ağlatmak istiyor bu kız, öyle dokunaklı ki... Ne konuşayım bununla ben! İlle Necla mı gerek konuşman için? Burjuva kızı diyorsun. Halil ne güzel anlattı insanları buna. Şıp diye de anladı! İşçi sınıfı diyorsun, bu da onlardan işte. Öyle değil, üretimde onlar.

Gözleri açılıyor ne de olsa. Sen de inanmıyorsun ya bu dediğine. İzmir'de incirde, tütünde çalışan kadınlar bundan uyanık çünkü! Dünyadan haberleri yok be. Bu, bir adım atmış hiç değilse. Ne yapayım yani? Şahin Efendi'den ayırıp da ben mi alayım? Gülüverdi gene. Alınmasın diye, kucaklayıp göğsüne bastırdı,

— Akıllı kızsın sen, dedi. Öyle şeyler biliyorsun ki...

Hay Allah; bak söz nereye gitti gene! Gık diye gülüvermişti Süheyla da. Bu da az anasının gözü değil. Kıkır kıkır da arttı gülüşü. Kafası hep o yanda. Başka ne yanda olacak şu durumda? Bak, eli de... Bu kaçıncı be?..

— Ya gebe kalırsa.

— Olmaz bugünlerde...

Gene bir kıkırdadı sinsince,

— Olsa keşke, dedi.

İrkildi Turgut. Bir tuzağa düşürülmüş gibi duyumsadı kendini... Süheyla anlamış olmalıydı; ekledi hemen,

— Şahin ölüyor çocuk diye...

Bak orospuya, bizim çocuğu sarhoş herife yamayacak! Senden olacağına güvencen mi var? Başka dalgaları yok mudur bu kızın? Bizim çocuk da kaynayıp gider arada. Gene gülecekti ki, irkilerek kaldılar. Tık tık kapı vuruluyordu. Merdivende ayak sesini nasılda duymamışlardı? Toparlandı Turgut. Halil döndü belki. Şimdi, hay Allah kahretsin!

— Halil!

— Benim Turgut arkadaş, Naim. Yatıyor muydun?

Ses çıkarmasaydık keşke! Biraz sıkkın, biraz umarsız doğrulup Süheyla'ya döndü, ürküyü atmış umursamaz bakıyordu. Naim de bir şeyler sezinlemiş olmalıydı; kesik bir iki öksürükten sonra sesi duyuldu gene,

— Beni aramışlar da... Gideyim istersen...

Fırladı Turgut,

— Bir dakika Naim arkadaş.

Sesteki umarsızlık onu da etkilemişti belli ki; Süheyla da fırlayıp çamaşırlarına uzanırken, fısıldadı ağırdan,

— Apteshaneye gidip beklesin biraz, dedi. Şimdi çıkarım ben.

Şaşaladı Turgut. Olur mu? Ne var olmayacak? Sutyeninin kancasını geçirmeye çalışan Süheyla'ya baktı pek aklı yatmadan. Kapıya yaklaşıp seslendi,

— Naim arkadaş, sen inip Hüseyin Ağbi'nin oraya doğru yürü biraz, şimdi geliyorum. Alacağım seni... Kusura bakma!

— Olur olur... Siz kusura bakmayın!..

Siz dedi! Kızın sesini de duydu demek. Merdivenlerden inerek yiten ayak seslerini dinledi önce. Gidip elektriği açtı. Süheyla kombinezonunu geçiriyordu ağırdan ağıra. Kızın jarse kombinezonunu kımıl kımıl doldurup canlandıran göğüslerine, değirmi kalçalarına yorgun bir istekle baktı. İlk kez böyle sere serpe olmuştu bir kadınla. Genelevi saymazsak. Sayacak mıydı? Gerdeğe girdik sanki! Bu da kız değilmiş meğer! Gülecekti. Niye sevmem bu kızı ben? Her yattığımı sevecek miyim? Necla da onu diyor. Bir de severek yatmak var demek! Ben daha ona çatmadım belki de? Necla tatmış! Yalan söylüyordur o da. Kim var söylemeyen? Yalansız olmuyor demek bu işler. En doğrusu bile yalan!

— Çok korktun değil mi?

Saçlarını tepesinde toplamış, tokayla tutturmaya çalışan Süheyla'ya baktı. Şu serseme... Ben ne korkacağım? Senin için korktum. Herif merdiveni çıkmış, duymadık.

— Sen korkmadın mı?

Durup baktı Süheyla. Birden atılıp Turgut'un boynuna doladı kollarını, kendinden geçercesine bir öpüşmeyle yığılıp kalacaktı nerdeyse. Soluk soluğa, biraz da Turgut'un gevşetme çabasıyla ayrılıp kapıya giderken döndü,

— Bilmiyorum sanma, dedi dudaklarında belli belirsiz acılı bir gülümsemeyle. Nasıl olsa bırakırsın beni... Ne yapayım?..

Çıkıp yavaşça çekti kapıyı. Bu kız bunları da düşünüyor demek! Yok düşünmeyecekti! Düşünmenin yararı olmayacağını da biliyor. Çılgın bu kız; umarsızlık içinde. Sonu iyi değil bunun. Abanoz'u, Ziba'yı, Galata'yı bunlar doldurur. İçindeki sarsıntıyı geçirmeye çalıştı, suçlayacaktı kendini yoksa. Giyindi çabucak, şöyle bir toparladı ortalığı; tuvalete gidip yıkandı yalan yanlış, döndü, pardösüsünü alıp fırladı. Bu oğlana ne diyeceğiz şimdi? Karnım da acıkmış. Sekize geliyor. Naim'le işkembeciye gidelim. Karnesiz de ekmek verirler bazı

orda. Ekmekler de yumruk kadar oldu, yüzde yirmi eksiltmişler. Naim'e ekmek karnesi uydurdular mı acep? Kaçak adamın her şeyi güç. Hüseyin'in kapalı işyerinin önünde, çiseleyen yağmur altında bekler buldu Naim'i. Bir şeyler söylemek gereği duyarak başladığı sözleri, şey mey karıştırıp dağıttı biraz. Bağışla Naimciğim. "Şey" sözcüğü olmasa ne yapardık biz? Anlayışlı, babacan bir gülümsemeyle kesti Naim,

— Bak keyfine be kardeş, dedi. Kime nedir?

Köyiçi'ne doğru çekti Naim'i.

— Bir çorba içelim şurda, dedi. Evde pek bir şey yok.

— Ben yedim, dedi. Gidelim, sen ye istersen.

İşkembecide zorla bir aşure yedirebildi Naim'e. Yolda, işkembecide sürekli bakınıp duruyor çevresine kuşkuyla; tedirgin belli ki. Çıkıp da balıkçıların önünden geçiyorlardı ki birden fırladı Turgut'un yanından, dar sokağa girip kayboldu. Balıkçıların önü kalabalıktı. Ne yapacağını bilmeden bir iki bakındı Turgut, ağır ağır yürüdü. Bir de canavar dolanıyor demek bu kalabalıkta. Bağıra çağıra koşarak gazete satan oğlandan bir akşam gazetesi aldı, girdi eve. Merdivenleri çıkarken katlara bakındı. Burada hiç mi yuvalanmış canavar yoktur? Merdiven başları tahtayla bölünüp ayrılmış, apartman gibi biraz; kim kime dum duma. Geç vakitlere dek işinde gücünde herkes. Bu saatlerde canlanıyor. İkinci katta inen biriyle karşılaştı. Terziymiş bu Beyoğlu'nda. Süheylaların altında iki kardeş Rum kızı varmış, bilmem nerde çalışırlarmış. Çirkin şeyler, bir iki karşılaştık, suratsız. Rum kızları fıkır fıkır olur derler; anaları bizimkilerden mi kaçamak yaptı, nedir? Süheylaların kapısı önünde çarpar gibi bastı ayaklarını, niyeyse, kız duyup da çıkar mı diye. Teyzelerin odası da kapalı. Bir öksürük sesiyle başını kaldırınca Naim'i gördü; tuvaletten çıkıyordu ellerini kurulayarak. Turgut gelip kapıyı açarken,

— Kusura bakma, dedi sormasına kalmadan. Burun buruna gelecektik herifle. Postacı Mümin. Baş kovcudur. Bütün Ortaköy'ü tanır herif.

Odaya girince soyunup masaya geçti Turgut, gazeteyi açtı.

— Bakalım bir şeyler var mı Naim arkadaş?

Hitler Alman orduları başkomutanlığını eline almış. Brauchitsch'i yürütmüş. İşleri boka sardı demek. Beter olacaksınız itler. Refik Say-

dam izinden dönmüş Ankara'ya. İzinde miydi Başbakan? Japonlar Filipinler'de bilmem ne adasını... Lodos yağmura çevirmiş. İyi ki yazdınız? Gazeteyi iteledi masaya, Naim'e döndü. Bitkin çökmüş gibiydi sandalyeye Naim; gözleri süzgün, kapandı kapanacak. Uykuya da benzemiyor bu.

— Yorgunsun, dedi. Yat istersen. Uykun var belki...

Kımıldayıp çekingence yatağa baktı Naim,

— Gelecek midir Halil arkadaş?

— Yat sen, dedi. Ben giderim olmazsa... Güçlükle soyunup yatağa girerken dişleri birbirine vuruyor gibiydi. Sıtma olmasın? Yaklaşıp alnına koydu elini. Ateşi var bunun. Hem de iyice... Ne yapacağız şimdi? Nasıl bir yorgunluk çökmüştü üstüne onun da? Daha mı çökmesin? Bu oğlan beni uyutmaz bu gece. Sayıklayıp duruyor. Nasıl kötü bir şey evde sağlıksızlık. Ne çok hasta olurdu annem de? Ne ilaç, ne doktor. Durumumuz iyice kötüydü o günler. Anneme tarla kalmamış; daha mahkemelik dayılarla. Babacığım bir küçük bağla uğraşır durur. Elde avuçta yok. Defteri karalamışım diye dövdüydü babam. Böyle asık suratlı olur yoksul evi. Neresi asık surat be! Daha bir saat olmadı bu yatakta... Hasta geldi diye mi şu zavallı? Halil gelirse şimdi? Ben giderim Fatih'e, çocuklara. Yarın da ev bakayım oralarda. Gelir mi Halil, Seher'le şimdi onlar belki de... Eczaneler de kapalı bugün Cumartesi, ilaç milaç nerden bulacağız gerekirse? Amma uzun uzun bağırdı vapurlar da; sis var. Şöyle bir uzanayım, Halil gelirse... Soyunup kurşun gibi çökmüştü yatağa. Sıçrayarak doğrulduğunda şaşkın kaldı bir. Karşı yatak boştu. Halil yatmamış mıydı? Toparlanmaya çalıştı. Sabah olmuş da yeni açılıyor. Saate baktı, yediye geliyordu. Ayak seslerinden sonra kapı açılıp da Naim girince anımsadı dün geceyi. Paltosunu sırtına atmış, Halil'in pijamaları içinde sallanıyor gibiydi Naim. Parlamış cam gözleriyle gülümseyerek,

— Bağışlayasın, dedi. Uyandırdım seni. Pek güzel uyurdun.

— Nasıl oldun sen?

Paltosunu sandalyeye bırakıp yatağa düşer gibi giren Naim,

— Bilmem, dedi sönükçe bir sesle. Başım çok düner.

Düner ya oğlum. İyice kötülemişsin sen. Halil de demek Seher'le bu gece, gelmedi. İlk günden mi be? Çocuklara gitmiştir o. Selahattin Ağbi demişti, ordan da... Tertemiz yüzü Seher'in. Ne olacak,

Süheyla'nın da tertemiz. Kalkıp bir çay koyayım. Sırtüstü yatmış öylece duruyor bu oğlan da. Gene dalacak mı nedir? Soluklanmasa ölmüş sanki. İçinde soğuk bir acıma duygusuyla çıktı odadan. Musluğun kapısı kapalıydı, su sesi geliyordu. Islak saçları, elinde yüzüne bastırdığı pembe havlusuyla Süheyla göründü. Gülümsedi sevinir gibi ya, kaygılıydı bakışları.

— Şahin hasta, dedi. Günaydın!

— Günaydın! Desene hastaneye döndü burası. Naim de hasta.

— Yok öyle değil, dedi Süheyla. Kendinde değil. Doktor ölürsün demişti içersen. Gece gelip düştü öylece.

Ağlayacak nerdeyse.

— Sizinkinin nesi var?

— Üşütmüş, dedi Turgut. Satlıcan geçirmiş daha önce. İyi değil o da.

— Geçer, dedi Süheyla. Şey vereyim ben ona. Kripin var bizde.

Sevindi Turgut. Tuvaletten çıkınca elinde kâğıda sarılı bir şeylerle merdiven başında bekliyordu Süheyla.

— Al, dedi. Ihlamur da vardı bizde. İyidir. Şahin çok kötü. Öyle korkuyorum ki...

Umutsuz, umarsız bir bekleyiş vardı gözlerinde acılı. Herif ölürse ne yapar bu? O da biliyor yapacak bir şeyi olmadığını. Gene de yardım umuyor ürkü içinde. Ben ne yaparım? Süheyla sessizce indi merdivenleri, girip kapattı kapıyı. Odaya girdiğinde Naim uyuyordu. Suyu kaynattı, ıhlamurları attı içine. Bardakların, tabakların şangırtısına açtı gözlerini, dönüp sönük sönük baktı Naim.

— Hadi davran bakalım Naim arkadaş, dedi Turgut. Kahvaltı bir şeyler... Ardından Gripin vereceğim. Ihlamur yaptım.

Gözlerinde aynı bulanık gülümsemeyle doğruldu Naim,

— Sağ ol kardeş, dedi. Ihlamur içeyim kripinle. Yemek istemez...

Sinirleri gerilmişti; kızgınca söylenecekti. Sustu. Bardağa ıhlamur koyuyordu ki, merdivenlerdeki deli gibi ayak seslerinden sonra kapı açıldı birden, saçları dağılmış, gözleri kızarık, ürkü içinde, Süheyla daldı içeri,

— Ne olursun Turgut Ağbi, gel bi bak, diye yalvardı. Ölüyor bu. Kurbanın olayım. Ne yapacağımı bilmiyorum. Allahım ya Rabbim! Ne olursun?..

Bir an şaşalayıp kaldı Turgut Ağbi! Hiç ölen insan görmemişti. Korkuyor musun? Zavallı kızı... Çaydanlığı bırakıp yürüdü. Süheyla'nın peşi sıra merdivenlerden koşturarak inerken korkusu büyüyordu nedenini bilmeden. İyi mi ediyorum? Ne yapılır başka? Büyücekti Süheyla'nın ardından girdiği oda. Bizim odanın iki katı gibi. Ağırca bir koku vardı. Adam kusmuş mu, pislemiş mi? Zavallı Süheylacık! Pencereyle duvar arasındaki iki kişilik kara demirli eski bir karyolada genişçe bir yorganın altında yitmiş gibiydi Şahin. Yaklaştı yavaşça. Süheyla yorganın ucunu çekerek eğilip baktı adama, döndü bir süre sonra,

— Baksana, dedi.

Dolmuştu gözleri. Ne yapacağını bilmeden Turgut da eğildi. Sapsarıydı yüzü Şahin'in. Şakaklarındaki ak saçların dibinde terler birikmiş. Seyirmeler var yüzünde. Boynundaki kaslar gerilip büzüşüyor. Uyuyor mu nedir? Uzanıp yavaşça sarstı adamın yorgan altındaki sivri kemikli omzunu dürter gibi, seslendi:

— Şahin Efendi!

Ağız dil yok adamda. Daha da gerilmişti sinirleri. Ölüyor belki de. Doğrulup döndü kıza,

— Bir doktor getirmek gerek, dedi. Baygın!

Duraladı, bir şeyler diyecek oldu Süheyla. Dönüp duvardaki gömme dolap kapısında asılı ceket cebinde bir şeyler arandı. Sarı, meşin bir cüzdanı çıkarıp karıştırdı. Üzgün, biraz da sıkılarak döndü Turgut'a, çekinerek,

— İki lira var burda, dedi.

— Bende var, dedi Turgut, çabucak çıktı odadan.

Peşinden gelen Süheyla'ya,

— Bugün de Pazar, dedi. Ben bir bakayım gene. Sen başından ayrılma. Camı aç, biraz havalansın burası...

Odaya çıktı. Paltosunu alırken yatakta ıhlamuru içen Naim'e,

— Adam iyi değil, dedi. Doktor çağıracağım. Gelmişken söyleriz, sana da...

Sözünü ağzına tıkar gibi Naim kesti hemen,

— Sakın yapmayasın, dedi. İstemem. Kimse görmesin beni daha iyidir.

Fırladı Turgut. Belki de doğru oğlan. Doktoru bulalım da. Kolay olmadı doktoru bulmak. Yağmurlu sokaklarda dolaşıp durdu. Serencebey'de, evinden çıkardığı yaşlı bir doktoru getirip merdivenlere soktuğunda bir saati bulmuştu nerdeyse. Dört lira alırmış eve gittiğinde doktor. Al pezevenk! Ben vereceğim paranı. Mutluluk duyuyordu içinde yaşlı, hasta birine yardım yapmanın... Bırak şimdi! Ne umrundaydı senin yaşlı adam? Kızla ödeşiyorsun bir tür! Amma pis be! Aklımdan bile geçmez. Sonunda olacağı bu kızın. Acıya dönüşmüştü mutluluk. Ayak seslerine kapıyı açtı Süheyla. Oda daha temiz, Şahin bıraktığı gibiydi. Doktor yaklaşıp çekti yorganı. Mavi pazen pijama içindeki Şahin'e baktı bir süre. Nabzını yokladı. Eliyle gözkapaklarını aralayıp baktı.

— Şekeri var mıydı? dedi.

Süheyla anlamadan bakındı şaşkın şaşkın, kızardı,

— Şeker yok, dedi yavaşça. Pekmez var biraz...

Turgut gülümsedi isteksizce; dönüp asık yüzle bakan doktora,

— Bilmezler efendim, dedi.

— Bilmezse böyle olur, dedi doktor. Şeker komasına benziyor bu. Neyisiniz siz?

— Komşuyuz burda efendim biz. Hanım eşi.

Aynı asık yüzle başını salladı doktor. Anladı herif!

— Burda olmaz bu, dedi. Hastaneye kalkması gerek. Kanına bakılacak filan... İşi ne?

— Berber, dedi Turgut. Nasıl kaldırılır hastaneye? Bugün Pazar.

Doktor ses çıkarmadan biraz daha yokladı hastayı. Tansiyonuna baktı. Düşündü. Çantasını açıp iğne, bir de ampul çıkardı. Birden yüzü sarardı Süheyla'nın. Titriyor gibiydi. Turgut, ne oluyorsun gibisine başını salladı kıza. Bu da kötüleşiyor? Toparlanmaya çalıştı Süheyla,

— Ben iğneye dayanamam Doktor Bey amca, dedi kekeler gibi.

Sallanıyordu ayakta. Doktor, kapıyı gösterdi başıyla, çıkar şunu, anlamına. Düştü düşecek kızın tuttu kollarını, sürükler gibi attı dışarıya. Kız merdivenlere yığılıp oturdu.

— Kalk yukarı çıkarayım seni. Benim yatağıma uzan. Naim yabancı değil. Neyin var senin?

Kırık dökük kalktı kız,

— Geçer, dedi. Yok bir şeyim. İğne gördüm mü...

Bir çabayla elini giysisinin cebine soktu. Üç lira çıkarıp uzattı,

— Bir lira daha buldum sonradan, dedi. Al bunları...

— Koy onu cebine, dedi Turgut sertçe. Var dedim sana. Biraz dinlen haydi. Çıkabilecek misin?

— Çıkarım, dedi yavaşça.

Merdivenleri yorgun argın tırmanan kıza bakarken kaynaşmalar oldu içinde. Nasıl canavardı yatakta, bir de şu bitkinliğine! Arsız arsız gülüyordu, nasıl onurlu oysa. Girsin mi, girmesin mi, duraladı kapıda Süheyla. Döndü, yüzünde yorgun, çocuksu gülümsemeyle Turgut'a baktı. Kapıyı tıklatıp yavaşça girdi içeri. Vay canına! Oğlanın koynuna gönderdik kızı! Odaya girdiğinde iğne kutusunu çantaya yerleştiriyordu doktor. Bir kez daha tansiyonunu ölçtü Şahin'in. Sonra çekip oturdu sandalyeye. Gözlerini hastaya dikti. Pencere dibinde, patiska örtülü, küçük masadaki teneke çalar saatin çat çat'ları can sıkıcı oda içinde gezinmeye başlamıştı. Alacalı bez kilim üstünde iki hasır iskemle, basmalı bir sedir, duvar dibinde, üstünde iki minder gibi şeyler, kapı yanında asılı tel dolap, altta gaz ocağı, rafta kap kacak; Süheylacığın bu alçakgönüllü yaşam ortaklarına soluk basma perdelerin gölgelediği duvardan hüzünle bakan çerçeveli evlilik resimleri, Şahin'le. Şahin de kımıldıyor mu ne? Başını, dudaklarını oynattı yavaşça. Bir şeyler mi diyecek? Bu herif de ne bakar durur bu zavallıya? Dört papel kazanacak, kolay mı? Bir şeyler diyecek bu. Karım nerde, derse şimdi? İrkildi birden. Yukarda benim yatakta yatıyor mu diyeceğiz? Gidip çağırayım şu kızı. Kalkıp yürüdü yavaşça, kapıyı açtı; donup kaldı açınca da. Yanında iki torunuyla teyze çıkıyordu merdivenlerden. Başını kaldırıp da kapıdaki Turgut'u görünce çakılıp kaldı o da. Şimdi ne bok yiyeceğiz? Çekti kapıyı, içgüdüsel biçimde yalancı bir sevinçle bir adım attı,

— Aman sizi Allah gönderdi teyze, dedi. Şahin Efendi çok kötü hasta...

Bu onurlu karşılanış, başka düşünceleri bir anda silip atacak kadar etkilemiş olmalıydı kocakarıyı. Torunlarını çekiştirerek atıldı hemen,

— Abe ne sülersin? Vah vah... Süheylacık nerdedir?

Benim yatakta yatıyor, diyeyim ki zil takıp oyna değil mi Cadı?

— Ağlayıp duruyor o da, dedi çabucak. İçerde doktor var...

Süheylacık, seslere çıktığında, bereket teyze odasına girmiş, uslu durmalarını öğütlüyordu çocuklara. Turgut'un kaş gözünden "anladım" gibisine salladı başını, çabucak tuvalete daldı. Cin bu kız. Toparlanmış görünüyor. Odaya girdi Turgut. Dönüp baktı Doktor,

— Açıldı, dedi.

Şahin Efendi, yüzünü kapıya çevirmiş sönük, fersiz gözlerle yorgun, şaşkın bakıyordu. Yaklaşıp,

— Geçmiş olsun! dedi Turgut yavaşça.

— Süheyla nerdedir?

— Geliyor şimdi. Burda. Teyze de geliyor...

Teyze de çok umrunda ya. Aklı Süheyla'da herifin. Karısı! Kapı açıldı, önde Süheyla, arkada teyze girdiler. Şahin'i görünce gözleri dolmuştu Süheyla'nın; hıçkırığını tutmaya çalışıyordu. Yaklaşıp durdu yakınında; öylece bakıp kaldı. Suçlu gibi. Yoo, hiç de öyle duyumsamış görünmüyor. Şahin de gözlerini ondan ayıramıyordu sanki. Aldanmak da gereksinim demek, aldatmak gibi! Kapıya yakın dikilmiş, sessizce olan bitene bakan kocakarının kafasında neler dönüyordur şimdi? Ne dönecek; gerçeği yakalayamamış bir iki fesatlık olsa olsa. Şahin Efendi'nin burnuna takılmıştır senin gibi! Burnu böyle uzun, sarkık olanın şeyi de derler... Ulan, şimdi... İsteyerek değil ya, takılıyor işte. Ne olacak büyük olup iş görmedikten sonra! Doktor yazdığı reçeteyi Süheyla'ya uzattı,

— Bu ilaçları yaptıracaksınız, dedi. Ama burda olmaz bu, hastaneye hemen...

Doktorun peşi sıra Turgut da çıktı. Yan yan bakıyor herif, nerde bizim dört papel? diye. Parasını verdi merdivenden inerlerken; hastane için de yardımını istedi. Başını salladı Doktor, gel anlamına. Pek de kötü adam değilmiş. Sözünü de geçiren biri! Evinden üsteleyerek ettiği birkaç telefondan sonra, Gureba'da bir yatak, hastayı taşıyacak bir ambulans bulundu. Helal olsun dört papel! Olaya kendini öyle kaptırmıştı ki Turgut, cankurtaran kapıya dayanıp da Şahin'i sedyede indirerek cankurtarana korlarken, ağlamaktan gözleri kızarmış Süheyla'nın yanına atlıyordu nerdeyse. Kapıya inmiş, arabaya bakıp fısıl fısıl dualar okuyan teyzeyi görünce anımsadı yerini. Biriken meraklıların arasından teyzenin yanına geçip vınlayarak uzaklaşmasına

baktı cankurtaranın. Birikenler dağılırken teyze, başörtüsünün ucuyla gözlerini, burnunu sildi, başını iki yana salladı ağırdan,

— Vah bu kızcağıza, dedi, aynı fısıtılı sesle.

Fırlayıp odaya çıktığında dalmış, yatıyordu Naim. Bir çorba yapayım şuna. Biraz şehriye olacak. Limon da var. Vah bu kızcağıza! Şahin'e acıdığı yok kocakarının. Çok gerçekçi. Öldü mü, çeker gider herif. Kız ne yapar? Ne yaparsa yapar? Binler, on binler var ne yapacağını bilmeyen, tek tek ben mi düşüneceğim hepsini. Bu sınıflı toplum yıkılmadıkça Süheyla'sı da, Necla'sı da... Kapı açıldı yavaşça, Halil girdi.

— Nerdesin be?

Sessizce baktı Halil,

— Burdayız işte, dedi. Tayın getirdik size...

Medreseye uğradı demek. Ohannes'in Askeri Tıbbiye'deki arkadaşı tayın getirir bazı. Gidip masaya bıraktı iki tayını, yanındaki sandalyeye oturdu yavaşça. Naim'e baktı.

— Hasta mı bu? dedi.

— Hasta. Hem de iyi değil.

Öteki olayı açmasına koymadan.

— Bir gece gelmedik, neler olmuş? dedi Halil. Şahin Efendi'yi de hastaneye yollamışsınız. Merdiven başında yetiştirdi Cadı. Hem de sana ne övgüler! Adam evladıymışsın...

— Eşşek evladı mı sanıyordun?

Aldırmadı,

— O Cadı'dan mı öğreneceğiz senin ne evladı olduğunu ulan? Süheyla kardeşimiz neler diyordur kim bilir?

— Seher kardeşimiz ne diyor?

Konuşma biçemini değiştirmek için araladı Halil. Bir sessizlikten sonra,

— Valla bilmem, dedi. İyi kız o. Kafası da iyi çalışıyor.

Sürdürmek için Turgut'un sormasını bekliyordu belli ki. Sustu Turgut. Masaya kap kacak taşımaya koyuldu. Biliyoruz iyi kız. İşler kafası, Süheyla mı o? Sen sevin, ne yapalım? Bizi gelip belalar bulur ancak. Çorba oldu. Uyandıralım mı bunu? Uyku mu, baygınlık mı bununki de...

— Fatih, Malta'da bir ev varmış kiralık. Bizim Nihatların akrabaları olurmuş. Onu yaparız diyor.

Sevinmişti. İlgilenmiş görünmedi gene de. Çorbayı masaya getirdi.

— Tutarız evi. Ablan da gelir. O işin sonu yok belli ki. Senin ablan hepimizin ablası. Belki de daha iyi olur. Daha rahat çalışırsın sen de.

Halil'in sıraladığı iyimser, coşkulu sözler öyle duygulandırmıştı ki Turgut'u, geçiştirmek ister gibi kaynar tencerenin kapağını açmaya uzandı. Kapak kaydı elinin yanmasıyla, masaya düştü. Hay Allah... Tangırtıya Naim dönmüştü yatağında. Şaşkın bakındı gene.

— Geçmiş olsun Naim arkadaş.

— Sağ olasın! dedi tedirgin doğrulup. Senin yatağı da aldık böyle...

— Boş ver, dedi Halil. Şöyle bir uğradım ben. Gideceğim zaten. Kalk çorba içelim...

Borçlulukla baktı Naim,

— Abe, hiçbir şey istemez içim, dedi. Gene kalkayım biraz...

Halil, kırdığı bayat tayını çorbasına doğrarken,

— Bu akşam biz ayarlarız Nihat'la, dedi. Yarın da sen gidip eve bakarsın... Dediğim gibi, incesine de takma kafanı. Ne yapacaksın; kurulalı beri karı koca kavgası var bu dünyada. Benim babam anama vurdu mu bir de yer vururdu valla...

Sırtına attığı havi dökülmüş paltosuyla masaya oturan Naim anlamadan baktı konuşmaya.

— Beni o yüzden bıraktı Sakine de, dedi.

— Döver miydin?

— Yok be yav, dedi. Fiske vurmadım. On bir aydır nişanlıyız, bir kez bilem dövmedi; bu ne biçim erkek? demiş.

Ağzındaki çorbayı püskürtecekti, güç tuttu Halil. İsteksizce gülümsedi Turgut da. İnsanlar böyle işte! Anasını bile umursamıyor erkek oldu mu...

Kulağı birazdan akşam haberlerini verecek radyoda, koltuktan kalkıp Fehime'nin deminden beri mutfakla oda arasında gide gele donattığı masaya isteksizce oturdu Rahmi Usta. Aç değildi, yorgundu. İzlendiğinin ayrımına vardığı için tedirgindi de. Görüşmeye

gelen çocuklardan mı sıçramıştı, daha önemli bir olay mı vardı polisi bugünlerde peşine düşüren, kestiremiyordu. İlk uyarıyı köşedeki bakkal Bedros'tan almıştı. Haftalık borçları öderken korka çekine kulağına eğilmiş, yavaşça, "Sizi gene gözloorlar Rahmi Efendi, haberiniz var?" demişti. Kayınbiraderi komünistlikten epeyi yıllar yatmış bir Ermeniydi, mahallenin yaşlı bakkalı Bedros Efendi. Çekingen bir sevgiyle bağlıydı Rahmi Usta'ya. Sokağa girip çıkan yabancıları gözden kaçırmazdı. Haliç'teki atölye çevresinde de sinsice dolaşan birileri gözüne çarpmış, bugünlerde polisin bir şeyler döndürdüğünü o da sezinlemişti. Oysa çok vardı ki peşini bırakmış gibiydiler. Bir şeyler oldu demek! Toplayacaklar mı yoksa? Sivas yöresinde, komünistler için bir kamp kurulduğu bir iki yıl önce gelmişti kulaklarına. Belki de yeniden kalkıştılar işe. İkinci kepçe çorbayı koymaya uzanan karısını eliyle durdurdu,

— Yeter, dedi. Pek acıkmamışım ben.

Kuşkuyla duralayıp baktı Fehime,

— Hasta mısın?

— Niye hasta olayım canım? dedi. Geç vakit bir şeyler yedik atölyede çocuklarla. Sen ne yaptın muhtarla; verdi mi ekmek karnesini?

— Verdi.

İsteksizce çorbasını içmeye koyuldu. Evlendiklerinden beri Fehime'nin, üstüne sevecenlikle titreyişinden önceleri duyduğu mutluluk sonra sonra bunaltıya döner olmuştu. Evinin temizliği, kocasının sağlığı bütün dünyasını oluşturuyordu. Basit, ama iyi yürekliydi Fehime. Yaşamının bu son durgunluk yıllarında böylesi bir kadınla birlikteliğinin çeşitli yararları vardı. Çocuklarının olmayışına da seviniyordu. Ne olacağımız belli değil, bir de çocuk. Eksiklik Fehime'deydi ya, yüzüne vurmamış, Moskova'da bir kızı olduğunu söylememişti karısına. Geçirdiği bir hastalıktan ötürü, dölyatağına giden bir yol kireçlenip tıkanmış mı ne; çocuğu olmaz demişti doktorlar. Adaklar adayıp gizli gizli türbelere taşındığını biliyordu Fehime'nin, ilgilenmiyordu. Artık o da bu sonuca katlanmaktan başka yol kalmadığına inanmıştı. "Allah vermedi, ne yapalım?" diyordu açıldı mı, buruklukla. Kocasına, evine tutkunluğu çocuksuz oluşundandı besbelli. Radyo haberlere başlıyordu. Burası Ankara Radyosu. Sayın dinleyiciler, akşam haberlerini veriyoruz. Önce özetler. Bugün

Avam Kamarası'nda... Çorba kaşığını bırakıp her gece aynı saatteki yayını dikkatle dinlemeye koyuldu. Avustralya'dan, Uzakdoğu'dan söz ediyordu. Japonlar bilmem hangi adaya asker çıkarmış. Avustralya Başbakanı demiş ki... Kuzey Afrika'da başlayan Alman saldırısı... Doğu Cephesi'nde Almanlardan ses yoktu. Saplanıp kaldılar Moskova önlerinde, ne sesleri çıkacak! Moskova Radyosu'nun, Türkçe, Rusça haberlerini dinliyordu daha sonraki saatlerde. Kızılordu'nun saldırıyla geri aldığı kentleri sayıyordu radyolar; Ankara verir mi? Dalıp gitmişti haberlere. Aynı dalgınlıkla kıymalı pırasadan aldı bir kaşık. Fehime de üstelemedi. Kafasını takmıştır; ne sakladığımı düşünüyordur. Evlendiğinden bu yana tutuklanmamıştı. Geçmişteki olayları biliyordu Fehime. Komünist sözcüğünden ilk günler duyduğu ürkü geçmiş, alışmıştı. Akrabadan bir marangozun aracılığıyla uzun düşünüp taşınmalardan sonra, aileler çekingenliği aşınca evlenmişlerdi. Rahmi Usta'nın açıkyürekli, dürüst tavrı, sevecen yaklaşımı kısa sürede gönlünü kazanmıştı Fehime'nin. Buysa "komünist" dedikleri! Yalnız dinsizliğine, hele tanrıtanımazlığına bir türlü alışamıyordu. Annesinin zoruyla uzun süre *Kuran* ezberletilmiş, hafızlığa çalıştırılmıştı çocukluğunda; kocasının din konusunda pek bastırmaması, sadece bir iki kez, o da sorması üzerine, inanmadığını gülümseyerek söylemesi biraz dağıtıyor olmalıydı kaygılarını. Camiye gidip namaz kılan kaç kişi vardı ki. Belki de inancını gizli tutuyordur adam! Gizli din taşıyanlar varmış. Arkadaşlarına da "inanıyor" demişti. Allah'a inanmayan insan mı olurmuş? Tövbe tövbe! Kulağını onlar doldurmuşlardı zaten. Komünistler Allah'a inanmazlarmış. Bir de... Yüzü kızarmıştı duyduğunda. O da başka heriflerle kapıya kasketi asıp... Şu bizim insanlarımız çok ahlaksız demişti bir gün Rahmi Usta'ya. Daha sonraları parça parça Fehime'nin ağzından almıştı bunları. Gülerek dinlemiş, "İstersen bana inanırsın, istersen onlara" demişti alaya dökerek. On yaş vardı aralarında. Sırasında babacan, anlayışlı bir ağbi gibi davranması, saygılı bir güven duygusu oluşturuyordu Fehime'de. Akıllıca bir evlilik yaşıyorlardı, gürültüsüz, patırtısız; istediği de buydu Rahmi Usta'nın. Evine bağlı, temiz pak, çirkin denmeyecek bir karısı vardı işte; başına bir iş gelirse de bırakır giderdi. Umduğunun üstündeydi kazancı. Evlendiği sıralar Haliç'te bir soğuk demir atölyesine ustabaşı olarak girmişti. Rodoslu

bir Türk, uyanık, yaşlı, bir tek gün bile siyasa sözü etmeyen Siracettin Bey'di sahibi. Yaşlandıkça artan bir güvenle bağlanmıştı Rahmi Usta'ya. Ağzının içine bakar dedikleri. Her iş ondan soruluyordu atölyedeki, Siracettin Bey'den değil. İşini bilen bir cimriydi. Yedi yılda beklediğinin çok üstünde paralar kazandırmıştı Rahmi ona. Çoğu da Rahmi'nin teknik becerilerine dayanıyordu. Hiçbir yerde bulunmayan yirmi trifaze fiş, prizi, pirinç kısımlarını atölyede, geri kalanını şimşirden yaptırarak aldıkları işi yetiştirmesini anlatıp dururdu Siracettin Bey. Haliç'te kalafat yerinde, İstinye'de doklarda işçiydi, Parti'ce Moskova'ya eğitime gönderildiğinde; kaynakçılığı Rusya'da öğrenmişti. İlk kez gitmiş, dört yıldan çok kalmıştı Moskova'da. Polis sadece ilk gidişini biliyordu. Okulda aynı dönemde birlikte bulundukları kişi polise geçmişti Türkiye'ye dönünce; Altındiş Faik dedikleri. "Bizde işçi sınıfı filan yok, devrim mevrim olmaz bu ülkede" dediği söylenirdi. Vedat Nedimler soyundandı demek! Bir bakıma daha namuslu! Herif durumunu açık koydu ortaya. En büyük işkenceyi o tutuklamada görmüştü Rahmi Usta. Altındiş, okulda birlikte olduğu kişileri tek tek bildirmişti. Gene de kabul ettirememişlerdi orda olduğunu. İki kişiydiler yadsıyan. Biri Karadenizliydi. Odada yalnız kalınca, saatlerdir falakadan bitkin düşmüş adama sokulmuş Altındiş, "Niye çekiyorsun bu acıyı kardeşim?" demiş. "Birlikte değil miydik orda? Söyle de kurtul!" Kan revan yatıyor adam. Dikmiş gözlerini, "Ordayduk ula ama, saa inat demiyeceğum, amina kuyayim!" demiş. Bir yıl kadar süren Moskova'ya ikinci gidişini bilmiyordu polis. Halep'e gitmişti; orda kaldı sanıyorlardı. Gaziantepliydi aslında, adı da Abdürrahim'di; uzak akrabaları vardı Halep'te. Çok sevdiği tahin pekmeze bile bir küçük ekmek parçasını şöyle bir banıp isteksizce çiğnemesine yan yan bakan Fehime ikircikli duraladı bir, sonra biraz çekingen,

— Bedros Efendi sana da söylemiş değil mi? dedi. Gözlüyorlarmış.

Aymıştı. Biliyor demek!

— Ben de gördüm, dedi Fehime. Bugün, şu karşı yol ağzında sen gelmeden biraz önce birileri dolanıp durdu. Gözleri bizim evde sanki. Sarı çıyan gibi birisi. Sonra bi uzun herif. O herif dün de buralardaydı.

Güldü Rahmi Usta,

— Bunu mu taktın kafana sen de? dedi. Sanmam. Öyle belli etmez onlar. Bedros Efendi kuruntuludur. Geçen yıl da demişti, biliyorsun. Hem baksalar ne olacak; korkacak neyimiz var? Hadi bir çay koy sen...

Fehime, masadakileri toplayıp sessizce mutfağa taşırken radyonun yanındaki koltuğa geçti o da. Radyonun düğmelerini çevirip yabancı istasyonları arandı bir süre. Çıkıp yiten çeşitli müzik, parazit, anlaşılmaz bir sürü dilden konuşmaların birbirine karıştığı aramadan umut kesmiş gibi yeniden Ankara'yı bulup bıraktı. Türküler vardı. Rumeli havaları söylüyordu kadınlar korosu. Dayler dayler – Viran dayler... Alaturka oldu mu kapatırdı. Sovyetler'de bir kazanımı da, kulağı Batı müziğine eğitilmişti Moskova'da. Çalıştığı fabrikadaki hoparlörden, ayrımına varmadan dinlediği Batı müziği, üç yıl birlikte yaşadıkları Larissa'nın gramofon plaklarıyla önceleri biraz dişini sıkarak dayanabildiği, yavaştan tadına vardığı, sonunda aranır olduğu, kişiliğini bir anlamla yeniden biçimlendirmiş, yaşamında ağır basan etkilenişlerden biriydi. Evlendiklerinin ilk günlerinde, radyoda alaturka başlayınca, "Kovalım şu goygoycuları" deyip radyoyu kapatıvermesi ya da başka istasyonlarda "alafranga" müzik araması Fehime'yi şaşırtmıştı önceleri. İsteğine saygıyla boyun eğmişti ya, uzun süre alışamamıştı; yalnızken dinliyordu. Bir akşam eve geldiğinde radyoda bangır bangır göbek havaları, daha kapıdan karşılamıştı Rahmi Usta'yı. Tam uzanıp kapatıyordu ki, mutfaktan gelen Fehime,

— Şu bitsin bari, dedi. Ne güzel çalıyor.

Duraladı.

— Kalsın, dedi gülümseyerek. Ama bunlar göbek havası. Bırak şu tabakları, oyna bir güzel ki, tam tadına varalım...

Fehime utanır gibi gülmeye başlamıştı,

— Ben oyun bilmem, dedi. Hafızlığa çalıştım. Oyun günah bize...

— Oyunun günahı mı olurmuş? Hafız da değilsin... Hadi Fehimeciğim...

Mutfağa gitmek isteyen kadının önünü kesmiş, ellerini havanın tartımına uydurarak şap şap vurmaya başlamıştı.

— Hadi kırma kocacığını.

Gülmekten kırılıyordu Fehime.

— İstiyorsan sen oyna, dedi zar zor.

Hiç bozmadan,

— Olur, dedi Rahmi Usta. Hadi birlikte oynayalım.

Geçti karısının karşısına, açtı kollarını, parmaklarını şıkırdatıp göbeğini hoplatarak oynamaya başladı. Şaşkın kalmıştı Fehime. Yüzü kızarmış gibiydi. Hiç böyle görmemişti kocasını. Bir utançtan kurtulmak ister gibi döndü, gidip radyonun düğmesini çevirdi hemen. Mutfağa geçecekti ki güçlü kolları, sıcacık soluğuyla yolunu kesen kocasını buldu karşısında. bir türlü bırakmadan öpüyor öpüyordu. Dayanamamıştı. Ortak oyuna geçip akılda kalan bir mutluluğu bölüştüler oracıkta. Ateşteki pilavın dibi tutmuştu, yandı yanacak. Ara sıra takılırdı Rahmi Usta; "Ne dersin Fehime? Ne lezzetliydi o pilav değil mi? Gene dibini tutturalım mı?" O akşam epey geç yediler yemeği. Fehime o işten sonra gusül aptesi almadan değil yemeğe oturmak, adımını atmazdı. Yıkanmak da Rahmi Usta'nın en sevdiği şeydi. Ne yaptıysa olmamış, Fehime'yi Batı müziğine alıştıramamıştı. Kim bilir, belki de müziğin hiçbir türünden tat alma yeteneği yoktu kadının; şarkı türkü mırıldandığını da anımsamıyordu. Radyodan duyduğu güzel bir keman, bir piyano sesi, içindeki küllenmiş kıvılcımları üfleyip ışıldatan bir esinti gibi Larissa'ya özlemini depreştiriyordu zaman zaman. Kızını düşünüyordu, Senem İrina'yı. Genç yaşta yitirdiği ablasının adıydı Senem. Larissa'nın çok sevdiği teyzesinin adı da İrina'ymış. Kocamandır şimdi. Güzeldir de. Annesine benziyormuş. Yerel gençlik örgütlerinin çağrılısı olarak Özbekistan'a yaptıkları bir yolculukta tanışmışlardı Larissa'yla. Trende şen şakrak, herkesle şakalaşan bu güzel Rus kızının kendisine yüz vereceği aklının ucundan geçmemişti. İçine kapanık, çekingen görünümü ilgisini çekmiş olmalı ki, ayrı bir sıcaklıkla sokuldu Rahmi'ye. Yol boyu, yeni yeni öğrenmeye çalıştığı Rusçasına yardımcı oldu. Yanından ayrılmayan iri yarı delikanlıyı gösterip, "Sen onunla gidersin" demesine gülmüş, ilk gece yemekten sonra otelde kalıp lokantada, kapanıncaya kadar Rahmi'yle söyleşiyi yeğlemişti. Babaannesi Nogay'mış; tek tük Tatarca biliyordu; Türkçe öğrenmek istiyordu. Kız erkek ayrı koğuşlarda yatıyorlardı. Ayrılırlarken ıssız merdiven kıyısında boynuna sarılıp dudaklarından uzun uzun öptü Rahmi'yi. Dönüşte

Moskova'da yattılar. Türkiye'de birkaç kez gittiği genelev dışında yaşamına kadın girmemişti. Larissa'ya tutulmuştu. Ürküp uzak durmaya çalıştı. Bu iş için gelmemişti buraya, başına takmak istemiyordu. Otobüste tanıdığı çilli bir Rus kızıyla dolaştı bir ara. Onunla da yattılar. Larissa'yı atamıyordu kafasından. Okulda, her geçen gün artarak öğrendiklerinin bir yanına yapışıp kalmıştı silip kurtulamadığı Larissa isteği! Bir kitaplıkta çalışıyordu. İzin almış; çıkıp geldi kız bir gün. Kiev'e gidiyordu hastalanan babasını görmeye. Emekli bir müzik öğretmeniydi babası. Karısının genç yaşta ölümünden sonra evlenmemiş, kemanı, plakları, notalarıyla bir küçük odada yaşarmış, Kiev yakınındaki bir köyde. O gece de birlikte oldular. Daha da büyümüştü korkuları. Dayanılmaz görünüyordu Larissa'ya tutkusu. Kiev'den babasının öldüğünü bildiren üzüntülü kart geldiğinde öyle yakınlık duymaya başlamıştı ki, döneceği günleri sayıyordu. O gün sordular Parti'den: Volga üstündeki traktör fabrikasının kuruluşunda gönüllü çalışmaya gider miydi? Koşarak giderdi! "Volga! Volga!" sesleri geliyordu kulağına! Stenka Razen diyordu Ruslar. Çariçine yakındı kurulan Stalingrad traktör fabrikası. Hangi çarın adı? demesine nasıl gülmüşlerdi. Çariçin Tatarca'dan gelirmiş. Sarı su ya da sarı kum demekmiş. Bunaltıcı sıcak, toz, bitmez tükenmez tahtakurusundan yılar gibi oldu önceleri. Daha ocakta yedi bin komsomol gelmiş. Bin işçi, üç yüz teknisyen gelmiş kentlerden. O nasıl çalışmaktı çeşitli dillerden insanların coşkuyla katıldığı! Kutsal bir tapınmaydı, çalışmak değil! Utandı yılgınlığından, unutup gitti yılgınlığını. Harç karmış taş taşımıştı yarı belinden yukarısı çıplak. Isının güneşte elli dereceye çıktığı bir gün bayılanlar olmuştu. Kışları da eksi elli dereceye düşermiş. Sonbaharda okula döndüğünde marsık gibiydi, öyle yanmıştı. Tepeden tırnağa arınıp yenilenmişti sanki. KUTV (Komunistçeskiy Universitet Trudyaşihsa Vostoka – Doğu emekçilerinin Komünist Üniversitesi), o ikinci yılında vermeye başlamıştı ona ne verdiyse. Çözümü ağır giden dil sıkıntısını da tam aşması zorunluydu artık. Bunun için mi gitmişti, yoksa altı ay önceki tutkularının baskın çıkması mıydı, bilemiyordu; kitaplıktan kitap almaya gitti Larissa'ya, ayrılamamacasına kaldı. Dönüşte Moskova'da onu bulamayınca ağlamış Larissa. Sevgilisinin odasına yerleşmiş bir kız arkadaşıyla bölüştüğü, Gorki Caddesi'ne bakan bir apartmanın tepe

katındaki bir buçuk odalı evine aldı Rahmi'yi. Rusçayı da orda öğrendi, müziği de. Plaklar, bir keman, üst üste yığılı duran notalardı Larissa'ya babasından kalan. Ara sıra keman çalardı o da. Radyoda müzik yoksa plak dinlerdi. Çaykovski, Rahmaninov, Borodin, Musorgski, Beethoven, Bach, Schubert, Mozart... O günlerin cızırtılı taş plakları. Tadına varmıştı sonunda; Larissa'nın kaçırmadığı konserleri o da bekler olmuştu. Baleye, operaya gitmeye başladı. Bunları seviyordu da, söylemeye biraz utanıyordu ya, asıl sirke bayılıyordu. Cıvıl cıvıl çocuklarla dolu sirklere. Ne günlermiş! Koy bakalım çayımızı Fehime Hanım. Seninle evliliğimizin bunca yıl süreceğini, bağışla beni, hiç düşünmemiştim. Ne tutuklanmıştı, Moskova'dan gizlice döndüğü 37'den beri, ne de dışarlara gitmişti bir daha. Yalnız 1 Mayıslarda alıp bırakmışlardı bir iki. Artık onu da yapmıyorlardı. Bütün dünyada savaş vardı şimdi. Herkes dövüşüyor, biz pinekleyip bekliyoruz böyle. Durumu gözden geçirmişlerdi savaşın başladığı günler. Komintern'ce alınan "desantralizasyon" kararı doğrultusunda, hükümeti tutmayı, ona karşı yıpratıcı bir savaşıma girmemeyi uygun bulmuşlardı. Başbakan Refik Saydam'ın, Nazi Almanyası'na karşı ölçülü tutumu, desteklenmesini gerektiriyor diye düşünüyorlardı. Hele Nazilerin Sovyetler'e saldırısından sonra, Türkiye'nin Almanya'nın yanında bir serüvene kalkışmasını önlemek en önemli olaydı. Genelkurmay'da, Dışişleri'nde bu işe atılmayı tutkuyla bekleşenlerin sayısı epeyi çoktu. En azılılarından biri, Şükrü Saraçoğlu Dışişleri'nin başındaydı. O da, çevresindeki Dışişleri kadrosu da, ayrıcalık sayılacak üç beş kişi dışında hemen de tümü, kinle dolu Sovyet düşmanıydılar. Selim Sarper, Feridun Cemal Erkin, İnönü-Saydam yönetimini kendi çizgilerine kaydırmanın sinsi uğraşı içinde, Sovyet-Türk dostluğu politikası dönemlerinden kalan ne varsa kemirip yok etmenin yollarına bakıyorlardı. Numan Menemencioğlu, Hüsrev Gerede, irili ufaklı daha bir sürüsü. İkircikli dönemini Alman-Sovyet Antlaşmaları sırasında geçirmişti TKP. Faşist saldırıya karşı birleşmeyi, Batı demokrasileriyle Sovyet dayanışmasını savunurlarken, herkesi, bu arada onları da şaşırtan bir olupbittiyle, Sovyetler'in Almanlarla anlaşıvermeleri karşısında nasıl bir tutum takınacaklarını bir türlü saptayamamışlardı. Savaş artık emperyalist bir savaştı. Böyle bir savaşta yan tutan Türkiye, Almanların saldırısına uğrarsa,

TKP'nin ne yapacağı, emperyalist sayarak savaşa karşı mı çıkacağı sorunu, epeyi tartışmalardan sonra çözüme vardırılamayınca güvenilir bir yoldaşı Moskova'ya, Komintern'e göndermek uygun bulunmuştu. O günkü güç koşullarda bu yoldaş gidip Kolarov'la görüşmüş, vatan savunması yapmalarının kuşkusuz doğru olacağı bildirisiyle dönmüştü. Türkiye'nin kendine özgü tarih-coğrafya konumu, oldukça karmaşık bir durum yaratıyordu ya, Sovyetler'in ünlü "Komprehansion" bildirisi, konuya yeteri kadar açıklık kazandırmıştı aslında. Türkiye'nin bir saldırıya uğramasıyla kendini savunmasını anlayışla karşılayacaklarını bildiriyordu Sovyetler. Nazi Almanyası ile yaşamsal önemde saldırmazlık paktı içindeki bir ülke bundan öte ne diyebilirdi? Almanlarla saldırmazlık paktı yapmasını anlamakta kimileri biraz güçlük çekmiş, tartışmalar çıkmıştı. Ne vardı anlamayacak? Hitler'i azdırdıkça azdırdı İngilizler-Fransızlar. Chamberlain-Daladier'nin bütün oyunu, herifi Sovyetler'e saldırtmaktı. Öyle olmaz, böyle olur dedi Sovyetler de! Almanlar saldırınca Temmuz'da ne güzel söyledi Stalin: "...Komşu ülkede iktidarda Hitler ve Ribbentrop gibi vahşi hayvanlar, canavarlar bulunsa da hiçbir barışsever devlet, komşu ülkeden gelen böyle bir barış isteğini geri çevirmez." Çayı tazeler misin Fehime Hanım? Bu gece gözüme pek güzel görünüyorsun. Yorgunum; yarın da çok erken koşacağız işe; yatsak mı? Geldiler! Kapının ziliydi. Kim olabilirdi bu saatte? Fehime fırlayıp inmişti merdivenleri. Kulağı kapıda bekledi bir süre, "Buyrun Sahir Bey," diyordu Fehime. Duraladı bir; anımsayamamıştı sanki. İşine son verilmiş eski felsefe öğretmeni Sahir Hoca, bir gazetede çalışıyordu Babıâli'de. Tam da buldun sırasını Hoca! Aslında sevinmişti. Kaygılanmıştı da. Bu saatte... Kalkıp kapıda karşıladı ortaya yakın boylu, çelimsiz, gözlüklü Sahir Bey'i. Hoca boşuna gelmemişti bu saatte. Odaya girince gözlerini kısıp baktı Rahmi'ye,

— Haberiniz yok, değil mi? dedi.

— Hayrola! Ne haberi?

Köşedeki koltuğa giderken,

— Hayırlı ne olur bu ülkede? dedi.

Koltuğun ucuna ilişir gibi oturup baktı odadakilere. Hep böyle bastırır bu adam!

— Von Papen'e suikast yapılmış.

Fehime gözlerini açmış, Rahmi'ye bakıyordu ürkek ürkek. Rahmi inanmamış gibi alaylı gülümsedi.

— Bunun neresi hayırsız?

— Herife bir şey olmamış ki. İşe kalkışan parçalanmış. Ötekilerin de peşindeymişler. Bütün Babıâli çalkalanıyor. Daha açıklamadılar. Bir Rus'u tutuklamışlar deniyor.

Olayları kafasında bağlamaya çalıştı Rahmi.

— Ne vakit olmuş bu?

— Bilmiyorum. Biz bu akşam duyduk.

Son günlerdeki izlemeler, gözlemeler buydu demek! Ama... Bağlayamıyordu. Bir provokasyon belki! Almanların oyunu olmasın! Peki, bizim polis de mi içinde? Olamaz mı? Bu tür suikastçılık Sovyet politikasının pratiğine uygun düşmüyordu. Teoriye ters... ama, kim bilir? Papen'in yok olması az kazanç sayılmaz.

— Sağ ol Hoca, dedi. İyi oldu duyduğumuz. Çay içersin değil mi? Güzel çayımız var...

Öneriyi bekliyordu Hoca; söyleşmeye geldiği belliydi. Koltuğa yerleşir gibi geri çekilip ardına yaslanırken,

— Korkuyorum, sonunda Almanların kucağına oturacak bunlar, dedi. Yukarkiler de, ellerinden geldiğince kucağına itiyor heriflerin!

Aralarında ikide bir çıkan tartışmaları başlatmak için kışkırtıyordu Sahir Hoca. Rahmi Usta kurnazca gülümseyip çayını yudumladı. Bu gece olmaz Hocam! Bizim kavgamız bitmez nasıl olsa! Olayı öğrendik. Sen de bu kadar biliyorsun demek. Uzatmaya gerek yok.

— Başka neler var Hocam! Doğu cephesinden filan...

Sözün yönünü değiştirme oyununa diretmek istemiyor gibi, sessizce uzanıp Fehime'nin getirdiği çay bardağını aldı Hoca, yarım kaşık şeker atıp karıştırdı yavaş yavaş; bir yudum aldıktan sonra, bir süre dalgın baktı Rahmi Usta'ya.

— Çok ağır bir kış geçiyormuş Rusya'da, dedi, tankların benzinleri donuyormuş.

Biraz durup ekledi yavaşça,

— İyi haber bu şimdilik.

Bir gece önce, Kızılordu'nun 24. kuruluş yıldönümü dolayısıyla Moskova Radyosu'nca yinelenip duran Stalin'in günlük emri, Moskova'yı çember içine almak isteyen faşist Alman birliklerinin ye-

nilerek geri atıldığını bildiriyordu. Gazeteler bir kıyıda geçiştirivermişlerdi haberi. Hem Türkçe, hem Rusça yayınlardan dinlemişti Rahmi Usta. Dayağı yiyince, benzin dondu demeye başladı köpekler; onu tutturuyor bunlar da!

— Sovyet tanklarının benzini donmuyor muymuş?

Anlamamış gibi baktı Sahir Hoca. Alaylı taşı birden algılayıp doğruldu,

— Sovyetler'in doğru dürüst tankları olsaydı Almanların işi neydi Moskova önünde? dedi.

Hem kızıyor, hem de seviyordu sipsivri saldırgan yanını bu adamın. Ne yanıt vermeli?

— Stalin'in bildirisi vardı bugün gazetelerde, çarptı mı gözüne?

— Gördüm. Almanları Moskova'dan kovduk, diyor.

Şöyle bir baktı Sahir Hoca,

— Herkes bir şey diyor, dedi, masaya bıraktığı çaybardağına uzanırken. Savaş bu. En ucuz silah, yalan...

İrkildi birden. Stalin'e yalancı diyor adam! Durulmaya çalıştı.

— Gene ölçüyü kaçırıyorsunuz Hocam, dedi sertleşmekten kaçınan bir sesle. Stalin yalan söylemez.

Gergin bir sessizlikte çayından bir iki yudum aldı Sahir Hoca. Bir sınıra varmış olmanın ayrımındaydı o da. Gözlerini dikip baktı Rahmi Usta'ya.

— Artık kızmıyorum, dedi. Ne mutlu sana! Ben de böyle inanabilseydim keşke!

Yıllardan beri sürüp gelen tartışmalarının düğüm noktasıydı bu. Ağır tartışmalardan sonra günlerce konuşmadıkları bile olmuştu. Alman-Sovyet Savaşı başlayalı beri ipi koparacak kadar germemeye, ikisi de özen gösteriyordu. Kızdığında kaç kez "Troçkist" demişti Sahir Hoca'ya. Değilim diyordu o. Değildi de belki. Peki neydi? Nihilist mi? "Ben sosyalistim," diyordu Sahir Hoca, "hem de Marksist sosyalistim. Lenin'e inanıyorum; Stalin'e de saygım var. Ama sizler gibi olamam gene de." İlle de bizlerden ayıracak kendini! "Sizler" derken bizim partiyi, TKP'yi diyor besbelli. Onu da açıkça söylemez. Küçük burjuva çekingenliğini -korkaklığını demeye dili varmıyordu. Görmüştü, adam sırasında çok yürekliydi çünkü- aşamıyor adam. Aydınlar böyledir. Hele bu dışarılarda okumuş aydınlar. Dört yıl kadar

Paris'te kalmıştı Sahir Hoca. Sorbonne'da felsefe öğrenimi görmüş. Bir ara Fransız Komünist Partisi'ne girmiş, çıkmış; İspanya Savaşı sıralarında gönüllü yazılacağı sıra İstanbul'da çok sevdiği annesinin ağır hastalığı haberiyle yurda dönmüş, annesiyle babasını kısa aralıklarla üst üste yitirmiş. Burda yerleşip kalmasında asıl etken Nedret olmuş. Daha Paris'e gitmeden duygusal bir bağ varmış aralarında. Dönünce bekler bulmuş bu yakın çevredeki akraba kızını; evlenmişler.

İki oğulları vardı. Pek kolay sayılmazdı yaşamları. Lise'deki felsefe öğretmenliği çok kısa sürmüştü Sahir Hoca'nın. Derste Marks'tan söz etmiş bir iki. Uzunca süren bir sorgulamadan sonra öğretmenliğine son vermişlerdi. Bir gazetede çalışıyordu yıllardır. Çeviriler yapıyordu. Nedret Hanım da piyano dersi veriyordu öğrenci bulabilirse. Rahmi Usta'yla tanışmaları yukardaki sokağa taşındıkları sıraydı; dört yıl oluyordu demek. Rahmi Usta'yı görmeye gelen gazeteci Emrullah'la karşılaşmışlar sokağın başında, o alıp getirmişti. Daha o gün başlamıştı tartışmaları da. Her şeye kuşkuyla bakan, çevreye güvensiz bir yanı vardı adamın. Olaylara bakışı, genelde yaklaşım biçimi Marksistçeydi. Bizim Parti'den hoşlanmıyor yalnız! En iyisi bu işte bizim aydınlarımızın!

— Elinize sağlık Fehime Hanım. Çay pek güzeldi.

Kalkmıştı Sahir Hoca,

— Nedret'e, bir uğrayıp gelirim dedim. Hadi iyi geceler. Yeni bir şey olursa uğrarım.

Sahir Hoca'yı yolcu ettikten sonra gelip gene koltuğa çöktü Rahmi Usta. Arkasına yaslandı, daldı bir süre. Uzanıp radyoyu kurcaladı; Moskova Radyosu'nun Rusça yayınlarında Stalin'in bildirisi yineleniyordu. Uykusu yoktu. Mutfaktan sesler geliyordu. Fehime bulaşıkları yıkıyor, kapkacağı yerleştiriyor. Bir boşlukta duyumsuyordu kendini. Yeni değildi bu duygu. Biz ne yapıyoruz, beklemekten başka? Neyi beklediğimizi de pek bilmeden. Kemal'in getirdiği, arkadaşlarının görüşmeye gelme isteklerini bir süre atlatmış; üstelenince diretmemişti artık. Konuşurlarken kaçamaklara sığınmanın ağırlığını taşımıştı hep. Daha ağırı da bunu sezdirmeme çabasıydı. Çocuklar cin gibi, yutarlar mı? İçten içe kaynıyor Türkiye. Başkaları da vardı gelip görüşmek isteğinde bulunan, yanaşmamıştı. Ne diye-

ceğini, nasıl karşılaması gerektiğini bilemiyordu. Bu gidişle iyice kaçıracağız ipin ucunu. Bizim dışımızda işlere kalkışacaklar. Al bir Harbiye Olayı daha! Genç subay adayları bir araya gelmişler başvuracak gizli bir yer arıyor, bulamıyorlar. Nâzım'ın kapısını çalıyorlar. Polis oyunu sanıp Birinci Şube'ye telefon açıyor o mübarek de, bırakın yakamı, subay kılığında peşime düşmeyin diye; uyandırıyor herifleri. Anamızı belleditler! Nâzım da gitti. Doktor Hikmet de. Kemal Tahir, denizciler... Daha bir sürü kişi. Biri bir halt etti mi bizim yakamıza yapışıyorlar bu ülkede! Aynı döneme girdik gene. Devrimci filizlenmeler içinde aranıyor insanlar. Biz yokuz ortalıkta. Bir sürü kışkırtmanın içinden çık çıkabilirsen. Gelişmelerin arkasında kalıyoruz. Toparlayıcı olmak, ipi elde tutmak gerek. Nasıl? Temelde bir yanlışımız var, onu söyleyemiyoruz besbelli. Ne Türkiye eski Türkiye, ne dünya eski dünya, ne CHP eski CHP; oysa biz, eski biz. Uyuyor muyuz? Komintern, yıllar önce kesin bir doğrultu gösterdi bize. Tekkeci kafayı atın; kendi gerçeklerinizin ışığında bulun yolunuzu dediler bize. CHP'ye sokulun, yan örgütlerine, halkevlerine filan girip orda bir şeyler yapın, ileri çizgide tutun ülkenin siyasa çizgisini, dediler. Biz de oturup bekliyoruz? Yaşam bizi beklemiyor ki; yanlışı, doğrusuyla her yandan bir şeyler fışkırıyor. Doktor'la konuşmak, yeniden düşünüp taşınmak gerek her şeyi. İşin anahtarı Reşat'ta. Onun da askerliği var. Doktor'a yaklaşmak da ayrı sorun. Kesin uyarıda bulunmuştu Reşat Fuat, Doktor'a gidilmesin, diye. Dünyada, ülkedeki gelişmeler, önemli bir yasal görev olanağı çıkarabilirdi Doktor Şefik Hüsnü'nün başı çekebileceği. Bir şey sıçratmamak gerekliydi Doktor'a. Ne yapabilirdi bu yerinde kaygının çekingenliğini aşmadan. Başlayalım dendi, nasıl başlayacağız? Kuramsal biçimde ele alıp önce Türkiye'nin yeni yapısını, siyasal durumunu, konumunu ortaya koymak gerek. Yayına kalkıştık; sürekli yazacak biri, birileri olmalı. Yıllarca uzak kaldık, sıfırdan başlayacağız. Gizlide bir dizgi, baskı aygıtımız vardı. Çıkardık; kim bilir ne durumdadır? Çalışır mı, çalışmaz mı. Onun yerini de Mehmet bilir, o da sürgünde. Nasıl kurtulacağız bu dağınıklıktan? Reşat'tan başka kim kıvırır bu işi? Zeki Ankara'da. Reşat'ın yapacağı işi yapamaz o. Tanıdığı arkadaşları bir bir gözden geçirdi. Umutsuzluğa düştü düşecek toparlanmaya çalıştı. Bir yola çıkılsın, katılacak yeni kişiler içinde kimler olur, bili-

nir mi? Bir sürü yetenekli, yiğit devrimci. Bir sürü deneyimsiz şaşkın arasında oynaşıp duracak bir yığın da polis! Güvenlik'te geçirdiği işkenceleri anımsadı, tedirginlik duydu. Ayakkabısının çamurlu topuğuyla ağzına basmıştı herif falakada; iki dişi kırılmıştı. Başlayacaktı gene. Korkuyor musun? Yo, korkmak değil de... Rahata alıştık! Durduk yerde kim ister tadı kaçsın? Bu Fehime Hanım, yıllardır bize öyle bir baktı ki, koşullandık besbelli. Bir silkinmezsek çürüyüp gideceğiz!

Keşke tutsaydım Sahir Hoca'yı da biraz konuşsaydık. Ben bir yıkanayım en iyisi, kendime gelirim. Banyoya geçerken, sessizce yatak odasına giren Fehime'ye takıldı gözleri, acıma duydu yeniden. Banyoda gövdesini kuşatan sabunlu sıcak suyla unuttu her şeyi. Dinlenip durulmuş gibiydi. Bornozuyla yatak odasına gittiğinde Fehime uyumuştu. Yastığa yayılmış kara saçları çıplak omzuna doğru iniyordu. İçindeki kımıltıları bastırmaya çalıştı. Yorgun kadın, çamaşır da yıkamış bugün. Çarşı pazara gider, yemek yapar; evi siler süpürür. Bizim iş ağır belki, bunlarınki bizden güç. Papen'i de temizleyemediler demek. Bizimkiler mi yaptı? Niye olmasın? Dünya kıran kırana birbirine girmiş. Bu herif burda bizim sağcıların güç kaynağı, akıl hocaları. İyi olurdu. Pijamalarını giyip arkaüstü uzandı yatağa. Oda serindi. Elektrik sobasını yakıp sobanın sıcağına doğru uzattı ayaklarını. Çatlak, batık ayak tırnaklarına baktı bir süre. Ne çektiyse ayakları çekmişti. Soldaki üç parmağının, başparmaklarının tırnakları kaç kez sökülmüştü falakada. Sağ ayak bileğinde ilk falaka ipinin izi hiç geçmemişti. Yirmi yıl demek. ayaklarını seviyordu. Bir acımayla seviyordu. Tıpkı Fehime'yi sevdiği gibi! Gülümsedi. Ayaklarının keyifle çekip aldığı sıcaklık, içten içe bütün gövdesine yayılıyordu ağırdan. Donuyor, ölüyor, parça parça oluyor şu anda binler, yüz binler. Biz burda uzanmışız, ooh... Moskova'da her yanda buzlar sarkıyordur şimdi. sık sık Şefik Hüsnü'nün görmeye gittiği, Komintern'deki önderler evi lüks Otel'in merdivenleri geldi gözlerinin önüne. Pieck'i, Dimitrov'u, Ho Şi Min'i, Erkoli'yi kaç kez görmüştü o merdivenlerde. Aynalar vardı duvarlarda kocaman. Doktor, karısı Madam, kızı Meryem iç içe iki buçuk odalı bir bölümde otururlardı üçüncü katta; Pieck'le komşuydular. İrmik helvası yapmıştı birinde Doktor, ne sevmişti Pieck! Almanlar bizim tatlıları pek sevmezler-

miş. Bilmezler ki sevsinler. Bizim Antep'in baklavası olsun da sevmesinler! Anam da ne baklava açardı. Zavallı anam on bir çocuk doğurmuş, sekizini yaşatmış. Onların da beşi öldü. Bizde uzun yaşayan yok pek. Babam da altmışında gitti. ben de çok yaşamam! Bu Fehime Hanım ne yapar ben ölürsem. İyi bir koca bulur belki de. Gülümsedi. Dönüp karısına baktı. Düzenli bir solumayla derin uykudaydı Fehime. Gene bir şeyler kımıldadı içinde; gene tuttu kendini. Larissa'dan eğitim görmüştü! Uyuyan kadını uyandırıp istekte bulunmak en büyük bencillikti Larissa'ya göre. Saldırganlıktı! Kaç kez kovmaya kalkmıştı beni bu yüzden. Hayvan, demişti. Genciz de o zaman. Bir Moskof inadı karıda! Güldü gene. Moskof'un kızı diye takılırdı Larissa'ya. Tam anlamını kavrayamasa da gülerdi Larissa. Ama, kendisi uyandırırdı Moskof'un kızı! Öyle uyandırabilirsen... Yok canım, biz erkeklerden; kadın koynumuza girsin de kan uykudan uyandırsın isterse. Her kadın Larissa mı? Şimdi Fehime'yi uyandırsam, uyur uyanık yapar işini; çıtı çıkmaz; döner uyur. Uyur mu? Hazır şofben de yapılmışken uyur mu; gider yıkanır, aptes alır önce. Muhammet bu aptes işini iyi bulmuş. Pis Arabı yıkatmanın başka yolu da yok. Hele o işten sonra sıcak çölde vıcık vıcık. Çölde suyu nerden bulup da yıkanacak Arap? Kazanlı bir Tatar vardı Moskova'da, elektrik mühendisi, Yakubov. Koyu Müslüman, komünist. Musa Carullah Bigi'nin yakını olurmuş. Din bilgini Musa Carullah. Hep ondan söz ederdi büyük saygıyla. Parti'yle İslamlığın yolu aynıymış da, Parti işi yokuşa vurup zora koşuyormuş! Sonra görünmedi ortalıkta. Sibirya'ya sürgün gitmiş dendi. Mustafa Kemal yaptı en iyisini, çanına ot tıkadı bu yobazların. Alın size Müslümanlık! Alman faşizmi yere serildi mi çok şey değişecek dünyada. O günü bir görsek. Yat bekle gelsin o günler! Öyle dediler, biz de öyle yaptık! Kimse öyle demedi size. Halk Partisi'ni doğru yola çekmeye bakın, halkınızla çalışın, dedi. Komintern'in kararı... Biz de Komintern kararını uygulamaya çalıştık elimizden geldiğince. Ne geldi elinizden? Bu kadarı geldi. Varılan sonucun hiç de beklenene uymadığını biliyorlardı. O safa geçip çalışacaksın dedin mi, iyice o safa geçip yerleşiyor adam. Kimler gitmedi. Halk Partisi'nin ilericiliği yetiyor bizimkilere. Bize de Sahir Hoca gibi deliler kalıyor. Onu da bizden sayarsak. Bizden sayma, Halk Partisi de kovuyor, adama 'deli', de, bir de! Akıllı olsa

bunca çıkarı tepip bize yaklaşır mı! Gülümsedi. Takılmaydı 'deli' sözü; aklına hep saygı duyuyordu, Sahir Hoca'nın bilgisine, kültürüne. Ama, aydın! Şefik Hüsnü aydın değil mi? Reşat Fuat, Doktor Hikmet... Onlar başka. Gerçek devrimci onlar. Partinin direkleri. Bunların bir bacağı öte yanda. Sahir Hoca'nın mı? Duysa bunu kıpkırmızı olur kızgınlığından. Ne yapalım, öyle. Ben işçiyim; yolun neresinde bırakacaklar bizi diye bakarım bu adamlara. Kör Allah'a nasıl bakarsa Allah da köre öyle bakar! Zaten öyle bakıyor Sahir Hoca. Kuşkusuz baktığını gördün mü hiç? Görmemişti. Yıllardır hangi konuyu açsalar tartışma başlıyordu hemen. Herif bakıyorsun Troçkist! Değil oysa; sırasında benden sert eleştirir Troçki'yi. Kendisi dinsiz, bakarsın dincileri savunuyor! Abartıyorsun; dincileri savunmaz. Halkın inançlarına saygılı olunmasını istediğini söyledi bir kez. Doğruydu orda da. Nesi doğruydu?

Kafası epeyce karışık adamın. Çok da düzgün düşünüyor sırasında. Neyse, bizimkini karıştıramaz. Boş bunlar. Nerden başlayacağız? Tütüncüler var. Onlar her vakit var. Başka da toplu işçi yok. Mevsimlik tütün işinden başka üretim alanına şöyle bir oturup yerleşemedik. Ne endüstrimiz, ne işçimiz var ki? Devletin fabrikaları var, kuş uçurtmazlar. Öğrenciler arası kaynaşmadan ne çıkarabileceğiz? Ankara'da beş on aydın, İstanbul'da beş on aydın. Komintern bizimle bağı onun için kopardı biraz da. Kimse kalmadı sizin yörenizde, dediler. Herkes Merkez Komitesi'nde! Ne biçim Komünist Partisi bu? Nerde işçiler? Ülkede ne var ne yok Kemalistlerin elinde! Siz ne yaptınız bugüne dek, Kemalistlere sövüp saymaktan başka? Anımsamak istemiyordu bunları. Unutamıyorsun da! Nasıl unutayım? Tekkeleri, zaviyeleri kaldırdı Kemalistler. Padişahlığı, Hilafeti kaldırdı. dincileri, şeriatçıları ezdi. Bu dincilere karşı ne savaşlar verdi Sovyet Partisi de. Stalin'in, neydi o Tatar, Sultan Galiyev miydi, onlarla kavgası var yıllarca. Tatar dincileri. Kazan burjuvalarının tohumu herifler. Başkurt Validov. Şimdi buralarda profesör, Zeki Velidi Togan. Lenin'in, Stalin'in yanında çalışırken Türkistan'a kaçıp Basmacılar'ı kışkırtmaya gitmiş. Basmacılar dedikleri çeteci bir tür; Ruslara başkaldırıyoruz diye, Sovyet yönetimine karşı ayaklanmış dinci ulusalcılar. Enver Paşa da başlarına geçmiş bu Basmacılar'ın. Bir ara komünistliğe bile kalkışmış herif, Bakû'de! Hangisi kalkışmamış ki? Mustafa Kemal bir

uyduruk Komünist Partisi bile kurmuş! Enver tam beyinsiz manyak. Burayı batırdığı yetmedi, gidip oraları da karıştırmaya kalkmış. Adını getiremediği bir Kalmık vardı, apartmanın alt katında otururdu Larissa'nın. Başkaldırıya karşı o günler kurulan Panfilov Tümeni'nde Enver Paşa'ya karşı savaşmış Buhara yöresinde. Makineliyle biçilmiş ölüsünü gördüm derdi Enver'in. Atıyordu belki de! Niye atsın? Moskova Radyosu'nun verdiği, "Volokolomsk Şosesi"nde Alman tanklarını durdurduğu için madalya alan Panfilov, bu Panfilov olmalı! Türkistanlı erlermiş çoğu. Bombaları gövdelerine bağlayıp Alman tank paletlerinin altına atlamışlar. Madalyayı aldığı haberini *Pravda*'da okuduktan iki saat sonra da saldırıda ölmüş General Panfilov. Radyo yermişti ayrıntılarıyla. Nasıl domuzuna devrim düşmanı oluyor bu dinci kesimden kimileri! Sovyetler'e yerli yersiz atıp tutan Tatar Hoca'ya, "Ha bu taşı kim yarattı Hoçefendu?" dedi Harun. "Allah" dedi Hoca. "Kim yaratabilir?" Ama, Hoca'da bir surat. Siracettin'in evini onarıyorlar Beşiktaş'ta. Demir parmaklık ölçülerini almaya gitmişiz eve. Hoca komşuları. Anasının gözü bir Laz oğlan, bir bölüm duvarını ören Harun da. Siyasal inancı yok ya da öyle görünüyor; tek keyfi Hoca'yı kızdırmak. "Pak Hoçefendu, ben o Allahın yarattuğu bu taşi peğenmedum, tüzelteyrum oni görey misun? Onun yaptuğu bir poka yaramayi. Evi pen yapayrum." Bayılacaktı Hoca. Halkta neler var; bir yerleşemiyoruz ki şu toprağa! Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde Sadrettin Celal'in dediği güldürmüş üyeleri. Gizli çalışıyoruz. Halk pek bilmiyor ya, polis biliyor! Ya doğru dürüst çalışın, ya bırakın bu işi derler adama. Dediler sonunda! Bildiri dağıtma eylemleri ondan sonra başlamış. Biz onları yaşadık. Uçar mitingler... Güç kurtulmuştum Haliç'teki dökümhanenin önünde. Kapıdaki taşa fırlayıp, yemeğe çıkan işçilere bağıra çağıra bir şeyler diyorum! Bugün 1 Mayıs İşçi Bayramı arkadaşlar! bizleri soyan sermayedarın zulmüne baskısına falan filan... İşçiler nasıl şaşkın bakıyorlardı. Bugün bile gözlerimin önünde. Korku filan da yok, şaşkın sadece. Ben de, bizim Hamdi eliyle tamam diyor gizlice, tutamıyorum kendimi. Yoldaşlar! ilk kez çıkmışım, heyecandan sesim titriyor. Biz bugün... Bir şeyler daha diyorum. Arkalarda kaynaşmayla birileri bana doğru yönelince atlayıp sokağa daldım, iyi de koşuyorum. Şimdi olsa tıkanıp kalırım. Genciz daha. Kürt hamalla

bildiri dağıtmalarını anımsıyordu. Kürt de ne Kürt'müş ya! Dayaktan delirtip Bakırköy'e yolladılar, ele vermedi beni. Gerçekten sözünün eridir bu Kürtler. Onların çektiği acı da... Bu Kürt işine bizim Hikmet kafayı takmıştır, Doktor Hikmet. Bu heriflerin en büyük korkusu odur, der. Yalan mı? Ne bileyim, daha bir doğru yanını göremedik. Doğuluyum. Ben de içlerinden sayılırım. Babam yanından Kürtlük varmış bizde de. Ninem Türkçe bilmezmiş. Yörede bir sürü Kürt köyleri. Ezim ezim eziyorlar zavallıları. Ne ezmesi; düpedüz kestiler kadın, çoluk çocuk. İkide bir Kürt isyanı Doğu'da. Bizim de bir şey yaptığımız yok. Ne yapabiliriz? Yöreyle ilişki bile kuramadık ki doğru dürüst. Şıhların, Kürt Beylerinin elinde bilinçsiz yığın. Başlarındakine nasıl güveneceksin? Elazığ Cezaevi'nde adamlarını saldırtıp Doktor Hikmet'in kaburga kemiklerini kırdıran o Kürt Beyleri. Aslında Türkiye'yi Takrir-i Sükûn'la yıktılar, der Doktor Şefik Hüsnü. Kürtleri asıp kestiler, bizleri de darmadağın ettiler. Oyunun bini bir para bu heriflerde. Biz yanlış yapmadık mı? Belki adamlarımız bugün yok ortada. Nikolar da yukarda kaldı. Nikos Asmakopulos, üç dil bilirdi adam. Şafman vardı, Deutche Orientbank'da yüksek memur. Elektrikçi Nuri. Ağrı Ayaklanması'nda *Kızıl İstanbul*'u çıkarıyordu Reşat. Kürtleri, halk olarak tutuyorduk da, ayaklanmayı bilinçsiz halkın kandırılması diye alıyordu... da kaç kişi okuyordu? 35'te *Orak-Çekiç*'te Hoybunculara karşı çıkıldı, emperyalistlerle ilişkili diye; Kürtlere, istiyorlarsa ayrı bir devlet olma haklarını da savunduk. Programımızda vardı. Parti'nin gazetesi İnkılap Yolu da öyle bakıyordu olaya. Komintern de... Kürt cahil. Bizimkilerden de beter. Hikmet'e bakarsan, hemen girmek gerekirdi Kürt işine. Yapmak söylemek kadar kolay olsa. En son Tunceli'yi bastırdı bu herifler. Hem de nasıl kanlı bastırdılar. Doğramışlar. Tam bizim "desantralizasyon" kararı ile Komintern'den koptuğumuz günler. kimse neyin ne olacağını bilmiyor. Kemalistleri tutun denmiş! Tutacağız da, neresinden tutacağız? Ne yapacaksın, tarihin yazısı kanlı. Komintern de arkaladı herifleri. Bu Komintern kararı, Desantralizasyon, bize kesilmiş ceza mı, Mustafa Kemal'e ödül mü belli değil. Çoğu şeyi çözemedik. Toparlayamadık. Amele Teali Cemiyeti'nde daha, "Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz!" diyorlar; Abdi Recepler "Bütün Türkiye İşçileri Birleşiniz!" diyorlar. Biz desek onu, adımız

şovene çıkar; kovarlar bizi Komintern'den. Parti içinde de birbirimizi yedik. Tüm kavgalar da Komintern'e kadar yansıdı. Aranızda yoldaşça anlaşıp niye çözemiyorsunuz, dediler. Çarpıklık bizde demek. Bizim Laz Dede Ahmet'in anlattığı İran Partisi gibiyiz biz de. Kaç ulustan delegeler gelmiş bunları anlaştırmak için, söz dinletememişler de, sonunda, Allah belanızı versin deyip gitmişler. Topu topu dört kişiymişler İranlılar da o zaman daha. 1919 filan demek. İşten çok kavga! Öyle olmadı mı? Öyle oldu. Bu kavgalar bir şey değil; "Nâzım Muhalefeti" parçaladı bizi aslında. İşçi Muhalefeti denmesi boşuna değil; çoğunu alıp götürdü Nâzım. Komintern dur demeseydi, ellerine geçmişti Parti. Kim yoktu ki; herkes o yandaydı! Zeki Baştımar da ordaydı. Laz İsmail de, Hüsamettin de. Şefik Hüsnü'nün yakınında olmasam ben de gitmiştim belki! Yüreğim elvermemişti Doktor'u bırakmaya! Türkiye'de değildim; işi pek kavrayamadım belki! Bugün de kavramış değilim ya; niye öyle kalktılar ayağa? Pavli Adası'nda toplanmışlar. Adamlarını gönderdiler, telgrafçı Fuat'ı, Tufan adıyla. Dedikleri, biz işleri daha iyi yapacağız. Komintern'deki Türk seksiyonunu, Merkez'i beğenmiyorlar. Halktan kopuk, ülke gerçeğini bilmez birkaç kişiymiş baştakiler. Nasıl onaylardı bunu Komintern! Kendi otoritesinin de taşlanması yatıyordu altında! Kongre istiyorlardı. Komintern izin vermezse kongre olur mu? Bilmiyorlar mıydı? Komintern'in kuşkusu üstündeyse soluk aldırmazlar adama. Başka türlü dünya devrim örgütü de nasıl olur? Daha sonra Kongre yapıldı, Zeki'nin evinde. 28 kişilik Merkez Komitesi seçildi. 34 Ağustosu'ydu, Moskova'da Şefik Hüsnü'nün başkanlığında bir plenum yapılmış. Urallar'a görevli göndermişlerdi bizi, Kerimov'la. Parti hücreleri vardı orda; durumu anlatmaya gittikti. Ali Cevdet, Reşat, Hüsam, Dede Ahmet, Laz İsmail, Zeki katılmışlar plenum'a. 28 kişiden ancak 13'ünün Merkez Komitesi üyeliğini geçerli saymışlar. Bunun da 9'unu onayladı Komintern. Defterdar'daki toplantıya "konferans" demiş, kongre bile saymamış. Kuşkuyla karşılamış. Nasıl karşılamasın, hemen ardından yığınla tutuklamalara girişmiş polis. Komintern adına gelen Greta'yı, Reşat'ın karısını da yakalamışlar. Tam bir rezillik! Plenum kararında, olumlu çalışmalar diye, Parti baskı makinesinin kurulup çalıştırılması, Komsomol çalışmalarının yürümesi, KUTV'a başarıyla öğrenci gönderilmesi, tutuklama olmadan bildiri

dağıtılması Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü'nde filan, sıralamışlardı. Yapamadıklarımız da, sokaklarda, gösteriler, yürüyüşler, işletmelerde gürültülü toplantılar. Uluslararası işçi devinimleriyle dayanışma gösterilememiş, önemli konularda yığınlara ne düşündüğümüz duyurulamamış. Polise bilgi kaynaklığı ettiğini söyledikleri Renegatlara yüklenmişler. 45 kişi Parti'den atılmış. 65 kişilik de bir kara liste! Gülmüştü Kerimov, iyi ki bizi atmamışlar demişti. Ne iyi yoldaştı! Çok genç öldü, pisi pisine bir kazada. Nâzım, üç beş kişiyle kaldı sonunda. Biz kaç kişi kaldık? Halk Partisi'nde çalışacaksınız dendi sonunda. Nasrettin Hoca'nın kar helvasına benzedi o da. Beklenen Dünya Savaşı da patladı. Savaşın dışında kaldığından bir şey anlamadı; inliyor halk. Bizim söyleyecek sözümüz yok mu bu insanlara? Refik Saydam Hükümeti'ni tutalım da, koşulları gün günden ağırlaşan halk ne olacak? İçinden çıkamadığımız bir yanı var. Almanlara kaymasın bu herifler diye kollamak mı tek yapacağımız? İş ona varıyor. Asıl tehlike o diyoruz ya, tehlike bir değil. Halk çok acı çekiyor. Pahalılık canavar gibi. Doğanın eli açık, yoksa neylerdi yoksullar? Balık bol, sebze bol. Kuzu gibi toriği bizim işyerinin önünden sürüyüp götürüyordu adam. İyi kötü işi varsa karnını doyurabiliyor. O doğa kavgayı da soğutup geciktiriyor ama. İş bulmak kolay mı? Balığın ucuzluğu ondan. Pekmeziyle, bulguruyla, tarhanasıyla yuvarlanıp gidiyor ülke. Bizim atölyede bile çalışanların çoğunun yeygileri köyden geliyor. Gel de sınıf kavgasını anlat. En güç değişen kafa kentteki köylü kafası. O bağ kolay kolay kopmaz bizde. Kaç kuşak geçecek ki salt fabrika işçisi olsun. Daha fabrika ne kadar ki! İşimiz güç. Ne güzel topraklarda yaşıyoruz oysa. Moskova'da olduğu günler öyle bir özlemle yanıp tutuşurdu ki bazı. Dağı, taşı, tarlası, sebzesi, meyvesi, Boğaz'ı, denizi, balığıyla nasıl gözünde tüterdi her şey (Çiğ köfte yapmaya kalktı bir gün, olmadı). Larissa'ya anlatırdı bazı. Gülerek dinlerdi, "Çok pis boğazsın" demişti bir gün. Ondan başka da kimse pis boğaz demedi bana. Kış dedi mi lahanayla şalgamdan başka ne görmüş zavallı. Sıkıntıya alışık Sovyet halkı. Onların çektiği bir işe yarayacak. Nereye varacaklarını biliyor, katlanıyorlar. Ya bizimkilerin çektiği? Bütün halkların çilesi bu. Doyasıya bir "borç" içemeden nasıl dayanılır Rusya'nın karakışına! Senem İrina'da aç mıdır? On milyonlarca insanın içinde biri de senin kızın. Biri de benim kı-

zım, evet. Yüreğinde geziniveren bencil sızıyı ayıplamalı mıydı? Ne var ayıplanacak? İnsanoğlu bu işte. Komünist olsan da bir yanın öyle kalıyor demek. Aldırmayacaksın. Aldırmıyorum. Yaşam kim bilir daha ne düzenler kuruyor bizim için! Nerden nereye geldik. Nasıl başladım; ne işler tuttum Antep'te, daha bir parmak çocukluğumdan bu yana. Kilis'te, kaçakçıların yanında bile çalıştık. Bohçalar taşıdım karılara gizli gizli. En iyisi tamirhaneye girmem oldu. Ağbimden dayak yiyince kaçıp İstanbul'a gelmem oldu asıl iyisi. Bir de Yakup Usta'yı tanımam. Yolumu gösteren o. Hastaymış; bir uğrayamadık ona da. Sövüp saymıştır. Ne tatlı heriftir, görmedim onun gibisini. Mühendislere bağırıp çağırır; pek aldırmaz onlar da. Kolaysa al çekici de sen yap bakayım nasıl yapacan? Gülerler. Yaşlı diye belki. Yok canım, pek yaşlı da değildi o zaman. Söylenip durur kendi kendine. Bir bok bilmezler, her şeye de karışırlarmış. Partiye o almış, yukarı, okula gönderilmesi için de o salık vermişti Rahmi'yi. "Git oku, iyi öğren de adam ol, bizim gibi eşşek kalma!" demişti. Bir süre aynı yuvarda çalışmışlardı. Yazganımızdı. Bir de Kel Muhittin vardı. O da çıraktı benim gibi. Evlenince gidip elini öpmüş Yakup Usta'nın, "Bağışla Usta" demiş. "Ben artık çalışmayacağım Parti'de." Kızdın mı? dedim? "Ne kızacam?" dedi, "Eşşek kalmış herif!" İnsanlarımız hep senin gibi olaydı Yakup Ustam. Haliç'te motora binişlerini anımsadı tayfa gibi. Kunduracı Osman'la birlikteydiler. Hasan Ali'nin bir yakını olurdu bu Osman. Ne garip oğlandı. Moskova'da ayakkabı atölyesinde çalışıyor. Tutturdu, ben kalmam burada, döneceğim; en iyi ayakkabıyı o yapıyormuş özenerek. Ötekiler şişirip daha çabuk yapıyorlar diye onları övüyorlarmış. Böyle sosyalistliği istemiyormuş o! Kalmadı, döndüydü sonunda. Nerelerdedir? Özenerek kimlere yapıyordur iyi ayakkabılarını? Motorda da deniz tutmuştu. Kusar zavallı. Boğaz'ı çıkıncaya dek korku içindeydik. Çıkıp da Karadeniz'in ortasından Odesa'ya vurunca, benim asıl korkum o zaman başlamıştı. Antepliyiz, ne işimiz var denizle? O karanlık geceyi hiç unutmuyordu. Oysa eylül başlarıydı, deniz durgundu. Güven olur mu Karadeniz'e. Aklına motorda öldürülen Mustafa Suphiler gelir. Uzaktan Odesa görününce nasıl sevinmiştik. Limandaki o kırmızı koca fener öylece durur belleğimde. Vorontsovsky feneri. "Kara deryalarda bir fenersin!" marşını söylerken her keresinde yeniden yak-

laşırım sanki o fenere. Pat pat motor, daha açıktayız, birden polis motoru çıkıp geldi limandan. Yaklaşıp kâğıtlarımıza baktılar. Peşlerine takıp limana soktular bizi. İskeleye çıktığımızda şaşkın gibiydik. Bir de o merdivenler. Çık çık bitmez; Tam 182 basamak potyomkinskas. Ne güzel yapmışlar o filmde. *Potemkin Zırhlısı*, Boronenosets Potyomkin. İnsan bildiği yerleri sinemada görünce şaşırıyor. Bizde film yapamıyorlar doğru dürüst. Nâzım da uğraştı epey. *Karım Beni Aldatırsa, Cici Berber*, mici berber. Olmuyor demek. Sovyet filmleri dev gibidir. *Mat* ne filmdi. Gorki'nin *Ana*'sı, *Potomok Cengiz Hana, Cengiz Han'ın Oğlu*. Sonra *Mustafa*. *Mustafa* burda da oynadı. Larissa ne çok severdi sinemayı. Daha sinema sessiz. Şarlolar, Luiler. Alman filmleri de vardı. Her hafta sinemada. Doğum yapmış, kırkı çıkmadı daha, kalkıp sinemaya gittikti. Sesli film çıktığında, dünyada en çok sevinen hiç kuşkum yok, o olmuştur. Sinema, müzik bir arada artık. İkisinin de delisi karı. Ne iyi kadındı. Duygulu altın gibi yüreği. Seni götüremem Türkiye'ye, deyince ağlamıştı. Getirse miydim? Nasıl getirecektin? Ne yollardan geldik! Kuyruğumuza kabak bağlayacağız bir de! İkinci gidişimde de gidip Kiev'e yerleşmişti. Bir mühendisle evlenmiş. Amaan, dünya bu acılarla dolu. Karı bulmaya gitmedik oraya. Nasıl çabuk geçmişti okuldaki yıllar. Uyusam artık. Niye böyle oldum ben? Sinirlerim mi bozuldu gözleniyoruz diye? Sanki ilk oldu! İşte, Papen'miş! Ne belli almayacakları? Alırlarsa da alacaklar, ne yapalım? Ne güzel uyuyorsun Fehime Hanım. Bağışla, bozacağım uykunu; sen Larissa değilsin! Bakarsın olmam yarın gece. Yorganı yavaşça çekip kaldırdı, Fehime'nin tartımlı bir solunumla ağırdan ağıra inip kalkan sımsıcak gövdesine doğru sokuldu.

Başbakan Refik Saydam'ın İstanbul'da, bir yürek vurgunuyla öldüğünü duyunca kalemi bırakıp bir süre öylece kaldı Sahir Hoca. Niye beklenmedik olsun? Yaşlıydı öldü adam. Hiç de öyle basit görünmüyordu. Olgunun çarpıcı yanı, adamın sıradan biri dışında, başbakan oluşu değil, olayın tam bugünlere rastlamasıydı belki. Bir başbakan değil, Türkiye başbakanı olması, olayların tam bugünlerdeki akışında çarpıcı bir karartı gibi görünüyordu. Almanlar Kuzey Afrika'da Mısır kapısındaydılar. Rusya'da Sivastopol, Rostov düşmüş, Kafkaslar'a doğru akmaya başlayacak Alman orduları.

Günlerdir kaygılar içindeydi. Güzel ne varsa yıkıp yok edeceklerdi yayıldıkça yayılan faşist sürüleri. Elindeki Diderot çevirisi uzayıp duruyordu. Çalışmak gelmiyordu içinden. Rahmi Usta'yla takışa tartışa sürdürdüğü dostlukları salt bir dertleşmeydi aylardır. Kantarın topu faşist canavarlardan yana kayıyor gibiyken tek avuntu hükümetin ülkeyi karanlık bir serüvene sürüklemesini Rahmi Usta'nın da pek olası görmemesiydi. İnönü-Saydam ikilisine bu konuda TKP'liler de güven duyuyorlardı demek. En karanlık kişi Dışişleri'nin başındaydı. İpler onun eline mi geçecekti şimdi? İş nereye varır o herif başbakanlığa otururşa? Görünen başka bir seçenek de yok gibiydi. Böyle baktın mı nasıl doğal görünürdü ölümü? Adamı ağıladılar mı gizlice? Kafkas petrollerinin bombardıman için ülkeden geçişine göz yumacağını söylediği biliniyordu bu Dışişleri Bakanı'nın İngiliz-Fransızlara. Daha savaş başlarında yeminli Sovyet düşmanı. Tam bu günlerde başbakanlığa oturdu mu, yemeyeceği nane yok bu herifin. Ne yapacağız? Otur da işine bak sen; çevirinin bitmesi gerek. Parasını bile alıp yedin. Bir sigara yakıp kalktı, oda içinde dolaşmaya başladı. Bugün gazeteden erken çıkmıştı. Nedret derse gitmişti Fatih'te bir doktorun kızına. Çocuklar arka bahçedeydiler; arkadaşlarıyla gürültülü bir oyun tutturmuşlardı. Zıplayıp duran parazitli radyoyu kapattı. Duvarı kaplayan raftaki kitaplara boş boş baktı. Dönüp masadaki koltuğuna oturdu gene. Gazeteden ayrıldığında daha kimsenin bir şeyden haberi yoktu. Birden nasıl aramıştı Rahmi Usta'yı. Çok kızıyordu bu adama (için için doğru bulduğunda da kızıyordu!); yaşamının dayanak noktalarından biri olmuştu gene de, pek seviyordu. Çizgisinden sapmaz tutumuydu hem saygı uyandıran hem de kızdıran yanı. Kuşku diye bir şey yoksa yaşamda doğruları nasıl bulacağız? Bir alay edişi var aydın diye gizli açık bizlerle, çileden çıkarır. Doğru dediklerimden kuşku duymasam buraya nasıl gelirdim ben? Acı-gülünç bir olay yaşamı boyu ışık tutuyordu ona. Üniversite'de Öğrenci Birliği yöneticisiyken aşırı ulusçu duygularla sokaklardaydılar. Vagon-Li olayının elebaşıları olarak tutuklanıp Sultanahmet Cezaevi'ne tıkılmışlar arkadaşlarıyla. Bir odada kalıyorlar. O günlerin saygın, ünlü, genç ozanı Nâzım Hikmet'te komünistlikten tutuklu; o da Sultanahmet'te. Bir ara arkadaşları odanın penceresine fırlamışlardı; Nâzım çıkmış avluya, görecekler. Bir kızıp

paylamıştı çocukları. Ne vardı bakacak o herife! Bir bok sanacak iyice kendini o da! Anımsadıkça, biraz da kızararak gülüyordu. Kuşku duymasa nasıl kurtulurdu o karanlık kuyudan? "Şüphe bir nura doğru koşmaktadır" demiş Fikret. Gel de anlat. biraz irdelemeye kalktın mı yitiriveriyorsun güvenlerini. Polis demeye bile kalkarlar. Aklarla karalar var. Ne rahat! Dünyada böyle olamam ben. Onlar doğru belki de! Bizim gibilerle işler nasıl yürür? Hele dünyanın bugünkü durumunda. Bu boyutta savaş içinde aklarla karalar kalıyor ister istemez. Kıyı köşeye sıkışmış bizim gibi griler işin eğlencelik yanı! Böyle bir tanı konmasını yediremiyordu kendine. Karalara karşı apakım ben, niye gri olacakmışım? Kendimizi eleştirme gücümüz körelirse neyimiz kalır? Felsefemiz olmamış, ordan geliyor kafalarımızdaki darlık. Saplantıdan kurtulmanın yolu kuşku; eleştiri de ilk adımı onun. Öyleyse ne gerek var Başbakan konusunda bu evecenliğe? Oturdu diyelim koltuğa, zop diye Hitler'in koynuna mı atlayacak? Aslında İngiliz yanlısı derler bu herife. Almanlar güvenmezmiş buna! İngilizlerin, Amerikalıların Sovyetler'le yakınlaştıkları bir günde kolay değil Sovyet düşmanlığını yürütmesi. Bizim gücümüz değil, dengeler tutuyor Türkiye'yi. Saraçoğlu başbakan oldu mu dengeyi Sovyetler'e karşı zorlayacak hiç değilse. Zorlasın bakalım! Ne oldu Hüsrev Gerede'ye? Sovyetler'e hırlayıp Nazileri yalayınca elçilikten oldu herif. Eden, parlamentoda protesto etti, çekip aldılar hemen; Saffet Arıkan'ı yolluyorlar Berlin'e. Görevden alan da Dışişleri Bakanı Saraçoğlu değil mi? Değil! İş Başbakan'daydı; Refik Saydam yaptı onu. Bok Refik Saydam yaptı; Eden yaptı! Bekleyip göreceğiz. Başka ne yapıyoruz ki? Mayısta Komintern'in kapatılmasından sonra oturup Rahmi Usta'yla bir doğru dürüst... Telefon çalıyordu. Gazetedir. Çağıracaklar; gene iş çıktı! Nedret'ti. Ders saatini uzatmışlar; ne ince düşünceli kadındır şu. Ben olsam, aklıma bile gelmez. Ders saatini uzatmaları iyi. Daha şimdiden kafasına takılmıştı Nedret'in. Bir pabuç alamadık ona da. Şu telefon da ne güzel şey. Gazeteye bağlılık nedenlerinden biriydi belki de. Gazete taktırmıştı, giderini de onlar karşılıyordu. Kendi işleri içindi kuşkusuz; en olmayacak saatte çağırdıkları oluyordu. Evinde bile emirlerindeydi adamların. Olsun. Evinde telefonu olmak bulunmaz şey bugünkü günde. Geçip masaya oturdu. Çeviri karalamalarını şöyle bir gözden geçirip birbirine ka-

rışmış kâğıtları sıraya koymaya çalıştı. Daha on sekizinci yüz yılda yazılmış bir kitaptaki Fransızca sözcüklerin, kimi kavramların Türkçede karşılığını bulmak nasıl da güçtü. Bir uzun tümce üstünde saatlerce durduğu oluyordu bazı; tam istediğine varamıyordu gene de. Türk kafası böyle bir çalışmaya yeni giriyordu demek... Diderotlar. Voltaireler, Rabelaisler, Montaigneler, aydınlanma çağının tüm düşünürleri, filozofları bugünkü Türkçeyle düşünüp yazmak zorunda olsalardı neylerlerdi? Söz mü şimdi bu? Onların çıkacağı toplumun dil düzeyi de ona göre olacaktı. Felsefe kalıtından yoksun biz, Ziya Gökalplerle filan başlamışız ancak. Bir yanımızla da İbnülemin Mahmut Kemal'leyiz daha! Osmanlı aydını sözcükler uydurmuş Arapçaya dayanıp. Ama işin özünü kavrayacak düşün araç gereçlerinden yoksunluk içinde. Biz kıvranıp duruyoruz şimdi; derinine inip tam kavrama uğraşı veriyoruz çünkü. Sözcükler Türkçe olacak, anlaşılır Türkçe, hem de Descartes gibi düşüneceğiz. Oluyor da; güç işimiz. "A priori" sözcüğüne Ahmet Naim "evveli" demiş. Sonra "kabli" dendi. "Önsel"i yeni bulduk! "Accent"e "hareke," diyor. "Hareke-i kaviyye" demiş "accent tonique"e, gene Ahmet Naim Bey. "Metaphysique"e, "ilm-i mabaadeltabia" ya da "mabadel tabii". Ne güzel Türkçe! Ne yapsın, arıyor adam. Türkçe aramıyor ki! Türkçe diye bir sorunu mu var Osmanlının? Ahmet Naim Türk değil, Kürt. Ziya Gökalp "Türkçü" de üstelik; o ne yaptı? "Yat" ekini uydurdu "logos" karşılığı! "Ruhiyat", "içtimaiyat", "arziyat". Ahmet Naim "ilmünnefs" ya da "mesail-i nefsiye" demiş psikolojiye. "Ruhbilim" dedik şimdi; altı kaval, üstü şeşhane onun da! Fransa'da kaldığı yıllar pek ayrımına varmamıştı bunun. Gelip de burda çeviri başına oturunca aydı; iki başka toplum değil, iki ayrı uygarlıktı; içinde yaşadığıyla, içine girmek istediği iki ayrı uygarlık. Yaşadığına bağımlıydı istemese de; bu bağımlılıktan kurtulmanın yollarını düşünüp arandıkça da nasıl bir çetrefil yola düştüğünün bilincine varır olmuştu. Her türden tuzaklarla, boğulup gideceğin kuyularla doluydu yollar. Bir matbaa odasında, eski koltuk üstünde yoksul, yapayalnız ölüp giden Şinasi'yi, Tanzimat'ın yenilik öncüsü Şinasi Efendi'sini düşünürdü. O dönemler kapanıp gitti sanıyoruz. Nâzımlara matbaa odasını bile çok gördüler, zindanda öldürüyorlar. Ne güç iş insanlara yeni şey öğretmek bu ülkede! Nerde kolay olmuş ki? Ankara'da bir

dergi çıkarmaya başlayan üniversite öğretim görevlileriyle yakınlığı vardı. Ne denli titizlenseler açık vermemek için, hiç kuşkusu yoktu suçlamalar, baskılar başlayacaktı onlara da. Yasaklarla donanmış ülke; bir yerlere sürtünmeden yürümek olacak şey mi? Halk Partisi'ne girip "köylücülük" yapacaksın! Kimse bir şey demez o zaman. O da belli değil. Fransa'da birlikte oldukları, içten sanat tutkulusu bir arkadaşı, üniversitedeki işinden ayrılmış, bu yola adamıştı kendini, Çeviri Kurulu'nda görevliydi Milli Eğitim Bakanlığı'nda. Köy Enstitüleri'nin oluşumu için vargücüyle uğraş veriyordu. Çok tartışmışlardı bu konuyu. Kalkınma köyden olacakmış! Hem de eğitim yoluyla yapacaklar bunu! Düşçülük mü deseydi, çocuksuluk mu? Onlar da bizi suçluyorlar düşçülükle. Türkiye'de işçi sınıfı nerde ki, ona dayanıp devrim yapacaksınız? diyordu. Bunu biz de bilirmişiz ya, bilinçaltı Kızılordu'yu bekliyormuşuz! Gerçekten var mıydı böyle bir beklentisi? Yoktu, kesinlikle yoktu. Çok ağır yanıtlamıştı bu yakıştırmasını arkadaşının. Sonradan da düşünmüştü uzun uzun, gerçek payı yok muydu bu tanının? Vardı belki de. Sözgelimi Rahmi Usta; o da mı beklemez Kızılordu'yu? Ne olmuş bekliyorsa? O değil, bugün kimin ne yapmak istediği sorun. Emekçiler örgütlenip ağırlıklarını koysunlar diyor adam; haklarını alsınlar. İleri düşünceler üstünden baskılar kalksın, korkusuz düşünelim, söyleyelim, yazalım diyor. Demokrasi diyor yani! Yok sen bilinçaltı Kızılordu'yu bekliyorsun! Olan bu Türkiye'de; ülkenin çıkarına olan bu düşünceleri ancak Kızılordu getirir demiş olmuyorlar mı? En geri toprak ilişkileri içinde sürünen köylüleri eğitip ülkeyi kalkındıracaklar! Ağaların dalgasını da taşlamadan! Her şey aldatmaca bu ülkede. İşimiz de onun için güç. Kafaları yamru yumru ediyorlar daha da güç olsun diye. Bu işte aydınların da katkısı var. Bugünkü Anadolu, Eski Yunan, Yunan öncesi uygarlıkların kalıtıymış bize, bağımızı bulup çıkaracakmışız ki tam yerimizi bilelim, güç alalım onlardan. Köy, kent ayrımına gitmeden kültürü, sanatı geliştirmekmiş sorun, bu kaynaklara dayanarak. Tıpkı Batı uygarlığının yaptığı gibi! Bir bölüğünün savı da bu, köylücülerin. Bizim sanat tutkulusu arkadaş da başı çekiyor. Benim bilinçaltımda "Kızılordu" yatmıyor ama sizin bilinçaltınız korkularla dolu deyince ne bozuluyordu ya! Çankaya'ya, İnönü'ye bağlanmanız da bundan, eskilere sığınıp bu özgün düşünceleri üret-

meniz de. Kaçacak delik aradınız, bu yaldızlı tarih deliğini buldunuz! Uzunca süre kopmuşlardı. Sonra yeniden barıştılar. Ne yapalım, onlar da o yolu tutmuşlar... Herkes bir tür deli bu ülkede! Öyle de değildi; belki doğru yanları vardı bu tarih savlarının. Neresi doğru? Bugünün ağır sorunlarını bu doğrularla mı çözeceğiz? Nasıl çözeceğiz, peki? Kafasına takılmış bu sorunun yanıtını yıllardır arıyordu. En umutsuz anlarında bütün yüreğini doyuran umuda vardığı da oluyordu, en umutlu anlarında kapkara bir yalnızlığa battığı da. Emekçi sınıfındaydı çözüm; başkaca yolu yordamı yoktu, doğru. Bizim emekçi yığınlar da horul horul uykudaydı işte! Dönüp dolanıp toplumda kazanılmış birikime geliyordu iş. Düşünmesi de güç, söylemesi de ya, daha çok başlarındayız işin demek. Herkes bir şeyler katsın bakalım. Ya ağı katıyorlarsa! Platon çevirilerine takılıyordu hep. İdealist Felsefe'nin temel direğini dikiyorlar ülkeye. Hem de bu Enstitü kültürcüleri. Diyalektik Materyalizm'in kökünden yasaklandığı ülkede kazanç mı sayacaktık Platon çevirilerini? Eli, kolu, dili bağlanmış kentte işçi sınıfının. Ne grevi, sendika sözünü etmek bile suç. Üniversite'de ileri öğretim üyeleri, "sınıf" sözcüğünü kullanamıyor, "tabakalaşma," diyorlar. Bu dangalaklar, köylüyü eğitip kültürel gelişmeyle kurtaracaklar ülkeyi! Genç kuşaklara Platon okutarak! Aynı yere geliyordu. Yoktu başka umarı, tarihsel yazgımızı yaşayacaktık işte. Bize düşen gücümüz yettiğince uğraş vermekti iyiye gitmek için. O da bunu yapıyordu elinden geldiğince.

Merdivenlerde birbirine karışan patırtılı ayak seslerinden sonra kapının zili üst üste zırlamaya başlamıştı. Oğlanlardır; ya çişleri geldi, ya susadılar. Arka bahçedeki çocuk gürültüsü de kesilmişti. Gidip açtı kapıyı.

— Öğretemedik size şu kapıyı çalmasını!..

Duymamışlardı bile. Para istiyorlardı. Yeşilköşe diye bir yer açılmış aşağı sokakta, dondurma almaya gidiyordu Bilginler. Duraladı; Nedret olsa izin vermez, bir kıyamet koparırdı şimdi evde. Babalarının yumuşaklığını biliyorlardı, kıramazdı o. Gözlerini üstüne dikmiş öyle korkulu bir evecenlikle bakıyorlardı ki; ya vermezse! Tutamayıp gülümsediğini görünce sevinçle zıpladılar. Parayı alır almaz da fırladılar kapıdan. Merdivenlerde ayak sesleri yuvarlanır gibi uzaklaşıp gitti. İki yaş araları vardı. Büyüğü Tuğrul, on birini sürüyordu, baba-

ya benziyordu daha çok. Benim gibi çelimsiz olacak o da. İki kara oğlan ya; Özgür'de anneyi andıran yumuşak çizgiler daha baskın. O da pek görkemli olacağa benzemez. Kafaları görkemli olsun! Anneleri gibi. Sevgi, saygı karışımı tutkulu bir bağlılığı vardı karısına. Duygulu, ara sıra coşkulu, çoğun sağduyulu, gerçekçi, kiminde düşlere de yer veren dengeli kişiliğiyle evin de, yaşamlarının da gerçek egemeniydi Nedret. Bunu böyle düşünmekten de mutluluk duyuyordu. Birbiriyle yakınlıkları olan eski İstanbullu ailelerdendiler. Nedret'in yetmişlik dedesinin, sırasında öğünür gibi giriştiği geçmiş zaman öykülerine ikisinin de pek ilgi gösterdiği yoktu. Bu yaşlı dededen başka da yaşayan kimse kalmamıştı eskilerden. İlginç bir kişiliği vardı Rasim Efendi'nin. Kanun çalardı. Ney üflermiş gençliğinde. Müzik öğretmenliği yapmış çok eskilerde bir süre. Bir yıl kadar da memurluğu var. Çeşitli Divanlardan şiirler okur; coştu mu usul üzere darbuka çalar gibi elleriyle dizlerine vurup şarkı söylemeye kalkışırdı, itici biçimde yaşlanmış sesiyle. Tanrıtanımaz dinsizdi aslında, komünistlik savındaydı; Hıristiyanlığa karşı İslamlığın üstünlüğünü savunurdu. *Kuran*'dan, İncil'den parçalar okuyup örnekler göstermeye çalışarak. Nedret'in müziğe eğiliminde onun etkisi, payı vardı kuşkusuz. Konservatuvar'a gidip Batı müziğine geçişine açıkça karşı çıkmamış da olsa pek sindirememişti içine. Yakın yıllarda yitirdiği annesiyle (babası annesinden bir yıl önce ölmüştü) geçinemeyen dedesine hep saygılı olmuştu Nedret. Gölgesinden yakınamayacağı görkemli bir çınar gibiydi adam. Babası Rasim Efendi'ye hep çekinerek bakmış annesine de diyecek söz bulamazdı. Bu "dediğim dedikçi" adama, Nedret kendini bildi bileli konağın alt katındaki bir bölümde oturan Tahsin Ağa ile karısı Firdes Teyze'den (Firdevs'ti aslında. Konağın bahçıvanı, kâhyası, aşçısı, temizlikçisi, Kafkas kökenli karı koca) başka dayanabilen bir kimse çıkmamıştı. İyi insanlardı; küçük bir geliri vardı gümrük kolculuğundan emekli Tahsin Ağa'nın. Rasim Efendi'nin Yedikule Surları dışındaki birkaç sebze bahçesinin gelirini toplayıp katkıda bulunuyorlardı ellerinden geldiğince. Savaş koşulları içinde pek sıkıntılı sayılmazdı durumları. Nedret'in karşıda ev tutmakta diretmesi, dedesiyle Sahir'in takışmalarından korkmasındandı. Sahir'in pek uyumlu davrandığını sevinerek görmüştü ya, tatsızlık olmaması, pek sık görüşmemelerindendi

belki de. Batı müziğine "tatlıca bir gürültü," diyen Rasim Efendi tartışmaya girmezdi Nedret'le; birlikte oturup radyoda verilen bir alaturka konseri sonuna dek dinlediği bile olurdu.

— Ne yapayım. Asıl tatlı gürültü bunlar mı diyeyim? Yüreğine insin adamın!

Sahir Hoca'nın sezinlediği; Nedret'te dedesinden aldığı ilk etkilenmeler silinip gitmemişti; kişiliğine vurulmuş damganın ağırlığı bir ölçüde koruyordu etkinliğini. Doğrulamış, "Kulağımda dedemin dümtekleri ilk duyduğumdaki gibi canlı bugün de. Kolay mı?" demişti Nedret. "Beethoven çalıyoruz diye Itri'yi, Dede'yi dinlemek suç mu?"

Dinlemek de, onlardan zevk almak da suç değildi. Bir zamanların bağnaz yadsımacılığından kendini kurtarmış, artık böyle düşünüyordu Sahir Hoca. Yıllar yılı nasıl bir alaturka düşmanlığı yapmıştı oysa. Kemalist dönemindeydi bunlar, o hastalığı da atlatmıştı kendince. Radyodaki Klasik Alaturka konserlerini dinliyordu; dinledikçe de içten içe duyumsuyordu çekiciliğini. Bir bir adlarını öğrenmeye, melodilerini mırıldanmaya başlamıştı eski ustaların. Evde Nedret olmasa kendini iyiden iyiye kaptıracaktı nerdeyse! Düm-teka-düm-tek diye başlarmışız Rasim Efendi gibi! Övünme konusuydu giderek; biz Batı müziğinden de tat alıyoruz, onlar kendilerinden öte bir güzelliğin ayrımında değiller! Bir geceki olay üzerine çok düşünmüştü sonradan. Tab'i Mustafa Efendi'nin "Çıkmaz derun-i dilden efendim muhabbetin"i başlıyordu radyoda. Biraz kısıp dinlemeye koyulmuştu. Dalıp gitmiş, sonra da yavaşça kalkıp kapıyı kapatırken yakalamıştı kendini! Nedret piyanodaydı, Chopin çalıyordu içerde. Hem de en ustaca çaldığı preludeslerini. Nedret'e sözünü etmeye bile utandı. Ne kadar Batılı, ne kadar Doğuluyduk biz? Çocukların odasında asılı duran Türkiye haritasına bakarken yanıtını bulmuş gibi durup kaldı bir gün. Harita gösteriyordu işte! Trakya kadar Batılı, Anadolu kadar Doğuluyduk! Trakyamız çok batılı da sanki! Ne yapalım? Hafız Post dinleyip Diderot çevirisi yapacağız biz de. Kıyasıya bir savaş verip ölçüyü ters çevirmeye, Anadolu kadar Diderotçu, Trakya kadar Hafız Post düşkünü olmaya çalışacağız! Bunu da beğenmiyordu aslında. Bireşimdi önemli olan. Neyin, ne ölçüde olacağını böyle kesip biçer gibi nasıl bilebilirdik o bireşim-

de? Neyi, nice özümseyebileceğimize bağlıydı bu. Ya özümseme gücümüz, yeteneğimiz neye bağlıydı? Sınırını çizen neydi? Tarihten getirdiklerimiz belirlemiyor muydu bunu da? Tarihten ne getiriyorduk peki? Çok şey getiriyorduk kuşkusuz. Geçmişi tümden silip yepyeni bir sayfa açmaya kalkışmak kendini aldatmaktı. Geçmiş, siz istemeseniz de, içinizde, dışınızda vardı işte. Hem niye salt olumsuzlukları içersindi? Bu gidiş dönüşler arasında bunaldığında da, günlük olayların akışına kendini bırakmaktı tek çıkış yolu. Çok derinine inmeye gelmiyordu demek ki, boğulup kalabilirdik orda! Geçmişte iyi şeyler bulup çıkaracaksın (var, olmaz olur mu?), günlük kavganı yürüteceksin o mutlulukla! Itri'yi de dinleyeceksin, Bach'ı da. Marks'ı da bileceksin, Bedrettin'i de. Nâzım'ın şiiri olmasa nerden bilecektik Bedrettin'i? Niye yalan söyleyeyim, adını bile duymamıştım. Başka nelerimiz var, kim bilir? Kalkıp bir telefon mu etsem gazeteye? Başbakan için haberler vardır. Gel derlerse şimdi? Diyeçekleri varsa sen açmasan da onlar açar. Anımsatmış olacağız. Olalım. Kalkıp aldı telefonu kapı yanındaki küçük masadan, çevirdi numaraları, yineledi. Sürekli meşgul veriyordu. Sağa sola saldırıyor onlar da; haber peşindeler. Yok canım, hep böyledir. Patronun cimriliğinden; doğru dürüst telefon şebekesi yok ki gazetenin. Bozulmuştur belki de. Bugünkü savaş yoksulluğunda telefon yenilemek de kolay değil. Gazetenin patronu Remzi Bey'i duyardı eskilerde. Paraya düşkünlüğünü herkes bilirdi ya, ilericiliğinden de söz edilirdi. Rengini açık seçik belli etmese de ilerici sayılırdı gazete de. Almanları tutmuyordu hiç değilse. İşten el çektirilince –Bakanlık emrine alınmıştı müfettişlerin soruşturmasından sonra–, Nedretlerin bir tanıdıkları aracılığıyla başvurmuşlar; Remzi Bey çağırtıp konuşmuştu kendisiyle. Hele böyle düşük aylıkla çalışmaya yanaşacak birine gereksinim duyulmaz mı? Fransızca, İngilizce gazeteleri tarıyor, ara sıra gelen yabancı bültenleri çeviriyordu. Buydu asıl görevi. Onun dışında da işleri vardı; Remzi Bey'in karaladığı yazılarını, gözden geçirip temize çekmek – yeni yazmaktan daha güç oluyordu bu–, bazı konulardaki çeşitli yazıları birleştirip bir yazı olarak yayına vermek, dizi yazılara bakmak gibi. Gazetenin aşçı yamaklığı diyordu bir tür. Bulaşık yıkayan (düzeltmenler!), sebze soyup, soğan doğrayan birileri de sık sık gelip düşük ücretle bir süre çalışıyor, daha uygun bir iş bulunca çekip gi-

diyorlardı. Son günlerde gelen biri için, "Buna dikkatli ol" demişti Remzi Bey, neye yorması gerektiğini çözemediği sırıtmasıyla. Gizli polisten olurmuş kimileri. Koruma çabasıyla örtülü uyarıda bulunmuş olmasındı! Sokulup duruyordu oğlan da. Pirelendi, Remzi Bey'den açıklama istemeyi bile düşündü. Öyle bir uyuz tilki ki o herif, ne diyecek; hiçbir şey söylemez. Hem bu oğlan polis olsa ne yapar bana? İlişkileri bu çekingenlik içinde başlamıştı Turgut'la. Kırtipil'den tez almış (Paris'ten tanıdığı Hamdi Tanpınar'ın yaygın adıydı Kırtipil) tezi bitiremediği için sınava da girememiş Haziran'da. Pişmandı aldığı tezden. Fransızcadan İlk Tiyatro Çevirileri'ymiş; pek Fransızcası da olmadığı için bir sürü güçlük çıkmış. Bir de bildiği, Fatih'te bir yerde ablasıyla kaldığıydı. Söz arasında geçmişti bunlar da. Tedirginliğine karşın gözü tutmuş, yakınlık bile duymaya başlamıştı oğlana. Biraz dalgacıya benziyor. Verilen işleri son anda, ucu ucuna yetiştirir hep. Bazı biraz aksattığı da olur ya, yaptığını iyi yapıyor. Zeki herif. Korkulur böylesinden! Asıl aptallardan korkulur bu ülkede, ne çekiyorsak onlardan çekiyoruz. Von Papen'e suikast olayı yargılanmaları üstüne söylediklerini anımsadı; gazetede çalışan bir kızla tartışmalarını dinlemişti yandaki odadan. Almanların parmağı vardır bu işte diyordu. Ruslar niye yapsınmış! Yapsalar böyle yüzlerine, gözlerine bulaştırırlar mıymış? Burnu bile kanamamış herifin! Tümü de Almanların işine yarayan oyun, düzenmiş. Sovyetler'le aramızı açarak... Odaya başkaları girmeden, tartışmaya kesmek için, duymamış gibi çağırıp basımevine düzetmeleri almaya göndermişti Turgut'u. Ne yapmak istiyordu bu oğlan; kafasına yeniden takılmıştı o gün. Ruslara yirmişer, Türklere onar yılı dayadılar paldır kültür. Sağcı basına da öyle bir gün doğdu ki... Oğlan haklı mı, nedir? Yakışırdı; nerden bilecek doğrusunu? Yoksa ağız mı arıyordu? Ağız arayacak o şapşal kızı mı buldu? Yok canım, bu oğlan içten; öyle pis işlere bulaşmış birine benzemiyor. Öylelerini pek mi tanıyoruz? Kim bilir kimler var gazetede? Komşularda kimler var biliyor muyuz? Belki de eve girip çıkan... kim girip çıkıyor ki evimize! Kafayı taktın mı buluttan nem kaparsın. İşine gücüne bakmak en iyisi. Yasadışı bir şey mi yapıyoruz ki? Nerden bileceksin? Yasaların sınırını onlar çiziyor! Ben sınıfta Marks'tan söz ederken yasadışına mı çıkmak istemiştim? *Mantık* kitabında var herifin. Kendisi de Milli Eğitim

Bakanı. Sarhoş Şevket Hoca geldi aklına, güldü. Sınavda Marks'ı sormuşlar öğrenciye, çocuk susuyor. Geri zekâlı iki felsefe öğretmeni gözlerini bilgiçlikle dikmiş. Anlatsana oğlum, diyor biri. Şevket Hoca kıs kıs gülerek, dönüyor bunlara, "Sıkıysa siz anlatın!" diyor. Evet, biz anlatmaya kalktık... İyi de ettim. O daracık beyinlerin arasında geberip giderdim ben. Ne de olsa daha başıma buyruğum burda. Devlet memuru zinciriyle bağlı değilim. Başka yerlere atanma derdim yok hiç değilse. Ordan oraya sürün dur Anadolu illerinde. İstanbul'u seviyordu; bir süre kalınca kendini kaptırır gibi olduğu Paris'ten bile çok. Ankara'yı da hiç sevmiyordu. Sevilesi nesi var ki buz gibi bürokrat kentin? Kaç kez gitmişse hastalanıp dönmüştü; onun da etkisi vardı belki. Yok canım, sürekli otursa insan patlar sıkıntıdan. Koca Başkent, topu topu üç sineması mı ne var? Sinemaya da düşkün sayılırdı. Fransız filmlerinin, özellikle Jean Gabin'in tutkulusuydu. Jean Renoir'ın *La bete humain*'ini kaç kez seyretmişti. Fransızca ilk okuduğu romanlardandı Zola'nın *La bete humain*'i. Hele *Le Quai de brume*... Lejyondan kaçmış bir askeri oynuyordu Jean Gabin. Ordaki Michel Morgan'a sevdalıydı düpedüz! Marcel Carne'nin *Hotel du Nord*'u... Sonra *Son Şans* diye oynamıştı burda, Jean Gabin vardı gene; Fransızca adı neydi? Hepsi de şiir dolu, birbirinden güzel filmler. Turgut da düşkün sinemaya. Şarlo'nun *Asri Zamanlar*'ından söz ediyordu geçende. Paris'te görmüştüm ben. Burda da oynattılarsa iyi. Bir garip ülke ki şu bizim Türkiye. Eisenstein'ın *Oktober*'ını görmüştü Leningrad'da. Ürpermeden anımsayamıyordu. Fransa'dan bir gizli pasaportla, komünist Fransız üniversite öğrencileriyle birlikte, bir haftalığına Leningrad'a gittiklerini Nedret'ten başka kimse bilmiyordu. Ailenin önemli giziydi; hiç sözünü etmezdi Nedret de. Yerin kulağı vardır! Sinema düşlerinin içinde, gizlice gördüğü, bir kez daha yinelenemeyeceğini bilmenin kavurucu özlemiyle anımsadığı, yasaklanmış, benzersiz güzellikte bir film gibiydi Leningrad gezisi. Biriyle konuşup bölüşmedin mi, en güzel anılar boynu bükük öksüz çocuklar gibi kalıyor. Solup gidecek bir gün. Kıpır kıpır akıp giden Neva, Avrora zırhlısı, Kışlık Saray, Smolni... Smolni'de Lenin'in, sosyalizmi kurmaya başladıklarını bildirdiği tarihsel salon, ilk Sosyalist hükümetin toplandığı oda. Lenin'in odası, masası, koltuğu... Uzanıp koltuğu okşamıştı. Yaz başıydı gittiklerin-

de; Leningrad'ın beyaz gecelerini yaşamışlardı. Janet'i (epeydir birlikte oldukları Fransız kız arkadaşıydı Janet) atlatıp bir Rus kızıyla, Nadya'yla sabaha dek dolaşmışlardı sokaklarda. Sabah, kızın annesiyle babası fabrikaya çıkınca da evlerine gidip... Nedret'e bunu söylememişti. Olmuş bitmiş şeyleri bile içine atan bir yanı vardı Nedret'in. O, onu deli gibi beklemiş Paris'ten dönsün diye! Saf bir yanı var bizim kadınların. Aman olsun! Fransız kızları gibi yırtık olmasınlar! Mutluluğumuz onların bu saf yanına dayanıyor belki de. Nedret'i bir başka erkekle düşünemem. O da seni düşünemiyor işte. Kafayı bunlara takmayalım şimdi; kıran kırana bir ölüm kalım savaşında dünya, biz bıdı bıdıyla uğraşıyoruz aslında. Oğlanlar da nerde kaldı? Şimdi Nedret gelirse söylenip durur gönderdiğim için. Gelse artık Nedret de. Çalışamadım mı böyle oluyorum ben. Kalkıp bir salata yapayım en iyisi. Geçenkine sevinmişti Nedret. Ara sıra olsun yardım bekliyor benden. Ediyorum ben de, etmiyor muyum? Etmiyorsun! Etmiyordu. Kötü alışkanlıkları üste çıkıyor insanların. Kendini bildiğinden beri üç öğün yemeği önüne getirilmiş, bütün gereksinmeleri evin içinde, dışında nasıl olduğunun ayrımına bile varmadan, bir biçimde karşılanmış kişinin, böyle bir yol tutturması da, bu zorunluluğu kavraması da kolay değildi. Her şey olup gidiyordu işte, ne güçlüğü vardı ki bu işlerin! Haftada bir temizliğe gelen kadın, üç haftalığına köyüne gidip de, birikmiş çamaşırı bile kendisi yıkamaya kalkışan Nedret'e yardım zorunda kalınca bu ev işlerinin ne baş belası olduğunu anlamıştı ya, anlamasıyla unutması da bir olmuştu. Başını kaşımaya vakti yoktu, bir de bunlarla mı uğraşacaktı? Mutfakta domatesleri, salatalıkları, yeşil biberleri yıkarken bir yeğnilikle sevinç doluyordu içine. Kırmızı akşam güneşine boyanmış açık camda, daracık sokağın, parça parça bulutların yansımasını seyrederken, mutfakta salata yapmak, musluktan hızla çarparak dökülen suyun sesini, komşu radyodan gelen türküyü duymak, enikonu mutluluk veriyor! Tanrıya yakarır gibi "yoğuuurt," diye bağırışı, sırtındaki sırığın iki yanından sarkan tepsileri, dirhemli terazisiyle yoğurtçumuz da girdi sokağımıza; akşam başladı demek. Bizimkiler nerde kaldı? Salatayı yapıp masayı düzenlediğinde de gelmemişlerdi daha. Gidip holdeki minderli hasır koltuğa oturdu, başını arkaya yasladı. Ara sıra yaptığı gibi, kafasından tüm düşünceleri silip atma

çabasıyla gözlerini yummuştu ki, arka bahçede çocukların patlayan gürültüsüyle açtı. Dondurmacıdan dönüp yeniden oyuna başladılar demek. Çağırsam mı? Güneş battı mı evdedirler birazdan, bozmayayım şimdi. Nedret de nerdeyse... Kapıdaki kilide sokulan anahtarın sesiyle doğruldu. Geldi! Gidip karşısına dikildi kapının, gözleri anahtarın sinirli tıkırtılarla içinde yol aranıp durduğu kilitte, gülümseyerek bekliyordu. Ara sıra yinelediği bir oyundu. Kilit tutukluk yapıyordu sık sık. Şimdi kapıyı açıp söylenerek girer. Önemli olaylarda soğukkanlı Nedret'in böyle küçük bir şeye kızması (kilit de inatlaşır gibi ona tutukluk yapıyordu hep!) sevecen güldürüyordu böyle! Sonunda yerine oturmuş bir trik sesiyle açıldı kapı. Karşısında bekleyen Sahir'i görünce duraladı Nedret.

— Boşuna bekledin, dedi gülümseyerek. Kızmadım işte!

Elinde göstererek tuttuğu anahtarı yeniden soktu kilide, özenli bir iki kımıldatıştan sonra çevirdi,

— Açıldı, dedi. Şöyle, şuraya getirmek gerek. Öğrendim artık.

Kapıyı kapatıp sessiz, sevecen bakıp duran kocasına döndü, gülümseyerek uzanıp bir minik öpücük kondurdu dudağının kıyısına. İçine de, evine de ışık doluyordu Sahir Hoca'nın, bu ilk bakışta göze çarpmayan, buğday benizli, kara saçlı, incecik ama içi dışı olgun kadınla. Gözlerinde kırpışıp duran maviş pırıltılara baktıkça bakmak geliyordu içinden. Yakası açık sarı bluzunun önünde yukarıdan aşağı dizili ak düğmeler ne güzel şeyleri saklıyor! Terlemiş. Hava da ne sıcaktı bugün.

— Aç mısın?

Pabuçlarını çıkarıp ayağına terliklerini geçirirken,

— Pek değilim, dedi Nedret. Çayla bir şeyler verdiler orda.

— Başbakan ölmüş, biliyorsun değil mi?

— Öyleymiş. Radyo vermiş.

Holdeki hasır koltuklara karşılıklı oturunca da, soru dolu gözlerini öğretmenine dikmiş uslu bir çocuk gibi,

— Ne olacak diyorsun? dedi kaygılı bir sesle.

— Bilmem, dedi Nedret yorgun, umarsız bir sesle. En çok onu diyordun sen. Tam bela!

Sessiz kaldılar bir süre. Doğruldu Nedret,

— Kalkayım, dedi. Köfte, patlıcan kızartacağım. Aç kurt gibi gelir şimdi seninkiler.

— İki saate mi çıkardılar dersi?

— Yok canım, dedi Nedret. Salı günü halalarına gideceklermiş; bugün uzattık.

Gülümsedi yorgunca,

— Kızın parmakları da odun gibi daha... Ben de hiç istemiyorum ya...

— İstemiyorsan bırak Nedretçiğim, dedi, karısının peşi sıra yürürken.

— Yaa, sen hep istediğin işleri yapıyorsun çünkü!

— Bana bakma sen!

Mutfağa girip de düzenlenmiş, üstünde özenli salata tabağıyla bekleyen masayı görünce sevinçle duraladı,

— Ah, canım, dedi gülerek Sahir'e dönüp. Hay sağ olasın! Diyorum ya, ben ölürsem, ikinci karı çok rahat edecek!

— Aman, ne güzel ödüllendirdin beni!..

Sıcak bir gülümseyişle döndü, kollarını kocasının boynuna doladı Nedret,

— Eline sağlık bir tanem, dedi. O karı da boşuna beklemesin, gidip de kimselere bırakamam seni...

Öptü karısını. Uzunca öpüştüler. İleriye varmalarına izin vermeyeceğini göstermek için kopar gibi çekti kendini Nedret.

— Başımı döndürdün.

— Dönsün. Kötü mü?

Eliyle saçlarını düzelterek duvarda asılı tel dolabına giderken,

— Sırasıydı! dedi Nedret. Oğlanlar bassın bizi!.. Hem artık yaşlandık, uslanmamız gerek.

— Daha neler? dedi Sahir aynı alaylı gülücükle. Dur bakalım, daha yeni başlıyoruz!..

— Korkulur senden, yetmişinde de uslanmazsın...

— İnşallah! Senin ağzın uğurludur!..

Duymamış gibi eğildi. Tel dolabından çıkardığı sahandaki kıymayı burnuna yaklaştırıp derince kokladı Nedret,

— Mis gibi, dedi. Öyle korktum ki bozulacak diye. Şimdiii...

Çevresine bakındı işe başlamak için bir şey aranır gibi. Gözlerini kendine dikmiş kocasını görünce, gülüşünü gizleme çabasıyla,

— Gidip odana çalışsana sen! dedi, yalancıktan azarlar gibi.

Sessizce bakıyordu Sahir. Ne çok seviyordu bu kadını; nasıl özlüyor, ne çok istiyordu!

— Olur, dedi. Gideyim. Gece görürsün!

Tutamadı, güldü Nedret. Çalışma odasına geldiğinde karısına takılıp güldürmüş olmanın tadını sindirir gibi, Sahir de gülümsüyordu. Mutluluktu işte! İçindeki ağırlık bir yanıyla silinip gitmiş, yeğnimişti biraz. Dünyamızı genişliğine değiştiremediğimize göre, küçük, güzel bir bahçede ciğerlerine şöyle bir temiz hava çekmenin yararını, sevincini kim yadsıyabilirdi? O da olmasa "çat," diye çatlar mıyız, ne oluruz, kim bilir? Saraçoğlu başbakan olacakmış, olsun bakalım! Neler görmedi bu ülke. Doğru söyledi Nedret, oturup biraz çalışmalı; epey tembellik ettim bugün. Sandalyesine çöküyordu ki telefon ziliyle duraladı. Açmayayım, Nedret açsın! Evde yok der, gazeteden arıyorlarsa!.. Nedret'in sesi geliyordu mutfaktan; elleri kirliydi, telefona baksındı. Gidip açtı.

— Sahir Bey!.

— Evet...

— Sahir Bey, ben Nafiz. Kusura bakmayın rahatsız ettik sizi.

— Bekliyordum Nafiz Bey. Başbakanı kaybetmişiz değil mi? Ben de sizi aradım düşüremedim.

Telefondaki ses duraladı; bir küçük sessizlikten sonra çekingence,

— Evet, dedi. Refik Saydam ölmüş. Şimdi şöyle bir durum var Sahir Bey. Ben sizi başka bir şey için rahatsız ediyorum. Beyefendiler burda. Şey için gelmişler. Turgut Bey'in masasının gözlerini açamadık. Sizinle de bir konuşmak istiyorlar...

Şaşalayıp kalmıştı birden. Duyduklarını algılayamamış gibiydi.

— Kim beyefendiler?

— Güvenlik'ten, dedi, gene çekingen bir duralamadan sonra telefondaki ses; yavaşça ekledi,

— Birinci Şube'den... Bekliyorlar burda. Gelecek misiniz?

— Geliyorum.

Telefonu kapatınca gerilmiş sinirlerinin yatışmasını bekleyip duyduklarını toparlamaya çalıştı bir süre. "Kimmiş? Neymiş?" diye mutfaktan seslenen Nedret'e, olayı söyleyip söylememeyi tartması da gerekti bir süre. Söylemeliydi. Ya gidince Birinci Şube'ye götürüp alıkorlarsa, daha mı iyi olurdu kızcağız için. Bilsin. Demek bir anlamı vardı Remzi Bey'in Turgut için uyarısının! Ürküye kapılacak gibi oldu? Tuzağa mı düşürülmüştü? Tam da sırası şimdi böyle abuk sabuk şeylere kaptırmanın! Neyime tuzak kuracaklar? Doğal görünmeye çalıştı mutfağa geçtiğinde,

— Gazeteden, dedi. Geç kalabilirim. Kaygılanma. Turgut diye bir oğlan vardı, sözünü etmiştim sana; Birinci Şube'den gelip masasını aramak istemişler. Gitmem gerek.

Onu da görmek istediklerini söylemedi. Olayı pek kavrayamamıştı Nedret. Tavada cızırdayan patlıcan dilimlerini elindeki koca çatalla oynatıp aralamaya çalışırken birden algılamış gibi duraladı; çatal elinde dönüp yaklaştı, kaygı doluşmaya başlayan gözlerini kocasına dikti; heyecanını örtemediği bir sesle,

— Sana bir şey gelir mi? dedi.

— Sanmıyorum, dedi Sahir, olayı önemsememiş görünme çabasıyla. Uzanıp öpücük kondurdu Nedret'in dudaklarına,

— Gidip bakalım, neymiş? dedi.

Döndü kapıda,

— Elimden kurtulduğunu sanma; dedi. Sözüm söz gece için!..

Üzgün gülümseyen karısına gene bir öpücük gönderip çıktı. Evecenlik basmıştı içine; giyinip evden fırlaması on dakikayı bulmadı. Cazur cuzur tava ateşte, kapıya gelen Nedret'in yanında durmadı bile; yetmişti duygusallık. Kapıdan ok gibi fırlarken,

— Köfteleri yakma, dedi. Canavarlar gelir şimdi. Yiyin siz, beni beklemeyin.

— Bir şeyler yeseydin.

— Aç değilim...

Sokağa inip Şehremini durağına yürürken taksiye binmeyi düşündü bir ara. Evecenliği merakındandı. Tangırtılarla gelen Topkapı tramvayını görünce koşarak yetişti. Art vagonun arka sahanlığında, kapı yanına dayadı omzunu. Biletçiyi savdıktan sonra, gazetede neyle karşılaşacağı, nasıl davranması gerektiği, Turgut için sorulacak

soruları ne biçimde yanıtlamasının uygun olacağı konusunda, sınavdan geçirir gibi kurup durdu. Görünürde karışık yanı yoktu işin. Gevezeliğinden üstüne bir şeyler sıçradı oğlanın; yanımda çalışıyor, bana da soracaklar. Acaba? Yoksa... Tutamayıp takılınca işler öyle bulanıp karışıyor ki, içinden çıkamayacağı, kötüsü, ürküye kapılmış kafasının sağlıksız baskısı altında ezilip kalacağı belliydi. Ne gerek var derinlere dalmaya! Bekle gör! Birbirine dayalı eski evlerle irili ufaklı apartmanların çevrelediği sokaklardan, yangın artığı yıkıntılarla kaplı arsalardan sallanarak geçen, yarı boş Topkapı tramvayı Aksaray'dan Laleli'ye tırmanıp Beyazıt'a çıktığında alandaki İş Bankası saati sekize on kalayı gösteriyordu. Benim saatte yedi var. Hava aydınlıktı daha. Boşuna olmuştu aldırmaz görünme çabası, ivmeyle artan bir gerilim vardı içinde; Türbe'de inip Cağaloğlu'na yürürken direndi daha da artmaması için. Ne oluyorsun be? Leningrad'a ne vakit gittin diye soracak değiller ya! O da nerden çıktı şimdi? Nedret söylemiştir! Özlemle düşündü Nedret'i. Kızarttığı köftelerin, patlıcanların mis gibi kokusu burnundaydı. Nedret'in çocuklardan gizlediği kaygılı yüzünü gördü masada. Ağzındaki lokmayı dalgın çiğner ağır ağır. Oğlanlar hapur hupur... Nuruosmaniye'ye sapıp birbirine giren sokaklardan sonra gazetenin önüne gelince ikinci kattaki odasına baktı. Işık yoktu. Niye yaksınlar, karanlık basmadı daha. Ben yakıyorum. Senin gözlerin bozuk. Gazetenin izbe girişinden merdivenlere yürürken arkada, matbaadan gelen baskı makinelerinin gürültüleriyle güven duygusu kazanmaya başlamıştı sanki. Doğal değil mi? Gücümüzü bu seslerden alıyoruz! Sanki makineler senin! Gücü olan Remzi Beyler. ona duyurmuşlar mıdır olayı? Duyuramadıklarını merdiven başında karşısına çıkan gece sekreteri Nafiz'den öğrendi; Ada'daymış Remzi Bey, telefonu yanıt vermiyormuş. Gelen siviller de gitmişler.

— Gittiler mi?

— Sizin Güvenlik'e gelmenizi söyleyip gittiler, dedi Nafiz. Orda bekleyeceklermiş.

İçi çekilir gibi oldu birden. İşin biçimi değişmişti. Soru dolu gözlerini Nafiz'e dikip bir şeyler çıkarmaya çalıştı. Boz bulanık iki göz çukurunu çevrelemiş soluk mask gibi kösemen yüzünde hangi gün anlam bulmuştu ki bu adamın? Gelip Turgut'un odasını, masasını

sormuşlar. Göstermiş. Çekmeceleri açmak istemişler, arama yapacaklarmış.

— Arama izinleri var mıydı?

Aynı kımıltısız, değirmi bakışla,

— Bilmiyorum, dedi Nafiz.

Sormamış! Şu surata bak; bataklık! Sahir'e telefondan sonra, matbaadaki çocuklardan anahtar bulup açmışlar çekmeceleri. Bir iki kâğıt alıp gitmişler. Zabıt tuttunuz mu? Bir şeyler yazıp imzalatmışlar ona da. Şiir mi ne varmış aldıkları kâğıtlarda. Merdivenlerden tersyüz inip de sokağa çıkınca ne yapacağını bilmeden kaldı bir an. İyice gerilmişti sinirleri. Dönüp eve mi gitseydi? Kaçmış gibi! Eve gelirlerse daha mı iyi? Eminönü Halkevi'ne doğru yürüyüp yokuşu indi ağır ağır. Ortalık kararmaya başlamıştı Sirkeci'ye geldiğinde. Gene ikircikliydi; iyi mi ediyordu, gitmese miydi yoksa? Dikeldi birden, ne sallanıp duruyordu boşu boşuna? Nesi vardı çekinecek? Çabucak yürüyüp Konyalı Lokantası'nın köşesinden kıvrıldı, sağda, ilerdeki Sansaryan Han'ın sönük ışıklı pencerelerini görünce daha da çabuklaşıp kapıya geldi. Girişteki nöbetçi polise adını, geliş nedenini söyledi. Yürüdü avluyu, adamın gösterdiği soldaki merdivenleri ağır ağır çıkmaya başladı. Durulmuştu; içindeki gerginlik bir yerlere çekilip sinmiş olmalıydı. Çatı katındaki merdivenlerin son basamağında soluklandı. Sağdaki, kırmızı, çift aylı kapıydı Birinci Şube. Açıldı yaklaştığında, birileri çıktı koşturur gibi. İçerdeki çakır gözlü, kumral, zayıfça sivile, çağrıldığı için gazeteden geldiğini söyledi, adını verdi. Bekleyin, deyip kapıyı kapattı adam. İç avludan tavana, orta boşlukta dolanan sinsi bir uğultu, çatılara tünemiş kumruların, güvercinlerin itiş kakış ayak, kanat seslerine karışıyor, akşam loşluğuna batmış koridoru umarsız biçimde karartıyordu sanki. Yapayalnız duyumsadı kendini. Merdivenlerden çıkanlar vardı ki kapı açıldı,

— Buyrun, dedi deminki adam.

Girdi içeri. Birkaç adım sonra, sağda, camlı bir odanın önünde durup içerdeki sandalyeleri gösterdi adam. Girip oturdu. Bir masa, dağınık sandalyeler vardı. İş saatlerinde kalabalık olmalı. Birileri geçiyordu camların önünden; sağ yandaki giderken ardına sarktı yanındakinin, Sahir'e bakıp yürüdü. Dış kapının kapanma sesi geldi ardından. Tanıyordu belki beni! Basan sessizlikle inmeli bir zaman

parçasına tutsak düşmüştü. Şimdi ne olacak? Çağırıp bir sandalye üstünde sabahlattıklarını çok duymuştu. Kendi ayağınla geldin. Gelmeyip ne yapacaktım? Yatışmış sinirlerinin yeniden gerilmesi için unutmaya çalıştı bulunduğu yeri. Anadolu treninde, 3. mevki vagondayız, sabaha dek bekleyeceğiz bu tahta sandalye üstünde. Hiç değilse sallanması, tangırtısı yok. Keşke olsa! Dağınıkça kır saçlı, esmer biri uzanıp baktı kapıdan, çekildi. Ne anlam vermeliydi? Ne anlam vereceksin? Baktı, gitti adam; aradığı sen değilmişsin demek. Derinlerde ara sıra belirip yiten ayak, kapı sesleri, içindeki yalnızlık duygusuna çarparak uyarıyordu. Esmer, kısa boylu biri girdi odaya, duvar kıyısındaki masada duran gazete, dergi gibi şeyleri karıştırmaya başladı çabuk çabuk. Ayrımına yeni varmış gibi kirli sarı yüzünü Sahir'e döndü; bir şey mi soracaktı ne? Kalmadı; deminki çakır gözlü adam göründü kapıda, başıyla geldiği yanı göstererek,

— Buyrun, dedi.

Fırladı Sahir. Hemen sola kıvrılıp, koridorda sıra kapılar önünde yürüyorlardı ki,

— Hamdi Bey'le görüşeceksiniz, dedi adam.

Adını çok duyduğu Parmaksız Hamdi olmalıydı bu. İçini burkuveren heyecanı bastırmaya çalıştı. Yiyecek değil ya beni! Ne olacaksa olsun. Sağdaki bir kapı önünde durup vurdu adam; girmesiyle dönüp Sahir'i içeri alması bir oldu. Başıyla selamladı Hamdi Bey; kapıyı çekip çıktı. Karşıda, perdeleri aşağı sarkmış pencere önündeki masada oturan zayıf, orta yaşlı bir adam gülümseyerek bakıyordu Sahir'e. Koltuğu gösterdi.

— Hoş geldiniz Sahir Bey, dedi. Buyrun!

Başıyla selamlayıp masanın yanındaki koltuklardan birine ilişti Sahir.

— Bağışlayın, dedi adam aynı gülümseyişle. Boşuna yormuşlar sizi. Bir yanlış anlama olmuş!

Sahir'in bir şey demesine kalmadan ekledi gene;

— Neyse... Tanışmış olduk. Çay, kahve?

— Sağ olun, almayayım.

— Sigara?..

— Sağ olun. İçmeyeceğim.

Uzatır gibi yaptığı sigaraları çekmeceye koyarken,

— Nasılsınız? dedi. Kâğıt sorununuz var sizin de değil mi? Kısıtlamalar basını güç duruma soktu. Ama savaş. Ne yapacaksınız? Kan gövdeyi götürüyor dünyada...

Şaşkınlığını aşma çabasındaydı Sahir. Babacan, güler yüzlü, yaşlıca bir mahalle berberi sımsıcak Rumeli ağzıyla dertleşmeye başlamıştı karşısında! Evde odun, kömür yokluğundan yakınacak şimdi! İrkildi birden. Yumuşakça bir tuzağa düşme olasılığı geçti kafasından. Toparlandı; irkilmeye gerek yoktu, yeterince uyanıktı işte. Beni buraya, geveleyip durduğu gazetemizin sorunlarını konuşmaya çağırmadı herhalde; söz nereye gelecek bakalım? Söz, Başbakan'ın beklenmedik ölümüne duyulan üzüntü de belirtilip Refik Saydam övgüyle anıldıktan sonra (burada bir iki tümceyle Sahir de katılmıştı söze ilk kez. Hamdi Bey sessizce dinlemişti) bir küçük duraksamaya gelip dayandı.

— Söylediler değil mi? dedi Hamdi Bey. Sizinle çalışan bir çucuk var; Turgut...

Çucuk değil çocuk var!

— Evet, dedi Sahir.

— Bu genjleri bilirsiniz, dedi Hamdi Bey, aynı babacan bakışıyla. Heyecanlı olurlar.

Bir süre dikip baktı Sahir'e; gözlerini kırpmadan bakıp bekliyordu o da. Sevecen bir gülümsemeyle yeniledi bakışını,

— Gizleyemezler duygularını. Dilleri de durmaz.

Çenesinden bir şeyler geldi başına demek Turgut'un. Birisi kovaladı bunu.

— Şiir miir de yazıyormuş galiba?

— Bilmiyorum, dedi Sahir.

Öyle mi? gibisine anlamlı biçimde ağırca başını salladı Hamdi Bey.

— Ne vakit girdi gazeteye?

— Geçen yıldı sanırım.

— Kim aracılığıyla?

Sorgu başlıyor. Duraladı Sahir? Remzi Bey mi desem?

— Bilmiyorum, dedi. Personele bakmam ben.

— Biliyoruz Sahir Bey. Siz daha çok Yazı İşleri'yle, çeviriyle filan... Turgut da yardımcınız oluyor.

Ne demeliydi şimdi? Üstüne dikilmiş bu bakış altında gerilemeyi de onuruna yediremiyordu.

— Sayılabilir de, dedi ağırdan bir sesle. Asıl işim çeviri benim, biliyorsunuz. Yalnız benim değil herkesin yardımcısı bir bakıma.

Uzatmadan aldı gene,

— Saygılı, çalışkan bir genç. Bu yıl fakülteyi bitirmek uğraşında; işini de aksatmaz. Baskıdan dağıtıma çeşitli işlere koşturulur. Yabancı dil bilmediği için çeviri veremiyoruz. Durumu nedir bilmiyorum ama, öyle pek konuşkan bir çocuk da değildir. Bir olumsuz davranışına, sözüne tanık olmadık gazetede.

Durdu. Sessizlik uzamaya başlayınca Hamdi Bey aymış gibi doğruldu, gözlerini kaydırıp önündeki kâğıtlara bakmaya başladı. Kaçamak bir bakışla Sahir de göz attı masada yığılı kâğıtlara. Turgut'un çekmecesinden çıkanlar mı bunlar? Şiirler dedi o herif. Bu da diyor; şiirler yazıyormuş. Bunlar resmi yazışmalara benziyor. Hamdi Bey başını kaldırdı, içini örten bir durgunlukla baktı bir süre,

— Dileriz öyle olsun, dedi. Kesin bir yargıya varmış değiliz biz de. Genj bunlar...

Genç, genj değil! Sürdürüyordu ki, kapı vurulmasıyla duraladı. Sahir de kapıya baktı. O değildi; arkasında bir kapı açılmıştı. Yeni varıyordu ayrımına, arkasında yan odaya açılan bir iç kapı olduğunun. Hamdi Bey'in bir bakışıyla da kapanmıştı kapı. Ardında göremediği biri bir işaret verip kapatmıştı sanki. Gizlemeye çalıştığı tedirginlikle beklerken, gülümseyerek doğrulup kalktı ağır ağır Hamdi Bey. Sahir de kalktı.

— Sevindim tanıştığımıza Sahir Bey, dedi. Yardımlarınız için sağ olun!.. Umarım yeni bir sorun çıkmaz; tedirgin etmezler sizi de... İyi akşamlar...

Bitmişti demek bu iş. Ayrılıp da çabuk çabuk merdivenlerden inerken adamın dedikleri dolanıp duruyordu kafasında. Yardımcınız diyor! Genj bunlar... Bunlar demesi, başka birilerinin de olduğunu mu gösteriyor! Sözgelimi belki. Son tümcelerinde de bir gözdağı var sanki. Bir daha gelmemeye bak karşımıza gibi! Dış kapıyı geçip de karanlık sokağa çıktığında ağır bir yükü üstünden atmış gibiydi. Sonunda bir devlet dairesinden çıkıyordu işte! Maliyeye gelip vergi borcunu yatırmış gibi. Bir şey yatırdığımız yok daha; ertelettik belki!

Elleri yakamızda nasıl olsa. Genjleri bilirsiniz, gizleyemezler duygularını! Taş değil miydi bu da, gizlediğiniz şeyleri biliyoruz anlamına? Her şeyleri soğuk, yalan heriflerin. Gülümsemeleri bile. Öyle gelmemişti karşısında sırıtırken. O anda, pis sırıtmayı bile sıcak bulmaya gereksinim vardı demek! İşime öylesi geliyordu! Bahçekapı'da bindiği Topkapı tramvayında da, yol boyu olup bitenleri kovmaya çalıştı; olmuyordu. Sırtından attığını sandığı yük bütün ağırlığıyla gidip içinde bir yere oturmuştu sanki. Niye yasıyordu? Bir pis herifin karşısına çıkmaktan bile korkmuştu işte. Çıkınca da... Hem de ortada bir şey yokken. Rahmi Usta'yı, ötekileri düşündü. Yıllar yılı ne işkencelerden, ne acılardan geçirdi adamları bu canavarlar. Bir de söz ediyoruz. Bu Parmaksız Hamdi... Niye Parmaksız denmiş buna? Eksik miydi parmağı? Niye bakmamıştı? Elimi sıkmadı ki... İyi ki sıkmadı; parmağı kopsun deyyusların. Turgut tutuklu mu şimdi? Neler ediyorlardır zavallı çocuğa? Bir de kuşkulandımdı. Remzi Bey'in dilinin altındaki... Dili kopsun o aşşağılık herifin de. Ada'daymış. Gazetede çalışanların parasıyla kumar oynuyordur Kulüp'te. Bakalım gene kaç gün gecikecek aylıklar? Turgut'u o tartıştığı kız mı kovladı, Rusları övüyor diye? Çoktan gitti o. Başka kim vardı o gün? Bir yerlerde de çenesini tutmamıştır oğlan. Hamdi de öyle pek önemsemiş görünmedi. Ne kurttur onlar; kim bilir hangi hesap peşindeydi? Tramvaydan inip eve doğru yürüyünce, içindeki açlık duygusunu bastırır bir eziklikle ağzındaki acılığın ayrımına vardı. Sokağa dönüp ilerde evinin kapalı perdelerinden sızan ışığı görünce de duygulukla gözleri yanacaktı nerdeyse. Gelemeyebilirdim bu gece. Geldin işte. Kara, ahşap evlerin karşılıklı dizildiği arnavutkaldırımlı sokakta, köşedeki tek beton apartmanın ikinci katındaki evine doğru yürürken küs gibiydi bir yanıyla. Suçlayamıyordu da kendini. Kimsesizliğinin tek umarı, ilerdeki evinin ışıkları da olmasa, bu loş sokakta bas bas bağıracak kadar yapayalnızdı. Evlerden taşan anlaşılmaz konuşmalar, gülüşmeler, radyodan gelen parazitli türkü, bir alt pencereden atlayıp koşarak karşı evin aralığına dalan hırsız tekir kedi, kapı önündeki taksi (komşu şoför Muhsin Efendi'nin arabası) tanıklıkla görevli sinsi bekçileriydi yalnızlığının. Yukarı sokakta Rahmi Usta vardı bir de. Ona mı uğrasaydı bir? Durup arkasına baktı. İzlenme olasılığı şimdi gelmişti aklına. Bu saatte evime dek mi izleyecekler beni? On

bire geliyordu kolundaki saat. İçinin sarsıntılı toprağında düşe kalka yürümeye başladı evine doğru. Nedret bekliyordur şimdi yüreği çırpınarak. İstanbul'da kaç piyanolu ev var ki? Tek piyano olan ev bizim evimiz bu sokakta. Bizim evde Rimsky Korsakov çalınır.

Bu işin nerden, nasıl geldiğini Turgut da anlayamamıştı. Gazeteden dönünce bir şeyler yiyip uzanmış, dinlendikten sonra Beyazıt'ta, Küllük'e çıkıyordu ki, kapı çalındı. Açar açmaz iki sivil dikildi karşısına. Evi arayacaklarmış! Şaşalamıştı; ne diyeceğini bilmedi birden. Sormasına kalmadan bir kâğıt gösterdiler; arama emriymiş savcılıktan. Daldılar içeri. Toparlandı. Ürküye kapılmamalıydı. Ateş düşmüştü yüreğine; Pendik'te, Halil'in teyzesinde sakladıkları kitaplardan birkaçını eve almıştı, arkadaşların emperyalizm üzerine yapmasını istedikleri bir konuşmada yararlanmak için. Açıkta bırakmıyordu, ablasının ceviz sandığıyla duvar arasında bir yere sıkıştırmıştı ya, ince bir aramada atlamazlardı. Sevindiği, ablasının evde olmamasıydı; çocuğu doktora götürmüştü. Odasını sordular. Bahçeye bakan odaya götürdü adamları. Ablasının odasına girecekler diye içi titriyordu. Masasına, çekmecelere, duvardaki rafa dizili sıradan kitaplara baktılar. Bir iki roman, edebiyat tarihleri, sözlükler. Biri Peyami Safa'nın *Fatih Harbiye*'sini alır gibi oldu, bıraktı. Başka bir yana yöneliyorlardı ki,

— Ne arıyorsunuz? Lütfen bana söyleyin, yardımcı olayım size, dedi.

Adamlar dönüp bakınca ekledi hemen,

— Gazetedeki masamda var bir şeyler. Yazı, şiir filansa aradığınız...

Öyle saf saf söyleyebilmişti ki; şöyle bir bakıştılar birbirleriyle. Yeterli görmüş olmalıydılar. Ablasının oda kapısını bir açıp baktıktan sonra,

— Buyrun Güvenlik'e gideceğiz dedi, esmer, tıknaz olanı.

Sevincini belli etmemeye çalıştı; oyun tutmuştu. Olayı bir iki satırla ablasına bildirmesine izin verdiler. Kapıdaki bir çiviye taktı kâğıdı, çıktılar. Aşağıda cip bekliyordu. yöresine çocuklar toplanmıştı; bir iki komşu şaşkın bir merakla bakmaya başlamıştı pencerelerden; tatsız olmuştu. yolda, niye götürüldüğünü, olayın ne

olduğunu sordu toparlanıp; "Bilmiyoruz" dedi tersler gibi, suratsız, uzun boylu olanı; başını çevirip sustu. Bir sonuca varamadan, neleri sorabileceklerini yol boyu geçirip durdu kafasından. Öteki arkadaşları da almışlar mıydı? Bir şey yakalatmış mıydı onlar? Görünürde doğal olmayan ne vardı son günlerde? Birinci Şube'ye çıkarılıp koridorlardan geçirildikten sonra, daracık bir hücreye tıkıştırıldığında, çözümsüzlükler içinde bocalayıp duruyordu. Tepede sallanan küçük ampulün ölü ışıkları altındaki daracık hücrede toparlanıp kendine gelmeye, tutunacak bir şeyler aranmaya çalıştı. Neydi kafasındaki bu karmaşa? İçeri tıkılmıştı işte; ne olacaksa olacaktı. Yıllarca sözünü ettikleri, bir anlamda kaçınılmaz yazgı gibi geleceğini bildikleri, belki biraz da bekleyip istedikleri gündü! İçeri alınmıştı. En güzel yanı da korkulacak bir belge, kanıt da yoktu kaptırdığı. Çekmeceyi açarlarsa ne bulacaklar? Gazetede daktilo etmeye götürdüğü abuk sabuk şiirleriydi Fuat'ın! Dergiye gönderecekmiş. Anadolu'ydu, dağlardı, köylülerimiz, çobanlarımızdı... Halk Partili yurt şiirleri! Ondan da gocunur mu bu herifler? Ben yazdım diyeceğim. Gidip aramazlar da bakarsın. Beklediği günün hiç de beklemediği biçimde karşısına dikilivermesinin sarsıntısını atlatmaya başlamıştı. Soracaklarının en ağırını bile kolayca yanıtlayabilirdi. Beklenmedik ne vardı altından kalkamayacağı? Ya söylerler de, şeyi sorarsa herifler; toplanıp aranızda örgütlü biçimde partiyi... Kapat şimdi, kim söyleyecek? Düşünmen bile yanlış. Atmaya çalıştıkça takılıyordu sanki. Arkadaşlarını tek tek geçirdi kafasından; olamazdı. Sağlamdı hepsi de. Eğilip dışarıyı dinlemeye çalıştı. kapı önünden ara sıra gelip geçen ayak sesleri, derinden derine çatana, tren düdükleri, ürkek kanat çırpmalarına karışan güvercin çığırışları, yapıya egemen sessizliği çatlatıyordu. Geceyi de burda geçireceğiz belki. Bir geceyi mi? Çok da kötü sayılmazdı, duvardaki tahta rafa oturabiliyor, ayağa kalkıp sağa sola kımıldayabiliyordu. Çok sıcaktı yalnız; terliyordu boyuna. Ablası pusulayı okuyunca donup kalırdı şimdi. Ne yapacak bakalım? Daha gelmemiştir eve. Tutuklanırsam uzun süre, ne yapar? Alır kızını Manisa'ya döner. Dönmez, Allah kahretsin!.. Mutsuzdu ablasıyla birlikte olmaktan. İçeri alınmasını bu yüzden gizlemeye çalıştığı bir sevinçle karşıladığını duyumsadı. Kızsın mı, üzülsün mü bilemedi. Beşiktaş'ta, Halil'le oturdukları günleri, içinde kördüğüm olmuş ya-

kıcı bir özlemle anımsıyordu. Geniş bir tutuklamaysa cezaevinde birçoklarıyla buluşacaklardı belki. Bekliyor, istiyorsun sanki. İstenir mi be! Yılların ağır baskısı altındaki devrimcilerin, kaçınılmaz yazgı gibi, bir gün cezaevinde buluşmaları, geçmişin acı, tatlı anlatılarıyla yüklü anılarında, ortak yaşanmış özgürlük günleriydi bir tür! Tutuklanmaya korkuyla değil, biraz da istekle bakıyor görünmesi bu yüzdendi. Halil'in Sivas'ta, daha sonra Ankara'daki içeri alınmalarda tanışıp konuştuğu eski devrimcilerden, devinimin geçmişiyle ilgili duyup öğrendiklerini, birlikte söyledikleri devrimci marşları, eleştirileri, taşlamaları, övgüleri, yergileri, fıkraları imrenerek, nerdeyse kıskanarak dinlemişti hep. Halil'le de gene takıştı takışacaklardı son günlerde. Sövüp saymadığı yok; hiç kimseyi beğenmez. Şimdi ne diyecek bakalım? Nerden geldi bu? Ona bakarsan Neclalardan gelmiştir. Babası saldırttı polisi üstümüze! Duraladı birden; sakın olmasındı. İlişkileri kalmamıştı Necla'yla. Birbirlerini gördüler mi hiç tanımıyorlarmış gibi yollarına gidiyorlardı ikisi de. İlk karşılaştıklarında –Fakülte'nin merdivenleriydi. Kimseler yoktu. Necla iniyor, o da yukarı çıkıyordu– öyle heyecanlanmıştı ki, ne yapacağını bilemez olmuştu nerdeyse. Necla'nın onu hiç görmemişçesine karşı tırabzanların kıyısından umursamazlıkla inişiyle biraz kızar, biraz şaşırır, biraz da yıkılır gibi olmuş; üst kata varınca da önemli bir engeli aşmanın kazandırdığı güven duygusuyla yöresine daha dikelerek bakmaya başlamıştı. Ancak sonra sonra biriken bir duygu, Necla'nın kesin tutumunu sürdürmesine karşı duyduğu saygı yerleşip kalmıştı içinde. Ne yapalım, otursun oturduğu yerde o duygu da. Yalnız Fakülte'nin dedikoducu kızları arada kurcalamaya kalkışmışlar, yüz vermemiş, daha başladıklarında tıkamıştı ağızlarını. Necla'dan da umduklarını bulamamış olmalılar ki, kaldı. Bir ikisi boş gördükleri Turgut'a yanaşıp sokulmayı denediler. Yüz vermedi. Kimseyle ilişki kurmak istemiyordu artık. Yeterince bela vardı başında! İki buluşmadan sonra, en iyisi bile başlar; bizim durumumuz ne olacak? Cehennemin dibi olacak! Tek dertleri koca bulmak! Mediha Hanım'la mızmız Serpil'i başımdayken bir de kocalık! Daha bizim ne olacağımız belli değil. Belli olmuştu ne olacağı. Bakalım kaç yıl? Kızını almadım diye Necla'nın babası mı kovladı beni? Ulan bu Halil? Kafasını nasıl bozar insanın! Sert bir sürgü sesiyle kapı açıldı.

İriyarı bir adam gözleri üstüne dikili durdu bir an, sonra ağırdan elini sallayarak dışarıya çağırdı aynı yukardan bakışla. İçinde bir çekilmeyle çıktı. Dayağa mı götürüyorlardı? Üstünü aramaya başlamıştı adam. Ceplerinde ne bulduysa toparladı; saatini, anahtarları, küçük defteri, dolmakalemi, kalın zarf gibi bir şeyin içine doldurdu. Cüzdanındaki paralara bakıp geri verdi. İçeriyi gösterdi yine. Dilsiz midir nedir herif! Dönüp adımını atmıştı ki arkasından sertçe iteleyip küt diye kapattı kapıyı. Yerleştik! Sinsi bir korku uyanmaya başlamıştı içinde. Kızdı kendine. Nesinden korkacağım? Falakaya yatıracaklar! Yatırsınlar. Hiç mi dayak yemedik! Yedim mi? Acısını unutmadığı bir dayak anımsıyordu. Kafasını kırmışlardı yalnız bir gün mahallede. Kanamıştı. Uzaktan taşı atan oğlanı da o yakalayıp dövmüştü. Oğlanın ağbisi de gelip onu dövmüştü bir temiz. Şimdi anımsamıştı onu da. Anamdan küçükken yediğim şaplakları saymazsam pek dayak yedim denmez. İyi işte, şimdi yersin! Söylemesi kadar kolay değildi beklemesi. Ne denli yadsıyıp üstüne çıkmaya çalışsa alttan alta büyümesini engelleyemiyordu, içinde sürekli kımıl kımıl korkunun. Tamam, korkuyorum. Yenemiyorum bu korkuyu. O da beni yenemeyecek. Önemli olan da bu. Durulur gibi oldu. Sorun, beklemek burda. Bozulmadan. Ne var bozulacak? Salacak'taki soyunma kabinlerine koydular, bekliyoruz! Sağına soluna bakındı. Gerçekten benziyor. İyi, çıkıp denize atlarsın şimdi? Gerilip gevşemeleri uyum sağlama çabası içinde saatler geçmeye başlamıştı. Ayak sesleri kesilmişti. Ayrımına vardı birden; tüm tortularından arınmış kaskatı bir sessizlik çöküyordu yapıya. Derinlerden gelen tren, vapur düdüklerinin umarsız yalnızlığa ittiği, gece sessizliğiydi bu. Birazdan alıp götürebilirler. Dayak komisyonları bu saatlerde çalışırmış. Tuvalete gitmek istiyordu. Kapıyı mı vursaydı? Tam da sırası! Anımsatalım heriflere. Unuturlar da! Vurdu kapıyı. Biraz sonra sürgü sesiyle açıldı, ufak tefek bir adam göründü kapıda. Tuvalete gitmek istediğini söyledi. Hiçbir şey demeden yol gösterdi adam, önüne katıp koridorlardan geçirdi, tuvalete götürdü; aynı sessizlikle getirip dolaba kapattı yeniden. Dilsiz sanki herif! Karanlık camlara yansıyan dışarının ışıklarını görmek, tramvay sesleri duymak da iyi gelmişti. Bir ara ağlayıp bağırmalar geldi uzaktan, bir kapının kapatılması gibi kesildi. Saat kaç olmalıydı? Zamanı bilmek de yasak. Saatini ablası

almıştı İzmir'de bayram hediyesi diye, ucuzundan. İyi işliyordu ama. Nasıl bir ürküye kapıldı kim bilir şimdi o da? Kocasıyla boşanma duruşmaları da uzadıkça uzuyordu ne sonuca varacağı belli olmadan. Ablasının en büyük korkusu Serpil'i, kızını, babasının almaya kalkmasıydı. Görünürde hiç de öyle bir isteği yoktu herifin. Yargıcın saptadığı aylık kırk beş lirayı da aksatmadan yatırıyordu bankaya. Amcadan para geldiği yoktu artık. Halil'in, daha doğrusu Nihat'ın aracılığıyla buldukları zemin kattaki bu iki odalı eve sekiz lira veriyorlardı. Gün günden yükselen pahalılık ne getirir bilinmezdi ya, gazetedeki işi de bulduktan sonra, iyi kötü geçinip gidiyorlardı şimdilik. Arkadaşlarının yardımına bile yetişiyordu sırasında. İşi bulan Refik'ti. Patronlar görüşmeye çağırmışlar, Ankara'dan bir iki günlüğüne. Fakülte'ye gelip bulmuştu Turgut'u. Birileri çıkıyormuş bu gazeteden, parası az diye; ister miymiş? Remzi Bey'e de o götürmüştü. Bir de Sahir Bey'den söz etti, iyi adam derler diye. Kendi pek tanımazmış. Bunları da sorarlar mı? Gazeteye kim soktu seni filan. Saklanacak ne var bunda? Olsun, gene de Refik'ten söz etmemeliydi. Remzi Bey'e sormazlar mı? O söylesin. Ürperdi birden; kadın çığlığına benzer, ne dediği anlaşılmaz bir ses çınlayıvermişti karanlıkta. bir şangırtıyla kesildi. Cam mı kırıldı aşağılarda, nedir? Birilerini dövüyorlar! Ablası mıydı? Sessizlikle birlikte gülecek gibi oldu; ablası da ne bağırırdı ya böyle! Bir sinmiştir ki şimdi. Evden çıkabilse ne iyi. Bir iki komşu da olmasa ne yapar? Fatih Malta'sında, tramvay durağına iki dakikalık sokaktaki eve, kimi komşuların biraz da dedikodu düşkünlüğüyle gösterdikleri ilgiden, çekingenliğini yenip tez ısınmıştı ablası. Çok sevdiği kızının, kendi yaşlarında bir sürü arkadaşın içine düşüvermesi, komşu çocuklarınca hiç yalnız bırakılmadan aranır olması da etkili olmuştu bu uyumda. Önümüzdeki yıl başlayacağı okulu bile belliydi artık Serpil'in. Çeyiz düzer gibi kızın okul araç gereçlerini, önlük kumaşını, kurdelesini, bilmem nesini şimdiden almaya başlamıştı. Ablasıyla çatışma çıkarmak istemiyordu ya, nasıl sinirleniyordu bütün bunlara. Gelecek yılına da el koyuyor, kurtulma umudu bırakmıyordu kadın! Tamam, kurtuldun işte! Burdan nasıl kurtulacağız bakalım? Bunaldı birden. Tuvaletten çıkınca muslukta bir iki su vurmuştu yüzüne; ensesini, saçlarını ıslatmıştı. Aynı isteği duyuyordu. İlk girdiğinde daha sıcaktı burası; ama şimdi daha

ağır, daha havasız geliyordu. Uyuyabilse, uyumaktı en iyisi. Başını duvara yaslayıp gevşemeye bıraktı kendini. Olmuyordu, ışıltılıydı kafasının içi. Gözlerini kapatıp beklemeye başladı. Uzunca süre sonra titrek sallantıya geçti ışıklar. Beşik durdu. Karışık, karanlık düşler içinde bir iki açtı gözlerini, başını sağa sola kaydırıp yer değiştirdi. Güvercin çığırışları, çırpınışlarıyla gözlerini araladığında sabahın başladığını duyumsamıştı. Gövdesindeki uyuşmalarla olup bitenleri anımsar gibi bekledi bir süre. Dışarda devinim, kapı önündeki ayak sesleri başlayıncaya dek her şeyi yeniden gözden geçirmeye çalıştı. Kötü uyanmamıştı işte. Kapıyı vurdu; tuvalete gitmek istiyordu. Uzunca bir süre geçti; yanıt alamayınca daha çekingen yineledi vuruşunu. Gene ses yoktu. Üstelese miydi? Kalmadı, açıldı kapı. İstediğini söyleyince hiçbir şey demeden kapattı adam. Gözlüklü, uzunca boylu, kamburumsu biri. Ağız, dil yok heriflerde! Varmış meğer. Biraz sonra kapıyı açan kırmızı yanaklı tıknaz bir adam, soluk almakta zorlanır gibi,

— Ne istiyorsunuz? dedi kısıkça bir sesle.

Dikelip durdu kapıda.

— Tuvalete gitmek istiyorum.

— Gel!..

Biraz şaşırmış, çıkıp önüne düştü adamın. Tuvaletten çıkınca elini yüzünü bol suyla yıkadı muslukta. Saçlarını taradı. Mendiliyle kurulanarak dönerken, koridorda,

— Yemek için bir şey aldırmak istiyor musun? dedi adam.

Çıkarıp para vermeye davranırken duraladı; ekmek karneleri ablasındaydı. Ne olacaktı şimdi? Bir şey demesine kalmadan cüzdandan çıkardığı kâğıt lirayı uzanıp aldı adam; getirip hücresine kapattı sessizce. Kapı kapanınca koridor boyu sokaklardan gelen taşıt gürültüleriyle kaynaşan sesler, yapıyı sarmış devinim uğultusu boğuk bir çınlamaya dönüşmüştü. Küçükken annesiyle gittikleri çarşı hamamlarındaki soğukluk'ta gibiydi; yankılı sesler geliyordu derinlerden. Yanı sıra çırpınıp duran bir küçük kız yüzünden kadının peştamalı düşüvermişti! Çömelip ivecenlikle peştamalını çeken çırılçıplak bir kadına içi gıdıklanır gibi bakakalmıştı ilk kez. Sırtına dökülmüş kapkara saçları vardı kadının. Pembe uçlu dolgun memeleri. Ortası minicik çukurlu göbeği, karartılı iniş aşağıya, aralığa

doğru. Peştamalı hemen orasına çekmişti kadın. Nasıl dövmüştü minik kızı da. Hamamı çınlatan cıyak cıyak ses kulağına yapışıp kalmıştı. Serpil'i hiç dövmüyordu ablası. Niye dövsün? Uyuşuğun biri kız. Bebek oynasın ancak oturduğu yerde. Babası dövermiş; onun için de aramıyor hiç. Ürkek, bön gözlerini bir dikti mi üstüne yeşil yeşil. Sen çocuk sevmiyorsun da ondan. Halil limonlu şeker gibi bir şeyler bulup getirir ara sıra. Kız gene o kız ya, anası mutluluktan ne yapacağını bilemez. Bu ablam... Kapı açıldı, demin parayı alan adam kâğıda sarılı bir şeyler uzattı; bozuk paralar koydu avcuna, kapattı. Paraları attı cebine. Sayacak değildi. Kâğıttaki ılık, kaygan şeyi ısırdı açıp. Patates köftesiyle börek arası, neymiş bu böyle? Tadı kötü sayılmazdı, biraz tuzluca olmasa. Susatacak. İstekle yedi; acıkmıştı. Kâğıdı buruşturup köşelerde bir yerlere sıkıştırmak için arandı. Düştü kâğıt. Ne yapayım? Ayağıyla rafın altına iteledi. şimdi ne olacaktı peki? Akşamı bekleyeceğim! Sonra? Sabahı bekleyeceğiz! Sonra gene akşamı! Bu da bir işkence. Burası pek kötü sayılmaz ama, gene de bir yerleri ağrımaya başlıyor insanın. Ağrısın diye koydular. buna da ağrı diyorsan! Suçluluğu üstlenmiş gibi olmuyor muyum böyle sessiz beklemekle? Sorayım, niye getirdiniz beni buraya diye vurup kapıyı. Kaşınıyorsun! Sessiz beklemek iyisi. Bekliyoruz işte! Uğultu, gürültü, devinim artmıştı dışarlarda. Tramvay çanları, vapur, tren sesi... Sürgü sesiyle dikeldi. Kapı açıldı. Sabah gördüğü uzun boylu, gözlüklü, kamburumsu adam belirdi kapıda,

— Buyrun Turgut Bey! dedi, saygılı bir sesle.

Turgut Bey mi? Kalktı, yürüdü adamın peşi sıra. Camlı, ışıklı bir aralıktan geniş bir koridora çıkınca anımsadı dün getirildiği yolu. Gidip gelenler vardı koridorda. Hemen karşıda bir kapıyı vurup beklemeden açtı adam, içeriyi gösterdi.

— Buyrun!

Heyecanını bastırmaya çalışarak girdi içeri. Kapı kapanmıştı arkasından. Karşıda, köşeye çapraz konmuş geniş bir masanın arkasında, kısa kesilmiş kır saçlı, kaşları çatık bir adam, folluktaki kuluçka tavuk gibi oturuyordu. Sol yandaki daktilo masasında kösemen, sarı benizli biri vardı. Kapıda duralayan Turgut'a dikmişlerdi gözlerini.

— Otur, dedi masanın solundaki boş sandalyeyi göstererek.

Gidip rahatlıkla oturdu. Gözlerini dikip öylece bakıyordu adam. Turgut da gözlerini adama dikip durdu öylece. Ağırdan sormaya başladı adam. Adını, soyadını, baba adını, doğum yerini, doğum yılını yazdırdı. Sonra gene dikip gözlerini bakmaya başladı.

— Anlat!

Deminkinden daha yumuşak çıkmıştı sesi. Anlatsın mı? Neyi anlatsındı? Bakışıp durdular bir süre. Sen anlat mı demeli bu herife? Kışkırtma!

— Dün evde arama yapıp buraya getirdiler. Biliyorsunuz. Şimdi de karşınızdayım.

Durdu. Bir şey daha demeliydi belki. Ne demeliydi?

— Herhalde bir şey soracaksınız bana. Buyrun! Bildiğim bir şey varsa...

— Yaaa!..

Alaylıydı sesi.

— Yok canım; nerden olacak senin bildiğin şey!.. Evden alıp getirmişler...

Dönüp daktilodaki kösemen adama baktı. Alaylı sırıtmaya başlamıştı o da.

— Hep de böyle bir şey bilmeyenleri getirirler buraya!..

Tüylerini kabartır gibi doğruldu, kalktı folluğundan. Ağır ağır yürüdü. Turgut'un sandalyesinin ardından geçiyordu. Vuracak şimdi. Bütün sinirleri gerilmişti. Ne yapmalıydı? Ben de kalkıp... Parçalasınlar seni. Ağır ağır dolanarak karşısındaki daktilonun başına gitti adam, dikilip kaldı bir süre. Başını sallayıp gene durdu öylece. Oynuyor bu adam, aklı sıra!

— Bak Turgut Efendi...

Bakıyordu işte.

— Bilmiyorsan öğreteyim. Burası Birinci Şube.

Algılanmasını bekliyor gibi durup gene baktı bir, sürdürdü,

— Suçsuz adam girmez buraya. İstese de giremez! Anladın mı?

Gene durup bakmaya başlamıştı. Turgut da bakıyordu kımıldamadan. Yavaşça aldı gene,

— Yalana, dolana, bizi atlatmaya kalkarsa o zaman biz öğretiniz ona suçunu. Hiç unutmamacasına öğretiriz hem. Bunu da anladın mı?

Biraz daha gözlerini dikip baktıktan sonra, daktilodaki kösemen herife döndü yazmaya başla gibisine. Adam doğrulmuş, parmakları tuşların üstünde beklemeye başlamıştı.

— Şimdi, söyle bakalım. kimlerle birliktesiniz?

Bir sessizlik çöktü odaya. Yanıt alamayınca şaşırmış gibi döndü, bakmaya başlamıştı ki,

— Ne söyleyeceğim? dedi Turgut, kısıklığını önleyemediği bir sesle. Ne bileyim; bir sürü kişiyle okuyoruz işte. Üniversitede.

Canı sıkılıyordu sesinin kısık çıkmasına. Daha dik bir sesle ekledi,

— Fakülte'deki dersleri mi anlatayım? Tanzimat, Orhun Yazıtları filan... Uygurca. Gazetede de yeniyim, biliyorsunuz...

Safça söyleyişteki gizli alayı sezinlemişti adam. Soğuk bir sırıtmayla bakıp ağır ağır başını salladı. Döndü birden, uzanıp kâğıdı hırsla çekti daktilodan, sinirli sinirli yırtıp buruştururken.

— Götürün bunu, dedi. Anlaşıldı. Sonra görüşeceğiz. Uydurca'yı öğretelim biz buna.

Uydurca mı anlamıştı Uygurcayı? Yok canım, alaylı çarpıttı. Saramık adamın peşi sıra koridora çıktığında uzun boylu sivil kapıda bekliyordu. Sessizce kattı önüne, aynı yollardan geçirerek götürüp, hücresine kapattı. Depreşip duran ürküye karşı içini ağırdan sarmaya başlamış kendine güvenin mutluluğuyla duvara verdi sırtını; olan bitenden bir şeyler çıkarmaya, bir yerlere varmaya çalıştı. Neyi söyletmek istiyordu herif? Neleri biliyordu? Hep oynadı aslında. Kendini usta sanan kötü bir oyuncu. Bakalım hangimiz daha iyi oynayacağız? Hemen kovaladığı bir ürperme gezindi içinde. Acılar başlayacaktı şimdi. Dayanacaktı. Ya dayanamaz da... Atmaya çalıştı kafasından. Birkaç kez yoklamış diş ağrısından başka acı tanımadığını düşünmesine kızdı. Ne olmuş tanımadımsa! Acı işte. Bir keresinde kızgın sobaya yapışmıştı elim. Küçüktüm daha. Unuttum gitti işte. Merhem sürmüşlerdi köyde. Kuyu suyuyla, bilmem neyle yapmışlardı Hamide Teyzeler. Patladıydı sonra. Bas bas bağırdımdı. Gene bağıracak mıyım? Hem de bu pis heriflerin önünde. Bağırsam bağırırım. Önemli olan istediklerini vermemek. Daha ne istediklerini de bilmiyorum. Kimlerle? diye bir söz etti. Medrese'deki molladan çıktı bu. Nihat demişti. Önce niye beni alsınlar öyle olsa? İçine bir

ateş düştü. Belki çocuklar da burda; nerden çıkarıyorum yalnız beni aldıklarını? Acılı bir aymanın birden çöküveren ağırlığıyla donup kalmış gibiydi. Bunu niye düşünmemişti daha önce? Sersemliğimden, niye olacak! Benden başka kimse yok dünyada! Dün bir ara ses vardı kapıda sanki; Halil'in sesine benziyordu! Yok, Hasan'a daha çok. Yakıştırmalara kalkıyordu şimdi de. Yalnız olmadığını düşündüğünden beri tedirginliği artmaya başlamıştı iyiden iyiye. Akşam çınlayan kadın sesi Necla olamaz da. Süheyla'ymış! Zavallı Süheylacık. Şahin Efendi'nin ölümünden sonra... Sürgü oynadı birden, kapı açıldı. Aynı sivil göründü, "çık!" yaptı başıyla. Tamam, gidiyoruz. Çıkıp adamın ardı sıra yürürken içini saran çekilme duygusunu yenmeye çalışıyordu. Kavgaya gidiyoruz; bir dayak yiyip bizim köydeki dövüşler gibi ağzımızı burnumuzu yatırıp ayaklara kalın sopalarla bunlar falaka dedikleri şimdi göreceğiz işte! Gene aynı geniş koridora çıkınca karşı sırada, öncekinin biraz ötesindeki kapılardan birini vurup açtı, içeriyi gösterdi adam. Başını dik tutmaya çalışarak girdi. Biri köşede, arkası boş bir büyük masanın yanında, öteki solda, maroken koltukta oturan iki adam vardı içerde.

— Buyrun Turgut Bey!

Ayaktaki orta boylu, ince yapılı, esmer adam gösteriyordu masa yanındaki koltuğu. Gidip oturdu. Adam da ağır ağır geçip oturdu masanın başına.

— Güçlük çıkarıyormuşsunuz arkadaşlara.

Maroken koltuğa gömülmüş ince, çiroz yapısındaki adam, salt meraklı bir gözlemci gibi, tepkisini belli etmeden Turgut'a dikmişti gözlerini. Sinsi bir alay var gibi herifin bakışlarında. Kim bu? Masadakine döndü,

— Ben bir güçlük çıkarmadım, dedi aynı yumuşak sesle. Ne söyleyeceğimi bilmiyorum ki. Buraya niye getirildiğimi bile bilmiyorum. Sorularınıza yanıt vereyim, dedim. Ne diyebilirim başka?

Durdu. Başka ne diyecekti? Bir sessizlikte, masadaki, gözlerini önünde bir yere dikmiş düşünüyor gibi kalmıştı. Uzadıkça sinirleri geren bir sessizlikti bu. Patlama bekleniyor! Karşıki çiroz adam da tedirgindi sanki bu sessizlikten. Öne arkaya kımıldayıp masadakine kaydırdı gözlerini, sonra gene eski durumunu alıp kaldı öylece. Kim

bu değnek gibi herif? Ne pis bakıyor. Polis ya, üst düzeyden belki. Denetliyor!

— Kimin bu şiirler?

Aydı; Fuat'ın şiirlerine bakıyordu demek.

— Benim.

— Köylü müsün sen?

Heyecanını örtmeye çalışan bir sesle,

— Evet, dedi.

Anımsamıştı birden; açık vermişti. Şimdi nasıl...

— Manisalı değil misin?

— Köyünden...

Adam gözlerini dikip baktı,

— Tokat, diyor burda.

— Bir dizi şiirler olacak bunlar efendim. Edirne'den, Mersin'den de söz edilecek yeri gelince. Oralara da gitmedim. O insanlarımızın duyguları...

Kesti. İnandırıcı olmuştu. Önündeki şeylere bir süre daha baktı adam. Döndü gene,

— Bakın Turgut Bey, dedi. Biz sizi tanıyoruz. Çevrenizi de biliyoruz.

Etkisini denetler gibi durup baktı bir süre. Gene "siz," diye konuşmaya başladı; hangisi iyi acaba?

— Kafalarınızı da biliyoruz.

Bastırarak söylüyordu, gözlerini dikmiş. Rengi belirsiz gözlerini.

— Fakülte'yi bitiriyorsunuz. Geleceğinize gölge düşürmeyin. Yazık değil mi? Ne soracaklar size; bilmeyecek ne var? Her vakit Moskof tehlikesinden çektik bu ülkede. Komünistlik belasından. Aydın bir genç olarak devlet sizden anlayış bekler, yardım, destek bekler. Bildiklerinizi anlatıp çıkın, gidin. Sormaya kalkarlarsa sizin için daha mı iyi olur?

Sustu. Üstüne dikilmiş iki çift çirkin gözün karşısında övgülü gözdağıyla kuşatılmışlıktan sıyrılmak isteğiyle hemen aldı Turgut.

— Bağışlayın, dedi kısıkça bir sesle. Ben ne olduğumu anlayamadım burda. Suçlu diye mi getirildim, tanık mıyım? Onu bile bilmiyorum. Saklayacak bir şeyim de yok. Daha önce de söyledim.

Türkoloji'de okuyorum. Bir de gazetede çalışıyorum, yeni. Bir suç da işlemedim. Ne isteniyor benden anlamıyorum ki...

Tümceleri tek tek sıraladıkça sesindeki kısıklık gitmiş, iyice de güven gelmişti kendine. Dosdoğru söylüyordu. Haydi, sıra sizde çomarlar! Türkiye komünistlikten, Moskof'tan çekmiş! Faşistlerden, soyguncular dan çekti ne çektiyse. Masadakinin yüzünde oynaşan karanlık kıpırtı sinirlerini gerdi birden. Tamam, başlıyor. Böyle soytarılık gösterilerinden iyidir. Karşıki herif mi asıl dayakçı? Gözlerinde yılanlar uyuyor heriflerin. Uyandırdık işte. Eğilip masa altında bir yerlere uzandı adam; dışarda bir zil sesiyle kapı açıldı hemen. Getiren sivil kapıda göründü.

— Turgut Bey'e kâğıt kalem verin!

— Baş üstüne efendim.

Döndü, baktı bir süre,

— Bakın Turgut Bey, diye aldı. Çok bir şey istemiyoruz sizden. Oturup düşünün. Özyaşam öykünüzü yazın. Nerde doğdunuz? Nerde okudunuz? Aileniz. Çevreniz, yakınlarınız, öğretmenleriniz, arkadaşlarınız. Bugünkü durumunuz filan. Ülkemiz, dünya üzerine düşüncelerinizi. Size söylediğim doğrultuda tüm bildiklerinizi yazın! Ülke için çalışıyoruz. Sizden de yardım bekliyoruz. Unutmayın, bu sizin de çıkarınızadır.

Durdu. Yapmacık bir kayırma gösterisindeydi bakışlarıyla. Başıyla kapıyı gösterdi noktalar gibi.

— Buyrun!..

Kalktı, başıyla selamladı sessizce, çıktı. Tuvalete giden koridorun ucunda çıplak demir karyolalı, pencereleri demirli, aydınlık bir odaya getirilerek sekiz on kâğıt, bir kalemle kapatıldığında, şaşkınlığını yenip durumu tam kavrayabilmiş değildi daha. Ne anlamınaydı bu numaralar? Öteki arkadaşların alınmadığı, yalnız olduğu duygusu çekingen bir sevinçle güçlenmişti içinde. Uzun boylu bildikleri bir şey de yok; ağzımdan ne kaparlarsa. Hiç konuşmadan gözlerini dikmiş adama takıldı gene. Ne pis bakışları vardı herifin; sarı sarı, bok gibi. Tatar mıdır nedir? Karyolanın bozuk telleri üzerinde duran kaleme, kâğıtlara baktı. Uzanıp aldı. Ucu uzunca sivriltilmiş kopya kalemiyle kâğıda bir çizgi çekti; güzel yazıyordu. Ne yazacağız şimdi? Üst camları çatlaktı, kırıklı pencereden dışarlara baktı. Yakın tram-

vay sesleri geliyordu. Bahçekapı durağının karşısındaki büyük yapıların arka duvarları olmalıydı görünenler. Alçaklı, yüksekli, uyumsuz çatılara sınırlanmış gökyüzünde parça bulutlar, düdük, martı sesleriyle yüklü limanı yukarlardan gözlüyor gibi kımıltısızdılar. Ürkek güvercinler pencere kıyısına inip kalkıyorlardı gürültüyle. Ağırdan uçarak gelen bir iri, boz güvercin kondu pencere önüne, yan yan çekildi köşeye, dalgın düşünmeye koyuldu. Ne yazacağım şimdi ben? Köyden mi başlamalı? 1920 yılı Mart'ında Manisa'nın... Liseyi bitirip İstanbul'a geldiğinde bir sayfayı bile doldurmamıştı daha. Hem de geniş aralıklı, seyrek, iri iri yazmasına karşın. Lisedeki, hiç sevmediği, gericiliğiyle tanınmış birkaç öğretmenin; sınıflarındaki, şimdi kim bilir nerelerde, dünyadan habersiz bir iki çocuğun adını vermişti, biraz da dalga geçer gibi. Başka ne yazayım? Üniversite'de Rahmeti'yi, Caferoğlu'nu, Kilisli Rıfat'ı, Şerefettin Yaltkaya'yı yazayım. Köprülü'yü, Ali Nihat'ı... Ragıp Özden'i yazayım bir de. Atatürk'ün ölümünden sonraki bir günü anımsıyordu. İnönü seçilmiş. "Bir şey değişmedi" demişti. "On beş milyon sığır bir sağırın peşine düştü şimdi de!" Semineri dolduran bizim "resmi" öğrenciler nasıl buz gibi kalmışlardı! Yazmayayım o herifi, bakarsın... Takılmıştı kafası. Dokuz dil bilirmiş derler. Bir yazılı sınavda kürsüye konan bir bardakla sürahiyi görünce "En iyisi sosyalizm" demişti. Herkesin bir bardağı olurmuş sosyalizmde. Komünistlikte herkes aynı bardaktan içermiş; kötüymüş o. Sağcı sosyalist! İnsanlık diyormuş o da ama, saliple hilal çarpışırsa hilalden yanaymış! Gerçekten garip adam. Gülmek geliyordu içinden. Öğrencilerden kimi yazayım? Kimi yazarsan yaz. Onların da hepsi seçme mallar! Ya dünyadan habersiz ya da sağın aptalı. Fuat'ı yazmam. Yazsan ne olacak? Sanki çok ayrı da ötekilerden! Ayrı bir yanı var gene. Senin kuruntun o. Olsun. Şiirlerini de sakladık. Tanpınar'ı yazayım. Sağın değerlisi. Sanatçı, ozan, sonra... Son takışmaları geldi aklına. Bu iyisi işte! Nasıl dar kafalı bu herifler. Tez için yaptığı çalışmada, Tanzimat'ta Moliere oyunlarından ilk uyarlamalarıyla tanınan Ahmet Vefik Paşa'nın bir Fransız şirketinde yönetim kurulu üyesi olduğunu gösteren belge bulmuş, Paşa'nın Fransız yanlısı politikasıyla bağlantısına değinmişti olayın. Tanpınar'ın nasıl kızgınlıkla saldırdığını anımsadı. Yazdıklarını sinirlilikle çizmiş, bir iki kâğıdı da buruşturup atmıştı. Tezin

çıkmaza girme nedenlerinden biri de buydu. Soğumuştu yaptığı işten. Gerçekler üstünde birazcık durmana bile dayanamıyor adamlar. Batı kültürü diyorlar, Fransız kültürü! Bu mu? Gazete'deki Sahir Bey nasıl dalga geçiyor bunlarla. Kırtipil'den mi tez aldın? diye nasıl alaylı güldü! O da çok ilginç biri. Çok şey biliyor, belli. Faşistlere karşı olduğunu da saklamıyor. O kadar. Başka da tek sözcük yok. Sovyetler'den açıldı mı duymuyormuş gibi. Bize yakınmış; öyle dedi Refik. Yakın belki, bizden değil. Onu yazacak değilim ya. Tanpınar'ı yazayım. Ahmet Hamdi Tanpınar. Hocalarımız içinde sanatsal bilgisine, yaklaşımına, yeteneğine saygı duyduğum kişidir. Türkoloji'ye girmemin tek nedeni, sanat, edebiyat konularında duyduğum tutkulu yakınlıktır demiştim. Bu doğrultuda... İkinci sayfanın ortalarına gelmişti. Durup düşünmeye başladı. Necla ile ilişkimizi biliyor mudur bunlar? İlişkimiz mi kaldı ki! Bilseler ne olacak! Ona mı dokunacaklar! Sıkmaz, Eşref Bey varken. Halil doğru da, Eşref Bey'den mi geliyor bu bokluklar yoksa? Gene düştük saçmalıklara. Necla'yla birlik olduğumuz günlerden izliyorlarsa Beşiktaş'taki evi de biliyorlardır o zaman demek. O kadar geç ki... Ev gitti ama; yıkıyorlar. Öteden beri kavgalı olan kalıtçı ortaklardan biri "çökebilir" raporu çıkartmış belediyeden; boşaltmışlar evi. Manisa'dan döndüğünde boştu. Bir aydan çok sürmüştü ablasının işlerini toparlayıp İstanbul'a gelmeleri. Geçenlerde, Beşiktaş'ta, Hüseyin Ağbi'nin dükkânında otururken ara sokaktaki yapıya içinde acılı bir çentikle bakıp kalmıştı. Çatısı sökülmüş, tavanı kalkmış; kırık camlı çerçeveleri, kararmış kirli tahtaları, çapraz iki kalas çakılmış çift kanatlı kapısıyla eski konak, ayaküstü direnerek can çekişen bir yakınıydı. Ne güzel anıları götürüyordu birlikte. Cankurtaran'da, şoförün yanına oturmuş Süheylacık dönüp nasıl ağlayarak bakmıştı şu kapı önünde. Son görüşüydü. O bakışıyla gözlerinin önündeydi hep. Ertesi gün yola çıkmıştı o da. Hastaneye yatırıldığının üçüncü günü ölmüş Şahin Efendi. Süheylacık da kardeşinin yanına gitmiş, Çanakkale'ye. Hem yakıcı özlemle, hem de sevinerek anımsıyordu. İyi olmuştu işin böyle bittiği. En çok da Halil sevinmiştir! Yok be, nasıl duygulu oğlandır o. Cadı dediği kocakarı ayrılırken boynuna sarılıp öpmüş bunu ağlayarak. Anlatırken nerdeyse gözleri dolacaktı onun da. Böyleyiz biz! Yeter bu anılar. Ne demiştik en son? Türkoloji'dekileri anlattım. Ra-

gıp Özden'i filan. Bir iki de derslerden söz etti Fakülte'de. Türkiyat Enstitüsü'nde çalışırdı daha çok. Sessizdi. Fakülteyi bitirince atanmamı isteyip Anadolu'da bir yerde öğretmenlik görevi almayı düşünüyorum. Nokta. Ne yazayım başka? İmza da atacak mıyız? Kızılordu Nazi canavarını gebertip de... Hah böyle yaz da anamı siksinler! Kalktı, pencere önüne gidip dışarılara baktı bir süre. Söylesem mi bitti diye? Uzanıp aldı karyoladan, bir daha göz attı yazdıklarına. İyi; iki sayfa olmuş gibi. Gidip vurmasıyla açılması bir oldu kapının. Yüzünü bile seçmesine kalmadan bir adam uzanıp aldı kâğıdı, kapattı kapıyı. Sınavın sonucu ne olacak bakalım; kompozisyon kâğıdımızı beğenecekler mi? Tuvalete gideceğimi bile söyleyemedik herife. Bir daha vursam mı? Yayları birbirine girmiş, çıplak demir karyolaya baktı yeni görüyormuş gibi. Öyle çekici geliyordu ki. Bütün gecenin yorgunluğu sanki birden üstüne çökmüştü. Belini demir çemberlerin üst üste geldiği bir yere dayayarak uzandı yavaşça. Gözleri tavanda kaldı bir süre. Başı, ensesi demirler üstünde acımaya başlamıştı. Çıkarıp başının altına aldı ceketini. Tavanla, çevreyle birlikte acı da bulanıklaştı ağırdan; çok geçmeden tümü kararı gitti. Sırtı, boynu ağrıyordu gözlerini açtığında. Doğrulunca acı daha da bastırdı. Başında da ağrı vardı. Uyku da uykuya benzememişti; karışık düşlerle baygınlık arası bir şey. Güvercin patırtıları, çığrışmaları başındaki ağrının dinmesini önler gibi saldırıveriyordu ikide bir. Lokomotif sesleri geliyordu; Sirkeci'de manevra yapıyordur. Susamıştı. Ağzında acılık vardı. Acıkmamıştı hiç. Tuvalete gitmek istiyordu. Kalkıp kapıyı vurdu, bekledi; açan, yanıt veren yoktu! Sertçe vurdu, gene ses yoktu. Unuttular bizi burda! Tuvalet gereksinimi olmasa, umrunda değildi. Susamaya da dayanabilirdi. Açmazlarsa ne yapacağız? Şu köşeye, büyüğünü, küçüğünü... Donuma yapacak değilim ya! Bir kez daha vurmaya uzanıyordu ki, sürgü sesiyle açıldı kapı. İrikıyım bir adamdı. Bir şey demeden çıkarıp götürdü tuvalete, yüzünü yıkayıp su içmesini de aynı sessizlikle bekledi; getirip kapattı odaya. Keşke yemek de deseydim. Aç değildi, kazıntı duyuyordu içinde. Pencereye yaklaşıp dışarılara baktı. Güneş aşağılara mı inmiş? Soluk gölgeler yukarlara tırmanmış. Akşam mı oluyor? Limanda aynı sesler, aynı homurtular, tramvay çanları, güvercinler, bulutlar. İstanbul'un ayak sesleri. Bir koşturma gidiyor işte. Bizi de buraya tıktılar. Halil'in bir

fıkrasını anımsadı. Tilki tuzağa düşmüş; "İşimiz vardı ya, eğlendik kaldık" demiş! ne tatlı şeyler bulup söyler hergele! İlerdeki saçakta iri bir güvercin yanındaki dişinin üstüne çıktı, çırpınıp titreştiler bir süre, indi. Nasıl kolay çiftleşiyorlar! Uçup gittiler. Bizim her şeyimiz güç! Uçamayız da. Yaparken uçuyoruz biz de! Şimdi şurda... Kapının sürgüsü oynayınca döndü. Deminki adamdı; açmış başıyla çık yapıyordu. Kattı önüne, bildik yollardan geçirip geniş koridora çıkardı; karşı kapılardan biri önünde durup vurdu, açıp içeriyi gösterdi. Sınav kapısının gerilimiyle girdiği odada, dünkü kuluçka karatavuk gibi kabaran adamı gözlerini kapıya dikmiş, masa başında, ayakta bekler bulunca şaşaladı biraz. Daktilo da dünkü aynı kösemen herif.

— Gel bakalım!

Meydan okuyan, saldırgan sesine ürkütücü bir ağırlık vermek istediği belliydi. Dünkü yerindeki sandalyeyi gösterdi başıyla,

— Otur!

Oturdu. İçindeki çekilme duygusunu yenmeye çalışarak dimdik durup baktı adama. Ne olacaksa olacaktı artık. Gözlerini böyle üstüme dikince de korkacağım aklı sıra!

— Bizimle dalga mı geçiyorsun sen?

Elinde kaldırıp tuttuğu iki yaprak kâğıdı sallayıp masaya attı. Yazdıklarıydı.

— Müdürüm sana bir insanlık göstermiş. Ama siz insanlıktan anlamazsınız ki...

Yanıt vermeden sessizce bakmasını sürdürdü. Ne deseydi? Daktilonun ardından yürüyüp geldi, karşısına dikildi. Aynı karanlık, saplantılı bakışıyla bakıp durdu bir süre,

— Ne bok olduğunuzu bilmiyor muyuz sanıyorsun ulan? İlle hayvan gibi davranalım size? İt gibi de pişman olursunuz sonra...

Kendini tutmaya çalışıyordu. Duramadı gene de,

— Pişman olacak hiçbir şeyim yok benim, dedi... Size...

Bir adım daha atıp gözlerini büyüttü. Vuracak!..

— Bir de konuşuyor eşşoğlu eşşek...

Elini kaldırdı vuracak gibi. Dimdik bakışını gözlerine dikmişti herifin o da. Kırpmadan bakıyordu. Başını kinle sallayıp indirdi elini, daktiloya döndü,

— Tamam mı? dedi.

— Tamam...

Her şeyimi biliyor deyip şaşacağım aklınca. Eşşoğlu eşşek!

— Ulan, biz senin ne kurduğunu, kime nasıl baktığını, kimle düşüp kalktığını, hangi kızla aşnam fişnam, ciğerinin damarını biliyoruz hergele. Sayayım mı daha?..

Ne demişti ki sayacaktı daha?.. Hangi kızla... Düşüp kalktığımı... Ne olmuş biliyorsa? Süheylacığı o da biliyor! Çanakkale'de Süheyla... Necla... Geçti masaya oturdu adam. Demin attığı kâğıtları aldı. Şöyle bir baktı. İkinci sayfaya geçti. Sessiz gözden geçirdi.

— Yaz!.. Edebiyat Fakültesi'ne, Türkoloji'ye girmemin nedeni...

Üniversite'yle ilgili bölümü tıpkısıyla yazdırmaya başlamıştı. Giderek artan kendine güven duygusuyla dikelip dinliyordu adamın tek tek yazdırdıklarını. Kaygılanacağı ne olabilirdi bunlarda? Bu herif aklınca... Aklına sıçayım. Vurur gibi yaptı, niye vurmadı? Yeni başlıyor? Falaka sopası varken elini mi acıtsın? Kalın, kızılcıktan... İçinde kıpırdayan ürpertiyi itip bastırdı kızgınlıkla. Vursun eşşoğlu eşşekler! Sırası gelir bir gün... Biz de yatırıp bunu mu döveceğiz? Tü Allah belasını versin, pislik herif. Daha dili dönmüyor. Türükolooji değil ulan, Türkoloji, hayvan! Son tümceyi alaylı bir kızgınlıkla bastırarak okudu adam,

— ... Öğretmenlik görevi almayı düşünüyorum!..

Başını kaldırıp kötü kötü baktı gene,

— Düşünürsün, dedi. Daha çok düşünürsün bu kafayla...

Hiç de düşündüğüm yok ulan hayvan; öyle geldi de yazdım.

— Şimdi söyle bakalım.

Kalktı masadan, ağır ağır sandalyenin arkasından dolandı, dikildi başına.

— Kimler arkadaşın? Kafadaşların, daha doğrusu yoldaşların...

— Arkadaşlarımızın kimler olduğunu yazdım oraya...

— Onlar birlikte okuduklarınız, Türükolooji'de... Bu kadar mı hepsi? Öteki dallardan arkadaşın yok mu senin?

Öteki dallardan dediği? Kimi öğrenmek istiyor bu herif? Bizim çocukların adını alacak!

— Fakülte'de bir sürü öğrenci var tanıdığım, çeşitli dallarda. Onları mı sayayım?

— Sayacaksın ulan! Tek tek sayacaksın biz istersek.

Ağır bir sessizlikte bir yumruğunu, tokadını bekledi başına dikilmiş herifin.

— Peki kızlar?

Kızlar mı?

— Arkadaşlık ettiğin kızlar?..

Başını kaldırıp baktı kamburunu çıkararak üstüne eğilmiş adama. Bir pis koku var bu herifte. Arkadaşlık ettiğin kızların öyküsünü dinlemek için kıstırarak üstüne diktiği gözlerinden geliyordu sanki pis koku. içi bulanır gibiydi. Kussam mı şurda! Korkudan der bu eşşoğlu eşşek. Arkadaşlık ettiğim kızlar diye ben şimdi...

— Niye sustun?

Suçuna parmak bastığı için övünür biçimdeydi sorusu. Şaşırır gibi olmuştu. Necla'yı mı dememi istiyor? Ne olacak diyeceğim de? Manyak mıdır nedir? Sevindi; öteki fakültelerden kimseyi bilmiyor demek. Asıl bizim çocukları değil de... Necla'yı niye istesin peki? Bitmiş gitmiş. Söyleyeyim. Ne diyeceğim şimdi? Eşref Bey diye bir köpek var ya, bilmiyorsan öğretirler sana, Ankara'da baş çomarlardan, onun kızı var; işte biz o kızla, anasının kızı...

— Dilini mi yuttun ulan hergele?

Fırlayıp bir kafa at şu herifin burnuna. Leşin çıkar burdan. Nasıl ağrına gidiyordu. Durulmaya çalıştı,

— Arkadaşlık ettiğimiz bir kız da yok şu anda, dedi sinirden titrer bir sesle... Soracak şey bulamıyorsunuz; bunlara mı kaldı?

Silleyi, tokadı göze almıştı. Böyle pis pis konuşacağına...

— Vaaay! Demek sorularımı beğenmiyorsun!

Vurmadı! Bu alaylı girişten sonra başlar şimdi. Birden... Başlamadı. Dayak işi burda olmuyor demek. İşkence için özel oda... Eziklikten sıyrılıyordu. Başını kaldırdı, tepesine dikilmiş adama çevirdi gözlerini,

— Suçlu aramıyorsunuz siz, dedi. İlle de beni suçlayacak bir şey arıyorsunuz. Ama yok...

Hiç beklemediği bir şeyin ayrımına vardı birden. Sarsılır gibi olmuştu sanki adam. Tez toparlandı. Bir adım geri atıp bağırdı hemen,

— Sana ne düşmanlığımız var ulan bizim?

Egemenliğini yitirir gibi olmanın tepkisiyle daha da kızmış görünmek istiyordu ama, olmuyordu sanki. Yeteneğinin sınırında du-

rakalmış beceriksiz bir oyuncu gibi söyleyeceklerini aranmaya başladı dudakları kıpırdayarak; buldu sonunda!

— O ki suçun yok... Akşam sabah birlikte olduğun kızı niye saklıyorsun? Biz bilmiyoruz sanki? Biz enayi miyiz ulan! Bir bokluk var ki saklıyorsun...

Kesindi artık. Necla'yı diyor bu. Ne var bunda, neyini saklayacakmışım?

— Ne sana düşmanlığımız var bizim, ne de kıza! Ama bunları bile saklayanın, nasıl inanırız her şeyi içtenlikle söylediğine?..

Mantıklı görünmüştü adamın sözleri! Denemeymiş bir tür demek. Belki de iyi etmedim böylesine kapalı kalmakla. Kuşkuları artırdık demek! Gizemli göründük! Herif durmuş öylece bakıyordu. Saldırgan da görünmüyordu artık. Haklı çıkmış birinin güveniyle bakıyor sanki. Bir şeyler bulup söylemesi gerekliydi.

— Durduk yerde elin kızını dile düşürmek yakışır mı? dedi. Zaten bitmiş gitmiş...

— Kimin kızı?

Şaşaladı. Hem sevinmiş, hem de çekingenlik duymuştu içinde, pat diye önüne düşen soruyla.

— Eşref Bey'in. Eşref Yurdabakan... Halk Partisi'nin...

— Adı ne?

Eşref Bey'in adının hiç de beklediği etkisi olmamıştı; adam duymamış gibi hemen soruvermişti gene. Acı bir şey kımıldadı içinde. İyi etmemiş miydi? olmuştu artık.

— Necla...

Hemen toparlandı,

— Söylediğim gibi, çoktan bitti ilişkimiz...

— Niye?

Ne diyeceğini bilemeden kaldı gene. Bu herife ne, niye ayrıldığımız?

— Özel nedenlerle, dedi. Anlaşamadık...

— Önce anlaştınız güzel güzel...

Ses çıkarmadı. Anlaştıksa anlaştık...

— O nerde? Hangi bölümde?

— İngiliz Edebiyatı'nda... Romanoloji'de...

— Senin okuduğum bölümde kız yok mu da gidip onu buldun?

Hem şaşırdı gene, hem de kızıyordu. Manyak bu adam. Ne var bunda? Ver yanıtını.

— Rastlantı.

— Ne biçim rastlantı? Niye başkasına değil de ona rastlıyorsun? Yakınlık duydunuz demek. Değil mi? Kafa, duygu yakınlığı filan...

Tedirgin kımıldadı bir iki. Boğazı kurumuştu. Tuzak kuruyor!

— Anlaşamayacağı biriyle ilişki kurmaz insan.

Doğrusun der gibi başını salladı adam. Daktiloya döndü,

— Yaz, dedi. "Ruumanulajide İngiliz Edebiyatı'nda okuyan Necla Yurdabakan'la uzun süre arkadaşlık ettik. Bizim bölümde olmayan bu kızla aramızda duygu, kafa yakınlığı olduğunu gördüğüm için anlaştık. O da bana yakınlık duyuyordu. Son günlerde ayrılmamız özel nedenlerledir..."

Önce gülecek oldu, Romanoloji ile İngiliz Edebiyatı'nı karıştırmıştı herif! Yok ayıracak mıydı? Doğru dürüst söylemesini beceremiyor daha. Dinlerken ürperir gibi oldu. İçtenlikle söyleyiverdiği şeyler nasıl çiğ kalmıştı yazıya dökülünce; nasıl batıcı olmuştu? Karşı çıksa mıydı? Ne diyecekti? Söylemediği şeyler değildi ki yazdırdıkları. Önemli de değildi. Önemli değilse niye yazdırıyordu adam. Hiç mi konuşmasam? Boşuna kışkırtacağım herifi.

— Peki, neler konuşuyordunuz aranızda?

— Özel bir konumuz yoktu. Her şeyi konuşurduk. Fakülte'den, derslerden. Sinema, tiyatro...

— Savaş durumunu konuşmaz mıydınız? Siyasal durumu filan...

— Onu da konuşurduk sırasında.

Ağır ağır daktilonun ardından dolanıp masaya oturdu. Eski gerginlik pörsümüş, sinsi bir tedirginliğe bırakmıştı yerini.

— Peki, o konuda ne düşünüyorsunuz? Savaşa ne diyorsunuz? Ne demeliydi? Ne, yani, bu köpekten mi saklayacağım?

— Almanların kazanmasını isteyemeyiz herhalde!

— Niye istemiyorsunuz?

— İnsanlık için de felaket olur, ülkemiz için de.

— Ruslar kazanırsa felaket olmaz mı? Ülkemiz için asıl tehlike Rusların kazanması değil mi?

— Almanların kazanmasından daha büyük bir felaket düşünemiyorum.

— Niye?

— Çünkü onlar faşist. İnsanlık için bela...

— Komünist Ruslar bela değil mi?

Sözü buraya getirecekti, belli...

— Zafer bütün insanlığın olacak. İngiltere var, Amerika, Fransa var. Öteki milletler bütün, Nazilerin çizmesi altına düşmüş öteki halklar...

— Öteki halkları düşünüyorsunuz da, Rus çizmesi altına düşecek bu millet aklınıza gelmiyor mu? Milyonlarca Türk var bugün Rus pençesi altında inliyor, o umrunuzda değil!..

Dişlerini gösterdi herif. Gözlerini pis pis dikti gene. Ne desem şuna?

— İngiliz'in, Fransız'ın, Amerika'nın umrunda mı; topun ağzındayız biz burda? Moskof geberip yeryüzünden silinmeden bize rahat var mı?

Susmuş, gözlerini dikip bakmaya başlamıştı. Meydan okuyor. Kışkırtıyor. Nasıl yanıtlayacaktı bu kuduz herifi? Hiç konuşma artık. Bunları da niye söyledin sanki? Susacak mıydım bu kuduz köpekten korkup?

— Almanların topunun ağzında değil miyiz?

— Almanlar bizim tarihsel dostumuz. Kızıl Moskof köpeği değil onlar ulan; Alman. Tarihte bir gün savaştık mı biz Almanlarla?

Ne konuşup da hırlatırsın bu iti? Şu bakışa bak!

— Hangi gazeteyi okuyorsunuz?

Beklediği yanıt belli köpeğin. Verme beklediğini.

— Her gazeteyi okurum.

Niye saklıyorum bu pis heriften? Suç mu istediğim gazeteyi okumak?

— *Cumhuriyet* okur musun?

— Okumam.

— Niye?

— Nazi yanlısı da ondan.

— *Tan* okursunuz.

— Önce sustu; ağrına gidince duramadı,

— Okurum, dedi.

— Kız da okur mu?

— Niye okumasın? Yasak mı?

Birden yumuşamış gibi,

— Yoo, niye yasak olsun, dedi adam. Sokakta satılıyor...

Bir süre daha baktı karanlık çukur gibi gözlerini dikip, döndü,

— Yaz! "Biz Necla'yla her konuda konuşup anlaşıyorduk. Siyasal olayları, savaş durumunu da konuşuyorduk. Almanların, faşist olmaları dolayısıyla kazanmalarına karşıyız. Kızıl Rusların kazanmasının yalnız onların değil bütün insanlığın zaferi olacağına inanıyoruz. Kızıl Rusların bir tehlike olduğuna inanmıyoruz bizim için. Nazi yanlısı olduğu için *Cumhuriyet* okumayız. *Tan* gazetesi okuruz."

Tutamadı Turgut,

— Bir dakika, dedi. Çoğul yazdırıyorsunuz? Ben kendi adıma konuşuyorum. Necla'yı niye karıştırıyorsunuz?

— O başka türlü mü düşünüyor?

— Ne bileyim, kendisine sorun!

— Neyi, kimden soracağımızı senden mi öğreneceğiz eşşoğlu eşşek!

Başını salladı gene sessizce, döndü daktiloya,

— "Bütün bunları Necla'dan da sorup öğrenebilirsiniz."

Yine dönüp baktı,

— Başka arkadaşların böyle?

Yanıt vermeden, donmuş gibi bakıyordu Turgut.

Herif gene döndü daktiloya, yazdırdı.

— Fakülte'de, bu yakınlıkta başka arkadaşım yoktur, dedi. İfadesi kendisine okutulup imzalatıldı.

Bitti mi yani? Hem seviniyor, hem de çokyönlü kuşkularla burkuluyordu içi. Daktilodan çıkarılan kâğıtları alıp bir gözden geçirdi. Dediklerinin aynısı yazılmıştı adamın. İmzalamasa mıydı? İmzaladı. Doğrulunca kapıyı gösteren kösemen adamın önü sıra gidiyordu ki ardından herifin sesi geldi.

— Bitti sanma!

Dönüp baktı adama, ses çıkarmadan çıktı kapıdan. Bir sivilin yanı sıra yürürken allak bullaktı içi. Yanlış bir şey yapmıştı? Ne vardı

ki söylediklerinde? Şimdi Necla'yı da alıp... Güç alırlar onu ya. Dünkü hücrenin önünden geçiyorlardı ki durdu sivil, açıp kapıyı içeriyi gösterdi. Gene mi buraya tıkıyorlar? Hücreye girip de kapı kapanınca, önce bir yeğnir gibi oldu; çok geçmedi, giderek ağırlaşan bir yorgunluk çökmeye başladı üstüne. Hiçbir şey söylemeseydi keşke! Kışkırtıp azdırmak olurdu o da. Asıl arkadaşlarını hiç sormamasının sevinciyle toparlanmaya çalıştı. Bir şey bildikleri yok demek. Ne belli? Bitmedi dedi herif. Ağız yapıyor deyyus. Bilse sormaz mıydı? Bu, Fakülte'den geliyor; ordan biri kovladı. Nerden bilecen kim olduğunu? Puştu, kahpesi bir sürü... Kuşkulanabileceği çeşitli kişileri, türlü olasılıkları geçirmeye başladı kafasından. Nasıl varılırdı kesin tanıya? Öğrencisi, öğretim üyesi bir sürü kişiyi tek tek gözünün önüne getirdiğinde çoğu öyle güzel oturuyor ki bu yere, nasıl dersin, o değil de bu! Saatler geçmeye başlayınca içinde kazıntıyla anımsadı; açtı, bir şey yememişti bugün. Kapıyı vursam, bir de tuvalete gitsem. Vurdu. Bekledi biraz, yineledi. Gene gelen yoktu. Biraz sonra açıldı kapı; hücreye getiren sivil,

— Ne? dedi, başını iki yana sallayarak.

— Tuvalete gitmek istiyorum. Bir de...

Tak, diye kapattı kapıyı. Dinlemedi bile eşşoğlu eşşek! Gene bir şeyler dönüyor. Akşam; dayak saati şimdi. Dışarıyı dinlemeye başladı. Artık alıştığı tanıdık, bildik sesler dışında bir şey yoktu. Kapı açıldı birden.

— Gel!

Deminki Tatarımsı herifti. Çıkınca tuvalete değil, büyük koridora doğru götürünce içinde bir ezilme duygusuyla dikeldi. Başlıyor! Koridora girmeden camlı geçitin ortasında durdu adam.

— Dur burda, dedi.

Koridora dönüyordu ki, daha önce gördüğü uzun boylu, gözlüklü sivil göründü koridordan. Elinde büyücek bir zarf. Gelip açtı zarfı; içinden dün aramada aldıkları tarağını, saatini, küçük defterini çıkarıp uzattı.

— Tamam mı?

Şaşkın aldı eşyalarını,

— Tamam, dedi. Sağ olun!

Bir şey demeden dönüp gitti adam.

— Gel benimle!

Tatarımsı sivilin ardından dönünce, yanda, daha önce ayrımına varmadığı bir kapıdan merdivenlere indirildiğini gördü. Durumu kavrayamıyordu ya, cezaevine gönderiliyordu belki. İnip de en alt katta avluya çıkınca dönüp dış kapıyı gösterdi adam,

— Buyrun, dedi. Gidebiliriz...

Öyle şaşkındı ki, sevinemiyordu. Boşlukta yürür gibi kapıyı geçip sokağa çıktı. Gerçekten bırakmışlardı işte! Peki, neydi bu olanlar? Vakıf Han'ın önünden, Bahçekapı'ya doğru giderken dönüp ardına baktı. Gelip giden birileri vardı. Hangisi peşimde bunların! Köşeyi gıcırtılarla dönen Edirnekapı tramvayının arka sahanlığına atladı koşup. İzleyen herif de mi koşup atlar şimdi? Ne koşan vardı, ne atlayan? Dopdoluydu tramvay, ilerde duraktan da bir sürü kişi bindi itiş kakış. Bil bilebilirsen, kim nedir? Nasıl sıyırdık bu işten. Çocukların da adı geçmedi. Sevinçle doldu içi birden. Bir de polisi gördük işte. Deneyim kazandık! Numaralarını da yemedim. Çocuklara nasıl anlatacağını düşündü. Bir süre sokulmasınlar. Bakalım bir şey çıkacak mı? Halil uğramış mıdır eve? Necla'ya anlatsam mı? Nerden bulacağım Necla'yı? Tatil şimdi. Evine git istersen, seni siktir ettiği evine. Canı cehenneme. İnince, durakta, ışıkları yanmış alt sokağa yürürken yol boyu, durup durup baktı; kimseler yoktu peşinde. Apartmana girerken anahtarları çıkardı. Merdivenleri iniyordu ki, kapı açılmıştı; gözleri kıpkırmızı ablası göründü kapıda. Boynuna sarıldı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— Ne oluyorsun? Kendine gel, diyebildi ancak, girip kapıyı kaparken.

Biraz geride Serpil de ağlıyordu ürkek ürkek içini çekerek. Asıl ağırı bunlara dayanmaktı işte. Kendini tutmaya çalıştı ablası.

— Neymiş, dedi. Ne istiyorlarmış senden? O yezitin işidir, fit koymuştur.

Sinirli güldü ablasının sözünü duyunca. Yezit dediği kocasıydı. Ona gelinceye dek ne yezitler var be kadın! Ne yapsın, kafası bu kadarını alıyor? Peki, ben ne yapacağım bu kafaların arasında? Neyse, duruldu biraz Mediha. Korkutmuşlar deli gibi? Hiç ummuyormuş geleceğini. Komşu Naile Hanım'ın damadı polismiş. Sormuşlar. Gelmez artık o, demiş. Devlet aldı mı bırakmaz yakasını, demiş. Ülkeye

zararlı şeyler okur, dağıtırmışsınız. İki gündür ağlıyormuş evde. Bir şey bulurlarsa asarlar bile, demiş! Ensesindeki bozulmuş topuzdan fırlayan kıvırcık, gür saçları omzuna sarkıyordu Mediha'nın. Ürkü içindeki şiş gözleri, soluk kuru dudakları, beliren incecik kırışıklı, yorgun yüzüyle acıma duygusu uyandırıyordu. Üzgün sevecenlikle baktı ablasına; otuzunu yeni geçmiş bir kadının görünümü değildi bu. Gene hıçkırıyordu ki,

— Geldik işte, dedi. Kes artık!..

— Açsındır. Evde de bir şey yok. İki gündür elim hiçbir şeye gitmedi ki peynir, zeytin... Bir çorba yapayım hemen...

Elleriyle gözlerini kurulayarak mutfağa koşturdu. Ürkek ürkek bakan Serpil'e yaklaşıp çömeldi, kucaklayıp yanaklarına öpücük kondurdu. O da öptü dayısını ya, nasıl çekingen! Bu boy çocuk üzüntü, korku yüklü sanki! Geçer. Ne yapayım? Kalktı, odasına gidecekti ki aklına saklı kitaplar geldi hemen. Ablasının odasına girdi; gidip sandığın arasına uzandı. Boştu. Elini uzatıp dipleri araştırdı evecenlikle, yoktu kitaplar. Kalkıp döndüğünde Mediha, soluk yontu gibi ürkek, kaygılı bakıyordu kapıda. Söylemiştim buna sakladığımı.

— Kitaplar?..

Dudakları titredi, yüzü karıştı Mediha'nın. Çekingen bir sesle,

— Yaktım onları ben, dedi.

— Yaktın mı?

Öyle suçlayıcı bir inanmazlıkla sormuştu ki, hıçkırarak ağlamaya başladı Mediha.

— Ya bir de gelip bulsalardı... Ben sanki...

Sözlerini tamamlayamıyordu hıçkırmaktan. İçine oturan bir acıyla sandığın kıyısına çöktü. Ne diyecekti bu kadına? En değerli kitaplarımız gitti. Hay Allah belanı versin senin! Ne güzel atlattık polisi!..

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İKİNCİ KİTAP

Kara Duvarın Gölgesinde

Hemen her söze gülmeye hazır Nebile Hanım'ın çıngırak kahkahaları, yeni yeni yerleşilen uzun masa başında, ordunun görkemli simgesi gibi dimdik duran kocası emekli general Veysi Kurtdoğan'ın tuttuğu nöbette tedirgin kımıldamasına, ara sıra da, uyum sağlama çabasıyla zorunlu biçimde gülümsemesine yol açıyordu. İkili, üçlü bölük pörçük konuşmaları ortak ilgi odağında birleştirmenin de, yüklendiği görev alanına girdiğine inanmış olmalı ki –masa başına oturtulmuş olmanın sorumluluğu vardı omuzlarında. Yemeğe başlarken yeni evlileri kutlayıp mutluluk dileyerek yaptığı açış konuşması güzel olmuştu doğrusu. Belki biraz kısa tutuşu eksiklik duygusu yaratmış olabilirdi Paşa'da–, kadehini masaya bırakıp,

"Efendim," diyerek aldı. "Ateş bütün çevremizi sarmışken biz yurdumuzda," diye girdi. Ülkenin başında İnönü'nün bulunmasındaki mutluluğumuza değindi; asıl güvencemizi kuşkusuz ordumuzun gücünden aldığımızı bastırarak belirtti. Gizli tepkilerini denetler gibi masadakilere, gözlerini ağırdan gezdirerek bakıp kaldı bir süre. Saygılı sessizlikten yüreklenmiş gibi dikeldi, ağırdan kaldırdı başını, sesini biraz daha yükselterek Birinci Dünya Savaşı'na geçti bu kez. Kafkasya'da Ruslara değil, tifüse, soğuğa, karakışa yenilmiştik; onu belirtti. Yoksa, Bakû'ye, Tiflis'e kadar ezip geçmişti ordumuz! Hep demişlerdi, Rus'un savaş yeteneği yoktur, diye; çıkmamış mıydı dedikleri? Bir vuruşta Moskova'ya dayanmıştı Alman orduları. Bite, soğuğa yenilecek bir ordu da değildi. Bizim de utkumuzdu bir bakıma. Eski silah arkadaşımız olan yiğit, savaşçı bir ulus, dev gibi şahlanmış ordusuyla... Söz sarkıp uzayınca eski sessizlik kıpır kıpır bozuluyordu ki sezinlemiş gibi duraladı Kurtdoğan Paşa; tümceyi kestirmeden uygunca biçimde, Türk'ün yenilmezliğine bağlayıverip rakı kadehini kaldırdı, gülümseyerek sağına soluna baktı,

— İçelim efendim; Allah ulusumuza acı günler göstermesin...

— Amiiin...

— Sağlığınıza...

— Sağ olun Paşam...

Yüksekten, belli belirsiz alay tonunda söylenen son söz, kafayı bulmaya başlayan Eşref Bey'indi. Kaynayıp gitti ya, Galip'in kulağına takılıp kaldı. Kesin bir yargıya varmak kolay değildi Eşref Bey üzerine. Kurtdoğan Paşa'nın konuşmasına biraz da şaşırarak sevinmişti. Önceki günler uzunca bir tartışma geçmişti aralarında Almanlarla ilgili; şimdi söylediklerinin tümünü Galip söylemiş, o da çoğun karşı çıkmıştı! Galip'in söylediklerini yinelemişti şimdi de! Anlamıştı, Nebile'nin etkisiydi bu. Paşa'nın doyum peşindeki fingirdek karısını, yaşlıdır diye, yanıtsız bırakmadığı iyi olmuştu! Anasının gözü Eşref Bey'in "Sağ olun Paşam" gürlemesindeki ince alayı o da duyuyordu içinde. Acıma alışkanlığı yoktu pek; sert görünümlü, uzunca, buğdaysı yüzü, arkaya doğru özenle taralı ak saçları, dik omuzları, kabarık göğsü ile bu boylu poslu, görkemli erkeğin karısını hiçbir gün doyuramamış olmasına –kadın bunu yarı alaylı bir gülüşle daha ilk yattıklarında anlatmıştı– biraz şaşıyordu. Elde tutulması gerekli

emekli bir generaldi Kurtdoğan Paşa; karısı Nebile de en iyi aracıydı bunun. Mithat'la Sait, liseden sınıf arkadaşlarıydı Galip'in. Galip liseden sonra Almanya'ya gidince araya genişçe bir boşluk girmiş, son yıllarda gene İstanbul'a gelip giden Galip'in ilgisiyle eski arkadaşlıkları yeni bir yakınlığa, giderek dayanışmaya dönüştürmüştü. Bu dayanışmayı kolaylaştıran ortak çeşitli anıları vardı geçmişte; birlikte kopya çekmekten kimi oğlanları pataklamaya, Abanoz Sokağı'na birlikte ilk gidişlerine kadar. Şimdilerde bile anlatırlardı birbirlerine kıs kıs gülerek. Mithat'a demiş ki karı, seninki... Şimdi de giz ortağıydı Mithat'ın. Pakize'yle evlenmesini öğütleyip destekleyen oydu. Büyük bir düğün yerine, evlerinde uyumlu kişileri bir araya toplayacak bir dizi yemek vermelerini söyleyen de oydu. Mithat'a, Pakize'ye de iyi gelmişti bu. Ali Rıfkı'nın ölümü üstünden çok geçmemiş olması da böyle davranmalarını gerektiriyordu. Geçen haftakiler daha çok, çevrelerindeki eşe dosta verdikleri şölenlerdi. En seçkin konuklar bu akşamki yemekteydiler. Sait'in İstanbul Güvenliği'nin etkili yerine atanmasına da uğraş vermişti. Oldum bittim düşkün olduğu, gizli işler çevirme mutluluğunun çocuksu doyumuyla yaptığı işlerden kendi çıkar payına düşecek şeyleri akıllıca kollamasını da bilirdi. On beş yıla yakın yaşamıştı Almanya'da. Çeşitli fakültelere girmiş çıkmış, en uzunca süre Felsefe'de kalmış, hiçbir dalda kendini yürekten bağlayan bir yan bulamamıştı. Asıl kazanımı, bu uzunca sürede, Almanya'da okumaya, işe ya da başka nedenlerle gelip giden çoğu Türkleri tanımış olması, çeşitli Alman makamlarındaki önemli kişilerle tanışıklık, yakınlık sağlamış olmasıydı. Hitler'in iktidara geçme günlerini yaşamıştı. İlklerde yakınlık duymamıştı bunlara. Parlak Nazi giysileriyle sokaklarda dolaşan gençlere özlemle, belki de gizli bir kıskançlıkla bakışı ola ki, lisede izciyken istemesine karşın bir türlü, külot pantolonlu oymak beyi olamamasından kaynaklanıyordu. Hitler başa geçip de Nazi ideolojisi Üniversite çevrelerinde, fakültelerde zorunlu biçimde yayılıp yerleşmeye başlayınca, bir uyumla o da olayı öğretisiyle kavrayıp anlamaya çalışmış, nicedir bu yola gönülden bağlı, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde bugün profesörlüğünü bekleyen en yakın arkadaşının, Mansur'un etkisiyle benimsemişti de. Çevresindeki çok sayıda Türk öğrencinin düşünsel yapısında o günler görülen esinlenme, giderek biçimlenmeden ayrı

bir yanı vardı bu benimsemenin; hemen yararını gördüğü yollar açmıştı ona. Bunda, neyi nerden çıkaracağını öteden beri kestirme yeteneğinin payı vardı kuşkusuz. Baba yanından, sırmalar içindeki fotoğraflarından tanıdığı bir eski Osmanlı Paşa'nın torunuydu. On yaşında yitirdiği babasını da pek görmüş sayılmazdı. Yaşadığı günlerde evde pek az duran, ne olduğunu bilmediği alışverişler için sık sık Mısır'a gittiği söylenen, bu içine kapanık, az konuşur, yüzü gülmez adamı sevdiğini, öldükten sonra da aradığını anımsamıyordu. Babasının gizli güvenlikte çalıştığını, gezilerinin görevi gereği olduğunu, nice yıllar sonra annesinden öğrenmişti. Yaşamında iz bırakan annesiyle öteki dedesi, anne babası, Kırımlı Tatar Yumnullah Efendi olmuştu. Kırım'dan "Ak toprakta gömüleceğim," diyen dul, yaşlı annesiyle çok eskilerde gelmiş Yumnullah Efendi. Türkiye'ye ak toprak derlermiş yaşlı Tatarlar. Ünlü bir tüccar olan baba ölünce satıp savıp göç etmiş bunlar da. Koyunları, kuşakları altın doluymuş geldiklerinde. Nebile Hanım'ın solunda, kadının daldan dala konuşmalarına zorunlu bir iki sözcükle ara sıra karışıp susan Salim Bey, dimdik gövdesi, kara yağız, kemikli, uzunca yüzü, kalın kaşları kuytusunda iki pırıldak gibi çakıp duran kara gözleriyle ne çok benziyordu dedesi Yumnullah Efendi'ye! Salim Bey'e duyduğu yakınlık ondandı belki de. Benzer bir yanları da, yeri geldi mi uygun bir atasözü, bir özdeyiş bulup söyleyivermeleriydi. Dedesinin sık sık kullandığı, belleğinde yer etmiş kimi Tatar atasözleri onun da, yaşam kılavuzu olmuş gibiydi. "Boş torbaman at tutulmaz", "Bir dost az, bir düşman kop." Evet, bir düşman çoktu. "Sen işine bakacaksın Galipçiğim!" demişti; "Dost, düşman ayrımını işin yapar. Senin vakit yitirmene gerek yok." Doğruydu; işimize yarayanlarla yaramayanlar vardı bu dünyada ya, karşımızda bitiveren bir düşman da her şeyi tümüyle yıkıverirdi. Bir düşman çoktu. Hem de "Her kalpaklığa baba denilmez"di. "Akıllı akay yazdan kızak, kıştan araba hazırlar"dı. Beylerbeyi'nde, dere yamacına sığınmış konağın üst katındaki odasında, mırıldanır gibi, alçaktan *Kuran* okuyan dedesinin, takkesi, uzun pamuklu hırkası, pantuflu terlikleriyle tahta merdivenleri gıcırdatarak yemeğe inişi gibi, tüm sözleri de belleğinde taptaze kalmıştı. Dedesini sevmesine karşın hiç Tatarlık duymamıştı içinde. Benzer yanı da yoktu. Annesinin de yoktu; Fatihli bir marangozun kızı olan annesine benzermiş

o da. Polonya'dan, Romanya'dan ara sıra mektuplar geldiğini anımsıyordu Yumnullah Efendi'ye. Amca oğulları varmış orda. Bolşevik Devrimi'nden sonra Kırım'dan kaçanlar oralara dağılmışlar. İsmail Gasprinski'ye bağlılığı vardı. ne uzak yerlerdi okul atlasına bakınca. Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarını okurlarmış. Babası Ceditçiymiş Yumnullah Efendi'nin. Namık Kemal'in hemen de tüm yapıtları vardı kitaplığında; *Cezmi, İntibah, Celalettin-i Harzemşah, Vatan yahut Silistre* sık sık okuduğu başucu kitaplarıydı dedesinin. Elinden düşürmediği Akif'in *Safahat*'ı bir de. *Elifbe*'yi, *Amme* cüzünü, *Tebareke*'yi evde dedesi belletmiş, daha küçük yaşta, *Kuran* da okutmuştu bir süre. Ara sıra karıştırıp okuduğu dedesinin kitaplarıyla edebiyat öğretmenlerinin gözdesi sayılırdı sınıfta. Dedesinden kalan anıları üzerinde ne çok düşünmüştü şu son zamanlar. Kazanlılara, İdil-Ural Türklerine, tüm öteki Türk boylarına sevgi duymasına karşın, Azerilere, niyeyse, yakın bakmazdı Yumnullah Efendi. Bir tarihte birleşmek için bir araya gelmişler Rusya'daki tüm Türkler, Azeri oyunbozanlık mı etmiş ne? Kendisini hepsinden üstün tutarmış Azeri. Resulzade Mehmet Emin'in bir adamıyla kapanıp konuştuklarını anımsıyordu bir gün konuk odalarında. Adamı soğukça yolcu ettikten sonra dediğini hiç unutmuyordu: "Minmege eşşegi yok, at bazarında katır begenmez." Tatarların önderi Cafer Seyidahmet Kırımer'in de dedesini birkaç kez görmeye geldiğini, büyük sevgi gösterdiğini anımsıyordu. Dedesiyle kapanıp saatlerce konuşan bir sürü başka Tatar da gelirdi. Bütün bunların anlamını da, önemini de –çocukluk anılarına karışmış ünlü adlar da içinde– nice yıllar sonra, Berlin'de çevresini saran Rusya Türkleriyle karşılaşınca algılamaya başlamıştı. Romanya'dan ara sıra dedesinin adresine postalanan, evde yığınla birikmiş *Emel* dergilerinin kimlerce, neden yayımlandığını da ancak o zaman kavrar olmuştu. Neyin, nerden gelip nereye varacağını yeni yeni söktüğü lise onuncu sınıftayken dedesinin bir yürek vurgunuyla birden ölüvermesi miydi bu gecikmenin nedeni; akıllı, gerçekçi Yumnullah Efendi'nin çok sevdiği biricik torununa Türkiye dışında bir yol göstermeyi uygun bulmaması mıydı, ayıramıyordu. Annesinin bu işlere ilgisiz, ola ki soğuk bakan tutumu da etkin olmuş sayılabilirdi. Dedesine ölçülü bir saygıdan öte yakınlığını anımsamadığı annesinin, kendini Tatar saymadığını, giderek Ta-

tar bilinmekten kaçındığını çocukluğundan beri duyumsamıştı. Kocasının Kemalist devletin gizli polisinde çalışmasından gelen bir çekingenlikti belki de. Devletin resmi ulusalcılığının sınırı o dönemde böyle çizilmişti demek. Almanlar Sovyetler'e saldırıp da, dolu dizgin ordular Moskova kapılarına dayanıncaya dek o resmi sınırda epey değişikliğin olduğunun ayrımına varmamıştı o da. Türkiye'yle iş yapan Alman firmalarında değişik işler tutuyordu yıllardan beri. Yazışmalara bakmak, kimi Türk konukları karşılayıp çevirmenlik yapmak, ağırlayıp gezdirmek, ilişkilerin gelişmesini sağlamak gibi. İlk gidişi biraz rastlantı, bu tür bir işle olmuştu Almanya'ya. Darulfünun'da Felsefe'ye başladığının ikinci yılında annesi ölüp de, oturdukları konağın iki ipotekli olduğunu, evde pek satılacak bir şeyin de kalmadığını görünce hiç de alışkın olmadığı bir sorunun altında kalıvermişti birden. Beşiktaş'ta bir tütün deposunda, küçük bir iş bulundu. Bulan da liseyi bitirince Ali Rıfkı'nın yanına kâtip giren sınıf arkadaşı bu Mithat'tı. Patronun, ilerde eksperlik stajına göndereceğinden söz etmelerine sevinmiş görünerek, bir dışalım ortaklığının dış yazışmalarını yapmaya başladı gizliden. O işi bulan da Mithat'tı. Dedesinin öğütleriyle geliştirdiği Almancası cankurtaran olmuştu. Çok geçmeden, Almanya'ya iş izlemeye giden gizli patronun önerisiyle çevirmeni olarak Berlin'e gitti. Dönmedi bir daha. Ali Rıfkı da içinde, Türkiye'deki çoğu tütüncüleri tanıyıp kimisiyle iş yapan Mannikyan'la tanışmıştı Berlin'de. Abdülhamit döneminde, Beyoğlu'nda kuyumculuk yapmış varlıklı bir aileden geliyordu Yetvart Mannikyan. Sarayın takılarını, mücevherlerini bunlar verirmiş bir zamanlar. Galip'e gönül borcuyla bağlı olduğunu söyleyen Mannikyan'ın desteği çok şey sağlamıştı. Gönül borcu dediği, babadan kalma eski bir duvar saatini İstanbul'dan gizlice Almanya'ya götürmesiydi. Kuyumcu olan baba-amca Mannikyanlar bu saati, bir Alman firmasının da desteğiyle, Abdülhamit için İsviçre'de özel olarak yaptırmışlar. Üzerinde padişahın pırlanta kakmalı tuğrası, saat başı cülus marşını çalıyor; çerçeveler mine, altın işlenmiş; akrebi, yelkovanı, kadranı değerli taşlarla süslü. Meşrutiyet gelir, saat padişaha verilemez. İşgal'de bir İngiliz diplomatı göz koyar; parası mı yetmez, ölür mü adam, kaçırırlar mı nasılsa, yıllarca Kınalıada'da, yaşlı bir Ermeni kadının evinde saklı kalır saat. Özel olarak İstanbul'a

gelip dışarı çıkardığı bu saatti. Askeri ataşenin yardımından yararlanmıştı. Berlin'deki elçiliğin, bu arada atanan ataşemiliter kurmay subayların, gizli servisteki sivillerin güvenini çok öncelerden kazanmıştı. Nazilerin daha iktidara aday bile sayılmadıkları karmaşa günlerinde, Sosyal Demokratlarla komünistlerle yakınlıkları vardı. Komünistliğe kalkışmış Türkleri de tanımıştı öğrenciler arasında. Onu da kazanma uğraşındaydılar: Kitaplar broşürler veriyorlar, toplantılara götürüyorlardı. Bir iki bunlarla, verilenleri de okuyup karıştırdı şöyle. Nasıl salaktılar! Yeni kurulan komünist Rusya'da her türlü kötülüğü yapanları atmışlar başlarından, bütün dünya da, yakında bir devrimle o yolu tutacakmış! Elbirliği edip çalışmaları gerekiyormuş. Elçiliğe gizlice yansıttı durumu. Bir süre izlendiler. Paraları kestirildi elçilikçe. İkisi Türkiye'ye döndü; içeri tıkmışlar burda da. Biri yitti ortalıktan. En ateşlileriydi, ola ki Rusya'ya gitmişti. Ankara, Genelkurmay, özellikle öğrenciler arasındaki Bolşevik eğilimlere karşı çok titiz bir uyanıklık içindeydi. Göreve gelen kurmay subayların en duyarlı oldukları şey komünistlik, Sovyet yanlılığıydı. Asıl düşmanın o olduğunun bilincindeydiler hepsi de. Nazilerin ilk günlerinde, sola yakınlığı sezilen kimi öğrencilerin de, Türkçü bir öğrenci müfettişiyle işbirliği sonucu ülkeye postalanmasına katkısı olmuştu. Elçilikçe en güvenilir kişi, kaynaktı artık bu konuda. Alman iş çevreleriyle, yavaştan giden ilişkileri de, Naziler işbaşına geldikten sonra ivmeyle gelişmiş –komünistlere karşı akıllı, önlemci tutumu etkili kişilerce biliniyordu–, çeşitli destekler sağlanıp yeni kapılar açılmıştı. Mannikyan'ın ağırlığının da payıyla. Ermeniler Türklerden daha üstün ırktandılar Nazilerce, saygındılar; etkili kulisleri vardı çeşitli katlarda. Uzun yıllar Almanya'da kalmış, öğrenimini orda yapmış Salim Birbaş'ın Deutsche Orientbank'la yakınlığını sağlayan sınıf arkadaşı Mannikyan'dı; Galip'i, bir Türkiye gelişi, Salim Bey'e kapalı bir armağan paketiyle gönderip tanıştıran da oydu. Kişiler üstüne pek konuşmayan, hele övgü sözü kolay kolay ağzından çıkmayan Mannikyan'a göre büyük baş'tı Salim Birbaş; çok şey bekliyordu ondan. Sözgelimi, özel bankacılık için, "yaparsa o yapar" demişti bir gün Galip'e Salim Bey için, Türkiye'de. Benzer yanları da az konuşmalarıydı. Salim Bey dinler, en sonunda konuşur; Mannikyan dinler, sonunda gene dinler! İki kadeh içti mi bu Eşref

Bey'den çok konuşan yok galiba, biraz da paldır küldür. "Kuramaz efendim," diyordu yüksekten. İngilizler olmadan Avrupa'da bu düzeni kuramazmış Almanlar. Dr. Funk'un geçenlerde söylediği, "Ereğimiz Avrupa karasının ekonomik özgürlüğüdür," sözleriydi tartışılan.

— Napolyon başarabildi mi?

— Napolyon'un gününde tank yoktu Beyefendi...

Nebile Hanım'ın, bir küçük sessizliği delen kahkahası Kurtdoğan Paşa'nın sözlerinin yorumlanmasına yardımcıydı sanki. Bir duraksamanın ardından Eşref Bey'in atak sesi saldırıverdi gene,

— Ekonomi tankla yürümüyor Paşam! Onun tankı da, benzini de para! Para da pazardan toplanır. Dünya pazarları kimde? Bu pazarları ele geçirmedikçe boş. O da kolay değil. Önce savaşı bitirsinler bakalım!

Ne tatsız bir kanala dökülmüştü konuşma. Nasıl karşılayacağını şaşkınlıkla araştırır gibi öne geriye yavaştan bir iki sallanan Kurtdoğan Paşa'yı yalnız bırakmak doğru değildi. Neresinden girmeliydi? Beklenmedik biçimde Nebile Hanım yetişmişti gene.

— Paşa da bunu söyler hep Beyefendi, dedi. Her işin başı para...

— Hiç kuşkum yok Hanımefendi. Paşamız bizden iyi bilir bu gerçeği. Bakın bugün maaşları vermek bile bir sorun. Allah ülkemizin yardımcısı olsun!

Nerden nereye gelmişti söz? Gözünü kararıp atılıverdiği yerin ayrımına varınca, Eşref Bey de yadırgamış olmalıydı durumu. Dilinin altındakileri belli etmeden örtbas etmek istermiş gibi gülmeye vurup bardağını kaldırdı.

— Sağlığınıza Paşam, dedi, dostlukla gülerek. Hep yüce ulusumuz, ülkemiz için düşünüyoruz ne düşünüyorsak.

— Sağ olun, dedi Paşa. Ulus sağ olsun!

Kurtdoğan Paşa'nın asker bönlüğü, Eşref Bey'in kaypaklığı, özellikle son günlerdeki yalpalayışları yadırgayacağı şeyler değildi Galip'in. Olaylara, denetimi elinde tutarak yarı alaylı bakmanın tadını çıkarması, kadınlarla ilişki biçiminden kaynaklanıyordu sanki. Almanya'da ilk günlerin sıkıntısından sonra iyi yaşamıştı. Sayısını unuttuğu cömert Alman kızlarıyla ilişkileri, cinsel doyumun ötesinde kanıksama getirmişti artık. Epey kız bozmuştu on yedisine varmamış. Sekiz ay kadar önce –bir görevle!– Türkiye'ye gelirken

düşlediği başka oyunların peşindeydi artık. Almanlar Sovyetler'e saldırınca çevredeki her şey bir anda değişivermiş gibi oldu. Aportta beklerken tazı atılımıyla ortaya çıkan Rusya kökenli Türkler, Tatarlar Kurfürstendamm kahvelerinde yurtlarına dönecekleri günü beklemenin evecenliğiyle coşkuluydular. Azerbaycan Musavvatçıları, Kırımlı Milli Particiler, Kazan Tatarları, İdil-Ural kökenli, *Yana Yeni Yul* dergisi yayıncıları, Türkistanlılar yurtlarını kurtarıp yakında kendilerini işbaşına çağıracak Alman ordularının utkusu için alkış tutuyor, Hitler'e, Nazilere birbirleriyle yarışırcasına övgüler düzüyorlardı. Dedesinin tatlı masal gibi anlattıklarını anımsamakta gecikmiş sayılmazdı; yıllardır Berlin'de yatıp duran Talat Paşa'yı mezarından çıkarıp İstanbul'a taşımak düşüncesi de ancak gelmişti hükümetin aklına; yeni ediliyordu sözü! "Bir adım geri ketken iki adım atlamalı." Dedesinin ara sıra yazıştığı yakınlarını düşünmeye başladı. Berlin'de yerleşmiş, yaşlı bir Tatar imam, Yumnullah Efendi'yi anımsıyordu. Polonya'da, Romanya'da birileriyle mektuplaşırmış. Oralara bildirince çok geçmeden kimi Tatarlar gelip buldular Yumnullah Efendi'nin İstanbullu torununu. Uzaktan akrabası bir de kadın öğretmen çıktı Berlin'de yerleşmiş, Şemsil Hanım. Kocası Ticaret Bakanlığı'nda çalışan bir Alman. Önce biraz uzak duran Manfred Enişte'yle de kaynaştılar; çok şeyde destek oldu yeri gelince. Şemsil Hanım'ın gösterdiği büyük yakınlıkta, Almanla evlendiği için Tatarlarca, bir ölçüde dışlanmasının payı olmalıydı. Çevredeki kişilerin arasında çatlaklar bulunmasındaki yararın orda ayrımına varmıştı somut biçimde. Birbirine kırgın kişiler, kendisine yakınlık gösterisinde yarışıyorlardı sanki. İyi Almanca bilmesi, Alman çevresinin genişliği, Türk Elçiliği'nde duyumsanabilir saygın konumu, her boydan Türklerin, Tatarların ilgi, saygı, giderek bağlılık odağı olmasını geciktirmedi. Yerli yersiz, en ateşli biçimde birleşmenin erdeminden söz edenler, gizliden birbirlerini yeterince yerdikleri için ayırmak çabasına gerek kalmıyordu. Aslında tüm bu kişilerin hiçbirine ne sevgi duyduğu vardı, ne yakınlık. Tatar, Azeri, Özbek ağızlarından hoşlanmadığı bir yana, çoğu bağnaz sofuydular irkiltici ölçüde. Yüz bulsalar namaz kıldırmaya bile kalkışabilirlerdi yobaz kimileri. Kızdığını belli etmemeye alışkındı. Doğu Cephesi'nden ilk Türk esirleri gelmeye başlayınca eskiden daha çok Ticaret

Bakanlığı'na düşen yolu, yanında çoğu kez Rusya asıllı Türkler, Tatarlar, Dışişleri, Milli Savunma Bakanlıklarına, sonraları da iyiden iyiye Doğu Bakanlığı'na dönmüştü. Ostministerium'un, Doğu Bakanlığı'nın başında Rosenberg vardı. Polonya'dan öte ele geçirilmiş bütün toprakların tam sömürgeleştirilmesi için "üstün ırk kuramı"nın en acımasız uygulama alanı seçildiği anlamına geliyordu bu. Hitler'ce de benimsenmiş ırkçı yargılarını biliyordu Rosenberg'in. Türkler Ruslardan iyiydiler ya, kısıtlı yetenekleriyle aşağı ırktandılar. Bu aşağı ırktan kişiler, üstün Germen ırkının emrinde komünistlere karşı savaşmak için, Alman kapılarında yalvar yakar gelen Türk esirlerini örgütleme izni koparmanın yollarını arıyorlardı. Aşağı katlarda memur olarak kullandıkları, öteden beri güvenilir birilerinin dışındakileri sürekli oyalama içindeydi Almanlar. Bolşevik Rusya'yı haritadan silip esir Türk, Tatar halklarını kurtaracak Alman ordusu, günü geldi mi kendi yönetimlerini kurmalarına izin verecekti kuşkusuz; ivmeye gerek yoktu! Halkları adına ortaya atılanları da aylığa bağlamışlar, bakıp besliyorlardı Berlin'de. Olup bitenlerden iyice bıkmaya başlamıştı o da artık. Bir de, açıkça söylemiyordu ya, hava bombardımanlarından korkuyordu. Elçi bir ara, Türkiye'de çalışacak saygın birinin Alman firmalarıyla Türk tüccarları arasında eşgüdüm sağlamakta çok yararlı olabileceğinden söz etti. Eskilerin pekiştirip yeni bağlar kuracak, iki yanın da güven duyduğu usta bir aracıya gereksinim vardı. Gülerek "bir tür diplomatlık" diyordu Elçi buna. İstek Almanlardan geliyor olmalıydı. Dışişleri'nde elçi Groba da böyle söz etmişti bir gün. Eski alanı tütündü Galip'in. Almanların, şimdi en duyarlı oldukları konu kromdu. İngilizler bastırıyorlarmış; daha da bastırırlardı. Birinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle 30'lu yıllar, iyi bir alışveriş dönemi olmuştu Türk-Alman işadamları için. Alman yapı firmalarına, teknisyenlerine uygun alandı Türkiye. Batılı eski düşmanlarına karşı ortak güvensizlik, eski silah arkadaşlığı duygusal bağı iki ülkenin alışveriş çıkarlarında, yakınlaşmalarında da etkendi. Bu iyi gidişe ilk çomak sokan Hitler olmuş, Türkiye'ye gönderilen silahları durdurma emriyle her işi altüst etmişti. 39 Mayıs'ıydı; söz verilen Skoda topları, 60 Messerschmidt uçağı verilmeyecekti Türkiye'ye. bizimkiler de 38 Ticaret Anlaşması'nı yenilemeye yanaşmadılar. Alman-Sovyet Antlaşması ile de iyice darboğaza gir-

mişti işler. Sonra düzeldi ya; krom işi aksadı. İngilizlerle 39 Ekim'i Antlaşması gereğince 41 başında kesildi krom. Türkiye'ye geldiğinden beri bu konuda ne yapabileceğini daha bir türlü kestirememişti o da. Papen yanlış adımın geri alınması için epey çaba göstermiş deniyordu. Almanya Türkiye'ye silah vermeye yanaşmıştı ya, İngiliz Antlaşması'na bağlılıklarını öne sürüp krom konusunda diretiyordu hükümet. Türkiye'de olduğundan da, şimdi şu masada olduğundan da mutluydu. İyi ki gelmişti. Yapacağı çok iş vardı Türkiye'de. Almanya'da yapabileceklerinin çoktan varmıştı sınırına. Von mendeler, von Hentikler, Doktor Yohannes Benzigler, Leibrandtlar, Braunlar; İdris Alemcan, Abdurrahman Şefi, Ahmet Temir, Harun Bey, Mustafa Bey, Türkiyeli, Rusyalı bir sürü Türk, Tatar... Koşturmacalardan da bıkmıştı, aldatmacalardan da. Ülkelerine gitmek için didinenlere yetmişti yardımcı olduğu. Onun da ülkesi vardı. Türkiye durup duruyordu orda. Yapacağı bir sürü iş bekliyordu onu. Öğrencilik yıllarındaki eski arkadaşları İstanbul'da, üniversitede, çeşitli fakültelerde, yüksekokullarda öğretim görevlisiydiler. Kimileri Ankara'da, İstanbul'da yetkili bürokratlardı üst katlarda. Bunca yıllar Almanya'ya gelip gitmelerinde işlerine koştuğu kişilerden, kendini bekleyen bir çevre bulacağından kuşkusu yoktu. Toparlanıp kısa sürede yola çıktı. Gerçekten de her şeyi hazır buldu Türkiye'de. Evi bile. Ayazpaşa'da denize bakan bir dairenin anahtarını Sirkeci'de trenden iner inmez karşısında bulduğu Kevork'tan almıştı. Kapalıçarşı'da kuyumculuk yapan Kevork akrabasıydı Mannikyan'ın. Gizli döviz işleri, altın kaçakçılığı da uğraş alanındaydı; Galip'ten de saklı yanı yoktu bunun. İstanbul'da her şey iyi başlamıştı. İlk görmeye gittiği – bir mektup getirmişti dostu von Hentik'ten– Erkilet Paşa'nın yanında görüp tanışması da iyi bir rastlantıydı. Hüsnümelek Bey'le. Adını duyduğu, Halk Partisi önde gelenlerinden Eşref Bey'in eniştesi olduğunu öğrenince, gösterdiği yakınlığı yanıtsız bırakmadı. Cafer Seyit Ahmet'le Hüsnü Erkilet arasında sessizce gidip gelen Hüsnümelek Bey'in iş çıkaran biri olduğunu anlamakta gecikmemişti. Almanların kurtardığı Kırım'a geçip çalışmak tasarılarıyla Berlin'e doğru yola çıkan Müstecip Edige ikilisinin hükümet katlarındaki işlerinin yürütülmesinde, onların peşinden Dobruca'ya, Romanya'ya gitmeye kalkışan kimilerine Romanya Elçiliği'nde kolaylıklar sağlanmasında

şaşılası yardımları olmuştu. Asıl Cafer Seyitahmet Kırımer'in adamıydı ya, hükümetle gizli ilişkileri olduğuna inandıkları –bir kez Galip'e sözünü etmişti bunun– Erkilet Paşa'yla da saygılı yakınlık içindeydi. Ordudan tanışırlarmış; binbaşılığında tümenindeymiş Paşa'nın, süvari tabur komutanıymış. Hüsnümelek Beylerle kaynaşmaları için, evlerine bir yemeğe çağrılıp karısı Şerife Hanım'la tanışmaları yeterli olmuştu. Kasaba cana yakınlığında dangul dungul Anadolu kadınıydı Şerife Hanım. Ne çocukluğunda, ne de yıllardır Almanya'da alışık olmamasına karşın, kadının hemen senlibenliye dönüşen, yaptığı yemekleri yedirmek için tırmalarcasına üsteleyip tabağına hemen de zorla yemek koyan tutumuna, kısa bir şaşalamadan sonra uyuvermişti. Bunda, Şerife Hanım'ın olağanüstü güzel yemeklerinin, özellikle de, yıllardır nerdeyse unuttuğu hamur işi tatlıların (oysa dedesinin sofrasından eksik olmazdı bu tatlılar. Çocukluk günlerini anımsatır olmuştu ona!) payı da vardı belki. Kilerinde iki çuval şekeri, bir iki torba da unu olduğunu söylemişti bir gün Şerife Hanım. Unları Yozgat'tan, köydeki bir değirmenden gelirmiş! Hüsnümelek, tatlısız duramazmış; öyle diyordu. Bir yemekte pat diye, niye evlenmediğini sormasını da yadırgamamıştı, yeğeni Necla'nın tam ona göre bir kız olduğunu söylemesini de. Karşı çıkmamış, düşündükçe benimsemeye başlamıştı. Asıl güzel rastlantı, Mithat'ın ölüp gitmiş patronu Ali Rıfkı'nın Eşref Bey'in ortağı olmasıydı! Bir hayır vardı bu işte! Mithat'ı Pakize'yle evlenmeye kışkırtması, kafasındaki bulanık düşün bir parçasıydı. Tasarıları netleşiyordu bu evlilikle. En iyisi ola ki buydu da, kız neyin nesiydi? Kızı da fakülteden öğrenmekte gecikmemişti. Zeynep Hanım Konağı'na, Felsefe'deki Doçent Mansur'a gittiği gün görmüştü Necla'yı. Çok güzel sayılmazdı; bu da iyiydi belki. Arkadaşlarıyla konuşurken üstten bakıyor görünen, baskın kişilikli tutumuyla, özellikle de gençliğiyle iyice çekici gelmişti uzaktan. (Aralarında nerdeyse on beş yaş olmasına hâlâ Şerife Hanım, iyi tanıdığına olan inancıyla Necla için zorunlu saydığı, deneyimli erkek güvencesi, diyordu. Galip için de sorun değildi; iki doğum yaptı mı eşitleniverirdi kadınla erkeğin yaşı.) Soruşturma iyi sonuç vermemişti yalnız. İngiliz Edebiyatı'nda, Doçent Mansur'un güvendiği bir asistan kız – Fakülte'de gösteren de oydu Necla'yı– Türkoloji'den, komünist

tanınan bir oğlanla gezip tozduğunu söylemişti. Bozuldu bozulmasına da, kışkırtma nedeni oldu sonra da bu. Necla'nın hastalığı olmasa üstüne gidecekti. O komünist öğrencileri de iyi bilirdi o, kızları, kadınları da. Eşref Bey'le tanıştıklarından hemen sonra, Hüsnümelek Bey'in de üstelemesiyle başlamış iş yakınlaşmaları, sorunu, etkili biçimde gündemde tutuyordu. Eşref Bey'in güvenini kazandığından kuşkusu yoktu; Mükerrem Hanım'ın beğendiğini de Şerife Hanım yetiştirmişti. Konuştular da kız mı istemedi? Olumlu-olumsuz bir yanıt vermemeleri, kendileri pek istedikleri için Necla'nın olmazlanmasını bildirmektense, kızın düşüncelerini değiştirmesi olasılığıyla beklemeyi yeğlemelerinden miydi? Kız iyileştiğine göre, en iyisi kendisinin gidip konuşmasıydı belki. Şu zibidi solcu oğlanın çıkması mıydı bu zaman kaybının nedeni? Ne Şerife Hanım'a, ne de Hüsnümelek Bey'e Fakülte'de öğrendiklerinden söz etmemişti. Kız tam iyileşti mi bu işin olacağını söylüyor, daha güvenli bekliyordu onlar. Ali Rıfkı-Eşref Bey ortaklığında Mithat'ın ağırlığı da olacaktı artık. Keyfine düşkün Eşref Bey de yorgun görünüyordu; yakın bir yardımcı bekliyor gibiydi o da. Türkiye'ye gelip de olan biteni gördükten sonra gecikmeden yol almak için, böyle sağlam temelli bir kuruma kendinin de gereksinimi olduğunun iyice bilincine varmıştı. Aracılıklarla varacağı yere varmıştı; bundan ötesinde büyük oynamak birinci koşuldu. Parti-iş-iktidar çevrelerindeki etkin konumu; askerlerden, Genelkurmay'ın üst katlarından önemli kişilerle ilişkileri, Necla'dan başka kalıtçısı olmayan Eşref Bey'in, oynaması gerekli oyununun en önemli kartı yapıyordu. Karşısındaki Mükerrem Hanım'a takıldı gözleri; dalgın, saplantılı, sanki boş bir yerlere bakıyordu kadın. Bir derdi, sorunu var bunun. Eşref Bey'in Ankara'daki terzi Nezahat'la ilişkisini duymayan yok; bu da biliyordur. Üzülerek göğüslüyor besbelli. Ne yapacak? Ailede kadına düşen görev bu. Eşref Bey'in gençliğinden beri uçarı olduğunu duyunca sevinmişti. İlerde, ahlak dersleri vermeye kalkışacak birine katlanmak sorunu olmayacaktı! Nezahat olayı ayrı bir şey olmalıydı. Eşref Bey'in en başarılı iş ilişkisi diyorlardı. Kadın dişli, Eşref Bey'den de etkili tanınıyordu kimi yerlerde. Bu gece Eşref Bey'le birlikte olmaya can atmıştı Nebile Hanım. Güzellik enstitüsü gibi bir şey açmak istiyordu Ankara'da. Eşref Bey'le yakınlaşmak istemesi, Nezahat Hanım'ın desteğini sağlamak

içindi. Gülücüklü fiskoslarla kadeh kaldırmalarına bakılırsa olmuş görünüyordu bu iş. Yanındaki Esma Hanım'ın sinsice onları dinlemekten kendisiyle ilgilenmemesine de seviniyordu. İtici bir şey vardı bu kadında çirkinlikten öte. Ortaklığın (Ali Rıfkı Ortakları Kolektif) en büyük payı da bu kadınınmış. Çekingenlikle saygı duyduğu kişi Salim Birbaş'ta masada. Olup bitenlere dengeli bir serinkanlılıkla bakan, ilkelerinden kıl kadar şaşmayan bu yaşlıca adamdan (Mannikyan'la sınıf arkadaşı olduklarına göre elli'nin epey üstündeydi demek) öğreneceği şeyler olmalıydı. Ne düşündüğünü öğrenmek kolay değildi bu hiç açık vermeyen adamdan. Almanlara karşı mıydı, yanlarında mıydı, nasıl anlayacaktın? "Almanlardan ayrılamayız" demişti bir gün. "Tuna Karadeniz'e akıyor!" Bu doğru saptamada, Almanya'nın bugünkü gerçek itici gücünü oluşturan coşkulu kaynağa nasıl baktığını anlamak olası değildi. Siyasal bir söz çıktığını duymamıştı ağzından. "Tarihimizde iki büyük adam var: Ziraat Bankası'nı kuran Mithat Paşa ile İş Bankası'nı kuran Mustafa Kemal Paşa!" demişti bir gün. Özel bir banka kurmanın peşindeydi kendisi de. Biliyorsa Mannikyan biliyordur bunu; o da konuşmaz. Mükerrem Hanım'a ağırdan böyle ne anlatıyordur Mannikyan? Kulak verdi; her şeye uzaktan bakan Mükerrem Hanım'ın ilgiyle dinlediği sağlık konusuydu. Almanya'da uygulanan yeni bir iyileştirme yönteminden söz ediyor. Banyolar dediğine göre, Mannikyan'ın öteden beri yakındığı "romatizma" olmalı. Baden-Baden'de, çok lüks bir otelde geçirir kışları. Parmaklarının oynak yerlerini gösterirken acısı beliriyor yüzünde Mükerrem Hanım'ın. Yemek boyu sustuktan sonra, dertleşmeye birbirlerini buldular demek. Savaş durumuna dalmış Sait'le Kurtdoğan Paşa'nın arasında kurtulma çabasındaymış gibi, Pakize Hanım, karşısındaki, Sait'in karısı, her yanından yağlar fışkırır gibi şişman, bulandığı esans kokusu ter kokusunu güç bastıran Leman Hanım'a, Ayazpaşa'daki yeni bir terzinin yerini tanımlıyordu. İsterse birlikte giderlerdi bir gün. Yemek bitiyordu; solundaki Esma Hanım'la hiç konuşmamışlardı; bir şeyler demeliydi ona da. Evin güzelliğinden, zevkli döşenmişliğinden mi açmalı? Ona ne?! Ali Rıfkı'nın ölümünden bir süre sonra evi baştan başa onartıp her şeyi yeniden düzenleterek yerleştiren, görünürde Pakize, aslında Mithat'tı. O yüzden bu kadınla Pakize arasında hır çıkacakmış ner-

deyse. Kadının güzelliğinden söz et! Bir şey değil, inanır da!.. En iyisi... Bulamıyordu bir türlü; nasıl tatsız bir kadın!

— Dengeler bozuldu efendim!..

Ortaya çakılır gibi söyleyiverdiği söz, bir sessizlikte bütün başları Salim Birbaş'a döndürmüştü. Böyledir bu adam; hiçbir sözü gürültüye gitmez. Eşref Bey'in içki dumanındaki gülümser bakışı aralarındaki yakınlaşmayı açıklıyor olmalıydı. Gene de bir bekleyiş içindeydi herkes gibi o da. Salim Bey'in istediği de bu bekleyişti belli ki. Aldı yavaşça,

— Bozulan dengeyi düzeltmek bize düşmez.

İyice suskunluk çökmüştü masaya. Eşref Bey kadehini kaldırıp Salim Birbaş'a uzattı,

— Sağlığınıza Beyefendi, dedi.

Kadehini kaldırıp başı ile selamladı Salim Bey de. Saygılı bir sessizlikte herkes yudumladı içkilerini. Salim Birbaş-Eşref Bey dayanışmasıyla dikiliveren bu sessizliği yıkmak nasıl da güçtü. Gülünce kaçacak bir saldırıya dönüşebilirdi her söz. Biliyordu. Amerika savaşa girdiğinden beri ara sıra benzeri sözler söylüyordu Salim Birbaş. Japonya da girdi. Sanki görmüyor onu! Avrupa'yı mı düşünecek Amerika! Hayır sırası değildi; aptallık olurdu şu toplulukta yan yana duran Eşref Bey'le Salim Bey'in yolunu kesmeye kalkışmak. Çürümüş, demokrasilerin, Bolşevizm'in ne inanç; ne de madde güçleri bir tarihsel çizgi çekip yepyeni bir dünya yapısı kurmaya yetmezdi. Belleri kırıktı. Salt dik durma çabasındaydı çürümüş kamp. En akıllımıza da yutturabiliyorlardı demek! Yemek bitmişti. Kahveleri salonda içmeyi yeğlemişti konuklar. Yemekler için övgülerle kalktılar masadan. Belli etmeden bekleyerek kapıya yaklaşan Mükerrem Hanım'a döndü Galip,

— Bağışlayın Hanımefendi, dedi. Hep sormak istiyordum; Necla Hanım nasıl oldular? İyi haberlerini alıyordum Hüsnümelek Bey'den. Umarım tam atlatmıştır.

Beklemediği soru karşısında şaşırmış, kızarır gibi olmuştu Mükerrem Hanım, toparlanmaya çalıştı.

— Sağ olun efendim, dedi, heyecanını bastırmaya çalıştığı bir sesle. Atlattı şükür.

Salona çıkmışlardı. Sıcak ilgisini sürdürüyordu Galip Bey. Tedirginlik vermemek için aramamıştı; özür diliyordu. Gösterilen bu incelik, sevindirdiği kadar tedirgin de etmişti Mükerrem Hanım'ı. Üstü örtülü biçimde, yanıt beklediğini söylemiş olmuyor muydu? Ne demeli, nasıl davranmalıydı? Bir anne olarak payına düşen sorumluluğun üstesinden gelecek gücü yoktu işte. Elinden bırakmadığı kadehiyle çevresindekilere gevrek gevrek gülen kocasına baktı. Gelip de yardımcı olsaydı ya. Herkes, her şeyi ondan bekliyordu. Altın çerçeveli gözlükleri ardından kıvılcım gibi gözbebekleriyle bakan şu karşımdaki incelik dolu, terbiyeli adamı aldatmanın acısı çöktü içine. Tutamayıp söyleyiverecekti sanki her şeyi! Benim kızım size göre değil Galip Bey! Benim kızım... Yüzüne ateş bastı birden. Yardımına koşma gereğini duymuş gibi Galip aldı gene,

— Rahatsız etmezsem bir gün ziyaretinize gelebilir miyim? diye düşünüyordum.

Toparlandı Mükerrem Hanım,

— Onur olur bizim için, efendim.

— Rica ederim, bizim için onur olur efendim. Necla Hanım'a da saygılarımı lütfen iletir misiniz?

İletirdi de, nasıl iletirdi? Necla Hanım'ın yakında evden ayrılacağını daha babasına bile söyleyememişti. Titremesini önleyemediği bir sesle,

— Selamlarınızı ileteceğim efendim, dedi. Sağ olun!

Konuşma biraz daha sürse ağlayacak gibiydi. Mithat'ın sokularak Galip'e bir şeyler anlatmaya başlamasıyla yaklaşan Leman Hanım'a dönmüştü o da. Salona girdiğinde camları pırıl pırıl, altın tel çerçeveli gözlükleriyle Galip Bey'i tanımamıştı nerdeyse. Yeni takmıştı demek. Yakışmış. Yandan da ne güzel görünüyor. Her şey yakışır bu adama. Erkeğe gözlük iyi gider. Eşref de taksa ya, takmaz; Doktor da "tak" demiş oysa. Bir şey okurken arar gözlüğü. Bir şey de okumaz ya, *Ulus*'a bakar bazı. Sıkıntılı! Ne sıkıntısı, tafra satar. Bunca nane yiyenin ne sıkıntısı olurmuş? Sıkıntı bizim yazgımız. Necla'nın evden ayrılacağını söylesem kıyamet başımıza kopardı bugün. Necla'yla birbirlerine girecekler. Ben bilirim bu adamı; dünyayı zindan eder hepimize. Gözleri yandı birden dolacak gibi. Allahım bana sabır ver! Direnecek gücüm kalmadı artık. Babasından ayrı, kızından ayrı! Ar-

tık yaşayamazmış, iğreniyormuş, çıkıp gidecekmiş bu evden. Laleli'de bir arkadaşıyla oturacaklarmış. Para mara da istemiyormuş bizden. Peki nasıl yaşayacak? Arkadaşı kim? Soramadım; ya erkekse! Evlenmenin adını ettirmiyor. Evlenmeyecekmiş o! Tümünün Allah belasını versinmiş erkeklerin. Hepsi aynıymış. Turgut da ayağını kesti. Onunla olsaydı keşke. Söve saya gitti oğlan o gün. Amaan, kız doğru belki de. Hıçkırarak ağlayışını unutamıyordu göğsüne bırakıp kendini. Yalnız o mu ağladı? Güç tutuyordu kendini şimdi de. Gözpınarları yanmaya başlamıştı. O çoktan unuttu gitti. Beş dakika sonra içine çekerek yatağa uzanan Necla eski Necla'ydı gene; artık tek sözcük de çıkmamıştı ağzından. Bir şey diyecek durumu mu vardı? Üç günde güç düşürmüşlerdi ateşi. Bıktım ben, demişti bugün Eşref'e; ya Ankara'ya taşınalım ya da sen buraya yerleş artık. Üstüne yürümüştü Eşref Bey. Kıza Galip'i açmadın mı? diyor. Açmadım, sen aç dedim diye. Öyle demişti; "Ankaralarda dolaşacağına sen aç" demişti. Parlamasına yetti. Bas bas bağırdı utanmadan. Bunca koşturma, bunca yorgunluk, sonra gel, evde bir de benim suratımmış! Suratım batsın! Kızının yediği naneyi mi anlatsaydım? Anlatamam ki; yüzüm kızarır; hem de suçlu ben olurum! Bu Mithat Bey de sinsi birine benziyor. Erkek işte... Pakize'nin gözünün içine bakıyormuş diyorlar. On yaş gençmiş Pakize'den. Otuz beş filan demek. Pakize benden üç yaş büyüktür. Genç görüneceğim diye ne yapacağını şaşırdı Pakize de. İçinde yıllardır duyduğu acımalı yakınlık yerini kızgınlığa mı bırakıyordu? Kızlığında da hoppaymış Pakize. Köye tütün almaya gelen Ali Rıfkı'nın ne yapıp edip aklını çelmiş derler. Çocuğu olmazmış Ali Rıfkı'nın. Tahir'e gebe kalınca nikâhına almamış ya, Esma'nın üstüne eve getirip baş tacı etmiş bunu. Bir sürü tapulu mal mülk de bunun üstüne. Aslında Pakize bu oğlanı, Ali Rıfkı'nın arkadaşı bir başka tütüncü varmış, Muhittin Bey mi ne... Günahı boynuna. Belki de kuması Esma'nın uydurmasıdır. Ne suratsız karıdır o da. İçi, dışı çirkin. Tahir de onun üstüne yazılı. Pakize'ye "abla" der oğlan. Sonradan öğrenmiş gerçek annesini. Pakize'nin ilk nikâhlısı bu Mithat olacak. Zavallı Pakize! Nesi zavallı! Sevincinden kabına sığmıyor. Sen kendine bak. Tahir kâtibi istememiş dediler; kızmış annesine. Sonra boyun eğdi demek. Etmeyip ne yapacaktı? İş durur mu? İsviçre'den, okuldan mı yönetecek burayı? Okuduğu da yokmuş; ka-

dına, kıza kaptırmış diyorlar. Ya gelir, ya gelmez buraya. Para gittikçe gelmez. Mithat çok düşkünmüş Tahir'e. Pakize de bir ballandırır. Aman çocuk oralarda bunalmasın diye, ne yapar eder, her ay dövizini hani valla bizden çok o düşünür, şaşarsın Mükerremciğim! Niye şaşayım ayol! Sen şaşarsın ancak! Bu Mannik'in karısı Almanya'daymış. İki kızı orda okuyormuş dedilerdi. Leman Hanım'ın kocası Sait Bey'miş, polis dedikleri. Sait Tarkan'la liseden sınıf arkadaşı olduklarını söyledi övünür gibi Mithat. Ama bu adam daha yaşlı görünüyor Mithat'tan. Polislik kolay değil; kim bilir neler çekiyor? Mithat'ın "Necmettin amcam," diye tanıttığı emekli general Necmettin Veysi Kurtdoğan Paşa'yla akrabalıkları olduğunu biliyordu; Salim Birbaş'ı da duymuştu Mükerrem Hanım. Bir büyük kamu işletmesinin başındayken ayrılmış, bir sigorta kurumu ile bir yapı yapım ortaklığı kurmuş, dedilerdi. Kamu işletmesindeki memur sandığının parasını kullanmış diye epey dedikodusu olmuştu. Eşref tutuyordu adamı. Kafası çalışan adamı çekemezler bizde, demişti bir gün; onun için de ilerleyemiyoruz, demişti. Boyaların, ipeklilerin, çirkinliğini gülünce dönüştürdüğü bu kara, kuru, suratsız kadın, eski kuması Esma'yı, Pakize'nin "Ablamız," diye tanıtması, kaynanası sanılmasına önlem içindi sanki. Evdeki ağırlığının gösterisi gibi, içki tepsisiyle dolaşan garsonlara emirler veriyor kadın. Yaşının altında görünme özentisinin kadını ne duruma düşürdüğünü, Pakize, şu rezilliği de görünce anlamıyorsa... Ben onun gibi değilim, gencim mi diyor aptal? Pakize güzel sayılır. Badem yüzlü, ala gözlü, pembe yanak köy güzeli. Güldü gizlice; ne güzel uymuştu, mâni gibi. Mithat genç olmasa gecikmişliği göze batmazdı. Gene de batmaz; niye batsın; o kadar mal mülke...

Şu Galip Bey'in Mannikyan'ı dinlemesine bak! Şu adamdaki inceliğe... Özentisiz soylu. İyi aile çocuğu olduğu her şeyiyle belli.

Bir de bizim Eşref! Sofrada salatayı kaşıklıyordu nerdeyse. Kaşıklar da, hiç aldırmaz. Atatürk'ün sofrasında bulunmuş bu adam! Şu kahkahalarına... Paşa'nın karısı da... Öf, gitsek artık...

Turgut'un bir günlük gözaltına alınıp bırakılıvermesi arkadaşları arasında biraz şaşkınlık, çok da heyecan yaratmıştı. Turgut'un kızıp karşı koyduğunu görünce üstelemiyordu ya, bunun Necla'dan, babası olacak o deyyustan geldiğine hiç kuşkusu yoktu Halil'in. An-

cak tutarlı biçimde kendine de açıklayamıyordu pek. Bakalım ne çıkacaktı altından? Toplantılara ara vermişler, buluşmaları da iyice sınırlamışlardı. Halil uğruyordu Turgut'a beş on günde bir. Ötekilerle ilişkisi kesilmişti Turgut'un. Gazete'deki çalışmasına, hiçbir şey olmamış gibi gidip geliyor, Fakülte'ye de pek uğramıyordu artık. Bütün işler iyice Halil'deydi. Parti'yle bir türlü sağlam bağ kuramamanın dışında yüreği mutlulukla doluydu Halil'in. Tanışmalarından epey süre sonra başlattıkları çılgın bir sevgiyi bölüşüyorlardı Seher'le. Yalnız Turgut biliyordu, öteki arkadaşlarına açmamıştı. En yakın yoldaşı Seher'di artık bir bakıma. Bugün bile varlığından biraz sıkıldığı bu duyguya epey direnmiş, sallantılı günler geçirmişti. duygusallığa kapılarak, başkalarında eleştirdiği ölçüsüzlüğe mi düşüyordu bir devrimci olarak? Turgut gibi o da bir kıza takılıp... Seher'e benzeyen hangi kıza takılmıştı ki Turgut! Onun da yoktu öyle bir savı; Seher'le Necla'yı ya da neydi o kızın adı, Süheylacığı, ne karşılaştırmaya, ne de benzetmeye kalkışmıyor, alayından günler görünüyordu kimi zaman da. Kıskanmasında bile bir dostluk, bir sıcaklık var bu oğlanın; arkadaş sevgisi var. Yüceltip onurlandırıyor insanı. Çoğun sertçe kapışmaları kendine en yakın bulduğu kişi olmasına gölge düşürmemişti hiç. Gerçi altı üstü bir geceydi; olsun, bir ölçüydü o; polisteki davranışı da bomba gibiydi. En küçük bir ürkü belirtisi de yoktu. Yok, olacak mıydı? Bizim arkadaşların hiçbirinde olmaz öyle şey. Öyleydi de, Turgut akıllı oğlandı kuşku yok ki. Seher de beğeniyordu. Aslında çok iyi yürekli Seher; bizden biri oldu mu beğeniyor hemen. Biz de öyle değil miyiz? Hiç de öyle değilim; komünistim diye gezen nicelerini gördüm ben. Komünist mi diyorsun onlara? Çoğunun ne bok olduğu belli değil. Seher'in daha ne deneyimi var ki? Çok deneyimli gibi davranıyor ama. Akıllı, sapına kadar da devrimci. Yıllardır tanıyormuş gibi geliyordu Halil'e. TKP ile sağlam bir bağ kurup çalışmak istediklerini, üç yıla yakındır sürekli araştırıp soruşturduklarını, güvenli bir sonuca varamadıklarını anlatmıştı. Arkadaşlarından Turgut'tan başka hiçbirini tanımıyordu Seher. Konuşmalarda karışık adlar arasında öteki adların geçtiği de oluyordu ya, kim kimdir, kim örgüttendir, kim değildir, hep örtülü kalıyordu. Bu partiyi arama işini de iyice kanıksamıştı. Birinin dediğini ötekininki tutmuyordu. Şuna varmışlardı: Türkiye'de, bir Parti, bir de Mu-

halefet denen iki grup vardı. Harbiye, Donanma tutuklamalarından sonra ikisinin de pek bir şey yaptıkları yoktu. Öyle miydi acaba? Ya Parti gizlilik içinde çalışıyordu da bunlar dışında kalmışlardıysa? Nasıl gizli çalışmaktı bu peki; kapı kapı dolaşan kendilerine bir el atmaları gerekmez miydi? En yetkililerden sayılan Rahmi Usta'dan aylar geçmiş ses çıkmamıştı. Kulakları ona en yakın olan Kemal'de, bekleyip durmuşlardı. Halil'e kalsa çoktan bitmişti bu iş. Artık hiç vakit kaybetmeden kolları sıvayıp kendileri başlamalıydılar. Ama öteki arkadaşlar, hele bizim Turgut; akıl kumkuması bunlar! Biraz daha bekleyelim, bakalım bilmem kimden ne haber gelecek? Falancayla bir daha konuşsak... Sonu yok bunun. Korkak desem, hiçbiri korkak değil; hepsi de içten, aslan gibi arkadaşlar. Kim bilir beklemeleri iyi olmuştu bir bakıma. Mazlum'dan gelecek haberle çok şey değişebilirdi! İçlerinde bir akılsız benim demek! Akıllı olsak böyle mi olurduk! Ne yerim belli, ne param. Ağbim Niksar'dan para gönderecek, ara sıra da Teyze Hanım'dan tırtıklayacağız; yaşayıp devrim yapacağız! Teyzemin de canına tak dedi, ağbimin de. Fakülte ne vakit bitecek? diyordu geçen mektubunda. Daha ne kadar uyutacağız bakalım? Bir de Seher çıktı! Yaşamının en güzel olayı, çıkmasa mıydı? Ne kadar iyi etmişti çıktığına. Bütün dünyaya da, devrimci kavgaya da daha coşkulu bakıyordu artık. Bir de korkusuzca sevişebilecekleri bir yerleri olsaydı. Beşiktaş'taki evi özlemle anımsıyordu. Gitti güzelim ev. Onun keyfini süren de bizim Turgut oldu. Bir de yakınır hergele; ablasıyla çocuğuymuş bilmem ne. Her şeyde dört ayağı üstüne düşer oysa. Süheyla'yla kapıyı kapatıp odada, oohh... Çanakkale'ye gitmiş o zavallı da. Kalıp ekşimedi oğlanın başına. "Çok onurludur" demişti Seher. Onur ne yapsın yoksulluğa. Bir Şahin Efendi daha bulsa. Düşer yoksa. Ev mi arasak biz de? Kimle tutacaklardı evi? Parasından başka, bekâra ev verirler mi kolay kolay? Evlenseler miydi Seher'le? Bir o eksik! Teyzeme sözünü etsem kapıdan kovar beni. Ağbim de belki parayı keser. Böyle nasıl götüreceğiz? Yağmurlar başladı; ısı düştü; ardı kış. Kırlarda, Surlar'da, ıssız mezarlık kıyılarında korkular içindeki mutluluklar da bitti artık. Anımsadıkça utanıyordu aslında. Sokak köpekleri gibi... Hay Allah belasını versin! Acıyla gülmek geliyordu içinden. Cami avlusunda yakalanmış da, "yersizlikten" demiş adam, "dinsizlikten" değil. İlk kez bir akşamüstü, alaca-

karanlıkta, Topkapı surlarında kendilerini yitirince olmuştu o iş. Geçen nisandaydı. Yağmurların baskın verdiği günlerde Topkapı'da, sur dışındaki bir kıyı kahvede, çardak altında oturup uzun uzun konuşmuşlar, bir süre istekle, özlemle bakmışlardı birbirlerine. Ortalık kararmaya yüz tutmuştu kalktıklarında. Sur dışındaki yoldan Yedikule'ye doğru yürümeye başlayıp kendilerini kararmış, ıpıssız yolun ortasında bulunca nasıl bir coşkuyla sarmaş dolaş olduklarını da hiç unutamıyordu. İçgüdüsel, dayanılmaz bir sürüklenişle yandaki yıkıntılı surların kuytusuna sığınıp bir anda kendilerinden geçivermelerinin o baş döndürücü mutluluğunu da unutamıyordu. Çamura bulandıklarının ayrımına, utangaç bir mutlulukla sallanarak ayağa kalkınca varmışlardı. Akşam alacasıydı. Biraz önce başlamış ahmakıslatanla sucuk gibi olduklarının ayrımınaysa soluk soluğa, biraz da korkular içinde (her türden pislik gelebilirdi başlarına. Hırlısı, hırsızı, esrarkeşi, sapığı bir sürü itle kopukla dolu olduğunu biliyordu bu surların) Topkapı'ya gelip ışıklar altında yürümeye başladıklarında varmışlardı. Minicik mendiliyle Seher'in, eteğindeki çamur izlerini çabuk çabuk silmeye çalışması gözlerinin önündeydi. Yüzünde de hep o hüzünlü gülümseme. Düştüm demiş okulda arkadaşlarına. Kendi donuna bile bulaşmış kırmızı lekeleri görünce sevinmesine kızdığını da anımsıyordu. Biz erkekler çok alçağız. Hele o gece Fatih'teki Medrese'de (İstanbul'da onlarda kalıyordu Beşiktaş'tan ayrılalı beri), çocuklarla, buna benzer bir olayda, bir kız için söylenen ağır sözleri işitince nerdeyse kavgaya tutuşacaktı Nihatlarla. Ayıp değil mi ulan, daha önce yapmışsa kız ne olmuş yani? Sen yapmadın mı? Biz de devrimci geçiniyoruz. Kendinle kavga et önce sen, bırak onları da! Peki, sen Necla için... O başka! Burjuva kızı orospunun biri o! Gene de belki pek kurcalamamak iyiydi bu konuyu, kesin yargıya varmamak. Seher, kız değildi diyelim, elimden bir şey gelmezdi ya, üzülmez miydim; böylesine bağlanabilir miydim? Niye bağlanmayayım? Bırak şu yalanı ulan! Nasıl bırakayım? Bıraktım işte! Ben de onu diyorum; bunlar saçma duygular. Bir de şu gebe kalmak korkusu. Ne halt ederlerdi öyle bir şey olursa? Prezervatif kullanmaya başlamıştı; nefret ediyordu ondan da. Evlensek de kurtulamayacağız bu dertlerden. Devrimcinin çocuğu olur mu? Ne olacağımız belli değil; bir de çocuk! Kıza da yazık; beni içeri aldılar mı

üstüne yıkılır kalır. Seni alıp da onu bırakacaklar mı? Amaan, ne bileyim ben? Bakalım ne getirecek olaylar? Bu yıl Fakülte'ye gideyim artık diyordu bir de.

Olaylar uçuyordu, fırtına yeli gibiydi olaylar. Yaz sonlarından beri dünya bir dönemeçten geçiyordu. "Mısır"ın kapısındayız, oraya dönmek için gitmedik" demişti Berlin'de Rommel. Otuz bin esir bırakmış kaçıyorlardı El Alemeyn'den. Ya gene dönerlerse! Bu kaçıncı git geldi, Afrika'nın kuzeyinde çöllerde? Almanlar Kafkasya'ya inmişlerdi. Türkiye'nin tüm faşistleri sevinç içindeydiler. Peyami Safa, "Kaf Dağı'nda Bayrak" adlı bir yazıyla kutluyordu olayı. Stalingrad'a dayanmış Almanlar, işin bittiğini yayıyorlardı. Hitler geçen aylarda kesin bildirmişti Stalingrad alınacak diye. Bugün yarın düşecekti Stalingrad! Bir tek Kızıl Ekim Çelik Fabrikalarıyla, işçilerinin mahallesi diretiyormuş. Fabrikaların ele geçirildiğini de açıkladılar ama düşmedi Stalingrad. Sovyet bildirilerinden, basına pek de gönüllü sızdırılmayan öteki kaynakların verdiklerinden çıkansa, işlerin Almanlar için iyi gitmediğiydi. Stalingrad savunmasını Stalin üstlenmiş, Amerikan radyo muhabirlerinin bildirdiğine göre. Başarısızlıklarından kızgınlıklarının acısını halktan çıkarmak istiyormuş Almanlar. Stalingrad Komitesi Sekreteri Şuyanov'un bu yoldaki telgrafını vermişti gazeteler. Kalinin'in *Pravda*'da çıkan bir yazısından söz ediliyordu: Kafkas halkının toprağını çetin biçimde savunacağını bildiriyormuş. Daha önce de Sovyet gençliğine bir bildiri yayınlamıştı Kalinin: Stalingrad savunucularına büyük borçluluk duyuyoruz diye. Orda da kesin bir dönemeç yaşanıyordu. Uzakdoğu'da Japonlarla verilen boğuşmaya pek ilgi duymuyorlardı burnumuzun dibindeki olaylar varken. Afrikası, Avustralyası, Güney Amerika'sı uzak yakın tüm dünya, kanlı kansız bir humma içinde çırpınıp duruyordu; ama yazgıyı belirleyecek Stalingrad'dı artık. İngiliz-Amerikalıların Kuzey Afrika'ya çıkmaları, Avrupa'da İkinci Cephe açılmasının beklendiği bir zamanda asıl yapılacak işi savsaklamak değil de neydi? Böyle ayrılıkçı düşünceler doğru değildi belki. Moskova Radyosu, Amerikan ulusunca Sovyet halklarına gönderilen bildiriyi yayımlamıştı: Biz Amerikan halkı, sizinle bağlaşık olmaktan onur duyuyoruz, övünüyoruz, diyorlardı. Teyzesindeki radyoda, Moskova'nın verdiği bildiriyi dinlerken doldu dolacaktı

gözleri. Biz ne yapıyoruz? Bekliyorduk! Utanmak da mı yoktu bizim TKP yetkililerinde? Nerdeydiler, ne yapıyorlardı? Çok da üzülüyordu kimi zaman böyle suçladığı için. Kim bilir nasıl özverilerle, ne tehlikeler içinde, ne işler yapıyorlardı adamlar! Bizi böyle dışlamak için bir nedenleri mi var? Nerden bileceksin? Ya kimsenin çalıştığı yoksa? Olur mu öyle şey? Olur olur. Türkiye burası! Halk kan ağlıyor. Soygunun, baskının bini bir para, Komünist Partisi çalışmıyor! Bir gün hesabı sorulmaz mı bunların? Saraçoğlu geldikten sonra pahalılık aldı başını gidiyor. Bütün engelleri kaldırdılar; tilkiler, sansarlar, kurtlar boşanıp bir saldırdılar millete... Teyzem her pazara çıkışta ilenmelerle dönüyor. Şekeri 530'a çıkardıklarını duyunca bir yanına inecek diye korktum. İnanmadı önce. Müslüman Müslüman'a yapmazmış bunu! Gâvura yaptıklarının ölçüsü yok aslında. Varlık Vergisi diye bir vurdular; her şeyini satıp don gömlek kalsa ödeyemiyormuş çoğu. Toplamaya başlamışlar azınlıklardan kimilerini. Kampa götüreceklermiş. Varı yoğu ölü fiyatına satışa çıkmış heriflerin; kapış kapan gidiyormuş. Nazi yöntemleri. Böyle alçak, böyle talancı burjuvazi! Savaşa girmedik, savaştan beter. Kapkara ekmek yumruk kadar. Uzun sallantılı aylardan sonra rastlaştığı Mazlum'la yeni bir döneme mi giriyorlardı? Çekingen bir umutla karşılaştığı sorun buydu şimdi. Pek de önemsemediği bir eski tanıdığıydı Mazlum. Ankara'daki tutuklamada kısa bir süre birlikte yatmışlardı. Tanınmış, sporcu bir oğlandı Ankara'da; güreşir, boks filan da yaparmış kulüplerin birinde. İçerdeyken kanı pek ısınmamıştı nedense. İstanbul'da olduğunu da bilmiyordu; Kadıköy vapurunda karşılaşınca şaşırdı. Uzun boylu, üstünde çıplağa yakın açık alınlı başını salona doluşan kalabalığın gerilerinden tanımıştı daha. Girip de Halil'i görünce yakınlık göstermiş, Köprü'de inip ayrılırlarken bekleyeceğini söylemişti. Üsküdar'da İcadiye yöresinde bir kahve işletiyormuş. Bir hafta kadar sonra gidip kahveyi bulduğunda Mazlum yoktu. İki sokak ötedeki evinden bir garson gidip çağırınca sevinerek geldi. İyi olmuştu konuşma. Ankara tutuklaması anılarından söz ettiler bir iki. Daha çok Halil'in Parti'yle ilgili yakınmalarını, eleştirilerini, katıldığını belli eden bir ilgiyle dinlemiş, sonunda, "Peki, ne yapıyor bu adamlar?" sorusunu acı alayla yüklü kesin bir yargıya dönüştürmüştü Mazlum:

— Bir şey yaptıklarını mı sanıyorsun?

Çayları bitince sokaklarda Boğaz tepelerine doğru yürüdüler bir süre. Mazlum önermişti çıkmayı. Tatsız heriflerin kahveye gelme saatiymiş! Beşi geçiyordu. Yol boyunca da Halil konuşmuştu daha çok. Ne yapmalıydılar? Açıkça söylemedi ya, kimi sözlerinden anladığı ya da yakıştırdığı, Parti'nin Merkez Komitesi'ndeydi Mazlum, o da dertliydi bir iş yapılmamasından; kendisine destek bulmanın sevincindeydi. Halil'in yalnız olmadığını, genişçe bir çevre adına araştırdığını duyunca daha da sevinmiş göründü. Akıllıca da bir söz etti:

— Şurda burda dolaşmaktan, hele bilmediğimiz kapıları çalmaktan vazgeçin. Sonunda bir torpile çarpacağınız kesin. Gümbürtüye gidersiniz. Ortalık polis kaynıyor. Yeni bir Harbiye olayı çıkmasın!

Parti çalışmaya geçtiğinde onlara bildireceğini de anlatırdı. Örtülüydü çoğu sözleri. Türkiye'nin siyasal durumuna getirdi. Ne diyorlardı olup bitenlere? Savaş'ta kimin yanında sayılırdı Türkiye; açık açık kimin yanında yer almaya gidişti bu? Söylediklerini sessizce dinledi Halil'in. Kursaklarında kalan düş, Alman-İngiliz Antlaşması'ydı bunların; Sovyetler'e karşı. O düşü bugün de görenler, sayıklayanlar vardıysa da iş işten geçmişti artık. Savaşan iki yan da karşıya itelemekten çekiniyorlardı Türkiye'yi. Bunlar da oyunu iki yanlı yürütüyorlardı böylece. Bu genel çizgili sergileme üzerinde düşündü bir süre,

— Biraz iyimserce bir yorum, dedi Mazlum.

Kuzguncuk üstündeki bir sırta gelmişlerdi. İlişti bir yüksekçe taşa. Gözleri mavi kıvrıntılı Boğaz'da, gene suskun kaldı bir süre. Halil de ses çıkarmadan oturmuş yanına, bekliyordu. Uzayınca,

— Anlamadım, dedi. Nasıl iyimser?

— İş işten geçti, dedin de...

Aldı hemen,

— Geçmiş bir şey yok daha Halilciğim, dedi. Plan gene o plan!

— Kimler yürütüyor dış politikayı bugün? Saraçoğlu ile Menemencioğlu. İkisi de yeminli Sovyet düşmanı. Ordunun geniş kesimi, hele üsttekiler, Alman yanlısı toptan. Saraçoğlu'yla Menemencioğlu, İngilizlerin katında bunların diplomatı. Sovyetler'in külleri üzerinde Alman'la İngiliz anlaşacaklar diye bekliyorlar. Çabaları, kışkırtmaları bu yönde.

— Amerika savaşa girdi...

— Bir şey mi değişti? İkinci Cephe açmaya yanaşıyorlar mı? Afrika'ya çıkıyorlar!..

Alaylı bir gülümsemeyle bakıyordu. Kızacak gibi oldu Halil. Basbayağı karamsardı bu adam. Yalnızlık duygusu oturtuyor insanın içine.

— Stalin ne dedi biliyorsun.

Yanıtlamadan baktı Halil. Çok şey dedi Stalin; hangisinden söz ediyor bu?

— Bizim yaptığımız dev savaşta sizin yardımınız devede kulak bile değil, dedi. Hepsi sustular. Churchill'e sordular bunu Avam Kamarası'nda yanıt vermedi. Ne diyecek?

Savının doğruluğunu dayatan bir bakışla bir süre susup ekledi,

— Hess'i niye tutuyorlar İngiltere'de? Nasıl gitti herif oraya?

Niye mi tutuyorlar? Bıraksınlar mı? Sözü nereye getirecek!

— Evet, savaş faşizme karşı. İngiltere'nin emperyalist bir ülke olduğunu da unutmamak gerek.

— Unutan mı var?

İçerde de böyle tepeden bakar bir oğlandı bu; onun için ısınamamıştım.

— Biz unutmayız Halilciğim. Almanlar Kafkaslar'da yürüdü mü, gör sen o zaman bizimkileri! Basra'ya inmiş bir Almanya karşısında İngiltere'nin savaşı sürdüreceğine kim inanır? O yolu açmanın peşinde bunlar.

Yani? Tam kavrayamamıştı, bir şeyler çağrıştırıyordu bu sözler ya...

— Başbakan olduğunun ertesi, hemen Doğu gezisine çıktı Saraçoğlu, Sovyet sınırına. Asker tutmak zorunda bırakıyorlar orda Kızılordu'yu. Baskı politikası. Almanlara destek.

Anlamıştı. Artık dinlemiyordu Mazlum'u. Bıkmıştı bu doğrulardan. Yandaki taşa ilişti o da. Von Papen suikastıyla ilgili bir şeylere başlamıştı Mazlum ki kesti birden,

— Sorun bizim ne yapacağımız arkadaş, dedi. Bunları, üç aşağı beş yukarı konuşuyoruz biz de hep. Başka bir şey yaptığımız da yok; konuşuyoruz! Çuval gibi ağzımızdan eskiyeceğiz valla!.. Almanların Kafkaslar'ı ezip geçerek Basra'ya ineceğinden söz ediyoruz rahat ra-

hat, bir bok da yapmıyoruz. Bu mu bizim komünistliğimiz? Böyle komünistliğin ben...

Sinirli biçimde doğrulup kalktı, bir iki adım attı ne yapacağını bilmeden. Mazlum da kalktı ağırdan. Bu sinirli tepkiden hiçbir tedirginlik duymamış, dahası sevinmişti sanki. Yan yana, suskun yürümeye başladılar.

— Parti'de çalıştınız diyelim, ne yapacaksınız?

Ne mi yapacağız? Dönüp Mazlum'a baktı.

— Ne demek ne yapacağız? Parti ne isterse onu yapacağız.

— Parti ne isteyecek sizden?

Durmuş, ciddi ciddi bakıp yanıt bekleyen bu adama ne diyeceğini bilemedi birden.

— Ne demek ne isteyecek? Parti bir yol çizip...

— Bırak şimdi bunları! Yol çizip de ne yapacak parti? Onu soruyorum ben? Ya bildiri yayımlayacak, ya bülten çıkaracak. Eee?

Durup karşılıklı bakışmaya başladılar. Gene pek anlayamamıştı sözü nereye getireceğini.

— Sovyetler Birliği ölüm kalım savaşı veriyor. Tarihin ilk işçi-köylü devletini yıkacaklar diye korkuyoruz. Bülten çıkaracağız? Kaç kişi okuyacak? Biz söyleyip biz dinleyeceğiz gene. Bir de polis... Öyle mi?..

Öyle belki... de, başka ne yapabiliriz? Bir şey demesine kalmadan,

— Bak, diye aldı gene Mazlum. Dimitrov'un bir sözü var. Anahtar söz: Bir komünistin diyor, ne biçim komünist olduğunun tek ölçüsü bugün, Sovyetler Birliği'ne karşı tutumudur.

— Canım, biliyoruz bunu, ama...

— E, biliyorsan?

Karşılıklı dikilmiş, bakışıyorlardı. Ne demek istiyor bu? Mazlum'un akşam güneşinde kırpışarak üstüne dikilmiş soluk yeşil gözlerinde bir şeyler okumaya çalıştı. Karışıveriyordu çizgiler. Ne olacak, "E biliyorsam?"

— Hiçbir şey yapmayalım öyleyse!

— Olur mu öyle şey? Yapacak şey çook!

Bu adamın bakışlarındaki çetrefil yazıyı sökmenin bir yolu olmalıydı. Gene ağırdan aldı Mazlum,

— Önce, Türkiye'nin başına neler gelebilir, onu iyi anlarsak...

Gelmiş Türkiye'nin başına gelecekler, başka ne gelecek?

— Kötü şeyler bekliyor Türkiye'yi!

Kırlar boyu, yamaçtan Kuzguncuk'a doğru inerlerken anlattıkları, önce biraz düş ürünü, sonra da inandırıcı gelmeye başlamıştı Halil'e. Hükümeti elinde tutan bugünkü kadrolar Almanlara tam bağlamadılar diyelim Türkiye'yi; Ordu'nun da, Halk Partisi'nin de içinde, dışında sinsice bekleyen kaç grup vardı, kapkara oyunu punduna getirip olupbittiyle gerçekleştirecek, kapıyı ardına kadar Alman askerlerine açarak onları, tarihsel düşmanımız Moskof'un da, komünizmin de kökünü kazıyan kahramanlar, eski silah arkadaşlarımız, ulusumuzun geleneksel dostları olarak karşılayacaklar! Haraçoğlu da uzağında kalmaz bu tezgâhın. "Haraçoğlu," diyordu Saraçoğlu'na.

— Peki, İnönü?

— Paçasını kurtarabilmişse Londra'ya kalpağı atar. Avanesi de toplanır orda. Göçmen hükümet olur, savaşın sonunu beklerler. Asıl biz düşünelim, ne yaparız diye. Belki de oturur oturduğu yerde, dokunmazlar ona.

Konuşma yepyeni bir çevren açmıştı önünde. Gerçekten, biz ne yapardık o zaman? Biraz bunaltıcı ama heyecan verici bir durum.

— Bütün bunları Parti'nin düşünmesi gerekmez mi?

— Bilmem, dedi Mazlum alaylı bir gülüşle. Düşünse de yürek ister. Kaç kişi çıkar çalışacak? Hem de bugünden. Falaka malaka değil öyle, dan diye bitirirler işini adamın. Herkesin harcı mı?

Kuzguncuk deresine inmişler, bahçeler arasında geçiyorlardı.

— Bilmiyorum kimin harcıdır ama, çalışmak için o günleri beklemeyeceğiz biz.

Ürkek gözlerini çitlerin dibinde dolaşan tavuklara dikmiş minik, çirkin bir kedi yavrusunu aldı yolun kıyısından, okşadı bir iki, yandaki kapının önüne bıraktı Mazlum,

— Boşu boşuna beklemek olur mu Halilciğim, dedi.

— Peki ne yapacağız?

— Yurt savaşına hazırlanacağız; ne yapacağız!..

Dönüp kuşkuyla baktı Mazlum'a. Büyük söz meraklısı bu oğlan! Ya da... Savaş için silah gerek. Silahlanalım mı diyor bu? Başka ne anlama gelir. Nerden bulacağız silahı? Ne soracağım? Gizemli gö-

rünmek istiyor biraz da. Açık söylemez. Kuzguncuk İskelesi'ne yaklaşıyorlardı. Hava kararmaya başlamıştı. Şurda meyhaneye oturup...

— Benim Vaniköy'de bir işim var, dedi Mazlum. Şu otobüse atlayayım. On beş gün sonra uğra bana. Ankara'ya gidip döneceğim, daha önce bulamazsın.

Sallanarak yaklaşan halk otobüsünde gözü, sesini yavaşlattı,

— Bir yerleri aramayın artık, dedi. Hadi eyvallah! Görüşeceğiz.

İçinde depreşen bir sürü soruyla otobüsün arkasından bakıp kalmıştı o gün. Birkaç saat için ortaya çıkıp kaybolan uzun boylu adamın gölgesi gün günden artan ağırlığıyla üstündeydi artık. Çocuklara açmadı. Bir tek Turgut'a sözünü etti. Her şeye karşı çıkan Turgut, düşündü uzun uzun; katılıyordu namuslu biri olduğuna, kışkırtma yapıyor denemeyeceğine göre gidip ayrıntılı konuşmak gerekti adamla. On gün kadar geçince günleri saymaya başlamıştı. Önümüzdeki hafta, Pazartesi, Salı gitmeyi düşünüyordu. Hafta sonu gelme, demişti; Cumartesi, Pazar... O günler Seher'le oluyorlardı. İple çekiyordu hafta sonlarını. O günden beri en çok konuştukları konu da buydu Seher'le de. Mazlum'un söyledikleri üzerinde uzun uzun düşünüp tartışıyorlardı; yabana atılır şeyler değildi hiçbiri. Yerinde uyarılardı hiç değilse. "Yeni bir Harbiye olayı olmasın!" sözü de pek yerinde bir kaygıyı belirtiyordu. Harbiyelilerden devrimci bilince varmış bir grup öğrenci de, bizim gibi sokaklara düşüp Parti'yi aramışlar 37'de. Cup polisin kucağına! İçerdeler şimdi. Harbiye, Donanma yargılamaları ordan başlamış. Nâzımlar, Şamilovlar, Kemal Tahir, bu arada Doktor Hikmet hepsi gümbürtüye gittiler. Biz iyi ki bir torpile çarpmadık! Nerden belli?! Turgut'u almalarının altından ne çıkacağını bilmiyoruz daha. O günden beri kimseleri aradıkları yoktu ya, son bir kez de olsa Rahmi Usta'ya gitme isteğini atamıyordu kafasından. İçindeki kızgınlığa karşın elinde olmadan, saygılı bir bağlılık duyuyordu adama. Bu kadar mı etkilemişti! Değildi, Parti'ydi etkileyen. Görüp tanıdıkları içinde TKP'nin simgesi diye baktığı tek kişi oydu. Moskova'da okumuş; yıllarca kalmış orda. Merkez Komitesi'nde olduğu kesin. Mazlum'la konuşup tam kavrayınca durumu, gidip onunla da... Doğru olur muydu? Ne Mazlum iyi bakardı böyle bir davranışa, ola ki ne de o. Mazlum açıklık getirip inandırıcı biçimde kor da sorunu, işe koyulurlarsa gereksiz bir gevezelikti artık.

İşe koyulmadan giderim ben de! Bunu Seher'le de konuşayım bir. Bana bırakır nasıl olsa. Bana çok bağlı; her konuda güveni var. Benim de ona var. Ne iyi oldu rastladığımız birbirimize. Yaşam rastlantı demek belki de. Mazlum'a rastlamam da öyle değil mi? Bakalım bu rastlantıdan ne rastlantılar çıkacak? Şu tramvaya yetişmem bile rastlantı; araba önünü kesmese kaçıp gittiydi. Arka sahanlıkta sırtını kapı yanına dayayıp dışarları, inip binen insanları seyretmek İstanbul'da yaşamanın tadı bir tür. Hava da pırıl pırıl. Ama çivi gibi. Kışın, otuz iki dişi ortada uzaktan gülmesi bu. Seher de güldü mü, sıcacık dudaklarının kıstırdığı mercan gibi dişleriyle içime sokasım geliyor. Baharın gülmesi onunki. Ölçüyü kaçırıyorum ben bu kızda. Devrimcilikte böylesine bağlılık biraz... Devrimci insan değil mi be? Yolunu bekleyen bir sürü alçaklıkla boğuşmayı öne almış insan. Biz ne yapıyoruz? Keyfimizi mi öne alıyoruz? Göreceğiz. Tramvay Ordu Caddesi'nden koşturarak inerken ortada iki yanlı dizilmiş çınarların, atkestanesi ağaçlarının uzunca boylu, lacivert giysili biriyle göz göze geldiler birden. Polis miydi? Birinci Şube'de, Kara Kemal diye birinden söz ederler; onun tanımına uyuyor, orta yaşlı, uzunca boylu, beygir suratlı. Kuruntu seninki, rastlantı değil! Polis olmuş bana ne? Sokakta yürüyen biri. Ağırlaşan tramvaya koşarak yetişti, arka vagona atladı adam. Keşke orda olsaydım, bilet almaz onlar. Biletçiye kaş göz ederler, tamam. Diyelim polis; beni mi izliyor? Tanıyor belki, sahanlıkta görünce... Torpile çarpmak dedikleri benimki. Herife iş çıkardık. Şimdi ne yapacaktı? Seher'le buluşmaya gidiyordu. Cumartesiydi, Seher izne çıkıyordu bugün; Çapa durağından alacaktı onu. Yetişebilmişse, Halil'i görünce o atlayacaktı tramvaya; değilse inip bekleyecekti. Bu herif peşine takılmışsa nasıl yapacaktı şimdi? İnip bir sonraki tramvayı mı bekleseydi? Teyzesinden dün aldığı iki liradan altmış beş kuruş kalmıştı cebinde. Bileti yakıp yeni bilet almaya kalkmak, hem de alt yanı bir kuşku üstüne, hiç gelmiyordu içinden. Bir durak önce inerim, bakalım herif de... Seher durakta bekliyorsa bir bilet zarardayız gene! Allah kahretsin bu parasızlığı. Kafası ışıdı birden. Gülecekti. Neydi bu ürkü? Seher'le buluşmasını mı saklıyordu? Evlenmeyi düşünüyoruz; aman polis görmesin! Peşimize takılırsa iyi değil ama, takılsın bakalım. Niye değil? Seher'in davranışını görmek açısından iyi belki de. Sınav bir tür. Saçmaladığını düşünüp

canı sıkıldı. Okulda iş açarlarsa başına! Saklamayacağız ama, durduk yerde de... Seher yoktu durağa geldiklerinde. Adam da inmemişti; yoktu görünürde. Kalkınca atladı tramvaydan; Şehremini'ye doğru yürüdü. Durup bakmaya başlamıştı ki lacivertli herifin de atladığını gördü uzaktaki tramvaydan. Tamam, oydu. Gureba Hastanesi önündeki durağın kalabalığına karışmıştı hemen. Belki de hastası var, görmeye gitti. Polis diye tutturdun. Her laci'liyi polis sanırsan... İkircikli bakıp durduğu yerde Seher'in sesine döndü, içine sevinç dolduran bir irkilmeyle.

— Merhaba, görmedin mi beni?

— Gördüm işte!

Seher'in bütün yüzüne yayılan sıcak gülümseme kaygılarını dağıtmıştı.

— El salladım sana, dedi. Kapıdaydım. Yeni çıkıyordum. Dalmışsın...

Bir şey demedi. Avcunda tutuğu minik ellerini biraz daha sıktı.

— Ne yapalım şimdi?

— Atlarız bir tramvaya, dedi Halil.

Topkapı dışına çıkmayı tasarlamışlardı geçen hafta hava iyi olursa.

— Hava biraz soğuk ama...

— Yok ondan değil, dedi Seher. Ben pek dolaşamam.

Kızarmıştı gülümseyen yüzü.

— Şey mi yoksa?

Daha da utangaç gülümsemeyle başını salladı Seher,

— Hımm...

Sevinmişti Halil; gecikmiş ay durumunu kaygı ile bekliyorlardı son günler.

— Haydi gözümüz aydın, dedi.

— Evet, dedi Seher. Öyle korkuyordum ki... Neyse. Beyoğlu'na çıkalım istersen. Paramız var. Ablam on lira yollamış...

— Çıkalım, dedi. Senin paranı yemeyelim ama.

Yarı şaka kışkırtmayı aynı biçimde karşıladı Seher.

— Sakın! dedi. Verir miyim ki!..

Senin benim günlerini çoktan aşmışlardı. Gene de bir yadırgama duyuyordu Seher'in parasını harcarlarken. Temel gereksinimleri

için, yılda birkaç kez ablasının gönderdiği üç beş kuruşu kızın elinden almak sömürü değil de neydi? Öyle verecen ki, ben ondan bir şey aldım mı mutlu oluyor. Paraysa, ben mutsuz oluyorum. Bırak bu saçmalıkları da bu güzel günün tadını çıkarmaya bak. İlerde çok arayacağız belki. Topkapı'dan gelen tramvayı görünce koşturur gibi karşı durağa geçip itiş kakış girdiler ön vagona. Kalabalığın ortasında, birbirlerinden biraz uzakça sıkışıp kalmışlardı. Aksaray'da tramvay gevşer gibi oldu inenlerle, yan yana geldiler ya sıkışıktı gene. Beyazıt'a vardıklarında, yüzü sıkıntıdan kızarmıştı Seher'in,

— İnelim istersen, dedi.

İndiler. Ne yapacaklardı Beyazıt'ta? Üniversite bahçesine gidip çamlar altında oturmak, konuşup ara sıra kaçamak öpüşmek iyiydi; Cumartesi bugün, tenhadır da, hava güzel ama, bayağı soğuk esiyor, kızı hasta ederiz. Üstünde kollu, yelek gibi soluk mavi bir bluz var.

— Hadi şurda tatlı yiyelim, dedi Seher. hem de düşünürüz ne yapacağımızı.

Tatlıyı sevmez pek, benim için istiyor. Yolun kıyısından Çarşıkapı'ya doğru yürürlerken sağdaki muhallebici vitrinindeki tatlılara bakıp durmuştu. Girdiler. Dipteki kuytu, loş salona geçip oturdular.

— Ben bir çorba içeceğim önce, dedi. Sen?

Sütlaç söyledi Halil de. Garson gidince,

— Biraz da niye indim biliyor musun? dedi Seher. Geçen hafta buldum sutyenimde, okula döndüğüm akşam. Tramvaydan aldım! Sinir bastı. Saçlarımı tara tara; çamaşırları kaynat!.. Gülerek ekledi hemen,

— Neyse, tifüs olmadım daha!

Heyecanlı anlatışına gülerek bakıyordu Halil de,

— Ohoo, dedi? Her bitlenen tifüs olsaydı...

Yoksul toplumda bitten doğal ne var! Hangi gün eksik olmuş bit Anadolu'da? Tifüs de doğal, savaş sırası bu. Salgınmış. Bir ateş gezindi içinde; ya hastalanırsa bu kız!..

— Ne oldu? Yeni bir şey var mı?

— Yok, dedi Halil. Pazartesi gideceğim dedim ya. Mazlum dönmedi daha Ankara'dan. Sende haber?

— Söyledim. En büyük haberim bitlenmek! Dersler gidiyor işte. Ablamdan mektup var. Falan filan... Stalingrad düşmedi değil mi?

— Niye düşsün? dedi Halil. Temiz bir sopa çekiyor Kızılordu faşistlere. Hitler'in mezarı orda kazılıyor; göreceksin!

— Bizde bir faşist herif var, hani söyledimdi, tarihçi; hiçbir güç Alman ordularını ordan geri çeviremez, dedi.

— Ötekiler ne dedi?

— Çocuklar mı? Bizim kızlar? Ne diyecekler? Koyun gibi dinler onlar. Ben bir şeyler söyleyeyim, dedim. Söyleyeceğim de ne olacak? Sustum. Öyle de canım sıkılıyor ki...

— İyi etmişsin, dedi Halil. Damgalamasınlar.

— Yalnız, bir kız var, biraz deli bozuk demiştim hani, Muradiye. Bu soğukta donarlar orda, dedi. Duramaz dönerler.

Gülüyordu. Halil de güldü.

— Ne dediler?

— Hiç, güldü herkes... Nereye gidelim şimdi?

— Bilmem. Şehzadebaşı'na gidip bir sinemaya girelim mi?

Saat üçe geliyordu muhallebiciden çıktıklarında.

— Ağır ağır yürüyelim istersen, dedi Seher. Mahmutpaşa'ya iner iz. Mendil bakalım. Hiç mendilim kalmadı... Öyle güzel bir film de yok...

Karşıya geçtiler. Beyazıt Camiisi'nin önünden Kazancılar Çarşısı'na doğru yürürlerken yanı sıra giden çıtı pıtı kıza baktı Halil; içinde bir şeyler kaynaşıyordu. Salt yatma isteği değil –onu da istiyordu, hem de çok istiyordu– yan yana yürümek, birlikte olmak, bir şeyler söyleyip yanıt almak ondan, bu minicik gövdeden yayılan ısının alanı içinde olmaktı onu alıp götüren şey. Nereye dek götürecekti bakalım?

— Durumun nasıl? dedi Seher. Beş altı lira verebilirim; kalanı yeter bana.

Güldü Halil,

— Olmaz, ben hepsini isterim!

Seher bir şeyler diyordu ki aldı gene,

— Muhallebicide verdiğin yetmedi mi? dedi. Nasıl pahalanmış! Şekeri de azdı sütlacın.

— Koyduklarına şükür. Beş yüz otuz şeker... Çayı kuru üzümle içiyorlarmış... Sen şu beş lirayı al!

Uzattığı beş liraya baktı Halil.

— Koy onu çantana, dedi. Turgut'tan alırım ben. Patron o şimdi, biliyorsun. Uğrayacağım bu akşam.

Öyle bir şey düşünmemişti, niye söylüyordu bu yalanı? Gidersin, yalan söylemiş olmaktan kurtulursun! Kulakmemeleri nasıl kızarmış soğuktan. Eğilip öpsem! Esnaf, çırağı, kalfası peşimize düşsün! Sokakta öpüşürlermiş Avrupa'da, Paris'te filan. Bizde, hele Anadolu'da, kız bir kez sağlama, orospu artık; öpüştüğü oğlan bile yüz çevirir. Büyük kent, burda kaynayıp gidiyor gene. Bu kimseyle öpüşmüş müdür acaba? Öpüşmemiş; dedi ya! Evet, hiç öpüşmedim, dedi. Kuşku mu var içinde? Ayıp ulan! Yok canım, niye yalan söylesin? Ne olacak öpüşmüş olursa yani? Öpüşmemiş demek. Kazancılar'dan Mercan'a dönüp Rıza Paşa Yokuşu'na doğru inerlerken yanda dizilmiş işyerlerinin vitrinlerinde asılı resmi giysilere, şapkalara bakıyordu. Subay şapkaları, mankenlere giydirilmiş demirli, yıldızlı apoletleriyle ceketler, takım üniformalar. Bir de askerlik var başımızda. Fakülte'ye kaydını yeniletmemiş olsa, hiç bakmaz alırlardı. Ben askere gidersem bu kız ne olacak? O kaldı düşünülecek! Bu yıl öğretmen çıkınca bakalım nereye gidecek? Gerçekten o var bir de. Ad çektirirlermiş okul bitince; yakın bir yeri çekse! Evlensek burda kalmasına yararı olur mu? Bunları konuşmamız gerek. Nasıl konuşacağız? Bir vitrinin önünde durup bakmaya başlayınca Seher, şaşırdı. nesini ilginç buldu bu polis, asker kemerlerinin, kayışlarının? Acı içinde buruşturduğu yüzünü görünce anladı hemen. Ay günlerinde çok sancısı oluyordu.

— Bağışla, dedi. Geçiştirmek için böyle ara sıra...

— Oturalım bir yerde. Sen yürüyemeyeceksin.

Biraz daha yüzünü buruşturarak vitrine bakar gibi durdu,

— Geçer şimdi, dedi Seher. Yürürüm.

Doğanın, bebek korkusundan kurtaran acılı muştusu bu güzel günde tat tuz bırakmayacaktı anlaşılan. Gidip yatsa bu kız. Yarın biraz daha iyi olur belki. Nasıl da istemiyordu gitmesini. Bir evimiz olsaydı şimdi. Seher uzanırdı. Ben de... Sen de? Ne güzel; konuşurduk, bir şeyler okurduk. Kız hasta, ne yapacağız? Başka da bir şey yapamazdık. Öpüşürdük. Öpüşmekle başlar, ondan sonra da...

Ne güzel kız bu, ne içten. Acı çekişiyle bile sevecen.

— Ben yarın çıkamam sanıyorum, dedi Seher.

Yapılacak bir iki ödevi de varmış ya asıl bu durum... Mahmutpaşa'ya inince ne işportaları dolaşmayı, ne dükkânlara girip çıkmayı gözü yemedi Seher'in. Mendilden de vazgeçmişti. Sultanhamam'dan Yenicami'ye inerlerken soldaki büyük, ünlü muhallebici Hacı Recep'in kapısına geldiklerini görünce durup girsek mi gibisine Halil'e baktı. Çekingen, utangaçtı. Beyazıt'takinden çıkıp Sirkeci'deki muhallebiciye girmek saçmaydı ya, kız yürüyemiyorsa ne yapacaktı? Aşağısı kalabalıktı, yukarki salona çıktılar. Masada pilav yiyen yaşlıca bir adamdan başka kimse yoktu yukarda. Yüksek pencere önündeki aydınlık bir köşeye geçip karşılıklı oturur oturmaz gelen garsona salep söyledi Seher, tuvaleti sordu. Kalkıp elinde çantasıyla garsonun peşi sıra yürüdü. Halil de salep söylemişti. Garson dolu tepsiyle geliyordu ki, Seher de göründü. Karşıdaki yerine geçerken,

— Seni de kapattım, dedi, bu güzel günde.

— Yo, dedi Halil. Niye? Ne güzel burası, aydınlık.

Gerçekten de güzel geliyordu artık. Doya doya seyrederdi Seher'in, minyatürlerin üzüm gözlü kızlarına benzeyen, ince oya gibi işlenmiş yüzünü. Salepleri de yudumlarız böyle karşılıklı. Uzun da konuşuruz. Bir süre suskun kaldılar gene de.

— İyi ki salep güğümü gözüme çarptı aşağıda girerken!

Sıcak salepe övgüyle övünme karışımı sözünü, Halil'in dalgın bir baş sallamasıyla karşılaması Seher'i çekingen bir bekleyişe döndürdü yeniden.

— Kendimizle ilgili çoğu şeyi konuşmadık.

Seher gözlerini dikmiş, ilgiyle bekliyordu.

— Ben bir iş arayayım diyorum. Biraz paramız olsun ki, bir ev kuralım. Bir küçük oda filan hiç değilse. Bu yıl okulu bitirince sen, ne olur bilmiyoruz ama, bakarsın, değil mi, yakınlarda bir yere filan...

— Hiç sanmıyorum, dedi Seher. Daha çok Orta Anadolu diyorlar bu yıl...

— İyi ya, Ankara olur bir bakarsın! Ankara'ya yerleşiriz.

İçten söylemiyordu. Devrimci çalışmanın odaklandığı yer İstanbul'du, onu da biliyordu. bütün arkadaşlar da burda. Ne yapalım?

— Şimdiden ne söylesek boş, dedi Seher. Ama sen bir işe girebilsen iyi olur. Fakülte'yi ne yapacaksın?

— Çalışmama engel değil Fakülte, dedi. Devam zorunluluğu yok. Sınavlara girerim istersem.

Kendi de pek inanmıyordu söylerken işi böyle yürütebileceğine. Seher'in bakışlarındaki sevecen pırıltıdan inanıp inanmadığını anlamak kolay değildi.

— Önemli olan, devrimci çalışmayı aksatmamak, dedi. İşe başladık mı geceli gündüzlü vermek gerek kendini. Öyle boş saatlerde olmaz o iş. Ne diyor Lenin, yalnız sindirim saatlerinde değil tüm yaşamının her ânında düşüneceksin devrimi.

Ses çıkarmadan başını önüne eğdi Seher. İnanmıyordu bu kız bana.

— Turgut işe girdi; zorunluydu biliyorsun, ablası filan var, bütün günü dolu çocuğun. Gerçi biz şimdi onu biraz uzak tutuyoruz ama, polise aldılar diye, aslında da vakti yok hiç. Öteki arkadaşlar da öyle. Çoğu bitiriyor, bırakamazlar. Ohannes bu yıl doktor olacak; başını kaşımaya vakti yok. Ötekiler desen...

Ötekilerin de adını verecekti, aydı birden. Ohannes'i söylemesi de iyi olmamıştı. Onun da örgütten olduğunu öğrendi. Öğrendiyse öğrendi, polis değil ya bu kız.

— İş daha çok bana düşüyor yani...

Devrimci çalışmadaki belirgin yerini vurgulamanın alçakgönüllüce bir davranış olmadığını düşünüp canı sıkıldı. Ben böyle övünmek için filan söylemiyorum ki. Ama Seher de bilsin yani...

— İlerde ne olur belli olmaz. Birlikte geçeriz gizliye belki de.

Seher'i kendine ne denli yakın konumda gördüğünü belirtmek için söylediği sözü bir takılmayla pekiştirdi,

— Öğretmenliği de başkaları yapsın!

Masa üzerindeki elini avuçları içine aldı Seher'in, sıktı. Birbirlerine güvenle bağlı olmanın mutluluğunu uzun süre göz göze bakışarak bölüşmeye çalıştılar. Birden ayrımına vardı Halil; canı sıkılıyordu! Bu el ele duygulu bakışmalar da, başkalarında görse alaya alınacak kadar gülünçtü. Dudaklarıyla bir öpücük gönderdi Seher'e, belli belirsiz yanıtladı o da. Bu da mı gülünçtü? Seher de mi böyle duyumsuyordu? Tutamadı,

— Beni seviyor musun? dedi.

— Çok... Sen?

Bu kız niye hep böyle kısa kısa konuşur?

— Çok çok çok seviyorum. Büyük kavgamı sevdiğim gibi seviyorum seni.

Yüzü sevinç dolu bir gülücükle pembeleşti Seher'in,

— Ben de dedi, yavaşça, utanır gibi.

Hem kızıyor, hem mutluluk duyuyordu kızın şu ürkek ürkek bakışından. Üstünde yerleşmiş aile baskısından kurtulamıyor sanki bir türlü! Öyle de değildi bildiği. Babası çoktan ölmüştü; Edremit'te bir elektrikçiyle evli ablasından da, onun yanında kalan annesinden de çekindiği yoktu pek. Koca tatilde ancak iki hafta kalmıştı yanlarında; işlerim var deyip İstanbul'a, okula, aslında Halil'e dönmüştü. Yapısı böyle demek. Davranışı soylu kızın! Bazı kızlar yırtık olur; mahalle kızı dedikleri. Öyle mi olsaydı bu da? İster miyim hiç?

— Biliyorsun, Fransız donanması intihar etti Toulon'da. Almanlar kente girince...

— Radyodan duydum, dedi Seher.

— Mareşal Petain-Laval ortaklığı Fransa'nın tümüne yayılmalarına engel olamadı Almanların, İtalyanların. Aslında onlar kışkırttı belki de. Yeraltı savaşı kıran kırana Fransa'da. Yurtseverlerin savaşı...

— Ne biçim yurtseverlik?

Halil biraz şaşırmış baktı,

— Donanmayı diyorum, dedi Seher. Batıracaklarına, kaçıp Almanlara karşı savaşa katılsalardı ya...

Duraladı Halil. O da düşünmüştü bunu.

— Onlar da o kadar yurtsever demek, dedi. Neyse, Nazilerin eline geçmedi.

Bir sessizlikten sonra gene aldı,

— Bize de oynayabilirler aynı oyunu. Hem de daha alçakça. Soru dolu gözlerle bakan Seher'e düşünme payı bırakır gibi araladı biraz,

— Haraçoğlu'nun (Mazlum'dan duyduğu bu sözü pek beğenmişti), Menemencioğlu'nun elinde bugün Türkiye. Sovyet düşmanı bunlar, yeminli. İngilizlere açık açık söylemişler biz Sovyetler'in yenilmesini istiyoruz diye. Turgutların gazete patronu var bir herif, bir ayağı Ankara'da, o söylemiş. Daha kötülere yol açar bunlar bu

kafayla. Mareşal desen zaten yobaz; çevresi faşist Alman yanlıları bütün. Valisi, bir sabah kalkarız ki, Alman askerleri ortalıkta dolaşıp duruyor!

Konuştukça daha çok inanıyordu söylediklerine. Olmayacak şey değildi ki. İlle de bu biçim olması gerekmezdi. Diyelim darbe yapıp Saraçoğlu'nu devirdiler. Neyi devirecekler? İt itin kuyruğuna basar mı? Öyle biçiminde çekilir ki...

— Bütün yurtseverler kampa.

— Peki, ne yapacağız o zaman?

Seher'in kaygılı bakışına dalıp kaldı bir süre.

— Evet, dedi. Ne yapacağız? Bugünden düşünmezsek elimiz böğrümüzde kaldık gitti. Herifler bizi armut gibi toplar kıpırdamamıza kalmadan.

Gizemli bir suskunluktan sonra daha da gizemli ekledi,

— Önlemini alacağız herhalde.

Önlemin ne, nasıl olacağını kendi de bilmiyordu. Mazlum'la konuşacaklardı bunları. Hem istiyor, hem istemiyordu Seher'in sormasını. Sormadı Seher de. Yüzü sancıyla kırışmaya başladı gene. Kalktı, tuvalete gitti. Kadın olmak ne güç şey! Bin kez gelsem dünyaya, kadın olarak gelmeyi istemem. Dönüşte, biraz sararmış gibiydi Seher.

— Bağışla, dedi üzgün, utangaç. Gidip yatmam gerek benim.

Çıktılar muhallebiciden. Arkada, Bahçekapı'da tramvaya binip arkadaki boş koltuklardan birine oturdular küskün gibi sessizce. Yol boyunca da konuşmadılar pek. Ne konuşacaklardı dolup boşalan tramvayda? Konuşmaktan utanıp sıkılıyor gibiydi Seher. Herkesin kulağının üstlerinde olduğu böyle bir yerde söyleyecek şeyi yoktu Halil'in de. Canı sıkkındı, hiç böyle düşlememişti bugünü.

— Ben burda ineyim mi? dedi. Beyazıt'a geldiklerinde. Turgut'a uğrayacağım.

Uysalca bir başını sallayışı vardı Seher'in kucaklayıp göğsüne bastırmak geldi içinden. Yarın aynı saatte gelip Çapa'daki durakta bekleyecekti bir süre. Mutlu, utangaç, bir gülümsemeyle gözlerini kırpıp ona da başını salladı Seher. Belli ki, üzgün kız da. Ne yapsın? Saat altıyı geçiyordu Beyazıt'ta indiğinde. En iyisi yürümekti Fatih'e doğru. Hem bilet parasından, hem tramvaydaki itiş kakıştan kurtulurdu. Bitlenmek takıldı gene aklına. Tifüse yakalandın mı işin bitti.

Bir de bakarsın gelip bulmuş seni, hiçbir şey yapamadan çek git dünyadan pisi pisine. Ne boktan şey! Nasıl tuzaklar içindeyiz! Bir yanda polis! Bir yanda tifüs! Güldü. Turgut gelmiştir bu saatte. Bakalım parası var mı oğlanın? Vezneciler'den Şehzadebaşı'na doğru yürürken, arkadan gelen Edirnekapı tramvayına dönüp bakınca duraladı birden. Epey geride gölge gibi bir adam görünüp kaybolmuştu sanki. Gündüzki lacivert giysili adamı anımsadı birden; O muydu? Yoksa bizi izlediler bütün gün de uyuduk mu? Sanmıyordu. Mercan'dan inerlerken, Seher'e sezdirmeden ara sıra dönüp gerileri yoklamıştı. Hacı Recep'e girerlerken de durup şöyle bir yöresine bakmıştı kapıda; kuşku uyandıracak bir şey yoktu. Gölge dediği de, bir uzunca boylu adam geride dükkâna mı girdi nedir? Kuruntuya da kaptırmayalım. Peşinde biri varsa Turgut'a gitmek de eşeklik olur ya! İnen karanlıkla birlikte hava da soğumuştu iyiden iyiye. Keşke pardösümü giyseydim. Korkudan ürperecek değilim herhalde; soğuktan bu! Yürüyünce ısınırım. Çabukça yürüyüp sinemaları geçti. Şehzadebaşı Camiisi'nin köşesinden Yüksek Öğretmen Okulu'na giren sokağın başına gelince saptı. Hemen sağdaki bir eski kapı boşluğuna girip beklemeye başladı. Loş sokaktan birileri gelip gitti ya, öyle laci giysili, gündüzki herife benzer ya da kuşku uyandıracak görünümde değildi hiçbiri. Az ilerdeki caddeden iki yanlı, dolu dolu tramvaylar gelip geçiyordu paldır küldür. Caddeye çıktı, Fatih'e doğru koşturur gibi yürümeye başladı yeniden. Gitmese miydi Turgut'a? Buraya kadar geldikten sonra, aslı astarı olmayan bir kuşkuyla dönmek de saçmanın saçmasıydı. Fatih'ten sonra, ortası ağaçlı bulvara dönen geniş yola çıkınca yavaşladı; arada bir arkasına göz atarak Malta'ya doğru bir süre gidip de aşağıya sapacağı köşeye gelince durdu, bir bir baktı gelen tek tük kişiye (olmayacak birini de Turgut'a benzetmişti!) döndü köşeyi, Turgutlara doğru yürüdü çabuk çabuk. Apartmanın kapısına varınca durup bir daha denetledi loş sokakta ardını, girdi içeri. Merdivenler karanlıktı; duvara tutunarak yordamla arayıp indi basamakları, zilé bastı. Ses yoktu içerde. Evde değil bunlar! Bir süre bekledikten sonra bir daha, uzunca çaldı. Dönüyordu ki, derinlerde ayak tıpırtılarıyla duraladı. Yukarı kattan mı? Biri geliyor kapıya. Mediha Abla'dır. Kilit sesinden sonra kapı aralandı; Mediha'nın silik görüntüsü belirdi loş sofada.

— Merhaba Mediha Abla! Rahatsız ettim. Turgut yok mu?

Şaşalayıp kaldı bunları söylerken de. Üstünde bu kadının şey mi bu? Ne biçim böyle saçı başı? Yıkanıyor muymuş? Niye geldim ben! Boş boş bakan Mediha'nın gözlerinde garip sevinç pırıltısı belirdi. Çekilip açtı kapıyı,

— Gir, dedi. Gir hadi...

Kafasına saldıran bin bir uyarının çelişkisinde şaşkın duraladı bir an; nasıl yaptığını bilmeden, geri giden ayaklarını sürüyerek, gözlerini üstüne dikmiş Mediha'nın önünden geçip, girdi içeri.

Kapıyı yavaşça kapattı Mediha, oturma odası diye kullanılan genişçe holde tedirgin duralamış bekleyen Halil'e döndü, başıyla Turgut'un oda kapısını gösterip,

— Oraya baksana, dedi. Yoktur Turgut. Gider o, durmaz ki...

Gidip kapalı kapıyı açarak baksın mı, bakmasın mı; Mediha'nın bakışları kadar sönük sözlerini nasıl yorumlasın? Bilemeden kalakalmış Halil'e boş gözlerini dikti gene.

— Otur, dedi Mediha, Turgut yok. Serpil de sordu. Yok Turgut...

İkirciklik içinde köşeye dayalı divana usulca iliştı Halil. Karşı sandalyeye oturdu Mediha da. Gözlerinde aynı boş bakışla birden ayrımına varmış gibi, üstündeki benekli mor sabahlığın önünü çekiştirerek örtmeye çalıştı. Yukardan aşağı dizili düğmeleri ilikledi; çözüp yeniden ilikledi kimilerini birkaç kez. Yaptığı işi unutmuş gibi bir süre duraklayıp kaldı öylece. Gözleri, ne yapacağını bilemeden çekingenlikle bakan Halil'e ilişince de silik bir gülümseme gezindi dudak kıyılarında, gözleri usulca bir yana kayıp saplandı gene. Yavaşça toparlanmaya çalıştı Halil. İlk gördüğünden bu yana suskunluğu hep ağır basan kişiliğiyle saygılı bir çekingenlik uyandırmıştı bu kadın. Bir şeyi anımsadı birden; evet, ilk kez yalnız görüyordu Mediha'yı evde. Hiç birlikte olmamışlardı böyle tek başlarına. Ya Turgut, Serpil vardı ya da tanımadığı birileri; Serpil'in arkadaşları çocuklar filan. Nihat'laydılar ilk gelişlerinde de, anımsıyordu. Pek söze karışmamış; oturup dinlemiş, çocuklarla uğraşmıştı. Bezden bebek yapıyordu onlara bir keresinde. Böyleydi de gözümden kaçtı belki!

— Nasılsınız Mediha Abla, dedi sesindeki heyecanlı kısıklığı pek de bastıramadan. Turgut'a bir uğrayayım, dedim. Görüşemedik epeydir. İyisiniz değil mi?

Soruyla uyanıp başını kaldırdı Mediha, boş boş baktı,

— İyi, dedi rengini yitirmiş bir sesle. Serpil okula başladı.

Durdu bir süre,

— Manisa'ya gitmeyeceğiz, dedi aynı sönük bakışıyla.

Manisa'ya gitmeyecekler miymiş? Kalksa mıydı hemen?

— Bağlar kurumuş! Ne bileyim yaktım işte. Asılacak dediler...

Başını belli belirsiz bir iki sallayıp sustu gene. Umarsızlık içinde öylece bakıp duruyordu Halil. Ne demeliydi, bağlar kurumuşsa? Hem ne anlamaydı bu sözler şimdi? Söylenenleri duymamış gibi kalktı birden,

— Arkadaşlar bekliyorlar beni, dedi. Üzmeyin kendinizi. Canınız sağ olsun; bağlar yeşerir gene. Selam söyleyin Turgut'a. Ben gene uğrarım Mediha Abla. Hoşça kalın!

Sözleri bir tekerleme gibi sıralayarak kendini kapıya atıp merdivenleri çıkmaya başladığında Mediha'nın ne dediğini, bir şey deyip demediğini bile anımsamıyordu. Apartmanın kapısından çıkınca durup kaygılı bir kurtulmuşluk duygusuyla sokağa, Turgutların zemin katındaki ışığa baktı. Ağır ağır yürümeye başladı. Turgut'u bulup konuşmak gerekti bir an önce. Ne konuşacaktı? Onu da bilemiyordu.

Yavaşlayan trenin bir sarsıntıdan sonra duruvermesiyle gözlerini açtı. Bilecik'e mi gelmişlerdi? Başucundaki lambayı yakıp saatine baktı; beşe yirmi vardı. yandaki kompartımandan horultular geliyordu. Eşref Bey'dir. Uyudu mu top atsalar duymazmış; restoranda övünerek söylüyordu akşam. O kadar içkiye top ne yapar! Güç yürüyordu yataklının koridorunda. "İyi geceler Gaal..." Sonunu getiremeden düşer gibi dalmıştı yandaki kompartımana. On biri geçiyordu yattığımızda; ben de kötü uyudum sayılmaz. Tren yavaştan kımıldayıp gittikçe artan sarsıntılarla yola koyuldu yeniden. Doğruldu, muşamba perdeyi çekti yukarı. çevresinde gezinen ak bulutlarla dolunay vardı gökte; trenin koşturarak geçtiği dereler, tepeler, kırlar ay ışığına boyanmıştı. Gene gecikmeli gidecek bu tren. Hangi gün vaktinde gitti ki? On birde, Park Otel'de buluşması vardı Leverkuhn'la. Canı sıkkındı. İşlerdeki üst üste kimi tersliklerden pek etkilenmemişti; Necla takıntısından bir türlü kurtaramıyordu kendini. Mükerrem Hanım

Hüsnümelek Beylere, bu işin olmayacağını ağlayarak bildirmiş sonunda. Evlenmeyecekmiş Necla! Söylemiyorlardı ya; evden ayrılmış, bir arkadaşıyla kalıyormuş Beyazıt'ta, bir evde. Bunu İstanbul güvenliğine yerleşen Sait'ten aylar önce öğrenmişti. Eşref Bey'le konuşmuyorlardı bu konuyu. Yalnız onun da, her şeye boş verir görünümü altında saklamaya çalıştığı bir yıkıntısı vardı. Dün gece, bir ara nasıl geldiyse, "Sakın bir çocuk yapma Galip Bey" demişti acılı bir gülümseyişle. "En az üç çocuk yap yapacaksan!" Sonra gene alaya vurarak "En iyisi hiç yapmayacaksın!" deyip kahkahayı basmış, kadehini bir dikişte bitirmişti. İçmeden gülmez bu adam. Kızına söz geçirememenin kırgınlığıyla benden özür dileme gösterisiydi dün geceki bir tür, masadakilere sezdirmeden. İçten ne ölçüde acı çektiği bilinemez ya, aldırmazlığı, konumuna güveninden güç alıyordu bu adamın. Bakalım ne kadar sürecek bu güven? Belki de en önemli aşamasına gelinmişti savaşın. Alman orduları kanlı boğuşmalardan sonra Rostov'u geçmiş, Stalingrad'a yönelmişlerdi uçar gibi. İşe artık Türklerin de karışmasını bekler bir görünümleri yoktu Almanların. Daha Berlin'deyken ayrımına vardığı Alman Dışişleri'yle Ostministerium (Doğu Bakanlığı) arasındaki gün günden gelişen çelişkide, Ostministerium'un ağır basmasının ürünüydü bu ilgisizlik. Başa oturmuş Rosenberg kendi imparatorluğunun işlerine Führer'den başkasının karışmasına izin vermiyordu. Bu da daha önce Dışişleri'nce yürütülmüş birçok işin yüzüstü bırakılmasını ya da savsaklanmasını zorunlu kılıyor olmalıydı. İstanbul'a geldiği günler görüştüğü Nuri Paşa'yı, Almanlara karşı büyük kızgınlık içinde bulmuştu. Boşuna zaman kaybına neden oluyorlardı bu aptal Almanlar! Rusya seferinin ön hazırlık döneminde Papen'le bir günler yaptıkları gizli konuşmalara da uymuyordu tutumları. Turancılar, Rusya'daki halkların antikomünist önderleri de, Alman ordularının yanı sıra görevlerinin başına yürümeliydiler. Akılları politikaya ermezdi bu sersem Almanların. Birinci Dünya Savaşı'nı da bu yüzden yitirmişlerdi. Paşa'nın bu kızgın atıp tutmaları, Almanya'da, Rosenberg'le yaptığı görüşmeden eli boş dönmesinden geliyordu kuşkusuz. Türklere, Türklerce salık verilmiş kişilere, özellikle Rusya tasarılarında artık güven beslemedikleri belliydi Almanların. Türk-Tatarların, Turancıların bağımsızlık düşlerinden giderek tedirginlik duyuyorlardı. Önceleri, Türk Genel-

kurmayı'na, Hükümeti'ne Papen'ce yapılmış, Rusya Türklerinin önderi olmak gibi çekici kışkırtmalar, Kırım'ı bir iki ayda ele geçirmiş, Kafkaslar'a, Stalingrad'a Alman ordusunun akışını gören Rosenbergcilerce gereksiz özveriydi bugün. Bir biçimde güçlenecek Türkiye'nin ilerde baş ağrısı olmasına yol açmakta ne yarar vardı? Böyle düşünmelerine yanlış da denemezdi kendi açılarından. Bir kez üstünlüklerine inanıyorlardı adamlar. Galip de inanıyordu; kuşkusuz üstün bir yanları vardı Almanların. Olağanüstü düzenli çalışmalarındaki akıllı yöntemle herkesten daha verimli sonuçlara gittikleri söz götürmezdi. Ne özverilerle dev gibi bir endüstri kurmuşlar, dünyayı titreten bir ordu yaratmışlardı; ülkelerine sığmayınca daracık sınırlarını çiğneyip aşmak da haklarıydı. Bugünler, Felsefe Bölümü'nde profesörlüğünü bekleyen arkadaşı Mansur Raşit, "Her ulus, gerçek ulus bilincine varmışsa kendini üstün görür" demişti. Almanlar nice acı deneylerden sonra akıllılık edip bir kurama dayandırıyorlardı bunu. Aynı şeyi biz de yapabilirdik. Uyanmanın artık bizde de başlamış olduğunu görüyor, seviniyordu. "Her ırkın üstünde Türk ırkı," diye yayınlar dolanıyordu ortalarda. Ulusçuluğu Anadolu bağıyla alan bir kesim bunlara biraz uzak bakıyor, yaygaracı buluyorsa da önemli gelişmeydi başlayan. Dün gece, Ziraat Fakültesi'nden bir profesörün evinde bunlar tartışılmıştı. İleri görüşlü kesim, ulusal atılımla en sağlam dayanak noktamız diye alıyordu bu çıkışı. Özellikle yurtsever gençlerimizi sarmaya başlamasıyla yürekli, yepyeni bir güç kazanılıyordu. Girmemişti tartışmalara, ilgiyle dinlemişti. İstanbul'da, Ankara'da, daha çok üniversite çevrelerinde, derinliğine irdeleyip Halk Partisi'ni yepyeni, sağlam bir düşünce temeline oturtmak, özellikle Almanya'da öğrenim görmüş aydın kadroların güncel sorununu oluşturuyordu. Türk ırkı diyenlerin de, Anadolu diyenlerin de kendini yakın bulduğu aynı kökenden, güçlü Alman düşün kaynağından gelmiş ya da esinlenmiş olması ayrımcı bir yeğlemeye kalkışmasını gereksiz kılıyordu Galip'in. İkisi de iyiydi; yan yana olurlarsa daha da iyi olacaktı. Gizli ya da açıktan Almanya'yı tutuyorlardı. Saraçoğlu'nun başbakanlığa gelişiyle etkinliklerinin sonuç verecek biçimde artması bekleniyordu. Kimi engelleri aşmaktı sorun; başta da Halk Partisi solcularına destek veren Eşref Bey gibi, rengi resti belirsizlerin kaypak, yanardöner tutumları geliyordu. Çoğu şeyi kös-

tekleyenler bunlardı. Patlayıp coşan evrensel bir akımı kavrama yeteneğinden yoksun, her şeye kuşkuyla bakan bu ürkek adamların dapdaracık çevrenlerini birazcık genişletmek bile olası görünmüyordu. Geçen yaz başında Alman Orduları Rusları önüne katıp yürürken, Berlin'deki elçilikte, başta Elçi'nin kendisi olmak üzere coşkuyla konuştukları Rusya Türklerinin kurtuluşu sorunundan, burda, onların yanında söz etmeye kalktı mı birisi, ya alaylı bakıyorlar güvensizlikle, dişlerine göreyse de tersliyorlardı. Park Otel'de nasıl bozmuştu eniştesini Eşref Bey! "Sizi tutan mı var Hüsnümelek Bey? Binin atınıza gidin, o kadar kolaysa oraları kurtarmak..." Hüsnü Bey'in nasıl taş gibi kımıltısız bakıp sustuğunu düşündükçe, sonra sonra, daha da yakınlık duymuştu adama. Hele Eşref Bey'in, sözün ardından patlattığı o alaylı sarhoş kahkahası! Nefret ediyorlardı birbirlerinden. Gene de Galip'in Necla'yla evlenmesi için Hüsnümelek Bey'in çabası, karısı Şerife Hanım'dan daha aşağı değildi. Belliydi, işe Galip'in el koymasını istemesindendi bu. Galip de inanıyordu; Necla'yla evlenmelerinden sonra Eşref Bey'den dizginleri alması sorun olmazdı. Mithat'la el ele verip "büyük oynamaları" için gelişiyordu koşullar. Salt para kazanmak değil, Türkiye'nin yazgısını etkileyecek bir yolun açılmasına ağırlığını koymaktı sorun. Önce de ağırlığın olacak! Peki, şimdi ne yapacaktı? Doğrulup oturdu yatakta, elektriği söndürdü. Ağaran günle soluklaşmış ay ışığı altındaki trenin hızıyla akıp giden dışarlara daldı bir süre. Büyük oynamak için de büyük para gerekliydi. Mithat'dan bekleyeceği de sınırlıydı. Necla işi olmazsa Eşref Bey'le oturup konuşması, onun para koyacağı işlere Almanların desteğini sağlama karşılığı bir tür ortaklık önerisinde bulunması ne sonuç verirdi? Sözgelimi pamuk istiyordu Almanlar. Önümüzdeki yılın ürününü daha toprakta (alivre) kapabilirlerdi. Asıl önemlisi, dışalıma yönelik işlere yönelmeliydiler. Gümrük vergileri dışsatımdan daha düşüktü. Buraya gelirken bir sürü Alman sanayi firmasından destek sözü almıştı; burdan giden mal karşılığı, en uygun koşullarla dışalım yapabilirlerdi. Mithat da biliyordu asıl kazancın burda olduğunu. Eşref Bey hep çekingendi bu konuda nedense. Elindekini satıp parayı bankaya attı mı işi bitiyordu adamın! Öyle de değil; mala mülke yatırıyordu daha çok. Köylü kafası! Yalnız bir keresinde, devlet başındakilerin bu dışalım işine iyi bakmadıklarını söylemişti! Refik

Saydam, dışalımı devletleştirmeyi bile düşünmüş! Artık yoktu Refik Saydam. Saraçoğlu önemli adımlar atmış, kapalı bir sürü yolu açmıştı iş bilenlere. İstese neler yapabilirdi Eşref Bey! Krom işindeki etkinliğini düşündükçe bu çekingenliğine anlam vermek daha da güçleşiyordu. Bir sürü bürokratik engeli bir iki günde ortadan kaldırıvermişti. Eşref Bey'den mi o! Yaz başında Almanlar topları, cephaneleri verdiler ondan. Ticaret Bakanlığı'nda, Ticaret Ofisi'nde açılmaz sanılan kapıları kolayca açıvermesi de mi ondan? İthalatçı Birlikleri'ne istediği anda girebilirler, ayrıcalıklı yer alabilirlerdi. Sanayi kurmanın adımını da atabilirlerdi. Almanlardan bu konuda da sözler almıştı. Almanlara ne ölçüde güvenebilirdi? Bugüne dek hiçbir çatlak olmamıştı aralarında. Onların birbirleriyle hırlaştıkları oluyor, bu da işleri bozuyordu sırasında. Berlin'deyken tanışıp burda birçok aylar birlikte oldukları, en güvendiği kişilerden biri, viskonsül Alfred Chapol Roug'u, adamın kendinin de beklemediği bir günde Berlin'e postalayıvermişlerdi. Papen'den kaynaklandığını Sirkeci'de ayrılırlarken söylemişti, elini kır saçlarında gezdirip gülümseyerek. Alay mı etmişti? Çubuk gibi ince uzun yapısıyla dikelip trene çıkarken gene geleceğini eklemişti aynı soğuk gülümsemeyle. Paul Leverkuhn'la yakınlığı vardı şimdi. Leverkuhn, Mannikyan'ın da eski yakınıydı. Abwehr'in, başında Wilhelm Kanaris'in bulunduğu Alman gizli haber alma örgütünün İstanbul'daki birinci adamı olduğunu o söylemişti. S.D. ile Abwehr adlarını Berlin'deyken duyardı. S. D., Sicherneitsdienst'den (Güvenlik Hizmetleri) çekingenlikle, direniş ya da karşı koyma anlamına gelen Abwehr'in başındaki Kanaris'ten, daha çok saygıyla söz edilirdi. Her biçimde bu saygıya layık görünümde biriydi Herr Paul Leverkuhn da. Yaz başlarında, bir ara giz verir gibi Prag'da, S.D. başkanı Heidrich'in öldürüldüğünü söylemişti. Bomba atıp arabasını mı parçalamışlar, ne. Komünistlerin alçaklığı demişti ya, üzüntülü görünümü biraz gösteriş gibi gelmişti. Heidrich'i sevmediği yüzünden akıyordu. Berlin'de, S.D.'nin ikinci adamı dedikleri General Schaltenberg'le tanışmıştı bir kokteylde Galip. Orda bile herkes çekiniyordu sanki bu generalden. Leverkuhn gibileri de çekiniyorlardı belki ya, gene de yüksekten bakıyorlardı bu adamlara. Bu işin asıl soyluları olarak kendilerini gören bir tavır içindeydiler sanki. İşinin adamı olduğu söz götürmezdi Leverkuhn'un.

Sık sık buluşup çeşitli konularda söyleşileri dostluk havasındaydı. Ne konuştuklarını ayrıntılı biçimde, Sait aracılığıyla Emniyet'e bildiriyordu genellikle. Gerçi Sait olmasa da Türk Güvenlikçilerinin kendisine kuşkuyla bakmadıklarını biliyordu. Bir ara örgüte bağlanma önerisi almıştı kendisiyle görüşmeye gelen yaşlı birinden. Babasını da tanıyorlar, biliyorlar, saygıyla söz ediyorlardı. Nezaketle savmıştı. "Evet" demişti adama, "babam verilen resmi görevi yerine getiren biriydi. Ben ülkeme nasıl yararlı olacağımın kararını kendim vermek istiyorum." Üstelememişlerdi. Devletten aylık bekleyecek durumda değildi. Yıllardan beri üst üste koyduğu markları Berlin'de Deutsche Dresdner Bank'taydı. Bankayla her konuda işlerini yürütmeye Mannikyan yetkiliydi. Gereksinim duydukça, Mannikyan'ın adamı kuyumcu Kevork'tan istediği kadar çekebilirdi. Hiç başvurmamıştı daha. İş Bankası'ndaki hesabı, rahat harcamalarına karşın eksilmiyordu; burdaki kimi dışalım-dışsatımcılarla, çoğu tütün firmalarıyla –başta Almanların egemen olduğu Austro-Türk– yıllardır yürüttüğü işlerden alacaklıydı, sürekli bir şeyler geliyordu. İş değildi bunlar; iş büyük yolu açmaktı. Hem de bir sürü aptalla yapmak gerekiyordu bunu. Yanlış mıydı kolay kolay kimseleri beğenmemesi? Kiminin aklı, kiminin de akla gereksinimi yoktu. Çevrenlerini sınırlayıp kapatmış birileriyle büyük yola nasıl çıkarsın? Gerçi Ermeni olması asıl engeldi Türkiye üzerine düşlerini bölüşmesine ya, al Mannikyan'ı, değil de Türk diyelim, ne yapılabilirdi bu adamla? Milimetrik hesaplı da olsa, ona cimrilik etmezdi etmesine de, öyle doygun ki, her yeni, özellikle "başka" görülen atılıma gereksiz serüven gözüyle bakar. Kuraklıktan başka ne beklenebilir ki, serüvensiz yaşamdan? Bunu anlayabilecek bir Salim Birbaş vardı belki. Kozasını sessizce, belli ki kendi için, kendi başına örüyordu o da. Pakize'nin elinden aldığı ölçüde güçlenen Mithat'ınsa düşleme gücü oldum bittim yarım buçuktu. Bir rastlantı, bu kadın karşısına çıkmasa yaşamının sonuna dek öylece yuvarlanıp gideceklerdendi. Sait iş bilirdi; devlet çarkından çıkamazdı o da. Çıkmamalıydı da. Bugünkü konumu her bakımdan çok şeyler sağlayacaktı kuşkusuz. Payına düşeni de alırdı. Kafasındaki tüm ışıltıya karşın neyi, nasıl yapacağını açık seçik bilemiyordu daha. Almanların yöntemlerini uygulayarak güçlenmiş Türkiye'yle bugünün güçlü Almanya'sının işbirliğinden doğacak dünyayı düşünmek bile

baş döndürücüydü. Ruslar Urallar'ın ötesine, İngilizler Adalarına sürüldükten sonra Almanlarla omuz omuza verecek Türkiye, imparatorluğun yıkılmasıyla elinden koparılarak alınmış eski toprakların bir bölümüne (kimi yerleri Almanlara bırakmak daha uygun, daha akıllıca olurdu. Arapların tümüyle uğraşmak güç bir sorundu, sözgelimi) yerleşti mi, en ileri Alman tekniğiyle bizim Türk-Müslüman halklar üstündeki bugün de süren etkinliğimizin kaynaşarak tarih alanına yepyeni bir anıt görkemliliğiyle çıkılması demekti bu. Böyle bir dünyada güçlü olmak, büyük olmaktı kişi için asıl güzel olan, erişilmesi tutkuyla istenecek olan. Kasaba tüccarı mutluluğundan ötesini tasarlayamayanların harcı değildi bu da. Bizim Tissenlerimiz, Krupplarımız da böyle günlerle çıkacaktı ortaya. Bu düş genişliğinde değerlendiren kaç kişi vardı olan bitenleri? Parça parça görenler vardı kimi olayları; bütüne varabilen kimseye rastlamamıştı daha. Sözlerinden yararlanıp saygı duyduğu, çoğu üniversitelerde bugün bir yerlere gelmiş, düşünen başlar da içinde. Ya da içlerinde saklıyorlar! Üstün Alman ırkı savlarından da hiç kaygı duymuyordu. Türkiye'siz Almanya olmayacağını bilen Almanlar, Almanya'sız Türkiye olamayacağını bilen Türklerden daha az değildi; bu da Hitlerciliğin, ulusuna güç kazandıran üstün insan inancına karşın, iki ulus için ortak yazgıdan kaçınılmazlığın göstergesiydi. Almanlarla işbirliğini yürekten isteyen eski Turancı paşaların bütün ilkelliklerine, saflıklarına karşın doğru oldukları yan buydu. Zaferle gözü dönmüş Almanlar bir süre burunları havada dolaşsalar da, savaş sonunda, elde ettikleri Türk-Tatar illerini Türkiye'siz elde tutamayacaklarını nasıl olsa anlayacaklardı. Bunlar şimdilik uzak düşlerdi belki de. Tohumları günümüzde serpilen o güzel günlere varmak için önce büyük parasal güç gerekliydi. Boş torbaman at tutulmaz! Bu da bir savaş; "Para, para, para" gerekli Napolyon'un dediği gibi. Birbirlerini, çıkarları varsa sever kişiler. Herkes bir başkasını kıskanır o yüzden de. Kıskanmanın salt cinsellikten kaynaklanmadığını iyi biliyordu. Parlayıp geçen türdendi cinsel olanı. Lisedeyken Darülbedayi'de seyrettiği Yago'ya kızgınlık duyması sonraları gülerek anımsar olmuştu; gülünesi kişi Otello'ydu aslında. Yago'nun kurnazlığı, işini yürütmedeki becerisi, ustalığıyla, öteki insanlara gereğinde taş gibi acımasız yaklaşımıyla övgüye, saygıya değer biri olduğunu sonra sonra anlamıştı. Çekeme-

mezliklerle itici güç kazandırmak insanlara bir yere götürmenin, bir şeyler ele geçirmenin her konumda en kestirme yoluydu. Frau Eulenbach'ı anımsadı gene. Üç çocuğunu birbirine düşürürdü kadın, kıskanıp da daha iyi çalışsınlar diye! Kardeşler birbirini sevmiyor, kıyasıya yarışıyorlardı; annenin de en büyük zevki idi bu! İlk pansiyon kaldığı bu evde nasıl şaşırmıştı kadının tutumuna. Artık biliyordu ki temel güdüsü buydu insanların. En değişmez sevgi kendimizi sevmemiz. Ortalık iyice açılmış; dışarlarda tren boyu akıp duran dağlar, dereler, tek minareli, alçak damlı köyler, güneş sıcağının bastırdığı yeni güne başlamışlardı. Kalktı; tuvalete girip çıktı; tıraş oldu, yıkanıp tarandı. Ortalığı şöyle bir toparlayıp giyindiğinde sekizi bulmuştu. Kahvaltı başlamıştır. Koridora çıkınca yandaki Eşref Bey'in kompartımanına kulak verdi; ses yoktu. Erkenci demek. Restorana girdiğinde, köşede dalgın kahvesini yudumluyordu Eşref Bey. Sabahleyin sade kahvesini içmeden kendine gelemezmiş. "Nasıl, iyi uyudunuz mu?" diyordu suratındaki asıklığı gideremeyen bir gülümsemeyle. Tren de epey gecikmeliymiş gene; Sapanca'ya bile gelmemişiz daha. Aynı sıkıntılı yüzle dışarlara bakıyordu. Akşamki gibi masaya tanıdığı birileri gelmese de baş başa bir iki şey konuşsak adamla. Şunlardı; bilmem nere milletvekili ile Maliye'de yüksek denetçi biri; iyi, ayrı masalara oturmuşlar. Kahvaltısını bitiren kalkıp gidiyordu; seyrekti oturanlar. Tabağına aldığı bol reçelle tereyağını ekmeğine sürerken,

— Sırtımda inceden bir ağrı var, dedi Eşref Bey. Sol küreğimin altında. Üşüttüm korkarım... Soludukça batıyor sanki...

— Ters bir devinim yaptınızsa... Kaslardan olabilir.

— Terslik kafa kâğıdında.

Özenti köylü ağzıyla söylediğine soğukça gülümseyip reçeli, tereyağlı ekmeği istekle çiğnemeye başlamıştı Eşref Bey. Galip de gülümsedi,

— Hepimizden gençsiniz maşallah! dedi.

Sapanca Gölü kıyısından geçiyorlardı. Sütünü yudumlayan Galip'e baktı; sonra dışarıyı gösterdi başıyla,

— Kurtuluş Savaşı günlerinde şu gördüğün yerlerde savaştım ben, dedi. Eskişehir'e kadar koşturmadığım vadi, tırmanmadığım tepe kalmadı.

Çayına şeker atarken ara verdi sözüne. Galip'e döndü. Gerçekten acılık vardı bakışında. Maskesini atıvermişti.

— Şimdi şu dağları gördükçe ürperiyorum.

Kısa bir duralamayla iç geçirdi,

— Yorgunum, dedi. Kimse inanmıyor bize ya, yorgunum Galip Bey...

Bu yakınmadan üzüntü duymamıştı Galip. Sözün nereye geleceğinin peşindeydi. Asıl yorgunluğu doygunluğundan bu adamın, kendi de ayrımında değil belki.

— Bir süre dinlenseniz.

Çayını yudumlarken,

— Dünya böyleyken mi? dedi Eşref Bey. Kan gövdeyi götürüyor; nasıl dinleneceğiz? Hep topun ağzındayız. Hem de kaç topun... Ülke bu durumdayken...

— Evet, dedi Galip. Dünya bir sınavdan geçiyor. Ama bilmem, bizim adımıza karamsar olmak için...

— Karamsar filan değil efendim, diye biraz sertçe kesti sözünü Galip'in. İşin doğrusu bu. Almanlar Kafkaslar'dan aşağı inseler, kuşattılar bizi, iyi olur mu? Yenilip de çekilmeye başlasalar? Rus belası bu kez de... İngilizler bizi savaşa sokmak için bastırırlar. Öyle bir cambazlık ki bizimki!.. Koca bir ordu besliyoruz. Hazine boş... Ondan biraz silah iste, bundan iste...

— Ruslar Kafkaslar'dan kovulunca İngilizlerin de, Almanların da anlaşmaya yanaşacaklarını düşünüyordunuz...

— Evet, düşünüyorduk, dedi Eşref Bey. Amerika savaşa girmeden önce düşünüyorduk. Şimdi, bu işlerin içinden nasıl çıkılacağını bilen varsa beri gelsin. Bize saldırmasınlar, bütün sorun bu şimdi. Hangisine güvenirsin?

— Evet, dedi Galip. Böyle bakınca kaygılanıyor insan. Kafkaslar'ı, Volga batısını, Kırım'ı, milyonlarca Türk'ü, Tatar'ı nasıl elinde tutar Almanlar biz olmadan? Komünizmden kurtarsınlar bir, sonrası o kadar güç olmasa gerek...

Sinirlilikle kesti Eşref Bey,

— Bakın Galip Bey, dedi. Dışardaki Türk'e, Tatar'a kaldıysa işimiz çıra gibi yandı gitti bu ülke. Alman'ını da gördük, İngiliz'ini de. Sizi anlıyorum Galip Bey. Yeteneklerinize, heyecanlarınıza saygı duyuyorum. Kafamızdaki düşlere göre dönmüyor bu dünya.

Suçlar gibi bakışının altında kalmamak için çayından sessizce bir yudum aldı Galip. Eşref Bey aynı yukardan bakışıyla sürdürdü,

— Bilesiniz ki kardeşim, ayağımızı rahatça basabileceğimiz tek yer burasıdır. Gerisi boş söz. Burayı da bu canavarlardan nasıl kurtardığımızı bize sorun!..

— Dönüş ne vakit Eşref Bey?

Öte baştaki masadan gelen sesle duralayıp baktı. Dün akşam, gene böyle masadan masaya şakalaşır gibi konuştukları kırmızı, yassı burunlu profesördü. Hem Ankara, hem İstanbul Üniversitelerinde öğretim görevlisiymiş. Haftada, on beşte taşınıp duranlardan. Ankara-İstanbul gedikli yataklı yolcuları arasında öyle bir yakınlık oluşmuş. Kimileriyle Galip de tanışıyordu artık. Daha belli değilmiş Eşref Bey'in ne vakit döneceği. Havayı, treni çekiştiriyorlardı şimdi. Sözün kesilmesine sevinmişti Galip. Niye bu yola dökülmüştü hiç istememesine karşın? Başka diyecekleri mi var ki adamların? Her yol Ankara'ya çıkıyor! Bayılırlar vatanı kurtardıklarını anlatmaya. Anahtarı yitik, çelik çekmece kafaları, kırılmadan açılmaz. İçinde de bir şey olsa! Nasıl da güvenli yurdunu düşündüğüne! Sonra da ağlıyor hazine boş diye. Nasıl dolacak? Sözü buraya getirmeye çalıştı Eşref Bey dönünce. Ülkenin ağır koşullarda olduğundan girmişti o da, katılımcı bir duygululukla. "Vergi," diyordu Eşref Bey. Başka umarı var mıydı? Bu savaş sırası...

— Kurtuluş Savaşı'nda herkes varlığının yüzde kırkını verdi Galip Bey. Bugünkü durum bir bakıma daha da kötü! Fukara ulusun kanını kurutan bir sürü varlıklı kimse var...

Sesini alçaltmıştı son tümcede. Giz veriyor gibi. Ankara'daki söylentiler doğruydu demek. Özellikle azınlık zenginlerine ağır vergi getirileceği fiskosu dolanıyordu. Katıldığını gösterir gibi ağırdan başını sallıyordu Galip. Nasıl bir tepki göstermesi gerektiğini kestiremiyordu aslında. Varlıklı kimselerden düşman gibi söz etmesindeki tersliği nereye koyacağını bulamamıştı. Açıklama beklediğini anlamış gibi aynı aşağıdan sesiyle ekledi Eşref Bey,

— İstanbul'da görüyorsunuz; en güzel yerlerde kimler oturuyor? Rumlar, Ermeniler, Yahudiler. Çoğu dışalımcı. Parayı onlar kazanır, Memed'in anası ağlar ayazda nöbet bekleyeceğim, gâvur gelip soymasın ülkeyi diye. Gâvur içimizde Galip Bey. Hepsi Karun peze-

venklerin! Allah korusun bir ayağımız kaysa gelenleri davul zurnayla karşılarlar...

Biraz da heyecanlanmıştı Galip. Almanya'da Yahudilere yapılanın genişletilerek bize uygulanmasıydı. Peki nasıl olacaktı? Kahvaltısını bitiren Eşref Bey izin isteyip kalkmasa soracakları vardı. Aklına Mannikyan, kuyumcu Kevork takılmıştı ister istemez. Türk dostları için bir yol düşünmüş olmalıydılar. Ulusal uyanışımızın devlet katlarına yansımasıydı bu; sevinmeliydi. Saraçoğlu'nun başbakanlığından umutlu olmak için nedenler vardı demek. Kolları sıvamış gibiydi işe başlar başlamaz. Kompartımana dönerken, tren İzmit'e girmiş, yaygaracı satıcıların gürültüsü bastırıvermişti. Valizini toplamaya başladı. Eşref Bey'e karşı hem küçümseme, hem kızgınlık, hem de karşı koyamadığı bir saygı vardı içinde. Bir türlü istediği gibi konuşamıyordu adamla. Bir yanıyla kaskatı, bir yanıyla da nasıl kaypak! Sabun gibi değil, canlı balık gibi kayıp gidiyor; hem de istediğini alıp, istemediğini vermeden. Geçen hafta birliktekalmışlardı Ankara Palas'ta. İki kahvaltıda karşılaşabilmişlerdi, yarım saat filan. Bir de akşam yemeğinde Karpiç'te, yanlarında bir sürü kişiyle. Onun dışında ya Parti'de, ya Bakanlıklar'daydı adam. Geceleri de çoğu kez otelde kalmıyordu; Nezahat'ta olmalıydı. Oysa İstanbul'da, telefonda konuştukları birçok şeyi "Ankara'da görüşürüz bunu"ya bağlamıştı. Galip'in Ankara'ya bu gelişinde, Almanya'dayken işlerini yürüttüğü bir Türk firmasının Almanya'ya afyon dışasatımı karşılığında, bazı kimya aygıtları getirtip devlete satmasıydı sorun. Türlü bürokratik engelin aşılmasını sağlamak için aylarca uğraşılmıştı. Sonunda geçen hafta Eşref Bey'in bakanlıklardaki kovalamalarıyla bitirilmişti iş. Nasıl bitirilmişti? Anlamak olası değildi. Eşref Bey işin bitirilme biçimi, kimlerle nelerin görüşülüp neye bağlandığı konusunda hiçbir şey dememiş, bir ipucu vermemişti. Yalnız, altmış bin lira kadar bir gider olacağını söylemişti, o kadar! Firma yüz bini gözden çıkarmıştı. İşin bitirildiğini duyan Almanlardaki saygınlığının artışı, firmadan alacağı yirmi bin liradan kuşkusuz çok daha önemliydi Galip için. Afyon, en istekli oldukları ürünlerden biriydi Almanların; işin kesintisiz sürüp gitmesini istiyorlardı. Anahtarı Eşref Bey'de kalmıştı oysa. Eşref Bey'in devrede kalması bakımından bu da belki iyi sayılırdı bir bakıma. İp başkasının elinde oldu mu tedirginlik yaratıyor-

du gene de. Hele Eşref Bey gibi birinin. Domuzuna kurt bir herif bu. İpin bir ucunu da bana bırakmalı ki... Bunun yolu da kesik görünüyordu. Valizini kapatıp kapı dibine koyduktan sonra şöyle bir uzanmasıyla dalıp gitti. Gözlerini açtığında Haydarpaşa'ya giriyordu tren. Saatine baktı; onu geçiyordu. Kalkıp yüzüne su vurdu lavaboda, tarandı, kravatını düzeltti. Gözlüğünü takıp valiziyle kapıya çıkınca tren durmuş, yolcular koridora doluşmuştu. Eşref Bey de, elinde küçük çantasıyla ilerde, iniş kapısına yaklaşıyordu. Dönüp baktı, Galip'i görünce, "buradayım" anlamına elini kaldırdı; indi merdivenleri. Galip de önündekilerin boşalmasıyla vagondan çıktığında ilerde bekler buldu Eşref Bey'i. Uzunca boyunu bölen ayva göbeği, yazlık beyaz hasır şapkası, pembe kravatı, soluk maviye çalan keten giysilerin altındaki sarı deri pabuçlarıyla yanında ağırdan gidişine dönüp bir baktı; nedense gülmek geldi içinden. Bütün afur tafuruna, yüksekten konuşmalarına karşın bir gülünesi yanı var bu adamın. Vapurda, gözlerini ileri dikmiş, başı dimdik arkadaki lüks salona doğru önü sıra yürüyen Eşref Bey'i bırakıp nedenini kendi de bilmeden yandaki kanepelerden birine oturuvermek geldi içinden. Sevmiyordu bu adamı. Nesini seveceğim? İşini seviyorum. Eşref Bey, iskeleye girerken aldığı *Cumhuriyet* gazetesini açıp göz gezdirmeye başlamıştı koltuğuna oturur oturmaz. Garson geçerken anımsamış gibi,

— Çay, ıhlamur? dedi. Kahve diye nohut verir bunlar.

— Ben almayayım efendim, sağ olun.

Ihlamurunu söyleyip gene gazeteye döndü. Şöyle bir göz attı çevirdiği sayfalara, masaya bıraktı.

— "Almanya ile dostluğumuz gerçektir, temellidir" demiş Saffet Bey.

Yeni Berlin Büyükelçisi Saffet Arıkan'ın gazetecilere demeciydi sözünü ettiği. Alaylı bir gülümsemeyle ekledi,

— İngilizlerle ittifakımız da temellidir, gerçektir. Ne şiş yansın, ne kebap!

Gelen limonlu ıhlamurunu yudumlamaya başladı. Gene azınlıklardan mı söz edecek? Ağır ağır başını sallayıp sürdürdü Eşref Bey,

— Saraçoğlu Şükrü Bey, tahıla yüzde elli zam yaptı gelir gelmez. Çoğu bölgelerde serbest bıraktık. Köylünün, çiftçinin yüzü gülecek biraz.

Soğuk, kaygılı bir bakıştan sonra ekledi,

— Fiyat denetim komisyonlarını, il iaşe kuruluşlarını da toptan kaldırdılar...

Aynı bakışla gözleri Galip'te kaldı bir süre.

— Eee?..

Tepkisini örtülü bir soruya dönüştürerek söylediği "Eee" sözünün yorumunu başıboş bırakıp susmuştu. Konuşmak isteyip de konuşamayan kişinin tıkanıklığıyla da şurdaki güneşli Marmara'ya, mavilikte koşuşan, dalıp yükselen martılara, gezinen teknelere, bir ara yakınlarından geçen, tıklım tıklım Kadıköy vapuruna bakınıp durdu ihlamurunu ağır ağır yudumlarken. Anımsadığı, Saydam'ın ölümüne pek üzülmüş görünmeyen bu adamın, Saraçoğlu'na karşı olacağı da düşünülemezdi. Nedendi tedirginliği? Akıl verenlerin birinden kaptığını yineliyordur! Biraz derinini kendi de bilmiyordur belki de. Öyle diyordu Ziraat'teki Profesör; gedikli solculardan öğütler alıyormuş Halk Partisi ileri gelenleri. Piyasaya biraz ferahlık getirecekti alınan kararlar. Özellikle Almanlarla çalışan firma bayram ediyordu. 12 Haziran'da yapılan Tediye Anlaşması'na karşın tıkalı kalan işlerin artık açılması bekleniyordu. Bir de şundaki havaya! Serseri mayın bu adam; ne yapacağını kendi de bilmez.

Köprüde Eşref Bey'in, önce onu bırakma önerisini saygılı bir dille çevirip ayrıldığında on bir buçuk olmuştu. Leverkuhn bekler mi? Alman'sa beklemez! Bir taksiye atlayıp eve vardığında on ikiydi. Soyunup bir duş yaptı. Bir haftadır buzdolabında bekleyen kocaman bir et şeftalisinin çürümeye başlamış yanlarını temizleyip yedi. En sevdiği meyveydi. Bir de incir, üzüm. Beylerbeyi'ndeki bahçede kocaman bir incir ağacının belleğindeki yeri ağaç değil, dallarda çatlamış yazılı kavaklar biçimindeydi. Mithat'a yazıhaneye telefon açtı; konukları varmış, yemeğe çıkmış. Acıkmıştı o da. Giyindi çabucak, kapıya gidiyordu ki telefon çalmaya başladı. Açınca "Beg" sözüyle duraladı; bir şeyler anımsatsa da çıkaramamıştı birden.

— Galip Beg!

— Yaa...

Hüsnümelek Bey bu! Oydu.

— Hoş geldiniz Galip Beg!..

— Hoş bulduk efendim.

Şerife bir rastlantı, Mükerrem Hanım'dan döndüğünü öğrenmiş şimdi. Uygunsa bugün görüşmek istiyordu. Önce atlatmak geldi içinden. Bu adam öyle zırt pırt aramaz! Akşama şölendeyiz! Nasıl isterseniz, Beyefendi. Akşama değil, bugün gündüz görüşmek istiyordu Hüsnümelek Bey. Eptalofos'a gelebilir miydi ikide filan. Olur dedi; kapattılar telefonu. Çıktı evden. Saat bire beş vardı; bir yemek yiyebilirdi ancak. Park Otel'e, Abdullah'a giderse Almanlara yakalanması olasılığını düşünüp, Ağa Camii'nde sokak içinde ara sıra uğradığı iyice bir lokantada karnını doyurdu. Taksim'e doğru yürüdü. Eptalofos'a gelip merdivenleri çıkarken bir iki dakika geçiyordu buluşma vaktini. Alana, yola yukarıdan bakan açık setin kıyısındaki bir masada, gözü kapıda bekliyordu Hüsnümelek Bey. Yaklaşınca, ayağa kalkıp yumuk gözlerini cam pırıltısında bir gülümseyişle açarak karşıladı Galip'i. El sıkışıp oturdular. Dostlukla hal hatır sordular karşılıklı. Epeydir görüşmemişlerdi. Şerife Hanım da iyiydi; bir akşam bekliyordu o da. Elçi Hüsrev Gerede'nin Berlin'den ayrılmasından duydukları üzüntüden söz ettiler. Rostov düşmüştü. Kafkasya'ya inecekti artık Alman orduları. Stalingrad'a girdiler mi Rus'a Urallar'a çekilmek kalırdı. Hüsnümelek Bey konuşuyordu daha çok. Garsonun getirdiği soğuk gazozları içtikten sonra, gözleri masada durdu bir süre.

— Ee, dedi. Eşref Beg'den ne haberler var?

Gülümsedi Galip.

— Bildiğiniz Eşref Bey, dedi.

Eşref Bey'i çekiştirmeye mi çağırdı beni?

— Bilmediklerimiz de vardır, dedi Hüsnümelek Bey.

— Vardır, olmaz olur mu? Ağzından kolay söz çıkmaz. Kimseye güveni yok. Ne Almanlara, ne öte yana...

Durgunca baş salladı Hüsnü Bey.

— Ciğitliği kimseye komazlar, dedi. Ödleri de patlar. Bolşevikleri kazandırırlar bu kafayla...

Ara sıra sözcükleri Tatar ağzıyla söylemeye özeniyordu Hüsnümelek Bey. Ciğit demişti yiğit yerine. Dedesini anımsadı Galip. Kasıtlı mı yapardı, yoksa tutamaz karıştırır mıydı, kimi sözleri o da böyle. Kırımca söylerdi ama ona yakışırdı. Bunda sırıtıyor. Hele "Beg" deyip durması...

— Şerife çok üzüldü, biliyorsun sizin işe.

Anlayamamıştı Galip. Hüsnümelek Bey gözlerini gene öyle bir noktaya dikip düşünceye dalmış görünümüyle sürdürdü,

— Necla'ya çok düşkündür halası. Çocuğu da yok. Biliyorsunuz; Allah bize çocuk vermedi. Ben de üzüldüm. Sizi biz gendimize çok yakın bulduk Galip Beg.

— Sağ olun efendim.

— Bu işi kurcalayacağım, dedi.

Bakışlarını saptadığı masadaki noktadan kaldırıp Galip'e dikti Hüsnü Bey.

— Korktuğum gibiymiş Galip Beg, dedi.

Gözlerini kırpmadan kımıltısız durdu bir an. Ekledi,

— İşin altından komonistler çıktı,

İçinde patlayan kızgınlığı bastırdı Galip. Ne yapmak istiyor bu salak Tatar? Fakülte'deki o oğlanı öğrenmiş bu. Toparlanıp şaşırmış gibi karşıladı. Hüsnü Bey mutluydu bu tepkiyi almaktan; istediği buydu onun da. Başarısı üstüne dikmeye çalıştığı yapıya geçti hemen; olup bitenleri özenle ayrıntılarıyla anlatmaya başladı. Turgut diye bir öğrenciyle Fakülte'de bir ara arkadaşlık etmiş Necla! Oğlan, polisin gözlediği komonist elebaşılarından. Ayrılmışlar şimdi ya.

— Niye ayrılmışlar? Gerçekten ayrılmışlar mı, yoksa oyun mu? O da belli değil! Kızı ağulayan bu oğlan!

Bildiği ya da yakıştırabildiği şeylerdi Galip'in. Peki, neyin peşinde bu adam?

— Duyarlılığınıza katılmamak elde değil Hüsnü Bey, dedi. Ama bu işler, bilirsiniz veballi işlerdir. Bakarsınız, birisi kara çalar...

— Doğrusunuz, diye kesti Hüsnümelek Bey. Ben de günahtan korkarım. Ama oğlanı bir görseniz, anlarsınız! Tepeden bakan itin biri.

— Siz gördünüz demek!

Başarısının açıklanmasına bir kez daha sevinmiş gibi başını salladı Hüsnümelek Bey,

— Müdür Bey çağırttı odaya, benim yanımda konuştu.

Birinci Şube Müdürü'nün Manastır'dan baba dostuymuş Hamdi Hoca; kapıda karşılayıp elini öpmüş Hoca'nın, amca diyerek. Damadı Sait, herifin başında; ayağını bile öper! Sait'in de bilgisi vardır olaydan; hiç sözünü etmedi!

— Necla Hanım'ın bu işle ilgisi kesin mi? Bağışlayın Hüsnümelek Bey, ben kimsenin yok yere...

Hemen kesti Hüsnümelek Bey,

— Estağfurullah efendim. Sizin temiz yüreğinizi çok iyi anlıyorum Galip Beg! Necla da bizim canımız... Ama, şakası olmaz bu işin!

Sessizlikte göz göze kaldılar bir süre. İkisi de bu işten duydukları acıyı birbirlerine gösterme, kanıtlama çabasındaydılar. Hüsnümelek Bey'in Eşref Bey'e nefretini bilmese, bu gösteriye o da belki inanacak, bu inatçı Tatar'ın bir tür öç alma peşinde olduğunu düşünmeye kalkışmayacaktı. Hüsnü Bey de kötü olasılıklar sezinlemiş gibi tedirgin kımıldadı, masa altındaki ayaklarına yer değiştirtti gizli bir sinirlilikle,

— Oğlanın ifadesi var, dedi.

Galip'in ilgisini kışkırtır gibi gözlerini dikip durdu bir süre, ekledi,

— "Fakülte'de bana kafaca en yakın kişi Necla'dır," diyor.

— Baskıyı görünce...

— Hayır efendim! Bana inanırsınız değil mi? Askerlik onurum üzerine...

— Rica ederim Hüsnü Bey!

— Hayır, belki...

— Size inanmam mı?

— Sağ olun. Fiske bile dokunduran olmadı. Biz yan odadaydık... Aslına bakılırsa...

Aslına bakılırsa, Birinci Şube pek gönüllü yapmamış bu işi. Daha erkenmiş. Onların da bildikleri varmış ama, gelişip olgunlaşmasını bekliyorlarmış olayların. İleri gitmemişler ürkütüp uyandırmamak için. Çoğu şeyleri bilmez görünüp kurcalamamışlar.

— Üzüldüm, dedi Galip. Necla Hanım için de üzüldüm. Annesi, o hanımefendi kadın... Eşref Bey...

— Hepimiz üzüldük. Şerife ağladı. Tutturdu kızı bir hocaya okutalım diye...

Gülümsedi Galip. Karısının saflığına Hüsnümelek Bey de gülümsüyordu.

— Bu işin bir hocası var, dedi Hüsnümelek Bey anlamlı biçimde bastırarak.

Sözün nereye varacağı konusunda filizlenmeye başlayan sezgilerini belli etmemek için suskun bakıyordu Galip. Hüsnümelek Bey bir an yaşadığı çekingenliğini yenip biraz da muştular gibi açıkladı,

— Siz!..

Doğrusu hiç beklemiyordu Galip! Göstermeliydi bunu. Elini göğsüne götürüp,

— Ben mi? dedi, şaşkınlığını iyice belirterek.

— Evet Galip Bey, siz!..

Sandığından da kurnaz çıkan, enikonu düş yetenekli Hüsnümelek Bey'in kimi ustaca, kimi çocukça tasarılarını sessizce dinlemeye dayanmakla geçti bir süre de. İsterlerse bugün içeri alabilirlermiş Necla'yı. Böyle bir günde Galip'in ona kol kanat gererek atılmasının...

— Evet, dedi Galip sonunda. Ulus, yurt işi bu, buyurduğunuz gibi. Necla Hanım evlenir, evlenmez, ayrı konu; şu anda ona yardımcı olmamız gerek. Elimden ne gelir bilemiyorum. Bakayım ben, bir de bizim Sait'le konuşayım. Eşref Bey'in bilgisi var mı?

Başını umutsuzca salladı Hüsnümelek Bey. Uyarısını etkili kılmak için kısık Tatar gözlerini Galip'e dikti gene,

— Duyurmayın bana kalırsa, dedi. Şamatacıdır; ortalığı karıştırmaktan başka yarar sağlamaz. Necla'nın onları umursadığı yok. Onun dilinden siz anlarsınız Galip Bey!

Bir an sustu; saklayamadığı içini açığa vurdu kısık bir sesle,

— Eşref adam olsa başımıza bunlar gelir miydi?

Bu ağır suçlamayı başını önüne eğip saygılı bir sessizlikle karşıladı Galip. Hüsnümelek Bey'den ayrıldığında sevinçle, umutla doluydu. Hem eğlenceli, hem de ola ki yararlı bir oyuna girişmenin keyfiyle Park Otel'e yürüdü.

Aynı tramvayda olduklarının ayrımına Şehremini'de inerlerken varmışlardı. İlk Rahmi Usta görmüştü ya, ses çıkarmadan öteki inenlere göz atıyordu ki,

— Merhaba komşu, diye takılır gibi yaklaştı Sahir Hoca.

— Hocam merhaba...

Ortalık kararmıştı; kar beklenen sertlikteydi hava. Yakası kalkık paltoları içinde yolu kollamaya başladılar karşıya geçmek için.

Güvenlik'ten çağrılışını, hemen ertesi gün gelip anlatınca Sahir Hoca, bir süre uzak görünmeyi uygun bulmuşlardı. Sahir Hocaların bahar sonu, yazlığa taşınmaları da girmişti araya. En son gene bir rastlantı, sinemada karşılaşmışlardı Aksaray'da geçen bir Pazar. Oğlanları sinemaya getirmişti Sahir Hoca. Fehime'nin komşulardan övgüsünü duyduğu "çok acıklı" bir filmi görme isteğini kıramamıştı Rahmi Usta da. Program değişmişti; Fehime önce üzülmüş, sonra da ısınmıştı filme ya, asıl Rahmi Usta sevinmişti geldiğine. Film güzeldi; çoktan özlem duyduğu Sahir Hoca'yla karşılaşıp üstü örtülü konuşmaları daha da güzeldi. Yeni hiçbir şey yoktu Hoca'nın çevresinde, doğal akışındaydı her şey. Sinemadan çıkışlarında, çocukları dedelerine götürmek için ayrılırken, bir akşam bekleyeceklerini söylemişti Sahir Hoca. O da uğrayacaktı. Kavga edecekleri epey şey birikmişti! İki yanlı gelip geçen araçları kollayarak karşıya geçtiklerinde döndü,

— Gelsenize bu akşam, dedi Sahir Hoca.

— Bilmem, Fehime de yok...

Ne anlama geldiğini o da bilememişti Fehime'nin yokluğunu. Açıklamak gereği duymuştu gene de,

— Adapazarı'na teyzesine gitti bugün. Hastaymış kadın. Nöbetle yeğenler bakıyor. Kimsesi yok...

— İyi, dedi Sahir Hoca gülerek. Bekârsın. Doğru bize gidelim. Nedret de çok sevinir...

Pek sevinecek durumda bulmadılar Nedret'i. Oğlanlar mahallede kavga etmişler. Küçüğün burnu kanıyordu; daha çok da büyük ağlıyordu, kardeşini koruyamamış olmanın onur kırıklığıyla! Karagümrük'ten gelen bir koca oğlan varmış; Arnavut'muş hem de! Tutamayıp güldüler.

— Oh olsun, diyordu Nedret. Bu saatlere kadar sokaklarda kalırsanız!

— Hadi, kesin artık. Konuğumuz var, deyip Rahmi'yi oturma odasına aldı Sahir Hoca. Radyoyu açtı, özür dileyerek izin isteyip çıktı.

Köşede çıtırtılarla yanan kömür sobasının dağıttığı tatlı bir sıcaklıktaydı oda. Alışkanlıkla önce sobada ellerini ovalayarak ısıtmaya çalıştı. Dönüp köşedeki minderli sandalyeye oturdu. Onun yeriydi, orda otururdu hep. Dışardan gelen karışık seslerle radyodaki ağır-

dan oyun havaları birbirine karışıyordu. Masadaki, bugünün *Tan* gazetesini okumuştu. Alıp bir daha mı baksaydı? Kapı açıldı, Nedret girdi, uzanıp elini sıktı her zamanki güler yüzüyle,

— Bağışlayın, dedi. Bir "Hoş geldiniz" bile diyemedim doğru dürüst. Fehime Hanım nasıl? Hastanız varmış, Sahir söyledi. Geçmiş olsun.

Gerekli yanıtları sıralayarak kadının hiç değişmeyen bu küçük burjuva yanına neden böylesine saygı duyduğunu düşünüyordu. Yaptığı her güzel şeyi içine sindirmiş bir görünümü var, ondan mı? Bir de piyano çalmasına, müzik bilgisine, zevkine imrenerek bakıyordu hep; ondandı belki de. Böyle bir karısı olsun istemez mi insan? Sahir Hoca'yla da öyle yakışıyorlardı ki birbirlerine. Biraz sonra Sahir'in gelmesiyle yemeği hazırlamak için izin isteyip çıktı Nedret.

— Neyse, bastırdık olayı, dedi gülerek Sahir Hoca. Annelerine kalsa evden çıkarmayacak nerdeyse. Ben de istiyorum ki boğuşsunlar filan. İyi oldu. Evde yok, sokakta görsünler dayağı! İlerde şaşırmazlar devlet dayağına! Bütün yaşamımda bir tokat bile yemedim ben. Öyle bir şeye çatsam ne yaparım bilmiyorum vallaa...

Adamın bu içtenliğine bayılıyordu Rahmi Usta. Ses çıkarmadı. Baskıya direnme gücü, dediği. Gerçek devrimciysen sözü mü olur sille tokatın? Kimin ne yapacağını kestirmek kolay değil ya... Kendi de bilemez insan. Bu nerden bilsin?

— E, ne diyorsun? dedi Sahir Hoca. Sonunda, tırnaklarını gırtlağına geçirdi seninkiler; Almanların durumu çok güçmüş Stalingrad'da.

"Seninkiler" sözünde yüceltme vardı ayrımdan çok.

— Buydu olacağı, dedi Rahmi Usta gülümseyerek. Bayram bizim sokağımıza da gelecek, dedi Stalin!

Ses çıkarmadan baktı Sahir Hoca; başını belli belirsiz sallayarak,

— Bayrama çok var, dedi. Arife bile olmadı daha.

Çatışmaya mı girişeceklerdi? İstemiyordu Rahmi. Gelecek diyordu Stalin de; bayram başladı demiyordu ki. Dikelir gibi konuşmasına takılıyordu Sahir Hoca'nın. Karşı çıkar gibi söyleyecek ille de. Hele Stalin'in sözü geçti mi...

— Devrimciler için kavga günleri arife günleridir Hocam! Bayram bizim sokağımıza da gelecek. Stalin boş konuşmaz!

Güldü Sahir Hoca,

— İyi, dedi. Gelince bizim sokağa da yollarsınız! Kurban bayramı olmasın da! Sevmem!..

Bir kahkaha attı Rahmi Usta.

— Sokaklarımız uzak değil Hocam, dedi. Kurbansız da bayram olmaz. Binler, yüz binler kurban gidiyor bugün. Sevilecek gibi değil ama, ne yapalım?

Attığı taşın bu ustalıklı yorumuna nasıl karşılık vermesi gerektiğinin araştırmasında bakıp kaldı bir süre,

— Bizim sokaktakiler birbirine kıymasın, dedi Sahir. Benim sevmediğim kurban o...

Sözü buraya getireceğini bilmenin bekleyişiyle hemen aldı Rahmi,

— Durduk yerde kimseye kıyılmaz Sahir Bey, dedi. Sınıf kavgası acımasız oluyor. Tarih okumuş insansınız siz...

Rahmi Usta'nın, "Bey" sözcüğüyle getirdiği uzaklığın uyarısıyla duraladı Sahir Hoca; çatışma başlangıcıydı bu.

— Biraz tarih bildiğim için diyorum ben de, dedi. Suçluyla suçsuzu ayırmak kolay değil. Çoğu kez de tersine olmuş; suçlular yemiş suçsuzları...

— Evet, dedi Rahmi Usta. Eskilerde olmuş. Burjuva devrimlerinde. Proleter devrimleri çağındayız. Geçti artık. Hem konuşacak onca şey var, siz gene beni eski kavgalara çekiyorsunuz...

Gülerek kalktı Sahir,

— Doğrusun, dedi. Hele bir şeyler yiyip bir kadeh içelim. Kavga bile aç karnına olmuyor. Rakı değil mi?

Başını salladı gülümseyerek,

— İçelim, dedi Rahmi Usta.

Pek istekli değildi aslında. Kıramazdı. Bir de, Nedret Hanım'ın rakı içişini görmek, kadeh kaldırmak karşılıklı, zevkti. Sahir'i de o alıştırmış rakıya demişlerdi bir gün. Dedesi başlatmış onu da. Şarapçıymış; rakıyı nerde bulsun Paris'te Sahir Hoca? Rahmi de votkayı severdi daha çok. Rusya'da alışmıştı. Türkiye'ye gelince rakıya dönmüştü gene. İş yoktu bizim votkalarda. Rusya'da içeceksin votkayı. Haftada biri geçmezdi. Az içmesi Fehime'nin rakının kokusuna bile güç dayanmasındandı biraz da. Bizim softa karı sağlığımı koruyor

böylece! Reşat'la oldular mı iyi içerlerdi. İyi rakıcıydı Reşat Fuat. Doktor Hikmet de Yeşilaycı! Damlasına bile düşmandı içkinin. Hele sigaraya hiç dayanamazdı. Taksitle intihar diyordu bütün bunlara. Reşat da ne sigarasız olabilir, ne kahvesiz, ne de rakısız. Gel de ayır; hangisi daha devrimci? Saçma; tütünle rakıyla mı? Sözgelimi. İnsanlar böyle işte! Ne güzel yetiştiriyor çocuklarını bunlar. Oğlanlar da yardım ediyorlar masanın düzenlenmesine. Hem de nasıl sessiz; mutfakla oda arasında babalarının yanı sıra gide gele. Tabakları dizişine bak küçüğün! Çok da sevimliler. Yakışıklı delikanlılar olacak bunlar. Anneleri güzel; Sahir Hoca da yakışıklı sayılır. Burnu biraz sivrice. Öyle, batıcı değil. Gözlerinin içinde bir şey var! Zekâ fışkırıyor! Akıllı adam. Kafası biraz bulanık olmasa. Aydın! Keşke bütün aydınlar böyle olsa gene de. Acıkmışım. Kırmızı turplu yeşil kıvırcık salata, beyazpeynir; peki bu ne? Olur mu bu ayda? Gülerek döndü Sahir Hoca,

— Bu da sürprizimiz, dedi.

— Kavun mu bu?

— Evet kavun. Kısmet sanaymış. İki gün önce Turgut getirdi bunu; Manisa'dan göndermişler. Kış kavunuymuş bu. Asılı tutuluyor teveğinden. Bayağı da tatlı.

Turgut'tan ona da açmıştı Sahir, Güvenlik olayından sonra. Kemal'e sorup arkadaşları olduğunu öğrenince güvence vermişti Sahir Hoca'ya.

Biraz sonra elinde yemek dolu kayık tabağıyla Nedret girdi,

— Buyrun efendim, dedi. Kusura bakmayın, beklettik...

Çeşitli çerezler vardı masada; sucuk, pastırma, leblebi... Rakı peynirle salatayla çerezlerle gider en iyi ya, çok acıktığı için önce yemek aldı biraz. İkinciydi bu; daha önceki konukluklarında yedikleri patlıcan kebabının tadını Fehime de unutmamıştı. Hem öyle piyano çal, hem de şu etli kerevizi yap böyle; şaşılası bir kadın bu Nedret Hanım. İlk kadehi Sahir Hoca'nın "E, merhaba, hoş geldiniz"i ile yudumladıklarında radyoda Nurettin Artam siyasal yoruma başlamıştı. Hemen kalkıp kapattı Sahir,

— Şu herife dayanamıyorum, dedi. Kafamızı dinleyelim biraz.

Kadehini alıyordu ki büyük oğlana döndü,

— Ne bakıyorsun? dedi. Vereyim mi bir yudum?

Oğlan suratını ekşiterek başını salladı birden,

— Ağzım yanar, dedi.

Nedret gülüyordu. Geçende bir yudum tattırmış bunlara; hemen tükürmüşler. "Nasıl içiyorsunuz bunu?" demişler. Küçük ağlayacak olmuş.

— Anneniz, babanız neler çekiyor, görün işte, dedi Sahir.

Gülüşmeye başladılar. Oğlanlar oralı değildi; başlarını tabaklarına eğmişler istekle atıştırıyorlardı. Bastıran kış, bozulan rakılar üzerine yakınmaları da umursamadan, aynı sessiz istekle pilavlarını, elmalarını da yiyip kalktılar; odalarına gittiler izin isteyip.

— Çalışkan çocuklar!..

Nedret'le Sahir gülerek bakıyorlardı Rahmi'ye,

— Çalışmaya mı gittiler sanıyorsun? dedi Sahir. Ya oyun, ya kavga şimdi...

Rahmi de gülüyordu,

— Şimdi daha çok gözüme girdiler, dedi.

Gülüşürlerken aldı Nedret,

— Haksızlık etmeyelim, dedi. Çalışırlar da. Doğrusu bir yakınmamız yok...

— Ah anneler; toz kondurmazlar çocuklarına!

Sahir'in takılmasına bir şey demeden kadehini kaldırmıştı Nedret, Rahmi Usta da kaldırıp,

— Çocukların, dedi... Tüm çocukların sağlığına...

Duraladı biraz,

— Milyonlarca çocuk korkuyla bekleşiyor şimdi, dedi, bombardımanlar altında.

Acı bir gülümseyişle ekledi,

— Ne yapalım? dedi. Onların da sağlığına içelim!..

Yüzünde bir gölge dolanıverdi Nedret'in. Duygulu kadın bu. Bir anlık duralamadaki gergin iletişim, kanayan dünyanın acılarını bölüp paylaştırmış olmalıydı. Sahir'in dudağından eksik olmayan minik gülücük karalanıp silinivermişti. Ağırdan yudumlayıp bıraktılar kadehlerini. Rahmi'nin içine kızının ateşi düşmüştü. O mu söyletti beni? Senem İrinam ölmemiştir; göreceğim bir gün. Şu pis savaş bitsin. Çocuğum olduğunu bilmiyor bunlar. Bilmesinler; ben biliyorum ya. Bu meret rakı mı başıma vurmaya başladı? Daha ikinci kadehteyiz be!

— Kötü çarptılar herifleri!..

Konuyu değiştirmek için hangi yola saptığını anlamak ister gibi Sahir'e baktı Rahmi.

— Azınlıkları, dedi Sahir. Cin gibi çarptılar. Paşa'nın Meclis'teki kükremesinden belliydi bir şey çıkacağı ya; böylesini...

Durup bastırarak ekledi,

— Bu kadarını beklemiyordum doğrusu...

Başını salladı Rahmi,

— Derebeylikten yeni kurtulmuş burjuvazi; hep söylüyoruz Hocam, dedi. Her şeyi bekleyin bunlardan. İlkel birikim yağması.

İnönü'nün Meclis'i açış söylevinde, "Bulanık zamanı fırsat sayan, soluduğumuz havadan kazanç sağlama peşindeki gözü doymaz tüccar, ulusun yaşamına kundak sokanlar, ulusu soyanlar," diye sayarak, büyük kızgınlıkla verip veriştirmesinin altından çıka çıka Varlık Vergisi denen Nazi uygulaması çıkmıştı.

— Doğru, dedi Sahir. Şaşılası bir yanı yok aslında. Güçlü olan soyacak. Para basmışlar. Sekiz yüz milyonu bulmuş. Onu geri çekeceğiz diyor Saraçoğlu. Kimden çekecekler? Devlet ellerinde.

— Devlet sallanıp duruyor ortada! dedi Rahmi. Dengelere göre el değiştiriyormuş gibi. Evet, şimdilik iyice ulusal soygunculara kaldı görünüyor!

Sahir gözlerini dikip baktı bir süre,

— İnönü'yü kandırıyorlar diyorum, dedi. Çevresinde bir kabuk, böyle, oluşmuş; kuşatmışlar adamı.

Alaylı güldü Rahmi,

— O da bizi kandırıyor! dedi. Halkı. Doğalı da bu! Büyük adamlar başka ne işe yarar ki?!

Alaylı sözü duymamış gibi tepkisiz bakıyordu Sahir.

— Bizim patron alçağın tekidir, dedi. Bu söz de yerinde değil belki! Alçaklık filan ahlaksal değer tablosunun renkleridir. Öyle bir kaygısı yok adamın. Geçende diyor ki, çok yararlı olmuş bize bu savaş! Uzadıkça da artacakmış yararı. Allah Hitler'den razı olsun! diyor. Biraz da benim damarıma basıyor! Doğrusunuz dedim. Ülkede kimin ne bok olduğu çıktı ortaya dedim en azından...

— Ne dedi?

— Güldü. Dedim ya; kolay kolay hiçbir şeyi umursamaz öyle. Zekeriya Bey anlatıyormuş. Hitler orduları vurmuş ilerlerken doğuda,

Londra'da bunlar. Hüseyin Cahit, Nadir Nadi filan... Nadir Nadi dışında, hepsi kaygı içindeler. Nadir Nadi gülüyor bunlara. Size ne oluyor diyormuş?

— O da doğal değil mi? dedi Rahmi. *Cumhuriyet* bugün... Kesti Sahir,

— *Cumhuriyet* de belli, babası da, dedi. Bilmeyen kalmadı. Ankara'da Yunus Nazi diyorlarmış Yunus Nadi'ye diplomatlar arasında.

Yüzünü acıyla buruşturdu Nedret,

— Milyonlarca insan ölüyor, dedi.

Karısına döndü Sahir,

— Daha kötüsü de Nedretçiğim dedi, bir kazansa Hitler, yalnız milyonlara mı, tüm insanlığa kıyılacak. Hiç kuşku yok, önce de Türkiye'ye. Adam gülüyor buna! İsmet Paşa bir gün Ankara Garı'nda kötü haşlamış derler Yunus Nadi'yi. "Nedir bu duyduklarım?" demiş. "Alman parası alıyormuşsun. Milli politikamıza karşı çıkıyorsun; niye? Seni partiden atmayı düşünmemiz gerek" demiş. 40'ta oluyor bu. Bir başyazısı çıkmıştı o günler *Cumhuriyet*'te; "Almanlar kimseyi tehdit etmiyor; Avrupa'daki Alman egemenliğinin tanınması, ülkelerin yollarını bu gerçeğe göre çizmesi, Türkiye'nin de Hitler'i anlaması gerek," diyordu.

— Anımsıyorum o yazıyı, dedi Rahmi...

— O, o günlermiş, dedi Nedret. Şimdi Peyami'si, Erkilet'i, Abidin Daver'i her gün ağılar kusuyor. Açıkça Nazilerin yanında Cumhuriyet. Partisinden niye atmıyor İnönü, Yunus Nadi'yi; kâğıttı, reklamdı her şeyi alıyorlarmış Almanlardan.

Yadırgamış gibi bakan kocasına güldü,

— Her şeyi senden öğrenecek değilim, dedi. Dr. Nurettin Bey söyledi dün; iyi biliyor o çevreyi. İngilizlerle de ilişkileri var. Saklamıyor. *Cumhuriyet*'i o alır. Gittiğimde görüyorum ara sıra.

Rahmi'nin soru dolu bakışıyla Sahir aldı,

— Nedret'in kızlarına piyano dersi verdiği bir aile. Kürt'müşler. Sürgün gelmişler buraya. Nerden demiştin?

— Kiğı mı dediydi ne?

— Dersim'den sonra sürmüşler bunları. Yemeğe filan çağırdılar, gitmedim. İlişki kurmak istiyorlar. Almanlara karşıymış. Uyanık bir adam bu Dr. Nurettin, anladığım.

Bir sessizliği değerlendirmek ister gibi aldı gene;

— *Cumhuriyet*'in Almanlarca desteklendiğini bilmeyen mi var Babıâli'de? dedi. Enayi mi Naziler? Ankara'nın gözünün önünde artık her şey. Saraçoğlu kendini Almanlara benimsetmek için her boku yer. Bir günler takmıştı Almanya buna ya, Dışişleri Bakanı'yken Anglofile çıkmıştı adı. Fransız elçisine, Massigly mi neydi? apar topar gittiydi buradan, Bakû'yü, Kafkasya'da petrolleri bombalarsanız, uçakları doğudan geçirmenize göz yumarız demiş. Almanlar belgeleri yayımladılardı.

— 4 Numaralı belge, dedi Rahmi. Almanlar bir vagonda bulmuşlardı Fransa'da. Türkiye'de tatsız işler döndürüldüğünü gördük; ilişkilerimiz değişmedi, demişti Molotof.

Rahmi'ye dik dik baktı Sahir,

— Ne kalmıştı ki? dedi. Değişmişti değişeceği kadar, Stalin Hitler'le anlaşınca!

Eski kavgalarına dönüyorlardı. Rahmi güldü,

— Bırak da ağız tadıyla içelim şu rakıyı, dedi.

Biraz da yapmacık bir kahkaha attı Nedret,

— Doğu söylüyor Rahmi Usta, dedi. Başlamayın gene!

Aynı yumuşak gülüşle ağırdan sürdürdü Rahmi,

— Komşu ülkede iktidarda Hitler, Ribbentrop gibi vahşi hayvanlar bulunsa da hiçbir barışsever devlet komşu ülkeyle böyle bir barış antlaşması yapmayı reddetmez.

Stalin'in Sovyetler'e Hitlerci saldırıdan sonra söylediği sözleri, biraz da Sahir'i kışkırtmak ister gibi bastırarak yinelemesini yalancıktan bir çıkışmayla Nedret karşıladı.

— Siz de az değilsiniz, dedi gülüşünü gizler gibi. Stalin Yoldaş'ınız öyle dedi diye susmak zorunda mıyız? Sırtını onlara dayamasa koca Fransa'yı yutamazdı Hitler. Stalin günah çıkartmış. Ne yapalım yani; bitti mi diyelim şimdi?..

Sahir'in gözleri sevinçle parlamıştı. İlk kez görüyordu Nedret'i böyle çaçaron bir konuşmacı olarak! Hem de onu savunuyordu, şakaya getirmiş.

Rahmi gülümseme çabasıyla yanıt aranırken, kaçırdığı ölçüyü dengelemek ister gibi Nedret aldı gene,

— Sahir'i yanlış anlamayın diye karıştım, dedi. Stalin'e bir düşmanlığı yok onun. Ama her dediği doğru bellenen kişiye kızar o. Doğası öyle!

Nasıl yorumlaması gerektiğini daha bulamamış Sahir'e takılan bir yan bakış attı.

— Sürekli doğruları söyledim mi bana da kızar! dedi...

Gülmeye başladı Sahir,

— Ben de sözü nereye getirecek diye bakıyordum, dedi. Belli oldu! İçelim bari...

Sessizce yudumladılar rakılarını. Çok ağır kapışmışlardı bu konuda bir sıralar. Soğuklukları bir iki hafta sürmüştü. Sovyetler'in Hitler'le anlaşmasını tarihsel bir yanılgı sayıyordu Sahir. İlkeleri aptalca çiğnemekti bu; oportünizmdi. Nasıl bir felaket getirdiği de ortadaydı işte. Rahmi ne kadar uğraşmış, ne belitler öne sürmüşse boşunaydı. Chamberlain-Daladier politikasının kahpe bir tuzak peşinde olduğunu o da biliyordu ya, bir de ileri kamuoyu vardı Batı'da. Bunların maskelerini sıyırıp halklar arası antifaşist bir dayanışma yaratmak elindeydi Sovyetler'in. Bu olasılığı bilerek göz ardı etmişti Stalin. Devletlerarası kaba çıkarları göz önünde tutan köhne yolu yeğlemiş, Hitler'le anlaşmıştı. Bu muydu, ilericilik? Sonunda tepesi iyice atmıştı Rahmi'nin. Gene bir masa başındaydılar Rahmilerde. "Siz aydınlar böylesiniz" demişti. "Kafanıza soktuğumuz iki buçuk şeyle vıdı vıdı. Çenesi düşük mahalle karıları gibi. Sovyetler Birliği'ndeki bir sürü Marksistler, Komintern'de koca koca partiler bilmiyor da siz biliyorsunuz doğruyu!" Sahir kızgınlıkla kalkmış, "Sizde bu yobaz kafa varken kimse doğruyu bulamaz!.." demişti. Araya gene Nedret girmişti o gün de. Bir gerginliği bu kez kolayca önlemiş olmanın yeğnikliğiyle,

— Daha kömür alamadık biliyor musunuz Rahmi Usta! dedi Nedret. Bu ev buz yakında. Geçen yıldan kalanlar bitti bitecek.

Rahmi Usta'nın tanıdığı vardı kömür dağıtımında, geçen yıl yardımcı olmuştu; onu anımsatıyordu.

— Siz bana verin kömür kâğıtlarını, dedi Rahmi. Niye daha önce söylemediniz?

Yarı kızgın Sahir'e baktı Nedret,

— Kaçtır söylüyorum Sahir'e. Ayıp olurmuş kömür için...

— Bir iki gün soğukta bırakın onu, dedi Rahmi. Anlar ayıbı.

— Çocuklar olmasa, bırakacağım!..

Evde sobayı yakan da Nedret'ti; Sahir Hoca'nın beceriksizliğini biliyordu Rahmi. Bu kadın olmasa ne yapar bu adam?

— Soğuğa dayanamam, dedi Sahir, suçlu gibi bir gülümsemeyle kızararak. Kalem düşer elimden. Stalingrad'da ne yapıyorlar şimdi? Eksi kırk filanmış. Acıyorum...

Biraz dalgın durdu,

— Rus'una da acıyorum, Alman'ına da, dedi.

Ardından ne çıkacağı bilinmez, soğuk bir sessizlik çökmüştü gene. İçgüdüsel bir tedirginlikle Nedret, boşalan tabak çanağı iç içe topladı gürültüyle; bir şeyler diyecekti ki buz gibi sesiyle Rahmi girmişti söze,

— İçerdeki çocuklarını öldürmüş Almanlara da acır mısın? dedi.

İrkilerek duralamıştı Nedret. Sahir bir şeyler aranarak doğruldu yavaşça. Bakışı bulanmıştı.

— Ne işi var Stalingrad'da Almanların! dedi Rahmi. Bunca suçsuz insanı kesip kırıp gelmişler oraya. İnsan mı onlar!

Ne denebilirdi bu sözlere? Ağırdan gevşeyen sessizliği yaşadılar kısa bir süre.

— Çıkmazımız bu işte, dedi Sahir ağırdan. Bizi de insanlık dışına sürüyorlar. Diretemezsiniz de. Biz de kullanacağız o silahları. Doğrusun!

Bir yudum aldı rakısından, kadehini masaya bıraktı. Gene bulanan bakışıyla gözlerini Rahmi'ye dikti,

— Saraçoğlu'nun von Papen'e söylediğini biliyor musun? dedi.

Bakışıp durdular. İlginin yoğunlaşması için geçen süreyi yeterli bulmuş olmalı ki, aldı Sahir Hoca,

— Rusya'nın tümüyle yok edilmesi ulusal düş'ümüzmüş! "Ben bir Türk olarak Rusların en az yarısının öldürülmesinden mutluluk duyarım" demiş. Hiçbir Türk, İngiliz yanlısı Hüseyin Cahit bile bu konuda ayrı düşünemezmiş. Bizim aşağılık patron anlatıyordu gülerek; Ankara'da söylemişler.

Yutkundu. Daha da bulanıktı gözleri.

— Türk olduğumuzdan utandıracaklar, dedi. Neyse, iyice boka düştü sakızları. Stalingrad'dan dönüşleri çöküşleri olacak tümünün.

Durdu, gözlerini dikip Rahmi'ye baktı bir süre,

— Biliyorum kızacaksın bana, dedi. Sen doğrusun belki. Ben o hıyar Alman'a da acıyorum gene de. Elmayı seversin; sana soyuyorum bunu.

— Sağ ol!

Boş tabakları toplayıp masadan kalkmış, mutfağa gitmişti Nedret. Elmayı özenle soyuşuna bakarken Sahir'e karşı içinde kıpraşıp duran küçük görme duygusundan kurtulamadığını düşünüyordu Rahmi. Niye kurtulsundu? Kendini çıkmaza sokanlardan biri de bu küçük burjuva işte. Bütün insanlığı düşünecekler; öte yanda asıl acıyı çekenlerle her şey kül olup gidecek.

— Turgut'la konuşuyordu evvelsi gün. Turgut'u biliyorsun, hani polise aldılar filan...

Başını sallayıp

— Biliyorum, dedi Rahmi.

— Abi, dedi -abi der bana- bu Remzi Bey -bizim patron- bize birazcık fazla ödemesin de, hepimizi tek tek öldürsünler, gıkı çıkmaz. Bu doğal da; hem de yurtseverliği adına yapar bunu; buna dayanmak güç işte!

Güldü Rahmi. Sahir, dilimlediği elmaları Rahmi'nin önündeki küçük tabağa koyarken,

— Zeki oğlan, dedi. Yüreğim küt küt ediyor, başına bir yandan bir iş açacaklar diye.

— Sanmam, dedi Rahmi. Onu da, ola ki seni de gözaltında tutuyorlardır. Ne yapıyorsunuz ki?

Tedirgin bir bekleyişten sonra,

— Akıllı bir çocuk ya, dedi Sahir. Nerden bilirsiniz ne yapacağını? Sessizliğinin altında bir söz ediverir; barut fıçısı! Geçenki olayı, bizimki, Remzi Bey pek önemsememiş göründü. Böyle şeyler olurmuş gazetelerde; delikanlıya dikkatli olalımmış filan. Aşşağılık kurt ki... Bilmesin olur mu, her şeyi biliyor. Aklı, düşüncesi satış. Ucuza çalıştırıyor ya; dokunmasınlar? Doğrusu iki kişinin işini görüyor oğlan da. Paçayı kurtarmamız sırtımıza binmelerine boyun eğdiğimizden. Türkiye bu! Dokunmak isterlerse bir şey yapıp yapmamamıza bakmazlar. Aslında kim ne yapıyor ki?..

Doğru. Kim ne yapıyor ki? Bir şeyler diyecek oldu, vazgeçti Rahmi. TKP için alınan desantralizasyon kararında, bunun gerekçelerini açıklama görevi de verilmemiş miydi kendilerine? Doğru dürüst yaptık mı bunu biz? Yapmadık. Niye? İşimize gelmediğinden! O güne dek tuttuğumuz yolun çıkmazlığını, yanlışlığını bir özeleştiriyle halka duyurmamız isteniyordu bizden. Gelmedi işimize! Muhalefet doğru mu söylemişti yani! Muhalefet nerden çıktı şimdi? O muhalefeti suçlayan da Komintern'di! İlkelerine göre doğruydu suçlarken. 32'lerdeydi o suçlama. Dünya devrimi peşinde Komintern. Sınıf sınıfa karşı! Muhalefet de Merkez'den daha keskin o günler. Yedinci Kongre'den sonra alındı desantralizasyon kararı. 36 sonları. Karar 37 başlarında çıktı. Naziler iktidara gelmiş. Savaş kazanları kaynıyor. Dengeler altüst olmuş. Bizimkiler doğru dürüst anlamamış Yedinci Kongre'de alınmış kararları. Kemalistleri değerlendirmeler değişmiş; savaştan yana olmayan devlet sayılmış Kemalist Türkiye. Biz, "Kahrolsun kanımızı emen zenginler iktidarı, Kemalist burjuvazi," diyoruz! Hiç mi iyi bir şey yapmadı bu adamlar? dediler Komintern'de. Dediler! Yıllarca sonra dediler! Habersiz mi yapıyorduk onlardan; bilmiyorlar mıydı daha önce yaptıklarımızı? "Bu işin tüm sorumluluğu Merkez Komitesi'nindir; biz bunu üstleniyoruz" dedi Doktor. Evet, Komintern'e verdiği yazılı bildiride dedi. Kaç kişi gördü o bildiriyi? Devlet sırrı gibi sakladık. Oturup şimdi anlatayım mı bunları? "Kim ne yapıyor ki?" diye taş atıp dursun mu bu adam? Legalite'ye geçin, dediler. Olan biteni şu adamla bile konuşamıyorsak, nasıl geçeceğiz legalite'ye. Rakı mı çarpıyor? Ağır ol bakalım Rahmi Yoldaş! Kimsenin sana bir şey sorduğu yok. Dertleşmeye dökülen konuşma, Nedret'in girip kadehine yeni rakı almasıyla iyice yumuşak bir söyleşiye dündü. Havalar, pahalılık, savaşın getirdiği yokluklar, karneyle verilen ekmeklerin iyice bozulup azalması –bir ara müzikten bile söz ettiler– derken saat gece yarısını bulmuş, bir büyük 49'luk şişeyi (165 yaptılar onu da) bitirmişlerdi. Biraz sallanarak kalktığında on biri geçiyordu. Ekmek karnesi bıraktı onlara; Maraşlı bir işçi, ağır işçi ekmek karnesi bırakmıştı köyüne izne giderken. Nedret'ten kömür kâğıdını aldı. Soğuk havaya çıktığında çakırkeyifti ya, pek keyifli değildi. Ağızbirliğiyle, yarışırcasına sıraladıkları bir sürü günlük derde karşı en küçük bir örgüt ilişkileri yoktu halkla.

Kim ne yapıyor ki? deyişi Sahir'in, kolay sindirilemez bir taştı. Ben ona, "Ne yapıyorsunuz ki?" deyince... Onu düşünmedi belki. Evet, ne yapıyoruz ki? Ne biçim yaşıyoruz şu ülkede? Halka söyleyeceğimiz bir sürü sözümüz var, hepsi içimizde! Turgut'tan da kaygılı adam; nerden bilirsin gizlice bir halt edemeyeceğini diyor. Doğru diyor. Ne kadar kaçsak üstümüze yıkılacak sonunda yaşam. Kaçıyor muyuz? Ne bileyim ben? Kim ne yapıyor ki? Gelen çocukları atlattık; kendimizi atlatamıyoruz. Üşüdüm be! Sertti hava. Üstlerine külrengi bir göğün bastırdığı isli, kömür kokulu sokaklarda cılız ışıklı tek tük pencereler, yolları gözleyen sinsi gözcüler gibiydi. İyi olacak, bir kar yağsa; havayı temizlermiş derler. Evinin sokağına girince durup baktı; ilerde sokağın başındaki çoktandır yanmayan elektrik direğinin dibinde bir gölge mi vardı? Eve geldik; şimdi gidip oraya mı bakalım ne varmış diye? Sarhoşluğun bu kadarı tatlı be. Bir de Fehime Hanım olacaktı. ısındı biraz, eve girince. Avluda ayakkabılarını çıkarıp merdivenlere adımını atmıştı ki kapının tıpırdatır gibi vurulmasıyla duraladı. Bu ne? Almaya mı geldiler? Yaklaştı kapıya,

— Kim o? dedi yavaştan.

— Benim, Rahmi!

Birden karışık şeyler çağrıştırmıştı ses; tam alamamıştı. Fısıldar gibi,

— Bekir deyince hemen açtı kapıyı.

Uzun boylu, iri yapılı bir adam içeri süzülüverirken uzanıp dışarıya, sokağa bir göz attı; dönüp kapattı kapıyı. Yüzünde umursamaz, alaycı gülüşüyle bakan adamın uzattığı eli sıktı,

— Hoş geldin, dedi.

— Hoş bulduk yoldaşım.

Soru dolu bakışlarını adamın yüzüne dikti birden,

— Hayrola? dedi.

Yüzünde aynı umursamaz gülümsemeyle,

— Tramvaydaydım, dedi adam. Arka vagonda, Sirkeci'den beri peşindeydim. Sana gelecektim bu gece. İndin, durakta takıldın.

Başını salladı anladım gibi Rahmi, merdivenleri gösterip,

— Buyur, dedi.

Ne yapabilirdi başka? Pek sevmediği, kötüsü, güvenmediği eski bir devrimciydi Bekir. Ortaköy'de, Kasımpaşa'da kimi işçiler arasın-

da iyi kötü saygınlığı vardı ya, ara sıra dedikodular dolaşırdı polisle ilişkisi üzerine. Sirkeci'den beri mi peşimdeymiş? Nerden takıldı ki? Bunu mu soracağım şimdi? O da onu bekliyor, şişinerek anlatsın diye. Bayılır gizemli görünmeye. Sakal takıp kılık değiştirerek bizimle konuşan o yaşlı herif Bekir'miş biliyor musunuz? Odaya girip elektriği yaktı. Yer gösterdi.

— Sen sürgünde değil miydin?

Kendine güvenlice gidip oturdu, kaykılırca yaslandı arkasına Bekir. Yüzünde aynı uçuk gülümseme,

— Sürgündeydim, dedi. Gelsin demişler, geldik!..

Karışık, sallantılı duygular içinde kaldı bir an. Şaşırtıcıydı yanıt. İçkinin de etkisi belki. Doktor Şefik Hüsnü'nün böyle bir çağrı çıkaracağını hiç olası görmüyordu. Reşat askerde. Kim çağırdı bunu? Sormaya kalkma! O ki öyle diyor, sorumluluk onun.

Doğruldu Bekir,

— Dizgi baskı için geldim sana, dedi. Sen biliyormuşsun.

Karşılıklı bakışıp kaldılar.

— O işle benim bir ilişiğim olmadı, dedi Rahmi. Ne olacak dizgi baskı?

Kuşkulu soru görünürde etki yapmamıştı Bekir'de. Suskun baktı bir süre.

— Dizgi baskıyla ne olursa o olacak, dedi soğukça bir sesle.

Bir soluklanıp daha da sertçe ekledi,

— Hep böyle oturacak mıyız yoldaşım?

Söyleyecek bir şey bulamadı birden.

— Dizgi baskıyı, benim bildiğim Celal'e bıraktılardı.

Burkuldu içi. Niye vermişti Celal'in adını? Saklayacak mıydım? Başlayacak çalışmaya engel olacağım! Biz dışında mı kalacağız başlayacaksa? Nerden çıktı bu adam gecenin bu vakti?

— Sorun değil onu bulmak, dedi. Nasıl olacak bu iş? Reşat asker. Doktor desen...

— Geldi Reşat.

— Geldi, biliyorum, dedi Rahmi. İzinli geldi. Dönmüş olmalı.

Yukardan bir gülümsemeyişle bakıyordu Bekir.

— Şişli'de, evinde, dedi. Yarın uğra istersen.

— İyi, dedi Rahmi, başını salladı sinirlilikle,

— Ne adresi, bunca yıl sonra? dedi.

Tartışmaya girmekten çekinir gibi ekledi hemen,

— Reşat'ı görelim bir. Gece kalacak mısın burda?

Kalktı Bekir,

— Birine uğrayacağım daha, dedi. Polis uyanıncaya kadar yerim var. Senin bura da tekin değildir. Paran varsa, Parti'nin parasından...

Başını iki yana salladı Rahmi,

— Parti'nin parası filan yok bende, dedi. Ben biraz vereyim.

Cüzdanından çıkardığı dört onluğu uzattı. Ses çıkarmadan uzanıp aldı parayı Bekir.

— Sağ ol! dedi.

Merdivenlerden inerken,

— Uğra Reşat'a, dedi. Askere dönmeyecek bir daha o. Görüşürüz gene. Hoşça kal!

Bekir'i yolcu edip sokak kapısını yavaşça kapatınca bir süre duraladı avluda. Merdivenleri ağır ağır çıktı. Odaya girip de koltuğuna ilişince içkinin getirdiği uykulu ağırlık, içinde kıpır kıpır filizlenen bir kaynaşmaya bırakmıştı yerini. Yıllardır sürüp giden tekdüze yaşamının ortasına gecenin bir vakti gelip giren bu adamın neyi, nasıl değiştireceğini kestirmeye çalışıyordu. Kızması mı gerekir, sevinmesi mi? Onu da bilemiyordu. Reşat askere dönmeyecekse yasadışına çıkacak demekti. Yeni bir çalışma dönemine girileceğini Bekir'den öğrendik! Bu mu derdin? Küçük burjuva onuruna dokundu! Bir terslik yok mu yani? Bekir için çıkarılan söylentilerin kaynağında kıskançlık yatıyordu belki. Düpedüz kıskançlık belki de. Gittiği her yerde bir sürü dedikoduya neden olur bir herif bu. Kadınlara yüzü yumuşak da, bundan mı çıktı dedikodular? Kimler için neler söylenmedi. öyle de; güven duygusu, nedeni var yok, en küçük bir lekeyi kaldırmıyor işte. Tedirginiz aslında. Kim kimi sattı, kim kimi sikti? Sürekli bu, kafalarda! Dünya bu! Böyle çirkef balçıklı topraktan çıkacak devrim. Bekir Yoldaş'ı da bunun için çağırdılar! Kendi kalkıp gelmiştir belki de. Bir kadın dostundan mektup aldıysa, nerde kaldın gibisine! Belki de çalışma kararı alınmıştır. Alınması da gerek. Geç bile kaldık. Artık Komintern yok; "desantralizasyon" kararı da yok! Çalışmayın mı dediler o kararda bize! Tersine, çalışacaksanız doğru dürüst çalışın, dendi! Kararın alındığı günleri anımsadı. Mosko-

va'daydı. Doktor Şefik Hüsnü, Reşat, bir dizi toplantılara gelip açıklamasıyla öğrendiler ki, TKP için yaşamsal önemde bir karar alınmış. Valeski'nin, "şimdi size Komintern'in TKP için aldığı kararı bildireceğim; sakın beni Mustafa Kemal'in casusu sanmayın," diye, acılı bir takılmayla girip söylediklerini duyunca donup kalmışlardı. Şefik Hüsnü, Reşat, diretmeseler TKP'yi kapatıyormuş Komintern! Parti Türkiye'de; ordan kapatılır mı? Komintern isterse kapatmayacak mısın? Kapanmıştan beter olduk sonunda! Doğru değil miydi dedikleri? Bir bölümü yerindeydi eleştirilerin. Öteki bölümü değildi yani! Değildi! Komintern'in çizgisinden sapmadık ki. Onların kararlarına uygun yaptık ne yaptıksa. Bu Separat Kararı'ndan birkaç yıl önce, Komintern'in, on ikinci olmalı, Plenum'unda bizi göklere çıkaran onlardı. Şanlı bir seksiyonduk! Enternasyonal yönetimindeki kavgamızla, Parti'yi bolşevik çizgiye çekiyorduk. Oportünistlerle her türden kavgayı yürütüyorduk. Ploleter diktatörlüğünü kurmaya yaklaşıyorduk. Şimdi de Kemalizm'in değerini bilmemiş demişler bize. Reşat da doğrulamış. Şefik Hüsnü de suç bizde, sekter davranıştan kurtaramadık partiyi demiş. 36'nın Kasım ayıydı. Ayarı, dümeni toptan değiştirelim derken ayar da gitti, dümen de! Acı bir gülümsemeyle kalkıp radyoya gitti; açıp kurcalamaya başladı istasyonları. Moskova'ydı bura, müzik vardı. Musorgski mi? Güldü. Sanki adlarıyla tanırmış gibi. Bir Marş Alaturka'yı çıkarırdı, bir de Çaykovski'nin Bir Numaralı Piyano Konçertosu'nun kimi parçalarını. Adlarının ne gereği vardı, dinlemekti bunları güzel olan. Radyonun yeşil ışıklı camındaki dalga boylarınca dizilmiş gizemli sayılar, kentler arasında, şimdi açlıkla, ölümle boğuşan karlar altındaki Moskova'dan dünyaya gönderdiği yürekler dolusu müziği iliştiği koltukta, gözleri kapalı dinliyordu mutlulukla. Larissa, daha minicik kızı, o heyecan dolu yıllarındaki tüm kişiler, tek tek geçiyordu gözlerinin önünden. Strastnay Bulvarı'na açık pencerelerden görünen görkemli yapıda Sergei Rahmaninov okumuş; erkek lisesiymiş devrimden önce. Larissa, domuz karı alay ederdi, ordan bellemişim Rahmaninov'u, ne duysam Rahmaninov! Kimdi biliyor musun Rahmaninov Fehime Hanım? Eski fenerlerin ötesinde gazeteci Mihail Koltsov'un evi, yeşil renkli. Nâzım girer çıkardı bu eve sık sık. Koltsov'un dostu. Dergi çıkarma peşinde Nâzım; destek, yardım peşinde. Derslerde yardım-

cımız, çevirmenimiz Nâzım. Eline para geçti mi bize dağıtır. Bundan tatla adam yoktur dünyada. Bir türlü geçinemedi Parti'yle. KUTV'un yapısıydı bura. Üçüncü katta bizim dershaneler. Aşağıda, birinci katta tüm Türkleri toplar Doktor. Ta Urallar'dan gelirler, orda işçi arkadaşlar. Çalışmaya kimler gidecek Türkiye'ye? Ali Cevdet, Nâzım'a yüklenir. Nâzım basında çalışsın, dedi. Ne var bunda? Doktor olmasa iyice kapışacaklar. Nâzım da küçük burjuva ama yani ötekinin de, zaten sonradan çıktı, Troçkistmiş. Haydar Osman, Saffet, Lami, Emin, Hasan Ali, Vasıf, Ali Cevdet, Mesrure, Şükrü Zeki, Tufan Hikmet, Sadık... Tatar Hakkı vardı. Bir de o orospu çocuğu Altındiş Faik. Altın dişine sıçayım! Her biri nerde şimdi? Çoğu çekip gittiler Parti'den, bir köşeye çekildiler. Öldüler. Öldürüldüler. Kimi cezaevinde. Sibirya'da sürgündeymiş kimi. Doktor burda. Zeki var Ankara'da. Reşat bir de. KUTV'un yurdunda kalıyoruz ilk gittiğimde. Tverskov Bulvarı, 13/15. İlk onu ezberledikti. Nâzım yeni evli. Koridor dibinde, küçük bir oda vermişler Nâzım'a. Kimin vardı ki odası? Mayakovski o odaya geldiydi. Delice bir karı o Lena Yurçenko, Nâzım'ın karısı. Bir sürahi suyu Nâzım'ın başından aşağı bir gün. Nâzım titrer, karı güler yerlere yatıp. Türkiye'ye gelip Nâzım'ına kavuşmak için, Odesa'da vize beklerken öldü zavallı Lena; tifo mu kapmış ne? Ankara'dan vize çıkar mı kolay kolay! Nâzım'ın karısı olmak da ayrı çile. Şimdi de fukara Piraye Hanım, bekler durur. "Çok uzak ufuklara şimdi kar yağıyor." Ne güzel demişti Dinamo! Moskova'ya da ne kar yağar! Gene de burdaki kadar üşümedim ben orda. Gençtik de ondan mı? Havası başka. Doktor Şefik Hüsnü de hiç üşümez. Kar yağıyor, pencere açık yatarlar Madam'la! Sıcak soğuk demez, soyunur yarı beline kadar, buz gibi suyla koynunu, boğazını, göğsünü, koltukaltlarını yıkar sabunlayıp. Kıyı bucak ev temizliği yapıyor bizim Fehime Hanım gibi! Özenip kalkıştım ben de, zatürre oluyordum. Hepsi Lüks Otel'de, Komintern büyükleri. Gorki Caddesi'nde, Komintern evinde oturuyorlar. Ho Şi Min, Bela Kun, Dimitrov, Şefik Hüsnü, bitişiğinde İtalyan Erkoli, Çinli Van Min, Sen Katayama... Bir köşede bekliyorlar şimdi. Beklerler mi; ülkelerindedirler, çalışıyorlardır. Bizim gibi boş durmazlar. Biz de başlayacağız artık. Nasıl başlayacağız? Bir Doktor'a uğrasam? "Govari Moskov!" Anladık Moskova da, niye haber vermiyor bu radyo? Gene müziğe başladı.

Borodin'in bilmem nesi, diyor. Kaçırdık mı yoksa? Beş dakika filan var daha. Oktobr Bayramı'ndaki Stalin'in konuşmasını yineliyorlardı; onu verir gene. "Moskova Savunma Halk Komseri Stalin'in 345 Numaralı emri." Ezberledik artık. Düşmanımızın, Kızılordu'nun yeni darbelerinin gücünü öğreneceği gün uzak değildir. Bizim sokağımıza da bayram gelecek. Gülümseyerek Rusçasını söylendi ağırdan: "Budet i na haşey ulitse prazdnik." Şinanay gibi gelmişti Fehime Hanım'ın kulağına, ona gülüyordu. Şinanay Fehime Hanım, iyi duydun, şinanay başlayacak diyor Stalin Yoldaş. Bizde de. Ben bir Doktor'a uğrayayım en iyisi; hem şu bacağımı gösteririm. Yalan değil, ağrıyor da. Madam vardır evde. Meryem Polonya'daymış; Varşova'da. Anasının kenti. Evlenmiştir orda? Sarı saçlı, mavi gözlü minicik bir kız çocuğu o zamanlar. Çıktık yürüyoruz. Komintern kapısı karşıda. Taş köprüyü geçerken gösterdim. "Bak baba orda" dedim. Bir ağlamaya başladı, pişman etti beni. Neyse, yol kıyılarına birikmiş kavak pamuklarını yakıp unutturdumdu. Moskova'da çocukların oyunu, mayıs sonu kavaklar pamuklar, uçuşur durur sokaklarda kelebek sürüsü gibi. Mayıs dedi mi Tülpanlar açar. Lale yani. Leylaklar açar, çiçekle donanır tüm Kremlin çevresi. Tarhlar, bahçeler, parklarda begonyalar, güller, nergisler. Tüm ağaçlar yapraklı Mayıs'ta. Topollar, kavaklar yani. Klyonlar, koca yapraklı çınarlar, beryozalar, kayın ağaçları. Temmuzda çiçeğe durur. Lipalar, bizim ıhlamurlar, meşeler, dup der onlar, tümü yemyeşil. Eylül dedi mi dökülmeye başlar yaprakları. Şimdi çıplak kara dallar ormanı Kremlin çevresi, kalın örümcek ağları gibi. Öbek öbek karlar. Buzlar sarkar her yandan. Dimitrov, Kolarov Komintern'dedir gene. Başka kimler vardır ki? Sana ne? Pencerelerinden Troitskiya Vorota, Kremlin'in giriş kapısı görünür. Çepeçevre duvarlar, Katafya burcu, Kremlin'in kuleleri, kiliseleri... Sovnarkom Garajı. Herif manej yeri diye yaptırmış vaktinde atlarına, koca berhane gibi yer. Lenin'in oturup çalıştığı sarı boyalı, sade süssüz yapı görülür. Kalinin'in kaldığı koca yapı öte yanda; Kalinin Caddesi başlar. Coşkuyla, biraz da büyüklenerek mi girip çıkardık Komintern'in kapısından? Dünya proletaryasının yüreği, kafası, beyni bu yapıda. İkinci katta Şefik Hüsnü'nün küçük odası. Gideriz; masanın başındadır hep, çalışır. Yanda Asya-Afrika Seksiyonu. Toplantı salonu ikinci katta. Çoğu kez Doktor Şefik Hüs-

nü yönetir toplantıları. Konuşmalar yapar. Ne günlerdi! Anladık, "Govari Moskov!" Söyle bakalım! Kısa anons kesilip haberler başlamıştı. Moskova'yla ilgili bir iki küçük diplomatik haberden sonra Stalingrad'a geçmişti. Alman faşist sürüleri Kızılordu'nun ağır vuruşları altında son günlerini yaşıyorlardı. Alman faşistleri Volga'dan bir kaşık su içebilmişlerdi, o kadar. En kanlı biçimde ödemişlerdi onu da. Traktör fabrikası yöresinde sürüyordu savaş. Fabrikada tankları bitiren işçiler, atlayıp düşman sürülerine saldırıyorlardı yaptıkları tanklarla. Pavlov'un evinde de temizleniyordu faşistler. Her katı başka ellerde günlerce dövüşülmüş bir evdi Pavlov'un evi. Adlar sayıyordu Radyo. Pavlov'un evinde vuruşanlarmış. Her ulustan. Afanasiyev Pavlov, Ukraynalı Bondarinko, Gürcü Mosiaşvili, Yahudi Haitt, Murzayev, Ramazanov, Sarayev, Turgunuov, Turdiyev... bir sürü adlar sıraladı daha, Türk adları. Bir katta Sovyet savaşçıları, altta Almanlar. Üstte gene Almanlar. Onun üstünde yine Sovyet savaşçılar. Bodrumda da kalanlar ihtiyarlar, çocuklar. Bir de kız doğmuş o bodrumda. Keskin nişancı Vasili Zaytsev 220 faşist öldürmüş. Düşmanı yıldıran Katuşalar, ağır toplar, Sibirya Ordusu, savaş kara eri olarak giren denizciler. Denizci Mihail Banikaha elinde benzin bidonu parlayınca düşman paletine atmış kendini. Geçen yıl Almanları Moskova önünde durduran Panfilov Tümeni erleri de öyle yapmışlardı, Volokolomsk yolunda. Denizciler Kara-deniz donanmasından gelmişler savaşa. Hiç de istekli giymemişler karacı giysilerini. Çizgili gömleklerini çıkarmaya dünyada yanaşmamışlar; içlerine giymişler. Keplerini de başlarına geçiriyorlarmış saldırıya kalkınca. Yıldırmışlar faşistleri. "Kara Ölüm" diyorlarmış bunlara Almanlar. İnsan değil ölümün kendisiymiş gelen. Potemkin Zırhlısı'nda başkaldırmış yiğit denizciler bunlar. Radyo bir cephe röportajında veriyordu olayları. Bir an bile boş kalmıyormuş saflarda ölenin yeri. Delirmiş kimi Almanlar. Stalingrad'da işin neydi senin ahmak Müller? Hiç acımıyorum sana. Sahir Hoca değilim ben. O yakıp yıktığın yerlerde benim de emeğim oldu, hem de gençliğimin en güzel yıllarında. Aklımdan bile geçmemişti Berlin'den gelip yıkacağın. Berlin nere, Stalingrad nere? Vay be! Çavuş Putilov yaralanmış, telefon tellerini ağzında bağlayıp öyle ölmüş. bir cehennemdi anlattığı radyonun, artık faşistlerin katran kazanlarına düştüğü bir cehennem. Fehime Hanım olsa

pek severdi, cehennemin katran kazanı benzetmemi. Bayram bizim sokağa da gelecek. Şinanay Fehime Hanım, şinanay... Stalingrad toprağını karış karış temizliyorlar faşistlerden. Bir mektup okumaya başlamıştı radyo. 18 Eylül tarihli. Binbaşı Petrakov'un mektubu. Siperde bulunmuş. "Benim kara gözlü Millam. Sana bir çiçek gönderiyorum. Düşün bakalım. Savaş sürüyor. Düşman bombaları patlıyor yörede. Bomba, mermi çukurları her yerde. Ve bu çiçek... Birdenbire patlamada kopup düşmüş olmalı. Güneşe doğru serpilip büyürken kopmuş. Almasam çiğnenecekti. Baban daima kanının son damlasına, son nefesine kadar faşistlerle savaşacak Millacığım. Çiçeğe yaptıklarını sana yapmasınlar diye. Anlamadıklarını, annen sana anlatır Millam." Tıkanır gibi oldu birden. Hıçkıracak gibi oldu. Tuttu kendini. Yok, hayır tutamıyordu. Kesik bir hıçkırıktan sonra gözlerinden sıcak yaşların inmesine engel olamıyordu. Yutkunup diretmeye çalıştıkça artmaya başlamıştı yaşlar. Fırlayıp kalktı koltuktan. İyi ki yalnızdı. Yalpalar gibi bir iki dolaştı odada. "Alman istilacılarına ölüm!" Son sözünü söyleyip kapandı radyo. Dalıp kaldı bir süre. Yaşlar gözlerinde kurumuş, acılığı sinip kalmıştı içinde. Kara gözlü Milam. Ludmilla demek. Babası öldü vuruşurken. Rusya'nın yarısını Almanlar kessin istermiş Türkler! Orospu çocuğu! Canavarların elinde bizim ülke de. Ne çiçeğiydi Ludmilla'ya yolladığı? Menekşeler vardı Stalingrad'a bizim gittiğimizde. Kırların başıboş çiçeği, her ülkenin, her ulusun çiçeği papatyalar. Moloçey, yeşil otlar. Bir de don çınarları. Vola Donskaya Sokağı eski bir sokaktı. Ne olmuştur, kim bilir? Konuk giderdim Petrovlara. Karısı Tatar; Saniya. Kelgende kitgende diye konuşur; tostoparlak güleç bir kadın. Öğretmen Semaşko'da. Hemşire, sağlık memuru okulu Semaşko. Ara sıra yazıları çıkar gazetede, *Genç Leninci*'de. Takılırdı bana, kal burda, evlendirelim seni diye! Kalsaydım hangi siperde ölüp gitmiştim kim bilir? Ölmezdim belki de; öldürürdüm. Bizim soy sop Fransıza kurşun sıkmış, kaçan yok savaştan. Babam, amcam, dayılarım anlatır dururlardı. Benim de anlatacak şeyim olurdu, kötü mü! Dünya dövüşüyor, biz burda pinekleyip duruyoruz be! Sinek gibi dolaş dur. Stalingrad'da siperde olup da ölseydim keşke. Boş söz! Hem boş, hem saçma. Bizim kapımızı çalmayacağı nerden belli bu kanlı savaşın? Ölmek güzel değil. Öldürmek besbeter çirkin. O da boş söz. Faşistleri öldürmekte mi

çirkin? Günler, geceler boyu on binlerin kan ter içinde dikip yükselttiği güzellikleri ta Almanya'dan gelip de çoluk çocuğu keserek yakıp yıkan katiller sürüsünün tümünü öldürürüm gözümü kırpmadan; öldüremediğim için mutsuzum! Kalktı. Gerilmiş sinirlerine iyi gelirdi; duş mu alsaydı? İstemiyordu. Üşenmek değildi. Kendini sarıp kuşatmış, bu özlemle karışık ışıltılı karanlıktan kopmayı istemiyordu. Ne coşkulu umutlarla koşturarak bu günlere geldiği yolda önüne çıkan deminki acılı duygululuğun, geçici bir konuk gibi çekip gitmesini değil, yerleşip kalmasını istiyordu içinde. Ta Stalingrad'a nasıl gelmişlerdi faşistler? Kan ter içinde yükselttiğimiz traktör fabrikasının üç buçuk kilometre yakınına... ilk tankları geçen yılki Oktobr Bayramı'nda geçmişti Moskova'da, Kızılmeydan'da. Radyo söyleyince heyecanlanmıştı. İçkiliydi de. "İşte bu fabrikayı biz yaptık Fehime Hanım!" demişti. "Burda da yapsanıza" deyişi saf saf Fehime Hanım'ın! "Yapacağız Fehime Hanım, burda da yapacağız!" demişti. Ordakini de yıktılar şimdi. Gene yapacağız. Neydi ki eski Çariçin. Bozkırın ortasında toz toprak içinde yazın yanar, kışın donar, bir tozuyla ünlü kent. Bir yakadan öbür yakaya yürüyüp buz üstünden giderlermiş direkler dikip. Kuzeyine, tam bozkırın orta göbeğine oturttuk fabrikayı. Çapayef filmini orda seyretmiştim. *Deli Petro*'yu da. Sonra Taksim Sineması'nda asılı kocaman afişlerini görünce şaşaladım. Olmayacak şey sanki. Her hafta sinemaya giderdik. Kaç sinema vardı? Ispartak, Komsomolets, Krasnaya Zvezda, Briziv. Daha da vardı. *Mustafa*'yı da orda seyretmiştim. Dram Tiyatrosu'nda çok sıkıldımdı; bir kez gitmiştim Petrovların zoruyla. Dil bilmem daha, oyunu bile anımsamıyorum. Şi yerdik lokantada. Borç bir tür. Çeşitli balıklar, Vobla, çiroz yani, patates yemeği yaparlar. Şiş yaparlar. İşkembe çorbası. Karpuzlar şeker gibi. Karpuz patokası yaparlar pekmeze benzer bizim, koyu. mavnadan karpuz çalan oğlanı yakalamışlar bir gün, kafasına boca etmişler karpuz patokasını. Tutkal mübarek. Mavnalardan karpuz, patoka çalanlara böyle yaparlarmış hep. Nasıl gülüyor hamallar. İçerler, vurur kelleyi yatarlar mavnada; başlarında bir kâğıt. "Bir rubleden aşağı iş için uyandırma beni!" Sirk çadırı kurulur Şehir Bahçesi'nde. Bakarsın bir yanda karakucak güreşe tutuşmuşlar. Renkli bir pazar kurulmuş. Bir keyif millette. Kalabalık, mahşer. Rusya'nın bostanı derlermiş Stalingrad'a. Paramanov

değirmenleri ünlüymüş eskilerde. Büyük tüccarlar varmış derlerdi, çok zengin. Lapçin, Rostopçin, Voronin. Lapçin'in cimriliği o gün bile dillerdeydi. Üç kapik bahşiş bırakırmış lokantada. Mühendis oğlu üç ruble. Söylemişler; "O verir" demiş. "Onun babası Lapçin. Benim babam köleydi!" Rostopçin'i halk severmiş. Okullar yaptırmış, bedava kitaplar dağıtmış; iyiliksever biri. 918'de Stalin, topladığı gibi Volga ortasında bir gemiye tıkmış tüccarları. Ricacı gidip Rostopçin'i kurtarmış halk. Böyle varsıllar bizde de çıkar kimi yerlerde. Astrahanski Köprüsü. Eskiden kalma üç dört katlı tüccar evleri, bir de kulübeler tek katlı. Smirnov dükkânları. Marks Bahçesi. bilardo oynayanları ilk kez orda gördümdü, Şehir Bahçesi'nde. İçim çekti birden ben de oynasam diye ya, vakit nerde? Müzeyi bile son hafta gezebildimdi. Yepyeni bir Sovyet yapısı. Lenin'in Stalin'e gönderdiği mektuplar vardı müzede. Balık, et, sebze gönderin, diyor. Besin maddeleri bekliyor. Devrimin kentlerinde açlık var. "Size bildirmeliyim ki," diyor Lenin, "bugün Petrograd'da, Moskova'da hiç yiyecek verilmiyor." 918'den sonra karşıdevrimin saldırılarına direnmiş Çariçin, devrimci kentleri doyurmuş bir yandan da. Novo Çerkask'ta yuvalanmış karşıdevrim. Ataman Kaledinler, Kornilovlar kuduz köpekler gibi saldırıyor. Dışarlardan beslenen katiller sürüsü. Daha Stalingrad bile değil o günler Çariçin; tepelemiş hepsini. Faşist katiller, siz de alacaksınız payınıza düşeni! Milla'nın babasının katilleri. Ludmilla kurtulacak, leşiniz steplerde donup kalmamışsa nasıl bakacaksınız çocuklarınızın yüzüne. Şu savaş bitse de bir yukarıya gitsem; Senem'i görsem. Tü Allah cezasını versin; iyice düşe kaptırdım kendimi! Savaş bitene dek biz burda ne olacağız çok belli de! Yarın akşam Reşat'a gideyim. Yat be artık! Bayram bizim sokağa da gelecek. Büdet i na naşey ulitse prazdnık. Şinanay Fehimeciğim şinanay... Evderakı olsaydı bir kadeh daha içseydim. Yatak odasında perdeleri çekerken dışarda serpelemeye başlamış kara, acı bir mutlulukla baktı.

Gıcırdayan tahta merdivenlerdeki yorgun ayak seslerinden belliydi annesinin geldiği. Kapıyı açıp da Mükerrem Hanım'ın son basamaktaki soluk soluğa, biraz kızgın, biraz şaşkın (bir türlü alışamıyordu yeni düzene) yüzünü görünce,

— Hoş geldin, dedi, alaylı bir gülümsemeyle.

Annesinin uzattığı mendile sarılı anahtarı aldı. Aşağı inmiyor, sokak kapısının anahtarını sofanın penceresinden atıyordu gelenlere. Mırıldandığı bir iki sözcük doğru dürüst anlaşılmadan ağzının içinde ufalanıp giden Mükerrem Hanım, içeri adımını atınca durdu, biraz da abartarak boşalttı soluğunu; sessizce yürüyüp pencere önündeki yamuk minderli hasır koltuğa yavaşça kendini bıraktı. Kısacık bir aradan sonra da ilk sözü,

— Siz beni öldüreceksiniz! oldu.

Kapıyı kapayıp annesine yaklaşan Necla, aynı alaycı gülümsemeyle kolundaki saati gösterip,

— Aslan gibisin maşşallah, dedi. Saat tuttum, dört kat merdiveni benim arkadaşlarım bu kadar çabuk çıkamıyor. Eşref Bey bile öldüremez seni! Çay var, üzümle içersen.

— İçmem, dedi Mükerrem Hanım küskünce tersler gibi.

Uzun, basma sabahlığının eteklerini toplayıp karşıdaki sedire oturan Necla,

— Sen bilirsin, dedi aynı alaycı gülümsemeyle. Şekeri beş yüz otuza çıkardı sizin deyyuslar. Nerden bulayım?

Kara bulutlar dolandı Mükerrem Hanım'ın yüzünde. Saldırıyı nasıl savuşturacağını bulamamış, susmuştu gene. Dönüp pencereden dışarı baktı yutkunarak. Soğanağa Yokuşu'na yapışık duran bu konak özentisi kağşamış Osmanlı evinin benzeri yapılarla çevrili, yaşlı incir ağaçlı avlusunda ne de çok kedi toplanmıştı! Mart da değil! Kediler de martı beklemiyor artık! Ne yapıyorlar ki; aptal aptal bakınıp dolaşıyor zavallılar. Açtır bunlar. Kendine güç buluyor millet. Balık malık çıkarsa bayram ederler. Şimdi nasıl anlatayım ben bu kıza? Hep güler görünür ya, içi de güler mi bunun? Nasıl acılar içinde hıçkırdığı gözümün önünde, daha dün gibi. Ölecek diye korktumdu. Aman Allah korusun! Geçip gitti; bir daha göstermesin o günleri. Neclacığım ilerde sen de anne olunca... Anne manne olacağı yok bunun. Amaaan, iyisi de o. Biz olduk başımız göğe erdi! Yaşasın bildiği gibi. Dişi bana geçer Eşref Bey'in.

— Söyleyin bakalım Mükerrem Hanım, neymiş derdimiz? Somurtup durma Allah aşkına!

Evden ayrıldıktan sonra iyice saldırgan... mı, yok canım oldum bittim böyledir. Yırtık! Başka nasıl olacaktı yatılı okullarda büyüyen kız? Eşref'e söylesem. Ne diyeceksin? Sen istemedin de sanki! İlle de Dame de Sion. Feride'nin okulu... Al Dame de Sion! Görümcem demişti ama; hiçbiri bunların kız durmazlarmış! Şimdi de kimle kim bilir? Allahım sen aklımı koru! Bir de siyasal dert çıktı!

— Eşref Bey'le mi takıştınız? Ne hava çalıyor o?

— Sen kendi havana bak kızım; kimseyle takışmam yok benim.

Dünkü telefon konuşmasından sonra tedirginlikle beklemişti Necla annesini. Kendisiyle bu sabah görüşmeye geleceğini söylemişti; annesini tanırdı o, iyice kaygılıydı Mükerrem Hanım'ın sesi. Şaklabanlığa vuran konuşmasıyla biraz gevşetmek istemişti kadını ya, olmayacaktı. sinirleri gerilmeye başlamıştı onun da.

— Ne olmuş benim havama? dedi dikelerek. Zırıltılardan kaçayım diyorum, başımızı dinlemeye de izin yok.

Kaşlarını çatıp dik dik baktı annesine,

— Buyur, söyle bakalım, dedi aynı sertlikle. Neymiş konuşacağımız?

Dili tutulmuş gibi bakakalmıştı Mükerrem Hanım. Ne diyecekti bu kıza? Biraz üstüne gitsem kovar beni de. Onun da dikelmek geldi içinden.

— Ne söyleyeyim? dedi başkaldırır gibi. Umrunda mıyız biz senin? Bari kendini düşünsen...

Duraladı. Çok mu ileri gitmişti? Necla sustuğuna göre söz hemen girip... İşi gene alaya dökmüş gibi gülümsedi Necla.

— Ne gerek var benim kendimi düşünmeme? dedi. Siz varsınız ya... Sağ olun, beni hep siz düşünürsünüz!

Alaylı sözlere acılıkla bakıyordu Mükerrem Hanım.

— Yok canım, dedi. Hiç düşünür müyüz biz seni?

Gözlerinin dolmasını engelleyememişti. Başını cama çevirip,

— Hep başkaları düşünür! dedi, boğazına takılan hıçkırığı bastırmaya çalışarak.

Niye söylemişti bu sözü? Doğruydu ama! Başkaları düşünüyordu. Hem de çok kötü düşünüyordu. Bunu anlatmak için gelmemiş miydi bugün? İşte burdan girip... Nasıl girecekti burdan? Dönüp kı-

zına baktı. Niye saklıyordu sanki gözlerindeki nemliliği. Kızacaksa kızsın; görsündü.

— Ne belalar dolaşıyor, biliyor musun, başımızda?

Birden söyleyivermişti işte. Necla merakını bastırmak çabasıyla sessizce baktı,

— Söyle de bileyim, dedi. Nerden bileceğim?

— Söyleyeyim, dedi Mükerrem Hanım donuk bir sesle. Hepimizi izliyorlarmış bir yıldır!

— Hepimizi mi izliyorlarmış?

Gülecek gibi oldu Necla, gülmedi. Şaşırmıştı ya, daha da artmıştı merakı.

— Kim izliyormuş, dedi, hepimizi? Sizi de?..

— Evet, dedi Mükerrem Hanım, gözleri yeniden doldu dolacak.

Başını gene pencereye çevirdi.

— Yüreğine inecek diye korkuyorum Eşref'in. Hırstan, sinirden tir tir titriyor. Telefonlara bile çıkmıyor üç gündür Ankara'dan geldi geleli. Bizi de ya!

İnansın mı, inanmasın mı, bilemeden ürkek bir sevinçle şaşalayıp kalmıştı Necla. Niyeydi sevinmesi? Onu da bilmiyordu.

— Kimmiş izleyenler?

Hırsla döndü Mükerrem Hanım,

— Git de babana sor, dedi. Bir dayak yemediğim kaldı, ben sordum.

Tutamamış; başını önüne eğip boşalır gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

Gözleri doldu dolacaktı Necla'nın da. Pek öyle vara yoğa ağlayan bir kadın değildi annesi. Hıçkırarak ağladığını ilk görüyordu belki de. Toparlanmaya çalıştı. Eve dönmesi için bir oyun olmasın da artık bu kadar da yani şey mi bu kadın? Artist olsa yapamaz be.

— Bir su ver bana!

Hıçkırıklarını bastırmış, pembe mendiliyle gözlerini kurulamaya çalışıyordu Mükerrem Hanım. İçini çekerek kalktı Necla; mutfağa giderken kafasına takıldı annesinin eve dönmesi için bir oyun oynaması olasılığı. Evi bırakıp çıkınca sarsıntı geçirdiğini biliyordu Mükerrem Hanım'ın. Kaç kez Laleli'deki apartmana gelmiş, hem ona, hem de eve dönmesi konusunda Necla'yı etkilenip kandırması için

Jülide'ye yalvarmış, bir iki kez gözyaşı da dökmüştü ya, böyle değildi. Annesine acıyordu. Ne acıması, kızıyordu. Acınacak ne yanı var ki, sersemin biri işte! İzleme neymiş peki? Eşref Bey'i de mi izliyorlarmış! Belki de bunun yorumu o; sözü nasıl anladı kim bilir? Odaya döndüğünde durulmuş gibiydi Mükerrem Hanım. Bir iki yudum alıp pencere kıyısına bıraktı bardağı. Terkos'u beğenmedi! Kayışdağı içerdiniz değil mi Mükerrem Hanımcığım? Neyse, geçti artık; anlat bakalım hadi. Anlattı Mükerrem Hanım. Ama kırık dökük anlatıyordu. Daha çok aylar önce ona halası bir şeyler çıtlatmış zaten. Bir tanıdığı varmış Hüsnümelek Bey'in Güvenlik'te, Necla'yı demiş o. Sizin yeğeniniz olduğu için kolluyoruz, demiş. Bin bir türlü insan var bu üniversitede okuyan. Kimin ne olduğu bilinmez demiş, halası. Bütün dediği buymuş o zaman Şerife Hanım'ın. Hüsnümelek söyler mi ona bir şey? Bu kadar... Aylardır hepsini izlerler, evi bile gözlermiş meğer. Gene ağlama tutturacaktı ki Mükerrem Hanım, Necla tersledi,

— Başlama gene Allahını seversen, dedi. Doğru dürüst anlat anlatacaksan... İki sersemin sözüyle...

Birden dikeldi gene Mükerrem Hanım,

— Yaa, iki sersemin sözü... Koskocaman dosyayı önüne koymuşlar babanın. Müsteşar, hemşerisi. Hem de çok iyiliğini görmüştür Eşref Bey'in. Yemin etmiş! "Sizden başka hiç kimseye, babama bile göstermem abi!" demiş. Eşref Bey dosyaya şöyle bir bakabilmiş sinirinden. Bu devlet bana güvenmiyorsa deyip çekmiş kapıyı çıkmış.

Anlattıklarının etkisini ölçer gibi gözleri Necla'daydı Mükerrem Hanım'ın.

— İzleme, gözleme, diyorsun.

— Pakize geldi bu sabah. O söyledi. Hem de yalvar yakar yemin verdirdi kimseye söylemeyeyim diye. Güvenlik'in başındaki İstanbul'da Mithat'ın kardeşi gibi. Biz de tanıdıktı. O söylemiş. Şebeke varmış. İhbar yapmış biri. O vermiş senin adını da...

Bastırmaya çalıştığı hıçkırıklarla gözleri dolu dolu oldu gene Mükerrem Hanım'ın. İçinde önleyemediği bir ürperti gezinmişti Necla'nın da. "Şebeke", "ihbar" sözcükleriyle Mükerrem Hanım'ın ağzından çıkarkenki ağırlığı onun da omuzlarına çöküverecekti nerdeyse.

— Kimmiş ihbar yapan?

— Pakize de yemin etti, bilmiyor. Söylenmezmiş. Yalnız, olur olmaz herkesi eve sokarlarsa böyle olur demiş o herif. Neydi adı? Akıl mı kaldı bende? Seyit mi, Sait mi? Öyle bir şey. Leman Hanım karısı...

— Sait Tarkan mı?

— Tamam, o işte. Sen nerden biliyorsun?

— Bilmeyen var mı o canavarı? İstanbul'un celladı o şimdi...

— Cellat mellat; adam gene insanlık gösterip...

Hırsla kalktı Necla,

— Kes Allah aşkına be, dedi. İnsanlık da onlara kalmış!

Bir şey diyemedi Mükerrem Hanım. Gidip duvardaki raftan paketi aldı Necla, bir sigara yaktı. Derince içine çekip üfledi.

— İyice başladın artık!

Mükerrem Hanım'ın kaygılı, çekingen söz atmasına, algılayamamış gibi boş boş baktı önce; bir derin soluk daha çekti; yavaşça boşalttı dumanını,

— Evet, dedi. İyice başladım. Kötü dosttan iyi bu zıkkım; diyorlarmış ya...

Gözleri annesinde, sessizce bakıp duruyordu; hiçbir sözünü de dinlemiyordu kadının. Birisi ihbar etmiş. Kim olabilirdi bu birisi? Bunca zaman geçtiğine göre Turgut'la ilişkisinden çıkmış olamazdı; yeni bir olaydı bu, demek? Evden çıkıp yalnız başına yaşadığından bu yana, kimi mutlu rastlantılarla çevresi, şaşırtıcı biçimde genişleyivermişti. Meğer ne çok ilerici kişiler varmış da, uzağında kalmıştı o! Korkunun gizlilik perdesini yırtıp kendisine ilk açılan Turgut, çevresini sarmış kalabalık içinde ara sıra gözüne ilişen, uzaklardan, özlemle baktığı biriydi. İlk aklına gelen, annesinin getirdiği haberi tez elden gidip Turgut'a iletmek olmuştu. Şebeke dendiğine göre ilerici bir örgüt olmalı çevrede; ben de bilmeden ilişkiye geçtimse kimileriyle... Biri de "ihbar" etmiş. Olay bu. Böyle bir örgüt olur da Turgutlar dışında kalır mı bunun? Gizli tutmaya özen gösteriyor görünse de, örgüt ilişkileri içinde olduğunu belli etmez miydi Turgut? Ne gizlisi; asıl özeni, örgüt bağını belli etmeye gösterirdi, gizli bir çalımla. Çalımı malımı şimdi...

— Sen beni dinlemiyorsun!

Uyanır gibi baktı annesine. Ne yapalım, dinlemiyordum. Mükerrem Hanım'ın ürkek, acılı bakışlarıyla karşılaşınca sevecen davranma gereği duydu gene de,

— Senin dediklerini düşünüyorum, dedi. Dinlemiyor değilim.

— Benim dediğim, hadi artık evimize kızım! Bu el evlerinde böyle... Bak, babanı dinleyip İsviçre'ye gitseydin...

— Aman anne, diye kesti kızgınlıkla. Başlamayın gene! Durumumdan mı yakındım size? İyiyim. Çalışıyorum. Sağlığım yerinde. Kim bilir hangi namussuz bir bok yemiş diye kalkıp değiştireceğim her şeyi! Akıl mı bu? Suçlu olduğunu biliyor, korkup babasının yanına sığındı, desinler! Kime ne yapıyorum ki ben? Bak, böyle üstüme gelirsen kapıyı bir daha açmam sana vallaha. Bırakın da rahat çalışayım şurda ben!..

Bir şey diyemeden sinip kalmıştı Mükerrem Hanım. Ne yapacağınızı bilmez gibi bir iki sinirli kımıldanıştan sonra, duraladı Necla. Birden aymış gibi fırladı.

— Eyvah, kıymayı yaktık!

Necla mutfağa koşarken, ortalığı kaplayan kızarmış et kokusunun ancak ayrımına vardı Mükerrem Hanım da. Gözü mutfağın yolunda öyle bakıp kalmıştı. Nasıl seviyordu bu kızı. Sevmekten öte, yaptığı her şeyin doğruluğuna da inanıyordu ta içinden. Akıllıca değil miydi söyledikleri? Kalkıp da eve gelsin şimdi! Niye gelsin? Eşref Bey öyle istiyor! Sen istemiyor musun? Necla olur dese, o da gelip burda kalmak istiyordu aslında. Hiç de istemiyordu, dayalı döşeli evi orda duracak o da gelip bu viranelerde... Necla göründü,

— Neyse kurtardık, dedi. Gidiyordu yetişmesem. Suyunu çekmiş bütün.

Dün akşam almış kıymayı, pencere dışına koymuş bozulmasın diye. Sabahleyin bir kavurayım da demiş. Kızının, gelip karşısına oturmuş, bunları anlatmasına şaşkın bakıyordu Mükerrem Hanım. Evyansa umrunda olmazdı bu kızın. Yumurta haşlamasını bilmezdi. Bilirmiş demek! Öğrenmiş. Öğlene kıymalı makarna yapacaklarmış, Jülide gelecekmiş de... Nasıl istiyordu kendisine de "kal" demesini. Der mi hiç? Demedi. Konuşmalarının bittiğini vurgulamak ister gibi uzayıp giden sessizlik içinde öylece bakmaya başladı Necla. Mükerrem Hanım da söyleyecek bir şey bulamıyordu. Bütün söz kaynakla-

rı kurumuştu. Kaygıları da uçup gitmişti tuhafı. Şimdi o eve –o evi var mı kendi eviydi orası, başka nereye dönecekti–, evine dönüp Eşref Bey'le... Çekip gider Ankara'sına o da. Necla'ya anlatırken abarttığını biliyordu. Dünden beri telefonun başındaydı gene Eşref Bey. Üst üste Ankara'dan aramalar... Toplantısı vardır gene; gider! Gitsin!

— Paran var mı? İstersen...

Her zamanki gibi başını salladı,

— İstemem, dedi Necla. Var param. Gerekirse söylerim dedim ya...

Demişti ya evden ayrılırken yanına aldığı iki yüz liranın dışında, beş para da istememişti bugüne dek. İsteksizce kalktı Mükerrem Hanım,

— Sen bilirsin kızım, dedi. Bizden söylemesi. Bizden kötüsü yok zaten bu dünyada!

Annesinin artık alıştığı bu taş atmalarına aldırmadan kalktı Necla da.

— Ben Ankara'ya gidiyorum öbür gün, dedi. Hafta sonu döneceğim. Aklında olsun...

— Ankara'ya mı?

— Evet, Ankara'ya gideceğiz Jülide'yle. Bir işi var onun. Ben de gidiyorum işte...

Ankara, iş sözcükleriyle heyecanlanıp ilgi göstermeye kalkışacaktı ki Necla'nın dik bakışına çarpıp duraladı. Aman, ona neydi?..

— İyi bak kendine, dedi. Şu sigarayı da biliyorsun...

Tamamlayamadı,

— Biliyorum, biliyorum dedi Necla. Sen de kendine biraz kötü bak! Kilo almışsın gene... Hadi güle güle...

Şimdi dönüp şu kıza... Ne diyecekti? Doğru değil miydi? Pakize de öyle demişti bu sabah. Herkes de beni görür. Merdivenlerden inen ayak sesleri alt katlarda tükenip sokak kapısı da sertçe çekilince, içeri girip kapıyı kapattı Necla. Saatine baktı, on bire geliyordu. Biraz daha çalışsa mıydı? Bir İngilizce doçentlik tezini daktiloya çekiyordu. Bitirirse kalan parayı da alabilecekti; elli beş lira filan. İvmesine gerek yoktu şimdilik para için ya, işi dediğinden de erken vermesi iyi olacaktı. Çeviriler alıyordu başka fakültelerden de. Hiç ummadığı Halide Hanım enikonu destek vermişti kendisine. Avrupa'da,

Amerika'da genç kızlar ayrılırlarmış evlerinden, öğrenimlerini de kendileri çalışarak sürdürürlermiş. Necla'nın evini bırakıp tek başına yaşadığını arkadaşları söyleyince ilgilenmiş, çevresindeki olanaklara bakınmış, epey de bu türden iş göndermişti kendisine. Devletçe çevirtilip genişletilerek yayımlanan İslam Ansiklopedisi'nde de iş sağlamaya çalışıyordu Necla'ya. Kocası Adnan Bey *Ansiklopedi*'nin başındakilerdendi ya, bu işin Ankara'dan çözümünü istemişti Halide Hanım. Ankara yolculuğu, Maarif Vekaleti'nde, bu işi Halide Hanım'ın salık verdiği biçimde izlemek içindi. Olursa öyle bir rahatlayacaktı ki. Bütün çalışıp çabalamasına, hiç de alışmadığı tutumlulukta yaşamasına karşın altın Zenit saatiyle, doğum günü armağanı olarak halasının verdiği kolyesini satmak zorunda kalmıştı. Ama, evden ayrılırkenki korkuları yoktu şimdi. Mutluluğu bekleyebilirdi artık. Nasıl mutlu olabilirdi! Ara sıra, o da uzaktan uzağa görüp yitirdiği birindeydi mutluluğun anahtarı. Gerçekten sevmişti bu adamı. Şimdi de seviyordu, hem de hiç çekinmeden kendine apaçık söyleyecek kadar içten seviyordu. Yadsımıyor, uydurma nedenler bulup buluşturmaya da kalkmıyordu. Evi onun için bırakmıştı. Açıklarken içi acıdan katılır gibi oluyordu; yadsımıyordu! Turgut'a sövüp sayarak kovmasını utançla, içini yakan bir pişmanlıkla anımsıyordu artık. Cinsel konuda gene bir suçluluk duygusu taşımıyordu ya, Turgut'u da suçlamıyordu. Baştan her şeyi söylememekle ilk yanlış adımı kendisi atmıştı. Aylar ayı düşünmüş, üstü örtülü biçimde kaç kez kimi arkadaşlarıyla da konuşup tartışmıştı bu konuları; hangi savla ortaya çıkarsa çıksın, sonunda deneyimsiz, taşralı bir delikanlı olan bu çocuktan veremeyeceği şeyleri istediği kanısına varmıştı. Okuduğu çeşitli kitapların, romanların kazandırdığı bir şey miydi bu? Okumaya ne gerek vardı? Çevreye körleşmeden bakınca ortadaydı. Kişiler kim olurlarsa olsunlar kendilerini kuşatmış toplum yargılarının elverdiğinden öte, kanatlanıp uçamıyorlardı kolay kolay. Tutkulu sevgileri de bu katı kabuklar yaratıp besliyordu belki de. Sere serpe savunduğu düşüncelerine dayanamamış, "Bağışla, sen çok şımarıksın Neclacığım" demişti Kolejli Semahat! (Ahlaksızsın diyecek değildi ya!) Mersinli varsıl bir aileden gelen güzelce bir kızdı. İleri düşünceleri de vardı kendine göre. Söylediği, daha erkek tadını bilmiyordu. Evleneceği kişiye kadar da bekleyecekti! Bir ikisi

dışında –ikiden biriyde Jülide– çevresindeki kızların ortak savundukları bu ya da benzeriydi. Hepsi mi yalan söylüyordu bunların? Erkeği mutlu edecek ilk armağan olarak kutsal kızlık zarlarını taşımanın onurunu bölüşüyorlardı! İlericiyim diyenleri de içlerinde! Alay etmesi kolaydı kendi açısından. Turgut'un da ne derse desin, aynı beklentideki delikanlı kalabalığından biri olduğunun nasıl ayrımında olamamıştı? Doğruydu Semahat. Şımarıktı. Tek umarı vardı belki de. Evlenmemeleri. birlikte yaşamalarına engel değildi bu. Evden böyle bilinçli beklentiyle ayrıldığını söyleyemezdi; salt bir içtepiyle yola çıkmıştı. Akıllıca değil, deliceydi. Bugün artık kesinkes böyle düşünüyor, böyle istiyordu. O ki her şeye boş veren adımı, şu ya da bu biçimde o atmıştı, ötesine gitmek de onun boynuna borçtu. Nikâhsız yaşayacaktı. Nasıl olacaktı bu iş? Onu bilmiyordu işte. Tek tük rastlantılarından Turgut'un oralı bile görünmemesi umut, umar bırakmıyordu. Mükerrem Hanım'ın getirdiği haberle aralanmış kapıyı sevinerek düşünmeye başlamıştı. Nasıl girmeliydi bu kapıdan? Ne diyecek, neresinden başlayacaktı? Bir "ihbar" varmış. İçinde benim de bulunduğum bir şebeke... Bana ne senin şebekenden derse. Der mi? Derse? Kötüsü, Turgut bunu kendisine sokulmak için uydurulmuş masal gibi dinlemeye kalkarsa, ne duruma düşerdi? "Tam bu evin kızısın" deyişi çakılmış gibiydi yüreğine. Belki de tersini kanıtlama çabasıyla yapmıştı ne yaptıysa. Bunu böylece söylemek miydi doğrusu? Ya da mektupla... Göze alamayacağı, ötesi altından kalkamayacağı kadar ağır görünüyordu ikisi de. Niye sevmişti bu adamı? Soru muydu bu da? Nasıl sevmezdi? *Bakir Delikanlı* diye bir film görmüşlerdi, Garry Cooper oynuyordu saf, tertemiz, altın yürekli bir taşralıyı; onu anımsatıyor demişti Jülide, Turgut için (James Stewart'a benzer Turgut oysa daha çok!). Necla'yı çok sevdiğine de inanıyordu Turgut'un! Hastalığını ilk ondan duymuş Beşiktaş iskelesinde. "Yüzü nasıl oldu, görmeliydin, Neclacığım!" demişti. Hıristiyan azizlerine benziyormuş o çocuk! En yakın arkadaşıydı Jülide. Her şeylerini biliyorlardı birbirlerinin. Şehir Tiyatrosu'nda, oyuncu bir sevgilisi vardı onun da. Laleli'de, Tayyare Apartmanları'nda iki küçük odalı dairede birlikte kalmışlardı ilk günler. Olmuyordu. Hele kimi zaman, gece yarıları oyuncu enişte Salih Bey, fitil gibi içkili gelip de sahnede oynadıklarını bağıra çağıra yinelemeye, karşısında oynayan oyuncu-

lara ağız dolusu sövgülere kalktı mı, hiç olmuyordu. Sırılsıklam tutkundu adama Jülide, bu serseri herife! Bu kadar da güzel kız! Dünyadaki tek yakını, ağbisi ile küsüştüler bu yüzden. Gaz şirketinde kimya mühendisi olan ağbi iyi bir adamdı. Jülide'nin şöyle böyle geçimini sağlayan, Karaköy'deki, babadan kalma küçük bir işyerinin kirasını ona bırakmıştı. Sıkıştı mı ağbisinden para alırmış eskilerde. Şimdi iyice kopuktular. "O kötü oyuncunun kötü oyunlarını tam görmeden gelme!" demiş bir gün. Onu da kolay göreceğe benzemiyordu Jülide. İki kez çocuk aldırmış. Benzer korkular içindeydi bugünlerde de. Ya ben de gebe kalsaydım? Keşke? Hiç bakmaz doğururdum. Babam öldürür müydü beni? Dışarı yollardı olsa olsa. Gidersem... Turgut ne yapardı acaba? Belki de her şey daha kolay olurdu o zaman! Böyle bir tuzağı sindirecek yapı var mı o oğlanda? Bir süre katlanmak zorunda kalsa, kan kustururdu bana. Şimdi çok mu iyiyim? Gündüzleri dimdik görünüyordu ya, hele bu eve gelip de yalnız oturmaya başladığından beri kaç kez ağlamıştı gece yarıları. Bir İskoçyalıya takılıp İngiltere'ye giden Sadi'nin eviydi burası. Bobstil Sadi. Eşcinsel olduğunu bir Necla bilirdi. Necla Dame De Sion'dayken bir toplantıda tanışmışlardı. Her şeyini açık açık anlatacak ölçüde yakınlık gösterdi Necla'ya. Osmanlı Reji'sinde memur bir babanın kalıtçısıydı. Aşağı tüm katları boştu evin. Daha doğrusu tıkış tıkış eski eşyayla doluydu. İyi kötü döşenmiş bu katı da dönünceye dek kirasız Necla'ya bırakmıştı. Hele lodoslu gecelerde korkuyordu bu evde; sinir bozucu seslerin, uğultuların yanı sıra, eski bütün ahşap evler gibi, sallanıyordu. Gene de sımsıkı bağlılık duymuştu bu eve! Salt kira ödemediğinden değildi. Beşiktaş'ta hastalandığı gün gözlediği, Turgut'un eski tahta evine benzemesindendi belki de. Geçen kış ortasında Vezneciler'deki Zeynep Hanım Konağı'nın birine geçince derslere gidip gelmek eskisi gibi kolay olmuyordu. Beşiktaş yöresinde bir yer bakmalıydı belki. Ama, hayır, istemiyordu. Yalnızlığının her şeyi yeniden ele alıp didik didik ettiren o doğurgan acısını başka hiçbir yerde böyle dopdolu yaşayamazdı. Kendisiyle baş başa düşünmesini öğrenmişti bu evde. Kendinin olan bir değerler tablosu oluşturma çabasının sağladığı güvenle güçlendiğini duyumsuyordu. Kim bilir bir gün Turgut da gelecekti bu eve. Belki değildi, içinde gün günden kök salan, inançtı bu. Beşiktaş'ta Turgut'un kaldı-

ğı eve gitmişti iyileşip evden çıktığı ilk günlerde. Yıkıyorlardı evi, temele gelmişlerdi. Kıyılara dizili kiremitlerin, üst üste yığılı direklerin, kalasların, kapıların, kırık camlı çerçeveli pencerelerin, çürümüş tahtaların üstünde duyumsadığı çöküntüsüyle nasıl sarsılmıştı! Bu eve bağlılığının bir yanı da o yıkıntısı karşısında donup kaldığı Beşiktaş'taki evin yüreğine oturan boşluğunu doldurmasındandı belki de. Burda kendini, nedenini bilemediği korkular içinde bulması, bir günler birilerinin yaşadığı Beşiktaş'taki ev yıkılınca, ne yani cinler periler buraya mı taşındı? Bu evin eski oturanlarının kendileri var bir de; bazı geceler kalkıp hep birlikte alt katlarda dolaşıyorlar! Gülüyor, korkularıyla alay ediyordu kimi zaman. Aşağı katları hırsızlar soymasın da! Bir de o karga! Beşiktaş'taki yıkıklar üstünde dolaşan bir kargaya bakıp kalmıştı o gün. Hiç sevmezdi kargaları. Çocukluğunda bulundukları bir kasaba kıyısındaki gömütlükte kargalar vardı. Sürü sürü. Çocuklar birini vurunca saldırmışlardı. Gark gark diye bağrışmaları çınlayıp durur belleğinde. Kulaklarını tıkardı karga sesi duyunca. Beşiktaş'ta yıkık üstünde gezinen o kargayı da buraya gelince pat diye şu karşıki bacaya konduğunu sanki aynı kargaydı değil mi? Beşiktaş'taki gibi bakıyordu çirkin yaratık! Annesinin, özellikle de halasının, cin, peri masallarıyla yüklü dinsel, yarı dinsel boş inançlarının etki payı da olmalıydı korkularında. Onlardan arınmadıkça gülünç olduğunu da biliyordu artık. Onun da sınavıydı bu yalnız yaşam. Kimi zaman, oyuncu enişte turneye çıkmışsa ya da eve gelmeyecekse (bazı gelmediği, Beyoğlu'nda bir arkadaşlarının pansiyonunda kaldığı oluyordu. Özellikle sabahın erken saatinde provası varsa) Jülide gelip kalıyordu Necla'yla. Erkeği ile yatabilen Jülide'yi kıskanıyordu içten içe. Cinsel istekle doluydu. Dayanamayınca, bazı geceler, gözlerini kapatıp Turgut'u düşleyerek kendi kendini doyurmaya çalışıyordu. Her seferinde daha doyumsuz, kimi kez de yıkılmış buluyordu kendini. Bu yakıcı özlemin yanında bir de Turgut'la konuşma, deli bir mutlulukla izlediği dünya olayları üzerinde tartışma, birlikte düşünüp yürekler dolusu sevinci bölüşme isteği vardı ki, böylesi dayanılmaz bir beklenti içinde kıvranıp durması asıl ondandı belki de. Almanlar Stalingrad'da tarihsel bir yenilgiye uğramışlar, yüz binlerce esir bırakarak dönüş yoluna düşmüşlerdi. Kızılordu Dinyeper'i geçmişti, her gün dizi dizi kasa-

balar, kentler faşist Almanlardan temizleniyordu. Temmuz sonunda Mussolini devrildi. Afrika işini bitiren müttefikler Sicilya'ya çıkmışlardı yaz ortasında. Bağlaşık güçlerin Napoli'ye girdiğini yazıyordu sabahki gazeteler. Yeni tanıdığı çoğu içine kapanık, ürkek ilerici arkadaşlarıyla konuşması öyle yüzeysel, öylesine ısısı düşük geliyordu ki, Turgut'taki, yüreğinin o en sıcak yanından bir şeyler koyarak anlatma coşkusunun yanında, yemek üstüne çene çalmaktı onlarınki. Yitirince değerini daha iyi anlamıştı demek; birlikte olduğu günlerden çok, asıl şimdi, uzaklardayken, sevdiğinin tam bilincine varmıştı Turgut'u. Yüreğinin içine düşen tohum yeterince büyümüş bir dölüttü. Kazıtıp atamazdı, doğurup büyütmesi gerekiyordu. Dünyasını ışıtmış biri, sürgit böyle karanlıkta bırakamazdı onu. Geçen kıştan beri uzaktan uzağa izliyordu Turgut'u. Fakülte'ye de uğramıyordu pek; *Günün Haberleri*'nde çalışıyormuş. Tanpınar'dan aldığı tezini de bitirememiş. Bir çatışma mı ne çıkmış aralarında. Bütün yaz sık sık Küllük'e uğramıştı, gelir diye. Turgut'un yakın arkadaşı Fuat'ın, Yüksek Öğretmen'deki Lamia'ya söylediğine göre, ablasıyla Fatih'de bir evde kalıyormuş. İyiymiş durumu. Parça parça edindiği bu bilgilerden nereye varacağını bilemiyordu. Geçen yıl sonu kolaylıkla verebileceği bitirme sınavına girmemişti. Fakülte bitince Turgut'la bağı da kesin biçimde kopacaktı sanki. Ah ne aptalım ben! Git bari, gazetenin önünde bekle; ayaklarına kapan, bağışlat kendini! Bağışlatacakmışım! Ben onu bağışlıyorum, yetmiyor da! O gelip senin ayaklarına kapanacak; onu bekliyorsun! Beklemiyordu; bekler miydi hiç! O çoban kafasıyla gelip de bir kıza!.. Kadına... Kıza olsa sanki de çok bir değişik durum olurdu o zaman ama ben... Seviyorum, ne yapayım? Bir bilseydi ne yapacağını. Niye sevdiğini biliyor, dayanma gücünü de o mutluluktan alıyordu. O oynadığı Annette oyununu da nasıl gülünç buluyordu. Nerden takmıştı kafasına! Bir oturup konuşsalar, neler anlatabilirdi! Fransızca Marksist kitaplar bulup okuyordu artık. Krupskaya'nın *Ma Vie avec Lénine*'ini getirmişti Sacide diye bir kız; Ankara'da bir doçentten. Yer gibi okumuştu. Yaşamını Lenin'e adamış bir kadının anlattıklarıyla kendine yeni bir dünyada, yeni bir yol çizmenin düşlerini kuruyordu hep. Gerekirse tek başına... olmuyordu ki; Turgut gelip o düşlerindeki baş köşeye konuyordu ne kadar kovalamaya çalışsa. En kararlı ânında bile içten içe başkaldırmasın-

dan geliyordu direnemeyişi. İçini, dışını karartan örtüyü çekip kaldırmış kişiyi, neden, nasıl dışlayacaktı bu yepyeni ışıklı yolda? Borcunu ödemek istiyordu. bu borçluluk duygusu mutluluk veriyordu ona. Kiminde bir yanını -tümünü değil- Jülide'yle konuşuyordu bunların. Hem biraz yadırgıyor, kimi zaman da, özellikle siyasal düşüncelerini aşırı gördüğü için belli bir çekingenlik gösteriyordu o da. Pek yakınlık duymuyordu komünistlere, karşı da görünmüyordu. Sırasında duygulu, iyi yürekli olsa da, dışındaydı bu işlerin; zekâsı çevresinden taşan, tanımadığı insanların şu ya da bu durumda oluşlarını yargılayıp başkaldıracak yapıda biri değildi. Savaşa girmemiştik; aman da girmeyelimdi; Almanlar kazanmasındı, bir de. Ya kazanırlarsa? Ne yapalım, kazanmış olurlardı. Allah ne isterse o oluyor sonunda! Allah'a, yazgıya bağlılığını dar günde anımsayanlardandı. Bir iki tartışmaya kalkışmış, kızın savunma içgüdüsüyle yusyumak kirpi gibi kabaran dikenlerini görünce bırakmıştı üstüne varmayı. Ne yapalım? Allah bunun da böyle olmasını istemiş demek! Öyle sevecen bir kızdı ki aslında, gönlü razı değildi boş tartışmalarla kırılmasına. Hele bugünlerinde olmasa olmaz biriydi. Masaya geçip çalışmaya başlasa mı, yoksa bir çay mı koysaydı önce? Derken merdiven boşluğuna asılmış çıngırak sesiyle arka sofaya geçip pencereden baktı, Jülide'ydi. Beze sarılı anahtarı bıraktı aşağıya. Eğilip baktı düşüşüne; Jülide'nin anahtarı alıp kapıyı açmasına kadar da bekledi. Sokağa baktı bir süre de. Eskici geçiyordu gözleri pencerelerde, gazel okur gibi bağırarak. bir arabada soğan patates satıyorlardı. Tuğla yüklü bir kamyon geçiyordu. Oynak bulutların güneşi kırpıştırdığı sonbahar sabahında bu eğri büğrü yokuş bile güzeldi. Döndü; Jülide'yi karşıladı merdiven başında. Son basamağı çıkarken hemen almıştı Jülide,

— Biliyor musun olanı?

Odaya girmiş, uyandırdığı merakı ölçmek için dönmüştü hemen.

— Söyle de bileyim? Nerden bileceğim?

Oysa biliyordu; incir çekirdeğini doldurmayan bir şeydir gene.

— Hani vazo vardı ya, konsolun üstünde; sen durduk yerde düş kırıl! Akşam çiçek getirmişti Salih. Sabah bir de kalktık ki...

Karanfiller yerlerdeymiş. Vah vah!.. Salih öyle mutluymuş ki dün gece! Tamam kafayı da iyice "mutlu" etmişler! Kim bilir konsolun neresine, nasıl koydular o kafayla!

— Göze gelmişsinizdir! dedi Necla.

— Sen inanmazsın, biliyorum. Alaya kalkma lütfen! Sabah Salih'le de tartıştık. O da inanmaz hiçbir şeye. Yok o senin gibi değil; inanır da, damarıma basıyor.

Daha anlatacaktı ya, sıkışmıştı, tuvalete koştururken,

— Bir şeyler yiyip de çıkalım hadi, dedi. İkide fakültede olacağız, biliyorsun...

Biliyordu da, gitse mi, gitmese mi, kesin karar vermemişti daha. Ses çıkarmadan mutfağa geçip makarna yapmaya koyuldu. Masayı düzenleyip yemeğe oturduklarında saat on ikiyi bulmuştu. Yemekte, "Gitmesem de şu yazıyı bitirip..." diye giriyordu ki, çıkışır gibi aldı Jülide,

— Ters olmaz mı yani şimdi? dedi. Gelirim dedim adama.

Doğruydu. Geçen hafta seminerde konuşulmuştu; "Avrupa edebiyatlarında Latin kökenleri"ydi konu. Daha önce Yunan kökenleri tartışılmıştı Fransız, İngiliz edebiyatı öğrencilerinin katıldığı seminerde. Bir genç öğretim görevlisinin düzenlediği toplantıydı. Konuşma biraz da bu doçent adayının yönlendirmesiyle Shakespeare-Goethe karşılaştırması üzerine yoğunlaşmıştı. Aslında bir rastlantı, Jülide'ye takılıp girmişti seminere. Abuk subuk konuşmalar biçimine dönen tartışmaları tutamayıp sorduğu bir iki soruyla katılınca ilgi çekmişti. Gitse iyi olacaktı. Üç gündür evden çıkmadığına göre daha da iyi olacaktı. Bir ufak külah kahve bulup getirmişti Jülide. Sade kahvelerini içince fincanları kapatıp çıktılar. Akşama bakacaktı Jülide; bayılıyordu fal bakmasına. Beyazıt'ta itişerek bindikleri Beşiktaş-Fatih tramvayının ikinci mevki arka vagonunda birbirinden uzak da olsa oturacak iki yer buldular gene de. Pencere önündeki yollara, yapılara, koşturan insanlara dalıp giderken gözleri bir yerlerde Turgut'u aranıyordu. Duraklarda binenlerden biri o olabilirdi, niye olmasın! İkinci mevkiye biner o. Şimdi girse tramvaya, yemin ediyordu o sersemce soğukluğu yapmayacağına. Kalkıp gülerek yanına gidecekti. Peki, ya o başını çevirip de... Bir bıçağı ya da tabancası olmalıydı ki o zaman... Bu saçma sapan düşlerle kendine karşı da gülünç olduğunun ayırdındaydı. Yetmiyor, bir de dünyaya gülünç olayım! Olursam olayım. Eşref Bey'e inme mi iner, ne olur? Ne belli? Bakarsın sevinir bile, hele oğlanı

temizlemişsem! Deve! Eski günlerde babasına duyduğu sevgiyi, yakınlığı, geçmişlerde kalmış, unutulması gereken suç gibi anımsıyor, bugün ona vereceği zararın vaktinden çok önce ödenmiş bedeli diye düşünüyordu anımsayınca da. Annesinin bugün söyledikleri geldi aklına, şöyle bir dönüp baktı dolu tramvaya. Burda da izliyorlar mıdır? Değil tedirginlik, heyecan kıpırtısı bile yoktu içinde. Mükerrem Hanım'ın aşırı kaygılı görünümünü biraz yapısına, daha çok da kendisini etkileyip eve döndürme çabasına vermeliydi. Bir de, ola ki Eşref Bey'in ikide bir yenilediği bastırmalarına. Kendisi gelmez. Hiçbir gün açık çatışmayı göze almamıştı kızıyla. Necla'nın başkaldırmasıyla, direnimiyle karşılaşmayı onuruna yediremiyor olmalıydı. Böyle bir girişimin, aşamayacağı bir engele çarparak kızıyla arasına onarılmaz bir yıkıntı açmasından çekiniyordu besbelli. İyi bildiniz Eşref Bey, ben Mükerrem Hanım değilim. Değilim... Peki Turgut'a karşı böyle direncim mirencim Allah belasını versin Turgut'unun da, bak ben ona nasıl, görür o! Eşref Bey'den çok mu ayrı sanki? Ne olur, bitse bu artık. Devrimcinin böyle saçma işlerle vakit yitirmesi aptalca be Turgutçuğum! Bilsen nasıl seviyorum seni, işte öyle seviyordu. Şu tramvaydan inen ön vagondan uzun boylu nesi benziyor be? Birinci mevkiye biner mi o! Beşiktaş durağından hemen ilerdeki Fakülte'nin bahçe kapısı girişine yürürlerken önleri sıra giden, koştururak gelip geçen öğrencilerin konuşmalarındaki boşluklara, saçmalıklara takıldı. Oğlanların çoğu öğrenciliği biraz boşlayabiliyorsa maç derdinde; Beşiktaş'tı, Fener'di, Galatasaray'dı, başka söz yok! Kaleci bilmem kim, bilmem kimin şutu, penaltısı, santradan bir atmış topu. Bir gün duymamıştı Turgut'tan böyle şeyler. Kızlar da ayrı sersem. Ya hafız gibi ders, ya fiskos, ya giyim kuşam. Sinemadan bile söz etmez budalalar. Kaç Jülide var koca fakültede oturup şöyle iyi kötü konuşacağın? Basamakları çıkıp, saray yavrusu yapıya daha adımını atarken sıkıntı bastı içine. Öf be! Sınıflara giriş çıkış saatiydi. Loş koridorları geçip seminer yapılan deniz üstü odanın kapısına gelince kaldılar. Bir küçük kâğıttaki duyuru asılıydı kapıda; öğretim görevlisinin rahatsızlığı nedeniyle seminerin haftaya ertelendiğini bildiriyordu. Dönüp Jülide'ye çatacaktı neredeyse. Biliyordum bir bokluk olacağını! Turgut gelmiş midir? Nerdeyse bir yıldır uğramayan oğlan bugün

gelmiş, seni bekliyor! Koridorun öte başındaki Türkoloji Bölümü'ne bakınıp durdu gene de.

— Bak, seninki!

Yüreği ağzına geldi birden. Jülide'nin gösterdiği yana baktı içi titreyerek; Turgut mu, nerde, hani, ne diyor bu kız? Onu demiyordu kız. Elini uzatmış gülerek yaklaşan, kendine epey daktilo işi sağlamış Felsefe'deki Doçent Mansur Reşit'i diyordu.

— İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş. Ben de seni aratıyordum. Boş musun?

Mansur Bey'in uzattı elini bastıramadığı sinir gerginliğiyle sıkarken, Jülide'ye baktı şöyle bir,

— Boşuz değil mi? dedi. Semineri ertelemişler.

— İyi. Lütfen bir dakika geliver o zaman.

Gittikleri yandaki profesörler odasında sivri keçi sakallı, kalın camlı gözlüklerin ardından donuk bakışlarıyla ipince görünümüne karşın, şaşırtıcı irilikte bibloya benzeyen Profesör von Aster'den başka kimse yoktu. Şöyle bir bakıp elindeki kitaba döndü o da. Kocaman, yüksek pencerelerin ötesi Boğaz, Marmara'ydı. Maviliği çatlatır gibi şurasından burasından çizen tekneler, uçuşan martılar, gemi sesleri, Kızkulesi'yle tadına doyulmaz İstanbul sonbaharı. Mansur Bey çabucak kalınca, geniş boyutlu bir kitap çıkardı çantasından. Rönesans Sanatı'yla ilgili kuşe kâğıda basılı resimlerle dolu Fransızca bir kitaptı bu. Bir de İngilizce kitap bulup koydu masaya. Bazı sayfa aralarında boş kâğıtlar vardı ikisinde de. İngilizce kitaptan karşılaştırmalı olarak otuz sayfa kadar çeviri yapılacaktı Fransızcadan. Necla'nın iyi yapacağına güveniyordu. Bakanlık bastıracağı için iyice de bir para vereceklerdi.

— Sen bu akşam bir bak, dedi Mansur Bey.

Duraladı, düşündü.

— Yarın öğleüzeri Abdullah'ta buluşalım, vaktin varsa. Hem bir şeyler yeriz, hem konuşuruz. Şimdi toplantıya gitmemiz gerek bizim.

O saatine bakarken von Aster de kalkmıştı. Mansur Bey, çabucak elini sıktı Necla'nın, Almanca bir şeyler konuşup von Aster'le çıktılar. İşe sevinmişti ya, her şey öylesine çabucak olup bitmişti ki, neye uğradığını anlamamıştı sanki. Kitapları toparlayıp koltuğuna aldı, o da çıktı odadan. İş aldığına Jülide de sevinmişti.

— Faşist deyip duruyorsunuz, dedi. En büyük iyiliği yapıyor adam gene de yaranamıyor size...

Yarı şaka söylenmiş bu sözlerdeki gerçek payı takılıp duruştu kafasına Necla'nın. Gerçi, babasına olan saygısından söz etmişti bir keresinde Mansur Reşit ya, inandırıcı bir gerekçe gibi gelmemişti nedense. Bir kez, odasında karşılaştığı –gene bir iş için çağırtmıştı Mansur Bey– son kertede saygılı, ince bir adamı, Galip Bey, diye tanıştırınca kafasına düşen soruların da ola ki payı vardı bu tedirginlikte. Hastalığından sonraki günleriyle ilgili bulanık bir şeyler çağrıştırıyordu ad. O muydu? Olsa ne olacaktı? Her genç kızın, isteklisine karşı ne de olsa duyacağı heyecanın kımıltısı bile dolaşmamıştı içinde. Ayaküstü bir iki sözcük konuşmuşlardı adamla odada. Ne konuştuklarını bile anımsamıyordu. Etkileyici bir tonu vardı sesinin. Bakışları da... Amaan bakışının da takışının da... Herifin biriydi işte. Mansur Reşit'in gösterdiği ilgiyi, yardımseverliği niye yani ona bağlayacaktı da hem de niye iyilik oluyordu yani. Çevirisiyle, daktilosuyla işine yarıyordu adamın. Ben ona yapıyorum iyiliği! Babamın hayrına iş verdiğine Jülide inanır ancak. Şu hem İngilizce hem Fransızca çevirileri, benden başka kim yapar? Hem de bu kadar çabuk! Binmediği eşeğin önüne ot koyacak göz yok o herifte! Yarın kitaplıktaki işi açsam mı ona da? İvmeye ne gerek var? Halide Hanım ilgileniyor işte! Kadın da kızar bakarsın. İyice bozmayalım. Bu heriflerin ne yapacağı belli olmaz. Jülide'yi savıp eve erken döndü. Kitaplar ilginçti. O gece, geç saatlere kadar, daha çok da resimli, Fransızca olanı bırakmadı elinden. Plastik sanatlarla ilgili, edinme özlemini duyduğu çoğu bilgiyi içeriyordu. Elindeki bitti bitecek doçentlik tezinin daktilosunu bırakıp çeviriye başladı bile. Ertesi gün Beyoğlu'na çıkarken, Rönesans sanatı, Manierisme üstüne –çevrilecek bölümler daha çok buna değindi– bir sürü bilgiyle karman çormandı kafası. Mansur Bey'e soracağı şeyleri toparlıyordu kafasında lokantaya girerken. Birkaç kez gelmişti Abdullah Efendi Lokantası'na. Bir kez de bu Mansur Beylerle kalabalık bir öbektiler Fakülte'den. Güzel yemek beklentisindeki midesiyle gelmişti hep. Başka nasıl gelinir lokantaya? Yemekten çok kafasındaki sorunların çözümündeydi şimdi. Güzel bir de yemek yiyeceğiz işte. Lokantaya girdiğinde on ikiyi biraz geçiyordu. Çoğu masalar boştu. Şöyle bir bakındı girişte; Mansur

Bey gelmemişti daha, oturup bekleyecekti. Çıkıp biraz dolaşsam mı? Loş salonda birinin kendine gülümseyerek yaklaştığının ayırdına, iyice yakınına gelince varmıştı. Duraladı önce, uzatılan elle birlikte kulağına çarpan "Hoş geldiniz" sesiyle aydı birden.

— Hoş geldiniz Necla Hanım, dedi, o kendine özgü yumuşak sesiyle Galip Bey. Mansur gelmedi daha. Buyurmaz mısınız şöyle?

Beklemediği için şaşırmıştı ya, ortada kalmadığına sevinmişti biraz da. Gösterdiği masaya geçip oturunca karşısına yerleşen Galip Bey'in üstüne dikiliveren bakışlarıyla tedirginleşiyordu ki, Galip Bey aldı hemen,

— Bakın Necla Hanım, dedi. Önce şunu söyleyeyim; bu bir rastlantı değil. Buluşmalarına öyle birtakım gerekçeler uydurur insanlar. O tür yalanları, şaklabanlıkları hiç sevmem. Ben sizinle konuşmak için geldim buraya.

Necla'nın tepkisini gözler gibi duralayıp baktı. Aklına geliveren olasılıkları nasıl karşılayacağının arayışı içinde toparlanmaya çalışıyordu Necla. Oyuna mı düşürülmüştü?

— Şunu da hemen söyleyeyim, dedi Galip. Belki biliyorsunuz, Mansur çok eski dostum, yakın arkadaşımdır. Uygar insandır; sizinle konuşmak, size yakınlaşmak isteğimi biliyor. Aklınıza bir şey gelmesin diye söylüyorum; bu buluşmayı dün akşam öğrendim ben. O kadar üsteledim ki, kıramadı. Umarım siz de hoşgörüyle karşılarsınız bu ataklığımı.

Öylesine içten, öyle kendine özgü tınısı olan bir sesle söylüyordu ki, neyi, nasıl karşılayacağını kestirememişti Necla. "Rica ederim!" mi ne; öyle bir söz çıkmıştı ağzından, mırıldanır gibi. Yumuşak, sokulgan biçemiyle Galip gene aldı yavaşça,

— Şu anda garip bir durumda olduğumu biliyorum, dedi. Hemen de hiç tanımadığınız biriyim. Ama, ben sizi tanıyorum. Bağışlayın, evlenme önerimi geri çevirdiğinizi öğrendiğim anda sizi gereği gibi tanımamış olmamın acısını duydum içimde. İyi bir dersti benim için. Uzaktan uzağa, o günden bu yana inanınız bana, büyük saygıyla izliyorum sizi.

Sustu; bir şeyler bekler gibi bakıp durdu bir süre. Necla, ilk sarsıntıyı geçirmişti; sessizce dinleyecek kadar güçlü buluyordu kendini.

— Geri çevirdiğiniz bir evlenme önerisini üsteleyerek sizi bezdirmek niyetinde değilim, dedi Galip. Belki beni düşçü bulacaksınız biraz; duygusal belki. Bu yollu zorlayıcı hiçbir beklentim olmayacak sizden. Uygar iki insan gibi konuşmayı, size arkadaşlık, inanın ki sözcüğün tam anlamıyla arkadaşlık –isterseniz aramızdaki yaş ayrılığını düşünüp ağbi kardeşlik deyin buna–, önermeyi düşündüm. Evinizden ayrılıp hele bizim ülkemizde nasıl güç bir savaşıma atıldığınızı biliyorum. İçten saygı duyarak biliyorum. İnsanların insanca ilişki kurmaları için ille de kan bağı ya da karı koca ilişkisi içinde olmalarını hiç de zorunlu görmem. Beni lütfen uzak tutmayın kendinizden!

Durup ürkek bir gülümsemeyle baktı,

— Bağışlayın, dedi. Bütün isteğim bu...

Ne kadar sakınmaya çalışsa duygulu bir kuşatmadan kurtaramamıştı kendini Necla. Silkinir gibi çantasına gitti eli,

— İzninizle deyip çıkardığı paketten bir sigara aldı. Sigarasını yakmak için kibrite el atıyordu ki, Galip uzanıp aldı kibriti, yaktı. Necla sigaradan ince bir soluk çekip dumanı üfledi yavaşça,

— Övgülü sözleriniz için de, gösterdiğiniz yakınlık, güven için de sağ olun, dedi.

Belli belirsiz bir gülümsemeyle baktı Galip'e,

— Yaşamım o kadar düz, öyle de dolu ki günlük işlerle, benim arkadaşlığım size ne kazandıracak, bilemiyorum, dedi. Aslını ararsanız böyle bir gereksinim duymanızın nedenini de kavrayabilmiş değilim.

— Yalnızlığım!..

Yüzünde acılı bir gülümsemeyle bakıyordu Galip.

— Sizi seviyorum desem, gülünç bulacaksınız beni, dedi. Yalnızlığım diyorum; o da gerçek çünkü. Bir sigaranızı almama izin verir misiniz?

Necla'nın uzattığı pakette sigara çıkarırken,

— Binde bir içerim, dedi.

Yaktı sigarasını. Çekişinden belliydi acemiliği.

— Ben, sanırım epey yüksek düzeyde bir gizli polisin oğluyum, dedi. O mesleğe soğukluğum belki de çocukluğumda babamı doğru dürüst evimizde göremememden olacak. Yaptığı işi çok sonraları

öğrendim, düzeyini de nice yıllar sonra sezinledim. Sanırım, diyorum onun için; düzeyini de tam bilmiyorum aslında. Bana ara sıra sokulmaya kalkışan o çevrelerden çıkardığım kadarıyla diyeyim. Sizi sıkmıyorum ya!..

— Rica ederim. Dinliyorum, dedi Necla.

Gerçekten ilgi duymaya başlamıştı anlattıklarına. Almanya'ya nasıl gittiğinden, ordaki yaşamının ilk günlerindeki bıktırıcı tekdüzeliğinden, öğrencilik yıllarında sürüp giden çeşitli siyasal kavgaları, çatışmaları orda nasıl izlediğinden, gördüğü çoğu şeylerden nasıl tiksinti duyarak yüz çevirdiğinden öyle içten, öyle doğal söz ediyordu ki, garsonun çekingence yaklaşıp,

— Necla Hanım... Galip Bey? deyişinde tedirginlik duydu birden.

— Evet.

— Siz misiniz? dedi garson. Mansur Bey, efendim, telefonda... İkisi birden kalktılar.

— Mansur mu? Beni mi istiyor? dedi Galip.

— İkinizi birden sordu efendim, dedi garson. Bilmiyorum.

Necla önde, Galip ardında yürüdüler garsonun peşinden. Telefonu almayı Necla'ya bıraktı Galip. Merakla bakıyordu o da yanı başında.

— Buyrun!..

— Bağışla Necla, dedi telefonda Mansur. Galip geldi mi?

— Geldi efendim.

— Sevindim. Sağ olsun! Söylemiştir sana. Bizim Bora hastalandı. Ağılanmış mı ne? Sabah hastaneye getirdik. Şişli'de hastaneden telefon ediyorum. Sanırım gelemeyeceğim. Yarın da toplantımız var. Perşembe sabahı fakültede buluşalım.

Duraladı Necla,

— Yarın akşam Ankara'ya gidiyorum bir iş için. Hafta sonunda döneceğim.

— Öyle mi?

Sıkkın bir sessizlikten sonra,

— Peki, dedi Mansur. Ne yapalım; dönünce ararsın. Şöyle bir baktın mı?

— Kitaplara mı? Baktım, dedi. Çok ilginç geldi bana.

— Sevindim. İyi yolculuklar.

— Size de geçmiş olsun, efendim.

— Galip'e selam...

Telefonu kapattığında merakla bakan Galip'e;

— Bora hastaymış, dedi. Siz biliyormuşsunuz.

— Evet çocuğu hastalanmıştı. Ben pek önemsemedim demek... Bir de...

Sözünü kesip yürüdü birden. Masaya oturduklarında, bir süre baktı Necla'ya,

— Bir de, diye aldı gene. Böyle bir rastlantının sizde kuşku uyandırmasından korktum. Bazı rastlantılar rastlantıya benzemez...

Gülümseyerek bakıyordu. Zeki adam bu. Bu sözüyle içine iyice kurt düşecek oldu Necla'nın. Gerçekten de ne biçim rastlantıydı bu?

— Rastlantılara hep inandım yaşamım boyu, dedi Galip, aynı yumuşak gülüşüyle. Elini sokup cüzdanını aldı göğüs cebinden; bir tren bileti çıkarıp masa üstüne koydu.

— Perşembe günü ben de Ankara'ya gidiyorum, dedi. Üç gün önceden alırım biletimi.

Uzandı Necla, tablada tütüp duran sigara izmaritini bastırmaya çalıştı. Bir de yolculuk mu yapacağız bu adamla? Kötü mü; tatlı tatlı konuşuyor işte! Jülide'ye de dedikodu çıktı!

Kış kötü bastırmıştı. Sorunların üst üste bindirdiği bu soğuk günlerde, yağıp duran lapa lapa karları, Stalingrad'daki Alman yenilgisinin simgesi gibi görmese içi karanlığa batacaktı. Ablasının, göz ardı edip anlamaktan kaçındığı sağlıksız davranışları, Fatih'teki evin nemli bodrum katı duvarlarında gezinen soluk gölgeler gibiydi önceleri; gece geç vakit gelerek uyuyup sabah erkenden fırlayarak korkulu olasılıkları uzak tutma çabasıyla yaşayıp gitmişti bir süre. Çekinerek Halil değinmişti bir gün Mediha Abla'nın durumuna. Evet doğruydu; ablasının son günlerdeki davranışlarını o da yadırgıyordu ama ne yapabilirdi? Teyzemle yakın olsalardı başka olurdu, demişti. Pendik'te Halil'in teyzesine yakın bir ev aramayı bile düşündü. Olacak şey miydi bu kışta, kıyamette? ayrıca ordan nasıl gidip gelirdi gazeteye? Umarsız yakınlık gösterisiydi Halil'in sözleri. Eve uğradığı gün ablasıyla aralarında geçen şeyi ayrıntılı biçimde soramamıştı; Halil'in çekingen, sıkılgan görünümü onun da utanarak

susmasına neden olmuştu. En yakın arkadaşıyla arasına dikilen böylesi bir engele kızıyor, bu saçmalığı bir türlü aşamamasına daha çok kızıyordu. Cinsel dürtülerinin en baskın çağında erkeksiz kalmış bir kadının, isteklerini içine bastırdıkça, ruhsal açıdan dinamit fıçısına döneceğini kestirmek uzman psikolog olmayı gerektirmiyordu. Elinden ne gelirdi? Teyzesi, çevrede uygun bir koca bulmasına yardımcı olurdu belki de; onu mu demek istemişti Halil? Bunları düşündüğü için bile utanç bulutu dolanıyordu içinde. Halil'e sırnaşmışsa? Tutamamış, yatmışlar bir de! Kendini, böyle bir düzey düşüklüğünde görmenin acısıyla toparlanmaya çalışıyordu hep. Ne sersem herifim. Halil bunu yapar mı? Bir sezinlese yüzüme tükürür be. Usuna geliyor işte kişinin. Hem diyelim yattılar; sonunda evlenirlermiş de! Birbirlerine "enişte!" diye takıldıkları günlerin rahatlığı da mı yitip gidecekti? Hamit'in, okurken hep güldüğü, birbirlerine "enişte!" diye takılmalarına neden olan "gel Eşber'e sen de ol enişte" dizesini biraz da sıkılarak anımsıyordu şimdi. İşte, Enişte! Nerden bulmuş herif bu çirkin uyakları? Enişte sözü çirkin; hiç olmasaydı Türkçede böyle bir söz daha iyiydi! Eniştene duyduğun kızgınlıktan bunlar. herif zaten alçak; ablanı da boşadı. Ben de onun için düşman oldum "enişte" sözüne! Amma saçma be! Yalnızlığımızın acısını çekiyoruz hep. Ablam da öyle. Mediha'nın komşularla da ilişkisi kalmamıştı pek. Tutuklanma olayı mı neden olmuştu buna? Bir ara gelip giden konu komşu elini ayağını çekmiş gibiydi. Kız hastalanmış, başladığı okula ara vermiş; anasının dizinin dibinde oturup duruyordu bütün gün. "Gel" deyince gelip "git" deyince giden türden; ürkek, zavallı bir yaratık. Çocuk bile diyemezsin. Geri zekâlı mıdır nedir? Gelip beni buldu bütün bunlar! Polise almaları da ayrı talihsizlik olmuştu. İlk günlerin bir tür büyüksenme duygusu sönüp gidince, polise karşı önlem olarak arkadaşlarından yalıtlanmasıyla gün geçtikçe ağırlaşan öyle bir bırakılmışlık duygusuna batmıştı ki, usuyla eğildiği olaya duygularıyla başkaldırmak geliyordu içinden. Gerek var mıydı onu böylesine dışlamalarına? Yoksa poliste bir haltlar ettiğinden mi kuşkulanıyorlardı? İçine bir olasılık kurdu düşünce umarsızlık içinde kıvranıyor; kimi zaman da delice duygulara kaptırıyordu kendini. Her şeyi bırakarak alıp başını kaçmak! Nereye kaçacaktı? Ankara'ya mı? O da ne kaçmak olurdu ya! Kötü mü; Ankara'da solcu

öğrenciler varmış Dil-Tarih'te diyordu Refik; onlarla çalışırız! Ordaki polis başka polis çünkü! Tek umudu Halil'le de aralarına ablasının soğukluğu girerse! Girersesi yok, girmemeliydi. Soğukluk da değildi ki, alışık değillerdi bu tür konuları açık açık konuşmaya. Cinselliği, sevişmeyi devrimcilik ölçülerine vurmuşlardı hep; o da salt kendi sorunları olarak. Devrimden başka ne konuşulur? Halil gibi olsam benim için de öyleydi. Başımda püsküllü bela. Param olsa, çok param olsa, bela mela değil. Tut bunlara ayrı ev; sen de tek başına bildiğin gibi... Necla ile evlenseydik olurdu bu. Ara sıra içinde geziniveren bu düşünceyle yakalanmak da ağrına gidiyordu. Ciddiye alınacak bir şey değildi ya. Refik demişti, rahat edersin diye. Kendimizi satalım yani. Satacak bir şeyin yoksa ne yapacaksın? Bir akşam çok bunalınca gittiği Abanoz'da genç bir kadın vardı; göçmenmiş; Balkan'dan mı gelmişler ne. Hoşlanmıştı Turgut'tan; gün vermişti; ille o gün gel, bir kez parasıyla, istersen iki üç kez yaparız diye tutturmuştu. Gövdesinden başka satacağı olmayan o zavallı bile karşılıksız bir şeyler vermek istiyor. İnsanlar bu. Ama bırakmıyorlar ki böyle olsunlar. Odada işleri biraz uzayınca aşağıdan mama seslenmişti hemen, bitmedi mi diye; bekleyenler vardı. Kazançtan başka şey bilmeyen mamaların elindeyiz. Savaş dünyayı sarmış. O savaşın içinde olmak vardı! Faşistleri önüne katıp stepler boyu vuruşa vuruşa... İlk adımında kurşunu yiyip stepte donmuş leşe dönüvermişsin! Şarapnel bir yanını dağıtmış; suratın yanmış, kaburgalarının pestili çıkmış tank paletinin altında. Milyonlar ölüyor be, ne yapalım? Oturalım böyle; çöp batmasın bir yerimize. Sınavlara çalışmayı da kesmiş, girmemişti de. Bitirirse askerlik sorunu çıkacaktı bir de. Fakülte'ye uğramıyordu bile. Tanpınar'la son konuşmalarında, çalıştığı tezi üstüne söylediklerini dinlemiş, dağınık, şişkin dosyayı getirip evdeki çekmeceye atmıştı öylece. Açıp bakmak bile gelmiyordu içinden. Gazetedeki çalışması bütün gününü dolduruyordu. Ne denli unutmaya çalışsa kurtulamadığı asıl dert, akşam evde bekler bulduğu ablasıydı kuşkusuz. Son olayla daha da ağırlaşıyordu sırtında. Kardeşi Güvenlik'e alınınca ürküye kapılarak saklı kitapları yakmasına Turgut'un gösterdiği sert tepki mi neden olmuştu, Mediha'nın düştüğü bunalıma? Salt o muydu nedeni? Denemiş, özür dilemenin de yararlı olmadığını görmüştü ya; hem niye özür dilesindi? Kızgın, üz-

gün biraz söylenmekten öte, kötü bir şey de yapmamıştı ki. Salt başlarındaki belayı savma çabasıyla yaktığı bir iki parça eski kitap uğruna Turgut'un bunca derin üzüntüye düşmesine, güvenip bağlandığı tek tutamağının, akıl almaz bir nedenle elinden kayıp gitmesinden öte bir anlam verememişti kız demek! Evin içinde günler süren gerginliğin, kendi küçük sorunlarını bile çözmeyi becerememeyen, boşluktaki kadını nasıl ağır yük altına ittiğinin ayırdına biraz geç vardı Turgut. Ağlayıp sızlamaları kesip durgun, dalgın dolaşmaya başlayınca kara kara dağılan bir çökeltinin, ablasının ağırdan ağıra sağlıksız bir yöne çekip sürüklediğini sezinlemeye başladı ya, işin boyutunu kavrayamamıştı gene de. Geçerdi! Birlikte yaşanacaksa böyle bir ders de gerekliydi ona. Geçmeyip artmaya başlayınca da şaşırmış, görmezden gelmeye kalkmıştı bu kez de. Yalnız kaçaklık değildi yaptığı; ne yapacağını bilmemekti. Bugüne dek düşünüp çözümlemeye çalıştığı sorunların arasında hiç yeri olmamıştı böyle bir şeyin. Kafasıyla, yüreğiyle bağlı olduğu, sırasında seve seve gözden çıkaracağı yaşamını adadığı büyük devrim yolunda karşısına dikilmiş sersemce engelden başka neydi ki bu? Olmaması gerekli saçma bir baş belası! Görmezden gelmekle bu beladan kurtulamayacağını bir akşam geldiğinde evi duman, yanık kokuları içinde bulunca anladı. Soba yanmıyordu, ateş filan da yoktu görünürde. Neye uğradığını anlamamış, yangın korkusuyla sağa sola saldıracak gibi bakınırken banyodan çıkan Mediha'yı çıplak görünce şaşaladı; don sutyendi, hiç böyle çıkmazdı karşısına. Kaçınmıyordu da, öylece bakıyordu. Kızı tam soymuştu, elinden tutuyordu. Kirliler varmış da, onları atmış ateşe! Yaklaşıp baktı; duman, koku, içine tıkış tıkış çamaşırlar doldurulmuş, kapısı örtülemeyen banyo kazanının altından geliyordu. Donup kalmıştı; ne diyeceğini değil, ne yapacağını bile şaşırmıştı. Toparlandı.

—Gidin giyinin siz, diyebildi. Üşüyeceksiniz. Ben bakarım.

Nesine bakacaktı? Pis pis yanan çamaşırları dışarı mı çıkarmalıydı? O kadar doluydu ki yarı yanık, tütüp duracak birkaç parçasını almadan doğru dürüst yanacağı da yoktu bunların. Temizlik kovalarına doldurdu; çıkardıklarını sulara basarak söndürmeye çalışırken çorapların, donların, kombinezonların arasında kanlı bezlerle karşılaşınca önce anlamsız ürküye kapıldı; anladı hemen. O güne dek

duyduğu, hiç görmediği ay bezleri olmalıydı. Kızgınlık, iğrenme, başkaldırı duyguları içinde sallanıp kaldı bir süre. Nasıl da pis kokuyordu. Öğürdü. Ne yapacaktı bunları şimdi? Kapıda sesle irkilerek döndü. Aynı kılıkta, don sutyen Mediha'ydı.

— Sen çekil, diyordu. Ben şimdi yıkarım onları.

Utanca, kızgınlığa battı yeniden. Bas bas bağıracaktı, ablasının boş bakışlarıyla karşılaşınca tuttu kendini. Nesine bağırılırdı bu kadının?

— Hadi git giyin dedim sana, dedi sertçe. Üşüteceksin. Kız da durmasın öyle...

Ses çıkarmadan gitti Mediha. Kapısını kapattı. pis kokulu, dumanlı eve ölüm sessizliği çöktü. Şaşkınlıkla karışık korkuyu yaşadı yeniden. Gazeteden getirdiği yarına güç yetişecek bir sürü düzeltme vardı, o bu pislikle uğraşacaktı. Kendince bir çözümle çamaşırları sıkıp banyoda bir köşeye yığdıktan sonra odasına geçti. Kapıyı kapatıp yatağa uzandı. Eve gelirkenki açlık duygusu da kalmamıştı, bir şeye isteği de. Yorgun, bezgindi. Ne yapacaktı; çözümü neydi bu işin? Bir doktora mı götürmeliydi? Nasıl, hangi doktora? Ne yapacaksa da alıp karşısına bir konuşmalıydı önce. O gece uyku tutmadı gözü. Birkaç kez çıkıp Medihaların yatak odasının kapısına kadar gelip dinledi. Çıt yoktu. Uyumuşlar mıydı? Biraz geç geldiği için daha önce çocuğa bir şeyler yedirmişse yatmışlardı belki. Zaten günlerdir, görebildiği, pek yediği de yoktu Mediha'nın. Sessiz, dalgın bir şeyler kotarıp önüne koyuyordu kızın. Akşam Turgut gelirse –çoğu gün, geç saate kadar gazetedeydi; orda bir şeyler yiyorlardı– mutfakta ne bulursa atıştırıyordu, gene çalışmaya çekiliyordu odasına. Çantadan çıkardığı kâğıtları, denedi; çalışacak gibi değildi. Delirip de çocuğuna bir kötülük eder miydi kadın? Çok şeyler duymuştu bu konuda. Bin bir tatsız olasılık yarışıp durdu kafasında. Sabaha doğru, Hırka-i Şerif'ten gelen ezan sesini dinledi. Nasıl güzel, nasıl büyüleyiciydi derinden derine. Ortalık iyice açılırken dalıp gitmişti. Sokakta bir araba gürültüsüyle fırladı. Elbiseyle uzanıp kaldığı yatak üstünde üşümüştü. Her yanı tutulmuş gibiydi. Mutfakta kap kacak tıkırtıları vardı. Tuvalete girip çıktığında mutfağın kapısında dikilmiş bakıyordu Mediha. Yaklaştı,

— Bakayım da ben bugün, seninle bir doktora gidelim, olur mu? dedi.

Elinden geldiğince sevecenlik vermişti sesine. Duymamış gibi bir süre baktı Mediha, gözlerinde bir gölge dolaştı sanki. Başını salladı,

— Serpil'e şey alalım, dedi.

Durdu; sonunu getirememişti.

— Ne alalım?

Boş boş baktı, anlamamış gibi. Dediğini unutmuştu sanki.

— Halil Bey de gelicem dedi. Üzüm getirdi.

Halil Bey? Halil'i diyor.

— Halil mi geldi?

— Dün...

— Niye söylemedin bana?

Durdu, kafasında bir şeyler arandı sanki.

— Çocuk, dedi. O daha çocuk. Serpil'in canı istemiş.

Bir süre duraladı,

— Çay koyacağım sana, dedi.

Ses çıkarmadan peşi sıra mutfağa girdi Turgut. Gaz ocağında fırkırdayan çaydanlık üstünde çay mis gibi kokuyordu. Mutfak düzenliydi. Bardaklar, çatallar, zeytin peynir tabaklarıyla doldurulmuş tepsiyi alıp dışardaki masaya taşıdı. Ekmekleri ufak ufak dilimlemiş, sepete diziyordu Mediha. Gazı kapatıp çaydanlığı, demliği masaya götürdü, nihaleye oturttu. Ablasının bardağına çay boşaltırken,

— Çok güzel demlenmiş, dedi. Eline sağlık.

Mediha dalgınca çayına baktı, kendi kendine söylenir gibi,

— Halil Bey kızdı! dedi.

Ses çıkarmadı Turgut. Söylenecek her sözün, Mediha'nın hastalığını bulaşıcı bir nesne gibi ortalığa saçıvermesinden korkuyordu sanki. Kolları iki yanına sarkmış, gözleri bir noktada dalgın, önünde bir yudum bile almadığı dolu çay bardağıyla, içini karartan, acılı, kımıltısız bir görüntüydü karşısındaki kadın. Ne diyecekti bu kadına? Umutsuz, umarsızlığın diş diş ettiği yüreğiyle son lokmayı isteksizce çiğneyip o da öylece kaldı bir süre. "Bak abla," diye yavaşça alırken sözü nereye getireceğini daha bilmiyor gibiydi.

— Takma artık kafana, dedi. Kimsenin kızdığı yok. Ben biraz sinirlendim, üzüldüm, biliyorsun; o kadar. Sinemaya filan git. Komşu-

lara git. Buraya böyle gömülüp kaldın! Yazık Serpil'e de. Sağlığı düzeldi. Okuluna gitsin artık o da. Arkadaşlarıyla oynasın. Çocuk kitapları getirdim bir sürü; açılmamış bile. Benim işimi biliyorsun... Çok çalışmam gerek. Bağışla, ilgilenemiyorum ben.

Durdu. Nesine söylüyorum bunun? Dinlemiyor, ötesi söylenenleri duymuyor gibiydi Mediha. Gözleri oda içinde bir yerlerde dalgın, tembel geziniyordu. Dudakları oynadı bir şeyler diyecek gibi, bulamadı, durdu. Dönüp kardeşine baktı,

— Gelsin eve, dedi birden.

Yutkunup duraladı. Anlamsız, sönüktü bakışları; ilişkisi yoktu söyledikleriyle.

— Kim gelsin?

Gene aranır gibi bakındı,

— O, dedi. Halil Bey. Bekledim. Gece gitti. İçerde yattı, gitti sonra.

Boş gözlerini Turgut'a dikip kaldı bir süre,

— Yattık, dedi yavaşça. Yattık gece...

Gazeteye gelip de masaya çöktüğünde kendini toparlayamamıştı daha. Bir şeyler bulup söylemişti ablasına ya, evden fırlayıp yürürken, tramvayda, umarsızlıkla öylesine karışıktı ki kafası dediklerini anımsamıyordu bile. Kaçar gibi çıkmıştı evden. Kaçacak neresi vardı ki? Çantasından çıkardığı düzeltmeleri masaya yaydı. Öğlene kadar yetiştireceğine söz vermişti. Sanat köşesi gibi bir şey düzenliyorlardı, haftalık. Sahir Bey'in, Diderot'dan yaptığı, estetik sorunlarla ilgili iki sayfalık bir çevirisiydi elindeki. Ne çok yanlış vardı dizgide. Çoğu tümceler karışmış. Paragraf atlanmış, satırlar birbirine karışmış. Aslında Sahir Bey'in verdiği asılları da kolay içinden çıkılmaz nitelikte oluyordu çoğu kez. Öyle titizdi ki, bir sürü çıkmalar, düzetmelerle dolu kâğıtlara en son anda bile el atıp bir yerlerinde değişiklikler yapmadan edemezdi. Biraz da alıştığından, ne yapmak istediğini Turgut anlayabiliyordu ancak. Bu kafayla ne anlayıp da ne yapacaktı? Biraz zorladı kendini; olmuyordu. Yazı büyük yanlışlarla çıkacak, daha kötü olacaktı. Gidip Sahir Bey'e durumu anlatmaktan başka yolu yoktu. Önce bozulur gibi oldu Sahir Bey. Biraz ayrıntılı anlatınca, işin ciddiliğini kavradı; büyük yakınlık gösterdi. Ablasının durumunu eskiden de biliyordu biraz. Turgut'un üzgün, uykusuz, umarsızlıkla anlattıklarını, üzüntüsüne katılır biçimde sıcak bir ilgiyle dinledikten sonra, durdu bir an,

— Hemen doktora, dedi. Yapacak başka şey yok.

Sorun da oydu. Hangi doktora? Ne kimseyi bilir, ne tanırdı Turgut. Bir an düşündü, telefona uzandı Sahir Bey,

— Nedret'e bir soralım, dedi. Onun bir arkadaşı vardı: Doktor. Bakırköy'ünde çalışıyor. Fahrettin Kerim'in asistanı mı, doçent mi, nedir?

O gün yaşamının unutamayacağı bir günü olmuştu Turgut'un. Odasına gidip Nedret Hanım'ın girişimlerinin sonucunu beklerken borçluluk duygusuyla, Sahir Bey üstündeki bulanık yargılarında düzeltmeler yapmanın doğru olup olmayacağını düşünüyordu. Polise çağrılma olayından sonra, araya hep belli bir uzaklık koymaya özen göstermiş bu adamla ilişkileri soğuk iş konuşmalarından öteye geçmiyordu. Polise alınma olayını Remzi Bey hiç duymamıştı sanki. Sahir Bey biliyordu da, pek ilgilenmiş değil gibi görünüyordu. Yalnız Ankara'dan Refik geldiğinde bir gün, o söylemişti; Sahir Bey'i Güvenik'e çağırıp bir şeyler sormuşlar. O da iyi sözler etmiş Turgut için. Nerden duyduğunu da söylememişti Refik. Yalnız gece sekreteri Tatar Nafiz'den sakınmasını öğütlemişti. MAH'ın adamı diye bilinirmiş öteden beri. Sahir Bey'i de gözaltında tutan başka birileri de vardır, demişti. Uyanık olmalı, olur olmaz biçimde gevezeliklere kalkmamalıydı. Ne yararı vardı ki? Susmak, hele böyle ölüm suskunluğuyla çevrili yaşamak da pek mi yararlı sanki? Pencereden karşı kaldırımda ağır kâğıt balyalarını iki büklüm taşıyan hamallara bakıyordu. Yalnız bu boş kâğıtlar değil, basılıları da sırtına oturmuş bu zavallı adamların! Biz de, o kâğıtların doldurulmasıyla para kazanıp karnımızı doyuruyoruz. Bu hamal bilmiyor bu gerçeği hiç değilse; biz bile bile... Karalara batıp gidiyordu ki, Sahir Bey geldi. Konuşmuş Nedret; bugün üçte bekliyormuş doktor Şadan. Cağaloğlu'ndaymış muayenehanesi de; Vilayet'in karşısındaki bilinen bir handa. Sevindi ya, ikircikli kaldı gene de. Nasıl götürecekti, ya gitmez diretmeye kalkarsa ablası? Sonra, kızı ne yapacaklardı? Konu komşu, birileri yok muydu bırakacak? Yoktu. Polise alındıktan sonra kimse uğramıyor olmalıydı evlerine. Saptırıyor muyum, diye de düşündü. Belki komşular sezinledi Mediha'daki bozulmayı da, ondan kestiler ayaklarını? Her ne ise, yoktu kimseleri işte. Üzüntüsünü içtenlikle paylaşır biçimde durultucu bir iki söz etti Sahir Bey, odasına gitti dalgın. İçer-

den yeniden telefon sesleri geldi. Biraz sonra gene geldi; Nedret Hanım'ın da onlarla doktora geleceğini, çocukla onun ilgileneceğini söyledi. Ne diyeceğini bilemedi Turgut. Üçe beş kala Vilayet'in karşısındaki hanın önünde bekleyecekmiş Nedret Hanım. "Sağ olun," diyebildi dili tutulmuş gibi, belli belirsiz bir sesle. Kaygılar içinde dalgın, saatlerin geçmesini bekledi masasında.

Korktuğu olmadı; sorun çıkarmadı Mediha. Sessizce giydirdi Serpil'i, kendi de giyindi. Tam kapıdan çıkacakları sıra durdu.

— Feyzullah Bey'e gidiyoruz değil mi? dedi.

— Olur olur, dedi Turgut, çabucak, savuşturmak için. Yürüyün de geç kalmayalım.

İzmir'de Mediha'nın gittiği kadın doğumcu olduğunu anımsadı Feyzullah Bey'in. Vilayet'e gelip hanın önünde durduklarında bekleyen ince, ortaya yakın boylu, başı eşarpla örtülü Nedret'in sıcak bir gülümsemeyle arabaya yaklaştığını görünce Mediha duraladı, aranır gibi sağına, soluna bakındı. Şoförün yanında parayı ödeyen Turgut inip kapıyı açıncaya kadar öylece kaldı. Arabadan inen Mediha'yı tam bir İstanbullu inceliğinde gülümser yüzle karşılayıp elini sıktı Nedret,

— Geçmiş olsun, efendim, dedi sıcak, yakın bir sesle. Ben Nedret. Belki bir yararım dokunur, dedim. Şadan bekliyor, hemen çıkalım.

Mediha yanıt vermemişti. Nedret Turgut'un elini sıktı. Annesinin yanında büzülmüş gibi duran Serpil'in yanağını okşadı. "Serpil'di değil mi senin adın?" dedi. Önlerine geçti; merdivenlerde hanın ikinci katına çıkmaya başladılar. Turgut arkalarındaydı. Niteliğini kavrayamadığı karmaşık duygular içinde sallanarak çıkıyordu merdivenleri. Utanacağını sanmıştı Nedret Hanım'dan. Yoktu öyle bir duygu. Borçluluğa dönen bir şaşkınlıktı içinde gezinen. Borçluluk duygusu da, yüreğinin yaralı, minik gözelerine ağır ağır yayılarak onaran bir durulmaya bırakıyordu yerini. Bu ikinci görüşüydü Nedret Hanım'ı. Çocuklarla birlikte gazeteye gelip Sahir Bey'i almışlardı bir akşamüstü. Dedelerine yemeğe gidiyorlarmış. O akşam tanışmışlardı. Ne iyi kişilermiş bunlar? Bir de kuşkular duymuştum adamdan. Ne sersemiz biz be! Atamadığı kara bir kuşku noktası gene de saplı duruyordu içinde. Güvenemezsin ki. Belki de bunlar... Allah belanı versin! Nasıl bok bir dünya be!

Kapıyı açan hastabakıcı gülerek karşıladı. Bekleme salonunda birileri vardı; yanda küçük bir odaya aldı onları. Doktor'un odasına girdi. Biraz sonra, kısaya yakın orta boylu, göbeklice, alnı iyice açılmış sarı, tel gözlüklü bir adam çıktı odadan.

— Hoş geldiniz, efendim, diye gürültücü bir tavırla yaklaşıp doğruca Mediha'nın elini sıktı önce. Ayağa kalkan Turgut'a uzattı elini.

— Sizinle tanıştık mı biz? dedi. Yüzünüz yabancı gelmedi bana.

Gülümsemeye çalıştı Turgut. Anımsamıyordu. Nedret'e döndü doktor,

— Aklımdayken söyleyeyim Nedretçiğim, dedi. Şimdi telefon etti Nazan; eğer bu Cuma da gitmezsen seni kara listeye alacakmış.

Gülümsedi,

— Ben onu ararım, dedi Nedret.

— Buyrun efendim!

Doktor'un gösterdiği kapıya giderken Mediha'nın sıkı sıkı elinden tuttuğu Serpil'i durdurdu Doktor,

— Yoo, dedi babacan bir sesle, benim odama çocuklar girmez. Biraz otur bakayım sen.

Duralayıp Turgut'a, Nedret'e baktı, deneyimli bir karşılaştırma yaptı sanki çabucak,

— Sen gel istersen Nedret, dedi.

Belli belirsiz bir duralayıp yürüdü Nedret Hanım. Doktor, Turgut'un yanında çekineceğini mi düşünmüştü Mediha'nın? Kadın kadına daha uygun demek. Mediha'yla Nedret, Doktor'un peşi sıra girdiler odaya, kapı kapandı. Ağır bir yükten kurtulduğu için sevinmişti Turgut; kaygılanmıştı da. Onunla konuşmadan olayı nasıl anlayacaktı Doktor? Görünürde pek bir şeyi yoktu Mediha'nın. Onlarla düzgünce konuşursa, Turgut'un gereksiz kuruntuya düştüğünü sanabilirlerdi. Serpil hastabakıcı kadının, önüne yığdığı resimli dergileri karıştırıyordu. *Signal* dergileriydi. Çelik kasklı Alman askerlerinin dizi dizi kelleleri Nazi bayrağı altında. Bu pis dergileri niye doldurmuş buraya herif? Faşist miydi yoksa bu doktor? Ne bok olursa olsun! Öyle değil. Bir de faşistse. Faşist olsa Nedret Hanım'la yakınlıkları... Ne yapayım şimdi, Nedret Hanım'a da mı güvenmeyeyim? Ne olacak güvensem? Kime güveneceksin? Gittikçe artan bir bekleyiş sıkıntısı içinde, ne idiği belirsiz bir iki resim asılmış duvar-

lara, tavana, sarkan avizeye baktı. Kapının zili zırladı birkaç kez. Gelenleri içerideki bekleme salonuna buyur ediyordu hastabakıcı. Ne kadar da uzamıştı? Kapı açıldı birden, Nedret Hanım'ı görünce heyecanlandı; bitmiş miydi? Bitmemişti; Turgut Bey'i istiyordu doktor. Kalktı, hemen Serpil'e dönüvermiş Nedret'e bir şey soramadan yürüyüp odaya girdi. Karşıda, iki büyük pencere arasındaki geniş masada oturan doktora doğru yürürken Güvenlik'teki komiserin masasına yaklaşıyor gibi oldu nedense. Ablası masanın önündeki bir sandalyede, bulanık bakışlarını Turgut'a dikmişti.

— Ablanız iyi, dedi Doktor.

Turgut, Mediha'nın karşısındaki koltuğa otururken.

— Bir de birlikte konuşalım, dedik.

Korktuğu olmuştu demek! Söze nerden gireceğini bilmeden yutkunup bakındı Turgut. Söze nasıl gireceğini aranırken doktor aldı gene,

— Mediha Hanım'ın üzüntüsü; siz kızmışsınız ona. Evde temizlik yapmış diye.

Turgut'a diktiği gözlerinde tedirginlik belirmişti Mediha'nın. Bir gizin ortaya çıkmasından kaygılıydı da, Turgut'u uyarma gereği duyuyordu sanki! İkilem içinde duraladı Turgut. Faşist *Signal* dergileri, Nedret Hanım, komiserin odasına girer gibi tel gözlüklü babacan Doktor karşıda gözlerini dikmiş nasıl da saklıyor ablam...

— Evet, dedi Turgut. Böyle bir şey oldu. Sinirlendim bir keresinde. Yalnız o değil efendim, olay.

Peki, neydi, nasıl anlatmalıydı? Mediha'ya baktı,

— Halil Bey'den söz ettin mi Doktor Bey'e? Hani, gece diyordun...

— Etti, dedi doktor, önündeki notlarına bir göz atarak.

— Geceleri geliyormuş değil mi?

Mediha, bulanık gölet kımıltısızlığındaki bakışıyla karşısında durup dururken nasıl yanıtlamalıydı bu soruyu? Ağır bir ikilemin sallantılı uçlarında dolanıp duruyordu. Doktor'a baktı; onun anlayışından başka sığınak bulamamanın umarsızlığıyla kaşlarını kaldırarak yavaşça başını salladı, olmaz anlamına,

— Gelmez, dedi usulca.

Bir an duraladı Doktor, anladığını belli eder biçimde önündeki notlara indirdi gözleri

— Kim bu Halil Bey?

Mediha'ya sormuştu. Kardeşine baktı Mediha. Doktor'a döndü.

— Halil bey işte, dedi. Babası, kızımın babası. Serpil'in de kardeşi olursa, dedim temiz olsun. Yaktım.

— Neyi yaktın?

Duraladı Mediha, bakışlarını Turgut'la Doktor arasında dolaştırdı bir iki.

— Kirliler vardı. Doğum yaparken ne yapacağız sonra, değil mi?

— Gebe misin?

— Evet. Halil Bey de biliyor.

Konuşmayı acı içinde izliyordu Turgut. Hastalığın açığa çıkmasına sevinmesi mi gerekti şimdi? Ne de sevinilecek şeydi! Doktor konuşmayı kesip önündeki notlara bir şeyler ekledi. Başını kaldırdı, Turgut'a baktı,

— Halil Bey dediği?

— Benim bir arkadaşım efendim. Pek seyrek gelir bana.

Anladım anlamına başını salladı Doktor. Ekledi Turgut,

— Babası Manisa'da efendim. Yani eski eşi ablamın. Serpil'in babası.

Doktor bir duraladı, yavaştan ayağa kalktı, Mediha'ya uzattı elini, sıkarken,

— Peki efendim, dedi. Siz buyrun, biz biraz söyleşelim kardeşinizle.

Kalktı Mediha, Doktor'un elini sıkıp sessizce çıktı odadan. Bir an düşünür gibi baktığı önündeki kâğıtlardan başını kaldırdı doktor.

— Soyunuzda hiç hasta kişi var mıydı Turgut Bey?

— Bildiğim, yok efendim.

Başını salladı doktor ağır ağır.

— Bir süre gözlemde tutmak gerekecek beldi, dedi. Tabloyu tam saptamak gerek, doğru tanıya varmak için.

Ses çıkarmadan bakıyordu Turgut.

— Çocuğuna, çevreye filan zarar verebilir mi? dedi çekingen bir sesle. Hani duyuyoruz bazı...

Biraz durup düşündü doktor,

— Bir şey denemez, dedi. Uyanık olmakta yarar var.

— Nasıl uyanık olacağız ki?

— Bakayım, dedi doktor. Hastanede bir yatak ayarlayalım.

Kalkmıştı gene. Elini uzattı Turgut'a.

— Nedretlere bildiririm ben, dedi. Geçmiş olsun!

Para almadı. Öğrenciden para almazmış.

Odadan çıkınca Nedret Hanım,

— Şadan'a bir allahaısmarladık diyeyim ben, dedi.

Odaya girip kaldı bir süre. Ayakta beklediler, sonra birlikte çıktılar. Cağaloğluyokuşunun altında araba bakınırlarken Serpil titremeye başlamıştı. Islak, soğuk, gene kar beklenen bir hava vardı.

— Önce sizi bırakırız, dedi Turgut.

— Sağ olun, dedi Nedret Hanım. Sirkeci'ye ineceğim ben.

Serpil'i sevecenlikle mantosunun yanına bastırıp,

— Ah canım, bu çok üşüdü, dedi.

Geçen bir arabayı durdurmuştu Turgut.

— Geçmiş olsun, efendim. Sahir size bildirir doktordan bir şey çıkarsa...

İkircikliliği yendi Turgut. Mediha ile Serpil'i arabaya bindirdi. Şoföre adresi, parayı verdi. Başlarını bekleyemezdi ki eve götürse de. Nedret Hanım'la konuşması gerekliydi. Nedret Hanım da anlamış olmalıydı ki duralamıştı. Yokuşu çıkan arabanın ardından bir bakıp biraz ötede dikelmiş bekleyen Nedret Hanım'a yaklaştı, savunma gereği duymuş gibi,

— Nasıl olsa bırakıp dönmek zorundayım, dedi. Bir sürü iş gazetede. Sağ olun. Size karşı nasıl borçluluk duyuyorum...

Sevecenlikle kesti hemen Nedret Hanım,

— Rica ederim, büyütmeyin Turgut Bey, dedi, inşallah ablanız sağlığına kavuşsun da...

Yokuş aşağı ağır ağır inerlerken,

— Ne bileyim, dedi Turgut dalgın mırıldanır gibi. Öyle şaşkınım ki ne yapacağımı bilemiyorum daha.

— Hastaneye alacağım, dedi Şadan. Çok iyi insandır. Doktorluğu da iyidir. Düzelir inşallah...

— Serpil olmasaydı bir ölçüde... Çocuktan da korkuyor insan. Bağışlayın...

Nedret Hanım durdu, elini uzattı, yüzünde aynı gülümser sıcaklık,

— Üzülmeyin, dedi. Üzülmekle düzeltemezsiniz. Güç durum, evet. Bir yoluna bakılır onun da. Allahaısmarladık. Siz burdan gazeteye döneceksiniz herhalde. İyi günler.

Dönüp yokuş aşağı koşturur gibi yürüyen Nedret Hanım'ın arkasından nasıl bir özlem kımıldamıştı içinde. Niye bu kadın değil benim ablam? Ağır ağır çıktı yokuşu. Çok üşüdüğünün ayırdına ancak gazeteye gelip sıcak odasına girdiğinde vardı. Ablasıyla Nedret Hanım arasında gidip gelen kafasının duyarsızlaştığı gövdesinde ürpermeler geziniyordu. Tam sırası; bir de sen hasta ol! Çay söyledi. Sıcak çayı yudumlarken ablasının, Serpil'in durumları, kımıldayıp duran tüm kaygıların üstüne çıkarak kördüğüm olup yerleşti içine. Düştüğü derin, karanlık kuyunun dibinde çırpınma duygusunu bile yitirmiş, kolu, kanadı kırık bir umarsızlıkta duyumsuyordu kendini. Sahir Bey'in odası boştu geldiğinde. Toplantıdaymışlar. Patronun odası üst kattaydı. Yazarını, çizerini başına toplar, keser dururdu bazı günler. Dün de toplanmışlardı; daha çok yöneticilerdi bu kez. Gazetede bir şeyler dönüyor ya, değişiklik mi yapacaklar, nedir? Bir de bana yol görünmüş! O zaman ayvayı yeriz işte. En çok gerekli şey para şimdi. Ne vakit değil ki? Sahir Bey beni kollar, ezdirmez bu itlere. İyi adam, yalnız o da çok... Çok ne? Ne bileyim? Korkak desem, değil... mi? Çekingen olduğu kesin. Polise alınma olayından sonra özellikle uzaklaştı. Uzaklaştı da, o el attı gene işte, en dar gününde. Matbaadaki çırağın getirdiği düzeltmelere uzanıyordu ki tahta merdivenlerde ayak sesiyle duraladı; Refik'ti sanki! Evet, Refik'ti. Sabah gelmiş ivedi bir iş için, yarın da dönüyormuş; bu akşam birlikte olalım demiş. Tam gününü bulmuş! Olayı şöyle bir anlattı Refik'e. Aklı evdeydi. Sahir Bey çıksın toplantıdan söyleyip gidecekti hemen.

— Gidip de başlarını mı bekleyeceksin? Arabayla uğrarız, bir bakarsın; sonra da bir yerde otururuz.

Bundan daha mutlu edecek bir öneri yapılamazdı. Olur muydu? Niye olmasındı? Oldu da. Malta'da eve yakın sokağın başında, arabada bekledi Refik. Turgut koşturur gibi gidip anahtarıyla açtı kapıyı. Karanlıktı ev. Bunaltıcı kaygılar içinde elektrik düğmesine uzandı. Evde her şey o kadar doğaldı ki ışık yanınca. Erkenden yatmışlar demek. Köylü işi. Mutfağa baktı; yemek yenmiş, kaplar yıkanmış, di-

zilmiş kuruması için. Ocaktaki tencerenin kapağını açıp baktı; kıymalı mercimek. Yatak odalarına kulak verdi; ses yoktu. Kırık dökük bir sevinçle sessizce döndü, yakalanmaktan kaçarcasına çıktı evden. Refik kaygılanmış görünmedi ablası için anlattıklarına. Onun ablası da olmuş bir ara öyle; düzelmiş sonra. Karılar erkeksiz kaldılar mı...

— İyileşse de kurtulamayacaksın sen bu beladan oğlum, dedi. Allah yardımcın olsun!..

Allah'a pek inanırmış gibi! Neye inanırdı bu oğlan? Hristaki Pasaji'ndaki meyhanede o gece Refik'le konuşurken kafasında en çok dolanan bu soru oldu. Bir günler açık açık söylerdi komünist olduğunu, şimdilerde uzaktan bir görünümde sanki. İki sözünden biri para şimdi. İyi de harcıyor. Parasız günlerinde bile eli açıktı ya, şimdi iyice boldan gidiyor. Kondurmak istemediği kuşkular gezindi içinde. Gönlü elvermiyordu. Halil'e söylesem pat diye yapıştırır. Polis olsa, ne verirler buna ki? Polisin kendi aç! Dokundurdu sonunda,

— Bakıyorum, iyisin reis, dedi takıldığını gösteren gülümsemeyle. Ankara yaradı sana; para derdin kalmamış gibi.

Kurt gibi oğlan; hiç atlar mı? Taşı yutmadığını bildirmek için gülümsedi o da,

— Korkma, kimseyi satmadım, dedi. Ederi yüksek kim var ki yöremde? Senin için rapor yazsam çok çok iki buçuk lira!

Seyrek patlattığı kahkahalardan biriyle kaldırdı kadehini. Turgut da güldü isteksizce.

— Bir kocakarıyı düzüyorum haftada üç kez! Altmışı geçmiş. Elli beş diyor ya...

Gözünü Turgut'a dikmiş, tepkisini ölçüyordu sanki.

— Hindi iskeleti gibi hem de.

Çatalın ucuna oynar gibi takıp aldığı kokoreci ağır ağır çiğnerken,

— Bir de azgın, dedi. İçin bulanır...

Evet, jigololuk yapıyormuş bir yıldan beri. Evlenmeye de kalkışabilirmiş ya, kadın yanaşmıyormuş. Oğlu, kızı, torunları, çevresi filan; çekiniyormuş onlardan. Yüklü bir kalıt bekliyormuş hepsi. Pay alacak birini isterler mi?

— Bereket eli açık, dedi Refik. Başka nasıl katlanırdın diyeceksin. Öylesi değil; çok açık.

Döke saça harcamalarından, tiril tiril giyim kuşamına kadar değişmiş her şeyinin ayırdına yeni varıyormuş gibi baktı Refik'e. Sindiremiyordu. Yani şimdi bu aslan gibi çocuk para için...

— Ne düşündüğünü biliyorum, dedi Refik. Bu boktan şeyleri at kafandan oğlum!

Kadehine rakı koyarken başıyla da belli etmeden yanda, gerisindeki masayı gösterdi,

— Şu camın önünde oturan herifleri görüyor musun? dedi yavaşça.

Baktı Turgut; ağır ağır söyleşip içen üç kişi vardı dediği masada.

— Sana dönük oturanı, MAH'ın Marmara görevlisiymiş derler.

Dikine duran, samankâğıdı rengindeki dolgun yüzü, bu kâğıda açılmış bademsi iki delik gibi gözleriyle, çevresini yukarlardan denetliyor izlenimi veriyor. Herifin ne idüğünü bilince yakışan bir betimlemeydi belki de bu. Yoksa sıradan biri işte.

— Babıâli'dedir, dedi.

Alaylı gülümsemeyle ekledi,

— O bizi tanıyordur nasıl olsa!..

Bir yudum aldı rakısından,

— Niye söylüyorum bunu, biliyor musun? dedi.

Diyeceğinin altını çiziyor gibi durup baktı bir,

— Kuruntularımız, dedi. Sarılmadan edemiyoruz. Dostumuz sanıyoruz, yardımcımız; uyanık olup korunacağız ya, bakıyoruz baş düşmanımız olmuş enayiliğimizden! En büyük düşmanımız; kuruntularımız. Şu herif yeni gelip oturdu o masaya; biz buraya gelince yoktu. Al işte; bizi izliyor! akıl işi mi bu? Koskoca Marmara görevlisi senlen beni izlemek için meyhanelerde dolaşacak! Ama, namussuzum, bizimkilerin çoğuna anlatamazsın.

Kendini savunmak için mi söylüyordu bunları? Kulağına bir şeyler gittiyse kendisi için. İşi iyice alaya döker gibi ekledi,

— Parası için kocakarı düzmek, kuruntuyla ona buna bok atmaktan daha kötü değil ya!..

Sustu bir süre, aldı gene,

— Ankara'da da olmak ne demek?

Sorduğu soruya verilecek yanıtı aranır gibi durdu bir,

— İstanbul'un acentası aslında. Uyanık, girgin biri öyle gizlere ulaşıyor ki şaşarsın! Gelip bunun birini bizimkilere söyle; kuşkuyla bakarlar sana. Üstelersen polis olursun? Oysa kaynağındaki kişiyi tanımışsın pırıl pırıl inanmış adam. Önemli bir yerde görevli. Görevlilerle yakın ilişkisi var ya da. Dediklerinin tümü de doğru belli ki. Ama ne boka yarar? Bildiğinle kalırsın. Sana anlatmış mıydım? Almanların Sovyetler'e saldırısından tam bir hafta önce duydum olacağı ben. İngilizlerle yakın dostluğu olan bir ressam söyledi. Reşatlara duyurdum hemen. Ne mi dediler? Biliyoruz, o herif polistir aslında! Hani kanın kurur...

Bir örnek bu. Yalnız bizimkilerin dangalaklığı mıdır? Öyledir inşallah! Yukarının kafası da buysa, valla bilmem yani. Stalin'e duyurmalı; başka yolu yok!

Refik'in anlattıkları arasında daha tam bir bağ kuramamıştı Turgut.

— Bak Turgutçuğum! Arkadaşlarımın içinde özel yerin var senin. Temiz adamsın. Açıkkalpli, dürüst. Ama toysun...

Bu açık saldırıyı nasıl karşılayacağını kestirememişti.

— Coşkuyla bakıyorsun her şeye. Kötü çarpacaksın bir gün diye korkuyorum. Kayalarla dolu dünya oğlum.

Çok ileri gittiğini mi anımsamıştı? Ekledi hemen,

— Belki de benim yazgım; karşıma hep kaya çıktı.

Canı sıkılmaya başlamıştı Turgut'un. Gene de öykülerini anlatmaya başlayacak bu. Kayaya çarpmayan kim var ki dünyada?

Ben çarpmadım mı? Daha ne çarpacağız? Asıl coşkuculuk bunları abartmak.

— Necla'yla ilişkiniz ne oldu?

Konuyu değiştirir gibi sormuştu.

— Bitti o iş, dedi Turgut. Anlatmamış mıydım sana?

Sessiz bakıyordu Refik,

— Hımm, söylemiştin, dedi.

Garsonun getirdiği minik sıcak köftelere uzanırken,

— Belki ilgilenirsin, dedim. O konuda bir şeyler var da...

Bir şeyler mi var bu konuda?

— Ne gibi yani?

— Kızı oyuna getiriyorlar!

Üç sözcüklük tümcenin ağırlığı çökmüştü üstüne! Oyuna mı getiriyorlar Necla'yı? Neyime gerek, desene. Diyememişti. Düşündü bir an; diyemiyordu.

— Nasıl oyun?

Uyandırdığı ilgiyi sürdürmek için soruyla aldı Refik,

— Eşref Bey'in bugünkü durumunu biliyor musun? Necla'nın babasının?

Nerden bilecekti? Kestirmeden yanıtlayıverdi.

— İyi kötü biliyoruz işte, ne bok olduğunu herifin.

— Sanmam, dedi Refik. Bilmiyorsun!

Alaylı bir gülümseme vardı gözlerinde.

— Karun gibi, top devirmez artık.

— Ee, Necla'ya nasıl oyun oynuyorlar?

Araya sessizlik girince uzunca bir öyküye başlayacak diye korktu Turgut.

— Bu varlığı başkasına kaptırmak istemeyenler var? dedi Refik. Herkes bizim gibi enayi değil.

Kızmaya başlamıştı Turgut.

— Benim bir yakınmam yok enayiliğimden oğlum, dedi. Ne yapalım? Necla Hanım enayilik etmesin!

Gene sessiz baktı bir süre,

— Zavallının biri o be, dedi Refik.

— Necla mı?

Koruma güdüsüne diretememişti. Refik aynı dik bakışla bastırdı,

— Necla!

Çatışmak için birbirlerini kolluyor gibi duralamışlardı.

— Salih vardır, dedi Refik. Deli Salih. Sen tanımazsın. Şehir Tiyatrosu'nda biliyorsun. Salih Arda hani...

Başını salladı Turgut. Bilinen biri.

— O benim eski, serserilik arkadaşımdır. Geçende ne dedi biliyor musun? Dünyada en çok seni merak ediyormuş. Diyor ki... Anasının gözü oğlandır ha. Jülide diye bir kızla yaşıyor. Ayrıca benim bildiğim iki karıyı da birlikte götürüyor Beyoğlu'nda. İt! Bu Jülide dedim ya Necla'nın en yakın arkadaşı. Bütün gizleri onda. Necla çılgınmış senin için. Seni bekliyormuş umutla. Masallardaki gibi değil mi?

Son tümceyi eklerken alaylı bir gülüş yayılmıştı yüzüne.

— Salih diyor ki geçende: Ulan bu oğlan -seni diyor- nasıl yapıyor ki o işi, kız bir tadını almış, bir daha da...

Tutamamış gibi sonunu getirmeden gülmeye başlamıştı Refik. Biraz kızgın, biraz onurlanmış, biraz da canı sıkkın gülümsedi Turgut da. Sıcak ama dikenli bir elle sırtı okşanmıştı.

Refik biraz daha sulandırdığı gülüşüyle aldı gene,

— Ben hangi karıyı bıraktımsa bir daha semtime uğramadı diyor Salih. Pes yani diyor. Dedim ya, itin tekidir. Tatlı heriftir ama. Bir gün buluşturacağım sizi. Bu akşam oyunu vardı.

Kimi masalar boşalmaya başlamıştı. Sallana tutuna kalkan sarhoşlar birer ikişer çekip gidiyorlardı. MAH görevlisi dediği herif de yanındakilerle kalkıyordu ki bir ara göz göze geldiler Turgut'la. Nasıl soğuktu herifin bakışı! Tanıyor sanki. Kuruntu mu?

— Gidiyor seninkiler.

Bir duralayıp anımsamış gibi,

— Cehenneme, dedi Turgut.

— Bizim Müjgan Hanım'ın geniş çevresi var Ankara'da. Terzi Nezahat'ın da en yakınlarındanmış. Eşref Bey'in metresi, ortağı gibi filan. Anasının gözü bir karı.

Bir sürü adı sıralayıp duruyordu Refik. Birinin eli ötesinin bilmem nesinde... Güzellik Enstitüsü gibi bir şey açılmış Ankara'da. Ordan çıkmıyorlarmış. Bunları niye anlatıyor bu oğlan şimdi? Biz de kalksak artık. Evi öyle bıraktık. Bir de eve gitmişim ki... Babası da polismiş!

— Kimin babası polismiş?

Dik dik baktı Refik,

— Kafan nerelerde senin? dedi. Galip diyoruz ya. Babası da polismiş o puştun. Faşist, polis, her bir bok. Komisyoncu Galip diye biliniyor Ankara'da. Alman anahtarı derler. MAH'ın adamı derler. Gestapo derler. Bizim dışişlerinde çalışan mahdumumuz Servet Bey'in de yakını. Hitlerci iki orospu çocuğu tam.

İçkili bir gülümsemeyle bakıyordu.

— E, ne olmuş Galip?

— İşte o Galip, dedi Necla'ya el atan.

Şimdi Necla'sının da, Galip'inin de. Uykusu gelmiş, sinirleri gerilmişti. Kızgınlığıyla önleyemediği ilgisi arasında sallanıp duruyordu gene de...

— Kötü baktın, dedi Refik. Koyuyor insana değil mi? Necla'yla ne ilgim var benim? Senin kızın oldu bir günler, o kadar. Bana bile koyuyor. İyi söz ediyordun: O orospu çocuğu bu kızı tavlayacak! Öyle de desteği var ki. Bizim Müjgan Hanım'ın tanımadığı yoktur Ankara'da. Yalnız parası için düzmüyoruz ya...

İçkili bir sulukla güldü.

— O da Almancı mı? Oğlu gibi...

— Güldürme, dedi. O sikişçi oğlum. Oğlunu da hiç sevmez. Gelinine olan nefretinden belki de. Torunlarını da sevmez. Şimdi bir Güzellik Enstitüsü açıldı dedim ya Ankara'da. Bir paşanın karısı, tam mal, o açtı. Bu Galip, paşanın yakını olurmuş da... Belli, karıyı düzüyor o da. Bizimki akşam sabah enstitüde. Her telde oynuyor Galip. Başka şeyler de dönüyor. Onu da öğreneceğiz.

Meyhaneden kalktıklarında acı, buruk bir şey düğümlenmişti içinde. Refik'in anlaştırmaya çalıştığı, "Kızı kapıyorlar; enayilik etme bu yağlı parçayı sen al!" bildirisi, Necla'ya karşı içinde kıpır kıpır oluşan yakınlığa çekingenlik gölgesi düşürmekten öte yankı yapmamıştı. Paranın önemini, hele bugünlerde öyle iyi biliyordu ki. Sevgiyi paranın yanına koşmakla kişinin neler yitirdiğini niye anlamıyordu bu oğlan? Bunu hiç sindiremiyordu. Refik'e karşı duyduğu yakınlığın inceden buz tutmaya başlamasına da içten içe üzülüyordu. Yalnızlığın soğuk kuyusunda çırpındığı yetmiyordu sanki. Refik'e hiçbir şey diyememişti gene de. Arabayla kapıya getirip ayrılırken kucaklaştılar. Bu günlerde sık gelecekmiş İstanbul'a, ararmış. Aramasan daha iyi! Öyle demeyip, "Görüşelim Refikçiğim" demesi de sıkmıştı canını. İkiyüzlülük etmeden yaşamak yok bu dünyada; nasıl pisliğe batmışız be! Evi bıraktığı gibi bulmasıyla kaygıları sindi biraz. Ablasının odası bıraktığı gibi sessizdi. Uyuyorlar demek. Odaya girip de yatağının üstüne bırakılmış çıkın gibi bir şeyi görünce şaşaladı. Akşam yoktu bu. Gidip açtı; sarıp sarmalanmış bohça gibi bezler arasından bir *Kuranıkerim* çıkınca da donup kaldı. Gece mi kalkıp koydu bunu? Belki akşam da vardı da gözümden kaçtı. Ne değişir? Mediha'nın yürekten dinsel inançlılığını; kutsal günlerde aptes alıp başını namaz beziyle bağlayarak *Kuran* okuduğunu biliyordu. Şeker bulup helva yapamadığına da üzülmüştü geçen Kadir Gecesi'nde. Yatağındaki *Kuran*'ın anlamını çıkaramıyordu gene de. Bir şeyin

göstergesi olmalıydı bu, ama neyin? Kaldır kızı da sor! İlle de bir anlamı olması mı gerekir? Delinin mektubu okunmazmış! Sinirli bir gülme aldı birden. Anlaşılmaz bir yanı yoktu ki, belliydi işte; kutsal kitabın gücüyle melekler belalardan koruyacak kardeşini! Kocan olacak kasaba bezirgânına bile güç yetiremeyip seni böyle ortada koyan bu senin meleklerin önümüze dikilmiş yedi başlı devlere, canavarlara karşı beni nasıl koruyacak zavallı ablacığım? Durmamalıydı üstünde. Soyunup yatağa girdiğinde Refik'in anlattıklarıyla çağrışan bir sürü yabanıl olay, içine dalmaya çalıştığı uyku ormanında sıra sıra dizilmiş, bilmediği, çeşitli türden ağaçların sallanıp duran dalları gibi, her adımda yüzüne çarpıyordu. Ağılı yapraklar, çiçeklerle yüklüydü bu dallar, ağzını, yüzünü, gözünü korumalı, çarpıp sürtünmesine izin vermemeliydi. Nasıl önleyecekti bunca saldırıyı? Kadınlı, erkekli, sürü işi zebaninin güle oynaya çiftleşip tepiştiği bir kara alanda ezilmeden, bir pisliğe bulaşmadan dolaşacak, aranıp duracaksın; sonra da böyle bir ormana dalacaksın iz sürerek! Ne sandındı? Kavga güç, belalı. Umutlu bir görünümü bile yok. Umut yüreğinde. Var mı? Vardı. Biliyor, tüm gücüyle inanıyor, sarılıyordu ona. Nâzım'ın dizeleri geçiyordu içinde. "Fevkalâde memnunum dünyaya geldiğime... güneşli olacak Hatçem!" Kara alanların, ağılı ormanların üstündeki güneş bu. Bizi bekleyen güneş...li günlerin parıltısında dalıp gitti. Kapının zili ile uyandı birden. Sabahtı, kapı çalınıyordu. Kim olabilir bu saatte? Sekize yirmi var. Fırlayıp giderken şöyle bir baktı odaya; polisse saklayacak bir şey... yoktu. Ne olacaktı ki? Zilin yinelenmesiyle yetişip açtı kapıyı. Halil'di. Çekingen bakıyordu kapıda.

— Kusura bakma, dedi. Seni erkenden yakalayayım, dedim...

Hem sevinmiş, hem kaygılanmıştı. Kaygısı da yerindeydi. Halil'i içeri alırken oda kapısının açılıp kombinezonlu, yarı çıplak çıkan ablasının Halil'i görünce öylece dikilip kalmasıyla ne yapacağını bilemeden donup kalacaktı ki, toparlandı birden,

— Sen git içeri, deyip odasını gösterdi Halil'e.

Halil Mediha'yı öyle görünce hemen başını çevirmişti. Başı önünde geçti karşı odaya. Turgut dikelip duran ablasına yaklaşıp kolundan tuttu.

— Hadi, sen gir odana, dedi. Hadi ablacığım...

Duymamış gibi, gözleri Halil'in girdiği oda kapısındaydı Mediha'nın.

— Gidecek miyiz?

— Nereye gideceğiz?

Gözlerini bir iki kırpıştırdı Mediha,

— Halil Bey geldi, dedi.

— Hadi ablacığım, sen odana, dedi Turgut. Biz seninle sonra gideceğiz.

Mediha'yı içeri sokup da kapıyı çekince acılıkla duraladı bir an, odasına yürüdü. Halil Bey gelmiş. Bakalım niye gelmiş?..

Olaylardaki hiç beklenmedik gelişmelerle hemen bir yıldan beri önlenemez bir sarsıntıyı yaşıyordu Galip. Alman orduları yüz geri dönüyorlardı Stalingrad'dan. Bunun bir yenilgi, hem de ayakları altındaki kocaman toprak parçasını kaydıran tarihsel bir yenilgi olduğunu anlayamayacak kadar ne aptaldı, ne de kör. Afrika bitmiş, Mussolini devrilmiş, İtalya da gitmişti. Bağlaşık ülkelerin istekleri doğrultusunda İtalya, hiçbir koşul öne sürmeden bırakmıştı savaşı. Almanlar Mussolini'yi kaçırıp gülünç bir Cumhuriyet kurdurmuşlardı. Hangi gün güvenmişti ki İtalyanlara? Gerçi tüm umutları yitirmek için iyice tabansız olmak gerekirdi; savaş ne bitmiş, ne yitirilmişti daha. Ancak, güç günlerin başladığı söz götürmezdi. Yalnız Almanlar için değil, onun için de güç günlerdi başlayan. Hükümetin, Almanlardan çok, İngilizlere, özellikle Amerikalılara gülümsediğini –dengeyi koruma çabasında olduklarını göstermedeki özenli tutumlarına karşın– bilmeyen yoktu. İnişe geçmiş Almanlar arasında, savaşın, Führer'in utkusuyla biteceğinden kuşkuya düşmemiş, inancını yitirmemiş olanların sayısı, gizli, açık ürküye kapılmışların yanında giderek göze batacak kadar azalıyordu. Savaşın bu kızgın döneminde içinden mi parçalanacaktı Almanya? Sait'ten duyduğu, önce kendine şaşırtıcı, giderek inanılmaz gelen haberlerin pek de kulak ardı edilecek uyduruk propaganda nesneleri olmadığını anlamaya başlamıştı. Kimi Almanlar, gizlice Amerikalılarla ilişkiye geçmişler! Hitler'i devirip ayrı bir barış yapmak istiyorlarmış: Almanya'nın Avrupa'daki –özellikle ekonomik– saygın konumunu korumasına izin verilmesi koşuluyla! Daha bahar başlarında geçen nisanda İstanbul'a gelen Hel-

muth von Moltke adında bir Alman kurmay subayı Amerikalılarla bu konuda görüşme yollarını arayıp durmuş bir süre. Pek yüz bulamamış diyordu o zaman Sait. Rüstow aracılık etmiş, olmamış! "Roosevelt, Churchill, Stalin Almanya'nın önkoşulsuz teslimini istiyorlar. Bunların kafasını değiştirebilir misiniz?" dediğini öğrenmişler Rüstow'un Moltke'ye. İstanbul Üniversitesi'nde bir göçmen Alman profesörüydü Aleksander Rüstow, Sait de üzgündü. Ankara'nın çoğu aklı başında yöneticisinde ortak kaygıydı bu durum; Stalin'e kötü bağlanmışlardı Roosevelt de, Churchill de. Dazlak kafalı, çelimsiz, sinirli Leverkuhn'la bir iki kez konuşmayı denedi bu konuda; hırçın direncini yenmek olası değildi adamın. Ekonomi-ticaret sorunlarıydı sanki tek uğraşı! Onların çözümü için de bir ara Hamburger adlı Avusturya kökenli bir delikanlıyı tanıttı. O da Mithat'a tanıştırdı oğlanı. Bir tütün işinde çıkan pürüzü gene Ankaralara gidip konuşarak Galip çözdü. Avusturyalı oğlanın bu işe gelinceye dek kim bilir ne takıntıları vardı? Asıl derdi Mithat'la, bir anlamda Sait'leydi. Umduğu gibi çıkmamıştı ikisi de! Ne ummuştu ki? İkisinin de ne kıratta adamlar olduklarını bilmez değildi aslında. Gençliklerinde ne idiler ki, şimdi ne olsunlardı? Mithat aynı dar kafalı Mithat, Sait de aynı korkak Sait'ti; öğretmen görecek diye kopyayı veremeden sınıftan çıkan Sait! Şimdi de hükümetten korkuyordu. Yalnız hükümetten mi? Alman'ından, İngiliz'inden, Amerikalısından; Rus'undan bile! İstanbul gibi yerde bu görevi yürütmenin, hele bu zamanda nasıl belalı bir iş olduğunu bilmez değildi; Sait'inki ölçüyü kaçırmaktı gene de. Aralarına belli bir uzaklık koymaya çalıştığını sezinleyince şaşırmış, sonra da öyle bir kızmıştı ki, telefonu yüzüne kapattı bir gün. Akşama gelip evden almış, çeker gibi yemeğe götürmüştü Galip'i. Bir sürü dil dökmüştü gönlünü almak için. Taksim Gazinosu'ndaydılar. Kimsenin sokulmasına izin verilmeyen bir kuytu masada içini dökmüştü Sait. Aylardır kimseyle böyle açık konuşamamanın sıkıntısındaydı; çoğu kez yerindeydi de söyledikleri. Gizli servislerin –bizimki de içinde– bütün gözleri üstündeydi. İstanbul'a atanmasına hiç de sevinç duymuyordu. Bizimkilere kızıyordu en çok da. Her işin altından çıkıp olur olmaz biçimde yollarını kesen MAH'ın, Türk gizli servisinin soluğu ensesindeydi. Çoğu da askerdi heriflerin. Burunları bir karış havada. Vatan onların! Hırsızı, katili, dolandırıcısı, serserisi, soyguncusu tamam da,

İstanbul'da bir de yedi düvelin casusuyla, ajanıyla, vatan hayınlarıyla uğraştığı yetmiyordu polisin, bir de bu yüksek gizli polisin tepeden afur tafuru. Her şeyi onlar bilirler!

— Senin için, örtülü biçimde beni iki kez sorguya çektiler. Salt üstünlüklerini göstermek... Bilmezler mi seni?

Güldü,

— Ben de bir bit attım heriflere, dedi. Almanlarla olup biten her şeyi bize bildirir ya, Mareşal'ın adamıdır, bildiğim dedim.

Sait'in tombalak yüzüne yayılan gülümsemeyle o da güldü. Berlin'deki Harun Bey derdi, Mareşal'in adamıyım diye. Herkes de inanırdı. Burası Türkiye ama! Ben demedim ya. İyi de denk gelmişti; bir iki hafta önce Mareşal'i görmeye götürmüştü onu Kurtdoğan Paşa Genelkurmay'a; elini öpmüştü Mareşal'in. Beş dakika kadar kalmışlardı yanında. Konuk İngiliz generallerin geldiği bildirilince ayrılıp karşılamak için yandaki salona geçmişti Mareşal. Basit köylü yapısında, az konuşan, sert görünümlü bir adamdı kafasında kalan. Kurtdoğan Paşa'nın Galip'i övgüyle tanıtmasını da sessiz bir bakışla karşılamış, hemen Paşa'ya dönmüştü. Genelkurmay'dan çıktıklarında Kurtdoğan Paşa'yla Kızılay'a kadar yürüdüler. Durumun gittikçe ağırlaştığını görüyordu ama, Almanların yenileceğine olası gözüyle bakmıyordu Paşa. Giz verir gibi, Hitler'in , denemede olan bir gizli, korkunç silahından söz etti. On beş dakikada koca bir cepheyi çökertip işi bitirecek bir silahmış! Aynı şeyi, daha önce bir Alman'dan da duymuş inandırıcı bulmamıştı Galip. Alman tekniği bu; niye olmasın? Dünyanın yazgısını bin yıl için çizeceklerinden söz etti Hitler; atmadı ya. Bildiği, güvendiği bir şey olmasa böyle büyük söz eder miydi? Bir günlerin, ortada sallanan, bir anlamda İngilizlere eğilimli Kurtdoğan Paşa'sından böyle inançlı birinin çıkmasında kendi düşünsel emek payını bilmekten onur duysa da bu değişimdeki asıl etkenin, Almanlarla iş yapan bir tütün ortaklığında Paşa'ya bulduğu yönetim kurulu üyeliği olduğu belliydi. Genelkurmay'daki eski askerlerin tümü değilse bile, çoğu Alman yanlısıydı; Kurtdoğan Paşa da, kuraldışı bir gezintiden –Galip'in yardımıyla– aslına dönmüştü. Bu dönüşte, Paşa'nın karısı Nebile Hanım'la Galip'in seyrek de olsa sürdürdükleri ilişkinin önemli bir payı olduğu da söz götürmezdi. Kendine özgü becerilerini, açmayı başardığı "Güzellik Enstitüsü"nü

kurup yürütmesiyle de kanıtlayan Nebile Hanım günün kadınları arasına girmişti Ankara'da. Terzi Nezahat'ın desteğini de sağlayınca Güzellik Enstitüsü yerli, pek yüksek düzeyde olmasa da, kimi yabancı ileri gelen kişi eşlerinin süslenip çat pat ortak dilleriyle çene çaldıkları bir yer olmuştu önce. Giderek, dile dolanan birinin ayağının kaymasında ya da bir yerlere yükselmesinde etkinliğinden söz edilen kurum niteliği kazanmaya başlamıştı. Nebile'deki para, varsıllık tutkusu aradığı yolu bulmuşa benziyordu. Bin bir kapı çalarak altına girdiği oldukça ağır borçları temizleme savaşında, beklediğinden iyi gidiyordu işleri. Galip'in işlerinin pek parlak gittiği söylenemezdi. Mithat'la uzun günler kurup düşünerek dışalımcı ortak bir atılıma girişme tasarısından söz ettiği Eşref Bey, kaşını gözünü oynatmıştı, ben yokum anlamına, Ankara Palas'ta yemek yedikleri bir gece, biraz da kafayı bulunca,

— Fehmi Bey varken akıl değil bu işlere bulaşmak, demişti.

Dışalımcılık konusuna pek iyi bakmadığını öteden beri biliyorduk ya; dilinin altındaki baklayı yeni düşürmüştü Eşref Bey. Sözünü ettiği Fehmi Bey, dışalımla uğraşan, Ankara'nın Cumhuriyet varsıllarındandı. Köy bakkallığından geldiği biliniyordu. Devlet Gizli Güvenlik Örgütü'ndeki görevli adamların onun bürolarında görünüp gizlilik içinde asıl işlerini yürüttüklerini Hüsnümelek Bey'den öğrenmişti. Devlet'in güvenini taşıyan bir güçlü kişiydi demek. Makinelerden yedek parçalara kadar dışalımla getirdiği malları istediği fiyatla el altından satabilmek için, ülkede bütün karaborsa oyunlarını yürüten onun çeşitli kentlerdeki bürolarıydı. Hele son bir yıl içinde Varlık Vergisi'yle irikıyım azınlık alım satımcılar yıkıma uğrayıp da dışalımcı Fehmi Bey yükünü iyice tutunca, dışalımla uğraşan kimi başka kuruluşlar, ya onun kırıntılarıyla geçinmek ya da ellerine geçecek yağlı lokmaları, tam bir alçakgönüllülükle onunla kırışmak zorundaydılar. Varlık Vergisi, dışalımına bulaşmayan Eşref Bey'in bir yıl içinde çok sayıda mal, mülk edinmesine yaramıştı. Maçka'da bir Rum'un beş katlı apartmanı, Karaköy'de, bir Ermeni'yle Yahudi'nin büyük, ortak iş hanının yarısını, Beyoğlu'nda eski, yaygın bir siteyi (o da bir Ermeni'ninmiş), gene Beyoğlu'nda, Tünel yöresinde bir Rum'un sıra dükkânlarını hemen de ölü fiyatına aldığını yarı kıskançlık, yarı beğeni, yarı kızgınlıkla gülümseyerek "gözü doymu-

yor," diye eklemeyi de unutmayan Mithat'tan duymuştu. Epey de borca girmiş bankalara filan. Mükerrem Hanım'ın altınları, takıları varmış; onları da bozdurmuş, Beyoğlu'ndaki hanı kadının üstüne yaptırmış. Bir ara ortaklıktaki tüm parasını da çekmeye kalkmış, vazgeçmiş sonra ortaklığı bozmamak için. Ali Rıfkı Ortaklığı'nın Almanlarla sürüp giden tütün dışsatımı dışında bir işe kalkışmamasında salt Eşref Bey'in tutumunun değil, dolap beygiri gibi bağlandığı yerde dönüp duran Mithat'ın sınırlı yeteneğinin de payı vardı. Hele Pakize ile evlenince düştüğü bolluğun içinde batıp gitmişti oğlan! Gittikçe artan ölçüde içkiye düşkünlüğü vardı bir de. Gençliğini onun gibi Alman toplumunda yaşamamış olmanın cinsel açlığındaki Mithat da, Sait de, gizli açık alay konusuydu Galip'in. Sait, tombalak karısına pek aldırmazdı; hele bu kentte dilediğince yaşıyordu. Mithat'ınki kaçamaklara bağlıydı. İçkiye vurmasında bu kısıtlılığın da payı olmalıydı. Sonunda Pakize, bir gece Mithat'ı, Ali Raif'in ilk karısı, eski kuması Esma'nın karyolasında yakalayınca evde kıyametler kopmuştu; az kalsın ki kopuyordu daha doğrusu! Mithat ertesi günü, tam bir ürkü içinde gelip olayı Galip'e açmış; onun aklıyla yoluna konmuştu işler. Ortaklığın asıl büyük payını elinde tutan Esma'ya diş geçirmeye kalkışamayacağını Pakize'ye anımsatmak güç olmamıştı. Bu çirkin kadınla yatmayı göze almasının, Mithat için bir anlamda, döndürmek zorunda olduğu ortaklığın işleriyle ilgili bir özveri olduğuna inanmaktan başka umarı olmadığını anlayacak kadar gerçekçi davranmıştı Pakize. Oğlu Tahir'in bile yasal olarak Esma'nın üstüne yazılı olduğunu da unutmamalıydı. Eve gelirken ne yaptığını bilmeyecek kadar içkiliymiş zavallı Mithat o gece. Gecenin bir saatinde bu kadın bekleyip açmış kapıyı. Gözü de Mithat'ta. Başka nasıl yenir, yutulur o acuze! Bu vodvil epey süre eğlendirmişti Galip'i. Ali Rıfkıların konağında uzunca süren gerginliği Sait'e de fısıldamıştı; bazen örtülü biçimde telefonda bile, gülmekten kırılarak, günlerce konuşup durmuşlardı. Neyse, toz duman yatışıp barış sağlandı. Rahmetli Ali Rıfkı'nın vasiyeti vardı, Esma Hanım'ı başka eve çıkarıp aileyi dağıtamazlardı. Mithat, Esma'nın yeni evine dadanır diye de korkmuş olabilirdi Pakize; iyiydi göz altında olması. Yarı şaka karıştığı olay, Mithat'tan çok Galip'in yaşamını etkilemişti sonunda. Sait'le konuşmuşlar; Mithat'ı dışarda bir yerlerde eğlendirme görevi Galip'e

düşmüştü! Epey ciddi sonuçları olmuştu bu şakanın da. Park Otel'de, barda bir iki tek atıp kimi zaman ayarladıkları kadınlarla geceyi, geç saatlere kadar ya otelde, ya Galip'in yakındaki dairesinde süren eğlenceyle kapatmak ayda bir iki kaçamaktan, düzenli biçimde haftada bir ikiyi bulmuştu hemen de kısa sürede. Mithat, bir Chevrolet araba satın alınca bu eğlenceler onun gittikçe artan cinsel azgınlığıyla Boğaz meyhanelerine, otellerine kadar da uzanmıştı. İçkiyi biraz kaçırdı mı çekip çevirmek de sorundu oğlanı. Sait'in kollamasıyla bir iki rezilliği kıl payı atlatmışlardı. Galip'in, nerdeyse bir yıldır sürüp gelen bu olaylar içinde yuvarlanıp gitmesinin asıl nedeni, savaştaki, hiç de beklemediği biçimde terse dönmüş gelişmelerin itelemesiydi belki de. Kendini Mithat gibi dağıtması söz konusu değildi; denetim ondaydı. Gittikçe içine çöküp karartmaya başlayan kuşkuyla dolu günlerinde, bu eğlenceli geceler, bırakamayacağı değil, şimdilik bırakmak istemediği korunma önlemiydi bir tür. Savaş cephelerindeki tatsızlıkları, eğlentili olayların sırtına vurmak yalnız onun değil, çevresindeki Almanların da kullandığı yol yöntem olmalıydı. Almanya, korkunç bombalar altındaydı. Yakınlarını orda bırakıp gelmiş Almanlar –karılarını, çocuklarını getirmelerine izin verilmiyordu çoğunun; Gestapo'nun güvenlik için, bir tür rehin tutma önlemiydi bu– bu yüzden duydukları acıyı sindirme çabasıyla o ölüm sağanağından uzakta olmanın sevincini, kimi zaman görev süsü vererek düzenledikleri çeşitli şölenlerde birbirine katıp karıştırarak zilzurna sarhoş oluyorlar; gelen kötü savaş haberlerini umursamaz görünür biçimde bağırıp çağırıyorlardı. Park Otel bar salonlarının, iki yanının casuslarıyla dolu olduğunu bilmeyen yoktu. Bir sürüsünü Galip de tanıyordu artık. Kimsenin pek bir şey sakladığı da yoktu. Salona girdiler mi "Böö böö bebeğim, ben bir casusum" şarkısını alayından tıngırdatmaya başlıyordu piyano. İngilizlerin gizli şifresini çözüp kendi kod adlarının 1200 olduğunu öğrenmiş Almanlar. Tutturmuşlardı meyhanelerde bağıra çağıra "Deutschland" yerine "1200"ü koyup marşlarını söylemeye: "Tausend zwei hundert über alles!" Ne kadar bağırıp çağırsalar üstte olmadıkları günden güne belli oluyordu. Amerikalıların savaşta kurdukları haber alma örgütü OSS'un (Office of Strategic-Services) delifişek Amerikan ajanlarına söz geçirmesi olası değildi. Kafayı çekip bara giren, "Ne haber casuslar?"

diye başlıyordu. Zarfların üstüne adres yazılmamasını bile OSS'un Türkiye baş sorumlusu lanning Macfarland öğretememişti adamlarına; kimsenin aldırdığı yoktu. Daha çok Amerikan elçiliği ile takışma içindeydiler OSS'cular. Siyasal bir skandaldan korkuyordu elçilik. Oysa, ya gazeteci ya da Kolej'den öğretmen olan OSS takımının tümünü biliyordu Türk Güvenliği. Bunları gülmece gibi anlatan Sait'in tutumundan da belliydi ki artık onların da aldırdığı yoktu. Köklü geleneği sürdüren kurt İngiliz ajanlarının yanında acemi çaylaklardı bunlar, Sait'in dediği. Basına haber dağıtan Amerikan Haberler Bürosu'nda (Office of War Information) yirmi Amerikalıya karşın yüze yakın Türk vardı. Onun dışında da üç Amerikan Kuruluşu (Foreign Economic Administiration, Board of Economic Warfare, U.S. Commercial Corporation) Amerikan mallarının pazarlanmasına, özellikle de Türkiye'de hangi Ortaklık'lara ambargo konacağını saptamaya çalışıyorlardı. Bütün çabaları Almanlara, ortaklarına stratejik madde gönderilmesini önlemeye yönelikti. Bunlardı Eşref Bey'in korkulu düşü de. "Amerikalıların kara listesine girersek yandık," diyordu. Onların yumuşak baktıkları tütün dışında hiçbir malın satışına girişmiyordu Almanlarla. Fındıktı, yündü, tıpta kullandıkları afyondu, pamuktu (kalp İngiliz parası basmak için kullanıyormuş Almanlar kaliteli Türk pamuğunu), bağlaşık ülkelerin stratejik madde diye baktıkları bütün mallar yasak ürünlerdi Eşref Bey'e göre de. Mithat'ı da etkilediği belliydi. Almanlara iş yaparken de ötekilerle alım satıma kalkışamıyorlardı. Yoksa İngilizler, Amerikalılar da büyük paralar veriyorlardı her mala. Almanların eline geçmesin diye çuvalla paraya alarak İskenderun'dan yükledikleri kromu, açılıp denize döktükleri yaygın söylentiydi; nasıl korkmasında Eşref Bey? Ağzını aramak için biraz alaylı Sait'e sözünü etti bunun. O da hiç alaylı bakmıyordu. "Doğru, adam" dedi. "Tırnaklarını bir takarsa Amerikalılar!" Sırasını yakalamış gibi ekledi,

— Sen çok güveniyorsun ya Galipçiğim, Almanlar kendilerini güç kurtarır bu gidişle. Allah yardımcımız olsun. Başını ezemediler Bolşevik yılanının. Gene umut öte yanda! İngiliz'i, Amerikalısı da toz kondurmuyorlar şimdi Ruslara. Onları da yitirirsek işimiz duman.

Sait belli ki üst düzey yöneticilerden aldığını satıyordu. İlk kez karşı çıkmadan susmak gereğini duymuştu Galip, kızgınlığını içine

bastırarak. Söylenenleri yadırgamadığı için kendine kızıyordu bir yandan da. Alman ordusunun eninde sonunda kızıl Moskof'u nasıl olsa tepeleyeceğine inanan bir Hüsnümelek sersemi vardı ortalarda dolaşan. Bir de Arnavut kabadayısı görünümünde Hamdi Hoca. Gösterilen saygıya karşın pek kimsenin ciddiye aldığı yoktu onu da. Almancı paşalar belli gazete köşelerinde, Alman ordusunun nasıl büyük asker ustalığıyla çekildiklerini ballandırarak anlatıyorlarsa da, özel konuşmalarında onların da kaygı içinde oldukları, daha çok da askerlerin işine karıştığı savıyla Hitler'i suçladıkları biliniyordu. Zeytinburnu'ndaki fabrikasına, görmeye gittikleri bir gün Nuri Paşa, sövüp saymıştı Almanlara. Ayaklarına gelen tarihsel fırsatı bu kez de kaçırmıştı eşşekler. Böyleydi bunlar; siyasada ancak bir yere kadar işliyordu Alman'ın kafası. Hüsnümelek Bey bir şeyler diyecek gibi dikelmiş; Galip'in sustuğunu görünce yutkunup kalmıştı. Çıkınca durumu yumuşatmak için küçümseyen bir gülümsemeyle, "Delidir bu paşa biraz" demiş, Galip ses çıkarmayınca üstelememişti. Ankara'da kurulacak bir küçük atölyedeki (Nebile Hanım'ın bir tanıdığınındı) yakıt sorununu danışmaya gitmişlerdi paşaya. Bir şey soramadan çıktılar. Nuri Paşa, bunlarla konuşurken elinde sivri eğe, bir bombayı kurcalayıp duruyor, sinsi bir alayla da gizlice gözlüyordu, nasıl korkuyorlar diye. Odadaki mühendisle teknisyen izin isteyip çıkmışlardı hemen. Ne kadar örtbas etmeye çalışsa yüreğinin küt küt atmasını önleyememişti Galip. Biraz değil, epey deliydi bu paşa! Hem de budala bir deli. Hiçbir Alman yapmazdı onun yaptığı bu "eşşekliği." Kafaları da bu kadar işliyordu bu eşşeklerin. Koca imparatorluğu da böyle batırdı bu eşşekler. Ağbisi Enver de bunun gibi delinin biriymiş. Atatürk nerde, bunlar nerde. Düşündükçe kızmış, o gün yemekte tutamayıp bunları söylemişti; Hüsnümelek Bey'e. "Eşşek" sözcüğünü kullanmamıştı yalnız. O da pek ses çıkarmadan dinlemişti ya, sevindiği belliydi Tatar'ın. Zeytinburnu dönüşü, indikleri Aksaray'da bir lokantada yemek yiyorlardı.

— Bir de Almanlardan yardım, destek bekler bunlar, dedi Hüsnümelek, sessizce bitirdiği yemekten sonra kahvesini dalgın yudumlarken. Takılmıştı Galip. Almanların el altından yandaşlarına büyük para yardımları yaptıklarını Sait'ten duymuştu. Şaka yollu ağzını arar gibiydi Sait. "Sana da bir Volkswagen verseler!" mi ne demişti.

Epey içkiliydiler. Pera Palas'ta yemek yiyorlardı; gözünü dışardan yeni getirilmiş bir Arjantinli şarkıcının yırtmaçlı eteğinden çıkıveren mermer yontu gibi bacaklarına dikmiş Mithat'la üçüydüler.

— Haberleri sana veriyorum ben, dedi. Arabayı niye onlar versin?

Leverkuhn'la yemek yedikleri günler bile çoğu kez Galip öderdi hesabı. Fırlama Wilhelm Hamburger'in eli açıktı yalnız. Alman'a hiç de uymayan biçimde su gibi para harcayan bir Avusturyalıydı o. Ticaret yollu kazandıklarının dışında hiç kimseden zırnık almamıştı Galip, öneren de olmamıştı. Hüsnümelek Bey'in bu dediği, Sait'in sözünü ettiği paraydı belki. Kurcalasa mıydı? Tam alacaktı ki Eşref Bey'den açtı Hüsnümelek Bey.

— Durumu epey güç diyorlar bizim Eşref'in. Siz Necla'yla daha konuşamadınız değil mi?

— Konuştuk, dedi Galip. Sözünü edebileceğim bir durum yok daha. Üstüne gitmek yakışıksız olur; doğal akışında olmalı, diyerek hemen değiştirdi konuyu,

— Eşref Bey'in durumu da pek kötü görünmüyor.

Gözlerini kısınca, Tatar kırışıklıkları şakaklarına doğru uzamıştı Hüsnümelek Bey'in. Ağırca başını salladı,

— Körünmez, dedi. Başına indi mi körür!

Artan Bolşevik Moskof tehlikesi, daha uyanık olmaya zorlamıştı devleri, Hüsnümelek Bey'in dediği. Genelkurmay Başkanlığı, özellikle Mareşal'le çevresindeki güvendiği kişiler, hükümeti, Halk Partisi içindeki yuvalanmalara karşı uyarmışlardı. Askeri haber Alman'ın elinde epey bilgi vardı bu konuda. Kimilerinin durumlarını Gizli Güvenlik, birkaç yoldan, inceden inceye araştırmaya başlamıştı. Hüsnümelek açıkça söylemiyordu ya, Eşref Bey de bunların arasındaydı belki. Ankara'da, Galip'in de izleyip Maarif Vekaleti'nde başvurmadık yer, çalmadık kapı bırakmamalarına karşı işini yaptıramamışlardı Necla'nın. Halide Hanım'ın görmeyi salık verdiği kişi de izindeymiş! O gün Hüsnümelek Bey'den ayrılınca, ne yapması gerektiği konusunda bir türlü kesin yargıya varamamıştı Galip. Hüsnümelek'in anlattıklarının sevindirici yanları kaygı verecek yanlarından hiç de çok görünmüyordu. Sait'in, bir ara uzak durmasının nedeni de buna bağlanabilir miydi? Eşref Bey'le o kadar çok birlikte olmuşlardı ki o günler! Saçma bir kuruntuydu belki de; insanın kafa-

sına takılıyordu işte. Berlin'deki bir askeri ataşeyi anımsıyordu; herif, komünistlere karşı görevini yaparken kendine bile kara çalınmasından kaygılıydı nerdeyse! "Şuyuu vukuundan beter"dir demişti bir gün. Sinsi, giz küpü Hüsnümelek'in, askeri haber almayla ilişkisi, belli ki vardı da, onun ötesinde, üstünde çok daha güçlü kişiler olmalıydı bu işleri izleyip kurcalayan. Necla'nın erkek arkadaşı, neydi oğlanın adı, Turgut'u, bunlar içeri aldırıp konuşturtmuştu. Olayı şöyle bir anlatmış, niyeyse pek önemser görünmemişti Sait. Birilerinden gelen isteği, "ihbar" sayarak öyle bir şey yapılmıştı Birinci Şube'de. İvmeye gelmezdi bu işler. Onun da içinde kaygılar beliriyordu. Hüsrev Gerede'yi arasa mıydı bir? İnanmış, kararlı, kendini de tanıyıp seven bir adamdı Hüsrev Bey. İsmet Paşa'ya da sözünü dinleten adam derlerdi. Öyleydi de, Berlin Elçiliği'nden apar topar nasıl aldılar! İngilizler bastırmıştı, başka ne yapacaklardı? Hüsrev Gerede'yle ilişki, Erkilet, Hüsnümelek tayfasının üstünde yollar açabilirdi. Kurtdoğan Paşa'yı, ola ki pek bilinen karısı Nebile'den ötürü, Genelkurmay'da pek saygın karşılamıyorlardı. Etkisizliği silik kişiliğinden de olabilirdi. bu karışık ilişkilerden ne çıkacağı belli değildi ya; daracık alana sıkışıp kalmaktan iyiydi. Asıl böyle günlerde sırasında çalabileceği çok çeşitli kapısı olmalıydı insanın. Temel sorun paraydı sonunda. Düşlediği şeylere, gizli açık bütün çabalarına karşın, gözle görülür bir yaklaşım sağlayamamıştı. Varlık Vergisi olayı paralı herkesi, kimi Türk varsıllarını bile ürkütmüş, geniş bir kesimi kuşkuya düşürmüştü en azından. Bugün onlara, yarın bize diye düşünüyor olmalıydılar. Mithat'ın iş ilişkileri içinde edindiği gittikçe genişleyen bir çevresi vardı. Dertleşiyorlar, birbirlerine destek olup akıl danışıyorlardı. Varlıklarının göze batıcı olmasından çekiniyordu hepsi de. "Romanya'da karından, Türkiye'de malından, Karadeniz'de geminden, güvenli olamazsın!" demişti bir gün Eşref Bey, kahkahalar arasında. Öyle derlermiş! Gülüyordu; içine sindirdiği belliydi sözü. Eşref Bey sindirebilirdi. Sindiremeyen varsıllar da vardı. Malından güvenli olunmayan bir ülkede de bu kadar oluyor demek işler. Malından güvenli olmasaydı çalışır mıydı Alman? Kim çalışır? Eşref Bey gibi havadan kazanmayacaksın ki malın değerini bilip kimseye kaptırmayacaksın o zaman. Mannikyan takılır gibi, "Sizinkiler mal değeri bilmez" demişti bir gün. Kızacağımdan korkmasa daha ileri

giderdi. Kayseri'de, yerleştikleri bir Ermeni konağını nasıl kırıp döktüklerini anlatmıştı bizim köylülerin. Köylü diye yumuşatmıştı; aslında Türklerdi dediği. Yıkıcı bir yanımız var; yadsıyamayız. Hazıra konmaya alışık bir yanımız da var. İşte Mithat! Kurulmuş çark dönüyor, paralar geliyor; bir adım attır attırabilirsen herife. Evlenmeyle de pek ilgilenmez olmuştu. Varlık Vergisi'yle bir sürü mülkün üstüne oturan Eşref Bey'le bir yere gidilemeyeceğini anlamıştı. Parasını, pulunu tapulara yatırmış Eşref Bey'in kızı Necla'yla evlenmek ne getirecekti ona? Kışı, geçen baharı bu gelgitli duyguların tedirginliğinde geçirmişti. Umarsızdı; başka bir sıçrama olanağı da yoktu görünürde. Gümrük-komisyon işleriyle uğraşan biri öyle demişti bir gün: "İyidir durumumuz; hancı tavuğu gibi, yolcu bokuyla geçinip gidiyoruz işte!" Gülmüştü o gün. Sonradan koymuştu. Onun durumu, üstün görünümüne karşın çok mu başkaydı bundan? Bu yazgıyı kırıp aşmanın bir yolunu bulacaktı, zorunluydu bulması. Böyle büyük bir oyuna atılmak için elindeki kartlara bakınca da kolu kanadı kırılıyordu. Alınganlıktı belki, bilmiyordu ya, Almanlar arasındaki saygınlığına da gölge düşüyordu sanki. Austro-Türk, yöredeki tütün işi için, yıllardır ilk kez Galip'i atlayıp İzmirli firmayla başka bir aracıyı kullanmıştı. Nasıl katı olduklarını bilmez değildi Almanların. Babasının bile gözünün yaşına bakmaz Alman; umduğunu bulamadı mı fırlatır atar. Beğendiği yanı da buydu adamların. Peki, ondan ne umuyorlardı da, bulamamışlardı? Bir gece kapısı çalınıp da karşısında gülümseyerek bakan Fraulein Ute'yi buldu! Almanya'da ilişki kurduğu kızların az güzellerinden biriydi Ute. Arayı açıp kesmesinin nedeni az güzel oluşu değil, kızın Alman Güvenlik Bakanlığı'nda çalışıyor olmasıydı. S.D.'de olduğunu ağzından kaçırmıştı bir gün. Sicherheitsdienst (S.D.) Almanların da çekindiği örgüttü. Alfred'in selamını getirmişti Ute. Alfred Chapo Roug'dan, geçen yıl Sirkeci'den yolcu ettiği dostu Viskonsül'den almıştı adresini. O geceyi pek tatlı yaşadılar. Az güzel de görünmemişti gözüne Türkiye'ye görevle geldiğini saklamayan Fraulein Ute. Alman kadınları özlemişti demek. Ankara'dan dönünce doğru ona inmişti. Hep de onda kaldı. Leverkuhn'la ya da öteki Almanlara görünmedi bile. Hiç kimseye, hiçbir biçimde sözünü etmemesi için de yalvardı nerdeyse. Kadının kendine duyduğu sevgiyle görevinin yasaklamasına karşın, tutama-

yıp gelmesini saklama diye almış, anlayışla karşılayıp söz vermişti. İlişki kurduğu hiçbir kadını kimseye açıklamamak kesin kuraldı yaşamında; onu niye açıklasındı? En ateşli öpücüklerle kopar gibi iki gün sonra ayrıldı Ute. O akşam trenle Almanya'ya gidiyordu. Trenin Sirkeci'den ayrılma saati yirmi dakika geçti geçmedi telefon çaldı. Sait'ti: "Allah kavuştursun!" diyordu alaylı. İzliyorlardı Ute'yi demek.

— Yaz raporunu, dedi Sait aynı takılmayla. Çok sıkı sorgudan geçeceğini de unutma!..

Telefonu kapatıp da, Ute'nin ağzından kaçırır gibi, kırık dökük söylediklerini bir araya toplayarak çevresindeki ilişki dokusunu yeniden ölçüp biçmeye koyulunca, bir bir yanıveren küçük ışık kaynakları bir sürü gizemli karanlık lekenin altını çizivermişti. Niye aşırı güvenmişti Sait'e? Atlamıştı işte! Herif, konumu gereği, benim dışımda, bakarsın bana karşı oyunlar içinde, niye olmasın? Babasının oğluna bile güvenmemesi gerekli kişinin. Bunu nasıl unuturum? Unuttuğum nerden çıktı? Peki, bana karşı ne oyunu olacak Sait'in. Nerden bileceksin? Ute'nin "Sizinkilerle iyi Abwehr'in arası" sözünden ne çıkarabilirdi sözgelimi. Leverkuhn'la tanışmıyordu Sait, bildiği. Telefonda raporunu düzenle diye takılması da, Galip'in, Leverkuhn'u, adamla konuşmalarını sık sık, ayrıntılarıyla anlatmasındandı, sessizce dinleyen Sait'e. Güvenlik'teki en tepede, tek söz sahibi de değildi bu adam. Kim bilir kaç koldan, kaç kişiyle ilişkiler kurmuştur Güvenlik, Almanlarla. Öyledir de, Sait de her vakit içinde olmalı bu kapalı devrenin. Yaşamında ilk kez anlamsız olduğunu bilse de, nerdeyse korkuya dönüşmeye başlayan, böylesi ağırlıkta bir kaygı düşmüştü içine. Almanlarla yakınlık, işlerini yürüttüğü üç beş varsıl tüccarın dostluğu, Mithat'ın, Sait'in eski arkadaşlıkları, yıllardır yanıp duran bir dünyanın ateşiyle içte, dışta kuşatılmış Türkiye'nin bu bulanık günlerinde önlemek şöyle dursun, sezinledikleriyle üstüne bastırarak artırır oluyordu yalnızlığını. Ne Almanlara, ne dostlarına, ne çevresine güvenebilirdi. Yeni değildi ki bu da; hiçbir gün güvenmemişti. Öyle değildi; tam güvenmemişti. Bir ölçüde güven duyduğu şeylerin de temelsizliğinin, çürüklüğünün iyice ayrımına varıyordu şimdi. Kim kime güvenebilirdi ki, o da güvensin? Varlık Vergisi'yle Aşkale'ye sürgün giden Mannikyan'ın baş adamı kuyumcu Kevork,

— Ne ses, ne soluk Mösyü Arşavir'den (Mannikyan'ın küçük adı) deyişindeki acılığı unutamıyordu. Adadaki evini satmış, dediği, nesi var nesi yok ortaya koymuş, gene de karşılayamamıştı çok ağır vergi yükünü. Galip'in de gücü yetmemişti Kevork'un durumunu değiştirmeye. Bir iki yere, bu arada Eşref Bey'e de çıtlatarak başvurmaya kalkınca bütün kapıların nasıl sımsıkı kapalı tutulduğunu görüp çekilmişti o da. "Sen bu işi hiç kurcalama Galip!" demişti Nebile Hanım, gizemli uyarı bakışıyla. Bir sürü kötü söylenti varmış bu işin altında. Mannikyan'ın İsviçre'de bir sanatoryumda dinlendiğini de Mithat söylemişti bir gün. Almanya'daki firmayla çalışıyorlardı ya Mannikyan yoktu ortalarda; Mithat da, bir rastlantı, adamı, Bern'de karşılaşan üvey oğlu Tahir'in mektubundan öğrenmişti. Tek güvencen cebinde olan! Şimdilik bir sıkıntısı yoktu o konuda. Geçen yıl, Kevork'un salık vermesiyle biraz da altın alıp bir kıyıya koymuştu. Elindeki Reşat altınını evde, bir küçük çekmecesinde saklıyordu. Yitiren düşleriydi sadece; elindekilerle böyle yaşar giderdi işte. Geçen mayıs sonunda Ankara'da hastalanıp da otel odasında ateşler içinde yatıp kalınca birden ağlanası biçimde kimsesiz bulmuştu kendini. Ticaret Bakanlığı'nda bir işi izlemeye çıkacağı sabah ateşli, dayanılmaz bir bel ağrısıyla uyanmış, bir anda ne yapacağını bilmez biçimde şaşırıp kalmıştı. Çok eskilerde kalmış düş gibi anımsadığı bir iki çocukluk hastalığı dışında yatağa düştüğünü bilmiyordu. Doktor çağrıldı. Yenişehir'de yeni açılmış bir klinikte tek kişilik oda bulunup da sedye içinde cankurtarana taşınana kadar bitmez tükenmez saatler geçmişti. Doktor'un yaptığı ağrı kesici iğneyle sancılara dayanabiliyordu ya asıl yakıcı yanı, elini kolunu bağlayan bu hasta yatağına çökmüş kimsesizlik duygusuydu. Otel koridorlarında sedyeyle taşınışı; asansöre sığmadığı için merdivenlerden sarsıla sarsıla indirilişi; yol boyu, iki yana dizili kadınlı erkekli yabancı meraklıların uzak uzak, kötüsü birkaçının sıcak bir eğilişle acır gibi bakışları, kendini kendinden bile soğutur olmuştu. Senin gücün de bu kadardı demek! Bir iki kez şöyle bir uğrayıp koşturarak işine dönen Nebile Hanım'dan başka arayanı da olmamıştı hastanede. Kim arayacaktı ki? Birkaç kez de Sait'le Mithat telefon etmişlerdi. Hastanede konan tanı, ağır bir sidikyolları yangısıydı. Bakımı, iyileştirmesi iki haftayı geçti. Yüklüce de bir para aldılar. İstanbul'a dönerken, yataklıda uzun uzun yeni-

den düşündü durumunu. Eksikler olduğu belliydi yaşamında, tam adını koyup bir yolunu bulmalıydı gidermenin. Evlenmeli miydi? Ne ölçüde doldururdu boşluğu? Hem kiminle? Gündeme yeniden Necla mı gelecekti? Epey uzaklarda kalmıştı o. Konuyu ikide bir ortaya süren Hüsnümelek Bey de çoktur sözünü etmez olmuştu. Uzun süren nekahat dönemini evinde geçirirken, çözümsüzlükler içinde dönenip duran kafasıyla baş başa dalgın oturup kaldığı günler; yüreğinin derinlerinde ürpertilerle duyumsadığı mutsuzluktan kolu kanadı kırılıyor, kaygıları enikonu korkuya dönüşüyordu artık. Hani nekahat tatlı demişti ozan; onunki niye böyleydi? Yaşlılık mı bastırıyordu? Bu da nerdendi şimdi? Gücünü kazandığını, Mithat'ın uğradığı bir gün, onunla takılıp gelen eski bildik Macar kızıyla, Maria'yla baş başa kaldıklarında kanıtlamıştı. Biter bitmez unutulup giden bir iki tatlı çırpınmaydı yaşadığı; o kadar. Alman çevrelerinde tanınan Novotni'de garson Maria, birkaç gün sonra telefonla arayıp gelmek isteyince atlatmıştı özür dileyerek. İstediği, aradığı bu değildi. Kesinkes bilseydi ne olduğunu. Kafasına, bilgisine, kişiliğine belki de tek güvendiği Mansur'la konuşuncaya dek sürüp gitti bu sallantı. Galip'i evden almış, Tarabya'da yemeğe götürmüştü Mansur. Hastalıktan sonra evden ilk çıkışıydı. İyi bir gün olmuştu. Balık yemişler; Mansur'un içtiği yarım şişe rakıdan, o da bir küçük tek'i korka korka yudumlamıştı. Yasaktı daha; iyi sarmıştı.

— Bir süre ben de senin gibi oldum, dedi Mansur. Doğal. Yıkılacağına inandıklarımız yıkılmadı; yıkılmayacağına inandıklarımız sarsıntı geçiriyor, biz nasıl olacaktık? Toparlanacağız. Ne belli daha? Sana her vakit demişimdir; olayların kabalığından eriyip gidenlerden değiliz biz Galipçiğim. Ruh derinliğimiz var. Çözümünü o derinliğinde aramalısın. Sıradan kişilerden ayrı biri olduğunu anımsadın mı yeniden dimdik olmak için o ruh gücünü sen de bulacaksın. Evlenmeyi dene istersen. Necla diyordun; ne oldu o iş? Epey salladın. Gerçekten seçkin biri o kız da. Tek başına didinip duruyor. Arı gibi çalışkan. Çeviri, daktilo... Hiç kimseyle ilişkisi yokmuş artık bizim çocukların dediği.

Mansur'dan duydukları sevindirmiş, mutlu bile etmişti. Ama yetmemişti. Karışık iç dünyasını yeni bir düzene kavuşturup her şeyi yerli yerine oturtmadıkça yaşamına yeni bir kişiyi, hem de çoğu şe-

yini bölüşeceği bir kadını nasıl sokabilirdi? Mansur'u görmeye gittiği günlerde, koridorda koşar gibi bir odadan ötekine geçen Necla'ya rastladığında, hele gelip odasında Mansur'la ayaküstü bir şeyler konuşarak çıkışını, duvar kıyısında iliştiği koltuktan seyrettiğinde duyduğu çocuksu heyecana şaşmıştı. Alay etmişti kendisiyle. Birkaç gün sonra gene aynı odada, Mansur'un kendini Necla'ya tanıtmasında da önleyememişti o çocuksu heyecanı. Kendine iyice de kızmıştı bu kez. Nerdeyse sesi titreyecekti iki söz edecekken. Susmuştu o yüzden de. Belli ki ilk kez bir kadına evlenme düşüncesiyle bakmasındandı bu kızın uyandırdığı, aslında hiç de kendinin olmayan bu çelimsiz duygular. İç dünyasına getirdiği ilk çeyizi buydu demek kızın. Aman ne güzel! Daha ilk adımda sevgi değil, çekingenlik, kızgınlıktan doğan bir çekingenlik üretiyordu Necla'yla kuracağı ilişki. Niye evlenecekti öyleyse? Sait'le bir türlü aynı günler İstanbul'da bulunamamaları –o da Ankara'ya gidip gelir olmuştu sık sık– araya hastalığı girince oturup Ute işini konuşmalarını savsaklayıp uzatmıştı. Mansur'la yemek yediklerinin ertesi günü Sait aradı; gene aynı alaylı ağızla,

— Ne o? dedi. Kafayı çekmeye başlamışsın. İzin çıktı mı doktordan?

Duraladı Galip. Bozulmuştu biraz,

— İşin gücün beni izlemek galiba, dedi.

— Benim işim herkesi izletmek oğlum, dedi Sait, aynı alaylı sesle. Yalnız doktorlar mı; biz de korumaya alırız adamı!

Bir şeyler mi vardı bunun dilinin altında? Vardı. O akşam buluştuklarında açıkladı Sait. Tam anlayamamışlar ya, bir sürü dümen dönüp duruyormuş Almanların arasında. Ute'nin otele inmeyip gizlice onda kalması, ortaya çıkıp Abwehr'in adamlarınca tanınarak izlendiğini anlayınca ortadan yitivermesi Almanları da şaşkına çevirmişti, Saitleri de!

— Şimdi söyle bakalım, karı sana neler anlattı?

Dişe dokunur bir şey anlattığını anımsamıyordu karının. Almanya'daki yaşamın korkunçluğunu gizlememiş, kimilerinin karamsarlığa düştüğünden söz etmişti. Hitler'e de inanıyordu o, Alman ulusunun kaçınılmaz utkusunu da. Birinci Dünya Savaşı'nda iç düşmanlar yiyip bitirmişti Almanya'yı; Yahudi bankerler filan. Tek bir

yumruktu bugün Almanya. Falan filan... Galip bu düşünceleri, içinden artık pek paylaşmasa da duymuş olmanın sıcaklığıyla anlatırken, yarı alaylı bir gülümsemeyle dinlemişti Sait.

— Uyuttu seni! dedi,

— İki gece uyutmadı, dedi, o da gülümseyerek.

— Biliyoruz, dedi Sait daha da alaylı bakışıyla. Karıya söylediklerini çevirip önüme koydular, yüzüm kızardı!

Şaşalamıştı Galip. Alman kadınlarının sevişirken duymaktan hoşlandıkları açık saçık sözleri bol bol kullanırdı da, bu şimdi...

— Evimi mi dinlettin ulan?

Aldırmadan bakıyordu Sait aynı alaylı gülüşüyle.

— O benim işim değil oğlum, dedi. Casus karılarla yatıp kalkacaksın da seni boş mu bırakacaklar? Karı utanıyor mu? Sana ne oluyor?

Galip daha toparlanamamıştı ki ekledi Sait,

— İki gün boyunca kuş uçurtmadı Güvenlik senin evinin yöresinde. Telefonların da dinlendi.

— Niye bana bildirmedin?

Şaşkınlığından doğmuş aptalca bir soru olduğunu daha söylerken anlamıştı.

— Korkacak bir şeyin mi vardı? dedi Sait. İyice aklandın. Kötü mü oldu senin için?

Belki iyi olmuştu ya, bu kendini Sherlock Holmes sanan buldok gerdanlı ahmak Sait'e nasıl bir kızgınlık kabarıyordu içinde,

— Ute nerde şimdi?

— Ne bileyim?

— Ben de inandım!..

— Başına iş açmak istiyorsun be Galip, dedi Sait yumuşakça tersleyerek. Keyfine bak, bana da inan be kardeşim! Çok hevesliysen gel benim yerime geç de gör, ne bokluklar içindeyiz. Bıkmışım aslında.

Sessizliği Sait bozdu gene.

— Karı Amerikalılarla ilişki kurmak için gönderildi Ankara'ya.

Şaşkınlığı iki kat olmuştu Galip'in. İnanamazdı böyle bir şeye. Ağzından dökülüvermişti birden,

— S.D.'de çalışır o...

— Evet S.D.'de çalışırdı, dedi Sait. Ama Abwehr'in adamı. Daha doğrusu bizim anladığımız bu. Dedim ya oğlum, kaynıyor Almanya.

Amerikalılarla ilişkileri var Abwehr'in. Kimin ne olduğu belli mi? Yakında herkes canının derdine düşecek. Düştü bile...

Tellibaba sırtlarındaki yol üstünde, Boğaz'ı seyrederek Sait'in arabasında yaptıkları konuşmadan sonra Yeniköy'deki bir lokantada sessizce bir şeyler yerlerken tek tük sözden öte bir şey dememişti Sait. Arabada konuşurlarken de şoför çıkıp uzakta beklemişti. Karanlıkta eve geldiğinde tedirginlikle bakmıştı çevresine. Dinleme aygıtını nereye koydu bunlar? Balkondan belki. Çıkıp şöyle bir baktı balkona. Sanki bulacağım da! Çatıdan mı girdiler? Radyo hoparlörünü kullanırlarmış. Bir yerden duymuştu. Tavanlara, avizeye filan baktı. Telefona baktı. Kaldırıp bıraktı alıcıyı! Her hafta temizliğe gelen yaşlıca Hıdır Efendi'ye (aslında Ermeni'ydi. Kuyumcu Kevork bulup göndermişti daha ilk günlerde) takıldı kafası. Boş verdi birden. Haklıydı Sait. Belki de iyi oldu böylesi. Korkacak neyim var? Ancak birkaç gün sonra tanıdı korkuyu; hem de çarpılmış gibi. Bir kadın cesedi bulunmuş Boğaz'da; tanı için Galip'in yardımını istiyordu Güvenlik. Ute olabilir miydi? Tanımadığı bir sesti telefonda konuşan. Sait Bey Ankara'daymış (Onun da yalan olduğunu Mithat'tan öğrendi sonra). Hiç konuşmayan, ince, kuru bir adamın buyur ettiği ciple evinden alıp morga götürdüler. Soğuk odaya girerken içindeki çekilmeyi bastıramıyordu bir türlü. Taş masaya uzatılmış ölünün üstündeki ak örtüyü çekiyorlardı ki sarsılıp kötüleşmekten, belki de tutamayıp düşmekten korktu bir an. Hiç çıplak ölü görmemişti. Korktuğunca olmamıştı sarsıntısı gene de. Kimi yerde parça parça, rengi yitik kasların, şişmiş damarların, gövdenin bir yerlerine yapışık saçların, kılların arasında bulamadı Ute'yi. Başını salladı; "Sanmıyorum" dedi. Bu kanıya varınca da içinden kopup gelen öğürtüyü güç önledi. Bir zabıt imzalattılar. Sokağa çıkınca atladığı ilk taksiyle attı kendini eve. Taş masaya uzatılmış kadın, buz gibi parçalanmışlığıyla yapışıp kalmıştı gözbebeklerine; sıyırıp atamıyordu bir türlü. Hem de Ute olarak görüyordu kadını. Kim bilir belki de! Evet Ute'ydi o! Sık sık öğürtülerle yırtık kasların, etlerin, kopmuş sinirlerin ortasında Ute'yi görüyordu artık. Et yiyemedi günlerce. Lokantaya gitmedi. Birinin tabağında bile göremiyordu eti. Mithat'ın üstelemesiyle, günler sonra gittikleri Bebek'te, ızgara lüferi yerken çıkaracak gibi oldu, tuttu. Sevindi tutabildiğine. Kimseye de belli etmeden atlattı sonunda. Yaşa-

mında iz bırakan olaylardan biri olmuştu bu. Dünyanın bütün cephelerinde milyonlarca insanın yanık, kavruk, parçalanmış et, kas, sinir yığınına döndüğü bir savaşın ortasında tattığı bu sinirsel yenilgiyi kolay unutamıyordu. Düşleriyle daha baştan beri bu savaşın içindeydi o; yanlardan biriydi. Çirkin değişime böylesine dirençsiz birinin, insana yepyeni bir yazgı çizecek acımasız savaştaki yeri ne olabilirdi? Dirençsizliği yeni kurtulduğu hastalıktandı belki. Değildi; böyle savunamazdı kendini. Çocukluğunda, annesi komşulara tavuk kestirirken de bakamazdı. Toplanıp seyretmek baş oyunuydu öteki çocukların. Kesik başıyla fırlayıp kaçan bir horozun çırpınarak duvarlara çarpmasını görmüş, nasıl kötü olmuştu bir gün. Kaç kez düşüne girmişti. Yapısından geliyordu demek. Değiştirebilir miydi bunu? Çok mu gerekliydi değiştirmesi? Ölüm çirkinliğindeki Ute'nin morarmış, şişmiş, yırtık, patlak gövdesinin bir çarpmasıyla pörsüyen kişiliğindeki çözülmeyle yüz yüze geldiği yenilgiyi içine bir türlü sindiremiyor, hiç de yiğit, erkekçe görünmeyen böyle bir kimliğe katlanmak ağrına gidiyordu. Umudunu kesecek miydi kendinden şimdi? Kan, ateş içinde milyonlar geri çekiliyor Doğu'da, utkudan umudumuz kesildi mi? Kiminde geri çekilmek zorunda kalınabilir demek! Yükümlülüğü biçim değiştirebilir kişinin; daha iyi yapabileceği başka bir göreve atanmasını istemek de doğal değil mi? Asker olmayı, savaşmayı bir gün bile düşünmemişti. Mansur'un dediği de bu; bizi ötekilerden ayıran seçkin yapıdayız. Düşünüp yol gösterici olmaktır bize düşen. Pis işleri görmeye istekli, yetenekli o kadar çok kişi var ki. Geçende tıkanan tuvaleti de Hıdır Efendi açtı; sen mi açacaktın? Birini falakaya yatırıp kıyasıya dövmek, tabanlarını parçalayıp kan içinde bırakmak yapacağın şey mi senin? Sait yapıyor. Övünerek de söylemişti bir gün; Güvenlik'teki odasında özel falakası varmış. Olaydan üç gün sonra çıktı ortaya Sait. Telefon edip geldi arabasıyla, aldı, Bebek, Akıntı Burnu'na götürdü. Arabada konuştular gene. Çok başlarını ağrıtmış bu Ute işi. Kuşku Almanların üstündeymiş.

— Yalandan yaygara kopardılar; bulmalıymışız! Dedim ya oğlum, Almanya kaynıyor. Abwehr'in gizli ilişkileri sürüyor Amerikalılarla. Boş ver bunları. Komünistler kıpırdamaya başladı bizde de. Çocuklar Reşat'ı arıyorlar günlerdir. Askerden kaçmış herif. Bir işler döndürecekler gene.

— Kim Reşat?

— Reşat Fuat. Azılı Komünist. Komünist yazar vardır, Suat Derviş; onun kocası. Herifi tanıyacaksın belki de; Almanya'da yüksek matematik filan okumuş. Okudukça sapıtır eşşoğlu eşşekler...

Anımsıyordu böyle bir ad. Ortadan yittiğini duymuştu. Yitmemiş demek!

— Biz seni kolluyoruz; sen de kolla kendini, dedi ayrılırken. İstemesen de, pis işlerin içindesin. Karının ağzından neler aldıklarını bilmiyoruz.

Onunla ilgili ne alacaklardı ki Ute'nin ağzından? Benim evimde kaldığını söylemişse? Ne olacak söylemişse? Kadın bir şey saklamış olabilir miydi eve? Sakladıysa bile alıp götürmüşler. Ya bıraktıysa? Kuruntu ettiğini bilerek dip bucak aradı evi. Bir şey yoktu. Ne olacaktı ki? Peki, polis onu nasıl kolluyordu? Bir sivil ara sıra çevrede dolanıp göz atıyordur bizim eve; başka ne yapacaklar? Dün köşede yanımdan geçen hırpani herif olmasın! Karşı yanın casusu muydu yoksa? Yanına yöresine işkilli bakmaya başlamıştı. Konuşmadan sonra, Ankara'ya giderken trende, kompartımanın önünden gelip geçen birilerine takılmış, yemek salonunda masalara aranır gibi göz gezdirmiş, Ankara'da, yollarda önüne ardına bakınıp durmuştu; bir şeyler sezinleyebilir miyim diye. Hiçbir şey de çarpmamıştı gözüne. Bıraktı ucunu; iyice kuruntulara dönecekti yoksa. Şahap Bey, Ankara Palas'taki odasına gelip Gizli Güvenlik'te görev almasını üsteleyerek istediğinde duyduğu şaşkınlık, güvendiği bunca birikimine karşın, kuruntu uyanıklığının, burnunun ucunu iyice göremeyecek kadar safalak olmasına engel olamayacağını da anlamasına yaramıştı. MAH'ın adamışmış demek Şahap Bey! Bu işi en yakıştıramayacağı birini bul deseler onu söylerdi kuşkusuz. İstanbullu, eski, düşkün bir paşa ailesinden, ince tel gözlüklerinin ardında eve günlük ekmeğini nasıl götüreceğini düşünen, akşamcı küçük kâtip görünümünde Şahap Bey'le trende karşılaşırdı ara sıra. Kuşetli ikinci mevki yolcusuydu anımsadığı. Ankara'ya gidip geldiği ilk günlerde, kimlerin bulunduğunu şimdi unuttuğu bir masada birlikte yemek yemişlerdi lokantalı vagonda. Bir küçük ortaklığın gümrük işlerine (daha çok getir götür işleri olmalıydı!) bakan bu kırçıl saçlı, saz benizli, çelimsiz memurcuğa kimi zaman otelin lobisinde patron kılıklı birilerinin

peşi sıra koştururken rastladığı da olurdu. Şimdi oturmuş, devletin kendisinden hizmet beklediğini söylüyordu karşısında! Çok iyi tanıyorlarmış Galip'i. Saygıları, güvenleri varmış. Kuşkusuz kendi bileceği işmiş! Bu da gözdağı mıydı bir tür? Şahap Bey bir telefon numarası bırakıp gittiğinde şaşkınlığı daha üstünden atamamıştı Galip. O gün öğle yemeğinde, Bakanlık'taki işini kurcalamaya gelen Necla'yla buluşacaklardı. Saat on ikiye geliyordu. Çıktı otelden. Güneşli Ankara sonbaharında ağır ağır yürümeye başladı İstasyon'a doğru. Aşağıda Sıhhıye'ye giden bulvara saptı. Kafasında daha yerli yerine oturtamadığı düşünceleriyle son günlerin olaylarını gözden geçirmeye başladı. Evkaf Apartmanları'na yaklaşıyordu ki, karşı yana geçip şöyle bir göz attı, soldaki kirli sarı yapılara. Burada olduğunu söylüyorlardı gizli Güvenlik'in. Onlar da bana bakıyorlar mıdır şimdi? Nasıl bir görevdi vermeyi düşündükleri? Devlet hizmet bekliyormuş bizden! Bir kez geri çevirmişti Devlet'in isteğini; bu kez de diretirse neleri göze alması gerekiyordu acaba? Korkuyor muydu? Bir neden mi vardı korkması için? Sırtını bir yere dayama gereksinimi böylesine hangi gün duymuştu eskilerde. Öyleyse? Hava nasıl güneşliydi. Niye yağmur başladı birden?

Daha kapının ziline basarken, bir tatsız olayla karşılaşacağı korkusuyla yüreğine sıkıntı oturmuştu Halil'in. Kapıyı açan Turgut'u görünce ne kadar sevindiyse (evde bulamamak da vardı) ince kombinezonuyla her yanı ortada Mediha Abla'nın geride ortaya çıkıp gözlerini üstüne dikmesiyle o kadar tedirginlik duydu. Turgut'un odasına sığındığında yakıcı bir pişmanlık dolandı içinde; gelmeseydi keşke. Gazeteye gitmek, telefon edip bir yere çağırmak sakıncalıydı. Gazetede göz altında tutulacağı kesindi Turgut'un; telefonlar da dinleniyormuş deniyordu. Peşlerine takılabilirlerdi. Turgut dışarda ablasıyla bir şeyler konuşup da odaya girince, doğal görünme çabasıyla,

— Kusura bakma, dedi. Korktum seni kaçırırım diye. Oturup ciddi bir konuşmamız gerek. İvedi bir durum filan?..

Üstündeki durgunluğu silkeler gibi başını salladı Turgut,

— Yok, dedi. Bir yıkanıp geleyim.

Yanıt beklemeden çıktı. İki haftaya yakındı Turgut'la görüşmeyeli. Olayların akışı ivme kazanmıştı son iki haftada! Mazlum'dan duy-

duklarıyla, bugüne dek peşine düşüp kovaladığı ne varsa yön değiştirivermişti sanki. Aradıklarıyla yüz yüzeydi ya, doğru demişti Mazlum; bu yola atılacak yüreklilikte kaç babayiğit vardı Türkiye'de? Arkadaşlarına açılmamıştı. Turgut'la konuşmalı, konuyu birlikte düşünmeliydiler. İster misin oğlan terslensin? Öyle tepki gösterir ki kimisinde, şaşar kalırsın. Yok, burda olmaz. Yüreğinde öyle devrimci ateş ki onun, bilirim ben; küçük burjuva ürkekliğine kapılıp da... Hiç bilmiyor da değil ki. Öteki arkadaşların da karşı çıkacakları aklımın ucundan geçmez. Ama Turgut doğal ki tam anlamıyla ne de olsa bu Turgut sapına kadar... Herkese açılacak şey değil. Kurulanarak girip elindeki yüz havlusunu dağınık yatağın ayakucuna attı Turgut; bir ucuna ilişir gibi oturdu karyolanın, Halil'e baktı,

— Söyle bakalım, dedi.

— Konuştuk Mazlum'la.

— Ne diyor?

— Tamam! Aygıtı da gördüm.

— Eee?.

— Ee'si, buyur çalış!..

Fakat, nasıl yorgun bu oğlanın yüzü! Yorgun da değil, bezgin. Hiç böyle görmemişti Turgut'u. Şu bakışa! Söylediklerim hiçbir şey demiyor sanki herife!.

— Hasta mısın?

— Yoo, dedi. Ablam hasta, biliyorsun.

Tezden değiştirdi sözü.

— Nasıl çalışacağız peki?

Sorudan çok işin olmazlığını belirleyen bir karşı çıkıştı sanki. Sessiz kaldılar bir süre.

— Olaylar öyle tez gelişiyor ki, yarın bakarsın hiç olmayacak şeyler dikilir karşımıza. Tümden gizliye geçeceksin. Yukarıyla ilişkin filan yok; ne yaparız o zaman? Bizim için yaşamsal bağ.

Durmuş öylece bakıyordu Turgut. Kalkıp bir adım attı Halil'e doğru,

— Kusura bakma aga, dedi. Kafam o kadar karışık ki, doğru dürüst bir şey düşünemiyorum. Saçma, biliyorum. Ayıp. Toparlanmam gerek. Böyle önemli bir konuda özellikle iyi bir düşünmemiz çok, hem de çok...

Duraladı gene. Gerisini getirememişti; getirmek istemeyip kesmişti ya da.

— Çocuklarla konuştun mu?

— Yok, dedi Halil. Gerek var mı, bilmiyorum. Seninle konuşalım önce bir, dedim. Çok yorgunsun sen oğlum. Elimizden bir şey gelebilirse...

— Benim elimden de bir şey gelmiyor. Ne olacağını bilmiyorum daha. Çok tedirginim bu evde.

Dönüp yatağın ucuna ilişti deminki gibi. Kollarını bacaklarına dayayıp eğildi öne doğru, ağırdan aldı gene,

— Bakalım, dedi. Hastaneye yatıracağız. Onu bekliyoruz. Dün doktora götürdük.

Anlatmaya başladığı olayları sıcak bir ilgiyle dinliyordu Halil. Sahir Hoca ile karısından borçlulukla söz etmesinden alınacak oldu. Onlar hiçbir şey yapamamışlardı arkadaşları olarak. Ne yapacaklardı? Ürkek, çekingen, örtülü söz ediyordu ablasından; kimi davranışlarını saklıyor muydu ne? Alay edileceğinden, korkusundan öyle yapıyor belli ki. Bu oğlan da mı delirmiş; niye alay edilsin? Hastalık bu. Doğru ama, delilere de gülünür hep. Abuk sabuk işler; gülmeden olur mu? İnsan kendini tutamaz. Ben gülsem şimdi? Gülünecek bir şey anlatmadı ki.

— Serpil'i teyzeme götürelim istersen, annesi hastanedeyken.

— Ben de düşündüm, ama...

— Aması ne?

Duraladı bir,

— Bilmiyorum, dedi Turgut. Bakalım, o güne kadar ne olacak?.. Mazlum işini de sen yürüt. Ha sen, ha ben. Konuştuk, biliyorsun. O ki sağlam, herifin dediği, tartışacağımız ne var? Çocuklara açmaya gerek yok. Mazlum da istemez herhalde. Bir şey dedi mi o?

— Onların üstünde durmadık daha. Şakaya gelir yanı olmadığını söyledi, o kadar.

— Onu biz de biliyoruz.

Bir iki söz daha ettiler ablasının hastaneye yatması üstüne. Suskunluk bastırınca kalktı Halil.

Evden çıktığında canı sıkkındı. Holden geçerken Mediha Abla karşısına çıkıverecek diye sıkıntı duymuştu içinde. Acımaya başladı

Turgut'a. Durumu gerçekten güç oğlanın. Teyzem dedim ya, o da bir deli kocakarı; belli mi olur ne yapacağı? Kızı istemez bakarsın. İster, alır, sonra da su koyverir daha kötüsü. Hele son günler öyle huysuz ki. Bunuyor mu kadın, nedir? Bir de onunla uğraşacağız! Soba dumanlarının is kokusuna buladığı sokaktan çıkarken yöresine, gerilere bir göz attı; ilerdeki köşeyi dönüp yiten bir çocuktan başka kimse yoktu. Satıcılar bile görünmüyordu daha. Kar yağacak gibi gene. Pardösüsüne sarındı sıkı sıkı. Boğazında bir yanma vardı dünden beri. Sağlığını yitirmekten öyle korkuyordu ki. Hiç de sırası değildi olayları kesintiye uğratmanın. Öteki çocuklara da açılmayacaksak, Turgut yok, iş bize kalıyor demektir. En iyisi de o. Dolandığını sezinlediği büyüksenme duygusunun yanı sıra tedirginlik de geziniyordu içinde. Ayıp! Bize yakışan bu değil. Ne var büyüksenecek? Öteki arkadaşlardan her biri de yapar. O kadar da değil! Hepsi yapamaz bu işi. Doğal ki ben onurlanmış durumda, onlardan biraz ne de olsa övünmek yakışmaz bir devrimciye. İşleri yoluna koydu mu Turgut'la birlikte yürütürüz. O duramaz, bilirim. Tam güvenceli, gizli bir yerimiz olmalı önce. Asıl sorun o. Evler ateş pahası. Bir de göze batmamak gerek. Mahalle içinde, daha ikinci gün konu komşunun gözü üstüne dikilir. Herkes birbirinin denetçisi bizim mahallelerde; gel de gizli çalış. Ayazpaşa'daki apartmanlarda olmalı ki. Aç tavuk kendini arpa ambarında görmüş. Turgut'un, odadan çıkarken ceketinin cebine tıkıştırdığı beş liradan başka, bozuk parası vardı biraz. Para sözü etmemişti Turgut'a. İçinden geçeni duyar herif. Bilmez mi nasıl parasız olduğumu, yinelemeye ne gerek var? Ağbimden gelen para da amma gecikti bu ay. Gecikmediği oldu mu? Bir iş bulamadım gitti. Asıl sorun o. Son günlerde epey koşturmuştu iş için; söz verenler de olmuştu bir iki yerde. Hepsi de boş çıkmıştı. Daha doğrusu, ona uygun koşullarda iş bulmaktı sorun. Bir kitapçı-kırtasiyeci gel demişti ya, tam gün istiyordu. Sabahtan akşama eli kolu bağlı kapanıp da alacağım paranın... Tam işe girişecekleri sıra, olacak şey değildi. Çocuklara sormuştu, doğru demişlerdi onlar da. Parti'yi arama dönemi bitmişti artık. Hepsinin ortak kararı, çalışmaya başlamaktı. Mustafa babasına daktilo aldırmıştı. Biraz paraları da vardı. Bir de teksir makinesi alacaklardı, ders notları çoğaltacağız diyerek. Babıâli'de, bir büyük mağazada yeni teksir makineleri sergilemişlerdi

vitrinde; gözleri ondaydı. Polis'e açık vermekten çekinmese Nihat hemen alacaktı makineyi. Onun için de çalışacak bir yer, ev gerekliydi. Mazlum'a bundan söz edemezdi. Bilmemesi gerekliydi; bilse iyi karşılamayacağı, hiç yararı olmayan çocukça uğraş sayacağı da kesindi. Yol ayrımındaydılar belki de. O zaman da çocuklara her şeyi ayrıntılarıyla anlatıp ortak karar almaları gerekmez miydi? Büyük sakıncası vardı onun. Turgut'un, böyle bir günde yanında olmaması, "bildiğini yap" deyip ortada koyuvermesi... Ne yapsın oğlan yani? Biz ne yapalım peki? Bugün yapacağından başla!

İstanbul'un bu devinimli sabah saatinde, atkestanesi ağaçlarının, çınarların yol ortasında dizildiği bulvarda Fatih'e doğru yürürken, Seher birden minicik adımlarıyla koşturur gibi yanı sıra yürümeye başlamıştı sanki. O gerginlikte ayrılmamış olsalardı keşke dün akşam. Bütün gece sürüp gitmişti sanki aralarındaki tartışma. Böylesine sinirli bir dirençle karşı çıkan Seher'i ilk kez görüyordu. Süheyla gelmiş Çanakkale'den, okulda bulmuş bunu. Duyar duymaz yüreği hop etmişti. Turgut'u arıyordu bu kız. Turgut'u da sormuş, evet. Durumu çok düşkünmüş. Çanakkale'de dirlik vermemişler kıza mahallede. Geneleve koyarız diyenler bile çıkmış. Ağlayıp yemin ediyormuş, bir şey yapmıyordum diye. İş bulmuş, hademelik gibi. Bir herifin saldırısına mı uğramış ne? "Tek durmamıştır o kız," diyecek olmuştu. Burdan patlamıştı tartışma. Bir zavallı kızı değil de, orospuluğunu savunuyordu sanki Seher! İçi yanarak anımsıyordu. Ağlatmıştı kızı. Ağlamıştı ya, gene de dönmemişti dediğinden. Sonunda Turgut'un yaptıklarını savunup Süheyla'yı suçluyordu Halil! Doğru muydu bu? İstanbul'dan ağlayarak gitmiş Süheyla daha o zaman. Turgut'u deli gibi seviyormuş. İnsanlık mıymış Turgut'un yaptığı? Allak bullak olmuştu Halil. Meğer nasıl da barut fıçısıymış bu kız! Bütün gece düşündü. Benim onu bırakmamdan kuşkulanarak mı böyle saldırılara kalktı? Daha neler! O kadar aptal mı? Cin gibi. Bilmez mi onsuz olamayacağımı? Yalnız iyi yürekle olsaydı. Turgut kötü yürekli mi? Ne yapsın? Evlenecek değildi ya. Ama asıl eşşekliği yatmakla yaptı. Söyledim de. Uçkuruna dayanamıyor eşşeoğlu eşşek. Turgut'a sözünü etmemeye karar vermişti. Söz edilecek durumu mu vardı bugün. Geçti diyelim. Seher'e de sıkı sıkı uyarıda bulunmuştu Turgut'un adresini Süheyla'ya vermemesi için. Gazeteyi filan kaçır-

masındı ağzından. Seher'i dolu gözlerle söz verirken anımsadıkça ateş düşüyordu içine. Ama bir gün pat diye, o kız Turgut'un karşısına çıkıverecek diye düşündükçe kızgınlığa dönüşüyordu bu ateş. Oğlanın başında dert eksik! Süheyla Kasımpaşa'da bir evde konukmuş! Ne yapacak bir başına? Biz ne yapalım? Bir başına kalan tek o mu bu kentte? Bunları taktın mı kafaya, hiçbir işin içinden çıkamazsın. Boğulur gideriz. Acımakla olsa. Anlatamadığım bu, Seher'e. Arkadaşı diye... Nerden arkadaşı oluyormuş? Seher kim, o kim! İyi yürekli olmak güzel, ama yerinde ayırmasını da bileceksin. Arkadaş olmak başka bir şey. Sen melek gibisin Seherciğim, biliyorum. Ama canavarlarla çarpışıyoruz kızım. Böyle bir savaşta herkesin yeri ayrı. Yerinin bilincinde olacaksın her şeyden önce. Kolay mı o? Süheylacık –o Cadı karı öyle diyordu, ne oldu onlar da acaba?– çoban kızı! Ne onun bize yararı olur, ne bizim ona. Binlercesi var. Hangi birine acıyacaksın? Kızıyla oğlanıyla halk sürünüyor. Onlar için veriyoruz kavgayı. Böyle tek tek yolumuzu keserlerse nasıl çıkarız içinden? Seher'e bunu anlatmak gerek. Anlamayacak kafada değil. Çok olası ki ilk buluşmada "doğrusun" diyecek, biliyorum. Buluşmaya da altı gün var daha. Bekle dur! Ne de bekleyecek durumdayız ya. Dolaşacağı epey yer vardı bugün. Ayakkabıcı Sabahattin'i görecekti önce. Hasan'ın dediği, Reşat Fuat askerden izinli gelmiş; dönmemiş. Gizliye geçmiş. Parti çalışmasını başlatacakmış. Parti'nin çalışmaya başlayacağını kaçıncı duyuşlarıydı bu. Hasan'a sorarsan doğruydu bu kez. Ortaköy'de sözüne güvenilir, adını vermediği birinden duymuştu eskilerden; kimi zevzeklerin kendilerini önemsetmek için uydurduklarından değildi. Haberin eğrisi doğrusu ayakkabıcı Sabahattin Ağbi'de toplanmasa haber olmaz! Asker okulundan kovulmuş komünist diye. Babası emekli subay; o da evlatlıktan reddetmiş. Düşmüş İstanbul sokaklarına. Ne yapsın; ayakkabıcılar gibi, tezgâhın üstüne peynir, zeytin, bir şişe de rakı. Yazın domates, salatalık. Çırak, kalfa; eksik olmayan eş dost konuklar tezgâhın çevresine. Artık, çene çal dur devrim için, saatler saati. Nâzım'dan şiirler okunur. Peki, polis biliyor mu bunu? Biliyordur, bilmez olur mu? Başları sıkıştı mı çekip bir görünürler buna. Ne alabilirlerse. Namuslu, heyecanlı adamdır. Yalnız dayağa, falakaya yüzü yoktur pek! Acılı, çatık kaşlarının altında gizlice gülümseyen gözleriyle öyle cana yakındır ki, bir

konuşmaya başlamasın, her dediğine kendi de inanır! Niye gidiyorsun peki bu herife şimdi? Gitmesem olmaz da ondan. Ondan da Hüseyin Ağbi'ye. Uğramadan geçemeyeceğim epey ağbimiz var bugün. Uğrayamadığımız bir Rahmi Usta ağbimiz. O da bizim Kemal'in mıymıntılığı. Bir buluşma daha sağlayamadı. Geçti artık. Sağlayacaktı da ne olacaktı? İlk görüştükleri günü anımsadıkça cinler tepesine çıkıyordu. Okulunuza gidip derslerinize çalışın diye bir güzel sepetledi herif aklınca bizi. Otura otura küf tutmuş bunlar. Bakalım Reşat ne yapacak? Babıâli'de Suat Hanım'la edebiyat gazetesi çıkarmaya benzemez bu işler. Eskilerde Reşat, *Kızıl İstanbul*'u çıkarmış filan tek başına. Çok şeymiş... Neymiş? Göreceğiz. Eskilerde kalmış onlar. O kadar şeydi de nerdeydi bunca yıldır. Almanlar Stalingrad'da dayağı yiyince geldi akıllarına devrimcilikleri. Yalan mı diyor Mazlum? Sağlam herif o; öyle olmasa Komintern Sovyetler güvenip de bağlanırlar mıydı? Komintern kaldırıldı. Biz de inandık! Komintern'siz Sovyetler Birliği olur mu? Stalin'in, Dimitrov'un adıyla tanıdığı kişiymiş Türkiye'de. Kendisi diyor Mazlum; doğru mu diyor bakalım? Verirler mi o aygıtı yoksa? Çocuk oyuncağı mı? Anasını bellerler adamın. Peki, Reşat başladı diyelim. Biz de başladık yayına; gürültü kopacak. İyi mi olacak? Ne yapalım, onlar düşünselerdi bugüne dek. Her türden pisliği atarlar. Atsınlar. Polis desinler. Kime inandıracaklar? Bizim de ilişkimiz var yukarıyla. Tam vaktinde oldu bu iş. Fatih'te atladığı tramvay Şehzadebaşı'na doğru koştururken, inandığı çizgide güvendiği kişilerle yola çıkmanın insanı kuşatan gücüyle bakıyordu akıp giden yaşama. Arkadaşlarını düşündükçe ışıklar doluyordu yüreğine. Hele Seher'i... Kızı da ağlattık. Bunca karman çorman işin içinde hiç çatışma çıkmasın olur mu? Anlamıştır beni. Hiç kuşkum yok, o da beni düşünüyordur. Bir bitse şu hafta. Beyazıt'a geldiklerinin ayırdına kalabalıkça inen binenlerle vardı birden. Fırlayıp atladı tramvaydan. Küllük'e uğrama isteği yaz günleri alışkanlığıydı. Kim olur o daracık kışlık kahvede birkaç kâğıt oyuncusundan başka. Bu saatte onlar da yoktur. Beyazıt havuzunun yanından geçerken Üniversite'ye girip çıkanlara baktı. Tanıdık birilerini aradı. Kim olacak? İki yıldır kayıt yenilemenin dışında uğradığımız yok. Deli Hafız'ın, Çınaraltı ile cami duvarı arasına sıkışmış lokantasını geçip Sahaflar'a girince yağmur başladı. Saçak altların-

dan koşturarak geçti dar sokağı; Çadırcılar Çarşısı'ndan Kapalıçarşı'ya daldı. İstanbul'un her mevsimde sevdiği yöreleriydi. Bu kış soğuğunda daha da seviyordu Kapalıçarşı'yı. Oh, ne yağmur, ne kar artık... Çarşıkapı'ya açılan dar bir iç sokaktaki handaydı Sabahattin Ağbi'nin işyeri. Gıcırdayan tahta merdivenleri çıkıp sofa loşluğunda genişçe yere varınca karşıdaki açık kapıdan göründü Sabahattin Usta. Eğilmiş, tezgâhın altında bir şeyler aranıyordu. Başını kaldırıp da yaklaşan Halil'i görmesiyle, yüzünün kara yağız sertliği çocuksu bir gülümsemeyle dağılıverdi hemen. Dikelip ardındaki duvara yaslandı.

— Hangi dağda kurt öldü? dedi.

Epeydir uğramamıştı ya; bu takılması sevgi bildirisiydi ustanın.

— Otur, dedi.

Karşısındaki minderli sandığın üstündeki öteberiyi bir yanlara dağıtıp yer açtı. Giz verir gibi eğilip sesini alçaltarak aldı hemen de,

— Reşat burdaymış. Duydun değil mi?

— Yoo, nerden duyacağım?..

Bildiklerinin tümünü bir çırpıda fısıl fısıl anlatıveren Sabahattin Usta'yı dinlerken hem kızıyor, hem sevdiğini düşünüyordu bu adamı. Ağzında bakla ıslanmıyor herifin. Herkese mi böyle? Değildi, biliyordu. Kendisine tanınmış ayrıcalıklı konumun payı, etkisi vardı belki de bu gevezelikte. Yanlışa bencil bir ödün vermiş olmanın suçluluk duygusuyla kendine kızıyordu bu kez de.

— Dede Ahmet'i tanır mıydın sen?

— Duydum.

İşin bir yanı da ondaymış ya, geride dururmuş o. Bu kez de ondan aldı. Anlatıp duruyordu. Geniş, demokrat cephe kuracaklarmış artık. Gizli çalışacak bunlar! Daha işe başlarken tüm gizleri ayakkabıcılar sokağına dökülmüş! Bakalım ne kadar sürecek bu iş? Frene basmış şoför gibi durup dik dik bastı Sabahattin Usta,

— Göreceksin, dedi. Bir bok yapamaz bunlar. Reşat da kaçıp yukarı mı gider, ne yapar bilmem. Gitsin!..

Yandaki büyük odada çalışan çıraklara seslenip bir şeyler sordu. Biri fırlayıp geldi. Tamammış, götürüyorlarmış pabuçları mağazaya. Zenne işi dedikleri, kadın ayakkabısı yapıyorlardı Beyoğlu'ndaki büyük mağazalara. Tek'in parasını alıyordu ayakkabıcılar. Pabucun öteki teki mağazanındı. Bu konuyu açıp gene sövüp saymalara

başlayacak diye bekledi ya, usta bugün Parti'nin çalışmaya başlamasına öyle takmıştı ki, böyle şeyleri anımsayacak durumda değildi. Döndü Halil'e,

— E, sen ne diyorsun? dedi.

Gülümseyerek baktı Halil. Ne diyecekti?

— Valla Sabahattin Ağbi, dedi, sen ne diyorsan ben de onu diyorum. Biliyorsun, ben pek tanımam bunları. Yıllardır ortada bir şey yok, onu görüyoruz.

— Kimine anlatamıyoruz bunu işte! Lök gibi oturdular yıllar yılı; şunun bunun başını belaya sokacaklar şimdi de!

Kızmaya başlamıştı ustaya. Ölçüsü ne bu herifin? Adamlar yapsa suç, yapmasa suç! Bir işe kalkıştığımızı görsün, yarın bize de veryansın edecek. Edecekse edecek. Konuşmak tek mutluluğu. Az kimsenin gözünü açmadı onun bu çenesi. Asıl doğruyu bulmak herkesin kendine düşer. Konuyu düşünmeye çağırıyor adam, az şey mi bu ülkede! İşin iyimser yanı bu. Evet iyimser yanı; öte yanını düşünüp dertlenmenin ne yararı var şimdi? Bu adam böyle. Akıl almayacak bir çabuklukla elindeki işini yapar bir yandan da. Bunca sözün içinde kahverengi deriyi ne güzel çekti kalıba...

Sözlerin bilmem kaçıncı kez yinelenmesinden bıkmış, kalkıyordu ki, ustanın, merdivenlerde gördüğü birine sevinerek doğrulmasıyla duraladı.

— Gel gel, dedi Sabahattin Usta gülümseyerek yaklaşan adam. Sana sözünü ettiğim bizim Halil Arkadaş, işte! İyi denk geldi. Otur!

Halil'e döndü,

— Bak bakalım, tanıyacan mı bunu?

İlk karşılaşmanın sallantılı boşluğunu kapatma çabasıyla ipucu verme gereği duymuş olmalıydı; ekledi hemen,

— Ankara'daki tutuklamalardan filan... Basri bu. Sivas'tan...

Bakırsı, çilli yüzüne özenle çizilmiş izlenimi veren dudakları, biçimli burnuyla, geniş alnını sınırlamış kızıla çalan açık kestanerengi saçları, bütün yüzüne sevecen bir köylülük kazandıran gülümser yeşil gözleriyle belleğe hemen oturabilecek bu adamı hayal meyal anımsamıştı Ankara'dan. Onu salıverdikleri günlerde gelmişti cezaevine. Yaklaştı Basri, uzanıp sımsıkı sıktı elini Halil'in. Anımsamıştı o da,

— Bizim cezaevine geldiğimiz günlerde, sizi bırakıyorlardı dedi.

Ruşen Zekilerle, Sivas'ta da Basriler tutuklanmışlardı daha önce. Adını çok duymuştu; ilk kez karşılaşıyorlardı. Bir şeyler diyecekti Basri ki, kalmadı; oturur oturmaz Sabahattin Usta aldı hemen, geldiğinde Halil'e söylediklerini aynı coşkulu fısıltıyla yinelemeye başladı. Basri'nin tepkisi de tıpkı Halil'inki gibiydi. Babacan bir gülümsemeyle dinliyordu sadece. Usta konuşmayı aralayıp düşüncesini sorduğunda Basri'nin verdiği yanıt da, onun daha önce söylediği kırık dökük sözleri öylesine okşuyordu ki, sıcak bir ilmekle bağlanıvermişti daha ilk görüşünde bu adama. Usta susunca tanışma yollu, karşılıklı bir iki söz ortak yönlerini yeterince ortaya çıkarmıştı. Kalfanın, elinde çizilmiş köseleler, deriler, yandaki odadan ustaya bir şeyler danışmaya gelmesiyle anlaşmış gibi birlikte kalktılar. Merdivenlerden inip Çarşı'ya girerlerken, Almanların Stalingrad'daki yenilgisi üstüne duydukları sevinci bölüşür bir iki tümce, söyleşiyi yürütme isteklerinin açıklanmasına yaramıştı. İlerdeki kahvede oturma önerisinde Halil önce davrandı. Dörtyol ağzındaki köşe kahveye girerlerken, karşı duvardaki saate baktı, on bire geliyordu. Acıkmaya başlamıştı. Kahvaltı etmemişti bugün. Ekmek karnesini de çocuklara bırakmıştı dün akşam. Beyazıt'ta, Üniversite Lokantası'nda, tanıdık garson Hafız vardı; karnesiz günlerinde "idare ediyordu" onları. Biraz oturup konuştuktan sonra oraya gidelim diyecekti. Beş kâğıt ağır gelmeye başladı cebinde değil mi? Arkada, duvar dibindeki masaya bir konuşmaya oturdular, akıl edip yeniden saate baktığında bire geliyordu. Çoğu kez çocuklarla kaptırdıkları, her şeyi unutturan coşkulu konuşmalardan biri de değildi. Değinilmeyi bekleyen o kadar çok soru vardı ki, birbirini çağrıştıran dokunmalarla saatler ilerlerken ne açlığını anımsamıştı, ne lokantayı. Dünyanın durumundan alıp TKP'nin geçmişi, geleceği üzerine koyuldukları söyleşi günlük yaşamlarına gelip takıldı sonunda. Daha yeni tezkere alıp gelmişti Basri. Yedek subayda çavuş çıkarmışlar; Trakya'da yapmış askerliğini. Rahatmış, pek sorun çıkmamış. Alayın yazıcısıymış; MAH'ın kendisi ile ilgili gönderildiği gizli yazılar bunun eline geliyormuş. Yanıtlarını da ona yazdırıyormuş Albay. Gülmece gibi anlatıyordu. Pendik yakınında bir köyde oturuyormuş iki küçük kızı, karısıyla. Karısı öğretmenmiş orda. Aylardır iş arıyormuş o da. Kendi durumlarından, arkadaşlarıyla aldıkları karardan söz etmemek için güç tu-

tuyordu kendini Halil. İki saat önce tanıştığı kişiye en gizli şeyleri açmaya kalkana devrimci değil, olsa olsa "deli" derler oğlum. Bu adam demez! İki saatlik tanışma mı bu bizimki? O zaman anlayışı eskidenmiş. İnsanoğlunun iki saatlik değil, iki bin yıllık kazanımıyla karşı karşıya oturmuşuz burda biz. İki komünistiz konuşan, iki kişi değil! Başladın gene coşkuculuğa. Coşkuculuk moşkuculuk; tam yüreğiyle yaşayan adam bu. Sorun o mu ulan sersem! Gizli poliste neyi ne kadar saklayacağını nerden biliyorsun? Bu yüreğiyle poliste konuşmaz bu adam. Tutamadı, Mazlum'u sordu. O da tanıyormuş Ankara'dan, o kadar; duygularını belli eden bir söz çıkmadı ağzından. Bir sessizlik üsteledi tutamayıp; güvenilir biri miydi Mazlum? Kısa bir duralamadan sonra, biraz da isteksizce,

— Yenilerde pek bilmiyorum, dedi Basri. Nedir, ne yapar? Kötü bir şeyini duymadık.

Kurnaz köylü gülümsemesiyle ekledi,

— Bu işler belli olmaz, bilirsin. Dünya da değişiyor, insanlar da...

Kalkmaya davranınca lokantaya gitme önerisini yaptı Halil. Olmayacaktı; Mihri'ye uğrayacağına söz vermişti bugün. Geç bile kalmıştı; koşturarak inecekti Mercan'dan. Ordan da Karaköy'e. Sümerbank'taymış Mihri, Bankalar Caddesi'nde. Halillerin çeşitli soruşturmalarda karşılaştıkları addı Mihri. En iyi bundan öğrenebilirsin. Sordu.

— Yedek subayda birlikteydik, dedi Basri. Amerika'da okumuş. Ekonomi yapmış orda.

— Komünist değil mi?

Başını salladı gülerek, ekledi,

— Amerika'dan. Sıkı adamdır. Bizim eskilere benzemez.

Tanımak istediğini söylese miydi? Kalmadı; duyumsamış gibi,

— Tanıştırayım seni de istersen, dedi Basri.

— Sakıncası yoksa.

— Sanmam, dedi. Bir ağzını ararım ben gene.

Gel, dese, takılıp peşine gitmek için can atıyordu; öylesine yakınlık duygusuyla dolup taşıyordu içi. Ayrıldılar. Cumaya buluşacaklardı bu saatte, gene bu kahvede. Sıra elbisecilere bakarak yürürken aralarında geçen konuşmayı düşünüp değerlendirmeye başlamıştı tek tek. Asıl gündemde olan, bugün ne yapmaları gerektiği sorunu-

na, daha doğrusu ne yaptıklarına değinmemişlerdi. Eskilerdi sözünü ettikleri. Olup bitmiş, geçip gitmişlerin dökümüydü bir tür. Nâzım muhalefeti, Kerim Sadi'nin Troçkistliği, Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın yiğitliği falan filan. Kıvılcımlı'yı iyi tanımıştı Basri. Burda kaldığı yıl peşinden ayrılmamış, dediği. Hasan Alileri de biliyor. Nâzım'a gitmiş bir gün, evine. Uzun uzun konuşmuş. Bir 1 Mayıs gözaltı olayını anlattı. Müteferrika'ya toplamışlar bunları. Komiser yaklaşıp afur tufur edecek olmuş; Doktor Hikmet almış, dikilmiş herifin önüne. "Sen kimsin be? Valinin, polis müdürünün köpeğisin; hadi çek arabanı!" demiş. "Gık diyemedi herif, dönüp gitti," diyordu. Ayva göbekli, burma bıyıklı, kelle kulak yerinde biriymiş, anlı şanlı giysileri içinde bay Komiser. Lütfi Erişçi'yi anlattı inceden dalga geçerek. Herkesi topluyorlar o zamanlar, 1 Mayıs günlerinde. Bu da beklemiş, beklemiş, bakmış gelen yok; sırtlamış yatağı, yorganı, gelmiş Müdüriyet'e. Gülmekten kırılıyordu anlatırken. Turgut'u anlatayım ben de. Onun büyük dostuydu. Sürgünde o da. Böyle sıcak, canlı öyküleri, sevgi dolu anıları dinlemeyi pek severdi eskiler üstüne. Bu tür heyecanlı anlarında olduğu gibi dağılıp gitmişti yemek isteği. Lokantadan vazgeçti. Döndü, yürüdü aşağı doğru, Kuyumcular Çarşısı'ndan geçip çıktı büyük kapıdan. Nuruosmaniye çıkışında üzüm fındık satılan sergiyi görünce imrendi. Bir külah alıp koydu cebine. Çocukluğunu anımsadı yerken; leblebi şekerine düşkündü küçükken de. Akşama kadar tutar bu. Balık alıp götüreyim çocuklara; bu akşam da onlarla yiyelim. Konuşmamızı anlatayım. Parti ile yakınlığı var belli ki bu Basri'nin. Mihri'nin Merkez Komitesi üyesi olduğunu duymuştuk. Kemal'den mi geldiydi? Rahmi Usta'dan duydu belki. Rahmi Usta'dan böyle söz çıkmaz. Yok, Nihat demişti. Kimden olduğunu söylememişti. Ben gidip bir konuşayım şu adamla. Basri de övüyor. Bakalım bizimle konuşmaya yanaşacak mı? Burnu havadaysa herifin! Komünistmiş; burnu havada olur mu komünistin? Amerika'dan geliyor! Amerika I love you... Geçenlerde Seher'le gittikleri bir Amerikan filmindeki şarkıydı. Çok sevmişlerdi ikisi de. Kocaman ülke Amerika. Okulda, coğrafya kitaplarında, istatistik tablolarında ya baştaydı ya da Sovyetler Birliği'nden sonra ikinci; hemen de tüm üretim alanlarında. Amerika'nın başında Roosevelt'in olmasından da özel bir mutluluk duyuyordu. Komünist filan değil ama, adam tam demok-

rat. Bir de Wallace, yardımcısı, solcuymuş diye duymuştu. Gizli sol! Faşizmin kazanması olası mı böyle bir dünyada? Acı faturayı bizimkiler ödüyor ama, ne haber? Bizim de keyfimiz tıkırında! Ben esmeri fındık ile beslerim. Hem de üzümlü fındık. Kuru üzümleri gevrek fındıklarla ağız dolusu tatlı tatlı çiğnerken, Malatyalı Fahri'nin "Sarı Kordelam Sarı" türküsü, bir yerlerden fırlamış, kulaklarına saldırıyordu sanki. Herif amma bağırır avaz avaz! Ben esmeriii baaadem iiileee beeesleeerim... yandım heeeeyyyyy... Amereeika I love you... Bir sinemaya mı gitsem? Doğru dürüst film yok ki. Hava da amma pis, tam ahmakıslatan. Adliye Kıraathanesi'ne gidip gazetelere filan bakarım. Ordan Hüseyin Ağbi'ye. Nuruosmaniye çıkışında Çemberlitaş'a kıvrılıyordu; vazgeçti. Tam tersi yöne dönüp Mahmutpaşa'ya inen ara sokakta yürümeye başladı. Yağmur birden artınca koşturup Çarşı'ya girdi gene. Sandal Bedesteni'ne giden aralıktaydı. Biraz yürüyüp de solda, açık artırma salonunun önüne gelince duraladı. Üniversiteye ilk girdiği günlerde birileriyle girip seyretmişlerdi, onu anımsadı. Oğlanın –neydi adı? Çarşıda yürürlerken önerip götüren de oydu, uyarmıştı, sakın artırmaya katılmayın diye de– anlattığı bir olaya ne gülmüşlerdi. Bir gün babası eve gelmiş; elinde kocaman bir asma terazi, koca koca dirhemleriyle. Buraya girmiş adam, terazinin ucuza gittiğini görünce tutamayıp o da katılmış artırmaya; üstünde kalmış. Evde sürünüp durdu o terazi diyordu oğlan. Annesi de çok kızmış. Camdan baktı, kalabalıktı içerisi. Anfide oturanların gözü yandaki masa üstüne dizilmiş bir şeylerdeydi. Herkes başkasını atlatıp kapmanın peşinde. Kazığı yiyorlar böylece. İyidir, yesinler... Girip seyretsem mi? Hurç, heybe benzeri bir şey var; onu alayım ben de! Tutuklanırsam işe yarar. Yürü ulan; iyice başıboşluğa vurduk. Beşiktaş'a, Hüseyin Ağbi'ye gidecektim. Gitmeyeceğim. Bugünü geçirip, Mazlum'la buluşunca artık değişecek her şey. İşe koyulacağız. Daha neyi, nasıl yapacakları üstüne kesin bir şey konuşulmamıştı. Seni, birileriyle tanıştıracağım, demişti Mazlum; o kadar. Peki, şimdi benim gidip de Fatih'e, gene çocuklarla oturup... saçma. Belki de benim artık hiç görmemem gerek onları. Doğrusu o. Amma tatsız be! Olmaz. Hem o daha kötü. Birden kesiverdin mi iyice göze batar. Demek sen önemli, gizli bir şey yapıyorsun! Yapacağız; yapmayacak mıyız? Çocuklar da bilecek. Sırası geldi mi birlikte çalışacağız. Daha

var sırasına. Hem bilecekler, hem bilmeyecekler! Küçük bir alana çıkınca Çarşı'nın ünlü Çukur Muhallebicisi'ni buldu karşısında. Hep isterdi gelmeyi. Doğruca girdi hemen. Doluydu. Altı üstü bir avuç yerde, oturacak bir yer bakındı. Birileri kalkınca, kapı yanındaki bir masaya ilişiverdi. Bir de kız vardı masada. Gidenlerle değilmiş bu demek. Sumuhallebisi yiyordu kız. O da bir sumuhallebisi söyledi. Yan gözle baktı. Yolunmuş incecik kaşları, dolu kaşığı ağzına uzatırken araladığı kırmızı boyalı dudakları, ileri, camın ötesine dikili fıldır fıldır kara gözleriyle belli, malın gözüne benziyor. Birini bekliyor bu. Tek başına böyle! Kimseyi beklediği de yokmuş. Bitirince kalktı, garsona parasını ödeyip çıktı. Kalkarken de gözlerini şöyle bir dikti Halil'e. İçten içe gülümsedi mi ne? Mahmutpaşa'ya açılan kapıya doğru giderken de dönüp baktı cam arkasından; uzaktan göz göze geldiler. Gel mi diyor? Başka ne diyecek! İyi; kız peşine düşeceğiz! Turgut olsa kaçırmazdı itoğlu it. Kalktı. O da o yana gidecekti. Mahmutpaşa'dan ineyim. Parayı ödeyip çıktı. İlerde, kemere benzer bir duvar dibindeki işyeri önüne serilmiş terliklere bakıyordu kız. Şöyle bir dönünce gene göz göze geldiler. Gözlerini ağırdan sergideki terliklere indirmişti ya; iyiden gülümseyerek bu kez. Gözleri de kara kara. Çingene olmasın? Ne olmuş olursa? Seher'den boylu bu. Şimdi Seher'le bunu böyle karşılaştırmak da... Bacaklarına bak. Çorabı kaçmış bunun. Garibana benziyor. Ne garibanı be! Öyle maldır ki bunlar. Saçları da güzel ama. Boyalıya benzemiyor; kestane. Tam yakınından geçiyordu ki, kız evirip çevirdiği terliği beğenmemiş gibi bıraktı sergiye, Halil'in hemen peşi sıra yürümeye başladı.

— Beğenmediniz galiba!..

Dönüp de yaklaşan kıza niye bunu söylediğini kendi de bilmiyordu sanki. Bilmez mi, öyle iyi biliyordu ki. Bekliyormuş gibi yanıtladı kız.

— Çok adi şeyler, dedi. Beyoğlu'nda bakmalı gene...

— Evet, her şeyin iyisi orda...

Vitesi bozulmuş gibi tutamamış, eklemişti,

— Beyoğlu'na çıkmalı!

İyi; birlikte gidersiniz işte. Kendine öyle yabancılaşmıştı ki daha ilk adımlarda, bu yükün altından kurtulamayacak duygusuna kapıldı. Sözleri de başkası söylemişti sanki.

— Bir şey mi alacaksınız siz de?

— Yoo, arkadaşlara filan uğrayacağım.

O da yalan! Benim ne arkadaşım var Beyoğlu'nda.

— Belki bir sinemaya giderim.

Al bir tane daha! Beyoğlu'nda hiç sinemaya gitseydi bari. Filmler haftasına ikisi birden oynar bu yanda. Hem de yarı fiyatına.

— Saray'da güzel bir film varmış, dedi kız. Ben de düşünüyorum.

O da oldu! Ürküye kapıldı kapılıyordu. Birden yürüyüp gitmek geldi içinden; yapamadı. Ne oluyorum sanki; köylüler gibi!

— Hava da böyle, dedi kız, gene gülümseyen bir yan bakışla.

Evet, tam sinema havası. Onu demek istedi. Saçak altlarından yürüyorlardı. Arta eksile inceden sürüp giden yağmur altında ıslak ıslak parıldayan parke taşlarıyla, pek az rastlanır biçimde boştu Mahmutpaşa yokuşu. Ara sıra yokuşu inip çıkan kamyonlara, arabalara kalmıştı yol.

— Her gün şemsiye alırım, bugün almadım.

Sözünü gene gülümseyen bir yan bakışla tamamladı kız.

— Bir yerde mi çalışıyorsunuz?

— Ben mi?

Yok ben! Bir duralamadan sonra,

— Terziyim ben kendim, dedi.

Terziymiş kendisi! Atölyeleri Çarşıkapı'dan Kumkapı'ya inerken, ordaymış. Yüksekkaldırım'da oturuyorlarmış; Kuledibi'ne yakın. Kızın doğal konuşması onu da durultmuştu biraz. Ne var yani; yan yana yürüyorlardı işte. Yahudi mi acaba? Benzemiyor. İstanbul'a geldiği yıllar böyle bir olay yaşamıştı gene. Laleli'de bir kızın peşine takılmıştı akşam karanlığı. Ara sokağa girince durup konuşmuştu kız. Acele teyzesine gidiyormuş; yarın Beyazıt'ta Singer'in önünde buluşalım demişti. Çirkinceydi; dili de peltekti biraz. Mücella'ydı adı da; unutmuyordu. Unutulur ad mı? Buluşmaya da gitmemişti. Bunun adı ne? Pat diye sorulur mu? Mücella olmasın bununki de... Gülecekti, tuttu. Doğallaştı ama. Daha güvenli olmuştu kendine. Yaya yolunda gelip gidenleri kollayarak Sultanhamamı'na inerlerken uzun süren sessizliği kız bozdu gene.

— Öğrenci misiniz?

— Öyle sayılırım.

"Sayılırım" da nerden şimdi. Yaşam öykünü anlat bari! Ağzımdan çıktı işte.

— Nerden şey yaptınız?

Gene o gülücüklü yan bakışıyla,

— Bilmem, dedi kız. Öyle geldi...

Epey denemesi var demek! Gözü açık.

— Adınız? Affedersiniz...

— Lüsyen.

Lüsyen mi? Ne ulus oluyor bu? Soramadı da. Hafiflemiş gibiydi. Korkacak ne var? Türk filan değil! Eee? Sultanhamamı'nı geçip de, Seher'le birkaç kez gelip oturdukları muhallebici Hacı Recep'in önünden geçerken burkulur gibi oldu. Bir de, girip oturalım deseydi, tamamdı!

— Sizin adınız?

Sen sordun, o da sorcak.

— Selim, dedi.

Biliyordu, hepsi de yakışıksızdı yaptıklarının. Büyütecek kadar da değil. Ne olacak yani! Eminönü'nde çok beklemeden bindikleri Maçka-Eminönü tramvayında hemen yer bulup oturdular yan yana. Kızın sorularına kısa kısa yanıtlar veriyordu. Malatyalıydı! Tarih'te okuyordu! Bir iki sınavı kalmıştı. Üsküdar'da oturuyordu ablasıyla. Bitirince mi? Öğretmen olacaktı. Kız niye yakınlık duyduğunu açıklama gereği duymuş olmalıydı,

— Öyle benziyorsunuz ki, dedi, bizim bir Osep Amca var, ona. Oğlu gibi. Şaşırdım birden.

İyi ettin. Benim annem öleli yıllar oldu. İstanbul'u da bilmez. Osep Amca da bizim orayı bilmez. Ben de babama hiç benzemezdim ama... Güldü. Galatasaray'da indiler. Olayın akışına bırakmıştı kendini.

— Şurda Paskal var, dedi kız. Güzel sosis var orda.

Ses çıkarmadan karşıya geçip yürüdü kızın peşi sıra. Tramvayda bilet parasını ödetmemiş, kendi vermişti kız. O da bir şeyler yapmak istiyordu; içi kazınmıştı tatlılarla. Sosisin de adını duymuştu. Neymiş bakalım? Herkes kendi parasını mı verecek? Beyoğlu'ndaki bu yerlere girdi mi yabancılardı. Öyle olmadı bu kez. Lüsyen'in rahatlığı ona da geçmişti sonunda. Küçük tabaklara ikişer parça sosis, yanın-

da jilet gibi çavdar ekmeği, tabağın kıyısına sürülmüş, sarı sıvaşık bir şey. Hardalmış. Tez davranıp onun da parasını ödemişti Lüsyen. Diretecek oldu. Gülüp yürüdü kız, üstünde durmadı bile. Terziymiş. Parası var demek. Kız parası yemeye alışık! Alaylı anımsadığı şey içine oturdu gene. Şimdi Seher girse şurdan. Okulda Seher, nerden girecek! Neyse birazdan ayrılırız, kız evine, ben de... Ben nereye gideceğim? Sinemaya giderim. Bu da gideceğim dedi. Sosisi dalgın bir çekingenlikle yerken katılır gibi güldürdü kızı. İlk kez gördüğü hardalı bilmeden çok sürmüştü; genzine vuran bir yangınla gözleri dışarı uğrar gibi oldu; yaşlar akmaya başladı. Lüsyen'in de gözleri yaşarmıştı gülmekten.

— Eşeğin yemediği ot başını ağrıtırmış.

Bu sözü de ilk kez duyuyormuş Lüsyen; ona da güldü bir süre. Uzun taburelere iliştikleri yüksek masada karşılıklı oturunca yüzünü inceleme olanağı bulmuştu kızın. Hele böyle gülerken göz kıyılarındaki kırışık çizgiler iyice belirgindi. Yaşlıca bu; otuzunda var. Üstünde belki de. Evli olmasın! Dul! Cildi güzel, genç gösteriyor. Bir de düzgün burnu. Çenesi gıdığına yakın olmasa daha güzel olurmuş. Başka? Soyup gövdesine bak bari! Mantosu açılınca göğüsleri dolgun dolgun... Gözü takılıyor insanın işte. Sosisler bitince fırlayıp, ayran almaya gitti kız. Halil istemedi. Kahvede iki bardak içmişlerdi Basri'yle. Basri ile gitseydik bunlar da olmazdı. Ne var, kötü mü oldu? Kötü ne olacaktı? Seher'e de anlatırım gerekirse. Madam Arusyak'ın atölyesinde çalışıyormuş Lüsi (Bana Lüsi derler, demişti, Halil'in Lüsyen Hanım demesi üzerine). Atölyede onarım varmış bu hafta. Büyütüyorlarmış. Elindeki işi vermiş bugün. Haftaya Cuma'ya kadar izinli sayılırmış. İlk kez böyle uzun bir tatil yapıyormuş üç yıldır. Ufaktan ufağa her şeyini döküverdi kız. Babası İtalyan, annesi Rum'muş; Atina'daymış şimdi. Babası çoktan ölmüş. Annesini de az görmüş Lüsi, Beyoğlu'nda büyümüş, halasının yanında. Saraya terzilik yapmış bir zamanlar halası. Kızı dinlerken, ne bilmediğim yanları var diye düşünüyordu şu İstanbul'un! Levanten diye duyduğu bu kızdı işte!

— Evli misiniz?

Güldü; sorunun gerçek anlamını algılamış gibi baktı Halil'in gözlerine.

— Hayır, dedi. Evlenmedim. Evlenmem.

Sonra da aynı rahatlıkla ekledi.

— Birlikte oldum. Diyamandi ile yaşadık dört yıl. Duymuşsundur. Kumaşçı. Üniversitedeydi o zaman.

— Sonra?

— Ayrıldık, dedi Lüsyen. Haronların kızını aldı. Zengin oldu. Drahomam yoktu benim. Aşkale'ye yollamışlar onu da. Varlık Vergisi var ya... Yakınma yoktu söyleyişinde. Umursamaz biçimde gülümseyerek söyleyivermişti olup bitenleri. Diyamandi'den öç alır gibi biraz da! Kim bilir ne Diyamandiler görmüşsün sen kızım. Bir Diyamandi'nin işi değil bu! Ünüyle övünmek için söyledinse, Diyamandi'yi de duymadım hiç.

— Türkçeniz o kadar güzel ki, insan anlamaz...

— Türk okulunda okudum ben, dedi. Lise ikiden ayrıldım. Beyoğlu Lisesi, bize yakın.

Sonra gene ekledi gülerek,

— Ermeniler arasında bozulacak. Çe canım!.. Ka sen bunu biloorsun. Bizim Madam Arus. Asdvaz viga... Abris!.. Zerkerut talar... "Eline sağlık!" diyor. Lüsiciğim gat vereyim sana? Süt verecek! Çok severim de sanki...

Gözlerini açe açe yaptığı Madam Arusyak'ın benzetmesi Halil'i güldürdü. O da gülüyordu. Çıktıklarında ağırdan yağmur başlamıştı gene.

— Terlik demiştin.

— Sonra bakarım ben. Sinemaya istiyorum. Gelir misin?

Ses çıkarmadan yanı sıra yürümeye başladı kızın. Postaneyi döndüklerinde yağmur iyice artmıştı. Saçakların altında koşturur gibi yürüyüp Sümer Sineması'nın girişine attılar kendilerini. *Yeşil Cehennem* diye bir film. Kıza baktı; girelim gibisine gülerek gişeye yaklaşıyordu ki erken davranıp atıldı; iki balkon bileti aldı. Filmdeki Douglas Fairbanks Jr.'ı severmiş Lüsi. Film başlamıştı. Karanlıkta hemen de boş balkonun kuytu bir köşesine oturduklarında Lüsi'nin başka neyi sevdiğini anlaması uzun sürmedi. O hiç istemiyordu oysa. İstememesi gerekliydi. Salonun, göz alışmasıyla yavaş yavaş açılan karartısında, perdeden gelen kadın, erkek sesleri, karışık konuşmalar, gürültüler, efektlerle de büyülenmiş gibi, diz dize oturdu-

ğu kadının çekiciliği tüm direncini gevşetip eritivermişti. Tutamayıp şöyle bir dokunması dudaklarını vermesine yetip de artmıştı Lüsi'nin. İş dudaklardaymış demek; silip unutturmuştu her şeyi. Işıklar yandığında neleri unuttuğunu bile güçbela anımsıyordu. İçinde bir yerde, silik bir ezgi olarak o da. Kurtulmak istedikçe bakıp çıktığı hazların çukurunda suskundu artık. Çaba da göstermiyordu. Dolaşan satıcıdan frigo aldılar. Lüsi ödedi çabucak. Film yeniden başladığında bekleyen tüm gizli duygular karanlıkla birlikte yeniden üşüşüverdi. Sıkıp yoklamadığı yerini bırakmamıştı kızın. Bir ara çekildi Lüsi. Dur gibisine uzaklaştırdı göğsünü sıkan elini. Ellerini başının arasına alıp kaldı bir süre. Yanlış bir şey mi olmuştu? Yanlışı, doğrusu mu kalmıştı ki? Kendine gelmeye mi çalışıyor bu? Yavaşça kalktı, çantasını aldı yandaki koltuktan, eğildi;

— Kalk, gidelim Selim, dedi.

Selim adıyla çağrılmanın irkiltisiyle yandaki pardösüsünü aldı o da. Yüzüne yalanı çarpılmıştı. Halil'im ben be, ne Selim'i? Söyleyivermek geldi içinden. Duraladı. Selim'di; Halil'liği mi kalmıştı! Selim'in biri! Ne bokun soyu kim bilir? Halil'e yakışan yanı var mıydı bu yaptıklarının? O güzel Seher'in sevgilisiydi Halil. Bu Selim... Salondan merdivene geçince dönüp durdu Lüsi,

— Bize gideceğiz, dedi. İster misin?

İçindeki büyük çatışmayla donup kalmıştı merdivenleri ağır ağır inerken. Durgun, dalgın görünümüyle duraladı Lüsi,

— Selim, dedi uyarır gibi. İşin filan mı var?

Yoo, ne işi olacaktı Selim'in. Kız Selim'i istiyor, bırak gitsin! Selim demesini seviyor kız.

— Hayır yok, dedi.

Yağmurlu Beyoğlu'na akşam inmişti. Yollar kalabalıktı. İşyerlerinden ellerinde paketlerle çıkan son alıcılar dolu dolu geçen tramvay durağına koşturuyorlardı. Yaygaracı bir iki gazeteci oğlan bağıra çağıra koşarak geliyorlardı Tünel'den doğru. *EN SON DAKİKA*... Yazıyooor... Kahire Konferansı'nı yazıyoor...

Bir kuruş verip bir *EN SON DAKİKA* aldı; şöyle bir baktı, kıvırıp cebine soktu, tek sayfalık, büyücek duyuru boyundaki gazeteyi. Yanı sıra yürüyen Lüsi,

— Ne olmuş? dedi dönüp.

— Bilmem, bakarız.

— Aman, dedi Lüsi. Siyaseti hiç sevmem. Sen sever misin?

Selim'e soruyor!

— Sevmem, dedi yavaşça.

Hem Selim olacaksın, hem de siyaseti seveceksin! Lüsyen'in sevmediğini Selim de sevmez. Takıldık, nereye gidiyoruz bu kızla böyle? Anlamış gibi dönüp baktı Lüsi,

— Tanıdığım gün bir erkeği ilk kez götürüyorum evime, dedi. İnanma istersen!

İnanmayacak ne var bunda? O gün tanıdığım kızın evine ben de ilk kez gidiyorum! Sucuk gibi de ıslanarak. Tünel'den Yüksekkaldırım'a inerken solda bir sokağın içindeydi Lüsi'nin evi. Kapısı açık, eski apartman benzeri bir yapının ikinci kat merdivenlerini çıkıp durdular. Anahtarıyla açıp girdi Lüsi; Halil'i içeri alıp kapattı kapıyı; zincirini taktı. Kapının yanındaki elektrik düğmesini çevirdi. Sağlı, sollu birkaç kapının açıldığı loş bir koridordu burası.

— Islandık, dedi Lüsi, mantosunu çıkarıp duvardaki askıya takarken.

Yağmur Halil'in ceketine geçmişti. Pantolonu da sırılsıklamdı.

— Gel, dedi Lüsi.

İlerde, yandaki kapıyı açıp girerken de dönüp baktı gel gibisine. Düğmeyi çevirip ışığı yaktı. Kalın kadife perdeleri inik geniş kara karyolalı bir yatak odasıydı burası. Pencere önünü gösterdi,

— Burda kurur, dedi. Çıkar onları.

Pencere dibinde sararmış kalorifer radyatörüne yaklaşıp elini tuttu; sıcaktı. İkircikli kalmıştı pantolonunu çıkarmak için. Neydi olanlar? Nasıl olmuştu? Peki şimdi, bu tavandan sarkan saçaklı abajurlu... Rezervuar sesi geldi dışardan. Tuvalete gitti demek. Yürüdü kapıya, içeri giren Lüsi'ye tuvaleti sordu; karşısıymış. Döndüğünde yataktaydı Lüsi, karşılaştığından beri hiç değişmeyen yarı alaylı gülümser gözlerini dikmiş, çağrıyla bekliyordu. Kızın bu bakışı altında soyunmak ayrı bir sorundu şimdi. Çıkardığı pantolonunu kalorifer üzerine uzatırken cebinden yerlere dökülen bir sürü bozuk parayı eğilip aramaya kalkmasıyla daha da gülünç durumda bulmuştu kendini. Hele Lüsi'nin kıkırdayarak gülerken,

— Bakarız sonra; gitmez bir yere, deyişi...

Örtbas ettiği acılı kaygılar içinde, ama baş döndürücü biçimde doyumlu cinsel oyunu ilk kez tadıyordu sanki, ürkekçe sokulduğu yatakta saatler geçtikçe. Bir dişinin ağzı, dili, dudakları ne işlere yararmış meğer! Filmlerdeki gibi öpüşmeyi biliyordu o; bu kızın bildikleri filmlere sığmaz! Ulaştığı doyum varsıllığında, gözleri tatlı yorgun kapanırken ortalık ışıyordu. Uyandığında kıyıları soluk kırmızılı yeşilli çizgilerle bezenmiş tavanı görünce şaşkın kaldı. Odanın ortasına doğru inen saçaklı avizeyle anımsadı geceyi. Yalnızdı yatakta, dün gecenin fırtınasından içinde boylu boyunca ezilip kalmış ne varsa doğruluyordu şimdi; ağır bir sorgulama için dikilecekti karşısına. Seher'le surlarda, kırda, bir iki kez sinema locasında (Alemdar'ın locasına gitmişlerdi bir kez) korkulu, kaçamak cinsel çırpınışlarıyla paylaştıkları mutluluğu, ne idüğü belirsiz garip bir rastlantıyla değişecek kertede güçsüz oluşunu çözmek değil, nasıl yorumlaması gerektiğini bile bulup çıkaramıyordu. Çıkıp gitmeliydi! Gidecekti nasıl olsa, bir daha uğramamacasına. Seher'e ne diyecekti peki? Seher'le nasıl konuşurdu bunu? Olsa olsa Turgut'a söylenir! O da öcünü almış olur benden bir güzel. Bir Süheylacık da bizim oldu! Neresi benziyor? Kapı açıldı, üzerinde tül gecelikle Lüsi girdi.

— Günaydın! dedi. Nasıl, güzel uyudun mu?

Gelip yatağın yanına ilişti; sıcacık, ıslak dudaklarını yüzünde, omuzlarında gezdirmeye başladı. Kapı çalınmasa yenikti gene. Kalkıp odadan çıkarken sabahlığını aldı üstüne,

— Bakkalın çırağıdır, dedi. Hadi, sen de kalk, kahvaltı edelim. Şofbeni yaktım, istersen...

Sevinmişti şofben işine. Kalktı çabucak. İkircikli kaldı bir. Yırtıklaşmıştı birden. Don gömlek fırlayıp karşıya, tuvalete geçti. Bulduğu süngerle ovunarak yıkandı bir güzel. Kızın nemli bornozuyla kurulanıp odaya geçti. Giyiniyordu ki Lüsi girdi. Gülerek yaklaştı.

— Saçların ıslak kalmış, dedi.

Ne demek istediği, üstündeki sabahlığı sıyırık karyola üstüne bırakıvermesinden belliydi. İçten içe diretti; istekli dişinin dudaklarının, kollarının sarmalına yenik düşmekten kurtulabildi bu kez. Giyinirlerken,

— Bozuk paralarını topladım, dedi Lüsi. Komodinin üstünde. Saat kaç biliyor musun?

On ikiye geliyormuş. En geç dokuzda kalkarmış o, kaçta yatarsa yatsın. Bugün niye böyle olmuş, bilmiyormuş. Ben biliyorum! Öğle yemeği gibi yerlermiş artık kahvaltıyı.

— Ekmek karnem yok benim, dedi Halil utanır gibi çekingen.

— Seni aç bırakacağım! dedi Lüsi gülerek. Korkma, Herakli sağ olsun... Dayı oğlu annemin. Fırını var. Madam Arusyak'a ekmek götürürüm bazı. Mega Asfas! Ka sen Meryem Anasın?.. Vogç illas...

Arusyak benzetmesiyle Lüsi şeytan bir okul kızı oluyordu.

— Varlık Vergisi'ni ne yaptı? dedi Halil, kışkırtır gibi. Aşkale'ye?..

— Herakli mi? O gitmedi dedi Lüsi. Hükümetle arası iyidir... Kimse sevmez o yüzden. Siyaset! Allah belasını versin. Yumurtayı yağa kıracağım, sen de öyle ister misin?

İsterdi. Öyle açtı ki. Akşam bir ara, Lüsi'nin tepsiyle getirdiği cevizli bir şeyleri tıkındıklarını düş gibi anımsıyordu. Bir de elma yemişlerdi. Daracık mutfakta genişçe bir sehpa gibi yuvarlak masaya karşılıklı oturduklarında Lüsi, kıvılcımlı kara gözlerini dikip baktı bir süre,

— Şimdi söyle bakalım Halil! dedi. Çay mı içersin, süt mü?

Donup kaldı Halil. Kızın domuzuna bir direnimle üzerine çıktığı kımıltısız bakışının altında sallanır gibi oldu. Polis bu kız! Şu alaylı...

— Evli misin?

Toparlandı,

— Hayır, diyebildi.

Sesi öyle sönük, öyle çelimsiz çıkmıştı ki... Lüsi'nin alaylı gözleri iyice parlıyordu.

— Nişanlın var. Sevgilin...

Dikeldi birden,

— Evet, dedi. Başka?

Yeşil, yün yeleğin cebinden çıkardığı Halil'in şebekesini masanın üstüne koydu Lüsi.

— Yalan söylemeyen var mı? dedi. Sen biraz güçlük çekiyorsun. Erkeğin yalan söyleyenini bilirim. Bağışla. Beş liran duruyor yerinde. Her şey öyle çabuk oldu ki. Çay mı, süt mü?

Duraladı, uyanır gibi,

— Bilmem, dedi. Sen ne içersen.

— Ben çay içerim.

Mis gibi kokan çayları koydu Lüsi.

— Şeker yok. Burda bal var istersen.

Niye polis olmuştu bu kıza böyle tepkisi? Şaşırtıcılığından mı? Onlar yıkarlar adamı; umarsızlığa düşürürler. Bu iyileştirmek için konuşuyor. Ama gene de... Allayıp pullamaya gerek yok; sersemliğimden. Karı, anasının gözü. Yadsımıyor da. Yalan söyleyen erkeği bilirmiş. Ama böyle kadını ben ilk kez görüyorum. Ne kadınlar var demek? Sokakta tanıdığı oğlanı eve getirip koynuna alan kadın, cin olmayacak! Öğrendik, kötü mü? Kimliğimi tanıması iyi olmadı. Ne yapacak yani? İyi oldu, ben de onu tanıdım. İstanbul'un Yırtık Fatma'sı bu. Gülmek geliyordu içinden. Ocaktaki tavada, pastırma üstüne şokur şokur kırdığı yumurtaları bekleyen çay bardağı elinde Lüsi'ye baktı. Sabah çay içmeden kendine gelemezmiş. Uzunca, bol hırkası altında bile değirmiliğini belli eden kalçaları durduk yerde bile kımıl kımıl. Çıplak baldırlarını... Hiç görmemişti zeytinin böyle irisini de. Yağda mı şişmiş? Beyazpeynirle ekmek yiyordu atamadığı bir çekingenlikle. Lüsi'nin dönüp önüne sürdüğü pastırmalı, iki yumurtalı tabakla gevşeyivermişti; istekle yemeye koyuldu. Birkaç tür peynir, salam, patatesli, cevizli börek gibi bir şey (akşam yedikleri), bir de... ne olduğunu anlamak ister gibi fasulye tabağına baktığını görünce,

— Ye bundan, dedi Lüsi. Ermeni pilakisi. Madam Arus'tan öğrendim. Bayılıyorum.

Yemekle ilgili tek tük sözcüklerden öte pek konuşmuyorlardı. Düşünceli bir görünümü vardı Lüsi'nin de. Ne kadar deneyimli olsa ilk karşılaştığı erkekle böyle... Önce yürekli olmak gerek. Güvendiği bir şeyler vardır bunun. Herakli dayısına güveniyor! Hükümetle arası iyiymiş. Polisle demek. Polise kalırsa iş... Kendine güveniyordur. Kadınlığına... Yemek bitmişti.

— Sen yana geç istersen, dedi Lüsi. Salona. Ben şurayı toparlayıp geliyorum.

Bir arka avluya açılan iki pencereli genişçe salonda, ceviz benzeri bir orta masa, eski kadife koltuklar, yanlarda dikili duran bir iki sehpa, yerde eskice bir halı, cam avize, iki yanlarında kalın kadife perdeleriyle kirli camları örten sararmış tüller, duvarda camlı boy boy aile resimleri, varsıl bir geçmişin salona çökmüş son yorgun konukları gibiydi. Aynalı vitrinde parıldayan tıkış tıkış kristal benzeri bardak-

ları, üst üste dizili mavili porselen tabaklarıyla yan duvara yaslı genişçe büfe, sürüp giden yaşamın tek güçlü tanığıydı sessiz loş salonda. Pencere yanındaki koltuğa otururken gene bir çekingenlik çökmüştü üstüne Halil'in. Ne işi vardı bu evde? Çekip gitme zamanı gelmedi mi? Dün gece olanlar yetti de arttı. Damla damla benekli camın ötesinde çiseleyen yağmur dünü yineleyecek. Bir kar yağsa bari. Kalksam mı? Kapıdan elinde bir tabak portakal, elmayla gelen Lüsi,

— Meyveyi burda yiyelim dedim Selimciğim, dedi!

Alaylı bir vurgulama da yoktu Selim deyişinde.

— Selim diyeceğim sana, dedi. Sen öyle istedin. Hem Selim daha güzel. Sevdiğim ad. İçinde benim adım var sanki. Lüsi... Selim... Lüsi...

Güldü. Soyduğu portakal dilimlerini uzatırken,

— Korkma, dedi. Başına bela filan olmam senin. Nişanlın olsun. Evlen istersen. Bu bir kapris. Ötesini ben de hiç düşünmem. Söz de vermem.

Elma soyuyordu. Duraladı bir, ekledi yavaşça,

— Bir kez söz verdim... Anladım ki boş..

Ne denli örtbas edilse acılığı duyumsanır yakınmayla sustu bir süre. Elmaları dilimleyip tabağa dizerken,

— Nasıl? dedi, portakal tatlı mı?

— Tatlı.

Elindeki dilimi uzattı; eğilip ağzıyla aldı Lüsi, çiğnedi bir,

— Hmm, tatlıymış dedi. Bu yıl ilk kez tatlı bir portakal yiyorum.

Soyulup dilimlenmiş elma tabağını, ortaya çektiği sehpaya koyarken gülümseyerek,

— Elinden, diye de ekledi.

Isırdığı elma dilimini isteksizce çiğniyordu Halil,

— Senin sevgilin var mı?

Niye sormuştu öyle ağzından dökülür gibi?

— Yok, dedi Lüsi.

Soruyu hemen yanıtlamıştı bekliyormuş gibi. Bir sessizlikten sonra da ekledi,

— Biri vardı ama askerde şimdi. Beklemeyeceğimi biliyor. Söz vermem.

Gene duraladı bir, gülerek baktı Halil'e,

— Kimse kimseyi beklemiyor, dedi.

İçinde kaynayıveren bir kızgınlıkla dikeldi Halil,

— Benim büyük halam dokuz yıl beklemiş kocasını, dedi. Yemen'e gitmiş adam.

Ağır ağır başını salladı Lüsi.

— Nerelisin sen? dedi.

— Tokatlı...

— Tokat'ta olmuş, dedi gene aynı ağır baş sallamasıyla.

Durup alaylı bir gülümsemeyle baktı,

— Kim bilmiş? dedi. Kilit mi vurmuşlar kadına?

Ne demeliydi şimdi bu utanmazlığına? Meydan okur gibi bakıyordu Lüsi.

— İnsan çok severse beklermiş. Erkekler bekler mi? Masal... Tabağı, bıçağı alıp kalktı,

— Gel istersen benimle, dedi. Sallanıp duruyor; şu ceketinin düğmesini dikeyim.

Kapıya doğru yürürken alaylı sürdürdü,

— Terziye gittim dersin. Düğmemi dikti!

Yatak odasının yanındaki bir küçük atölye gibi odaya girdiler. Üzerinde kocaman makası, ütüsü, biçki tezgâhı; ayaklı bir dikiş makinesi, kıyıda ütü masası, duvarlarda asılı renk renk giysiler; orda burda kırpıntılar, telaşlı, kolsuz elbise provası giydirilmiş koca göğüslü tahta manken...

— Çıkar pantolonunu, ona da bir ütü vuralım, boru gibi olmuş.

Sonradan ayrımsadığı yan duvardaki boy aynasında kendini don gömlek görünce sıkılmıştı. Kapı yanındaki sandalyeye ilişti. Lüsi'nin becerikli elleriyle çabucak dikip sıkıladığı düğmelerine baktı. Annem üstümde dikerdi bazı. Dişlerimin arasına da makası sıkıştırırdı ısırayım diye. Kısmetim dikilirmiş yoksa! Bu kız tam usta.

— Senin atölyen var. Niye Madam Arus'a gidiyorsun.

Dilinde ıslattığı parmağıyla fişteki ütünün altına dokunarak kızıp kızmadığını denetleyen Lüsi,

— Vardı atölyem, kapattım dedi. Böyle daha rahatım. Bir sürü sersem karılarla cinler tepeme çıkıyordu. İşçilerle de uğraş. Ustayım ben. İş alırım; istersem burda çalışırım. İyi ki de kapatmışım.

Şimdi bana da kim bilir ne varlık vergisi vurdulardı. İki yüz lirayla atlattık.

— Madam Arus?

Ütüyü pantolonun paçasına bastırırken güldü,

— Çok meraklısın, dedi! Madam Arus'u ne bileyim? Bir yolunu bulmuştur. Büyük karılarla iş yapar o. Herakli Dayı gibi. Hemen giyme bunu. Soğusun biraz. Pijama vereyim mi sana?

— İstemem.

İşini bitirince gülerek yaklaştı,

— Üşümüyorsan onu da çıkar istersen, dedi.

Bu alaylı saldırıya karşı koyacakmış gibi ayağa kalkan Halil'in beline doladı kollarını, uzanıp dudaklarından öptü. Niye karşı koysundu? Bu kez gün ışığında, kızın tutkulu devinimlerini, tüm titreşimleriyle denetler gibi bir gözlem içinde sevişmeye koyuldu Lüsi'yle. Oracığa, minderimsi bir şeyin üzerine çökmüşlerdi. Gerçek usta bu. Yaptığı her işi kendisi için yapan; en iyisini yapan hem de. Boynunda incecik altın zincirine takılı haç. Kömür karası gözlerini dikti mi üstüne istediğini alıyor. Bitip gidiyor sonunda derin iç çekişleri içinde.

— Uzan yanıma, dedi Lüsi. Ne güzel bak seninle...

Yorgun, minik öpücükler kondurup sığınır gibi yüzünü gezdiriyor omzunda, göğsünde.

— Hep böyle sevişsek bu dünyada, ne güzel... Hiç bitmese...

Mırıldanır gibi söylemişti. Kapı çalınıyordu. Halil irkilir gibi doğrulunca koluyla bastırıp yatırdı,

— Yokum evde, dedi.

Başını Halil'in omzuna dayadı, gözlerini kapatıp sessiz kaldı bir süre. Kalkıp tuvalete giderken,

— Şofben yanıyor, sen de gel istersen, dedi.

Aklı artık saatteydi Halil'in. Bu akşam altıda Mazlum'la buluşacaklardı Üsküdar'da. Saat kaç ki? O da kalktı, Lüsi'nin peşi sıra girdi banyoya, ılık duş geçirdi üstünden, çıktı. Lüsi elinde pantolonu ceketiyle yatak odasına giriyordu.

— Burda giyinirsin! dedi.

— Saat kaç?

— Dördü beş geçiyor.

Giysileri yatağın üstüne bırakırken döndü,

— İşin mi var? dedi.

— Evet. Altıda Üsküdar'da olacağım.

— Sevgilin mi bekliyor?

Artık canı sıkılmaya başlamıştı bu sorgulamalardan. Pantolonunu takarken,

— Hayır, dedi. Çok daha önemli...

Ses çıkarmadan döndü Lüsi, gardıroba gidip açtı. Uzanıp bir paket çekti, yırttı çabucak. Çıkardığı bir yeni gömleği açtı.

— Sevgilin olsa vermeyecektim, dedi. Giy bunu. O da çok kirlenmiş, çıkar. Bırak yıkasın Madam Anita. Cumaları çamaşıra gelir.

Bunları derken de üstündeki gömleğin düğmelerini çözüp ustalıkla sıyırıvermişti. Kollarından çekip aldı üstünden. Bir şeyler diyecek oldu, beceremedi Halil. Ne yapması, nasıl davranması gerektiğini kestiremiyordu bir türlü. Ne yaparsın bu durumda? İnce kahverengi çizgili bej gömleğin yakası filan, öyle iyi oturmuştu ki...

— Evet, dedi Lüsi. Gözüm yanılmamış...

— Kimin bu gömlek?

Askerdeki sevgilisinin... Güldü Lüsi,

— Osep Amca'ya aldımdı, dedi. Sana olsa daha genç işi alırdım...

Dili tutulmuş gibi kaldı önce; toparlanıp,

— Sağ ol! dedi.

Evden çıkışı beşi bulacaktı nerdeyse. Karyolanın kıyısına ilişip neler anlatmıştı Lüsi mırıl mırıl. Yapmazsam duramam, diyordu. Çatlayacak gibi ağrımıştı başı. Şemsiye verdi bir de çıkarken. Kapıya gelince uzun uzun öptü Halil'i.

— Bekleyeceğim Selimciğim!..

Yüksekkaldırım'dan Karaköy'e doğru koşturur gibi inerken Mazlum'la buluşmaya, peşine takılmış Selim'i kovarak gitme çabasındaydı. Nasıl kurtaracaktı kendini bu kirli gölgeden? Sırtında da Selim'in gömleği. Şu pis yağmurdan beni koruyan elimdeki şemsiye... O da Selim'in!

Fehime'nin hastalığının kendisini bu kadar sarsacağını hiç düşünmemişti Rahmi Usta. Sağ memesinde tümör vardı kadının, büyük olasılıkla da kanserdi, doktorların dediği. Fehime'ye bildirmemişlerdi önce; asıl sorun da kadın olayı öğrenince başladı.

Bütün üstelemelerine, doktorların açık seçik belirttikleri, geciktirilmesi durumunda doğacak kötü olasılıklara karşın ameliyat olmaya kesinlikle yanaşmamıştı Fehime. Aslında da pek konuşkan olmayan, şimdi iyice suskunlaşmış karısına inandırıcı olma çabasıyla günlerce dil döküp durmuş, güya Sovyetler'de karşılaştığı olaylardan örnekler vermiş (uydurmuştu kimilerini de. Bir yoldaşın annesinin almışlar göğsünü; aslan gibiymiş yıllar boyu, bu doğruydu da; böyle inat edip çok geciktiren, sonra da acılar içinde yaşamını bitirirken, yanlış ettiğine boşu boşuna bin kez yanıp duran Tatiana öyküsü uydurmaydı), acı, tatlı her yolu denemiş, hiçbir etkisi olmamıştı. Ameliyattan korktuğundan değil, memesinin alınıp tek memeli bırakılmasına yanaşmıyordu kadın. Onun onayı olmadan da böyle bir ameliyat yapılamıyordu. Açıkça ölüme gidiyordu gözlerinin önünde. Bu sancılı, acılı günlerde başlamıştı Parti'nin çalışması. Reşat Fuat Kadıköy'de, Suat Hanım'ın bir çocukluk arkadaşının evinde saklanıyordu. Suriye'ye kaçtığı söylentisini başarılı biçimde yaymışlardı: Polis de inanmış olmalıydı ki, sürekli izlemelerle Suat Derviş'i tedirgin etmeyi bırakmıştı. Reşat'ı birden yitirdiği ilk günlerdeki gibi, iki göz iki çeşme, "Kocamı öldürdüler! Kayıp.." diye kapı kapı dolanmıyordu o da artık. Reşat'ın Türkiye'den çıktığının inandırıcı bir kanıtı da bu oluyordu polise gösterilen. Babıâli'de gülücükler içinde gidip geliyordu gazetelere Suat Hanım; içi rahattı, haber almıştı kocasından. Suriye'ye geçmişti Reşat! Sahir Hoca'dan da duymuştu Babıâli'deki bu yaygın söylentiyi Rahmi. "İyi etmiş" demişti, Sahir Hoca, olayı anlattıktan sonra, "Ne yapacaktı burda kalıp da?" Reşat'ın karısıyla düzenlediği bu oyunu polisin yuttuğuna inanmayanlar, giderek suçlayıcı biçimde kuşkulananlar da vardı. Öteden beri Reşat'la yıldızları pek barışık olmayan tornacı Emin başında geliyordu bunların. Polisi enayi sanıyorduk! Yakında acısı çıkardı. Daha önce yapılan bir toplantıya, Reşat'tan gelen çağrıya karşın, gidememişti Rahmi Usta; Fehime'yi o gün bir profesöre göstermek için söz almışlardı iki hafta öncesinden. O günlerde tornacı Emin uğradı işyerine. Pek seyrek gelirdi. Öğle yemeğine çıktılar. Güzel konuşurdu ya, ne çok konuşuyordu! Bekir'in kaçıp İstanbul'a gelmesinden de işkilliydi. Kim çağırtmıştı? Polisin bütün antenlerini üstümüze çevirmesinden başka hiçbir yararı yoktu bu işin. Kapı kapı dolaşıyormuş Kasımpaşa'da,

Ortaköy'de. Bir yanda Suat Hanım'mış, bir yanda bu herif! Biz de gizli çalışacağız, diyormuşuz! Ankara'da da Zeki, dememişti nedense? Aklına gelmemiştir! Zeki'den de kuşkuluydu öteden beri Emin Usta. Eyüp'teki evinde polisle pazarlık sonucu verdiği söz üstüne, Ankara'da Başbakanlık Kitaplığı'na atandığı savındaydı. Gizli, kirli bir işti bu! İyi ki de açmadı bu kez. Dedikodudan öte bir anlamı yoktu Rahmi'ye göre bu ağır suçlamanın. Polisle pazarlık dediği, desantralizasyon döneminde Komintern'in TKP'ye uygun gördüğü çizgi doğrultusunda, CHP müfettişleriyle konuşmaktı Zeki'nin yaptığı. Evet o çağırmıştı adamları evine. Birilerine sorup onayını almadan böyle bir şeyi yapacak kadar yürekli girişimci değildi bildiği Zeki. Hayınlığı yapıştırıvermek de çirkine kaçan bir ölçüsüzlük oluyordu. Bizden birilerinden değilse, yukardan, Sovyet yoldaşlardan sorup alınmış olabilirdi bu onay. Bunca yıldır işletilen dedikoduyu umursamaması sırtını dayadığı kaynağa olan güveninden başka neyle açıklanabilirdi? Canı sıkkındı Emin'le ayrıldıklarında. İşle birlikte dedikodular da başlamıştı. Atölyeye gelince daha da arttı sıkıntısı; yeni aldıkları çıkarak, sol başparmağına çekici indirmiş nasıl yaptıysa? Tırnak düşmüş. Tütün basmışlar, çaputlarla sarmışlar. Oğlanı doktora gönderdi, söylendi biraz. Fehime'nin sağlıksızlığı her şeyi tersyüz etmişti sanki. Ertesi akşam Sebati ile buluştular Haydarpaşa'daki karanlık bir arka sokakta; Reşat'a gittiler. Pek az konuştular yol boyu. Yakınlıkları pek olmamıştı Sebati ile. Sivas'tandı; Ruşen Zeki çevresinden olmalıydı. Sevilip güvenilen biriydi. İstanbul il sekreteriydi şimdi. Tek tük konuşmalarında olayla ilgili, alçakgönüllü bir yaklaşım içindeydi. İşçileri toparlamaya çalışıyorlardı. Özellikle gençlik kesimindeki gelişmeler umut vericiydi. Kendisini görmeye gelen öğrencileri anımsadı Rahmi. Bir şey demedi. Önce bir Reşat'la konuşalım. Önlerini artlarını kollayarak Kadıköy çarşısına girdiler. Bir alana açılan yolun karşısında, kiliseye komşu bir evin önünde durup çevreyi bir kez daha gözledikten sonra çaldılar kapıyı. Gençten bir kadın açtı, Sebati'yi görünce gülümseyerek buyur etti. Merdivenleri çıkarken radyo sesi geliyordu yukardan. merdiven başında Suat Hanım karşılayıp bir odaya aldı; içerde ayağa kalkmış bekliyordu Reşat. Kucaklaştılar. Hazırlanmış masaya oturtmak istedi. Toktu. "Bir kadeh rakını içerim" dedi. Geçen çağrı için özür diledi Reşat'tan. Karısının

durumundan söz etti. Fehime'nin hastalığına Suat Hanım ilgi göstermişti. Tanıdığı bir doktor vardı Cerrahpaşa'da, kolaylık sağlayabilirdi. Hastalığın kanser oluşundandı belki de sevecen duyarlılığı. Fehimelerin yakınları bir doktor sağlamıştı gerekli desteği. Reşat'ın yaklaşımı daha gerçekçi oldu. Bu durumda, Rahmi'nin Parti'de koşturmaca işlerden uzak durup karısının sağlığıyla ilgilenmesi daha uygundu bir süre. Aslında ona düşecek bir iş yoktu bugün. Baskı aygıtlarını sormuştu. Bildiklerini söyledi. Celal'de olmalıydı. Bir teneke içinde Celal'e verdiğini söylemişti Mehmet. İşe yarayacak durumda olduğunu sanmıyordu. Laz İsmail'in, baskı aygıtını sakladığı yeri bile söylemeden, ürkü içinde ülkeden kaçıp gitmesini konuştular. Alaylı gülüyordu Reşat. Yalnız bu İsmail kalmıştı yukarda şimdi! Desantralizasyon kararı ile Doktor, Reşat Moskova'dan ayrılıp Fransa yoluyla Türkiye'ye gelirlerken, İsmail, nasıl ettiyse, Moskova'ya dönmüştü Türkiye'den! Türkiye adına Komintern'de kalmasını da, Pieck sağlamıştı niyeyse, Reşat'tan duyduğu. Laz İsmail'in, hasta olduğunu öne sürerek tedavi için Moskova'ya gelme isteğini, daha önce geri çevirmişti Doktor. Malını iyi biliyordu; bunun "kaçaklık" olduğundan kuşkusu yoktu. Moskova'ya gitme izni, İsmail'in ilişkide olduğu Sovyet gizli polisinin işidir; başka kim yapabilir? Ne düzenci heriftir bu! Tez kapandı İsmail konusu. Emin'den de söz etmedi Reşat'a. Ne diyecekti; ne yararı olacaktı diyeceklerinin? Bugün içinde bulunduğumuz koşullardı Reşat'ın üstünde durduğu. *En Büyük Tehlike, Niçin Sovyetler Birliği'nin Dostuyum?* yayınları ile bir şeyler yapılmıştı. Parti'yi yeniden örgütleyip Saraçoğlu takımının Sovyet düşmanı, halk düşmanı yönetimine karşı savaş vermek gerekiyordu. Tek değildi Saraçoğlu. CHP eski CHP değildi artık. Toprak ağalarının, vurguncu tüccarların, karaborsa varsıllarının egemen olduğu bir denge bozulmasıyla nitelik değiştirmişti. Ordudaki gerici kadrolarla birlikte İsmet Paşa'yı da parmaklarında oynatıyorlardı bunlar. Refik Saydam'ın ölümü de karanlıktı. Aslında İsmet'in kaypak, ikiyüzlü siyasal çizgisinin doğal uzantısıydı olanlar. Faşist Almanya'ya savaş açacak bir Türkiye'de önemli siyasal değişimler olabilirdi. Yönetime egemen gerici takımın gücü kırılmadan ileriye dönük adım atamazdı Türkiye. Hükümetin, sürekli kandırıp oyaladığı bağlaşık devletler demokrasi cephesinin beklentilerine uygun düşen bir çalışmaydı TKP'nin baş-

lattığı. Mayıs sonunda Komintern'in lağvı üzerine, toplanıp konuşmanın, Türkiye için yeni bir karar almanın gerekli görülmüş olduğunu anlattı Reşat. Daha sonra toplantıda varılan kararlar bunlardı. Kumarcılığı ile ünlü, faşist Menemencioğlu, en rezil kumarını Türkiye üzerine oynuyordu. Ülkenin bu durumunda halkımızın, işçi sınıfımızın sesini duyurmak Parti'mizin tarihsel göreviydi. "Türkiye, Alman faşizmine savaş duyurusu çıkardığı gün ben de ortaya çıkıp bütün yurtseverleri savaş çağıran bir bildiriyle gönüllü olarak orduya katılacağım," diyordu Reşat. Bunları dinlerken yüreğinin, uzun yıllar özlemi içinde kavrulduğu cansuyuyla dolup taştığını duyumsuyordu Rahmi. Tümü anlaşılabilir şeylerdi söylediklerinin. Yalnız o "gönüllü gidip orduya katılma"ya pek aklı yatmamıştı! Nasıl güvenirdin bu heriflere? Hemen temizlerlerdi. Sovyetler'e el açtıkları günlerde Suphileri öldürmüş kişiler bunlar! Ortaya çıkıp sesini duyurmasına bırakırlar mıydı hiç? Bir şey demeyecekti gene de. Hele o gün gelsin. Biraz da o günkü gücümüz belirleyecek yazgımızı. Umutlu konuşuyordu Reşat. İçten içe öyle bir gereksinim içindeydi ki Türkiye, biz başlamasak birileri atılacaktı. Ama nasıl atılacaklardı? Orak çekiçli keskin bir sürü sözle belki de. Gene olabilirdi o kışkırtmalar. Rahmi'nin de kaygılarını dile getiriyordu. Daha önce de konuşmuşlardı bu konuyu. Halillerin görüşmeye gelmelerinden söz açtı, anlattı olayı. Sebati, ilişki kurduklarını söyledi o gençlerle. İyi çocuklarmış hepsi de; yalnız Halil'i gözü tutmuyormuş pek. İpini çekmediği kapı yokmuş.

— Parti'yi arıyorlardı, dedi Rahmi Usta.

Bir sessizlik oldu.

— Buyursunlar, çalışsınlar, dedi Reşat. Parti açık arkadaşlara...

Sebati'ye döndü,

— Bütün arkadaşları iyi olur da, bu nasıl kötü olur? dedi.

— Kötü demedim, dedi Sebati. Ankara'dan, Sivas'tan da bilirim; şey bir adamdır, hani, her şeye, girdiye çıktıya burnunu sokan; dediğim dedikçi. Ama, gelsinler. Ayırmadık onu.

Kafasına takılan, gönüllü askere gitme kararı üzerine, Reşat'la konuşmak geliyordu içinden Rahmi'nin. Sebati'nin yanında doğru olacak mıydı? Separat kararının sözü edilecekti şimdi; doğru olur muydu? Halka duyuracaksınız, dediler, biz il sekreterinin yanında

konuşmaktan çekiniyoruz! Tam o sıra, bir buluşması var diye kalktı Sebati. Suat Hanım Sebati'yi yolcu ederken aldı Rahmi,

— Açmayacaktım, dedi. Senin bir duyuruyla savaşa gitmeni diyorum Reşat. Bugün bu ülke böyle bir şeyi anlayacak durumda mı? Önce baştakilerin kafası!

Doğrularak bakmıştı Reşat. Sürdürdü Rahmi,

— Desantralizasyon kararı verilirken legale geçmenin yolunu tutmamız istendi bizden; yapabildik mi? Yapamadık.

— Yapamadık, dedi Reşat keserek. Geçe kalınmıştı. Nerdeyse iki yıl önce istenen şeyi biz ancak 36 sonunda kavrayabildik. Halk cephelerinin oluşumu için, 35 yazı'nda, Komintern Yedinci Kongresi'nde karar alınmış, temel değişikliklere gidilmiş; biz 28'deki Altıncı Kongre kararlarındayız daha; Sınıfsal İktidar Savaşı diyoruz. Sınıf sınıfa karşı diyoruz!

Bir sessizlik çökmüştü. Bunları biliyordu Rahmi. Yedinci Kongre'ye Türkiye Seksiyonu adına Şefik Hüsnü ile Zeki Baştımar katılmışlardı. Separat kararı tartışmalarında Reşat, Parti'yi savunurken, bu aymazlığı kongredeki delegemizin dil yetersizliğinden kaynaklanan anlaşmazlığa bağlamıştı. Delegeler kim? Şefik Hüsnü'yle Zeki Baştımar. Zeki'nin Rusçası yeterli değildi diyelim; Şefik Hüsnü'nün Fransızcası da mı yetmedi? Oysa 35 sonunda Şefik Hüsnü bir mektupla Dimitrov'a, Kemalist, kimi reformist işçi örgütleriyle işbirliği için girişimler yapıldığını, Parti'nin Komintern direktiflerini yanlış yorumladığının söylenemeyeceğini bildirmişti Şefik Hüsnü'nün bu savı yerinde miydi? Zeki Baştımar Türkiye'ye gelince, Parti'ye doğru dürüst anlatamadı belki Yedinci Kongre kararlarını. Rakısından bir yudum aldı Rahmi,

— Bir şey diyeyim mi Reşat? dedi. Baştan bir yanlışlık var gibi. Yedinci Kongre'nin 35'te vardığı kararlar bize daha 25'lerde gerekliydi belki! Daha da önce. İşin başlarındayken daha. İşçiyim ben, bilirsin, ötesine karışmam, aklım ermez çünkü. Partim ne derse bağlıyım ona. Ama, hep ters düştük sanki biz bu halka! Bizim Fehime Hanım, benim karım, çok iyi yürekli, zavallı bir kadın; bunca yıldır ona bile anlatamıyorum derdimi. Adamı tutsaydık, Mustafa Kemal'i, vurmayacak mıydı bize? Gene vururdu. Halk da bağrına basmadı bizi! Hükümetten çok halk düşman bugün sanki? Öcü gibi

bakıyorlar bize. Anladık, egemenlerin baskısı var. Bizde de bir yanlışlık olmasa bu kadar olur mu? Yığın partisi dedik durduk; olmadı. Nasıl olacak bu iş?

Bir sessizlik çöktü. Kadehine rakı alırken gülümseyerek baktı Reşat,

— Sana vermeyeceğim Rahmi, dedi. Sen ölçüyü kaçırdın gibi!

Gülüştüler.

— Doğrudur, dedi Rahmi. Fazla kurcalamaya da gelmiyor bu işler, fazla içmeye de!

— Halkın önyargılarını aşmak kolay değil, diye aldı Reşat. Moskova'da bir işçi ailenin evinde kalıyorum. Hafta altı güne indirildi yasayla. Beş gün çalışıp altıncı günü dinlenecek işçiler. Onların iyiliğine çıkarıldı. Bizim ev sahibi işçi Rus, hiç de sevinmiş görünmüyor. Anlatmaya çalıştım, olmadı. Pazar günleri boşmuş eskiden, Maruşa her Pazar börek yaparmış onlara! Gitmiş ellerinden Pazar günleri! Ne dedimse değiştiremedim adamı!

Gene gülüştüler.

— Halklar devrimleri kolay benimseseydi tarih bu kadar kanlı olmazdı, dedi Reşat. Bir de ahmakça yanlışlar var; devrim adına yapılıyor onlar da. Aralov Ankara'dayken o günkü başbakan Rauf Bey'e çatmış, "Halk arasında bize karşı düşmanlık yayıyorsunuz," diye. Rauf Bey de, "Bizim yaydığımız yok; sizin oraya gidip olan biteni görerek dönenler yayıyor" demiş. Öylesine düşmanca davranıyorlarmış ki Türkiye'den gidenlere, dönünce onların anlattıkları yetiyormuş. Yalan değildi bu. Gerçi gidenler de tüccarlar müccarlar o günler. Olsun. O günkü Çeka elebaşlarının, Dışişleri Bakanı'nı bile hiçe saymalarını, her türlü protokolü çiğneyip dışişlerinin resmi konukları da içinde, gelen yabancılara saldırıp dövmelerini en kaba biçimde sövüp saymalarını Çiçerin Lenin'e bir mektupla yakınarak bildirmiş. Lenin suçluların hemen Moskova'ya getirtilip kurşuna dizilmelerini emretmiş, derler. Çiçerin'i de suçlamış, bu işi bildirmede niye bu kadar gecikti diye. Diyeceğim, o Çekacılar da halktan geldiler; devrime büyük yarar sağlamak için yapıyorlardı o marifetleri, aralarına bir iki kışkırtıcı karışmamışsa. Ne her yaptığımız iyi şeyi halk hemen anlar; ne de halk için yapıldığı sanılan her şey iyidir. İşimizin güçlüğü de ordan geliyor Rahmi. Tarih düz çizgide yürümüyor. Çeka, sözgelimi, Moskova'da

Türk Elçiliği'ni basıp subayları pataklayarak, elçiliğin Polonyalılarla, İngilizlerle yapılan Sovyet düşmanı komplo belgelerini ele geçirirken, temsilci Ali Fuat Paşa'yı kovarken de mi yanlış bir iş yapıyordu? Biz Mustafa Kemal'i baştan tutmadık mı? Onlar gözlerini kırpmadan, Suphileri öldürdüler. Demesi kolay Rahmi! Separat kararı alınırken, Manuilskiy, "Kemalizme karşı politikamızı değiştirmeliyiz. İlkesel bir sorundur bu" demişti. Değiştirdik; ne oldu?

Daha saatler saati dinlerdi Reşat'ı. Suat Hanım gelmiş, uyuklar gibiydi iliştiği karşı sandalyede.

Son vapura da bir şey kalmamıştı.

— Karışık işler, vesselam! deyip kalktı. Reşat da gülüyordu. Saat on ikiye geliyordu karanlık alana giden sokağa çıktığında. Koşturarak yetişti vapura. Pek az yolcunun bulunduğu salonda bakınıp durdu çevresine; kuşkulanılacak birileri yoktu öyle. Reşat'tan aldığı bültenler şimdi yakalansa üstünde, ne yapardı? Posta'dan çıktı derdi ya, yutarlar mıydı? Kendi adresine çeşitli postanelerden birkaç mektup atsa iyi olacaktı. Zarflarını gösterince daha inandırıcı olurdu. Gene de yemezler ya; yerlerse de, yemezler de artık. Aslında ne Reşat'ın ona bugün bülten vermesi, ne onun alıp cebine atması gizlilikle bağdaşır şeyler değildi. O verince ben de aldım; korksa mıydım almaktan! Şimdi de düşünme öyleyse! Düşündüğüm yok da, Emin'in dediği gibi, biraz baştan kara gitmesek. Büyük güveni vardı Reşat'a. Doktor Şefik Hüsnü'nün sağ koluydu yukarda. Kusinelerin, Manuilskilerin, Vargaların, Erkolilerin, Waleckilerin, Wan Minlerin arasında o savundu Parti'yi Şefik Hüsnü'yle birlikte. Dimitrov yerine yardımcısı Erkoli gözetmiş çalışmaları. Karar taslağı komisyonunda da Reşat vardı Şefik Hüsnü'yle. Pieck, Kusinen, Walecki bir de. Ne tartışmalar olmuş, parça parça anlatmıştı Reşat. Dimitrov açıkça söylüyor demiş Pieck, doğru dürüst iş yapılmıyorsa Komintern niye yardım etsin böyle bir partiye diyor, demiş. Oysa ne yaptıksa Komintern çizgisinde yaptık. Övgü de aldık onlardan. Ağır eleştirilere karşı çıkanlar da var; gönül alır gibi Şefik Hüsnü'ce yapılmış başarılı işleri öne süren Manuilski gibi. Parti'nin, Komintern'in Yedinci Kongre kararlarını anlayıp yaşama geçiremediğini, tekkeci davranış içinde kaldığını söyleyerek özeleştiri yapıp bütün sorumluluğun Merkez Komitesi'nce üstlendiğini bildirmişti Şefik Hüsnü sonunda. Legali-

teye geçmenin gerekli olduğu kararına varılmış. Legal ne varsa ülkede Halk Partisi'nin elinde. Gerekirse Halk Partisi'ne girip faşistleri saf dışı ederek antifaşist etkinliklerde bulunmak öğütlemeleri ordan geldi yap ne yapabildik ki? Kanlı bıçaklı düşman görüyorlar bizi. Vatan hayınıyız! Bizler de yıllar yılı verip veriştirdik heriflere, marşlar söyledik! Hepsini de biliyor itoğlu itler; unuturlar mı? Kim bilir ne ajanları oldu aramızda? Her aklına geldiğinde yaptığı gibi, kuşku duyulacak kişiler arandı tanıdıkları içinde; gönlü gene el vermedi kimseye böyle bir leke sürmeye. Şu Bekir için söylenenlere bile inanmak gelmemişti içinden. Nesi gizliydi ki; bağırıp durduk! Kahrolsun en büyük düşmanımız, işçi sınıfının kanını emen ulusalcı Kemalist burjuvazi! Bunu dedi mi rahatlıyor! Bizim tütün işçilerinin ağzında yalnız o türküler bugün de! Türkiye değişip geliştikçe biz kan yitirip zayıfladık! Bunları diye diye sıkışıp kaldık köşeye! Kasımpaşalı, Ortaköylü Yunanistan göçmeni bir avuç tütün işçisinden başka kimse kalmadı Parti çevresinde. Hepsini de severiz; sevgiyle olup bitse! Reşat'ın dediği, "bitli yorgan gibi; atsan atamazsın..." Böyle mi olmalıydı? Eve geldiğinde ışık yoktu pencerelerde. Yatmış Fehime Hanım. Kapıyı açıp da sofaya girince, geceliği ile merdiven başında göründü. Ardından gelen ışığın altında, uzun ak giysisi içinde boşlukta kımıldıyor gibiydi. Merdivenleri ağır ağır çıkarken,

— Yatmadın mı? dedi.

— Kötü bir düş görüyordum, kapının sesiyle uyandım. Nerde kaldın?

Zaman kazanmak ister gibi, bir iki basamak çıkıp kucakladı karısını. Öptü.

— Bizim çocuklar, dedi. Çok üstelediler. Rıza'nın da ailesi gelmiş Haymana'dan. Onlara gittik. Sana söylemiştim...

Ses çıkarmadı Fehime.

— Sen nasılsın? Arayan soran?

Gördüğü kötü düşü özellikle sormamıştı. Ne yorumlara kalkar şimdi.

— Şahinde Ablalar geleceklerdi akşam. Oğlanı yollamışlar, Ergin'i. Sen yoksun dedim. Başka akşam geliriz demişler. Bir de bizim Kemal geldi. Seninle konuşmak istermiş. Belki yarın uğrayacak gene... İçmişiniz...

Ağzındaki anason kokusunu almıştı. Sevecen bir gülücükle,

— Tövbe de! dedi Rahmi, ben ağzıma içki kor muyum?

İsteksizce gülümsedi Fehime de. Yatak odasına giderlerken,

— Ne yapacakmış Kemal beni? dedi.

İş olsun diye, soruvermişti öyle.

— Bilmiyorum, dedi Fehime. Bana söyler mi?

Sözlerdeki taşı örtbas eder gibi yatak odasına girdi çabucak. Rahmi banyoya yürüdü. İşini bitirip çıktığında uyur gibi, arkası dönük yatıyordu Fehime. Yavaşça çekti kapıyı; oturma odasına geçti o da sessizce. Bir şeyler dönmeye başladığının ayırdındaydı karısı. Neyi, ne kadar duyurabilirdi ona. Bir de bu yük vardı sırtında. Niye evlenmişti sanki! İçine bir acı damlayıveriyordu böyle düşündü mü. O acıya da kızıyordu. Reşat'ın sözleri de koyuyordu şimdi ona. Sen karının hastalığıyla uğraş! Partiden çok, şu eve bağlandığımı başıma vurmak değil mi bu? Emekli ediyorlar bizi! Devrimcilikte emeklilik var mı? Böyle rahat yaşama batarsan var. Daha kötüsü bile var. Parti için alınan karara uyduk biz; ne yaptık ki? Gidin ülkenize, halkınızın arasına karışın dediler bize. Saygınlık sağlayın yörenizde; çevrenizdeki insanlarla sağlam, yakın ilişkiler kurun! Biz de onu yaptık. Evlenmek de bir parçası. Şu mahallede bizi sevmeyen yok gibi. Kim olduğumu da bilir çoğu. Fehime olmasaydı kim yüzüme bakardı bu mahallede benim. Şahinde Ablalar geleceklermiş. Eski muhtar Recep'in karısı. Recep Efendi Elbistanlı; hemşerisi bir komisyoncunun yanında kâtip gibi bir şey. Aslı Kürt olmalı. Seferberlikte gelmişler. Halk Partisi'nin en güvendiği adamlarından biri mahallede. Anasının gözü, konuşkan, tatlı bir herif. MAH'la da ilişiği vardır bunun! Bilinir mi? Almanlardan hiç hoşlanmaz. Seferberlikte onlar soktu bizi savaşa deyip ilenirmiş rahmetli babası. İngiliz'i sevmez Recep Efendi, Arap'ı kışkırttı bize diye. Öyle bir adam. Ruslardan hiç söz etmez. Bana saygısından olmalı! Yalnız bir gün,

— Bizim o yan, Rus'un zulmüne uğramadık pek, dedi. Değil mi Rahmi Usta? İskelede bir hamalbaşı var bizde, Erzurumlu. O da Rus'u anlattı mı gör ki, neler yapmışlar, Ermeni'yle birlik...

— Her ulusun iyisi de var kötüsü de, dedi Rahmi. Ben ulus diye ayırmam.

— Allah ayırmış Rahmi Usta, biz nasıl ayırmayalım?

Şakaya getirip basmıştı kahkahayı Recep Efendi. Allah dendi mi, pek ileri gitmez, sözü değiştirirdi Rahmi Usta. Nâzım'ın "Çar'a dokunma!" öyküsü hiç çıkmazdı aklından. Eski Bolşeviklerden biri anlatmış: Çarlık döneminde bir bölgede tutuklayıp jandarmalara vermişler bunu, ille götürecekler. Jandarmalar mujik. Yolda acıyorlar buna. Sıkı emir var; elinde kelepçe, ayağında zincir. Ne yaptı da böyle davranıyorlar bu okumuş adama? "Ben," diyor adam, "kasabanın ileri gelen hükümet memurlarına hırsız dedim," diyor. "Doğru demişsin," diyor mujikler. "Hepimiz biliyoruz hırsızlıklarını!" ellerindeki zinciri gevşetiyorlar biraz, acıyarak. Ertesi gün gene duruyorlar üstünde, onlara hırsız demekle başa gelmez bunlar. Bolşevik diyor ki, "Vali de hırsız" dedim. Başlarında da bakanlar, nazırlar var bunların, hepsi hırsız." O da doğru, diyorlar. Ayaklarını da gevşetiyorlar biraz. Epey bir zaman sonra gene yokluyor jandarmalar. "Hükümetin hırsızlığını bilmeyen mi var? Sana nasıl kıydılar?" deyince, Bolşevik, "Bakın," diyor. "O hırsızları biliyorsunuz ya, hepsinin başında da Çar var," diyor. "Onu söyledim ben!" Jandarmalar fırlıyor, "Hah," diyorlar, "Şimdi anladık senin ne namussuz herif olduğunu. Kutsal Çar babamıza söversin ha!.." Bütün zincirleri eskisinden daha ağır biçimde sıkıyorlar. "Ülkene gidiyorsun Nâzım" demiş eski Bolşevik. "Sakın Çara dokunma!" Türkiye'de kutsal Çar yok. Ama Allah var! Halkın o inancına dokunmak iyilik getirmez. Güzel de; ister istemez bir çatışma çıkıyor dinsel konularda. Halkla geçineceğim diye teravi namazına mı gidelim? Kemalistler teravi namazına mı gidiyorlar? Dinsiz olanlarına halk çok mu iyi bakıyor? Niye uyuşamıyoruz biz bu halkla? Komintern, gidin halkın arasına girin; ileri politik çizgide bir şeyler yapın; dedi. Biz ne yaptık? Elimizden ne geldi? Gerekirse CHP'ye girip çalışın bile dediler size, girdin mi? Girmemişti. Başvursam alacaklar mıydı? O da ayrı sorun. Samsun'da "Hürriyet Ergintürk" diye birini dedilerdi; hem de işçi. MAH'a başvurmuş, ben faşistlere karşı ülkeme, bu devlete hizmet vermek istiyorum diye. Tabanca, bayrak üstüne el bastırıp yemin ettirip törenle almışlar örgüte! Bu herif komünist şimdi! Bu mu olacaktı? Ne halt edeceğimizi biz de bilemedik ya. İşyerinde, çevrede de sevilip sayılıyordu. Doğru dürüst siyasal iki söz etmeye kalktı mı, yavaşça çekiliveriyorlardı yanından, yöresinden. Kimi ekmek derdinde, kimi soygun peşinde.

Siyaset hükümetin işi. Hükümetin işine, fukaranın öteki işine karışmayacaksın! Batıp kalıyorsun sen de bu bataklıkta. İstersen batma! Kop halkından! Başımız dertte bizim bu halkla! Gülümsedi acılıkla. En çok da seni dinleyenlerden kork demişti Ahmet Fırıncı bir gün; ağzından söz alıp nereye yetiştireceğini bilemezsin. Şu eve gelip giden konu komşudan, işyeri çevresindekilerden kaçının MAH'a çalıştığını, ne dolaplar döndürdüklerin gel de kestir!.. Yeni bir dönem başlıyordu şimdi. Daha da uyanık olmak gerekliydi. Cebinden çıkardı Reşat'ın verdiği zarfı. İnce pelür kâğıdına yazılmış sayfalara şöyle bir göz attı; Reşat'ın anlattıklarıydı. Gözleri kapanıyordu. Kalktı; bir yerler bakındı kâğıtları saklayacak. Gözü tutmuyordu hiçbir yeri. Aşağıya odunluğun bir köşesine zula yapıp koymaktı en iyisi. Dursun şimdi. Okuyacağız, okutacağız daha. Yarın Pazar. Kemal ne istiyormuş bakalım? Parti'yle ilişki kurmuşlar ya, Sebati dedi, onu konuşacaktır. Konuşulur mu bunlar? Şunu bir paylayayım. Hiç deneyimleri yok. O Halil dedikleri bir şeyler görmüş, Sivas'ta, Ankara'da diyor ya Sebati, doğru dediği; bana da az keskin söz etmediydi o gün. Burnu havalarda. Çarpar bir yere, anlar dünyanın kaç bucak olduğunu. Onlar çarparsa sen ne olursun? Görevin ne senin? İş çarpmalarını önlemek. Herif kafaya koymuşsa gel de önle!.. Bakalım ne olacak? Geçtiği yatak odasında soyundu usulca, girdi karısının koynuna. Bir şeyler düşünecekti Fehime için, bir sis bulutunda yiter gibi uykuya battı birden. Sabah gözlerini açtığında dokuza geliyordu. Her sabahki alışkanlığıyla kurdu kolundaki saati. Fehime Hanım kalkmış; erkencidir. Ne yapar ki? Banyoda, kirli çamaşırları bastırıyordu Fehime Hanım. Yorulmasın demişti doktorlar. O kadar uğraştı, çamaşır için mahallede birini bulmasını, dinletemedi bir türlü. İyi yıkamazlar, kirini azdırıp bırakırlarmış. Bu kadınlardaki kafa! Bütün kadınlar bunun gibi değildir; temizlik hastası bu. Bari Pazarları yıka da sana yardımcı olayım, dedim ya; bugün çamaşır günümüz. Onu dinletebildik. Nasıl kızıyor, nasıl yüksünüyordu içinden şu işi yapmaya. Ne halt edersin? Yıkayacağız. Kahvaltıda gene geceki düşünden açtı Fehime. Büyük bir yangın çıkmış mahallede. Tam bizim eve geliyormuş ki... Kapı çalınmaya başlamıştı. Birden duralayan Fehime'ye bakıp güldü Rahmi,

— Aç bakalım, kimmiş, dedi, bizim yangını önleyen hayır sahibi?

İğneli takılmayı algılayamadan fırlamıştı Fehime. Algılayacağı da yoktu; incesine aklı ermezdi pek. Öyle değil; sırasında cin gibi! Yüreğinde kötülük yok bu kızın. Böylelerini buluyor o namussuz hastalık. Aşağıdan gelen seslere kulak verdi, çıkaramadı. Kemal değil. Kadın, çocuk sesi gibi. Birden aklına geldi; gizli yazıları gece, yarı uykulu, yatak odasındaki kilimin altına, duvar dibine tıkıştırıvermişti. Sokak kapısını pat diye açtın mı herifler doluverir içeri. Bugün Pazar! Pazarı, Cuma'sı mı var onların? Ne bileyim, unuttuk çoktandır. Onlar unutmaz, iyi de anımsatırlar! Falakaya kaç kez yatırıldığını düşündü, onu bile anımsamıyordu. Gelmiş geçmiş bir hastalık! Geçer mi hiç? Öyle bir teper ki... Biliyorum, biz kötü battık bu rahata. Yo, rahat batıyor bize. Gülümsedi. Fehime'ye söylesem mi? Durum böyle böyle; bu kâğıtlar... Kadının başında zaten... O da okusun. Ne anlar? Anlamazsa, bunca yıl ne verdin bu kadına sen? Suçluluk duyuyordu gerçekten de. Hizmetçi gibi tuttuk kadını. Evdeki kedi gibi. Öyle ayrı dünyalardayız ki, nasıl uğraşırsın? Sen daha karına anlatamazsan... Bu millet Fehime'den daha mı uyanık, daha mı ileri kafada? Kadıncağızın altın gibi yüreği var hiç olmazsa. Merdivenleri çıkan ayak seslerine kulak verdi Fehime'nin; acı kapladı içini. Ne yaparım bu kadın ölürse? Kendini düşünüyorsun, kadını değil. Bir parçam oldu bu kadın; ne onu ayrı düşünebiliyorum, ne kendimi. Yaşlanıyorum da ondan mı? Çok bu kadarı. Suat'la Reşat'ı al; ne güzel birliktelik. Öyle olmalı. Reşat, Suat'ın kaçıncı kocası, kaçıncı erkeği kim bilir? Fehime de birkaç koca değiştirmeliydi yani? Güldü. Sen Reşat mısın ki, bu Suat Hanım olsun! Mutfağa mı gitti Fehime Hanım? Amma uzattı. Çayı da buz gibi oldu. Reşat'ın Greta'sı vardı 30'larda. Yukarda onu da kim vurduya götürmüşler. Pek umursamaz göründü Reşat. Umursamaz olur mu? Ne yapsın? Troçkist dediler kadına! Büyük sevgisi, sonsuz güveni vardı Reşat'a. Bizim Parti'nin direğidir. Motor gibi kafa adamda. Şefik Hüsnü de çok sever. Sağ koluydu Komintern'de. Asıl sağ kolu Hasan Ali'ydi. Öyle bir kırdı ki, tut ki bulasın! Niye bu kadar fos çıktı bu herif? Yukardan tam yetkiyle gönderdiler buraya. Nâzım muhalefetine oydu vuran. Özellikle Nâzım'a. Kıyılacak adam mı Nâzım? Pisliği temizleyen Reşat oldu gene. Harbiye yargılamasından sonra, Nâzımları bıraktılar bir ara; Reşat'a gelmiş. Konuşmuşlar. Yukarıya yazdığı raporu okuduydu Re-

şat. 39'un yazıydı. Boynuna sarıldımdı. Enformasyon göndermişti EKKİ'ye. Nâzım gibi biri itilip kakılır mı? Otokritik yapmış Reşat'a. "Bana kalırsa Parti'ye yeniden almalıyız büyük ozanı," diyordu. "İlerde, özellikle yasal alanda, yararlı, büyük çalışma yolları açılacaktır," diyordu yazıda. Nâzım'ın dışarı kaçırılmasına Reşat karşı çıkmıştı. "Burjuvazi yaptığı yanlışı anladı, bıraktı arkadaşları; yanlışı yinelemez" demişti sorun konuşulunca Merkez Komitesi toplantısında. Al sana yinelemez! Gene topladılar bizimkileri; bir daha da bırakmadılar. Sağlığı da bozukmuş diyorlar Nâzım'ın. Hikmet iyiymiş. O doktor, kendine bakmasını bilir.

— Nerde kaldın kız?

İçeri giren Fehime, yerine otururken,

— Şu ilerde Lazlar var ya, dedi. Hüsniye Abla'nın kiracıları. Nineleri köyden gelmiş. Misir uni yollamışlar.

—Ne yollamışlar?

Duralayıp düzeltti Fehime,

— Canım, mısır unu işte, dedi. Onlar öyle diyor, dilim kaydı benim de. Çok severim demiştim.

— Misir unini?..

Güldü Fehime. Rahmi de güldü.

— Amaan, mısır unu canım! Hamsi kızartmak için.

Rahmi güldürecek bir şey çıktığına sevinip bastırıyordu.

— Yooo, misir uni diyeceğum ben de bundan boyle...

Şaka tutmuştu, kıkır kıkır gülüyordu Fehime,

— Tutturursun artık!

— Helbet tutturacoğum!

Siniri boşalmış gibi gülüyordu kadın. Rahmi de gülüyordu. Fehime, masayı toparlamaya kalkışınca durdu,

— Ne o? dedi. Daha bir şey yemedin sen.

— İçim almıyor, dedi Fehime.

Üzüntüsünü örtmek için sertelir gibi yaptı.

— Böyle yemedikçe hiç almaz için. Şu peyniri bitir bari. Milyonlar bulamıyor bugün bunu.

Fehime sessiz kaldı bir süre.

— Biliyorum, dedi yavaşça. Zorla da gitmiyor.

— Gider, gider. Çayın da soğudu. Otur sen. Ben tazeleyeyim şunları...

Tepsiye koyduğu bardaklarla mutfağa gitti. Çayları doldurup döndüğünde dalgın, isteksizce bir şeyler çiğniyordu Fehime. İçindeki acıyı bastırıp görmezden geldi Rahmi,

— Haydi bakalım, dedi. Öyle alıştım ki şu kuru üzümle çaya; savaştan sonra da bırakmam gibi. Çamaşır da var, ye be kadın, ağır işçiyiz bugün!

Şaklabanlıkları pek işe yaramamıştı; Fehime'nin yüzüne yerleşmiş sis dağılmadan masayı toparlayıp kalktılar kahvaltıdan. İyice birleşen yemek isteksizliği hastalıktan öte, sinirlerinin bozulmasından dandı belki. Son günlere kadar yiyip içiyordu pek iyi; birden mi başladı bu? Olabilir. Doktorla bunu da bir konuşmalı. Doktor ne yapsın? Önce bu kadınla konuşmalı gene. Mutfakta bulaşığa girişen Fehime'nin önüne geçti.

— Bulaşığı ben yıkayayım, sen de...

Sözünü tamamlayamadan bulaşık tasını çekerken,

— Bırak şunları, dedi Fehime dikelerek. Erkek bulaşık mı yıkarmış? Dile düdük ettireceksin bizi konu komşuya!

Hay o konu komşunun... Gerçekten kızmıştı. Bir şeyler diyecekti ki, Fehime'nin iç çeker gibi soluklanmadan sonra ağzından dökülüveren kırık dökük sözlerle duraladı,

— Allah yazdıysa alnıma, ne yapalım? diyordu. Takdiri ilahi buymuş! Bozacak değiliz ya! Sen böyle yapınca çok kötü oluyorum.

Küçük bir aradan sonra daha da kararan bir sesle ekledi yavaşça,

— Öleceğimi yüzüme vurur gibi, acıyorsun bana. Görüyorsun, ben yapıyorum işte...

Ateş bastı içine, ne söylese ağır kaçacaktı. Dönüp mutfaktan çıkarken, takdirine de, ilahisine de sövüp saymaktan güç tutuyordu kendini. Gene yanlış yaptığının ayırdına vardı odaya gelince. Sağa sola bakındı bir iki, oda içinde birkaç adım dolandı. Durulmuştu. Haklıydı kadın. İncesini düşünmüştü. Kızacak ne var? O içine kapanık, sessiz görünümü altında hep duygulu, duyarlı bir yanı olmadı mı bu kızın? Ağır ağır odadan çıkarken yatak odasına geçiyordu Fehime. Yürüyüp girdi peşinden. Kolundan tutup usulca karyolaya oturttu, yanına geçti,

— Bak Fehime, dedi.

Nemli gözleri yerdeydi kızın.

— Öyle değil, kaldır gözlerini! Hah şöyle bana bak!

Ürkek gözleri dolmaya, dudakları belli belirsiz titremeye başlamıştı kadının.

— Kimim var benim senden başka? Ha söyle! Kimim kimsem var mı benim?

Güç tuttuğu hıçkırıklarla sarsılmaya başlamıştı Fehime.

— Allah diyorsun. Böyle bir kötülüğü yapar mı Allah?

İrkilir gibi oldu Fehime,

— Tövbe tövbe, dedi. Ne olursun böyle konuşma!

Omuzlarından tuttu kadını, sarstı,

— Sen de biliyorsun ki Allah böyle bir kötülük yapmaz. Yapar mı?

— Tövbe! Celleşanühü...

— Sen kimseyi dinlemiyor, kendine kötülük ediyorsun. Ne Allah razı olur buna, ne kul. Bana da kötülük ediyorsun. Sen ölürsen ne yaparım ben? Ben öleyim daha iyi!

Öyle içtenlikle söylemişti ki, kendi de şaştı. Asıl şaşan, allak bullak olan Fehime'ydi. İnanmıyormuş gibi iri iri açtı gözlerini, eğdi başını, bir sığınmayla göğsüne yasladı Rahmi'nin, hıçkırarak ağlamaya başladı. Kollarıyla sımsıcak kucakladı Rahmi; saçlarına ufacık öpücükler konduruyor, sevecen okşuyor, kadına yeniden ameliyat sözü edip etmemenin ikircikliğinde didikleyip duruyordu içini. Tutamadı,

— Peki, niye korkuyorsun? dedi. Kaç kez söylediler; hiçbir tehlikesi yok, bir an önce yaptırıp kurtulursak.

Rahmi'yi de ürperten bir sessizlik basmıştı. Söylediği yalanın cilasını eritip akıtabilecek bu sessizliği nasıl edip de önleseydi? Titrek bir sesle Fehime yardımcı oldu birden,

— Çocuğumuz da yok, dedi.

— Ne yapalım yoksa?

Fehime'yi biraz daha sıktı kollarında; yarı alaylı,

— Kötü mü? dedi. Birbirimize daha iyi bakıyoruz. Bir de onunla uğraşacaktık... Hadi onu da dert et bakalım!..

Duymuyor gibiydi Fehime. Sessizliği çekingenlikle bozar gibi mırıldandı,

— Çocuğu yok. Ne yapacaksın beni sen? dedi. Memesi de yok... Bir gün bırakacaksın beni...

Fehime'nin ağzından sayıklar gibi dökülen sözlerle şaşaladı birden. Düşündüğüne bak şunun! Sallanır gibi oldu; kızmış mıydı, sevinmiş miydi, anlayamadı. Toparlandı,

— Bundan mı korkuyorsun! dedi.

Gülmeye vurdu birden. Fehime içini çekerek ağlıyordu gene,

— Ne yapacaksın benim gibi kadını? diyordu. Niye duracaksın benimle?

Gülmeyi kesti, sertelmeye vurdu,

— Sen delisin be! dedi. Ayrılır mıyım hiç senden? Demek bir kaza olsa kolum kopsa benim, geçende tornaya kaptırıyorduk az kaldı, sen benden ayrılacaksın!

— Allah korusun!.. Dünyada...

— E, o nasıl söz öyleyse? Hadi, şimdi ben de sana küstüm? Tutamadı, başını iyice kocasının göğsüne yapıştırdı, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı Fehime yeniden. Kırık dökük bir şeyler duyuluyordu ara sıra. "Erkek başka"ymış! Ne günah işlemiş ki Allah ona böyle... Memesiz... Rahmi'nin de gözleri doldu dolacaktı. Sımsıkı kucakladı karısını. Gözyaşlarına bulanmış tuzlu yanaklarından, dudaklarından öpmeye başladı,

— Bir pazarımız var. Şunu zehir etme! Kes artık. Karımsın sen benim. Benden de çok yaşayacaksın. At saçma şeyleri kafandan. Bak, pilavın dibi yanıyor içerde kız!

Bu şaka tuttu. Beklemediği biçimde gülüverdi Fehime. Kötü büyü bozulmuştu artık. Rahmi'nin sevecen öpücüklerinden ateşli öpüşmelere geçmeleri güç olmadı. Son günlerde pek az yaşadıkları bir tadı coşkuyla bölüştüler. Kısa bir süre sessiz kaldılar, yan yana uzandıkları yatakta. Hemen de her vakit yaptıkları gibi fırladı Fehime; gusül aptesi almalıydı hemen. İyi olmuştu. Uygun sözler aramaktan kurtulmuştu Rahmi yeniden. Gülerek baktı arkasından. Hiçbir gülüş, içinde düğümlenmiş acıyı dağıtmıyordu onun da. Gerçekten seviyordu bu kadını. Niye seviyordu, onu da anlamıyordu pek. Genç, alımlı bir yanı da var kadın olarak; önemlisi, açıkyürekli oluşu, yalan bilmemesi belki. Asıl önemlisi dırdırcı olmaması. Çaçaron bir karıyla ne halt ederdim? Daha iyi olurdu belki; çoktan bitmiş olurdu! Ne

yapacaktım tek başıma? Kalktı. Banyoya geçtiğinde Fehime bornozunu takmış, ıslak saçlarını havluyla kurulayarak çıkıyordu.

— Önce şu çamaşırları çıkaralım istersen.

Yanıt vermeden çıkıp banyonun kapısını çekti Fehime. Bir büyük kazana bastırılmış çamaşırlara baktı Rahmi. Çamaşıra o da isteksiz demek. Bir daha yıkanırız. Girdi banyoya, ılık duş altında dakikalarca kaldı. Sabunlandı; bol bol akıttı duşu. Ne büyük mutluluktu şu su. Tam kapatıyordu ki giyinmiş Fehime girdi buharlar arasında,

— Ne var?

Bakışından belliydi bir şey isteyeceği.

— Ne olursun bir aptes al!

— Ne aptesi?

Demişti ya, pek iyi biliyordu ne aptesi olduğunu. Fehime yalvarır gibi boynunu bükmüş bakıyor, umutla umarsızlık arası bir beklentide ışıldayıp duruyordu gözlerinin içi.

— Namaz için, oruç için hiçbir şey demedim ağzımı açıp. Ama, bu cenabetlik bütün eve... Bir gusül aptesi al, ne olursun. Döv beni istersen...

Saçlarından, gövdesinden sular akarken banyonun önüne dikilmiş bu kadına, ne diyeceğini bilemeden kalmıştı. Sinirli güldü,

— Yıkandım ya işte, dedi. Kuru yanım kalmadı.

— O başka!.. Aptes başka şey...

— Peki. Ne olacak? dedi, bilmezmiş gibi.

— Şimdi mazmaza, istinşak. Önce ağzına su al üç kez gargara yap.

Güldü. Soytarılıktı. Kırma şu kadını! Oyun işte bir tür!

Fehime'nin açıp ılıştırdığı alt musluktan alıp yaptı dediklerini.

— Tamam mı?

Biliyordu tamam olmadığını, oyunu sürdürüyordu.

— Üç tas sağına, üç tas sol omzuna şimdi...

Gerçekten oyuna dökerek onu da yaptı.

— Hiç değilse bir kulhüvallah okusan...

— Okumaz olur muyum? dedi. İçimden okuyorum! Ama onu da sen uydurdun. Okuması yok bunun.

Gene güldü. Uzanıp Fehime'nin banyodan kızarmış yanağına parmaklarının ucuyla okşar gibi vurdu.

— Bu da sopası!

Fehime bir şey daha diyecekti ki, kapı sesiyle duraladı.

Çıktı bir şey demeden. Durumuna gülerek o da çıktı küvetten. Bornozu giydi. Lavabo üstündeki aynayı kaplayıp örtmüş buharı, havlunun ucuyla sildi. Eğilip baktı yüzüne. Hep gülmek geliyordu içinden. Şakaklarındaki ak saçlara baktı. Bıyıklarında da vardı aklar. Saçlar da gidiyor. alnı iyice açılmıştı. Dışardan gelen seslere kulak verdi. Erkek sesiydi. Kemal olmalı. Benziyor. Yakında bu kadın tutturur, ille Cuma namazına git! diye. Bir de takke diksin bana. Ameliyatı yumuşuyor gibi. Bırakırım diye korkarmış! Kapalı kutu, kadın! Ama dayaktan korkmuyor! O dini uğruna! Şu insanlar!.. Yalancı kahramanlık; biliyor dayak yemeyeceğini! Falakaya yatsın da görelim. Bütün olup bitenlere karşın, elinde olmadan kanı kaynamasına şaşıyordu Fehime'ye. Sakalı ele verirsek yandık! Verdik bile! Banyodan çıkıp yatak odasına geçtiğinde sesler geliyordu içerki odadan. Kemal belki ya, yalnız değil. Birileri var.

Yatağın üstüne uzanmıştı ki Fehime girdi.

— Kemal, dedi. Bir de arkadaşı var.

— Kimmiş arkadaşı?

— Bilmiyorum. Tarık mı ne? Bir şey dedi ya... Hadi, giyin de gel! Hamsi getirmiş Kemal...

Oh, ne güzel; misir unımız da var!.. Kemal'in geçen getirdiği arkadaşlarından biridir belki. Anlat şimdi onlara da... Ne anlatacağım? Tarık diyor. Tarık diye biri var mıydı? Halil vardı; bir de bizim tütüncülerdenmiş, Hasan mıydı? Giyindi çabucak. Odaya geçtiğinde sessiz oturuyorlardı Kemal'le uzun boylu, yakışıklı bir oğlan. Ayağa kalktılar Rahmi girince.

— Bu Turgut, Rahmi Ağbi, dedi Kemal. Sizi çok görmek istiyordu. Rastlaştık alt sokakta. Kusura bakmayın!

Ellerini sıkarken,

— Hoş geldiniz, dedi Rahmi.

Gene de açıklamak gereğini duymuştu Turgut. Sahir Ağbilere gelmiş; yeğeni orda kalıyormuş, onu görmeye. Nedret Abla, Serpil'i de almış, çocukları sinemaya götürmüş. Ordan da dedelerine gideceklermiş. Sahir Ağbi de çalışıyormuş. O da evden çıkınca sokakta bir de bakmış ki...

— Zaten sizi görmeyi çok istiyordum, ama böyle habersiz...

Anımsamıştı Rahmi, Sahir Hoca sözünü ediyordu bu oğlanın. Pek de seviyordu. Polise aldıklarını da söylemişti bir ara.

— İyi ettiniz, dedi Rahmi. Epeydir onları da görmedik. Nasıl Sahir Hoca?

İyiymiş. Elinde bir çeviri varmış; bitirmeye uğraşıyormuş. Serpil onlardaymış; o da yokluyormuş uğrayıp. Daha bir şeyler diyordu ki, elinde çay bardakları dolu tepsiyle Fehime girmişti. Kemal kalkıp aldı elinden tepsiyi, Rahmi Usta'ya vermek istedi önce,

— Konuğa versene Kemal, dedi Rahmi.

Kemal üsteleyince aldı. Fehime, duymuş olmalıydı girerken,

— Yeğeniniz miydi o? dedi. Yolda karşılaştık. Nedret Abla'nın yanındaydı geçende. Benim kızım bu da, dedi. Çok şirin bir çocuk..

— Sağ olun, dedi Turgut.

— Annesi?

Çekingenlikle, ağzından kaçırmış gibi sormuş, duralamıştı.

— Hastanede, dedi Turgut.

— Geçmiş olsun!

Uzatmadan ekledi Turgut,

— Bakırköy'de...

Birden daha da koyulaşan sessizliği Rahmi bozdu,

— Neymiş?

— Gözlemde tutuyorlar, dedi. Tam bir tanı koyamadılar daha. Bir süre kalacakmış.

— Yaa! Geçmiş olsun...

— Sağ olun! dedi Turgut.

Ona böyle gününde el atan Sahir Hocalara duyduğu borçluluktan söz etti.

— Nedret Hanım başkadır, dedi Fehime, söze yeniden girmenin yolunu arar gibi. Rahmi tedirgin arandı,

— Siz de üniversitedeydiniz değil mi? dedi.

Sözü değiştirmek için soruvermişti hemen. Turgut durumu anlatırken Fehime'yi kolluyordu o. Kafayı taktığı belliydi; bir yolunu bulup keskin hocalardan söz ederse şimdi bu kadın! Kemal bilir zaten de, Turgut'a ayıp olacak. Öyle bir nane yemeye kalkarsa tersleyeyim mi şunu? Gönlü elvermiyordu. Neyse ki Turgut fakülte durumunu öyle ayrıntılı anlatıyordu ki, ablasının hastalığı soğuyup gitmişti. Sı-

kılmış olmalıydı; biraz sonra kalktı Fehime, içeriye gitti. Belki de çamaşır yıkayacak. Ne yapayım, gidip de elinden mi alayım? Turgut Fehime'nin gitmesini bekliyormuş gibi bağlayıverdi anlattıklarını; tezi de bitmemiş daha, sınava da girmiyormuş. Ara vermeden hemen geçiş yaptı Turgut,

— Kusura bakmayın, Ağbi, dedi. Pek paldır kültür olacak ama, vaktinizi almayalım, bizim arkadaşlar geldiler daha önce size, biliyorsunuz. Bu rastlantıyı değerlendireyim izin verirseniz...

Duraladı bir, Rahmi'nin nasıl karşılayacağını kestirmek ister gibi, baktı, soğutmadan aldı gene,

— Şimdi durum belli biraz. Bir yayın geçti elimize; şaşırdık. Bize yumuşak gibi geldi. Acaba yanlış yol mu? Çıkamadık içinden. Şimdi, bu durumda...

Tümceyi yarım bırakıp ellerini umarsızlık bildirir biçimde açarak soru dolu bakışlarını Rahmi'ye dikti.

— Ne arıyordunuz da bulamadınız?

Turgut'un gizleyemediği bir heyecanla söylediklerini iteler gibiydi soru. Bozulduğunu belli etmeden aldı Turgut,

— Beklediğimiz, devrimci bir partinin, daha doğrusu TKP'nin yani, bize tarihsel sınıf savaşı doğrultusunda çözüm vermesi. Ezilen işçi sınıfının kurtuluşu için, birlikte verilecek kavganın yolunu göstermesi.

Daha bir şeyler diyecekti; Rahmi'nin yüzündeki belirtileri mi beğenmedi ne, durdu. Ne diyeceğini bilemeden kalmıştı Rahmi de. Söyleyecekleri hiçbir biçimde bağlamamalıydı kendini. Aslında, çok iyi anlamıştı denileni. Oğlanlar keskinlik içindeydiler. Dün gece Reşat'ın dediği gibi, Komintern'in Altıncı Kongre kararlarını geçememişlerdi daha! Yazılanların onları doyurmamış olması doğaldı. Nasıl açıklayacaktı bunu onlara? Edecekleri bir gevezelik olmayacak işler açacaktı onun da başına. Geçen gelenlere yaptığı gibi, kıyısından köşesinden yuvarlayıp anlatmaya da gönlü elvermiyordu.

— Beğenmediğiniz şeylerde ne yazıyor bilemem ama, dedi, bugünün somut siyasal olayları var, onların üzerinde durmak gerekir. Savaş durumu var. Nazilere karşı dünya savaş veriyor, bizimkiler Nazilerle uyum içinde. Halk soyuluyor. Yalnız işçi sınıfı diye almamak gerekir. Dizginleri elinde tutanların koruduğu bir avuç vurguncu

dışında ezilip soyulmayan yok bugün Türkiye'de. Yalnız işçi sınıfı adına nara atmakla nereye varılır? Keskin sirkenin zararı küpüne!

Rahmi'nin sözlerini büyük bir ilgiyle dinliyorlardı.

— Peki Ağbi, devrim sözcüğünü ağzına bile almayan, işçi sınıfı diktatörlüğünden, ufukta bizi bekleyen tarihsel görevimizden tek söz etmeyen bir komünist partisinin, İkinci Enternasyonalci oportünist partilerinden ayrı ne yanı kalıyor?

Turgut'un, ezberlemiş gibi sıralayıverdiği sözlere elinde olmadan biraz kızmış, biraz da sevinmişti Rahmi. Sevinci, biraz önce koyduğu tanının doğru olduğunu görmesindendi. Kızmaya da hiç gerek yok aslında. Asıl suç bizde. Yıllardır bu çocuklara doğru olanı gösterip anlatamadık. Oysa Komintern bu görevi daha 35'te, Yedinci Kongre kararıyla yükledi bize.

— Çocuklar, bir kez şu parti sözünü bir yana koyalım, dedi. Ben size doğru bildiklerimi söylüyorum. Örgüt sorunu ayrı bir iştir. Böylesi bir uğraş içinde değilim. Bu konuda siz ne yaparsınız, ne edersiniz, bilemem. Sorunuza gelince... Söylediklerin kuşkusuz, temel doğrulardır. Ancak Leninizm, öğretiyi, günün koşullarına göre doğru yorumlayarak yararlı biçimde uygulama yolları arayıp bulmaktır. Hafız gibi ezberlenip yerli yersiz yinelenen öğretisel ilkeler ayağımızı bağlar. İşçi sınıfı hiçbir şey kazanmaz bundan. Türkiye somutunda bugünkü doğrulardır demin söylediklerimiz. Yolumuzda bekleyen onların çözümü. Bu pisliği temizlemeden, o dediklerimize varamayız. Bugünün can alıcı sorunu, Alman faşizmine satılıp bağımsızlığı elden gitmiş bir ülke durumuna düşmemek.

Durgun kaldılar bir süre. Söyleneni düşünüyor, içten içe yargılıyor gibiydi çocuklar. Karşı çıkacak bir görünümde de değildiler. Çekingenliğini aşma çabasındaki bir gülümsemeyle,

— Bağışlayın Ağbi, dedi Turgut. Bir şey soracağım size.

— Buyrun, sorun dedi Rahmi, yüreklendirici bir yakınlıkla.

— Birkaç kez karşımıza çıkan bir sözcük var: Desantralizasyon... Ne anlama bu?

Ne desindi buna şimdi? Açıklamalı mıydı? Uzun uzun anlatmak gerekirdi. Doğru olur muydu bu bugünkü ortamda? Deneyimsiz çocuklar; ağızlarından bir şey kaçırdılar mı poliste, kalk bakalım altından. Oğlan beni ille de Parti'yle bitiştirecek! Kötü bir niyetle yapmıyor da... Toparlandı, takılıyor gibi bir gülümsemeyle,

— Bakın Turgut arkadaş, dedi. O sözcüğü kimden duyduysanız, ondan isteyin yorumunu. Diyorum ya, benim bu parti işleriyle pek bir ilgim yok...

Bir an durdu; soğutmadan ekledi hemen,

— Bildiğim, Türkiye'de devrimciler bazı yanlışlar yaptılar. Katı, keskin, sekter davrandılar bir ara. O yanlıştan dönmek gerekirdi. Çıkmaz yol olduğu belliydi artık. Salt gönlümüzdekilerle bir yere varılamaz. Demin de onu konuştuk ya... Başka bildiğim pek yok benim de...

Fehime içeri girmese konuşma sürecek gibiydi.

— Hamsileri tavaya koyayım mı? diyordu.

Turgut, ardından Kemal, kalktılar hemen.

— Benim çıkmam gerek, sözüm var. Sağ olun...

— Ben de gideceğim Fehime Abla, dedi Kemal.

— E, hamsiler?..

— Afiyetle yiyin, dedi Kemal. Ben size getirdim onu. Kapışıyorlardı Kadıköy'de, iskelede. Size de sözüm vardı, biliyorsunuz...

İçtenlikle, sıkı sıkı el sıkışarak ayrıldı çocuklar. Aradıklarını bulamadıkları belliydi. Gene de sevinçli görünüyordu Turgut. Hele Rahmi'nin, ara sıra bekleyeceğini söylemesiyle biraz şaşırarak daha da mutlu ayrıldı. Mutsuz olan Rahmi'ydi. Fehime mutfağa gidip de odada yalnız kalınca, konuklara davranışından canı sıkılmaya başlamıştı içten içe. Akşam Reşat' a açıp sonra da üstüne çöküveren Komintern anıları gene dönmeye başlamıştı kafasının içinde. Hazır açılmışken, desantralizasyon konusunda çocukları iyice aydınlatması gerekmez miydi? Bu kadar çekingenliğe ne gerek vardı? Korkaklıktı bu düpedüz. Daha da kötüsü, görevden kaçmak denirdi şu yaptığına. Hem de, yıllardan beri kaçılmıştı bu görevden. TKP'nin yeni tutumunu, bir bildiriyle Türkiye halkına duyurmakla yükümlü sayılmışlar, bunu yapmışlardı da. Ama doğrusunu söylemek gerekirse orda kalmıştı bu iş. Uzun tartışmalardan sonra, kardeş partiler delegasyonunun, özellikle de Alman Pieck'in ağırlığıyla varılan sonuca o kadar ısınamamışlardı; TKP'nin önceki dönemlerdeki davranışları, etkinlikleriyle bu yeni durumu bağdaştırmayı içlerine öylesine sindirememişlerdi ki, alınan karar, sözünü etmekten kaçındıkları bir tür yüksek parti gizine dönüşmüştü. Bir şeylerin eksik ya-

pıldığı ortadaydı da, neyi, nasıl yapmaları gerektiğini o da düşünemiyordu. Reşat'ın, Doktor'un bilip yürüttüğü, onların dediğine göre uygulamaya konan işlerden sayılmasıydı, bu işe karışmamaları biraz da. Yanlıştı. Komintern'in gösterdiği doğrultuda, Merkez Komitesi üyeleri en aza indirilmişti. Parti'nin 38'de, Harbiye-Donanma davalarıyla yediği darbelerden ürküye kapılıp bir kıyıya çekiliveren Hasan Ali, Vasıf'tan sonra, ortada kala kala birkaç kişi kalmışlardı. Oysa Halim (Hasan Ali Ediz), bir dergi çıkarmakla görevlendirilmişti. Komintern'de; Doktor Şefik Hüsnü Türkiye'ye dönünce devralacaktı ondan. Kodunsa bul Hasan Ali'yi. Nâzım'a en kıyıcı saldırıya girişen de oydu, partimizin azılı düşmanı diye! Hiçbir gün kanım ısınmamıştı o bücür Arnavuta! Gülümsedi. Aslında, yumuşaklığından belki, kimseyle, hiçbir biçimde takışma, sürtüşmesi olmamıştı Parti'de. Birbiriyle uğraşmak, üstündeki öğreti kılıfı ne olursa olsun, asıl işi bırakmak gibi görünmüştü ona. Reşat'ın, Nâzım konusundaki tutumuna o yüzden pek sevinmişti. Doktor Hikmet'i de çok sevmesine karşın, kavgacı biçemine uzaktan bakmıştı hep, katılamamıştı. Ahmet Fırıncı'nın tatlı Laz ağzıyla, "Ne çektüksa ha bu keskünlerdan çektuk!" demesini anımsadı. TKP'nin yazgısı üstüne sıcak tartışmaların geçtiği, 36 sonlarındaki toplantıda, TKP ile en çok ilgilenen kardeş parti Alman Parti'siydi; Pieck'ti. Yanı sıra Manuilsky. Onların ardında da Dimitrov ya; aslında Stalin. O güne dek ne yaptıksa Stalin çizgisinde değil miydi? Çizgiden sapıp, oportünizme kayacağız diye ödümüz kopuyordu. Övgüler de alıyorduk Komintern'den. O toplantılardaki raporlara yazılanlar yalan değildi ya; bize yaranmak için de yazılmıyordu. Çizgiyi yanlış çizmişiz demek? Halk Partisi'nin rolünü doğru değerlendirememiştik. Kafayı bir taktık, Musul sorununda İngiliz, Fransızlara ödün verdiklerine; bir taktık Düyunu Umumiye'yi sırtlanmalarına. Toprak reformuna da yanaşmadılar. Stalin'in kendi sözü var bu konuda; Türk burjuvazisi, daha ilk adımda devrimciliğini yitirdi, toprak reformuna sırt çevirdi, demedi mi? Dedi ama, sonraki yıllar, az ileri işler yapmadı Kemalistler. O ateşli tartışmalarda Komintern'de, onu dediler. Bu adamlar, padişahlığı kaldırdılar, tekkeleri, zaviyeleri kaldırdılar; gericiliğe savaş açtılar, şunları şunları yaptılar... Doğruyu söylemiş Reşat da: Bunları biz de görüyorduk ama, söylemeye korkuyorduk,

demiş! Valla, tastamam doğru! Kısası, Halk Partisi içinde ilerici kesimi ne görebildik, ne doğru değerlendirebildik! Şefik Hüsnü de öyle demiş; sekter davrandık demiş. Plenum kararı bu. İyi yaptıklarına sustuk; kötülerine takıp saldırdık adamlara! İyi de ettik! Bu pezevenklere! Sanki onlar bizi çok gördüler! ilerisi gerisi hepsi aynı bokun soyu! Gel de kızma bu ülkede! Fahri, hepimize üsteleyip durdu Moskova Garı'nda yolcu ederken bizi, gidince Halk Partisi'ne sızmak için, Halkevlerinde çalışacaksınız diye. Onu da beceremedik. Nasıl yapacaktık? İşkenceden başka bir şey göstermediler ki bize. Parti partilikten çıktı. Gizliliği de yasakladılar, açıklığı da! Bir *Yeni Edebiyat* gazetesini çıkarabildi Reşat. O da kapandı. Nâzım'ın şiirleri yasak. *En Büyük Tehlike*'de hükümete övgü düzdük, daha kötüleri fitleyerek. Aralarını açalım. Faşizme kaymasınlar aman! Ülke faşizmin kucağında değil sanki? Bir şu *Tan* var, Sertellerin. Onlar da... Birden içi kararmış, sıkıntılar basmıştı. Kalkıp radyoyu kurcaladı. Öğlen yayınına başlıyordu Ankara. Müzik arandı, sıkılıp kapattı. Fehime masayı kurmaya başlamıştı. Hamsiler hazırmış. Ona yardımcı oldu tabakları taşıyıp, ekmeği kesti. Ekmekler de çamur iyice. Yemeğe oturduklarında balıktan da tat alamadan yemeye başlamıştı. Fehime'ye baktı, o da durgundu. Hangi gün durgun değil ki? Açsam mı? Açmayıp da ne yapacaksın?

— Bu hafta şu senin ameliyat işini konuşalım doktorla değil mi? dedi. Hastane bekliyor biliyorsun.

Fehime sessiz kaldı bir süre. Salataya uzandığı çatalını bıraktı tabağın kıyısına,

— Ne olursun sözü buraya getirme, dedi, mırıldanır gibi.

Yutkundu; gene çekingen bir sesle,

— Önümüz ramazan, dedi. Şu mübarek aylar bir geçsin...

Birden patlayacak gibi oldu Rahmi. Güç tutmuştu kendini bağırmamak için. Sizin ramazanınızın da...

— Hastalık mübarek ay bekler mi kızım?" dedi, sesini tatlılaştırmaya çalışarak.

Fehime, gözlerini önüne dikmiş, sessiz duruyordu.

— Her geçen gün kayıp bizim için. Hem de nasıl kayıp... Allah da razı olmaz buna Peygamber de Fehimeciğim.

Kadının suskunluğuyla aldı gene,

— Hazreti Muhammet bugünlerde yaşasaydı bu hastalık için özel uyarıda bulunurdu. Hadis söylerdi. Sağlığımıza özen göstermemiz için uyarmıyor mu? Bugünkü kullar her şeyi yarım yamalak biliyor kızım. Bak demin tutturdun, üç tas su dök diye. Oysa dere, ırmak, deniz varsa, üç kez dalın suya, yeter, diyor. Sen bunu bilmiyorsun bak! Hazreti Muhammet'in gününde duş olsa, girin altına, tüm gövdenizi yıkayın derdi; akıllı adam o...

İçten içe bir şeyler okuyordu belli ki Fehime, dudakları kıpır kıpırdı, Hazreti Muhammet sözü geçince. Sonra tutamadı, çekingen bir sesle,

— Sus, günaha giriyorsun, dedi yavaşça.

— Günah, sağlığını korumamak kızım. Cüzam için ne demiş Hazreti Muhammet? Aslandan kaçar gibi kaçın onlardan diyor. Kanserden kaçmayın mı diyecekti?

Aslında "Muhammet" derdi; Fehime'yle konuşurken başına "Hazret" sözcüğünü eklemeye özen gösteriyordu. Dudaklarını kıpırdatmasını da çözmüştü, Muhammet adı anıldıkça, "Sallallahü aleyhü vesellem" derler. Hastalıktan sonra iyice dine sarıldı bu kadın; böyle değildi.

— Nerden biliyorsun bunları sen?

Sevindi soruya,

— Öyle ya, biz gâvur evinde büyüdük! dedi alaylı gülerek.

Fehime de gülümsedi isteksizce. Başka bir şey demeden kalktı Rahmi. Tadında bırakmalıydı. Biraz düşünsün bakalım. Masayı toplamasına yardım etti.

— Hadi sen de yat! Biraz dinlenelim.

Yatak odasına geçip karyolaya uzandığında öyle yorgun duyumsadı ki kendini hemen uyuyacaktı sanki. Dalamıyordu bir türlü; kafası karışık, içi tedirgindi. Öğlenleri biraz kestirmeye, işyerinde o torna, freze gürültüleri, çekiç tan tunları arasında bile yıllardır alışıktı oysa. Merdivenle çıkılan asma katımsı odadaki bozuk kanepeye uzanırdı yemekten sonraları bir ara, hiç değilse bir yarım saat. İçindeki gürültüye alışamıyor demek insan! Hiç mi gürültü olmadı içimizde? Yaşlandık. Ellerini kurulayarak gelip yanına sessizce uzanan Fehime'yle iyice dağılmış gibi oldu uykusu. Bir şey diyecek bu! Çekingen bir iki kıpırdanmadan sonra dedi de sonunda:

— Yazık o kadıncağıza, dedi, çocuğun ablasına. Hastane ne yapar ona!..

Tamam! Malımı bilirim! Hadi, hocalara okutmaktan da söz et Fehimeciğim. Onu da çok bekletmedi Fehime. Rahmi'nin suskunluğundan yüreklenmiş gibi ekledi yavaşça,

— Biliyorum siz inanmazsınız. Merdivenköy'de bir hoca var...

Rahmi'nin tutamayıp gülmeye başlamasıyla bozularak duraladı. Toparlandı.

— Korkmasam söyleyecektim. Kızarsın diye...

— Kızardım Fehimeciğim. İyi ettin söylemediğine. Hiç söyleme!

Bir şeyler daha diyecekti, vazgeçti. Takarsam çok iş çıkaracak bu kadın bana. Yanında biraz sonra dalıp giden Fehime'nin son günlerin kaygısı içinde iyice süzülmüş yüzüne baktı. Uyuyamayacaktı; kalksa mıydı? Evet, kalksa, şu yazıları bir güzel okusa iyi olacaktı. Sessizce kaydı yataktan, Fehime'nin uykusunu kollayarak yazıları çıkardı; kapıyı yavaşça açıp içeri odaya geçti. Her sözcük üzerinde durarak, inceler gibi okudu yazıları. Bir kez daha beğendi. O oğlanlar nesini beğenmemişlerdi bunun? Belli değil mi? Orak çekiçli kızıl bayrak altında işçi sınıfımızın devrimci kavgasında... Onu arıyor hergeleler! Çok söyledik onları oğlum! Siz ananızın karnındayken söyledik! Gene söyleyeceğiz, ama bugün değil. Kalktı. Karar vermişti birden. Sahir Hoca'ya gidecekti. Ona okutmayı aklına koymuştu zaten. Yalnız olduğunu söylemişti çocuklar. İnşallah kimse gelmemiştir. Yatak odasının kapısını aralayınca başını kaldırıp uykulu bakan Fehime'ye,

— Sahir Hoca'ya gidiyorum, dedi. Çamaşırı akşam çıkarırız, bekle beni.

Sokakta çevresine bakındı; kimseler yoktu pek. Çoktandır gizli çalışmıyoruz; iyice unutmuşuz. Nerdeyse belli edeceğim! Sahir Hocaların kapısını çalarken de kolladı çevreyi. Tatlı bir sonbahar günü bizim mahallenin. İkileyince açıldı kapı. Pek sevinmiş göründü Sahir Hoca,

— İnanmayacaksın ya, ben de size mi gitsem diye geçiriyordum içimden, dedi. Ne iyi ettin...

Gerçekten iyi etmişti. Ev boştu; baş başa konuşabileceklerdi burda. Elindeki çeviriyi bitirmiş Sahir Hoca da. Biraz kestirmiş. Tam gözlerini açtığında kapı çalınmış. Oturma odasına geçtiler. Rahmi her vakitki koltuğuna oturdu.

— Çay?

— Çok içtim, dedi. Sağ ol. Otur da biraz konuşalım.

— Konuşalım, dedi, karşıki divana yerleşen Sahir Hoca. Benim de soracaklarım var sana.

Soracakları mı varmış?

— Sor bakalım!

Önemli bir şey söyleyeceğinde yaptığı gibi, durup gözlerini dikti bir süre,

— Sizinkiler işe girişmişler, dedi. Bu sabah bir yazı getirdi Turgut. Hani şu, bir ara içeri aldılar dedimdi, bizim gazetede.

Anladım gibisine başını salladı Rahmi.

— Bilmem sen söyler misin bize; onu soracaktım.

— Nasıl yazı?

— Partinin Dilekleri ve Görüşleri mi, Görüşleri ve Dilekleri mi, öyle bir şey. Biraz kendine yontuyor ama, aklı başında bir yazı.

Evet, o yazıydı. Sevindi Rahmi. Onun göstermesine gerek kalmamıştı.

— E, ne diyor?

— Hepimizin dediğini diyor, bir anlamda.

— Kendine yontuyor, dediğin.

— İki sözünden biri, Sovyetler Birliği...

Güldü Rahmi,

— O değil de sen kendine yontuyorsun galiba Hocam, dedi. Troçkist damarın kabarmış gene!

Dik dik baktı; gözlüklerini çıkarıp gözlerini ovuşturdu Sahir Hoca,

— Sen kavgaya gelmişsin, anlıyorum, dedi. Varım!

Kalktı,

— Dur, önce bir çay koyayım, dedi. Sen içmesen de ben içeceğim. Zorlu kavga çıkacak anlaşılan.

Mutfağa giden Sahir Hoca'nın ardından gülerek bakıyordu Rahmi.

— Ben seninle kavgaya girmem, dedi. Kavga edecek öyle çok kişi var ki ülkede...

Tam kapıdan çıkarken duralayıp döndü Sahir Hoca,

— Bak, sen de benim dediğimi diyorsun, dedi gözlerini dikerek. Algılama çabasındaki Rahmi'ye yardımcı oldu hemen,

— Kavga edilecek bir sürü herife karşı yalnız kalmak istemiyorsanız daha az sözünü edin şu Sovyetler'in!

Dönüp mutfağa gitti. Suskun kalmıştı Rahmi. Neyi, nasıl diyeceğini bulamamıştı pek. Sovyetler Birliği'nin adını anmaktan korkacak bir Komünist Partisi! Güldü.

Sahir Hoca dönüp yerine geçince,

— Ustacığım diye aldı hemen (Yakınlık duyduğunda kullanırdı bu sözcüğü). Ben sosyalistim. Lenin Komünizmi'ne bağlıyım. Stalin'e de düşmanlığım yok. Yobazlık, softalık diyoruz. Her yolun var yobazı, softası. Doğruları halka söylerken ille de Sovyetler'i övmenin ne yararı var? Sizinkiler propagandayı da bilmiyor!

Dayanamadı, birden kesti Rahmi,

— Aşırıya şimdi sen kaçıyorsun Hocam, dedi. Öylesine saldırılar oluyor ki Sovyetler'e, hele basında, sinsi açık; bir Komünist Partisi, o kadarcık da mı savunmasın? Kaldı ki, doğruları söylüyor, benim de gördüğüm, salt propaganda da değil.

Parti yayınını okuduğunu açıklamış oluyordu. Sessiz, dik dik baktı Sahir; kalkıp çalışma odasına gitti. Bir süre sonra elinde kâğıtlarla döndü.

— Bugünlüğüne bana bıraktı oğlan.

Rahmi'nin cebindekilerin benzeriydi kâğıtlar.

— Buyur!.. İsteklere girerken başlıyor daha: "TKP Sovyetler'le gerçek dostluk kurmak ister." Bilmeyen var sanki. Al! "... Sovyetler'le dost, gerçek bir halkçı hükümet işbaşına gelsin..." Dış siyaset: "Sovyetler'le işbirliği yapmak birinci şarttır!"

Yazıları divana bırakıp Rahmi'ye döndü.

— Siz böyle söyleyince bu iş olacak sanıyorsunuz galiba!..

Sinirli güldü. Rahmi de güldü.

— Söylemeden nasıl yapacağız Hocam? dedi. Bir Komünist Partisi bunu da söylemezse...

— Yapın da görelim!

Suskun bakıştılar bir.

— Tarihte ilk kez işçilerin, köylülerin kurup yaşattığı ülkeyi komünist partisi savunmayacak! Peki ne yapacak?

Sahir Hoca sinirli başını salladı,

— Kusura bakma, enayilik bu, dedi. Bir İngiliz yanlısının böyle kabaca iş yürüttüğünü göster bakalım. Alman yanlıları bile bizden daha akıllı şimdi.

"Bizden" sözcüğünü öyle doğal, öyle içten söylemesi hırçın konuşmanın yarattığı gerilimi dağıtmış gibiydi. Rahmi güldü gene.

— Başka, Hocam? dedi.

Sahir gene aldı kâğıtları, sayfaları gözden geçirirken,

— Daha bir şeyler var söylenecek, dedi. bizim savaşa girmememiz Sovyetler'in bizi korumasındanmış, falan filan... Sonra bu Almanlarla alışveriş sorunu. Yapmayıp da kimle yapacaklardı bilmem. Sovyetler alamaz bizim malları. Ötekiler de yanaşmıyorlar. Kalıyor Almanlar... Şimdi asıl kavga kromda biliyorsun!

Bilmiyordu, nerden bilecekti Rahmi! Türkiye'nin Almanya'yla tehlikeli biçimde büyüyen alışveriş bağımlılığı daha 36'larda, desantralizasyon günleri konuşmalarında kaygı konusu olmuştu Komintern'de. Üzerinde özellikle durulmuştu. Tam söze girecekti ki, elindeki kâğıtları katlarken,

— Onun dışında çok iyi yazılmış, dedi Sahir. Aslında, Türkiye'nin durumunu, sorunlarını incelemesi, vardığı sonuçlar, değindiklerinin dışındaki istekleri, siyasal, ekonomik, tek dereceli seçim istiyor filan, hepsi çok güzel. Biraz da onun için kızıyor insan.

Rahmi tutamamıştı; gülümseyerek,

— Yani siz, aptessiz namaz istiyorsunuz Hocam! dedi. Hani Bektaşi'nin kıldığı!

Kızmış gibi dik dik baktı Sahir Hoca,

— Aptesiniz var mı, yok mu kimse bilmez. Ama seccadeyi yukarıya doğru çevirip yayarsanız herkes görür. Siz gene, bildiğiniz gibi kılın bakalım!

— Biz namaz kılmıyoruz Hocam, dedi. Sovyetler Birliği ulusal bir devlet değil. Kimsenin seccade sermesini beklemez! Ne Almanya, ne Fransa orası. Bütün dünyadaki emekçi halkların ortak anavatanı Sovyetler Birliği bugün. Bizim görevimiz bu bilinci kazandırmak halkımıza. Başka nasıl yaparız?

Kalkmış, çaya bakmaya gidiyordu ki, gözlerini üstüne dikmiş Rahmi'ye dönüp bir baktı,

— Yapın da görelim! dedi.

Sahir çıkınca, keskin sözler ettiğini düşünüp sıkıldı biraz. Bununla da anlaşamazsak kimle anlaşırız bu ülkede? Elinde çaylarla gelince o da aldı çayı. Toz şekerleri de var bunların. Şekerli çayı sevseydi bari. Bulamayınca değerli oluyor.

— O çocuğa da söylediniz mi bunları?

Çayını yudumlarken anlamamış gibi baktı Sahir,

— Bu kâğıtları getiren. Turgut muydu?

— Haa, dedi Sahir. Yok daha konuşmadık. Bıraktı gitti.

— Konuş da gör, dedi Rahmi. Ona ne diyeceksin bakalım? Nasıl keskindirler...

— Sanmam!

Neyi sanmıyordu.

— Çok övücü konuştu o. İlk kez böyle somut gerçeklere dayalı, bağırıp çağırmadan doğrular anlatılıyor dedi. Marş söyler gibi değilmiş. Öyle bir şeyler dedi.

Oğlan bundan daha iyi anlamış, demek! Bana niye öyle konuştu peki? Ekledi Sahir,

— Kimileri beğenmemiş. Arkadaşları olmalı; onları eleştirdi.

Sabahki konuşmadan Turgut'un hiç de mutsuz ayrılmaması ordandı demek. Düşüncelerinin onayını aldı benden! Arkadaşlarını da söylemedi. Yanında tanık da, bizim Kemal var. O oğlan da hiç konuşmaz. Keskin olan odur asıl. Belki de onun düşüncelerini yansıttı Turgut! Öyleyse, gerçekten beğenilesi, ince yanları var oğlanın. Akıllı herif. Beni kışkırtıp konuşturdu; istediği de oydu demek. Vay hergele!

— Bak Ustam! Hitlercilik kaçınılmaz sonucuna gidiyor. Bizim hayvanların bile kafasına dank ediyor artık. Bizimki, geçende, Almanya'nın yenileceği anlaşılıyor, diyordu; Remzi Bey, bizim patron. Almanların kayıtsız, koşulsuz teslim olmaları için Kazablanka'da Roosevelt'le Churchill'in aldığı karar yukarkilerin sakızını boka düşürdü. İki taraf Sovyetler'in sırtında uyuşacaklardı, bunların gördüğü düş. Anladılar bu yolun çıkmazlığını.

Sözü nereye getirecek diye bakıyordu Rahmi.

— Dünya kapitalizmini bunlar koruyacak komünizmden! Kimse yemedi bunu. Ne halt edeceklerini bilmiyorlar şimdi. Korkuyla bekliyorlar. Bu ne demektir, biliyor musun?

Gözlerini dikip söyleyeceği sözlerin altını çiziyor gibi baktı bir süre,

— Acısını bizden çıkaracaklar demektir. Ellerine bir geçirdiler mi, yapmayacaklarını komazlar!

Bu çok önemli uyarısının sindirilmesini bekler gibi suskun bakan Sahir Hoca'ya ne desindi şimdi?

— Yapmadıklarını komadıkları gün mü oldu ki, Hocam? dedi. Doğrusunuz, uyanık olmak gerek. Halka doğruları söylemenin cezası büyük bizde. Ne yapalım? Oyunun kuralı bu!

— Oyunun temel kuralı, halkı ürkütmemek, yanına almak, Rahmi Usta, dedi Sahir. Hiç değilse yakın çevreyi!

İçinde kaskatı bir şey düğümlendi Rahmi'nin. Yutkunup sustu. Biz bunları bilmiyoruz değil mi Hocam? Kavga günü değil bugün! Kalktı.

Rahmi Usta gittikten sonra akşam karanlığındaki odada bir süre dalgın kaldı Sahir Hoca. Neydi bu adamla kendini ayıran çizgi? Kendisinin daha okumuş biri olması mıydı? Sırasında, ağzını açık bırakan sözler duyuyordu Rahmi'den. Kaç aydınımız bilir bunları? Lisede öğretmen odasındaki konuşmaları, konuşanların cılız kişiliğini, abuk sabuk sözlerini, her tanıklığında patlayacak gibi olduğu düşünce yoksulluğunu anımsamasa belki de Rahmi'ye böylesine bağlanmayacaktı. Uygun düşseydi de Reşat'ı tanısaydı bir de. Doktor Şefik Hüsnü'yü, Doktor Hikmet'i, Nâzım Hikmet'i nerden tanıyacaksın? Yüklemişler adamlara on beş, otuz yılı. Reşat da Suriye'de diyorlar. Peki, bugün TKP'yi çalıştıranlar kimler? Şefik Hüsnü, Zeki Baştımar filan olmalı. Ankaralılar da pek bağlıydılar Zeki'ye. Başka birileri de vardır. Rahmi, olsa da söylemez ya; içindedir. Konuşmasından belli değil mi? Troçkist diye takılır; aydın der, gizli küçümsemeyle. Temelde ortak benimsediklerimiz ayrılmamızı da önlüyor, tam birleşmemizi de. Troçkist değilim; o da inanarak demiyor ya. Aynı ayrılık, bu oğlanla, Turgut'la da var aramızda. Ben kendimi komünist saysam da, onlar saymayacak beni. Saymasınlar. Böyle daha iyi belki de. Nasıl benzer yanları var şu Rahmi Usta'yla Turgut'un! Var kimi benzer yanları ya, bundaki bilgi, olgunluk nerde o oğlanda? Zeki, coşkulu, dürüst çocuk Turgut; Nedret de seviyor. Nedret'in

sevgisi Serpil'den, daha çok. Hep kız istedi, oğlan oldu. O duyguyla sarıldı bu kıza. Kız da nasıl sessiz! Sorun çıkar mı dedikdi ya, öyle kolay uyum sağladı ki. "Ağbi ağbi!" diye peşlerinden ayrılmıyor bizimkilerin. Anneleri kardeş getirdi diye onlar da pek sevinçli. Daha çok da Özgür. Büyük oğlan biraz uzak bakıyor. Erkek damarı araya fit sokmaya başlamış olmalı. Özgür'ün, "Bu kızı kim doğurdu anne?" deyişine pek gülmüştü Nedret. Şadan, "Biraz tutmamız gerek bu kadını hastanede" demiş ablası için. Turgut ortalıkta kalıvermişti kızla; çocuğu konuk etmek kime düşerdi? Hemen getir dedik. Götür, denmez. İvedi bir durum yok ya daha; çok uzarsa... Yaz geçti işte. Turgut da biliyor bunu. Çözüm bulamıyor. Bulması kolay da değil. Babası duysun da istemiyor, kızın. Her türlü pisliğe kalkışabilirmiş! Yatılı okulu düşündü bir ara; parası nerde? Biz de düşünür olduk. Kendi derdimiz yetmiyor, bir de bunlar çıktı başımıza! Yakınlarımızın yüküne yardımcı olmak insan olmamızın bir parçası; içimden duyuyorum onu ben de. İnsan yükü de ağır. Sesler vardı kapıda. Geldiler. Kalkıp elektriği yaktı. Nedret bir şeyler söylüyor, çocuklar gülüyorlardı. Açmaya çalıştığı kapıdaki anahtarla ilgili olmalı. Şu kadın bir melek. Biz de şeytan değiliz. Kapı açılır açılmaz saldırdı oğlanlar.

— Ay çok yoruldum, dedi Nedret. Merhaba. Ne o, durgunsun?

— Yoo... Nasıl büyükbaba?

— Maşallahı var. Kanun çaldı bize.

Güldü.

— Çok selam söyledi. Bekliyor seni.

Mantosunu asarken,

— Mutfağa girmeli, dedi. Hepsi aç kurt bunların.

Yatak odasına gitti çabucak. Mızmızlıkla fotin bağlarını çözmeye çalışan Serpil'in saçlarını okşadı Sahir,

— İyi gezdiniz mi kızım? dedi gülümseyerek.

Çekingen bir gülümsemeyle başını salladı kız da.

— Film güzel miydi?

— Hım... Çok güldük...

Soyunmuş mutfağa giderken,

— Hadi kızım, sen de ellerini yıka, bana yardıma gel, dedi Nedret.

Gülerek gizlice göz kırptı Sahir'e. Odasına geçti Sahir. Evin çoluklu çocuklu kalabalık olmasının tatsızlığı; sevişemiyorsun içinden

gelse de. Fransızlar öpüşür çocuklarının yanında, filmlerdeki gibi; bizde o da olmaz. Nedret'i yüreğine sokar gibi öpmek, sere serpe sevişmek geliyordu içinden. Cinselliğin ötesinde bir duyguyla esrik gibiydi. Kızıyordu Nedret'e de; o niye duymuyordu böyle bir isteği? Duysa ne olacak? Yemek yiyeceğiz, gece olacak, çocuklar yatacak. Biz de odamıza çekilince... Bin yıl geçtikten sonra yani! Çocuklarıyla tek odada yatan Balkanlı köylünün fıkrası geçti içinden, güldü. Anasının gözü bir gazeteci, Muharrem anlatmıştı geçende. Küçük oğlan, gece yarısı korku içinde ağbisini uyandırıp, "Aga be, babam anamızı buğıyera!" demiş. Uyku sersemi ağbi bir bakmış, "Ne buğıyera be; sikiyera...." demiş, vurmuş kafayı yastığa. Sakla istediğin kadar, herkes öğreniyor sonunda ne yaptığını! Eskiden Karagöz oyunlarında o işi açık açık gösterirlermiş. Çüklü Karagöz suretleri var. Montaigne, gözünüzde pek büyüttüğünüz birini o durumda düşünün, der. Gerçekten, ne durumdur ya! Ne durumu yani? Doğal bir olay işte! Gözünde büyüten de biziz, alçaltan da. Oturup masadaki çevirileri bir daha gözden geçirdi; iyi buldu. Bir yere virgül koydu; o kadar. Yemeğe çağırıyorlardı. Çocuklar sabırsızlıkla bekliyorlardı, masaya gittiğinde.

— Bu ne? diyordu Nedret duvar dibinde duran küçük bir tenekeyi göstererek.

— Üzüm pekmeziymiş, dedi Sahir. Turgut getirdi sabah.

— Turgut Bey mi geldi?

Nedret'in "Bey" sözüne takılır gibi bastırarak yanıtladı,

— Evet, Turgut Bey geldi.

Serpil'deki tepkisizliğe de takılmıştı. hiç ilgilenmiyor gibi bu kız çevresiyle. Görünür bir sevgisi yok dayısına. Annesini de unuttu gibi. Garip bir kız bu.

— Serpil'in de bir paketi var içinde. Ona da bir şeyler getirmiş dayısı. Giysiler filan...

Duymuyor gibiydi Serpil; sessizce çorbasını içiyordu ağır ağır. Yalnız oğlanlar, üzüm pekmezini duyunca, istekle baktılar tenekeye.

— Ne bakıyorsunuz? diye takıldı Sahir. Size değil o, Serpil'e geldi!

Başlarını tabaklarına çevirdiler inanmış gibi. Yalnız Özgür,

— Serpil onu on yılda yiyemez, diye mırıldandı kendi kendine söylenir gibi.

Gülmeye başladılar.

— E artık kardeşlerine de verir canım Serpil, dedi Nedret. Verirsin değil mi kızım?

Kız başını kaldırıp anlamamış gibi baktı bir, sonra yavaşça yüzünü buruşturdu,

— Ben pekmez yemem, dedi.

Kimsenin bir şey demesine kalmadan Özgür, bilgiçlikle söyleniverdi gene,

— Ben demedim mi?

Sahir, Nedret gülüyorlardı. Yarın alınacak, tahinle karıştırıp yeme önerisini hiç iyi karşılamadı çocuklar. Yemeğin sonunda Nedret'in, sarıp sarmalanmış kapağı epey zorlanarak açıp tabaklarına koyduğu pekmezi oğlanlar hemen temizleyiverdiler. Serpil'e konan yarım kaşık da tabağa sıvaşıp kaldı. Masadan kalkılıp mutfakta bulaşık işi de bitirildikten sonra, çalışma odasında Sahir'le karşılıklı oturduklarında Nedret, kızın yemek yememesi konusunda kaygılarından açınca,

— Biraz garip bir çocuk bu, dedi Sahir. Hep içine atıyor gibi. Annesini de hiç sormuyor değil mi?

Sormuyordu. O minicik dünyasında ne fırtınalar vardı kim bilir?

— Başkasının çocuğunun sorumluluğunu yüklenmek çok ağır, dedi Nedret. Ödüm kopuyor biraz öksürse.

Bu işten bir an önce kurtulmak, ikisinin de içinde dolaşan, dile getirmekten çekindikleri istekleriydi. Sahir çekmeceden çıkardığı kâğıtları Nedret'e uzatırken,

— Bak, dedi, Turgut Bey bize de bu pekmezi getirmiş.

Nedret kâğıtları aldı,

— Ne bunlar? dedi.

— Oku!..

Baştaki TKP yazısını görünce biraz şaşkın baktı Sahir'e. İlgiyle okumaya başladı. Heyecanlanmış gibiydi, kaldırdı başını yine,

— Nerden bulmuş bunu? dedi.

Birden geliveren bu safça soru gülümsetti Sahir'i,

— Sokakta!

Nedret'in kuşkulu bakışıyla daha da gülümseyerek,

— Ne bileyim? dedi. Oku da konuşalım.

Karısının ilk kez yüz yüze geldiği bu tür bir yazıyı okuyuşundaki

ivecen ilgi Sahir'i de heyecanlandırmıştı sanki. Çocukların odasına gitti kalkıp. İki kardeş, sık oynadıkları, kâğıt üstünde torpil oyununa dalmışlardı. Tuğrul, Özgür'ün iki gemisini batırmış, küçük oğlan mızıklanma sınırındaydı. Kız da sessiz seyirci; her vakit olduğu gibi.

— Hadi biz de kâğıttan kuş yapalım seninle.

Kızdan çok oğlanları sevindirdi öneri. Babalarının, kâğıtları katlayarak yaptığı kuşları fırlatıp uçurmaya bayılıyorlardı. Ancak, gürültü oluyor; aşağı kattakiler kızar diye, geceleri bu oyunu yasaklamıştı Nedret. Sahir anımsayıp duralayınca yemin etti Tuğrul; evde yoklarmış Necip Amcalar; Şehzadebaşı'na tiyatroya gitmişler bu gece. Kâğıttan kuşları yarıştırmaya daldıkları bir sıra telefon sesiyle yüreği cız etti Sahir'in. Gazetedense. Oyunu çocuklara bırakıp çıktı. Nedret kapatıyordu telefonu.

— Nurettin Beyler Çarşamba akşamı yemeğe bekliyorlarmış bizi. Sahir'le konuşayım, dedim. Salı günü dersim var nasıl olsa.

Çabucak girdi çalışma odasına. Sahir de girdi peşi sıra. Masasına oturdu. Doktor Nurettin Bey, Nedret'in piyano öğrencisinin babasıydı. Sürgündeki bir Kürt aileydi bunlar. Birkaç kez Sahir'le görüşmek isteğini bildirmişti Doktor, Nedret'e. Bir biçimine getirip atlatmıştı. şimdi ne demeliydi? Daha toparlayamamıştı ki, Nedret okumayı bitirdiği kâğıtları düzeltip katlayarak masanın üstüne koydu,

— Ne diyorsun? dedi.

— Bilmem, dedi Sahir. Sen ne diyorsun? Gidelim istersen.

— Olur, gideriz. Ben bunu soruyorum.

Kâğıtları gösteriyordu. Uzanıp aldı Sahir, sayfaları şöyle bir gözden geçirir gibi baktı,

— Aslında doğru şeyler, dedi. Bizim gazetede olmaz ya, *Tan*'da çıkıyor benzeri yazılar. Bunlar, Sovyetler diyorlar açıkça. Rahmi Usta geldi bugün, ona da söyledim; bu kadar Sovyet yanlısı görünmek doğru mu bugün?

Sustu. Yanıt bekler gibi Nedret'e bakıyordu.

— O ne diyor?

— Ne diyecek? Bana Troçkist diyor!

Kapının ziliyle irkilir gibi kâğıtlara baktı Nedret.

— Turgut olabilir, dedi Sahir. Akşam uğrar alırım belki demişti bunları.

Gene de kitap rafındaki arkalarda bir yere tıkıştırdı kâğıtları çabucak. Nedret kapıya gitmişti. Kulak verdi dışarıya, Turgut'un sesini duyunca rahatladı. Sevinçli sesleri geliyordu çocukların. Turgut Ağbi'yi seviyorlardı ya, bir şeyler getirmiş olmalıydı; onun paylaşma sevincine benziyordu. Serpil için para verme önerisi ayıplanır biçimde geri çevrilince, Turgut çocuklara eli boş gelmemekle yükümlü sayıyor gibiydi kendini. Sıcak, sevimli oğlan aslında. Yol yordam da biliyor. Ne yapsın. Var mı başka umarımız? Dayanacağız. Nedret göründü kapıda,

— İçerde oturalım istersen, dedi. Çocukların uyuduğu yok. Oturma odasındaki divanda yatırıyorlardı Serpil'i; evde en uygun orasını bulmuşlardı. Kâğıtları sakladığı yerden çıkarıp oturma odasına geçti Sahir.

— Merhaba Ağbi, rahatsız ettim!

El sıkışıp oturdular.

— İyi ettin! dedi Sahir bir gülümseyişle. Bekliyordum...

Gündüz Rahmi Usta'nın oturduğu koltuğa yaslanmış Turgut'a baktı. Yakışmış! Söyleyeyim mi burası Rahmi Usta'nın yeri diye?

— Okudum, dedi, kâğıtları Turgut'a uzatırken.

— E, ne diyorsunuz Ağbi?

Sessiz bakıştılar bir an.

— Yakalanmayın, derim!

Başını salladı Turgut,

— Elimizden geldiğince uyanığız, dedi. Ama...

Bir şey olursa da ne yapalım? gibisine ellerini iki yana açtı, umarsızlığını bildirir gibi gülümseyerek. Aynı alaylı gülümsemeyle ekledi,

— Postadan çıktı!..

— Zor anlatırsın! İş oraya gelmesin!

Turgut'un, gözünü üstüne dikmiş, ağzından çıkacak sözü kollayan dimdik bakışıyla içinde kıpır kıpır büyüyen bir mutluluk duyumsuyordu. Şu genç adamın inandığı, bağlandığı şeyleri bölüşmekle ışıklı bir pencere açılıyordu yüreğinde. Yavaşça odaya girip yandaki sandalyeye ilişen karısına baktı. Bu tehlikeli işe onun da karışmasının doğru olup olmayacağını geçirdi içinden. Ne desindi; sen çık, biz erkek erkeğe konuşacağız mı diyecekti? Söylesem çok dinler de! Onun duyduğu ilgi hiç de benden eksik değil.

— Bunu mu yumuşak buluyor demiştin, kimileri?

Bir an sustuktan sonra,

— Siz sert mi buldunuz? dedi Turgut.

— Yo, dedi Sahir. Ne sert, ne yumuşak buldum. Çok aklı başında yerleri var. Ama her şeyi Sovyetler'e bağlaması...

Sustu bir an, uygun sözcüğü düşünüyor gibi, olumsuzlukla iki yana salladı başını,

— Bana biraz...

Gene durdu bir, sonra ekledi yavaşça,

— ... Aşırı geliyor...

— Nesi aşırı?

Hiç ara vermeden soruvermişti Turgut. Nesini aşırı bulduğunu Sahir anlatmaya koyulunca yüzü yavaş yavaş değişmeye başlamıştı Turgut'un. Sonunda dayanamamış gibi,

— Ama Ağbi, dedi. Sovyetler Birliği'ne bağlanmayıp da kime bağlanacağız; hele böyle bir günde. Bunu da yapmazsa bir Komünist Partisi.

Durdu bir, tutamamış gibi ekledi,

— Doğrusu, hiç aklıma gelmedi buraya dokunacağınız.

Oğlanın tepkisi hemen de aynıyla Rahmi! Bu "Troçkist" demedi. İçinden diyordur!

— Bunu tartışmayalım, dedi Sahir. Ben Sovyetler'e düşman değilim. Ama biraz ayrı düşünüyorum.

— Estağfurullah Ağbi. Sizi Sovyet düşmanı diye düşünür müyüm?

— Boş ver dedi. Zaten bugün Rahmi Usta'yla dalaşıyorduk nerdeyse. Seninle de kapışmayalım şimdi! Şunu anladım ki ben sizden ayrı düşünüyorum.

Oyuna döndürür gibi alaylı abartarak ekledi,

— Üstüme de varmayın!..

Güldü Turgut. Nedret de gülüyordu. Çocukların gürültüsü artmıştı içerde. Nedret kalkarken,

— Çay koyayım mı? dedi.

— Soruyorsun!

Turgut ses çıkarmadı. Oturmanın uzamasını istediği belliydi.

— Söyledi mi? dedi. Bu sabah sizden çıkınca Kemal'e rastladım. Rahmi Ağbilerin akrabası oluyor. Onunla gittik, oturduk biraz. İlk kez gördüm Rahmi Usta'yı ben de.

— Sözünü etmedi, dedi Sahir. Söyler mi? Gizlicilikte usta olmuş onlar!

Gülüştüler.

— Bak Turgutçuğum, dedi Sahir. Ben de inanıyorum bir şeyler yapmanın gereğine. Ama, ne yapmak gerekir, onu kestiremiyorum. Açık söylüyorum; korkuyorum. Kimseyi inandıramam belki, korkum tek bir şeyden benim.

Durup, kendini kımıldamadan dinleyen Turgut'a baktı bir süre; altını çizer gibi,

— Yanlış yapmaktan, dedi. Derseniz ki, sen aslında korkuyorsun da, bunu öne sürüyorsun; ona da bir şey diyemem. Olduğumdan başka türlü görünmek istemem. Küçük burjuvaymışım; öyle diyor bana Rahmi Usta,

Sinirlice bir gülümsemeyle,

— Eh, büyük burjuva olacak değildik ya, dedi.

Turgut da gülümsedi.

— Bana güven gösterdin, sağ ol, diye aldı gene Sahir. Yalnız, sakın böyle şeyleri gazeteye getirme. Heriflerin gözü üstümüzde, bilesin!

— Biliyorum Ağbi...

— Onun dışında... Akıllıca saptanmış durum. Kim yazdıysa? Vallaa...

Düşünür gibi durdu bir, yavaştan aldı gene,

— Halk acınacak koşullar içinde. Savaş var deyip uyutuyorlar milleti. Hele şu son bir yıldır soygun, vurgun gırla. Halk perişan. Ama örgütsüz. Hırsızlarla ortaklarının eline kalmış ülke. Aydınlar dersen, herkes kendi dümeninde. Zaten aydın denecek kaç kişi var ya...

Çizdiği kara tabloyla bunalmış gibi duraladı.

— Biraz vicdanı olan, sorumluluktan kaçamaz böyle bir ülkede. Ama... Ne yapmak gerek? Görünenlerin ötesinde, gizli bağlarla dolam dolam sarıp sarmalamışlar. Nedir doğrusu? Yolu nasıl bulacağız?

Sinirli bir gülümsemeyle bir iki kımıldadı Turgut,

— Kusura bakma Ağbi, dedi. İşler o kadar da gizemli değil gibi geliyor. Siz felsefeyle uğraşıyorsunuz. Derinini düşünüyorsunuz belki. Biz onları göremeyebiliriz. Ama, ortada öyle şeyler var ki... Açık seçik. Siz de diyorsunuz: Ülke soyuluyor, halk eziliyor. Yapılacak şey de...

Sahir kesti yavaşça,

— Bunları yaymak!..

Yazıları diyordu. Tökezler gibi olmuştu Turgut,

— Yani, dedi, başka ne yapılır, bilmiyorum ama, bir yol bu. Uyuyorsa uyandıracaksın halkı...

— Uyanır mı acaba? Yanlış anlama! Bunlarla uyanır mı acaba?

Bakışındaki küçümsemeyi sezinlemiş gibi gözlerini Turgut'a dikti Sahir,

— Ya uyandırmaya kalkanlar uyuyorlarsa? dedi.

Güldü Turgut.

— Bu kadar bomba sesine uyunur mu bu dünyada Ağbi? dedi. Ashabıkehf'in mağarasında ancak yedi kişi varmış! O mağara da kalmadı.

— Daha çok mağaralar var dünyada! Hem de yeni yeni mağaralar!

Şakalıca çatışma içinde, saldıranla saldırılan birbirine karışmıştı. Nedret'in çaylarla girmesiyle aralandı konuşma. Çayları alırlarken Sahir, kendi kendine söylenir gibi yavaşça ekledi,

— İnsanoğlu olduğu sürece mağarası da olacak galiba!

Ses çıkarmadı Turgut. Nedret de çayını alıp yerine geçerken kocasının sözlerini çözmeye çalışır gibi bir ona, bir ötekine bakıyordu.

— Siz de okudunuz mu Nedret Abla? Siz ne diyorsunuz?

Turgut'un Nedret'i karıştırmasını hiç de iyi karşılamamıştı Sahir. Belli etmemeliydi. Soruyu beklemiyordu Nedret. Kızarır gibi gülümseyerek,

— Ha, gördüm şöyle bir, dedi. Valla, benim pek aklım ermez bu işlere Turgut Bey. Sahir'le konuşmadık. Bilmem, o ne diyor?

Yanıt, içinden sevindirmişti Sahir'i. Bağlayıcı bir söz etmemişti Nedret. Okudum bile dememişti. Ne cin kızdır şu! Öyle bir aklı erer ki, seni pabucundan çıkarır Turgut Bey oğlumuz! Sahir'e bakıyorlardı.

— Benim de pek ermiyor galiba Nedretçiğim, dedi Sahir gülerek. Biraz karışık bu işler!

İsteksizce gülümsedi Turgut da. Sessizce çaylarını yudumladılar bir süre. Söze girmeye kimse istekli görünmüyordu. Soğuk boşluğu bir doldurma yükümlülüğünün kendisinde olduğunu anımsamış gibi,

— Bir de şuna takılıyorum, dedi Sahir. Durdular durdular da niye şimdi kalkıştılar bu işe? Kimdirler, nedirler, ne isterler?

Bir an durup yineledi bastırarak,

— Hem, niye şimdi? Bugüne dek nerdeydi bu TKP?

Soru Turgut'u kışkırtmış gibiydi.

— Onda haklısınız Ağbi, dedi. Onu biz de soruyoruz. Yanıtını veren yok. Bizden bir şeyleri saklıyorlar mıdır, nedir?

İkircikli bir duralamadan sonra,

— Rahmi Usta'ya sordum bu sabah, dedi. Desantralizasyon kararı almış Komintern, TKP için. Böyle bir şey duyduk. Herkes bir türlü söz ediyor. Nedir bu? dedim. Yanıtlamadı.

Gülümseyerek ekledi,

— Ne yapacaksınız? Her işin başında gizlilik var. Konspirasyon!

Kırık dökük duyduğu şeyler heyecan verici olmuştu Sahir için. Bu oğlan epey şeyler biliyordu. Biraz daha bozdursam mı şuna konspirasyonu?

— Komintern kapandı, dedi. Aldıkları, neyse o karar, bitti demek böylece... O zaman...

Sinirli biçimde kesti Turgut,

— Komintern'in bittiğine inanılır mı Ağbi, dedi. Sovyetler Birliği varken. Bugünkü politik koşullarda kapattık dediler. Burjuvazi bitti mi ki, Komintern bitsin? Koskoca emperyalist dünya var daha. Alman faşizmi süpürülsün; yarın daha ne oyunlar çıkaracaklar kim bilir? İmparatorluğumuzu yok etmeye gelmedim diyor Churchill. Boşuna demiyor ya..

Bunlara ne demeliydi? Kestiremiyordu Sahir. Aranıyordu ki Turgut aldı gene,

— Bunca yıl buralardaydı Reşat Fuat. Bir yaptıkları, *Yeni Edebiyat*'ı çıkarmak. İyi; ona da bir şey demedik ama... Daha uygun değil miydi o zaman, bir işler yapmak için? Şimdi, askerden kaç gel; ordu peşine düşmüş arıyor; polis arıyor...

İçinde sevinç gezindi Sahir'in; bir gerçeği öğrenmişti. Demek Reşat Fuat var bu işin başında. Güven duymak için bir neden! Niye? Çok mu tanıyorsun Reşat Fuat'ı? Suriye'ye kaçtığına inandırdılardı. İnanan yalnız ben değilimdir, inşallah, polis de yutmuştur!

— Neyse, bu da bir şeydir Ağbi, dedi Turgut. Başlasın da...

Gözleri Turgut'ta sessizce dinleyen karısına takıldı Sahir. Bu ne düşünüyor acaba? Uzun uzun konuşmak istiyordu Nedret'le. Turgut gitse de...

— Sen Mihri Belli'yi tanıdın mı?

— Uzaktan gördüm bir kez. Bizim yokuştan iniyordu, yanında birisi; Selami gösterdi. *Tan*'da çalışırkenden tanıyor. Amerika'dan gelmiş. Yedi dil biliyormuş... Niye sordunuz?

Güldü Sahir,

— Yedi dil mi biliyormuş? dedi. İngilizcesi, Fransızcası var. Söylence oluyor demek adam! Yedi, kutsal sayısına bağlamışlar!

— Siz tanıdınız mı?

— Tanıştık, dedi Sahir. Bizim Ankaralılar var. Yemeğe gittik geçende, onlar tanıttı. Şimdi anımsıyorum. Yemekte bu konulara değindi Mihri, hemen de tıpkısıydı söyledikleri.

Turgut, üstünlükle dikelir gibi oldu. İkircikli kaldı bir; tutamadı,

— Başka nasıl olacaktı? dedi gülümseyerek. Bildiğim, partili Mihri Belli.

— Ben de onu diyecektim. Demek...

Durup kaldı bir süre,

— Sovyetler'den hiç söz etmedi ama, dedi.

— Söz oraya gelmemiştir...

— Evet, gelmedi. Gelmesine gerek yok demek.

Bir şeyler diyecek oldu, yutkunup sustu Turgut.

— Sana, bana gerekli olmayabilir Sahiriçiğim. Yalnız bizler için yazılmıyor ki... böyle şeyler.

Nedret'in, hiç beklemediği anda, hiç beklemediği sözleriyle afallar gibi oldu Sahir. Turgut'un gözlerindeki mutlu parıltıyı görünce de kötü biçimde bozulmaya döndü şaşkınlığı. Toparlandı hemen,

— Sıradan bir bildiri değil ki bu Nedretçiğim, dedi; temel ilkeler. Yani, yolunu çiziyor devrimcilerin. Herkes buna dayandıracak, buna göre sürdürecek çabasını, çalışmasını. Evet, doğru diyorsun; yalnız

bizler için yazılmıyor. Bizler gene biliriz, iyi kötü, neyin nerde kullanılacağını. Mihri'yi de onun için dedim ya, nasıl akıllıca konuştu o gün. Sıradan kişinin ağzında kaba bir Rus yanlılığı olup çıkar şu yazılmışlar. Pompalanıp duran Moskof düşmanlığı ortasında, halkın önünde zibidi gibi kalır adam. Hırsızına, soyguncusuna, faşistine de bayram. Beklediği bu değil mi onların?

Savının doğruluğuna güveni artmış gibi bakındı; aldı gene,

— Sovyetler'le dostluk, yakınlık benim de istediğim bir şey; ama biçemi bu değil. Anlatamıyorum...

— Çok iyi anlatıyorsunuz da Ağbi, bağışlayın; Sovyetler'le uzak görüntü vermenin yararını biraz abartıyorsunuz gibi. Sonra, o sıradan kişi dediğimiz işçiler filan, yeri geldi mi konuşmasını bizlerden daha iyi kıvırıyorlar.

Turgut'un yarı şakaya vurmuş, gülümseyerek biraz da taşlar gibi söylediği sözler Sahir'i kızdırdı kızdıracaktı. Hele Nedret'in de gülümseyerek baktığını görünce saklayamadı,

— Abartma, bu işte Turgut Bey! dedi yüksekten, tersler gibi. Hangi işçiymiş o, bu konuyu bizden daha iyi konuşup anlatacak? Göster de elini ayağını öpeyim ben o işçinin! Romantiklik bu oğlum, başka bir şey değil. Senin işçin köylülükten kurtulamamış, horul horul uyuyor daha; dünyadan habersiz. Üç beş kişi vardır belki, TKP çevresinde; göstermelik!

Çöken soğuk sessizliği kesmek ister gibi kalktı Nedret,

— Çaylarınızı yenileyeyim, diye boşalmış bardaklara uzandı. Kalkmaya doğruldu Turgut,

— Sağ olun Nedret Abla, dedi. Geç oldu.

Düşen ısıyı yükseltme çabasıyla gülümseyerek,

— Sahir Ağbi'yle şimdi bir dalarsak sabahı ederiz sonra!

Kalkmıştı. Sahir de kalktı sessizce. Kapıya yürürlerken durdu, Turgut'a baktı bir süre,

— Neyse, dedi.

Ekledi yavaşça,

— Tatar Nafiz'e uyanık ol!

Turgut'un yanıt vermesine kalmadan gazetede, yarınki işlere geçip, bir iki anımsatmada bulundu. Klişeler bozukmuş. Düzeltmeye yeni biri gelecekmiş *Son Posta*'dan. Dizi yazıyı dördüncü sayfaya ko-

yacaklarmış... Nedret çocuklara gitmişti. Biraz sonra hep birlikte hole, kapının ağzına doluştular. Turgut'u, çoluk çocuk gürültüsüyle yolcu ettikten sonra odasına geçti Sahir. Canı sıkkındı. Nedenini tam bulamadığını düşünmek de sıkıyordu canını. Pek iyi biliyordu nedenini. Hem bilincindesin, hem de yadsımaya kalkacaksın! İlle de gizli bozulacağız! Söyleyiverince daha mı kötü olacak? Yatma hazırlığındaki çocukların sesleri geliyordu içerden. Nedret girdi, karşıdaki sedire oturup Sahir'e baktı,

— Yatalım mı biz de? dedi.

— Bilmem, dedi Sahir, saatine baktı.

— Ne o, sinirlenmiş gibisin.

— Yoo...

Kalktı. Salondan geçerken, "iyi geceler!" dedi divanda yatan Serpil'e. Kızın ne dediği duyulmadı. Nedret gidip okşadı, öptü Serpil'i. Tuvalete gidip dişlerini fırçalayarak yatak odasına geldiğinde eve sessizlik çökmüştü. Nedret de geldi ardı sıra. Kapıyı kapatıp sürgüledi. Soyunmuş, pijamalarını giyip giymemek arası bir sallantıda karısına bakıyordu. Sevişecekler miydi? Nedret'in yalancıktan bile olsa göstereceği en küçük isteksizlik belirtisinde çekip pijamalarını yatacaktı hemen. Nedret kapıyı sürgülediğine göre... Alıştı, her gece sürgülüyor artık. Oğlanların paldır kültür odaya dalmalarını önleyemedik. Bir sabah az kalsın öyle bir durumda yakalanıyorlardı ki... Tuvalet masasındaki aynada saçlarını açan Nedret'le göz göze geldiler. Gülümseyerek kalktı Nedret. Baş ucundaki lambayı yaktı; gidip düğmeyi çevirerek tavandan sarkan elektriği söndürdü. Yaklaşıp, yatağa girmiş kocasına baktı. Kombinezonunu, sutyenini çıkarıp yorganı aralayarak kayıverdi yatağın içine. Sahir'in, hemencecik saldırır gibi biraz da oyuna dökerek, orasına, burasına el atmalarına o kadar alışıktı ki, yanına uzanmış, sırtüstü, kımıldamadan yatan adamı yadırgadığı belliydi. Toparlanıp karısına döndü Sahir. Masa lambasından gelen ışığın alacasında gölgelenmiş yüzüne, o loşlukta bile ışıldayıp duran soluk mavi gözlerine baktı. Uzanıp öptü dudağının kıyısından.

— Neyin var senin Sahirciğim?

Yanıt vermeden sürdürdü öpücükleri. Başını çekip gözlerini üstüne dikti Nedret,

— Lütfen söyler misin, neyin var senin?

Durdu, gülümsemeye çalıştı karısına,

— Söylenecek bir şey olsa söylerim, dedi. Ne bileyim, biraz canım sıkkın işte. Çomaklayıp durma sen de!

Alaylıca söylemişti son tümceyi; aynı biçimde sürdürdü,

— ... Ne güzel bir işe girişmişiz şurda...

Eski Sahir benzeri hoyratlıkla göğsüne el attı karısının.

— Uff, deli!

— Şimdi de bunu beğendiremedik! Öyle akıllı bir işe koyuldum ki oysa...

Gülüyordu Nedret. Solukları birbirine karışırken fısıldadı,

— Senin her şeyin akıllıcadır, bir tanem benim.

Ortaklaşa esriklikle bitirdikleri sıcak şölenin üstüne konuşmak istediği kimi şeylere dokunmadan (konuşmak istemediği şeylerdi bunlar!),

— Yanlışlarla doğruları ayırmak kolay değil Nedretçiğim? diye şöyle bir değinmeyi düşünüyordu ki, günün yorgunluğundan pes düşmüş kadının, tartımlı bir solumayla uykuya geçtiğinin ayırdına vardı. Yanlışlara, kötülüklere hiçbir gün takılmamış birine nasıl anlatabilirdi niye üzüldüğünü? Saf bir yanı var bu kadının. Yapmacıksız, açıkyürekli. Fransızlar naif der. Fransız itliği biraz böne kaydırır anlamını, istedi mi. Neresi bön Nedret'in? Zeki. Alçakgönüllüğünden zekâsını hep gizli tutmaya çalışıyor sanki. Duygularıyla yaşıyor; tertemiz duygularıyla. Kirletmemeye titizlikle özen göstererek. Büyükbaba doğru görmüş; aslında sayılı bir piyanist, müzisyen olabilirdi. Sahir Bey'in karısı, müzik öğretmeni Nedret Günay oldu, ola ola. Konservatuvarı bitirince ilk konserini vermek için çalışmalara başlıyor. Her şey yolunda gibi görünürken her şey bozuluveriyor bir anda. Konser salonunu daha önce o tarih için bilmem kime kiralamışlar! Yeteneği çok tartışma götürür bir hanım konser veriyor o tarihte. Daha sonra da bir türlü salon bulunamıyor! Her yerde olabilen şeyler. Bizde de olmuş. Ama bu kızın, açık haksızlıkla elindeki olanağı kapan (döndürülen oyun daha sonra çıkıyor ortaya; bir cinsel ödeme karışmış işe) kadına karşı hiç tepki göstermemesi kolay rastlanır bir şey mi? Daha konservatuvardayken hiç çekemediği Nedret'in kuyusunu kazmaktan bir gün bile geri kalmadığını da her-

kes biliyor o kadının. Dişi Salieri diye adını bile çıkarmışlar. Sözü edilince kıpkırmızı oluyordu Nedret. "Beni gülünç ediyorlar," diyordu. "Ben Mozart değilim ki, Bedia (kızın adı) Salieri olsun." Durumundan yakınmamıştı hiçbir gün. Belki de o yüzden karasevdayla tutuldum bu kıza! Yanında belli belirsiz solumalarla sessizce yatan Nedret'e gülümseyerek baktı. Nasıl yapıdır şu insanoğlununki? Biraz önce ateşli öpücüklerle inleyip kıvranışını yadsır gibi yatan şu yaratığa bak! Her kımıldanışında hazza batan gövde, unutup gitmiş olup bitenleri! Eğilip şakağını, saçlarını yavaşça öptü Nedret'in. Uyumaya çalıştıkça uykusu kaçıyordu. TKP'nin bu çıkışı, Turgut'un da bulunmasıyla yaşamına şu ya da bu biçimde etki yapacakmış gibi bir duygu beliriyordu içinde. Ondan mı korkuyordu? Yo, korktuğu filan yoktu. İçindeki sevinçti tersine. Bizde de Komünist Partisi var; halka doğruları söylemek için işe başladı. Ben neresindeyim? Dışında. Bunu düşününce gerilir gibi oluyordu sinirleri. Niye içinde olamadığını biliyor, doğru buluyor; içinde olmadığı için sarsıcı biçimde bozuluyordu gene de. Marksist inançlarına karşın açıktaydı işte! Fransa'dayken sosyalistlerin pısırıklığına, ikiyüzlülüğüne ağız dolusu ne sövgüler etmişti bir günler. Gene de ederdi. Gerçek kavgayı komünistler yürütüyordu çünkü. Paul Vaillan Couturie'yi, Torez'i, Duclo'yu, Marty'yi dinlemişti. Barbusse'ün, Romain Rolland'ın konferanslarına gitmişti kaç kez. Salt gençlik heyecanı değildi yaşadığı; bugün de varolan inançlarıydı oralara koşturan. Peki, Türkiye'de niye kuramamıştı bu bağı? Evlenmek, çoluk çocuğa karışmış olmak mıydı engel? Yani, korkuyorum... da ondan; tutumları, söyleyip yazdıkları kimi şeyleri ters geliyor bana! Diyelim, gerçeğin küçük bir yanı bu; tümü olamaz; yaptığım eleştirilerin geçerli bir yanı yok mu? Fransa'da yürünen yol apaçık, ortada her şey; "Stalin!" diye bağırırken Paris Komünü'nün onurunu taşıyorlar. Sen de taşı! Taşıyorum ama, bir Fransız kadar değil! Nâzım da bize Şeyh Bedrettin'in onurunu kazandırmaya çalıştı. Yalnız o mu? Ya *Kuvayı Milliye*'yi, *Kurtuluş Savaşı*'nı? Dananın kuyruğu da orda kopuyor galiba. Nedret'le bunları konuşacaktık asıl. Odaya dalıp da kapıyı kapatınca hiç unutmadığımız işlere dalıp unuttuk her şeyi! Pat diye Turgut Bey'in yanına geçişinin üzerine konuşacaktı Nedret'le. İyi ki konuşmadım. Pat diye geçti de, ne söyledi kız? İlle de senin yanı başında olacak! Saçmaydı

ama. Yalnız bizim için yazılmıyormuş bunlar! Nasıl da bildin! İyi oldu ama bir bakıma; yanıtını verdim. Ee? Ne bileyim; belki alışık değilim; Nedret'in böyle bir çıkışı yadırgattı. Belki de Turgut'u savunur olması... Olabilir. Ne güzel uyuyor! Eğilip bir kez daha öpecekti Nedret'i. Yavaş yavaş ağırlaşan gözkapaklarının altında yitip gitti. Sabah, çocukların gürültüleriyle gözünü açtığında, geceki sorunları, bıraktığı yerde tümüyle bekliyor buldu. Güne başlarken dağıtmaya çalışınca sanki daha da üşüşüvermişlerdi başına. Biraz geç gitti gazeteye. Remzi Bey aramış. Bir şey de dememiş. Şaşırmadı değil; pek öyle aramaz da. Hafta başlarında gazeteye de gelmez. Yoksa, Turgut için... Ben de kuruntuya başladım artık. Ne diyecek Turgut için? Parti'ye girmiş, göz kulak ol! Güldü. Masasına oturmuş, sümen üstüne bırakılmış yazıları karıştırıyordu ki, telefon çaldı. Remzi Bey'di. Bugün saat dörtte Parti İl Merkezi'nde önemli bir toplantı varmış. Dün gece bildirmişler Remzi Bey'e. İçişleri Bakanı da gelecekmiş belki. Gazete adına Sahir Bey'in gitmesini istiyordu. Ne yanıt vereceğini bilemedi önce. İlk kez geliyordu böyle bir öneri Remzi Bey'den. Ne diyecekti? Olmaz diyecek değildi ya.

— Sabih Bey gitse acaba... dedi mırıldanır gibi.

— Ben sizden rica ediyorum.

Kesindi. "Peki" deyip kapattı telefonu. Fıkra yazarı Sabih Ertan'la aralarının son günlerde biraz soğuk olduğunu biliyordu, Remzi Bey'in. Sabih'in başka bir gazeteye geçeceği söylentileri de çıkmıştı. İş o yüzden bize düştü. Yoksa, Remzi Bey gitmedi mi, Sabih Bey'i yollardı böyle yerlere. Partiler arası olduk; gece TKP, gündüz Halk Partisi! İyi de, Sabih Bey'in bütün kızgınlığı şimdi bize dönecek. Yazılarını beğenmiyorum diye diş bileyip duruyordu zaten. Öyle bir söz de çıkmadı ağzımdan ya, çevrenin yaptığı gibi övgüde bulunmamam yetip artıyordu. Nasıl da tatsız, kokmaz bulaşmaz yazılar. Koksa daha mı iyiydi; Peyami gibi. Bu görevlendirmede bit yeniği olup olmadığı bir kez daha geçti içinden, bir yere varamadı. Doğru muydu gitmesi? Doğrusu, eğrisi mi vardı bunun? İşi gereği gidecekti. Genellikle yarı gizlilik içinde, güvenilir seçkinliklerle yapılıyordu bu konuşmalar. Biz de katılmış olduk "güvenilir seçkinler" arasına! Ağrına gidiyordu içten içe. Biraz sonra, çocuksu buldu bu duygusunu. Ne var ağrına gidecek? Kötü mü, gözlem olanağı sağlıyor. Belki de,

ben onlar için gözlem konusu olacağım! Gözlemlemedikleri gün var da! İçerden Turgut'un sesi geliyordu. Gene bağıra çağıra bir şeyler anlatıyor odadakilere. Gülüşmeler var; irkiltici söz etmiyor demek. Eder mi; az kurt değil o. Yanlışları yinelemiyor. İş dışında pek görüşmezlerdi gazetede. Konuşup anlaştıkları bir tutum da değildi; kendiliğinden olmuştu. Korunma içgüdüsü bir tür. Öğlende, işi aralayarak gittiği karşı sokaktaki köftecide, gazeteye yeni alınmış arkadaşlarıyla geldi Turgut; biri kız, biri erkek. Masada oturan Sahir'e gülerek,

— Para yemeye geldik, Ağbi! dedi.

Ne sevimli oğlan. Sevimlisi var mı artist gibi. Ötekiler de gülüyorlar. Aynı masaya oturdular. Kızın gözü Turgut'ta. Güzel olsa bari. Bırak dedikoduyu da, git elindeki işi bitir; dörtte toplantın var! Çabucak dönüp çalışmaya koyuldu. Dörde doğru toparlanıyordu ki, Yazı İşleri Müdürü, mızmız Hami Bey geldi; şimdi telefon etmişler; Parti'de değil, İl Salonu'ndaymış toplantı. Koşturarak gittiğinde "U" biçimindeki masanın yöresinde toplanmaya başlamıştı çağrılılar. Tanıdık kimi yüzlerle selamlaşarak gösterilen yere oturdu. Vali yardımcısı geldi biraz sonra. Vali, yabancı konukları olduğu için, görevi o üstlenmiş. İçişleri Bakanı bekleniyormuş aslında. Onun da önemli işleri çıkmış. Konuşmaya başladı. Varlık Vergisi'nin, son alınan hükümet kararıyla temizlenmesiydi üzerinde önemle durduğu. Dünyayı kasıp kavuran ateş ortasında ülkemiz, kapılarına kadar gelmiş olan yangına karşı Ulusal Önderimiz'in gösterdiği doğrultuda Cumhuriyet Hükümeti'nin yerinde kararıyla... Bilinen sözleri birbiri ardına sıralamaya başlamıştı adam. Kim bilir kaç yerde, kaç kez yineleyip durduğu dizi dizi sözcükler, ağzını açar açmaz, diline dudağına bile dokunmadan fırlayıveriyor gibiydiler. Herif ne rahat! Dinleyenler de ezberlemiş söylenenleri. Onlar için de, kaçıncıdır kim bilir bu? Şöyle bir göz gezdirdi; gelenler gazetelerin B takımı. Aslında önemli toplantılara Hüseyin Cahitler, Ahmet Eminler, Zekeriya Serteller, Nadir Nadiler gelir. Ağır toplar. öyle olsa seni yollar mıydı Remzi Bey? Kendini ne sanıyorsun? Ramazan topu; kurusıkı. Toplantı bitiminde anlaşıldı ki, hükümetçe şöyle bir bildiri veriliyordu gazetelere: Varlık Vergisi'nin temizleme uygulamasını öveceksiniz; ama sakın, verginin başlatılmasına dil uzatmaya da kalkmayın. İkisi de doğru, ikisi de yerindeydi yapılanların. Ha görelim sizleri! Çıkarken dönüp bak-

tı il yapısına. Yokuşun böğründe, avını bekleyen yatalak bir canavar gibi kuytuya sinmiş bu hayvan, bodur yapı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, neleri sindirmedi, kimleri yiyip yutmadı! Babıâli Baskını'nın şamatasındaki İttihatçıları anımsadı. Kapıdan çıkan Talat Paşa'yı ayva göbeği, kalıplı, kırmızı fesiyle merdivenlerden inerken görür gibi oldu. Neyzen Tevfik'in taşlaması geçti içinden. "... Sıkıyor mengenesi... Örsünü, kısgacını s...ğimin Çingenesi." Güldü. Çingene derlermiş Talat Paşa için. Keşke Çingene olsaydı; ayı oynatırdı. Mengeneyle sıkıp ülkeyi oynattı parmağında! Gelen sıkıp duruyor mengeneyi. Böyle batırdılar bizi; hep de "kurtarıyoruz," diye diye. Gazeteye gelip masasına oturduğunda canı çok sıkkındı. İl'de verilen bildiriyi gazeteye iletmekle görevliydi. Hami Bey damladı hemen. Olanları özetledi ona. Bir iki sorusunu yanıtladı. Toplantıda soru soran olmamıştı pek. Herif kesip durmuştu saat boyu. Yarın, Remzi Bey'le yapılacak sabah toplantısında gündemin başında olacaktı bu konu. Öyle de oldu. Sahir'in daha ayrıntılı biçimde anlattıklarını dinledikten sonra,

— Siz bir şeyler söyleme gereği duymadınız mı? dedi Remzi Bey.

Şaka ediyor gibi gelmişti. Yo, gözlerini dikmiş yanıt bekliyordu adam.

— Hayır, dedi Sahir. Duymadım. Varlık Vergisi konuşulurken yapılan toplantılara gitseydim duyardım belki. Hukuka da, insanlığa da aykırı olacağını söylerdim. Şimdi yararsız buldum konuşmayı.

Bu ağır taşı hiç umursamış görünmedi Remzi Bey. Yalnız, reklamdan dağıtıma, her işe koşturulanlardan sarhoş Nihal Bey bıyık altı gülümsedi. Meğer, bu Varlık Vergisi'ne ne çok karşıymış Remzi Bey! Şöyle dedi bir ara: Devlet birinin canını alırsa, olan canı alınana olur; malını böyle alırsa, bütün ailesini felakete düşürmektir bu! Hani, kötü mantık da değil! Can malın yongası! Gazete'ye söz getirmemeye özen göstererek, bu çizgiden yürünmesine karar verildi sonunda! Toplantı bitince, odadan çıkarken, Remzi Bey,

— Şunları bir gözden geçirip yarınki baskıya korsunuz, diye bir de yazı sıkıştırdı eline.

Odasına gidip okumaya başlayınca bir kez daha bozuldu sinirleri. Söylediklerinin doğrultusunda başyazı mı oluyor bu? Kara cümlesi noksan, dedikleri. Hep yüz yüze olduğu şeydi ya, daha da

koyuyordu bugün. Yazının yarısı hükümeti yalamalarla doluydu. Alınan tam yerinde kararlarla, hükümetin ne kadar uzak görüşlü olduğu bir kez daha... Öyle gidiyor... Ne diyor sonunda da? "... Neyse ki hükümetimiz büyük bir olgunlukla şefkat göstermek suretiyle suçlulara karşı tam bir alicenaplık eseri olarak bu yeni yasayı çıkarmasından dolayı şükran borcu unutulmamalıdır!.." Ne diyor bu herif? Tümce bozuk. Kim kime borçlu? Şükran nerden çıktı? Allah belanı versin! Ne yapayım, çekip gideyim mi? Otur oturduğun yerde! Oturmayıp ne yapacaktı? "Dileğimiz, hükümetimizin bu tür yola başvurmak gereğini bir daha duymamasıdır," diye bitiyor. Bu da taş'ı oluyor!. Kalktı yavaşça; ağır ağır çıktı yandaki merdivenleri; Remzi Bey'in kapısında duraladı. Ne yapıyordu? İçinden geleni yapıyordu! Yavaşça vurdu kapıyı, "Gel!" sesiyle girdi hemen. Pencere önündeki masasında, yarısı kapıya, yarısı Marmara'ya, limana dönük gövdesiyle kaykılarak ardına yaslandığı döner koltuğunda gazetelere bakıyordu Remzi Bey. Dönüp doğruldu yavaşça,

— Buyrun Sahir Bey, dedi.

Gösterilen koltuğa oturdu Sahir. Elindeki kâğıtları görünce Remzi Bey gülümsemeye başlamıştı.

— Yazılar değil mi? dedi aynı kurnaz gülümsemeyle. Dün gece aceleyle bir şeyler karaladım.

— Evet, dedi Sahir. Ben de onun için geldim. Önce yazıldığı belli. Bugün verilen kararlara biraz ters düşmeyecek mi? diye bir sorayım dedim! Varlık Vergisi'nin çıkışına övgü bu, bitişine değil!

— İyi ettiniz! dedi Remzi Bey. Ne yapalım dersiniz?

Yüzündeki gülümseme, Sahir'in gözlerine diktiği gözbebeklerinde sinsi bir parıltıya dönüşmüştü. Sahir de gülümseyerek verdi, aynı oyunla,

— Bilmem, dedi. Siz nasıl isterseniz öyle yapılacak.

Sinsi bir göz güreşi içinde karşılıklı bakışıp durdular bir süre. Oyunu değiştirme gereği duymuş olmalıydı; önünde yığılı gazetelere döndü Remzi Bey; karıştırır gibi yaptı,

— Bu konuda daha ele gelir bir yazı yok ötekilerde de, dedi. Bakıp güldü Sahir Bey'e,

— Herkes birbirini bekliyor!

Koltuğunda doğrulup öne doğru eğildi, masaya dayadı kollarını. Yüzü değişmişti; biraz asıktı sanki.

— Size bugün, "Konuşma gereği duymadınız mı?" dedim değil mi? Ben de istemiyordum aslında, konuşmanızı.

Giz verir gibiydi sesi. Yavaştan aldı gene,

— Siz çok zeki bir insansınız Sahir Bey! Bilgilisiniz, aydınsınız...

Tedirginlikle kımıldadı Sahir. "Estağfurullah" gibi bir şeyler mırıldanıyordu ki aldı Remzi Bey,

— Yoo, öylesiniz, dedi. Sizlere saygı duyarım. Yirmi beş yılı geçti, bu yokuştayım ben. Siz yeni sayılırsınız Babıâli'de.

Durup baktı bir süre,

— Mütareke'de başladım, dedi. Size şu kadarını söyleyeceğim; gazeteci, hiçbir gün, korkusuzca, şöyle bir oh demedi bu ülkede.

Şaşkınlığını daha atamamıştı Sahir. Remzi Bey giz verir biçemiyle sürdürüyordu,

— Ebuzziyalar, Ahmet Eminler, İsmail Müştaklar Elazığ İstiklal Mahkemesi'nde idamla yargılanırken çıt çıkmadı. Kaçacak delik aradılar burda... Kürtleri isyana gazeteciler kışkırtmış!..

Acı bir sırıtma belirdi yüzünde. Daha ileri gitmemesi gereğini anımsamış gibi bir iç geçirmeyle doğruldu,

— Biz orta karar bir gazeteyiz Sahir Bey, dedi. Büyük değiliz. Ama hamdolsun durumumuz iyi.

Tık tık vurdu masasına.

— Demin getirdiler; iki bin tiraj almışız bu hafta.

Zorunlu, kısa bir ayrılıktan sonra, asıl görevine dönmüş olmanın gülücüğünü taktı kösemsi yüzüne, koltuğuna yaslandı gene,

— İademiz yok gibi. İyi gidiyoruz demek ki... dedi.

Niye gelmişti buraya Sahir; ne demeliydi bu adama? Neler anlattı bu herif?

— Yazıyı olduğu gibi koyalım, diyorsunuz.

Sessiz bakıyordu Remzi Bey,

— Valla bilmem, dedi. Siz bir bakın. Uygun biçime sokarsınız, diyorum!..

Sinirli güldü Sahir,

— Bu sizin sorumluluğunuzda bir iş, dedi. Ben nasıl bulabilirim uygun biçimini?

— Evet, dedi Remzi Bey. Belimizi büken o sorumluluk. Siz de alamıyorsunuz göze. Haklısınız! Ben nasıl alacağım? Otuza yakın aile ekmek yiyor bu değirmenden. Hem de böyle günlerde...

Sahir'in bir şey demesine bırakmadan uç uca ekliyordu tümcele-

— Bırak kapatmayı, kâğıdımızı kesseler bittik biz. Bizim arkamızda Alman desteği yok, Yunus Nadi Bey gibi, Sahir Bey! Burası ne *Cumhuriyet*, ne de *Akşam*!

Akşam'dan da aynı biçimde söz etmesi şaşırtmıştı Sahir'i. Anlamış gibi,

— Necmettin Bey'in Mercedes'ini gördünüz mü? dedi Remzi Bey. Von Papen'in armağanı. Gıcır gıcır araba. Güle güle kullansın! Biz, bu arabayı kazasız, belasız yürütelim, yeter!

Necmettin Sadak'a kara mı çalıyordu bu adam? Niye yalan söylesin! Hem şaşırmış, hem –nedense?– yüreğine bir üzüntü oturmuştu Sahir'in. Elde ettiği sonuçtan kazanılmış mutlu bir gülümsemeyle, gözleri üstünde, öylece bakan bu adama bir şeyler demeliydi. En uygununu bulup demeliydi hem de. Nasıl bulacaktı? Yazının uygun biçimini de, gözlerini dikmiş bakan bu adam istiyordu ondan.

— Almanlara çalışan bir gazetede ben olmazdım Remzi Bey, dedi.

Daha bir şeyler demesine kalmadan sözü ağzından aldı Remzi Bey,

— Ben hiç olmazdım Sahir Bey, dedi sertçe. Kuşkunuz olmasın! Hiçbir yanda değilim ben. Olamam da. Ama bugün istediğim, şu çark dönsün; o kadar...

Gerçekten, ne diyebilirdi bu adama? Bir anlık sessizliği Remzi Bey bozdu gene,

— Bakın Sahir Bey, dedi. Benim bir ortağım vardı, Allah rahmet eylesin, Şükrü Bey. Atatürk'ün hastalık günleri... Bir yazı çıktı gazetede, Ata'nın sağlık durumuyla ilgili. Ertesi günü, bir telefon; Ankara'ya çağırdılar Şükrü Bey'i. Kalkıp gitti rahmetli. Güpegündüz, elektrikle aydınlatılan karanlık bir odaya almışlar; tam üç saat sorgu. Ne maksatla yazıldı bu yazı? Sordukları bu! Ağır sözler edip ağır bir gözdağıyla da bırakmışlar sonunda. Bir ay sonra inme indi sağ yanına Şükrü Bey'in. Bir yıl sonra öldü...

Niye anlattı şimdi bunu, bu adam? Ürkütüp beni yola mı getirecek aklınca? Bu da bana gözdağı veriyor!

— Doğrusunuz, dedi Sahir. Sanıyorum ki, bugün de öyledir. Onu demek istiyorsunuz siz de, değil mi?

Yanıtlamadan sessizliğiyle onay veriyor gibiydi Remzi Bey.

— Ama, biliyorsunuz, dedi Sahir. Bütün dünyada böyle olmuş bu. Hiçbir ülkede, hiç kimseye, "buyrun alın!" denmemiş özgürlük, Remzi Bey. Her yerde bir şeyler ödetmişler. Yeryüzünü kaplayan bugünkü savaş da, bir anlamda, tarihsel faturası bunun. Kan dökülüyor. Özgürlüğü, insanoğlu için gereksiz, giderek zararlı bir nesne diye görenler, gösterenler, kötü yanıldılar. Bana öyle geliyor. Bilmem...

Sahir'in duralamasıyla ağır ağır başını salladı Remzi Bey,

— Doğrusunuz belki, dedi. Benim gücüm o oyunu oynamaya yetmez Sahir Bey. Yeter sananları da epey gördüm. Zorlamaya gelmez; bu ülkede, bu kadar!..

Durup alaylı bir gülümsemeyle aldı gene,

— İzmir İdadisi'nde çok yaşlı bir Fransızca Hocamız vardı; Mösyö Berç. Yahudi ya da Levanten. İkide bir Fransız İhtilali'nden söz eder. Özgürlük, kardeşlik, adalet, liberte, fraternite... Bir gün de, "Bize göre değil" dedi. "Çok kan dökülür, yazık olur güzelim Kordonboyu'na!"

Gülüşmeye başladılar. Tüm ayrılıklarına karşın, ilk kez sıcak bulur olmuştu bu adamı Sahir! Bu da böyle bir adam! Öyle mi sandın? Domuzuna bir herif bu! Kalktı. Remzi Bey de kalkıp ayrıldı masasından, kapıya kadar götürdü Sahir'i, elini uzattı; sıkarken,

— Hayrül umuru evsatüha, derdi eskiler. Her şeyin en iyisi ortası. Biz de ortadan şaşmayalım Sahir Bey! dedi. Yazıya gene bir bakın siz!

Bir şeyler diyecekti Sahir; demedi. Anlayışlı bir gülümseme içinde başıyla selamlayıp ayrıldı odadan. Gelip masasına oturunca Remzi Bey'le konuştuklarını geçirdi kafasından. Yazıya bir daha göz attı. Orta dediğin bu mu senin Remzi Bey! Ortası mortası yok, düpedüz dalkavukluk. Şuna bir oyun! Oynayamazdı; Yazı İşleri'nden, telefonla okuyorlardı Remzi Bey'e yazılarını, baskıya vermeden. Hele böyle bir konuda. Yapacağından değildi ya... Ağzını, burnunu düzeltip gönderdi yazıyı. Bu ülkede, bu kadar! Bir yanda Halk Partisi, bir yanda Remzi Bey, bir yanda TKP; peki, ben neresindeyim bu ülkenin? Konuşmalarından, ara sıra, kendi özgeçmişiyle ilgili açıklamalarından sırıtarak çıkan kimliğine duyduğu bütün küçümsemelerle karşın Remzi Bey'le tiksindirici bir ortak yanları olduğu ürpertisi, soğuk soğuk didiklemeye başlamıştı yüreğini. Katlanılan bir suç ortaklığı

mı, gönüllü bir işbirliği miydi Remzi Bey'le ilişkileri; öylesine karışıyordu ki birbirine, ayırmak hiç de kolay değildi! şu düzeltmelerini çırpıştırdığı yazılarla da bağıntılı değildi tedirginliği. Eleştirellik çabasındaki tutumuna karşın Remzi Bey'in salık verdiği, orta yolda gezinmeye yakın düşmüşlükten gelen öğürtücü bir koku, bulantı verecek biçimde yüzüne çarpıp duruyordu sanki. Özgürlük uğruna ödeme yükümlülüğünün, ona buna sözünü edecek ölçüde bilincini taşıyan biri için yapacak hiç mi bir şey yoktu bu ülkede? Ankara'daki dergiye çeviri göndermek, bir iki yazı yazmakla bitiyor mu? Bak, çeviriyi de postaya atmadım daha! Ne yapayım peki? Şu, elinde düzeltmelerle aşağı yukarı koşturup duran delikanlı, Turgut Bey, biliyor ne yapacağını, sen bilmiyorsun! Biz de mi TKP'ye girelim? Başvuru dilekçesini nereye vereceğiz! Dilekçe olur mu, form doldurtuyorlarmış! Bir Troçkist'i Parti'ye sokar mı Rahmi Usta! Gülememişti. Bu tür kuruntular, düşlemelerle zamanın boşuna akıp gitmesiydi belki de asıl can sıkıcı olan. Bu çıkmazdan kurtulmanın bir yolu olmalıydı. Okumak, kitaplara sığınmak yetmiyordu artık. Çözüm getirmiyor, bir ışıklı yol açmıyor, birkaç adım olsun attırmıyorsa, ne yararı var o yaptığın işin? Kitapların aydınlığı saklı kalmamalıydı içinde. Marksist olmanın tek ölçütü buydu belki de; çevreni değiştiremedikten ya da o yolda, hiç değilse, bir iki taşı oynatamadıktan sonra, ne olursan ol; kime ne! Acılar içinde soyulup sömürülüyor insanlar; sen de yaşamını bir biçimde sürdürmenin yoluna bakıyorsan; bir de Marksistlikten filan söz etmeye kalkışmışsan, gülerler adama. Rahmi Usta da "küçük burjuva" der sana; şu ortalarda dolaşıp, evine girip çıkmaya başlayan yakışıklı da. Kim bilir içlerinden neler dedikleri de ayrı! Korkak, yüreksiz, derler; ne diyecekler başka! Ben biliyorum korkak olmadığımı. Ben korkağım, diyen kaç kişi çıkmıştır? Onu diyebilmek en büyük yürek işi belki de! Öğretmenliğinde, müfettişlerin soruşturması olmuştu; biraz da alay ederek konuşmuştu heriflerle. Bir de Birinci Şube'ye gidişi vardı geçen yıl; Parmaksız Hamdi ile konuşmaları vardı Turgut'un gözaltısı üzerine. O olay biraz sarsıcı olmuş; etkisini bir süre sürdürmüştü. Korkuya, hele ürküye dönüşmemişti; biraz kuşkulu bir tedirginlikle kollayıp bakar olmuştu çevresine; sadece bir kısa süre, o da. Tutuklanmak, işkence görmek değil de; parasız kalmak, evi, çocukları aç açık bırakmaktı

ilk aklına gelen. Evet, hep aynı dert: "Viran kalası hanede evlad-ü ayal var!" Devrimciliğe soyunup da, dünyayı değiştirmeye kalkarsan, evlenmeyeceksin demek! Çocuk yapmayacaksın, evlensen de. Marks'ın çocukları yok mu? O Marks! Hem, o da pişman olmuş, derler; evlenmemeliydim dermiş. Onunki sonradan kadınlara düşmesinden olmalı; Engels azdırmıştır! Erken evlenmiş, ondan. Evdeki kâhya kadını götürmüş, bir de çocuğu olmuş, o kadından. Çok bilinen bu; başka birileri de olmalı dile düşmemiş. Engels'in her şeyi ortada; yaşamın tadı bu, deyip gönlünce yemiş naneyi! Marks'ınki gizli! Marksistler onun için gizli çalışıyorlar, demek! Gülmeye başlamıştı. Leningrad'daki Nadya olayı da onun giziydi! Leningrad'a gitmişliğini saklamıştı herkesten; bir bilen Nedret vardı, o da Nadya'yı bilmiyordu. Giz içinde giz! Niye söyleyememişti sanki? Artık söyleyemezdi. Bir yanında ille de bir şey saklıyor demek kişi. Janet'i, Dominik'i, daha birilerini biliyor da Nadya'yı bilmiyor. Kısa bir gezide, sevgilisini kaşla göz arasında atlatıp Nadya'yla yattığını söylemek güç olmuştu belki. Öyle bir, ikiyüzlü, çapkın erkek tipi çıkıyordu ki ortaya, tam Kazanova! Nasıl o olurdu? Gerçekten, nasıl yapmıştı o işi? Akşamına da Janet'le otelde... Gizemli biçimde anlatmıştı Janet'e, bir günlüğüne ortadan kayboluvermesini; önemli bir buluşması varmış biriyle! Janet Türkiye'de, gizli bir devrimci örgütten sanıyordu onu! Hiç de öyle bir söz etmemesine karşın. O görünümü vermiştin ama. Verdik herhalde. Gençlik! Şimdi yapmaz mısın? Yapmıyoruz işte! Anasının gözü magazinci Muharrem gözümüzün içine bakıyor; gazeteye gelip giden tiyatrodan kızlar pek yakışıklı buluyorlarmış beni! Belki de işletiyor bizi itoğlu it! Yok, ama, kapının önünden geçerlerken bakışları boş değil pek! Aslında istiyorsun değil mi? Ne bileyim, düşünecek vakit mi var! Her yerde vakit bulunmuş o işe. Sevgili Nedretim ne olacak, peki? Ne olacak, Nadya işinde ne olduysa o olacak! Ne alçak şu insanoğlu; her şey beklenir bu yaratıktan! Bu Remzi Bey de eski zamparalarındanmış bu yokuşun. Nizamettin Nazif'le ortak serüvenlerini gene bu Muharrem anlatmıştı birisinde. Yukarda odasındaki o uzun kanepenin dili olsaymış... Hiç umulur mu Remzi Bey'den? Kavruk, kösemen. Terbiyeli! Sinsi, ikiyüzlü pezevenkten umulmaz mı? En kaba porno anlatımı içinde gülmekten kırıp geçirirdi dinleyenlerini Muharrem. Gene odasına gelip giden

kadın oluyor Remzi Bey'in ya, yaşlandı demek, şimdilerde pek yapmıyor olmalı; bu oğlanın dili durmaz yoksa. Bunların ağzına düşmek de az rezillik değil. Fransızca gazetelerden keserek haber yaptığı yazıları, yabancı ajanslardan gelmiş bir iki İngilizce bildirinin çevrilerini Yazı İşleri'ne gönderdikten sonra çıkıyordu ki, telefon sesiyle döndü odanın kapısından. Ankara, Dil-Tarih'te okuyan bir eski öğrencisi, Tayyar'dı. Beyazıt'taymış şimdi; Marmara Gazinosu'nda buluşabilirler miymiş? Bir iş için gelmiş İstanbul'a. Olur, dedi hemen. Lise son sınıfta bir yıl öğrenciliğini yapan bu Tayyar, ilginç kişiliği olan bir çocuktu. Müfettişler, soruşturmada öğrencileri de sorgulamak için birkaçını çağırmışlar. Bu Tayyar çıkıp eve gelmişti o gece; ertesi sabah da, o gidecekmiş; ne desinmiş? Önce kuşkulanıp kızmıştı Sahir. Biraz konuşunca anladı çocuğun içtenliğini. Ne biliyorsan onu söyleyeceksin, deyip göndermişti. Gene Ankaralı, müfettişlerden birinin yakını olan bir tanıdıktan öğrenmişti; dört dörtlüktü oğlanın sorgulamada verdiği yanıtlar. Her şeyi okuyacaksınız ama önce yurdunuzu seveceksiniz demiş, öğretmenleri! "Vatansever olarak yetişmek terbiye sistemimizin başında gelir" diye, İnönü'nün bir sözü levha yapılmış, asılı duruyordu okullarda; onu yinelemiş olmalıydı Tayyar. Öyle bir söz ettiğini anımsamıyordu Sahir ya; iyi dedirtmişti oğlan ona! Dil-Tarih'i yeğlemesi de, kimi öğretim üyelerine duyduğu yakınlıktandı. Sahir'le de konuşmuştu girmeden; pek sevinmişti onayını alınca. Girdikten sonra da ilişkisini sürdürme çabası gösterdi. İstanbul'a geldikçe böyle arıyordu ara sıra. Ankara'daki yakını öğretim üyelerinden sorup izlemişti oğlanın durumunu bir iki. Orta kararmış dersleri; dersten çok, devrimcilik koşturmalarındaymış aklı! Biri öyle demişti, biraz kızarak. Seviliyordu genellikle. Öğrenciler içinde de bir çevre oluşturmuştu. Merdivenlerden çıkıp çatıdaki gazinoya girince, köşedeki bir masada gazete okuyordu Tayyar, Sahir'i görünce kalktı; yüzünde hiç eksik olmayan, özenti bir sertliğin örtbas edemediği sevimlilikle elini sımsıkı sıktı.

— Hoş geldiniz Hocam, dedi. Bağışlayın...

Hemen kesti Sahir,

— Ne o, bağışlanmaz bir suç mu işledin? dedi gülerek.

İğreti perdeyi aralayan gülümseme bütün yüzünü ışıtmış, gözlerindeki çocuksu bakışı ortaya çıkarmıştı,

— Yok Hocam, dedi Tayyar. Daha o kadar değil!

Girerken de göz ucuyla bakmıştı, masalarda tek tük oturan bir iki çiftten başka, kuşku uyandıracak kimse yoktu salonda. Garsona, çay, dedi. Fakültedeki durumunu sordu Tayyar'a. İyiymiş. Bu yıl bitecek gibiymiş aslında ya, bir sınava girmemiş, askerlik durumunu erteletmek için. O kadar oldu mu? Öyle ya beşinci yılı buldu ben öğretmenliği bırakalı. Nasıl geçiyor zaman! Fakültedeki öğretim üyelerince çıkarılmakta olan iki ilerici dergiden söz açtı Tayyar. Aradaki ayrılığı anlayamıyorlarmış.

— Biz onları seviyoruz. Onlar birbirlerini pek sevmiyorlar mı ne?

— Severler, dedi Sahir. Salt sevgiye dayalı bir iş değil bu. Sürdürsünler. Ne zararı var? Kimi konularda ayrılıyorlar demek. Herkes kendi düşüncelerini savunmalı.

— Öyle değil Hocam, dedi Tayyar. Ufacık bir çentikten bakıyorsun koca bir çatlak... Biz öğrencileri örgütlemeye çalışıyoruz, öyle tatsız oluyor ki kimi zaman.

Pek kurcalamak istemiyordu Sahir. İki yandakileri de tanıyor, iki yana da yakınlık duyuyordu. Çatışmalarını da epey ayrıntılı biliyordu.

— Görüyorsun, iki dergiye de yazı veriyorum ara sıra.

— Biliyorum Hocam, dedi. Onun için konuşuyorum ya sizinle.

Hem pek açılmamak, hem iyi niyetle kendinden bir şeyler bekleyen bu çocuğu düş kırıklığına uğratmamak için tümceler arayıp bulmakta epey zorlandı. inandıklarından başka bir şey değildi söyledikleri. Anlattıkça da daha çok benimsediğinin ayırdına varıyordu. Herkesin tek giysili düşünce birliğinde görünmesinin sakıncaları, sağladığı yararın çok üstündeydi; onu vurguladı döndürüp dolaştırıp. Tayyar saygıyla dinliyordu ya, takıldığı yerden birazcık olsun oynadığını belli eden hiçbir görünüm vermiyordu. Herkes birlik içinde olmalıydı. Düşmana karşı tek bir cephe içinde. Be oğlum, ne de güzel; ne fireler verilir, ne yaralar açar insan düşüncesinde, ille de bir cephede bulunacaksın dendi mi! Aynı küçümser, tepkili bakışın izleri bu oğlanın gözbebeklerinde de dolanıp durmaya başladı işte. Küçük burjuva buluyorsun beni değil mi Tayyarcığım?

— Estağfurullah Hocam! Ama, bilemiyorum, ne yapmak gerek? Bilen varsa beri gelsin!

— Bilemeyecek bir yanı yok; herkes kendi işini yapacak köşesinde. Düşündüklerini söyleyip savunacak...

Yineleyip duruyoruz işte! Sessizlik çökmesini, Tayyar'ın, sözü savaş cephelerine kaydırması önlemişti. Faşistler artık kıç geri...

— Bitirince ne yapmayı düşünüyorsun?

— Valla bilmiyorum Hocam, dedi.

İkircikli durdu bir; kızarır gibi gülümsedi,

— Şimdilik evleniyoruz, dedi.

Şaşırmıştı Sahir. Daha yaşı ne bunun? Toparlandı,

— Kutlarım, dedi gülümseyerek.

— Gerçekten kutluyor musunuz, Hocam? Sağ olun!

Tayyar gülüyordu, gene biraz kızararak.

— Ne oldu da?

— Hiç, dedi. Bilinen şeyler. Bizimkiler karşı çıkıyor da. Daha askerliğimi bile yapmamışım, filan. Meralinkiler de öyle. Böyle diretmeseler bekleyeceğiz belki; iş inada bindi!

— Geçim sorununu da çözebiliyorsanız inatla...

Yüzü değişti Tayyar'ın.,

— Evet, dedi, asıl sorun o. Ama, askerlik bitince değişmeyecek ki. Galiba hep olacak o sorun.

PTT'de bir küçük memur olduğunu biliyordu Tayyar'ın babasının. Kızın durumu daha iyice olmalı. Ablası doktor muymuş ne? Babaları eski bir manifatura tüccarıymış. Toplu bir resimde gösterdi Meral'i; esmer görünen, güzelce bir kız. Türkoloji'yi bitiriyormuş bu yıl, o da. Biri felsefe, biri edebiyat öğretmeni ; iki yakaları bir araya gelsin diye sürünüp giderler bir güzel! Konuşma bitim noktasına varıyor gibiydi ki, Tayyar,

— Size ben asıl bir şey soracağım, dedi. Turgut, çalışıyormuş sizin gazetede. Refik var Ankara'da, gazeteci; tanırsınız.

Birden şaşalamıştı Sahir. Yadsımasını önlemek ister gibi ekledi Tayyar,

— O sizi tanıyor.

— Ben de tanıyorum Refik'i, dedi Sahir toparlanıp. Hemen herkes tanır Babıâli'de. Turgut, bizde çalışıyor.

Tayyar'ın soru dolu bakışını çözümlemek için baktı bir süre.

— Ne olmuş Turgut'a?

— Tanışalım, diyordum Hocam.

Çekingenliğini aşıp anlatmaya başladı. Ankara'da öğrencileri bir dernekte toplamaya çalışıyorlarmış. Burda, üniversitede de ilerici öğrencilerle ilişki kuralım demişler. Refik de onlara Turgut'un adını vermiş.

— Sizin gazeteyi deyince, hemen siz geldiniz aklıma. Bir sorayım, dedim.

Ne demesi gerektiğini aranırken,

— İyi çocuktur, dedi Sahir. Yalnız benim bildiğim, epeydir fakülteyle pek ilgisi yok onun.

Saatine baktı,

— Şu anda gazetededir, dedi. Git istersen! Masaya yığılmış bir yığın kâğıdın içinde kaybolmuş gibi çalışıyordu, ben çıkarken.

Derneği sordu. Neydi yaptıkları? Talebe Birliği'ndeki günlerini anımsadı daha sorarken; pek de anımsamak istemeyerek. Bizim, nasıl şoven hergeleler olduğumuzu mu anlatayım şu çocuğa! Nâzım'ı nasıl düşman bellediğimizi... Fransa'yı anlat! O da yüz akın sayılır.

— Devrimciliği savunuyoruz. Öğrencilerin haklarını. Demokrasiyi. Faşistler var; ırkçılar, Turancılar. Sürekli kavga onlarda. *Irk Psikolojisi*'ni gördünüz değil mi? Muzaffer Şerif'in kitabı. Bir iki arkadaş var ki, onlarla Zeki Baştımar'a da gidiyoruz bazı.

Zeki Baştımar deyince duyduğu ilgiyi, güçlükle saklayabildi. Giz verir gibi söylemişti Tayyar da.

— Nasıl biri?

— Zeki Baştımar mı? Pek konuşkan biri değil öyle. Ben yalnız bizimle konuşmuyor sandım, önceleri. Sonra duyduk ki, herkese öyleymiş.

Bir eksiğini tamamlar gibi ekledi çabucak,

— Çok yaman adam ama. Kale gibi, Ankara'da...

Nerdeyse kıskanacaktı Tayyar'ı! Kimlerle ilişki kurmuş, biz daha... Bu da partili belki de.

— Ne diyorsun, bu heriflerin gidişine?

Sorunun gerçek boyutunu araştırır gibi gözlerini dikip bir süre baktı Sahir'e;

— Ne diyeceğim Hocam, dedi. Vurguncuların, karaborsacıların hükümeti işte. Ne olacak gidişi? Sovyetler'e düşman. Halkı soyup süründürüyorlar.

Başını salladı Sahir. Tamam, anlaşıldı; okumuş Parti'nin yayınlarını bu da! Bir iki söz daha ederse, oğlan bütün bildikleriyle üstüne yıkılıp kalacaktı sanki; kalktı,

— Sevindim aradığına, dedi. Şimdiden kutlayayım. Gelin hanıma da selam. Birlikte gelirseniz, seviniriz. Evi biliyorsun.

Tek tük konuşmalarla merdivenleri inip de, Beyazıt'ta ayrıldıklarında, sevinç içindeydi Tayyar. Gene sımsıkı kavrayıp sıktı elini Sahir'in. Gazeteye, Turgut'u yakalamaya yetişmek için koşturur gibi uzaklaştı Çarşıkapı'ya doğru. Akşamın bastırdığı Beyazıt Alanı'na baktı Sahir. Caddeler kalabalıktı; dolu dolu geçiyordu tramvaylar. Koska'ya doğru yürümeye başladı ağır ağır. Boşa giden aramaların çözümsüzlüğüyle bunalmış yüreğinin yükü, her attığı adımda biraz daha kabarıyor gibiydi. Yapmakla yükümlü olduğu hangi işten, kendine göre nedenler bulup buluşturarak kaçıyordu şu ülkede acaba? Dünkü çocukların ortalara atılıp gelişen yaşama, bilinçli, coşkulu katkıda bulundukları bir dönemde, yapacak bir şey nasıl olmazdı onun payına düşen? Ne biçim ülke burası? Ülkeyi suçlamak olur mu? Soruyu kendine sor; ne biçim insansın sen? Aksaray'a doğru inerken sağda, köşedeki Hasanpaşa Karakolu önünde put gibi dikilmiş nöbet tutan inzibat erine baktı. Şu zavallı köylü çocuğu gibi, ille de, birilerinin bizi tutup göreve dikmesi mi gerek? Birden aymıştı sanki? Bir ışık sancıdı yüreğinde; gizli bir güç, çoktan nöbete dikmiş bizi belki de? Sımsıkı sarıldığımız bu görevi bir türlü bırakamıyoruz! Yağmur da başladı başlayacak. Her şeyin arınıp tertemiz olması için şakır şakır bir yağmur gerekli akşam karanlığında. Şu nöbetçi de, yandaki kulübeye sığınmak için de olsa biraz kımıldar hiç değilse!

Şahap Bey'in önerisi üzerine bir türlü karara varamadan epey ikircikli günler geçirdi Galip. Mansur'la konuşmayı düşündü bir ara. Hiç kimseye açmaması için sımsıkı uyarmıştı Şahap Bey. Olsa da, olmasa da aralarında kalması gerekli bir devlet giziydi bu. Bir konuşmakla hiçbir şey yitirmeyeceğini düşünüp verilen telefonu aradı sonunda. Telefondaki, "Muhterem Beyefendi'nin bir emirleri mi var?" incelikli sorusuna, kendini tanıtıp Şahap Bey'in adını verdiğinden iki saat kadar sonra, söylenen adrese, bir dışalımcı ortaklığın, Ulus'taki, vitrininde traktör, oto, kamyon parçaları bulunan, satış ye-

rine gidip de, gerilerdeki bir odada, yıllar önce Almanya'daki ataşeliğinden tanıdığı bir kurmay binbaşıyla, Mahir Çatan'la karşılaşınca şaşırdı epey. Koyu renk takım giysisiyle Mahir Bey, hademe kılıklı birinin yol gösterip getirdiği Galip kapıdan girince, gülümseyerek ayağa kalkmış, elini sıkıp yer göstermiş, küçük ceviz masa ardındaki koltuğuna yaslanmıştı. Ulusuna, Türklük ülküsüne, özellikle, devletine bağlılığını kesin bir güvenle biliyorlardı Galip'in; dünyanın bugünkü ağır koşullarında, ülkeye, devlete yararlı işler yapabileceğine inanıyorlardı. Gerçi örgüt onu öteden beri tanıyordu ya (MAH'tan hep "örgüt" diye söz ediyordu Mahir Bey), Berlin'deki geçmiş deneyimlerine dayanarak, Galip'e görev önerilmesini, böyle bir kutsal sorumluluktan kaçmayacağına olan inancıyla Mahir Bey istemişti üstlerinden. Bu gidişle başlayan konuşmaları uzunca sürdü. Mahir Bey sessizce dinlemiş, içtenlikle dile getirdiği kaygılarını da anlayışla karşılamıştı Galip'in. Kendini ürküye kaptırması için hiçbir neden yoktu; gücünü aşacak yükümlülüklere koşturulmayacağı üstüne güvence verdi. Devletin güvenini taşıyordu; koruması altındaydı. Yalnız, ağzını çok sıkı tutması, olaydan hiçbir biçimde, hiçbir yerde söz etmemesi; olamazdı ya, bir güvenlik örgütünde bile, diyelim bir karakolda, güç durumda kalmış olsa, kimliğini açıklamaması temel kuraldı. Örgütüne güvenmeliydi; onu özenle izlerler, nasıl olsa yalnız, umarsız bırakmazlardı. Beklemediği kadar etkili olmuştu üstünde Mahir Bey'in bu sözleri. Böyle bir desteğe gereksinimi vardı onun; tam istediği konumdu aslında. İyisi de, ondan bekleyip istedikleri, öyle göze alınmayacak türden şeyler olmayacaktı belli ki. Almancası yararlı olabilirdi. Bir de çevresinde, ilişki kurduğu kişilerle ilgili bilgi alışverişi yapılacaktı kendisiyle. İstanbul, Ankara için iki ayrı telefon numarası verdi Mahir Bey.

— Bir de, dedi, Mahir Ağbi diyorsunuz!

— Biliyorsunuz, Almanya'da ağbi diye...

Kesti gülerek,

— Ağbi demenizde bir sakınca yok, dedi. Yalnız adım Nazif'tir benim. Mahir derseniz kimse tanımaz. Size de yeni bir ad bulalım; babanızın adı olabilir. Ruhunu da şad etmiş oluruz. Örgütte çok sevilen, sayılan biriymiş; tanıyan ağbilerimiz var.

— Rahmi diyeceğiz o zaman!

Duraladı Mahir Bey,

— Örgütteki adı Nadir'miş galiba, dedi. Babanızı daha çok Nadir Bey diye tanıyorlar. Siz hangisini yeğlersiniz?

Gene bir duraksadı, gülümseyerek,

— Nadir diyelim isterseniz, dedi; nadir rastlanan bir addır!

Takıldı bastırarak,

— II. Nadir olacaksınız! Amerikalılar junior der...

Bu kara yağız, saçları kırlaşmaya yüz tutmuş, babacan tavırlı adamın okşayıcı sözleri ne iyisine gitmişti, ne de kötüsüne. Babasını uzun boylu tanımadığı için olacak, bıraktığı onurlu kalıt da pek öyle bir şey söylemiyordu ona. İşe yaradığını, Berlin'den beri duyumsamıştı kimi durumlarda! Nazif Bey, çantasından çıkardığı çift aylı bir kâğıttaki, kimliğini saptayan soruların yanıtlarını el yazısıyla doldurttu; imzalattı. Biçimsel bir işlemdi bu. Kendisini arayacaklarını söyleyip ayağa kalktı; görüşme bitmişti. Çıkıp da Ulus'tan Meclis'e doğru inerken, bir dönemeci hızla dolanıyormuş duygusuyla kıpırtılar oluşuyordu içinde. Karşıya, Ankara Palas'a geçerken, niye yaptığını bilmeden dönüp arkadaki Meclis binasına baktı. Yasaları ordakilere yaptırıyorlar; şu karşıda, Ankara Palas'ta da uygulanıyor! Şurayı dolduranların tümü de dümen peşinde. Eşref Bey demişti bir gün; burda yolunu bulmazsan kimse iplemez bizde yasayı, masayı! Ankara Palas'ta yürütülür yasalar Galip bey! Şimdi Nadir Bey! O bilmeyecek Nadir olduğumu. Kim bilecek peki? Örgüttekiler demek. Yadırgadı içinden. Oyun gibiydi. Filmlerdekine benziyordu. Kafasında daha şimdiden bir sürü soru dolaşmaya başlamıştı. Mahir Bey'le... Nazif diyeceğiz artık; Nazif Bey'le ilgiliydi bir çoğu da. Asker miydi bugün de; ordudan ayrılmış mıydı yoksa? Kaç yıl önce yarbaylığını bekliyordu; Albay olmalıydı şimdi, general belki de, kim bilir? Sırası geldi mi öğreniriz? Öğrenmezsek ne olacak! Onlar benden ne öğrenecekler? Çevreyle ilgili dediklerine göre, önce Almanlarla ilişkileri geliyordu aklına. Sait'e değil de, artık buraya bildirecekti. Sait'e de anlatırdı bir şeyler, kuşkulanmasın diye! Sevinç dolmaya başlamıştı içine. Sait'in hiçbir üstünlüğü yoktu artık! Çok mu vardı? Şimdi vardı işte; kendindeydi üstünlük! Az kasılmıyordu hergele! Onu sormuşlar da, güçlükle atlatmış! Mareşal'in adamı demiş... Kalıbına bakan bir şey sanır herifi. Doğrudur; beni sormuşlar-

sa ürkmüştür. Niye sordukları belli. Mithat bile ondan daha yüreklidir sırasında. Du bist ein Esel! Alman öyle der bu Sait'e. Sen eşşek herifin birisin Sait! Düşündükçe yüreğine daha bir sıcak yerleşip oturuyordu biraz önce geçen olay. Mahir Bey, başlı başına iyi bir rastlantıydı bir kez. Berlin'e gelip giden ataşeler içinde, gerçekten bir benzeri olmamıştı bu adamın. Almancası çok iyiydi. Daha o zaman İngilizceye çalışıyordu. Öğrenmiştir. Junior diyor. Bizdeki "mahdumu" gibi. Yalnız, babamın durumuna gelemem ben. Onun yaşamı buymuş. Benimki rastlantı biraz da. Babam gibi yeteneğim olduğunu sanmıyorum. Aslında yapacağım iş, Berlin'de, solcu öğrencilere yaptığımızı, burda sürdürmek olacak anladığım. Necla'yı soracaklar belki! Nesini soracaklar, onlar benden iyi bilir. Necla'nın birçok ilişkisini Sait'ten öğrendim ben. Eşref Bey'i mi soracaklar? Hüsnümelek'ten sorsunlar. Nebile Hanım'ı sorarlarmış! Ya da Kurtdoğan Paşa'yı! onların derdi Almanlardır. Almancamdan söz etti Mahir Bey. Gene Mahir dedik! Nazif Bey diyeceğiz artık; bir pot kırmayalım. Alışık olduğu, artık hiçbir değişik rengi kalmamış tren yolculuğundan sonra İstanbul'a döndüğünde de içindeki her şeyi kımıldatan gücünü sürdürüp duruyordu olay. İkinci günün akşamı, tam Mithatlarla buluşmak için evden çıkacağı sıra telefon çaldı,

— Rahatsız ettim Beyefendi, Nadir Bey'le görüşebilir miyim? sözleriyle karşılaşınca afalladı bir; tez toparlandı.

— Buyrun, ben Nadir.

— Nazif Bey adına arıyorum efendim. Muhterem Beyefendi'yi bu akşam alabilir miyiz?

Önce olmazlanacaktı, beni bekliyorlar deyip...

— Ne vakit efendim?

— Sizce uygunsa, on dakika sonra evinizden çıkıp Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe'ye doğru inerseniz, yoldan alacaklar efendim.

Ne diyecekti? Sağ olun deyip kapattı telefonu. Fakat, nasıl incelikli konuşuyorlardı. Ses o denli ağırbaşlı olmasa alay ediyorlar dersin! Kaba bilinirler ya, aslında Almanlar da böyledir. Mithat'a telefon açtı; çıkmış. Eline varırsa; Kâtip'e not bıraktı, bu gece gecikeceği ya da gelemeyeceği biçiminde. Bomonti'de buluşacaklardı; Kurtuluş yörelerinde bir meyhane varmış, oraya götürüyordu Mithat. Bir iki

de tanıdığı vardı Mithat'ın. Bir şarkıcı kız varmış meyhanede; kafayı bugünlerde ona takmış oğlan. Lokum gibi bir Çingene'ymiş; "Hiç Çingene demezsin!" diyordu. O da merak etmişti. Kısmet değilmiş bu gece. Evden çıkıp caddeyi bulunca şöyle bir bakındı yöresine. Yeni basmış akşam karanlığında aşağı yukarı koşturan arabalardan, yolunda geçip giden tek tük insanlardan başka, göze çarpan bir şey yoktu görünürde. Puslu bir çisentinin parlattığı yolda ağır ağır yürümeye başladı aşağı doğru. Teknik Üniversite karşısındaki dönemece geliyordu ki, bir kara araba durdu, önü sıra. Uzun boylu, gençten biri atlayıp arka kapıyı açtı çabucak; saygılı biçimde dikilip,

— Buyrun Nadir Bey! dedi.

Ses çıkarmadan bindi. Dolmabahçe'ye doğru inmeye başladılar. Şoförle yanındaki kapıyı açan, gençten adam hiç konuşmuyorlardı. Sorsa mıydı, nereye gidiyoruz böyle, diye? Dolmabahçe'den Beşiktaş'a saptı araba. Tam bir suskunluk içinde iki yanı ağaçlı geniş yolu geçtiler. Akaretler'den yukarı çıkıp Teşvikiye'de sağa saparak karışık sokaklar içinde bir iki dolaştıktan sonra, Ihlamur'a doğru bir yolun başında durdular. Gençten adam inip kapıyı açtı hemen. Yokuş aşağı, karanlıkça bir sokakta, Galip'in önü sıra, beş on metre yürüyüp sağdaki bir apartman önünde durdu; birlikte girdiler. Çıt yoktu apartmanda. Merdivenlerden ikinci kata çıktıklarında kapı açıldı.

— Buyrun! diye karşıladı, loş koridorda yüzü pek iyi seçilemeyen orta boylu, orta yaşlı bir adam. Koridorun ucundaki kapıya doğru yürüyüp açarak aydınlık bir odaya aldı Galip'i; çekti kapıyı. Genişçe tabanı kaplayan çiçekli halısı, kanepesi, koltukları, basık orta masası, kandil benzeri avizesiyle rahat, eskice bir oturma odasıydı burası. Karşıdaki iki pencere, vişneçürüğü ağır kadife perdelerle kaplıydı. Kremrengi badanası islenmiş gibi görünen duvarlar boştu. Kapının önünde bir an dikelip kalmıştı ki, yandan bir kapı açıldı; sarışın, geniş alnının üstündeki saçları iyice seyrekleşmiş, kalın kaşlarıyla, ince dudakları arasındaki kemerli burnu hemen göze çarpan uzun boylu, yaşlıca bir adam önde, Nazif Bey arkada odaya girdiler. Adam elini uzatıp,

— Hoş geldiniz Nadir Bey, dedi.

El sıkışırlarken Nazif tanıttı adamı,

— Razi Bey ağbimiz. Bölümümüzün başkanı.

Gösterdiği koltuğa otururken Razi Bey'e takıldı gözleri; görmüşlüğü vardı sanki bir yerlerden. Göz göze geldiler. Sevecen, belli belirsiz bir gülümseme vardı adamın kuytu bakışlarında.

— Sizi aramızda görmekten çok mutlu oldum Nadir Bey.

Tedirgin kımıldadı Galip,

— Sağ olun efendim, dedi.

Razi Bey bir süre daha baktıktan sonra,

— Örgütte çalışmaya ben babanızın yanında başladım, dedi. Allah rahmet eylesin, bir istihbarat dehasıydı Nadir Ağbey. Tanrısal yazgı; genç yitirdik.

Biraz duralayıp aldı gene,

— Bir keresinde sizin eve de geldimdi. Beylerbeyi'nde, yamaçta bir konakta oturuyordunuz. Dedenizle görüşüp Nadir Ağbi için bir şey öğrenmiştim. Bükreş'teydi babanız; o soruyordu. Siz okuldaydınız. Rahmetli anneniz vardı. Ne hanımefendiydi! Nur içinde yatsınlar hepsi. Dedeniz de öyle...

Bilinen biçimde söylenmiş sözlerin, içinde uyandırdığı geçmiş günler özlemiyle,

— Sağ olun, dedi Galip. Dedemi daha çok tanıdım ben. Babam biliyorsunuz, hep yolculuklardaydı; Mısır'a gitti denirdi.

Gülümsedi Razi Bey. Nazif Bey'e baktı. Karşılıklı gülümsediler. Galip'e döndü,

— Nadir Ağbi'nin Mısır'ı gördüğünü sanmıyorum, dedi. Balkanlar uzmanıydı rahmetli babanız. Bükreş, Sofya, Belgrad... Ara sıra Atina... Başkan Hamdullah Bey'in sağ koluydu. Yalnız bir keresinde Bağdat'a gittik ivedi bir iş için. Korumasıydım ben. O günler, Kürt belası vardı devletin başında.

İleri gittiğini anlamış gibi, sustu. Sonra gene aldı hemen.

— Bugün de dünya kadar bela var devletin başında. Aramıza hoş geldiniz? Sizi iyi tanıyoruz. Berlin'de, Sayın Hüsrev Gerede olsun, başta Nazif Bey, hemen de tüm görevli arkadaşlar sizden büyük övgülerle söz ettiler. Nadir Ağbi'nin ruhu şad olmuştur!

Kalktı Razi Bey. Nazif Bey'le birlikte Galip de kalktı. Elini uzatırken,

— Sizi görmeye geldim bugün ben, dedi Razi Bey.

Sımsıkı sıktı elini.

— Bir isteğiniz olursa, Nazif Bey'e, bana başvurun. Sizi çok sayıda kişi tanımayacak. Hadi, başarılar dilerim!..

Çıktı yandaki kapıdan. Nazif Bey'le karşılıklı koltuklarına oturdular. Oda boşalmış gibiydi. Bir kısa sessizliği Nazif bozdu.

— Önemli bir iş isteyeceğiz sizden, dedi. Önce şu resimlere bir bakalım.

Birlikte getirdiği çantasından bir büyük albüm çıkarıp ortadaki masaya koydu. İçinde çok sayıda dağınık resim de olan, oldukça eski bir albümdü bu.

Açıp bütün dağınık resimleri döktü masaya;

— Şunlara bakın önce! Tanıdıklarınızı ayıralım...

Boy ya da vesikalık tek resimler, ikili üçlü, kalabalık, çeşitli toplu resimler içinde tanıdığı, tanıyabildiği yüzleri, kişileri ayırdı. Albümün yapraklarını çevirdi ağır ağır. Kadınlı, erkekli kimi resimleri de gösterdi parmağıyla. Onları da aldı albümden Nazif Bey.

— Hemen de tümü Alman bunların.

— Evet, dedi Nazif Bey. Bir de bunlara bakalım!

Çantadan çıkardığı kalınca bir zarftaki resimleri koydu önüne. Resim destesini alıp tek tek bakmaya başladı Galip. Tanıdığı yoktu pek. Yalnız bir kartpostaldaki kadına takıldı. Benziyordu ya...

— Bu, dedi. Macar kızı vardır, Maria Novotni'de çalışır. O, belki...

— O, dedi Nazif Bey.

Kızın resmini demin ayırdıkları arasına koyarken, vardığı sonuçtan doygun bir bakışla,

— Helena Pikoçelli yazar kimliğinde. Babası İtalyan. Macar gizli örgütüne bağlıdır. Almanların içinde dolaşır. İngilizlerle, Amerikalılarla ilişkisi var.

Güzel bir kadın kartpostalı koydu Galip'in önüne,

— Bunu tanımıyorsunuz.

— Hayır, dedi Galip. Sarışına benziyor.

— Sarışın, mavi gözlü. Wilhelmina Wargasiy. Macarca, Rusça, İngilizce, Fransızca, Bulgarcayı su gibi konuşur. Yunanca, Türkçe de bilir. Abwehr'in emrinde. Londra Oteli'nde kalıyordu, attırdık. İngilizler son derece tedirgin; bir Amerikan subayıyla yaşıyor, Beyoğlu'nda bir evde şimdi.

— Söylemiyorlar mı herife?

— Kimi ipler, Amerikalılar! Kendi başkanları söz dinletemiyor heriflere! Amerikalı da görev yapıyor belki! Göründüğünden hep daha karışıktır bu işler.

Basan kısa sessizlikle, bir ürperti tırmaladı içini Galip'in.

— Bir de bunlara bir göz atın Nadir Bey!

Dört vesikalık resimdi uzattığı. Biri bıyıklı, hemen tümü de Doğulu görünümde, belki İranlı ya da Kürt, yaşlıca biri daha çok beyaz Arap'a benzer, saçı sakalı karışmış kişilerdi bunlar. Güvenlik'te çekilmiş olmalıydı resimler.

— Tanımadım.

— Evet, tanımazsınız bunları. Ama iyi bakın; belleğinizde kalmasında yarar var.

Fotoğraflardan birini uzattı,

— Burda?

Tanımadığı kadını, erkekli birileri içinde tanıdığı yüzü parmağıyla gösterdi Galip.

— Wilhelm bu! Wilhelm Hamburger. Gazeteci. Park Otel'de kalır. Çok tanıdığı vardır. Tüccarlardan filan...

Başını salladı Nazif Bey,

— Evet, dedi. İşte bu adamlar da Wilhelm'in adamı. Paula Koch'la Wilhelm Hamburger, Alman gizli örgütünün iki büyük başı. Ortadoğu'da. Bir sürü Arap, Ermeni, Türk, Kürt, Süryani adamları var. Özellikle dışalım, dışsatım peşindeler. Ambargoyu delmek için. Çok para harcarlar.

Vesikalık resimleri gösterdi,

— Bu iki kişi Ermeni'dir, bu Arap, bu da Türk. Ayvazyanların adamı bunlar. Güney'de sınıra gittiler mi Ayvazyanların otelinde kalır Almanlar özellikle, Austro-Türk'ün tütün eksperi kılıklıları. Jozef'le Lüsi Ayvazyan. Josef yetim büyümüş Koch'un ailesinde. Berlin-İstanbul-Arap dünyası yolunda, varlıklı tüccardan Suriye-Türkiye arasında gidip gelen otobüs şoförüne, gemi sahibinden gemicisine, demiryolcusundan hamalına kadar bir sürü adam Almanlara çalışıyor. İskenderun'da Barbourlar var. Kuzenleri Beyrut'ta Şarapçı Corc; bir başkası Tripoli'de limon dışsatımcısı Aleksandr Azar... Bizim Dışişleri'nde de var bunlara yardımcı, destekçi. Ama Almanların bu-

gün en yakın ilişkisi Ermeni Taşnaksiyun'la; bir düzine adam çalıştırıyorlar.

Soluklanır gibi durdu Nazif Bey, sessizce dinleyen Galip'e baktı.

— Bütün bu işlerin başında Wilhelm Hamburger var bugün. Dediğim gibi, İran, Arap bu heriften sorulur. Silah kaçakçılığından altına kadar... Abwehr'in adamı.

Başını salladı Galip sessizce. Biliyordu. Ama bu duydukları, bildiklerini, sezinlediklerini, yakıştırdıklarını çok aşmıştı. Nereye varacaktı, pek de konuşkan biri olmadığını bildiği Nazif Bey, bu öyküleriyle? Örtbas etmeye çalıştığı bir evecenlikle bekliyordu. Bizim Dışişleri'nde de varmış!

— Evet, dedi Nazif Bey, Abwehr'in başı da Leverkuhn. Sizinle birlikte yapılabilecek çok şey var. Bugünkü işimize gelelim. Sizi sıradan biri saymadığımız için, görevi, nedenleriyle anlatıyorum: Yarın, Büyükada'da önemli bir buluşma var. Yeni öğrendik. Sizin göreviniz, yarın sabah ilk vapurla Ada'ya gitmek; yarın tüm günü Ada'da geçirmek! Göreceğiniz, rastlayacağınız tüm tanıdığınız ya da ilginizi çeken kişileri saptayacaksınız!

— Sonra?

— Sonrasını buluşunca konuşacağız.

Gene o ünlü gülümsemesiyle bakıyordu Nazif Bey. Küçük defter gibi bir şey uzattı,

— Gördüklerinin yerini, saatini, dakikasını yazmayı unutma! dedi. Ada'da gezmeye, dinlenmeye gitmiş bir yurttaşsın...

Son sözlerini söylerken, yüzü bile değişmiş, Almanya'da, genç öğrenci Galip'le olduğu gibi senlibenli konuşmaya başlamıştı. Belki artık Nadir'le de böyle konuşacak! Ağzından kaçmış olamaz; ne kurttur bu adam! Nazif Bey'in bu yaklaşımından tedirginlik duymamış, sıcak bir yakınlaşma diye almıştı. Ben Ağbi diyorum; o da yaklaşacak... Ayağa kalkınca, Galip'in düşündüklerini doğrular gibi gülümsedi Nazif Bey,

— Görüyorsun ki, pek tatsız bir iş değil, dedi, takılarak. Ada'da Alman kızları yok ama Rum kızları onlardan aşağı kalmaz!

Gülümsedi Galip de. El sıkışıp ayrılırlarken,

— Ben burayı bulamam, dedi.

— Biz seni buluruz. Burayı boşaltıyoruz. Çok kullanıldı; tanındı. Başka yerde buluşacağız seninle.

Gençten birisini izleyerek indi merdivenlerden. Apartmandan çıkıp da kısa yokuşun başına yürüyünce, Nazif Bey'in dediği gibi, köşeye doğru yaklaşan bir taksi buldu hemen. Saat dokuzu geçiyordu. Bomonti, dedi şoföre; bir talihini deneyecekti. Güzel rastlantı, taksiyi ödeyip Bulgar Sokağı'ndaki meyhaneye kıvrılınca, kapıya çıkan Mithatlarla yüz yüze geldiler. Doğal ki,

— Nerdesin yahu! oldu Mithat'ın ilk sözü.

Biçimince atlattı. Ankara'dan bir tanıdık uğramış tam çıkacağı sıra... Kâtibe telefon ettiğinden söz edince,

— Bırak şu aptal kâtibi, diye terslendi Mithat.

Kendi aptal kâtipliğini ne çabuk unuttun! O karıyı, bu aptal senin elinden alsın da gör! Ama, aptal değildi bu oğlan. Arabasına doluşurlarken yanındakileri tanıttı; hepsi de yeni hovardalık arkadaşlarıydı Mithat'ın. Birini daha önce de görmüştü; avukat Sezai Bey'i; tanımadığı yoktur dedikleri tipten. Öteki ikisi de genç, yeni tüccarlar. Yalnız, bu oğlan iyice azıttı! Haftanın birkaç gecesi eve de uğramıyormuş kiminde; Pakize'yi hiç taktığı yok artık. Hep o karıyla yaşayacak değil ya; ne yapsın oğlan! Kurtuluş son duraktan sonra, Kasımpaşa'ya inen sokaklardan birindeydi gittikleri yer. Karanlık sokakta açılan eski bir tahta kapının ardındaki genişçe, izbe meyhanenin, girince kişiyi kuşatıveren bir çekiciliği vardı. Küçük bir şanoda sazlar çalınıyor, yan yana oturmuş kızlar süzülerek beklerken biri mikrofonda şarkı söylüyordu. Şanoya en yakın ayırtılmış bir masaya götürdü şef garson. Oturur oturmaz da, meze tepsilerini dayadılar; seçmeye kalmadan, ne var ne yok doldurdular masaya. Çok acıkmıştı Galip, hemen girişti mezelere. Stepan'da, Bomonti'de, sadece birer içki almışlar; ötekiler de saldırdı. Bir Ermeni Madam'la, Laz Osman dedikleri birininmiş burası. Yemeklerin çoğunu, meyhanenin ortağı madam Ani kendi eliyle yapıyormuş. Çok açtı da ondan mı, birbirinden nefis gelmiş mezeler. Hele midye dolması... Bu zırıltı saz da ancak bu yemekler için çekilir! Miyavlar gibi bağırır durur bir kadın... İki ay kadar önce avukat Sezai getirmiş buraya Mithatları. Sosyete yavaş yavaş buraya taşınmaya başlamış. Yöredeki masalara baktı; süslü hanımlar, giyim kuşam, kelle kulak yerinde kişiler göze çarpı-

yordu. Kimsenin müzikle ilgilendiği yok; buraya renk katan bir curcuna işte! Şano benzeri yerde sırayla kalkıp yarı oynar gibi, kanto benzeri şarkılar söyleyen kızlara daha çok alaylı bakıyor meyhanedekiler. Ama yemekleri gerçekten güzel. Ara sıra gelip, bu müzikle dalga geçmenin de bir tadı olmalı. Salondakilerin bir bekleyişle baktıklarını görünce, biraz ardına düşmüş şanoya dönüp baktı. Kızların üçü yan yana dizilmişler ortak bir şarkıya başlayacaklardı. Cızırtılı kemanla birlikte, "Biz Çamlıca'nın üç gülüyüz – Aşk bahçesinin bülbülüyüz!.." şarkısı inceden bir yaygarayla yükselince, alkışla karışık alaylı gülüşmeler dolduruverdi salonu. Belli ki işin seyirlik bir yanıydı bu okurlarla saz takımı da. Gülünesi gösteri diye alınıyordu buraya koşup gelenlerce. Karşısındaki Mithat'a baktı; başını sallayıp şanoyu gösterdi, "Seninki hangisi?" gibisine. Fasulye pilakisiyle doldurduğu ağzını açamadığı için, gözlerini açıp kaşlarını yukarı kaldırdı, bunlar değil gibisine. Lokmasını bir güzel çiğneyip yuttuktan sonra eğildi,

— Sonra gelir o, dedi. On biri bulur.

Koskoca Mithat da bu paçavra karılara düşecek değildi ya.

— Assolist yani?

Tutamadı güldü Mithat; son günlerde iyice yağlanıp dolgunlaşan gıdığı sallanır gibi oldu gülerken. Bir şeyler diyecekti; duymuş olmalı ki, avukat Sezai karıştı söze,

— Yok Beyefendi, dedi. Bunlar ekip. Sulukule'den Nalan'ı almadılar aralarına; dövmeye bile kalktılar bir gece. O karı burda yeni; buraya Madam Ani almış onu.

Galip'in ilgiyle dinlediğini görünce sürdürüp ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu. Sazların zımbırtısı, kadınların "... billahi cana can katarız!" diye avaz avaz haykırışları, salonun alaylı gülücükleri, kiminde alkışlarla beslenen uğultusu arasında duyabildiği kadarıyla, o kadının burda kalmasını Mithat'la, bu avukat Sezai sağlamışlar. Osman'ın avukatıymış Sezai. Mithat, daha Nalan'ı gördüğünde, dikmiş gözlerini o gece.

— Bunlar gider, o gelir dedi Sezai. Masaya alırız; görürsünüz...

— Sonra?

Sezai Bey anlamıştı neyi öğrenmek istediğini Galip'in. Sinsi bir gülümsemeyle yanıtladı:

— "Çucuğum bekler evde!" deyip gider.

Anlaşıldı bu oğlanın karıya niye bu kadar yangın olduğu! Kaçan balık büyük olur. Kıyamet alkışlarla yineletiyorlardı "Çamlıca'nın üç gülü"nü. Alayla ciddinin bulanık karışıklığında kadınlar gene haykırmaya başladılar avaz avaz. Masaya taşınan sıcak mezelerden de alınca iyice doymuş, bu kez de uyku bastırmaya başlamıştı ağırdan. Yarın da erken kalkacağız. İyi ki öbür gün için vermemişlerdi görevi; Necla'yla buluşacaklardı o Perşembe. Tam istediği biçimde rayına oturmuştu ilişkileri; sabırlı, anlayışlı bir bekleyiş içindeki âşıktı Galip; Necla da ne diyeceğine, ne yapacağına daha karar veremeyen, düşünen, akıllı kız! Evlenme önerisinin geri çevrildiği günlerden öylesine yakınlara gelmişlerdi ki, atacakları bir iki adımla nereye varacaklarını, Necla bilmiyorsa da Galip kestirebiliyordu! Nazif Bey'le başlayan yeni iş ilişkileri de bir süre oyalanmaya elverişli bir durumu tam yerine oturtmuştu. Fakat, nasıl uyku bastırıyordu böyle! Kalksa mıydı? Ayıp olacaktı. Bir de şu, Nalan mıdır; o kızı görmek istiyordu. Saz takımı, okuru, çalgısıyla, gene yarı alaylı alkışlar arasında çekilip gidince, kendi aralarına dönmüş konuşmaları, tabak çanak tıkırtılarıyla ağırlaşan uğultu, canlı pulları dökülmüş kuru isli balığa döndürüvermişti meyhaneyi. Üçüncü şişeyi açıyordu garsonlar. Mithat'ın gözleri kayıyordu, dili de peltekleşmişti biraz. Buydu olacağı; üst üste yuvarlayıp durdu kadehleri; daha da olacağına bak! Ötekilerin de iyiydi artık kafası; Sezai'nin dışındaki suskun ikilinin de dilleri çözülmüş, bir müsteşarın metresi eliyle aldığı yüklü bir rüşvetten söz ediyorlardı. Galip'in, kulak kabarttığı konuşmaya daha bir şeyler öğrenmek için girmeyi düşündüğü sıra, karşısındaki Mithat'ın doğrulup daha önce hiç göstermediği bir ilgiyle şanoya dönmesiyle duralayıp baktı o da. Bekledikleri olmalıydı; kemanı klarnetiyle eski lacivert giysili iki yaşlı Çingene, elinde darbukası, yeniyetme bir oğlan, bir de kız çıkmışlardı şanoya. Klarnetçiyle darbukacı oğlan sandalyelere oturdu, kızla kemancı ayakta; "Gönül harareti sönmez şarab-ı kevserle" diye de hemen başladılar! Sızma vakti geldiğinden midir nedir, pek aldıran yoktu salonda! Oğlanın tavuk çırpınışlarıyla yerli yersiz gümbürdettiği darbukası, yanık klarnet iniltisi, akordunda bir terslik olduğu belli keman gıygıyı, ara sıra vokalist olarak destek veren çalgıcıların kaşarlanmış erkek bağırtıları arasında kızın

incecik sesini almak kolay değildi. Beceriksizlik, toyluk, kimi sözcüklerin yanlış söylenmesi, "... şarab-ı kevserle"yi, "şarapı keserler!" gibi, "buse"yi "puse" diye okuması, sesindeki tatlılığı gölgeliyor, gülünesi duruma düşürüyordu kızı. Tuvalete benzetilmiş, kırmızı, uzun parlak giysinin, üstündeki iğretiliğinden, hotoz gibi yapılmış saçlarından da pay alıyor olmalıydı bu gülünesi durum. Gözüne çarpınca birden; içkiyle süzgünleşmiş gözlerini kıza dikmiş Mithat'ın bakışlarıydı asıl gülünesi olan. Bir şey diyecekmiş gibi ara sıra ağzını açıyor, aranır gibi dudaklarını, çenesini oynatıyor, bulamamış gibi kapatıp dişlerini bastırıyor, gözlerini kısıyordu, sinirli biçimde. Oğlan kafayı iyice takmış belli ki! Göz göze geldiler; bıyık altı gülüyordu Sezai Bey de. Yeni şarkıda, "Sükût etme nazlı yar – Beni mecnun edersin" dizesini kız, "sükût etme" diye okuyunca, gülmeye başladı Sezai Bey. Galip de güldü. Mithat duymamıştı, ayırdında değildi bir şeyin. "Vuslatın başka âlem – Sen bir ömre bedelsin!" diyecek kız, "Fuslatın" diyordu. Galip'le Sezai iyice makaraları koyverir gibi olunca aymış olmalıydı, kötü kötü baktı ikisine de şöyle bir; sonra gene kıza dönüp dikti gözlerini. Gülmelerini tuttular. Sezai Bey, kaşı gözüyle Mithat'ı göstererek, durumu alaylı biçimde anlatmaya çalıştı. Anlatacak ne vardı ki! Gençliğini yaşamamış, sonradan görme bu herif, Esma acuzesine bile atladıktan sonra, bu kız kraliçe. Boğaz'daki bir otele iki karı götürmüşlerdi geçen yıl birlikte; Park Otel'de ayarladıkları, malın gözü karılar. Randevuevinde çalışırlarmış. Nahide mi neydi adı; ona da kaptırmıştı o zaman aylar ayı. Araya Sait girip karıyı gizlice Ankara'ya postalatmasa daha sürer giderdi. Bakalım bu ne olacak? Tam, "am budalası" dedikleri bu oğlan işte! Masalar birer ikişer boşalıyordu ağırdan. Son olarak, "Olmaz ilaç sine-i sadpareme"yi de, ağzını gözünü iyice birbirine katarak, okumaya başladı kız. "Çare bulunmaz bilirim yareme" deyince şaşkınlıktan donakaldı Galip; Mithat'ın gözlerinden iki damla yaş yanaklarına doğru iniyordu! Saklamıyordu da oğlan. Gülsün mü, acısın mı, kızsın mı, ne edeceğini bilemeden kaldı bir; kalkıp gitse miydi, onu da yapamadı; "Allah belanı versin!" dedi içinden; o kadar. Nasıl doğru Mansur'un dedikleri; apayrı bir yapıdayız biz bu adamlarla. Müzik bitmişti. Darbukacı oğlan masaları gezinip bir tepsi içinde para toplamaya başladı! Lokanta para vermiyormuş Sezai Bey'in dediği; bah-

şiş ne alırlarsa. Peçetesiyle ağzını kuruluyor gibi yapıp gözlerini silen Mithat'a iğrenerek bakıyordu Galip, darbukacı oğlan tepsiyi onların masaya uzattığında. Herkes bir şeyler koydu; elli kuruş da Galip koydu. Mithat tepsiye on lira atınca gözler fal taşı gibi açıldı. Yalnız Sezai Bey, babacan bir gülümsemeyle karşılamıştı. Malın gözü bir herif, bu da! Mithat'ın, sallanır gibi ayağa kalkmaya çalıştığını görünce, dönüp baktılar; şarkıcı Nalan geliyordu masalarına. Mithat ayakta, yarı sallanır, yarı eğilir biçimde kadını selamlayarak,

— Buyrun Nalan Hanım, dedi peltekleşen bir dille.

Mithat'la Galip'in arasındaki masa başına buyurdu Nalan Hanım. Yakından bakınca, allığa batmış yanakların kuytusundaki, mavi ile yeşil arası fıkır fıkır kaynayan gözlerinden domuzluk akıyordu karının. Kırmızı, etli dudakları, dolgun göğüsleri, kalçalarıyla da çekici ayrıca. Bu sersem Mithat'ı yer bitirir bu karı! Nesini yiyecek? Birkaç kuruşunu alır işte. Pakize ile yeni filmler başlar artık! Kötü mü; seyir çıkar bize. Bir süre de onunla eğleniriz. Başka ne boka yarar bu hırbo herif? Yalnız, Nalan Hanım, ne bir şey yiyor, ne bir şey içiyordu. Kalkması gerekiyormuş birazdan. Biliyoruz, çocuğunuz bekliyor evde. Fıkırdayan bir gülüşle,

— Yok, dedi Nalan Hanım. Hayri geldi; o da bekliyor.

Başını bir yere çarpmış gibi sallanıp duraladı Mithat; gözlerini bir iki kırpıştırarak, ne demesi gerektiğini arama çabasıyla bakıp kaldı kadına.

— Askerliğini yapıyor Hayri. Kocam. Denizci Donanma'da. İzinli geldi.

Başını salladı Mithat, ne anlama geldiğini ola ki kendi de bilmeden,

— Yurtgörevi, dedi, dili dolanıp sarhoş tikiyle kaşı, gözü oynayarak.

Ağzını, çenesini oynattı, yutkundu, başını salladı: Sonra birden anımsamış gibi, elini pantolonunun cebine attı. Çıkardığı küçük bir para tomarından bir sürü onluk ayırıp kızın masa altındaki dizine doğru uzattı. Parayı alıp çantasına koyarken, özenti bir incelikle,

— Sağ olun efendim, dedi Nalan.

Ne Mithat'ın konuşacak durumu, ne ötekilerde istek olmadığı için, tek tük bir iki sözcükten sonra, garsonlar hesabı getirince, aynı

sessizlikte, izin isteyerek kalktı kız. Yıkıla devrile Mithat da kalktı; uzanıp elini tuttu kızın, bırakmadı; deminden beri yaptığı gibi gözlerini dikip kaldı bir süre, dolanıp duran diline egemen olma çabasıyla,

— Görüşelim Nalan Hanım, dedi. Bir gece sizinle inşallah... Şöyle bir oturup... Yani konuşacağız bir gece... Siz... Onur verdiniz...

Anasının gözü kadın, biçiminde bir gülücükle kurtardı elini,

— Bekliyoruz efendim, dedi. Her gece buyrun. Biz onur duyuyoruz...

Ezberlemişçesine söylediği sözlerden sonra iyi eğlenmeler dileğiyle dönüp giderken, Mithat, ayakta bakıp durdu ardından. Kız salonun kapısından çıkınca sallanır gibi döndü masadakilere,

— Haydi gidelim biz de! dedi.

Der demez de tutamayıp sandalyesine çöküverirken, gülüşmeye başlamıştı masadakiler. Mithat'ı kaldırıp arabaya götürmek de enikonu sorun oldu. Garsonların da yardımıyla arabanın arka koltuğuna oturttular güçbela. Hiç böyle olduğunu görmemişti Galip, Mithat'ın. Arabayı tüccardan Medih Bey kullandı. Az içmişti; ehliyeti de varmış bereket. Boğaz'a gidelim diye, tutturdu bir ara Mithat; kimse yanaşmadı. Sabah Bakırköy'de duruşması varmış Sezai Bey'in. Ötekiler de erkenciymişler yarın. Ayazpaşa'da, Galip'in evi önünde durunca, arkadaki köşesinden doğrulup kapıyı açtı Mithat, hiç beklenmedik biçimde indi arabadan.

— Sende kalacağım bu gece, dedi.

— Kalsın, dedi. Bazı geceler kalır bende.

Arabayı yarın şoförle, yazıhaneye göndereceğini söyleyip sürdü gitti Medih Bey. Uykudan ölüyordu Galip. Tam da gününü bulmuştu bu herif. Koluna girip asansöre taşırken söyleniyordu Mithat, gene o peltek, bulanık ağzıyla. Galip gibi arkadaşı yokmuş onun.

— Bak sana ben şunu söyleyeceğim namussuzum ki ben yani kimmiş Ali Rıfkı çarıklı be ayı Pakize'nin de ağzına sıçayım dır dır dır dır bıktım Tahir oğluymuş bir tanecik diyor onun da ağzına sıçayım benim ulan senin oğlun ağlarsa ağla kaltak sevmiyorum bu Nalan var ya gördün işte bu demedim miydi ben karıyı diyorum ben anlıyorsun değil mi ateş gibi elleri Galipçiğim sonra Sezai de olur dedi hep buz Pakize'nin ayakları namussuzum bak biliyorsun puştun biri bu Sait...

Bir ara ağlama tutturur gibi oldu salondaki divana uzanırken. Hiçbir şey demeden, güçbela giysilerini, pabuçlarını çıkarıp üstüne battaniyeyi çekti Galip. Bir şeyler daha söylendi Mithat belli belirsiz; sızıp gitti. Sabah yedide Galip evden çıkarken horultularla uyuyordu. Pek az yolcunun bulunduğu bu erken ada vapurunda, arkadaki lüks bölümde gazeteleri karıştırırken –gözü çevresindeydi bir yandan da– ikide bir Mithat'a takılıyordu kafası. Gerçekten de hiç bu durumda görmemişti oğlanı. Çok içti, nesi var nesi yok döktü ortaya. Puşt dedi Sait'e de. Bir şey mi geçti aralarından benim bilmediğim? Nahide'yi postalatmasını duydu belki! Yok canım, ruhu bile duymamıştır. Öyle geldi ağzına. Yeni değil ki, öteden beri takışırlar Sait'le; kim bilir ne oldu gene? Karıdan da soğumuş iyice. O da değil. Gençliklerinde karı kız tanımadı bunlar; yeni yeni gördü ne gördüyse. Teneşir paklar dedikleri. Kırkı bulmadık daha. Kırkı çoktan aşmış bu herif! Nalan da az lokum değil. Ağırdan da satıyor. Oğlan, otele atıp da üstünde şöyle bir iki; ateşi söner. Olmazsa, sonunda belki de bu işi, puşt dediği Sait çözer çözerse! Garsonun getirdiği çayı yudumlarken, salondakileri bir kez daha gözden geçirdi; kimse yoktu pek ilgisini çeken. Zaten kaç kişi ki... Kalkmak üzereyken yetiştiği vapuru şöyle bir dolaşmıştı oturmadan önce. Bu sonbahar gününde kim gidecek Ada'ya; elli kişiyi ya bulur ya bulmaz, bütün vapurdaki yolcuları toplasan. Yanıt alamayacağı için kaçındığı soru gene dikilmişti karşısına; kimdi bugün Ada'da buluşacaklar? Nazif Bey biliyor muydu? Berlin'deyken bir ataşeden öğrendiği; görevle araştırdıkları şeyin kime, neye yarayacağını çoğu kez kendileri bilmezlermiş. Hep yukardaki birilerine çalışan bir örgüt; sen onun bir vidasısın. Asıl ürküten, soğutan bu olmuştu onu. Bakalım nasıl ısınacağız? Görünen Kınalı olmalı. Kaç yıl var ki gelmemişti Adalar'a. Kınalı'ya indiğini Mannikyan'ın saati için, anımsadı. Burgaz'a bir de Büyükada'ya gitmişlerdi birkaç kez öğrencilik yıllarında. Bir kez de Heybeli'ye. Kınalı Ermenilerin, Burgaz Rumların, Heybeli Türklerin, Büyükada Yahudilerin adasıymış derler. Yahudilerin konuğuyuz bugün! Kim buluşuyor bugün Yahudilerin adasında? İnönü'yle Hitler buluşacaklarmış! Sıkıntıyla gazetelere döndü; garsonun getirdiği üçüncü çayı yudumlarken savaş haberlerine göz atmaya başladı. Tüm cephelerde çekiliyordu Almanlar. Yalnız Akdeniz'de, İtalyanların elindeki, Yu-

nan Adaları'nda saldırıya kalkışan İngilizlere bir temiz dayak atıp iyi bir ders vermişlerdi. Biraz yürek soğutmaktan başka bir işe yaramıyordu bu olay da. Sıkıntı basmaya başlamıştı. Kınalı'ya yanaşan gemiden inenlere baktı. Yaşlı bir Madam indi. Umut verecek kadın kız da yoktu gemide. Ada'da biri çıksa da, tatlı bir gün geçirebilsek, Nazif Bey'in dediği gibi. O bir şaka yaptı; kadına kıza dalıp da işi aksatırsak bir de. İskele yöresinden uzaklaşmamak gerek herhalde; gelip gidecekler zorunlu olarak ordan geçecekler. Vapurla geleceklerse. Ya özel tekneyle geliyorlarsa? İşin bu yanını onlar da düşünmüş olmalı; başka görevliler de var belki, Ada'nın başka yanlarını kolaçan edecek. Çevresini bir kez daha gözden geçirmeye başladı, görevli benzeri biri var mı, diye. Nasıl bilecekti? Kalkıp gemiyi dolaşsa mıydı? Olmuş, olmamış, ona neydi? Üstüne düşeni yapacaktı, o kadar. Ada'da inerken en önde çıkıp gözünü dikerek, kaçırmadan, tek tek baktı çıkanlara; bu işi yakıştırıp kondurabileceği, görev olarak bakındığı kişilere benzer birileri çarpmamıştı gözüne. Acaba mı, gibisine baktığı birkaç kişiyse, biri Rum doktor, ikisi öğretmenmiş; karşılaşıp selamlaştıklarının, "Hocam!", "Doktor Bey!" deyişlerinden çıkarmıştı. Kapılar açılınca gemiye saldırır gibi koşuşan kalabalıkla, yalnız bekleme salonu değil, Ada da boşalmıştı sanki. İskele önünden tatlı bir yokuşla yukarı doğru uzanan alana, tek tük kişilerin görünüp yittiği yollara, vapurdan inen kimilerini alıp Ada içlerine doğru koşturan faytonlara baktı. Herkes yerli yerine çekilmiş, Ada ona kalmıştı! Şimdi ne yapacaktı? Solda, set üstündeki kahveye, isteksizce yürüdü ağır ağır; girip cam kıyısındaki, iskeleye gelip gidenleri görebileceği masalardan birine oturdu. Boş gibiydi kahve; ilerde, kuytuda tavla, kâğıt oynuyordu birileri. Pencere önünde, yazın oturulan balkonumsu set, oturunca ayırdına vardı, görüş alanını kesiyor, set dibinden gelip gidecekleri görmesini engelliyordu. Görmese ne olacaktı; vapurun gelmesine en az bir saat vardı daha. Duramadı gene de. Ne anlamı vardı şimdi buraya kapanmanın? İçi dışı çay olmuştu sabahtan beri. Garsonun gelmesine kalmadan kalkıp çabucak çıktı kahveden, alandan Madene doğru yürümeye başladı. Evler, konaklar bomboştu. İstanbul'un kurtuluşuymuş bugün; gazetelerden öğrenmişti. İngilizlerden kurtuldu İstanbul; gene onların borusu ötüyor. Komünistlerle de ortaklar şimdi. Bu kez de kırılmazsa İngilizlerin

burnu; bir daha nerden bir Hitler çıkacak da... Amerika yetişmeseydi, çoktan kırılmıştı burunları. Ne biçim ülke şu Amerika da? Hangi ulusa dayandığı bile belli değil. Eisenhover Alman adı gibi; belki de soyu Alman herifin. Alman'dır; öyle kafalı asker çıkmaz İngiliz'den. Napolyon'u onlar yendi ama! Wellington mu neydi? Rus kışı yıktı Napolyon'u; İngilizler ölüsüne saldırdı Napolyon'un. Nerden yeneceklerdi yoksa? Oynadıkları oyun bu İngilizlerin, hep başkalarını vuruştururlar. Tarih yinelenecek mi? Yollar boş; ne tanıdık yüzü, bir yüz bile yok. Sıkılmaya başlamıştı. Anlamsız bir işe koşulduğu duygusu kaplıyordu içini. Anlamsız değildir; bugün Ada'ya kimlerin gelip gittiğini saptamak önemli bir sorun oldu demek örgütte. Nazif Bey süs için bir şey yapmaz. Biraz sıkıntılı bir iş. Ben de örgüt diyorum artık Nazif Bey gibi. Akşama yıl var daha. Son vapur Yalova'dan gelen 9.40. Eve varmam on iki. Dün gece de uykusunu alamadığı için gözünde büyüyordu. Mithat ne yapmıştır uyanınca? Belki de uyuyordur daha. Saat on ikiye geliyor nerdeyse. Bir telefon açsam mı şuna? Canı cehenneme! Yalıya yakın, iskele alanını gören lokantaya girip, cam kıyısında bir masaya oturdu. Boştu lokanta. Masalara örtüleri daha yeni yayıyordu kavruk, küçümen bir garson. Mutfağın girişindeki barda, yaşlıca bir kadın şişeleri sıralıyor, bardakları kuruluyordu. Bu erkenci konuğa ilgi duymuş görünmüyorlardı. Doğruldu; üç kişi iniyordu alandan iskeleye doğru. Birini tanıyordu bir yerlerden ya, çıkaramadı. Aranır gibi yörelerine bakınıp lokantaya doğruldular. İster misin şimdi adam, "Vay Galip Bey!" diye gelsin? Niye istesindi ya, öyle oldu.

— Vay Galip Bey! Siz buralarda!..

Hem de kucaklayıp Galip'in yanaklarından şap şup öpmecesine karşısına çıkıveren kişi, savaştan önceki yıllarda Almanya'ya gelen İzmirli bir işadamı, hadi Bey'di. Birkaç hafta birlikte olmuşlar; Alman ticaret odalarıyla ilgili önemli bir sorunun çözümünde yardımcılık etmişti. Sonra da görmemişti bir daha. Meğer ne güçlü iz bırakmıştı herifin üstünde! Tam da gününde buldu beni! Yanındakilere, Almanya'da demir kapıları açan adam diye, coşkuyla tanıttı Galip'i. Kaynıyla emlak komisyoncusuymuş ötekiler de. Satılık bir ev arıyorlarmış Adalar'da. Heybeli'de bakmışlar dün; gece emlakçının konuğu olmuşlar evinde; sabah da motorla buraya gelip Maden'deki

bir evi gezmişler. Heybeli'dekini yeğleyecek gibiymişler; daha büyük, ederi de daha düşükmüş bundan. Denize de yakınmış. Ayaküstü verdiği bu bilgiden sonra, Galip'in masasına oturuverdiler. Bir balık yiyeceklerdi hep birlikte; Hadi Bey'in konuğuydular. Ne diyeceğini, nasıl bir tutum takınması gerektiğini kestiremiyordu Galip.

— Ee, anlatın bakalım Galip Bey. Çok yıllar oldu, siz nerelerdesiniz?

Bir başladı Hadi Bey, tam bir yapışkanlıkla sürdürüp durdu sorularını. Birlikte iş yapmaları önerisine kadar geldi sonunda. Rakılar kadehlere konurken vapur görünmüştü. Pek umudu yoktu ya, birini bekliyordu Galip! Söz verdiği için kalkıp vapurlara bakmak zorundaydı. Beklediği, kadındı değil mi? Kıkırdayarak sorduğu bu sorunun yanıtını aranıyordu ki, aynı kıkır kıkır gülüşle gene kendi yanıtladı Hadi Bey,

— Şaştım zaten burda sizi yalnız bulduğuma. Siz baayansız olamazsınız!

Gülümseyerek kalkıp iskeleye yanaşan vapurdan çıkacakları gözlemeye gitti Galip. Beklediği "baayan!" gelmemiş erkek olarak, biraz utangaç döndü masaya. Anlayışlı bir incelikle kimse bir şey sormamıştı. Balıklar, rakılarla söyleşinin alanı genişledikçe genişledi. Başka gelenler de olmuştu lokantaya; birkaç masa daha vardı. Saatler ilerledikçe vapurlara gidip dönmesi, tuvalete gidip gelmek gibi, sorgu gerektirmeyen, kimsenin ayırdına varmadığı bir işiydi artık Galip'in. Vapurdan çıkanlara tek tek bakıyor –gelen vapurlar kalabalık değildi–, bir kolaçan ediyordu her çıkışta. Kafayı iyi etmişlerdi masadakiler. Yalnız, Hadi Bey'in konuşmaları hiç de içkinin yamulttuğu biçimde değildi; akıllı uslu sözler ediyordu. Birlikte çalışma önerilerini yineledi. Özellikle kayınçosu Sermet Bey'le yaptıkları maden işini duyunca –bir de krom ocakları varmış– kulaklarını dikmişti Galip. Öneri çekiciydi ya, içki sofralarında verilen sözleri güvenilir saymazdı; denemeleri vardı bu konuda. Akşama doğru kalktıklarında atlatmak için, bu geceyi Ada'da geçireceğini söyledi. Adresler alınıp verildi. Vapura yolcu etti sonunda; gün kötü de geçmemişti. Ondan sonrası daha da kolay oldu. Işıklı sokaklarda gezinerek daha az göze batıyordu gündüzden. Son vapura, arandığı tek kişiye rastlamadan işini tamamlamış olarak binerken anlamsızlık

içinde buldu kendini. Önce bayağı bozulduğu Hadi Beyler rastlantısı olmasa, boşu boşuna geçirilmiş bir gündü biten. Nerden biliriz, boşuna olup olmadığını? Belki de arayacaktır Hadi Bey; kaynı Sermet Bey ile birlikte krom işine başlayacağızdır, dediği gibi! Çok para var bu işte demişti Hadi Bey. Sermet Bey de hiç konuşmadı hemen de. Enişte sine saygısından mış! Galip'e ev satmaya kalkmıştı emlakçı da. Geçip gitmişti hepsi. Peki, bunları mı bildirecekti örgüte! Arandıkları türden hiç kimseyi görmemiş olmak, işini başaramamış diye karşılanmasına yol açmayacak mıydı? Gözünden bir şey kaçmış olabilir miydi? Sanmıyordu. Vapurun yanaşıp ayrıldığı iskelelerde inip binenlere baktı. Bir kadın gözüne çarptı Kadıköy'de inen; arkadan Ute'ye benzetti sanki! Vapurda uyuklayıp durmuştu; taksiye bindiğinde uyuyup gidecekti nerdeyse. Eve gelince dolapta süt arandı, şişeyi boşaltmış Mithat. Biraz üzüm yedi. Yatağa kurşun gibi düştü hemen. Gözlerini açtığında dokuza geliyordu. Kalkıyordu, telefon çalmaya başladı. Açtı, seslendi; kapandı telefon. Bıraktı alıcıyı; biraz bekledi, yine çalar mı diye. Çalmamıştı. Banyoya gitti, yıkandı. Duşu kapattığında çalıp duruyordu telefon. Fırladı. Yetişememişti; salonun ortasına varmadan kesildi telefon. Canı sıkıldı. Kimdi acaba? Giyindi, ayaküstü bir şeyler atıştırdı mutfakta; çıkacaktı ki, kapı çalındı. Açıp da, gülümseyerek duran Nazif Bey'i görünce az şaşalamadı.

— Buyrun Nazif Ağbi, dedi, toparlanarak.

— Günaydın Nadirciğim. Önce bir yokladık seni, dedi gene aynı gülümsemeyle.

Önce anlamamıştı; aydı birden,

— Telefon değil mi?

— Evet, dedi Nazif. Uyandırdık mı?

— Yoo, uyanmıştım. Banyodaydım, yetişemedim.

Duraladı Nazif Bey.

— Yetiştin, dedi. Sesini duydular telefonda.

Demek ilkiydi bu. Balkona açılan pencere önündeki koltuklara oturdular karşılıklı. Sis vardı Boğaz'da, derinlerden kesik kesik düdük sesleri geliyordu.

— Seninle biraz konuşacağız Nadirciğim, dedi.

Böyle üstüne bastırarak söylemesi ilgisini iyice arttırmıştı Galip'in.

— Bir çay koyayım mı önce? Ya da içki...

— İstemem, dedi Nazif. Sonra çıkar, bir yerde bir şeyler yeriz, içeriz istersen...

Ses çıkarmadı. Öğlendeydi bugünkü buluşmaları Necla'yla; yemeği birlikte yiyeceklerdi. Gözleri Galip'in üstünde, bir şeyi kestirmeye çalışıyormuş gibi dalgın bakıyordu Nazif Bey.

— Nebile'yle ilişkin var, dedi. Kurtdoğan'ın Nebile'si...

Ne diyeceğini bilemedi birden. Şimdi nerdendi bu? Yanık beklemiyordu Nazif bey.

— Kurtdoğan Paşa'yı nasıl tanıdın?

Anlattı bir iki tümceyle. Aynı saplantılı bakışla dinliyordu Nazif. Galip durunca,

— İngilizlerle ilişkisi olduğunu bilmiyorsun!

Anlamamıştı Galip. İngilizlerle ilişkisi mi? Nazif ekledi hemen,

— Nerden bileceksin?

Soğuk sessizliği çekinir gibi bir sesle Galip bozdu,

— Yani İngilizlerle şey mi?..

Sertçe başını salladı Nazif,

— Evet, galiba şey!.. dedi.

Donakalmıştı. Nasıl inanacağını düşünmeye başladı. Hayır, olmazdı. Yalan mı söylüyor Nazif Bey! Yalan değil de... Peki, bu adam... Sinirli bir gülüşle toparlanmaya çalıştı,

— Bağışla Ağbi, dedi. Kafama bir kaya düştü sanki!

Duralayıp ekledi hemen,

— Peki, Nebile de mi...

— Bilmiyoruz daha, dedi Nazif. Kesin değil. Konuşacağız bunları seninle...

Ne konuşacaklardı ki? Şaşkınlığını daha atamamıştı Galip.

— Buyrun, sizi dinliyorum Ağbi, dedi.

Konuyu değiştirme gereği duymuştu nedense,

— Dünkü iş tamam, dedi Nazif. İlk vapurla gidip son vapurla döndün.

— Evet, dedi Galip. Arandığımız kimseler yoktu, görebildiğim kadar.

Başını salladı,

— Yoktu, dedi Nazif. İyi gizli tutabildiler işi.

Sustu. Sessizliği, Galip'in hem ilgisini, hem sorumluluk duygusunu ölçer gibi kısıtlı uzatıyordu sanki. Soru sormanın pek iyi karşılanmadığını daha Berlin'de, hem de bu Nazif Bey'den öğrenmişti Galip.

— Amerikalılarla Almalar buluştu dün Ada'da.

Suskunluk sınavını başarıyla vermiş olmalıydı Galip. Nazif Bey ağırdan anlatmaya koyulmuştu. Önce Galip'i sıradan biri saymadığını yinelemek gereği duydu gene; yakını sayıyordu. Olayların içyüzünü o da öğrenmeliydi ki, gereğinde birlikte düşünüp bir karara varabilsinler. Bu onurlandırıcı –gerçekten onurlanmış, kendine güveni biraz artmış gibiydi Galip'in. Duyduklarıyla şaşkına döndüğü şu anda iyi gelmişti– sözlerden sonra, olaylara geçti Nazif. Ada'daki bir evde von Papen'le Morde buluşmuşlar dün. Theodor Morde, *Riders Digest*'in yazarı, Amerikan ajanıydı aslında. Roosevelt adına dolaşıyordu. Elçilikte başlayan görüşme dün sürdürülmüştü. Von Papen özel yatıyla Marmara'da geziyor görünümüyle yanaşıp Ada'da bir buçuk saat baş başa kalmıştı bu adamla. Hitler'siz bir Almanya ile yapılacak barış antlaşmasının koşullarıydı konuştukları. Buluşmalarını sağlayan Profesör Rüstow'du. Bir şaşkınlığa daha düştü Galip. Hitler'siz Almanya mı? Nasıl düşünülebilirdi böyle bir şey? Tutamadı,

— Batar o Almanya, dedi.

Derin bir soluk aldı Nazif Bey, yanaklarını şişirerek ağır ağır boşalttı soluğunu, düşünceli bir duralamadan sonra, aldı,

— Ya Hitler'le batarsa, kim kaldıracak o ölüyü... Moskof'dan başka? Bu sonu karanlık savaşı durdurabilseler herkes bir oh der, Nadircığim. Hitler var oldukça durmaz bu savaş. Amerika ile İngiltere, önkoşulsuz teslim diyor; Hitler yapar mı bunu?

Evet, doğruydu belki de; ancak yüreğine bir kıymık batmıştı Galip'in. Almanya'yı Almanya yapan Hitler için bunları düşünmek ne acıydı. Yıkıma düşmüş bir Almanya'nın üstüne yürüyen Rus Kızılordusu'nun görünümü besbeter acıydı ama. Nazif gene aldı,

— Evet Galipçiğim gidiş kötü dedi. Komonist belası dolu dizgin. Bizimkiler çırpınıp durdu, Almanlarla İngilizlerin arasını bulmak için; dinleyen olmadı. Şimdi bu yol var; Amerikalılar Papen'le anlaşabilirlerse, bize de iyi olacak. Almanlardan, özellikle de S.D.'den gizli tutuluyormuş Ada'daki buluşma. Abwehr'den kimilerinin bilgisi olabilirmiş; Papen bu işe tek başına kalkışamayacağına göre! Alman-

lar konusunda Sait'ten duyduklarını yineliyordu Galip'in, Nazif Bey! Ürkü, işlerin içyüzünü bilen yüksek katlardan, aşağıya doğru yayılmaya başlamıştı. Saygın Hitler'i, çevresini bir baskınla tepeleyip barış masasına oturacak bir Almanya olabilirdi. Böyle bir durumda akla ilk gelen de von Papen'di. S.D.'ler, Gestapo, Hitler'in çevresi güçlüydü. Bir sezerlerse biterdi bu iş; Papen'i götürürlerdi. Acılı şaşkınlığı içinde dünü anımsadı Galip,

— Kadıköy'de bir kadın indi, dedi. Ute'ye benzettim arkasından uzaktan. Vapurda gözüme çarpmamıştı. Ute, biliyorsunuz, S.D.'den, bana gelmişti, sonra...

Başını sallayıp kesti Nazif,

— Ute olamaz, dedi. İngilizlere sığındı o. Kahire'de şimdi Ute.

Bu kez şaşkınlığı kızgınlığa karıştı Galip'in; Sait uyutmuştu onu demek. O bilmiyor olabilir mi? Bir sürü maval okudu bana hergele. Duygularını belli etmemeye çalışıyordu. Kafasında asıl burgu gibi dönen Nebile işi; İngilizlerle nasıl bir ilişkileri olabilirdi onların. Kurtdoğan Paşa da uyuttu bizi demek. İyi oldu; ben de onun karısını uyuttum! Öç almış olmanın tatlı esintisine batmıştı yüreği! Ara sıra tedirgin eden acıma, pişmanlık duygularına yer yoktu artık. Nebile için kesin bir şey diyemiyor bu da. Nazif Bey gözlerini dikip gene aldı,

— Devletin en yüksek katlarına bağlı gizli bir görev yürüteceğiz. Bugünkü görünümünü titizlikle korumamız gerek. Ben, Fehmi Bey'in ortaklıklarında denetleme işini yürüttüğüm için, seninle görünmemizin sakıncası olmayacağına inanıyoruz. Kimi alışveriş işleri de yapacağız seninle. Kazanmamızı da sağlar. Para sorunun yok bildiğim kadarıyla.

— Yok... Şimdilik.

— Hiç olmayacak. Biz sayın Başbakanımıza doğrudan bağlı çalışıyoruz. Örtülü ödenekten tüm giderlerimiz karşılanır. Sınırlamazlar. Devletin güvenini taşırız. Yeni bir telefon numarası vereceğim şimdi sana. Burdan ararsan, açınca adını söyleyip kapatacaksın; o kadar. Başka yerdeysen telefon numaranı eklersin. Atanman imzadan çıktı.

Saatine baktı Nazif,

— Durumun ne senin? Çıkalım mı?

Tedirginlikle doğruldu Galip,

— Daha önce verilmiş sözüm var, dedi; bağışlayın! Gitme derseniz...

— Demem... Kimle?

— Necla var...

— Eşref'in kızı.

Başını salladı Galip. Anlatacaktı ki, Nazif ekledi,

— Evlenecekmişsin. Ona karışmayız. Konuşuruz o konuyu da istersen. Eşref'in durumunu da...

Elindeki kara çantayı açtı. Bir şeyler arandı. Bir zarfı çekip aldı çantadan,

— Bunu al şimdilik, diye uzattı Galip'e.

Para vardı kabarıkça zarfta. Çantasında, zarfı aranırken eline takılmış gibi, fotoğraflar da çıkarıp ortadaki sigara masasına gülümseyerek bıraktı.

— Fotojeniksin, diye de takıldı.

Eğilip baktı Galip; dün Ada'da çekilmiş üç resmiydi.

İkisi sokakta, iskele çevresinde, biri de masada Hadi Beylerle otururken gösteriyordu Galip'i. Kim, nasıl çekmişti bunu? Ruhu bile duymamıştı. Nazif, yarattığı etkiyle güvenli bir gülümseyiş içinde;

— Albümüne koy istersen, dedi.

— Sağ olun Ağbi, dedi. Sersemliğimin belgeleri olarak saklayacağım.

Ciddileşti Nazif Bey,

— Estağfurullah Galipçiğim, dedi. Devletin kanatları altında olduğunun belgesi diye sakla! Bizimkiler isterlerse, şeytanın bile resmini alırlar çaktırmadan!

Nazif Bey gittikten sonra zarftan çıkan parayı saydı; beş yüz liraydı. Cüzdanına koydu. Oturup dakikalarca baktı fotoğraflara. Yönünü, çekilme açısını, objektifini –biraz fotoğrafçılığı da vardı Almanya'da– kestirmeye çalışarak zorlayıp durdu belleğini; resimlerin çekilme noktalarındaki boşlukları dolduramadı. Hiç kimseler yoktu oralarda; anımsadığı. Ürpertiyle karışık güven duygusu, sallantıdaki çekingenliklerini yıkarak yayılıp genişliyordu içinde. Fotoğrafların ardına tarihlerini yazıp attı çekmecesine. Çıktığında on

ikiyi geçiyordu. Yarımda Liman Lokantası'nda buluşup onun çağrılısı olarak birlikte yemek yiyeceklerdi Necla'yla. Bir taksiyi durdurup arka koltuğa yaslanınca, son günler üst üste bindiren olayların karmaşasında kendisince en uygun yolu yeniden arayıp bulmanın zorunlu olduğunu düşünmeye başladı. Koşullar değişiyordu. Yeni bir durum vardı ortada; iyi miydi, kötü müydü, ona karar vermeliydi önce. Karar mı kalmıştı? Galip değildi ki artık, Nadir'di; kendisi için verilecek kararı, cüzdanına attığı beş yüz lirayla başkasına bırakmıştı. Güvence de veriyordu Nazif Bey; hiç olmayacaktı para sıkıntısı. İstediği, özlediği bu muydu onun! Devlete kapılanıp memur olmaktı bu. Nadir junior olacaktı! Büyük Nadir'in bıraktığı kutsal saygınlık, dededen kalma evi ipotek edilmekten kurtaramamıştı. Dedesini anımsadı. "Baba bilgisimen kişi adam bolmaz." Ne çok derdi bunu. Durum daha değişikti belki bugün; on katı olsa ne olacaktı sanki? Nazif Ağbi'nin dişe dokunur avantaları olacağı kesindi. Para konularındaki uyanıklığını Almanya'dan iyi bilirdi; beğendiği bir özelliğiydi. Öteki ataşe subaylarda gördüğü salt rütbe, sırma düşkünlüğü yanında Nazif Bey'in çıkarlarını, pek çaktırmadan ustalıkla koruma becerisini önce yadırgayarak, sonra da tartışmasız üstünlüğü olarak değerlendirmişti. Ordu adına yapılmış kimi alım satım işlemlerinde, devletin göze batar bir zararı söz konusu olmadan, el altından epey şeyler edindiğini biliyordu. Fehmi Bey'in ortaklıklarında görevli görünmesi salt bir rastlantı olmasa gerekti; yerine oturmuş sayılmalıydı. Birlikte bazı girişimlere geçebilecekleri konusunda göz de kırpmıştı. Kapıp kotardılar diyelim, aslan payını ona bırakır mıydı hiç Nazif Bey? Bahşişi kalırdı Nadir Junior'a! Hem ne yapabilirlerdi ki? Aslında ölçüleri apayrıydı. Şimdi şimdi, daha iyi kavrıyordu Nazif Bey'in, niye onu seçip ille de birlikte çalışmayı istemesini! Ölçüyü kaçırıyor muydu? Tedirgin kımıldadı yaslandığı koltukta. Devletin güvencesine kavuşmuştu! Ne olacaktı devletin güvencesinden? Kendi güvencesini kendi sağlayacak güçte olmaktı onun bugüne dek hep kurup düşlediği. Vaz mı geçmişti? Hiçbir şey değişmemişti aslında onun için; her şey eskisi gibiydi gene. Varacağı yere ancak Eşref Bey'in varlığıyla varabilirdi. O yol da açıktı daha. Taksiden inip tam yarımda Liman Lokantası'na girdiğinde çoğu masalar dolmuştu. Ba-

kındı, Necla yoktu görünürde. Gidip pencere kıyısında bir masaya oturmuştu ki, garson yaklaşıp eğildi yavaşça,

— Galip Bey siz misiniz, Beyefendi? dedi.

— Evet!

Doğrulup kapıda, demin girerken kıyıda ayaküstü bekler gördüğü güzel kızı başıyla gösterdi Galip'e; eğildi gene,

— Bu bayan sizi arıyor Beyefendi.

Kız utangaç bir gülümsemeyle çabuk çabuk yaklaşıp başıyla selamladı, ayağa kalkan Galip'i. Birden anımsadı Galip. Ankara'ya Necla'nın birlikte gittiği kızdı. Yataklıdaki kompartımanına kapanmış, çıkmamıştı. Sabahleyin kahvaltıda da aynı masalardaydılar; uzaktan görmüştü.

— Ben Jülide efendim, dedi. Necla'nın arkadaşıyım.

— Trende birlikteydiniz değil mi? dedi Galip. Buyrun efendim! Oturmamıştı kız. Heyecanlı bir sesle,

— Sağ olun, dedi. Çok özür diledi Necla. Üç gündür yatıyor. Önemli bir şey değil, üşütme, ama ateşi var. Ben dün aradım sizi telefonla durumu bildirmek için. Yoktunuz sanırım. Bu sabah da aradım. Bağışlayın!

Yaptığı evecen açıklamayla yüzü daha da kızarmıştı kızın. Toparlandı Galip.

— Sağ olun, dedi. Sağ olsun Necla Hanım da, çok incelikli davranmışsınız. Dün yoktum, evet.

Masayı gösterip yineledi çağrısını,

— Buyurmaz mısınız?

— Sağ olun, dedi kız. Birde Beyoğlu'nda olacağım ben de. Kalkar kalkmaz sizi arayacak Necla.

Galip aşırı ilgilenmiş bir görünümde,

— Durumu nasıl şimdi? dedi.

— Ateşi düştü bu sabah. Çıkması doğru olmazdı.

— İyi etmiş çıkmadığına, dedi Galip. Yapabileceğim bir şey varsa...

— Sağ olun, dedi Jülide. Sanmıyorum. Geçti sayılır.

Başıyla selamladı Galip'i.

— İzninizle.

Saygıyla uzanıp elini sıktı kızın,

— Lütfen saygılarımı, geçmiş olsun dileklerimi iletin Necla Hanım'a. İyi haberlerini merakla bekleyeceğim. Siz de sağ olun hanımefendi...

Uzaklaşan Jülide'nin arkasından baktı. Ne güzel kız. Sabahki ikinci telefonu eden buydu demek. İyi ki yetişememişim... Şu kız olamaz mıydı Eşref Bey'in kızı! Karnı da bir acıkmıştı ki.

İKİNCİ KİTABIN SONU

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Daldaki Kiraz

Ateşi düşmüş, üşütmeyi atlatmıştı aslında; gitmek istemediği için gitmemişti iki gün önce lokantaya, Galip'le buluşmaya Necla. Abdullah Lokantası'ndaki karşılaşmalarından sonra, yaşamının bir köşesinde yer tutmaya başlamış bu adama karşı nasıl davranması gerektiğini bir türlü kesinkes saptayamamıştı. İncelikli, anlayışlı yaklaşımıyla kimi güç konularda –Ankara'da işini izlemesi gibi– ağırlığını hiç duyumsatmadan yardımcı olma çabasıyla, aranılan yola gereğinde bir iki tümceyle aydınlık getiren işlek zekâsıyla, bütün çabalarına karşın işin olmamasına karşı gösterdiği içten tepkiyle, belki de en önemlisi sözünü kesmeden, uzun uzun, hiçbir sıkılma belirtisi göstermeksizin dinlemesini bilmesiyle yaşamına yerleşmeye başlayan bu adama karşı tedirgindi! Olgun, yakışıklı görünümü de bu tedir-

ginliği iyiden iyiye artırıyordu. Ne güzel gözleri var adamın, demişti Jülide. Rengi değil, bakışlarındaki anlam, derinlikmiş güzel olan. Çoğu genç kızın düşlerine yakışır türden, örnek bir koca adayıydı Galip. Turgut'a duyduğu özleme gölge düşürebilse, kendisi için de düşünülmeyecek şey değildi ki! Boyalı muhabbet kuşu gibi parlak adam, kartal gibi yabanıl birinin, hiç aşağılara inmeden, yüksek maviliklerde süzülüp durmasını nasıl önleyebilirdi? Necla'nın acılı bekleme içindeki büyük sevgisini bilen Jülide de, Turgut'un ilgisizliğini kızgınlıkla karşılıyordu artık. İyi yürekli arkadaş yakınlığıyla Turgut'la birlikte olmalarından yanaydı; mutlu görmek isterdi Necla'yı. Olası görmüyor olmalıydı artık bu yolu; Galip Bey'i yok saymanın ne anlamı olduğunu düşünüyor olmalıydı! yakıştırdığı bu yorumun nerden belliydi Jülide'nin olduğu? kendi yorumuydu bu, belki de! Utanca boğan bir acıyla başkaldırıyor, sövgüler yağdırıyordu içinden Turgut'a. Nasıl anlamamış, niye böyle yalnızlığa bırakmıştı onu o it? Upuzun bir zaman parçası içinde bastırdığı cinsel dürtülerle didişmenin yorgunluğu, bezginliği de karartıyordu içini. Yasak duygular, zincirini zorlayan canavarlar gibi kımıl kımıldı içinde. Her gece sevgilisiyle yatıp sevişen Jülide'ye örtbas etmeye çalıştığı bir kıskançlıkla, kimi kez patlayacak gibi kızarak bakıyordu. Kendine üstünlüğü, göze çarpacak parlaklıkta olmasından mıydı bu aptal kızın? Turgut'a değil de, Salih'e rastlaması mıydı? Salih'e rastlamış olmayı ister miydin sen? Turgut'u tanıdıktan sonra soru muydu bu da? Öf, ne bileyim, herkes birine rastlıyor işte! Güzel kız Jülide. Güzel kadın! Laleli'de aynı evde kalırlarken, kimi geceler, Jülide'nin yatak odasından taşan azgın sevişme sesleriyle öylesine geriliyordu ki sinirleri, tutamıyor, kendi kendine doyuma varmalara kalkıştığı oluyor, doyumsuzluğa düşüp daha çok bozuluyordu sinirleri. Ayrılıp bu konağa yerleşmesinin bir nedeni de oydu. Hangisini kıskanıyordu; Jülide'yi mi, Salih'i mi? Kıskandığı filan yoktu kimseyi. Turgut'u istiyordu; hem de deliler gibi istiyordu. Geçen yaz sonunda bir gün, fakültede, koridorun ucundaki kaleme girerken görünce eli ayağı buz kesmiş, yüreği fırlayacak gibi çarparak oyalanıp çıkmasını beklemişti. Çıkınca da, Coğrafya'dan bir kızla çene çalıyor oyunuyla biraz ilerisinden geçen Turgut'u görmezden gelmişti. O da görmemiş miydi, onun gibi mi davranmıştı yoksa? Koridorun ucundaki kapı-

dan çıkıp giden Turgut'un ardından koşmamak için, nasıl bir direnç gösterdiğini o bilirdi ancak. Kan ter içinde kalmıştı. Koridoru ağır ağır geçip bahçeye çıktı. Gelip giden öğrenci kalabalığında, gözleri boşuna aranıp durdu Turgut'u. Kuş uçmuştu! Çılgın bir kızgınlığa kapıldı birden. Turgut'a mı, kendine mi? Kime, bilmiyordu. Gözleri doldu dolacak döndü; seminerde bir kitap soran, İngiliz Edebiyatı'ndaki bir kızdan çıkardı acısını! Kitaplık görevlisi miydi o; ona ne soruyordu? Çatışma büyüyüp yönetime yansıyacaktı az kalsın; Mansur Bey'in girip temize çektiği çeviriler üstünde bir şeyler sormasıyla söndü olay. Ankara'daki işi çıkmaza girince, çevirilere ağırlık vermek zorunda kalmıştı. Düşünmüyordu hiç; nasıl olsa kalıcı değildi burada. Ne yapacaktı, onu da bilmiyordu. çalıştığı süre iyi kötü bir para geçiyordu eline şimdilik. İki dilden çeviriler yapabilmesinin küçümsenmeyecek bir ayrıcalığı vardı. Yeter ki biraz istekli olsundu. Değildi istekli; olamıyordu da. Okumayı sevmesine karşın, kitaplar, kitaplıklar içinde yitip gitmiş biri olarak düşünemiyordu kendini; ola ki ondandı. Öğretimdekilerden hemen de hiçbirine sıcak bir yakınlık, bağlılık duymamasından kaynaklanıyor da olabilirdi bu soğukluk. "Sıkıntılı karı" derdi halası küçükken daha. Uzun süre hiçbir yerde kalamaz; en tatlı oyununu bile hiçbir neden yokken kesip gidiverir, ağlatırmış çocukları. "Tuttururukçu karı" da derdi ama! Almadan bırakmazmışım kafama koyduğum şeyi. Şımarık büyüdüm; biliyorum. Turgut'u almayı da, o yüzden mi kafama koydum! Almayı mı? Kendini vermeyi aklına koymuştu sadece; öylesine vermeyi. Ama, ne anlar o hayvan! Niye hayvan? Hep sen mi bırakıp gidecektin oyunu, en tatlı yerinde! Biraz da sen ağla! O oğlan için mi? Ölmeyi bile düşünüyorsun o oğlan için! Düşündüm; ölmedim ya! Öldürmeyi de düşündüm. Düşünmediğimiz ne var ki? Turgut'u görmek için gazeteye gitmeyi de düşünmüştü. Kalkıp gitmişti de bir gün. Gelmemiş o gün Turgut! Hep kötü rastlantılar beni bulur. Ablası için hastaneye mi gitmiş ne. Adını söylemeden ayrıldı. Gene kan tere batmıştı böyle. Bulamadığına da sevinmişti. Ne diyecektim? Bulup da konuşsa çok daha iyi olacaktı ya. Annesinin söylediklerini aktaracaktı ona; izleniyormuş. Sen de uyanık ol! Eskidi çoktan; kırk yılın öyküsü. Belki de güldürecektim o hayvan herifi. Bir de, Ankara'daki kişilerden söz etmek isterdi Turgut'a. Jülide'nin bir yakını ara-

cılığıyla çok iyi çocuklar tanımıştı Ankara'da; devrimci hepsi de. Öğretmenleri de ilericiymişler. Dergilerini görüyor, yazılarını okuyordu kimilerinin. Hem onlar, senin gibi kuruntuya varacak ölçüde ürkeklik filan da etmiyorlar, diyecekti. Dip bucak kaçırdığın Nâzım'ın şiirlerini bir istemeyle verdiler. *Kurtuluş Destanı* da var, başka bir sürü de şiir var. Söyle, kaç kopya istiyorsan sana da ben yapıp vereyim. Korkak herif! Ödün patlıyordu; bir iki şiir yakalarlarsa bir bok olacak sanki! Ankara'daki çocuklar Dil-Tarih'te filan, ortalarda okuyorlarmış. Yurtsever şiirler, niye okunmasın? Babam da söylüyor, Fikret'i, Namık Kemal'i okurmuş onlar da. Bu ülkede, şiirler hep gizli okunmuş böyle! Gizli dediklerinin de adı gizli! Sizin gibi yüreksizler için gizli! ama, bulurlarsa soracaklar, "Kimden aldın?" diye. Söyleyecek misin? Söylenir mi? Gizli, demek ki. Gizemli yeraltlarında basılması mı gerek gizli olması için? Söylemem kimden aldığımı. O zaman da, başına gelecek var! Gelirse gelsin! Turgut Bey korkuyorsa, bana ne? O korkmuyordu; tersine içini gıcıklayan bir heyecan duyuyordu böyle bir şeyi yaşayacağını düşündükçe. Keşke olsa! Turgut'la birlikte karışacağı böyle bir olayı düşlemek bile mutluluk veriyordu. Peki, Turgut yoksa; ille de için gıcıklansın diye ele mi vereceksin oğlanı? Artık, o kadar da eşek değiliz! Evet, nasıl düşünmemişti, en kötüsü oydu belki; onu tutuklayıp da Turgut'u dışarda korlarsa! Vah vah, görüşmelerimiz kesilecek! Umudum kesilecek; az şey mi? Hiçbir şey de olacağı yok ya, acıların yarattığı kuruntular bunlar. Galip Bey'i ele veririm! Ondan aldım derim, şiirleri! Ne yapar acaba? Alayla başlayan bu düşüncenin doğmasıyla Galip'i, özellikle bu konularda, deşip öğrenme isteği de kıpırdamaya başladı içinde. Aslında çok uygar, her düşünceye saygılı bir adam. Solu da biliyor, sağı da. Almanya'da epey şey okumuş, görmüş; söylüyor da. Mansur Bey, çok değer veriyor bu adama. Faşist diyorlar Mansur'a da. Kim diyor? Turgut diyordu. Kime faşist demiyor ki o? Şimdi bana da diyordur belki? Ağzını yırtarım valla, hele bir desin; dünyasını kararturım! Niye desin? Kendim uydurup kendim kızıyorum! Bunları atlatmam gerek benim. Mansur Bey bal gibi Alman yanlısı; başka nasıl faşist olacak! Yaşamının koca bir döneminde sallanıp durduğu bu çalkantıdan kurtulmanın, kolay olmadığını biliyordu. Başkalarında olsa alaya alacağı durumda olduğunu da biliyordu. Na-

sıl, ne çok değişmişti bir Turgut'a rastlamakla. İkinci rastlantı da Galip mi olacaktı? Olmayacaktı; biliyordu olmayacağını. Turgut'a rastlamakla kazandığı yeni dünya, gittikçe açılıp genişleyen bir çevrene yönelmek olmuştu; Galip ne ekleyebilirdi buna? Başkalarını tanımış olmasıydı, ona Turgut'u böylesine tutkulu isteten. Ağzı süt kokan bir kız olarak değil, ayırıp değerlendirmesini bilerek onu seçmiş olmasının üstünlüğünü nasıl göremiyordu öyle büyük savlarla ortaya çıkan biri. Kendisi savlarının çok altında da ondan. Yarı sersem bir köylü çocuğu. İlle de ilk kez o girecekti orama. Hayvan! Böyle şeylerle alay ediyordu Galip. Alman kızlarının nasıl özgür olduklarından, toplumun bu ilkel anlayışını nasıl aştığından övgüyle söz ederken. Evlenirmişiz; kapıyı suratıma çarpıp gidermiş ilk gece o da! Belli mi olur; Türk erkeği! Canı cehenneme. Nasıl olsa olmayacak öyle bir şey. O oğlanla da evlenmem. Turgut'la evlenmeyi de düşünmüyordu gerçekten. Birlikte olmayı istiyordu. Metresi desinler! Buna da kızacağını biliyordu Turgut'un. Burjuvaların olur metresi! Beni sen mi besleyeceksin ki, metresin olayım, it! Çevrenin diyeceğini söylüyorum ben. Ağzına sıçayım o çevrenin tümünün. Kızınca ölçüyü kaçırıyordu hep böyle. Turgut, eskilerden açılınca, birlikte yaşayan çiftlerden söz etmişti bir gün, adlarını duyduğu. "Burjuvazinin memuruna kayıt mı yaptıracaklardı ille de?" demişti, nikâhtan söz edilince. Metres olayına kızmıyor demek. Yanlış mı? Doğru. İkimiz için de doğru. Peki, niye bırakıp kaçtı beni? Çirkinim de ondan mı? Belki güzel değilim; çirkin de değilim, kör de! Biraz yüz versem, bir sürü oğlan var, üstüme atlayacak; yalnız ben değil, çevremdeki herkes biliyor bunu. Galip gibi bir evlenme isteklisi için bizim kızların nasıl kıç atacaklarını... Çirkin olan, bu duruma düşmem işte! Küçültüyor beni bu oğlan. Küçülen o; çirkinim diye değil, kız değilim diye kaçtı, aşağılık herif! Kızlığımı yamatıp da yuttursa mıydım bu serseme? Öyle yaparlar varmış. Kim bilir kaç kez kafasında dört dönen bu düşüncelerin gelgitinde yorgun, bezgin, yoğun bir çalışmaya vermişti kendini sonunda. Annesi de mızıldanıp duruyordu artık. Durumu benimsemekten öte, Necla'ya daha güvenli, daha yakın davranıyordu bile denebilirdi. Babasının sağlığından söz etmişti bir gün; iyi görünmüyormuş Eşref Bey. Eşek gibi de içiyormuş tansiyonuna bakmadan. İlk kez duyuyordu annesinden böyle sövgülü bir

söz, kocası için. Öç alır gibi söylemişti dahası. Biraz da iğrenir gibi. Necla'nın para almamasına artık bir şey demiyordu. Yiyecek giyecek bir şeyler getiriyordu ara sıra. Yüz bulsa daha sık gelip daha çok şey taşıyacağına kuşku yoktu. Getirdiği bir paketi öyle çekingen suçlulukla açıyordu ki bir gün, içinde acımayla karışık sıcak duygular kaynayıverdi Necla'nın; güldü dayanamayıp. Anlamış olmalıydı acınası görünümünü, gözleri doldu dolacaktı Mükerrem Hanım'ın. Dayanamadı gidip kucakladı annesini, yanağına öpücük kondurdu. Mükerrem Hanım'ın, birden hıçkırıklarla boşalması için yetmişti de artmıştı. "Amaan, insanı pişman edersin sen de! Ne var şimdi ağlayacak?" Hiç ses çıkarmadan hıçkırıklarını dindirmeye çalıştı Mükerrem Hanım. Kim bilir neler çekti bu kadın, o Eşref denen dangalağın yüzünden! Sorarsan ona, toz kondurmaz gene; benden yakınır. Pek öyle de değil, sövüyor işte. Kocasının sağlığına duyduğu kaygıdan sövüyor. Nerden belli? "Doğru bildiğin yolda git, kızım" demişti sonlarda bir gün. Belki ayıyor o da. Ayması bu kadar oluyor bu zavallının da, demek! Ben de ne çok bağlıydım babama eskiden! Beni kısıtlamaya kalkmaması işime gelirdi de ondan. Arkadaşlarımızın kan kusturan ne babaları vardı. Kimi anneler de öyle değil mi? Babam, annemden açık oldu hep yeni düşüncelere. Ne yeni düşüncesi be; bir düşüncesi mi vardı babamın? Atatürk'ten üstünkörü bellediklerini yineleyip durur bunlar; bu mu düşünmek? Ben de ancak şimdi şimdi görebiliyorum gerçeği. Turgut'tan sonra yani! Evet, Turgut'tan sonra. İsa'dan önce, İsa'dan sonra gibi! Turgut'un kafası çok geniş sanki! Kör değneğini beller gibi söyledikleri hep... ama, doğru dedikleri. Yasyavan doğrular. İçine sinmemiş ki... Erkek olmasını ayrıcalık gibi alan birinin düşünüp de yine sonunda varacağı Eşref Bey gibi, yok deve! Hangi çıkarını kolluyor oğlan? Çıkar peşinde olsa ben onun için... Bu abuk sabuk şeyler, düşünmek mi oluyor şimdi? Kapı çalınıyordu. Annem mi? Eğilip baktı, Jülide'ydi. Sepete koyup sarkıtarak yolladı anahtarı. Kumkapı'da üç dört katlı Ermeni evlerinde görmüş, çok sevmişti. Satıcılardan alışveriş için de kolaylıktı. Bayılıyordu böylesi alışverişe. Pencereden pazarlık yapıyor, sarkıtıp sebzesini, meyvesini çekiyordu yukarı. Kuyudan su çekerlerdi Anadolu'da çiftlikte, onu anımsatıyordu. Kavun karpuz salarlardı kuyuya. Bir ayağı biraz aksak bir de yoğurtçusu vardı; akşam karanlığı basarken

elindeki zili tangır tungur sallayarak geldiğini bildirir. Bu yaşlı, ıssız konaktaki acılı yaşamın sıcak renkleriydi bunlar. Jülide elinde bir kesekâğıdı incirle girip, her vakit yaptığı gibi köşedeki koltuğa geçti, yaslandı. Safalakça gülümseyen pembe, güzel yüzünün saklayamadığı bir şey var gene dilinin altında.

— Salih çağırıyor bizi bu akşam.

Salih mi çağırıyor bizi? Evet, Salih'in çağrılısıymışlar Beyoğlu'nda, bu akşam, Asmalımescit'te, Tuna'da. Birkaç kez gitmişti Tuna'ya. Bir Alman birahanesi. Karısı Alman bir Türk mü işletiyor, ne.

— Nerden çıktı bu şimdi?

— Doğum günüymüş bugün!

Salih'in doğum gününü yapmadılar mıydı geçende? Aynı safalak gülümsemeyle yüzü pembeleşip duruyordu Jülide'nin. Sarman'ın doğum günüymüş! Birden alamamıştı; Jülide'nin gülüşü kıkırdamaya dönüşünce anımsadı; kedileriydi Sarman. Manyak Salih bu! Güldü o da,

— Bilmem, dedi. Elimde birikmiş epey iş var...

Anlamlı bir gülümsemeyle bakıyordu Jülide.

— İşin varsa gelemezsin, dedi takılmak için bastırır gibi.

— Baksana, bu otuz sayfayı Cuma'ya kadar temize çekmem gerekiyor. Yarın da buluşacağız; bir doktora tezi varmış...

Alaylı gülüşüyle bakıp duruyordu Jülide.

— Ne sırıtıp duruyorsun sen?

— Ağlayayım mı yani? İşi vardı gelemedi derim ben de çağrılılara!

— Kimmiş çağrılılar?

— Pek tanımıyorum, dedi Jülide. Yalnız Turgut diye de biri mi varmış ne?

Ta içinden titrediğini bu kızdan bile saklayamazdı. Sırıtışına şunun... Katılır gibi olduğunu duyup toparlandı birden.

— İyi, dedi birden. Öyle dersin!..

Kalkıp kesekâğıdını aldı masadan, mutfağa gitti; bir tabağa aldı incirleri. Nasıl davranması gerektiğini saptamak için zaman kazanımıydı bu. Ciddi ciddi gitmeyecek miydi şimdi yani? Bir yazılı kavak incirini soyup yemeye koyulurken, elinde tabak, mutfaktan dönünce Jülide biraz şaşkın, biraz küskün, yanlış bir iş yapıp yapmadığı kuşkusunda bakıp duruyordu. Tabağı masaya koyarken baktı,

— Hay yaşayasın Jülideciğim, dedi. Canım öyle istiyordu ki... Jülide de uzandı; aldığı inciri soyup ısırırken,

— Sevindim, dedi. Senin canının neyi istediğini kestirmek hiç kolay değil.

Tutamayıp güldü Necla. Jülide de gülüyordu. Jülide'nin sözlerindeki yoruma açık anlam sinirlerini gevşetivermişti; gülüşmeleri hızını birden artırıp soluklarını kesecek coşkunlukta bir kahkahaya dönüştü. Ağzındaki inciri güçlükle yutup durulmaya çalışan Jülide,

— Boğulacaksın ayol, dedi.

Demin ısırdığı yarım incir elinde, biraz da kızgın gibi Necla'ya bakarken,

— Sana bu haberi vermek için öyle sabırsızlandım ki, dedi, koşa koşa geldim nerdeyse. Sevineceksin diye...

— Sağ ol Jülideciğim. Sevindim. Şaşırdım daha çok da. nerden çıktı şimdi?

— Nasıl sevinmek bu böyle?

— Ne yapayım yani? Kalkıp göbek mi atayım?

İyice alaya döktü işi,

— Al onu da yapayım.

Göbek atar gibi, parmaklarını şıkırdattı oturduğu yerden. Güldü kendi kendine; nerden bilecekti bu kız, davranışının gerçek duygularını yansıttığını!

— Darılma ama, çok inatçısın sen Neclacığım.

Al bir tane daha! Ne anlama söyledi bunu şimdi? Sözcükleri hep yanlış yerde kullanır. Niye; inatçı değil misin? Anladık da, ne ilgisi var şimdi? Yerine geçip otururken,

— Bırak benimle uğraşmayı da, anlat, dedi. Neymiş?

Öykü çok sıradandı. Salih'in arkadaşı bir gazeteci varmış; Refik. Ankara'da çalışırmış. Turgut'un da arkadaşıymış. Salih tanışmak istemiş Turgut'la. Dün gelmiş oğlan. Bu akşam birlikte olacaklarmış. Salih de.... Düşünmeye başladı Necla. Gerçekten ikircikliydi içi. Turgut'u oyuna getirmek değil miydi bu? Tepkisi ne olurdu? Bir tatsız, bir itici yanı vardı bu öykünün. Hem de bile bile böyle bir toplantıya gitmek, onur kırıcı değil miydi kendisi için de? Hele bir de soğuk davranırsa oğlan!

— Tiyatrodan da birileri gelecekmiş, dublajdan çıkıp.

Jülide'nin eklediği bu sözlerle gevşer gibi oldu. Sonradan gelecekler de var demek. Biraz uzaması olasıymış dublajın.

— İyi, dedi. Ben de biraz geç gelsem olur değil mi?

— Niye?

Ne bileyim niye? Şu saf Jülide bile gülecek, çalışacağım desem. Gülmedi, daha da kızmış göründü Jülide. Cehenneme gitsindi yazısı. Onun nasıl acı çektiğini biliyordu o. Ne vardı bunda? Turgut'a, ondan habersiz geldiğini de duyurabilirlerdi gerekirse.

— Yok, dedi Necla. Böyle bir yalana gelemem. Bile bile giderim; söylerim de bunu. Oyuna ne gerek var? Ne bileyim, birden sindiremedim belki. Sevincimden de, istersen! Göbek bile attık sana!

Yalan mıydı ki? Akşam birahanede karşılaştıklarında Turgut'tan da saklamadı bu sevincini. Masada, bir köşenin iki yanına, Salih'in şaklabanlıklarıyla, Turgut'la hem yan yana, hem karşı karşıya gibi oturtulduklarından kısa bir süre sonra, ilk yürek çarpıntıları bastırılıp geçince, bunca zaman sonra düşlediği olayın sıradanlığa dönüşmesi, davranışlarına güç kazandırmıştı ya; coşkulu duygularına da yadırgadığı bir gölge düşürmüştü. Turgut'un da, hiçbir çekingenlik göstermeden, Necla'nın geleceğini duyduğu için, gazetede, yarına yetişmesi gerekli bir işi yüzüstü bırakıp geldiğini söylemesi, buluşmayı daha da doğallaştırmıştı; yüreğindeki coşkuya düşen gölge de biraz daha kararmıştı sanki. Daha iyiydi böylesi. Gürültü, patırtı; buydu demek işte! Jülide'yle birahanenin kapısından girdiklerinde, dipteki masada oturanlar içinde Turgut'u görüp yürümeye başladığı andaki heyecanın sürüp gitmesine yüreği kesinlikle dayanmazdı yoksa. Dublajcıların işi de erken bitmiş, bir kadın, iki erkek oyuncu da Salih'le birlikte, daha önce gelip buluşmuşlardı Turgutlarla. Refik'le fakülteden göz yakınlığı vardı Necla'nın. Şehir Tiyatrosu oyuncularını da sinemadan, tiyatrodan biliyordu. Adı başoyuncuya çıkmış birini çekiştiriyorlardı, Neclalar gelip masaya oturduklarında. Şöylece bir tanıştırmadan sonra döndüler işlerine. Başına belaymış rolleri, sahnede, ödünç gibi taşıyormuş oğlan. Diksiyonuyla alay ettiler bir süre. Salih kalkıp onun Hamlet'teki bir tiradını okudu, oynar gibi. Sonra da onun ağzıyla maskara ederek yineledi. Gülmekten kırılıyordu oyuncular. Karşı köşedeki Refik, ölçülü gülüşle katıldığı bu curcunayı seyrediyor gibiydi. Sonra dublajı yöneten birini aldılar.

Sonra bir başkasını. Konuları bitmiyordu oyuncuların. Birini bırakıp ötekine geçerek Şehir Tiyatrosu'nun kulisine çevirmişlerdi masayı. Başka biriyle de ilgilendikleri yoktu pek. İlk hızları kesilip yarı fıskoslu, gülücüklü, ikili üçlü konuşmalara geçtiklerinde olup bitenleri biraz şaşırmış gibi, yadırgadığını örtmeye çalışan gülümsemesini de eksik etmeden izleyen Turgut'a döndü Necla;

— Gazeteye uğradım, yoktun, dedi. Söylediler mi?

— Yoo, kimse bir şey demedi. Ne vakit?

Turgut'un, karşılaştıklarında söylediği tümcelerle gevşemiş olan büyü çözülmüştü. Epey eskiymiş olay ya, annesinden gelen haberleri ona da iletmek istemişti Necla. Gecikmesi, biraz da, ne olup biteceğini beklemek içindi; boşu boşuna yaygara koparmış görünmekten de çekinmişti. Turgut'un nasıl karşılayacağını kestiremediğini de, pek üstüne bastırmamaya çalışarak ekledi.

— Benim de sana söyleyeceklerim var. Geçen yıl beni Güvenlik'e aldılar, biliyorsun.

Şaşaladı Necla. Nerden bilecekti?

— Bir gece tuttular sadece. Senin üstünde durdular epey. Nerden tanışıyormuşuz? Neymiş ilişkimiz gibi.

— Ne dedin?

Gerçekten heyecanlanmıştı Necla.

— Hiç, dedi Turgut. Ne diyeceğim? Saklayacak bir şeyimiz mi vardı? Neyse, konuşuyoruz. Bakalım ne olacak diye bekleyip durdum. Bir şey çıkmadı.

Asıl neden unutulmuştu da, uzak kalışlarına gösterdikleri, yerinde gerekçelerden söz ediyorlardı sanki! Tehlikeli bir olguya karşı akıllıca önlem almışlardı ikisi de; buydu olay! Turgut'un, "Neyse, konuşuruz" güvenceli ertelemesiyle sustu Necla. Bitseydi şu şamata da, gidip konuşsalardı bir yerde. Hemen bu gece mi? Niye olmasın! Ne gerek var ivmeye? Bunca gün var artık. Bitecek gibi değildi bu şamata da. Şarabı iyice kaçırınca, açık açık porno fıkraları anlatmaya başladılar. Özellikle Salih öyle hoş fıkraları, öyle ustalıkla anlatıyordu ki gülmekten kırılmaya başlamıştı masadakiler. En çok gülenlerden biri de Turgut'tu. Gülünmeyecek gibi mi? Ölüyü güldürür dedikleri. Necla gülüyordu ya, canı da sıkılıyordu. Karşısında kızara bozara gülüp duran Jülide'ye bakarken acır gibi oldu niyeyse. Bu Salih, iliğine

kadar sömürüyor bu kızı. Tasası sana mı düştü şimdi? Açsa ya gözünü biraz. Önce sen gözünü aç! İki yıldır nerdeyse, dünyanı kararttı şu yakışıklı, senin. Masadakilerin hiçbirine benziyor mu ama? Sana öyle geliyor. Şu tiyatrocu karı –Nezahat mı neydi– gözleriyle niye yedi bitirdi oğlanı öyleyse? Bir ateş düşüverdi yüreğine; masadaki en az güzel ben, en güzel adamı ele geçirme düşlerindeyim. Hadi güzeller diyeyim, bir sürü aptal karılar! Kendini beğenmese çatlar ölürmüş insan. Tiyatrocunun aptallığını nerden biliyorsun? Jülide de aptal değil. Erkeğine tutkulu. O zaman da aptallaşıyor böyle. Şu oğlanın yanında sen de olsan... Daha da kötü durumda olduğunun bilincini gene kovalamaya çalışıyordu aklından.

— Ne oldu, sınavlara girmiyor musun sen?

Kırmızı turp taktığı çatalını tabağın yanına bırakıp uyanır gibi döndü Turgut.

— Daha tezi bitirmedim, dedi.

Necla'dan beklediği bir eleştiriyi önlemek ister gibi aldı hemen,

— Sınavlara da girmek istemiyorum. Bitirsem ne olacak? "Gel askere" diyecekler.

Bir şeyler daha diyecek gibiydi; duralayıp sustu bir; ekledi gene,

— Sen bitirmişsin.

Nerden duyduğunu söylememişti. Turgut'tan hiç ummadığı bu ilginin mutlu tanıklığıyla öyle şaşalamıştı ki, sormadı. Sormasına da kalmamıştı, Refik kalkmıştı izin isteyerek. Park Otel'de buluşup bir arkadaşının arabasıyla Ankara'ya gidiyorlardı bu gece. Arkadaşının da, arabasının da, Ankara'sının da... diye, Salih söylendi biraz; bu masa bozulur muydu? Siz bozmayın diyordu Refik. Şarap koydurtup kadehini kaldırdı Salih,

— Bir şehitle yola devam arkadaşlar, dedi.

Refik, kadehini Necla'yla Turgut'a bakıp onlara uzatır gibi iki kez kaldırdı. Mutluluk diler gibi bir şey. Bu minik gösteri, mutlu bir esinti gibi gezindi yüreğinde Necla'nın. Cana yakın bir adama benziyor bu. Herkesle tek tek yaptığı gibi Necla'yla da el sıkışırken,

— Konuşamadık, dedi Refik. Dil-Tarih'teki arkadaşlarla çok sözünüzü ettik sizin. Ankara'ya gelirseniz görüşelim.

Bu açıklamayı, Turgut'un yanında yapmasıyla Necla'nın yüreğini bir kez daha kazanmıştı Refik. Garson kıza, hesapta payına düşeni

ödeme isteğini, aynı gürültücü biçemiyle durdurdu Salih; masa onundu bu gece. Biricik Sarman'ının doğum günüydü bugün! Uzak bir akrabasının ölümüyle kalmış birkaç kuruşu yiyordu bugünler, aslında Refik'i yolcu ettikten sonra da, kalkıp başka bir meyhaneye gidelim diye tutturdu; kimse yanaşmadı. Turgut'un çalıştığı gazeteye sataştı bir ara; kokmaz bulaşmazmış. Gülerek başını sallıyordu ya, "Gazete *Cumhuriyet*" deyince yüzü kararıverdi Turgut'un. Kötü çatışacaklar diye, nedense bir korku çöktü Necla'nın içine. Gazete filan okuduğu yoktur bu oğlanın; kim bilir nerden duyduğunu söylüyor. Turgut'a göz etmek için dönüyordu ki, oyunculardan en yaşlıcası, Umran Ağbi dedikleri,

— Bırak şu Alman borazanını be! diye tersleyiverdi Salih'i.

— Borazan mı? Ne borazanı Ağbi? Gazete. Gazete!

— İçine sıçayım öyle gazetenin!

Eyvah, masa birbirine girecek! Yoo, kimse oralı değildi. Hiç duralamadan ekleyiverdi Salih,

— Ben de sıçayım Ağbi. Ne olacak, alt yanı gazete. Alman ham film göndermezse açız ağbiciğim, yatar bizim dublajlar! Sağlığınıza Ağbiciğim.

Geç olmuştu; garson kız gözlerinin içine bakıyordu kalkıp gitsinler diye. Hemen de bir saatten beri başka masa kalmamıştı. Bir süre daha geçti gülüşmelerle; kalktılar. Çıktıklarında, Salih'le kucaklaşmalar, şapırtılı öpüşmelerden sonra, oyuncular ayrılıp Tepebaşı'na doğru indiler koşturur gibi. Kalyoncu Kulluğu'nda, birbirlerine yakın oturuyorlarmış. Hava serin, çisentiliydi. Artlarından bir süre baktı Salih; kıs kıs gülerek,

— Bu gece uyku yok artık Umran Ağbi'me! dedi. *Cumhuriyet* dendi mi çıldırır.

Çözmek ister gibi bakıştılar Necla'yla Turgut. Suratını astı birden,

— Ben olsam gider vururum namussuzum, dedi Salih.

Beyoğlu'na çıkmışlardı. Kolunu Jülide'nin omzuna atıp çekti kendine, yanağına öpücük kondurdu,

— Yapmam mı Jülide? dedi.

Yanıtlamasına bırakmadan arkadan sessizce gelen Turgut'la Necla'ya döndü.

— Orda bir herif var, *Cumhuriyet*'te. Her oyununda yerden yere vurur Umran Ağbi'yi. Komünist mi neymiş! Öyle dedi bir gün Umran Ağbi. Eleştirmen var mı bizde? Bir kişi söyleyebilir misiniz bana?

Turgut gülümsemeye çalışıyordu,

— Ama dediği doğru Umran Bey'in, dedi. Alman borazanı *Cumhuriyet*...

Görünen bir taksinin yolunu kesmeye çalışırken,

— Umran Ağbi'min havasını öttürmüyor borazan... Dur oğlum!

Tünelden gelen taksiyi durdurup şoförün yanına geçti. Ötekiler de arkaya doluştular.

— Şurdan aşağı sapalım, Tophane'den Beyazıt.

Şoföre yolu verdikten sonra hemen döndü arkaya Salih,

— Umran Ural'ı gördünüz mü siz *Kral Lear*'de? Glocester Dükü'nü oynuyor. Bir felaket! Yazılan az bile!

Umran Ural'ı diline dolayan Salih'i, yol boyu, ses çıkarmadan dinlemek, geriye dönüp yüzüyle, elleriyle yaptığı gösterilerini gülerek seyretmek –zaman zaman bıktırıcılığına karşın– gecenin bu saatindeki kimsesiz caddeler boyu yolculuğa renk katmıştı. Çarşıkapı'dan Beyazıt'a yaklaşırlarken Umran Bey'in dublajdaki yeteneksizliğini anlatıyordu Salih. Marmara Sineması'nın önünde anımsayıp durdurdu arabayı. Necla inecekti; Turgut çıktı arabadan, yol vermek için. Salih de çıktı hemen. Yer değiştireceklerini sanıp şoförün yanına geçmek isteyen Turgut'un, uzanıp elini aldı, sıkarken,

— Sevindim tanıştığımıza, dedi. Gazeteye uğrarım ben. Hadi iyi geceler.

Necla'nın elini de sıktı çabucak; arkadaki Jülide'nin yanına geçip şoföre seslendi,

— Laleli.

Araba çekip giderken, "Necla'yı evine bırakıverin!" diye de bağırıyordu içerden. Beyazıt Alanı'nın kıyıcığında, Necla ile Turgut öylece kalıvermişlerdi. Bu deli oyuncuya, kendini bu duruma düşürdüğü için kızsın mı, Turgut da sanacak ki şimdi, ben düzenleyip niye sansın canım ne var kızacak sağ olsun o deli ne güzel adam bu? Yüreğinde kaynayıp duran coşkuyla bastırmaya çalıştı,

— Hiç gerek yok, dedi Necla. Şuracık, alt sokak zaten, ben kendim giderim.

Suskunluktan daha kurtulamayan Turgut'a, içinden taşarcasına sıcak bakışıyla dikti gözlerini, sesindeki titremeyi güçlükle önleyerek.

— Ama çay yaparım, dedi. Gelmek istersen.

Sallantılı kısacık süreyi aşıp da Turgut sessizce ilk adımı atıncaya kadar yüreğine inecek sandı. Yan yana sessizce yürüyüp Sırmakeş Hanı'nın yanındaki dar aralıktan geçerek arka sokağa çıktılar. Karartılı, ıssız gecede ikisinin ayak sesinden başka ses duyulmuyordu. Suskunluğun bozulmasından yüreği duracak gibi korkuyordu Necla; bir sözle büyü bozulacak, dönüp gidecekti Turgut! Beş on adım atıp köşeyi dönünce evin kapısındaydılar. Necla çantasından anahtarı çıkarırken Turgut, loş sokakta tahtaları daha da kararmış eski konağa baktı,

— Burası mı? dedi.

Yüreği hop etmişti. Eve getirdi beni, dönüp gidecek! Hemen bulduğu anahtarı, karanlık sokakta çantada arıyormuş gibi yapıp yanıtlamadı; uzanıp anahtarı kilide sokarken de sürdürdü suskunluğunu. Kapıyı açıp girdi; sağdaki düğmeye uzanıp yaktı elektriği,

— Buyur, dedi.

Yanıt beklemeden merdivenlere yürüdü. Ardından kapanan kapı sesine döndü; içeri girmiş, kapıyı kapatmıştı Turgut. Battığı korkulu mutlulukla fırlayıp çıktı merdivenleri. Salonunun ışığını açtı. Yerlere saçılmış kâğıtları, gazeteleri topladı çabucak. Divandaki yastıkları düzeltirken Turgut girdi.

— Kusura bakma, dedi. Öyle dağınık ki...

Turgut ses çıkarmadan yürüyüp pencere önündeki koltuğa ilişir gibi otururken,

— Hizmetçin yok mu? dedi.

Çarpılmış gibi oldu Necla. Bak, gene başladı! Yo, iğreti oturur gibiydi ya, öyle doğal bakıyordu ki Turgut, niye taş atmış olsun? Toparlandı; kendinden kaynaklanıyordu tedirginlik.

— Hizmetçili ev istesem buraya gelmezdim, dedi gülümseyerek.

Oymalı, işlemeli yüksek tahta tavanlara, duvarlara bakınıyordu Turgut.

— Çayı koyayım ben, diye fırladı Necla.

Ne kadar durulmaya çalışsa bastıramıyordu bir türlü içinde kabarıp duran heyecanı. Turgut içerdeydi! Düşü gerçekti işte! Çaydan-

lığı ateşe oturturken elini yakıyordu az kalsın. Gündüzden kalan incir tabağıyla döndü salona,

— Yer misin? dedi. Jülide getirdi bugün...

— Sağol, dedi Turgut, karıştırdığı İngilizce sanat tarihi kitabından uyanır gibi başını kaldırarak. Kitabı yandaki küçük masaya bıraktı,

— Manisa'dan, bizim köyden incir getireyim ben sana, dedi.

Acılı, lekeli, karanlık geçmişten, ışıltılı mutluluğa kapı açan altın anahtardı bu tümce. Gözlerini dikip kaldığı bu adam, niye bu kadar yücelerdeydi onun için. Nasıl da güzel adam! Ne denli küçük görüyor kim bilir o beni? Pis buluyor, çirkin buluyor belki. Köyünden sepette incir, üzüm getirecek bana, ilişkimiz sürecek. Duyması beni mutluluğa boğan bir tümce; onun, ağzına geldiği için söyleyiverdiği bir söz. Kendimi nasıl anlatsam buna?

— Aşağı katlarda kim oturuyor?

Soyduğu inciri ısırırken sormuştu Turgut.

— Eski bir konak bura. O katlara eşya kapatılmış. Eski mobilyalar filan... Boş.

— Tek başına mısın?

İnanmazlık vardı soruda. Salondan çıkarken durdu Necla,

— Evet, dedi.

Dile getiremedikleri bir yanlarını karşılıklı sorgular gibi bakıştılar.

— Korkmuyor musun? dedi Turgut, biraz alaylı.

— Korkmaz olur muyum, dedi Necla aynı alaylı gülümsemeyle. Ödüm patlıyor. Bir yangın çıkarsa diye; ev bana emanet!

Mutfaktan elinde çay tepsisiyle salona döndüğünde gözlerini kapıya dikmiş, kendini bekliyor buldu Turgut'u.

— Bir şeyler diyordun; babanı mı izliyorlarmış?

Tepsiyi masaya koyarken,

— Annemden duyduklarım, dedi Necla. Doğru mu, değil mi bilmem. Pek sözünü etmiyor çoktandır. Beni eve döndürmek için oyun muydu? Böyle bir oyuna niye başvursun, onu da anlayamadım. Sormuyorum, o da bir şey söylemiyor.

— Sorsan iyi ederdin.

Yüzünde hiç de öyle alaycı bir görünüm yoktu Turgut'un.

— Bin bir oyun dönüyor yukarlarda, duyduğumuz, dedi aynı yakın ilgiyle. Babandan kötüleri de var! Önemli ayrıntılar üzerinde titizce durmak gerekiyor bugün Türkiye'yi değerlendirirken. Yuları Hitler'e bağlı olanlar var. *En Büyük Tehlike*'yi okudun değil mi?

Şaşaladı Necla; duymuştu öyle bir şey ya, okumamıştı.

— Okudum galiba! dedi. Şu gazetelerde filan geçti hani.

— Evet o. Galiba'yla olur mu? Hükümet açıklamaya zorlandı.

Bozulmuştu Necla; toparlandı,

— Sende varsa ver, okuyayım bir daha!

Nasıl kızmıştı aslında. Ama, haklı değil mi bu çocuk şimdi? Bir de yalan söyledin.

— Bakayım, dedi Turgut, bulurum sanıyorum...

Nasıl yukardan bakıyor! Yoo, basbayaaa bakıyor; aşağıda kaldığın için öyle görüyorsun sen! Bir şeyin ayrımına vardı birden; ne kadar değişmiş bu oğlan. Konuşması, bakışları değişmiş gibi, kişiliği durup oturmuş sanki. Ben değişmedim mi?

— Sen anlat! Nasıl oldu; niye tutukladılar seni?

İsteksizce anlattı olayı Turgut, kaba çizgileriyle. Bitirdiği çay fincanını masaya bırakıp kalkmaya davranırken,

— Çok geç oldu, dedi. Yarın erkenden gidip yetiştireceğim iş var. On bire kadar vermezsem...

— Kovarlar mı?

Duraladı; alaylı bir kışkırtma vardı bu soruda.

— Sanmam, dedi, gülümseyerek. Daha kötüsü olur: Sahir Ağbi'ye verdiğim sözü tutmamış olurum.

— Kim Sahir Ağbi?

Geceyi biraz daha uzatma çabasındaydı belli etmemeye çalışarak. Kimin kim olduğu çok umrunda sanki. Kırık dökük anlattıklarını dinlemiyordu bile Turgut'un. Şimdi çıkıp gidecek bu. Niye? Bunca günler düşlediğim karşılaşma güdük, anlamsız mı bitecek böyle?

— Biraz daha oturabilir misin?

Ayağa kalkmıştı; sessizce oturdu Turgut; gözleri Necla'da beklemeye başladı. Örtmeye çalışıp da beceremediği bir heyecanla bakıyordu, Necla gibi o da.

— Önce senden özür dilerim, dedi Necla: titremesini gizleyemediği bir sesle. Sana karşı çok kötü davrandım. Senin haklı olup olma-

man ayrı konu. Her şeyimi savunurum gerekirse. Gene de o terbiyesizliği yapmamalıydım sana. İnan ki, çok acılar çektim. Acıdan öte de hep utandım, oynadığım o gülünç oyunu anımsadıkça. Çünkü... aptalcaydı. Geçirdiğim ağır hastalıktan belki.

Tıkanacak gibi olmuştu, soluklandı güç kazanmak gereği duymuş gibi; sesi biraz titrek, biraz daha yabancı, ekledi,

— Seni seviyorum; önüme yeni bir dünya açan sensin çünkü. O budalaca oyunun gülünçlüğünü anlamayı da sana borçluyum; kendimi özgür duyumsadığım bu evi, bu yaşamı da. Bak, hiç çekinmeden açıklayayım: Senin için geldim bu eve ben. Senden bir şey beklediğim için mi? Yoo, düşlerim için sadece. En aptalca kızgınlıklar yaşadığım günlerde bile sen vardın, değerliydin benim için.

Bu yoğun duygulu saldırı karşısındaki sarsıntıdan kendini kurtarma çabasında gibi, ileri geri bir iki kımıldadı Turgut, söyleyeceklerini söylemiş, kazandığı üstünlükle yeğinmiş gibi bakan Necla'ya dikti gözlerini.

— Sağ ol, dedi heyecandan kısık bir sesle. Sana davranışımı çirkin buldum ben de. Bazı şeyleri aşmak güç oluyor. Ne kadar şey yapsak...

Duraladı. Sesindeki titreklik azalmamış, tutukluk gelmiş gibiydi bir de; aranıp duruyordu sözcükleri belli ki. Tümceyi yenilmişlikle tamamladı,

— ... Olmuyor işte...

Bir sessizlikten sonra, gözlerini önüne indirerek, kendi kendine söylenir gibi,

— Ben de çok üzüldüm, dedi yavaşça. Kendimi de suçladım.

Güç tuttu kendini Necla; ağlayacaktı. İçinden koparak gönderdiği coşkulu duygu dalgası, hızı azalmış da olsa, şu başı önüne düşük, güzel adamın kırık dökük sözcükleriyle geri dönüp kendi yüreğine çarpıyordu işte. Kazanmıştı. O, burnu havalardaki oğlan değil bu. Duygularım yanıltmamış beni. Ne iyi etmişim sevmekle. Toparlandı,

— Sana anlatacağım o kadar şey var ki, dedi.

Sesindeki ağlamaklı titreşimden ürkmüş gibi duraladı. Başını kaldırıp çekingen bir gülümsemeyle baktı Turgut,

— Benim de, dedi.

Bu tek sözcük yetmişti gene. Tutamadı, gözleri doldu dolacak,

— Nasıl özlemle bekledim şu ânı, dedi Necla, bir mutluluk gizini fısıldar gibi.

Toparlandı, bir tedirginlikle dikelip baktı Turgut'a,

— İlişkilerimizin sana bir şey yükleyeceğini sanma sakın, dedi. Diyorum ya hiçbir beklentim yok senden. Seviyorum, o kadar! Yüreğini kapatmazsan güç kazandırırsın bana.

Durdu bir, altını çizer gibi yavaşça ekledi,

— Bir şey yitirmezsin.

Sustu. Bakışıp kaldılar bir an. Sıcak, biraz da utangaç bir gülümseme yayıldı Turgut'un yüzüne.

— Anlatacaklarım, diyordun, dedi. Başla istersen...

Gülümsedi Necla da. Nasıl fıkır fıkır zekâ kaynıyor gözleri şu adamın! Kalktı yavaşça, bir adım atıp durdu; aynı sıcak gülümsemeyle,

— Önce birbirimizi bağışladığımızı kanıtlayalım istersen, dedi.

Doğrulup ayağa kalkmış Turgut'a uzattığı minicik eli, sıcak kocaman bir pençeyle kuşatılıvermişti birden. Kendini, Turgut'un kollarına nasıl bıraktığını, o acılı geçmişten ışıl ışıl geceye nasıl dalıp gittiklerini anlayamamıştı bile. Sabah mutlu, derin bir uyuşuklukla gözlerini aralayıp tavandaki tahta nakışlarda bir şeyler aranır gibi bakındığında saat ona geliyordu. Turgut yoktu. Anımsadı; erkenden gazeteye gideceğini söylemişti, divandan gelip son kez soluk soluğa bu yatağa yıkıldıklarında. Kapattı gözlerini; gece boyu dört kez payına düşenleri yağmalamış doygun organlarıyla, mutlu bir yeğnilik içinde uçuyormuş gibi duyumsuyordu kendini. Bir de, ara ara bastıran şu ince sızı olmasaydı yüreğinde: "Seni seviyorum" sözcükleri ağzından bir kez bile çıkmamıştı Turgut'un. Sormam mı gerekirdi? O bana sordu mu? O sözcükleri söylerken mutlu oluyorum ben. Demek, o olmuyor. Başka biri var belki. Gelip yattı benimle de. Çok alçak, çok aşağılık bu erkekler. Gene başladım, kendim uydurup kendim kızmaya. Açık açık konuş bunu da. Konuşacağım. Hem, öyle bir konuşacağım ki... Ne diyeceğim? Beni seviyor musun? diyeceğim! Ya, sevmiyorum, derse. Karanlık bir bulut dolanmaya başlamıştı tepesinde. Niye köşeye sıkıştıracaksın oğlanı ille de? Daha kötüsü; seviyorum deyip de, başka biri varsa, bir de. O, başka biri düşünsün! Ne bekliyordun? Düşünce payı mı bıraktın oğlana? Bir yüklendi

neye uğradığını anlayamadan... İyi ettim. Hep de öyle yapacağım. Kara duygulara düşüp dövünmeye kalkma öyleyse. Çok da akıllıca sözler etmişti Turgut. İlişkilerini ellerinden geldiğince gizli tutmalarının doğru olacağını söylemişti. Birlikte, gizli yapabilecekleri işler vardı. Bu evi, Necla'nın konumunu yararlıca kullanabilirlerdi. Bu konuda, uzunca anlatacağı şeyler vardı Necla'ya. Refik'ten duyduğu kimi olaylar vardı; onları da konuşacaklardı. Daha uykudan çıkarken üstüne çökmüş duygu yükünden kurtuldukça, şimdi şimdi anımsıyordu bunları. Yarım kulakla dinliyordun da ondan; tutsaktın daha. Belki de hiç kurtulamayacağım tutsaklıktan; korkuyorum. Saat onu geçiyor. İsteksizce kalkıp giyindi çabucak. Çok acıkmıştı. Akşamki çayı ısıtıp ayaküstü bir şeyler atıştırdı mutfakta. Tam çıkıyordu, kapının çıngırağını duydu merdivenlerde. İnip açtı; Jülide'ydi. Dün geceki utkunun ayrıntılarını öğrenmeye koşmuştu belli ki, sabah sabah. Ne olmuştu?

— Ne olacaktı o saatten sonra? dedi Necla. Alışkınım, ben giderim dedim; ev şurda. Onun da sabah işleri varmış erkenden; Edirnekapı tramvayını görünce koşup atladı. Siz ne yaptınız?

Ne kadar da kolay söylemişti yalanı! "Siz ne yaptınız?" demez mi bir de! Ne bileyim, öyle geldi. Güldü Jülide. Duyduklarının yarattığı düş kırıklığını pekiştirir gibi,

— Hiç, dedi. "İyi bir iş yaptık" deyip, evde şarap vardı, onları da bitirdi Salih; sızdı.

Doğrudur. Saklayacak neleri var bunların! Sızmadan önce, ne yapmışlarsa yapmışlardır, sana ne? Burnunun kanatları oynuyor gibi gene; hiç doymuyor bu kız galiba! Erkek Binnaz'ın uydurduklarını sakladın demek. İş olsun! Burun kanadı oynar mı; at mı bu? Güldü. Evden çıkmış, Beyazıt'a yürüyorlardı, merakla döndü Jülide. Her şeyi de merak eder.

— Niye güldün?

— Hiç, dedi. Ata benziyorsun. Güzel atlar vardır. Kısrak. Saçların da ipek yele gibi.

Güldü Jülide de,

— İyi, dedi, atla sırtıma, gidelim...

Az buz aptal değil bu kız. Kulakmemeleri de pembe pembe. Bönlük veriyor yüzüne, yanakları gibi. Beyazıt'ta ayrıldılar. Turgut'la

gece boyu, soluk soluğa bölüştükleri coşkulu oyunların, tüm gövdesindeki dokulara sinmiş çağrılarıyla baş başa kaldı gene. Etkisinden kurtulamadığı düşlemelere kapılıyor, ayakları yerden kesilir gibi oluyordu. Yüreğinde kıpırdayıp duran bir de kaygı filizleniyordu içinde; ya gebe kalmışsaydı! Eskilerde öğrendiği ay hesabına göre, bugünlerde gebe kalması zayıf bir olasılıktı. Olmaz demek değildi. Ne yapardı o vakit? Hele olsun bakalım! Bu kez atladık diyelim; korunma gerek bundan sonra. Prezervatif alsın, söylemeli de. Yepyeni bir yaşam başlıyor demek artık. Peki, nasıl olacak bu? Üstü örtülü bir şeyler dedi Turgut; çalışacağız filan! Parti derdi, eskiden de; herhalde o olmalı. Doğru dürüst sormadım da. Sıra mı kaldı ki! Ne vakit buluşacağımız da belli değil. Bekleyeceğim, ben aramayacağıma göre. Daha şimdiden, o da canını sıkmaya başlamıştı; gözü hep aranır gibi çevrede, yüreği sıkışarak geçirdiği günler yetmemişti demek. Geriliminden kurtulamadığı bu beklemeye bağımlı olmanın tedirginliği, fakültede, seminerde tartışmalara karışmak bir yana, konuşulanları doğru dürüst izlemesini bile tüm ağırlığıyla gölgeledi o gün. Öğleden sonra, kitaplıkta, Shakespeare'leri karıştırırken de kurtaramamıştı kendini o ağırlıktan. Uyku bastırdı bir ara; ona da kızdı; halasına benzemişti. İki söz arası uyuyuverir kadın; şekeri mi vardı ne? Akşam, fakülteden çıkarken toparlanmıştı biraz. Mutlu olması gerekirdi. Mutluydu da. Bir eksiği vardı gene de; tastamam kendisinin değildi, bölünmüş gibiydi o mutluluk. Tek onun sevgisi yetmiyordu demek; karşısındakinden güvenli değilsen yarım buçuk oluyordu böyle. İlişkilerinin gizli sürüp gitmesini de itici bulmaya başlamıştı. Şimdi sinemaya gitmek istiyordu, Turgut'la gidemeyecekler miydi? Ne şimdi, ne hiçbir gün! Güzel birlikteliğin sıcaklığı yanında, gizli çalışma düşüncesinin ilk andaki coşkulu çekiciliği buz kesiveriyordu birden. Durağa geldiğinde dörttü saat. Eve gitmek gelmiyordu içinden. Hele kapanıp çalışmak hiç. Tramvaydan indi Fındıklı'da. Tavukuçmaz'a doğru bu tatlı yokuştan çıktığı günlerin anısıyla yürüdü ağır ağır. Bir küçük valizle çıkıp gittiği bu eve, annesinin gözyaşlarıyla yalvarışlarına aldırmadan bunca zaman uğramayıp şimdi gitmeye kalkışmasının doğal olmayan ne yanı vardı ki? Takıntılı değildi; bir şeyi kanıtlamıştı, o kadar. Neyi, niçin, kime kanıtladığını dile getirmenin de bir anlamı yoktu; ta içinden biliyordu

o. Asıl güçlü doğrular söyleyemediklerimiz olmalı. Apartmanın kapısına varınca bakındı, kimseler yoktu pek. Asansöre binip çıkmaya başlayınca bir cılız heyecan esip geçti birden. Babası evde idiyse bir de. Daha önceki gün Ankara'ya gittiğini söylemişti annesi. Hem olsa ne olacak? Kapıyı çaldı, bekledi biraz; kimse yok gibi. Canı sıkıldı, dönüyordu ki; açıldı kapı. Tanımadığı bir kadın göründü kapıda. Anımsadı; eski hizmetçi köyüne gitmiş, yeni birini almışlar; bu da salağın biri diye yakınmıştı Mükerrem Hanım. Dönüp içeri girecekti ki,

— Yohlar! diye kapıya dikeliverdi kadın.

Sinirli güldü Necla,

— Anladık, dedi Necla. Çekil de gireyim. Ben bunların kızıyım.

— Gızı mısan?

Elinin körüyüm! İteler gibi girdi içeri,

— Nerde annem? dedi biraz da inandırmak için kadını.

Duralayıp,

— Aşşahtadır Hanım, dedi kadın. İclal Hanımlarda, oyundalar.

— Hadi, git çağır, konuk geldi, de!

Kadın durmuş kuşkuyla bakıyordu gene. Başını salladı iki yana,

— Yoh, ben çıhmam, dedi.

Gülmesi tuttu. Kadın evi soyacağımdan korkuyor; inanmadı daha. Canı cehenneme! Bir güzel soyup gitsem şu evi, ne güzel olur. Annemin gardırobundaki uyduruk çekmeceyi kırıp takılarını alırım; başka ne var ki evde? Asıl değerlileri bankada kasadaymış derler. Bok canlarına olsun! Koridorda odasına doğru giderken bir şeyler kımıldadı içinde! Kapıyı açıp baktı; bıraktığı gibiydi odası. Girecek oldu, çekmemişti içi; kapıyı kapatıp salona geçti. Orası da öyleydi. Hiç yaşanmamış bu evde! Pencereye gidip Boğaz'a, Marmara'ya, gemilere baktı. Dönüp Turgut'la seviştikleri kanepeye yürüdü ağır ağır; oturdu. Nasıl korkular içindeydi kendini Turgut'a verirken! Yersiz değilmiş korkum. Neler çektirdi bana. Bitti ama. Bitti mi? Düşünmek istemiyordu. Kalktı hemen, koridora çıktı. Koridorun ucunda durmuş bakan hizmetçi kadına yaklaştı.

— Adın neydi senin?

— Makbule.

Mutfağa doğru yürürken,

— Git haber ver Makbule Hanım, dedi. Bak, kızarlar sonra. Korkma, evi soymam ben. Mutfakta bir kahve yapacağım kendime.

İkircikli, kısa bir bekleyişten sonra kapıyı aralık bırakıp gitti kadın. Asansör kapılarının açılıp çarpılmasından sonra koşturur gibi ayak sesleriyle kapıdan, hizmetçi kadınla dalan annesinin, neye uğradığını anlayamamış, sevinmeye bile korkan yüzünü görünce tutamayıp güldü Necla. Bu gülüş durultmuş gibiydi kadını ya, tam da güvenli değildi belli ki,

— Hoş geldin, dedi heyecanını bastırmaya çalıştığı sesiyle. Nasılsın? Bir şeyin yok ya?..

— Neyim olsun? Bir uğrayayım, dedim. Fakülteden erken çıktım biraz.

Bu kez de, bir sinir gevşemesiyle gözleri dolmaya başlamıştı Mükerrem Hanım'ın. Görmezden geldi Necla,

— Sana da yapayım mı kahve? dedi, fincana boşalttığı kahvesinden bir yudum alırken.

— Yok, çok içtim bugün.

Salonda karşılıklı oturup konuşmaya başladıklarında da, doğrudan sormadığı bir şeyleri beceriksizce geveleyip durdu annesi. Bunca diretmeden sonra böyle çıkagelmesinin önemli nedenini kestirememişti bir türlü. Olayla ilgisini kurcalar gibi, Galip Bey'i sordu bir ara; görüyor muydu? Evet, görüyordu bazı. Halası da ağlıyormuş Necla aramıyor diye. Ağlasın bakalım.

— Sana götürmüyorum diye, bana yüklüyor bütün suçu; senin yasak ettiğini de söyleyemiyorum.

— İyi ediyorsun. Aman, söyle istersen...

Yarım saat kadar havadan sudan konuşup kalktığında Mükerrem Hanım bilmeceyi çözememişti daha. O gece kalması için biraz üsteledi çekinerek.

— Bir dünya işim var evde, dedi Necla. Benim de bir evim olduğunu unutuyorsun.

Paraya filan gereksinimi? Hayır, yoktu.

Yiyecek, giyecek bir şeyler yüklemeye kalkmasın da,

— Beyoğlu'na çıkacağım, elim kolum dolu dolaşamam, diye önledi.

Mükerrem Hanım'ın içine sindirdiği gözyaşlarını görmezden gelerek evden ayrılıp Sıraselviler'den ağır ağır Beyoğlu'na çıktığında,

bu eve hangi dürtüyle gittiğini o da düşünüp duruyordu. Hiç de kötü etmemişti. Hiçbir değişme olmamıştı evde; değişiklik kendisindeydi. Aşılması güç olan, kişinin kendi kendine koyduğu yasaktı; onu aşmıştı işte. Bir yük kalkmış gibiydi üstünden. Babasının olduğu bir gün de gitse, yumuşakça çözülmüş olsaydı o da böyle. Akşamın kente çöken alacasında, vitrinlere bakarak yürüdü Tünel'e doğru. Filmlere baktı sinemalarda. Hachette'e uğrayıp kitaplara baktı. Tünel'e Karaköy'e indi. Tramvayla Beyazıt'a çıkıp eve yollandığında kararmıştı hava. Nasıl da isteksizdi eve gidip kapanmaya. Turgut yoktu, gelemezdi bu gece; kesin söylemişti. Bir yere mi gideceklermiş ne? Ne yapması gerekirdi öyleyse? Çalışması mı? Niye? Kendini yorgun argın eve atıp yatağa uzanınca saat boyu karmaşık, çelişkili duygular, düşünceler içinde dolanıp kaldı öylece. Uyuyacak gibi oldu bir ara; kalktı. Acıkmıştı. Hem kurtulmalıydı artık bu saçma durumdan. Her şey belliydi; bir sürü neden vardı böyle kös kös düşüneceğine gülüp sevinmesi için. Neyse, geçti! Mutfakta ayaküstü bir şeyler atıştırıp çalışmaya oturdu; ikiye geliyordu, gözleri kapanarak bıraktığında. Ertesi, daha ertesi günler de, elindeki işi yetiştirme çabasıyla aynı yoğunlukta sürdürdü çalışmasını. İçinde tomurcuklanan yakıcı özlemle, hele akşam karanlığı bastırmaya başlayınca, tüm gece boyu kapının çıngırağındaydı kulağı. İki kez gündüz olmasına karşın deli gibi fırlamıştı; birincisinde bir satıcıydı, yanlışlıkla çalmıştı kapıyı; ikinci de, şöyle bir uğrayıp giden Jülide'ydi. Son günü annesi çıkageldi, sabah sabah. Kolu koltuğu doluydu gene. Gece sabaha kadar çalıştım, uyuyacağım deyip yatağına girerek hemen savdı Mükerrem Hanım'ı. Çalışmamıştı ya, bütün gece uyumuş sayılmazdı pek. Garip biçimde korkular dolanıp duruyordu içinde. Turgut'un, "Korkmuyor musun?" sözlerinin etkisi miydi? Yeni miydi ki; ara sıra oluyordu böyle. Hele, lodoslarda enikonu korku doluyordu geceleri yüreğine. Çıksa mıydı bu evden? Bir küçük kat bulabilirdi. Çıkamazdı artık; Turgut özellikle bastırarak, çalışmaya elverişli bulmuştu burayı. Hem seviyordu da. Geniş, sessiz, güzel. Nerde bulacaktı böyle, hem de gözden uzak bir yeri? Turgut'la yaşadıkları o benzersiz gecenin anıları da sinmişti şimdi. Dalıp gitti o gecenin düşleri içinde. Bir saat kadar sonra kalkıp hazırlandı. Yetiştirdiği kadarını götürecekti bugün; Romanoloji'deki kız bekliyordu. Ne iyi gelmişti bu sabah uykusu! Pırıl pırıldı kafasının içi. Bir *Tan* gazetesi aldı Beyazıt'a çıkınca.

Haberler de güzeldi; besbeter kötülemişti Almanlar; kaçıp duruyorlardı. Eşi bulunmaz güneşli sonbahar İstanbul'unu, yol boyunca keyfini çıkararak seyredip durdu. Ortaköy-Aksaray tramvayının iliştiği tek kişilik koltuğunda. Fakülte'ye geldiğinde kızı bekler buldu kitaplıkta; verdi yazıları. Bir yük daha kalkmıştı üstünden. Kolejden bu yıl gelmiş öğrenci kızlarla kitaplıkta çene çaldı; Halide Hanım'ı çekiştirdiler biraz! Yemeğe çıkıyorlardı; Beşiktaş'ta iyi bir lokanta varmış, oraya gidelim demişti kızlar. Koridora çıkınca Mansur Bey'e yakalanıverdi. "Hah" dedi Mansur Bey, "İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş." Galip Bey'miş iyi olacak hasta! Necla'yı odasına sokarken, "Dekanlığa uğrayıp geleceğim" diye gitti. Galip sevinerek kalktı Necla'yı görünce.

— Hoş geldiniz, dedi. Geçmiş olsun. Çok merak ettim sizi.

El sıkışıp otururlarken,

— Sağ olun, dedi Necla; pek önemli bir şey değildi. Kusura bakmayın, arayamadım ben de. Öyle yığıldı ki işler.

Duraladı Galip,

— Mansur sözünü etti mi? dedi.

— Hayır, konuşmadık.

Çekingen bir gülümsemeyle bakıyordu Galip,

— Sizden bir ricam olacak.

Sıkıntı çöktü içine birden; ne isteyecekti bu adam?

— Buyrun, dedi. Yapabileceğim bir şeyse...

— En iyi sizin yapabileceğinizi söyledi Mansur. İnanıyorum ben de.

Geveleyip duracağına söylesene be adam! Neymiş benim yapacağım?

— İngilizce öğrenmeye karar verdim. Ders almak istiyorum. Ricam bu olacak.

Hiç de aklına gelmeyecek bir olasılıkla karşılaşınca duraksayıp kaldı Necla. Şimdi, ne demeliydi bu adama? Olmaz, ben yapamam mı diyecekti? Nasıl derdi? Galip aldı hemen,

— Çok önemli bir koşulum var yalnız, dedi.

Koşullu hem de! Necla'nın bir şey demesine kalmadan ekledi,

— Aslında doğal da; önceden bildirmeyi gerekli buldum gene de. Profesyonelce olacak; saat başı ücretinizi alacaksınız...

Bir kez daha şaşalamıştı; işin bu yanını düşünmeye sıra gelmiş miydi?

— Biraz ayıp kaçmaz mı? dedi, gene de, gülümseyerek.

— Lütfen!

Uzatmadan ekledi,

— Asıl sorun, becerebilecek miyim?

Vaktim yok diyememişti. Nasıl derdi? İşini gücünü bırakıp günlerce onun için koşturmuş birine! Becereceğini de çok iyi biliyordu.

— Bakın Necla Hanım, çok dolu olduğunuzu biliyorum. Mansur bastırmasa doğrusu ben sizden bunu rica etmek yürekliliğini gösteremezdim. İnanın ki...

İçeri giren Mansur kesmişti,

— Tamam, değil mi? dedi.

— Yalnız, bu para işini lütfen...

Mansur Bey, Galip'e bakmadan, Necla'nın ağzına sözü tıkar gibi,

— Doğrusun, dedi takılarak. Bu para işi çok önemli. Dolgun bir şey ödemesi gerekir. Vaktin mi var senin bu işlerle uğraşmaya! Yalnız şunu söyleyeyim Neclacığım, Almancası benden iyidir. Çok yardımı olacaktır; sıkıntıya sokmaz seni.

Şaşkınlık içindeki Necla'nın söz açmasına kalmadan da ekledi,

— Haydin Abdullah'a gidelim, size bir yemek borcum var...

Fakülteden çıkarlarken olup bitene ısınamamıştı Necla. Tartmaya çalışıyor, kesinkes sonuca varamıyordu. Turgut'la bir konuşması gerekmez miydi? Nasıl olacaktı bu iş, peki?

Üç günlük Ankara gezisi, tekdüze yaşamında önemli bir değişiklik oldu Turgut'un. Refik'in üstelemesiyle gitmiş, istasyonda o karşılamıştı ya, İstanbul'da, gazetede gelip kendisini bulan, hemen de kaynaşıverdikleri Tayyarlarla da her gün birlikte olmuşlardı. Daha ilk sabah –Cuma sabahıydı–, Refik, haber peşine düşmek için ("dedikodu" diyordu buna Refik, bilmem kimle kahvaltıda buluşacaklarmış) fırlayıp Ankara Palas'a koştuğunda Tayyar'la Meral, gelip kaldığı apartmandan Turgut'u almışlar, Dil-Tarih'e götürmüşlerdi. Şaşkına dönmüştü Turgut. Ne biçim fakülteydi burası! İlericilik, devrimcilik sözlerini hiç çekinmeden yineleyip duran kızlı oğlanlı bir sürü öğrenci gezinip duruyordu orta yerde. Öğretim üyeleri desen; coşkuyla dol-

muştu içi, bir iki derse girince. Başka bir dünyaya gelmişti sanki. Yanan Zeynep Hanım Konağı'nın, Beşiktaş'taki saray yavrusuna sığınmış fakültenin asık suratlı koridorlarındaki öğrenci diye dolanıp duran sersem sürüsünü, hele Türkoloji'nin örümcek kafalı kimi öğreticilerini anımsadıkça gelip buraya yerleşmek bile geçti içinden.

— İstanbul'a bağlayan yalnız fakülte olsaydı keşke.

Kimi öğretim üyeleriyle Orman Çiftliği'ne, pikniğe gideceklermiş Cumartesi günü. Dergilerde yazılarını izlediği, dün derslerinde bulunduğu öğreticilerle, kızlı oğlanlı öğrenci kalabalığı içinde bir arada olmak; günlük sorunları öğrencileriyle açık seçik, arkadaşça tartışırken onları yakından izlemek; içinde fıkırdayıp duran sevgi seli ile birlikte kırgınlığını da artırmıştı sanki. Üniversite diye yanlış yere takılıp kalmıştı demek yıllar yılı; doğru dürüst bir şey de öğretmemişlerdi. Yeni mi anladın bunu; çıkardıkları dergiden belli değil miydi burda ne yaptıkları? Niye iki dergi peki; hem niye birbirlerine iğneli, çuvaldızlı satışıp durmaya başladılar? Tayyar da yakınmıştı daha ilk tanıştıklarında. Gazetede gelip bulunca tezden kaynaşmışlardı ya, öğrenciler arası örgüt deyince midesini bulandırmıştı biraz. Şimdi şimdi anlıyordu, bunlar çoktan "legal"e çıkmışlar! Nerde bizde bu bolluk!

Ertesi gün Refik'e açtı. Pazardı; daracık mutfakta kahvaltı ediyorlardı.

— Dil-Tarih'te, Amerika'dan dışalımlı birkaç öğretim görevlisiyle böyle bir oyundur gidiyor! Öyle özgür belliyorlar ki kendilerini, ideolojik çatışmalara bile kalkıştılar! dedi. Bir de Pertev Hoca var, eskilerden. Öteki fakülteleri gör, ne yobazların elinde! Hukuk'una, Mülkiye'sine, Ziraat'ına bir göz at, İstanbul'u ararsın! Dil-Tarih'te de dişlerini gıcırdatıp duran bir sürü herif var ki, ne oynayacakları belli değil daha. Parti'nin solcuları, ne biçim solcuysalar işte, Hasan Ali'ye tutunup, İnönü'yü tavlamışlar; köylüydü, Anadolu'ydu deyip dururken seninkiler de bir şeyler kaçırıyorlar aradan. Bir sürü cambaz bir ipte, anlayacağın. Biri ipi keser yakında, çok sürmez!

Bir şey demesine bırakmadan ekledi,

— Biliyor musun, kimi yürütüyorlar?

Nerden bilecekti? Mareşal'iymiş; yakında emekli ediyorlarmış Fevzi Paşa'yı.

— Bu yıl sonu, tamam! dedi.

Şaşırmıştı Turgut. Sevinmişti de. Yobazın başı, orduda Nâzımları içeri tıktıran bu. Donanma davası. Ama, nasıl olurdu bu iş?

— Görürsün! dedi Refik. Et kafanın teki, gitsin. Bir iki taş oynasın şu ülkede.

— Kim geçiyormuş yerine?

— Ne bileyim? Birini bulurlar.

Kahvaltı masasını toparlarken,

— Kâzım Paşa, diyorlar, dedi. Kâzım Orbay.

O gün öğlende Merallere gittiler, Keçiören'e. Refik de geldi. Tayyar aldı bunları Ulus'tan, Kızılırmak Kıraathanesi'nden. Birileri daha geldi sonra. Soğuk, buz gibi bir hava; bir karışa yakın kar var. Tarhana çorbası yapmışlar. Bir de mercimekli bulgur pilavı. Turşu. Bir de tahin pekmez. Nar gibi kızarmış linyit sobasının çevresinde çay içtiler üzümle. Tadına doyulmaz bir söyleşi. Nâzım'dan şiirler okundu. Kendi şiirlerini okudu, Türkoloji'denmiş, bir çocuk. Marşlar, türküler. Enternasyonal'i söylediler bağıra çağıra. Ev bahçe içinde; top atsan kimse duymaz. Duysa da, kimse aldırmıyor gibi! Bir kız Necla'yı sordu, tanıyor muymuş?

— Tanırım, dedi. Pek bastırmadan. O Romanoloji'de, ben Türkoloji'deyim.

Kız övücü bir şeyler söyledi. Çok sağlammış. Kafası da çok iyiymiş. Ses çıkarmadan dinliyordu ki, gülümser gibi bir yan bakışla kulağını konuşmaya dikmiş Refik'i gördü. Yardımına yetişir gibi,

— Kalkmamız gerek Turgutçuğum, dedi. Biliyorsun sözümüz var!

Bilmiyordu, nerden bilecekti? Saat akşamın yedisi olmuştu. O gece gitmesi gerekiyordu; hangi trene bineceğini bile bilmiyordu daha. Sımsıcak odayı bırakıp çocuklarla sarmaş dolaş ayrıldılar. Titreşerek yetiştikleri otobüste öğrendi bu akşam Karpiç'te yemek yiyeceklerini! Onun Madama'sının çağrılısıymışlar –Jigololuk yaptığı Müjgan Hanım'a Madama derdi bazı–. Gece Erzurum'dan gelen bir posta katarı varmış, on birde; ona yetişirdi. Yarın öğlene doğru İstanbul'daydı. Geç olacaktı biraz ya, ses çıkarmadı. Pazartesi gelirim demişti gazeteye. Necla'yı sordu otobüste Refik. Bildiğin gibi demekle yetindi; yeni bir şey yoktu! O gece ayrılmışlardı Beyazıt'ta, sonra

da görmemişti bir daha! Ses çıkarmadı Refik; duyduklarından pek de hoşlanmamıştı belli ki. O gece, Salihlerle birlikte o da, çok şeyin çözüleceğine inanmış olmalıydı. Ulus'ta, yol üstü dükkânların ardından düzayak girilen Karpiç'te önce biraz şaşaladı Turgut. Genişçe alanda dolu masalar. Emin Efendi Lokantası'nın beş on büyüklüğünde bir lokanta işte! Ya ne olacaktı? Refik'i tanıyordu garsonlar; ayrılan masaya götürdüler. Kalabalık toplu masalarda, yüksekten söyleşip gülüşerek yiyip içenleri belli etmeden gösterip tanıtmaya başlamıştı Refik. Gazetelerdeki resimlerinden de çıkarmaya çalıştığı bir sürü ünlü siyasetçiye göz ucuyla bakıp duruyordu ki, bin yaşındaki Müjgan Hanım'la –belki de Müjgan Hanım'ın yanında olmasından– ne pek çirkin, ne de pek yaşlı görünen Zübeyde Hanım geldiler. Eğlenceli geçti yemek. Bir iki konuşmadan sonra geleceği parlak Turgut Bey gibi gençlerin ziyan olup gitmesine izin verilmemesi gerektiğini bildirdi Zübeyde Hanım da! Yalnız geçim için değil, sevdikleri alanda çalışmalıydı gençler. Fakülteyi bitirsindi. İsterse Hasan Ali'yle konuşurdu onun için! Niye Ankara'ya gelmiyordu. Burası merkezdi ne de olsa, suyun başıydı. Öğlende tıka basa, güle oynaya yediği turşulu bulgur pilavıyla tahin pekmezinden sonra pek acıkmamıştı. Yemeği de isteksiz yedi, söylenenleri de... Önce parlayacak gibi oldu, niyeyse; sonra, içine çekilip tek tük sözcükten öte konuşmaya pek karışmadan, dalgasını geçerek eğlendi kendince. Refik de anlamış olmalıydı; sinsi sinsi gülümseyip durdu o da, yemek boyu.

On bire doğru, izin isteyip ayrıldı Karpiç'ten. Erzurum postası iki saat gecikmeliymiş; bekleme salonunda oturuyordu ki, Refik çıkageldi. Telefon edip öğrenmiş gecikmeyi; yalnız bırakmayayım demiş. Karıları sepetleyip gelmiş o da. Hangi tren vaktinde geliyor ki, yerine vardığına şükür, diyordu. Bu Zübeyde Hanım pek beğenmiş Turgut'u; övücü sözler etmişler ardından. Sandığı gibi de değildi; evliymiş kadın, çok saygın, babacan bir Sayıştay emeklisiymiş kocası. Kadın da felsefe öğretmenliği yapmış bir günler. Okuyan, kafaları çalışan, değerbilir kişilermiş ikisi de. "Bizim Madama'nın nasılsa adam gibi bir tanıdığı bu kadın" diyordu Refik. Babaları yönünden uzak bir akrabalıkları olmalıymış; tam çıkaramadı. Refik'le doğru dürüst, o iki saati aşkın bekleme süresinde konuşabildiler. Refik'in anlattıklarından sonra "Madama'nın biri" dediği kadının, Müjgan

Hanım'ın yanında ne kadar sade, soylu olduğunun bilincine vardı sanki. Pat diye konduruveriyoruz hemen. Halil'den geçti bu huy bana. Sen ondan aşağı kalırsın da! Eşref Bey'e, hele o zavallı Mükerrem Hanım'a da taktındı. Taktım; gene de takarım. Birbirinden pislik yaratıklar. Zavallıymış! Refik'in anlattıklarından sonra da mı? Necla da söyledi. Almanlara karşı olanlara, daha doğrusu yandaşlık etmeyenlere kuyular kazılıyormuş Refik'in dediği. Boy hedeflerinden biriymiş Eşref Bey de. Boğuşsunlar, bize ne bunlardan? Artık pek öyle diyemiyordu aslında. Hele Parti'nin yayınlarını okumaya başladıklarından beri, hepsini bir çuvala doldurmanın hiç de devrimcilik olmadığını kavramaya başladığını yürekten duyumsuyordu. Halil'le de bu yüzden oldukça sert –hangi gün yumuşak olmuştu ki?– bir tartışma geçti aralarında. Alay etmişti Halil; bu kafada yazı çizilerle mi devrim yapacaktık Türkiye'de. Ya nasıl yapacaktık? Sorsa mı, sormasa mı, epey ikircikli kaldıktan sonra dayanamadı,

— TKP'nin yazılar yayımladığını söylüyorlar, gördün mü sen?

— Sen görmedin mi?

— Şöyle bir... gösterdiler.

Üstelemedi Refik,

— Reşatların işi olmalı, dedi. Suat Abla'yı göreceğim, bakalım. Valla doğru şeyler. Ama *Tan*'da da çıkıyor. Sovyet yandaşlığını vurgulayıp duruyor bunlar, *Tan* onu yazamaz tabii.

Duraladıktan sonra, alaylı gülümsedi,

— Yazsa ne olacak sanki!

— Yazdırırlar mı? dedi Turgut. Anasını bellerler.

— Namussuzum bizim hükümetin enayiliğinden! Bıraksınlar, böyle yazsın *Tan*, iki aya kalmaz batar! Kaç kişi okuyup da doğrudur diyecek Sovyet yandaşlığına. Halkın Sovyet düşmanlığı hükümetten bok. Öyle işlemişler ki Bolşevik korkusunu! Ne olduğunu bilmiyor herif. Allah yok; karıyı da başkaları sikecek! Bitti!

Sahir Ağbi'yi anımsadı Turgut. O daha yumuşak yaklaşmıştı ya, aslında aynı yola çıkıyordu. Bu halk karanlıkta; göremez doğruları. Daha ince, daha kapsamlı düşünüyor o. Aydınları, kimi yarı aydın kişileri, soyulduğunun bilincine varmış katmanları duygularıyla itelemeyelim filan... O kadarcık değil, Sovyetler'e kızıyor! Hep onlardan söz edilmesinmiş. Sanki çok ediliyor da! İnsanlığın tek umudu be!

Bu oğlanın kafası da iyice terse çalışıyor artık. Hep aynı şeyleri yineleyip duruyor iki saattir. Hangi gün doğruya çalışıyordu? Bu kadar açıkgözlülükle komünistlik olur mu? Biraz enayi mi olacak? Biz enayi miyiz yani? İçinin bulanıklaşmaması için çoğu şeyi atmaya çalışıyordu kafasından. Bire doğru gelen posta treni tıklım tıklımdı. Refik'le vedalaşıp küçük çantasıyla bastırır gibi girdi tıkış tıkış vagonlardan birine. Ne kompartımanı! Koridorlar tuvalet kapılarına kadar bavullarla, denklerle doluydu. Yaşlılar, kadınlar, mızıldanan çocuklarla dayanılmaz bir yolculuk başladı. Eskişehir'e kadar ayakta geldi. Soğuk da iliklerine işlemişti. Hasta olmazsak çok iyi. Eskişehir'de iki bardak sıcak salep içince kendine geldi. Biraz boşalmıştı sanki yandaki vagon. Baştaki kompartımanın kapı kıyısına, bir kocakarının yanına sekizinci olarak sığınıverdi. İkinci mevkilerde sekiz kişiydi artık. Ankara'ya gelirken numaralı, kuşetli almıştı; çok rahattı. Bir de emekli muhabere albayı ile yan yana düşmüşler, epey konuşmuşlardı savaş üzerine. Ali İhsan Paşa'dan çok korkarlarmış Ruslar! Aleksan derlermiş. Ağzını tutmuş, daha çok adamı konuşturmuştu. Rusların ilerlemesi çok tasalandırıyordu albayı. Gene de umudunu kesmemişti Almanlardan. Çekiliyorlarmış, bozgun yokmuş. Moskof'a bir güzel ders vermesi her an beklenirmiş Almanların. Dilinin ucuna geldi geldi tuttu. Analarının amına kar yağdı! Senin faşist "Almanların"ın albayım; bekle dur sen! Kompartımanda, demin koridorlarda şu üst üste, uykusuz, yorgun, kimisi bitli bu insanlarla pislik içindeki yolculuk, kuşetlideki albayla birlikteliğinden çok daha rahat yerleşikti içinde. Sorsan, en çok onlar seviyor ülkeyi, ulusu. En çok da ne, tek onlar seviyor, düşünüyor! Almanlar bir kazansaydı ne olurdu? Kafası onu almıyor albayın. Bir kurum, bir çalım sadece herifte. Ruslar Aleksan'dan korkarmış! Bir rütbe üstlerinden korku ciğerlerine işlemiş; dünyayı o ölçüyle görüyorlar. Almanya'ya, Hitler'e de, saygıya dönüşen bu korkuları bağlıyor. Biz de bu heriflerden korkuyoruz! Nesinden korkacağız be! Bir şu halk uyansa. İş orda oğlum; o halk uyansa sana iş bırakmaz, kendi yapar yapacağını. Bizim iş onu uyandırmak. Uyandır bakalım! Ankara'daki ilerici öğrenci topluluğuyla İstanbul'dakileri bağlama düşüncesi, Tayyarların istediği, bir tür yasal örgütler arası ilişki, bu gezide iyice anladı ki, olacak şey değildi. Tayyar'a yarı kaçamak, yarı örtülü bu-

nun niye olamayacağını anlatmaya çalıştı. Bir kez, onun işi değildi bu. Fakülteyle pek ilişkisi yoktu ya, olduğu kadarıyla da biliyordu ki, burda gördüklerine benzer bir topluluk düş bile değildi daha İstanbul'daki öğrenciler için. Fakültede bir öğrenci örgütü olduğunu da hiç duymamıştı İstanbul'da. Bütün iş öğretim üyelerinde bitiyor demek. Edebiyat Fakültesi'nde, ne idüğünü pek anlayamadığı Hilmi Ziya vardı, bir de eskilerden Sadrettin Celal; ikisi de gölge gibi ara sıra görünürler fakültede. Öğrenciler içinde de, bir ara Suat'ı gözü tutmuştu fakültede; solcuydu! Refik'ten öğrenmişti ki, ağbisi Babıâli'de herkesçe bilinen bir MAH görevlisi gazeteciymiş. Hemen çekti elini. Necla'yla bir konuşacaktı gene, yeni birileri var mı diye. Kim olacak! O da benden sorar! Necla'yla başlayan ilişkileri ışıklı bir kapı gibi açılmıştı yolunda. İçi saygı doluydu bu kıza. Böyle bir saygının içinde sevgi de vardır; olmaz olur mu! Onun sevgisinin ikimize de yeteceğini söylemesine hem şaştım, doğrusu, hem de korktum biraz! Bu kız bana el koyuyor demek! Koysun! öyle minik, öyle sıcak ki elleri! Belki de o minik eller tutup durdurur beni çıkmaz düşlere kapılmaktan! Tam gereksinim duyduğum vakitte geldi bu kız. Her şeyi açık açık konuşurum. Nasıl konuşursun? Ben seni değil de... adını da açıklayacaksın... onu seviyorum... da değil de... seveceğimden korkuyorum... hem de deli gibi! Ne yapacak sana Necla? Ah canım, üzülme, geçer mi diyecek? Daha bana niye geldin, siktir ol git ona mı, diyecek? Hem de der o kız! Necla'nın diline düşüreceksin, hiçbir şeyden haberi olmayan o dünyanın en iyi kadınını! Her şeyi büyütürüm ben de böyle! Başımızda bin türlü bela, biz kafayı neye takıyoruz! İçimi tahtakurdu gibi kemirse de, kendimle alay ederek geçiştireceğim bu yarayı; yok başka yolu. Birkaç haftada bir gidip gördüğü, iyiliğe doğru bir değişim göstermeyen ablasının taburcu olmasıyla ne halt edeceği kaygısı (Şadan Bey, yakında evine dönebileceğinden söz etmiş Nedret Hanım'a), Sahir Ağbileri uzadıkça uzayan Serpil yükünden, ne yapıp edip artık kurtarması gereği sırtına oturmuş asıl ağır yüklerdi. O ne yapıyordu? O yükü omuzlamış birilerinin... Düşünmek bile çirkindi; bir de söylemeye kalkmak... Parti'ye girmişlerdi. Halil'in Mazlum'la başlattığı ilişkiyle nasıl bağdaşacaktı bu iş? Pek incesini düşünmüş görünmüyordu Halil. Birbirleriyle çelişip duran bu olay kalabalığında, neyi, nereye, nasıl

koyacağını tam bilemeden dimdik yürümesi gerekiyordu. Ayağına bir şey dolanmasına izin veremez, sallanıp tökezleyemezdi. Sirkeci'de Reşadiye Oteli'ne inen köylüleriyle küçük bir teneke pekmez, birkaç kez de sepetle üzüm, incir göndermişti amcası, niyeyse? Konuşacakları varmış, çağırttı bir kez de. Epey anlattıktan sonra bir iki ay önce gitti. Ablasının durumunu bildirmedi; Mediha da, çocuk da iyiydiler. Sorun neydi? Ne sorunu olacaktı, yoktu sorun morun; göreceği gelmiş Turgut'u da; yalnız gelmişken, anacığından Turgut'a kalmış bir küçük bağ varmış, onun vergi işi karıştırıyormuş biraz. Onu amcasına satar mıymış, bağışlar mıymış –kurnaz bir köylü yüzsüzlüğüyle sırıtarak söylüyordu– onun sütüne kalmışmış artık! Kızgınlığını örtmeye çalıştı. Ne satmasına, ne bağışlamasına gerek görmüyordu Turgut. "Bugüne dek nasıl gittiyse öyle götürün, Amcacığım. Hele şu fakülteyi bitireyim. Köye gelip yerleşmeyi düşünüyorum. O zaman bakarız tümüne!" Sersem köylüyü umduğundan çok ürküttü bu sözler. "Burda ne yapacak köylük yerde, biz dayanamıyoruz. Sen artık gelemezsin oralardan" diyordu. Diyordu ya, bit düşmüştü içine de. Böyle bir oyunu becerebildiğine ilk kez sevindi Turgut. İyi ayrıldılar herifle. İki dolu sepet incir, üzüm, üç kocaman kış kavunu, bir sürü taze sebzeyle, kolu koltuğu dopdolu, trenlerde, vapurlarda bin güçlükle vardı İstanbul'a. Değmişti doğrusu. Hem Sahir Ağbilerde bayram oldu; hem ertesi gece, karanlık basınca gittiği Necla'da. Gerçekten döner miydi köye? Özlem duyduğu oluyordu bazı. Çocukluğunun geçtiği bağlarda, bahçelerde, tarlalarda, dere boylarında, kavak altlarında dolanıp durdukça bu kez öyle mutlu olmuştu ki. Bir gün esip gider miydi? Necla'nın acı sözlerini anımsıyordu bunları düşündükçe; babadan kalma mal mülke öyle bağlıymışım ki demek! Malının da, mülkünün de; bağının, bahçesinin, tarlasının, tabanının... Gazeteciliğe tutulmasını da yadırgıyordu; hani biraz da korkarak. Başka meslek bağı, nesine devrimcinin? Gerçekten yapacaksa, asıl meslek, devrimcilik. biz yan çizersek işi kim yapacak ülkede? İşte, Parti'ye de girdik; ne yapıyoruz peki? Bunalımlar içinde solup durduğumuz savaş karanlığında, gizli gizli ele geçirilmiş bir iki sayfa yazı, bize ayrıcalık mı kazandırıyor? Bulanık suda ayrışıp dibe çöken tortu oluyoruz, belki de. Bütün suyu arındıramadıktan sonra. Ona nasıl yetecek gücümüz? Halkın yararına

olanları bilmek yetmiyor; bildiremedikçe. Bildirince değişecek mi? Önce bildirelim bir. Nasıl? Refik'in sözlerini anımsadı. Dedikleri doğru bir anlamda; çok ayrı dili konuşuyoruz biz bu halkla. Parti'nin yayınları halka hiç de uzak değil aslında. Sahir Ağbi'yle tartıştıklarını sonraları çok düşünmüştü. Doğru bir yanı var gibiydi onun da; içinden bunu söylemek gelmiyordu gene de. Sovyetler'e bağlılığımız, sevgimiz niye yanlışımız olacaktı bizim? Yanlışlık halkımızda demek! Bunca yılın karanlığında doğruyu nasıl bulacak bu halk? Söyle doğruları da, kurtar bu halkı bakalım! O kadar büyük söze gerek yok; şimdilik işimizi yapalım köşemizde doğru dürüst, yeter. Nasıl yaparsak doğru dürüst olacak? Bunca söz, bunca kavga bunun için değil mi? Dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz. Uyur uyanık yolculuk, tren ancak saat üçe doğru Haydarpaşa'ya girinceye dek sürdü. Nerdeyse gün biterken, biraz da çekinerek gittiği gazetede, her şey doğaldı. Nafiz'e rastladı merdivende; şöyle bir selamlaşıp koşturarak baskı bölümüne gitti herif her vakitki gibi. Sahir Ağbi, biraz önce çıkmış; bir işi mi varmış ne? Bir tomar kâğıt bırakmıştı Turgut'un masasına; yarına yapılacak işlermiş; düzeltmeler filan. Öyle yorgundu ki, sabah gelip çalışmayı yeğliyordu ya, şimdi ne yapacaktı? Gidip yatmaktı en iyisi. Sahir Ağbi de yok; kim ne diyecek? Çıkıyordu ki, Muharrem başını uzattı kapıdan.

— Yahu nerdesin? Kaç gündür arıyorum seni! Hoş geldin!

Beni mi arıyormuş bu soytarı oğlan?

— Kulağını çınlattık durduk Salih'le. Çok sevmiş seni. Bir gece birlikte olmuşsunuz, anlata anlata bitiremedi. Hafta sonu yakalayıp getireceğim, dedim; Ankara'ya gitmişsin sen de. E, nasıl geçti?

— İyidir; başkentimizi gezdik biraz.

— Refik'teydin değil mi? O asılıp duruyordu zaten.

Nerde sabah orda akşam, yiyip içip eğlenmeye düşkün olduğu kadar, dedikoduya, fıkra, özellikle de açık saçık fıkra anlatmaya bayılan bu anasının gözü oğlana karşı hep çekingenlik duymuştu içinde. Oysa Nafiz'in, MAH'ın adamı olduğunu, şakayla karışık o fısıldayıvermişti bir konuşmasında. Gazetenin Abanoz muhabiri diye tanıtır kendini! Remzi Bey'e karı bulduğu söylenir. Sorulsa kendine, yadsıyacaklardan değil. Tiyatro çevresiyle yakınlığı vardır. Özellikle de kadınlarla. Gazinolarda, barlarda çalışanları tanır. Öyle bir herif işte,

— Ayarla da, bu hafta bir gün Beyoğlu'na çıkalım seninle.

Olur, deyip savdı Muharrem'i. Biraz sonra çıktı gazeteden. Eve geldiğinde ortalık kararmıştı iyice. Ev soğuktu. Yatağa uzanıp battaniyeyi çekti üstüne. Dalıp gitmişti hemen. Uyandığında sekize geliyordu saat. Kapı çalınmıştı sanki; gidip açtı, yoktu kimse. Yeni aldığı radyoyu açıp kurcaladı biraz, kapattı. Ablasının odasına baktı; her şey yerli yerindeydi. Bir ağırlık çöktü içine. Gelir yakında. Sonra ne olacak bakalım? Serpil'i göreyim gidip. Yalnız Serpil'i mi? Evet, yalnız Serpil'i! Başka kimseyi de görmek istemiyorum! Ankara'da aldığı bir küçük teneke kutu balı el çantasına koyup çıktı. Aktarma için inip muhallebicide çorba, tavuklu pilavla karnını doyurduğu Beyazıt'tan Sahir Ağbilere vardığında sekiz buçuğu geçiyordu. Merdivenleri çıkıp çaldı kapıyı. Bir sessizlik vardı evde; her vakit derinden yansıyan çocuk cıvıltısına alışkın biri için yadırgatıcıydı. Kimse yok! Işık vardı pencerede. Biraz sonra açıldı kapı, Nedret göründü. Şöyle bir toplanıvermiş saçı, soluk yüzü, büzülmüş omuzları üzerinde yün hırkasıyla şaşırtıcıydı.

— Buyrun! diyordu gülümsemeye çalışarak.

Bir an şaşkınlığını atamamıştı Turgut,

— Bağışlayın, rahatsız ettim galiba. Çocuklar yok mu?

Niye önce çocukları sormuştu sanki? Hemen ekledi,

— Sahir Ağbi...

Yol gösterir gibi çekildi Nedret,

— Buyrun Turgut Bey, dedi. Gelirler nerdeyse. Sahir, müsamereye götürdü çocukları. Koro konseri gibi bir şey; High School'da. Söz vermiştik. Ben üşütmüşüm, biraz ateşim vardı. Buyrun...

İkircikliğini yenip girdi. Önü sıra yürüyen Nedret'e, ne demeli, nasıl konuşmalıydı şimdi? Kadını hasta hasta...

— Siz yatın lütfen, dedi. Ben şurda kitaplara bakarım.

Pardösüsünü askıya takıp holdeki alıştığı koltuğa ilişti yavaşça. Hol sıcaktı, soba yanıyordu. Yanlış mı yapmıştı; kalmasa, gitse miydi acaba? Niye gitsindi? Girdik bir kez! Yanda, raftaki kitaplara uzanıyordu ki, Nedret sarıp sarmalandığı yünlü giysileriyle gelip oturdu karşıya. Yorgun bir gülümsemeyle bakıyordu. Ateşten olmalı, pembeleşmiş gibiydi yüzü.

— Ankara'ya gitmişsiniz, diyordu Sahir. Hoş geldiniz. Nasıl geçti?

— Hoş bulduk, dedi Turgut. İyi geçti. Yalnız Sahir Ağbi'ye sözümde duramadım; sabah gazetede olurum demiştim. Tren ikide geldi.

— Sizin elinizdeki bir şey değil. Trenler hep öyle diyorlar. Ankara Ekspresi'nin bile rötar yapmadığı gün yokmuş.

Nasıl güzel, nasıl sevecen bir kadın bu! Çekingenlikten kurtulamıyordu bir türlü. Nasıl kurtulurum ki...

— Lütfen yatsanız! İyice hasta etmeyelim sizi. Üzülüyorum.

Üzülüyor muyum? Mutluluğa battığım için belki de...

— Yat yat, daha kötü oluyor insan, dedi Nedret. Hem, ateşim düştü biraz sanırım. Sizinle konuşmak istiyordum ben de.

Hop etti yüreği. Ablamdan kötü haber! Evet, öyleydi.

— Şadan telefon etti dün sabah. Bu hafta sonu gibi taburcu edeceklermiş Mediha Hanım'ı.

Duraladı Nedret. Turgut da bulamıyordu daha diyeceğini. Nedret aldı gülerek,

— Söylemeye utanıyorum, dedi. Üzüleceğim hani nerdeyse! Öyle alıştım ki Serpil'e. Evden kızım gidecek gibi.

Ne diyeceğini bilemeden kaldı Turgut; kırık dökük bir "sağ olun" çıktı ağzından. "Söylemeye utanıyorum" sözcükleriyle birden öyle sarsılmıştı ki. Ben de utanıyorum. Bilseniz, hem nasıl mutlu utanıyorum!

— Serpil için sevindim oysa. Geçen hafta ilk kez annesini sordu. İyileşti gelecek yakında, dedim. İçime doğmuş! Onun için iyi olacak, biliyorum. Okul sorunu da çözülecek çocuğun. İsterseniz çay koyun kendinize. Demin söndürdüm altını; sıcaktır daha. Size mikrop bulaştırmak istemem.

— Sağ olun, hiç istemiyor canım. Yalnız şu kutuyu mutfağa bırakayım. Ankara balı getirdim biraz, çocuklara. Ünlüymüş derler.

Çantasından çıkardığı kutuyu mutfağa götürürken acı, mutlu çelişkilerle batıp çıkıyordu içi. Nasıl bulunmaz güzellikte bir mikrop bulaştırdığını söyleyiversem şimdi! Niye böyle değil bütün kadınlar? Benim böyle bir kadınım niye yok? Bunu mu söyleyecekti Necla'ya! Utanmazca aşağılık bir adım daha atıp daha ötesini söylemeyecekti hiçbir gün! Kendi kendine bile! Ötesi mi var ki? Benim Nedret Ablam bu. Sahir Ağbi'nin karısı. İşte o kadar. Tam da birbirlerine göre.

Kör olan görür bunu. Ben görmüyor muyum? Görmek mi yalnız; yüreğimin ta içinde duyuyorum. Hep de duyacağım. Kadın mı? Hemen çözülüveririm ben, değil mi Halilciğim! Gör bakalım! Neyini görecek? Hiç kimse, hiçbir şeyi görmeyecek. Sen bile! Evet, ben bile! Süheylacık mı bu! Döndüğünde odasına gitmiş buldu Nedret'i. Biraz sonra elinde mendille döndü. Sessizce burnunu sildiği o minicik pembe mendil bile ne kadar güzeldi! Yerine otururken,

— Bakın, Turgut Bey, dedi Nedret. Ben düşündüm ki, evlerimiz biraz yakın olsa belki ablanıza da daha iyi olacak. Bilmiyorum, ne dersiniz? Bizim sokağın üst başında eski bir apartman vardır. Rodoşose mi derler hani, kapı üstü katı, boşalacakmış. Hanife Hanım var, bizim alt katta, o söyledi. Bildik biri olsun istiyormuş sahibi. Güvenilir biri. Kira mı ödememişler ne, eskileri. Yargı yoluyla çıkarıyorlarmış galiba.

Sevinmekten çok öte bir duyguyla sarsılır gibiydi Turgut.

— Bu eve ne ödüyorsunuz?

Öyle şaşkındı ki, ayılır gibi toparlandı,

— Sekiz. Ama, gerekirse biraz daha verebiliriz.

Merdivenlerdeki çocuk sesleriyle gülümseyerek,

— Geldiler, dedi Nedret.

Davranıyordu; Turgut fırladı hemen,

— Siz kalkmayın, lütfen.

Kendini ilk sarsıntıdan kurtarmış, uçar gibi gidiyordu kapıyı açmaya. Uzanırken daha, kilitte dönen anahtar sesiyle açıldı kapı. Karşısında Turgut'u gören Sahir Hoca birden şaşırmıştı sanki. Kızgınlıkla sevinç karışımı, belli belirsiz bir şeyler gezindi yüzünde.

— Merhaba! dedi hemen yakalanmış bir gülümsemeyle. Geldin mi sen?

— Merhaba Ağbi! Bağışlayın. Çok geç kaldı tren.

El sıkıştılar Sahir Ağbi ile her vakit olduğu gibi, sıkı sıkıya dostça.

— Önemli değil, dedi Sahir. Hoş geldin! Arayan da olmadı sanırım.

Çocuklar pek sevinmişlerdi Turgut Ağbi'yi bulduklarına; hemen mutfağa su içmeye koşmalarında yiyecek iyi şeyler getirildiğini ummalarının da payı olmalıydı. Gecikmeyen sevinç çığlıkları balı nasıl karşıladıklarını gösteriyordu. İçeri girip kapıyı kapatınca hole yürü-

dü Sahir; koltukta gülümseyerek bakan, sarıp sarmalanmış Nedret'e gitti. En geride sessiz kalan Serpil'i kucaklayıp öptü Turgut. Evimizi yakına taşıyacağız, salt bunun yüzünden belki de; sevilmez mi! Nedret Abla seviyorsa, güzellikler var demek bu kızda. Olmasın olur mu; çocuk bu. Ben çok bunalıyorum bazı da ondan yoksa. Çömelip omuzlarından tutmuştu Serpil'i. Bir öpücük daha kondurdu yanaklarına.

— İyi misin? dedi. İstediğin bir şey var mı?

Başını sallayarak iyi olduğunu, kaşlarını yukarı kaldırıp gözlerini açarak da, bir istediği olmadığını bildirdi sessizce. Dilini yutmuş! Çok mu konuşkandı? Biraz da şaşırdı belki; böyle sıcak yakınlık görmeye pek alışık değil benden. Övün! Hole girince Sahir'le Nedret arasına çökmüş bir sessizliğin üstüne gider gibi oldu. Durgun görünüyorlardı. İzin isteyip gitsem mi acaba? Ev sorununu konuşuyorduk. Açmasam mı Sahir Ağbi'nin yanında? Kadıncağız sana gizli söyledi çünkü kocasından! Sersem! Bıraktığı yerden alır gibi,

— Ben ilgileneceğim Turgut Bey, dedi Nedret. Kirayı filan da öğrenirim. Gerekirse ön konuşma da yaparım. Şadan'a rica ederiz; evi yerleştirinceye kadar tutmaya çalışsın Mediha Hanım'ı. O eski eve gitmemesi daha iyi olacak belki.

Ayakta, ne diyeceğini, giderek ne yapacağını bilmeden öylece bakan Turgut'a

— Otursana, dedi Sahir, takılır gibi. Ne dikilip duruyorsun ayakta?

Toparlandı Turgut,

— Sağ olun Ağbi, dedi. Hiç oturmayayım. Siz de yorgunsunuz. Şöyle bir uğradım, sizi bulamayınca gazetede. Her şey için çok sağ olun! Hele bir de şu ev işi olursa...

— Olur, sanırım, dedi Nedret. Olmazsa başkasına bakarız.

Çıktığında mutluluktan sarhoş gibiydi. Yaşamının dayanılmaz sorununa çözüm bulunmuştu bir bakıma. Bir türlü atamadığı kımıl kımıl bir de korku vardı içinde (ya daha da serpilip büyürse... mi?) böylesi yakınlıktan. Büyütme sen de! Nedret Abla diyorsun işte. Toyluğumuzdan geliyor, kadın tanımamamızdan, biliyorum. Saklayamıyordu ne kadar bastırsa; şimdi gidip coşkulu bir sevişmeye dalacağı Necla'yı, içine saplanmış duran bu yasak takıntıdan kendini

kurtarabildiği çok kısa süreler içinde anımsıyordu ancak. Kurtulmaksa o da! O baş döndürücü en ateşli anların kısacık süresinde onun düşüyle birlikteydi, Necla'yla değil. Utanıyordu, kızıyordu kendine. Şimdi kalkıp bunu anlatacaksın Necla'ya! Ben seninle sevişirken bile başka biriyle... adını vermem zorunlu değil. Ben de bilmiyorum ki zaten! Necla cezalandırır beni; benim gibi aşağılık birine de yaraşan böylesidir belki. Gülünç buluyor, karasevdalı diye alaya alıyordu kendini bazı. Alaya alınacak gibi mi? Necla'ya da acıyordu kiminde. Gerçekten başka bir kız olmuştu. Akıllı, hem yürekli, hem açıkyürekli. Senden daha dürüst. Benden daha dürüst. Neyi eksik peki? Eksiklik bende, onda değil. Göğüsleri, incecik beli, yuvarlacık kalçalarıyla, gözlerinin ta içine kadar kendini öylesine verişiyle üstün belki de. Kime üstün? Süheylacığa bile yani. Süheylacık olsa ne kolaydı. O da buralardaymış. Belki de Ziba'ya filan düşmüştür zavallı. Anımsadıkça, yüreğine diken batar gibi geliyordu. O da mı benim suçum? Bu dinini siktiğimin toplumunda her şey pislik be! Benim birini sevmem niye pislik oluyor peki? Öylesine sıcak, sevecen, hep de öyle olacağına güvendiren ışıltılı bakışıyla, dupduru mavi gözleriyle biri var karşımda; onu sevdiğim için suçlu oluyorum! Kimi seviyorsun? Erkeği var onun; o da erkeğini seviyor. Bu da doğal. Ama ta içinde onun da bir şeyler yok mu? Serpil'i sevmesinde sözgelimi; içindeki duygunun bir gölgesi! Ne sersem herifim ben? Halil haklı; kadınlara bakışım benim demek ki... Asıl terslik kendine bakışında. Neler uyduruyorsun, sana biraz yakınlık gösterdiler diye! Kuruntuna bak! Ne sanıyorsun kendini? Serpil'e sevgisi demek sana olan... O kadarcık mı? Yakınına istiyor ki, seni daha sık görsün! Nasıl utanıyordu! Suçluluk duygusuna batıyordu; yıkıcı olan da oydu. Beyazıt'ta tramvaydan inince ikircikli kaldı bir; Necla'ya uğramadan eve mi gitseydi? Yarın erken gazetede olmalıydı. Yazıları yetiştirmesi gerekiyordu. Şimdi, Necla'yla bir başladılar mı, sabaha karşı kurtulabilirdi ancak. Parti yayınlarını götürmüştü son gittiğinde; nasıl sabırsızlıkla bekliyordur onu, biliyordu. Evet, hem de nasıl sabırsızlıkla! Kapıda dudaklarını yapıştırıyordu daha, dudaklarına. Bırakmamacasına. Eti çılgın bu kızın. Belki de her şeyi çılgın. Niye bu kadar seviyor beni? Neyimi seviyor? Sen sevmiyor musun peki? Niye sevmiyorsun! Niye sevmiyordu? Sevmiyor da değilim. Arıyorum, sık

sık düşünüyorum. Ara sıra istiyorum. Bir de hep istemek var; bütün benliğinin çakılıp kalması birine. Hani oluyorum ya bazı da, kurtulamayacağım sanıyorum bir türlü; öyle değil Necla'yla. Hiçbir gün öyle olmayacağını da biliyorum artık. O üstüme varmasa çoktan bitip gitmişti. Öyle değil mi? Öyleydi. Öyleydi de, Beyazıt'ın bu gece karanlığında yürürken bir istek dalgasıyla sallanır gibiydi şimdi de. Böyle oluyor işte bazı. Demek biz erkekler... Allah belamızı versin biz erkeklerin tümümüzün. Namuslu kalmak yalnız kadınların boynunun borcu! Daha da karanlık, sessiz sokağa girip kapı ziline uzanırken baktı; ışık yoktu pencerelerde. Uyudu mu bu saatte? Zil yanıtsız kaldı. Bir kez daha çalıp bekledi. Evde olsa çoktan fırlardı o. Canı sıkıldı birden, hem de ummadığı kadar. Şimdi ne yapacaktı? Ne vardı yapacak, dönüp eve gidecekti. Gidip Muharrem'i bulmalı! Beyazıt'ta atladığı yarı boş Edirnekapı tramvayında, olacak olmayacak, içinde ne var ne yok, tümünün kızgınlıkla karşısına dikilerek eve vardığında, gözleri kapanıyordu uykudan. Galip'ten söz etmişti bu kız, İngilizce ders veriyordu herife, bir de sorar bana, ne dersin diye, ben ne diyeceğim, onunla belki de bu gece! Ders veriyordur! Sana kaldıydı elin köpeğine İngilizce öğretmek? Birlikte düşünüp böylesi daha iyi demediniz mi? Dediysek. Yok işte bu gece. Girer girmez kurşun gibi bir uykuyla çöküp gitti yatakta. Uyandığında sekize geliyordu. Kalkıp hemen Necla'ya gitmek oldu ilk aklına gelen. Bıraktığı yerdeydi her şey. Saçmalıyordu. Yalnız geceleri, kimselere görünmeden gelmesi gerektiğine o inandırmıştı kızı. Sabah diriliğindeki, azgın cinsel istekle sapıtıyor muydu ne! Belki gene yoktur, dönmediyse geç saatte. Gece olsun bakalım. Attı kafasından. yerine hemen geçiveren özlem, daha yanlış, daha kötü, hem daha, evet, düpedüz utanılası alçakça bu be. Sahir Ağbi'ye yetiştireceğim yazılar da bekliyor. Kalktı. Ağırdan hazırlanırken de, yetiştiği tıklım tıklım tramvayda da, yakasını bırakmayan çarpık düşler dolanıp durdu kafasında; itmeye çalıştıkça daha çok sıvaşıyordu sanki. Sahir Ağbi soğuk değil miydi bana karşı dün gece biraz? Nerden çıktı bu? Öyle olmasını kuruyorsun. Ben mi kuruyorum her şeyi? Kurduğum filan yok benim; kafama saldırıveriyor onlar. Gazetede masasına oturup üst üste yığılı kâğıtlara karışıp gidince –kiminde araya dalıverseler de–, istemek istemedikleri, dışında, epey uzağındaydılar ya,

gezinip duruyorlardı orda işte! Ona doğru Sahir Ağbi geldi; her sabahki gibi, günaydın deyip geçti yandaki odasına. Gelenler gidenler yoğunlaşmıştı. Düzeltmeleri bitirmek üzereydi ki, Sahir Bey'in sesiyle uyanır gibi oldu,

— Turgut Bey, telefon.

Sahir Bey, masasındaki Fransızca gazetelere bakıyordu Turgut girince. Yandaki küçük masada açık bırakılmış telefonu gösterdi başıyla. Ağzından kaçırmış gibi "Kim?" deyivermişti Turgut.

— Bilmem, bir bayan, dedi dümdüz bir sesle, gazetelere eğildi.

Telefondaki "alo"dan hemen tanıdı Necla'yı. Adını vermemişti. Başka umarı kalmadığı için telefon ettiğini söyledi çekinir gibi. İnme inmişti babasına, hastaneye kaldırılmıştı; iki gündür başındaydılar. Evde olmaya çalışacaktı bu gece, dokuzdan sonra belki. Ne diyeceğini bilemeden suskun dinliyordu Turgut. Bir "Geçmiş olsun"u bile sonradan akıl edebilmişti. Sağ ol deyip kapattı Necla. Telefonu bırakıp yandaki geniş masada işine dalmış Sahir Bey'e baktı. Kırmızı kalemle çizgiler çekip notlar düşüyordu sütunların yanına. Kendini savunmak zorundaydı sanki,

— Sağ olun ağbi, dedi. Bir arkadaş, fakülteden. Babasına inme inmiş. Notlar getirecekti. Onu söylüyor. Benim tez için söz vermişti.

Sahir Bey, başını işinden kaldırıp bir baktı, başını salladı, anlıyorum gibisine. Gene eğildi yazılara.

— Düzeltmeler birazdan tamam.

Gene dalgın baktı Sahir,

— Sağ ol. Birazdan bunları vereceğim ben de, dedi.

Döndü işine. Odasına gelip oturunca anlamını ancak kavramıştı sanki duyduklarının. Eşref Bey'e inme inmiş. Ağır demek durumu. Ne olacak şimdi? Dalıp kaldı bir an. Toparlandı. Ne olacaksa olacak. Tasası bana mı? Sesi üzgündü Necla'nın. Oynayacak değil ya; babası. Babasıysa. Deyyusun biri. Babası gene de. Hem, kötülerin içinde bu herif iyi sayılıyor... muş. Kim dedi? Refik dedi. yalnız Refik değil, Parti'nin Türkiye'yi değerlendirmesinde de var. Yok mu? Ne yapalım, çarpılmış herif işte. Elimizdeki bir şey mi? Bu gece dönerse Necla, nasıl bir gece olur? Sahir Ağbi'de de bir durgunluk! Hep böyle değil mi gazetede? Düzeltmeleri götürünce de pek konuşmadılar. Yeni yazılar verdi, yapacaklarını anlattı Turgut'a. O sırada da Remzi Bey ça-

ğırttı; kalkıp yukarı çıktı. Bu adamda bana karşı bir soğukluk yok mu yani şimdi? Gazetedeki ilişkileriniz hep böyle olmalı mı? Evet, böyle olmuştu aşağı yukarı. Sahir Ağbi, baştan uyarmıştı bu konuda, titizlikle de koruyor bu tutumunu. Sen de öyle değil misin? Ben de öyleyim. Bir sürü herifin gözü üstümüzde. Özellikle bizim parti ilişkilerimizi öğrendikten sonra; *Günün Meseleleri* yayını üstüne konuşmalarımızdan sonra özellikle, daha da uzak durmaya mı çalışıyor yoksa? Bulmuştu; küçük bir ışık parlayıverdi kafasında. Evet öyleydi; doğru olmalıydı bu tanısı. Bir kızgınlık yeli dolanıverdi yüreğinde, niyeyse. Biz ona "Ağbi" diyoruz, en saygılı yakınlıkla, adam da bizden kaçıyor! Ama saçma, eşekçe bir yorum şimdi bu. Gizliliği koruyor adam; ben de kalkıyorum abuk sabuk... Daldığı işleri bitirmesi akşamı bulmuştu. Götürüp kâğıtları bıraktı Sahir Bey'in masasına, o yoktu yerinde. Dizgi-baskı bölümüne geçmiştir; kiminde gidip dizgide bakar yazılara. Çıktı gazeteden. Bugün Salı; Nihat ordadır. Parti ile bağlantıyı Sebati'yle ilişkiye geçtikten sonra kurmuşlardı. Sebati'yi, Halil Ankara'dan tanıyordu önceleri, bir iki konuşma yapmışlardı ya, asıl kesin karara varmalarında Kemal'in Rahmi Usta'dan getirdiği örtülü haber etken olmuştu. "Ben tanımam ya, namuslu biri olduğunu duydum!" demiş Rahmi Usta, Kemal'e. Yetmişti bu kadarı. Topkapı'da bir kır kahvesinde toplandılar bir gün. Ara sıra tartışmaya kaçan uzunca bir söyleşiden sonra, ellerindeki daktilo, daha yeni edindikleri teksir makinesi, top kâğıtlar, birikmiş yüz lira kadar para, ne varsa başka Parti'ye devrederek eski birliktelliklerine artık son verme kararına vardılar. Hasan, Nihat, Ohannes, Turgut, Kemal katılmışlardı toplantıya. Halil'in gelmemesi hepsini şaşırtmış, kızdırmıştı biraz da. Gelmeme nedenini yalnız Turgut biliyordu. Pek üstelemeden yumuşatmaya çalıştı o da; alınan karara saygılı olacağı kesindi onun da. Kuşkuları mı vardı Halil'den! Hiçbirinin kuşkusu yoktu ya, buruk kaldılar gene de. Pek açıklayamamışlardı. Kemal'in yorumuna karşı çıkan da olmadı.

— Biliyorsunuz Halil'i; Parti'yiz diyen bu adamların gene kaytaracaklarından, gereğince çalışmayacaklarından filan söz edip duruyordu. Ondan gelmemiştir, demişti.

Turgut da ses çıkarmadı. Tanı pek yanlış değildi aslında. Tam doğru da değildi. Bir sonuca bağlayamadıkları, aralarında sürüp gi-

den tartışma buydu Halil'le. Çalışmayacaklarına değil, çalışma biçimine, yapılacak işin etkinliğine önemli yarar sağlayacağına inanmıyordu Halil. Ters düşmek istemiyordu arkadaşlarla; onlarla bu konuda açık açık konuşulmasını da sakıncalı bulmuşlardı. Ama yarın, faşistler tam gırtlağımıza çökünce, kavganın kıran kırana yürütüleceği bir günde, devrimci temel kaynakla, atılımın dayanabileceği tek güçlü kökenle bütün ilişkilerinden koparılmış olmayı biz bağışlasak düşman bağışlamazdı! Bir lokmada yiyip bitirirlerdi bizi. Peki, Parti'nin yok muydu böyle bir bağlantısı? Bir Komünist Partisi düşünmez miydi o kadarını. Bugüne dek neyi, nasıl düşündülerse bunu da öyle düşünmüşlerdir, diyordu Halil! Uzun süredir birlikte olamadıkları arkadaşlarıyla o gün ayrılırlarken pek duyguluydu Turgut. Aslında hepsi de öyleydiler. Üç yılı geçkin süredir birlikte gösterdikleri çaba, uğraşı, öylesine sıcak bağlar oluşturmuştu ki, birden kopuvermek hiç de kolay değildi. Rastlantıya kalmıştı artık buluşmaları. Her biri ayrı yerlerde görev alacaklardı Parti'de. İki gün sonra Nihat, Turgut'a geldi sabah erken. Parti'nin isteğini bildirdi: Turgut basın çevresinde, yasal alanda yararlı olabilir diye düşünülmüştü. İlişkisini şimdilik Nihat'la yürütecekti. Haftada, bazı birkaç haftada bir, Medrese'ye uğruyordu. Aylık ödentilerini veriyor; çıkan yayınları ordan alıyordu. Bir bekleyiş içindeydi gene; hiç yeni bir şey girmemişti sanki yaşamına. Kafası değişmişti ama. Parti'nin Türkiye toplum yapısına koyduğu tanı, önemini vurguladığı konular, iyice duyumsuyordu ki, daha çok coşkuya dayalı eski düşüncelerini, davranışlarını doğru, yerinde bir çizgiye çekmişti. Ezilen proletaryanın soyguncu katil burjuvaziye karşı sınıfsal kinle mezarını kazmak için yürüttüğü savaşta şanlı proletarya diktatörlüğünü kurmak tarihsel görevini yineleyip durmayı bir yana bırakmış, daha somut, daha elle tutulur biçimde kavrıyor her şeyi, ayağı daha yere basar biçimde yürüyordu. İnandığı değerler yerli yerine oturuyordu iyice. Öteki arkadaşlarla da konuşmuşlardı bu konuyu. Önemli bir tartışma çıkmadı. Yalnız onun karşıladığı biçimde bir coşkuyla bakan da yoktu gibi yayınlara. Baş başa konuştuklarında çatışma Halil'le çıkmıştı aralarında. Halil'in dedikleri, bağıra çağıra bir günler ortakça söyledikleri coşkulu şeylerdi. Parti'yle şimdi tuttukları yoldan da bir yere varılacağına inanmıyordu Halil; önemlisi de oydu. Halil'in bu tutumunun,

Mazlum'la kurdukları yeni ilişkiden kaynaklandığı öyle açık gelmişti ki Turgut'a, kesti tartışmayı. Önce o sorunu çözmeleri gerekti. Nasıl çözeceklerdi, onu da kestiremiyordu daha. Durumu Parti'ye söylemeleri zorunlu değil miydi? Halil kesinlikle karşı çıkmıştı buna. Doğruydu da belki. Ama, işi böyle yürütmeleri de doğru muydu? Arada kalmış, içi içini yiyordu düşündükçe. Bir tutuklamada ortaya çıksaydı, bitmişti. Hiçbir günahı olmayan Parti'yi düşürdükleri durumla "provakatör", "polis" damgası yemeleri kesindi; ağır biçimde suçlanacaklardı. Devrimci devinimi böyle bir yıkıma düşürdükten sonra kendilerinin suçlanıp suçlanmamasının çok mu önemi vardı? Son tartışmalarında soğukça ayrılmışlardı. Buluşmaları, Halil'in , sabah çok erken ya da gece çok geç bir saatte, Turgut'a, eve gelmesine bağlıydı. Fatih'e uğramıyordu. teyzesinde kalıyormuş daha çok. Bekliyordu Halil'i bugünlerde de. Evecenlikle bekliyordu hem de. O Ankara'dayken uğramış olabilirdi; bilmiyordu Ankara'ya gideceğini. Nihat'la konuşmuşlardı gezi konusunu; Ankara'daki öğrenci örgütüyle ilişki kurmalarını Nihat, "Olsa iyi olur" diye karşılamıştı önce. Ancak Parti'nin olurunu alamamış gibiydi; kendi konumlarının bu işe elverişsizliğinden söz etmişti son konuşmalarında; Turgut da pek karşı çıkmamıştı. Görüşün yerinde olduğunu daha iyi anlamıştı şimdi. Saat yediyi geçiyordu Fatih'e vardığında. Tramvaydan inip de, çiselemeye başlayan yağmurla çamuru kabarmış karanlık toprak alandan geçerken yol boyu kafasını tırmalayıp duran, kimi iyice tatsız düşüncelerin yerini bir tedirginlik aldı nedense. İzlenme olasılığından mı geliyordu bu? Belki de. Çevreye bakındı; epey ilerisinden gölge gibi birileri çıkıyordu yukarıya, yola doğru. Arkasına baktı, yoktu kimse. Kimi gölgeler dolaşıp duruyordu yaklaştığı medresenin arka duvarları, hemen de yerle bitişik pencereleri önünde. Anımsadı, çevrenin yarı aç dolaşan yoksul kızları demişti Nihat. Öğrencilerin koyunlarına giriyorlarmış karın tokluğuna. Çoğu da belsoğukluğu taşıyormuş. Gelince kapıyı kapalı buldu; ne yapsam diye düşünüyordu ki, çıkageldi Nihat. Çok sevindi Turgut'u görünce. Taş oda soğuktu. Mangal yaktılar önce. Yiyip gelmesine kızdı Turgut'un; enayiliğine doyma, dedi. Kavurma göndermişti babası. Yumurtayla şimdi onu bi güzel... Bi de salata. Yemek iç çekici olmuştu gerçekten de; dayanamayıp bir iki lokma aldı o da. Masadan kalkıyorlardı ki arka duvar-

daki cama sertçe vuruldu üst üste. Afallar gibi oldu Nihat. Yüzü kızarmıştı; toparlandı hemen.

— Geldiler, dedi, başıyla pencereyi gösterip gülmeye çalışarak.

Turgut da şaşalamıştı.

— Sana da mı? dedi.

Bu suçlayıcı sorgunun altında kalmak istemiyor gibi hemen aldı Nihat,

— Herkesi yoklarlar, dedi.

Sözü kaydırmak ister gibi ekledi,

— Geçende, bu köşe odadaki softa oğlan dövdü kızın birini, Çingene'ymiş diye.

— Ne olmuş Çingene'yse?

Güldü Mustafa,

— Cenabetliği aptes alınca da geçmezmiş! Ayağının altına kiremit koyacakmışsın; o eriyinceye kadar su dökünecek sin ki geçsin! Öyle diyor oğlan.

İsteksiz gülüştüler.

— Biz çetele yapıyoruz zaten!

Bu sözüne de güldü Nihat'ın. Ne tatlı şakacıdır bu oğlan. Yatmış mıdır bu kızlarla? Sorsam mı? Daha sözü edilirken kızarıyor. Yapmışsa bile söyler mi? Partili bir devrimci bu yoksul kızlarını... Atmaya çalışıyordu kafasından. Senin gibi zengin kızı mı bulacak herkes? Bunu düşünmek de ağrına gitmişti. Ya Süheylacık!

— Yaptın mı ulan, hiç bu kızlarla?

Takılır gibi söylemişti. Duymaktan kaçtığı bir soruya yakalanmanın geriliminde duraladı önce,

Nihat,

— Yaptım, dedi, dik bir sesle. Son son, bir iki ben de yaptım. Karşıdaki karyolaya ilişti. Daha rahat bakıyordu sanki.

— Tatsız bi durum oluyor bazı böyle, dedi. Direnci gidiyor insanın. Ayıplıyorsun biliyorum! Sen ne yapıyorsun? Abanoza gidiyoruz, daha mı iyi sanki? Belsoğukluğu kaptım bir kez de. Bereket Ultraseptil diye bir ilaç çıkmış. Şıp diye kesip attı bir haftada. Ohannes verdi bizim.

Çekingen bir sessizlikle suskun kaldılar bir süre.

— Çıkacağım burdan, dedi. Ablamlar gel deyip duruyor. Onlarda kalmak istemiyorum. Bulsam ucuzca bir oda, tutacağım. Nerdee?..

Kalkıp bulaşıkları yıkamaya çıktı. Duyduklarından sevinmiş gibi olmasına bir anlam veremiyordu. Nihat'ın bu kızlarla yatmış olması onun kendini savunması için de sanki bir dayanak oluşturuyordu! Erkekler yatar yani, devrimci de olsa yatar! Ne demek o? yoksulla, varsılla, sevsin, sevmesin ayırmaz yatar! Neyi savunuyorsun sen? Bilmiyordu neyi savunduğunu. Tersti bu işler. Kolay değildi içinden çıkmak. Bu pis şeye niye bu kadar kafa takıyorum ben? Elindeki tepside yıkanmış kaplarla girince bir de haber getirdi Nihat; kızları, ilerki odalarda oturan iki oğlan almış içeri. Biri, ara sıra ezan da okuyan beş vakit namazlılardanmış. Pek durmadılar üstünde. Bir sigara yaktı. Nihat; sorunlarını konuşmaya başladılar. Ankara'yı anlattı Turgut. Biraz da imrenerek anlattı. Karşı çıkmak ister gibi,

— Biz onlar gibi yalnız öğrenci örgütlemek için uğraşmıyoruz ki, dedi Nihat.

Biraz övünme vardı deyişinde.

— Ben onunla bile uğraşmıyorum!

Dokundurmayı duymazlıktan geldi Nihat. "Bi çay yapayım" diye kalktı. Canı iyice sıkılmaya başlamıştı Turgut'un. Dışlanmış gibi görüyordu kendini. Kim bilir, ne güzel çalışma içinde bunlar. Yayınları hazırlıyorlar belki. Reşat'la buluşup konuşuyorlardır. Biz de Remzi Bey'in gazetesinde... Ağzı sıkı oğlandır bu; iyice kapatmış ağzını şimdi de. Biraz da yukardan bakıyor gibi. Böyle küçük burjuva duygulara kapıldığı için kendine de kızıyordu. Nasıl yapması gerekirse öyle yapıyor çocuk, niye yukardan baksın? Pislik senin yaptığın. Kötü gitmiyor diyordu; Parti çalışmaları için Nihat. Tam da gününde girmişlerdi Parti'ye. Yeni ilişkiler içinde çevrelerinde toplanmaya başlayanlarla bin bir dert saracaklardı başlarına yoksa. Eskiden de konuştukları bu kaygılarını anımsatıyordu. Durumu iyi değerlendirmişlerdi doğrusu. Siz mi değerlendirdiniz? Seninle Halil'e kalsaydı... Az çene yormadık size bu basit gerçeği onaylatıncaya kadar. Halil "hı" dedi sonunda o gün; ama içinden bugün de onaylamıyor, biliyor musun? Herif odunum, diyor gene! Ne ilgisi var şimdi? Halil'in, onaylamadığı da değil, gözünün tutmadığı ayrı bir şey. "Hı" dediyse, genişlemelerimizdeki sakıncayı gördüğünden dedi o da. Bir sen mi gördün o tehlikeyi? Kalktı. Saati on etmişlerdi; bilinenleri yineleyip duruyorlardı artık. Yeni bülten haftaya gelecekmiş. Karla karışık bir

yağmur vardı çıktığında. Nihat'ın üstelemesine bakmamış, "gitmek zorundayım" demiş fırlamıştı. Geç bile kalmıştı aslında. Koşturarak vardığı Fatih tramvay sahanlığında sırılsıklamdı, erimiş sulu karlar saçlarından akıyordu. Ta içinden üşüyordu titreyerek. Kalın bir palto alamamıştı bir türlü; bu pardösü yetmiyordu işte. Bir de hastalanırsak! Hiçbir şey olmam. Hastalanmanın sırası mı? Sıcak bir şeyler içerim şimdi Necla'da. O da yoksa bir de. Sallanıp giden boş tramvayda, içinde dolanıp duran bu kötü olasılığı kafasından atmaya çalışarak Beyazıt'ta indiğinde lapa lapa kar başlamıştı. Alandaki İş Bankası saati on buçuğa geliyordu. Koşturarak geçti yolu, sokağa saptı. Karanlık sokakta kayan taşlara özenle basarak eve yaklaşınca ne diyeceğini bilmez oldu sinirden. Korktuğuna uğramıştı, ışık yoktu pencerelerinde. Yaklaşıp zili çaldı bir kez. Kızsın mı, üzülsün mü, sövsün mü bilemeden döndü. Öldü mü yoksa Eşref Bey? Ölümüne bir de üzüntü geçer gibi olmasın mıydı içinde! Ölmüşse ölmüş pezevenk! Sokağa doğru bir iki adım atmıştı ki, durakladı sevinçle. Oydu; karanlık sokağın başında duran taksiden, oydu inen. Koşar gibi geliyordu. Bu rastlantılar olmasa yaşamımızda, biz hiçiz be! Gelir gelmez de, anahtarı uzatıp hemen açtı kapıyı. Daha içeri girer girmez boynuna sarılıp yüzünün her yanından çılgınca öpmeye başladı Turgut'u.

— Nasıl korktum, bulamayıp döneceksin diye, diyordu. Akşamüstü kötüleşti birden. Ayrılamadık başından.

Önden önden merdivenleri koşarak çıkarken anlatıyordu bir yandan da. Şimdilik atlatmış görünüyormuş krizi. Uykuya dalmış Eşref Bey. "Gidebilirsiniz" demiş doktorlar. Mükerrem Hanım kalmış kocasının başında. Sol yanına inme inmiş babasının. Amerikan Hastanesi'ne kaldırmışlar. Ağızsız dilsiz yatıyormuş. Girince dışarının soğuğundan sonra sıcakmış gibi gelmişti salon.

— Çok üşümüşsün sen. Çok da ıslanmışsın.

Çıkardığı pardösünün altındaki ceketinden, içindeki gömleğine kadar geçmişti ıslaklık Turgut'un. Yatak odasından, koşar gibi, elektrik sobasını getirip fişini taktı Necla.

— Şöyle yaklaş da çıkar üstünü. Sen hastalanırsan ne yaparım ben?

Sobadan gelen sıcaklık daha gövdesini bulmadan Necla'nın bu sevecen çırpınışlarıyla donanmış yüreği yepyeni bir mutlulukla tanı-

şıyordu sanki. Niye sevmiyormuşum bu kızı ben? Seviyorum işte. İstiyorum da. Bu kız gerçek; yanlış bir özlem, yasak, kirli bir düş değil ki. Kirli düşten de bu kurtaracak beni, kurtaracaksa. Evlenip... Burkuldu içi; daha kirli bir düşe kapılıyor gibi olmuştu evlenmek deyince.

Turgut'a koşturmaktan ancak çıkarabildiği mantosunu asıp hırkayı giyerken,

— Sobayı yakayım, diyordu Necla. Odunlar kuru, şimdi ısınıveririz. Açsındır da sen.

— Ben aç değilim, dedi Turgut.

— Ben de çok geç yedim. Anlat bakalım, nasıl geçti yolculuk?

— Önce sen anlat, dedi Turgut. Ne oldu, nerden çıktı bu hastalık?

Çini sobaya odunları yerleştirirken,

— Tatsız, dedi Necla. Konuşamıyor. İkide bir yaşlar sızan gözlerini dikip bakıyor öylece. Çok kötü oluyor insanı.

Sesindeki titremeyi bastıramıyordu anlatırken. Sustu. Çırayı yakıp odunların önüne yerleştirdikten sonra kapattı sobanın kapağını. Bir süre sessiz baktı yanan çıraya, döndü. Gülümseme çabasındaydı. Gizlemeye çalıştığı bir nem mi vardı gözpınarlarında?

— Bir ıhlamur yaparım şimdi. Sıcak sıcak iyi gelir. Üşümüyorsun değil mi?

Görmezden mi gelmeliydi. Niye?

— Babana bu kadar üzüleceğini düşünmüş müydün?

— Hayır.

Hemen yanıtlamıştı. Gelip durdu karşısında. Dimdik baktı, elektrik sobasının karşısındaki sandalyede don gömlek oturmuş Turgut'a.

— Bu kadar acınası duruma düşeceği hiç aklıma gelmemişti. Bir de...

Yutkundu,

— Benim karşı çıkmam, bilincimden. Aslında hiçbir kötülüklerini görmedim kızları olarak. Başka kızlardan duyduğum neler var, ailelerinden gelen; o acıları tattırmadılar bana; ne annem, ne babam, hiçbir gün.

— Sen onlara tattırdın!

Durdu. İkircikli baktı bir, aldı gene,

— Bana sen kazandırdın o bilinci. Borçluyum sana.

Dönüp mutfağa çay koymaya giderken,

— Acıma duygusu gene de ağır basıyor demek, dedi. O da babam...

Hep acımadan söz ediyor. Bana taş mı vardı sözünde? Çok mu acımasız buluyor beni? Elektrik sobası dibindeki sandalyeye, yarı çıplak ilişmiş kendini yadırgadı birden. Gülünç oldu. Necla'nın soba çevresine dizdiği sandalyelere asılı ıslak giysilerine baktı; güldü. Necla mutfaktan dönünce yaklaştı ağır ağır.

— Isındın mı? dedi. Biraz da ben ısıtayım mı seni?

Çıkarıp yandaki kanepeye attı hırkasını, bluzunu; kucağına oturup kolları, dudaklarıyla bir anda kuşattı Turgut'u. Çıtırtılarla yanan sobanın yakınındaki, Necla'nın ara sıra uzanarak düşlere dalıp gittiği uzunca mindere geçtiler; sevgi dolu sözcüklerle soluk soluğa sevişti-ler. Tutkuyla bölüp paylaştıkları bitip de durulmuş gibi yüz yüze kaldıklarında şaşırmış gibiydi Necla,

— Sen de beni sevmeye mi başladın yoksa? dedi mutluluk dolu çekingen bir sesle alaya vurur gibi.

Suçüstü yakalanmış gibiydi Turgut da; şaşaladı. Gülümsemeye vurdu o da.

— Niye olmasın! dedi. Sevmiyorum dedim mi ben sana hiç?

Yüzü karıştı Necla'nın; bir şeylerin bulandığı belliydi içinde. Çok kızdığında yaptığı gibi kıstı gözerini, dişlerini sıktı,

— Ihh, dedi birden. Senin bu alçakça yukardan bakışın öldürüyor beni. Ama tapıyorum da. Bu da benim alçaklığım!

Bir şey demesine komadan ağzını dudaklarıyla kilitleyip yepyeni bir ateşli oyuna çekti Turgut'u. Oda hamam gibi olmuştu. Yorgun çıplaklıkları içinde birbirlerine sarılarak sessiz kaldılar bir süre. Necla fırladı birden.

— Gene unuttuk her şeyi, dedi. Başımıza bir de o bela çıkacak sonunda.

Gebe kalmaktı, sözünü ettiği. Üzgün baktı kızın arkasından. Banyoya koştu yıkanmak için. Prezervatif almaya Beyazıt'taki eczaneye girmişti bir gün, eczacı kız olduğu için söyleyemeden çıkmıştı. Sonra da olmamıştı bir türlü işte. Çocuk olursa ne yaparlardı gerçekten de? Titreyerek geldi Necla, hemen Turgut'a sarıldı. Buz gibiydi.

Banyo çok soğukmuş. Termosifonu yakmak da uzun iş. Şofbene alıştığı için...

— Yaksa mıydım?

Necla'yı sımsıcak sarmaya çalışırken,

— Ben yakarım, dedi Turgut. Yıkansam iyi olur. Trende bit almadımsa çok iyi.

— Aman, dedi Necla irkilir gibi. Dur bakayım çamaşırlarına.

Işığa tutup göz gezdirdi Turgut'un iç giysilerine, bir şey bulamadı. Necla'nın bu sıcak ilgisi nasıl duygulandırıcıydı. Fırladı Turgut. Banyoyu yakıp geldiğinde ıhlamur getirmişti Necla da. Sıcak sıcak yudumlarken,

— Ankara'da seni ne çok seviyorlar! dedi takılır gibi.

— Öyle mi! dedi Necla. Sevindim; sana da bulaştı mı onlardan?

Aynı saldırgan bakışını dikmişti Turgut'a. Hep bir şeyler bekliyor benden.

— Ne istiyorsun benden sen?

— Bir kez bile duymadım şöyle yürek dolusu bir "seni seviyorum!" dediğini. Sevişirken fısıltılar, o kadar... Ağzından kaçırmışsın gibi... Utanıyorsun sanki; sevdiğini söyleyemiyorsun, sevmediğini de...

Yanıt veremeden öylece bakmıştı Turgut. Çok zeki kız bu. Neyi saklıyorum bundan ben. Söylesem mi? Neyi söyleyeceksin? Söyleyecek bir şeyin mi var? Yok; neyim olacak benim saklayacak!

— Ne olursun, bu kadar yüklenme bana, dedi.

Gerçekten kırık dökük bir yalvarış gibiydi sesi. Duraladı Necla da. Ummadığı biçimde yakalamıştı sanki beklediğini. Aynı yakınmayla ekledi Turgut.

— Söz çok mu önemli? dedi. Görüyorsun, seviyorum işte. Bırak da içimden geldiği gibi olayım. Senin gibi olayım ben de. Niye beni hep köşeye sıkıştırmak istiyorsun?

Bir ürperiş geçti sanki bakışlarından Necla'nın. Kalktı hemen, kollarını boynuna doladı,

— Seni üzmek istemem Turgutçuğum, dedi. Zevzekliğime ver. Alışmışım; beni biraz şımart istiyorum belki! Çok seviyorum seni. Böyle de seviyorum. Bana yetiyor o. Bildiğin gibi ol. Benim gibi de olma!

Uzun bir konuşmaya geçtiler Parti'nin yayını üzerine. Saat ikiye doğru ayrılırken, dolu dolu geçmiş bir gecenin mutluluğuyla içindeki bütün kir pastan arınmış gibiydi Turgut. Yıkandığı için, eliyle iyice sarıp sarmaladı Necla; bir de kendi eski bir yün bluzunu kazağın altına, dar mar giydirdi zorla. Yollar ince bir kar tabakasıyla örtülüydü. Tramvay bulunmazdı artık bu saatte. Para vermeye kalktı Necla, ille de taksiyle gitmesi için. Çok zorunlu olmadıkça taksiye yanaşmadığını biliyordu Turgut'un. Fatih "şurası"ydı onun için; yürüyüp giderdi. Söz verdi arabaya bineceğine; parayı almadı, vardı parası. Beyazıt'a çıkar çıkmaz da buldu bir araba. Eve geldiğinde uyku bastırmıştı iyice. Daha Necla'dayken kapanıyordu gözleri. Üstelemesine gerek yoktu; "kal" dese kalırdı. Aldıkları ilke kararına bağlılığın sınavını veriyor gibiydiler. Soyunup yatağa girdiğinde tüm düşünceler yeniden üşüşüverdi kafasına. Dağıldı dağılacaktı uykusu. Seviyor muydu bu kızı? Uzun uzun konuştukları, Parti yayınları üzerine söyledikleri pırıl pırıl, açık seçikti Necla'nın. Özünü kavramış. Nasıl yerli yerinde yorumladı her şeyi. Halka yaymalıyız demişti birkaç kez, üsteleyerek. Kaç kişi okuyabiliyordu bunları? Yanıtlamadı soruyu Turgut. Susmanın doğurduğu gizemli görüntüden de tedirginlik duydu. Ne yanıt verecekti; o da bilmiyordu ki. Beş, altı bin olmalı gibi geliyordu. Bu kadarcık olduğunu duyarsa kırılmaz mıydı bu kız? Öyle mi görünüyordu? Hayır, göründüğünden değil. Aslında kız, ikimiz de olsak... tek başına da belki bu kız... Uyumuştu.

Lüsyen'e bir daha uğramamıştı Halil. Bu yüz karası olayı kazıyıp atmıştı içinden. Geneleve gitmemiş miydi kaç kez; bu da öyle kalıp gitmişti eskilerde artık. Hem o değildi ki Lüsyen'e giden, Selim'di! Halil'in kadını Seher'di; başkası giremezdi yaşamına. Bir yerlerde buluşup sevişmek, çözümü nasıl güç bir sorundu onunla da. Bir küçücük odada birlikte olmanın özlemini duyuyorlardı hep. Kovalamaya çalıştıkça üstüne çöken kara bir düş gibi, Lüsyen'in saçak avize altındaki yumuşak karyolası, karartmaya çalıştığı belleğinden fırlayıp, işte o özlem içinde dikiliveriyordu karşısına; Lüsyen de içindeydi ama! Olursa olsundu; ona neydi artık? Lüsyen'in verip özenle giydirdiği gömleği de teyzesine gider gitmez çıkarmış, paket yapıp çöpe atmıştı yolda. Üstünde görse ne diyecekti Seher'e; yeni gömlek

mi aldım! Yalanın en çirkini, alçakçası. Lüsyen'i müsyeni düşünecek durum da yoktu. Çocuklardan kopmuştu artık; yalnız Turgut'la buluşuyordu ara sıra. ilişkilerinin biçimi üstünde bir çözüme varmamaları, eski sıcak yakınlıklarını soğutmaya başlamıştı onunla da. Tartışmalarının çoğunda üste çıkıyordu Turgut; kimi gelişmeleri engellemekten başka şeye de yaramıyordu onun bu utkusu. Kılı kırk yaran titizlik, işleri sürüncemeye sokuyordu en azından. Turgut'a korkak demiyordu, nasıl derdi; kaygılarının çoğu da yerindeydi ola ki. Yaşam içinde gelişen olayların mantığı acımasızca ezip geçiyordu bu kaygıları. Kolay mıydı açık seçik tam doğru yargılara varmak bu koşullarda? Kim varabilmiş? Tarihin ilk büyük işçi-köylü devleti dışında neyi, nasıl çözeceksin bu kanlı dünyada? Dişe diş bir savaşın içindeyiz. Dupduru olur mu her şey; bulanık da olacak kiminde. Bir sabah kalkmışsın ki, Alman askerleri dolaşıyor sokaklarda. Pat diye inmişler. Na şurda, Bulgaristan'dalar. Bir gecede inerler valla. Davul zurnayla karşılayacak bir sürü alçak var bu ülkede. Ne bok yiyeceğiz o zaman? Parti'ye girdik ya, Parti düşünsün mü diyeceğiz? Bugüne dek nasıl düşündülerse öyle düşünecekler! Necla'yla Turgut başladılar gene. Yapsın, bir şey dediğimiz yok. Bir evde tek başına kalıyormuş kız Beyazıt'ta. Ordan yararlanalım dedim, ses çıkarmadı. Önce temel sorunu çözmemiz gerek Turgut'la; çözülmeyecek bir şey de değil aslında. Yüreğinin içini bilirim. Tertemiz oğlandır; yüreklidir de. Bağlandı mı da bağlanıyor; ne yapalım. Bağlanması doğal da... O kızdan da kurtaramadı kendini işte. Neyse, iyi oldu belki de. Her işte bir hayır var! Müslüman diyalektiği yardıma yetişiyor bereket! Asıl canını sıkan, Mazlum'la ilişkilerinin, ilk günlerdeki konuşmalarından kaynaklanan beklentilerine hiç de uymayan bir ağırlığa, nerdeyse durağanlığa dönüşmüş olmasıydı. Frene basılmış, duruyordu sanki araba. Kendisine karşı kuşku mu duyulmuştu da... O, kuşku duymaya başlayacaktı nerdeyse Mazlum'un kimi davranışlarından. Bir kez çok içiyordu. Ağzının leş gibi rakı kokmadığı gün yok gibiydi. Karısından yakınmıştı bir iki; bir kat vereceğiz sana deseler beni satar, demişti bir gün. Satar; basit bir kadıncağız olduğu belli. Mazlum'la evlerine gittikleri bir gün, gördüğüne kızmış gibi bakmıştı kadın Halil'e; oda kapısını çarpar gibi çekmişti. Bir daha da görünmedi. Basri'yle kısa sürede oluşan dostlukları yoldaşça bir

kaynaşmaya dönüşmüştü. Nerdeyse ikinci bir Turgut, yaşamında. Turgut'a duyduğu yakınlığı duyamazdı gene de. Mazlum'u ona sormak geldi içinden; sözünü etti bir gün. Tanıyor muydu, nasıl bir adamdı? Kendisi, bir rastlantı, karşılaşmıştı da bir yerde, onun için soruyordu. Beklediğinin tersine, her vakit gözlerinin içinden gülen Basri'nin yüzü ciddileşti. Duraladı bir, ne demesi gerektiğini araştırır gibi;

— Ben de öyle uzun boylu tanımam ya, dedi.

Aynı çekingenlikle tamamladı sözünü. Öyle uzun boylu tanımazmış ya, pek iyi söylenmiyormuş son günlerde. Ne diyeceğini bilemeden kaldı Halil. Üstelese miydi? Ne diyorlarmış son günlerde? Soramadı. Yalnız, konuşma arasında bir şeyler daha söyledi Basri, yarı alaylı gülüşüyle. Bir Rum metresi mi varmış ne, ona yediriyormuş aldığını. Bir kız yoldaşın altın kolyesini partiye bağış diye alıp doğum günü armağanı olarak Rum sevgilisine vermiş. Sinirleri öyle gerilmişti ki bunu duyunca, gülerek anlatan Basri'ye de çatacaktı; tuttu kendini. Gülünecek şey mi bu? Kızmaktan daha ezici bir yan vardı Basri'nin gülüşünde, sonra anlamıştı bunu. Bir daha da konuşmadılar konuyu. Sıkça buluşuyorlardı Basri ile. Onun üstelemesiyle Mihri Belli'yi görmeye gitti bir gün. Mihri ile konuşmayı özellikle o günlerde çok istiyordu. Üstünden atamadığı çekingenlikten kurtulmasına Basri yardımcı olmuştu. Durumlarını, pek kimsenin adını vermeden arkadaşlarını, konuşmuşlardı Basri ile. Benzer durumda başka genç topluluklar da varmış yöresinde tanıdığı, onun da. "Git, gör" demişti Basri. "Çekinmeden, açıkça her şeyi konuşabilirsin Mihri'yle. Bizdekilerin hiçbirine benzemez. Sizin çocuklara da anlatırsın sonra." Bankalar Caddesi'nde, Sümerbank'ta çalışıyordu Mihri. Öğlene doğru idi. O da çıkıyormuş. Olağan karşıladı Halil'in aramasını; Basri'den duymuş olmalıydı. Karaköy Börekçisi'ne girip börek yediler önce. Üç saat kadar dolaşıp durdular Köprü, Karaköy yöresinde. Yukarıdan bakan biri gibi görünmüştü önce. Ara sıra kaşlarını çatarak sert bir yan bakışla akıl verip tersler gibi konuşan bu esmer, yakışıklı adama kızgınlık duymaya başladı. Çatsa mıydı şuna bir? Sanki biz bilmiyoruz senin söylediklerini. Parti sözü etmiyordu ikisi de. Güvenilir bir disiplin kaynağı örgüt gerekliydi başta. İkisi de adını koymuyorlardı bu "disiplin kaynağı"nın. O disiplin kaynağı da

güvenilirliğini kanıtlamalıydı ki bağlanılabilsin. Bugüne dek ne yapılmış, ne yapılmamış, onun sorgulaması, dökümü gerekliydi güvenebilmek için. Bu gizlilikte bir örgüt nasıl kanıtlayacaktı güvenilirliğini? "Öyle uzun boylu araştırmaya kalkarsan çıkmaza gider" dedi Mihri. "Gözün tutuyorsa girersin. Başka yolu yok bunun" diye de kesip attı. Bu simgesel konuşmayla bir yere varmak olası değildi. Konuşmaları ilerledikçe yakınlıkları da artmıştı. Güldü mü ağız dolusu gülen, içinde gizli tutmaya çalıştığı sevgiyi dokunsan tutamayıp çoğu kez çınlar gibi bir kahkahayla açığa vuran bu çarpıcı görünümlü yoldaşa kanı kaynamaya başlamıştı. Turgut'taki, Basri'deki Anadolu mayası yoktu bu adamda; alıştığı, birlikte büyüdüğü çocukların epey dışında görünüm veriyordu. Bunu o da biliyor da üstünlük diye alıyordu ola ki. Önceleri iteler biçimde Batıcı, bu yukardan bakan yanıyla dışladıklarını; sıcak, içten, kendine güvenli davranışlarıyla kazanmasını da biliyordu. Şimdiye dek karşılaştığı komünistlerden hiçbirine benzemediği kesindi. Geçici de olsa, bir üstünlük görünümüyle tedirginlik yaratan da, kendine çekip bağlayan da bu benzemezliğiydi. Türkiye'nin yapısal koşulları üstüne konuşuyorlardı bir ara; nasılsa, "Köy-Kent" çelişkisi sözünü etmişti Halil. Hemen dönüp dik dik baktı, "Nerden çıktı bu?" dedi. "Ben böyle bir çelişki bilmiyorum." Gerçekten de, nerden çıkarmıştı bu sözü? Bir yerde okuduğunu anımsıyordu ya, bildiği, öğrenip yinelediği, yapısal temel çelişkilerde hiç de yoktu böyle bir şey. Peki, geri tarım üretimi içindeki köyle endüstri koşullarındaki kentler arasında. Ne diyeceğini bilemeden duralamıştı. Üstelemedi Mihri; başka söze geçtiler. Öyle, teori tartışmalarıyla boğulmaya eğilimli biri değildi belli ki; uygulamaydı onun için önemli olan. Özenle konuşması gerekliydi, ağzına geleni söyleyip geçemezdin bu adam. Eski katı, sekter tutum üstüne konuşurlarken gene bir sürtüşme oldu. Eski sanat, edebiyat değerlerine, Namık Kemallere saldırıp sataşmanın yanlışlığıydı konu. "İstanbul'a saplanıp, Anadolu'yu görememekten kaynaklanıyor bu," gibi bir şeyler dedi Halil. Gene duralayıp karşı çıktı Mihri. "Pek anlamadım" dedi. "Nasıl yani?" Kafasında gezinip duran şeyleri nasıl toparlayıp anlatsındı şimdi buna? İnanıyordu bağ olduğuna ya, yeterince açıklayamadı onu da. "Yapısı geri kalmış Anadolu ağırlıklı bir ülke için bu kişiler ilericidir bugün," yollu bir

şeyler söylemeye çalıştı. Pek parlak olmadı savunması. Parti'nin yayınlarında okuduklarının tıpatıp, hemen de, açıklanıp savunulmasıydı Mihri'nin konuşmaları. Sanki o yazmış! Niye olmasın, o yazmıştır belki de. Diyordu ya, pek de olası görünmüyordu nedense. Reşat var. Doktor Şefik Hüsnü var; kim bilir başka daha kimler var? O iş buna kalmaz. Yalnız, Merkez Komitesi'nde olduğunu duymuştu Basri'den. Sorsaydın ya! Tamam, polis diye damga yiyelim bir de. Basri söylerken peki? Basri başka. Öyle yürekten konuşuyor ki, sonra öyle bir candan yakınlık kuruldu ki daha ilk günden; ben de her şeyi söyleyeceğim nerdeyse. Ama Mazlum'la ilişkilerinizi söylemedin gene de. Söylenir mi, çocuk oyuncağı mı bu? Konspirasyonu çiğneyen devrimci, polisin değirmenine su taşıyor demektir. Şakaya gelmez ki bu iş. Hele bu Mihri ile hiç konuşulmaz. Biraz çizgiyi geçtin mi dik dik bakıyor adama. Biraz da tepeden bakıyor. Bakarsa baksın, ne yapalım yani? Duyduğuna sarılan biri olacağına, dik dik bakan biri olsun! İkinci görüşmelerinde, ki, gene gidip Sümerbank'ta bulmuştu Mihri'yi, açık açık Parti'den söz ettiler artık. Arkadaşlarıyla serüvenlerini anlattı ad vermeden. Olayı, Sebati ile kurulan bağlantıyı da biliyor olmalıydı Mihri. Geçiştirir gibi söz edip kapattı. Bir daha konuşulmadı bu konu. Halil de elini çekmişti çocuklardan. Mihri'yle, Basri'yle de ilişkilerini kesmeleri gerekli değil miydi? Mihri ile ara sıra, Basri'yle sık sık buluşmalarında örgütten söz etmiyorlardı; o kadar. Nazilerin Almanya'ya doğru kaçışı; Bağlaşıklar arası ilişkilerin, kiminde kendini duyumsatan gerginlikleri, soğuklukları, yakınlaşmaları; ülkedeki, tüm dünyadaki siyasal gelişmeler her buluşmalarında saatler saati bulan, gene de yarım kalan söyleşilerinin bitmez tükenmez gündemini oluşturuyordu. Sırasında bağıra çağıra, yüz yüze konuşmanın tadı, keyfi nerde var ki? Konuşmaktan öteye gidemiyorsa neye yarar o? Çene çalmıyoruz; yapacağımız, yapılması gerekli işlerin yolu açılıyor. İşin ille de Mihri'yle, Basri'yle yapılması zorunlu mu? Herkes bir yanından tutuyor demek. Tutuyor da, nasıl tutuyor; sorun o. Mazlum da tutuyor bir yanından. Bugüne dek nasıl yürüttü bilmem, ama bugünlerde hiç de güven vermiyor. Basri'den duyduklarından sonra iyice kuşkuluydu artık.

Oyuna mı geldim diye korkuya bile kapılır oldu bir ara. Polis kolayca avlamaz mı böyle birini? Bizi yakar. Biz ne, Parti gider! Ne iliş-

kim var Parti'yle benim? O zaman anlatırsın! Hele Turgut da varken. Doğrusu, Turgut'la da kesmekti ilişkiyi belki; buna gönlü razı olmuyordu bir türlü. Seher'le de konuşamıyordu çoğu şeyi. Birinci koşulu devrimciliğin, her şeyi içine atmak mı oluyor? Patlar insan. Kim dedi devrimcilik kolaydır diye! Toprağın altına sinmiş tohum gibi yapayalnız yaşamasını bileceksin böyle bir dünyada, çürümeden. Yapayalnız olur mu, seni yiyip duran gizlerinle koyun koyuna. Nasıl yermiş seni; güç kazanacaksın, onur duyacaksın o gizlerinden. Hem kimseye övünmeden, böbürlenmeden. O onuru duyuyor, o gücü taşıyordu yüreğinde. Sevdikleriyle de bölüşmek istiyor insan o mutluluğu? Varı yoğu o yakıcı mutluluk devrimcinin; yoksa nasıl göğüsleriz önümüze dikilecek belaları? Tek başımıza göğüslemiyoruz ki. Onun bilincinde olman yeter; gevezeliğe gerek yok. Turgut'la oturup konuşmak gevezelik miydi? Son günlerde bir iki kez buluşmuşlardı; o da ayaküstü. Turgutlara gidemiyordu; Sahir Hocaların yakınında bir yere taşınmışlardı, ablası da çıkmış hastaneden. Mediha Abla'yla karşılaşmak istemiyordu. Turgut da istemiyor olmalıydı, gel dediği yoktu. Daha iyice görünüyormuş ablası. Turgut basında, Babıâli'de beklemekle görevliymiş; öyle uygun bulunmuş Parti'ce! Nihat'ı görüyormuş ara sıra, diyordu. Biraz da böyle uyutacaklar bizimkileri. Desem bunu kıyamet koparacak Turgut. Parti'ye söz söylenmezmiş artık. Girmişiz, onlar ne diyorsa öyle olacak. Köle mi girdik biz bu Parti'ye? Ben yokum, dedim. İyi Partili olacak! Görelim bakalım, ne yapacakmış Parti'miz? Birkaç kâğıt basıp dağıttıktan sonra, onu da şöyle doyasıya yapamadan, cumburlop toplatacaklar. Ne yapacağız tutuklama başlarsa? Mazlum'a sordu; sövüp saymaktan ötesini akıl ettiği yoktu onun da. Yakalanmamaya bak, dedi. Ona gidecekmişim, saklarmış beni! Nasıl saklayacakmış? Kaç kez konuşmuşlar Seher'le de, çözüm bulamamışlardı. Teyzesine açmayı bile geçirdi içinden; bir sürü tanıdığı var; çok yakını. Öyle yobaz kocakarı ki o da, Almanlar yenilecek dedin mi sövmüşsün gibi oluyor. Alaman ezsinmiş Moskof'un başını, hayırlısı oymuş bizim için. Yakınlarından ne olacak, aynı bokun soyudurlar. Ne diyecek adamlara hem? Benim yeğenimi hükümet arıyor, sizin evde saklansın! Polise yetiştirmezlerse ne mutlu! Bu karabasanlı günlerde İstanbul'u dolaşırken Beyoğlu Balıkpazarı'nda, yüz yüze geldi geliyordu bir gün

Lüsyen'le. Tabladaki balıklara döndü kadın; Halil'i görmemişti. Yandaki sokağa kıvrılıp sıvışırken tere battı sırtı. Sonra da kızdı, niye bu kadar önemseyip ürküye kapıldığına. Bir selamla, olmadı, ayaküstü bir iki söz edip geçemez miydi yani? Geçemezdi. Bunu duyumsamanın üzüntüsü bir süre tırmalayıp durdu içini. O günün akşamıydı, Mazlum'a uğradı. Kısa bir sessizlikten sonra, biraz da çekinir gibi, onu görmek istediklerini söyledi Mazlum. Uzun süredir kendinden duydukları Halil'le, tanışıp konuşmak istiyorlarmış. Yukarısı yani. Şaşalamıştı. Pek beklemediği bir günde, kafasının içi bin bir çelişkiyle sarsılıp dururken önüne dikiliveren bu olguyu sevinerek mi, kaygıyla mı karşılayacağını kestirememişti. Mazlum'daki durgunluk da tedirginliğini artırmıştı; pek de isteyerek yapmıyor sanki. Bir oyun mu yoksa bu! Basri'nin, içinde takılı kalan sözlerini atmaya çalıştı kafasından. Buluşma biçimini, yerini bildirdi Mazlum. Ayrıldılar. Beklediği iki gün boyunca yaşayıp tattığı, sevinç, onur, kiminde bastıran kaygı, korku karışımı duygularla ilk kez yüz yüze geliyordu sanki. Yukardan birileriyle buluşacaktı! Mazlum kendisinden iyi söz etmişti ki oluyordu bu; yoksa niye tanışmak istesinlerdi? Güveni biraz sarsılmıştı ya; söylemeye kalksan ne bulabilirdin bu oğlan için, elini vicdanına korsan? Bir Basri'den duydukları vardı. O da doğru mu, değil mi? Herkes için bir şey denir. Karısı olayı var bir de. Ne yapalım varsa; herkesin karısı var! Herkes Seher olacak değil ya. Ne mal olduğunu bilip söylüyor o hiç değilse. Tuzak mı kurdu yani şimdi bu adam bize? Amma korkaklık bu da! Karşılaştıklarından bu yana bütün konuşmalarını, kimi olaylar karşısındaki davranışlarını, yorumlarını anımsayıp gözden geçirmeye çalıştı bir bir; tutarsız, temelden çelişkili bir yanı yoktu Mazlum'un. Stalin'in, Dimitrov'un başında bulunduğu örgütün adamı bu; boşuna güvenmediler ya! Buluşma günü, akşama doğru indi Pendik'ten. Haydarpaşa'da bir *Son Posta* aldı; açıp okur gibi yaparken çevreyi gözden geçirdi daha çok. Karaköy'den tünele binince de gözü çevresindeydi. Şişli tramvayı tam kalkıyordu çıktığında, arka vagona atladı. Karanlıkta birlikte ayaz bastırmıştı, sahanlıkta duramadı. Vagon doluydu. Göze batacak kimse yoktu pek. İnenler, binenler. Şişli alanını dönünce atladı tramvaydan. Sona kalan birkaç kişi, her biri bir yana çekip gidince, boşalmış gibi oldu alan. Sokağın içindeki muhallebiciyi biliyordu.

Yürürken duralayıp yokladı, kimse yoktu peşinde. Tam kapıda bir daha göz attı sokağa, girdi içeri. Derinliğine loş salonda birkaç masa doluydu sadece. Çiftlerdi daha çok; gazete filan da yoktu önlerinde. Duvar dibindeki boş bir masaya yürüdü. Paltosunu çıkardı, cebindeki *Son Posta*'yı, başlığı görünür biçimde koydu masaya, oturdu. Tam saatinde gelmişti; duvardaki saat altı buçuğu gösteriyordu girdiğinde. Çorba söyledi garsona. İçindeki kazınma açlıktan mı, heyecandan mıydı, ayıramıyordu. Limon sıktı garsonun getirdiği sıcak şehriye çorbasına. İçmeye başlarken gözü kapıdaydı. İkinci kaşığı alıyordu ki, fötr şapkalı, orta boylu, esmere çalan biri göründü kapıda. Girip şöyle bir baktı salona. Halil'i görmemiş gibi yürüyüp karşı duvara bitişik bir boş masaya, deve tüyü renkli ağır paltosu, kahverengi eskice fötrüyle oturdu. İç cebinden çıkardığı bir *Cumhuriyet*'e göz atmaya başladı garsonu beklerken. Evet, bu demek. Benim masadaki gazeteyi gördü mü? Kör değil ya! Düşündüğünü duyumsamış da yanıtlamak içinmiş gibi, şöyle bir yan göz attı adam Halil'in masaya, yüzünde hiçbir değişiklik olmadan gelen garsona döndü. Ağır ağır çorbasını içti Halil. Bitirdiğinde sütlaç tabağının dibini sıyırıyordu kaşıkla öteki de. *Cumhuriyet* gazetesi başlığı görünür biçimde masaya konmuştu. Önce Halil kalkacak, öteki onu izleyecekti. Öyle de oldu; Halil kasaya parayı öderken, o da gelmiş bekliyordu arkasında. Sokağa çıkıp yürümeye başladı ağırdan. Adam da çıkmış peşinden geliyordu. Sıracevizler'e giden yola dönerken yaklaşıp sokuldu adam,

— Affedersiniz, Bomonti'ye burdan mı gidilir? dedi, yabancı vurgulamalı Türkçesini sevimlileştiren kalınca sesiyle.

— Ben de oraya gidiyorum, buyrun birlikte gidelim.

— Sevindim efendim, sağ olun!

"Efendim" deyişine gülecek oldu. Karanlık sokakta yürümeye başladılar. Sessiz bir iki adımdan sonra kendini tanıttı adam; Mihail'miş adı, Sovyetler'denmiş; görevliymiş burda. Epeydir arıyorlarmış Halil'i; doğrudan ilişkiyi yararlı bulmuşlar. Göze batacak kadar ortalardaymış Mazlum; bazı yanlışlar da yapmış. Sakıncalı olacakmış işi sürdürmesi; çekilmesi uygun görülmüş. Kendisini epeydir tanıyor olduklarını duymak, onurlandırıcıydı; sevindirmişti doğrusu. Mazlum'un yanlışlarını sorsa mıydı? Sırası gelince söyler-

ler; hemen sorulur mu şimdi! Şöyle bir söyleyip geçti adam da, pek durmadı. Halil alsın denmişti Mazlum'un yerini; onun üstlenmesini istiyorlardı. Aygıt için güvenli bir yer bulmaktı ilk iş. Koşulları nasıldı Halil'in; bir yeri var mıydı bu işe yarar? Nasıl yanıtlayacağını bilemedi önce. İçinde çırpınıp durduğu umarsızlıkta öyle güçsüz duyumsadı ki kendini, utanıyor gibiydi konuşmaya. Birden attı içinden bu mızmız duyguları, durumun tüm açıklığıyla anlatmaya başladı. Ağbisinden ara sıra gelen parayla teyzesinin yanında yaşıyordu sığıntı gibi. Aygıtı saklayabilecek, böyle ağır bir sorumluluğu sırtlayabilecek koşullarda değildi. Heyecana kapılmaya gelmezdi, derinliğine düşünülmesi gerekli bir konuydu bu.

— Durumunu biliyoruz biz senin, dedi Mihail. O yüzden sıkıntı olmayacak. Karşılayacağız para işini.

Karşılayacaklar mı? Para alacağım yani! Tutamadığı bir tepkiyle,

— Para almam ben, dedi.

Adamın bir şey demesine kalmadan,

— Para kazanmak için başka iş bulurdum kendime, dedi.

Karanlık sokakta dönüp baktı Mihail,

— O zaman da para kazanmak için iş yapmış olurdunuz efendim, dedi. Komünist olmazdınız!

Gene insanı güldürecek biçimde söylenmiş bu "efendim"li sözü, nasıl yorumlayıp ne diyeceğini düşünüyordu ki, daha yumuşak bir tonda sürdürdü adam,

— Biz seni biliyoruz Halil. Yoldaşsın sen. Bize bunu tanıtlaman gerek değildir. Biz kimin, neyi, ne için yaptığını biliriz. Çalışacaksak olmaz böyle. Nasıl yaşayacaksın? Düşman bir adam da para almaz. Daha çok para bulur çünkü. Senden ne istiyoruz ki biz? Bir şey mi satıyorsun bize? Seni aldatacak mıyız, korkuyorsun?

Vurgulamaları gülünç gelen, ağır aksak Türkçesiyle sıcak, inandırıcıydı konuşması. Ilık ılık bir şeyler doldu içine. Bir süre yürüdüler. Sessizliği bozmakla yükümlüymüş gibi,

— Size güvenmediğimi sanmayın dedi Halil. Doğrusunuz, biliyorum. Yalnız, para girince şey olur yani.

Ne oluyor yani? Dilime yapıştı bu "şey" gene.

— Atacaksın bunları bir yana, dedi Mihail. Şimdi savaş var. Savaş çok kötü. Ben Ukraynalıyım yoldaş. Kitapta okuduk, boş. Faşistlerin

savaşı başka; en alçakçası. İnsan değiller çünkü. Bir saldırırlarsa siz de göreceksiniz. Öldürürler keyif için. Birbirimize yardım edeceğiz. Bir gelirlerse buraya, o zaman da anlayacaksınız, biz yardım etmek istedik niçun size.

Sessiz bir iki adım daha attılar.

— Savaşta bulundunuz mu siz?

Nasıl yanıtlayacağını düşünür gibi bir suskunluktan sonra,

— Bulundum, dedi Mihail. Bir parça kaldı bu ayağımda. Koşamam çok.

Kalın paltonun örttüğü sağ bacağını göstermişti, pek de önemsemeden. Halil, yanında yürüyen adamın belli belirsiz aksadığının ayırdına varınca daha da yakın duyumsadı kendine. İyice savsaklanmış karartma önleminin loşluğuyla alacalı, tek tük kişilerin geçtiği, kentin ıssız kıyı sokaklarında sürüp giden gezi uzadıkça, yakınlık dostluğa dönüyordu ağırdan. Değinmedikleri sorun bırakmamak ister gibi, üç saate yakın konuşup durdular Mihail'le. Çekici gücünü yabancı vurgulamalardan alan sevimli Türkçesi, Halil'in gizleyemediği çekingenliğini, üst perdeden, içtenlikli anlatımıyla dağıtıyordu. Nasıl çalışacaklarını, nerde, nasıl, hangi günlerde, saatlerde buluşacaklarını ayrıntılarıyla konuşmaya başladılar Mihail'le. Deneyimli olduğu belliydi. Bugün için yapacakları çok bir şey yoktu aslında; en önemli sorun ilişkinin kopmadan sürmesiydi. İlişkiyi kopmadan sürdürecek şeyler de, Halil'i şaşırtan basit yöntemlerdi çoğu. Diyelim dört küçük taşı, önünden geçerlerken Mihail'in gösterdiği, kilisemsi bir yerin bahçe duvarındaki boşluğa bıraktın mı, Perşembe (haftanın dördüncü günü) akşamı buluşma istiyorsun demekti. Saat yedide olacaktı buluşmalar. Dolaşıp durdukları Mecidiyeköy dutluklarıyla Feriköy Mezarlığı arasındaki koca alan içindeki, kimi eski duvarlarda, yaşlı ağaç diplerinde, kovuklarında böyle çeşitli zulalar kararlaştırdılar. Aygıtı saklayacağı yer için iki gün sonraki buluşmaya bir öneri ile gelmeliydi Halil. En geç hafta sonu Mazlum ona devredecekti aygıtı. Uygun bir ev tutmaya baksındı gerekliyse. Vermek istediği yüz elli lirayı Mihail'den alacaktı ki, önleyemediği bir eziklik çöktü içine. Almadı. Parası vardı şimdi. Ev tutacak olursa düşüneceklerdi bunu. İşinin adamı, biraz da babacan izlenimi veren bakışıyla sessiz karşıladı Halil'in sözlerini Mihail. Bu anlayışlı davranışı

daha da sevdi Halil. İlkeli, disiplinli yetişmiş; gereksiz söz pek çıkmıyor ağzından. Önemsiz gördüğü kimi kuralları boşlamaktan da çekinmiyor. Leningrad'da Türkoloji okumuş. Türkiyeli bir devrimci göçmenden Türkçe öğrenmiş uzun yıllar. Ankara'ya atanacağı sıra savaş başlamış; cepheye gitmiş o da. Kursk'ta yaralanmış; Almanlara esir düşecekmiş az kalsın. Halil'e duyduğu güvenli bir yakınlık içinde, övünür gibi değil, öyküler gibi anlatmakta sakınca görmemişti bunları. İngilizlerle Amerikalılardan, "ne yapacakları belli olmayan dostlarımız," diye iğneleyici dille söz ederken, faşist Almanya'ya karşı vuruşan ülkeler arasındaki bağın gücünü vurgulamayı da unutmuyordu. Bu savaşı kazanmaktı önemli olan. İlerde olayların ne getireceğini bugünden kestiremezdik.

— İngiliz, Amerikan emperyalistlerinden ne geleceği belli değil mi? Oyalayıp duruyorlar ikinci cephe diye. Ne yapıyorlar?

Halil coşkuyla sürdürecekti ki, kesti Mihail,

— Bunları biz biliriz yoldaşım; ama halk bilmez! Halklar bakar savaş bitsin; kazanalım savaşı.

Gene durup bir baktı Halil'e, ekledi,

— Onu atıp bunu koymak mı yapacağız şimdi halklar önüne? İşimize bakalım ister! Emperyalistleri biz unutmayacağız yalnız. Unutmayız. Bak sen unutmuyorsun. Eden, Cordell Hull Moskova'da imzaladılar biliyorsun, Almanlar teslim önce. Savaş kazanılacak.

Gecenin ayazını kemiklerinde duyumsuyordu Mihail'den ayrıldığında. Bu adam üşür mü hiç! Benzin bile donmuş, bunlar savaşıyor. Anasını belleyecekler faşist köpeklerin. Biz de burda, sokakta üşüdük diyeceğiz! Feriköy'de atladığı Kurtuluş-Beyazıt tramvayında sırtını küskün gibi dönmüş, dalıp gittiği pencere dibindeki tahta koltukta, gözü akıp giden, tek tük kişilerin dolaştığı sokaklara takılı, birkaç saat önce yaşamına girmiş Mihail'i inceliyor, konuştuklarını bir bir düşünüyordu her yanıyla. Zil durmuş, kapı kapanırken koşarak daldığı Haydarpaşa vapurunda, Pendik treninin boş sayılacak, ikinci mevki vagonunda da kafasından geçirip durdu konuşmalarını. Şimdi ne yapacaktı peki? Nasıl çözümleyecekti aygıt sorununu? Üç lirası vardı cebinde. Ne yanından baksa çok güçsüz duyumsuyordu kendini. Mazlum'un koca kahvesi, evi, işi, çevresi; o bile yürütememiş, yanlışlar yapmış! Niye sormamıştı ne yanlışı yaptığını

Mazlum'un. Öğrenmeli ki yinelemeyelim. Turgut'la konuşsa mıydı? Tek konuşabileceği kişi oydu ya, o da doğru olmazdı. Ne yapacaktı ki Turgut? Seher'le buluşacaklardı yarın; Mihail'den söz etmeden ona açabilirdi işin bir yanını. Ev mi tutsalardı? Sevinecekleri şeydi ya, nerden bulacaklardı göze batmayacak yerde evi? Cihangir, Ayazpaşa, Maçka'da filan olurdu ancak, kimsenin yandaki dairede kimin oturduğunu bilmediği apartman katları; o da bulunursa. Hava parası isterler, kefil isterlermiş. Boyumuzu aşar. Kıyı köşe mahallelere gittin mi de, gözü üstünde herkesin. Saklayamazsın, bir şey uyduracaksın. Söyle doğruyu: Okulu olduğu için nikâhlanamıyoruz! Çok geçmez, kovalarlar okuldan kızı. Ne boktan toplumda yaşıyoruz be! Bir de seviyoruz bu halkı. Halkın ne suçu var? Kimin var peki? Öğrenemedin daha! Canım biliyoruz. Biraz daha uyanık olsa bu halk yani. On ikiye geliyordu eve vardığında. Anahtarı çevirip de kapıyı açınca teyzesi bitiverdi sofada, her vakit olduğu gibi. Kulağı kapıda, yolumu gözler bu kadıncağız. Aç mıydı? Dolapta kerevizle pilav vardı biraz. Uzanıp tuttu Halil'in ellerini, yüzünü buruşturdu,

— Donmuşsun, donmuş, dedi. Gece yarılarına dek böyle, ne biçim önversite bu!

Alışkın olduğu sözleri, teyzesinin de artık alıştığı sessiz bir gülümsemeyle yanıtlarken paltosunu, atkısını asıp pabucunu çıkararak tuvalete girdi. Ellerini yıkayıp mutfağa geçtiğinde küçük, kalaylı bakır sahanları tel dolaptan gaz ocağına almıştı teyzesi. Bir bardak suyla iki dilim kara ekmek vardı masada. Acıkmıştı. Önüne konan sahandaki yemeği istekle yemeye başladı. İçerden getirip uzattığı posta para kâğıdını görünce sevinerek almıştı ki, "yirmi"yi görünce bozuldu. Epeydir gelmediğine göre elli altmış bekliyordu en azından. Nesine yeterdi yirmi lira? On beş lirasını, üçer beşer borçlandığı teyzesine verecekti. İsteksizce bitirdi yemeğini. "Yirmi lira göndermiş!" diye söylenmesine tepki göstermişti teyzesi. Başında dört çocuk vardı, ne yapsındı Recep (Ağbisi)? Bu zaman, ne zamandı! Teyzesi bulaşıkları toplarken kalkıp yukarıya, odasına çıktı. Buz gibiydi oda; soyunup yatağa girdi hemen. Kafasında burgu gibi dönüp duran şey, aygıtı nasıl saklayacağıydı. Arka bahçeyi düşündü. Kazıp toprağa gömse miydi? Lenin de gizli yayınları toprağa gömer, üstünde çiçek yetiştirirmiş; Ankara cezaevinde duymuştu eskiler-

den. Avuç içi kadar bahçe. İç içe, komşu evlerin pencereleriyle çevrilmiş dört bir yandan. Ne vakit kazanacaktı toprağı da... Teyzesinden de çekiniyordu; gizlice ceplerini aradığı duygusuna kapılmıştı bir keresinde. Anasının gözü kocakarı. Üç kez evlenmiş. Hepsinden de birer kızı var. Üçü de evli, Anadolu'da. Birinci kocası ölmüş bir kazada. İkincisinden, üç yaşındaki çocuğunu evde bırakıp Devlet Demiryolları'nda istasyon şefi olan Rüstem Bey'e kaçmış, Malatya'da. Adam Pendikli; dört yıl önce ölünce emekli aylığı, bu evi, bir de Malatya'da, gene ev mev bırakmış. Biraz da parası olmalı İş Bankası'nda. Şahinde Abla'yı, birinci kocadan olan en büyük kızını tanıyordu. Halil; dedesinin evinde, birlikte büyümüşlerdi Tokat'ta. Bir levazım subayıyla evliydi. Yüzbaşı olduydu geçen ağustosta herif; faşistin teki. Harputluymuş; Kürt müdür, nedir? Birecik'te, görevliymiş şimdi. Evvelki yaz izne geldilerdi iki oğlan, bir kız çocuklarıyla. Teyzesi, Almanları övüp duran damadına pek yakınlık göstermemişti niyeyse? Evde ürkek ürkek dolaşan kızı Şahinde'ye de. Çok tip bir kocakarı bu teyzem! Bir bakarsın dünya tatlısı melek, bir bakarsın cadının cadısı! Bana sevgisi, erkek çocuğu olmamasından desem, erkek torunları, evlerine dönüyorlar diye bayram ettiydi; söyledi de açık açık. Halil bir gün gelmese, buruşuk, çilli yüzü kaygıyla gerilmiş dikiliyordu karşısına kapıda. Beşiktaş'ta ev tutup gitmesine de kızmış, gücenmişti nerdeyse. Aslında eli sıkıydı; hiçbir şeyi esirgememişti ondan! Annemi, ablasını yani, çok severdi, o yüzden belki bana düşkünlüğü. Sen bu evin erkeğisin oğlum, der ikide bir. Yalnız kalmaktan korkuyor belki de. Başımı sokacak bir yerim var işte; bir de iş bulsam, yardımcı bir iş hiç değilse, yarım günlük filan. Seher ne olacak? Birbiriyle itiş kakış bir yığın sorunu, ne dalıp gittiği o gece, ne de ertesi gün, tren, vapur yolculuğunda çözümleyemedi. Sabah, ilk iş, postaneden parayı çektikten sonra, istasyonda aldığı *Tan*'ı okudu yol boyu. Kiev geri alınmıştı. Kuzeyde de ilerliyordu Kızılordu. Polonya topraklarına giriyorlardı artık. Londra'daki Polonya hükümeti, kimse zorla bir şey dayatamaz bize, diye bildiri yayınlamış. İngiliz kuklası deyyuslar. Ekim Devrimi bayramı söylevinde, "Acılarımız, felaketimiz çok büyük oldu, ama, çabalarımız sonuçsuz kalmadı" demiş Stalin. Soğuk, güneşli bir gündü. Tren penceresinden ışıltılı Marmara'ya, uzakta, kabuklu sırtlarını güneşe verip maviliğe

kımıltısı uzanmış, yabanıl masal yaratıkları gibi adalara, bir iki fabrika bacasının yükseldiği, dumanlı tül ardındaki Zeytinburnu kıyılarına bakarken, bağıra çağıra, coşkuyla Enternasyonel söylemek geliyordu içinden. Daha var! Biliyoruz canım! Karaköy'de, iskelede Turgut'u aradı gazeteden. Bir konuşmasa olmayacaktı. Adını vermemişti; sesinden tanıyordu Turgut; peki, deyip kapattı. Saat on ikiyi geçe, Gülhane Parkı'nda, kimi zaman buluştukları yere gelecek demekti bu. Parkın Sarayburnu'na bakan yüksekçe köşesinde, parmaklıklar önündeki banklardan birine oturup beklemeye başladı. Yeri sarsarak geçen tren katarıyla Sirkeci'den gelip deniz kıyısındaki yıkık surların dibinden Ahırkapı'ya dönerek uzayıp giden aşağıdaki demiryolunun ayırdına vardı. Haliç'ten Boğaziçi ağzına, Marmara'ya uzanmış, çatana, vapur, tren sesleriyle uğultulu İstanbul, renkten renge, devinimden devinime geçen, usta işi, görkemli bir tablo gibi karşısındaydı. Galata Köprüsü, koca kentin inişli, çıkışlı tüm yapıların omuzlarına basıp yükselmiş gibi dikelen Galata, Ceneviz kuleleri, tarihin İstanbul'a vurduğu soğuk mühür, Selimiye Kışlası, uzakta Haydarpaşa, Kadıköy kıyıları, Üsküdar tepelerinden Marmara'ya sarkmış ak bulut salkımı, maviliğe çizgiler çekip duran irili ufaklı tekneler; çırpıntılı sulara dalıp yükselen çığlık çığlığa martılarıyla akıntılı Sarayburnu; Boğaziçi'nin kapısında, gözünü Marmara'ya dikmiş, İstanbul'un yirmi dört saat uyanık bekçisi Kız Kulesi, başlarına gelecekten habersiz, öylece duruyorlar! Saldıracak mı Almanlar? Yok, kara gözümüze bakacaklar! Ne güzellikleri yakıp yıktı bu karanlık sürü. İnsan değil ki, Nazi! Ege'de, Akdeniz'deki Yunan Adaları ellerinde. Leros'ta darmaduman etmişler İngilizleri. Bir vuruşta bizim faşistleri işbaşına oturtacaklarını akılları keserse, saniye düşünmezler. Başa oturup da saldırttılar mı Türkiye'yi Sovyetler'e, bir bela daha Kızılordu'nun başına! Bundan büyük bayram mı olur kuduz Nazi itlerine, battıkları günde? Bu canavarlığa aş eren bir sürü gözü dönmüş faşist var bizde. Yeminli Sovyet düşmanı ahmak. Yükseklerde hem de, Genelkurmay'da? İngilizler ne yapar? Sömürgelerinin yollarını kaparlar, ne yapacaklar. Mısır, Basra Körfezi, Hindistan'ın derdinde onlar. Amerika Japon'la uğraşıyor; Avrupa'ya koşuyor bir yandan. Türkiye ne umurlarında. İş bize düşecek. Ak koyunla kara koyunun belli olduğu gün, o gün işte! Bombalar yağacak buralara

belki de. Koca Süleymaniye, Yeni Camii, tüm anıtsal yapılarıyla İstanbul yıkık duvar yığını! Çoluk çocuk on binlerce kişi... Ürpertili acılarla doldu içi. Ne yapalım? Tarih böyle! Sonunda biz kazanacağız; o ezilip acılara batan insanlar kazanacak. Sonuçsuz kalmayacak çabalarımız. Stalin onu diyor işte. Başka yolu, umarı da yok bunun. Ağaçların ardından elinde paketiyle çıkıp gelen Turgut'u gördü dönünce. Patatesli kuru köfteyle helva getiriyordur! Nasıl güvenli bir sevgi duyuyordu şu oğlana karşı içinde. Köylü sırıtışına bak şunun!

— Ne o aga, denize bakıp şiir mi yazıyorsun!

— O senin işin oğlum; nerde bizde o yetenek?

Asker tayınıyla köfte çıktı paketten; pekmezli helvayla iki de portakal. Askeri Tıbbiye'deki, biçimsiz ayaklarına pabuç bulmak derdinden bir türlü kurtulamadığı için takıldıkları bir eski arkadaşları getiriyordu tayını. Yumruk kadar karne ekmeğine yaman destekti.

— Ne yapıyor senin koca ayaklı?

Tayını ortadan kırarken,

— Ne yapsın, dedi Turgut; açlara tayın araklıyor okuldan! Necla'ya yollamış bunu; kısmet sanaymış.

Ses çıkarmadı Halil. Sözü geçtiği iyi olmuştu Necla'nın! Bankın ortasına, aralarına yaydıkları eski gazetedeki yiyecekleri yemeye koyulmuşlardı. Ağız dolusu ekmekle köfteyi istekle çiğnemeye başlayınca gözlerini karşıdaki görüntüye dikti Turgut.

— Ne güzel be! diye mırıldandı.

Demin Halil'in duyumsadıklarını geçiriyordu içinden belki de. Sırasında nasıl da koşut çalışır kafalarımız; şaşarım aynı şeyi duymasa! Hiç konuşmadan köfteleri bir çabuk yiyip koca helva parçasını tıkınarak yutmuştu Turgut. Yafa portakalının kalın kabuğunu tırnağıyla delmeye çalışırken,

— Anlat, dedi. Çok kalamayacağım; öylece koyup geldim masada düzeltmeleri.

Evirip çevirdiği portakalı elinde, söze nerden girmesi gerektiğini düşünüyordu Halil. Dönüp baktı Turgut'a,

— Sen anlat oğlum, dedi. Parti sizde, haber de sizde olacak!

— Bende ne haber olacak? Bekle dediler; Babıâli'yi bekliyoruz.

Halil'i sevindirmişti bu yanıt. Daha çok beklersin, diyecekti, demedi. Sabırsızlandı Turgut.

— Sen anlat bakalım! Bir şey var sende. Boşuna çağırmazsın.

Boşuna çağırmamıştı ya, ikircikliliği atamıyordu bir türlü. Söylemeli miydi? Neyi, ne kadar söylemeliydi? Pat diye söze girdi sonunda tutamamış gibi.

— Yukarıyla görüştüm.

Ağzına atacağı portakal dilimi elinde kalmış gibi duralayarak dönüp baktı Turgut,

— Nasıl yani?

Anlamlı biçimde gülümseyerek başını salladı Halil. Söze gerek yoktu. İsteği kesilmiş gibi, portakalı yandaki kâğıdın üstüne bıraktı Turgut,

— Anlatsana ulan, dedi evecenlikle.

— Seni görmek istiyorlar, dedi Mazlum.

— Eee?

— Gittik biz de.

Kasılıyor görünmemek için, kendini biraz da zorlayarak dümdüz anlattı olayı. Sorumlu biriyle uzun bir konuşma yapmışlardı dün gece; işi onun üstlenmesi isteniyordu. Daldığı kısa sessizlikten sonra Halil'e döndü Turgut.

— Sen ne dedin?

— Ne diyeceğim? Söyledim durumumu. Gizli bir yer gerek önce. Para ister.

Bir duralamadan sonra isteksizce ekledi,

— Para sorununu çözeriz diyorlar.

Gene bir süre sessizlik çöktü. Dalgın mırıldandı Turgut,

— Ne yapacaksın peki?

Dışlayıcı soru yüreğine battı birden. Kendini tutmaya çalıştı.

— Bilsem sana gelmezdim.

Sessizlik donup kalmıştı aralarında.

— Korkuyor diyeceksin şimdi!

Dönüp baktı Turgut'a. Ne gereği vardı bu sözün şimdi? Hiç de aklından geçmiyordu böyle bir şey. Yavaşça sürdürdü Turgut,

— Şimdi biz Parti'deyiz. Onlardan habersiz bu işe girmek çok ters değil mi? Provokasyon gibi. Söylemeye kalksak... nasıl söyleyeceğiz? Sepetlerler hemen bizi. Sorulmaz böyle şey de aslında.

Duralayıp mırıldandı dalgınca,

— Ne bileyim?

Parti'den kovulacak diye korkuyor demek. Aşağı yukarı bildiği, beklediği şeylerdi Turgut'tan duydukları. Büyük devrimci, yanlış adım atar mı hiç! Niye çağırır da sorarsın öyleyse? Kalkıp gitmek geçiyordu içinden. Her şeyi koparıp gideceğiz yani! Dönüp baktı Turgut; dalgın duran Halil'i yavaşça sarsmak isteği duymuş gibi,

— Ne diyorsun? dedi.

Aradığı yakınlığı bu basit soru getirivermişti sanki. Kımıldayıp önce arkaya sallandı bir iki,

— Bilmiyorum valla, dedi.

İsteksizce portakalını soymaya başladı ağırdan.

— Benimle konuşacağını biliyorlar mı?

Şaşırmış gibi baktı Turgut'a.

— Nerden bilecekler? dedi. Mazlum'un yanında beni biliyor onlar. Başka arkadaşlarım olduğunu da söylemişse Mazlum! Sizin adınız geçmiyor. Söylesem miydim?

— Yok, niye söyleyeceksin? Ama, kendilerinden de başkasına söz edilmesini istemezler. Çok gizli bir iş. Doğal. Tam konspirasyon gerek. Öyle gider ki, her şey bombok olur valla...

— Anladık oğlum, bunu biz de biliyoruz! Nasıl çözeceğiz? Gelmese miydim sana? Senin de bildiğin bir iş bu. Konuşmadık mı daha önce?

Sessiz kaldı Turgut. Düştüğü açmazın ayırdında olmalıydı. Niye gerekli olmuştu yüzüne vurulması? Parti'yi bulmak için aranıp durdukları günlerde değildiler artık. Gelip çatmış yol ayrımında, işin tam bilinciyle adını koyamamanın şaşkınlığıydı yaşanan. Aşmak gerekti bunu. Dönüp,

— Bak oğlum, dedi Turgut. Yarın "casusluk," diyecekler bu işe. Sen şimdi...

Ağzından kapar gibi kesti Halil,

— Biz ne biliyoruz ki, casusluk yapacağız ulan? dedi. Portakalı kaça aldın, onu mu söyleyeceksin? Casusluk yukarlarda yaparlar. Askeri planları satarlar. Devlet gizlerini. Çoktan sattılar belki de, satılacak bir şeyleri kaldıysa!

— İyi, beni inandırdın! Ne aptalca sözler edersin bazı valla! Sen bilmiyorsun sanki, bunun nasıl bir iş olduğunu! Anasını sikerler

Parti'nin ulan! Öyle gün doğar ki pezevenklere. Provokatör olur, çıkarız biz de. Gel de temizle ondan sonra; baş hayına çıkmış adımız!

Kendi içini okur gibi konuşan Turgut'a niye tutamıyordu kızgınlığını.

— İyi oğlum, ben aptalım belki de, dedi. O kadar derinine inemem. Böyle bir günde; ölüm kalım kavgasında Sovyetler, tüm insanlık; şunu derlermiş de, bunu derlermiş de. Derlerse derler. Casus mu diyecekler? Desinler! Demiyorlar mı? Dünya devrimi için ne gerekliyse onu yapmak görevimiz bizim. Tarihin dönemecindeyiz be! Tutturmuşsun bir, Parti diye! İçindeyim diyorsun; söylesene bana, ne yapıyorlar? El kadar kâğıt basacaklar; nasıl yüzlerine gözlerine bulaştıracaklar onu da, görürsün! Şimdiye kadar nerdeydiler? Almanlar yüz geri kaçmaya başlayınca mı komünistlikleri geldi akıllarına?

Gözleri uzaklara takılı dinliyordu Turgut. Onun bu tepkisiz sessizliğinden güçlenmiş gibi yeniden aldı Halil,

— Hem Parti'ye ne olacak? dedi. Ne ilgim var benim Parti'yle? Bir tek senin durumun. Birbirimize de mi güvenmeyeceğiz? Başka kimseyle konuşmuyoruz ki. Bizden mi alacak polis? Parti'ye martiye bulaşacak yanı yok bu işin. Bombalar yağınca herkes bir deliğe yarın. Kimi bulacaksın? Tek umut kapımız bu olacak. Faşist köpeklere mi bırakalım ülkeyi? Bir şey istediği yok oğlum adamların bizden. Aygıtı saklayın, koruyun kendinizi; koparmadan kesintisiz biçimde sürdürelim, diyorlar ilişkimizi. Parti parti olsa onların düşünmesi gerek. Yarın Almanlar indi mi buraya...

— Ne biliyoruz düşünmediklerini?

Duraladı Halil. Ne güzel anlatıyordu; ayağına nasıl takılmıştı şimdi bak! Hep böyle yapar bu oğlan.

— Varsa bir bildiğin söyle!

— Benim ne bildiğim olacak? Bana mı söyleyecekler? Niye söylesinler?

Dosdoğru değil mi bunlar da? Doğru. Gene de güç tutuyordu kızgınlığını.

— Hep böyle uyuduk oğlum yıllarca, unutma! Görürsün, bir bok düşündükleri varsa elimi keserim ben! Boş ver bunları; yere basalım ayağımızı. Hem onlar düşünmüşlerse düşünmüşler, ne yapalım yani! Biz de üstümüze düşeni yapacağız.

Gözleri ilerde, sessizdi gene Turgut. Çöküveren durgunluğun altını çizer gibi, yeri sarsarak bir tren geçti Sirkeci'ye doğru.

— Ev bulmak gerek önce!

Turgut'un kendi kendisiyle konuşur gibi söylediği söze, içine doluveren bir ısıyla döndü Halil; karşı çıkmıyor artık!

Sevincini, niyeyse belli etmemeye çaba göstererek başını salladı ağır ağır,

— Sorun o, dedi kuru bir sesle. Başta para sorunu.

Yoluna girmiş konuşmayı bozmaktan korkan bir özenle anlatmaya başladı. Para almak istememesini, adını vermeden Mihail'in söylediklerini aktardı. Dalgın, suskun kaldılar gene.

— Tüm paramızı koysak, bulamayız öyle bir yer.

Turgut'un sözlerinden karamsarlık içinde değil, bir önerinin bekleyişinde buldu kendini Halil. Necla'nın evinden yararlanmayı mı düşünüyordu? Sözünü etmişlerdi bir ara; açsa mıydı şimdi? Ondan gelmedikçe olmazdı.

— Odunluk gibi bir yer var bizim bu evde. Orda bir şey yapılabilir mi, diye düşünüyorum, ama Allah kahretsin, ablam var.

Artık mutluydu Halil. Çözümü birlikte aramalarıydı önemli olan. Bir yolu bulunacaktı nasıl olsa. Para sorunu gene tartışmaya gelince,

— Doğru söylemiş adam, dedi Turgut. Nerden bulunacak onların destekleri olmazsa? Kimse zıkkımlanacak değil ya bu parayı.

Gözlerinin içinde Halil'in çok iyi tanıdığı alaylı gülücük parıltısıyla gözlerini dikti bir süre; başıyla göstererek,

— Ona sor istersen, dedi. Sandıklar dolusu altın Lenin'den, biliyorsun. Zor görürdü o, bu heykeli yoksa!

Birden algılayamamış gibi dönüp baktı Halil; çevresindeki dökülmüş kuru yapraklarla çıplak dalların ortasında, yalnızlığı içinde dikili duran, Sarayburnu'ndaki Atatürk heykeliydi Turgut'un gösterdiği. Alaycı gülücüğünü tatlı bir sululuğa dönüştürdü, eskilerde yaptığı gibi,

— E artık senin heykele de bir yer düşüneceğiz aga, dedi.

— Hassiktir ulan, şimdi ciddi ciddi konuşuyoruz şurda!

— Biz de ciddi konuşuyoruz oğlum; güldüğüme ne bakıyorsun! Kaç kişi var, ülke uğruna böyle kelleyi koyacak bugün?

Kalktı Turgut; gazeteye geç kalıyordu. Parkın ağaçlıklı ara yollarında yürümeye başladılar. Pek birlikte görülmemek için hafta ba-

şında buluşma sözüyle ayrıldılar biraz sonra da. Önce şu ev işine, düşünüp bir yol arayacaklardı. Bir çözüm de yoktu ortada ya, niye böyle güvenli duyumsuyordu kendini? Tedirgin de olsa mutluydu, sevinç vardı içinde. Yağmur mu geliyordu? Bir iki damla düştü uzattığı elinin üstüne. Ağaçların tepesinde bulutlar dolanıyordu.

Kafasında bir bulanıklık vardı Sahir Hoca'nın; nedenini bulup söyleyemiyordu yalnız açık açık. Turgutların yakınlarına taşınmasıyla başlayan bir tedirginlik miydi? Belki de öyleydi. Asıl tedirginlik de, Nedret'le bir türlü konuşamıyor olmasıydı bunu. Karısıyla her şeyini bölüşmeye öylesine alışıktı ki, düzeni bozulmuş olmanın yarattığı sallantı, içindeki her şeyi bulandırıyordu sanki. Böyle değildik biz. Nedret'te bir durgunluk var. Ben karımı kıskanıyorum, o da Turgut'a âşık! Oldu mu? Olmuyordu. İşi o kadara vardıramazdı çünkü. Niye vardıramazdı, onu da bilmiyordu. Onulmaz bir onur kırıklığına düşerdi böyle düşünürse! Öyle değil mi? Evet, öyle! Nedret'le konuşamaması da ondan olmalıydı. Nedret'in çocuk sevgisini biliyordu; kendi de severdi çocukları. Serpil'e düşkünlüğünü yadırgar olmuştu gene de. Serpil onlardayken, "Akıllı kaynana," diye takılırdı Nedret'e, "gelin adayını daha yavruyken denetime aldın!" Her okul dönüşü abilerine koşturup evin içindeki varlığını eskisi gibi sürdüren bu mızmız kız da çok geliyordu ona artık! İkide bir Serpil'i almaya ya da yoklamaya gelen Turgut'tu asıl çok gelen, biliyordu bunu; çocuğun ne suçu var? Evinden pek çıkmayan Mediha Hanım'ı az görmüştü. Hastaneden eve geldiği akşam yemeğe almıştı Nedret onları. Yorgun, durgun bakışlı bu güzelce kadının, hele Turgut konuşurken kardeşinin üzerine diktiği gözlerinde saklı duran kıvılcım, pek de yakınlık duymadığı Freudcu açıklamaları düşündürmüştü nedense. Kardeşine vurgun mudur nedir bu kadın! Kimi kuzey ülkelerindeki kardeş ilişkileri üzerine duyduğu, kendine her vakit çok itici gelmiş öyküleri anımsadı; acır oldu kadına. Nedret'in gösterdiği yakınlığı da aşırı buluyordu. Eve gelip de, annelerinin Mediha Teyzelerde olduğunu duyunca, güç tutuyordu kendini çocuklara bir şey belli etmemek için. Nedret'e takıldı bir keresinde, "Bir de ben mi girsem tımarhaneye" dedi, "üstüme böylesine düşmen için?" "Aman, saçmalama!" deyip geçti Nedret. Tımarhane sözüne de bozulmuştu

belli ki. Doğru da değildi o sözcüğü kullanmam. Serpil konusunda uyardı bir gün de. Bu kızı baş başa bırakıp gidiyordu oğlanlarla; ya gizli gizli bir işlere kalkarlarsaydı? Kıpkırmızı olmuştu Nedret. "Böyle kötü şeyler senin aklına gelir ancak" dedi. "Onlar çocuk. Bir sürü oğlan çocuklaydım ben o yaşta; bir halt mı geldi başıma?" Oysa içtendi Sahir. O yaştayken mahalledeki kız çocuklarıyla ne işlere kalkıştıklarını çok iyi anımsıyordu. İstemeden sustu. Biliyordu, Turgut'la ilişkilerine alışması gerekti. Ne vardı alışılmayacak? O kadar doğaldı ki her şey. Aslında seviyordu, beğeniyordu bu yetenekli oğlanı. Göze batacak kadar da yakışıklı. James Stewart mı ne diyorlarmış fakültede kızlar, şu sinema artisti. Gazetede bir gün, Ankara'dan geldiğinde, Refik söyledi şaka arasında; utandı, kızarıp bozardı oğlan gülerken. Böyle de çekingen bir yanı var. O yamuk ağızlı Amerikan artistinden daha yakışıklı bence. Erkek güzeli tam. Yörelerinde dolanıp duran bu yakışıklı gözüne mi batıyordu artık? Nice yakışıklı kişiler olmuştu, hele Nedret'in müzik çevresinde. Kontrbas çalan oğlan, neydi adı, yüz bulamayınca evlenme önermiş ben Paris'teyken. Yakınlarından biri söylemişti bunu da. Bütün kızlar peşindeymiş oğlanın. Böyle şeylerden söz etmezdi Nedret. Soylu karım benim! Sen de soylusun; Leningrad'daki Nadya olayını söylemedin sen de! İçine ağırlık çöküyordu anımsayınca. Niye saklamıştı sanki? Şimdi de söylenir miydi? Nesini söyleyecekti bir günlük olayın? Bir saat bile sürmez, olup biter her şey, ne bir günü! Ne diye bu saçma şeylere takıyordu kafasını? Yapacağı bir sürü iş vardı. Son günlerde üstünkörü el atıp bıraktığı, Bakanlık Tercüme Bürosu'ndan yollanan çeviriler hemen de olduğu gibi yatıyordu çekmecede. Ankara'dan isteyip duruyorlardı. Paraya da öyle gereksinimleri vardı ki. Çalışmak için evde masasına oturunca dalıp gidiyordu kafasına saldıran eciş bücüş düşüncelerle. Saatlerce oturup pek bir şey çıkaramamasını kitabın ağırlığına vermişti Nedret,

— Çok mu güç? dedi bir gün.

Bir süre öylece baktı,

— Çok güç, dedi.

Çocukların annelerini çağırmasıyla çıkıp gitmişti odadan. Nerden anlasın ne demek istediğimi? Benim gibi bulanık değil ki içi onun. Değil mi? Kimin içini açıp bakabilmişiz? Kendi içimize mi?

— Gazeteden yorgun geliyorsun, dedi bir gün Nedret, ondan belki.

Yorgun değil, bezgin duyumsuyordu kendini gazetede; kolay olmasa da, işe kaptırınca kurtarıyordu. Sorgulama, eve gelip de masasına oturdu mu, başlıyordu. Günler var ki birlikte de gitmiyorlardı yatmaya. Nedret, çocukları yatırıp karşıki koltuğa çökünce, daha bir iki söz ederken ya da bir kitaba göz attığı sıra, yorgun argın esnemeye başlıyor, usulca kalkıp masasında çalıştığına inandığı Sahir'e ürkek bir gülümsemeyle, iyi geceler diledikten sonra çekiliyordu odasına. Sahir yatmaya gittiğinde çoktan uyumuş oluyordu. İlk adımı atan hep kendisi olmuştu cinsel yaşamlarında. Çekingen kalmıştı Nedret; utangaç biraz da. Karısının bu tutumu mutluluk vermiş, gücüne güç katmıştı sanki. Yatakta azgın, yırtık Janet'i düşünürdü bazı, hiç de özlem duymadan. Mart kedisiydi karı; paralar adamı. Benzeri birkaç kadınla daha yatmıştı. Bir de orospularla. Görevdi onlarınki, yapmacıktı. Nadya'yla güzel bir gündü, geçmiş gitmiş. Yıllara karşın içi sevgiyle kaynıyordu Nedret için. Şimdiye dek tanımadığı bu yabanıl duygu (ağrına gidiyordu; kıskançlık mı denecekti şimdi buna?) ara vermeden, sinsice kemirip duruyordu içinde bir yeri. Gece olup da, uyuyan karısının yanına yavaşça uzanınca, Nedret'i her anımsayışında içinde dipdiri bekleyen sevecen istek, kavurucu bir buğuyla gevşeyip çöküveriyordu yüreğine. Nedensiz bir küskünlük yaşıyordu. İçinden kırılmıştı. Niye? Asıl neden, ondaki, nerdeyse çöküntüye varacak bu ruhsal depreme Nedret'in ilgisiz kalmasıydı belki. Ayırdında değilse, olamamışsa? Bağışlanmaz olan da oydu işte. Nasıl bilemez benim ona bu kadar yabancılaşamayacağımı? Demek, kendince de nedenleri var ki, bunu doğal görüyor! Buraya vardı mı iyice kararıyordu içi. Bir gece, sabaha karşı, uykuyu delen güdüsel bir sokuluşla uyanıp coşkulu sevişmeye geçivermeleri de dağıtamamıştı bu karartıyı. Böylesi uyur uyanık sevişmelerin bir iki yinelenmesi değiştirmek değil, yerleşip kök salmasına neden oluyordu içini kemirip duran duygunun. Doğal yaşamları bu muydu artık? Öteki karı kocalar gibi demek. Eski günlerini unutup alışmak zorundaydı! Nasıl katlanacaktı buna? Hem, niye katlanacaktı? İçine çöken bu tortu ya katılaşıp taşa dönerse? Hiç yoktan bir çatışma çıktı bir gün aralarında; daha doğrusu çatışma çıkardı Nedret'le. Oğlanların pabuç

eskitmelerinden bıkmış Sahir! Avaz avaz bağırarak söylemişti bunu. "Eve girdikleri yok. Bırak, mahallede büyüsünler diyen sensin." Ne kadar yerindeydi Nedret'in yanıtı. O uysal, sessiz Nedret, nasıl bağırarak söylemişti bunu ama! Böyle miydi bu kadın? Aynı küslüğü Nedret de yaşamıştı birkaç gün; piyano çalışması bile yapmamıştı. Çocukların gürültülü giriş çıkışları, ara sıra odalarının dışına taşan didişip boğuşmaları, evdeki alışılmamış, gergin sessizliği daha da ağırlaştırmıştı hemen de bir hafta boyu. Rasim Efendi'nin hastalığıyla kımıldadı ilişkileri. İki gece karşıda kaldı Nedret. Bu kısacık ayrılığın getirdikleriyle açık küslük, yerini eski örtülü uzaklığa bıraktı yeniden. Hiçbir şey değişmemişti Sahir için. Turgut'un Ankara'dan Tayyarlarla akşam size uğrayacağız, demesi o günlere rastladı. Gece, biraz geç saatte geldiler; Çiçek Pasajı'nda bir şeyler yiyip içmişler. Tayyar, Meral; Veysel diye, çenesinde büyücek bir çıban izi, Maraşlı bir oğlan, Dil-Tarih'teymiş, Kürt'e benziyor; bir de Turgut. Sahir'in çalışma odasına doluştular. Tayyar pek sevinçliydi; dünyada, Türkiye'de de her şey iyi gidiyordu ona göre. Sevimli bir iyimserliği var bu oğlanın. Dünyada iyiye gidiyor da, bizde her şeyin iyiye gittiğini nerden çıkarıyor? Coşkusundan! Turgut da o havada. Yarın devrim olacak, o aptala bakarsan! Meral'i ilk görüyordu Sahir. Pek güzel değil; zeki, konuşkan bir kız o da. Veysel suskun bir oğlan. Doğulu saygılılıkla bir iki söz ediyor ara sıra, o kadar.

— Hocam, o Kürt aslında, dedi Tayyar bir ara gülümseyerek fakültedeki Türkçülerden söz ederlerken.

İyice azıtmış herifler. Dövmeye kalkmışlar bir gün Veysel'i.

— Kürtçe biliyor musun?

Sahir'in sorusuna kızarıp gülümsedi Veysel,

— Biraz, dedi.

— Annen, baban?

Duralayıp daha da kızardı oğlan,

— Annemin Türkçesi zayıftır, dedi. Bir bakarsın Kürtçe konuşuyorlar evde.

Açıklama gereği duymuş gibi ekledi.

— Ama öyle Kürtlük mürtlük bilmezler. Şoven değil. Babam ileri kafalıdır.

Takılmış gibi bakıyordu Sahir,

— Ne iş yapıyordu baban? dedi.

— İşi köyde. Toprağımız var biraz. Amıcamlarla ortak bir de dükkân var Elbistan'da. Manifatura filan. Öyle.

Sorgulamadan yüzünün akıyla çıkmış olmanın gevşemesi içinde gülümseyerek bakıyordu ki Sahir aldı gene,

— Niye çekinir gibi söz ediyorsun kardeşim, dedi. Kürt'seniz Kürt'sünüz. İlle de Türk mü olacaktınız yani!

— Yok, diye aldı hemen Veysel. Kürtlük mürtlük savımız yok yani Hocam, onu diyorum!

— Niye yok kardeşim? Ben de onu diyorum. Kürt'se insan Kürt'üm demeli.

Soğuk, biraz da şaşkın bir sessizlik çökmüştü odaya. Çocukları yatırıp biraz önce gelerek kapı yanındaki koltuğa ilişen Nedret de yadırgı bakışlarını üstüne dikmişti Sahir'in. Turgut araladı sessizliği,

— Ama Ağbi, dedi, biliyorsunuz; Kürtlük savına kalktı mı, ardında İngiliz oyunları, emperyalizmin...

— Bırak şimdi bu palavra sözleri, diye tersleyerek kesti Sahir. Yıllar yılı anasını ağlatmışık heriflerin. Kürt'üm diyeni asmışlar. Emperyalizm memperyalizm... Sanki bizim yediğimiz bok daha iyi.

Kimsenin ne tepki göstereceğini bilemediği sessizlik çökmüştü gene. Turgut bozulmuştu; bir şeyler diyecek gibiydi ki, Nedret karıştı söze,

— Ama Sahir, dedi. Sen de söylemiyor muydun? Doktor Nurettin'i gördün, adam İngilizlerle...

Bu kadarı yetmişti Sahir'i çileden çıkarmaya.

— Bilir bilmez her şeye niye karışıyorsun sen, anlamıyorum, dedi. Neyin avukatlığını yapıyorsun? Doktor Nurettin'den söz etmiyoruz burda. Ayrıca, onun dediklerinin de doğruluk payı yok mu? Baksana şuraya: Adam Kürt, Kürt'üm demeye korkuyor.

Kötü bozulmuştu, taş gibi bakıp duruyordu Nedret. Veysel ne diyeceğini bilmeden sallanıp kımıldadı bir iki,

— Korkmuyorum Hocam da, dedi, çekingen bir sesle, yani ben şoven değilim.

— Türk'üm, deyince olmuyorsun da, Kürt'üm deyince şoven oluyorsun, öyle mi? Terslik yok mu burda?

Ortada bir terslik olduğu açıktı da, nereden geldiğinin ayırdında değildi kimse. "Ben bir çay koyayım," diye soluk gülümseme çabası

içinde kalkıp mutfağa gitti Nedret. Yüreğine oturan acılı doyumla esrikti Sahir. Turgut'un, demin çıkan Nedret'in ardı sıra bakan gözlerindeki kıvılcımı da yakalayınca, önleyemediği bir kabarma duyumsadı içinde. Tuttu kendini, Veysel'e döndü.

— Size dokunan olmamış mı? dedi. Öldürülen filan.

— Pek söylemezler. Bizimkiler karışmamış.

— İstanbul, Ankara, İzmir; birkaç kent bellemişiz, diye aldı hemen. Ne büyük devrimcilik! Gidin, Anadolu'daki halka karışın sıkıysa. Ne olupbittiğinden bile haberimiz yok daha. Binlerce kişiyi Kürt deyip doğramışlar Dersim'de; çıt çıktı mı? Hırsız pezevenkler. Kan ağlıyor bugün de halk. Savaşa girmedik; daha beter ettiler. Ne olacağımız da belli değil.

Kimsenin karşı çıkacağı şeyler değildi söyledikleri. Neyi, nereye bağlayacaklarını araştırır gibi saygılı bir sessizlik içindeydi çocuklar. Çekingenliği Tayyar yendi gene,

— Bunlar doğru da Hocam, dedi. Kürtlük filan dendi mi, iş başka yani. Siz de biliyorsunuz.

— Ben bir şey bilmiyorum, dedi Sahir. Bu ülkede kimin, neyi bildiğini de bilmiyorum. Bize öğretilen kimi şeyleri yineleyip duruyuz papağan gibi. Ama bir de olaylar var ki, pat diye gelip çarpıyor kafanıza; donup kalıyorsunuz. Nedret, birinden söz etti demin, Doktor Nurettin diye; kızdım hani ben de. Bakın ne oldu?

Nedret'e, biraz önceki sert çıkışına alaylıca değinir gibi söze girmesi gerginliği yumuşatmaya yetmemişti. Mutfaktan gelip solgun yüzüyle eski yerine geçmiş Nedret'in, saklayamadığı kırgın bakışı, yalnız, ilgisini gizlemeye çalışan Turgut'u değil, ötekileri de etkiliyordu için için. Herkesin sessizce dinlemesi, duyulan tepkinin belirtisiydi sanki. Sahir de bir şeyler sezinlemiş, ayırdına varmıştı bunun. Duralar gibi oldu. Toparlandı hemen. Coşkuyla anlatmaya koyuldu yeniden. Anlattıkça daha çok inanıyordu söylediklerine. İnandıkça da mutluluk duyuyordu. Gerçi o gece, yemekte karşı çıkmıştı Doktor Nurettin'e; ama belki de doğruydu adamın dedikleri. Binlerce, on binlerce köylü; kadın, erkek, çoluk, çocuk ya makineliyle taranmış ya da süngülenip Murat suyuna atılmış. Subaylardan bile delirenler olmuş dayanamayıp. Tam bir canavarlık Dersim'de. Kafayı tütsüleyince iyice coşup ileri geri söz etmeye başlayan Doktor Nurettin'e karşı, Mustafa Kemal'i savunmuştu Sahir.

— Atatürk diyoruz bugün, güzel; ama şunların onda biri doğru olsa... Düşünün!

Sahir'in altını çizdiği durumdan çok, şu andaki durumu düşünür göründükleri kısa sessizliği, Turgut'un, sözü hem Alman, hem de Sırp faşistleriyle savaşan Tito'ya kaydırarak bozmasıyla konu günün olaylarına geçti. Deminki gerginlik yerini, utkunun artık demokrasilere, halklara güldüğü o yargısını bölüşmenin mutluluğuna bırakmıştı. Nedret'in getirdiği çaylar içiliyordu ki, Ankara'da çıkaracakları bir dergiden söz açtı Tayyar. Asıl bunu konuşmaya gelmişlerdi; yazı bekliyorlardı Sahir Hocalarından. Fakülte'deki öğrenci derneğinin desteğindeydi dergi. Kimi öğretim görevlileri de ara sıra yazacaklardı. Bir sıkıntı düğümlenir gibi oldu yüreğinde Sahir'in,

— Bakın çocuklar, dedi. Masamda birikmiş bir sürü çeviri bekliyor; işte Nedret; onlara bile yetişemiyorum. Şimdilik bağışlayın beni. İlerde belki.

Yine adını vererek kendini tanık göstermesinin anlamını çözmek ister gibi, elinde ağır ağır yudumladığı çay bardağı, gözleri kocasına takılı Nedret'in bakışlarıyla karşılaşınca, içinde geziniveren ürpertiyi bastırması güç oldu Sahir'in; nasıl sevgisiz bakıyordu bu kadın ona! Gülümsemesi bile soğuk! Gülümsüyor mu ki? Nasıl gülümser bu bulanık gözlerle. Bu kadar kişinin içinde tersledin kadını, bir de gülümseyecekti sana! Ne dedim, tersledim de? Turgut'u koruyacak bana karşı! İngiliz oyunuymuş, emperyalizmmiş, bu oğlandan öğreneceğiz artık! İyi ettim. Ne gereği vardı hemen söze dalıp yok ben Doktor Nurettin'e demişim ki... Dedimse! Tam ben konuşurken ona mı düşerdi? Yeri geldi mi ben söylerim. Sonra ordan aldım gene, onun adını verdim hem de; özür diledim bir tür. Düşündüğüm her şeyin içinde onun yeri apayrı, anlaması gerekir. Onur duymuyorsa hiçim ben demek artık onun için. Başkasından bekliyor onur demek! Şu sinsi bakışını görmüyorum çünkü de oğlanın! O da biliyor Turgut'un ona nasıl baktığını. Şimdi ne yapsam ben? Gerek kalmadı bir şey yapmasına; esnemeye başladı çocuklar kalkıyorlardı. Dün gece hiç uyumamışlar hemen, sabah da erken trene yetişeceklermiş.

— Ankara'ya gelseniz Hocam, dedi Tayyar. Konuşacak o kadar şeyimiz var ki sizinle. Konuğumuz olun. Bir söyleşi yapsanız der-

nekte... Halim vardı bizim lisede, öğrencinizdi; Havva sonra; esmer, şişmanca bir kız; onlar da Ankara'da, dernekte. Anımsadınız mı?

Nerden anımsayacaktı? Yo, anımsamıştı; adından anımsamıştı. Ördek gibi bir kızdı. "Bakalım", "olur inşallah"larla savuşturmaya çalıştı. Çağrıyı birkaç kez üsteleyerek ayrıldı çocuklar. Konukları merdivenlerden yolcu edip döndüğünde ev boşalmış gibiydi. Nedret tuvalete gitmişti Sahir odasına geçerken. Beklemeye başladı. Geç olmuştu ya, yorgun, gergin sinirleriyle yatmaya gitmek gelmiyordu içinden. Uyuyamazdı biliyordu. Nedret gelsin, konuşacaktı onunla. Ne konuşacaktı? Bir şeyler toparlamaya çalıştı kafasında. Önemli olan konuşmalarıydı. Belki de Nedret söyleyecekti bir şeyler. Onu bekliyordu o da. Söylesin. Ben de söyleyeceğim. Neyi söyleyecekti? Doğrusu tam bulamıyordu ne söyleyeceğini. Kötüsü, aklına takılan şeyler şimdi hep anlamsız, gereksiz, giderek kendine yakıştıramadığı biçimde çirkin gelmeye başlamıştı. Tuvaletin kapısı açılıp kapandı. Sonra gene bir sessizlik. Yatak odasının kapısı açıksa gidip yatmış olmalı. Ben de mi gitsem? Eziklik, acı dolu bir çekingenlik vardı içinde. Masa üstündeki kâğıtları karıştırdı. Çekmeceleri açıp kapadı. Bir şey arıyordu sanki. Duvardaki karmakarışık kitaplar, dergilerle dolu raflara baktı, Troçki-Malraux tartışmalarını anımsadı nedense? Nedensesi var mı? *La Nouvelle Revue Française*'in özenle sakladığı kimi sayıları bir yana kaykılmış, eğri büğrü yatıyordu rafta. *Condition Humain*'in İnsanlığın Hali adıyla çevirisi aydınlar arasında elden ele gezmişti bir günler. Malraux'nun, Çin romanları üzerine, Troçki ile aralarındaki tartışmalar, Troçki'nin dergide, özellikle *Le Conquerants*'ten söz eden eleştirileri öyle ilginç gelmişti ki, kaç kez çevirmeye kalktı, vazgeçti. Büyükada'da yazmıştı bu yazıları Troçki; çekicilik kazanıyordu sanki olay bu yüzden. Bizim burda, Büyükada'da yazmış! İyice Troçkiste çıkardı adımız. Ne olacaktı sanki çıkarsa? Rahmi Usta merhabayı keserdi önce. Keserse keser. Tümünün Allah belasını versin! Niye kollayıp durmuştu sanki şunu bunu? Troçki'yi öldürdüler; beni de burdakiler temizlesin, bitsin gitsin bu iş. Burda süründürürler adamı, temizlemezler. Kurşun gibi bir ağırlıkla kalkıp odadan tuvalete gitti, çıktı. Yatak odası kapalıydı. Şaşaladı yavaşça girince; Nedret yoktu, bozulmamıştı yatak. Dönüp

yandaki oturma odasına yürüdü; demin önünden geçerken ayırdına varmamıştı; ordaki divanda yatıyordu Nedret. Elektriği yakıp yaklaştı. Ürkek bir iki adımla sokuldu divana. Bunca yıllık evliliklerinde hiç karşılaşmadığı, şimdi kafasına çarpar gibi önünde birden bitiveren bu durumu nasıl yaşayacağını bilemeden kalakaldı bir süre. Üstüne çektiği bir battaniye ile yüzü duvara dönük, gözleri sımsıkı kapalı Nedret'in uyumadığı belliydi. Bütün çabasına karşın kısa, kesik iç çekişlerini bastıramıyordu. Ne yapmalıydı şimdi? En iyisi dönüp gitmekti belki. Nasıl yapardı bunu? Eğildi,

— İçeri gel lütfen! dedi fısıldar gibi.

Dönüp yürüdü usulca; elektriği kapattıktan sora çıktı. Karyolaya ilişip beklemeye başladı yatak odasında. Uzunca bir süre bekledi, gelmedi Nedret. Soyunup girdi yatağa, gözü kulağı kapıda uzandı sırtüstü. Gecenin katran sessizliğinde öyle yalnız, öyle mutsuzdu ki. Parlayacak oldu bir iki; kalkıp gidecekti o da! Bir otele giderdi. Acınası ölçüde gülünç buldu kendini. Peki, ne olacaktı şimdi? Gelmiyordu Nedret işte. Gidip yalvarmasını mı bekliyordu? Yapmayacaktı bunu. Çoğunu yapmıştı o. Özür dilemek önce Nedret'e düşerdi aslında. Tam ben düşüncemi savunuyorum, pat diye dikiliver karşıma, o oğlanın yanında. Ayrıca, ne dedim ki? Daha kötüsü bile çıkabilir insanın ağzından. Benim olduğum kadar onun da bana saygılı olması gerekir. Biz hep öyleydik. Ne oldu bize? Belli değil mi ne olduğumuz? Neymiş belli olan? Hem de kaba biçimde kırmıştı Nedret'i. Ne saygısızlık yapmıştı ki, kız? İçinde gezinmeye başlayan bu sinsi, böceksi düşüncelerin ağısıyla eli ayağı kesilir oluyor, sonra birden sövüp saymaya kalkışacak gibi oluyordu gene. Gün ışırken, kalkıp Nedret'e gitmeyi düşündü yeniden. Yapmayacaktı. Yavaşça ayağı kayar gibi indiği uykunun derin kuyusunda renksiz, bulanık biçimler arasında dolanıp dururken de hep Nedret vardı kafasında. Bir türlü bulamıyordu aradığını. Ne arayıp durduğunu biliyor muydu ki buralarda? Sanki çın çın öten bir gülme sesiyle irkilerek gözlerini açtığında, komodindeki saat dokuza geliyordu. Nedret almıştı bu saati ona. Yeni görüyormuş gibi baktı uzun uzun. Ne güzel çalardı kurunca. Zili bozulmuştu ya çalışıyordu. Durmuş bu saat! Kaç gündür kurmadığını anımsadı. Kolundaki saate baktı, dokuzu geçiyordu. Gözü kapıya ilişti, aralıktı. İyi biliyordu gece örttüğünü. Sabah gelmiş Nedret

demek. Usulca bir şeylerini alıp çıktı. Bu kadar dalgın mı uyudum! Kızdı kendine. Nedret'e kızgınlığı üste çıktı gene. Sabah gelince uyandıramaz mıydı beni? Ne yapmak istiyor bu kadın? Kalkıp robdöşambrını aldı sırtına, odadan çıkıp gezinmeye başladı. Ev ılıktı, soba sönmek üzereydi. Mutfakta kahvaltı edilmiş; çaydanlık sıcak daha. Çocuklar okula gitmişler. Peki, bu kız nereye gitti? Sabahları dersi yok. Mediha Hanımlara gitmiştir! Acıya battı. Ne yapılır şimdi? Ne yapılır; gazeteye gidilir, Turgut Bey'den rica edilir, karımı gönder diye! Birkaç adım attı pek bir şey düşünmeden, sofadaki koltuğa ilişti. Nedret'le ayrılacaklardı yani! Niye olmayacak şey olsundu bu? Olacağın iyisiydi belki de. Anlamsız, yanlış, olacağı da yok bir şey; neresi iyi bunun? Oğlanları ne yapacağız? İş onu düşünmeye mi kaldı? Bu kadar büyütecek ne var ortada? Her karı koca yaşar bunları. Biz yaşamadık. Başkaları gibi miyiz biz? Gene de öyle değiliz. Kiminde çok aptalca, hiç de kendimizin olmayan işler de yapıyoruz demek. Herkes gibi. Biz nasıl herkes gibi oluruz, bu yıvış yıvış toplumda? Sinsice kıskanıp karısını hiç yoktan azarlayan herif olma, sen de! Öyle miyim ben? Yani şimdi ben Nedret'in bana karşı... Sokak kapısındaki anahtar sesiyle yüreği hop etti. İşte Nedret! Kalkıp karşılasa mıydı? İliştiği koltuğa biraz daha yerleşip gözleri kapıda, yüreği sevinçten donakalmış bekledi. Anahtarı gene takılmıştı Nedret'in, döndürmeye çalışıp duruyordu kilitte. Kalkıp açacak gibi oldu, vazgeçti. Kapıyı iteleyip elinde dolu filelerle girdi Nedret. Niye unuttum; buranın pazarıydı bugün. Yardım için davranan Sahir'e hiç bakmadan yandaki mutfağa geçti Nedret. Hem sabah gidip fırından karneyle ekmeği alan da o. Almadın mı yandın o gün. Ne sersem herifim ben! Yaşamın dışına atılmış duyumsadı kendini. Buz gibi bir yalnızlıktan ürküyle uzaklaşmak ister gibi, çekingenliğini yenmekte gene de güçlük çekerek, mutfağa yürüdü. Fileyi boşaltıp öteberiyi yerli yerine koyuyordu Nedret. Çekingen bir sesle,

— Yardım edeyim mi? dedi Sahir.

Ne saçmaydı şimdi yani bu! Nerden aklına gelmişti bunu demek? Sesi de nasıl kötü çıkmıştı! Ürkekliği, titrekliği örtbas edilmek istenmiş de, becerilememiş. Kısa bir sessizlikten sonra,

— İstemez, dedi Nedret kırık dökük bir sesle. Git çevirini yap, iş istiyorsan!

Gevşer gibi oldu Sahir. Konuşuyorlardı; yaşam başlamıştı. Nedret de en doğrusunu diyor her vakit olduğu gibi. Dönmedi, solgun yüzünü saklıyor. Sokulup arkadan kucaklamak geliyordu içinden. Terslenmekten çekiniyordu. Toparlandı,

— Özür dilemem gerek belki, dedi; öyle düşünüyorsun belki! Dilerim de. Önce konuşalım biraz.

— Hiçbir şey düşünmüyorum, dedi Nedret. Yalnız kalmak istiyorum, o kadar.

Ne kadar kesin, ne kadar kendine güvenliydi Nedret'in yanıtı; üstelenir mi! Sessizce döndü, çıktı mutfaktan. Banyoya geçti. Yıkandı, tıraş oldu. Onu bulmuştu saat, gazeteye gitmeliydi artık; geç bile kalmıştı. Sesler vardı mutfakta; yemek yapıyor oğlanlara Nedret, ne yapsın; canavar gibi gelirler öğlende. Çok bencil buldu kendini birden. Yatak odasına geçip giyindi çabucak. Aynada kravatını bağlıyordu ki telefon çalmaya başladı. Gazete değildir inşallah! Çıktı odadan. Nedret gelip açmıştı telefonu. Öğleden sonraki ders saati için konuşuyordu birisiyle. Yeni bir öğrencinin annesiydi Kadıköy'den. Saat değişikliği isteniyor olmalıydı. "Benim için de güç olacak," diyordu Nedret. Baş eğer gibi "Peki" dedi sonunda. İçi yeniden ezildi Sahir'in. Kapattı telefonu Nedret, mutfağa dönüyordu. Bir iki adımda yolunu keser gibi karşısında durdu Sahir.

— Nedretçiğim, dedi güçsüz, soluk bir sesle. Alışık değiliz böyle şeylere biz. Bağışla beni. Sen haklısın gene.

Duraladı. Güçlükle yutkundu. Sımsıcak bir fısıldayışla,

— Çok seviyorum seni, dedi. Uzatmayalım artık lütfen!

Tutamamış, bir hıçkırık takılır gibi olmuştu Nedret'in boğazına. Soluk yüzü, yorgun gözleriyle sessizce bakıyordu Sahir'e. Uzanıp kollarını doladı, alnına, saçlarına öpücükler kondurdu karısının. Hıçkırıklarını saklamıyordu artık Nedret. Başını Sahir'in göğsüne kapatmış, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Gözpınarları yanıyordu Sahir'in de. Bir iki damla yaşı o da tutamadı sonunda. Söyleyecek bir şeyler aranıyordu ki, Allahın belası telefon başlamıştı gene. O telefona giderken Nedret de ayrılıp banyoya yürüdü. Nedret Hanım'ı istiyordu bir kadın telefonda. Deminki kadın mı bu? Banyodaydı Nedret Hanım; kim arıyordu? Enise'nin annesiymiş. Demin konuşmuşlar efendim. Gene bir küçük değişiklik olmuş, onu bildirecekmiş Nedret

Hanım'a. Çileden çıkar gibi oldu Sahir. Uşakları mı sanıyorlar Nedret'i. Tam ağzını açıyordu ki, duymuş olmalıydı, banyodan çıkan Nedret, koşturur gibi gelip aldı telefonu.

— Buyrun Hanımefendi, dedi.

Daha gözyaşlarının kurumadığı soluk yüzüyle Nedret'in telefona bu saygılı yaklaşımına da kızacak oldu. Nasıl sabırla dinliyordu telefonda dır dır edip duran kadını! Yüzünde hiçbir değişiklik de olmadan.

— Eksik olmayın efendim, dedi. Benim için de iyi oldu bu. Sağ olun! Yarın dörtte. Güle güle! İyi günler efendim!

Telefonu bırakıp banyoya gitti, Sahir'e hiç bakmadan. Onun için de iyi olmuş! Kadını tersleyecektim nerdeyse. Hep böyleyim; işin aslını öğrenmeden... Geç de kaldım, bir telefon mu etsem gazeteye? Canları cehenneme; onlar arasın. Dün birlikteydik Remzi Bey hayvanıyla, bugün de çağıracak değil ya. Nedret banyodan çıkıp aynı ilgisizlikle mutfağa geçti. Gazeteye gideyim en iyisi; konuşamayacağız. Ne anlamı var üstüne varmanın; yalnız kalmak istiyorum, dedi. Paltosunu, aldı, yürüdü. Duraladı mutfağın kapısında; kahvaltı koymuş masaya Nedret, ikisi için. Sevince döndü şaşkınlığı. Nasıl istemiyordu içi oysa. Mis gibi çay kokusuyla istek de duydu. Ne güzel çay demler bu kız!

— Eline sağlık, dedi. Geç kalıyorum ya, bir çay içeyim.

Ses çıkarmadan çayları koydu Nedret. Pencere dibindeki masaya karşılıklı oturdular. Çatalına taktığı minik bir zeytini ağzına götürürken durgunluğunu isteksizce bozar gibi,

— Sen de haklısın belki, dedi Nedret. Ben de insanım. Saçmalıklarım olabilir benim de... Ama...

Gücü yetmemişti, getiremedi sonunu. Sesi titremiş, dolu dolu olmuştu gözleri. Tıkanmış gibi durdu, yutkundu bir iki. Hıçkırığını güç tutuyordu. Islaktı saçları. Başını önüne eğdi; ağzına attığı zeytinin minicik çekirdeğini çatala çıkarıp tabağın kıyısına koydu, çiğnemeye çalıştı. Taşıdıklarının altında çökmüş gibi yorgun görünüyordu. Konuşmasını, sözünü sürdürüp daha bir şeyler söylemesini, soluğu kesilmiş gibi bekliyordu Sahir. Önemli şeyler söylemişti Nedret. Saçmalıkları olabilirmiş onun da! Olmaz mı, herkesin olabilir. Söyleyemediği bir şey var bunun! Daralma duyuyordu yüreğinde. O

saçmalığı bir de söyleyiverirse; asıl ondan korkuyordu işte! Onun söyleyemediğine ben nasıl dayanacağım? Örtbas etmek ister gibi aldı hemen,

— Hadi, üzme kendini bu kadar. Seni kırdım, biliyorum. Bağışla! Daha mı az üzüldüm ben sanıyorsun? Doğru; saçmalık. Bak bana, bir gül hadi!

Nedret'in çekingence kaldırıp üstüne diktiği kızarmış gözlerinde aradıkları, karanlık kuytulara gizlenmiş olmalıydı. Böyle mi bakardı bu! Dupduruydu bu mavilik. Şu acı dolu gülümseme çabasının gizledikleriyle nasıl yapayalnız bırakıverdi beni! Nasıl dayanırım ben buna? Bir gün dayanmasını öğreneceğim diye korkuyorum Nedret-çiğim. Ne yaparım o gün ben? Niye bu kadar seviyorum bu kadını? Kalktı, yaklaşıp iki eli arasına aldığı yüzüne öpücükler kondurdu Nedret'in,

— Erken gelmeye çalışacağım akşama. Sen evdesin bugün.

Başını yorgunca salladı Nedret,

— Çalışmam gerek benim de, dedi. Parmaklarım duracak nerdeyse.

Ne kadar yorgundu sesi de. Evden çıkıp gazeteye gelirken, Nedret'in bulanık mavi bakışıyla bu yorgun sesi, içine çöküp oturmuştu yol boyu. Merdivenlerden çıkıp odasına dönüyordu ki, Turgut çıktı,

— Ben de sizi aradım biraz önce Ağbi, dedi. Hemen istiyorlar o dünkü yazıları. Masanızın üstüne bıraktım. Bir görün de gönderelim.

Niye bu oğlanla başlamıştı bugün? Hangi gün onunla başlamıyor? Daha koltuğuna otururken yorgundu. İşe kaptırmalıydı kendini; yoktu başka yolu. Masadaki yazılara bir göz atıp gönderdi Yazı İşleri'ne. Gazeteleri karıştırdı. Kızılordu ilerliyor. Roosevelt Sicilya'ya gitmiş. Amerikalılar yeni uçaklar getiriyorlarmış Avrupa'ya; Rusya'yla birlikte her yandan bombalayacaklarmış Almanya'yı. Dünya yanıp yıkılıyor biz nerelerdeyiz! Niye öyle esip savurmuştu sanki dün gece? Doktor Nurettin'in sözlerinden mi etkilenmişti? Doktorla haftalar önceki tartışmaları, bir yerlerde çakılı duruyordu kafasında. Adama sert çıkmıştı o gün. Kürtlük dediğiniz İngiliz emperyalizminin çirkef oyunlarıdır deyip tıkamıştı ağzını. Dün gece yaptığı da,

tam tersi bir görüşü, aynı kızgınlıkla savunmaktı. Doktor Nurettin duymalıydı bunları! Şaşırmayıp da ne yapsındı Nedret? Kızdığım birine saldırma yolunu açtığı için mi doğru diye tutturuyorum kimi şeyleri? Savunurken de iyice benimsiyorum sonra! Kirlenmiş duyumsadı kendini. Sınıfsal doğru dediğimiz de bu belki! Çıkarlarımıza uygunsa doğru gibi geliyor; tek doğru olup çıkıyor sonra da! Öyle belki ya; tarihin ileri akışına uygun düşerse doğru oluyor o sınıfsal çıkarlar. Benim çıkarlarım uygun düşmüyor mu tarihin akışına? Tutarlı olacaksın öyleyse; birinde başka, ötekinde başka, olmaz. Bunu görüp anımsatana da kızamazsın! Telefon isteği duydu içinde Nedret'e; bir şeyler mi deseydi açıp? Ne diyecekti? Sabah demişti diyeceğini. Ne yüreğinde açıklık vardı, ne kafasında. Kolay mı oraya varmak? Hiçbir gün olmayacak belki de o aradığımız açıklık. O muydu ki Nedret'le sorun? Sen açıklıktan kaçıyorsun. Güçlü istenciyle çöküntüden koparıp işe verdi kendini; kırmızı kalemle çizdiği dünkü yabancı gazeteler, dergiler, yazılar arasında yitip gitti. Yemeğe de çıkmadı öğlende; köfte pilav getirtti dışardan. Derin bir uyku bastırdı yiyince. Gecenin uykusuzluğu tüm ağırlığıyla çökmüştü üstüne; koltukta kaykılarak uyumamak için güç tutuyordu kendini. Tam yaşlılık karikatürü; önünde bir yığın kâğıtla masasında uyuklayan memur! Gerçek buydu demek, yaşlanıyordu. Üç gün, üç gece hiç uyumamışlardı *L'Humanite* Bayramı düzenlemelerinde, Paris'te. Ertesine de, gündüz gece çalışıp sınav öncesi ödevini yetiştirmişti. Ben öyle uyurken kapıdan baksa Turgut nasıl güler kim bilir, o sinsi, bıyık altı gülüşüyle. Yüzünü yıkadı gidip muslukta. Koridorda dönerken kadınlı erkekli sesler geliyordu Turgut'un odasından. Birileri gelmiş, kaynatıyorlar gene. Muharrem ordadır. Her aşkta ihanet vardır sözü nerden takılmıştı kafasına şimdi? Bir romanda okumuştu belki. Yalan mı? Yaşamın diyalektiği bu. Tastamam, eksiksiz, içinde düşmanını taşımayan ne var ki? Ben de insanım diye ağlıyor Nedretçiğim. Onun da saçmalıkları olurmuş. Yok, olmayacaktı! Çağırsam Muharrem'i, birlikte bir Beyoğlu yapsak bu gece! Sözünü ettiği tiyatrocu kızı bulsak, benden hoşlanan! Turgut Bey'ini çağırsın Nedretçiğim de! Ne düşünüyorsun? demiş kız sevgilisine; senin düşündüğünü deyince, terbiyesiz, demiş. İsteksizce gülümsedi fıkraya. Düşünmesek de gezinip duruyor içimizde. Örtbas etsen de çıkıveriyor bir yer-

lerden. Yorgunum, bir dinlenmeye gereksinmem var. Hafta sonu çocukları alıp karşıya mı gitsek, Büyükbaba'ya? Para olsa, Ankara'ya gitmek en iyisi belki. Şöyle birkaç gün. Havam değişirdi. İsteyip durdu Tayyarlar da. Turgut gitti, bak nasıl değişti havası! Onun havası her vakit değişik. Yıllar var ki, yıllık izne çıkmadım, ondan belki de. İzin istesem verir mi Remzi Bey?

— Tahran'da buluşmuşlar Sahir Bey.

Yazı işlerinden Hami Bey'di, kapıda bitiveren. Ara sıra yaptığı gibi gelip oturdu karşısına. Sahir anlamamıştı; kimmiş buluşan? Churchill, Roosevelt, Stalin buluşmuşlar Tahran'da. Ajanslar geçmiş şimdi. Çan Kay Şek'le Kahire'deydiler geçen hafta, Roosevelt'le Churchill ordan da Tahran'a, demek Stalin'e gittiler. Her vakit olduğu gibi kaygılıydı Hami Bey. Bizim başımıza bir şeyler örmesinlerdi. Hitler'in başına bir şeyler örüyorlar, diyecekti, vazgeçti. Oturup kalır şimdi. Öyle de kalındır ki kafası; odunum diye tutturanlardan tam. Ne idüğü de belli değildir. Habere sevinmişti. Destan, şu yaşadığımız günler. Ne aşamaya geldi tarih! Tadına bile varamıyoruz, mızmız duygularımızdan.

— Duydunuz değil mi Abi? dedi Turgut girdi biraz sonra da.

— Neyi?

Sanki bilmiyordu! Haberi verip yorumunu da yaptı Turgut, heyecanını, elinden geldiğince dizginlemeye özen göstererek. Sahir Ağbi'nin yüksek perdeden konuşulmasını sevmediğini biliyordu, özellikle gazetede. İçi içine sığmayan görünümünü saklayamıyordu gene de.

— İş iyice bitik artık Nazilerin Ağbi, dedi, gözlerinin içi gülerek. Ses çıkarmadı Sahir. Başını sallayıp,

— İyi oldu, dedi sadece.

Umduğunu bulamamanın, belki de uyarı çizgisini geçtiğini görmenin çekingenliğiyle çıktı Turgut. Her şeyi de çabucak bitirir sersem! Naziler yedi kollu, yedi başlı canavar daha! O bilmiyor mu? Niye böyle konuşuyor, biliyorsa? Sonu görünmüyor mu canavarların? İçinden aynı şeyi söylüyorsun sen de, bu yadsımaca bıkış niye? Yo, yadsımıyorum. Ama bu oğlan... Taktın bu oğlana! Yakışmıyor! Hak verdi, o da yakıştıramamıştı kendine. Ne yapalım, böyle böyle bulacağız yakışanını; kim bulabilmiş hemen? Oturup Nedret'le ko-

nuşmaktı asıl yakışanı. Neyi konuşacağım? Sabah konuştuk işte! Duymak istemediklerine dayanma gücün var mı? Her şeyi söylemesini istiyor musun onun? İstemeyip de ne yapacağım? Evliliğimiz mutluluğumuzdan daha mı önemli? Onun söyleyecek gücü var mı? Asıl sorun o belki de. Ben yolunu kesmeyeceğim. Akşam tramvaydan inip yorgun argın sokağa girerken, aynı kaygılarla düşe kalka dolanıp duruyordu yüreğinin çıkmazında. Derinden gelen piyano sesiyle duralayıp karşıda, sokağın başındaki evlerine baktı. Mozart! Nedret olmalı! Cızırtılara karışan piyano sesi, alaturka havalara dönünce anladı radyo olduğunu. Sersem bir iki parmak arasındaki radyo düğmesinin zoruyla şöyle bir uğrayıp kaçıverdi Mozart; bizden başka kim dinler onu bu sokakta! Şu kararmış ahşap evlere tıkılı yaşayan kadın erkek yığınıyla kaç ortak yanımız var ki, kulağımız ortak olsun! Neymiş ayrı yanımız? Elektrik saatini okumaya gelen yakışıklı memura bir fincan çay vermiş diye karısını hastanelik eden Rıza Bey komşumuz, na bu, pencereleri paslı demir parmaklıklı evde, piyanosuz oturuyor! Biz piyanoluyuz, acı dilimizle dövüyoruz kafamız kızdı mı? Merdivenleri üzgün, ağır çıkıp da kapıyı açarken heyecanlıydı nedense; beklemediği bir şey olacaktı sanki! Ne olacaktı ki? Nedret mutfaktaydı, çocuklar odalarında; mutfaktan gelen ışığın gölgelediği salonun kısılmış radyosundan halk türküleri duyuluyordu uzaktan uzağa. Her akşamki ev işte. Paltosunu asmış, dönüyordu ki, Nedret çıktı mutfaktan,

— Hoş geldin, dedi, renksiz, dümdüz bir sesle,

— Hoş bulduk canım.

Yolunu keser gibi kucaklayıp öptüğü Nedret'in öpüşmesi de, hoş geldin'i gibi, Sahir'in öpücüğünü soğutmak içindi! Evde çocuklar oldu mu hep böyle tedirgin değil midir öpüşürken? Yok, bu çok ayrı.

— Yemek hazır, dedi Nedret. Oturalım istersen, çocuklar çok acıkmış.

Akşam yemeklerinde çevresinde toplandıkları bu masa, her gecekinden daha sessizdi bu gece. Çocuklar da bir şeylerin ayrımındalar belki de. Niye olmasın? Zeytinyağlı pırasa yemeyeceğini söyleyen küçük oğlana kızdı Nedret; masanın durgunluğunu dağıtan olay da o oldu.

— Kalk sofradan öyleyse, pırasa yemeyene tatlı da yok!

Niye bu kadar kuralcıdır çocuklara bu kız? Tatlı dediği, pekmezli, cevizli krep benzeri omlet bir tür; palaçinka mı ne diyorlar. Macar komşuları yaparmış Nedretlerin. En çok da bu oğlan sever; onun için yapmıştır. Küçükle pırasa pazarlığı yapılıyordu ki, kapı çalındı. Hoş geldiniz Turgut Bey! İçine sıkıntı basmıştı Sahir'in. Pırasadan kaçar gibi fırlayan küçüğün peşinden Nedret de kalkmıştı. Kapıdan karşılamasa olur mu Turgut Bey'i! Kulak verdi kapıya, Rahmi Usta'ydı gelen. Sevinerek kalktı o da. Masaya buyur ettiler içeri aldıkları Rahmi Usta'yı; yemiş o. İsteksiz gülümseme çabası içinde yorgun, durgun görünüyordu. Duralayıp çekingence bakındı,

— Telefonunuzu kullanabilir miyim? dedi.

Bakkalınki bozukmuş da. Telefonu açıp bekledi bir süre, kapattı. Yanıt vermiyormuş. Gidecek gibiydi.

— Birlikte kahve içelim bari, dedi Nedret. Biraz kahvemiz var.

İkircikli sallanır gibi durduktan sonra boyun eğen Rahmi'yi salona alıyordu ki, büyük oğlan yan yan baktı arkalarından,

— Fehime Teyze kaçmış, dedi fısıldar gibi babasına dönerek.

Şaşalamıştı Sahir.

— Nereye kaçmış?

— Hamdiye Hafızların kızı var, o söyledi akşam.

İyi ki mahallede oynuyor oğlanlar, dünyadan haberimiz olmayacak yoksa! Nedret biliyor muydu? Hiç öyle görünmüyor. Duysa söylemez miydi? Nedret çıkarken kalkıp salona geçti. Konuyu açıp açmamakta ikircikliydi. O söylesin. Doğru mu bakalım? Her zamanki iyimser görünümünü korumaya çalışsa da içinin alacasını saklayamıyordu Rahmi Usta. Bir bekleyişten sonra,

— Çocukların yanında açmadım, dedi. Bizim Fehime Hanım çıkıp gitmiş evden.

Gülecekti, tuttu kendini Sahir.

— Nasıl, anlamadım?

Duraladı bir,

— Dün akşam geldim ki, yok, dedi ağırdan bir sesle Rahmi Usta. Ufak tefek biri ki şeyini de alıp gitmiş.

Saygılı bir sessizlikle bakıyordu ki Sahir, aynı yumuşaklıkla aldı Rahmi Usta,

— Bu sabah benim oraya, akrabaları bir herif vardır, Adapazarlı, o geldi. Çok derin bir hocaya baktırmışlar, nur'a kapalı görmüş bi-

zim evi. Uzak duracaksın, demiş Fehime'ye, dertten kurtulamazsınız. Benim gücüm yetmez, demiş. Saçağın, bıçağın, bacağın altına yatmayacaksın, demiş! Kötü cinleri uğratmış biri bizim eve!

Elinde kahve tepsisiyle gelen Nedret de duymuş olmalıydı son sözleri, şaşkınlıkla duralar gibi oldu, kahveleri verince yandaki sandalyeye ilişti. Kahvesini yudumlarken sıkılır gibi, isteksizce anlatıyordu Rahmi Usta. Bir kez konuşalım Fehime'yle, demiş; hasta bu kız, ölecek! Tanrı nasıl uygun görmüşse o olur diyorlarmış. Acılıkla gülüyor gibiydi ya, umarsızlık içindeydi. Hocayla konuşmak istemiş, gitti demişler. Bütün illeri dolaşırmış; yolunu bekleyenler varmış bir yerde. Kahveyi bitirip fincanı yandaki sehpaya bırakırken doğruldu,

— Elinize sağlık, dedi. Kalkayım ben. Dokuzda evdeyim dedim. Dert bir değil ki! Karaborsa motor peşindeyiz. Mektup getirecekler de gidip bir adamla konuşacağız, gece. Telefonla orayı aradım; bulsam, ben geleyim diyecektim. Çekmece'ye gitmiştim, erken döndüm.

Rahmi Usta'yı geçirip olduğu gibi bırakılmış masaya döndüklerinde, eve sessizlik basmıştı. Çocuklar odalarındaydılar. Bir an duralayıp,

— Zavallı Fehime Hanım! diye mırıldandı Nedret.

Derince bir göğüs geçirip masayı toparlamaya koyuldu. Daha önce de konuşmuşlardı Fehime Hanım'ın hastalığını; çok acıdığını biliyordu kadına Nedret'in. "Zavallı Rahmi Usta" demek geçiyordu Sahir'in içinden. Demedi.

Eşref Bey'in hastalığı, ummadığı kadar işine yaramıştı Galip'in. İlklerde hemen her gün, sonraları günaşırı hastanede Eşref Bey'i çiçekler taşıyarak yoklamak, İstanbul'da, Ankara'da kimi ivedi işlerinin izleyiciliğini üstlenip olumlu biçimde sonuçlandırmak, Mükerrem Hanım'ı dokunsan ağlar duyarlıkta bir bağlılıkla kazanmasını sağlamıştı. Aileden biriydi sanki. Üzüntülü günlerinde Necla'yla bu kadar yakın olması da beklenmedik bir olaydı. Haftada bir iki saat fakültede, kitaplıktı, sınıftı, boş buldukları bir yerde yaptıkları İngilizce çalışmaları, değme okul derslerindeki kuru soğukluğu aratacak nitelikte süregelmişti. Necla'nın açık vermeyen öğretmen tutumu, İngilizceyi çabucak kavraması, kısa zamanda çok yol alması açısın-

dan iyi de olmuştu. Mansur'un dediği gibi, güçlü Almancasıyla umulmadık sürede, Necla'yı şaşırtıp gizlemesini beceremeyecek ölçüde hayranlığını da kazanarak sökmüştü bu işi. "Olağanüstü bir dil yeteneğiniz var sizin!" demişti bir gün Necla, biraz kızararak. O kızarmaydı asıl önemli olan; hele sesinin rengine de yansımışsa! Kadınları bilirdi; başka yetenekleri olduğunu gösterme kapısı aralanmış demekti; girip güvenli biçimde yürüyecekti bir gün. Eşref Bey'in hastalığı, ders düzenini biraz bozmuş da olsa, yakınlaştırmış olmalıydı o günü; ivme gereği duymuyordu. Örgütteki çalışmaları öyle çekiciydi ki, ordaki işinin bir parçası sayılmasa Eşref Bey'e vakit ayırması bu kadar kolay olmazdı. Eşref Bey'in metresi, ortağı, kimilerine göre akıl hocası Terzi Nezahat'a yaklaşması gerekiyordu; Eşref Bey'in, nedense, özellikle engeller gibi tıkadığı bu yolu, hastalık doğal biçimde açmıştı. Sorun, Kurtdoğan Paşa'nın İngilizlerle ilişkisiydi bir yanıyla da; Nazif Bey'in, sık sık, "Örgütteki hiçbir iş bizim kişisel sorunumuz değildir," uyarısına karşın, safalakça atlamış olmasından gelen tepkiyle bakıyordu olaya. Kurtdoğan Paşa için düzenlenmiş kalın bir dosya vardı ellerinde. Neler yoktu o dosyada! İzleme raporlarının birkaçında kendi adı da geçiyordu. Mareşali görmeye gidişleri, çıkışları, Bakanlıklar'dan Kızılay'a doğru yürüyüşleri. Ürkmüştü ilk gördüğünde. Sağlam yere basmanın güvenini taşıdığı şu günlerde bile duyumsadığı oluyordu o ürküyü. Bir de, evlerine girip çıktığı saptanan bir İngiliz elçilik görevlisiyle, Hill'le Kurdoğan Paşa'nın, Kızılay'daki Kutlu, Özen Pastanelerinde karşılaşıp selamlaştıklarını, bir keresinde Özen'de kısa bir süre oturduklarını bildiren raporlar vardı dosyada. Mister Hill, İngilizlerin en usta ajanı biliniyordu. Paşa bu ilişkiden kimseye söz etmemişti nedense! Karısı Nebile Hanım'ın da bilmediğine Galip tanıklık edebilirdi. Ankara Palas'ta buluşup seviştiklerinde, tüm zekâsını kullanıp incelikle ağzını aramış, biçimine getirip sormuştu da Nebile'ye; o da çok ustalıkla oynamıyorsa, kocasının İngilizlerle ilişkisinden bilgisi yoktu bu kadının. Paşa'nın çeşitli konukları olurdu ara sıra, oydu bildiği. İngiliz'in eve Paşa'yla görüşmeye gelmeleri, Nebile'nin olmadığı zamanlara rastlıyordu hep! Aslında, Paşa'nın emekliliğinde aldıkları bu eski evlerine, Maltepe'deki kata pek seyrek uğruyordu Nebile; tüm yaşamı, geceli gündüzlü, yeni açtığı enstitüde geçiyor denebilir-

di. Terzi Nezahat, Mister Hill'in karısı mı nesi belli değil, birlikte yaşadığı, İrlanda kökenli Miss Vendy'nin terzisiydi; dosttular da. Karpiç'te, Ankara Palas'ta, aynı masada görüldükleri de oluyormuş, ara sıra Mister Hill de birlikte. Tatlı bir Türkçeleri varmış Vendy'nin de, Hill'in de. Maltepe'deki eve dinleme konmuş, konuşmalar anlaşılamamıştı; içinden çıkılmaz biçimde parazitliydi bantlar! Bu da kuşku uyandırıcıydı; konuşmadan önce önlem alındığını gösteriyordu. Paraya düşkünlüğü biliniyordu Paşa'nın; Türkiye'deki yabancılar da, bu savaş karanlığında işlerine yarayacak birini buldular mı para dağıtmakta birbirleriyle yarışıyor gibiydiler. Bir İntelligence Service ajanının şifreli mektubunun çözümü vardı örgütün elinde bir de. Haber kaynağı diye gösterilen kişi Paşa'ya uyuyordu birçok yönden. Kurtdoğan Paşalarla tanıştıran Mithat'tı Galip'i. General Veysi Kurtdoğan, ana yanından yakınıydı Mithat'ın. Boşnak kökenliydiler. Genç bir teğmen olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda, daha ilk çatışmalarda İngilizlere esir düşmüştü; iyi kötü İngilizcesi burdandı. Dediğine göre bir Müslüman Hintli askerin göz yumasıyla kaçmış bir süre sonra, Kutülammare Savaşı'na katılmış, esir alınan General Townshend'in çevirmenliğini bile yapmış bir ara, dediği. Mütarekede İstanbul'da, Tokatlıyan'da İngiliz subaylarıyla yakınlık içinde olduğu biliniyormuş; Anadolu'ya Sakarya Savaşları'ndan sonra geçmiş. Cepheye de pek gönderilmemiş; gerideki karargâhlarda bulunmuş hep. Savaştan sonra kurmaylık eğitimine, Anadolu'daki savaşa hiç katılmayıp İstanbul'da kalmış kimi subaylarla birlikte alınmış. Hiç katılmayanların tümü "Tabiye"den başarısız bulunmuştu; o kurtarmıştı paçayı. Ötekileri de, birileri ağır basmış olmalı ki, Mareşal Fevzi Çakmak, toplu biçimde kırsal uygulamaya çıkarıp sınavdan geçirmiş, başarılı sayıp kurmaylıklarını onaylamıştı ya, hepsinin sicillerine (F.K.) diye işlenmişti bu başarı! "Fevzi Paşa kurmayı" anlamına geliyordu bu minicik not; generalliğini pek gören olmamıştı bunların. Bu tayfanın tam içinde olmasa da, geçmişi biraz bulanıktı Paşa'nın. Asıl önemlisi Boşnak oluşu; bozukluk kanında herifin belli ki. Soruşturmayı çok gizli yürütenlerin, izleyenlerin yanı sıra, yakın çevreden bilgi toplama peşindeydi Galip. Tanıdığı kişilerin dosyalarını, kendine yakın gördüğü için, doğru tanıyıp çevreye daha uyanık bakmasına yararlı olur diye de gösteriyordu Nazif Bey Galip'e.

Nebile'yle ilişkisi vardı Nezahat'ın; enstitüyü açmasına destek vermiş sayılırdı. Ankara Palas'ta karşılaşıp ayaküstü tanıştırılmışlardı Galip'le bir kez. Eşref Bey'in gizli dosyasında en çok adı geçen kadındı. İmzasız iki ihbar mektubu vardı dosyada. Hemen aklına Hüsnümelek geldi Galip'in. Tam o herifin ağzı. Komünistlerin korumacısıymış Eşref Bey. Gençten, kuşkulu kişilerle gizli gizli buluşmalar yapılıyormuş Cihangir'deki evinde. Edebiyat Fakültesi'ndeki kızı Necla komünistlerle içlidışlıymış. Babasının kurbanı oluyormuş kız da. İkinci ihbar mektubu daha değişik ağızla benzer şeyleri yineliyordu. Almanlara karşı tavır görüntüsü içinde Kızılordu'nun ilerlemelerini övüyormuş Eşref Bey; ... tarihinde, bilmem ne günü, Tokatlıyan'daki akşam yemeğinde Doğu Cephesi'ndeki Alman bozgunundan söz edip kadeh kaldırmış utku için! Hükümetin politikasını da sinsi sinsi yeriyormuş hep. İzleme raporları vardı bir de. "Tevariş" adlı (!) bir Rusla buluşmuş birkaç kez Eşref Bey, Tarabya'da, Bebek'te, ... lokantalarında yemek yemişler, Rusçaya benzer şifreli sözcüklerle konuşmuşlar! Şaşaladı Galip, ürkecekti nerdeyse; bilmediğimiz yanları var demek herifin! Sonra anımsadı; Çerviyenkov diye bir tüccar tanıdığı vardı Trabzon'dan Eşref Bey'in. Yemeğe götürürdü, adam ara sıra İstanbul'a, Ankara'ya geldikçe. Galip de bulunmuştu bir yemekte, Ankara'dayken. Komünist düşmanı, tonton bir Beyaz Rus. "Tevariş," diye takılırdı adama Eşref Bey. Damarına basar, Rusya'da gördüklerini, gezide belleyip nasılsa aklında tuttuğu birkaç Rusça sözcüğü de yalan yanlış katarak "kolektifnaya hazzayetsvo", "sovyetskaya hazayetsvo," diye ballandırıp anlatırdı salt adamla eğlenmek için; sonra da "İzdırastavyet," diye kadeh kaldırıp basardı kahkahayı. Nazif Bey'e açtı olayı; dişe dokunur şey yoktu dosyada. "Bak Nadir" demişti Nazif Bey. "Hangi türden olursa olsun, bir dosyanın ne işe yarayacağını devletin o günkü politikası belirler. Ne ağırlıkta olduğunu da. Gerekirse devlet bundan daha hafif dosyayla adam asar. Toplayıp saklamaktır bizim görevimiz. Ateş ortasındayız; ne olacağını kim bilir?" Gizemli, bulanık açıklamayla daha da güçlenmiş duyumsadı kendini Galip. İnsanların yazgısını tutuyorlardı ellerinde; yaşamı boyu düşlediğiydi bu. Koca devlette bir vidaydı belki; çelik duvara kaynamış, kolay sökülüp atılamayacak vidaydı. Nazif Bey'le örgütün Babıâli'de, Vilayet'e yakın eski bir yapı-

daki gizli yerlerinden birine gittikleri gün, içinde oluşan ürpertili güvenle filizlenip iyice kök salmaya başlamıştı bu duygu. Sultanhamam'dan gelen yolda arabadan akşam karanlığında inmişler, Ankara Caddesi'nde kıvrılıp yokuşa varmışlar, sağda, o güne dek hiç gözüne ilişmeyen avlu biçiminde bir çıkmaz sokağa sapıp penceresiz, dimdik bir duvarın dibindeki kapıda, ancak bilenlerin görebileceği zile basarak beklemişlerdi. Biraz sonra açılan kapıdan geçince, soğuk, yağmurlu pis bir havadan kurtulup girdikleri sıcacık yerin sinsi canlılığı, dışarda bıraktıkları, duvarlarına işenen yan sokak ıssızlığından sonra kuşatıvermiş bir gizemle sarsıcıydı. Avlunun içerden sürekli gözetlendiğini sonradan öğrenmişti. Gereğinde Nazif Bey'le birlikte geleceklerdi buraya. Önemli bir çalışma gündemdeydi o gün. İki kahve söyledi Nazif Bey kapıda bekleyen adama; pencereleri bordo kadife perdelerle örtülü odadaki, pek de rahat olmayan deri koltuklara karşılıklı oturdular. Konuşmaya başladı Nazif Bey. Macarlarla Amerikalılar arasında gelişen gizli ilişkiler sürüp gidiyordu. Macarlar Almanlardan ayrılmaya dünden hazırdılar; nasıl olacaktı bu iş, onu tartışıyor olmalıydılar. Kalkıp kapı ardındaki bir çelik dolaptan dosyaları çıkarırken konuşmasını aynı renksiz tonuyla sürdürüyordu Nazif Bey. Aralarındaki anlaşma gereğince OSS başkanı Macfarland'dan sızdırılmış haber. Ülkedeki çalışmalarında Türkleri bilgilendirmeyi, Türkiye'ye karşı bir oyuna da girmemeyi üstlenmişti OSS başkanı Lanning Macfarland. Türkler de onlara ayrıcalık tanıyorlar, pek açık vermemeleri koşuluyla görmezden geliyorlardı kimi şeyleri. İstanbul'da büyümüş bir Amerikalıyla, Cedric Seager'le yürütülüyordu ilişkiler. Macar Yarbayı Otto Hatz eylülde gelmiş İstanbul'a. Türkiye'de gazeteci olarak bulunan Archibald Colman'la, öteden beri İngilizlere çalışan Çek işadamı Alfred Schwarz'la buluşmuşlardı. Almanları Macaristan'dan kovalama yollarını konuşuyorlardı besbelli. Kahveleri getiren adamın çıkmasını bekledi Nazif Bey; dosyayı açtı.

— Bu Macar'a ciddi ciddi güveniyor bu herifler, şaşarım! dedi.

Parlak sinema oyuncusu görünümündeki Hatz'ı, fotoğrafından tanıdı Galip; unutulur bir yüz değildi. Abdullah'ta yemekteydiler bir gün Macar konsolosuyla. Colman'ı da anımsadı dosyadaki çeşitli fotoğraflarından; Ankara Palas'ta görmüşlüğü vardı birkaç kez. Öteki-

leri tanımıyordu. Hatz'la konuştuğu saptanan biri vardı ki asıl oydu bugünkü konu. Fotoğraf silikti biraz; saptayamamışlardı kimliğini. Alman olduğunu sanıyorlardı. Görür görmez anımsadı; Novotni'de Macar kızının yanında gördüğü Hellmut'tu. Bir kez de Abdullah'ta, Wilhelm Hamburger'in yemeğinde karşılaşmışlardı; Hellmut Yungeburg diye tanıtmışlardı. Sonra da görmemişti. S.D.'nin adamı olmalıydı; ortalarda sık görünenlerden değildi pek. Hamburger'in yakını sayılmazdı. Resme bakıp kaldı bir süre.

— Çıkaramadım ben de, dedi.

Niye öyle demişti? Pişmanlığın korkuyla karışık acısı sardı içini. Çıkaramayabilirim, ne var bunda! Vatanını seviyor; Almanların zarar görmesini de istemiyordu bunun için! İngilizlere, Amerikalılara bir oyun kuruyorlardı belki de, niye bozsundu? Ne yararı var bize? Nazif Bey durmadı üstünde; bir başka dosyayı açtı hemen. Abwehr'in iki şaşkın ajanı para istemiş bizimkilerden; tüm gizlerini vereceklermiş Almanların. İranlıyla bir Türk. Fotoğraflarına baktı, gerçekten tanımıyordu onları.

Gülümsedi Nazif Bey,

— İmaret mi burası? dedi. Bedava almak varken niye para verelim? Konuk ettik, kuzu kuzu anlattılar her şeyi. Aşağıdalar; bakacağız şimdi? Üçüncü biri var aşağıda, ona dikkatli bak özellikle!

Çıkarıp bir vesikalık fotoğraf koydu önüne,

— Bu, dedi.

Sarışın, gözleri renkli olmalı, dik bakışlı bir yabancı. Dosyalar üzerindeki çalışmalar bitip kahvelerini de içince "İnelim," diye kalktı Nazif Bey. Paltoları ellerinde çıktılar odadan. Koridorun ucunda bekleyen gençten görevliye yaklaşıp birlikte daracık bir asansöre girdiler. Ağır, uzunca inişten sonra asansör durunca saygıyla açıp yol verdi görevli, çıktılar. Yeraltında, bodrum gibi bir yerdi indikleri, iki görevli bekliyordu. Nazif Bey'in karşısında dimdik durup, "Buyrun Albayım!" dedi kara yağız biri. Demek Albay olmuş Nazif Bey! Şaşacağı bu mu kalmıştı, karşıdaki duvar boyu dizili hücreler dururken! Çoğu karanlıktı; yalnız üçü, numaralı kapıları üstündeki tel pencerelerde asılı zayıf ampullerle aydınlatılmıştı. Yürüyüp durdu önünde Nazif Bey. Sürgülü dikiz pencerelerini kaydırarak göz atıp çekilmeye, yerini peşi sıra gelen Galip'e bırakmaya başladı. Yan yana iki da-

racık hücrede, demir karyolalarda, saç sakal birbirine karışmış yatan, Doğulu benzeri iki kişiye gözlerini dikip kaldı bir süre Galip. Baygın gibiydi adamlar. İyi bir elden geçirmişler belli ki! Pek de iyi olmuş. Kim bilir neler kaptırdı bu sersemler! Doğru mu dedikleri bakalım? Bunlara önemli giz verir mi Alman! Oh olsun verdilerse! Üçüncü hücreye geçince duralayıp dikti gözlerini adama. Anımsatıyordu ya, demin gördüğü fotoğraftaki adamı çıkarmak kolay değildi şu görülenden. Kumrala benzer, orta yaşlı, bir adam oturuyordu yatakta. Gözlerini dikiz penceresine dikmiş ayırmadan bakıyordu mavi mavi. Yeşil belki de. Göz gözeydiler. Ona özel bir dikkatle baktığımı biliyor sanki herif! Alman mıydı? Dokunmamışlar pek; rahata benziyor! Ürkeklik de yok bakışlarında. Ben içerde olsaydım, o bana baksaydı, nasıl olurdum? Saçma; ne işim var orda benim? Çekildi. Hemen koluna giren Nazif Bey'le mahzenin ucundaki kapıya doğru sessizce yürüdüler. Paltolarını giyip deminki kara yağız memurun açtığı kapıdan çıktıklarında iyice şaşaladı Galip. Tek tük ampullerin ışıttığı, çeşitli yönlere doğru sütunlu kemerlerle karartılı biçimde uzayıp giden geniş bir mahzendeydiler. Yerler ıslakçaydı.

— Bizans'ta sarnıçmış burası, dedi Nazif Bey. Ünlü Bostanyat Sarnıcı. Sirkeci'yle Ankara Caddesi'nin altındayız şimdi.

Sessiz mahzende yankılanan bir iki adımdan sonra, Galip'in yüklendiği sorumluluğu anımsatmak gereği duymuş olmalıydı ki,

— Devletin en gizli yerlerinden biri, diye ekledi yavaşça. Güvenlik'in çeşitli birimlerine geçilir burdan. Şimdi şu hücredeki herifler, gözaltına alındıkları Sansaryan Han'ında sanıyorlar kendilerini.

Geçen ay, Nazif Bey'le gittikleri Cihangir'deki bir evde ettiği yeminin, kendisine verilecek gizleri hiçbir biçimde açıklamayacağı üzerine imzalatılan kâğıdın bağlayıcılığını daha iyi kavrıyor, kimliğine yeni biçim veren olayların ağırlığını, yakıcı bir ürpermeyle ta içinden duyumsuyordu şimdi. İkircikliliken kurtardı kendini,

— Kafama takıldı, dedi. O fotoğraftaki adamı gördüm belki? Jungeberg ya da Yungeburg falan olmalı adı. Hamburger'in yemeğindeydi sanırım.

Ses çıkarmadan yürüdü bir süre, sonra dönüp baktı Nazif Bey,

— Bir rapor yaz, bildir bunu! dedi. Önemli.

En ağırına giden şeydi yazmak; Ada raporunu yazarken nasıl zorlanmıştı. Sessizce yürüdükleri mahzende hangi yöne gittiklerini kestirmeye çalıştı, çıkaramadı. Biraz sonra vardıkları, üstünde sönük bir ampulün yandığı ağır demir kapı açılıp da, küçük, ardiyemsi bir yere girdiklerinde, nedense, Vilayet'te oldukları duygusuna kapıldı. Taş merdivenlerden çıkıp önündeki sahanlık gibi bir yere geldiler. Bekleyen zayıf, çilli görevlice saygıyla karşılanarak asansöre alındılar. Biraz sonra, hiç konuşmadan inip gene bir koridorun ucundaki, deminkine benzer bir odaya girdiler.

— Üçüncü adamı sormadın! dedi Nazif Bey, pek seyrek yaptığı bıyık altı gülümsemeyle.

Galip de gülümsedi,

— Daha Almanya'da öğrendim soru sorulmayacağını, dedi.

Gözlerini Galip'e dikip sessiz durdu bir süre,

— Kimliğini doğru dürüst biz de saptayamadık herifin, dedi Nazif Bey. Amerikalılara çalıştığından kuşku yok. Norveçli mühendismiş, makine mühendisi de, iş aramaya gelmiş buralara elindeki belgelere göre! Kahire'den, Şam'dan geliyor.

Galip'in merakını artırmak ister gibi bir süre bekleyip sürdürdü.

— İngilizler, Amerikalılar, Bulgaristan sınırındaki Meriç köprülerini yıkma peşindeler, öğrendiğimiz. Hükümetlerine bunu önermiş elçileri. Uçakla bombalarlar diyoruz ya, belli olmaz. Başka tasarıları varsa, sabotaj filan; ekibin başı olabilir mi diye akla geliyor.

Duralayıp aldı gene,

— Bildiğin krom işi. Almanlara vermeyin diye bastırıp duruyorlar. Almanlarla kapışalım, asıl istedikleri. Kahire'den sonra aramız şekerrenk İngilizlerle de. İlle savaşa girelimmiş. Enayiydik çünkü! Menemencioğlu'yla Eden bu yüzden kapışmışlar. Aşağıdaki herif bu!

— Rahatı yerinde görünüyordu, dedi, Galip kışkırtır gibi.

— Belli değil mi Amerikalıların adamı olduğu!

Gene aynı sinsi gülücüğüyle sürdürdü,

— Rahatı kaçan biziz şimdilik, dedi. Bırakacağız adamı.

Şaşırmış, kızacak olmuştu Galip. Güvence verir gibi çabucak,

— Kendini bırakacağız, peşini değil! dedi.

Açıklama gereği duymuş olmalıydı.

— Hükümetlere en sevimsiz gelen iş casus yakalamaktır, Nadirciğim! Bilip izleyeceksin, gözünü ayırmayacaksın üstünden! Tutuk-

ladın mı, al başına belayı! Günü doğru ayarlanmamışsa bir sürü dert açar hükümetin başına!

Duraladı bir; önemli noktayı açıklayacaktı belli ki, dikti gözlerini Galip'e.

— Bizi ilgilendiren yanı, sıkı dur, Almanlarla da ilişkisi var bu herifin, dedi. Bir kolaylık düşüneceğiz seninle birlikte!

Kapı açıldı, biri bakıp kapattı. "Bir dakika" deyip kalktı Nazif Bey, çıktı odadan. Nasıl bir kolaylık düşüneceklerdi herife Nazif Bey'le birlikte? Gözlerini dolaştırdı boş odada. Komisyoncu yazıhanesi gibi bir yer aslında. Duvarları boş, yerde kirli, eski bir taban halısı üstünde uzunca bir sigara masası, iki koltuk, iki, bir de şurda, üç tahta sandalye, tavandan sarkan yuvarlak teneke avize. İçerlerde kimler vardı, ne işler yapıyorlar, neler konuşuyorlardı acaba şimdi? Kendinden söze ediliyor olmalıydı. Böyle bekleyişlere alışıktı Almanya'dan. Sıkıcıydı. Öyle uzun boylu bekletmezler orda; Alman "termin" dedi mi dakika şaşmaz. Biraz sonra kapı açıldı, geldi Nazif Bey. Özür dileyerek oturdu koltuğuna. Yeni bir söze geçmenin hazırlığıyla koltuğa yaslandı,

— Önemli bir şey konuşacaktık seninle, dedi. Ankara'dan birini bekliyorduk, gelmedi. Yarın ararlar seni belki. Yarın da ben doluyum. Bakalım... Başka bir şey konuşacağız şimdi seninle.

Kalktı birden.

— Gidelim, dedi. Hem yer, hem konuşuruz. Acıktık.

Görevlilerce, saygıyla uğurlanıp boşaltılmış han ıssızlığındaki eski bir yapıdan, Cağaloğlu Yokuşu'na açılan karanlık sokaklardan birine indiklerinde, nasıl bir gerilimden kurtulduğunu duyumsadı Galip. Kısacık zaman parçasında yüzüne birden çarpan olaylar, geleceğine yönelik ne ince çizgilerle yüklüydü kim bilir? Çiseleyen yağmur altında, çabucak çıktılar Cağaloğlu Yokuşu'na, taksiye atladılar. Beyoğlu'nda, lokantanın önünde durduklarında yağmur sağanağa dönmüştü. Sıcacık lokanta pek dolu sayılmazdı. Çabucak donatılan masada, bir iki atındıktan sonra, kaldırdıkları rakı kadehini yudumlayıp Cağaloğlu'nda bıraktığı yerden aldı Nazif Bey. Kromdu konu. İngilizlerin, Amerikalıların baskısına daha çok dayanamazdı bizimkiler. Yakında yasak gelecekti Almanya'ya satışa. Endüstri silah demekti krom. Almanların silah yapımında tıkanması Bolşevik Ruslara

yarayacaktı en çok. "Moskof'un yarısı ölse mutlu olurum," sözünü anımsattı Saraçoğlu'nun, Papen'e dediği. Durup gözlerini dikti gene Galip'e,

— Biz yapalım bu krom işini seninle Galip, dedi.

Hiç şaşırmadı Galip. Kendisine yaklaşmasının şimdi bir anlamı oluyordu işte bu adamın. Galip demişti hem! Duyumsamış gibi ordan aldı Nazif Bey gülümseyerek,

— Galip dedim, dedi. Resmi bir iş değil çünkü yapacağımız.

Ağır ağır sürdürdü. Devlete çalışıyorlardı; onurluydu, yurtseverlikti yaptıkları kuşkusuz. Devletin, ulusun çıkarlarını korurken kendilerini de düşünmeleri gerekiyordu. Sonunda, emekli aylığıyla sürünmek akıl işi değildi. Galip'in içini okur gibi söylediklerini, hiç tanık olmadığı duygululukla bağladı Nazif Bey,

— Üç çocuğum var; bir dikili ağacımız yok.

Duygularını paylaştığını belirtir biçimde hafifçe başını salladı Galip. Abarttığını biliyordu Nazif Bey'in. Bir baloda karısını görmüştü Berlin'deyken, kuyumcu vitrini gibi göz kamaştırıcı takıları, kadının inanılmaz çirkinliğini artıracak ağırlıktaydı. Devlet adına ticaret ataşesiyle birlikte yürüttükleri bir satın alma işinden sonra, Almanya'da bankaya, yüklüce para yatırdığını da, gizli biçimde biliyordu. Tam istediği adamdı da, nasıl kotaracaklardı bu işi? Çözüm, şaşırtıcı bir kolaylıkla Nazif Bey'den geldi gene. Kurulu bir madencilik ortaklığı aralarına almayı bekliyordu Galip'i. YE-MA'dakileri (YENİ MADENCİLİK ORTAKLIĞI) tanırdı Galip! Bıyık altı gülümsemesiyle söylemişti bunları. Belleğini kurcaladı; böyle bir ad duymuşluğu yoktu. Aynı gülümsemeyle yanından ayırmadığı çantasını açtı, bir resim çıkarıp uzattı Nazif Bey.

— Tanımıyorum demeye kalkma, tutuklanırsın! dedi.

Niye desindi ki! Hadi Beylerle yemekteydiler Ada'da, Almanları gözlemeyle görevli olduğu gün; oydu fotoğraf. Kavrayamadı birden. Nazif Bey'in inceden alaylı gülümsemesinden başını fotoğrafa bir kez daha çevirince, belleğindeki bir dizi olay, birden fren yapmış katarın vagonları gibi sarsılıp birbirine girdi! Gerçekten şaşırmıştı. Kızmıştı da; niye hiç aklına gelmemişti bu? Galip'in sarsıntıyı aşmasına yardımcı olmak ister gibi, asıl yakın adamlarının Sermet Bey olduğunu söylüyordu Nazif Bey. Hadi Bey kaynına bırakmıştı krom

ortaklığını; başka işleri vardı onun. Pek seviyordu Galip'i de. Toparlandı; içinde alt alta, üst üste güreşe durmuş aklı karalı duyguların yolunu bulandırmasına izin veremezdi. Doğru bir tırmanışta olduğu belliydi; çıkılacak yüksek tepelerin başlarındaki duman eteklerine de inerdi. O günkü konuşmayla ortaklık taslağı çizildi kabaca. Kazancı aralarında eşit bölüşecekleri Nazif Bey dışarda kalıyordu. Biraz ayrıydı onun durumu. Böylesi daha iyiydi hem; destek sağlayabilirdi gereğinde. Galip'e ne denli güvendiğinin de belirtisiydi, niye arayıp üstüne düştüğünün de! Hafta içinde Karaköy'deki işyerinde buluşup anlaşmayı imzalayacaklardı Sermet Bey'le. Bir yeni durumla daha karşılaşabilirdi bir de; ortaklığı genişletip işi daha büyük tutmaları olasılığı da vardı. Alım satım ayarlamaktı Galip'in yapacağı. İşi bu değil miydi aslında? Kazancın yüzde otuz beşini onlara bırakıyordu ortaklık. Eve dönünce uzun saatler uyuyamadı gece. Ada'daki lokantada Sermet Bey'in davranışlarını düşünüyordu. Bir iki sözden öte bir şey çıkmadıydı adamın ağzından, yerinden de kalkmadı. Aklının köşesinden geçmemişti bu silik adamın örgütten olacağı. Aptallığımdan; tam örgütteki adam görünümü herifinki! Fotoğrafları da Hadi Bey çekmişmiş meğer! Kim bilir kimler vardı orda Hadi Bey'e gelinceye. Güçlü bir yere dayanmanın güvenini, üstüne dikilmiş görünmez gözlerin ağırlığıyla birlikte duyuyordu içinde. Korkmaya başlamıştı; çevresindeki herkese kuşkuyla bakacak kadar kuruntulara düşecekti nerdeyse. Mansur aramıyordu artık onu; niye! Sait de biliyordu onun örgüte girdiğini de, son buluşmalarında biraz uzak duruşu bundandı! Mansur, yayımlanacak önemli bir kitabının uğraşındaydı oysa; çocuğunu bile göremiyordu, dediği. Sait de uzak muzak durmadı; bizim eski Sait işte. Birlik olup gırgır geçmişlerdi gene Mithat'la. Asıl gırgır geçilecek kendisiydi o hayvanın. "Eşşeğin biri" demişti Nazif Bey, Sait'ten söz ederken. Ben mi öğrettim adama? Herkes biliyor ne sersem olduğunu. İnanmıyorum ya, sırtını Çankaya'ya dayamış deniyor; o eşekliğiyle nasıl becerdiyse! Benim Mareşal'in adamı olmam gibidir! İşimize bakalım. Hafta sonunda Ankara'ya gitmesi gerekiyordu; terzi Nezahat'la buluşacaklardı. Sabaha karşı dalmıştı. Kapının ziliyle uyandı erken saatte de; sekize geliyordu. Kızgınlığı arttı açıp da Mithat'ı görünce. Çakırkeyif bir sallantıyla içeri dalarken,

— Kalk ulan, diyordu, uyuyacak gün mü?

Koltuğa attı kendini yayılır gibi. Bön bir gülümsemenin gevşettiği yüz kaslarında gezinen bir iki titreşimden sonra, içkili ağzıyla yarım yurum açıkladı önemli gizini; Tarabya'daki otele dün gece atmış sonunda Nalan'ı. Birden anımsayamadı; kimdi Nalan! Şu şarkıcı karı.

— Bunun için mi kıydın uykuma?

Bulmaya çalışır gibi dudaklarını kıpırdatıp arandı Mithat; yakalamıştı niye geldiğini!

— Pakize telefon etti mi? dedi.

— Gece geç geldim.

Sevinir gibi gözlerini açtı,

— Ararsa birlikteydik diyeceksin, unutma!

Kızacak oldu Galip; tutamadı güldü gene de. Anlamıştı Mithat,

— Kimseden korkmam ulan ben, dedi. Ama, zır zır zır zır; Allah belasını versin! Bok karı... Kahven vardır senin; bir kahve yap bana!

Ses çıkarmadan mutfağa gidiyordu ki,

— Bir de, dedi Mithat, o puşta söylemeyeceksin, o Sait puştuna! Bak namussuzum konuşmam!

Kahveyle döndüğünde sızmış gibiydi koltukta. Bir iki seslendi yavaştan; horlamaya bile başlamış. Kendi içti kahveyi. Nalan'ı bir yerlere postalar diye korkuyor Sait'ten! Ne aptal bu oğlan! Söylememe gerek var sanki; çoktan öğrenmiştir Sait. Kalkıp banyoya gitti. Yıkandı, tıraş oldu. Epey uzun sürmüştü işi. Bornozuyla çıktığında telefondaydı Mithat. Ne tez ayıldı bu! Pakize'yle konuşuyor olmalıydı; kadın aradı belki. Galip'le bir iş için Tokatlıyan'daymışlar gece; çok geç olmuş; yorgunmuş da, burda kalmış! Ben de yalancı tanığı bu herifin. Yatak odasına geçti, giyiniyordu ki, sıkıntıdan ustalıkla sıyrılmış olmanın tatlı gevşekliğiyle,

— Kahvem nerde ulan? diye dikildi kapıda.

— Zıbarıp gittin; ne bileyim bu kadar erken dirileceğini?

Mutfağa geçip yeniledi kahveyi; dönünce gene telefondaydı Mithat. İşyerini aramış olmalı, kâtibe verip veriştiriyordu. "Birazdan ordayım," diye çarpar gibi kapattı telefonu. Kahvesini alıp geçti koltuğa, kaykıldı gene; Galip'e diktiği gözlerinin içindeki bönsü gülümsemeyle yudumlamaya başladı. Bir uyuz şarkıcı karıyı otele kapattı diye kuruma bak şu zavallıdaki! Güldü Galip de.

— Şarkıcı karı derdinden kurtuldun neyse!

Ciddileşip doğruldu; son yudumunu aldığı kahve fincanını yandaki sehpaya bırakıp kaldırdı başını,

— Başka bir kadın bu Galip be, dedi. Namussuzum çok okumuştan daha akıllı hem de.

Güldü Galip tutamayıp. Senin aklını ben...

— Boş ver aklımı, dedi. İşi nasıl?

Böylesi sululuğa izin vermeyecekmiş gibi yüzü gerildi önce Mithat'ın, gevşedi tezden. Gözlerini kapatıp başını ağırca iki yana sallayarak zevkinden inler gibi bir ses çıkardı. Torbaya düşmüş bu sersem. Konuşmaya başlayınca, iyice anladı Çingene kızının tırnaklarını oğlana nasıl geçirdiğini. Büyük gazinolardan birine, Kristal'e filan çıkmalıymış bu kız! Sesi de şahaneymiş, kendi de. Elinden geleni esirgemeyecekmiş Mithat. Hay Allahın şaşkını!

— Biliyorsun, Sait'ten geçer bu yol!

Galip'in yarı alaylı koyduğu bu taş duraksatmadı Mithat'ı.

— Biliyorum, bilmez olur muyum, dedi. Sen varsın!..

— Söyleme dedin!

Kurnaz kurnaz gülüyordu aklınca.

— Dedim! Kendin için söyleyeceksin, benim için değil!

Gerçekten sersem bu herif.

— Sait de yutacak!

— Senin için her şeyi yutar o!

Sait yutar mı bilmem; ben nasıl yutacağım senin bu salaklığını? Beni pohpohlayıp iş yürütecek! Diyordu ya, gene de etkisinden kurtulamamıştı bu onurlandırmanın! Al yeni bir oyun en azından, iki yanlı gırgır.

— Akşam seni götüreceğim...

Sözü ağzından aldı Galip,

— Akşam Ankara'ya gidiyorum ben.

Yarın akşam gidecekti oysa. Mithat'ın yapışkanlığından kurtulmak için deyivermişti öyle. Biraz sonra çıktılar. Örgütten arayacaklarını söylemişti Nazif Bey bugün, anımsadı. Onlar bulur nerde olsa. Kapıya bıraktığı arabasına atladı Mithat, Ankara'dan dönünce aramasını söyleyip sürdü. Duvarı sıyırtır gibi döndü köşeyi. Bir yerlere bindirip kafasını, gözünü dağıtacak bir gün bu herif ya, inşallah biz

içinde olmayız! Havyarlı, yumurtalı şöyle dört dörtlük bir kahvaltı özlemiyle ağır ağır yürüdü Park Otel'e doğru. Hücrede göz göze bakıştığı sarışın adam takılmıştı kafasına. Almanlarla da ilişkisi varmış. Çoğu iki yanlı olur bu heriflerin demişti Nazif Bey. Bu öyle değil demek; Almanlarla ilişkisi var, ama Amerikalılara, İngilizlere çalışıyor asıl. Demiryoluna sabotaj yapıp durduracak kromu; Almanları da güç durumda bırakacak, bizi de. Gerçekten tatlı iş olur bu herife bir iyilik düşünmek! Park Otel'de kahvaltı sırasında gelip geçen, selamlaşıp, her vakit olduğu gibi, karşılıklı takılır gibi laf attıkları çeşitli kişileri, hep o sarı adamı aranıyor gibi gözden geçiriyordu ki, çoktur karşılaşmadıkları Hamburger girdi kapıdan; Galip'i görünce, sevinç gösterisiyle yaklaşıp sımsıcak sıktı elini. Buyur etmesine kalmadan oturdu karşısına. Kahvaltı etmemiş o da; çok açmış. Galip'in önündekileri gösterip "aynını" dedi garsona. İşten açtı hemen. Herr Mithat'la çok sınırlı kalmış çalışmaları. Niye yalnız tütünmüş? Alışveriş yapabilecekleri çok geniş alan varmış; özellikle bugünlerde. Oysa Herr Mithat... Ne yapsındı şimdi; ne boktan, ne korkak, üstelik aklı şeyinde bir herif olduğunu mu söylesindi Herr Mithat'ın! O tanıtmıştı Herr Mithat'ı bu adama.

— Çekiniyor belki, dedi gülümseyerek.

— Wozu?

Neden ha! Garsonun önüne koyduğu yumurtalıktaki rafadan yumurtayı tepesinden bıçakla kesip gözlerini, yukardan bir bakışla Galip'e dikmişti Hamburger; yanıt bekliyordu. Bilmiyor da sanki kimden olduğunu! Senden duymak istiyor. Duysun öyleyse.

— Amerikalılardan.

Tuz, biber ektiği yumurtasına daldırdığı kaşığı dolu dolu ağzına taşıyıp francala parçasıyla desteklerken,

— Para kazanamaz öyleyse, dedi.

Tereyağı sürdüğü ekmeğine bal alırken de ekledi,

— Parası olmayanı da Amerikalılar hiç sevmez! O zaman korksun Amerikalılardan!

Tatlı Viyana Almancasıyla sıraladıkları, incelikliydi ya, hiç de Galip'in beklediği sözler değildi. Ne deseydi buna? İşlerin çok tatlı gitmediğini sen de biliyorsun Herr Hamburger. Amerikalılardan korkan, artık sizden korkmayan, yalnız Mithat değil. Bir de deyiver-

sem mi şuna, atmışlar içeriye senin iki ayıyı, bülbül gibi şakıtmışlar! Bunun adamları mı? Kimin olacak? Tüm bildiklerini söylettiler mi bakalım? Ne biliyorlardı sonra? Bu kadar enayi mi bu Alman!

— Siz, kendiniz niçin yapmıyorsunuz bu işleri?

Şaşaladı Galip. Hep bu soruyu beklemişti sanki bugüne dek. Böyle apaçık!

— O kadar param yok. Göze alamam öyle bir riski. Güvenilir olmak temel ilkemdir benim; onurumdur. Spekülatör tipleri sevmem.

İstediği etkiyi yapmıştı sözler. Uzattığı çatalını havyar tabağının yanına bırakıp Galip'e baktı Hamburger.

— Para bir sorun olmamalı sizin için Herr Galip, dedi. Spekülatör olmayacağınızı bilecek kadar tanıyoruz sizi. Riske gelince...

Dopdolu kahvaltı masasına baktı gülümseyerek,

— Bana şunların çoğunu yasakladı doktorum. Yoksun mu bırakayım kendimi böyle bir şölenden! Ne anlamı kalır yaşamın? Bu kadar riskiniz olacağını da sanmıyorum sizin.

Yaptığı etkiyi ölçer gibi, gülümseyen gözlerini dikip bir süre baktı Galip'e; bıraktığı çatalını alıp yağlı yağlı parlayan iri kara zeytine batırdı. E, ne yapacağız şimdi? Aynı tatlılıkla bağlayacaksın, ne yapacaksın başka?

— Sağ olun, güveniniz için, dedi Galip. Bir düşüneyim.

Gerçekten cuk oturmuştu bu konuşmanın böyle bir güne rastlaması. Düşünüp durdu olgu üzerinde. Yılların birikiminden gelen olanaklarla rastlantıların ürünü kimi yollar açılacak görünüyordu birer birer. Şaşılacak ne yanı vardı ki? Ortaklık anlaşmasının ön konuşması için Sermet Beylerle buluşmaya, Karaköy'deki yazıhaneye gittiğinde, maroken koltuktaki, sinsi gözlerini kapıya dikmiş Hüsnümelek Bey'i görünce yalnız kafasının içi değil, duyguları da allak bullak oldu gene de. Ortaklığın geniş tutularak güçlü oluşturulması düşünülmüş, Sermet Bey'in yakın dostu Hüsnümelek Bey'in de – Galip Bey karşı çıkmayacaksa!– katılması uygun görülmüştü! Niye, nasıl karşı çıksındı ki Galip? "Karşı çıkmayacaksa" koşuluna takılır gibi söylemişti Sermet Bey.

— Sevindim, dedi Galip. Ne demek karşı çıkmak! Estağfurullah. Şaşkınlığımı bağışlayın! Güzel bir sürpriz oldu benim için. Kuşkusuz yerinde bir karar.

Duyguları yerli yerine oturunca, nedenine birden varamadığı bir sevinç de duymuştu içinde. Kendi cinliğine öylesine güvenliydi ki, bu Tatar'ın örgütten olacağını düşünmemiş olması (örgütte miydi gerçekten, daha pek belli değildi o da), bir kırıklık yaratıyor gibiyken, içindeki o ürküyle karışık güven duygusu egemenliğini kuruverdi hemen; devletin gözü de, eli de, her yönüyle üstündeydi demek! Hiç kimse devletten daha cin olamazdı. Olamamalıydı da. Kurulacak yüz elli bin lira sermayeli kolektif ortaklığın niteliği, niceliği üstüne ön konuşmayı, Karaköy'de, liman içi sokaklardan birindeki hanın, loş ikinci kat odasında baş başa verip üçü yaptılar o gün. Kârın yüzde otuz beşi, sermayenin üçte birini karşılayacak olan Galip'e bırakılıyordu. Hiç söz edilmemişti Nazif Bey'den; Hüsnümelek tanımıyordu belki de! Nazif Bey'in, "İş Sermet Bey'le sizin aranızda" sözünü, birkaç kez, altını çizer gibi yinelediğini anımsadı Galip. Elli bin lirayı nasıl karşılayacağına takılır gibi oldu, durmadı üstünde. Tek başına sırtlayamazdı o yükü (hem niye sırtlansındı?); konuşmalarda hiç adı edilmeyen Nazif Bey'le birlikte bulacak olmalıydılar çözümü. Yeni önerileri olabileceğini söyledi Hüsnümelek. İşe başlamış olmaları kapıyı biraz aralık bırakmalarına engel değildi. Pek açmadı ya, birilerini daha bekliyordu belki de. Hüsnümelek Bey'in kimi beklediğini de, hafta sonu üsteleyerek çağırdığı evindeki akşam yemeğinde anladı Galip. Epeydir uzak kaldığı güzel yemekleriyle Şerife Hanım'ın alışılmamış suskunluğu arasında, yadırgatıcı çelişki içindeki yemekte tek tük konuşmalardan sonra, yükümlülüğünü yerine getirir gibi söze başladı Hüsnümelek Bey. Şerife Hanım'ın ağbisigillerden, Hüsnümelek'in de, Eskişehir'de, yüzlerini bile görmek istemediği (çünkü, köyde, dededen kalma, küçük bir kalıttaki yasal payı, Hüsnümelek'in eline geçmesin diye, her türden rezilliği yapmışlar) uzak akrabalarından başka kimseleri yoktu bu dünyada. Allah çocuk vermemiş onlara. Şerife Hanım'ın, varlarını yoklarını Necla'ya bırakma isteği Hüsnümelek Bey'e de uygun gelmiş. Ta ki, Necla için o "komonistlik" dedikoduları çıkıncaya kadar! Şerife Hanım'ın, aynı zamanda süt çocuğuymuş Necla; meme verip emzirmiş bebekliğinde. Bunu da yeni duyuyordu Galip! Necla'nın şu ya da bu oluşu, gözünün içine baktığı kocasından duyduklarını, neyin ne olduğunu da pek bilmeden, başını sallayıp doğrulayan Şerife

Hanım'ı değil, ellerinde, avuçlarındakilerin sorumluluğuyla birlikte, inançlarına ters düşmemenin yükümlülüğünü de üstlenmiş olan kocasını ilgilendiriyordu. Hüsnümelek Bey'in, kiminde açıklayamadığı çırpınıp duruşunu, Eşref Bey'e diş bilercesine kızgınlığının nedenlerini de şimdi şimdi kavramaya başlamıştı Galip. Bugüne kadar görmediği bir içtenlikle anlatıyordu Hüsnümelek Bey. Bütün umutlarını Galip Bey'e bağladıkları sırada, o her şeyi bizden iyi bilen Tanrının yazgısıyla bu duruma düşmüştü Eşref Bey! Galip de görüyor olmalıydı ki, umut yoktu Eşref Bey'de; dizginler Mükerrem Hanım'daydı artık. Mükerrem'e de çok çektirmişti Eşref! Güzel anlatıyor bu Tatar da; ne olacak şimdi yani, peki? Galip'in durgun görünümünü bozmak ister gibi, yeni bir atağa geçti Hüsnümelek Bey. Mükerrem Hanım büyük güven duygusuyla bağlıydı Galip'e. Tam bugünlerinde, Galip'in varlığı büyük talihleriydi. Yeni kurulan ortaklığa onlar da alınırlarsa, çoğu sorun kendiliğinden çözüm yoluna girecekti.

— Mithat kalpazanıyla iş yürütemez bunlar, siz de biliyorsunuz. Eşref yok, Terzi Nezahat da bitti demektir. Satıp savarak mı yaşayacaklar? Hazıra hazine dayanmaz Galip Bey. Çok masrafları var. Ne olacağı belli mi olur? Yatıp duruyor Eşref! Bu bir; bir de Necla Mükerrem'i parmağında oynatırsa diye korkulur Galip Bey. Komonistleri mi sevindirelim?

Hadi, Terzi Nezahat'ı biliyordu da (bilmeyen mi kaldı!), Mithat'ın kalpazanlığını nerden biliyordu bu tatar! Hamburger'den öğrenmiştir! Olmayacak terslik gibi düşündüğü bu olasılık gizemli çağrışımlar üretmeye başladı kafasında. Yoksa bu herif? "Bir de Almanlardan yardım beklerler" sözlerini anımsadı, Zeytinburnu'na gittikleri gün Nuri Paşa için söylediği.

— Bana gösterdiğiniz güven için sağ olun, dedi Galip. Elimizden geleni yapmaya çalışalım. Buyurduğunuz gibi, onlar için de iyi olacak gibi görünüyor. Kendileriyle bir konuşmak gerek. Bu iş size düşer Hüsnümelek Bey. Aile içi sorun ne de olsa.

Suskunca dinleyip duran Şerife Hanım söze karıştı birden.

— Biz sizi de ailenin içinden sayıyorduk Galip Bey! Aha sorun Hüsnümelek'e; biz sizi her vakit...

— Sağ olun efendim, diye aldı hemen Galip. Ben de aynı duygularla bağlıyım sizlere, kuşkunuz olması ! O yakınlığımı kanıtlayacak

bir açıklama yapacağım ben de izninizle. Bana da biraz zaman gerek yatırımda payıma düşen parayı toparlamam için. Bir iki yer var başvuracağım.

— Hiçbir yere başvurmanıza gerek yok Galip Bey!

Attığı oltaya takılmış Hüsnümelek Bey'in daha da kısılmış gözleri sinsi bir mutlulukla parlıyordu!

— Payınıza düşen ödenecektir; onu dert etmeyin siz!

İçine dolan şeyleri açığa vurmaktan çekinir bir sessiz bakıştan sonra yavaşça kışkırttı gene,

— Nasıl? Bağışlayın efendim, anlamadım.

— Siz bundan çok fazlasını hak ettiniz Galip Bey, dedi Hüsnümelek.

Duyumsatmamaya çalıştığı bir yukardan bakışla,

— İş yapacaklarımızdan avans hakkımız yok mu bizim? Ticarette, kuraldır bu, bilirsiniz! Neleri göze alıyoruz biz! Konuşuruz sizinle.

Parayı Almanlar verecekti, belliydi bu. Galip'in sandığından daha hindi bu adam. Karısının yanında ayrıntıya girmek istemiyor olmalıydı. Nazif Bey'le bir konuşmadan üstelemeyip susmayı yeğledi Galip de.

— Adak adadım, dedi hemen, sevinç içinde ileri geri sallanarak konuşmaya başlayan Şerife Hanım.

— Eyüp Sultan'da iki kurban kestireceğim şu işlerin olduğunu bir göreyim.

Hangi işlerden söz ettiğini biliyordu Galip. Necla olayını açmasını önlemek için aldı hemen.

— Hakkımızda hangisi hayırlıysa o olsun efendim! dedi.

— Evet, her işin hayırlısı!

Kocasının, Galip'e söylediği bu sözleri kendisine de verilmiş destek gibi alan Şerife Hanım,

— Gece gündüz duam o; en hayırlısı olacak inşallah! dedi.

İkircikli bir duralamadan sonra yüreklenmiş gibi,

— Bakın, dedi, ben size işin aslını söyleyeceğim Galip Bey! Bu bana gızıcak belki.

Belli belirsiz dikelen Hüsnümelek soğukça gülümsemeyle,

— Yok canım, niye kızayım? dedi hemen.

— Valla, gız istersen, anlatıcam. Aha yüzüne söylüyorum; otuz dört yıllık evliliğimizde tek bundan gırıldım ben. Necla gumonist olmuş dedi, gakdı bu, Tatar bilmem ne birliği varımış; ona bağışlayacakmışız neyimiz varısa! Uyku girmedi geceleri benim gözüme öyle oldu ki...

Tutamadı kendini,

— Ben dutup ta anacığımın bana bıraktığı... diye bir şeyler diyecekken bir hıçkırıkla boşaldı birden. Mırıl mırıl dediği şeyler pek belli olmuyordu; içini çekerek kendinden hiç beklenmeyen bir ağlama tutturmuştu iriyarı kadın. Bir anda güç durumda kalmıştı Galip de. O da duygulanacaktı nerdeyse hani! Hüsnümelek, biraz sararmış, kımıltısız bakıp duruyordu karısına. Hemen toparlandı Galip,

— Lütfen efendim, dedi bırakmayın kendinizi böyle! Ne yapabilirdi Hüsnümelek Bey de, haksız değil ki. Ama inanıyoruz ki, yok bugün öyle bir tehlike Necla Hanım için. Geçip gitmiş şeyler. Boşuna üzüyorsunuz kendinizi.

Galip'in ağır ağır söylediği sözler, Hüsnümelek'in Necla'nın komonistliği kuşkusunu önleyememişse de (bu daha da iyiydi!), Şerife Hanım'a etkili olmuştu. Durulmaya çalışırken yakınıyordu bir yandan da,

— Hey gurban olduğum Allah, ne günah işledim ki sana garşı, bi çocuğu esirgedin benden, hem de böyle. Bi de gumonislik çıktı başımıza!

Gene tutamayıp hıçkırıyordu ki,

— Tevbe de! dedi Hüsnümelek sertçene biçimde. İçini çeker gibi sustu kadın. Gece evden ayrılırken, artık iyiden iyiye bir parçası olmuştu ailenin Galip. Ne gizler saklı duruyordu ne umulmadık yerlerde? Salya sümük ağlayarak annesinden söz etmesini anımsadı Şerife Hanım'ın. Ne olacak köylü kalıtı; ya tarladır ya da takıdır, çoğu beşibiryerde altın olur bunlarda. Annesinden kalan. Çocuklarına bırakacaktı o da; Kızılay'a verir mi! Konuşacakmışız Hüsnümelek'le; önce Nazif Bey'le konuşalım bir.

Olayın böyle sarsıcı olacağını pek düşünmemişti Rahmi Usta. Akşam eve gelince, radyo üzerinde bulduğu, Fehime'nin iki satırlık pusulasıyla başlayan öyküyü, "Fehimanım, evi bırakıp gitmiş,"

diye, işi biraz alayına anlatırken, kendi dışında bir olgudan söz ediyor gibiydi önceleri. Geçen yıllarda böyle bir olay, epey dile düdük etmişti bir karı kocayı mahallede. Kadın da az değilmiş; çalgılı gazinoda görmüşler kaç kez kimileriyle! Bizim için de neler diyecekler kim bilir? Ne diyecekler? Mahalleli, çevre, Fehime'yi de sever sayar, beni de. Abuk sabuk fiskoslarına engel mi bu? Fehime Hanım da gazinolara gidermiş gizli gizli! Güldü. Olayı doğalmış gibi, biraz da küçümser görünerek anlatması onurunu korumak içindi belki de. Boştu o da, kırılan bir şey vardı içinde. Olan gene her geçen gün iyileşme olasılığını biraz daha yitiren Fehimeciğe olacaktı. Yapılacak her şeyi yaptım; başka ne yapsamdı? Eksik bir şey kalmış demek! Neymiş eksik olan? Eksik değil, artı bir şey yapmıştı en son; biraz sert çıkmış, "Öleceksin bu inadınla be kadın!" diye bağırmıştı tutamayıp. Hayır, sabrı taşmış, "Gebereceksin" demişti, öleceksin değil. Odaya kapandı, içini çeke çeke ağladı uzun süre Fehime. Gidip gönlünü aldı, ama anlıyordu ki, ne yapsa olmayacaktı. Şimdi şimdi kavrıyordu; salt kadınca bir kaygı olamazdı bu, Fehime'nin kör inançları yatıyordu bu direncin altında. Karının kör inançlarını bilmiyor muydun? Yaşamını böylesine çiğneyecek kadar saplantılı olacağı nerden gelirdi aklına? Halktan bir kızla evlenmişti; çevresiyle uyum içinde, işine gücüne vermişti kendini. Birlikte yuvarlanıp geldikleri ufak tefek uyumsuzlukların kökü böylesine derinlerdeydi demek! "Saçağın, bıçağın, bacağın altına yatmayacaksın!" tekerleme benzeri gizemli sözü, o akrabaları herifin ağzından duyduğundan beri şaşkın, acılı gülüyordu yineledikçe. Nasıl da kurnazca buluyorlar aldatma yolunu! Bıçağın altına yatmasını yasaklamasa, ötesini umursamayacaktı. Evden varsın uzak kalsındı Fehimecik bir süre, yatmasın bacağımın altına da! Bacağımızı karnımıza çeker, kötü cinlerle baş başa, evde olup giderdik bir süre biz de! Bin güçlükle ucu ucuna getirip elime geçirdiğim şu ahşap evi satar, kötü cinlerin uğramadığı bir yer bulurduk bir köşede ya, onun da yararı yok; eve kötü cinleri ben toplamış oluyorum hocanın dediği! Pisi pisine ölecek aptal kadın! Sızı vardı yüreğinde. Bu içine kapanık, saf, iyi yürekli kızı, acıyorum derken sevdiğini, gün geçtikçe anlıyordu. İşlerin de en çapraşık olduğu günlere rastlamıştı olay. Tekel'e yapmayı üstlendikleri şarap tulumbaları için, haftalardır elektrik motoru peşindeydiler.

İlk kez giriyorlardı böyle bir işe; süresinde vermezlerse, kolay değildi altından kalkmaları. Ödeyecekleri yüklü zarar ziyandan başka, anlaşmanın bozulup değirmenlerin ellerinde kalması olasılığı da vardı. Karaborsa maraborsa, bulup alacaklardı kaçaysa. Resmi dağıtım kurumuna, boşuna olduğunu bile bile birkaç kez başvurdular. Kazanımları, yolunu öğrenmek oldu işin; aradıkları motorlar bir yerlerde olmalıydı, adamını bulmak gerekiyordu. Epey gün aldı o da. Aslında, Ankaralı, ünlü zengin, partinin de, devletin de güvenli kişisi Fehmi Bey'in Tekel ağındaydı bu işler; adamları, başta şişman Hazım, Ankara'da kurt bir Musevi, çeşitli illerde çeşitli kişilerce el altından yürütülüyordu. Makine parçaları, motorlar, borular, radyatörler, elektrik araç gereçleri; ağır savaş koşullarında, çeşitli yollardan Türkiye'ye, bin güçlükle getirtilebilmiş ne varsa onların deposundaydı. Sorunu çözmek için, Ticaret Bakanlığı'nda görevli bir akrabasını görmeye Ankara'ya giden Siracettin Bey, bir sürü öyküyle dönmüştü. Resmi dağıtım kurumunun başında olan, ünlü bir şarkıcının kocası, içindeydi bu ağın. Bir polis görevlisinin kız kardeşi bu şişman Hazım'ın metresiymiş; kolejliymişler de, kadının kocası da meğer Fehmi Bey şebekesinden, deli diye tanınan... Biraz da safça Siracettin, bir türlü düzeltemediği, Rum'a çalan Rodoslu ağzıyla, çipil gözlerini aça aça, şaşkınlık içinde anlatırken,

— Motorları nerden alacağız Saraç Baba (öyle derdi Siracettin Bey'e), onu söyleyin siz, dedi! Bu keneflerin kokusu ülkeyi sardı.

Mektup götüreceklerdi birinden, Galata'da bir yerde buluşacakları birine parayı verip motorları bir depodan alacaklardı. Rahmi'ye düşmezdi bu iş ya, varsa yoksa Rahmi'ydi her iş için Siracettin'e göre. Yüklenerek sömürmek açıkgözlüğüne değil, ona güvenine, daha da öte, bir tür korunmasına sığınır gibi bir duygu taşımasına dayanıyordu bu isteği; Rahmi'nin de işine gelen yanı buydu. Üç günlük koşturmadan sonra, Arap yüzlü bir herifin peşi sıra gidip ardiyemsi bir bodrumdan motorları alarak işi ucu ucuna yetiştirdiler. Günlerce koşturmalarını gerektiren bu işin bitmesiyle de, kafasında bir yere kapattığı Fehime sorunu iyice dikilip oturdu yüreğine. Hafta sonuydu; dışarda yemek yerdi, Beyoğlu'nda bir sinemaya gitti, eve geç döndü o gece. Saatler boyu da uyuyamadı bir türlü. İçinden, iyi oldu diye geçiriyordu, bir bakıma! Parti çalışıyor, biz doktor, hastane ka-

pılarında. Bir işe de yarasa bari; avara kasnak dön dur! Ortalık ışırken kalkıp bir çay yaptı. Radyoyu kurcalayıp istasyonları arandı. Tanımadığı söz kırıntılarıyla müziklerin bir anda odaya doluşmasından ürkmüş gibi kapattı radyoyu. Bir gün önce okuduğu *Tan* gazetesine yeniden göz geçirdi. Üşür gibi olmuştu. bir de hastalanırsak; bakacak kimsemiz de yok artık. İkinci bardak çayı yarım bırakıp sobayı temizledi. Doldurup yaktı. İyice tutuşması için bekledi bir süre. Gidip yattı. Saatler boyu uyur uyanık dönüp durdu yatakta. Daldı bir ara. Kapının ziliyle uyandığında on biri geçiyordu. Kemal'di gelen. Sevinmişti bir önseziyle; haber getirdi belki de. Merdivenleri çıkarıp odaya aldığı Kemal'in, üzgün, çekingen, Fehime Abla'dan mektup olduğunu söylemesiyle garip bir sessizlik çöktü odaya. Uzattığı zarfı açıp da içinden çıkan kâğıttaki, Fehime'nin eciş bücüş yazısını görünce sevinmiş, çizgili defter yaprağının iki yanını tutan mektubu, biraz şaşarak okurken de acıyla gülümseyip durmuştu. "Abdurahmi Bey'e" diye başlıyordu mektup. "Bana bu derdi takdir Allahutaalanındır. Hamd olsun. Biz kulluk görevimizde bin türlü kusurlar ettik ona. Etmedik mi. Hiçbir gün siz dinlemediniz beni. İtikadınız yok. Aptes namaz bilmediniz. Mübarek ramazanlar bizim evde *Kuran* okutup dinlediniz mi biricik olsun. Gelip geçti hep. Bir tek gün olsun oruç tutmadınız. Aptes yok, güsul yok. Başınız secdeye varmadı. Elinizi açıp bir dua etmezsiniz görmedim. Anneciğimin cenaze namazını da kılmadın. Hep de güldünüz. Şeytan da gülermiş. Ekmek bulup yememiz bizim Allahın inayetidir bir. Başımıza gelenler bundandır. Hafızlığa çalıştım ben, bu evlenme çıktı. Alnıma yazılmış elimden bişi gelmez. Demek ceza bana taktir oldu. Yüce mevlam takdir etmiş bunu. Dinimize göre nikâhımız yok bizim. Var mı. Duasız nikâh olunca efendim sayılmazsın dedi hocaya danıştık. Ayrısınız dedi. Bir büyük günah o da. Ben burda şimdi daha iyiyim. Kurban olduğum Allahım dermanımı da verirse verir derdimi verdi ne takdir ederse o olur. Baki hudaya emanet olun yüce halikımız evliyalar enbiyalar yüzü suyu hürmetine sizi de ıslah etsin, gözünüzdeki perdeyi kaldırsın amin. Sandıktaki öteberilerimi Kemal'e verin. Fehime."

Umarsız göğüs geçirmeden sonra mektubu Kemal'e uzattı,

— Gördün mü Kemalciğim? dedi aynı acılı, alaylı gülümsemeyle.

Çok üzgün görünüyordu Kemal de. Göz ucuyla şöyle bir bakıp geri verdi mektubu.

— Kusura bakmayın Ağbi, dedi. Getirmeyecektim ben. Çok üstelediler.

— İyi ettin oğlum; doğru dürüst bir haber aldık. Fehime'yle konuştun mu?

— Yok Ağbi, teyzesi geldi. Söylemiyorlar ya, Merdivenköy'e gitti belki o; yakınları biri var orda. Bakkal. Tarikattanmış. Ağbim de içerledi onlara. Bulaşmak istemiyor bizimkiler. Benim için de söz etmişler galiba. Bizimkilerin kafası biraz açık, bereket.

Yüzüne boş boş bakıp duruyordu ayrıntıları anlatıp duran Kemal'in nesini dinleyecekti! Sandık, sepet bakıp dişe dokunur neyi varsa Fehime'nin, battaniyeye sararak büyükçe bir denk yaptılar; yüz lira da para verdi Kemal'e.

— Arabayı, yolu ödersin. Fehime'ye gönder kalanı. Başka isteği varsa bildirsin bana.

Çıkıp caddeden bir taksi çevirdi Kemal. Sırtlayıp indirdi dengi; kapıya yanaşan taksiye yüklemiş, şoförün yanına geçiyordu ki, Rahmi koşarak yetişti elinde paketle,

— İlaçları, dedi. Reçeteler de burda.

Artık benim zorum da yok; Fehime Hanım kullanacak ilacı sanki de! Birer ikişer toplanmaya başlayan mahallenin çocukları tam doluşmadan dönüp içeri girdi, kapattı kapıyı. Uzaklaşan araba sesinden sonra eve çöken ıssızlıkla daha merdivenleri çıkarken, yalnızlığın ince sızısı çöküverdi içine. Evi bayağı dolduruyordun demek Fehime Hanım, o sessizliğinle! Odaya girip de koltuğa oturunca düşünmeye başladı; bundan sonra ne olacağı önemliydi asıl. Ordan burdan saldıran düşünceleri düzenleyeyim derken, dün gecenin uykusuzluğu gelip oturdu gözkapaklarına; direnmek istedi, olmadı. Koltukta sayıklamaya başlamıştı. Kalkıp geçti yatak odasına, üstüne battaniyeyi çekip yattı, daldı hemen. Uyanır gibi oldu bir, iki, gene daldı; saatler boyu uyuyup gitti böylece. Uyandığında karanlıktı, yediye geliyordu. Durulmuştu kafasının içi. Acıkmıştı da. Oda soğuktu. Geçtiği mutfak daha da soğuktu. Bir şeyler koydu tepsiye, sıcacık oturma odasına gitti. Küllerini temizleyip kömür attı sobaya, üstüne kıymalı pazı sahanını koydu. Yemeği de biz ya-

pacağız artık. Az mı yaptık hapishanede? Hapishanede değiliz ama. Çok uzadı; yakında o da olur. Dertlenme! Yemeğini yerken çıkarıp bir kez daha okudu Fehime'nin mektubunu. Birisi söyleyip yazdırmış gibi; bu kadar sözü nerden bulacak? İçine atıyordu demek, patladı sonunda. Üç yıl önce annesinin cenaze namazına katılmamasına bir süre küskün kalmıştı o günlerde de. Mezarlıktaki duaya elini açıp bir "amin" bile dememesinden de, ailede epey tatsız söz edildiğini Kemal'den duymuştu. Ailenin Rahmi Usta'yla ilişkisi olmamıştı pek, Fehime'nin akrabalarından kimse gelip gitmezdi, belki de bu yüzden. Yükü sırtlayan Fehimecik oldu demek; o da bu kadar taşıdı! Evliyalar, enbiyaların yüzü suyu hürmetine... Bir daha okudu tümceyi, güldü. Gözümdeki perdeyi kaldıracak! Sen onun gözündeki perdeyi kaldırmazsan o seninkini kaldırır böyle! Yeni bir bulguyla yüz yüzeydi sanki. Bunca yıl ne yapmıştı bu kadınla? Pişirdiği yemeği yemiş, temizlediği evde oturmuş, sıcacık kadınlığına uzanmıştı içi çektikçe. Yaşamıma ortak ettim sessiz kadını; o kendi yolundaydı ben kendi yolumda. Aradaki uçurumun kafama dank etmesi için, tökezleyip boşluğun kıyısına gelmem mi gerekliydi! Yıllar boyu koynumuzda yatan kuzu gibi kadınla uzlaşamayacaksak, bu halkla nasıl olacak? Güler yüzünü bile şeytanlık sayıyorsa, ne halt edersin? İmamın peşinden gidelim; beş vakit namaz kılıp oruç tutalım, sevsinler bizi! Gene de suç bende Fehimeciğim, sende değil. Bizde. Size bir şey veremedik. Onlar bize ne verdi peki? Halkın neyi varsa ortada, sen almasını bilmezsen ne verecek? Alacak şeyi göremiyorsak gözümüzde gerçekten perde var demek! Evliyalar enbiyalara kalıyor iş! O geceyi, ertesi sabahı bu düşüncelerin kıskacında geçirdi. Öğlene doğru işten ayrılıp yürüdü Kalafatyeri'nden, eski bir avukat arkadaşını görmeye gitti Karaköy'de bir handa. Kıl payı sıyrılmıştı eski bir tutuklamadan bu avukat Rana da. Çoktur görüşmemişlerdi; heyecanlı bir saygıyla karşıladı Rahmi'yi. Kucaklaştılar. Üzülmüş görünerek dinledi anlattıklarını, mektubu okudu. Boşanma davası açabilirlerdi. Mektupta, nikâh için söylenen de, Medeni Kanun'a karşı suç oluşturuyordu.

— Ayrılmayı düşünmüyorum şimdilik, dedi Rahmi. Bu kadın hasta. Ameliyat olmazsa ölecek. Kocası olarak ne yapabilirim ben? Böyle bir madde var mı yasada?

— Akılca dengesizliği için yargı kararı gerekir; o zaman imzalayabilirsiniz ameliyat kâğıdını! Çok zor. Hastaneye nasıl yatıracaksınız? Nerde olduğunu bilmiyoruz daha.

Avukattan ayrıldığında, esip duran yelin kesilivermesiyle boşalmış yelken gibiydi. Yolu, umarı yok bu işin. Ne yapalım? Binlerce kişi ölüyor cephelerde; hem de en seçme gençler, bizim Fehime mızmızı değil! Öyle de, bize düşen Fehime'yi kurtarmak şimdi. Kurtar bakalım! Niye gelmişti sanki bu avukata da? Geldik işte. Bu da bitti! Buz gibiydi hava. Haliç kıyısında, yağlı uskumruların cızırdattığı ızgaralardan dağılan dumanlarla mis gibi balık kokularının birbirine karıştığı salaş yerde balık yedi. Fehime de çok sever uskumruyu. Severdi. Yemek mi yiyordu aylardır zavallı! İşimize bakalım artık. Karaköy Postanesi'nden, Haydarpaşa Lisesi'ndeki işine telefon açıp kararlaştırdıkları gibi konuştu Sebati'yle; Perşembe'ye Reşat'la gidecekti. Dönüşte Tornacı Emin'i bekler buldu atölyede. Çıraklardan birine torna tezgâhında bir şey gösterip yardımcı oluyordu. Camlı yazıhaneye çıkıp konuştular yarım saat kadar. Parti'nin çalışmasından, pek ayrıntıya geçmeden şöyle bir söz edildi. Ağızlarından çıkacak sözün bağlayıcı ağırlığıyla ikisi de ölçülüydüler. Sesini duyurabilse halka iyi şeyler söylüyordu parti. Savaşın en ağır koşullarındaydı halk, varamıyorduk ona? Özellikle Suat'la Reşat Fuat'a yönelik eleştirilerini yinelerken, Reşat'ın rakısına bir taşla dokunmadan edemedi Emin Usta; Hanım'la baş başa olunca iyi gidermiş zıkkım! Moskova'yı dinliyor muydu Rahmi? Epeydir dinleyemiyordu; geç vakte dek çalışmışlardı son günlerde. Sovyetler'de verilmeye başlanan askersel nişanların Kızılordu'nun başarısına katkılarından söz etti Emin. Radyoda varmış dün gece; bilmem kaç subay Suvarov Nişanı kazanmış. Listesini vermişler Moskova Radyosu'ndan. Çarlık döneminin ünlü generallerinin adlarından da yararlanıyor artık rejim. Bekir'i tutuklamış polis, onu biliyor muydu Rahmi? Nerden bilecekti? Şaşırdı biraz da. Kasımpaşa'da "saklandığı" evden alıp götürmüşler. Bir oyundan söz eder gibi kaygılıydı anlatırken. Birçokları gibi Emin Usta'nın da kuşkulu baktığı kişilerdendi Bekir. Ortalıkta kışkırtıcı gibi dolaşmasına yeğlemiş görünüyordu tutuklanmasını! Konuşmaya tutkulu Tornacı Emin, Rahmi'nin, kim bilir kaç kez duyduğu şeyleri yeniden dinlemeye bugün pek istekli olmadığını görmüş olmalı

ki, kalktı. İyi ki de kalktı; ona buna, ne ona buna, en yakın arkadaşlara kuşkuyla bakıp dil uzatılması her vakit tatsız gelmişti Rahmi'ye. Tezgâhları gezip çocukların işlerine göz atarken Bekir'e takılıydı kafası. Uğradığı geceden sonra görünmemişti bir daha. Yeni örgütlenmede görev almışsa çalışıyordu belki bir köşede. Ajan olsa, niye alıp götürsünler tek başına? Orası belli mi olur; bin türlü oyun heriflerde. Emin uğrar böyle arada. Kaç kişi kaldık ki, şurda? Muhalefet'e karşı en acımasız keskinlerdendi Hasan Ali Ediz, bıraksan asacak Nâzım'ı, hayın paşa oğlu deyip! Arkadaşları gördü mü köşeden pır şimdi. Çevirmenlik yapıyor Babıâli'de. Polis dediklerimiz, partiden attıklarımızdan namusluca çalışmak için haber bekleyenler var. Böyle akıp gidiyor yaşam. Nereye gidiyor? Daha yeni kımıldıyoruz; otur otur çürüdük köşemizde yıllardır. Herkeste bir ürkeklik. Doktor Mihri'ye gösterdiği yakınlık da bundan; Parti'nin umutsuzluğa düştü düşecek, eski, uyuşuk kadrolarına moral getirdi bu genç arkadaş, dedi bir gün. Yalan mı? Sinmiş gibiydik hepimiz. Son toparlanmada başı çeken de o, Reşat söyledi. Mihri'nin Kartal'daki evinde toplanmışlar. Evin koşulları elvermediği için çok dar tutmuşlar çağrılıları, dedi; bizim gönlümüzü almak için dedi belki de! Pek birlikte olmadık ama, bizimkilere benzemeyen bir yanı var bu Mihri'nin; yıpranmamış. Dede kızar şimdi duysa! İyice yorgundu akşam eve döndüğünde. Köfte yemişti Aksaray'da. Radyoyu kurcalıyordu ki, kapı çalındı. Birden ürktü nedense. Merdivenden seslenip de Sahir Hoca'nın sesini duyunca sevindi. İnip açtı kapıyı. Fehimanım'dan haber var mı, diye uğramıştı Sahir Hoca. Odaya çıkıp karşılıklı oturunca bir an sessiz kaldılar. Fehime'nin, radyo üzerinde duran mektubunu alıp uzattı Rahmi,

— Haber burda, dedi.

Sahir Hoca dikkatle okumaya koyuldu mektubu. Sahir Hoca'ya bakarken ürkek bir suçluluk duygusu doluyordu içine Rahmi'nin. Başını kaldırıp ağır sözler etmeye başlayacaktı bu adam şimdi! Böyle bir kadınla yaşamaya utanmadın mı? Komünistim diye geziyorsun bir de! Ne derdi o zaman? Ne yapalım, biz sizin gibi aydınlardan değiliz ki Nedret Hanımları bulalım! İşçinin kadını, bu! Yalan da değildi. Komünist kadın kaç kişi vardı bu ülkede? Olanları tanımıştı. Onlardan da karı olmazdı! Karının komünisti nasıl olacak? Ne bileyim, yani...

— Evet, deyip mektubu uzattı Sahir Hoca. Hasta bu kadıncağız. Üzüldüğünü gösteren saygılı bir sessizlikten sonra ekledi,

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz şimdi?

— Daha bir şey düşünemiyorum.

Sahir'in "hasta" demesini düşünüyordu oysa. Aklından zoru var anlamınaydı belli ki. Doğru muydu? Aklından değil de, aklının azlığından zoru var belki de Fehimanım'ın. Gözlüklerinin ardındaki zekâ kuyusundan fırlayan delici bakışlarını üstüne dikmiş Sahir Hoca'nın önünde sınava girmiş gibi duyumsadı kendini. Kızacak oldu. Ne yapalım yani karı kaçtıysa? Karı bu, kaçar! İyi etti! Ben de bir işe yararım bari!

— Siz nasılsınız? Nedret Hanım nasıl? Çocuklar...

Belli yanıtları sıraladı Sahir Hoca da. Sağ olsundu, hepsi iyiydiler. Nedret de üzgündü olaya. Bir yardımları olabilirse çekinmesindi Rahmi Usta. Çamaşıra kadın geliyordu onlara. Kirlilerini, büyük oğlan gelip alırdı bir gün öncesi. Yemek işi için de...

Borçlulukla duygulanarak kesti Rahmi. Sağ olsunlardı. Kendi işini kendi görmeye alışıktı o, bereket. Darda kalırsa başvururdu. Bir sıkıntısı yoktu şimdilik. Gene basan sessizlik bu işin bittiğini, daha önemli konulara geçme sırasının geldiğini bildiriyordu. Sözü açmak Rahmi Usta'ya düşmüştü.

— Babıâli'de ne var, ne yok?

— Babıâli'de ne olacak? Bir sürü yalan dolan. Zavallı halkı dolandırıp duruyoruz hep birlikte!

Sertti yüzü Sahir Hoca'nın. Rahmi gülümsedi,

— *Tan* iyi gidiyor, dedi. Güzel şeyler çıkıyor.

Başını salladı Sahir,

— Evet, bir o, dedi.

Niye *Tan*'a geçmediğini soracaktı, daha önce sözünü ettiklerini anımsayıp vazgeçti hemen. Zekeriya Bey'le bir yerde tartışma mı, takışma mı ne olmuş aralarında; sokulmuyordu onlara Sahir Hoca. Onlar da çağırmıyorlar! Aydınlar böyledir; dırıltı çıkaracak bir şey bulurlar hemen. Kafası hep havalardadır bunun da ya, güzel adam bu, iyi adam aslında.

— Umudumuz sizde!

Sahir'in, alay kokusu taşıyan bu sözlerini nasıl karşılaması gerektiğini aranır gibi gülümseyerek bakıyordu Rahmi Usta.

— Biz dünyanın umuduyuz Hocam! Tüm insanlığın.

— Evet, dedi Sahir. Dünyanın umudusunuz da, bu ülkenin ne kadar umudusunuz, bilmiyorum.

Kızacaktı, tuttu. Başladı gene! Kötü mü, sen de ona boşalt içini! Sonra ne olacak?

— Siz niye bu kadar karamsarsınız Hocam? dedi. Asıl bu ülkenin umuduyuz biz. Kim var bizden başka doğruları söyleyen? Varsa bir bildiğin, bize de deyiver, öğrenelim? Sizi tanımasam kuşkular düşecek içime. Hocam, Allah rızası için; zaten sinirlerimiz bozuk!

Sahir ses çıkarmadan bakıp duruyordu. Rahmi sinirli sözlerinin etkisinden sıyrılma çabası içinde bir şey aranır gibi odanın şurasına burasına bakındı bir süre. Gözleri Sahir Hoca'ya rastlayınca gülmeye vurdu,

— Çoktandır kavga etmemiştik, dedi.

Ağırdan soluğunu boşalttı Sahir, iç geçirir gibi,

— Evet, sinirlerimiz bozuk, dedi. Ben kavga etmeyi düşünmüyorum, Rahmi Usta. Doğruyu öğrenmeye çalışıyorum. Doğrulara da dayanamıyoruz biz; asıl sorun bu! İşimize geleni görüyoruz!

Gülerek bakıyordu Rahmi Usta,

— İşimize gelmeyen doğru olur mu bizim? Ne biçim doğruymuş o!

Şöyle bir duralayıp sürdürdü.

— Siz aydınsınız. Sizin gördüğünüzü göremem ben. Aydın dememe de kızıyorsunuz, biliyorum. Bir ayrı yanımız var işte! Ben kafamı karıştırmaktan korkarım. Sizin işiniz de karıştırmak! Öyle değil mi?

Yumuşakça takılır biçimde gülümseyerek sormuştu.

— Kafamızı karıştırmasaydık durgun göl gibi kokuşurduk, dedi Sahir gülümseyerek. Kafaya yerleşip oturmuş düzeni kurcalayıp karıştırmak başka, kafa karışıklığı başka Rahmi Usta! Donup kalmış karışıklıktan kurtulmak için kurcalıyoruz biz!

Rahmi'nin yüzündeki gülümseme dağıldı,

— O kadar incesine benim aklım ermez Hocam, dedi. Asıl kokuşma karışık kafalardan doğar. Yola çıkmışsınız; yolu da bilmiyorsunuz, diyelim, adresi de; nereye gideceksiniz? Yolumuz belli bizim;

adresimiz de. Ben sizin de aynı düşündüğünüzü sanmıyorum. Böyle konuşturup dalga geçiyorsunuz benimle!

Bir süre sessiz baktı Sahir,

— Sen bizimle dalga geçiyorsun Rahmi Usta, dedi. Doğrusun belki de; dalga geçilecek kişileriz biz aslında! Yolumuz belli diyorsun! Ne mutlu sana! Ya peşine takıldığın kişi yanlış yere çekip götürüyorsa seni? Öyle bir derdin yok; aklından bile geçirmiyorsun! Güveniyorsun! Kızma hemen! Biz kimseye takılmıyoruz. Yolu da bilmiyoruz! Ne yapalım; biz de böyleyiz işte!

Sahir'in ara sıra yaptığı gibi, senlibenliye dönüştürdüğü bu yarı şaka, iğneli konuşma, gerilmeye yatkın ortama yumuşaklık getirmişti. Sevinmiş gibi bakıyordu Rahmi. Bir sözden anlayan yok mu bunların içinde, diyordur şimdi bu adam!

— Bırak Hocam, dedi Rahmi Usta. Böyle düşünmediğini bilirim ben; Fehimanım kaçtı diye gönlümü almaya kalkma!

Tutamayıp güldü Sahir Hoca. Sözü alıyordu ki,

— Göründüğüm kadar aptal değilimdir ben, dedi Rahmi. Benim bilgim seninle güreşmeye yetmezse de, ne istediğini anlarım iyi kötü. Kilom değilsin benim; ağır sıkletsin sen! Ne dersin, bizim Doktor'a gidelim mi bir gün? Doktor Şefik Hüsnü'ye. O gelir senin sorup soruşturduklarının üstesinden.

Birden açılıveren bir kapı önünde şaşaladığını saklayamadı Sahir. Kendini tutmaya çalışır gibi kısık bir sesle,

— Sevinirim, dedi. Doğru değil dediğin. Ben tüy sıkletim senin yanında kimi konularda Rahmi Usta!

Rahmi'nin almasına bırakmadan,

— Hepsini tanımak isterdim, diye ekledi. Yalnız Şefik Hüsnü'yü değil, Doktor Hikmet'i, Nâzım'ı. Reşat Fuat'ı sözgelimi. Başka, ne bileyim...

— Başka, bir de Zeki var eskilerden Ankara'da. Zeki Baştımar. Atlayıp gitsen görürsün onu. Ötekiler içerde; kolay kolay çıkamayacaklar gibi. Görmeniz için sizi de içeri, yanlarına tıkmaları gerek; olmasın! Dilenmez öyle bir şey.

— Reşat da içerde mi?

Duralayıp bir süre baktı Rahmi Usta. Sözün gelişi soruluvermişti belli ki.

— Onun nerde olduğu bilinmiyor, dedi. Suriye'ye geçmiş diyorlar.

Konuyu değiştirmek isteğini belli etmeden ekledi hemen,

— Hele bir Doktor'u gör bakalım. Onda bulursun aradığını.

— Ya bulamazsam!

Birine çarpıp sendelemiş gibi duraladı Rahmi Usta. Kızacak gibi baktı. Sahir Hoca'nın bıyık altı gülümsediğini görünce gülümsedi o da,

— Arama o zaman! dedi. Senin derdin ilacı bizim eczanede yok demektir!

Donuklaştı Sahir Hoca,

— Ben de ondan korkuyorum, dedi, kırık dökük bir sesle. Bu derdin ilacı yok, git kendini Sarayburnu'ndan denize at! diyeceksin o zaman.

Bir kahkahayla,

— Tanrı korusun Hocam! diye kesti Rahmi Usta. Nedret Hanım'a, çocuklara acıyın. Bize kızdınız diye...

— Kimseye kızdığım yok Rahmi Usta, dedi Sahir. Benim kuşkularım dostça kuşkular. Tanımak, öğrenmek istiyorum. Marksistim ben. Sen güleceksin belki; Leninistim de! Ayrılmamız şu ki, ben Lenin'i sizin gibi anlamıyorum. TKP'yi bilmiyorum; çalışmadım bu ülkede. Örgütü hiç tanımam. Nerden tanıyacağım; her yanı karanlığa batık bir gizlilik içinde? Bağışla Rahmi Usta; böylesine özenli uygulanan gizliliği, hükümet mi istiyor, yoksa sizin örgüt mü? Onu da anlayamadım!

Güldü Rahmi. Hani bir doğru yanı da yok değildi bu sözün! Komintern'de alınan, TKP'nin, yeni durumu, özeleştirel bir bildiriyle halka duyurması kararını bile doğru dürüst uygulamadık! Çocuklara söyleme! Sahir Hoca'ya söyleme! Tekke sırrı gibi sakla dur içinde! Yığın örgütü olacağız sonra! Hem de yasal! Rahmi'nin ikircikli bakışını yakalamış olmalıydı Sahir, aldı gene,

— Fransa Komünist Partisi'ni anlatayım istersen, dedi. 1920'de Üçüncü Enternasyonel'e girmek için Marcel Cachain'in Sovyetler'e nasıl yollandığını anlatayım sana! Önceki Tours Kongresi'ni anlatayım. *L'Humanite*'nin Sosyalist Parti'den Komünist Partisi'ne kalışını, Fransa'nın vize vermediği Clara Zetkin'in, ilk toplantıya gizli gelişin-

den tut, daha sonraki tüm olayları, Halk Cephesi'nin kuruluşunu, Thorezleri, Duclosları, Martyleri, ne bileyim, sor aklına ne gelirse, anlatayım! İspanya'da, İtalya'da, Almanya'da, İngiltere'deki komünist partilerini, belli başlı kişilerini de bilirim iyi kötü. Türk'üm, Türkiye Komünist Partisi üzerine bildiğim iki satırı geçmez! Hükümet mi kazançlı bu işte, Komünist Partisi mi? Kimin işine yarıyor bu bizlerdeki kara cahillik, ne dersin?

Ne desindi Rahmi Usta? Tam sırasıydı söze girişmenin ya; uyku da öyle bastırmıştı ki!

— Aslında doğrusunuz, dedi. Bizim yasaklarla hükümetin yasakları birbirine karışıyor bazı! Bilmeniz gerekli şeyleri sizden niye saklayalım?

Saate baktı,

— Buyrun, söyleşelim Hocam, dedi. Nedir öğrenmek istediklerini-z? Bildiğim şeylerse...

Başını sallayıp davrandı Sahir Hoca,

— Sağ ol! dedi. Benim kalkmam gerek Rahmi Ustacığım. Daha yarına yetişecek bir sürü iş var evde. Hem böyle olmaz! Yemeğe gelin bir akşam; uzun uzun konuşuruz. Öğrenmek istediğim çok şey var! Sakıncalı bulduklarınızı söylemeyin gene siz. Bir Nâzım muhalefeti diye duyarız. Nedir, ne değildir, kimse doğru dürüst bir şey söylemez! Otuz yılı yüklemişler adama! Nedir; onu da bilmiyoruz! Doktor'la buluşmaktan çok mutlu olacağım.

Duraladı Rahmi. Neleri söylemeli, neleri söylememeliydi bu adama? Daha şimdiden kafasını kurcalıyordu. Sahir kalkmıştı.

— Doktor için de bir sorayım; bildiririm size, dedi Rahmi. Geleceğim bir akşam, konuşuruz.

Sahir Hoca gittikten sonra, iliştiği koltukta düşünüp kaldı bir süre; iyi mi etmişti buluşturma sözü vermekle, hem de Doktor'a bir sormadan? Onu kırmayacağını biliyordu Doktor'un. Ne diyecek? Reşat'a bir açsam mı önce? Parti'de olmuş bitmişleri, genel çizgileri içinde anlatalım bu adama; ne var saklayacak yani! Sahir Hoca'yla da konuşamıyorsak bu ülkede! Leninistim diyor adam. Başka türlü anlıyormuş Lenin'i. Nasıl anlıyormuş bakalım? Perşembe akşamı Reşat'a gittiler gene Sebati ile; yalnızdı Reşat. Suat Hanım yoktu. Sebati de ayrıldı biraz sonra Reşat'la kaldılar. Karısının sağlığını sorun-

ca durumu kısaca anlattı Rahmi. Sessizce dinledi. Pek bir şey demedi. Böyle karı alırsan başına gelecek budur, diyordur içinden! Sahir Hoca'dan açtı. İlgi gösterdi Reşat. O değilse de Suat kolay ilişki kurabilirdi; Babıâli'deydiler. Bir şey demedi Rahmi ya, Suat Derviş'le tanıştırmak, Sahir Hoca'ya verdiği sözü karşılamazdı. Doktor'la tanıştıracağından söz etti. Ses çıkarmadı Reşat. Doktor sakınca görmezse olabilirdi. Dünyada, ülkede olayların gelişimini konuştular bir süre; çok geçe kalmadan kalkıyordu ki, saklanacak bir bavuldan açtı Reşat; Rahmi'nin durumu nasıldı, var mıydı uygun bir yeri? Olmazlanacak değildi ya; bir yoluna bakacağını söyledi. Aklına pat diye Sahir Hocalar gelmişti niyeyse! Kasımpaşa'daki bir evde yıllardır saklı duran bu bavulu, Bekir çıkarmış ordan. Bekir adının yaratacağı tedirginliği bildiğinden, bavulu bulmalarını kendisinin istediğini söyledi Reşat. Parti'nin kimi eski yayınları varmış içinde; ona gerekli olmuş. Aradıklarını da pek bulamamış. Neyi aradığını da söylemedi. Bekir için de bu olayda söylenecek bir şey yokmuş, doğrusu. Oğlanı falakaya yatırmışlar; kan revan; günlerce yürüyememiş Sultanahmet'te, bavulu filan söylememiş. Sürgünden gelmesini İl Komitesi istemiş. Bazı yararlı işler görmüş burda. Ses çıkarmadı Rahmi. Reşat'a biraz para bıraktı; Sebati'yi arayacağını söyleyip ayrıldı. Ertesi akşam, Sahir Hocalara bir uğrayayım diye çıktı evden. Yoklarsa sinemaya gidecekti. Patron Saraç Baba, mis gibi kokan, çekilmiş kahve vermişti bir küçük paket; yanına aldı onu da. Gittiğinde yemekteydiler. Onu da buyur ettiler; yemişti o. Cebinden çıkardığı kahve paketini masanın kıyısına bıraktı. Biraz kahve geçmişti eline. Biliyordu Nedret Hanım'ın sevdiğini. Hem şaşırdı, hem sevindi Nedret. Sorundu kahve bulmak; sağ olsundu. Her zaman oturduğu koltuğa yerleşti gidip Rahmi. Nedret'in getirdiği pekmezli muhallebiyi severek yedi. Evdekiler masadan kalkıncaya dek, yanda, sandalye üstünde bırakılmış bir eski İnsan dergisine göz attı. Elinde kahve tepsisiyle Nedret görününce Sahir de gelip oturmuştu karşıki divana. Evecen bir beklenti içinde olduğu belliydi kahvesini içerken. Nedret Hanım'ın yanında mı konuşacağız? Niye olmasın? Kahvesini sessizce, ağır ağır yudumlarken belli ki, o da bekliyor işte! O geceki konuşmamızın sözü edilmiştir aralarında. Son yudumu aldığı kahve fincanını ortadaki masaya bırakırken, Nedret Hanım'a, "Elinize sağlık!" deyip Sahir'e döndü hemen,

— Mustafa Kemal'in Komünist Partisi kurdurduğunu biliyorsunuz, değil mi Hocam?

— Duydum, dedi Sahir. Hakkı Behiç diye birine kurdurmuş, değil mi?

— Evet, dedi Rahmi. Komintern'i, Sovyetler'i uyutmak için, Kemal Paşa'mızın kurdurduğu "Türkiye Komünist Fırkası" var. Moskova'yı kendinden önce kandıracaklarından korktuğu İttihatçılarla, Enverler, Cemallerle yarışıyor komünistlikte Ata'mız o zaman! Daha önce onlar kurmuşlar böyle bir şey. Söylemek gereksiz; komünistlikle ilgileri yok! Politika düzenciliği. Halkta o günler yükselmeye başlayan Sovyetler'e, Bolşevizme yakınlığı denetime almak bir de. Hakkı Behir, bu Yunus Nadi, Tevfik Rüştü, Mahmut Esat Bozkurt, Kılıç Ali filan... Paşamızın köpekleri. Üç beş ay mı ne sürmüş sanırım. Komintern kovaladı bunları. Giden delegelerin ellerine süpürge verip sokakları süpürtmüşler önce "emek günü"nde, sonra da sepetlemişler, yutmadık deyip! Bakû'de, 1919'da, Enver takımının kurduğu Türkiye Komünist Partisi var; kardeşi Nuri, amcası Halil Paşalar, Dr. Fuat Sabit, Baha Sait filan. İlk kongrede Mustafa Suphi, hepsini temizlemiş bunların. Kongredeki delegeler ayağa kalkmışlar, ülkenin yıkımına neden olan bu adamla mı birlikte olacağız diye! Başlıyorlar Türkiye'de örgütlenmeye; İstanbul, Zonguldak, Trabzon. Bütün ileri güçleri birleştirmek için Türkiye'ye gelince de öldürüldüler, biliyorsunuz.

Bir baktı Rahmi, Nedret gözlerini kımıltısız dikmiş, hiç ummadık bir ilgiyle dinliyordu. Soluklanır gibi bir duralamadan sonra aldı,

— İkinci önemli atılım, birincilerden kalanları da toplayan Halk İştirakiyun Partisi. Salih Hacıoğlu'nun sekreterliğinde. Bu ikincisini de yıktılar.

— Temelin atılışındaki bir yanlışlıktan gelmiş olabilir mi bu?

Daha ilk adımda sözünün, pat diye kesilmesiyle tedirgin duraladı Rahmi. Başladı! Her sözünde ille bir iğne olacak bu adamın!

— Bazı yanlışlar yapılmış olabilir Hocam, dedi. Konuşuruz onları da. Soruları sonraya bırakalım isterseniz.

Ses çıkarmadan başını salladı Sahir, olur anlamına. Nerden, nasıl gireceğini düşünüp toparlanmaya başladı Rahmi yeniden. İşimiz güç bu adamla! Çekinir gibi, ağırdan, 1925'te Doktor Şefik Hüsnü'nün

Akaretler'deki evinde yapılan, TKP'nin Üçüncü Kongresi dedikleri toplantıdan aldı. Bildiği, Bakû Kongresi'yle oluşan TKP'dekiler, Ankara'da Halk İştirakiyun Kongresi'yle toplananlar, İstanbul'da Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası, *Aydınlık*, Almanya'da yayına başlayan *Kurtuluş* Dergisi çevreleri; Mütareke yıllarında, İstanbul'daki, bira işçilerinin, marangozların, daha çok Rum deniz emekçilerinin toplandığı "Beynelmilel İşçiler İttihadı" "Union Internationale de Travailleurs" denen, içlerinde "Kolarov Grubu" adlı kimi komünistlerin de bulunduğu örgütteki devrimci kesim, Ermeni solu Hınçak Partisi yakınları, bu "Üçüncü Kongre"yle TKP içinde birleşmiş oluyorlardı. Kongre Doktor Şefik Hüsnü'yü, işçilerden çok aydınlara yönelik tavrından ötürü eleştirdikten sonra, TKP'nin genel sekreteri olarak Komintern'e yolladı. TKP'nin gerçek kuruluş kongresi bu aslında.

Kızararak gülümsüyordu Sahir Hoca,

— Bağışla beni Ustacığım, dedi. Duramayacağım sormadan. Bu, işçilerden çok aydınlara yönelik suçlaması?

Güldü Rahmi. Bu adam şimdi takılacak buraya, diye, daha söylerken demişti içinden.

— Yeri gelince konuşacağız! dedi. Ben bu kongrede bulunmadım; duyduklarımı anlatıyorum. Biraz eskilerden alırsak, Bakû'de Türkiye Komünist Partisi'nin ilk kongresinden sonra, ülkeye gelmek için yola çıkan On beşler; başlarında Mustafa Suphi, Ethem Nejat, İsmail Hakkı, ötekiler, bir motor içinde öldürüldü Karadeniz'de; biliyorsunuz. Halk İştirakiyun'un Ankara'da yaptığı gizli Kongre var. Baytar Salih'le Bakû'den kalanların topladığı. O da bastırıldı geniş tutuklamalarla. İzin verilmemesine karşın gizlice yapılan kongreden önce, hükümete başvurularak kurulmuş Halk İştirakiyun Partisi de kapatıldı. Yeşilordu denen, bir tür halkçı, Müslüman çete örgütü ile dayanışmada bunlar. Kemalistleri bastırıp yönetimi ele geçirecekler? Eskişehir'de toparlanmaya çalıştılar sonradan, aynı bağrış çağrış içinde; ey ahali, bu Mustafa Kemal tayfası İttihatçıların yeni takımıdır. Eşitlik, kardeşlik içinde yaşamak için –İstanbul'daki Hürriyet–İtilafçılar gibi bunlardan da kurtulmak gerek. Halk bunu nasıl yapacak? Yok! Yaparsa ne kazanacak? O da yok! Coşkulu sözler bol bol! Bütün bu atılımların söylemi, Komintern'in kuruluşunda be-

nimsediği ilkeler doğrultusunda akıllarınca! Ama en ilkel, en bilgisiz biçimde! Dünya devrimi bekleniyor. Antiemperyalist savaş yürüten Anadolu'daki savaş destekleniyor, ama, Türkiye'de kapitalistlerin adına iş yürüten Kemalistlerin yerine Komünistler iktidar olur, işçiköylü diktatörlüğü kurulursa kurtulacaktır Türkiye! Savunulan çizgi bu. Dediğimiz Üçüncü Kongre'den çok önce, 20'lerde *Aydınlık* çevresi oluşuyor. *Orak-Çekiç* çıkıyor. Yarı legal durumda yürüyor işler. Bu arada, Komintern'le *Aydınlık*'ın, özellikle de, İstanbul'daki Şefik Hüsnü'nün arası pek iyi değil başlarda. Mütareke yıllarında İstanbul'daki dağınık örgütler, kesimler, kişiler var komünistlik savında. İşgal ordusuna ajanlık ettiğinden kuşkulanılan İştirakçi Hilmi'nin kurduğu Sosyalist Partisi var. Tramvay grevini kışkırtıp işçileri perişan ettiren. Ne olduğu belli değil böyle çoğunun; ya serseri, ya dolandırıcı, ya ajan! Halk İştirakiyun çevresinde var aynı hastalık; Sovyet Elçisi Aralov, bu çevrenin lümpen, üçkâğıtçı öğelerini, enine boyuna bildiren mektup yazmış derler Komintern'e o zaman. İstanbul'daki durum da bu. Uluslararası İşçiler Birliği (o adıyla Beynelmilel İşçiler İttihadı), Komintern'e bağlı Kızıl Sendikalara (Profinter'e) üye; Komintern'in çizgisinde, sınıfa karşı sınıf savaşı peşindeler. İçlerinde Türk yok derler ya, Vanlı Kâzım var! *Aydınlık* dergisinin Anadolu'daki savaşa ağırlık vermesini, burjuvazinin yanında yer almak diye yorumluyor burdaki sol sendika. Başta Doktor, *Aydınlık*çıları, Amsterdam'daki, İkinci Enternasyonal'in hayınlık çizgisinde gösteriyorlar Komintern'e yolladıkları raporlarla. Rolland diye bir serüvenci Fransız var, başı çekenlerden. Maksimos diye biri var. Volev var, Bulgar. Bir de Kolarov Grubu'ndan Nikos Zakharyadis! İzmitli bir Rum. Yunanistan Komünist Partisi'nin önderi oldu burdan gidince. Duymuşsunuzdur bunu.

Anımsadı Sahir. Duymuştu bu adı. Öylesine ilgiyle dinliyordu ki Rahmi'nin anlattıklarını, kesmemek için başını salladı sadece.

— Ben tanımadım, dedi Rahmi. "Sindirofee!" (yoldaşlar) diye nutuk çekermiş 1 Mayıs'taki "Kâğıthane Yürüyüşü"nde. Doktor anlatırdı. Bu Zakharyadis de mektuplar yazıyor Komintern'e (Amerika yolundan yollarmış mektupları!) yakınıyor Aydınlıkçılardan; "Türk olmadığımız için bizimle işbirliği yapmıyorlar," diyor! Beynelmilel İşçiler İttihadı Anadolu'da yürütülen Kurtuluş Savaşı'na hiçbir ilgi

göstermiyor! Çünkü onlar "Enternasyonalist"tirler; Anadolu'daki kurtuluş savaşı ise ulusalcıdır! Bu ağır yanlışları temel teorik yetersizliklerinden kaynaklanıyor doğal ki! Yunanistan Komünist Partisi, Anadolu'daki savaş cephesindeki Yunan askerlerine, "Yunanistan'a dön! Bu savaş senin savaşın değil!" çağrısı yaptı, bildiğimiz. 1920'deki Komintern'in İkinci Kongresi'ne İstanbul'dan gönderilenlerin konuşmalarını ciddiye bile almıyorlar. 21'de Fransızca bir mektup yazıyor Doktor Şefik Hüsnü bunlara, ona da pek aldıran olmuyor. Sonunda, 1922'nin yazında, Moskova'da yapılan Komintern'in Dördüncü Kongresi'nde, Türk delegesi Sadrettin Celal belki iki yıldır İstanbul komünistlerinin düzenli yeraltı örgütlenmesi, başarılı sendika çalışması yaptıklarını söylüyor; işleri baltalayan Beynelmilel İşçiler İttihadı'ndan da yakınıyor. Komintern, o tarihte anlıyor ki, Türkiye'de İstanbul Grubu'ndan başka ciddi örgütlü çevre yok! O zaman Komintern'in görevli bir adamı var burda, Şarki Rızayev. Onun gönderdiği bilgiler de uyarıcı olmaya başlıyor Komintern için. İstanbul'da, kendini işçi sınıfına adamış, tek gerçek Marksist işçi, Doktor Şefik Hüsnü'dür, diye, yukarıyı bilgilendiriyor bu adam. Beynelmilel İşçiler İttihadı'nda başı çekenler arasında, Fransız Rolland, Bulgar Volev Komintern temsilciliğinden para sızdırmaktan başka derdi olmayan, ne idüğü belirsiz tipler, Şarki Rızayev'in dediği. İstediği parayı vermezse her şeyi açıklamakla bile tehdit etmişler Rızayev'i. Türkiye Komünist devinimine bu adamlardan yarar olmaz diyor raporunda bu Rolland! Aydınlıkçıları bu tür herifler fitlemişler yukarıya; burjuva sağcıları diye! Rızayev'in bu bildirdiklerinin de etkisiyle olmalı, Komintern'in 1922 sonlarında yapılan Dördüncü Kongre'sinden sonra, Aydınlıkçılar, Komintern'in Türkiye Seksiyonu gibi çalışmaya başlar. Politikasını Komintern'in Doğu Bölümü çizecektir artık. Komintern'le anlaşmazlık Şubat 1923'te yapılan İzmir İktisat Kongresi'nden sonra gene patlak vermiş. Doktor'un bu kongredeki konuşması, bu kongre üzerine, *Aydınlık*'taki inceleme yazısı, Türkiye'nin sosyoekonomik yapısından çıkardığı politik çizgi, yeniden germiş ilişkileri. Suçlama aynı! Türkiye'de devrim utkusunu uzun süreli görüyor Şefik Hüsnü. Bu süre içinde, feodallere, büyük burjuvaziye, devrimle kazanılanları yıkmaya kalkışacak tüm sınıf, katmanlara karşı, fukara köylülüğün, orta sınıfların, Anadolu küçük,

orta burjuvazisinin çıkarına adımlar atan Cumhuriyetçilerle Marksist devrimciler dayanışma göstereceklerdir, diyor. Kara kuvvetin karşısına, ulus tek bir gövde gibi dikilecektir, diyor. İşçi-Köylü Diktatörlüğü aşamasına giden yol uzun sürelidir; bu süreçlerden geçecektir, diyor. İzmir İktisat Kongresi'nde, Avrupa'da olduğu gibi, işçilerin sendikalar kurmasının kabul ettirilmesi, iş süresinin haftada 48 saati aşmaması, gece çalışmalarının çift sayılması, tekel kurmuş özel şirketlerin kapatılması, büyük atılımların devletçe yapılması, dış ticaretin devletleştirilmesi, adaletsiz vergiler yerine, kazanca göre artan gelir, servet, miras vergileri getirilmesi işçi için yaşamsal önem taşıyan konulardır diye yazıyor Doktor gene *Aydınlık*'ta. Bu yaklaşım, Komünist Partisi'nin, bir burjuva partisinin sol kanadına dönüştürülmesi diye yorumlanıp eleştiriler başlıyor gene. 1924'te yapılan Beşinci Kongre'de, yeniden nişan tahtası oluyor TKP. Bağımsızlık savaşını desteklerken deneyimsizliklerinden kantarın topuzunu kaydırdılar deniyor yöneticilere. Türkiye burjuvazisi kapitalist yolu seçti; açık seçik görülüyor bu! TKP'nin önemseyerek tuttuğu "etatisme" (devletçilik), kapitalist olmayan gelişme yolu, tehlikeli yanılgıdır. Orta, Yakındoğu'daki tüm Komünist Partileri de, TKP'nin tutumuyla verdiği kötü örnek gösterilerek uyarılıyor bu tehlikeli yanlış konusunda! Bu oportünist sağ sapmadan kendilerini kurtarmaya çağırıyorlar *Aydınlık*çıları. İkinci Enternasyonel çizgisini savunmakla suçlanıyor Doktor gene! O da bir mektupla bunlara verdiği yanıtta, kendini suçlayanların, Komintern'in Doğu Seksiyonu başındakilerin, Türkiye'ye bakışlarını, olgunlaşmamış, gerçekdışı, düş ürünü, ütopist biçiminde tanımlıyor. Genel Sekreter Kolarov Komintern'de o günler; bir mektupla yanıtlıyor sert bir biçimde bu eleştirileri. Koptu kopacak! İki yan da göze alamazdı bunu. Komintern Doğu Seksiyonu ne yapabilirdi ki, Türkiye'de *Aydınlık*çılardan başka tutunacak dal yok. Bakû atılımı kanla bitirilmiş. Halk İştirakiyun hükümetçe basılıp kapatılmış. Üzerine verilen bilgiler de pek umutlandırıcı değil; toprağa kök salamamışlar. 26 Ağustos 1922'de Kurtuluş Savaşı'nın "Büyük Taarruz"u başlayacak. Halk İştirakiyun, on gün önce Ankara bağlarında gizli kongre yapıyor; Enternasyonal marşlarıyla dünya devrimi yolunda; Türkiye'deki burjuva hükümeti yıkıp işçi-köylüyü iktidara getirme peşinde! İçinde bulundukları

Kurtuluş Savaşı konusunda, "destekleme" sözünden öte bir şey yaptıkları yok. Dedikleri, "Ey halk, Sovyet yolunu tutmadan kurtulamazsınız!" Bu işin nasıl olacağını söyledikleri yok; belki doğru dürüst bilen de yok içlerinde! Hükümet bir vuruşta tuz buz etti bunları. Diretecek güçte değiller. Beynelmilel İşçiler İttihadı desen, içinde Türklerin yer almadığı sekter bir sendikal örgüt. O zaman, Brike, Golman filan diye birileri var Komintern Türkiye seksiyonuna bakan; anlıyorlar ki, iş çıkmaza saplandı. Bir kalıyor, dediğim gibi, *Aydınlık* çevresi, Doktor Şefik Hüsnü. Elde kalanların tümünü toparlamak için Üçüncü Kongre'yi düzenlemekle bunlar görevlendiriliyor sonunda.

— Sıkıldınız mı? Keselim mi burda? Başka bir gün.

İrkilir gibi doğruldu Sahir,

— Ne sıkılması Rahmi Usta, dedi. Kesmek olur mu? Sen yoruldunsa...

— Yok canım, ne yorulması?

— Yalnız, şeyi diyecektim, dedi Sahir; bunları okuyabileceğimiz bir kitap, dergi filan?

Duraladı Rahmi,

— Sanmıyorum, dedi. Duyduklarımız, yaşadıklarımız bunlar bizim.

— Yazsanız bunları!

Nedret'ti. Dönüp baktı Rahmi,

— Ben mi? dedi şaşırmış gibi. O iş bana düşmez Nedret Hanım. Bir yerlerde yazılı bir şeyler vardır. Günü gelince yapılır. Siz dinleyin sıkılmadınızsa! Aklıma geldiği gibi anlatıyorum işte!

— Sabaha kadar dinlerim ben!

Gülüştüler Nedret'in sözüne. Saatine baktı Rahmi,

— Sabaha kadar sürmez; korkmayın! dedi. Daha on; bir iki saatte toparlarız. Uykusuz bırakmam sizi!

Hemen girdi,

— Akaretler'de Doktor Şefik Hüsnü'nün evinde yapılan Üçüncü Kongre'de, öteki tüm kesimlerden gelenler var; ancak kimse kendi doğrusunu bırakmış değil. Sözgelimi, Halk İştirakiyun'un Ankara Kongresi'ni düzenleyen Hacıoğlu Salih, o toplantıya katılan Ahmet Cevat –"Emre" oldu sonra–, Komintern çizgisinde, dünya devrimi

peşinde! Sınıf sınıfa karşı diyorlar en keskin biçimde! Şefik Hüsnü'nün, Doğu Seksiyonu için yazdığı eleştiriye destek vermemişler. O yüzden ortak bir program da çıkaramıyorlar Kongre'de. Akaretler Kongresi'nden birkaç hafta sonra, Şeyh Sait Kalkışması patlar 25 Şubat'ında. Mart'ta "Takrir-i Sükûn" yasasını çıkarır, yeni başbakan İsmet Paşa. *Aydınlık*, *Orak-Çekiç* kapatılır. 1 Mayıs bildirileri yüzünden 38 kişi tutuklanır. Doktor Şefik Hüsnü, Nâzım, Hasan Ali yurtdışına çıkarlar. Gelen fırtınanın şakası yok. İdam sehpaları kurulmuştur. İstiklal Mahkemeleri çalıştırılır. On, on beşer yıl cezaya çarptırılır tutuklanan komünistler Ankara'da. Bu Kürt Sait Kalkışması'nın devletçe, özgürlüklere tam satır atmak için kışkırtıldığı kuşkusu vardır. Çoğu Kürt ayaklanmalarını kullandılar böyle. Kürt sorunu yüzünden hep vurdular bize!

— Ne yaptınız da vurdular?

Gözlerini Sahir'e dikti Rahmi,

— Aslına bakarsan bir şey de yapmadık, dedi. Daha doğrusu yapamadık. Ama, Kürt, Laz tüm halkların kendi yazgılarını kendileri belirleme Leninist ilkesini savunduk. Bu halklar isterlerse ayrılıp kendi devletlerini kurabilirler, dedik. İşçi sınıfı iktidara gelirse bu hakkı onlara, biz komünistler vereceğiz, dedik. Yetmez mi? Kemalistlerin, İttihatçılardan bu yana gelen, Hıristiyanları Müslümanlaştırma, öteki halkları Türkleştirme baskılarına karşı çıktık. Ulusalcı Kemalistlere batan en sivri yanımız da buydu belki! Komintern'ce 30'da onaylanan programda var bu; yeri geldikçe de yinelenmiştir. Doktor Hikmet'in bir de kocaman çalışması vardır Kürt Sorunu üzerine; bir yerlerde saklı olmalı. Kürt Sait Kalkışması'nda hükümeti tuttuk. Çünkü şeriat, tarikat istekli, Padişah yanlısıydı. Biz hep halkını tuttuk, ama Kürtlerin başındakileri, politikacılarını tutmadık. Tutulacak bir yanları yoktu ki; nesini tutacaksın heriflerin? Şıhtı, ağaydı, beydi hepsi çıkar peşinde. Mustafa Kemal, ya astı, ya korkutup satın aldı bunları. Mustafa Kemal'e savaş açmış bölüğünün aklı düşüncesi de öteki yabancı devletlerde; başta İngiltere. Hoybun diye bir şey kurdular; İngiliz ajanı Ermeni faşistleriyle, Taşnaksutyun'la işbirliği yaptılar; Türkiye'ye karşı! Sovyetler, Komintern tutar mı bunları? Öyle demişti Şefik Hüsnü; bu halk kandırılıyor. Acı biçimde yanılıyor bu halk. Başlarına doğru dürüst birileri geçse bulacaklar

yollarını. Yazık ki, o görevi biz de yerine getiremedik, dedi Doktor. Yazıları var bu konuda, İnkılap Yolu dergilerinde. Nasıl getirecektik görevi yerine? TKP, en güçlü gününde bile sekiz on ilin ötesine gidemedi. Kürdistan'a nerden girecek? Ordu bekliyor; kimi sokuyorlar ki Kürdistan'a? Askeri mahkeme, sabah karar veriyor; öğlende asıyorlar! Yargıtay'ı margıtayı yok; tam sömürge yönetimi. Sorun doğru konuldu ama; tek adım atılamadı bu doğrultuda! Bir ülkenin halkı, önce kendisi bulacak, seçecek doğru yolu; dışardan olmuyor. Başka türlü ne deseniz, ne yapsanız boş!

— Kürtler başka bir ülke mi?

— Kürdistan diye bir ülke yok mu Hocam? Bin yıldır var. Bulsam da, Doktor Hikmet'in kitabını versem size. Kürdistan bugün Türkiye'nin sömürgesi gibi yağmalanıyor. Hiçbir hakları yok adamların. Kürt mürt tanımam diyor Kemalistler. Bu ülkede oturan herkes Türk'müş! Elazığ Cezaevi'nde, Kürt Beylerinin adamlarına dövdürttüler Doktor Hikmet'i, biliyorsunuz!

— Bilmiyoruz, nerden bileceğiz, dedi Sahir.

— Yaa, kaburgasını kırdılar! Devlete satılmış bir sürü hayın kaynıyor Kürdistan. Kürt sorunu üzerine kitap yazan tek kişiye Kürtleri saldırttılar! Rastlantı mı bu?

Bir sessizlik oldu.

— Doktor Hikmet'in bu çalışmasını hükümet biliyor muydu?

Sahir'e dalgın baktı Rahmi; yarı alaya dökerek,

— Ben nerden bilirim, hükümet neyi bilir, neyi bilmez, Hocam, dedi. O kitabı biliyor muydu bilmem, ama, Komünistlerin Kürtlere ne haklar istediğini iyi biliyordu! Gizli çalışmaya geçti Parti. Fenersiz yakalandığı için bocalayıp duruyor. O yılın ağustosunda Komintern TKP'ye, Bolşevik kitle partisi olması için önemli öğütler içeren bir yazı gönderir, çok gizli. İşçileri, bekleme süresi koymadan alın aranıza, yasal, gizli yayınlar yapın falan filan diyor; en başta da, yasal koşullara uyacağız diye, Parti'nin temel ve taktik sloganlarında hiçbir değişiklik yapmayın, diyor. Hem de "Takrir-i Sükûn"dan sonra diyor bunu! Komintern'in izniyle, Viyana'da bir konferans toplamaya karar verildi. Komintern partiler üstü parti, biliyorsunuz. Bir ulusal seksiyonun kongre yapması bile onun iznine bağlıdır. Dünya proleter devriminin karargâhı. Proletaryanın uluslararası çıkarları konusun-

da karar verir. Hiçbir ülkenin, meslek örgütünün, sendikanın, ulusal, sınıfsal, mesleksel çıkarlarına bakmadan, dünya devrimi doğrultusunda değerlendirir tüm olguları. Tüzüğünün temel maddesi bu. 26'da Viyana Konferansı'nda, program taslağı üstünde çalışıldı. Türkiye'de, o doğrultuda gizli kavga yürütülecek. Seçilenler adam çıkmadı! Vedat Nedim, Parti'nin genel sekreteri. Türkiye'de hemen de hiçbir iş yapılmıyor. Bu programı uygularsak cezaevlerini komünistler doldurur diyor Merkez Komitesi. Komintern'in kararları bizi bağlamaz, öğüttür, öneridir; neyi, nasıl uygulayacağımızı biz biliriz diyorlar! Şefik Hüsnü'nün aydınlara bel bağlayan tutumu –Vedat Nedim onun adamı sayılıyordu–, yeniden eleştiri konusu oldu. Doktor, işleri yerinde görüp denetlemek için, Komintern'ce görevlendirilerek Türkiye'ye gönderildi 927'de. Daha ilk toplantıda gördü ki, Parti'nin asıl sekreteri Vedat Nedim değil, Şevket Süreyya! Her şey onun teori çizgisinde! O da Kemalistlerin kuyruğuna takılmayı tek devrimci yol biliyor! Parti'nin, "noktalama" dediği yöntemle her bölgede "noktaları" (bir tür gözlem istasyonları!) bulunması gerekliymiş; o kadar! Kemalistlerin yapmaya koyuldukları reformları (inkılapları!) desteklemekmiş görev. Reformlar; şapkaydı, alfabe değişikliğiydi, Medeni Kanun'la kazanılan kadın haklarıydı, tekkelerin, zaviyelerin kapatılmasıydı; hepsi iyiydi hoştu, biz de destek veriyorduk ama, emekçi halk, iliklerine kadar sömürülüyor, en ağır yoksulluk çarkında inliyordu. Yer yer çatışmalar patlak veriyordu İstanbul'da bile bu yüzden; TKP seyirci! Liman tekeli oluşturulurken, mavnacılarla hamallar kanlı bir kavgaya giriştiler İstanbul'da. Uzaktan seyirci TKP. Hamalların emekçi olduğunu düşünemediği için, böyle bir kavga hiç ilgilendirmemiş onları. Tütün işçileri grevi patlak veriyor. TKP yönetimi gazetelerden alıyor haberi. Bir gün sonra ikiye katlanıp iki bine çıkıyor grevci işçi sayısı. Olaya hiçbir biçimde yaklaşmıyor TKP. Sekreterin savunması, en küçük bir ilgi göstersek bir sürü adamımızı içeri tıkar polis, oluyor! Gözlemci bunlar. Eski bir deyim kullanılırdı o günler; müterakkıp! Komünist Partisi'nin görevine son vermekti bu! Asıl önemlisi de, TKP, Komintern'in Dördüncü Kongresi'nden bu yana, dünya devrimi için kavga yürüten Komintern'in, bir seksiyonu idi; o doğrultudaydı yükümlülüğü. Kemalistlerin ancak bu çizgiye yarar sağlayacak eylemlerine destek ve-

rebilirlerdi, salt kimi ulusal sorunları çözmelerine değil! Likidatör –menşevik– kuyrukçu Merkez Komitesi dediğimiz dönem bu, Parti'de. Komintern'in verdiği yetkiyle bunları hemen görevden alıp geçici bir Merkez Komitesi oluşturuyor Doktor. İkinci buluşmalarına polisi gönderiyor Vedat Nedim, Tünel yolundaki muhallebiciye. Doktor yakalanıyor. Vedat Nedim, tam bir itirafçı olarak Parti'nin nesi var, nesi yok polise bildiriyor. Parti'de varolan muhalefet de yeniden depreşmeye başlıyor. Ardından İzmir tutuklaması geldi '29'da. İstanbul'a atladı. Doktor Hikmet, Laz İsmail, Hüsam, Nesimaçi. Hepsi işkenceden geçirildi. Mustafa Kemal, Eskişehir'deki Yargıtay üyelerine (o günler Eskişehir'deydi Yargıtay) bir hazır ol çekti! "Bu sebükmağzları (akılsızları demekmiş, ben de o gün öğrendim!), yorukturuncaya kadar koşturacağız!" diye nutuk attı. Cezaları şıp diye onayladı Yargıtay! Dörder yıl filan verdiler. Parti'de "muhalefet" de iyice kaynamaya başladı. Geçici Merkez Komitesi'ne kendilerinden kişilerin alınması için adlar önerdiler, Komintern onaylamadı; Şefik Hüsnü'nün izni, düşüncesi alınmadan hiçbir işlem yapılamaz, dedi. Şefik Hüsnü cezaevinden çıkınca da parti konferansı yapılmasını istedi Komintern. Geçici Merkez Komitesi, yedi kişi, şunlar bildiğim; Şefik Hüsnü, Hasan Ali, Hüsamettin, Doktor Hikmet, Laz İsmail, Baytar Cevdet, Sarı Mustafa. "Nâzım muhalefeti" dedikleri olayın bitek toprağı bu Hocam! Eski bir çatışma var aralarında yöneticilerle Nâzım'ın. Nâzım, o günler edebiyat alanında parlamış yıldız Türkiye'de; komünizmin de simgesi olmuş. Özellikle aydınlar, öğretmen, avukat, doktor, mühendis gençler arasında, kimi bürokrat katlarda bile, geniş hayran yığını var! Asıl önemlisi de komünizme yakınlık duyan işçiler, emekçiler arasında taparcasına seviliyor. Ayakkabıcısı, marangozu, demircisi akşam oldu mu, usta topluyor tezgâhın başına çırağı, kalfayı; bir şişe de rakı açıp başlıyorlar Nâzım'dan şiirler okumaya! Ben de kendimden geçiyorum o günler Nâzım şiirlerini okurken; Bahri Hazer, Salkımsöğüt, Piyer Loti, Berkley, Emperyalizm. Nasıl geçmeyelim; edebiyatta ilk kez bizim kesimiz bu şiirlerle çıkıyor ortaya, adam yerine konuyor işçi! Tarihsel maddeciliği, devrimi anlatıyor bizlere! Çoğu bugün de belleğimdedir. "Şarktan geliyorum – Şarkın dertlerini haykıraraktan geliyorum," diyen bir şiiri vardır. Komintern'in 25 Plenium'da, Lenin'in

önceki tezlerine dayanarak devrimci atılımın Doğu'ya kaydığını bildiren kararlarını anımsatıyor! Hep bir şey öğretiyor bize yani! KUTV'da, Doğu İşçileri Komünist Üniversitesi'nde çevirmenlik yaptı Moskova'da Nâzım. Doktor'la, özellikle de Baytar Cevdet'le ilk çatışmaları da orda başlamış. Başıboş ozan tavrı, parti disiplinine ters görülüyor. Bir de, o günlerin aydınlarını çok etkilemiş olan Troçki'yi seviyor; O da süzme aydın çünkü. Ama Troçkist değilim, diyor Nâzım.

Sahir Hoca gülümsedi burda. Anlamıştı Rahmi; o da gülümsedi. Sürdürdü kesmeden,

— Değilim diyorsa, ille de Troçkistsin diyecek değiliz ya! TKP'de çatışma var; ülkede, dediğim gibi, işçisi, esnafı, aydını Nâzım diyor. Ülkenin küçük burjuva yapısı elverişli. Geleneği var geçmişte. Daha ilkokulda öğrettiler bize; Namık Kemaller, Tevfik Fikretler filan, özgürlük için, siyasal kavganın öncülüğünü yapmışlar. Muhalefet'te bir sürü kişi var ama Nâzım'ın yaygın ünü, bayrak yaptı onu. Hepsi muhalefetteydiler; Zeki Baştımar'ı, Laz İsmail'i, Dede'si, Hüsam'ı, Sarı Mustafa'sı, Şamilov, Mussolini Ahmet ne bileyim, sizin duymadığınız, bilmediğiniz bir sürü ad; saymaya gerek yok. Şaka maka değil; il, ilçe komiteleri, bölge komiteleri, işyerlerindeki hücreler hepsi Nâzım diyor! O yüzden, bir adı da "İşçi Muhalefeti"dir bu olayın! Edirneli Ramiz vardı, Ramiz Demirkuşak; Moskova'da anlattıydı bana. İstanbul Cezaevi'nde, Hasan Ali bunlara, Nâzım'ın hayın olduğunu söyleyince donup kalmış herkes. Tüm işçiler karşı çıkmış. Nâzım'ı iyi tanıyan Kırklarelili Tevfik Usta var; böyle bir kararın yanlışlığını, çirkinliğini anlatmış. Hasan Ali bir köşeye çekmiş Usta'yı, uzun uzun konuşmuşlar. Paşa torunu olduğunu Nâzım'ın, burjuva aileden geldiğini filan söylemiş. Kandıramayacağını anlayınca, MOPR yardımını keseriz demiş Usta'ya! Cezaevlerinde yatan devrimcilere uluslararası dayanışmayla parasal destek yardımı yapan örgüt MOPR. O da ağzına geleni saymış Hasan Ali'ye. Aslında Hitler iktidara geldi o günler Almanya'da; bu yardım kurumu da, yardımlar da sallantıya düştü. Tüm uluslararası devrimci eylemlerin odağıydı o günler Berlin. Nâzım gelmiş cezaevine sonra bir gün, Süreyya Paşa'ya hakaretten. Cezaevinde başlayan açlığı görünce, günde bir öğün yiyebiliyorlarmış artık çünkü, daha önce reddettiği, filmcilere senaryo

yazma önerisine, peki deyip içerde *Aldatırsa Beni Karım* gibi komedi filmi senaryoları yazmaya başlamış. Ramiz'le Sırrı diye biri sekreterlik yapmışlar Nâzım'a, bu çalışmasında. O, sigara üstüne sigara, ayakta dolaşarak söyler, çalakalem yetişmeye çalışırmış onlar da.

— Peki, ne istiyor bunlar? Muhalefet yani...

Duralayıp kaşlarını çatar gibi yaptı Rahmi,

— Nedret Ablamız bir çay koyarsa onu da anlatırım! dedi.

Gülerek kalktı Nedret,

— Kaçırmayayım diye kalkamıyordum bir türlü, dedi. Çocuklara da bakayım bir. Ben yokken anlatmayın, ne olur?

Güldü Rahmi,

— Ona sıra gelir mi? dedi. Hazır, siz gitmişsiniz; iki delikanlının gizli gizli konuşacağı o kadar şey var ki!

Gülüşüyorlardı.

— Çok ilginç, dedi Sahir. Ama, dedim ya, bir dinlemekle ne olur? Yazılı bir şeyler olmalı ki okuyup düşünelim üzerinde; gerekirse tartışalım. Soracak da o kadar çok şey var ki...

— Bakayım, ama bir şey bulacağımı sanmıyorum pek, dedi Rahmi. Önemli olan olayların doğrultusunu bilmek. Yaşamımız boyu, içinde bulunduk; biz de bilmeyiz çoğu ayrıntıları. Bizim de soracak çok şeyimiz var, ona bakarsanız! Gizlilik bu Hocam!

Kalkıp içeri giden Sahir'le Nedret'in birlikte hazırlayıp getirdikleri, mis gibi kokan çayı bir iki yudumladıktan sonra,

— Muhalefet'in ne istediğinden önce, ben size Komintern'in, 24'teki, demin dediğim Beşinci Kongre'sinin ardından, TKP'den istediği beş şeyin bir daha altını çizeyim, diye aldı Rahmi. Sahir ilgiyle dinliyordu ya, asıl Nedret'in gösterdiği olağanüstü ilgi şaşırtıcı olmuştu Rahmi için; bu nasıl dikkatti böyle? TKP'den istenenleri sıraladı özetle Rahmi. Tehlikeli sağ sapmaya son verecek TKP. Örgüt sıralarına işçileri çekmeli; son grevlerde kendini göstermişleri özellikle. Sendikaları kazanmaya bakmalı. Sendikaların yasalaşması, toplantı, grev hakkı için kampanya açmalı. Köylüler arasında çalışmayı hızlandırıp derebeyliğin tümüyle kalkması için kavga yürütmeli. Ulusal devrimi derinleştirmek görevini, ulusal burjuvaziye dayatmalı. Onu bu yolda desteklemeli, yarın önlemlerini, uyuşmalarını açığa çıkarmalı, bu eğilimleriyle acımasız savaşmalı. Aslında,

Türkiye'nin ötesinde bütün Doğu ülkelerinin ortalama doğruları olarak saptanmış şeyler bunlar. Komünist Partilerinin yığın partisi olmalarının, "Bolşevikleşme"lerinin yolu gösteriliyor! Bütün dünya devrimcileri, Çarlığı yıkıp işçi-köylü iktidarını kuran Bolşeviklere hayran; yollarını, yöntemlerini öğrenmeye çalışıyorlar bunların. İşçilerin bu yolda, köy emekçileriyle birlikte yürütecekleri savaş, Komünist Partisi önderliğinde, burjuva diktatörlüğünü yıkmaya, kendi yönetimlerinde işçi-köylü diktatörlüğü ile Sovyet iktidarını kurmaya yönelik olacak. "Fakir halka açlık, kölelik getiren varsıllar hükümeti kahrolsun! Yaşasın halka ekmek, özgürlük verecek olan Sovyet Türk Cumhuriyeti! Yaşasın dünya devrimi! Yaşasın Komintern!" dediğimiz bu! Komintern'in kuruluş günlerinde Mustafa Suphiler, Halk İştirakiyun ne demiş idiyse, Komintern'in Doğu Bölümü'nce yolu çizilen TKP'de, o gün dediğimiz de o. Şefik Hüsnü, Türkiye'nin özgün koşulları üstüne savlarını bir yana bırakıp Komintern'in çizdiği doğrultuda yürütmeye bakıyor işleri. Muhalefet de başka bir şey demiyor. Yalnız, bu yolu, TKP'yi elinde tutan o günkü kişilerin, Şefik Hüsnü, Baytar Cevdet, Hasan Ali üçlüsünün yürütemediği, yürütemeyeceği savındalar. Gerçek güç biziz, örgüt bizden diyorlar; bu işin doğrusunu biz yaparız! İşin özü bu, benim bildiğim! Öyküsüne gelince... Yeni bir parti konferansı için Komintern'ce görevlendirilen Geçici Merkez Komitesi, hele İzmir tutuklamasından sonra, gerçekleştiremiyor o işi. Geçici Merkez Komitesi'nden kimi cezaevinde, kimi dışarda. Muhalefet, tam günüdür diyor, Pendik Pavli Adası'nda, 29 sonlarında bir toplantı yapıp gerçek Parti olarak kendini ortaya koyuyor. Bu kararını Komintern'e de bildirmekle görevlendirdiği Tufan'ı, telgrafçı Fuat'ı da, Moskova'ya gönderiyor. Uzatmayalım. Yöntem bakımından tersti bir kez; disiplini çiğneyen böyle bir davranışı sindiremezdi Komintern. Kendine karşı bir kalkışma diye alacaktı bu atılımı; öyle de oldu! Cezaevinden çıkıp Moskova'ya giden Doktor da orda. Tufan'ı dinlediler. Büyük büyük savlarına da güvenli bakılmadı; tersleyip çevirdiler bunları. Git yoldaşlarına bildir, biz sizleri komünist saymıyoruz deyip postaladılar bu Tufan'ı Türkiye'ye. TKP Merkez Komitesi yöneticilerine, başta Şefik Hüsnü, güvenini yeniledi Komintern. Bütün Türkiye komünistlerine de uyarıda bulundular; kanmayın bunlara; hemen Parti'nizle bağ kurup çalışma

yoluna girin, diye. Bu iş bitti aslında. Muhalefettekiler, belli başlıları Zeki Baştımar, Hüsamettin, Laz İsmail gibileri, Komintern'in gösterdiği çizgiye geldiler birer ikişer. Son bir toplantı daha yapmış muhalefet, birkaç ay sonra; 30'un yazı gibi, yirmi sekiz kişi kadar filan. Çoğunluğu işçi. Uzunca bir mektup yazmışlar Komintern'e. Diyorlar ki, bir iş yaptıkları yok bu Merkez Komitesi dediğinizin! Biz işte, şunları şunları yaptık!

— Neyi yapmışlar?

Duralayıp Sahir Hoca'ya dikti gözlerini Rahmi. Tam yerinde tırnağını basar bu adam! Neyi, ne kadar söylemesi gerektiğinin ölçüsünü tam bulamamıştı daha. İyi biliyordu muhalefetin savlarını. Muhalefete katılmamıştı ama onları doğru bulduğu olmuştu. Çevresindeki kişilerdi. Hepsi Nâzım'a bağlıydı yürekten. Sen bağlı değil miydin? Nâzım'ı severim de, Doktor'u çiğneyemem! Şimdi ne demeli? Ne var saklayacak? Övmeye de kalkma kimseyi, yermeye de!

— İncesine gidersek sabahı ederiz Hocam, dedi. Olmuş bitmiş şeyler; ne yararı var bilmem bugün ortaya dökmekte? Saklıyorum diyeceksiniz şimdi! Anlatalım!

Yüzü gülmüştü Sahir Hoca'nın. Nedret boş bardakları toplamaya davrandı,

— İzin verirseniz, çayları tazeleyeyim, dedi.

Nedret'le Sahir birlikte çıktılar gene. Düşünceli kaldı Rahmi. Ölçüyü kaçırıyor muydu? Ölçüsü neydi bunun? Çaylar gelip de herkes yerine oturunca,

— Bakın, diye aldı, bir söyleşi yapıyoruz burda. Ben de aklıma gelenleri söylüyorum. Yanlış anımsamış da olabilirim! Diyeceğim, dinleyip geçin bunları, üstünde durmayın! Unutmayın ki, benim bilmediğim de çok yanları olabilir! Olabilir ne demek, vardır!

Nedret kızarır gibi girdi yavaşça,

— Benim için bir kaygınız yoktur, umuyorum ki, dedi. Tatlı bir öykü dinliyorum. Kimseyle konuşmam ben böyle şeyleri.

Sahir kesti hemen,

— Onun kaygısı benden Nedretçiğim, dedi. Yarın bizim gazetede tefrikaya başlayayım da görsün! "KOMÜNİSTLERİN İÇYÜZÜ – NÂZIM MUHALEFETİ" diye manşetten!

Gülüştüler.

— Söylediklerinizin bir sözcüğü bile bu odanın dışına çıkmaz, Rahmi Usta, dedi Sahir. Bize güven gösteriyorsunuz, sağ olun! Kafamda bir pencere aralanır gibi oldu benim; biraz daha açsanız daha aydınlık olacak!

— Üşütmeyin de!

Rahmi'nin sinsi bir takılmayla söylediğine gülüştüler gene.

— 30 Mart'ında –ben Moskova'daydım, iyi anımsıyorum– toplandı Komintern Yönetim Kurulu. On beş kişi. Kuusinen, Magyar, Safarov, Avikdor... Ferdi de orda.

Duraladı. Doktor'un Komintern'deki "kod" adı "Ferdi" kaçmıştı ağzından. Kimsenin kod adını söylemiyordu oysa. Olmuştu bir kez!

— Ferdi, bizim Doktor'un Komintern'deki kod adıdır, dedi. Neyse, önce görevlileri, Magyar, Frenken, Ferdi, yani bizim Doktor, Vasiliyev'i dinlemişler. Kararı vermişler bir gün önce; Tufan'ı ondan sonra çağırıp konuşturmuşlar! Önceden aldıkları kararı bildirmişler. Yıllardır birlikte çalıştıkları Doktor varken, bu işin bir sürü sorumlusu, yükümlüsü, içlerindeyken, karanlıktan çıkıp gelmiş birinin savlarını, önerilerini öpüp başına koyacak değildi Komintern. Gene yumuşak davrandılar. Troçkistlerle, provokatörlerle bağınızı kesin! Grubu dağıtıp Parti'ye bağlanın, dediler. Yoksa atılırsınız Parti'den! Ankara Parti matbaasını Merkez'e teslim edin, dendi. Parti üst yönetimini güçlendirmek, çalışmaları iyileştirmek sorunu gündeme alındı. Muhalefet, ikinci toplantıdan sonra yazdıkları uzun mektupta ne diyor? Şunları diyor Komintern'e: Güveninizi bildirdiğiniz üst yöneticiler üç kişidir aslında; Doktor Şefik Hüsnü, Baytar Cevdet, Hasan Ali. Bunların da, Parti örgütüyle bağ kuracak güçleri bile yoktur. Yalanlarla uyutuyorlar sizi. Mektupta, Tufan'ın, Komintern'ce verilen, durumu bildirmek için Geçici Merkez Komitesi'ne başvurma görevini yerine getirmekte nasıl zorlandığı, ne engellerle karşılaştığı anlatılıyor önce. Merkez Komitesi adına kimsenin ilişki kurmadıklarını, ipe sapa gelmez birilerini gönderdiklerini anlatıyor; sarhoşmuş gelenler! Uzun bekleyişten sonra Emin Sekun aracılığıyla Reşat çıkmış karşılarına. Mektup vermiş, bunu iletmesini istemiş örgütlere. Merkez Komitesi ulaştırsın örgüte, diye karşı çıkacak olmuş Tufan; sonunda almış mektubu. Muhalefet'i "Troçkizm", "Kemalizm" yandaşlığıyla suçlayan yazıymış bu. Büyük tepki göstermiş örgüt

buna. "Biz, yerel örgütlerdeki parti üyeleri, ideolojide, taktikte Komintern'in bilinçli savaşçılarıyız. Troçkizm'in, küçük burjuva çizgisinin ateşli düşmanlarıyız," diye karşı çıkıyorlar Komintern'e yazdıkları mektupta. "Biz Komintern erleriyiz. Onun direktiflerini yaşama geçirmeye hazırız," diyorlar. Bir toplantı daha yapıyorlar, dediğim gibi haziran ortasında, o yaz. Yardım çağrısı yapıyorlar Komintern'e; durumu inceleyip gerçeği görmesi için başka partilerde çalışmış birini yollayın bize, diyorlar. TKP ile, işçilerle daha yakından ilgilenin diyorlar. Çalışmayı geliştirecek, yerel örgütleri yönetecek, işçilerden oluşmuş bir Merkez kurulsun, diyorlar. Komintern'den yanıt gelene dek, başkanlık kurulu oluşturuyorlar; bu "prezidium" döndürecek işleri, teknik olarak. Bunun Komintern'ce onaylanmadıkça "Merkez Komitesi" olamayacağını biliyoruz diyorlar. Tutuklamaları anlatıyorlar uzun uzun. Ajan suçlamasına tepki olmalı. Çeşitli tutuklamalardan örnekler veriyorlar Merkez'i suçlayarak; aklımda değil şimdi. Merkez, bildiri dağıtıyoruz, diyor size; oysa sokaklara atıyorlar, işçi bölgelerine değil. Ya da serserilere parayla dağıttırıyorlar! Ticaret bürolarına, burjuva gazetelerine gönderiyorlar. Merkez Komitesi Parti örgütünden kopunca, işçilerle de bağları kalmadı. Asker okulları, gece okulları sempatizanlarına yaklaştılar bu da tutuklamaları kolaylaştırdı, diyorlar. Çalışmalar iyi sonuç vermiyorsa tek sorumlusu, örgütleri yönetimsiz bırakan Merkez Komitesi'dir, diyorlar. Bu Merkez Komitesi'nin dağıttıkları çağrılarda amaçları, Parti'nin, Komintern'in ilkelerini yığınlara ulaştırmak değil, kendi başlarına inandırıp Komintern'i aldatmaktır, diyorlar. Yaptıklarını da sıralıyor sonunda Muhalefet. Parti örgütlerinin o günkü durumunu ayrıntılarıyla anlatıyorlar. İl, Bölge Komiteleri'nin içyapıları işçilerle güçlenmiş. Ankara, Adana İl Komiteleri tümüyle işçilerden oluşmuş. İstanbul da öyle. İstanbul, Ankara, Bursa, Samsun, Adana... Sekiz ilde il-ilçe bölge komiteleri, üye, hücre sayısını artırmış. Beşiktaş, Ortaköy tütün depolarındaki, geçici mevsim işçileri arasında çalışmalarını tümüyle durdurmuşlar; tutuklamalara kaynaklık etmiş buralar çünkü. On bin basılması tasarlanan gizli bir yayın organı için, teknik komite oluşturulmuş. Tüm Parti örgütlerine dağıtılacak. Çağrılar, bildiriler, broşürler bu merkez yayın organı çevresinde yoğunlaşarak Parti'de yeni bir dönem başlatacak. Ekim

Devrimi'nin yıldönümünde Ankara İl Komitesi'nin çağrısı, tüm işyerlerine başarıyla dağıtılmış. "Amele Teali Cemiyeti"ni yeniden kurmalarına izin vermemiş yönetim. Türkiye İşçi Sendikaları'nı kurmanın çalışması içindeymişler. İstanbul İl Komitesi Sendika Bürosu bir taslak hazırlamış. Ankara Gizli Sanayi İşçileri ile İstanbul Tütün Üretimi İşçileri Sendikası'nı güçlendirme çabasındaymışlar. Basın alanındaki başarılarını anlatıyorlar. Legal basından yararlanmışlar. Antiemperyalist, Sovyetler'e yandaş yazılar yayımlatmışlar. *Vakit*, *Halkın Dostu* gazetelerinde. Radikal küçük burjuva gazetesi *Hür Adam*'da Beş Yıllık Sovyet Planı üzerine yazı yayımlamışlar. TASS Ajansı görevlileriyle işbirliği yapmışlar bu konuda. *Resimli Ay*'da, Sovyet Propagandası yapılmış, antiemperyalist yazılara yer verilmiş. Reşat Fuat'ın tek başına çıkardığı, işçiden kopuk, yaşamsal sorunlara el atmayan *Kızıl İstanbul* baltalamaya kalkışmış *Resimli Ay*'ı. Parti'nin tüm geliri, ilk kez Parti çalışmalarına verilmiş. Birçok yoldaşların kişisel kazançları da gelir olmuş Parti'ye. Başta Nâzım, doğal ki. Neyi var, neyi yok, tüm elindekileri Parti'ye verir; herkes bilir bunu. *Resimli Ay*'da çalışmalar yapan oydu biliyorsunuz!

Bu kişisel tanıklığı ile duygulanmış gibi duraladı Rahmi. Hemen aldı gene,

— Tufan, Komintern bildirisi olarak şunları açıklamış yerel örgütlere: Merkez Komitesi'ne bağlanılacak. Tüm Parti ilişkileri, parolaları, adresleri Merkez Komitesi'ne verilecek. Asıl önemlisi, Merkez Komitesi işçilerle güçlendirilecek, bir; parti içi demokrasi güçlendirilecek, iki; en kısa süre içinde "Kongre" yapılacak, özeleştiri için olanak verilecek, üç. Güzel de, dedik ya, bildiriyi Komintern'den getiren Tufan'a bile yanaşmıyor Merkez komitesi, sürdürüyor kopukluğu. Sonunda, şunları diyor Muhalefet: Biz örgütü elinde tutan işçileriz. Merkez Komitesi bizlere, sizin gösterdiğiniz yolda yöneticilik yapmak istemiyor. Bizimle ilişki kurmadıkça da güçsüzler; yalana başvurup sizi kandırmaya kalkışıyorlar. İşçi-Köylü Diktatörlüğü'ne biz, Komintern programında olduğu gibi, somut bir ilke olarak bakıyor, bütün çalışmalarımızı bu ilkeyi, bir an önce yaşama geçirmek için, o yönde yürütüyoruz. Şefik Hüsnü, Baytar Cevdet, Hasan Ali üçlüsü için, bu ilke uzak bir düştür sadece. Sözde benimsiyor görünseler de, yayınlarda sözünü etmedikleri gibi, çalışmaları da yok bu yolda. Biz

Komintern'e bürokratik bir merkez gözüyle bakmıyoruz. Onun için Parti'mizin tüm içyüzünü, hiçbir gerçeği gizlemeden, örtbas etmeden yansıtıyoruz sizlere. Onlara göre Komintern, sırasında yalanlarla gözü boyanacak, bürokratik bir makamdır. Bizim Komintern'le ne uygulamada, ne amaçta, ideolojik, ilkesel herhangi bir anlaşmazlığımız söz konusu olamaz. İşçilerden kopuk Merkez Komitesi denen üç aydının ellerinde hiçbir üretim hücresi olmadığı gibi, sokak hücresi bile yoktur. Dedikleri bu! Temelde eleştirileri, Şefik Hüsnü'nün "Kongre" yaptırmadığı idi. Kongre istiyorlardı. Komintern tüzüğünün 32. maddesi, "Ulusal parti kongreleri, olağan ve olağanüstülerin hepsi, ancak, Komintern Yürütme Komitesi'nin onayı ile toplanabilir" der. Bu onay çıkmıştı Yürütme Komitesi'nden. Kongre yapılamadı.

Durup bir, yorulmuş gibi soluğunu boşalttı Rahmi. Durumu gevşetmek isteyen sinirli bir gülücükle,

— Amma bombardıman ettik, değil mi? dedi.

Gene bir baktı,

— Evet, dedi. İşin kaba öyküsü bu, benim aklımda kalan!

— Peki, sonra ne oldu?

— Evet, sonra ne oldu? diye Sahir'in sorusunun altını çizdi Rahmi. Nâzım, Mussolini Ahmet, Hamdi Şamilov gibi birkaçı günah tekesi oldu. Troçkist, ajan, dönek diye bunlar duyuruldular bütün dünya partilerine, komünist kamuoyuna. Ötekiler Merkez'le kaynaşmanın yoluna baktı. Emin Sekun'la Zeki Baştımar, Defterdar'da Zeki'nin evinde Dördüncü Parti Kongresi'ni topladılar 932'de. Emin'in dediği, her iki kişiye bir de tabanca sağlanmış. Ben burda değildim gene. Yirmi sekiz kişilik bir Merkez Komitesi seçilmiş. Komintern adına, Reşat'ın karısı Greta gelmiş. Kongre'den sonra tutuklamalar olmuş. Greta'yı da atmışlar içeri. Zeki Baştımar'ı, Emin Sekun'u polise alıp bırakmışlar. Başka tutuklamalar da var. Bulanık, mide bulandıran, kuşkular yaratan bir iş! Sonunda Merkez Komitesi'ne seçilenler ayıklanıp on üçe düşürüldü Moskova'daki pleniumda. Komintern de ancak dokuzunu onayladı; "kongre" saymadı toplantıyı, konferans dedi. Biz Kongre diyoruz ya, bakmayın, ağzımız alışmış! Birbirini izleyen tutuklamalarla iki yıl böyle geçti. 34'te, Ağustos ortalarında, Şefik Hüsnü'nün başkanlığında, Parti'nin dış büro pleniumu yapıldı Moskova'da. Baytar Ali Cevdet, Hüsamettin

Özdoğu, Laz ismail, Ahmet Fırınca ("Dede" deriz biz), Reşat Fuat, Zeki Baştımar. Parti çalışması üzerine Hüsam'ın okuduğu rapordan sonra, başlamışlar eleştirilere. Yapılan işlerin yanında yapılamayanlar o kadar çok ki! Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü'nde, 1 Ağustos Antiemperyalist Komintern Günü'nde, bildiriler yakalanmadan dağıtılabilmiş. KUTV'a öğrenci göndermişler. Komsomol çalışmaya başlamış. Gizli parti matbaası çalıştırılmış. Yapamadıkları bir sürü! Başta, Komintern'in gösterdiği doğrultuda pek bir şey yaşama geçirilmemiş. Ulusal, uluslararası işçi devinimleriyle dayanışma sağlanamamış. Önemli konuların hiçbirinde, Parti'nin görüşü, tutumu geniş halk yığınlarına ulaştırılamamış. Yığın Partisi olma yolunda pek bir şey yapılamamış yani! Ajanlar, hayınlar üzerinde duruldu uzun uzun. Parti'de temizlik kararı alındı sonunda. 66 kişilik bir kara liste yapıldı; 45 kişi de "Parti"den atıldı.

Söylese miydi, bunların içinde birçoğu namuslu kişilerdi, Parti'ye bağlılıklarını sürdürüp çalıştılar sonra, diye. Söylemedi. Hiçbir gün ısınamamıştı bu konularda konuşmaya. Kimsenin adını vermemişti ki! Kara listeye alınanlardan Giritli Cazim'i düşünüp gülümsedi belli etmeden. Çelişkiler içindeki coşkulu komünist Cazim Aktimur'u...

— 35'te Komintern'in Yedinci Kongre'si oldu Moskova'da, diye aldı gene. Komintern kararlarında bir dönüm noktasıydı bu. Daha önceki kongrelerde, uluslararası dünya devrimiydi tüm partilere gönderilen çizgi; sınıfa karşı sınıf savaşı. Gerçi 24'ten sonra, Batı ülkelerinde devrimci gerileme, duraksama olduğu saptanmıştı ya, özellikle Doğu, Çin, Hindistan gibi ülkelerde devrimci atılımlar ivme kazanmıştı. Emperyalizm, proleter devrimleri çağının Marksizmi olarak Leninizme bağlı Komintern, dünyayı kuşatan emperyalist zincirin, ille de bir sanayi ülkesinden değil, zincirin bir başka zayıf yerinden kopacağının bilinciyle belirleyip çiziyordu dünya devrimi stratejisini. İtalya'daki Mussolini faşizminden sonra, 33'te Hitler'in de iktidara gelmesiyle koşullar temelden değişmiş, tüm dünyada dengeler bozulmuştu. Fransa'da profaşist sağ, iktidar peşindeydi. İspanya kaynıyor, iç savaşın eşiğinde. Sonra Franko geldi biliyorsunuz. Japonya öyle. Bunları benden iyi bilirsiniz Hocam!

İrkilip uyanır gibi oldu Sahir.

— Öyle tatlı anlatıyorsunuz ki, Rahmi Usta, dedi. Her şeyi yeni öğreniyorum gibi geliyor bana! Siz öğretmen olmalıymışsınız!

— Sağ olun Hocam dedi, Rahmi. Sınavı iyi verdik demek; sürdürelim! Bunların tümü Sosyalist ülkeye düşman ya, Molotov'un dediği gibi, bereket birbirlerine de düşman! Sömürge yağmasında geç kalıp pay alamamış, Birinci Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan da yenik çıkmış Almanya, İtalya, Japonya'nın gözü ötekilerin tekelindeki pazarlarda, sömürgelerde. Çılgın gibi savaşa hazırlanıyorlar. İkinci Dünya Savaşı çevrende, patladı patlayacak. Ne olacağı belli birkaç yıl içinde. Faşizm her yanda savaş çığlıkları atıyor; yalnız işçi sınıfı için değil, tüm insanlık değerleri için katran kazanları kaynatıyor her yerde. Bu karanlık dünyada barışın biricik gerçek kalesi Sovyetler Birliği. İki yüz milyonluk sosyalist ülkeler topluluğu. Tüm dünyanın umudu. Proletarya devriminin de kalesi, mayası! TKP'nin tanısı şuydu 34'te: "Emperyalistler, sosyalizmi kuran ülkeye karşı, ezilen halklarca yürütülen ulusal kurtuluş savaşlarının kalesine karşı, dünya devriminin dayanağına karşı yeni savaşlar peşindeler." Üyelerimize bunu bildirdik. Komintern, 35'teki Yedinci Kongre'sinde, Komünist Partilerini tüm ülkelerde savaşa, faşizme karşı barış, demokrasi yanlısı güçlerle işbirliği içinde insanlığın tüm ileri kazanımlarını savunmakla görevlendirdi. Sınıf sınıfa karşı'nın yerini, sınıflar arası kavga sürdürülmekle birlikte faşizme karşı, ortak cephede demokratik savaş aldı. Zararlı sekter davranışlardan sakınma kararına varıldı. Komünist Partilerinin desteğiyle Fransa'da, İspanya'da Halk Cephesi hükümetleri kuruldu, filan; biliyorsunuz bunları. Bu Yedinci Kongre'de Şefik Hüsnü ile Zeki Baştımar bulundular TKP adına. Komintern, dünya ülkelerini; savaş yanlısı, savaşa karşı, diye ikiye ayırırken, Kemalist Türkiye'yi, savaşta çıkarı olmayan ülke saymıştı. TKP'ye düşen görev de, barış çizgisindeki Kemalistleri, demokrasi yoluna çekmek; faşist Almanya ile ilişkilerini geliştirmesini engelleyip faşist cepheye kaymasını önlemeye çalışmak, Sovyet dostu, emekçi yanlısı bir politika izlemesini sağlamaktı. Kemalistlerin devrimci kanadıyla işbirliğinden geçerdi bu. Kongre sonuçlarını Türkiye'ye getiren Zeki Baştımar, bu tarihsel olayı, böyle, tam doğru çizgileriyle yansıtmamış burda! Muhalefet'te en keskinlerdendi Zeki, sağ olsun; oportünistlikle suçlayanlardandı üsttekileri! Ya kendi kavrayamadı yeni durumu, içine sindiremedi; ya da oportünizm suçlamasından korktu! Böyle esnek yorumu anlamaya elverişli bir ortam

bulamadığı da düşünülebilir ülkede! 35 sonunda Dimitrov'a, Türkiye'de yeni stratejinin uygulanması için gönderdiği bilgilendirme mektubunda şunları diyordu Şefik Hüsnü, anımsadığım: "Parti, Kemalist, reformist işçi örgütleriyle işbirliği için etkin girişimlerde bulunmuştur. Yanlış yol tutulduğu, Komintern'in Yedinci Kongre çizgisinin yanlış yorumlandığı söylenemez!" Ardında da şöyle diyor yalnız: "İkircikli kalan kimi yoldaşların gözlemlerine göre, yeni strateji, emekçi küçük burjuvazi, köylüler, işçiler için Parti'nin yürüttüğü demokratik savaşımı güçsüzlendirir; TKP'yi, Kemalistlerin antiemperyalist önlemlerini desteklemekle yetinenler durumuna düşürür!" Kaygıları buymuş ikircikli yoldaşların! Şunu da ekliyor Doktor: Nâzım muhalefeti, Parti'yi "oportünizm" ile suçluyormuş! "İkircikli yoldaş" sözü Doktor'un, Yedinci Kongre'yi birlikte izledikleri Zeki'yi getiriyor akla. Muhalefetteki Nâzım'ın ne düşündüğünü de en iyi Zeki bilir; eski ilişkileri var. Aslında daha pek bir şey değişmemiş TKP'de! Emekçi halkın düşmanı Kemalist burjuvaziye karşı marşlarımızı söyleyip duruyoruz! "Kavga sesleri geliyor köylerden şehirlerden – TKP'miz ilerliyor, bugün esir yarın her şey! Yaşasın İşçi-Köylü diktatörlüğü!" Zeki, diyoruz ya, işin doğrusu, bize yıllardır kan kusturan Kemalist destekleme kararını hiçbirimiz kolay sindiremedik içimize! Böyle bir yönetime saldırmanın, içimizde ona karşı yakıcı bir inanç taşımanın tadından, heyecanından da vazgeçemiyoruz belki! Komintern, Yedinci Kongre kararlarını uygulamamakla resmen suçladı Parti yönetimini. 36'da sorgulamaya, incelemeye aldılar TKP'yi Komintern'de. 37 Şubat'ında da ünlü "desantralizasyon" kararı çıktı! "Separat" kararı da denir buna. TKP'yi Komintern'den uzaklaştırdılar. Pieck'in dediği, açıkça söylemiş Dimitrov, "Çalışmayan Parti'ye biz niye yardım edelim!" demiş. TKP kendini, yeni koşullara göre çizilen strateji doğrultusunda değiştirme gücünü gösteremeyince Komintern Yönetim Kurulu, durumu saptamak için özel bir komisyon kurmuş, bizim sonra duyduğumuz: Manuilski, Kuusinen, Moskwin, Pieck, Varga, Waleski, Wan Min var komisyonda. TKP adına da Şefik Hüsnü, Reşat Fuat. Komisyonun çalışmalarını, Genel Sekreter adına gözeten de, yardımcısı Erkoli. Siz Togliatti diye bilirsiniz onu, İtalyan Komünist Partisi'nden.

Öyle dikkatli dinliyordu ki, Sahir, konuşmayı kesmemek için başını sallamakla yetindi.

— Genel Sekreter Georgi Dimitrov, Wilhelm Pieck, Şefik Hüsnü, daha önce toplanıp ilkeler üzerinde çalışmaya başlamışlar benim Doktor'dan duyduğum. Komisyon toplanıp da tartışmalara geçilince, Pieck bir ara çatacak olmuş bizim Doktor'a; "Bunları Dimitrov'la birlikteyken konuştuk, yineletiyorsunuz," diye! "Konuştuk, evet; karara varmadık" demiş, Doktor. "Komintern'in varacağı kesin karar, hiç kuşku duyulmasın, tastamam uygulanacaktır" demiş! Yasal yolu anımsatmış Pieck'e böylece! Uzun sürmüş tartışmalar. 36 Kasım'ında son toplantıda, Genel Sekreter Dimitrov'a verilecek karar taslağını düzenlemekle, Pieck, Kuusinen, Valeski, Doktor Şefik Hüsnü, Reşat Fuat görevlendirilmiş. 37 Şubatı sonunda da kararı onayladı Komintern. Bizim Türkiye seksiyonuna Valeski getirdi kararı. Hiç unutmam, söze şöyle başladı: "Şimdi size, Komintern'in TKP için aldığı kararı açıklayacağım; ama, sakın beni Mustafa Kemal'in casusu sanmayın!" Şok etkisi yaptı doğal ki! Sürüp gitmiş tartışmaları da öğrendik sonra. Parti'nin yığınlardan yalıtlanmış olduğunu saptamışlar. "Örgütsel açıdan bakıldı mı, öyle görünüyor ki, Türkiye Komünist Partisi diye bir şey yok aslında! 32'deki 28 kişilik Merkez Komitesi'nin bir bölümü hayın, bir bölümü kötü ahlaklı, bir bölümü Parti'den atılmış." Pieck'in dediği bu. Otto Kuusinen, tek yanlı davranmayalım, TKP'nin son günlerdeki başarısını da belirtelim, demiş! Manuilski, başarıda Şefik Hüsnü'nün payı olduğunu anımsatmış. Varga, Van Min, Valeski, hemen de hepsinin ortak isteği TKP'nin, yasadışı gizliliği bırakıp yasallık yollarına bakması! Parti yönetimi, bugüne dek çalışmalarında, sekter davranışlarla ciddi taktik, yöntem yanlışları yaptı; yanılgılarının baş nedeni, ülkenin tek egemen gücü durumuna gelen Kemalistlere sistemli olarak olumsuz davranmalarıdır; dediler. Temel saptamaları bu. Kökü burda sekterliğin diyorlar! Bunca yıldır, hiç mi iyi bir şey yapmamıştı bu adamlar? Padişahlığı, hilafeti yıkıp Cumhuriyet kurdular; bir sürü reformlar yaptılar ardından. Olumlu işleri göz ardı edip olumsuzları büyüterek sataşıp saldırmaktan öte bir şey yapmadı TKP. Bu yanlış tutumuyla da, yığınlardan yalıtlanıp asıl sahip çıkacağı Ulusal Kurtuluş deviniminin tekelini bile Kemalist Halk Partisi'ne kaptırdı! Kemalistlerin, ulusal onuru,

bağımsızlığı savunan biricik akım, biricik örgüt görünme oyunlarını kolaylaştırdı. Daha bir sürü eleştiri, bu yollu. Şefik Hüsnü de, Reşat da karşı çıkmıyorlar bu savlara. Reşat, bunları biz de görüyorduk ama, söylemeye korkuyorduk diye açıklama yapıyor bir de! Dili iyi bilmemekten kaynaklandığını söylüyor Yedinci Kongre kararlarını Türkiye'ye çarpık, eksik yansımasını! Gizliliğe paydos diyor TKP için Komintern. Yasadışı bildiri mildiri dağıtmak yok! Gizli yazılı bir şey kaptırılmayacak polise! Bir edebiyat dergisi çıkaracak Hasan Ali İstanbul'da. Doktor gidince o geçecek başına. Falan filan... Şefik Hüsnü, Reşat Fuat Türkiye'ye geldiler. Biz de döndük. Yolunu bulabilirsek Halk Partisi'ne de sızmak için, Halkevleri'nde, sivil yığın örgütlerinde çalışacağız. Halk Partisi'ni, antifaşist, Sovyet dostu, emekçiden yana demokrat bir çizgiye çekmek için vargücümüzle uğraşacağız. Moskova garında ayrılırken Fahri'nin, üstüne basarak söylenen bu bize. Geldik buraya; çalış bakalım Halk Partisi'nin örgütlerinde nasıl çalışacaksın! Bunu bir başka akşam konuşuruz artık Hocam. Saati on iki ettik!

— Çok sağ olun Rahmi Usta, dediler Sahir de, Nedret de. Yorduk sizi.

— Asıl sizi yordum, dedi Rahmi gülerek. Tam otuz yılda öğrenebildim bunları ben; siz, maşallah bir gecede!

Gülüştüler.

— Bizimki kulak dolgusu, dedi Sahir. Artık ne kaldıysa! Okunacak bir şeyler olsaydı, çok başkaydı.

— Bakayım ben bir, dedi Rahmi. Söz vermeyeyim de... Bulabilirsem. Pek sanmıyorum ya!

Eve geldiğinde gergindi sinirleri. Uykusu yoktu. Yaşamı boyu böyle gevezelik etmemişti. Yanlış yapmış sayılır mıydı? Niye sayılsındı. Olayları öykülemişti öylece. Bunların bilinmesinin yararı vardı; ne zararı olacaktı? Komintern, durumu halka bildirin, demedi mi bize? Doğru dürüst yapmadık. Yaptık mı? İşte bu gece yaptık bir şeyler! İyi yerinde bıraktım. 36'dan sonra bir sürü tatsız iş var. Sahir Hoca durur mu, soracak! Tufan ne oldu? Hain deyip öldürdüler yukarda. 36 Mahkemeleri başladı Moskova'da Nâzım'ı çağırdılar. İyi ki gitmedi, onu da öldürürlerdi. Baytar Cevdet'i de öldürdüler Troçkist diye. Greta'yı, Reşat'ın karısını öldürdüler Troçkist diye! Komintern'den bir sürü

adam gitti. Bizden orda kalanlar da çoğu gitmişler deniyor. Bir İsmail. Kim bilir ne boklar yiyerek kaldı o da! Her adiliği yapar o herif! Doktor'un sabrına şaşıyorum! Parti yönetimini suçlamalara karşı tek söz etmedi Komintern'de. Ne diyecekti? Daha birkaç yıl önce, On İkinci Plenum'unuzda okunan tezlerde, "Şanlı seksiyonlarımızdan TKP, kendi deneyimleriyle kavgayı Bolşevik çizgiye çekiyor, oportünizmin her türüyle savaşıp proleter diktatörlüğünü kurmaya çalışıyor" demediniz miydi? Bunları da anlatacak mısın Sahir Hocalara? İyi artık; Sahir Hoca'yla bir olup sövüp sayalım herkese? Hem eleştiriye alınan, Yedinci Kongre'den sonraki dönem. Haklıydı adamlar; Doktor ne diyecek? En doğruyu, 35'in sonbaharındaki Altıncı Komsomol Kongresi'nde, TKP Komsomolu Hüseyin Ramiz söyledi: "Kızılay gençlik örgütünde bile, Halk Partili yöneticilerden çalışan işçilere kadar herkese işçi sınıfı düşmanı, genç işçilere de Halk Partisi'nin ajanları diye bakıyorduk." Bugün nasıl bakıyoruz peki? Neyi değiştirebildik? Karşına devlet gücüyle karabasan gibi Kemalizm dikilmiş, neyi, nasıl değiştirebilirsin? İlerici Kemalizm! 36'da, Marksizm Bibliyoteği'ni kurdu Doktor Hikmet. Parti kararı; yasal yayın yapacağız! *Kapital* çevirisine başlandı forma forma. Güzel kitapçıklar çıkarılıyor. Dayanamadılar; tuz buz etti her şeyi namussuzlar. Nâzım gibi dev bir ozanı sindiremiyorlar; hiç bize göz açtırırlar mı? Uyusam iyi olacak! Bir duş iyi gelir. Ah sersem Fehime Hanım!

Refık, çoğu kez yaptığı gibi, bir bölümünü gizemli bir gülümsemeyle kendine saklı tuttuğu izlenimi veren anlatışıyla, önemli haberler getirmişti Ankara'dan. Kimi askerce gizlerin, Sovyetler'e verilmiş ya da satılmış olmasından kuşkulanıyorlarmış. Yüksek katta kişiler varmış işin içinde. Başkaları, bir de! Kimmiş bu başkaları? Onu da biliyordu da söylemiyordu sanki! Basında o günler iki satırla yer alan bir yaralama olayının ardında bu korkunç giz yatıyormuş! El altından yürütülüyormuş soruşturma! Bir hafta kadar önce, bir eczacının tabancalı saldırıya uğrayıp öldürüldüğü biçiminde bir haber çıkmıştı gazetelerde. Karısıyla ilişki kurduğunu anladığı eczacıya ateş etmişti adamın biri! Oysa neymiş olay? Rusların uğraklarıymış orası; ilaçlarını ordan alırlarmış. MAH'la GPU arasında karanlık köprüymüş bir tür, eczane! Eczacı da iki yanlı gibi. Nasıl öğrendiyse,

Ruslardan büyük para aldı diye önemli bir adı MAH'a verdiği için bu saldırıya uğramış! Duyduklarını Turgut'a yetiştirme, biraz da böbürlenme huyundandı Refik'in olayı açması. Turgut'un meraklı bir iki sorusuna da dayanamadı.

— İngilizler olmalı işin arkasında, dedi, İngilizler! Aslı ortaya çıksa epey kişi kayar Ankara'da! Büyük paralar dönmüş, söylenen! Ama çıkarmazlar. Uyur gider!

— Sen nerden biliyorsun İngilizleri?

— Ben de İngiliz casusuyum da ondan!

Alaylı, pişkin gülücükle gelen saldırı şaşalatmıştı Turgut'u; güldü o da.

— Korkulur senden!

— Korkacaksın oğlum! Kimin ne bok olduğu belli mi? Kıran kırana vallaa... Sırat köprüsünden geçiyor Türkiye. Ne Türkiye'si, bütün dünya.

— Ne biçim iş bu, dedi Turgut. Sovyetler'e casusluk yapılıyor; İngilizler karışıyor! Bulanık.

— Pırıl pırıl mı olacaktı? Casusluk bu!

Sirkeci'de bir lokantadaydılar. Refik öğlene doğru gazeteden alıp, buraya getirmişti Turgut'u. Tek tük kişiler vardı lokantada. Baş başa yiyorlardı. Bir köşede. Halil'in, "Ne biliyoruz ki, ne casusluk yapacağız!" sözü düştü aklına hemen. Yoksa bu oğlan bir şeyler duydu da ağzımı mı arıyor! Karışık kompostoyu kaşıklayan Refik'e baktı, sorunun yanıtını arar gibi. Ne aptalca kuruntularım var be! Kafası İngilizlere takılmıştı gene. Üstüne varırsam kasılacak şimdi. Yeri gelince tutamaz, anlatır bir bildiği varsa. Casus mu olur bu heriften! Yemeği yer yemez kalktılar. Bugün, yarın koşturacakmış Refik.

— Yarın akşam birlikte olalım kimseye söz verme, dedi.

Ayrıldıklarında kafasına takıldı; bu oğlanın işi Ankara'da, sık sık atlar İstanbul'a gelir! Gazeteden mi çağırıyorlar ikide bir böyle? Niye çağırırlar? Sorsana! Söyler mi! Bir şey döndürüyor bu herif ya, bakalım! Gazeteye geldiğinde, bir bayanın telefonla aradığını söylediler. Necla olmalıydı. Bu gece bekliyor demekti. Eşref Bey'i hastaneden çıkardıklarından beri kimi geceler annesinde kalıyordu Necla. Gözlerini dikip sürekli Necla'ya bakıyor, uzaklaştı mı kötüleşiyormuş babası. Annesinin yalvarmalarına da dayanamayıp Eşref Bey uykuya

dalmadan ayrılamıyordu evden çoğu kez. Geç saatlere vardı mı da orda kalıyordu gece. Yerine geçip oturunca sıkıntı çöktü içine. Bir sürü düzeltme bekliyordu masada. Son görüştüklerinde Halil için tatsız sözler etmişti Nihat. Bir günler palavrasından geçilmeyen Halil kaçıyormuş Parti'den! Seher diye bir kız varmış; varsa yoksa oymuş artık Halil için! "Boş ver!" diye geçiştirmekten öte bir şey diyemedi. O da görmüyordu çoktandır Halil'i. Üzülüyordu bu yalanı söylerken. Halil de çok üzülür duysa Nihat'ın dediklerini. Çok sever Nihat'ı. Nihat da onu sever. Ne yapalım; kolay değil gizli devrimci eylem. Nice sevgiler dayanılmaz acılara batıp yok oluyor bugün yeryüzünde; bu kadarı da payımıza düşmüş, çok mu? Kendi durumuydu asıl güç olan. Halil'den de ayrılamıyordu, Parti'den de. Necla'dan da Nedret Abla'dan da ayrılamadığı gibi! Canı sıkıldı. Saygısızlıktı Nedret Abla'ya böyle bir benzetme. Parti'ye de saygısızlıktı. Ne vardı, ne olabilirdi ki Nedret Abla'yla aralarında? Necla başka; gizlideki karısı gibiydi bir tür doğrusu. Durumu o da benimsemişti artık. Seviyordu da Necla'yı. Niye sevmesindi? Az mı acı çektirmişti kıza? Erkekler alçağın teki aslında. Şimdi şu Sahir Ağbi; severim, sayarım; Nedret Abla'nın değerini biliyor mu yani? Benim öyle bir karım olsa... Sahir'in Nedret'i terslediği geceyi unutamıyordu. Çıktıklarında Tayyar'la da biraz şaşkın bir iki söz etmişlerdi olay üstüne. Öyle göründüğüne bakma; kızdı mı baruttur valla Sahir Hoca. Bir kez sınıfta biri... Övgü diye anlatıyordu Tayyar bunu. O olaydan sonra Turgut da eskisinden biraz daha uzak, aralıklı kalmaya bakmıştı Sahir Ağbi'ye. Bana öyle bir tatsız olay olsa ne yaparım? İyisi, olmasın. Hem niye olsun? Olmadı sanki de! Kaç kez sert çıktı bana da. Ne diyecektim yani? İncelikli bir adam aslında Sahir Ağbi. Sertlebilir de insan. Biz neler diyoruz Halil'le birbirimize sırasında. Halil mi Nedret Abla? Halil'le Sarayburnu'ndaki konuşmalarından sonra gerilime düşmüştü bir süre. Kolay değildi karar vermek! Daha duyduğu ilk günde içine battığı ikirciklilikten bugün de tam kurtulabilmiş değildi. İyi mi yapıyordu, kötü mü; kesin bilmiyordu. Parti'yi de bırakamazdı, Halil'i de. Arkadaşça bağlılık devrimci sorumluluğun üstüne çıkıyordu demek, ne yapsa. Arkadaşlığımız devrimciliğimizden ayrı bir şey değil ki bizim. En yakın yoldaşını bir yerde yüzüstü bırakmak devrimcilik mi olacak yani? Böyle bir yerde hem de! Bir

kez daha buluşmuşlardı Halil'le Sarayburnu'ndan sonra; biriktirdiği yetmiş liraya, otuz da Necla'dan alıp ekleyerek yüz lira vermişti. Kiralık ev peşindeydiler Seher'le. Refik'ten duyduğu bu Ankara olaylarıyla ivme kazanmıştı sanki kafasında sinsice dönen burgu. Mayınlı alanda gezinmek gibi. İşin ardında İngilizler var, ne demek? Sovyetler'le ilişki kuruyoruz derken... Vay be! Biraz daha kurcalamalı şu Refik'i. Halil'e de uçurmalı bu işi hemen. Refik'ten gelecek haberi dinlemez o, alaya bile kalkar! Üstelik kızar da bakarsın! Kızarsa ben de başlarım onun silsilesinden. Oğlan içtenlikle anlatıyor duyduğunu. Kuruntular içinde çürüyüp gideceğiz be! Sen niye böyle kızıyorsun peki; haberi bile yok daha Halil'in. Başlar o, biliyorum; bir kulp takar şimdi, güvenmez kimseye. Hepimizin bir manyak yanımız var; yok mu? Karanlıkta yürüyorsun, zifir gibi, kuruntuya kapılma da göreyim! Niye zifir gibi; hiç mi ışık yok? Olur mu yani! Ablam bile düzeldi iyi kötü. Biz mi karartıyoruz nedir kafayı bu kez de! Medihacığın düzelmesinde asıl pay Nedret Abla'nın. Öyle sevecen yaklaştı ki, yaşamı boyu görmediği bir şey zavallı kızın. Dost olup çıktılar! Sen de onu kendine şey sandın, sersemliğe bak! Aptalcaydı, biliyorum. Hiç de öyle bir şey sanmadım hem; aslında görünce daha Nedret'i yani öyle bir... Düşündüğümüz de yok artık işte; var mı? Yok! Düşünecek o kadar şey var ki. Nihat'a uğrayıp Parti ödentisini veriyor, *Günün Meseleleri* bültenini alıyordu çıkmışsa. Necla'yla okuyorlardı önce. Necla'yı önermemişti Parti'ye üyelik için. Necla'ya da sözünü etmemişti. O da bir şey demiyor; belki de üye sanıyordur kendini. Niye önermemişti? Bilmiyordu. Tam gizli kalmasını istiyordu ilişkilerinin belki! Sahir Ağbi'ye bırakıyordu bülteni; bir ya da iki gün sonra alıyordu gene eve uğrayıp. Bir durgunluk vardı Sahir Ağbi'de. Eskisi gibi tartışmaya kalkmıyor, bültendeki konular üzerinde ne düşündüğünü de söylemiyordu artık pek. Küs sanki! Yok canım, huyu öyle demek. İçine kapanıyor kiminde. Felsefeci! Biraz çatlak olurmuş Felsefeciler. Manisa'da bir felsefe öğretmeni vardı, resmen deliydi herif! Sahir Ağbi de böyle! Sahir Ağbi'nin kafası cin gibi de. Bir Fransızcası var, Türkiye'de pek az kişi bilir öyle. İngilizcesi de iyiymiş. Bir dil öğrenemedik biz. Necla, öğreteyim deyip duruyor. Kolaydı. Varlıklılar; okullarda öğrenmişler vaktinde. Biz köyden geldik. Fakülteyi bile bitiremedik daha. Yararı, askerliği erteleyebili-

yoruz. Belli mi olur; askersin diye yakalayıp er yapmışlar bakmışsın bir gün. Giydirirler postalları. Bu askerlik bir dert, ne yapacağız bakalım? Fakülte bitse ne olacak; Yedek subaydan da çavuş yaparlarmış bizi. Turgut Çavuş! Güldü ya, içten içe canı sıkılmamış da değildi. Asteğmen Turgut olacağız ille! Allah belasını versin! Al, bir de bu herifle uğraş şimdi! Muharrem girip oturmuştu karşısına.

— Aradılar mı seni?

— Kim?

Sırıtışı yüzüne yayıldı Muharrem'in.

— Seni kim arar Ağbi?

Kızlar diye tutturacak gene. Hoşuna gitmiyor sanki de! Cehennem olup gitse şu herif daha çok hoşuma gidecek. Önünde düzeltme bekleyen, bir türlü el süremediği tomarla kâğıdı kaldırıp uzattı Muharrem'e,

— Bunları yetiştirmem gerek oğlum, dedi. Hiç vaktim yok zevzekliğe.

— Boş ver be Ağbi! İş bitmez. Valla kız öyle üsteledi ki...

Dayanamamıştı; ilgisini çekiyordu işte.

— Senin tiyatrocu mu şu?

— Yok canım, dedi. Bundan söz etmedim sana. Ben de yeni tanıdım.

Duraladı. Muharrem'den beklenmeyecek bir ciddiyetle,

— Telefonu verdim, arayacak seni. *Kuran* çarpsın diye yemin ettirdi söylemeyeyim diye. Kusura bakma!

— Adı?

— Yemin verdirdi diyorum. Hadi bir ipucu sana: Bizim bugünkü gazetede var adı! Akraba mı olurmuşunuz ne!

Akraba mı olurmuşuz? Gerçekten şaşırmıştı. Sonra, böyle bir herif, *Kuran* çarpacak diye korkuyor! Sürpriz yapacakmış kız bana! Al bir tane daha! Kalkıp gitti Muharrem. Yandaki sandalyede duran gazeteyi alıp açtı; şöyle bir göz gezdirdi. Nerden bulacaktı karının adını? Manisa'da, ortaokulda birlikte oldukları bir kız vardı; Ankara'da, Konservatuvar'a girmiş dedilerdi; Melike! Akrabam mı olurdu? Uzaktan bir bulaşıklığı vardı belki de. Bizimkilerin bir kolu Akhisar'daymış derler; Akhisarlıydı o da. Tiyatro, gazino duyurularına baktı, yoktu öyle Melike benzeri bir şey. Doğru mu bakalım dediği

bu oğlanın? Gelip bir bok atar, gider böyle. Bu da bir oyun peşinde ya, anlayamadık daha! Mide bulandıran bir herif. Hangisi mide bulandırmıyor ki burda, Sahir Ağbi'den başka? Bu kız dalgalarından ne çıkacak bakalım? Hiçbir şey çıkmayacak. Herif hoşlanıyor bu işlerden; pezevenk tipi! Atıyor da çoğunda. Bir gece birlikte Beyoğlu'na çıkmışlardı. Bir iki kadeh içip bir yere gideceklerdi ordan da; bekliyorlarmış bunu! Bir boş günüydü; can sıkıntısından takılmıştı oğlanın peşine. Masalarına tanımadığı birileri gelmiş, kafayı bulunca Muharrem çekip gitmişti onlarla. Gazetede ağız değiştirmişti sonra da; Turgut niye kalkmamıştı birlikte? Canı cehenneme! Eğildi kâğıtlara, dalıp gitti. Geç vakit bitirince içeri geçip Sahir Ağbi'nin masasına bıraktı düzeltmeleri. Yoktu Sahir Ağbi, öğlende çıkmıştı; bir işi varmış bugün. O da erken çıkıp eve uğrayacak, dokuz on gibi de Necla'ya gidecekti. Eskisinden de uysaldı ablası; tek söz ettiği yoktu gelip gitmesine. Bu kadar sessiz olması da kaygı verici değil miydi? Gene başlar mı? Doktor, gerilimsiz, güvenli bir ortamda iyileşir demişti. Bunalmamalıymış. Evlenebilse iyi olurmuş. Kocayı nerden bulacak? Zavallı kadın! Necla'yla düzenli cinsel yaşamın doyumu içinde yaşayıp giderken, ara sıra kafasına takılan ablasının durumunu düşündükçe üzülüyordu. Cinsel istekleri zincirlenmiş bir genç kadın delirmez de ne olur! Necla'yla konuştular bir gün; "yapsın o da!" demişti Necla biraz da alayına. Nasıl yaparmış! Necla bir günler yapmış diye kıza... O başka! Neymiş başka olan? Başkası maşkası yoktu; ablasının böyle bir şey yaptığını düşünmesi de kanına dokunuyordu. Sindiremezdi. Yalan mı söyleyeyim şimdi, sindiremiyorum. Ne biçim toplum bu be? Hepimiz alçağız biraz biraz. Evlense şu kız; o da kurtulur, ben de. Ablamıza koca bulacağız bir de! Kar serpelemeye başlamıştı çıktığında. Necla'nın zoruyla aldığı kalın paltosuna sığınmanın keyfiyle Sultanahmet durağına yürüdü. Churchill zatürre olmuş, kurtarmışlar; ajanslar geçti bugün. Biz yakalanırsak güç kurtuluruz. Tahran'daki üç caddeye Roosevelt, Churchill, Stalin adları verilmiş. Tito hükümetini tanıdı Sovyetler. Mihailov eşkiyasının da anasının bağına bu kar yağar şimdi, haydut krallarının da. Alman Nazi itlerine nasıl yağdıysa. Biz de bekleyelim böyle! Beklemesi var mı, Parti çalışıyor işte! Ben ne yapıyorum? Hiç! İçini oyuveren boşluğa düşecekmiş gibi duyumsaması kiminde yüreğini öyle

karartıyordu ki, yanlış doğru demeden tutkuya kapılıp ortalara atılmaktan korkuyordu. Kendini tutamayıp yanlış olanı yapmaktansa içine direnerek beklemek daha doğruydu kuşkusuz. Toprağın altında çürümeden bekleyen tohum gibi. Yinele bakalım, iyi buldun bu sözü! Ya çürüyorsak? Demek ki iş yokmuş bizde! Ölçüsü ne bunun? Diyelim, Halil'in yanında olmak doğru mu, yanlış mı? Dönüp dolanıp oraya geliyordu. Korkuyorsan... Halil'in korkmadığından niye korkayım? Hele bu günlerimizde. Halil korkmuyor işte! Belki ondan korkuyorum ben de. Eve vardığında, çoğu akşamları olduğu gibi, masayı düzenlenmiş, bekler buldu. Annesine iyice yardımcıydı artık küçük kız; masayı o kurup kaldırıyor, mutfakta, ev işlerinde de koşturduğu oluyordu annesinin yanı sıra. Eski ürkekliği, içine kapanıklığı geçmiş, ortalarda çıtı pıtı dolaşan, sokulgan, cana yakın bir küçük kız oluvermişti. Bu değişimin, Nedret Abla'nın yanında eğitimden geldiğini iyi biliyordu Turgut. Kız da çok düşkündü Nedret Abla'ya. Düşkün olunmaz mı Nedret Abla'ya! Soluk bir gülümsemeyle Mediha göründü. Turgut'un ilgisiyle mutlu bir iki şey söyledi mutfağa geçerken. İyiymiş, komşu konuklar gidince uzanmış odasında biraz. Getirecekmiş şimdi, sıcakmış yemekler. Yukarı kattakiler olmalıydı komşular dediği. Bir kızıyla Ebehanım diye yaşlı bir kadın oturuyordu üstlerinde. Belediye ebeliğinden emekliymiş. Bir de oğlu var, deniz gediklisi, görülmez; gemidedir hep. En üst katta hiç görüşmedikleri, pek kimseyle de ilişkileri olmayan, suratsız, nursuz yaşlıca bir karı koca vardı. Banka müdürü emeklisiymiş adam; oğulları doktormuş Trabzon'da. Burunları havada diyormuş Ebehanım onlar için; Mediha'dan duymuştu. Elinden örgüsü düşmeyen, safalakça kızıyla Ebehanım'dan başka komşuları yoktu pek. Küçük mutfağı, odunla ısıttıkları termosifonlu banyosu, genişçe holü çevreleyen, orta büyüklükte üç odasıyla, bu merdiven yanı kat onlara göreydi. Tüm benzeri yapılardaki gibi, holde kurulu soba bütün evi ısıtıyordu oda kapıları açılınca. Yediydi yemeğe oturduklarında; radyo haberleri veriyordu. Gazeteden bildiği şeyler. Sulu köfte vardı; bu minik köfteleri de Serpil yapmış. Turgut'un, "Ben onlardan isterim!" demesine pek sevinmişti Serpil. Yemek sessiz geçti her vakit olduğu gibi. "Bugün uğramadı Nedret Hanım" dedi Mediha, sorulmuş gibi bir ara. Öğleden sonra Sahir Ağbi'nin de çıktığını söyledi Turgut. Bir işleri

olmalıydı. Yemekten sonra odasına geçip uzandı arkaüstü. Kapı açıktı, cızırtılı radyo sesi geliyordu holden. Mutfakta çanak, tabak tıkırtıları. Bulaşıklar yıkanıyor. Ne olacak bu kadın, bu kuyu gibi yerde? Ya gene hastalanırsa. Köye gitse çok daha iyi belki onun için; ama gel de anlat! Ben askere mi gitsem yoksa? Bu da dönsün köyüne! Döner mi? Manisa'dan gelen üç kuruşla buralarda sürünür. Ben de askerde sürünürüm. Öyle bir süründürürler ki hem de. Parti'de çalışacağız diye bekliyoruz; ne askerliği şimdi! Hep böyle duracak değiliz ya. Daldı. Dokuzu geçiyordu uyandığında. Serpil yatmıştı. Mediha, masaya yaydığı bir şeyleri kesip biçiyordu. Beceriklidir aslında; kendine bir şeyler dikerdi eskilerde.

— Kolay gelsin! dedi gülerek.

— Hoş geldin! dedi Mediha.

— Ne o, kıza gelinlik mi biçiyorsun!

— Yoo, yatak şeyi, eski. Bizim odadaki sandığa örtü yapıyorum.

Hay Allah, şakayı bile anlamıyor! Sırası mıydı, sen de şimdi... Eskiden de böyle miydi bu? Böyle aptal mıydı mı yani? Ne bileyim! Yoo, gülerdi. O evlilik canına okudu kızın. Kocası olacak namussuz pezevenk... Aptal filan da değil; durgun. Eskiden de konuşkan değildi. Yan gözle baktı masaya yayılmış çarşaf benzeri çiçekli beze. Acı doldu içine. Diksin bakalım. Hiç deli gibi değil bu kız. Aklı başında, her işi yapıyor. Böyle miydi hastaneye yatmadan? "Hiçbir şeyi kalmadı Mediha Hanım'ın," diyordu geçende Nedret Abla. Şadan da öyle diyormuş. Şadan dediği Mediha'yı hastaneye yatıran doktor. Gerçekten iyi doktormuş herif. İyi de insanmış. Gözüm tutmamıştı baştan. İyilik Nedret Abla'dan geliyor. Tanıdık olmasın da gör bu herifleri. Aşağı, bodruma inip kömürlükten kovayla odun, kömür çıkardı önce. Kapıcısı yoktu evin; ona düşüyordu bu iş. Genellikle bu saati yeğliyordu; güç geliyordu sabahları. Yıkanıp tıraş oldu lavaboda. Evden çıktığının ayırdında bile değildi sanki Mediha, öyle dalmıştı işine. Anlamını düşünmeden, "Güle güle!" dedi mırıldanır gibi. "Geç geleceğim," sözüne de yanıt vermedi. Hangi gün ses çıkardı ki zavallı! Erkek dediğin istediğinde gelir, istediğinde gider! Babadan da onu görmüş kız, kocadan da. Kar durmuş, ayaz başlamıştı sokağa çıktığında. Necla'yı düşünüyordu özlemle. Haftasıydı nerdeyse, buluşmamışlardı. Gövdesinde kıpır kıpır dolanan istekle

Beyazıt'ta tramvaydan inince, her vakit yaptığı gibi, ters yana, Çarşıkapı'ya doğru yürüyüp Kumkapı'ya inen yokuşa saptı. Arkasına baktı izlenip izlenmediğini anlamak için. Bomboştu sokak. Sağdaki ilk köşeden kıvrılıp Necla'nın evine doğru yürüdü. Konağı görünce duraladı; ışık yoktu. Arkasını, çevresini kollayarak yaklaşıp çaldı kapıyı; yineledi bir süre bekleyip; yoktu kimse. Canı sıkıldı. Bir yerlerde oyalanıp yeniden gelmek gerekiyordu. Nereye gidecekti gecenin bu saatinde? Sokağın üst başında Marmara Sineması var. Tek film oynar; nerdeyse bitecek. Azak'ta iki film olur; Arap filmleri; yalel mi dinleyeceğiz şimdi? Yukardan, sokağın başından Necla görünüp koşturarak inecekmiş gibi bakınıp durdu bir süre. Ağırdan çıkmaya başladı Beyazıt'a doğru. Yukarda, köşede bekledi bir süre de; yoktu gelen giden. Beyazıt Alanı'ndaki üstü kar tutmuş kumbara saat, ona geliyordu. Biraz ilerdeki muhallebiciye baktı, açıktı. Orda telefon vardır, arasam mı Necla'yı? İlişkilerinin başladığını kimsenin bilmesini istemiyorlardı. Annesi çıkar şimdi. Çıkarsa kapatırım. Belki de yoldadır Necla. Gidip girdi muhallebiciye. Bir türlü içinden gelmiyordu telefon etmek. Aşure yedi; oturdu epey süre. Kendinden başka kimse kalmayınca kalktı o da. Sokağı dönüp indi evin oraya. Karanlıktı pencereler. Üç kez çaldı kapıyı. Dönüp ağırdan yokuşa vurdu gene, Beyazıt'a çıktı. Bir süre daha bekledi çevreye bakınarak, gelen Topkapı tramvayına atladı. İyice sıkılıyordu canı. Ne olabilirdi ki? Eşref Bey'e bir şey oldu belki de. En az kötüsü oydu olasılıkların! Başka ne olabilirdi ki? Necla telefon ettiğine göre... Birden takıldı kafasına. Telefonla bir bayanın aradığını söylediler, Necla'nın değil; onu ben yakıştırdım. Sahir Ağbi de yoktu gazetede; Nafiz'di söyleyen. Yoksa, Muharrem'in dediği karı mıydı? Telefonumuzu vermiş. Hay Allah! Bugünü mü buldu o da! Bakalım o mu? Canı iyice sıkkındı eve geldiğinde. Ablası yatmıştı. O da yattı hemen. Bölük pörçük bir uykuyla sabahı bulunca erkenden kalkıp kimse uyanmadan çıktı evden. Necla'ya uğramalıydı; gece çok geç gelmiş olabilirdi. Sekizdi evin kapısına varıp çıngırağı çaldığında. Gün ışığında görülmeyecekti buralarda. Çevreye bakınıyordu hep. Polis molis nerde bu saatte! Birkaç kez yineledi çıngırağı; yoktu kimse. Dönüp Beyazıt'a çıktı. Akşamki muhallebiciye girip iki tabak çorba içti limonlu, sıcak sıcak. İyi sarmıştı sabahın ayazında. Köylüyüz ne de olsa. Şimdi ne

yapacağız? Çarşıkapı'dan Çemberlitaş'a doğru yürürken, son günlerin gündeminde birbirinin yerini kapan konular, yol boyu gene dizilmişti kafasında. Bir de Necla vardı şimdi. Sorun filan değil o ya, takılıyor işte. Bugün arar belki. Aramazsa? Aramazsa aramaz, ne yapalım? Demek arayamıyor kız. Belki de o, neydi adı, İngilizce öğretiyordu herife, faşistmiş diyordu; meğer dün gece... Gülmeye vurdu. Necla'ya söyleyeyim. Söylerim, ne var bunda? O da gülsün. Güler mi? Yoksa... Ciddiye mi alır yani! Nesi ciddiye alınır bunun? Kızı bulamadın mı kafayı ona takıyorsun hemen; geçende de öyle yapmadın mı? Saçmalıyorum demek. Gazeteye varıp günlük işe başladığında, nedenini sanki açıklamaktan çekindiği gerginlik, dizgiden gelen düzeltmeler önünde yığıldıkça azalacağına artıyordu içinde. Sahir Ağbi bugün gelmeyecekmiş dediler yeni düzeltmeleri verirken; hastası varmış. Hemen gidip telefon açtı, yanıt alamadı. Evde yoklar. Çocuklar okuldadır. Hastaneye filan mı gittiler? Nedret Abla hasta demek. Üzüntüden çok mutluluk duymuştu sanki nedense! Çiçek alıp görmeye gidecekti şimdi hastaneye. Gülümseyen, o sevgi dolu yüzüyle yatağına uzanmış Nedret Abla'ya yaklaşıp... Ne romantik, sersem herifim ben. Ya ağır hastaysa. Olamaz! Kulağına hep telefon sesleri geliyordu. Tuvalete giderken Sahir Ağbi'nin odasındaki telefonun çaldığını duydu; koşup el attı açmaya, kilitlemişlerdi kapıyı. Hay sersem herifler, ne var bu kapıyı kapayacak şimdi. Sahir Ağbi kilitlemez. Çalıp çalıp durdu telefon. Necla mıydı? Sahir Ağbi'yi arayacak başka kimse yok da! Dayanamadı, gidip Yazı İşleri'nden telefon açtı. Yanlıştı yaptığı biliyordu; ad vermeden konuşurdu Necla çıkarsa. Uzunca süreden sonra açıldı telefon. Garip bir alo'dan sonra "kimi istisiz?"i duyunca anladı hizmetçi olduğunu.

— Kimse yok mu orda?

— Yohtur. Hastahanadalar. Siz kimseez?

Kapattı. Eşref Bey'i hastaneye kaldırdılar demek. Başı dertte Necla'nın. Telefon etti belki de. Sahir Ağbi'nin telefonunu biliyor o. Niye böyle üst üste biniyor terslikler! Ne tersliği? Terslik bizde; yaşam doğal akışında gidiyor. Biraz böyle sallanmadan sonra daldı çalışmaya. İyi kaptırmıştı. Öğlende de çıkmamış, dönerle pilav getirip sürdürmüştü çalışmasını. Batılı önderlerin Noel bildirileri başlamış. Herkes utkudan söz ediyor kan içinde. Churchill Kartaca'daymış; iyi-

leşiyormuş. Aman iyileşsin, ölmenin sırası değil. Ne namussuz domuz ama. İngiliz emperyalizminin suratı sanki; tam buldok köpeği herif. Kış saldırısında Kızılordu, Avrupa'ya doğru ilerliyor. Bitti Alman orduları masalı; dayağı yiye yiye kaçıyorlar. Geçen yazın başladılar; dikiş tutmuyor artık. Bizdeki itler her gün daha çok hırlıyor; işe bak be! Onların da günü gelecek; hırlasınlar! Güvenlik'teki soruşturmasını dipdiri bir kızgınlıkla anımsadı birden. Heriflerin sözleri geziniyordu kafasında. Refik girdi.

— Kalk oğlum, yeter patronu zengin ettiğin!

— Nereye gidiyoruz?

— Çıkalım, düşünürüz. Yer mi yok!

İşleri bitirmiş gibiydi. Kalkıp toparladı masayı. Düzeltmeleri gönderdi kapıdan çocuğu çağırıp. Paltosunu giydi. Çıktılar. Merdivenleri iniyorlardı ki, "Turgut Bey, telefon!" diye bir sesle döndü; Yazı İşleri'ne yeni alınan, şişe mantarı gibi kızdı merdiven başından seslenen. Fırladı hemen. Gelip yerine oturan kızdan başka kimse yoktu odada. Masadaki açık telefonu aldı. Heyecanlanmıştı bayağı.

— Buyrun!

Titrek, yutkunur gibi bir ses,

— Turgut Bey'le görüşmek istiyorum, dedi, bir duralamadan sonra.

— Buyrun, ben Turgut. Kimle görüşüyorum?

Gene bir sessiz boşluktan sonra, daha da titrek bir ses, kekeler gibi başladı.

— ... Benim, Turgut Ağbi... Şey... Süheyla hani... Anımsadınız mı? Beşiktaş'ta...

Anımsamıştı, anımsamaz olur mu! Sevinçten kızgınlığa, korkuya, birbiriyle boğaz boğaza duyguların sersemliğiyle hem de. Dengeleyemiyordu içini. Toparlandı,

— Tabii anımsadım, dedi. Nasılsın?

Asıl güç sınavı atlatmış olmalıydı Süheyla'da.

— İyiyim, dedi. Çok iyiyim şimdi.

Duraladı bir,

— Öyle istiyorum ki sizi görmeyi.

Çekingence sustu gene,

— Ben de isterim tabii.

Demişti ya, karar verebilmiş değildi isteyip istemediğine. Vakit kazanmak istiyormuş gibi soruverdi,

— Nasıl buldun bu telefonu?

— Muammer Bey verdi.

Muammer Bey mi? Muharrem diyecek. "*Kuran* çarpsın!" sözü flaş gibi patladı kafasında. Bu kızın sözüdür, niye anlamadım? "Ekmek çarpsın ki... *Kuran* çarpsın ki..." Titrek ses de daha iyi oturmuştu şimdi. Süheylacık! İçi kaynadı sanki.

— Sizi şeyde bekleyeyim mi ben?

— Kusura bakma, çıkıyordum. Konuğum var, bugün olmaz.

— Yarın iyi mi? Bu saat?

Bir an kaldı Turgut. Hay Allah, ne desindi şimdi?

— Olabilir, dedi.

— Haylayf Pastanesi var Beyoğlu'nda; Budak oldu şimdi hani. Kültürü! artmış kızın. Sesi de güvenli çıkmaya başladı.

— Evet, biliyorum.

— Altıda orda bulaşalım, olur mu? Ben geleyim isterseniz, siz söyleyin.

Ne söyleyeyim ben? Buraya mı çağırayım!

— Altıda gelirim yarın.

Telefonu kapatıp merdivenlere dönerken, olupbittinin şaşkınlığını atamamıştı üstünden. Gidecek miydi gerçekten? Hele yarın olsun bakalım. Bir şey sormadı Refik; çıktılar hemen. Kafasına takılmıştı; bunun adı mı varmış bugünkü gazetede? Baktık ya! Süheyla'ya mı baktın? Niye almadım bugünkü gazeteyi yanıma. Kimse kendi gazetesini okumaz Babıâli'de. Taksiyle Galatasaray'a çıkarlarken olaya takılı kalmıştı kafası; gazeteye nasıl geçer bu kız? Çiçek Pasajı'nda, ara sıra uğradıkları yere doğruldular sözleşmiş gibi. Parayı da hep bu oğlan ödüyor. İngilizlerden alıyordur; casusmuş ya! Biraz erken ayrılayım bu akşam. Sözü Ankara olayına getiremiyordu, yiyip içerlerken. Tutukluğu, öğrenmek isteğini gizleme çabasındandı. Ne var gizleyecek; pat diye sor! Şişe yarıya inince (Turgut bir kadehi yeni bitirmişti), sormasına kalmadan açtı Refik. Jigololuk ettiği Müjgan Hanım'ın oğlu, Refik'in "Mahdum Bey" dediği, Dışişleri'nde çalışan Servet'ten sızmıştı ilk haber. İngilizlerle iyiden iyiye aramız açılmaya başlamış. Savaşa sokmak istiyormuş İngilizler bizi. Söz de vermişler

Kahire'de, çamura yatıyormuş şimdi bizimkiler. İngiliz asker danışmanlar, Türklerle anlaşmaya çalışıyorlarmış ya, boşmuş. Babıâli'de de duyulan şeylerdi bunlar. Ruslarla bozuktuk; Bağlaşık Ülkelerle, dost saydıkları İngilizlerle de şeker renkti aramız. Almancılar yararlanıyordu bu gerginlikten. Servet Bey de sevinerek söylüyordu bunları biraz.

— Boş ver oğlum, dedi Turgut. Tatar Nafiz anlatıyor bunları şimdi. İkinci Cephe'yi Balkanlar'dan açmak istiyormuş Churchill. İnönü şu kadar silah isterim demiş. Falan filan...

— Tatar Nafiz diyorsa doğrudur!

Tatar Nafiz'in kim olduğunu sen mi öğreteceksin buna!

— İngilizlerin parmağı diyordun, Ruslara casusluk olayında.

Rakısını ağırdan yudumlarken, düşünme payı istiyormuş gibi gözleri Turgut'ta kaldı bir süre,

— Kendimizi yalnız sanıyoruz biz Turgutçuğum, dedi. Bilmem, ben o duyguda olurum bazı. Hiç ummadığın yerde oysa, kimler çıkıyor karşına, şaşarsın.

Başladı gene gizemli sözlere. Kimler çıkıyormuş, deyiver oğlum! Sessizce rakısını yudumladı Turgut da.

— Ankara'da bir İngiliz gazeteci var. Sana sözünü etmedim. İki yıldır dostuz hem de. Oğlan komünist. Az buz değil hem de öyle; herif tam militan! Hıyarlık etme de dinle oğlum!

— Yoo, dinliyorum.

— Gülüyorsun gibi geldi de bana! İngiliz dedin mi yapıştırırlar bizde hemen casusu!

— Çoğu öyledir.

Kışkırtmak için söylemişti Turgut.

— Evet, dedi Refik, çoğu öyledir belki, tümü değil. İlle de bir kazana atacağız! London School of Economics. Duydun mu bu adı?

— Yoo, nerden duyacağım?

— Nerden duyacaksın! Ben de duymamıştım.

Marksist öğretiye açık bir yükseköğrenim kurumuşmuş Londra'da. O çevredenmiş bu da. Bir sürü militan komünist çıkmış burdan. Aslında Cambridge'i bitirmiş oğlan. Elçilikte çalışıyormuş. Basın ilişkileri filan.

Durup uyardı birden,

— Masal gibi dinleme bu sözlerimi.

Güldü Turgut,

— Yok yav, dinliyoruz işte! dedi.

Gerçekten ilgi ile dinliyordu. Fazla ileri gitmiş gibi duraladı Refik.

— Dediği şu oğlanın: İngiltere'de, baştakilerin faşizm de umurlarında değil, Hitler'de. İmparatorluk kurtulsun, komünistler yok olsun! İnsanlıktı, özgürlüktü, masal.

— İyi demiş.

— Bandit Toriler, bir de onların köpekleri var, diyor İngiltere'de.

— İyi diyor.

— Atlee'sine, Bevine'ine verip veriştiriyor viskiyi çekti mi. Emekçileri kandırıp satan tacirler diyor. Mercchants of Labour!

Ben de ezberledim artık.

— Kendisi neci, peki?

Dalgın düşünür kaldı bir süre,

— Söyledik ya, dedi Refik. Gazeteci aslında. Manchesterlıymış bu. Babası işçi. Teyzesi varmış Londra'da, iyiymiş durumu; o okutmuş bunu. Her yerde böyle konuştuğunu sanma! Yakınlaştık biz. Sana bile sözünü etmedim bugüne kadar. Dediği, Başbakanlık hırsı olmasaymış Churchill'in İngilizler kesinlikle savaşa kalkışmazlarmış Hitler'le!

Duydukları daha da kuşku uyandırıyordu Turgut'ta nedense. Bu oğlan da aptal değildir, kül yutmazdır ya.

— Peki, hangi dilde konuşuyorsunuz siz böyle?

Güldü Refik,

— Tarzanca, dedi! İki yılda inanılmaz biçimde bizim dili öğrendi herif. Garsonlardan başladı önce; su ver, buz getir! Az buçuk İngilizcemiz de işe yaradı. Takır takır Türkçe konuşuyor şimdi. Bizim gazeteleri okur. Fucking *Cumhuriyet* diye basar kalayı. Biliyorsun değil mi fucking'i? Sikiş demek.

— Biliyorum, dedi Turgut gülerek,

Necla söylemişti, bir Amerikan dergisindeki öyküyü okurken. "Karı ne diyor bak!" demişti. Necla'yla çılgınca sevişmişlerdi o gece bu sözden sonra! Ürpertiler gezindi gövdesinde birden. *Kuran* çarpsın ki... Neyi kanıtlamaya çalışıyor bu oğlan şimdi?

— Adı ne bu herifin?

— Adından sana ne? De ki, James!

— Konspirasyon ha!

— Tabii oğlum, casusluk yapıyoruz, kolay mı!

Çevreyi kollar gibi sesini alçaltarak, bir şeyler daha anlattı. Gene üstü örtülü biçimde. Sovyetler'le yakın ilişkisi varmış bu İngilizler'in; Mahdum Bey'den sızan haberleri tamamlayacak bilgiler de bundaymış. Neymiş bu bilgiler peki? Gizemli sözlerden öte bir şey söylemeyen Refik can sıkmaya başlamıştı iyice. Sonunda yumurtlar gibi döküldü ağzından. Doğu sınırındaki tabyaların planları Sovyetler'deymiş! İrkildi nedense. Ne biçim sözdü bu! Almanların peşini bırakıp Kafkaslar'dan bize mi yürüyecek Sovyetler yani? Tutamamış, alaylı biçimde soruvermişti bunu.

— Yürür, yürümez oğlum, dedi Refik; orası Stalin'in bileceği! Bizim bildiğimiz, planları uçurmuşlar, anlayacağın! Bizim gazeteci oğlanın yiyeceği nane değil bu işler ya, İngilizlerin içinde Sovyetler'e yakın birileri var; bana öyle geliyor!

Niye öyle geliyor Refik'e; sorsa ne olacaktı! Kalkıp Galatasaray durağındaki Maçka-Beyazıt tramvayına doğru giderlerken, yanı sıra, biraz da yalpalayarak yürüyen Refik'e,

— Kusura bakma aga, dedi, bir şey anlamadım bu akşamki anlattıklarından. Dikkatli ol o İngilizlere, bana sorarsan!

Bir şey demesine kalmadan, Refik'i durakta bırakıp atladı tramvaya. Kafası dumanlıydı. Bu palavra sözlere niye bu kadar önem vermişti bu oğlan? Ortalara nasıl düşer böylesi ağır giz? Maksatlı yayıyorlar belki de! E, o zaman?.. Ne oyundur kim bilir? Süheylacık çıktı ortaya *Kuran* çarpsın ki. Yarın gitmesem kalkıp gelir mi gazeteye? Gelirse söylerim Necla'ya ben de! Beyazıt'ta tramvaydan inerken Necla'yı evde bulacağından kuşkusu yokmuş gibi, sokağın içindeki karanlık konağın ses vermeyen kapısı önünde kızgınlığa battı. Çevrede dolanıp uğrasa mıydı gene? Sallanır gibi Beyazıt'a çıktı ağırdan, atladı tramvaya. Belli ki, babasını bırakamadı kız. Ölecek mi ne olacak o herif de? Ne olur ölürse? Cehennemin dibi olur; ne bileyim ne olur? Ablası yatmamıştı eve geldiğinde. Serpil'le Nedret Hanımlara gitmişler bugün; kimse yokmuş evde. "Karşıya geçti onlar, Büyükba-

balarında" demiş üst kattaki komşuları; hastaymış adam. Anımsadı Turgut; öyle birinden söz ederler ara sıra. O da mı yolcu? Birer ikişer gidiyor yaşlılar! Asıl gençler gidiyor cephelerde, milyonlarca hem de. Yarın şu kıza gidecek miyim ben? Ne gerek var bu ağızlara; gideceksin. *Kuran* çarpsın ki... Yatağına girer girmez, tatlı bir uykuya battı. Sabah, uyanır uyanmaz da aklına ilk düşen bugün Süheyla'ya gideceği idi. Doğru değildi belki aslında ama, olur muydu gitmese de! Sabırsızlanıyormuş gibi beklemesi tersti biraz, biliyordu. Merakını kolay yenemiyor insan demek. Bakalım ne olmuş bu kız? Bir şeyler öğrenme umuduyla Muharrem'i arandı gazetede. Gelmemiş bugün. Öğlene doğru idi, telefon dediler, yüreği hop ederek fırladı. Sahir Ağbi'nin kapısı kapalıydı bugün de. Yazı işlerine gidip aldı telefonu, Necla'ydı. Dün de aramış, yanıt alamamış. Gazetedeki başka numarayı çevireyim demiş bugün. Gece geç vakit gelmiş, bekleyip durmuş evde. Sinirli, üzgündü sesi. Babasını yeniden hastaneye kaldırmışlar. Gene geç vakit evde olacakmış bu gece. Necla'nın çarçabuk söylediklerini dinleyip, "Anladım, sağ ol!" dedi Turgut. Kapattılar. Şişe mantarı kızla birkaç muhabir işlerine eğilmiş görünüyorlardı masalarında. Biraz şaşkındı odasına döndüğünde. Sevinmesine sevinmişti. Necla'nın aramasına da, gitmemesi gerekirdi bu durumda Süheyla'ya? Nasıl da büyüttüm! Giderim, ne var bunda? Necla'ya da söylerim. Nasıl söylerim? Hiç söz etmemişti Süheyla'dan bugüne dek; pat diye şimdi... Geçmişteki her şeyi anlatmak zorunda mıyım? Ben ona sordum mu? Geçmişindeki biriyle ilişki kursa böyle, sormaz mısın? Ne ilişki kurmuşuz, yüzünü görmedik daha! Tuzağa düşmekten korkmuyor musun? O var işte! Akşam Refik'in anlattıklarında tam tuzak kokusu var sanki, değil mi? Komünistmiş İngiliz Sovyetler'le de peki bu tabya planları işi Muharrem de yok bugün. *Kuran* çarpacak diye korkuyor herif! Öğlende, karşı köftecide garsonu beklerken Muharrem kapıdan giriverdi. İlk sözü, "Telefon etti mi?" oldu sırıtarak yaklaşırken. Önemsemediğini göstermek için başını salladı Turgut, garsonun getirdiği köfte tabağını önüne çekerken,

— Ha, aradı, dedi. Nerden akrabammış benim?

— Ölen kocasından. Çok iyiliğini görmüşler senin.

Ne demesi gerektiğini bulamadı Turgut,

— Abartmış! dedi yavaşça.

Sormak istediği bir sürü şeyi ağzından kaçırmaktan korkar gibi köfteleri tıkınmaya başlamıştı.

— Biraz safça ya, iyi başarmış buraya gelmeyi. Elinden tutan olursa, yarın bakarsın fırlar. Dün gördün değil mi? Minicik yazmışlar "Sitare"yi. Onu yazdırmak da kolay değildir. Akrabansa destekleriz biz de!

Ne diyeceğini, nasıl davranacağını bir türlü belirleyememişti Turgut. Bu herife açık vermeden nasıl sıyrılacaktı. Lokmaları atıştırırken,

— Valla, zavallı, iyi bir kızdır, dedi pek önemsemediğini bildiren, alçaktan bir sesle. Elimde bir şey olsa esirgemem. İyi yüreklidir, dediğin gibi, saftır biraz. Gariban işte... Sen gene selam söyle! Aradığına sevindi filan, de!..

— Olur Ağbi. Sen görmeyecek misin?

Masadan kalkarken,

— Derdim başımdan aşkın bugünlerde, Muharremciğim, dedi. Bizim ev, bahçe sorunu çıkmış gene Manisa'da. Amcam hasta, ne yapacağım, bilmiyorum. Hadi, afiyet olsun. Tepeleme iş var yukarda.

Yüreği ustalıklı oyunuyla sevinçli, kapıya doğrulmuştu ki,

— Boş ver ağbi, dedi Muharrem. Ben ayarlarım; birlikte gideriz bir gece.

Ne güzel oturmuştu Manisa yalanı da. Sitare olmuş adı demek. Acımayla karışık gülümsedi. Dansöz ya da şarkıcı demek. Onu bile soramadım. İyi ettin. En iyisi hiç bulaşmamak bu işe. Nasıl bulaşmasın? Bu oğlan bulaştıracak bir yanından. En iyisi... Akşam beşte işten çıkıp da Sirkeci'de tramvaya atlarken biliyordu ne yapacağını. Bir görüp konuşacaktı Sitare Hanım'la! Gece de Necla'yla konuşacaktı olayı; orda biterdi bu iş. Şahin Efendi'yle de akraba çıktık *Kuran* çarpsın ki... Pek kalabalık sayılmayacak pastanenin ortasındaki kalın sütunu çevreleyen dar kıyı masada, gözünü kapıya dikmiş, pastasını kaşıklayan Süheyla'yı görünce şaşırdı. Gözlerinin içi gülerek pasta tabağını iteleyip iliştiği tabureden ayağa kalkan bu tavuskuşu gibi boyalı kız, hangi kılığa girse, hangi adı alsa, aslını yadsımayan, soylu bir alçakgönüllülükle Beşiktaş'ta tahta konaktaki Süheylacıktı. Minik ak kuş kanadı gibi eliyle sımsıcak tuttu Turgut'un buz gibi ellerini, bırakmayacak gibi sıktı sımsıkı. İçi ışıldayarak gülümseyen yeşil gözleri Turgut'ta,

— Hoş geldin, dedi. Öyle korktum ki gelmeyeceksin diye!

— Altı demedin mi. Beş var daha.

— Ne bileyim ben?

Aymış gibi çekti elini,

— Pasta alayım sana, dedi. Bundan ister misin? Çok seviyorum ben, bu adisebabayı.

Siz'li, biz'li konuşma telefondaydı demek. Gizli akılları var bu kızın!

— Sen otur, ben alırım. Yerini kaptırma, bak gelenler var!

Kıpkırmızı boyalı dudaklarının kıyısına bulaşmış çukulatadan belli pastayı çok sevdiği! Kimi sinemaya gidişlerinde; ara sıra uğradığı burda pasta yemek onun da sevdiği bir şeydi. Pek tekin yer değildir. Uğrak bir tür. Muharrem pat diye girivermiş bakarsın. Ya da Necla! Girerse girer, ne yapalım? Pastasını aldı, Süheyla'nın, yanına çekip üstüne çantasını koyarak beklettiği tabureye ilişti.

— Anlat bakalım? Nerelerdesin? Ne yapıyorsun?

Gözlerini aynı ışıltılı gülücükle Turgut'a dikmiş, söylenenleri duymamış gibi bakıp duruyordu Süheyla. Pastayı da yarım bırakmıştı tabağında, yemiyordu. Önlerine dikilmiş, yuvarlak sütunu çevreleyen parça parça, ince, uzun aynalarda, gözünü kendisine dikmiş kızı yandan görünce güldü o da. Aynaya döndü Süheyla; dudaklarındaki çikolata bulaşığını görmüş olmalıydı; çantasından mendil çıkarıp özenle sildi dudaklarını, biraz daha kızararak.

— Kusura bakma, dedi. İnanamıyorum. Ne kadar çok düşündüm böyle bir şeyi, bilsen. Ne çok da ağladım.

Ağzından kaçırdığına utanmış gibi kızarıp gülümserken titreyivermişti sesi. Yüzündeki ışıklı gülücük dağılıverdi birden, gözleri doldu dolacak, güç tuttu kendini. Dudaklarını ısırdı. Minicik pembe mendiliyle burnunu sildi. Bu duygu seli Turgut'u da kuşattı bir an. Kaşığı pasta tabağının kıyısına bırakır gibiyken vazgeçti, pastaya batırıp yemeye koyuldu.

— Nasıl dağıldık değil mi? dedi. Yıktılar orayı da biliyorsun. Apartman yapacaklarmış.

Ses çıkarmadan pastasını yiyordu Süheyla. Sinema boşalmış olmalıydı; saldırır gibi girenler dolduruyordu pastaneyi. Daha çok ayaküstü pasta yenen, oturacak yeri sayılı bu daracık yerde, tezgâhtan

uzanıp pasta almak için bile birbirlerini ezerler birazdan. Çıkıp bir yere mi gideceklerdi şimdi? Nereye? Pastalar bitmiş, deminki duygu dalgasını atlatmanın sessizliğinde gülümseyerek bakışıyorlardı.

— Başka yer misin?

— Yok, dedi Turgut. Sen?

— Ben iki tane yedim.

İtiş, kakış ayaktakiler için, Süheyla'nın çarpıcı boyalılığı dışında da göze batar oluyorlardı artık.

— Kalkalım mı? dedi Turgut.

Sulu kar başlamıştı çıktıklarında. Herkesin bir yerlere sığınmak için koşturduğu bu alacalı Beyoğlu akşamında ne diyeceğini bilemeden bir iki adım attı Turgut. Çantasından çıkardığı şemsiyeyi açan Süheyla'ya döndü. Nereye gideceklerini bildiğini açıklayan gülücüklü bakışıyla şemsiyeyi Turgut'a doğru uzatırken,

— Şuracıkta bizim ev, dedi Süheyla. Hem konuşuruz uzun uzun. Kimseler de yok, korkma!

Duralayacak gibi oldu Turgut. Öylesine güvenli yola koyuldu ki kız, uzattığı şemsiye altına sığınıp yanı sıra yürümeye başladı o da. Hem dönüp koşarak kaçmak ya da geçen tramvaya atlayıp kalabalığa dalıvermek geçiyordu içinden, hem de, sonun nereye varacağını, kaygıyla düşünmesine karşın (belki de bildiği için!), bu yanı sıra sessizce giden kızla yürüyüp gitmekten alamıyordu kendini. Şemsiye de işe yarıyor sayılırdı; görmesine engel olabilirdi kimilerinin. Necla'nın mı? Necla'dan saklanacak değilim herhalde. Kimseler de yokmuş; korkacak bir şey de yokmuş işte! Nerden biliyor korktuğumu? Korkmadan yaşanır mı bu dünyada. Şahin Efendi yok diyor, yani! Beşiktaş'taki kocakarı teyze de yok! Konuşulacak bir sürü şey var gerçekten de. Nesini öğrendik ki daha? Zorunlu mu öğrenmek? Zorunlu diye bir şey yok ama; öğrenmek de istiyor insan. Merak yani! Bursa Sokağı'na sapıp sollu, sağlı epey sokak kıvrıldıktan, iniş yokuştan sonra eski bir apartmana girdiler. Otomatiği yakıp merdivenlere giderken,

— Bir kat çıkacağız, dedi Süheyla aynı sıcak gülücükle.

Beşiktaş'taki, çık çık bitmez merdivenleri mi anımsatmak istemişti? Birinci katta kapıdan girince kendini, Süheyla'nın içeriye alıverdiği küçük koridordan geçip, köşeye dayalı divanı bol yastıklı,

pencereleri basma perdeli, tabanı eski muşamba döşeli, kutu gibi bir oturma odasında bulunca şaşırdı. Etekleri ıslanmış paltosunu çıkarıp kapı yanındaki sandalyeye bıraktı. Beşiktaş'taki odalarını anımsatmıştı nedense. Yalnız şu çatlak, yeşil çini soba biraz yukardan bakıyor gibi! Vazolardaki çiçekler de biraz öyle. Nereye kayboldu bu kız girer girmez? Duvarda allı pullu bir resme, dansöz kılığında bir kadın resmine yaklaşıyordu ki kapı açıldı, soyunduğu kara mantosunun altındaki, günün modası olduğunu Necla'nın alaylı ağzından öğrendiği siklamen rengi, yünlüye benzer giysisiyle Süheyla girdi içeri. Düğmesiz, aralıklı yaka, bir çağrıyla dolgun göğüslere giden yolu gösteriyordu. Botların yerini alan, ince, uzun topuklu kahverengi pabuçlar üzerinde, kısa sayılmayacak boyu iyice uzun görünüyordu. Bir adım atıp durdu,

— Çay koyayım mı? dedi. Sıcak sıcak. İçki de var, istersen. Konyak filan...

Kumral saçlarındaki permasından kaşı, gözü, tırnaklarına kadar becerikli bir özenle boyanıp süslenmiş, karşısında, alacağı yanıtı güvenle bekleyen bu kızın, gözbebeklerinde oynaşan çocuksu cıvıltı dışında neresi Süheylacıktı? Turgut'un şaşkınca duralayan bakışından istediğini yakalamış gibi, bir atılımla kollarını doladı boynuna, özlemle yanan, aç dudaklarıyla her şeyi unutturuverdi! Düşünmedi değil diretmeyi Turgutçuk, beceremedi; soluğunu kesen yakıcı ısısıyla birlikte, yaşamında ilk kez karşılaştığı bir parfümün, baş döndürücü saldırısıyla çakıp sönmesi bir olmuştu bu isteğin. Yıkıldıkları divandaki utkusundan sonra, Süheyla'nın mutlulukla çekip sürüklediği yatak odasında da tutsaklığı sürüp gitti Turgutçuğun! Saat ona doğru apartmandan çıkarken, parçalanmış, boşalmış, iyice de kirlenmiş duyumsuyordu kendini. Şimdi ne yapacaktı peki? Neyi anlatacaktı Necla'ya! Dalgın yürüyerek Parmakkapı durağından bindiği Fatih-Harbiye tramvayında, pencere kıyısındaki boş koltuğa, bunaltıcı biçimde çözümsüzlüğe batıran baş döndürücü suçunun ağırlığıyla siner gibi oturdu. Tuzağa düşürülmüştü! Evet, bu olabilirdi tek savunması! Şeytanca bir oyunla banyoyu bile ısıtıp hazırlamış kadın! Söylenecek şey değildi ya bu da. Hıçkırıklar arasında, "Seni seviyorum" deyip durması inandırıcı görünüyordu daha da kötüsü; oyun değil miydi o da? Bunu mu söyleyecekti! Doyum sokulganlıklarında

başını göğsüne dayayıp içini çekerek mırıl mırıl anlattığı daha az kandırıcı olmayan serüvenine kulağını mı tıkamalıydı? Kocası Şahin Efendi'nin ölümüyle kardeşinin yanına gittiği Çanakkale'den kaçar gibi gelip umutsuz, umarsız sokaklara düştüğünde, aklında nasılsa kalmış Nuruosmaniye'deki handa çalışan, ayakkabıcı Naim'i, umarsızlık içinde sora sora arayıp, o da bir rastlantıyla, bulması, nasıl da yaşamının dönüm noktası olmuş zavallının! Şu bizim Naim mi? demişti Turgut, şaşırıp. Hani hasta yatmıştı sizin odada, o işte. Dolu gözleriyle kıkır kıkır gülmüştü burasını anlatırken. "O işte" dememiş, "Te be, o işte!" demişti tam bir Kasımpaşalı ağzıyla; daha çok gülmüştü sonra da. Turgut gittikten sonra Halil Ağbi'nin odasında bir süre yatmış Naim; o da gene çorba verirmiş bazı. O sıralar bir iki türkü söylerken duyduğu Süheyla'yı, "Bilirim, senin sesin güzeldir kardeşcağazım," diye, Kasımpaşa'ya o götürüp sokmuş müzisyenler arasına. Yakalanmamak için İzmir'e kaçmış sonra da Naim. Yarı yatalak bir kocakarı, ikisi kadının kardeşleri, üç çocuk (çocuk demiyor, "üç şopar," diyordu gülerek), her gece bir iki iş yapmaya kalkışan bir genç karı koca, bir de Süheyla; yedi kişi bir odacıkta yatmışlar iki ay boyunca! Akrabası olurlarmış Naim'in. Çok iyi insanlarmış. Eskiciymiş adam; kadın da, Zarife, evlere temizliğe gidermiş, bulursa. Birkaç kez de onu götürmüş yanı sıra, bir büyük yeni evin temizliğine. Adanalı bir pavyoncu ile kaçan Seyyare'nin yerine klarnetçi Lingo Mustafalar, bir iki şey bellettikten sonra, bunu şarkıcı yapınca biraz soluk almış! Çanakkale'den, kardeşinden kaçıp gelmesini de, utanır gibi anlatmıştı. Esrara alıştırmış şoförler muavinlik yapan oğlanı. Bir de (çok ağrına gittiği belliydi burasını söylemek), güçlükle döküldü ağzından; ibne yapmışlar kardeşini... "Senden başkasına söylemedim" demiş, kendine nice yakın duyduğunu kanıtlamak ister gibi, gözyaşlarına karşın en ateşli öpücüklerle sarılmıştı Turgut'a. Bir sürü it ona da saldırmaya başlamış mahallede. Geneleve kapatacaklarından korkmuş. Nasıl iteleyip çiğnerdim bu kızcağızı? Taş değilim ki ben de! Şimdi ne olacaktı, peki? Almanların Trakya'ya inmesiyle savaş kapıya dayanınca, hava karartmaları için koyu laciverte boyanmış lambaların, yer yer açılmış kirli camlarındaki sızıntılarla her şeyin umutsuz loşluğa battığı, bu tangırtıyla sallanarak Çarşıkapı'ya doğru koşturan tramvay, Turgut'u, biraz sonra yüz yüze gelmesi ka-

çınılmaz karayazgısına, ivmeyle taşıyordu sanki. Arkalarından gelen Topkapı tramvayına geçiverse miydi Beyazıt'ta? Bahçekapı'da da düşündüğü şeyi bir kez daha attı kafasından. İnecek, gidecekti Necla'ya, başka yolu yoktu. Vardı, niye olmasın! İzleniyordum, gelmedim o yüzden. Ya da... Bak bu iyiydi! Gidip daha kapıdan, "İşim var, gitmem gerek!" deyip gizemli biçimde çıkmak! İçine sindiremiyordu hiçbirini; kendini alçalmış duyumsuyordu. Tek yol kalıyordu öyleyse; gidip her şeyi olduğu gibi anlatmak! Süheyla diye bir kız vardı geçmişte; şarkıcı olmuş şimdi Sitare diye. Nerden mi çıktı bu Sitare? Muharrem var bizim, itoğlu itin biri; o bile bilmiyor bunu daha! Kaçıncı adıymış bu kızın! Bununla tanınmaya başlamış; değişmezmiş artık. Olayı, sevdiği bir oyundan söz eder gibi anlatmıştı Süheyla. Sen de olduğu gibi öykülersin Necla'ya! Sonra? Sonrası, olacaktı ne olacaksa! Sokağın başında, Necla'nın katındaki ışığı, içindeki daralmayla gördüğünde de bilmiyordu daha neyin ne olacağını. Kapıyı çalıp beklerken, merdivenlerdeki telaşlı ayak sesleriyle daha da arttı yüreğindeki daralma. Açılan kapıdan içeri girip de, Necla'nın boynuna sımsıkı dolanıveren kollarına düşünce, artacağından korktuğu içindeki ağırlık, yumuşayıp eriyerek minicik, soluk bir kara beneğe dönüşmüş, ateşli öpücüklerin açtığı bir başka kapıdan, bir başka dünyaya, o soluk benekle geçivermişti. İstiyordu bu kadını! Süheyla'yla üç kez sevişmeden sonra, kendine bile açıklamaktan kaçındığı, "Yapamazsam!" korkusu da yitip gitmişti.

— Aç mısın?

Yukardaki sımsıcak salonda paltosunu çıkarırken, Necla, her vakitki sorusuyla dikilmişti karşısına.

— Yoo, değilim.

Süheyla'yla neler yediğimizi anlatıver gitsin!

— Sütlaç getirdim evden. Seversin.

— Sonra belki, dedi Turgut. Şimdi bir şey istemiyor canım.

— Evden geliyorsun?

Yolu açılan ilk yalanın duraksamasıyla "hmm," diye mırıldandı Turgut.

Gözlerini dikmiş, kaygıyla bakıyordu Necla,

— Yorgun gibisin sen!

Yakalanmıştı! Ürküye kapılmamak için bütün oyun gücüyle yumuşakça salladı başını,

— Ablam iyi değil! dedi.

Nerden, nasıl bulmuş, nasıl bu kadar inandırıcı söyleyebilmişti? Yalan mı? Çok mu iyi sanki ablam! Üzüntüyle duralamıştı Necla,

— Gene o hastalık mı?

— Bilmiyorum. Tatsız! Sen nasılsın? Babanı hastaneye kaldırmışsınız değil mi?

Konuyu ustaca değiştirmenin başarısıyla güvenli duyumsadı kendini.

— Kaldırdık. Doktorlar istedi. Film alıp incelemeler yapacaklarmış yeniden. Nerden biliyorsun?

Ona telefon ettiğini söylemesi, doğal, duygulu yoluna sokmuştu her şeyi. Necla yaklaşıp çoğu kez yaptığı gibi kollarıyla sımsıkı kuşattı Turgut'u,

— Üzülme canım dedi, tüm sevecenliğiyle. Geçer bunlar. Biz sağlıklıyız. Ben de seni deliler gibi seviyorum.

İçindeki minicik lekenin yüreğini karartmaması için yardımına sığınır gibi Necla'ya bıraktı kendini. On ikiyi geçiyordu ayrıldığında. Bir kez, uzun uzun sevişmişlerdi. Sevecenlik doluydu Necla; çoğunda olduğu gibi, kana kana su içercesine ikinci, üçüncü kez isteğiyle tedirginlik vermekten çekinmiş olmalıydı, ablası için üzgün Turgut'a! Yıkılırcasına uyku bastırmamış olsa, istekli, hem de güçlü duyumsuyordu kendini Turgut. Toparlanmak için biraz dalmaya kalkarsa, uyuyakalmaktan korkmuştu. Lapa lapa kar altında Beyazıt'a çıkışında, epey beklediği tramvayda yol boyu, boşlukta yüzer gibi inip ağır ağır sallanarak eve doğru giderken, söylenmesi kendine bile yasak suçlu bir mutlulukla esrikti. İkisini de seviyordu bu kadınların! Belki de asıl doğru olanı ortaya çıkarmıştı bu hazlara boğularak geçtiği sınav; ikisini de sevmiyordu! Bir kadını sever insan! Ona da kavuşamaz çoğu kez! Dünyanın bildiği bir şey bu; boşuna mı yazıyor romanlar! Yeğnimiş duyumsamaya başladı kendini; yakaladığı doğrular, içindeki bir şeyleri aklıyordu sanki. Örtbas etmeye çalıştığı bir başka yasakla ilgili acılı kaygının yeniden baş vermesiyle kendini daha da mutsuz duymaya başladı bu kez de. Kızgınlık yalazası dolanıyordu içinde. Ağlayacak gibiydi hırsından; daha da arttı kızgınlığı.

Sövüp saymak geliyordu içinden kendine. Bunlar olamazdı; gerçek aşkı -söylemese de!- o idi işte. Ne gerek vardı yalana, yadsımaya! Eve girdiğinde ışığı yakıp da, holdeki masada, dün akşam ablasının elindeki sandık örtüsünü, bıraktığı gibi görünce korku düştü içine; gerçekten mi iyi değildi bu kadın yoksa! Necla'ya söylediği yalanla şu önündeki olay üzerine bulanık, ürkütücü bağlar dolandı kafasında! Nasıl soyunduğunu bile bilmeden, ağırdan dalgalanarak inen bir tüy gibi düştü yatağa; yapışıp kaldı.

Eşref Bey'in beklenmedik hastalığı, yaşamı boyu hiç ayrımında olmadan önünde gezinip durduğu dev bir kristal aynanın çatlayıvermesi gibi olmuştu Mükerrem Hanım için. Dönüp baktıkça, parçalanmış görüyordu kendini bu kırık aynada; ama kendini görüyordu. Kendini göreli beri de Eşref Bey'i daha iyi görüyordu. Umutlu değildi doktorlar; ağır vurgun yemişti, atlatsa da kolay düzelemezdi Eşref Bey. Epey güç görünüyordu atlatması da. Dedesi de böyle bir vurgunla gitmiş, sonra söylenen; biraz daha ileri yaşta da olsa, babası da. Soydan gelen bir sakatlıkları vardı demek. Önce yarı şaşkın, tam algılamakta güçlük çekmişti olayı. Hastalığın yarım bıraktığı bir sürü işin yürütülmeyi beklemesiyle karşısına dikilen sorumlulukları anlaması da kolay olmadı. İstediği şeyi satın alabileceği parası olurdu her zaman; onu da Eşref Bey verirdi, hem de istemediği kadar. Bu işin başka nasıl olacağını da düşünmemişti hiçbir gün. Pek seyrek kullandığı, çoğuna el sürmediği, tümü de Eşref Bey'in getirdiği şeyler, takıları, mücevherleri vardı. Değerli kimi parçaları Eşref Bey alıp götürmüştü bir ara, İstanbul'da kelepir bir yerler satın alınmıştı karşılığında. Daha önceleri Ankara'da birkaç kez olduğu gibi, ona da imzalar attırmışlardı, Tapu Dairesi'nde, kimi defterlere, kâğıtlara. Eşref Bey'in, mücevherleri başka bir kadına mı vereceği konusunda, şeytanın dürtüsüyle içinden geçiveren kuşkunun yersizliğini görünce ettiği haksızlığa üzülmüş, utanarak suçlamıştı kendini. Sık sık dediği gibi, onlar için, ailesi için didiniyordu belli ki bu adam. Bugün apaçık ortadaydı artık bu. İçinde ürpertiyle "Allah korusun!" diye karşıladığı, Eşref Bey'in, "Gözümü yumsam, daha rahat yaşarsın Mükerrem!" takılmalarının gerçek anlamını, doktorların umutsuz raporlarının ardından, avukatlı mali

müşavirin, önüne serdiği malvarlıklarının dökümüyle açık biçimde anlamıştı. Kasada bir sürü esham, tahvil, yüklüce de para vardı İş Bankası'nda. Ancak, bankadan para çekme yetkisini almak için mahkemeden vasilik kararı çıkartıncaya dek, yaşamında hemen de hiç tanımadığı para sıkıntısına düşecekti nerdeyse. Galip Bey'in o günlerdeki yardımını yaşamı boyu unutamazdı. Avukat mavukat, hepsi bir şey koparmaya çalışıyorlardı, biraz açık buldular mı. Bereket, Galip Bey'in yerinde uyarıları yetişmişti yardımına; epey şey yitip giderdi yoksa. Ne yapacağını bilmediği, en sıkışık günlerinde, hastane giderlerini Galip Bey karşılamıştı; hem de akıl almaz incelikle. Ne kadar isterdi Necla'nın şu adamla evlenmesini. Kızamıyordu da Necla'ya. Taparcasına sevgi, anlayamadı mı kızgınlığa dönüşen, çekingence bir saygı duyuyordu içinde. Hastalanmasından birkaç gün önce, hep kükrer gibi konuşmasına alıştığı Eşref Bey'in, üzgün, dalgın rakısını yudumlarken, "O kız hepimizden akıllı, Mükerrem!" demesini de unutamıyordu. Yenilmişti Eşref Bey! Necla'yla yüz yüze gelmeyi bile göze alamayarak hem de! Babasının konuşmak istediğini söylediğinde, Necla'nın "Fakülte'deyim; istiyorsa buyursun, gelsin!" yanıtını, korka korka iletince, kıpkırmızı kesilip karısına bile bağıramayan Eşref Bey hep gözünün önündeydi! Bu saygısız, dediğim dedikçi kızın yengisinden, öcü alınmışçasına, biraz da kıskançlık karışan bir mutluluk duyuyordu o da. Eşref Bey'in hastalığıyla Necla'nın, babasına gösterdiği, hiç de beklenmeyen yakınlık, hastanede, evde, saatler saati oturup sırasında başında sabahlaması, bu anlaşılmaz kıza hem düşkünlüğünü arttırmıştı, hem de bir türlü kurtulamadığı, güven duyamamaktan gelen çekingenliğini. Halasının sık sık dediği gibi, "delinin mektubu okunmaz!", iyi mi, kötü mü, nerde, ne yapacağı belli olmazdı bu karının! Ama yüreği temizdi. Hastanede, ağızsız, dilsiz, küskütük yatan Eşref Bey'in, odasına Necla'nın girmesiyle kızına diktiği gözlerinden yaşlar inmeye başlayınca, hıçkırığa boğulmuştu Mükerrem Hanım. Necla'nın gözlerinin de dolduğunu görünce, bayılacaktı nerdeyse. Hastaneye, eve gelen sayısız çiçek arasında, N. ARIBAL adına gönderilenlerin sıklığı ile uyanmıştı; Terzi Nezahat olmalıydı bu "N". Fırlatıp atmayı ya da geri çevirmeyi düşünmedi değil. Ya öyle değil de yakıştırmışsa. Terzi Nezahat'ın soyadının Arı-

bal olduğunu, avukatın ağzından aldığının ertesi günü gelen gülleri, Necla banyoda vazoya koyuyordu ki, tutamadı,

— Güller o karıdan geliyor, dedi.

O güne dek hiç konuşmamıştı kızıyla bu konuyu. Gülleri özenle vazoya yerleştiren Necla, oralı olmadı. Susup kalmıştı o da. İyi etmemişti ağzından kaçırdığına; üzüntüyle bekliyordu kızının ne diyeceğini. Necla işini bitirip odaya geçerken şöyle bir baktı Mükerrem Hanım'a,

— Baldıran yollamıyor ya, çiçek yolluyor, dedi.

Her şeyi biliyordu demek bu kız! Bilmeyen mi kalmıştı! Onun için baldırandan ağılı olduğunu kim bilecekti? Kızının bu yadırgadığı tutumuna da yakınlık duyar olmuştu sonra sonra. Doğru demişti babası; hepimizden akıllıydı bu kız. Eşref Bey'in yeni çamaşır gereksinimi varmış diye, bir şeyler alması için, Necla'ca, nerdeyse sıkboğaz edilip Beyoğlu'na gönderildiğinin akşamı hastaneye dönüşünde, hastabakıcılar odayı düzeltirken, yandaki sigara salonunda karşılıklı kahve içiyorlardı ki,

— Bugün Nezahat Hanım geldi, Eşref Bey'i görmeye, dedi Necla. Hem de en doğal sesiyle, en doğal biçimde. Donakalmıştı Mükerrem Hanım. Aynı umursamazlıkla ekledi.

— Kara kuru bir şey, benim gibi, dedi. Neyini kıskanıyorsun? Sen ondan bin kat güzelsin!

Dili tutulmuş gibi bakakalan Mükerrem Hanım'ın bir şey demesine bırakmadan,

— Hiç sanmam Eşref Bey'in o kadını sevdiğini, diye sürdürdü. Sağ elinin parmaklarını parayı anlatır biçimde oynatarak,

— Parra hanım, parra, dedi. Dini, imanı da bu, aşkı da. Kimseye düşmanlığa kalkışma boşuna! Parayı sen de seviyorsun çünkü.

Hala Hanım'la kocası Tatar Hüsnümelek girmişlerdi iyi ki; tıkanıp kalmış, söyleyecek söz bulamamıştı Mükerrem Hanım. Çok mu seviyordu parayı? Aklından bir gün geçirmediği böyle bir düşkünlüğünü dangul dungul suratına vuran bu kız nerden çıkarıyordu bunu? İstersen sevme parayı; olmasa ne yapar insan? Para olmasa şu adama don, gömlek alamazdım bugün. Fırlamış, ateş pahası hepsi de. Sev sevme; onsuz olamazsın ki. Eşref Bey'e düşkünlüğü gibiydi paraya ilgisi, olsa olsa. Bırakabilmiş miydi Eşref Bey'i? İlk çocuklarının öl-

düğü yıllar, kaç kez düşünmüştü ayrılmayı; giderek evden kaçmayı bile. Yapabilmiş miydi? Nasıl yapabilirdi? İyi ki de yapmamıştı. Çok mu seviyordu Eşref'i! Para da böyle! Bırakamazsın! Kızın dediği de bu belki. Ayrılamayacak kadar sevmişti demek Eşref Bey'i. Sevmedim mi? Sevmeden olur mu, bunca yıl! Ama şu avanak köylü karısı görümcesinin, eğri baston Hüsnümelek'e taparcasına tutkunluğu gibi de olacak değildi ya. Necla'nın halasıyla alaylı konuşmasına da bayılırdı bir günler. Şerife Hanım'ın kiminde fırlayıp yerli ağzıyla, "Hele şu orospuyaaa; zevkleniyo beniminen!" diye kovalamasını, kıçına şaplak atmaya kalkmasını da, kadına değil, yerinden oynatmak sorun, irikıyım halasını aynı alaylı biçimde arkasından koşturan kızına duyduğu sevgiyle gülerek seyrederdi. Son yıllarda, ne Necla'da o alaylı yakınlık vardı, ne kadında; soğuğa yakındı ilişkileri. Enikonu ağırbaşlılaşmış Necla'ydı ilişkileri soğutan ya, çöpçatanlığına kalkıştığı Galip gibi bir kısmeti tepmiş bu şımarık yeğene kırılmışlıktan gelen bir soğukluğu mu vardı kadının, başka bir ürküye mi dayanıyordu ondaki bu uzaklaşma, belli değildi pek. "Gumonismiş!" demişti bir gün, çekinerek dertleşir gibi Mükerrem Hanım'a; Hüsnümelek, kökünden öğrenmiş işi! Eşref Bey ise, oldum bittim sevmediği eniştesinin evlerinden ayağını iyiden iyiye kesmesine de, kız kardeşinin seyrek uğramasına da aldırmamaktan öte, sevinerek bakıyor denebilirdi. Hasta yatağında bile gözlerini kapıyordu onlar girince. Ne çok dostu varmışmış Eşref Bey'in meğer! Bakanından, müsteşarına, genel müdürüne, hükümetten, yönetimdeki çoğu kişiler, Parti ileri gelenlerinin tümü hemen de, ilgi göstermiş, geçmiş olsun dileklerini iletmekte gecikmemişlerdi. Başbakan adına aranmıştı iki kez; Çankaya'nın, İnönü'nün ilgilenip sorduğu da söylenmişti. İlk günler gelen, telefon eden, tel çeken, kart, mektup, hele çiçek gönderen, Mükerrem Hanım'ın adını sanını bile duymadığı, o kadar çok sayıda kişi olmuştu ki, bunlarla uğraşmaktan hastaya bakmaya vakit kalmayacaktı nerdeyse. Kocasının ne önemli biri olduğunun ayrımına o zaman varmıştı sanki. Çevreye gösteri biçimine dönüşmüş gibiydi olay! Koridorlara taşan çiçeklerle dolu sepetleri, vazoları görünce, hastaneye birkaç gün sonra gelen Pakize ile Esma kumalar az şaşırmamıştı. Hele nasılsa, tam o sıra Ankara'dan, başbakanlıktan telefonla aranıp Saraçoğlu adına, Eşref Bey'in o günkü sağ-

lık durumunun sorulması, nerdeyse şaka gibi gelecekti kadınlara. Bu onurlandırıcı olguları hiç umursamayan, biraz da kızar gibi izleyen tek kişiyse Necla'ydı. Haftasıydı, bir gece geç vakit, yorgun argın, yan odadaki koltuklara çökmüşlerdi ki,

— Hele biraz uzasın, görürsün sen bu dostlarını, dedi Necla; kapını çalan olmaz!

Dediği de çıkmamış değildi hani. Bir ay geçti geçmedi, bu ilk törensel ilgi coşkusu çekilince, en yakın çevre dışında kimsecikler kalmamış gibiydi ortalıkta. Hastalığın kolay iyileşemeyeceği mi yayılmıştı nedir; herkes artık bir cami avlusunda, son yolculuk törenini bekliyor olmalıydı. Hastanece yapılacak şey kalmayınca eve alınıp yatak odasına yerleştirilen Eşref Bey'in nasıl bir sorun olduğu daha iyi çıkmıştı ortaya. Günde birkaç kez altını pisleten, kurşun gibi ağır, küskütük bir hastanın, gece gündüz başında durup gereksinimlerini karşılayacak, güçlü kuvvetli, eli yüzü yunmuş, güvenilir birilerini bulmak kolay değildi. Gelen hastabakıcı kızlar, bir süre sonra, bir bahaneyle çekip gidiyorlardı. Temizlik anlayışları çok su götürür, pasaklı kişiler de nasıl tutulurdu bu evde? Sürekli yatmaktan sırtında, kaba yerlerinde açılmalar olmasını önlemek için, kolonyayla silinip pudralanması gerekiyordu sık sık; onu yapmak bile sorundu. Kaç kez Necla'yla birlikte temizleyip yatırmışlardı Eşref Bey'i. Gösterilen tüm özene karşın, odaya pis bir koku sinmesini önlemek de kolay değildi. Necla'nın babasına bunca sevecen yaklaşımına da şaşıyordu biraz. Olan sevgisi de solup gitmiş gibiydi Mükerrem Hanım'ın; hem acıyor, hem kızıyordu bu yatağa yapışmış, Eşref Bey'le ilgisi günden güne eriyip giden, bönsü bakışlı adama. Ara sıra akan gözyaşlarının acı çektiği anlamına gelmediğini, salt bir tepki olduğunu, doktorlardan öğrendikten sonra, duygulanmaz da olmuştu. Asıl acıyı Mükerrem Hanım çekiyordu; hem de türünü belirleyemediği, karmaşık, iç içe, yüreğini kanatan, niye katlandığından öte, niye çarpıldığını da anlayamadığı bir yazgıya başkaldırtan acıydı bu. Ölümünü bekliyor değildi Eşref Bey'in ama, doktorlar kalbinin sağlam olduğunu, şimdilik ölüm olasılığı bulunmadığını söylediklerinde yüreğinde daralma duymayı da önleyememişti. Ruhu da suratı kadar çirkin Esma'nın, salonda kurum kurum oturmuş, kahvesini yudumlarken, öç alır gibi, dan diye söylediği, "Allah iki iyilikten bi-

rini versin!" sözlerine soğukça bakıp başını çevirmişti. Oysa yürekten dileyerek ta içinden, "Amin!" demişti bu dileğe. Pakize'nin gösterdiği sıcak yakınlığa borçluluk duyuyordu yalnız. Gerçekten iyi yürekli kadındı. Tepeden tırnağa da dert küpüydü. Bu hastalık günlerinde gösterdiği, Mükerrem Hanım'ın beklediğinden öte ilgi, olağan gidip gelmeleri aşan bir yakınlık oluşturmuştu aralarında. Yalnızdı, umarsızdı zavallı Pakize. Etmediğini komuyordu Mithat buna. Eski eltisi, ayrılmaz iş ortakları Esma'nın da her konuda desteğini alarak hem de! Bu çirkin karının koynundan Mithat'ı, bir gece nasıl çıkardığını da anlattı gözyaşları arasında. "Ne yapayım, çok üstüme düştü!" diyesiymiş Esma. Hay bu erkekler! O kadınla bir sofrada yemek yenmez ayol! Eşref Bey'in, kara kuru terzi Nezahat'ını kızından duyduktan sonra Mithat'a şaşmıyordu. İt cinsi bunlar demek! Hepsi de öyle değil. Şu Galip Bey'in efendiliğine... Pakize de övgüyle, saygıyla söz ediyordu Galip Bey'den. O olmasaymış, daha ne dertler açarmış bu Mithat başlarına. Bir de, onun bir dediğini iki etmeyen İstanbul'daki Güvenlik yetkilisi Sait Bey! Evi barkı gözü görmeyen Mithat'ın tutulduğu bir orospuyu palas pandıras İstanbul dışına postalamış bir gecede, Galip Bey'in bir sözüyle. "Bu karı benden öç alıyor Mükerremciğim, öç alıyor!" diyordu Pakize, Esma için. Nerdense, Mithat'ın her yediği haltı hemen öğreniyormuş Esma; ateş bacayı sarıncaya dek saklıyor, alaylıca duyuruyormuş sonra da! İnanıyordu Mükerrem Hanım; her türden bayağılık beklenirdi o kadından! Pakize'yi seviyordu ya, biraz da etme bulma dünyasıydı aslına bakılırsa! Pakize'nin dediği doğruydu bir ölçüde. "Ben ona bir kötülük etmedim ki Mükerremciğim. Daha on beşimi sürüyordum Hacı Rıfkı beni köyde kandırdığında. Aklım başımda mıydı!" Pakize'ye diyememişti ama, on beşinde fingirdersen böyle olurdu işte! Kaldı ki –onu da diyemezdi– o günler on beşinin epey üstünde olduğunu herkes biliyordu Pakize'nin. Sağılığı da iyi değildi zavallının; ölüyordu baş ağrılarından. Yaşdönümünde olur bunlar demiş doktorlar. Sorun burdan kaynaklanıyordu belli ki aslında, Mithat gençti! Yok canım! Benden, nerdeyse on beş yaş büyük Eşref Bey de mi gençti? Sütü bozuk oluyor kimi erkeklerin. Yaşdönümü belirtileri yeni yeni görülüyordu Mükerrem Hanım'da. Kollamasa –Allah korusun!– doğurabilirmiş diyordu doktoru. Torununu kucağına alma dönemin-

deydi artık. Eşref Bey göremeyecek onu. Benim göreceğim nerden belli? Bir rastlantı, Galip Bey'e İngilizce ders verdiğini öğrenmişti Necla'nın; ağzı açık kalmıştı şaşkınlıktan. Galip Bey hastaneye geldiğinde Necla'yla fısıl fısıl sözünü ederlerken kulağına çalmıştı. Yoksa bunlar?.. Düşlere, umutlara kapıldı yeniden. Soramadı. Necla'nın sonraki tutumuna, Galip'le, gene bir iki tanık olduğu ilişkilerine bakınca anladı hiç de düşündüğü gibi olmadığını. Bırakmıştı ipin ucunu. Yetti uğraştığım! Koskoca kızı ben mi düşüneceğim; o beni düşünsün artık. Bizden akıllı, Eşref'in dediği gibi. Görmüyor mu ne çektiğimi? Eve dönmemesi de ne akıl, bilmiyorum ki? O koca tahta konakta, kukumav gibi! Korkmuyor da. Ben oturamam. Eşref Bey'in hastalanmasından sonra, artık evine dönmesi için kaç kez üstelediyse yanaştıramamıştı Necla'yı; çalışma düzenini bozamazmış! Batsın sizin çalışma düzeniniz demek geliyordu içinden, dili varmıyordu. Galip Bey'le konuşsa mıydı bu konuyu? Nasıl karşılardı adam? Anne olarak üzüntümü bildirsem, anlamayacak biri değil ki. Ben dinletemiyorum. Bağışlayın; siz bir konuşur musunuz lütfen? Aklım hep onda kalıyor. Epey eskide de olsa, ağır bir hastalık geçirdi, biliyorsunuz. O berhane evde tek başına, bakımsız. İçim gidiyor; üşütür müşütür, Allah korusun, gene ağır bir hastalığa...Gözleri dolmaya başlamıştı daha kurarken. Eskiden, iyi kötü yetişmeye çalışıyor, elinden geldiğince ilgileniyordu. Şimdi Eşref vardı başında. Tutamadı, içini çekerek ağlamaya başladı sessizce. Yukarı kattaki doktorlarla konuşmaktan inen Necla yaklaştı hemen,

— Ne oluyorsun ayol? dedi. Daha iyiymiş Eşref Bey. Kimi ilaçları kesiyorlar. İyi ki getirdik; içi dışı ilaç olmuştu adamın. Yarın gidiyoruz eve.

Ertesi günü döndükleri evdeki yaşamın bezdirici durgunluğu içinde yeniden batmıştı yalnızlığına Mükerrem Hanım. Hasibe diye, güçlü kuvvetli, Bulgar göçmeni, temizce bir kadın bulup getirmişti Hala Hanım; haftanın altı günü evdeydi, hastayla ilgili her işin üstesinden geliyordu. Cumartesi gecesi, Pazar da kapıcının karısı gelip kalıyordu Hasibe'nin yerine. Konuk yatak odalarından birini onlara vermişlerdi. Eşref Bey hastalanalı beri, kapıları açık bırakıp, kulağı kocasının odasında, yandaki küçük odada yatıyordu o da. Günlük işlere dolaşan kadın vardı, bir de evde. Düzen oturmuştu bir bakıma,

ama tadı yoktu evin. Aşağı kattakilerle bezik oynamaya bile indi kaçamak yapıp birkaç kez, orda da kalamadı. Kurtulamadığı karabasan altında duyumsuyordu kendini. Necla hemen her gün telefon edip haftada birkaç gün uğruyor, çok da kalmıyordu. Doktorların daha iyi buldukları Eşref Bey'de, görünür bir iyilik yoktu. Kuyruğu gibi peşinden ayrılmayan Esma'yı atlatıp Pakize geliyordu şimdi birkaç günde bir ya, onun derdi de içini dökmekti! Gene birine tutulmuş Mithat. Sonunda öğrenmiş Esma'nın haber kaynağını da Pakize; yazıhanedeki kâtipleriymiş Mithat'ın her haltını Esma'ya yetiştiren! Bunu duyunca istemeden gülümsedi Mükerrem Hanım. Bu kadınların kısmeti de kâtiplerden açılmış demek! Anlamış olmalıydı içinden geçeni; Pakize de güldü tutamayıp.

— Yok, öylesi bir herif değil, dedi. Yaşlı, üç çocuklu. Karısı Ermeni'ymiş. Mannikyan salık vermiş Mithat'a. İşi de iyi biliyormuş. Yoksa Mithat çoktan sepetlerdi. Bir şeyler sezinlemiş olsa da gününü bekliyordur! Ne kurttur o!

Kâtibin daha önceleri çalıştığı iki büyük tütüncü hovardalıktan batmış. Kaygısı oymuş adamcağızın. Ortaklığı koruyormuş kendince. Kâtibin korumasına kaldılarsa... Ama durumları iyiymiş. Galip Bey de sözünü etmişti; Eşref Bey'in, Mithatlarla birlikte yürüttükleri işlerin (tütün dışsatımı, Almanya'dan, küçük ölçekte kimi kimyasal madde dışalımı gibi) hepsi de büyük kazanç sağlamıştı. Para geldikçe azıyor demek Mithat Bey de! Eşref Bey de yapıyordu ama, "O evine bağlıydı Mükerremciğim. Aklı sendeydi onun," diyordu Pakize. Hacı Rıfkı'nın sağlığında üstüne yaptırdığı birkaç parça mal olmasa, dımdızlak ortadaymış Pakize. Gelenin yarısı Esma'nınmış, yarısını da Mithat yiyormuş orospularla. Oğlandan da hayır yokmuş. Oğlum dediği Tahir de Esma'nın nüfusuna kayıtlı ya, mektuplar ona yazılırmış hep; öz annesini gözü görmüyormuş oğlanın. Görse ne olacak; oğlan İsviçrelerde para yiyor. Gözü de Esma'nın kalıtında demek. Bu dırıltılardan bıkmıştı Mükerrem Hanım. Eski romanlarını arandı; bir tek Çalıkuşu vardı kitaplıkta. Kim bilir kimlere vermişti ötekileri. Verdin mi kalır kitap. Çalıkuşu'nu da kaç kez okumuştu kim bilir; sayısını bile unutmuştu. Hüseyin Rahmi'nin romanları vardı. *Kokotlar Mektebi, Ben Deli miyim?* Ne ahlaksızdır o herif de! Eşref okurdu bir zamanlar; kahkahalarla gülecek ne bulurdu bilmem? Reşat

Nuri'nin *Akşam Güneşi* geçti eline kitaplığın bir köşesine sıkışmış, baş sayfaları eksik. Kolayına geliyordu eski Türkçe oluşu. Okuyayım, dedi. Sıkılıp bıraktı beş on sayfa sonra. Örgü yapmaya kalktı yün alıp, onu da yürütemedi; oysa ne kazaklar, ne kaşkollar örmüştü eskilerde. Necla bugün bile kullanıyordu kimilerini. Sinemayı seviyordu; birlikte gideceği tanıdık birileri çıktı mı, o oluyordu tek eğlencesi. Sıkıntıyla oturup akşamı beklediği bir öğle sonrası, aşağı kattaki İclal Hanımlar, kapıcı kadını yollamışlardı. *Rebeka* oynuyormuş Beyoğlu'nda, gelir mi diye. Çok duymuştu övgüsünü, istiyordu aslında. Nasıl giderdi. Ankara'dan dönen Galip Bey telefon etmişti dün akşam. Akşama doğru uğrayacaktı bir olasılıkla. Hizmetçi kız da izinliydi bugün; köylüsü mü ne gelmiş. Olmaz demişti ki, sokak kapısının kilidinde dönen anahtar sesiyle Necla girdi eve. Olayı öğrenince koridorda durdurdu kapıcı kadını. Gitsindi Mükerrem Hanım. O bekleyecekti gelinceye kadar; okuyacağı bir kitap varmış elinde. Galip Bey'den söz edince de,

— Ben tutarım Galip Bey'i, önemli bir şey varsa, dedi. Dert etme! Siz de gelirsiniz o saate kadar, iki buçuk matinesine gidiyorsunuz. Hem bize pasta getirirsin!

Yanıt beklemeden babasının odasına girmişti. Sevinmişti Mükerrem Hanım. Galip'in evde Necla'yla karşılanacak olması da umut verici gelmişti. Böyle böyle, bakarsın, bu deli kız belli mi olur? Pek sevmişti *Rebeka*'yı da. Hele o kızın güzelliği! Filmde yanan köşkü görünce, niyeyse, Necla'nın oturduğu tahta konak geldi aklına, derdi tazelendi. *Rebeka*'nın romanı da varmış Madelet Hanımlarda, okuyacaktı. Baylan'dan aldığı pasta kutusuyla eve girdiğinde vestiyerdeki paltolardan anlamıştı, birileri vardı evde. Koridora çıkan Necla'dan öğrendi, Hala Hanımlarmış. Galip Bey gelmemiş daha. Pastayı Necla'ya verdi. Eşref Bey'in odasına uğrayıp baktı şöyle bir; kapı yanındaki koltukta oturmuş, Mükerrem Hanım'ın yarım bıraktığı örgüyü ören Hasibe de, karyolasında, gözleri kapalı, uyur mu uyanık mı belli değil Eşref Bey de bıraktığı gibiydiler. Salona girdiğinde, görümcesinin daha kapıdan,

— Nassındı filim, güzel miyidi? diye karşılamasına alınmadı değil. Kocan yorgan döşek yatıyor, sen sinemalarda gibisine! Belki onu düşünmemişti bu köylü karısı; sözü batıyordu gene de. Üstüne gider

gibi övdü filmi Mükerrem Hanım. Ona da salık verdi. Çoktur gitmiyorlarmış sinemaya. Bazı söylüyormuş Hüsnümelek'e. O sevmezmiş. "Arabacının Gızı"nı görmüşler en son, pek güzel imiş. Ağlamış Hala Hanım. Çayı, pastaları getirmişti Necla.

— Haa, dedi, *Arabacının Kızı Dunyaşka*. Almanların yaptığı doğru dürüst tek film de oydu.

Söyleneni algıladığını göstermek ister gibi, oturduğu koltukta, sessizce kımıldadı Hüsnümelek Bey; kadife koltuğa kakılı çomak gibi kaldı gene. Hala Hanım sürdürüyordu aynı dangıl dungullukla,

— Arabacı da, Toma varıdı bizim urda, ispirtocu bi urum, tıpkısı dee mi! Once biz, gül gül; öldük gülmekten. Sonra da, u bubanın u gızına düşkünnüğü... U zavallı gızın Rus zabitinden çektiği... Gı bi ağlama gelsin içimden!

Necla, yüzünde alaylı gülümsemeyle pasta kesip koyduğu küçük tabağı halasına uzatırken bir şey diyecekti ki, derinden duyulan zil sesiyle ilgiler kapıya yönelince sustu. Mükerrem Hanım kalkıp koşturdu hemen; biraz sonra da peşinde Galip Bey'le girdiler salona. Galip Bey, tek tek el sıkıp saygılı bir incelikle selamladı herkesi. Hala Hanım'ın yanındaki koltuğa otururken özür diledi geciktiği için. Hala Hanım'ın,

— Pastaya gecikmediniz, sözüne gülüştüler.

Hala Hanım, gülüşmeyle yüreklenmiş gibi ekledi hemen,

— Gaynanaaz sevecek sizi Galip Bey!

Yarattığı bir anlık çekingen sessizliği, gene kendi bozdu aynı patavatsızlıkla,

— Sizin gibi damadı sevmiyosa, aklından zoru vardur gadunun zati!

Bir kahkaha attı ardından da. Çekingence gülümseyen Galip,

— İltifat ediyorsunuz efendim, dedi.

Kadının yeni bir saldırısını önlemek ister gibi, Hüsnümelek Bey'e döndü hemen,

— Umarım konuştunuz siz.

Koltuğa kakılı çomak, Galip'e doğru büküldü biraz,

— Yeni geldi Mükerrem Hanım da, dedi. Açamadım daha. İyi oldu; siz anlatın!

Galip durdu bir; Necla'ya, Mükerrem Hanım'a baktı,

— Evet, dedi. Necla Hanım'ın burda olması da iyi bir rastlantı. Gerçi kararı verecek Mükerrem Hanımefendi sanıyorum; yasal yetkisi var bugün. Efendim olay şu...

Necla'yı da, Mükerrem Hanım'ı da biraz daha merakta tutmak istermiş gibi, bekledi bir an, sonra ağırdan başladı anlatmaya olayın ne olduğunu. Bir ortaklık oluşturuyorlardı, dışalım, dışsatımla uğraşacak güçlü bir ortaklık. Aslında herkesi de almak istemiyorlardı aralarına. Sözgelimi Mithat Bey'i.

— Ardındanmış gibi oluyor ama, dedi Galip, yüzüne daha açık söylediğim için sakınmadan konuşabilirim sanıyorum. Çok yakın arkadaşım, çok severim. Ama gidişini beğenmiyorum. Bir kaygımız da, gene Eşref Bey'le ortaklıkları. Tanrı yardımını esirgemesin, ancak öyle görünüyor ki, Eşref Bey'in bu işlerle ilgilenebilmesi güç olacak biraz. Bu durumda, Mithat'la kesin bir denetim isteyen işbirliğini yürütme işi size düşecek demektir. Yeterince denetleyebilecek misiniz?

Sustu. Üzüntüyle iç geçirir gibi soluklandı ağırdan. Hüsnümelek Bey'e baktı, destek bekleyişiyle sanki. Güvenini susarak bildiriyordu o. Sessizlik basınca, kendisine yöneltilmiş soruya ne demesi gerektiğini aranırca çevresine bakınan Mükerrem Hanım'ın, yanda sessizce çayını yudumlayan Necla'ya takılı kaldı gözleri. Pek oralı görünmeyen Necla doğruldu,

— Çayınız soğudu, dedi Galip'e. Yenileyeyim mi?

— Sağ olun Necla Hanım. Böyle iyi.

Mükerrem Hanım'ın zorlanmasını yeterli bulmuş gibi, yeniden aldı Galip,

— Hemen açıklayayım ki, size bu öneriyi yapma düşüncesi Hüsnümelek Bey'den (duralayıp Hala Hanım'a baktı bir), sanıyorum daha çok da Şerife Hanımefendi'den geldi. Bağışlayınız lütfen, ben böyle bir şeye kalkışamazdım yoksa. Bir de, Ankara'daki durum var. Onun da iyi bir denetime alınması zorunlu gibi geliyor. Nezahat Arıbal adına yapılmış kimi arsa işleri var ki, sonuçlanmamış daha. Ona da sıkıca el atmanız gerekecek sanıyorum Yarısından çoğu Eşref Bey'in, yani sizin hakkınız.

Susup Mükerrem Hanım'a baktı. Galip Bey'in anlatışındaki çekiciliğe öyle dalmıştı ki Mükerrem Hanım, ne diyeceğini kararlaştır-

mak değil, olayın ne olduğunu bile doğru dürüst kavrayamamıştı daha. Yardım bekler gibi, hiç umursamaz biçimde çayını içip çatalıyla tabağındaki minicik bir parça alıp bıraktığı pastayı evirip çeviren Necla'ya baktı gene. Daha yargıca gittikleri gün, beni bu işlere bulaştırma, yap bildiğin gibi demişti Necla; ona göre düzenlenmişti bütün resmi işlemler. Mükerrem Hanım verecekti kararı. Nezahat Hanım'dan söz edilmesine bozulmuştu Mükerrem Hanım ya, duramadı bile üstünde; sorun başkaydı çünkü.

— Kararınız aceleye gelmesin efendim. Düşünün, güvendiğiniz kişilerle de bir konuşun isterseniz.

Galip Bey'in bu uyarısına da ne diyeceğini bilememişti Mükerrem Hanım; biraz gevşemiş gibiydi gene de.

— Estağfurullah! demeyi akıl etti. Güvendiğimiz sizler...

Ne diyeceğini bilemediğinden sustu gene. Suskunluğu bozan Hüsnümelek Bey oldu bu kez.

— Çok uzatmanın da bir yararı yok! dedi.

Yeniden çöken suskunlukla iyiden iyiye köşeye sıkıştığını duyumsayan Mükerrem Hanım, salondakilere şöyle bir baktı umarsızlıkla,

— Biz bu işleri pek bilmiyoruz, dedi kısıkça bir sesle. Sağ olun, bizi düşündüğünüz için. Hangisi hayırlısıysa o olsun!

Bitmişti sözü. Ne bulup söyleyecekti şimdi? Nasıl kızıyordu, konuşulanları sanki hiç duymamış gibi oturan kızına. Şu adamla evlenseydi, kolaycık olup bitecekti her şey. Pırlanta gibi adamı tepti. Ne yapmalıydı şimdi? Söz gene Hüsnümelek Bey'e düşmüştü.

— Biz sizi düşünüyoruz, dedi. İki evin bir kızıdır Necla, biliyorsunuz. Kimimiz var bizim sizlerden başka? Galip Bey'i siz de tanıdınız; onun dostluğu Allah'ın bir lütfudur bize.

Bu aşırı övgüyle Necla'nın dudak kıvrımlarında beliren sinsi gülücüğü gözünden kaçırmayan Galip Bey, benzer gülümsemeli bir "estağufurullah"la savunmaya çalıştı kendini.

— Sen de bişiy disene gız, ne susup duruyon?

Halasının damdan düşercesine söylediği sözlerle şaşırır gibi oldu Necla. Gülümseyip toparlanmaya çalıştı.

— Ne anlarım, ne de severim ben bu işleri Hala, dedi. Söz annemin. Baştan söyledim ona; bildiği gibi yapsın. Ne diyeyim ben?

Sevincini, Tatar yüzündeki kırışıkların bile saklayamadığı Hüsnümelek söze karıştı hemen,

— Doğru söylüyor kız, dedi. Söz böyüğündür.

Tepkiyle bir şey diyecek oldu Necla, sustu gene; yadırgamış mıydı ne, bu yorumu? Kalktı hemen, boşalmış çay bardaklarını tepsiye doldurup çıktı salondan. Gözlerin üzerinde olduğunun ayırdında olan Mükerrem Hanım, kızının kendisine yıktığı sıkıntılı özgürlüğün itelemesiyle,

— Dediğim gibi, dedi. Karşı çıkacak bir yanı yok bu işin. Sağ olun, biliyorum bizim için düşündüğünüzü, bilmem mi? En güç günlerimizde, Allah razı olsun Galip Bey'den, hiç unutur muyum yaptıklarını...

— Görevimdi efendim, rica ederim. Ne yapabildik ki!..

Necla, doldurulmuş çay bardaklarıyla geldiğinde ayrıntılara geçiliyordu artık. Tepsiyi masaya bırakıp doğruldu,

— Özür dilerim, dedi. Benim çıkmam gerek.

Bozulmuş da tepki gösterecekmiş gibi görünen tek kişi Hala Hanım oldu; kocasındaki sessizlikten belki, bir şey demedi o da. Bir baş selamıyla çıkacak gibiydi Necla; Galip Bey, saygılı biçimde ayağa kalkıp da elini uzatınca, herkesin elini sıkmak zorunda kaldı. Koltuğa yayılmış gibi oturan halası çekip yanaklarından öptü. Kalkıp Mükerrem Hanım da çıktı peşi sıra. Eşref Bey'in odasına bile uğramaksızın koşturur gibi giden kızını, vestiyerden mantosunu alırken yakalayabildi.

— Neydi zorun? Kalaydın, bana da bir akıl verirdin hiç değilse!

— Nerde o akıllar bende? dedi kapıyı açarken. Geç kaldım ben. Uyanık ol da kazıklamasınlar yalnız! Avukatınız var, onunla konuş!

Alaylı gülümsemeyle çıkıp çekti kapıyı. Salona gelirken ikircik düşmüştü içine ya, ne diyebilirdi ki şimdi? Nerden çıkmıştı bugün bu hiç beklemediği olay? Sözleşip geldiler demek. Galip Bey vardı bereket. O Tatar'a dünyada güvenmezdi Eşref olsa. Eşref olsa, böyle bir öneride bulunabilir miydi o Tatar. Halasının Necla'ya düşkünlüğünü iyi biliyordu. Kötü şeyler düşünmesine bir engel de oydu. Salona döndüğünde çaylarını yudumluyorlardı sessizce; sanki onu bekliyorlarmış gibi,

— Niye hemen gaçtı o gız? dedi Şerife Hanım. Şu evlenme işini de gonuşiym diyodum unnan.

Ateş bastı yüzüne Mükerrem Hanım'ın.

— Acele işi varmış, dedi kekeler gibi.

Sözü birden Galip aldı,

— Lütfen, o konuya değinmeyin, dedi. Hele şu sıra, ters anlam verilmesini istemem. Necla Hanım'a büyük saygım var. Konuşuyoruz da kendisiyle biliyorsunuz; gerekirse kararını o verir. Mükerrem Hanımefendi'nin üzüntüsü kendine yetiyor zaten.

Duralayıp Hala Hanım'ın karşısına dikilir gibi bastırarak yineledi,

— Lütfen!

Açıklama, Hala Hanım'a pek yakın düşmemişse de, kocasının ağır ağır başını sallamasından susması gerektiğini çıkarmıştı. Tam yerinde yardımına koşmasıyla bir kez daha borçluluk duyurmuştu Mükerrem Hanım'a da. Galip aldı gene, girişecekleri iş üstüne, Mükerrem Hanım'ın tek satırını anlamadığı ayrıntılı bilgilere geçti. Yüksek olacaktı kazançları, onu anlamıştı yalnız. Bir maden işini gerçekleştirirlerse, paylarına büyük paralar düşüyordu. Pek güç de değildi gerçekleştirmesi. Bazı şeyleri göze almak gerekecekti, o kadar. O "şeylerin" ne olduğu konuşulmadı. Soru bekliyorlardı Mükerrem Hanım'dan. Yoktu soracağı şey onun. Ne olsundu ki? Galip Bey'in inceliği, görgülü yaklaşımı, değindiği olayları tek tek alıp inandırıcı biçimde açıklaması karşısında soracak, söyleyecek neyi olabilirdi ki? Temelde anlaşmaya varılmıştı konuşma bitip kalktıklarında. İşin hukuk yanını avukatlarla çözümleyeceklerdi. Yemeğe kalma önerilerine karşı, ayrı ayrı verilmiş sözleri olduğunu söyleyip birlikte çıktılar. Onlar gidince iyice yalnızlığa, hem bu kez daha da kaygılı bir yalnızlığa düştüğünü duyumsadı Mükerrem Hanım. Yatak odasına girip Hasibe'nin yemek yedirdiği kocasına baktı; ağlayacak oldu, tuttu kendini. Sararıp pörsümüş yanaklar üstündeki boş boş bakan gözler, acılı yazgısının sönmeye yüz tutmuş umut ışıklarıydı sanki. Yavaşça çekti kapıyı, yandaki odasına geçti; yorgunca uzandı yatağına. İlk günler o yediriyordu yemeğini Eşref Bey'in. Önemli bir iş yapıyor duygusuyla hem de. Eşref Bey için bunun özel bir anlam taşımadığını öğrendiği gün, anlamsıza dönüşmüştü onun için de; ha o yedirmişti; ha bir başkası. O bunun ayrımında olmadıktan sonra, niye hep yüz yüze gelsindi bu acıyla? Karyolasına el koymaktan başka, ne ilgisi vardı Eşref Bey'le içerde ağızsız, dilsiz,

dünyadan habersiz yatan zavallının? Eşref Bey yoktu artık, çekip gitmişti. O kaba saba adamın, onlar için neleri sırtladığını, her yeni olguyla daha iyi görüyordu. Erkeği olarak nasıl gereksinim duyduğunu da, içindeki kımıl kımıl dürtülerle anlamaya başlamıştı. Ankara'da bulunuşu on günü geçti mi, yolunu nasıl beklediğini utanarak anımsıyordu şimdi. Dönmemek üzere gitmişti, hep Ankara'daydı artık Eşref Bey! Yaşlar boşanıyordu gözlerinden; loş odada, içini çeke çeke ağlamaya bıraktı kendini. Kedi mi besleseydi? Sinir boşalımıyla güldü birden. Saniye Hanım vardı, Merzifon'da; kocası ölünce kedilerle doldurmuştu evi. Nerden gelmişti şimdi aklına! Hem, Allah korusun, Eşref Bey ölmemişti ki. Allahtan umut kesilir mi? Bakarsın bir yeni ilaç... İyileşti mi de doğru o karıya! Aman, iyileşse de keşke. Ne yapsın erkekler; kimi düşkün kadınlar, namuslu kadınların kocalarını baştan çıkarmak için geliyorlar dünyaya demek! Telefon sesiyle fırladı. Hizmetçi kadın açmıştı, o daha gözlerini silip kendine çekidüzen verirken. "Tillifun!" diye bağırır şimdi. Bağırmasına kalmadan yetişip aldı elinden. Pakize'ydi; Mükerrem Hanım'ı duyar duymaz ses çıkarıp ağlamaya başlamıştı. Mithat Bey gene bu gece... Aman bunlardan da artık. Bize mi sordundu herifi alırken? "Buyur, gel!" dedi, ne desindi? Boğulacak gibiymiş evde kalırsa. Mutfağa geçip bir şeyler hazırladı. Pakize'yle iki kadeh içmek ona da iyi gelecekti. Masayı düzenletti kadına. Eşref Bey'in odasına girerken daha kapıdan ağır, pis bir kokunun saldırısına uğradı. Hasibe Hanım altını temizliyordu Eşref Bey'in; gene kirletmiş demek. Duramadı çıktı odadan. İçindeki yenemediği öğürtüyü bastırmak için banyoya gitti; kolonya doldurdu avcuna, derince koklayıp yüzüne, boynuna, şakaklarına sürdü. Gözlerini aynadaki hüzün dolu gözlerine dikip kaldı bir süre; soluğunu boşalttı. Neye varacaktı bu işin sonu? Necla geldi aklına. Kızından da hayır yoktu. İçinde bir yere sinip yerleşmişti öğürtü de sanki. Niye bu kadar iğreniyordu bunca yıllık kocasından? Eskiden iğrenmez miydin! Saygısızca yellenip yatak odasını leş gibi ettiğinde midesi ağzına gelirdi. Hele ne dese aldırmadan gülmesi! Buz gibi kış gecesinde pencereyi açmak zorunda kaldığını anımsadı kaç kez. O karının yanında da yapıyor muydu acaba? Bütün pisliği banaydı belki de. Gelip baksa ya, o kadın şimdi de! hastaneye çiçek göndermeye benzemez bu. Bir gün uğrayıp gö-

rünce, anlı, şanlı Eşref Bey'inin ne durumlarda olduğunu, nasıl kaçtı kim bilir? Çok merak ediyordu, ne olmuştu o gün Nezahat gelince? Bir türlü soramadı Necla'ya. Canı cehenneme hepsinin. Odasına dönüp yatağına uzandı uzanmadı, doğruldu kapı ziliyle; Pakize'ydi. Çıkıp karşıladı. Hiç de telefonda sızlanan kadın değildi; sürüp sürüştürmüştü gene. İstedi mi ağlıyor, istedi mi gülüyor bu kadın! Sinir bozukluğundan, zavallı; böyle miydi eskiden! Masaya oturunca da ilk kadehte, gözleri dolu dolu başladı. Çoğu geceler artık hiç gelmiyormuş eve Mithat. Galip Bey'de kalırmış eskilerde kimi gece. Şimdi öyle değil; açık açık, "İstediğim yerde kalırım, hesap mı vereceğim sana?" diyormuş. Esma'nın dediği, kulüp gibi bir yer varmış, oraya dadanmış şimdi. Kimler yokmuş ki orda? Vur patlasın, çal oynasın sabahlara kadar. Bu da bir karıya tutkunmuş; onu getiriyormuş. Şarkı söyletiyormuş karıya. Sait de diş geçiremezmiş oradakilere, Esma'nın dediği. Ankara'daki en büyüklerin parmağı varmış orda; oğulları moğulları filan... Sait Bey'e telefon etmiş kaç kez, konuşmak için, çıkmıyormuş telefona; hep "Ankara'da." Yalan! Galip Bey'e açmış bir iki.

— Ne diyor Galip Bey?

— Ne desin! Görgülü, incelikli adam. Beni durultmaya çalışıyor. Yalan da söyleyemiyor. Mithat'ı da çok sever, biliyorum. Bunca yıllık arkadaşı. İki arada kalıyor o da. Artık açmıyorum ona. Boşuna ne diye üzeyim adamı?

Mithat'ın, Sait Bey'in, Galip Bey'e karşı nasıl saygılı oldukları üstüne olaylar anlattı. Oğlundan dertlenip Esma'yı çekiştirdi gene. Mithat'tan çektiklerini yineledi gözyaşlarıyla. On ikiye doğru kalktığında, dört kadeh rakının da desteğiyle boşalıp durulmuştu biraz. Pakize'yi, kapıcının getirdiği taksiye yolcu etmek için asansöre bindirince üstünden bir yük kalkmış gibiydi Mükerrem Hanım'ın. Ne çok konuşmuştu kadın! Konuşan iyi bir şey yaptım sanıyor! Kendi için iyi belki de, bezdiriyor dinleyeni. Derdini içine gömünce de sabır taşı gibi çatlarsın!

Ufak tefek üşütmeler dışında, öyle uzun boylu yattığını anımsamadığı babasının hastalığı görünmez kazaydı Necla için! O konuşuyordu doktorlarla; annesine açmamıştı ya, bu ağır vurgundan

eski sağlıklı durumuna dönmesi beklenemezdi Eşref Bey'in, doktorların dediği; böyle yatıp kalabilirdi dayandığınca. Ailenin tek kalıtçısı Necla'nın oluruyla mahkemece "vasi" atanan Mükerrem Hanım'ın deneyimsizliğinden bir şeyler yitirebilecekleri aklına gelmedi değil; aldırış etmedi. Mal mülk derdine düşeceğiz şimdi! Galip uyarmıştı yalnız bir keresinde; "Bunlar sizin Necla Hanım. Uyanık olmanız gerek. Aldatabilirler!" demişti. Necla'nın, "Ne yaptım da benim oldu?" demesine sessizce gülümsemişti. Bir konuşsa mıydı Turgut'la? Ne vardı konuşacak? O sanki çok mu anlar bu işlerden? Köydeki bağının, tarlasının ne olduğunu bilmeyen adam bana ne diyecek? Eşref Bey yaşadığına göre, evin ağır giderlerini karşılamak için Mükerrem Hanım'ın, ellerindekini iyi kullanmasıydı sorun; işleri yürütüp geliştiren, yeni kapıları zorlayıp açan Eşref Bey artık olmadığına göre, elde olanı yitirmemek, iyi kullanmaktı. Avukatla mali varlıklarını görünce az şaşırmamıştı. Hele o Ankara'daki bir sürü, çoğu kıyı köşe arsa! Ne olacaktı onlar? İlerde değerlenirmiş! Görürler ilerde neyin değerleneceğini! Annesine, kısıtlamasız tam tasarruf yetkisi verirken bu zırıltılı işin altından zavallı Mükerrem Hanım'ın ezilmeden nasıl kalkacağını düşünmedi değil. Bir de Tatar Enişte Bey'le ortaklık başlıyordu şimdi. Bütün bunların kendi üstüne yıkılması olasılığı karabasan gibi göründüğü için, hemen attı kafasından. Kalkar, niye kalkmasın; hesabını bilir Mükerrem Hanım. Bir iki kazıklandı mı ayar, gözü açılır. Galip Bey gibi bu işlerin kurdu bir de akıl hocası var ailemizin! Hem de ortağımız şimdi! Çözüm bekleyen kendi sorunlarına bak sen! Eşref Bey'in hastaneye ikinci kaldırışından sonraki buluşmalarında, kendine de, Turgut'a da yakıştıramadığı için adını koymaktan bile çekindiği bir duygu içini karartır olmuştu. Başka bir Turgut'la sevиştiği duygusuna kapılmıştı daha ilk sarılışında. Ablasının yineleyen hastalığından söz etmesiyle durulur gibi oldu. Burnuna bir gizli esintiyle çarpıp geçen parfümün sinsi ağırlığı, Turgut'a sinmiş bir şey miydi, gergin sinirlerinin kendine oynadığı bir kurmaca oyun muydu, ayıramamıştı. Annesini bir görevle Beyoğlu'na savarak terzi Nezahat'ı, Eşref Bey'in hastanedeki odasına soktuğundan beri, süslü, boyalı kadından, burnuna yapışmış gibi kalan ağır parfümdü belki de bu oyunu oynayan! Aynı koku muydu? Ne bileyim! Parfümü annesi kullanırdı ara sıra. Kimi arkadaşlarının da düş-

kün olduğu bu pahalı kokuların adlarını bile bilmezdi o. Galip Bey'le gelen Nezahat Hanım'ı koridorda karşıladığında, daha ilk el sıkışta, hiçbir önyargı taşımamasına karşın, böyle bir kokunun saldırısı itici olmuştu. Çekingence ciddilik, hüzünlü bir görünüm veriyordu kadının yüzüne. Bir şeyler diyecekti belki. Duymak istememiş niyeyse; "bir "Hoş geldiniz!"le önü sıra yürüyüp babasının odasına götürdü. Gözleri kapıya saplanmış gibi bakan Eşref Bey'in yüzünde hiçbir değişiklik olmamıştı içeri girdiklerinde. Kadın karyolaya ağır ağır yaklaşırken kapıyı usulca çekip çıktı odadan. Yanına gidip oturduğu, buluşma salonunda Galip Bey'le de, tek tük bir iki sözden öteye geçmedi konuşmaları. Birlikte düzenlemişlerdi bu buluşmayı. Saygı duymamak olası değildi bu adamın tüm davranışlarına sinmiş, akıllı, incelikli yaklaşımlarına. Biraz güç bir görev istenmiş ondan; Necla Hanım'a danışmadan yanıt veremeyeceğini söylemiş. Eşref Bey'in Ankara'daki bir yakını, iş ortağı Nezahat Hanım, hastanede görüşmeye gelmek istiyormuş. Mükerrem Hanım'ı incitmeden yapabilecekleri bir şey var mıymış acaba bu konuda? Vardı, niye olmasındı? Bir tür giz ortaklığı oluşmuştu Galip Bey'le aralarında böylece. Olayı, sonradan annesine duyurduğunu söylemeyi uygun bulmamıştı Galip'e. İngilizce çalışmayı kesmişlerdi son günlerde. Artık kendine gerek kalmadığını bildirmişti Necla. Temel yapısını, kuramını, kuralını kavramıştı dilin Galip Bey. Onun çabasına bağlıydı sonrası. Bol bol İngilizce okumasını salık verdi. Yardımcı olmayı sürdürecekti kuşkusuz. Okumakla kalmamış, sık sık, hemen de her hafta, çeşitli konularda, birkaç sayfalık çeviri getirir olmuştu; hem de bayağı başarılıydı çeviriler. Takılmıştı bir gün, artık Mansur Hoca'ya çalışmalıydı Galip Bey; onun gereksinimi vardı böyle bir çevirmene! Kendisini sevdiğini söyleyip bekleyen adam buydu işte! Onun sevmeyi aklından geçirmediği adam da buydu işte! Benim, bir yabancı dili bile öğrenemeyen (tembel demeye de dili varmıyordu, dalgacı belki! Sıkıntılı daha doğrusu, kendini tam veremiyor yabancı dile; o kadar çok şey var ki kafasında!) sevgilimin yanında niye cüce kalıyor bu adam! Benimkinin yakışıklılığından mı sadece? Bu da yakışıklı, Jülide'ye sorarsan dört dörtlük bir koca adayı, Turgut'la ilişkilerini bilmediği için, adama böyle ilgisiz kalışını, bir iki tahtasının, gizli bir karasevdayla yanıp tutuşarak eksilmesine bağlıyordu Necla'nın. As-

lında, ölüp bitiyordu Salih'le evlenmek için Jülidecik; Necla'yı kınayışı, erişemediği o tutkulu özleminden kaynaklanan bir tepkiydi belki. Necla için, yalnızlığına güç kazandıran bir gizli iksirin yüreğine boşalması gibi, gece yarıları kapıdaki çıngırak sesiyle gelen mutluluğun başıboşluğunda ne güzel akıp gider olmuştu yaşam. Nerden çıkmıştı şimdi bu, alkol kokan soluğuna karışmış (o gece onu da yadırgamıştı. Sanki içkili görmemişti hiç Turgut'u!), içini karartan parfüm lekesi; konuşsa mıydı Turgut'la? Ya doğrularsaydı bir de! Benim tek başıma sevgim yetmemişse; başıma vuruverirse bunu! "Seni seviyorum" dediğini duydun mu hiç, şöyle yürek dolusu bu adamın? Bir türlü atamadın kurduklarını gerçek gibi alınca, içinde bir yer kanıyor, gözlerini yakan iki damla yaşı güç tutuyordu. Babasının yanından gözleri kıpkırmızı çıkan terzi Nezahat'ı da, hem acıyarak, hem kızgınlıkla anımsar olmuştu. Tıpkı annesine olduğu gibi! Kendine kızmaya gelmişti sıra şimdi. Niye kaçıyordu sanki o kısır geceyi sorgulamaktan? Buz gibi kimsesizliği içinde kıvranıp durduğu iki gece sonra varabildi bu karara: Yarın arayıp çağıracaktı Turgut'u. Yoldaş değil miydiler? Yalana, kuşkuya dayandıramazlardı ilişkilerini. Katlanmalıydılar sonucuna ikisi de. Birbirlerine dürüst davranmanın sınavı olmalıydı bu. O gece yarısı kapının çıngırağıyla deli gibi fırladı yataktan. Nasıl bir sevince batmıştı yüreği. Silinip gitmişti sanki tüm acıları. Düş kırıklığının acısı daha büyük oldu pencereden bakınca; Jülide'ydi gelen. Merdivenleri korkar gibi inip kapıyı açınca hıçkırıklar içinde boynuna sarılmıştı Necla'nın. Salih kovmuştu evden onu. Yukarda ışık altında, kan sızan çatlamış dudağını, şiş kaşını görünce, bir şey demesine gerek kalmamıştı kızın. Hani tabancası olsaydı, Salih dene iti gidip vuracaktı; öyle geliyordu içinden. Ara sıra hırlaştıklarını biliyordu da, böylesi ilk olmalıydı. Jülide'yi mi, kendisini mi yatıştıracağını bilemeden ilgilenip durultmaya çalıştı kızı. Canını yakmamaya özen göstererek, kolonyalı pamukla sildi yüzündeki kan sızıntılarını. Saçlarını ensesinde topladı mı, hemen gözüne çarpan pembe kulakmemesinde de kanlı çizik, yırtık gibi bir şey vardı solda; onu temizlerken bayağı canı yanan Jülide'ye de kızar oldu, niye sevmişti bu adamı sanki? Söylemesine gerek yoktu, burda kalacaktı artık; gidecek neresi vardı ki? O da canını sıkmıştı iyiden iyiye; bulmuştu tam gününü! Ertesi sabah,

Turgut'a telefon açıp Jülide'nin bir süre onda kalacağını söyleyerek kapattı. Uzun konuşamıyorlardı gazete telefonuyla. Evet, kısaydı konuşması ya, ilgisizmiş gibi değil miydi Turgut'un sesi de? Şimdi ondan telefon bekleyecekti Turgut. O da Jülide'nin evden gitmesini. Hiç kolay görünmüyordu o da. Salondaki divanda, ara sıra hıçkırığını yastığa bastırıp için için ağlayarak iki gün, evden de, yataktan da çıkmadı Jülide. Oldum bittim pek konuşkan değildi; hiç konuşmuyordu şimdi de. Bir iki sorusuna baştan savar gibi yanıtlar alınca Necla da üstüne varmamayı uygun bulmuştu. Çok sarhoşmuş Salih o gece. Sahneye yeni konan oyundaki rol dağıtımında haksızlık etmişler ona! Bir şey dememiş ki Jülide de; "Düşündüğün şeye bak!" demiş sadece. Buymuş olay! Ama, asıl nedeni biliyormuş o! Ne olduğunu söylememişti asıl nedenin; üstelememişti Necla da. Ne olacak, asıl neden; oğlan manyak, ama kapkara bir çatkı çekmiş senin zeytin yeşili gözüne o kör olası sevgi! Bir de bana söz eder. Biz kadınlar tümümüz sersemiz aslında. Artık ağbisiyle barışır mı bu kız? Salih'le ilgisini kesip atması koşulunu dayatmış, bu kötü oyuncunun kötü oyununu görüp anladığında gelirsin demiş ağbisi, koptuklarında. O gün, bu gün müydü acaba Jülide için? aynaya bakıp yüzündeki izlerin silindiğini gördüğünde kendine gelmeye başlamıştı Jülide; bir haftaya yakın sürmüştü bu da. Günler boyu, dışına bir şey vermemeye çaba göstermişti ya, gerildikçe gerilmişti Necla'nın sinirleri de. Turgut'suzdu. Dışarda bir yere çağırıp konuşması, kesin, bağlı oldukları gizlilik ilkesini çiğnemek olurdu ya, içini kavuran Turgut özlemine tersti asıl. "Git!" diyemezdi Jülide'ye. En güç gününde evine almıştı kız onu. Hem seviyordu da; kimi gecelerin karanlık yalnızlığına güç alıştığı koca konakta böyle biri hiç de gereksiz değildi demek! Hele lodoslu gecelerde. Babasının hastalığında, annesinin üstelemesiyle birkaç kez evdeki odasında kaldığı geceler çelişkili duygularla uyuyamamıştı sabaha dek. Bu eski tahta yapıdan kaç kez güvenliydi o oda; ama aklı, düşüncesi bu evde kalmıştı. O zaman varmıştı nasıl değiştiğinin bilincine. Yaşamındaki her şey Turgut'la bitişik çağrışımdaki bu ahşap konağa bağlıydı sanki. Beşiktaş'ta, hastalandığı gün, önünden geçerken şöyle bir baktığı o tahta yapıyı Soğanağa Mahallesi'ne taşıyıp o kurmuştu bu ahşap konağı buraya; daha önce böyle bir şey olamazdı burda! Tramvaya koştururken bir

görüp yitirdiği Turgut'u da getirip odalardan birine kitlemiş, derin çıngırak sesiyle karanlıklardan gelip geceleri koynuna girmesini, bin yıl gibi uzun süren bir inatla beklemişti sonra da! Masalı acılı yerinde bölen bu kız nerden çıkıvermişti? Bu kızdan mıydı, yoksa o içini kirleten parfümle mi bozulmuştu büyü; geceleri gelip koynuna giren oğlan da gelemezdi şimdi! "Bu ev sana bir şey anımsatıyor mu?" demişti Turgut'a bir gün. "Bilmem," diye gülmüş, Manisa'da bir eski ev varmış lise yolunda, ona benziyormuş biraz. İçinden geçenleri perdelemek ister gibi gülmüştü o da. Manisa'ya mı kaçıp gidecek! Bu isteğin esip durduğunu söylememiş miydi bir günler? Kapanmadı mı o dönem? Birlikte kavga yürütüyorsunuz; kızdın mı eski hesapları mı açacaksın gene? Kızdığım nerden çıktı şimdi! Ya o da seninkini ortaya dökerse? O döktü dökeceği kadar; ne hesabım kaldı ki benim? Bir akşam eve dönüp de kapının altından atılmış, yabancı pullu, üç mektup görünce kaygılandı. En erkeni dört aylık, Dublin damgalı mektuplar bopstil Sadi'dendi. İlk gittiği günlerde gelen mektupta sözünü ediyordu; İrlanda'ya geçtiler demek. Bir de bu mu çıktı; geliyor mu yoksa? Yırtıp göz gezdirdi merdiven başında çabucak; yoktu öyle bir şey. İlk mektup gibi havadan sudandı bunlar da. "Edebi!" idi daha doğrusu. Ruhundaki, çevresindeki fırtınaların betimlemeleri! Her benzetmesi de müzikle ilgili. Konuşması gibi. Estikçe yazıyor olmalı. Onun evinde oturduğumu unutturmamak içindir. Yok be, bu dünyanın dışında yaşıyor gibi o. Hep öyle oldu. Tam bir mirasyedi. Dünya batmış, umrunda değil. Gelmez o; İskoçyalı mühendis sevgilisine (kocası mı demeli artık!) takılıp gitti! Mısır'dan, Afrikalardan dolanarak Lizbon'a gidip uçakla geçmişler İngiltere'ye ordan, diye yazmıştı; kolay mı o yolu yeniden göze almak bu savaş ortasında? Giyim kuşamı dışında ne göze batan itici bir yanı vardır, ne de eşcinselliğini ele veren kadınsı bir görünümü; bilmeyen güçlü bir erkek sanır zavallıyı. Üstün yetenekleri vardır; on parmağında on beceri dedikleri. Üflemeli çalgıların onarımında üstüne yokmuş derlerdi. Öyle tanışmışlardı bu İskoçyalıyla da. Obua çalarmış adam; bozulunca onaracak, bundan başka kimseyi bulamamış. Yaşlıca bir "amca"dan öğrenmiş bu işleri daha çocukluğunda. Necla'nın, yıllar önceki dengesiz, delişmen günlerinde, Bebek'te, teknede oturdukları bir gece, uzak akrabadan, daha çocuk yaşındayken cinsel ilişkiye kandıran bu

amcayı anlatmıştı Sadi. Kendini dut ağacına asmış sonra adam. Flüt dersi verirmiş ona. Sarhoştu o gece; hem sevgiyle, hem de tiksinir gibi bir kızgınlıkla anlatmıştı adamı. Epey de yaşlıdır bizden bu Sadi. Fakülte'ye gelişi de iş olsun diye gibiydi; derslere bile girmezdi doğru dürüst. Aman, iyi; otursun oturduğu yerde İskoçyalısıyla; kimselere bırakamam bu evi ben. Mükerrem Hanım'a söylesem de satın alsa bana. Sattılar da! Jülide yoktu yukarda. Çıktı bugün demek. Nereye gitmiştir? Salih'ine mi dosdoğru! Valla döverim o karıyı öyle bir halt ederse! Sana ne be? Yapacağı başka ne var ki? Ama şimdi ama sonra; olacağına bak! İyi, şımartsın biraz daha; gelecek sefere öldürür de o manyak herif bunu! Jülide de geldi biraz sonra. Bankaya para almaya gitmiş; bir sinemaya girmiş ordan da. Niyeyse pek inanmamıştı bu sinema öyküsüne; sormadı da. Bir şeyleri saklıyor bu! Ne yapayım, saklayıp dursun kendine. Saklayamadı; yemeğe oturuyorlardı ki,

— Fazıllara gittim, dedi, Jülide. Canım sıkıldı çıktım sinemadan.

Yalan, belki de hiç gitmedin sinemaya! Tabağına çorba alıyordu Necla; ses çıkarmamıştı. Salih'in çok yakın arkadaşıydı Fazıl.

— Biliyorum, kızıyorsun bana.

— Daha büyük kötülüğü dokunacak diye kaygılanıyorum, dedi Necla. Niye kızayım sana?

Söyleyişinden belliydi ne kadar kızdığı.

— Kendine kıymasından korkuyorum ben de, dedi Jülide. Fazıl da öyle diyor.

Yemekten kalktıklarında çekingenliği atmış, anlatıp duruyordu Fazıl'dan duyduklarını. Tıpkı bir deliymiş o geceden beri Salih. Ağlıyormuş. Jülide'nin gözleri de doluyordu söylerken. İstedi mi ağlar, oyuncudur onlar kızım! Senin gözyaşların gibi değil onunki. Hiç tasa etme, kendine kıymayacak kadar da uyanıktır o oğlan. Böyle böyle sana kıymasın da! Jülide'yi arıyormuş her yerde. Gidecek bu! Aman, gitsin bir an önce; o oğlan buralara gelmesin de. Bu da nerdendi şimdi? İçine doğmuş sanki! O anda kapının çalınmasıyla deli gibi pencereye fırladı Jülide. Sokağa eğilip bir göz atarak "Salih" deyince, bir sarsıntıyı atlattığı için, yavaşça soluğunu boşaltıp kendine geldi Necla. Ya Turgut olsaydı? Niye olsun? Gelmesin dedik ona. Gidip bugün, burda olduğunu bildirdi Fazıl'a bu karı, adresi verdi. İkisini de siktir edeyim mi burdan şimdi! Ne gerek var? Giderler nasıl

olsa. Yalvarır gibi, "Sen aç!" demiş, koşarak banyoya gidip kapatmıştı kapıyı Jülide. Ne anlamaydı bu? Burda yok mu diyeyim istiyor? Yok canım, bayıldı bile; süslenecek aynada. İnip açtı kapıyı. Buz gibi sokaktan, elinde kocaman bir çiçek, birkaç paketle girdi Salih. Şöyle bir durup baktı,

— Umarım beni kovmazsınız Necla Hanım! dedi.

— Buyrun, dedi Necla kapıyı kapatırken; merdiveni gösterdi, oğlanın, iyi bildiği şaklabanlığını önlemek ister gibi çabucak.

Konuşmadan çıktılar yukarı. Salona girince,

— Hoş geldiniz, deyip pencere önündeki koltuğa buyur etti. Salih, elindeki çiçeği, paketleri masaya koyarken salondan çıkıp banyoya yürüdü. Kapıyı tıklattı yavaşça, hemen aralayan Jülide'ye de, gitmesi için başıyla salonu gösterip mutfağa gitti. Kötü oyuncu oğlanın o melodramatik sahneyi nasıl oynayacağını görmek isterdi aslında! Jülide'ninki, kapı aralığında görünüveren özenle taranmış, ıslakça saçlarıyla mutluluktan sersemleşip vodvile kaymış suratından belliydi. Kapısı kapalı salondan gelen mırıl mırıl seslerden pek bir şey çıkaramadıysa da, oyunun nasıl bittiğini görmek için çok beklemesi gerekmedi. Mutfakta bulaşıkları duruluyordu ki, Jülide geldi elinde paketlerle. Yırtıp açtı çabucak. Fındık, fıstık, iki şişe şarap, bir kutu da kestaneşekeri çıkmıştı. Bir kestaneşekerini Necla'nın ağzına tıkıştırdı.

— Ben çiçekleri vazoya koyacağım. Ne olursun, sen getir bunları canım, deyip kestaneşekerleriyle çıktı mutfaktan.

Barış imzalanıyor demek. Darısı tüm dünyanın başına! Sende bu sersemlik varken daha çok dayak yersin kızım. Tepside şarap şişesi, kadehleri, fındık, fıstık tabaklarıyla salona gittiğinde sessiz oturur buldu sevgilileri. Biraz şaşırmadı değil. Sevişiyor mu olmalıydılar? Eski bir çakının tirbuşonuyla açmaya kalkıştığı şarap şişesini, beceremeyeceği anlaşılınca fırlayıp Salih aldı Necla'nın elinden, mantarı çıkardı ustalıkla. Kadehe boşaltıp tattı biraz; ciddilikle başını salladı ağır ağır,

— Güzel, dedi.

Öteki kadehlere şarap boşaltırken de, ünlü dizeyi söyledi Kavaklıdere!"

Bilinen Salih, kadehini çağrı gösterisiyle kaldırıp aynı biçimde bastırarak sürdürdü,

— Yuca Tanrı, acı bir yazgı yazmış benim çileli başıma; birbirini kıskanarak beni ölüme götüren iki sevgilim var!

Duraladı, sarsılır gibi olan Jülide'ye dikti gözlerini; bir an baktıktan sonra,

— Birisi bu taptığım kadın...

Gene bir ara verip baktı bir süre,

— Öteki de, kanlı tırnaklarını benliğimin ta derinliklerine gömmüş olan bir şeytan kadın: Tiyatro! Birinci kadın için içiyorum!

Necla'nın, gülmemek için kendini güç tuttuğu bu dokunaklı sahne Jülide'nin gözlerini dolu dolu etmişti! Titredi titriyor dudaklarıyla bir yudum aldı kadehinden,

— Yanılıyorsun, dedi heyecandan kısılmış bir sesle. Hiçbir şeyi kıskandığım yok benim.

— O zaman ben kıskanıyorum seni!

Başkaldırır gibi bir tınlamayla repliği hemen yetiştirmişti tiyatrocu Salih; altta kalacak değildi ya! Jülide'nin, korkuyla açılmış gözlerindeki, şaşkın, algılayamadığı, nasıl yorumlayacağını bilemediği bu duruma karşı umarsız bakışlarını görünce tutamayıp gülmeye başlamıştı Necla.

— Kimden? diyebildi Jülide.

— Herkesten, her şeyden!

Gözyaşlarını tutamıyordu artık Jülide; öylesine duygulanmıştı! Kolay mı böyle "yuca" bir oyuna dayanmak, sevilen kadın için! Necla duramadı, mendil aranır gibi yapıp boşalmış şarap kadehini masaya bırakarak yatak odasına attı kendini. Baş başa, istediklerince oynasınlar şu gülünç oyunlarını bari. Sırtüstü uzandı karyolaya. Gülmesi, kırık dökük bir sorgulamaya bırakmıştı yerini. Belki hepimiz, çeşitli ölçüler içinde gülüncüz böyle de, kendimizi göremiyoruz! Annette oyununu anımsadı Turgut'a oynadığı; yüzü, işi ateşe battı birden. Nerden çıkmıştı şimdi bu? Unutmak istediğin şeyler, bakmışsın, dikilivermiş böyle karşına! Hem o oyunumda haklıydım ben. Turgut da anladı sonra; anlamadı mı? Hiç konuştun mu Turgut'la? Neyini konuşacaktım; geçmiş gitmiş. Hangi şey geçip gitmiyor ki sonunda? Konuşacak bir sürü önemli konu var şimdi; eskisi gibi miyiz? Parfüm kokusu var şimdi önemli bir de! Önemli olan ilişkilerimizin dürüstlüğü, açıklığı, parfüm değil. Salih de açık konu-

şuyor, kıskanıyorum diyor! Her şeyi yalan o soytarının! İşi, gücü kötü oyunlar oynamak; ancak bu aptal Jülide'yi ağlatır. Söylerken acı duydu içinde. Aslında ne kadar iyi yürekli kız bu. Kapı vuruldu. Doğruldu karyolada. Jülide girdi, çekinerek yaklaştı,

— Biz gidelim diyor Salih, dedi, ürkek bir sesle.

Sevinçle kızgınlık birbirine karışıvermişti içinde gene Necla'nın. Kalktı karyoladan,

— Siz bilirsiniz, dedi yumuşak bir bakışla.

Ne desindi? İkircikli duralayıp kaldı bir, Jülide; sonra uzanıp boynuna sarıldı Necla'nın, içini çekerek ağlamaya başladı. Duygu seline batırmıştı Necla'yı da. Gözlerinin dolmasını önleyemediğine kızıyordu. İçini çeke çeke ağlarken,

— Sağ ol! diyordu Jülide. Seni de öyle seviyorum ki, Neclacığım; ne yapardım sen olmasan?

Gerçekten o denli önemli miydi bu kız için! O senin için önemli mi? Yoo, Jülide işte! Gittiklerinde bir boşluk bırakmıştı gene de. Kapıda ayrılırlarken Salih'in aynı kötü tiyatrocu ağzıyla,

— Mutluluğumuzun koruyucu meleğisiniz Necla Hanım! Sizin de mutluluğunuzu diliyoruz tüm yüreğimizle, derken aynı abartılı saygıyla elini öpmesi, istemeden bir kez daha gülümsetti Necla'yı. Kapıyı kapatıp da yukarıya yükselen boş merdivenlere bakınca yalnızlık çöktü içine. Yukardan üstüne doğru iniyordu merdivenler sanki! Yorgun gibi çıktı. Tüm yürekleriyle kendisi için diledikleri mutluluğu düşünüyordu gidenlerin. Gülünç bir giysi gibi olurdu üstünde onların dilediği mutluluk. İçine sindireceği nasıl bir şeydi peki? Tanımı var mıydı? Şimdi gidip azgınca çiftleşirler mi mutluluk mu olacak bu? Ya da ben niye mutsuzum şu anda? Mutsuz musun? Ne bileyim ben? Onları mutlu eden ne varsa beni mutsuz ediyor demek! Yaşayıp gidiyordun kendi mutluluğunda da, bu parfüm çıkınca mı... İçine sıçayım parfümünün de! Turgut sevmiyor beni, sorun o! Benim bir başıma sevgim yeter sandım, olmuyor demek! Olmayan neymiş? Bugüne dek olup gidiyordu pekiyi. Nerden çıktı şimdi bu? Sevmediğini söyledi mi Turgut? Söylemedi. İçimden duyumsadım kadın olarak! Bırak bilgiçliği! İlle de bu yavşak herif gibi "yuca" sevgisinden mi söz etsindi? Nasıl çılgınca seviştiğinizi unuttun mu? Niye küçümsüyorsun şimdi, "çiftleşmek," diyerek, az şey mi o? Şimdi

gelse şu sıcak salona, deli gibi atılıp neyin var, neyin yok döküp saçmaz mısın önüne Turgut'un? Olacağına bak! Sezgili kadınlık damarından filan değil, aptalca kuruntudan seninki. Yarın telefon edeceğim zaten. Bir haftayı geçti; meraklanmıştır. Nereye varacak bizim bu gizliliğimiz de bakalım? Telefon açtı gazeteye ertesi gün, yoktu Turgut. Yazı işlerinden çığırtıyordu artık; Sahir Bey'in telefonunu kullanma demişti. Tutamayıp orayı açtı bir kez de; yanıt vermedi telefon. Akşama doğru bir kez daha aradı Yazı İşleri'nden, çıkmış dediler. Arandığını söylemişlerse gelir umuduyla kulağı kapıda, sabaha dek, uyur uyanık bekledi o gece. Ortalık ışırken geçti kendinden. Uyandığında ona geliyordu. Sabah satıcılarının sesleriyle sokak çoktan başlamıştı günlük yaşamına. İnceden, pis bir yağmur vardı camlarda. Kalkıp postaneye gidecekti şimdi, gazeteyi arayacaktı. Niye arayacaktı? Turgut gece gelsin diye. Şu anda yanında olmasını istiyordu o. Bütün gün birlikte olmak, sinemaya, lokantaya gitmek, bağıra çağıra konuşmak istiyordu gönlünce. Stendhal'ın romanlarındaki gibi gece yarısı gelen sevgilileri mi oynayacaklardı hep böyle! Hangi gece, nerde olduğunu bilmeden mi sürüp gidecekti bu iş? Nasıl gidecekti? Buz gibiydi ev; kalkıp sobayı yakmak nasıl güç geliyordu. Onun için istiyorsun Turgut'u değil mi! Sobayı temizleyip yaksın bi güzel, kahvaltıyı hazırlasın; Küçükhanım'ı gelip uyandırsın öpücüklerle, nazlasın! Böyle söyleyince olmuyor, ayıp bile kaçıyordu ya, niye ayıp olsun, istiyordu işte. Kalktı. Yıkanıp giyindi. Canı bir şey istemiyordu; çay bile içmeden fırladı. Gidip evden mi telefon açsaydı Turgut'a? Babasına uğrayacaktı bugün. Evi dinliyorlarsa! Dinleyecek nesi kaldı evin? Bir laf uçurdular öyle, gözlüyorlarmış bizimkileri diye; aslı astarı da yok belki. Mükerrem Hanım bile sözünü etmedi bir daha. Hiç mi duyumsamam beni izleseler! Postanedeki telefon daha çok gözleniyordur, benim peşimdelerse. Eve vardığında annesi yoktu; sabah kahvesine aşağıkilere inmiş. Uzanıp kapıdan baktı. Gözleri kapalı, solgun yatıyordu Eşref Bey. Gün günden eriyor artık bu adam. İçi acıdı, usulca çekti kapıyı. İyice duygulanacaktı biraz daha kalsa. Gidip telefonu açtı. Meşgul veriyordu sürekli. Sonunda yakalayabildi. Turgut'u istedi; bekliyordu ki, Mükerrem Hanım'ın sesi duyuldu kapıdan. Kaşla göz arasında gidip çağırdı kadın demek. Çağırma da dedim oysa. Turgut'un "alo"su ile Mükerrem Hanım'ın,

salonun kapısında görünüveren, her vakit tasalı yüzü, yan yana düşüvermişti. Heyecanlandı elinde olmadan. Toparlandı,

— Bana bir çay lütfen! dedi annesine, yüksekten.

Dönüp çıktı hemen Mükerrem Hanım.

— Ha, merhaba, dedi Turgut'a. Kitaplar hazır. Uğrayıp alabilirsin! Konuklar gitti.

— Sağ ol!

Duraladı. Ne çok konuşmak istiyordu oysa.

— Dün de aradım, söylediler mi?

Bir sessizlikten sonra,

— Hayır, dedi Turgut.

Başka ne konuşacaktı bu buz gibi sessizlikte.

— Hadi hoşça kal, iyi günler! deyip kapattı.

Soğuk değil miydi Turgut? Nasıl sıcak olacaktı? Sen çok mı sıcaktın! Gizli, kaçamak konuşuyorsunuz. Dün aradığımı söylemediler demek için bir saat düşündü sanki. Yok canım, iki saat düşündü! Bir küçük yalan için mi bekledi oğlan yani! Ağır parfüm de yayılıp geliyor muydu telefondan? Aklımdan zorum yok benim. Var diyen görülmüş mü? Üstünde çay fincanı, kurabiye tabağı, tepsiyle girdi Mükerrem Hanım.

— İyi ki geldin, dedi.

Necla çayını yudumlarken, niye iyi ki geldiğini canı sıkkın anlatıyordu. Ankara'ya gitmesi gerekiyormuş. Galip Bey telefon etmiş dün; pek de anlamamış ya, bir sorun varmış, Mükerrem Hanım'ın Ankara'ya gitmesi, çok kolaylık sağlayacakmış sorunun çözümüne.

— İyi ya, gidersin, dedi Necla. Ben bakarım buraya birkaç gün.

Suskun kaldı Mükerrem Hanım. Ankara dendi mi Terzi Nezahat'ı anımsıyor olmalıydı. Hiç de acınacak bir yanın yok kızım; bu işlere sıvandığına göre, kimi şeyleri göze alacaksın artık sen de! Eşref Bey'in bir kalıtı da Terzi Nezahat'la iş ortaklığı; davran bakalım! Ne olduğunu Galip Bey'e sorarım; bu da bilmiyor, daha. Gelirken aldığı *Tan* gazetesini açtığını görünce bir tedirginlikle kımıldadı Mükerrem Hanım. Bir şeyler diyecekti, demedi. Boş bardakları tepsiye koyup çıktı salondan. Geçende almıştı ağzının payını. "Komonist gazetesiymiş bu, Neclacığım" der demez daha, gerisini getiremeden, "Bırak ondan bundan duyduğun bu sersemce sözleri," diye tersle-

mişti Necla, "evet, komünist gazetesi; ben de okuyorum. Var mı bir diyeceğiniz?" Ne diyeceği olurdu Mükerrem Hanım'ın. Taş gibi kalmıştı kızara bozara. "Köşede tütüncüler satıyor be; ne biçim komünist gazetesiymiş bu!" Hele bu söze ne diyeceği olabilirdi Mükerrem Hanım'ın? Kızılordu'nun kış saldırısı başlamış. Arten'in yorumu var, okumalı. Sadrettin Celal'miş bu, M. Anter diye köşe yazısı yazan. ilk komünistlerdenmiş; babam da demişti bir gün. Fakülte'de gölge gibi görünür ara sıra. Selam vermez, konuşmaz kimseyle. Bitirmede sözlü pedagoji sınavımdaydı benim. Ne soru sormak, ne dinlemek, açıp gazetesini okudu; kahvede sanki. Sabri Esat yaptı sınavı. Korkup dönmüş diyor Turgut. Ağzını açmaya da korkuyor yani! Yapısı içine dönük adamın. Korkudan mı o da! Kim bilir nedendir? Faşistler korksun artık. Bizim rezil gazeteler bile örtbas edemiyorlar; dev gibi geliyor işte! *Cumhuriyet*çilerin ağzını bıçak açmıyormuş. Yas suskunluğu varmış gazetede. Almanlar yeniliyor demiş Nadir Nadi; tartışmışlar Erkilet'le. Dalga geçiyorlarmış Babıâli'de, Turgut'un dediği. Gazeteden çıkıp yokuşu inerken kafası, omzuna asılı boşalmış saman torbası gibi, iki yana sallanıyormuş Erkilet Paşa'nın; öyle diyorlarmış. Roosevelt, Noel mutkunda, İkinci Cephe komutanlarının adlarını açıklıyor: Eisenhover Amerikalıların, Montgomery İngilizlerin komutanı olarak atanmış. "İtler'ın da işi bitik," peşinden it gibi giden sersem Almanların da. Almancı, özellikle Hitler yanlısı bir yaşlı Rumeli göçmenini anlatmıştı Fakülte'de anasının gözü bir oğlan. Yakınlarıymış adam. Çok tatlı sövüyormuş kızınca. Salt damarına basıp sövdürmek için ballandırarak Amerikalıların dev ordusundan söz etmiş uzun uzun; uçan kalelerden, tanklardan, toplardan filan. Aklı basmaya başlamış göçmenin; "Abe desana, 'İtler'ın da işi bitiktır!" demiş. İtler diyordu Hitler'e artık o da Rumeli ağzıyla. "Heil Hitler! Başını yesin bitler!" Bunu da Salih'ten duymuştu bir gün şaklabanlıkları arasında. Allah belasını versin, nice insanların başını yiyecek daha o İtler! Kalkıp odasına gitti, uzandı biraz. Ne kadar apayrı bakıyordu her şeye artık. Duvardaki kuytu rafa, yıllar önce alıp dizdiği bir sürü biblo ne anlamsız görünüyordu! Zevksiz, gülünç bile. Hele şu bir Amerikan dergisinden keserek camlatıp astığı kaytan bıyıklı, sırıtık Don Ameche fotoğrafını kırıp atmaya kalktı kaç kez, bıraktı gene. Çok sinirine dokunduğu bir gün tersyüz etmiş-

ti resmi; baktı, temizlikte düzeltmişler. Dursun orda, nerden geldiğini anımsatsın sana! Bu gelişi de Turgut'a borçlu olduğunu unutma! Unutmuyoruz işte! Onun bana hiçbir borcu yok; hep ben borçlu olacağım böyle! Ne borcuymuş? Kimsenin kimseye borcu yok! Bana doğru yolu göstermek göreviydi. Oğlan alacak davasına mı kalkıyor ki? Sen uyduruyorsun bunları. Alt yanı bir bilet verdi bana, doğru yolda gideyim diye! Sen de ona neler verdin! Ne verdim? Hiçbir şey de vermedim. Bir sinemaya mı gitsem bugün? Anlamsız bir takıntıya kaptırıp böylesine tedirginliğe düşeceğini kestiremezdi. İstemiyorum seni diye çekip gitse Turgut, aklımı mı oynatacağım yani! Gitmedi mi bir günler; oynattık mı? Oynatmadın mı? Sersemlik benim yaptığım. Sen bırak onu, kurtul bu dertten! Saçmalıyorsun gene. Kalkıp bir Fakülte'ye mi uğrasak? İzinli sayılırdı. Hafta başında, Mansur Bey'e vermişti çevirdiği notları; eve kapanmıştı o da, kitabını bitiriyordu. Doktora çalışmasına girişmekten söz edince, Auerbach'la konuşayım, ondan yap demişti Mansur Bey. Bir öneriyle gitmeli adama; biraz kitap karıştırayım seminerde. Bu kafayla mı? Ne olmuş kafama? Kalktı; mutfakta bir şeyler tıkanırken eve bakacağını yineleyip Ankara'ya gitmesini üsteledi, yöresinde şaşkın dolanan Mükerrem Hanım'a. Çıkıp gitti Fakülte'ye; seminerde inatla akşamı etti o gün. Başında bir ağrı vardı eve geldiğinde. Havadan. Kar mı, yağmur mu belli değil günlerdir; pis, sulu bir soğuk. Akşam karanlığında, Gedikpaşa'dan aldığı ötaberiyi mutfağa yerleştirip sobayı yaktı. Pencere önündeki koltuğa yorgunca çöküp bugünkü çalışmasını düşündü seminerde. İngiliz edebiyatında kuzey hümanizmasının etkileri! Hiç de kötü bir konu değildi doktora için. Bakalım adama da çekici gelecek mi? Halide Hanım'a uğramıyorum çok var ki; karının cinleri tepesindedir şimdi.

Auerbach'ı da sevmez derler. Doktorayı ondan alacağımı duyarsa iyice kudurur karı! Kuyruğumuz da elinde doktorada! Sen de niye taktın bu kadına? Ne kadar iyi davranmıştı, unuttun mu? Destek bile verdi sana o zor günlerinde. Taktığım filan da yok, unuttuğum da; sinirime dokunuyor bazı. Herkese tepeden bakar! Her şeyi o bilir! *Sinekli Bakkal*'ını da sevmedim. Turgut'un etkisi belki de; o hiçbir şeyini sevmiyor, niyeyse? Kocasını da sevmiyor. Adnan Adıvar'ı. Minare gibi bir herif! Demokrat, ilericiymiş diyorlar oysa. Babam "Pe-

zevenktir" demişti bir gün. Onbaşı'yım diye, Halide Hanım orduda, çadırlarda... Babam söylediydi, Meclis'te bağırmışlar bir gün buna, karını çadırlardan kurtar! diye. Doğru mu bakalım? Siyasal oyun belki de; bok attılar kadına! Ne pis şu insanlar! Aslında kimse kimseyi sevmiyor! Herkes kendi yolunda işte. İçi kazınıyordu; doğru dürüst bir şey yemediğini anımsadı bugün. Oda ısınmıştı. Kalkıp mutfağa gitti. Bir mercimek çorbası koyayım; Turgut'a da iyi gelir sıcak sıcak. Çorbaya bayılıyor. Köylü! Jülide'ye takıldı gene. Pek sevmiş Salih de Turgut'u; ne yapıp edip gene bir araya getirmek istiyormuş bizi! Oysa... Nasıl doluyordu gözleri anlatırken; kendileri ayrılmışlardı şimdi! Neyse kavuştu onlar da gene. Turgut'a ilgisiz görünmeme nasıl kızıyor! Anlam veremiyor bir türlü. Burnum havadaymış benim. Sevdiğine biraz "şey" olurmuş insan! "Ney" olurmuş Jülideciğim? Senin gibi mi şey olurmuş? Çok saf kız bu. O safta, sen nesin? İçini bastıracak bir şeyler atıştırdı ayaküstü mutfakta. Turgut'la yerim. O gelinceye dek çorba kaynar iyice. Jülide'nin yaptığı köfte de var. Ya tok gelirse Turgut; hem de iç gıcıklayan, baygın kokular saçarak! Abart bakalım! Radyoyu açtı gidip. Mesul Cemil'in, klasik Türk Musikisi korosu vardı. Bilmem ne dedenin bilmem nesiymiş! Pek bilmezdi bu müziği ya, seviyordu dinlemesini. Bir ara yasaklanmış bunlar Atatürk döneminde, gericilik diye; babasından duymuştu. Gevrek gevrek gülüyordu Eşref Bey anlatırken. Atatürk, kendisi bayılırmış aslında. Safiye Ayla'ya söyletirmiş kafayı çekerken. Galip Bey de yukardan bakıyordu biraz. Batı müziğiymiş asıl müzik! Wagner diyordu. Operalarını görmüşler Almanya'da; onlardan söz ettiler Fakülte'de, Mansur Bey'in odasında bir gün. Gerici tutumuyla Nazilerin kendilerine yakın bulduğunu biliyordu Wagner'i. Karışmadı söze. Müzik üzerine konuşacak kadar bilgili sayılmazdı; annesinin zoruyla bir ara piyanoya çalışmış da olsa. Bir de, takışma çıkarmamasını sıkı sıkı öğütlemişti Turgut. Onlarla tartışmanın, açık vermeden öte yarar sağlamayacağını söylemişti. Kişiliği, olur olmaz göze batmamalıydı örgütlü iş yapabilmek için. Polisle bir biçimde ilişkileri olan adamlardı bunlar. Galip saklamıyordu da; İstanbul'un celladı Sait'le sınıf arkadaşı olurlarmış liseden. İsterse, tanıştırmayı bile önerdi bir gün. Babama büyük saygısı varmış Cellat Sait'in. Beni de tanırmış o yüzden! Yufka yüreklinin biriymiş Sait

aslında. Alaturkacıymış. Kanun çalmaya özenirmiş evinde. Sesi de bir çirkinmiş ki! Sinsi bir alayla söz etmişti adamdan. Turgut'a anlattı olayı. Dalgın kaldı bir süre; "Doğruymuşuz" dedi Turgut. "Aman uyanık ol! Az konuş, çok dinle! Ne duysak kazançtır." "İngilizce dersi o yüzden yürümüştü biraz da. Galip Bey de öylesine ölçülü ki, kolay kolay bir şey çıkar mı o herifin ağzından? Pek çıkmadı da. Gözleri kapanıyordu. Onu geçiyordu saat. Uyur kalırsam bir de. Yok canım, tık dese uyanırım. Çıngırak sesiyle fırladı dalıp gittiği koltuktan. Merdivenleri koşar gibi indi. Turgut'un sesini duyar duymaz açtı kapıyı. Şaşırdı birden. Ürkü bile dolandı içinde. Yanında biri daha vardı Turgut'un. Necla'nın şaşkınlığını önlemek ister gibi, "Geç bakalım!" deyip yanındakini soktu içeri Turgut. Kendi de girip kapıyı kapatır kapatmaz,

— Bu Rıfat arkadaş Neclacığım, dedi.

Çat kapı gelmesinin şaşkınlığından kurtulma çabasıyla gülümseyerek elini sıktı içtenlikle,

— Hoş geldiniz, buyrun, deyip merdivenleri gösterdi.

Ardları sıra merdivenleri çıkarken, bu çağrısız konuğu yerine koyamamıştı daha. İçinde hemen beliren kaygı, ağır ağır sevince dönüşüyordu gene de. Bir değişiklik başlayacağını duyumsuyordu sanki. Merdivenleri önde çıkıp salona girer girmez,

— Oh be, dedi Turgut. Ne güzel ısınmış bura. Bugün gazetede de dondum.

Pardösüsünü çıkarırken, çekingence bakınan konuğu rahat bir ev sahibi olarak uyardı,

— Soyunsana! Islak bunlar; şöyle sobaya yakın koyalım.

Palto, pardösülerini soba yanına çektikleri sandalyelere yatırdılar. Necla da kurtulmuştu şaşkınlığından,

— Açsınızdır, dedi. Ben de yemedim. Çorba yaptım, sıcak sıcak iyi gelir.

Gülümsedi Turgut.

— Pek aç sayılmayız ya, çorba dedin mi bu köylü dayanamaz, biliyorsun! dedi.

— Onun için yaptık ya.

Sessiz gülümsüyordu öteki de. Işıklı salonda ayırdına vardı, Turgut'tan kat kat köylüydü bu yeni gelen oğlan! Yüzü daha da sıcak

bir köylü yüzüne dönüyordu güldü mü. Gözleriyle gülüyor hem de; iyi çocuğa benziyor bu Rıfat! Ya kötü mü olacaktı, Turgut'un gece vakti çekip bu eve getirdiği çocuk! Turgut radyoyu kurcalarken, mutfaktan masaya taşıdı öteberiyi. Çorba tam istediği gibi olmuştu. Sonunda akıl etmiş olmalı ki, Turgut fırlayıp geldi mutfağa,

— Kusura bakma, yardım etmedim sana! diyerek çorba tenceresini alıp götürmeye kalktı.

— Bir dakika, deyip durdurdu Necla. Şu büyük çanağa koyalım onu.

— Boş ver yahu, bulaşık çıkarmayalım!

Bir şey demedi Necla. Burjuva oluruz şimdi! Yalan mı, yok mu burjuva yanın? Ne bileyim ben; Mükerrem Hanım'ın evinden alışmışız işte. Bir bekleyiş içinde tek tük konuşmalarla geçti yemek. Pek bir şey yedi sayılmazlar; tok bunlar. Evecenliğini örtbas etmenin sessizliğindeydi Necla da. Bu çağrısız konuğun gizini açıkla artık Turgutçuğum! Yalnız gelseydin şimdi biz...

— Bak Neclacığım, diye aldı Turgut. Rıfat arkadaşı tanıtıyorum sana. Zorunlu olursa, sana bir şeyler getirebilir, saklanması için. Bana da sözünü etmeyeceksin, kesinlikle. Getirmiş, getirmemiş, neymiş getirdiği? Kimse bilmeyecek. Sen de bilmeyeceksin ne olduğunu. Aşağıdaki kapalı odaları mı kullanırsınız? Daha güvenli belki, arama filan olursa. Bura kolay kolay kimsenin aklına gelmez ya!

Ummadığı kadar heyecanlanmıştı Necla. Turgut, soluklanır gibi bir aradan sonra,

— Bilmem ne dersin, dedi. Şöyle bir şey de düşündük biz: Kapının, aşağı katın anahtarını alsın Rıfat. Sen evde yoksan kapıdan dönmemeli; kötü olur. Asıl iyisi de, ilerde, bir durum oldu mu, hiçbir şey bilmiyorum dersin polise. Anahtarı senden gizlice ben almış olabilirim.

— Sana yıkacağım yani!

Necla'nın tersler gibi çıkışıyla duraladılar. Özverisini elinin tersiyle itelemiş bakıyordu Necla, tökezler gibi kalmış Turgut'a. Rıfat'a döndü,

— Nerelisiniz siz? dedi.

Kızararak gülümsedi Rıfat,

— Sormasan daha iyi olurdu ya, Ankaralı sayılırım, dedi.

Oğlanın saldırgan sesinin ilk kez ayırdına varmıştı Necla. Bozulur gibi oldu,

— Uzun yıllar Ankara'daydık biz, dedi. Ordan tanışıyor olsak! Turgut'u çıkaralım aradan dedim; daha iyi olmaz mı?

Duralayıp bakışmaya başladılar Turgut'la Rıfat; bir çözümsüzlüğe çarpmışlardı belli ki, karar veremiyorlardı. Toparlanıp,

— Düşünürüz bunu, dedi Turgut. Şunu da belirteyim: Bu öneriye evet deyip dememekte özgürsün! Sen de düşün istersen biraz!

Bu da ters gelmişti Necla'ya. Bir küçümseme yok muydu bu sözde. Gözün yemiyorsa girme gibisine.

— Düşünmeme gerek yok, dedi. O ki istiyor Parti, yapacağız!

Soğuk bir sessizlik çökmüştü birden. Bu yanıt da mı beğenilmemişti.

— Parti'den söz etmedik biz!

Bir pot daha mı kırdık! Gizli çalışmada hangi sözlerin tabu olduğunu bilmeyecek kadar yeni olduğunun ayırdına vardı birden. Bağışlatmaya çabalar gibi Turgut'a baktı çekinerek. Yüzü biraz dağınıktı sanki onun da. Ekledi Turgut,

— Parti marti istemiyor senden böyle bir şey.

— Kim istiyor peki?

Soruyu bekliyormuş gibi yanıtladı hemen,

— Ben istiyorum!

Turgut'un, bir sınavdan geçirir gibi diktiği gözleri –artık tanıyordu bu adamı– dupduru değildi sanki! Ürküye mi kapılacaktı o da şimdi! Gülmek geldi içinden; eroin saklarmışız! Güldü tutamayıp,

— Sormana gerek var mı Turgutçuğum, dedi. Sana yıkmamı isteme yalnız!

Gerginlik dağılıyordu.

— Kapının anahtarı kolay, bir tane yaptırırım. Aslında gerekli de, elim değmiyordu bir türlü. Aşağı katların anahtarı yok.

Turgut'a döndü,

— Sadi'nin evi biliyorsun; bopstil Sadi'nin. İrlanda'da şimdi. Ev diye ölüyorum o günler; ayrılacağından bir gün önce, anahtarı tutuşturdu elime, bir rastlantı Fakülte'de. Adamın tek dediği, "Aman yangın mangın çıkmasın!" Burası da mezbelelikti. Günlerce temizlik yaptık Jülide'yle. Kapılar nasıl açılır bilmiyorum.

Güldü,

— Hiç aklımdan geçmemişti oraları açacağım, dedi. Bir bakalım isterseniz.

Sessiz duraladılar bir an,

— Siz gidin bakın, dedi Turgut. Ben yokum!

— Bakacak nesi var? dedi Rıfat. Kapalıysa kıracak değiliz ya! Birine açtırmasın Necla arkadaş, diyorum; gerekli aygıtla gelip biz yaparız. Sen benden beceriklisindir bu işlerde.

Şakaya vurdu Turgut,

— Neme gerek arkadaş, dedi. İş kiminse o yapar!

Gülüştüler.

— Yaparsan kestaneşekeri veririm sana!

Kalktı, Salih'in barışma armağanı kestaneşekeri kutusunu alıp getirdi içerdeki raftan. Pek sevinmişlerdi bu beklenmedik sunuşa. Yarıladılar bir anda. Bıraktıklarını kaldırırken,

— Bunları da kapıyı yapan yiyecek, dedi Necla.

Kutuyu rafa bırakıp döndüğünde kalkmışlardı. Yüreği burkuldu birden; gidiyor bu da! Yok, Turgut gitmiyordu. Uzanıp sımsıkı tuttu elini Necla'nın Rıfat,

— Tanıştığımıza gerçekten sevindim Necla arkadaş, dedi. Gerekli olmayabilir buraya başvurmamız; zorunlu olursa tam bir güven duygusuyla geleceğim. Önerinizi de düşüneceğiz; Turgut'u aradan çıkarmak daha doğru belki de. Sağ olun! Hoşça kalın!

Bir kısacık süre içinde böylesi etkileyici izlenim mi bırakmıştı, yoksa, incelikli bir abartma mıydı bu adamın sözleri, kestiremese de mutluluk vermişti duydukları. Turgut'la kuruluyordu bu mutluluk dünyası da. Seviyordu bu adamı! Parfüme de bulansa, bir "seviyorum" sözcüğünü esirgese de ondan, seviyordu işte! Bu sevgiydi yaşamının tek anlamı sanki. Turgut, konuğunu yolcu etmek için epey kalmıştı aşağıda; bir şey konuşmuş olmalıydılar. Yüreği küt küt atmaya başladı merdivendeki ayak sesiyle. O anlamsız kaygılarımı ortaya dökeyim de ağıya mı dönsün bu güzel gece şimdi! Ne gereği var bu aptallıkların? Çocuk nelerin peşinde, ben ne havalardayım! Ayıp! Salona giren Turgut'a oturduğu yerden mutlulukla bakıp duruyordu. Necla'nın bu bakışından anlam çıkarmaya çalışır gibi kapıda duralamıştı Turgut da. Bekleyemezdi de, bekletemezdi de bundan çok; kal-

kıp koşarcasına gitti, kollarını boynuna doladı sımsıkı, derin derin solur gibi koklayarak bıraktı kendini. Ne parfümü, Turgut gibi kokuyordu! İki kez delicesine seviştiler o gece. Biri geçiyordu gittiğinde. İyiymiş ablası da; korktuğu çıkmamış. Bir durgunluğu vardı Turgut'un ya, parfümle ilgili nedenlerden değildi herhalde. Konuşamadığı, açıklayamadığı ne çok şey vardır kim bilir gizli örgüt ilişkisi içinde. İki söz ettim, ikisinde de pot kırdım daha ilk günde! Kızarır gibi oldu. Aşağı katları açabilmeleri de iyi olacaktı. Turgut burdayken, sözgelimi Jülide çıkmış, gelmiş gecenin bir yarısı gene, ne yaparız? Aşağı kaçırırız Turgut'u. Salih'in ayağı alıştı, bakarsın, çıkıp gelirler de! Gece konuğundan hoşlanmadığımı bilir Jülide. Beyoğlu meyhaneleri varken Salih de gelmez. Hem kaçta çıkıyor oyundan! Dün gecenin de uykusuzluğuyla uykunun derin kuyusuna düştü yatar yatmaz. Sabah geç saatte dipdiri açtı gözlerini. Geceyi anımsadı. Düşündükçe mutluluk veriyordu tüm olaylar. Aşağıki kapılar geldi aklına. Kapısında anahtar resmi asılı bir anahtarcı görmüştü şurda, Gedikpaşa'da. Turgutlara bırakmadan, onun çözmesi daha iyi değil miydi bu işi? Gece yarısı tak tuk edecekler! Bir de kırarlarsa kapıyı! İkisi de pek becerikli görünmüyor bu işlerde. Yarın gece gelecek Turgut, sorayım bir. Soracak nesi var be; yaptırma mı diyecek anahtarları! Niye öyle, biz yaparız dediler peki? Ben uğraşmayayım, para da gitmesin diyedir! Şaka gibi söylediği şeyler yerindeymiş meğer. Hemen de bütün gün uğraştırıp ancak akşama doğru bitti; epey de pahalıya patladı bu iş. Sokak kapısınkileri (iki tane yaptırmıştı; biri Turgut içindi), hazır anahtarları mengeneye takıp yivini setini törpüleyerek hemen yapıp verdi anahtarcı. Ötekiler, eski tip büyük anahtarlı kilitler, çilingirin işiymiş. Yan sokaktaki bir işyerine gönderdi. Onlar da mırın kırın ettiler önce; eve gelemezlermiş. Öğleden sonra bir çırak yollarız dediler üsteleyince. Üçe kadar bekleyip sonunda kendi gitti, aldı çırağı. İşe giriştiğine pişmandı nerdeyse. Yanı sıra, sessiz yürüyen kara, kavruk oğlanı da gözü hiç tutmamıştı. Avadanlık çantasını açıp da aygıtları eline alınca gözünde büyüdü sanki birden o kavruk oğlan. Konuşturmak için sorduğu soruları isteksiz bir iki sözle yanıtlarken, maymuncukla açtı kapıları. Torbadan çıkardığı anahtarları denedi bir bir, olmayınca, önce yukarı sonra birinci katın kapı kilitlerini söküverdi; dudağına koyduğu sigarasıyla alıp

gitti kilitleri, şimdi gelirim diye. Oğlanı beklerken birinci kata girdi önce çekingen bir merakla. Kendi oturduğu tepe kata benziyordu. Daha genişti yalnız. Bağımsız kat gibi kullanılmak için kimi değişikliğe uğramış yapı, aslında tek bir ev. Eprimiş, rengini yitirmiş ağır perdeler altındaki storları inik, köşelerinde örümcek ağları sarkan loş odalarda toz toprağa bulanmış, bir sürü eşya vardı. Kimi üst üste yığılmış koltuklar, masalar, sandalyeler, üstü mermerli konsollar. Duvarın kıyısında, örtü çekilmiş bu bombeli şey de kafes mi? Kafesti. Her yanı kuş pisliklerine batmış kocaman bir kafes. Papağan, muhabbetkuşu filan olmalı. Bir karış toz tutmuş yaldızlı, oval çerçevesinde, biri çatlak iki eski ayna. Odalarda halılı, yastıklı sedirler. Üst üste yığılmış eski halılar birinde. Duvarlarda büyük, camlı birkaç erkek fotoğrafı fesli, kalpaklı. Badem bıyıklı fötr şapkalı biri; Sadi'nin babası belki! Pek de benzemiyor. Eski Türkçe levhalar. Kendini gülünç bir hayalet gibi duyumsadığı, akşamla iyiçe kararmaya başlamış odadan çıkıyordu ki ayağının dibinden koca bir sıçan fırlayıp geçince dondu kaldı. Söylemeye utanıyordu; en korktuğu şeydi sıçan. Dönüp çıktı kattan. Halılar geldi aklına hemen; değerli olmalı. Bu pis hayvan parçalamıştır onları. Aman, ne yapayım! Bana görünmesin de! Hiç rastlamamıştı onun orda. Bir kez pisliklerini görmüştü mutfakta. Buğdayımsı ağılı yemler verdiler eczaneden. Raflara, köşelere koydu; çıkmadı bir şey. Demek var burda! Olmaz olur mu? İşte şimdi korkacaktı evden. Yukarı kata girip girmemekte ikirciklendi. Ayıp kızım; yen artık şu aptalca duyguyu! Yendik işte! Ayakları geri geri gidiyordu yukarı kata girerken. Aynıydı aşağı yukarı. Yalnız salonda, salkım saçak örümcek ağlarının sarktığı kristal avize vardı. Bir eski Philco radyoyla, bir kurmalı gramofon salonun köşesinde; yanında üst üste yığılmış bir sürü taş plak. Bozulmuştur bunlar. Ankara'daki evde vardı bizim, attık hepsini; çoğu birbirine yapışmıştı. Korkuyu bastırarak geçti yana; mermer apteshane burda da. Her katta var. Bu odadaki, üstüne yataklar, yorganlar yığılı, pirinç topuzlu demir karyolanın da ayağı mı bozuk, halının altındaki döşemeye mi batmış; kaykılmış böyle? Köşeden sarkan, kirden, tozdan kapkara tül de cibinlik olmalı! Duvarda da asılı bir ut. Hazine üstünde yaşıyormuşuz! Dolaplarda, yüklüklerde, bir dolu çekmecelerde neler var kim bilir? Bu katlar benden önce de uzun yıllar açılmamış

gibi. Çıngırak sesiyle inip açtı kapıyı. Çırak, gene ağzında sigarası, konuşmadan girip kilitleri taktı; içinde anahtarların rahatça döndüğünü gösterip kapattı kapıları, ikişerden dört anahtarı uzattı Necla'ya. Parasını ödeyerek oğlanı yola koyup merdiven altından yüklendiği kucak dolusu odunla yorgun argın yukarı çıktığında beşe geliyordu. Karanlık basmıştı. Yaktı ışıkları. Gerekli işi kotarmış olmanın doyumuyla koltuğa oturup aşağıda saklanacağı söylenen gizemli şeyi düşünmeye başladı. Ne olabilirdi ki? Silah milah? Sanmam! Gizli yayınlar olabilir. Baskı makinesi mi? Olabilir, niye olmasın? Telsiz korlarmış! Güldü. En ilkel suçlama, suçlamadan da öte kara çalma yöntemiydi, halkı ürkütmek için kullanılan. Aslında gülünce kaçar ya; tutar da! "Telsiznen Ruslarnan konuşuyormuş!" inanır bu bizim sersem halk! Halk sersem olur mu? Ne bileyim ben; sersem işte! Parti istemiyormuş benden böyle bir şey! Turgut için yapıyorum! Takılmaya başlamıştı. Gizlilik için söylediği belliydi ya, salt Turgut'un istediği olsa yapar mıydı, ne idüğünü öğrenemeden? Yapıyoruz işte! İkimiz de biliyoruz bunun Parti için olduğunu. Karşılıklı oynadık birbirimize! Rıfat'ın beğendiği de bu oyunum belki! Kahramanlık sanki yaptığım da! Daha olacağı da belli değil ya; aşağı getirip bir şey bırakacaklar benden habersiz. Şu deminki kavruk çırak getirip bir şey saklasa çok mu duyarım! Bunca zamandır biliyor muydum aşağıda ne olduğunu? Gene bilmeyeceğim; o kadar! Bundan kolay ne var benim için? Birini vuracağız dese Turgut, bana yardımcı olacaksın! Yapar mıyım? Ne bileyim ben? Aman, saçma! Delirmedi ya bu oğlan! Her şeyiyle akıllı. Aşırı akıllı biraz da! Takılır gibi söylediği bu sözün doğruluğu, ertesi gece, Turgut, anahtarlar, kilitler, aygıtlarla gelince kanıtlandı! Gülerek bir zincire taktığı aşağı katların anahtarlarını, biraz da şakacı bir yukardan bakışla gösterince duraladı Turgut. Olayı öyküleyince de canı sıkılmış gibi kaldı.

— Sağır sultan duydu desene!

Övülesi sandığı işe Turgut'un bu tepkisini anlayamamıştı.

— Kabahat bizde, dedi Turgut. Uyarmalıydık. Ne bileyim, hiç aklıma gelmedi bu kadar atik davranacağın!

— Anlamadım, dedi. Necla ürkek bir suçlulukla. Ne yaptım gene?

Öylesine içtenlikle söylemişti ki, tutamayıp güldü Turgut. Eğilip sevecen bir öpücük kondurdu yanağına.

— Boş ver! dedi. Olmuş, bitmiş artık. Daha uyanık davranırız bundan sonra.

Nasıl mutlu etmişti bu öpücük! Böylesine sevecen, sevgiden öte, bağlılığını bildiren bir öpücüğünü anımsamıyordu Turgut'un. Aynı sıcak yakınlıkla hemen yapmaya başladığı açıklama pek kandırmamışsa da ikircikli etmiş de sayılmazdı. Polisin bizi hiç bilmediği, gözünden uzak olduğumuz varsayımıyla rahatlamanın bir yararı yoktu gizli çalışmada, ama zararı vardı. Hele böyle bir işe başlarken hiçbir biçimde göze batıcı olmamaya titizlikle özen göstermek birinci görevdi. Sıradan yurttaş için doğal günlük bir olay sayılacak kilit değiştirmede de böyleydi bu! Kendi aramızda işi bitirmekti en iyisi; mahalleyi ayağa kaldırmadan! Bu son söz dokunmuştu. Mahalleyi ayağa mı kaldırdım ben? İşyerindeki tartışmaları, adamlarla pazarlığı, sinsi kavruk çırağın geliş gidişlerini anımsayınca büyük gürültü yarattığına inanmaya başladı o da! Gedikpaşa'yı ayağa kaldırdık; kaldırmadık mı! Polis duyacak mı bunları? İsterse duyar. Ne olacak duyarsa? Hiç olmasa daha iyi değil miydi? Sana denen o! Tam yere bakan türündendi o çırak oğlan da! Benim de aklıma gelmedi mi, eve gizlice gireceği! Böyle takarsa hasta olur insan! Bu daracık mahallelerde nasıl olur gizli şey; herkesin gözü birbirinin üstünde. Bizim ev tek başına, çevreden kopuk gibi ya, gece gelip gidenleri gören birileri yok mudur yörede? Bu demektir ki, yalnız uyanık değil, biraz da işkilli olacaksın sen de! Kafayı da üşütmeyeceksin! Gözlerini üstüne dikmiş gülümseyerek bakan Turgut'a kızmaya başlamıştı şimdi de. Hep benden üstünlük peşinde bu adam! İlle de yanlışlarımı bulup düzeltecek! Nerde bizde yetenek; erkek ya, her şeyi bu bilir!

— Amma abarttın bir kilit değiştirmeyi de, dedi. Öyle olsa, soluk alamayız be!

— Alabiliyor muyuz?

Bir şey demeden kalkıp kestaneşekerlerini getirdi içerden, koydu Turgut'un önüne.

— Kapıyı yapan oğlana verecektim ya, o kadar suratsızdı ki, gelmedi içimden, dedi.

— Baktın mı aşağıdaki odalara?

— Depo gibi, eski eşya bir sürü. Elektrik yok, şimdi iyice karanlıktır.

İnip bakmayı düşünmüyor olmalıydı. Ay durumu başladığını, kapıdaki ilk ateşli öpüşmelerinde söyleyip uyardığı için, koltukta sessiz oturuyor, pek sokulmuyordu Necla'ya.

— Elesi diye bir şey duydun mu sen?

— Neymiş bu?

— Okul, filan, Londra'da. Üniversite belki.

Şöyle bir duralayıp arandı gibi, sonra güldü Necla,

— İngiliz alfabesiyle El Es İ bizim harflerle okursan Le-Se-E yani. London School of Economics'in ilk harfleri.

— Tamam, o! Nedir burası?

— Sol bir yükseköğretim kurumu Londra'da. Fabiancı sosyalistlerin yuvası gibiymiş derler. H.G. Wells, Bernard Shaw filan. Ne oldu da?

— Hiç, dedi Turgut. Bir yerde adı geçti de, sana sorayım dedim.

— Halide Hanım da sözünü etti bir gün. İngiliz aldatmaca sosyalistliğinin akıl hocalarını mı yetiştiriyorlardır, ne bileyim! Sen nasıl duydun?

— Gazetede konuşuyorlardı, dedi Turgut. Kalkayım ben.

Bire geliyordu, uyku bastırmıştı; üstelemedi Necla da. Kendi anahtarına da sevinmişti Turgut. "Sen gene çıngırağı çal!" dedi Necla. Gece karanlığında ürpertiyle duydu mu o sesi mutlu oluyordu. Korkuyla bekledikleri ay kanamasının o gün başlamasıyla da sevinçliydiler. Yılbaşında Ankara'da olacakmış Turgut; bir hafta kadar yoktu buralarda; iyi rastlantıydı. Uzun bir öpüşmeden sonra çıktı Turgut. Kalmasını istiyordu oysa; içini tırmalayıp duran bir sürü bulanık sorunu, gönlünce konuşmak özlemiyle sere serpe ortaya dökmek istiyordu. Kalsa açıp konuşacağız da sanki! Konuşsanız çözecek misiniz? Ne bileyim ben? Konuşmuş olacağız. Neyi konuşacağınızı biliyor musun? Asıl sorun da o belki! Açıp radyoyu kurcaladı biraz. Churchill'in kendi sesiyle yeni yıl mesajını veriyordu cızırtılı bir istasyon. Camlarda o pis yağmur gene. Soba da sönmüş! En tatsız saati yalnızlığın. Sancısı da vardı. her ay, başımızın belası bu hastalık. Olmadı mı daha büyük dert. Hesabı kitabı şaşırıp da prezervatif kullanmadılar mı, muştu gibi kan bekleyip duruyordu kaygılar içinde. Bu ayı da atlattık. Turgut da ne sevindi duyunca, hem de benden çok! Üzülsün müydü yani! Kafan hep ters çalışıyor

bu günler. Karışık düşlü bir uykudan sonra, sabah kapı sesiyle fırlayıp da pencereden Jülide'yi görünce sevindi. Daha geçen hafta hiçbir tatsız olay yaşamamış gibi soluk soluğa girişine biraz şaşsa da, ona da sevindi. Masa ayırtmış Salih bilmem nerde, yılbaşı için. Turgut'u da getirecekmiş ne yapıp edip! Sevinecekti nerdeyse! Bakarsın getirmiş Turgut'u! Biletini bile almış oğlan. Bir şey demedi ya, eğlenmeye gitmiyordur Ankara'ya; "git" demişlerdir, gidiyordur. Kim demiştir? Sorulmayacağını öğrenmedin mi daha? Necla'nın mırın kırın etmeden olur demesi pek sevindirdi Jülide'yi. Değişiklikti onun için de; tek başına pineklemekten iyidir yılbaşı gecesinde. Turgut'u getiremeyince bozulacak Salih delisi. Kötü mü, gülerim biraz. Son gün, akşamüstü, Fakülte dönüşü Beyoğlu'na çıktı; annesine ipek eşarp, babasına yün pijama aldı yılbaşı hediyesi. İlk kez yapıyordu böyle bir şey. Eve uğrayıp hediyelerini verdi, yeni yıllarını kutladı. Bön bön bakan Eşref Bey'in yanağına öpüçük koydu. Annesiyle kucaklaşıp öpüştü. Gözleri doldu Mükerrem Hanım'ın; pek de gördüğü bir davranış değildi kızında, duygulanmıştı. Aşağı kattakilere inecekmiş gece o da. Sözleştikleri saatte eve girdiğinden biraz sonra, giyinip kuşanmış Jülide üzgünce çıkageldi. Salih de çok üzgünmüş; Turgut'u getiremeyecekmiş bu gece. Gazetede bir oğlan varmış, bir oyuncu arkadaşının tanıdığı, magazinci Muharrem diye, onun sözüne güvenmiş. Olmamış bir türlü. Necla'nın, pek uzatmadan, "Turgut Bey gelmedi diye eğlenmeyecek miyiz!" demesine sevindi gibi Jülide. Ne aptalsın Jülideciğim! Eğlenmemize bakalım, dünya kan ağlıyormuş bize ne! Tramvayla Tepebaşı'na gidip komedi tiyatrosu girişinde Salih'i bekliyorlar önce. Oyunu yoktu ya, önemli bir işi varmış Salih'in içerde. Epey de beklediler. Sonunda sinirli gibi çıktı biraz söylenerek. Necla'yı görür görmez aşırı yakınlıkla şenlik yapar gibi, iki eli arasına alıp sıktı elini. Nasıl sevindirmişti bu gece onları kırmayıp gelmekle. Bir eksikleri vardı yazık ki! Onun da suçlusu... Hiç gereği yoktu suçlu aramanın bu gece. Necla'nın karşı çıkışına Jülide gibi, Salih de uymuş göründü. Tiyatro önünde yaklaşan bir arabaya atlayıp Salih'in tiyatrodaki kimilerine yağdırdığı, hiç de yeni olmayan sövgüleri, alayları arasında, Sıraselviler'deki otelin kapısında indiler. Yeri göğü inleten orkestranın egemenliğindeki, büyücek bir salon tıklım tıklımdı girdiklerinde. Vestiyerde, kirli

trençkotundan kurtulunca altından, hemen her vakit bohem kılıklı Salih'te pek görülmeyen, birlikte geldiği kadınlardan daha özenli bir giyim kuşam çıktı. Ayrılan masa sekiz kişilikti. Biri Şehir Tiyatrosu'dan, biri Beyoğlu'ndaki operetimsi bir oyundan iki kadın oyuncu gelecekmiş, gece oyundan sonra. Pistten dönen genç bir çift geldi masaya hemen onlarla birlikte. Ressammışlar, dekor filan da yapıyorlarmış tiyatroda. Tanışmadan sonra, içkilerini yudumlayıp hemen kalkarak dansa gittiler gene. Kendi havalarındalar. Bu tür toplantılara, balolara gitmeyeli yıllar olmuştu. Yöresine şöyle bir bakınca, ne denli uzaklarda olduğunu duyumsadı birden. O da bu eğlenen kişilerden biriydi bir günler. Seyri bile tatsız gelmeye başlamıştı daha şimdiden. Duvarlardan duvarlara çekilip avizelerden sarkıtılmış, renkli kâğıt fenerler, serpantinler, kâğıttan karpuzlar, renkli lambalarla süslü salondaki bu eciş bücüş kalabalığa, içindeki sıkıntıyı bastırarak görevli bir gözlemci gibi yukardan bakınıp duracaktı besbelli tüm gece boyu. Yüklendiği sıkıntılı görevi alaylı oyuna çevirmenin yollarına bakmaktı iyisi; patlardı yoksa. Kimilerinin başında renk renk kâğıt külahlar, suratlarında çeşitli maskelerle soytarı bir kalabalık işte. Flaşların parlamasıyla sulu kahkahalar arasında resimler çektiriliyor. Kordonlarını sarkıtarak dolaşan basının, radyocuların uzattıkları mikrofonlara abuk sabuk konuşma yarışında bir sürü sarhoş, daha şimdiden. Eğleniyorlar işte! Masadaki çerezlere uzandı. Garsonun doldurduğu şarap kadehini aldı. İçkiyi Turgut'la göz göze içmek varken, bu sersem sürüsünün içinde, hırsından yutkunur gibi yudumlamak da eğlenceden sayılacaktı demek. Turgut'u düşündü. Kötü şeylerin girmesine izin vermeyecekti kafasına. Faşizmin karanlığı yırtıldı dünyada; aydınlık Türkiye'ye de gelecek. Aranır gibi bakındı salona; bir yerlerde, birileri de niye olmasındı kendisi gibi, çevreyi iteleyerek mutluluğu bekleyen. Bu tepinmelere, gülüşüp bağrışmalara batmış yaratıklar arasından ayıklayıp nerden çıkaracaktı böyle birilerini. Doğrusu, buralara gelmemekti demek; yitip gidersin yoksa. Saatler ilerledikçe daha da bilincine varıyordu bu gürültülü kalabalık içinde yitip gitmeyeceğinin. Yemekler güzeldi. Şarap da güzeldi. Kendisiyle baş başaydı köşesinde; onurlu bir tadı vardı bunun da. Büyük şişe rakıyı yarılamış Salih'le daha ikinci kadehte nerdeyse gözleri kayan Jülide,

piste gidip tepinmekte ressam çiftle yarışır gibiydiler. Komşu masalardaki tanıdıklarla sulu şakalaşmaları aksatmamaya da özen gösteriyordu Salih. Uyardığı biçimde, Jülide, hastalığını söylemiş olmalıydı; Necla'yı dansa kaldırmaya kalkışmadı. Genel tatsızlığın dışında tadını kaçıran pek bir şey çıkmamıştı böylece. Yalnız görünümünden kaygılı, sıkılıp sıkılmadığını soruyordu Jülide ikide bir. Eğlendirici saydığı için olmalı, bir ara kulağına eğilip "karı koca" gibi yaşadıklarını söyledi gelecek tiyatrocu bayanların. Anlayamamıştı birden; Jülide'nin, pembe kulakmemelerine dek kızararak gülmesiyle ışık yandı kafasında. Gülümsedi o da. Bir tedirginlik dolanıverdi içinde, niyeyse. Geçmişlerde kalmış şu salondan daha çok ilgilendirmiyordu gelecek kadınların cinsel ilişki biçimi. Bir şeyleri düzeltme çabasına düşmüş gibi, özellikle Şehir Tiyatrosu'nda çalışan Nuran'ın çok iyi biri olduğunu eklemeyi unutmadı Jülide. Çok iyi arkadaşmışlar Salih'le de. Sinsi bir alay geçti Neçla'nın içinden; Salih bu sersemi uyutuyor belki de! Ne fesatsın! Aman, ne bileyim; dünya fesat işte! Necla'nın gözlerinde yakaladığı şeytanca gülümsemeyle tedirgin, ötekinin, Sabite'nin de kötü biri olmadığını açıkladı hemen Jülide. Çıtı pıtı, iki kumral kız, gece yarısına yakın çıkıp geldiler sonunda. Hiçbiri de erkeksi değil bunların. Daha el sıkışıp tanışmaya bile kalmadan, bir fotoğrafçı ile sırıtık bir gazeteci, baskın verir gibi sokuldular masaya. Bu sırıtık oğlanmış, Turgut'u getireceğim deyip de getiremeyen magazinci Muharrem. Ne suçu vardı oğlanın? Kafayı iyice bulmuş Salih için hiç de öyle değildi olay! Gözlerinde şimşek çakar gibi bir baktı şöyle,

— Ne yüzle masama geliyorsun ulan hergele? dedi. Rezil ettin beni kardeşime!

Donup kalmıştı Necla. Kardeşi diye, bakışıyla Necla'yı gösteriyordu Salih. Necla'dan başka da donup kalan yoktu. Oğlanın sırıtık yüzü hiç değişmemişti. Kızlar da gülüyorlardı.

— Hani Turgut Bey geliyordu bu gece?

Gürültülü cazla dansa fırlayan ressamın sandalyesine yüzsüzce ilişti oğlan. Saldırının çarpıcılığıyla Salih'in Necla'yı gösterdiğinin ayırdına varmamış gibiydi.

— Namussuzum yakalayamadım Ağbi, dedi. Islak sabun gibi vıjt diye kayıyor adamın elinden. İki gündür gazetede de yok.

Biraz yatışmıştı Necla; mutluydu duyduklarıyla da. İçi kaynadı Turgut için birden. Birkaç resim alan fotoğrafçı başka masalara yürüyünce Muharrem de kalktı,

— Bir dalgası var onun Ağbi ya, daha çözemedim, dedi. Çözecem ama!

— Ne dalgası olacak ulan?

Salih'in, Necla'yı kollamak için söylediği söz kışkırtmıştı Muharrem'i.

— Sitare dalgası Ağbi, dedi, Şarkıcı Sitare! Yakında patlar bombası, görürsünüz! Sabaha kadar dolaşacağız daha. Hadi eyvallah!

Zevzek herifin ağzından kapkara bir ağı damlamış gibiydi yüreğine Necla'nın. Gözlerini suçlu suçlu kaçırarak bakan Jülide'ye gülümsemeye çalıştı. Ayıpladı kendini. Sarhoşluktan can sıkıntısıyla ayılmış gibi dikelen Salih kızgınlıkla baktı giden oğlanın peşinden,

— Allah bir, sözüne inanılmaz bu orospu çocuğunun, dedi. Pezevenk! Tam pezevenk!

Işıklar kararda salonda birden alkışlarla, haykırışlarla. Müzik değişti. 44 yılı girmişti.

Aradığı evi, bir rastlantı sonucu bulmuştu Halil, aylığı yedi liraya hem de. Dolapdere'de, Beyoğlu'ndan Kasımpaşa'ya inen yamacın eteklerinde bir yerde, ardındaki bostanımsı bahçeden yukarıya dört katlı bir apartmanın bodrum katında, iki izbe odasının pencereleriyle arka kapısı bahçeye açılan bir yerdi bulduğu. Ön kapısı, bir merdivenle çıkılan, daha sokak olamamış, üstteki toprak yoldaydı. Birbirinden epey uzak, özensizce kondurulmuş bir iki apartmanın yer aldığı yoldan ara sıra geçen çığırtkan satıcılar da olmasa buranın sokaklığına tanıklık etmek kolay değildi. Kasımpaşa'daki kahvede buluştukları Basri'den ayrılıp Pangaltı'ya doğru dalgın yürüdüğü bir gün, önü sıra giden eşya yüklü bir at arabasını izleyerek varmıştı bu sokağa. Bir apartman önünde durunca yaklaşıp biraz da iş olsun diye sordu arabadan inen adama; başka kiralık yer var mıydı burada? Yüz metre kadar ilerdeki, şimdi tuttuğu yeri gösterdi adam. Çok "nütübet"miş yalnız, bu yüzden tutmamış onlar; dayanamıyormuş girenler. Biz dayanırız. Bir üst kattaki kocakarıdan anahtarı alıp bakınca, nasıl dayanacaklarına takılmadı değil; ağır küf kokusundan

başka, bir odanın alt tahtaları rutubetten mantarlaşmış, özellikle arka duvarlar yer yer gölge sakal bırakmış gibiydi küften! Kapalı kalmış da ondan; havalandırdık mı geçer. Bulduk da bunuyoruz biz de! Tarlabaşı'nda ayakkabıcı dükkânı olan Setrak diye dazlak bir Ermeni'nindi apartman. Altı aylık peşini bulunca, kefil istemekte diretmedi; girenlerin dayanamayarak çekip gitmesine alışık olmalıydı. Anlaşma yapılırken "Sultanhamam'da, bir muhasebecinin yanında çalışıyorum, karım da okuyor" demesine ses çıkarmadan aldığı parayı saymıştı herif. Kuledibi'ndeki bir yerden aldığı yatağı yorganı, yastığı battaniyeyi, eskicilerden ucuzca aldığı, bir yuvarlak masa, dört tahta sandalye, yayları gevşemiş genişçe demir karyolayı, gene Yüksekkaldırım yöresinden toplayıp Yahudi eskicinin oraya yığdığı kap kacak öteberiyi, göze çarpmasın diye, akşam karanlığında arabayla getirip attı eve. Ertesi günü Cumartesi'ydi. Seher'le gelip eve girince sevinçle sarıldılar birbirlerine. Evleri vardı onların da artık. Ev dediklerinin nasıl bir dondurma kutusu olduğunu, sevişmek için deli bir istekle soyununca anladılar. Seher'i erkence gönderip, kalan son parasıyla Kasımpaşa'dan teneke soba aldı, tahtası, muşambası, borularıyla. Bir de teneke mangalla maşa, kürek. Koridora istiflediği odun bir çeki de. Gece yarısına dek uğraşıp kurdu sobayı, yaktı; sabaha kadar da besledi tam sönmesine bırakmadan. Külleri, közü mangala yığdı bir güzel. Sinmiş küf kokusuna karşın, oturulabilir duruma girmişti ev. Ertesi sabah evecenlikle gelen Seher'le daha sevinçli sarıldılar birbirlerine. Kar serpeliyordu. Yattıkları karyolada, perdesiz pencereden, ince kar örtüsü altına giren arka bahçeyi seyretmenin tadını çıkarıyorlardı.

— Perde, dedi Halil. Perdeler kaldı.

Bir sessizliği çekingence bozdu Seher,

— Yarın alırsın onu da.

— Alamam, dedi Halil. İki lira var cebimde. Bakalım, Turgut'a yarın bir telefon edeceğim. Boyuna çekiyoruz ondan da. Ağbim gecikti gene.

— Bende para var.

— Geldi mi beş liran?

Ağbisinin ara sıra gönderdiği paraydı, takılır gibi gülümseyerek söylediği.

— Hayır, bu başka para.

Şaşırarak dönüp baktı, yüzünü çıplak göğsüne dayamış, yanında yatan Seher'e.

— Başka para mı?

Yüzü kızarır gibi oldu Seher'in. Başını Halil'in göğsünden yastığa kaydırıp sırtüstü kaldı. Gözleri tavandaydı.

— Evet, başka para.

Kısa bir suskunluktan sonra, aynı çekingenlikle,

— Biliyorum kızacaksın şimdi, dedi. Belki de kıracaksın gene beni!

Kıracak mıyım gene. Geçmişteki olaylar kımıldıyordu ki kafasında, Seher âldı hemen,

— Süheyla verdi, dedi.

Süheyla mı? İğreti de olsa, yavaş yavaş yerli yerine oturuyordu kimi şeyler.

— Zorla kırk lira tıkıştırdı çantama.

— Kırk lira mı? Nerden bulmuş Süheyla?

— Burası soğumaya başladı. Sobaya odun atalım mı? Anlatacağım.

Zaman kazanıp biraz daha yumuşamasını mı sağlamak istiyordu Halil'in? Yataktan inip giyinmeye başladılar.

— Bahçeden görünmez burası değil mi?

Çıplaklığını, önüne toplayıp bastırdığı giysileriyle örtmeye çalışan Seher, kaygılı gözlerle cama bakarken,

— Kim görecek, dedi. Kimseler yok ki. Kar tuttu.

Entarisini giyip kısa saçlarını eliyle şöyle bir topladıktan sonra, sandalye üstündeki çantasından çıkardığı bir gazete parçasını, odunları tutuşturmak için sobayı kurcalayan Halil'e uzattı.

— Neymiş bu?

— Al bak, dedi Seher.

Sobanın kapağını kapatırken Halil'in, bir anlam veremeden alıp baktığı kâğıt parçası, Yenikapı'daki salaş bir gazinonun reklam duyurusuydu.

— Süheyla bu işte!

Duyuruda, şarkıcılar dizisinin alt sıralarında, biraz büyücek, ayrıcalıklı yazılmış "Sitare Saral" adının üstündeydi Seher'in parmağı. Şaşkınlığını saklayamadı Halil,

— Şarkıcı oldu!

— Turgut söylemedi mi sana?

— Turgut mu?

Şaşkınlığı daha da artmıştı Halil'in.

— Turgut biliyor mu?

Göz göze kaldılar bir an.

— Buldu demek Turgut'u.

Suçlanmaktan korkmuş olmalıydı,

— Benden duymadı, dedi Seher. Sana söz verdiğim için söylemedim. Yemin ederim söylemedim. Gazeteden birinden öğrenmiş.

Savunmasını tamamlamak ister gibi ekledi,

— Nasıl olsa bulacaktı, biliyordum ben.

Turgut'un ona hiç açmamasını nasıl değerlendireceğini kestirememişti birden. Bu kız da bir şey söylemedi bana. Hep görüşüyordu demek Süheyla'yla, sakladı. Söyledi ya işte! Sen de söylesene! Söyleyecek neyim var benim? Yok mu? Kızgınlığın yenilgiyle kararan ateşi dolandı içinde, üstüne diktiği gözlerinden duyumsamış olmalıydı Seher, dikeldi yavaşça,

— Çanakkale'den geldiğinde açtı o kız, sokaktaydı. Bıraksa mıydım öyle? Beni nasıl azarladığını hiç unutmuyorum.

Dolar gibi olan gözlerini kaçırdı Halil'den. Çıtırtıyla yanan sobanın çevresinde, karşılıklı oturdukları sandalyelerde, duygulu bir sessizlik içine düşmüşlerdi birden. Ne diyeceğini, nasıl davranması gerektiğini düşünme çabası hep boşa gidiyordu sanki Halil'in.

— Ne kadar iyi yürekli bir kızdır o, biliyor musun sen?

— Kötü demedim ki ben.

Duymamış gibiydi Seher,

— Bir sürü kız işte okulda. Arkadaşlarım da var. Öğretmen olacaklar. Tırnağı olamazlar valla. O kız okusaydı...

Halil, beklediğini yakalamış gibi gülümsedi,

— Binlerce, yüz binlerce var halkın içinde Seherciğim, okusalardı neler olabilirlerdi!

— Evet, dedi Seher. Bu da onlardan biri işte! En eski arkadaşım hem de.

Engeli aşmıştı Seher, çekingenlik izi kalmamıştı üstünde.

— Görme dedin bana.

— Görme demedim.

— Demedin mi?

Seher'in acılı gözlerini üstüne dikmesiyle duraladı Halil.

— Lütfen yalancı çıkarma beni bir de. Dedin, sen de biliyorsun! Nasıl karar vereceğimi bilemedim günlerce. Bu kadar katı olabilmene de akıl erdiremedim. Sakladım senden; başka yolunu bulamadım çünkü. Biliyorum, iyi etmedim ama, sen zorladın beni.

Boşlukta sallanır gibi kaldı Halil. Hadi sen de söylesene sakladığını! Çok seviyorum bu kızı. O da seni seviyor. Kalktı birden,

— Çay koyalım sobaya, dedi, iyi yanıyor bu. Konuşuruz. Bir kahvaltı edelim, acıktım ben.

Tek tük konuşmalarla düzenledikleri kahvaltıya, üstlerine çökmüş suskunluğu atamadan oturdular.

— İyi alıştık pekmezle çaya.

Halil'in, merakla beklediklerine kapı açmak ister gibi ortaya attığı sözcükler dalgın sessizlik içinde yitip gitti gene. Süheyla'yı kollamak için olayın çeşitli yanlarını ölçüp biçme çabasıyla mı suskun bu kız? Çok mu konuşkandır! Uzadıkça gerginlik doğuran sessizliği dağıtmak ister gibi, kendi kendine mırıldanır.bir sesle,

— Çok direndi zavallı, dedi Seher.

Kime direnmiş? Nasıl diretmiş? Sorgulamaya kalkmış görünmemek için susuyordu Halil. İsteksizce çiğnediği bir iki lokmadan sonra çatalını bırakıp çayını yudumlamaya başlayan Seher, gözlerini Halil'e dikti. Anlatmak gereksinimi duyuyordu belli ki.

— Bir tuluat kumpanyasıyla anlaşıp Bursa-Balıkesir yöresinde geziye çıktı bunlar. Bir hafta sonra döndü. Gözü şiş, çenesinin altı mosmordu. Ben sana bir hafta gelmedim hani; hastayım, çıkmayacağım dedim.

Gözlerini kaçırdı Halil'den; birden dönüp sürdürdü gene,

— Komiserle yörede kabadayı bir zengin herif, parti başkanı mıymış ne, daha ilk gece otelde, odasına girip zorla şey yapmışlar bunu. Dövmüşler de direttiği için. Ertesi günü de, fuhuş yapıyorsunuz diye kovmuşlar kasabadan. Klarnetçi Lingo Mustafa'nın da dişlerini kırmışlar. Bütün gün sokaklarda dolaştık o gün. Bana soruyordu, ne yapayım diye, akıl istiyor benden!

Acı bir gülümsemeyle duraladı gene.

— Benim de ödüm patlıyor sen göreceksin diye!

Başını önüne eğip kaldı bir süre; gözleri dolacak gibi olmuştu belki. Halil de üzgündü; kendini suçlamak için bir neden görmüyordu gene de. Yanlış değildi onun tutumu; tutulması gereken yolu tutmuştu o. Seher'e de bir şey diyemiyordu, o da yapması gerekeni yapmıştı belki. Ama onu atlatarak yapması batıcıydı gene de. Bütün bunları nasıl saklayabilmişti kendisinden? Tıpkı senin sakladığın gibi! Başını kaydırıp duru gözlerini Halil'e dikti Seher,

— Teslim oldu o adama, dedi.

— Hangi adama?

— Yukarda, Kurtuluş'ta bir meyhanede iş bulmuşlar; Laz Osman'ın Yeri diyorlarmış. Nalan diye de ad takmışlar buna. Çingene sanıyorlarmış. Orda tebelleş oldu bu herif. Tütün tüccarı mıymış ne; Mithat Bey diye biri. Laz Osman çekiniyormuş bu heriften. Hem çok zengin, hem de sözü geçen biriymiş. Uzak dur dedimdi. Bir sürü yalanla atlattı adamı o zaman.

Halil kalkıp pencereye gitti. Kar altındaki bahçeye dalıp kaldı bir süre. Neler döndürmüş bu kız beni uyutup! Ayıp; niye uyutsun seni? Her şeyi anlatıyor işte. Kendi kendini uyutuyorsun sen.

— Biliyorum, kızıyorsun bana.

— Sadece üzülüyorum, dedi Halil. Ne çok gizli şey varmış! Aklıma bile gelmezdi.

Dönüp baktı, pembe yanaklarına ateş basmıştı Seher'in. Kendisinin de kızardığını duyumsadı birden. Ne sersemce söz etmişti!

— Ne olursun bağışla beni, dedi Seher. Kötü bir şey değil ki.

Daha da kızaran yüzünü göstermekten çekinir gibi karlı bahçeye döndü Halil. Bir karga indi bahçeye, kuşkuyla bakındı; bir şey alıp havalandı. Telaşlı serçeler uçuşuyordu; bir iki dolanıp karşı duvar dibindeki bodur bir ağacın dallarına kondular. Kalkıp yanına geldi Seher. Ürkek, çekingen aldı hemen,

— Ben üzülmüyor muyum? dedi. İçim içimi yiyordu. İlerde, doğru bulacaksın yaptığımı diyordum hep. Yanıldımsa söyle bana lütfen! Kötü bir şey mi yaptım? Öyle umarsızdı ki kız, sen de olsan yapardın. Tek güvendiği bendim Halilciğim. Nasıl bıraksaydım, söyle lütfen! Para yollamıyorlar demiştim sana hani ağbimler. Ona veriyordum. Sen olsan vermez miydin?

Ne söylesindi Halil? Duyguluydu ya, bir yanıyla gülünç geliyordu olay. Şarkıcı olmuş kız. Bilmem hangi deyyusun metresi olmuş. Akıl hocası da bu! Turgut'un olaya karışması da tatsızdı. Daha çok da ondan saklaması koyuyordu.

— Bir şey daha var. Ne olursun kızma bana!

Dönüp baktı Seher'e.

— Naim'in çalıştığı hanın adını ben verdim Süheyla'ya dedi.

Vermişsen vermişsin! Bu nerden biliyor? Ne düşündüğünü duyumsamış gibi sessizce ekledi Seher,

— Senden duymuştum, dedi. Yemin ederim, başka da bir şey söylemedim.

Başka ne kaldı söyleyecek! Turgut'un yerini söylememiş yani! Acaba? Zedelenmişti içi; sürüp gidecekti belki de artık bu kuşkular böyle! Şimdi mi zedelendi için! Sen de Lüsyen'i anlat kuşkulardan kurtulmak istiyorsan! Ne Lüsyen'i be! Allah belasını versin Lüsyen'inin de!

— Nasıl ince düşünceli kızdır. Turgut'a vermemiş benim adımı, sen duyma diye.

— Ben duymayayım diye mi?

Toparlandı Seher,

— Evet, dedi. İlişkimizi senden sakladığımı biliyordu.

Acılıkla gülümsedi Halil,

— O sana benden daha yakın demek.

Birden sarıldı Halil'e,

— Aşkolsun! dedi. Kimse senden daha yakın olamaz bana. Oh, anlattım ya her şeyi! Dupduru oldu içim. Nasıl seviyorum seni ben. Lütfen kırma beni artık. Suçlu buluyorsan da bağışla, ne olur.

Bağışlamayıp da ne yapacaktı? Bir şeyin ayrımına varıyordu yadsımaya çalıştıkça, bu anlattıklarıyla daha çok seviyordu bu kızı! Sakın söyleme kendisine! Söyler miyim. Kötülük ne vardı yaptıklarında, kendinden gizli yapmasından başka? Asıl, o Turgut'a biliyordu söyleyeceğini. Hele bir de yadsımaya kalksın ki, canına okuyayım o hergelenin! Şu, etine yapışır gibi, kollarını sımsıkı beline dolamış, yüreğinden sevgi taşan kızı niçin suçlayacaktı?

— Bu evi de söylersin artık arkadaşına!

Halil'e bakıp da, takıldığını anlayınca, kaygıyla dolu gözleri kurnaz bir gülücükle parladı Seher'in.

— O kadar akılsız mıyım ben?
— Keşke olsaydın; aşırı akıllısın!
— Alay etme benimle!

Her şeye yeniden başlıyor gibi seviştiler. Çocuksu bir sevinçle uçar gibi kendini veren, coşkusu yüreğinde saklı bu kızı, o tartıştıkları günden bu yana tutuklu bir yaşama zorlamış olmanın acısını duydu içinde. Demek bunca zaman uzaktı benden. Anlamamış mıydın? Anlamaz olur muyum! Bunu ben yaptım. Aynı tutukluluğa sen yazgılısın şimdi. Onun gibi apaçık konuşabilecek misin? O yüreğinde özenle saklıyordu yaptığını. Sevgiyle yapmıştı, savunacağı bir şeyi yapmıştı; öyle bir şey yok ki benim yüreğimde; olsa söylerim! Bundan sonraki yaşamlarını tartışmaya geçtiklerinde, önce aygıtı nasıl saklayacaklarını düşünmeye başladılar. Bahçede, yapının yan duvarına sıralanmış, katların kömürlükleri vardı; onlarındı biri de. Kapıları bahçeye açık olduğu için güvenli görülmüyordu Halil'e. Bahçede, yakın bir yeri kazıp gömmek akla geliyorsa da, çevreye görünmeden toprağı kazmak kolay değildi; gerektiğinde çabucak çıkarıp götürüvermek de olabilir görünmüyordu. Karşılıklı iki oda arasındaki, genişçe koridoru incelemeye koyuldular. Bastıkça oynayan kimi karo taşlarını kaldırıp tabanda bir yer kazmak nasıl olurdu? Duvarın köşesinde, oynamış karoların altındaki betonu görünce duraladılar önce. Kıracaklardı, başka yolu yoktu. Daha ayakkabısının topuğuyla bastırınca ufalanan beton da pek karşı koyacağa benzemiyordu.

— Yarın keski, çekiç gibi bir şeyler almalı, dedi Halil, perdelerden önce. Usuldan çözeriz biz bu işi. Üstüne de bir sandık oturttuk mu, tamam.

Ertesi gün aygıtlarla gelip girişince, tabanın ince bir hasır beton olmasına karşın, söylediği kadar kolay olmadığını anladı işin. Akşama doğru iş bitince çıkan, hemen de bir çuval dolusu toprağı, molozu karanlıkta, karlı bahçenin orasına burasına, göze batmayacak biçimde dağıtmak da epey vakit aldı. Neyse, olmuştu. Yarın da, ölçüsüne göre kapak gibi bir tahta kestirecekti marangozda. Sonra? Peki karoları nasıl oturtacaktı üstüne o tahtanın? Birkaçı da kırılmıştı sökerken. Ne küçük işler bela oluyor insanın başına! Bütün belamız bu olsun! Sobanın başında yorgunca dinlenirken Turgut'un Süheyla'yla –neydi adı, Sitare mi olmuştu şimdi?– ilişkisini düşündü canı sıkıla-

rak. Rıfat diye tanıtıldığı Necla'ya karşı sorumluluk duyuyordu sanki içinde. Umduğundan çok başka bulmuştu Necla'yı ilk gördüğü gece. Güzel değil, demişti Turgut. Çirkin sayılmazdı. Sıcak bir yanı vardı kızın; güzel bile denebilirdi. Kafası da iyi çalışıyor. Özverili. Turgut'un bir sözüyle durumu kavramış, en doğru şeyleri söylemişti. Yapmacık bir yanı da yok öyle. Avukatı mı oldun Necla'nın? Evet, bir günler kötü konuştum ama başkaydı o zaman. Artık yoldaşımız. Cebinden çıkardığı, Necla'nın evinin anahtarlarına baktı. Turgut getirmişti. Bize kapısını açmış kızı tut, Süheyla'yla... Bilmem kimin metresi karı. Bela getirir. Turgut'la ciddi konuşacaktı bunu. Aygıtı Mazlum'dan ne vakit alacağı üsteleyerek sorulunca Necla'nın evini düşünmüşlerdi Turgut'la. Bu kararı vermesi kolay olmamıştı Turgut'un. Kendi apartmanlarındaki kömürlükte saklamaktan söz etmişti önce, ölçüp biçip vazgeçti. Üst kattaki, emekli banka müdürü ile karısını hiç gözü tutmuyordu. Evin, belki de bunlarca gözetlendiğini söylüyordu içinde bir duygu. Aslında acele etmişlerdi biraz; Necla'ya da gerek kalmamıştı artık. Burasının, hiç ummadığı bir anda pat diye çıkması iyi olmuştu ya, öyle bir yerin el altında bulunması da iyiydi. Belli mi olur, ne olacağı? Mihail'le bir ara, gene açılmıştı para konusu. "Gereksinim duyarsam isterim" demesine de ses çıkarmamıştı Mihail. Son buluşmalarında, Mecidiyeköy dutluğunda yanlarına gelen Yuri adlı, gençten birini tanıttı Halil'e. Görev süresi dolmuştu, ülkeden ayrılacaktı o; Yuri'yle buluşacaklardı artık. Başkaları da gelebilirdi. Bu değişmeden tedirginlik duymuştu nedense. Anlayışlı, babacan Mihail'i iyice yakın duymaya başlamıştı kendine. Yuri'nin Türkçesi daha iyiydi ama, Mihail'in babacan sıcaklığı yoktu. Alışacağız ona da. Alışmasak ne olur? İş aksamadan yürüsün de, kim gelirse gelsin. Hepsi de görevli yoldaş. Rastgele birini yollamazlar böyle bir işe. Ayrılırlarken elini sımsıkı tutan Mihail'in söylediği bir iki söz hem onurlandırmış, hem de kendine güvenini arttırmıştı. Yoldaşlar tanıyordu onu. İyi işler bekleniyordu ondan! Mihail de inanıyordu iyi işler yapacağına Halil'in. Şu savaş bitsin, güzel günler gelecekti, birlikte olacaklardı gene. Ayrılıp Merkez Bankası evlerini kıvrılmış, Şişli tramvay deposunun önüne doğru uzanan karanlık yolda ağır ağır uzaklaşmıştı. Yeniden görüşme yerini, saatini saptayıp Yuri'yle de ayrılmışlardı biraz sonra. Apereyi (aperey diyorlardı telsize)

Mazlum'dan almasını bekliyorlardı. Bu buluşmada bildirecekti artık. Ürpertili bir sevinç duyuyordu düşündükçe. Kullanmasını da öğrenecekti. Seher de öğrenmeliydi. Konuşmuşlardı; istiyordu o da. Şimdi kullanacakları yoktu; buluşup rahatça konuşabiliyorlardı her şeyi. Ama yarın... Faşizm bütün dünyada eziliyor; bizdekilerse tersine, günden güne azıyorlar. Korktuklarından belki, ama azıyorlar işte. Yalnız istemiyorlar Almanların yengisini, bekliyorlar da; bu kadar kör herifler! Ne bok yerseniz yiyin, yıkılıp gideceksiniz pis köpekler! Ne var bu kadar sinirlenecek şimdi? İnsan tutamıyor işte. Kalkıp bir iki dolaştı odada. Faşizm eziliyor diyoruz, gelenlerin de içinde faşizm. Turgut'un Refik'ten duyduklarını anımsadı. O devrimci İngiliz gazeteci –adını vermemiş herifin Refik (o Refik'in de ne bok olduğu belli değil ya)– faşizm maşizm İngilizlerin umrunda değil diyormuş; imparatorluklarını kurtarmaya bakıyor onlar, gerisi palavra; bir sürü küflü kafa, diyormuş. Biz bilmiyor muyuz? Londra'da beslenen sözde Polonya hükümeti, Sikorski midir, nedir, bir herif, sırtını dayamış İngilizlere, her gün bir pislik çıkarır pezevenkler. "Katyn Ormanı" kıyımını Sovyetler yaptırmış diye tutturdular Hitler'in ağzıyla. Sovyetler de siktir etti hepsini. Bu heriflerle konuşamayız demişler. İşte o kadar! Eden, bir yolunu bulacağız, demiş; bugün vardı gazetede. Araya girecekler, besledikleri iti Polonya'ya sokacaklar ille de. Stalin de yuttu! Enayiydik çünkü! İspanya'da da Ribbentrop'la gizli gizli görüşmüş İngilizler, ayrı barış peşindeymişler. Yalanladılar ya, her bir rezillik beklenir bu heriflerden. Kapitalist emperyalizm canavarı gebermedikçe çok işimiz var. İyi oldu bu ev. Turgut'la da oturur, konuşuruz burda ara sıra. Beşiktaş'taki odayı anımsadı, sızılı bir özlem geçti içinden. Yıkmışlar orayı da. Bir çimento yığını dikerler şimdi. Necla'nın oturduğu ev de orayı andırıyor biraz. Şimdi anlaşılıyor, Turgut niye evlenmiyor Necla'yla! O karıya takıldı. Bir ara evlenmekten söz etti çünkü. Şaka ediyordu. Şaka maka, geçiriyordu aklından. Ablası olmasa evlenirdi belki de. Sen niye evlenmiyorsun peki? Koşarak yanından geçen biriyle çarpışmış gibi oldu birden. Ev de var. Niye evlenmiyoruz biz? Atmaya çalıştı kafasından. Daha ne olacağımız belli değil. Kızın da başını yakmayalım! O kararı bırak da kız versin! Okulun bitmesini bekliyor o. Okulun bitmesine ne kaldı ki? Atarlar okuldan demişti bir gün. Nerden duyacaklar? Ya duyar-

larsa? Ne olur duyarlarsa, çok mu kötü olur! Atarlarsa atarlar! Kalkıp sobadaki ateşi mangala aldı. Kar başlamıştı gene. Sinsi bir toz bulutu gibi yalnızlık çöküyordu içine. Seher niye burda değildi sanki? Nereyi çekecek, okul diye Anadolu'daki hangi dağın başına atacaklar kim bilir; o zaman ne yapacağız? O gün düşünürüz. Düşünecek bunca şey varken şimdi... Seher'siz mi düşüneceğim? Seher yokken nasıl düşünüyordun? Ama şimdi var. Her şeyinde o kadar Seher vardı ki, biraz da korku salıyordu yüreğine. Devrimci, kimseye böylesine bağlanmamalı! Ne kötülük var bunda? Bazı ben de pusulayı mı şaşırıyorum, ne! Sofaya çıkıp açtığı yerin ölçüsünü aldı. Buraya göre tahta kestirip üstüne de karoları, belli olmayacak biçimde, zayıf bir harçla yerleştirdik mi... Bir muşamba mı çeksek buraya? Çok tutar. Her bir bok para, Allah belasını versin! Süheyla'nın parası da işe yaradı. Ağbimden de gelir bugünler. Turgut da var. Böyle götüreceğiz. Bir iş bulmam gerek benim de. Fakülte'deki kaydımız da ne oldu kim bilir? O işi de temizlemeli; bir de askerlik belası çıkmasın başımıza! Teyzem kızacak gene, çoğu geceler dışarda kalıyorum diye. Adresim orası olacak hep. Bu akşam gitsem mi? Yarın bitireyim şu işi, öyle giderim. İşi bitirmesi hemen de bütün gününü aldı ertesi gün. Başardı sonunda. Taşlık yıkanınca suların akıtıldığı delik gibi bir yer bıraktı; üstüne, marangozdan duydu, ördek derlermiş, süzgeçli iç içe, iki demir kabı, gereğinde kolayca çıkacak biçimde oturttu. Tahta üzerine dizdiği karoların, özellikle kapak kıyılarının harcı zayıftı; ördeği çıkarıp da, kıyısından tutup asıldın mı kalkabilirdi kapak. Kurudu mu, karolar arasındaki ıslak çizgiler de göze batmazdı. Biraz da öğünerek baktı yaptığı işe. Temizleyip toparladı evi, çıktı. Dolapdere'den kırk yılda bir geçen halk otobüslerini kollayarak Kasımpaşa'ya doğru yürüdü. Şişhane'ye çıkacaktı; gerekirse ordan da yürüyerek inerdi Karaköy'e. Erkendi, Haydarpaşa'ya, Pendik trenine götüren çok vapur vardı daha. Gündüz vıcık vıcık olan sokaklar don tutuyor gibi çıtır çıtırdı; yürüme isteği uyandırıyordu insanda. Sevinç doluydu içi. Karanlık yolda, Pangaltı yönünden, her yanı dökülür gibi sallanarak gelen otobüsü görünce, binmek gelmemişti içinden. Muavin arka kapıyı açıp –Şişhane, Azapkapı, Unkapanı, Saraçhane'den Fatih! diye– çığırtkanlıkla seslenince ok gibi fırladı; oğlanın "Fatih" yaygarası, ona özel bir çağrıydı sanki! Fatih'e, Nihat'a

gidecekti. Kalabalık otobüste bir süre, ayakta, iki büklüm kaldıktan sonra, Kasımpaşa'dainenlerin yerine oturdu. Unkapanı Köprüsü'nden geçerken gecenin içindeki Haliç'e daldı bir süre. Tek tük dolaşan motorların, çatanaların ışıkları karanlığı çizerek yol açıyor. O minicik ışıltılı devinim de olmasa kapkara bir gecenin içinde yitip gidecek Haliç! Tüm ülke Haliç; karanlıkta gezinip duruyoruz biz de. Fatih'te inip de, kar aydınlığındaki çamurlu arsadan medreseye doğru giderken ikircikliydi; iyi yapmıyor muydu acaba Nihat'a gitmekle? Uzun zamandır görüşmüyorlardı. Parti'de çalışıyor ya, yüklenecek bana. Ne yapalım, sineye çekeceğiz! Ben de ona yüklenirim! İyi halt edersin! Nasıl da severim herifi. Devrimci görevini yapıyorsun, sevgiyi karıştırma şimdi! O da yapıyor devrimci görevini. Yapsınlar bakalım! Kapıya gelince kulak verdi, anlaşılmaz konuşmalar vardı içerde. Sevindi! Tıklattı kapıyı. Küçük bir aradan sonra açıp da karşısında Halil'i görünce, şaşalar gibi oldu Nihat, sonra sevinçle boynuna sarıldı.

— Almayacağım seni içeri, ulan hergele!

Yemek masasından dönmüş bakan Ohannes'le Kemal de fırladılar. Hepsiyle sarmaş dolaş olduktan sonra çekip masaya oturttular.

— Köftenin kokusunu aldın değil mi?

— Bensiz boğazınızdan geçmez, dedim!

Kızarmış köfteyi ısırıp iştahla çiğnemeye başlayan Kemal,

— Yağ gibi geçiyordu valla, dedi.

Gülüşmeler, tek tük konuşmalarla bitti yemek işi.

— Bir de çay koyalım.

Bulaşıkları köşedeki perdenin arkasına yığıp sabaha bıraktı Nihat. Dışardaki elektrik bozukmuş, karanlıkta olmazmış; ceza olarak Halil'e yıkatacakmış yoksa.

— E, anlat bakalım Halil yoldaş, nerelerdesin sen?

Beklediği alaylı taş Kemal'den gelmişti. Hele o "yoldaş" sözüne bastırması! Gözlerini dikmiş sorgular gibi bakıyordu üçü de. Alaylı biçimde güldü Halil de,

— Burdayım, dedi. Nerde olacağım?

Sessizlik yavaşça ağırlaşıyordu ki, Ohannes aldı hemen,

— Boş verin yahu, dedi. Oğlan bize hesap verecek!

— Gerekirse verecek.

İçi içini yemeye başlamıştı Halil'in. Aslında içi kaynamıştı bunu söyleyen Kemal'e.

— Gerekirse veririm, dedi.

Ağır sessizlik çöktü gene. Nihat birden algılamış gibi döndü Halil'e,

— Kendimin gelir aklıma da, seni kaytaracağın gelmez ulan! dedi. Biz bu konuları konuşmuyoruz artık. Herkesin işi kendine. Bu da doğru değil belki ya, tutamıyorum işte. Bir soru soracağım. Evet ya da hayır, diyeceksin, o kadar!

Suskun, gergin bakıyordu Halil. Ne kadar yenmeye çalışsa, önemli bir gizi saklamanın onurlandırıcı üstünlüğünü duyarak hem de! Yanıt bile beklemeden alıyordu ki Nihat, hemen kesti sözünü,

— İznim yok soru sormana, dedi. İsteyen, bildiği gibi düşünsün! Yalnız şunu söyleyeyim: Bugün Parti diye yapılan işlere inanmıyorum ben. Bunu da biliyorsunuz zaten.

— Ona inanma, buna inanma; ne bok yiyeceğiz biz peki?

Çöktü çökecek buz gibi sessizliği, Ohannes'in bu sözleri, her vakitki gülüşmelerle dağıttı biraz. Tek gülmeyen Nihat'tı. Dalgındı, içinde bir şeyler aranıyor gibiydi. Kemal aldı gene,

— Ne yapalım? dedi. Her koyun kendi bacağından asılır!

— O kadar!

Halil'in meydan okur gibi söylediği iki sözcük belirsizliği dayatıyordu. Sevdiklerinin kendisine, kuşkulu, ikircikli bakmalarını sindirebilmek için, bir büyük, kutsal gizi saklamanın yüreğini ışıtan öğüncüne sığınmıştı; çatışmanın yarattığı ayrı bir tedirginliği vardı bu sığınmanın da. Gene de güvenini yitirmediğine inanıyordu arkadaşlarının; bir yanıyla barışıktı içiyle.

— Ulan, dedi Nihat birden. Devrimden sonra kaçaklığın ortaya çıksın, namussuzum vururum seni!

Gülüyorlardı ki, Ohannes yetişti hemen,

— Sana sıra kalır?

— Vurun yoldaşım! dedi, Halil, yalancıktan boynunu bükmüş gibi. Ben size kıyamam; siz bana kıyın!

— Turgut'u görüyor musun?

— Pek seyrek, dedi Halil. Sana uğramıyor mu?

— Uğruyor ara sıra, dedi Nihat. Bu akşam o da gelir dedik ya, işi çıktı belki. Kemal'e geleceğim demiş.

— Pek kesin demedi ama, istiyordu, dedi Kemal.

Söylese mi, söylemese mi gibisine bir duraksamadan sonra ekledi,

— Onun bir sıkıntısı var bugünler ya, anlayamadım.

— Ablasıdır belki, dedi Ohannes. O hastalık kolay geçmez.

— Ablasının bir şeyi yok, bildiğim.

Halil'e döndüler.

— Ee, ne olabilir?

— Nereden bileyim? dedi Halil.

— Sen de bilmezsen kim bilecek oğlum? dedi Kemal.

Ses çıkarmadı Halil. Süheyla belası var başında mı deseydi! Tedirginleşti. Yılbaşından sonra Ankara'dan döndüğü günlerdeki görüşmelerinde belli bir durgunluk yok muydu üstünde Turgut'un? Başında bir şeyler dönüyor bu oğlanın. Söyleyemiyor da! Kaygı duymaya başlamıştı kızgınlık yerine. Ankara'ya niye gittiğini de pek söylememişti. Tayyarlar çağırıyorlarmış! Refik'ten de haberler sızdırırım demişti; sözünü bile etmemişti dönüşte! Gene Gülhane Parkı'nda buluşmuşlar ayaküstü; para vermiş, "gazetede bekliyorlar" deyip beş on dakika sonra ayrılmıştı. Ohannes'in askerlik durumunu konuşuyorlardı ki, kalktı. Kalması için üstelemelerine aldırmadı; Pendik'e gidecekti, geç bile kalmıştı! On bire geliyordu çıktığında. Turgut'a gidecekti. Ya yoksa? Necla'ya giderdi o zaman da! Hemen attı kafasından; çok yanlış olurdu. Hem ne konuşacaktı Necla'nın yanında? Karanlık avludan çıktığında burun buruna geldiler Turgut'la. O da şaşırmıştı. Kucaklaştılar. Ağzı rakı kokuyordu Turgut'un,

— Hadi dön! dedi.

— Sen dön, dedi Halil. Sana geliyordum ben. Konuşalım biraz.

— Çocuklara bir merhaba demeyeyim mi?

— Deme! Kalkamayız, yapışır kalırız orda. Ohannes'le Kemal var. Tam söz vermemişsin zaten. Çok iyi rastlantı bu!

— Nereye gideriz bu saatte? dedi Turgut, sessizce dönerken. Kar dona çevirmişti, keskin ayaz vardı.

— Sokaklarda dolaşılmaz, dedi Halil. Bize gidelim. Ev hazır.

Karlı arsada bata çıka, sessizce yürüdüler Fatih'e doğru. Durağa yaklaştıklarında,

— Geç oldu, dedi Turgut. Bir arabaya atlayalım. Kasımpaşa'ydı değil mi?

Yol boyu da pek konuşmadılar arabada. Halil söyleyeceklerini toparlıyordu kafasında. Kemal doğru diyor, bir garip durgunluğu var bu oğlanın.

— Kafayı mı çektin?

Turgut duymamıştı sanki, dalgın kaldı, sonra döndü, yeni algılamış gibi,

— Ha, gazeteden çocuklarlaydık, dedi, anlamını düşünmeden söylüyormuş gibi.

Arabadan indiklerinde ödedi parayı. Evin sokağına dönerlerken, gece karanlığındaki çevreye bakındı,

— Ben burayı bir daha bulabilir miyim? dedi.

Ses çıkarmadı Halil. Bulur niye bulamasın? Apartmanın kapısında, kerteriz alır gibi dönüp bir daha bakındı girmeden. İki kat inip de kapıyı açınca, inceden bir küf kokusuyla karşılandılar. Rutubetli soğuktu ev; sobalı oda biraz daha kırıktı. Paltosunu çıkarmadan karyolaya oturup sırtını yastığa dayar gibi duvara yaslandı Turgut. Şöyle bir bakındı,

— İyi, dedi. Bizim Beşiktaş'taki odaya benziyor. Bura bahçeye bakıyor. İyi.

Ses çıkarmadan sobayı yakmaya girişen Halil'e döndü,

— Boş ver, dedi. Çok soğuk değil burası. Ben çok kalamayacağım.

— Niye kalamıyormuşsun? dedi Halil. Ben de teyzeme gidecektim vazgeçtim. Otur da adam gibi konuşalım.

Sobayı dolduran Halil'e bakmaya başladı Turgut sessizce.

— Bir de çay koyarız istersen.

Ona da bir şey demedi. Soba alev alev yanmaya başlayınca, kalkıp paltosunu çıkardı, attı yatağın kıyısına. Geçip sandalyeye oturdu.

— Çayı boş ver, dedi. Anlat bakalım.

Karyolanın ayakucuna oturdu Halil,

— Sen anlat! dedi. Bizi görüyorsun, evi bulduk iyi kötü. İşler yoluna girdi gibi. Haber sende.

Bir süre dalgın kaldı Turgut. Kalkıp bir iki adım attı, dönüp gene oturdu yerine. Bir acı duydu içinde Halil. Gerçekten iyi değil galiba bu oğlan. Hiç böyle içine kapandığını anımsamıyordu. Yoksa ablası gibi bu da... Dayanamadığı bir sızı saplandı yüreğine, attı kafasından hemen.

— Nedir oğlum? dedi birden. Bir derdin var senin belli. Konuşsana, ne düşünüp duruyorsun, arpacı kumrusu gibi. Kafayı bozacaksın valla!

Sinirli gülümsedi Turgut,

— Bozacaksını mı kaldı, bozduk zaten! dedi.

Sevindi Halil; biraz buydu işte bildiği Turgut.

Toparlanmaya çalışıyor gibi doğruldu Turgut, Halil'e baktı,

— Nerden başlayayım, bilmiyorum, dedi.

"Sitare"den diyecekti, tuttu kendini Halil. O söylesin. Söyleyecek mi bakalım? Başka şeyler de var belki! Bir Süheyla işi değil sanki bu!

— Sen doğruymuşsun aga! Bende bir bokluk var, bir çarpıklık! Doğal değil!

Kavrayamamıştı Halil; neden söz ediyordu bu, nereye getirecekti? Ürkütmeden çekinir bir suskunlukla bekliyordu.

— Süheylacık çıktı ortaya!

Söyledi işte! Yüreğine nasıl bir sevinç dolmuştu Halil'in. Tuttu kendini.

— Anlamadım, nasıl çıktı?

Alaylı gülümsedi Turgut,

— Şarkıcı olup çıktı, dedi. Sitare diye biri var piyasada şimdi. O işte!

Uzatmak istemiyordu Turgut'a oynadığı oyunu,

— E, ne olmuş? dedi Halil.

Acılı gözleriyle Halil'den yardım bekler gibi bakıyordu Turgut.

— Yattın karıyla!

Ağır ağır başını sallayarak ürkekçe onayladı.

— Yeni yediğin bir bok değil ki, bu senin.

— Evet, doğrusun, dedi saplantılı bakışıyla. Ama, şimdi başka. Koşullar değişti, ben gene aynı bokun soyuyum!

Biraz yeğnimiş gibi güldü Halil,

— Bu muydu bütün derdin? dedi. Ne yapalım, Allah da seni öyle yaratmış!

Gülmemişti Turgut. Umarsızlıkla başını iki yana sallayıp sustu gene.

— Başka şeyler de varsa bilmem, dedi Halil. Abartıyorsun gibi geliyor bana.

Elini yavaşça iç cebine atıp ikiye katlanmış bir kâğıt çıkardı Turgut, uzattı sessizce. Merakla alıp açtı Halil. İki satırlık bir yazı vardı kâğıtta. Çabucak karalanmış gibiydi, biraz güç okunuyordu. "Bana yalan söylemene dayanamam. Lütfen arama beni," diyordu yazı. İmzanın başındaki "N" harfinden çıkardı adını,

— Necla'dan mı bu?

— Necla'dan.

Bir sessizlik çöktü. Canı sıkkın kalktı Halil. Soba üstünde deminden beri kaynayıp duran çayı demlemeye koyulurken,

— Ben de bundan korkuyordum, dedi.

Çayı demleyip gene geçti yerine,

— Ne olacak şimdi?

— Bilmiyorum.

Bilsen bu durumda olur musun?

— Konuşmadınız mı Necla'yla?

— Göremiyorum ki. Ankara'dan geldiğimden bu yana, yok! Telefon beklemiş Necla'dan. Birkaç gece gidip kapıyı çalmış, evde bulamamış. Evine telefon etmiş sesini değiştirerek, bir arkadaşıyım, Ankara'dan geldim diye. Geziye çıktı demiş annesi. Gece anahtarla açıp eve girmiş sonunda; masanın üstünde bu kâğıt.

— Senin oraya gideceğini düşündü demek.

Ne anlama söylemişti bunu, bilmiyordu ya, gereğinde, evi kullanmaları sorununu çağrıştırmıştı.

— İyi ki bu evi bulmuşuz, dedi.

Sessizce geçirdi Turgut,

— Bilmiyorum, dedi umarsızlıkla.

— Bekle bakalım, ne çıkacak? Hep böyle saklanacak değil ya, bu kız.

— Sorun o değil, belki de, dedi Turgut. Yüz yüze gelsem ne diyeceğim? Onu bilmiyorum ki.

Kalkıp çayları doldurdu Halil. Turgut'taki durgunluk sürse de, çaylarını yudumlarlarken daha yakın, daha uyumluydular.

— Ben Ankara'ya niye gittim biliyor musun?

— Nerden bileyim?

Gözlerini kırpmadan dikti Halil'e,

— Burdan kaçmak için, dedi.

Ağır ağır anlatmaya başladı.

— Uykularım bombok olmuş. İçinden çıkamıyorum bir türlü. Necla'ya yalan söylüyorum. Öte yanda o kız ağlıyor sürekli. Kuru ekmeğe razıymış benimle. Al beni diyor bu işlerden; kölen olayım, yaşamım boyu ablana hizmetçilik yapayım evde, diyor. Boğulmaya başladım.

— Peki sen hangisini seviyorsun?

Hemen yanıtladı bekliyormuş gibi,

— Hiçbirini, dedi kesin bir dille.

Bir sessizlikten sonra dalgın mırıldanır gibi ekledi,

— Çok başka biri, dedi.

Dikeldi Halil,

— Başka biri de mi var ulan?

Çabucak toparlandı Turgut, Halil'e baktı şöyle bir, başını iki yana salladı,

— Yok dedi. Yok öyle biri!

— Süheyla bulmuş yolunu, ne ister senden?

— Çok seviyormuş beni! Aslında güvensiz. Bir herif var bunu tutan, o olmasa, didik didik edecekler bunu gazinoda. Şey bi kız bu, ezik. İlerde açılacak belki ama, bugün böyle. Zavallı. O heriften de nefret ediyor.

Biraz duraladıktan sonra aldı gene,

— Ankara'ya ilk gidişimde Refik, Karpiç'e götürdü beni. Zübeyde Hanım diye bir kadın da vardı yemekte. Hasan Ali'yi filan tanıyor. Yakınlık gösterdi bana. Şey olarak yani! Ankara'ya gelin filan dedi bana. Evli, Refik'in de dediği, aklı başında bir kadın. Refik'e açtım, Ankara'da bir iş için. Gel onunla konuşalım, o isterse yapar, dedi. Ankara'ya kaçayım diyorum, başka yolum kalmadı çünkü. O yüzden gittim Ankara'ya. Tayyarları göreceğim dedim sana. Buydu. Telefon ettik, yemeğe çağırdı bizi. Refik gelemedi; bir kokteyl mi ne varmış, basın kokteyli İngiliz konsolosluğunda.

Duraladı gene. Anlatmakta güçlük çekiyor gibiydi. Alaylı bir sinsi gülüşle,

— Uzatma, dedi Halil O karıyı da hakladın!

Tutamayıp sinirli güldü Turgut,

— Aklımdan bile geçmiyordu namussuzum, dedi. O beni hakladı oğlum. Bir de o bela başıma. Gün geçmiyor ki, gazeteye telefon açmasın Ankara'dan. Ne vakit geliyormuşum? İşim oluyormuş, falan...

Fırlayıp kalkarken oturduğu yerden,

— İşinin de geçmişini sikeyim, dedi, böyle dünyanın da! Kendimden utanıyorum bazı. Devrimci miyiz, aklı orasında herif miyiz, anlamadım. Görüp de ne diyeceğim Necla'ya? Utanç içindeyim. Etmediğimi komadım kıza başından bir şeyler geçmiş diye. Öyle iyi insan. Açık, dürüst. O zavallı Süheyla da... Bilmiyorum, ne bok yiyeceğim?

Acılıkla gülümsedi,

— Söylesem, şimdi dalga geçeceksin benimle. Süheyla hiç de o Süheylacık değil. Belki o Naimlerden aldı. Çok ilkel de olsa bilincinde çoğu şeyin.

İçine dolan sevinci göstermemeye çalışıyordu Halil. Seher'den almıştır, kimden alacak!

— Görür gerçekleri, niye görmesin? dedi. İnsan değil mi?

Sobanın başında, ayakta, gözlerini yere dikmişti, dalgındı Turgut. Halil'e döndü birden,

— İmreniyorum sana, namussuzum, dedi. Hiçbir karışığın yok. Seher'i buldun. Kavgada birliktesiniz, mutlusunuz. Devrimcilik bu? Ben erkeğin orospusu; üstümüze varan karı düzüyor bizi! İçim karmakarışık. Boyuna yalanımı örtbas ediyorum. Öyle sevmek istiyorum ki oysa...

Halil'e de bulaştırdığı bir acıyla kesti konuşmasını. Duygulu bir sessizliğin ağırlığını paylaşıyorlardı. Bir şeyler söylemek istedi Halil, bulamadı bir türlü. Bana imreniyormuş! Ben de bu kadar açık konuşabilseydim keşke! Konuş, Lüsi olayını anlat sen de! Ne Lüsi olayı be! İçinde sürekli yanıp kavrulduğu ilişkilerden söz ediyor bu.

— Anladık da, abartıyorsun oğlum.

— Abartıyor muyum?

Dönüp biraz şaşırmış gibi baktı Turgut. Yavaşça gelip karşısındaki sandalyeye ilişti, gözlerini dikti Halil'e,

— Gerçek mi söylüyorsun? dedi. Benim için senin düşüncen o kadar önemli ki, lütfen uyutma beni!

— Senin neyini uyutacağım ulan! Uyuyacak göz var mı sen de? Abartıyorsun tabii. Bu haltı yemeyen kaç devrimci erkek var, sanı-

yorsun? Ankara'daki tutuklanmamda Nâzım için öyle şeyler anlattılar ki, şaşıp kaldım. Marks'ın hizmetçisinden çocuğu varmış diyorlar! Engels'in kırmadığı ceviz yok! Lenin'i duymadım ama, onun da vardır bir boku! Büyük devrimcilere karıştın sen oğlum!

İlgiyle dinlerken son sözü duyunca kalktı iliştiği sandalyeden,

— Ben de ne diyor? diyorum! Herif bizimle dalga geçiyor! Siki taşağına denk!

Güldü Halil,

— Ne dalgası oğlum, dedi. Söylediklerimin hepsi doğru. Şu çıkar yani; iyi devrimci olmana engel değil bu yediğin bok. Devrimci görevini tam yaparsan kimse kalkıp karıları düzdün diye suçlamaz. Ama zarar verirsen... o zaman sen düşün!..

Asık bir yüzle dönüp baktı Turgut,

— İyi ya, zarar veriyoruz işte! dedi.

Üstelemedi Halil. Necla'nın küskünlüğünden doğacak zararı söylüyor olmalıydı. Turgut'u biraz ırgalamak için, şaklabanlıkla anlattığı şeylerin hiç de yeri değil gibi geldi ona da.

— Necla nerden duymuş?

Soluklandı Turgut,

— O da ayrı öykü, dedi.

Boşalmış bardağına çay koyarken, "Bir orospu çocuğu var bizde, pezevenk Muharrem!" diye başlayıp anlattı olayı birkaç sözcükle.

— İlk görüşmemizde o kadar şaşkındım ki, dedi, kızı uyarmayı unuttum, "Sakın bu oğlana görüştüğümüzü söyleme!" diye. Herifi atlattım ben; vaktim yok, görüşemem diye. İlk haberi o verdi çünkü Süheyla'dan. O sersem de, teşekkür etmiş oğlana, beni bulup görmesine yardımcı olduğu için! Herif zaten sülük. Ha, bir de kim çıktı ortaya biliyor musun?

Yanıt bekler gibi dönüp baktı Halil'e, ekledi hemen,

— Senin hortlak karının oğlu!

Anlamamıştı Halil.

— Canım Beşiktaş'taki kocakarının oğlu yok muydu, gazete dağıtır? Yüzünü pek görmezdik. Baş dağıtımda ortak, Rüstem Bey şimdi o Babıâli'de! Gece gazinolarda masa kapatıyorlar. İlk o söylemiş Muharrem'e Süheyla'ya, gazetede duyuru çıkınca. Beni de biliyormuş gazeteden.

Duraladı,

— Bu ülkede gizli çalışacağız biz de, dedi, acılıkla.

— Muharrem'i nerden tanıyor Necla?

Turgut bezginlikle baktı,

— Herif pislik, dedi. O pisliğe taş atmış Salih diye bir tiyatrocu oğlan var. O mu duymuş, o mu söylemiş, ne bileyim ben? Necla'yla konuşamadım ki. Muharrem'den duyduğum, yılbaşında Neclalarla birlikteymişler. Süheyla'yı öğrenince kötü bozulmuş Necla. İlgilenmiş görünmek de istemiyorum. Bok atma kıza! dedim oğlana. Fakülte'den tanırım Necla'yı, o kadar. Niye kötü olacakmış? dedim! Yutar mı, herif çamur.

Bunalmış gibi kalktı,

— Gideyim ben, dedi. Yarın erken olacağım gazetede. Para durumun?

— Var mı?

Cüzdanından para çıkarırken duralayıp Halil'e döndü acılı gülümsemeyle,

— Biliyor musun bana kim para vermeye kalkıyor? dedi.

— Süheyla mı?

Ağzından çıkıveren sözcük Turgut'u da şaşalatmıştı.

— Evet, nerden bildin?

Toparlandı Halil,

— Ne bileyim, dedi. Yapar onlar.

Pek durmadı üstünde Turgut,

— Ben senin fedain değilim, sok çantana o parayı dedim, ona da ağladı.

— Ayıp etmişsin! Parayı almazsın ama; böyle de saldırma kıza!

— Ben de üzüldüm sonra.

Elli lira bıraktı yatağın üstüne.

— Yanda da bir oda var galiba.

Evi gösterdi Turgut'a. Tuttu kendini, holdeki zulayı söylemedi. Her yanı ilgiyle gözden geçiren Turgut'un ayrımına varmamasına da sevindi. Unutmuş olamazdı; aygıtı nerde saklayacağını sormaması konspirasyona bağlılığından olmalıydı Turgut'un. Kucaklaşıp kapıdan yolcu ettikten sonra gelip uzandı karyolaya. İçinde kabaran sevgiyle mutluydu. Tam bir yoldaş bu oğlan.

Kurdukları ortaklığın kısa sürede, beklendiğinden de iyi yere varmasında, tüm işlerin, büyük güvenle kendisine bırakılmasının payı olduğunu düşünüyordu Galip. Kapıların, çoğunda kolayca açılıverdiğini bilmez değildi. İş kovalayıp sonuçlandırmaktaki deneyimleriyle kazandığı becerinin bu başarıdaki ağırlığı da, çevrede (Galip'in ağzının içine bakan, yılların işadamı Sermet Bey de vardı bu çevrede) saygıyla paylaşılan ortak bir yargıydı. Şunun bunun işini izleyip sonuçlandıran iş kovalayıcısı Galip Bey değil, kendi işinin başındaki adamdı artık. Sermayesi dört yüz bine çıkarılan ortaklığın yüzde yirmi beşi Sermet Bey'in, yüzde yirmişeri, Hüsnümeleklerle Mükerrem Hanımların, geri kalan otuz beşi, ortalarda görünmeyen Nazif Bey'le Galip'indi. Yüz kırk bin liralık yükümlülük altındaydı. Durumu, daha baştan konuşurlarken, iş buraya gelince, "Dert etme!" demişti Nazif Bey, gülümseyerek, "Bir yolu bulunur!" Dert ettiği yoktu; Nazif Bey'i yoklamak için açmıştı. Yolu bulunmuş, geri kalanı için Galip'e adi bir borç senedi imzalatıp gerekli parayı Hüsnümelek koymuştu hemen. Nazif Bey'in beklediği de bu çözüm olmalıydı! Mithat'ı bir sınavdan geçirdi bu arada. Yüz bin lira kadar paraya ivedi gereksinimi olduğunu söyledi, önünden geçer gibi. Elinin darlığından yakınmış, ne ciğeri beş para etmez herif olduğunu kanıtlamak ister gibi ünlü bir faizciyi salık vermişti Mithat. Bir hafta önce, kafayı iyi ettiğinde, ağzından kaçırdıklarını da unutmuştu sersem! Yıldız yapacağım dediği çingene kızı Sitare'ye (Kurtuluş'taki meyhanede gördükleri Nalan'a Mithat'ın taktığı yeni ad) avuç dolusu para akıttığını ağlayarak Galip'e anlatan Pakize'nin yakınmalarından açınca, önce karısına sövüp saymıştı. Gözü doymuyordu bu karının! Bitecek diye mi korkuyordu? "Ulan, o da biliyor, yalnız Selanik Bankası'nda şu kadar nakit be!" demişti patlar gibi. Hem de yalnız Selanik Bankası'nda! Elin darda demek Mithatçığım! İstif et paraları bakalım! Necla sorunu çıkmıştı bugünler bir de! Yitivermişti kız ortalardan! Mükerrem Hanım da bilmiyordu nereye gittiğini. Son günlerde çok yorgun olduğundan, kafasını dinlendirmek için bir yerlere çekilmek istediğinden söz etmiş. Sonra epey zaman görünmemiş. Bir ara telefon açıp babasını sormuş, kendisinin iyi olduğunu, kaygılanmamasını söylemiş. Nerde olduğunu bildirmemiş. Arayanları olduğunu söyleyince annesi, "Yok dersiniz!" deyip kapatmış. Çok üzgündü

Mükerrem Hanım da, umarsızdı; içine atıyordu belli ki. Alışık olmalıydı kızının kendisini umursamamasına, yakınması yoktu. Sait'e söyleyeyim de bulsun şu kızı! Çıkar ortaya nasıl olsa. Dinlensin bakalım. Fakülte'de, son görüşmelerinde yorgun bir görünümü vardı gerçekten. Galip de yorgun düşmüştü son günlerde, İstanbul Ankara arasında (birkaç kez de Fethiye yöresine, krom ocaklarına gitmişlerdi Sermet Bey'le) gidip gelmekten. Sirkeci'den ilk krom katarını gönderdikleri günün akşamı, Abdullah'ta karşılaştığı Hamburger, nerdeyse boynuna sarılıp Türkler gibi şapur şupur yanaklarından öpecekti Galip'in. Bu taşkın sevinçte, Galip'in bu işe, Almanya'nın krom dışsatımının durdurulacağı söylentilerinin yoğunluk kazandığı günlerde girmesinin payı olmalıydı. Galip'in sevinci de büyüktü. İş tam istediği gibi oturmuştu rayına. Piyasa üstü fiyatı, Almanlardan kolayca almışlardı; daha ilk satışlarında ortaklığın kârı, yarısını aşıyordu sermayenin. Deutschebank'ta tutulan paralarıyla piyasada kolay bulunamayan, elektrik gereklerinden boyalara dek, çeşitli gereksinim maddelerinin dışalımı peşindeydiler. Kokuyu alan kimi firmalar, daha şimdiden getirtecekleri malları kendilerine devretmeleri için, akıl almaz para önerileriyle dolanıp duruyorlardı çevrelerinde. Söz, her şeyin içyüzünü bilen, geri plandaki Nazif Bey'indi bu konuda. Fiyat biraz düşük de olsa, Ankara'nın ünlü Fehmi Bey'ine verilecekti mallar. Fehmi Beylerde çalışır göründüğünü biliyordu ya (ilk kez oraya çağırmıştı Galip'i Nazif Bey Ankara'da), gösterdiği gerekçe de yerindeydi Nazif Bey'in; kromlar için gerekli vagonları demiryollarından tez elden sağlayan Fehmi Bey'in adamlarıydı. Eşref Bey'in, Fehmi Beylere karşı duyduğu çekingenliği de unutmuş değildi Galip. Onun bu çekingenliğinin ödlek Mithat'ı çoğu atılımdan ürkütüp vazgeçirdiğini de biliyordu. Nazif Bey varken durumları sağlamdı. Getirecekleri malların Fehmi Bey'in adamlarınca, nasıl büyük kârlarla karaborsada satılacağını da biliyordu. İşlerini yürütmelerinin bir başka güvencesiydi bu. Herifler kazanmasalar niye yardımcı olsunlar bize? Çoktandır görüşmedikleri Sait'le akşam yemeğine Boğaz'a gittiklerinde Mithat'tan açıldı hemen. Pakize ona da telefon etmiş, anlatmış Sitare olayını. Sait de bilmiyordu ne yapacağını. Kasımpaşa'dan, Çingenelerden gelmiş piyasaya ya, Çanakkale doğumlu yazıyormuş kimliğinde, Beyoğlu'nda kalıyormuş; Cihan-

gir'de bir kat tutmuş ona Mithat, oraya taşınmış şimdi. Gidip dinlemiş de kızı gazinoda; güzel güzel şarkı söylüyormuş! Ne yapsınmış şimdi kıza yani? Acımış ya da yakınlık duyuyormuş gibiydi. Sait'in bu pek anlayamadığı duygululuğunu çözmeye çalışıyordu ki, kavradı durumu.

— Çevresi çok genişlemiş bu oğlanın, Galip! dedi. Tüccarından avukatına bir sürü herif, hovardalık arkadaşları. Hemen her gece bir yerdeler.

Duraladı bir,

— Gazinoya benim gittiğim gece, kim ordaydı, biliyor musun? dedi. Nerden bilecekti Galip. Söyleyip söylememekte ikircikli kaldı bir,

— Öner, dedi yavaşça.

Galip'in çıkaramadığını görünce ekledi,

— Başkanın oğlu. Korumalarını atlatıp gelmiş!

— E, ne olmuş?

— Öyle değil, dedi Sait. Aynı çevredeler şimdi Mithat'la. Bu kız çıkmadan önce uğradığı görülmemiş bu gazinoya Öner'in! Biraz sonra Mithatlar damladı. Kızı da alıp hep birlikte ayrıldılar gazinodan.

Mithat'tan mı korkuyor bu sersem de! Ne malmışsınız be! Aşağı kalır yanları yok birbirlerinden bunların! Bilmiyor muydun? Bu kadarını değil. Galip'in gizleyemediği alaylı gülümsemesiyle dikelir gibi oldu Sait.

— Sen anlamazsın oğlum bu dalgalardan, dedi. Koydun yoluna, tıkırında işlerin. Bizimki seninkine benzemez. Şöyle birkaç günlüğüne otur benim yerimde de gör, hangi delikten ne yeller esiyor? Ben sana gülerdim o zaman böyle.

Sait'in tedirgin yüzüne baktı. Doğru mu bu herif? Yok be; o zaman da ben sana gülerdim, Allahın eşşeği!

— Ne oldu komünistler?

Olayı bilmesine şaşırmış gibi baktı Sait,

— Tutukluyoruz, dedi. Sen nerden duydun?

Daha Ankara'da, Yedek subayda patladığında anlatmıştı olayı Nazif Bey. Gelişmeyi izliyorlardı. Reşat'ı Almanya'dan duymuşlukları vardı ikisinin de. Karısı Alman, Margerit ("Greta," diyorlarmış arala-

rında) İstanbul'da tutuklanınca, Ankara'dan istemişler, araştırma yapılmıştı kadın için Berlin'de; onu biliyordu Nazif Bey.

— Sen beni izletirsin de ben seni boş bırakır mıyım? Adamım var içinizde!

İsteksiz güldü Sait. Bir ara sözünü ettiğini anımsamış olmalı ki,

— Yakaladık Reşat'ı, dedi. İnsan değil bunlar be! Acıya bu kadar duygusuz yaratık! Gebertmeden kurtulamazsın bu heriflerden.

— İlle yaşasın! diyen mi var?

Gözleri Galip'te, bir süre küçümser gibi, durgun baktıktan sonra kalktı Sait,

— Diyorum ya, sen anlamazsın bu işlerden, dedi. Günü gelir hesabını senden sorarlar oğlum. Bizden yukarısının işi o işler.

İçinde, o "yukarısı"na yakın olduğunu bilmenin doyumu gezindi Galip'in.

— Bayer'de çalışırmış bu herif askere gitmeden; biliyor muydun?

— Yo, nerden bileceğim?

Şaşırmıştı gerçekten.

— Soyadı neymiş bunun?

— Baraner.

Bayer'le ilişkisi olmadığı için hiç duymamıştı. Ya Birinci Şube?

— Burnunuzun dibindeymiş herif; uyudunuz.

— Bu iş benden önce, dedi Sait. Göz önünde oldu mu ses çıkarmayız biz. Senin Almanlara sorsana, onlar nasıl yemişler?

Ardından bilgiçlikle ekledi,

— Böyledir oğlum; biraz uyudun mu, yılan gibi süzülüp her yere girer komünistler, ruhun duymaz!

Nazif Bey'le buluştukları akşam Almanların Macaristan'ı işgale başladığı haberi geldi. Macar Naibi Amiral Horty, kimi bakanlar, Genelkurmay Başkanı, karargâhına gittikleri Hitler'in baskılarına direnince tutuklanmışlar diye de bir haber vardı.

— İyi oldu; Macarların ikili oynadığını öğrendi demek Almanlar.

Bunu söylerken Nazif Bey'in yüzüne dağılan keyifli gülümseme, "Bunda bizim de tuzumuz var," diyen bir kurnazlığı saklıyor gibi geldi Galip'e! Sır küpü bu adam. Çok iyi biliyor ne yapacağını da. Almanlar için zor görünen böyle günde desteğini esirgemek Stalin'den başka kime yarar? Batının kokuşmuşları bırakmadılar ki, kökü ka-

zınsın şu pisliğin. Neye güveniyor bu aptal İngilizler? Stalin bir girerse bir daha kim çıkarır onu Avrupa'dan? Bereket, kolay kolay yıkamazlar Almanya'yı. Gizli silahlarından söz ediliyor Almanların. İnsanlığın bin yıllık yazgısını çizeceğiz sözünü boşuna etmedi ya Hitler. Kızılordu denen kuduz sırtlan sürüsü nereye kadar gidecek bakalım? Bizim sersemler yüzünden, hem kendisi için, hem tüm insanlık için tarihsel bir fırsatı kaçırdı Türkiye. Kafkaslar'a yürüyüverselerdi, Almanlar da yukardan inince, işi bitikti Stalin'in. Bunu diyenler çıkmadı mı, çıktı, ama onlar da ayrı aptal! Eski paşalarla üç beş delibozuk Turancıyla yürümeyeceği belliydi bu işlerin. Ötügen, Orhun, Gökbörü, Atsız, Bozkurt; bir sürü dergiden hiçbirinin doğru dürüst sonuç sağlayacak etkisi olmadı gibi bir şey. Birbirlerine de düştü aptallar. Atsızcılar, Reha Oğuzcular çıktı bir de. Epey toplantılarında bulunduğu Ankara'dakileri de gözü tutmamıştı. Akademik konumlarıyla uzun süreli düşünme savındaki bu adamlar, kısa sürede yapılması zorunlu hiçbir şeye el atamayacak kadar yüreksiz görünmüşlerdi. Yanılmış da değildi bu saptamasında işte! "Anadolucu"luk yaptılar akıllarınca! Üniversiteden Bakanlıklara, devletin en etkin yerlerinde, güçlü konumda bir sürü adam; üç beş keskin solcuyu birazcık itip kakmaktan öte ne geldi ellerinden? Milli Eğitim Bakanlığı kum gibi solcu kaynıyormuş. Nazif Bey söylemişti; Genelkurmay uyarmış hükümeti! Bereket, onlar uyumuyor. Bakan Hasan Ali koruyormuş solcuları. Mansur da sözünü etti birkaç kez. Dil-Tarih Fakültesi'nde zehir akıtıyorlar çocukların beynine diye. Bir Köy Enstitüleri çıkardılar İnönü'yü kandırıp, komünist yuvası diyorlar onlar için de. Batıracaklar devleti! Kökten temizlik gerek ya, kim yapacak? Nazif Bey'le de konuşamıyordu bunları; devletin resmi ağzıydı o? Onun yüreği de o kadar! Son günlerde iyice kaygılı görünüyordu Nazif Bey. Ortaklığın Karaköy'deki yazıhanesine, İngilizler-Amerikalılarla aramızın şekerrenk olduğu haberiyle geldi bir akşamüstü. Her an bir çatışma çıkması beklenebilirmiş. İlle de bizi Almanla kapıştıracak itoğlu itler, diyordu. Havaalanlarını baskınla ele geçirip Almanlara karşı kullanmalarından korkuluyormuş heriflerin. Oldubittiye getirecekler Türkiye'yi! Böyle bir duruma karşı "hazır ol"daymış ordu. Sımsıkı izlemeye alınmış İngiliz-Amerikalılarla tüm kuşkulu yandaşları. Saldırı nerden gelirse gelsin karşı

konacakmış; kesin kararı buymuş devletin. Heyecanlandı Galip. Beklenen gürültü kopacak mıydı sonunda? Bir olsa, her şey en iyi biçimde çözülüverirdi. Bu sıkışık günlerinde yanlarına geçecek Türkiye'yi baş tacı edeceklerdir Almanlar. Bizim ortaklığın altın çağı olur bu ya, asıl, komünist yılanının başı iyice ezilir, Türkiye de kurtulur; Musul'a Kafkaslar'a doğru genişleyip açılır, petrole kavuşur. İngilizlerin böyle bir aptallığı göze alacaklarını sanmıyordu Nazif Bey. Kurnazdırlar kurnaz olmalarına da, yapmadıkları aptallık da yoktur sırasında, burnu havada İngilizlerin. Almanya'yla savaşa girmeleri çok mu akıllıcaydı? Tarihlerinin en büyük aptallığını yaptılar. Anlaşsalardı, kızıl Moskof'un işini çoktan bitirmişti Hitler. Stalin'e yanaşmak zorunda bıraktılar adamı. Avrupa'yı, Kızılordu önünde yenilmiş bir Almanya'yla düşünmek bile korkunç. İngilizler kurtarabilecekler mi paçalarını! Bereket olmaz böyle bir şey; ne eder eder, bu rezil çemberi kırar Almanlar; başka umarları yok çünkü. İnsanlığın da yok. Sermet Bey'le birlikte birilerinin odaya girmesiyle deminden beri, sessizce Galip'i dinleyen Nazif Bey kalktı hemen,

— Yedide kapıda olun akşam, alacaklar sizi, dedi fısıldar gibi.

Mithat'la sözleşmişlerdi, Sitare'ye gideceklerdi bu akşam ya, hiç de istekli değildi aslında. İyi olmuştu, hemen açıp gelemeyeceğini bildirdi Mithat'a; pek üstelemedi o da. Bir dalgası var gene onun bugünler; kafayı bir şeylere takmış belli ki. Akşam yedide, kapıya iner inmez önünde duran arabaya binip de arka koltuğa yaslandığında, Almanların yanında savaşa girme olasılığını, yol boyu, bütün yönleriyle bir kez daha geçirdi kafasından. İngilizler bir yapsalardı şu sersemliği, tadından yenmezdi ya! Büyük Postane'den yokuşa kıvrılırken durdu araba. Birkaç kez gelişin verdiği alışkanlıkla inip bekleyen kişiyi izleyerek yokuşun sağ başındaki çıkmaz sokak gibi ıssız avluya girdiklerinde kapı açıldı hemen. Asansörle çıktıkları koridor başındaki odada bekler bulduğu Nazif Bey, masadan kalkıp elini sıktı Galip'in. Karşılıklı oturduklarında masa üstündeki kabarık dosyayı hemen sürdü önüne,

— İşte senin "Çarliston"un izleme raporları, dedi.

İlk kez hücrede gördüğü Norveçlinin elindeki belgelere göre, Bjonston olan adından ötürü alaylı biçimde taktıkları addı Çarliston. Şöyle bir karıştırdı dosyayı; soluk soluğa izlenmişti adam. Birkaç da

fotoğraf vardı loş salon gibi bir yerlerde, gizlice çekilmiş. Yanındakiler pek seçilemiyordu; kimin kim olduğu raporlarda yazılıydı. İlk geldiği günler ara sıra uğradığı Tötonya Kulübü'nde (Sait uyarmıştı, başının ağrımasını istemiyorsa oraya pek gitmemesi için. Nazi giysileriyle dolaşılmasını pek seven deniz işletmecisi Meves, Guckes türü, gösteriş düşkünü yöneticilerden hoşlanmamıştı o da) bir kez görmüşlüğü vardı Alman'ın birini; onun dışında pek tanıdığı kişiler değildi.

— Bu adam İngilizlerle de içlidışlı, Almanlarla da! Onlar da biliyorlar bunu. Ama, bizim bildiğimiz de bir şey var: İngiliz-Amerikalılara çalışıyor bu herif. Daha çok da Amerikalılara.

— Ne yapacağız biz bu bilgiyi?

— Şimdilik kendimize saklayacağız, dedi Nazif, sık sık yaptığı bıyık altı gülümsemesiyle.

— İki yanlı çalışsa da herifi İngiliz-Amerikalılara çalışıyor saymanın, hele bugünler, yararı zararından çok!

Yeni bir söze geçer gibi aldı gene,

— Sizin Karaköy'deki yazıhaneye Nuri'yi vereceğiz, dedi. Örgütte eski bir arkadaştır. Deneyimlidir. Büro işlerini de iyi bilir. Emrinde olacak. Ayrı bir birim gibi çalışacaksınız.

Gülümsedi gene,

— Unutma, maaş da vereceksin, dedi. Senin kadrolu memurun artık.

O güne dek niye bir yardımcı almasına izin verilmediğini, yazışmalar için niye Sermet Bey'in, iki sokak ötedeki bürosunu kullandıklarını anlamış oldu Galip.

— Siz gelmeyecek misiniz?

Sinsi gülücüğü dudağının kıvrımındaydı gene Nazif Bey'in.

— Gerekirse niye gelmeyeyim? dedi. Ben de işadamıyım! Yalnız, çok zorunlu olmadıkça sen buraya gelmezsin artık. Sakıncalı olabilir dedik senin için. Kilit bir herif görünüyor bu Çarliston. Hem de sizin krom işinde!

Hem de bizim krom işinde demek! Kâğıtları, resimleri zarflara koyup masa üstündeki dosyayı toparlarken.

— Nuri getirecek bunları sana, dedi Nazif Bey. Bundan sonraki raporları da.

Koltuğuna oturup ardına yaslanınca İngilizlerden aldı,

— KROM şilebini batırdılar bizim. Fethiye'den çıkıp Kızılada yöresinde yol alırken, bir denizaltı torpili, tamam. Bizim karasularda hem de. Arpa, yulaf yüklemiş İskenderun'dan; öyle dedi Meclis'te Ulaştırma Bakanı Ali Fuat Paşa! Ne yüklemişse yüklemiş. Krom diye batırdılar belki de.

— İngilizler mi diyorsunuz?

— Kesin bir şey denir mi sinsi İngiliz'in işine! Ama, hangi yanından baksan İngiliz'in çıkarına. Bir yanıyla gözdağı, hele tam bugünlerde. Alman yaptı sanıp da hırlaşsak heriflerle o da İngiliz'e bayram! Alman niye batırsın? Amerikalılar, özellikle de İngilizler bastırıp duruyor Almanlarla alışverişi, başta krom, keselim diye. Aslında savaş açalım Alaman'a, istiyorlar. Savaşa girecek enayi bulamazlar ya, hele krom işinde bizimkilerin daha ne kadar diretebileceği bilinmez.

Saat dokuzu geçiyordu ayrıldığında. Nazif kalmıştı; bitirilmesi gerekli işleri varmış. Yarı karanlık Ankara Caddesi'nden Sirkeci'ye doğru inerken, Berlin'de, tüm Alman güvenlik kurumlarının toplaştığı, Prinz Albrecht Strasse – Wilhelm Strasse – Anhalter Strasse'lerin kesiştikleri yollarda duyduğu ürpertili saygıyı arandı içinde; düş kırıklığı benzeri bir duygudan öte bir şey yoktu! Soldaki işkembeci, sağdaki köfteci, köşede çoktan kapanmış tuhafiyeci, benzeri kırık dökük işyerleriyle soğuk akşam karanlığında pörsüyüvermiş caddeye, tek tük geçen araçlar, aşağı yukarı gelip giden kişiler canlı bir şey katamadığından öte zavallılık veriyordu. Köşeden tangırtı ile çıkan çift vagonlu Yedikule tramvayı, uzanıvermiş azman bir yılan ölüsünü böler gibi kesip gitti yolu, Hocapaşa'ya doğru. "Geheimnisse Staats Polizei" (Gizli Devlet Polisi) Gestapo'nun, "Reichssicherheitshauptamt"ın, Devlet Güvenlik Merkezi'nin, "S. S-Sturmstaffel"lerin, "S. A-Sturm Abteilung"ların bulunduğu görkemli yapılar, devletin şakaya gelmez, güçlü yüzünün güven verici anıtları olarak dikiliydi Berlin'in ünlü caddelerinde. Koca koca sanat, kültür kurumları, çeşitli müzeler arasında hem de. Bir de bizim şu cılız görünümümüz! Bombalar altındaymış şimdi oralar, çoğunu yerle bir etmişler deniyor, İngiliz, Amerikan uçakları. Ute de söylemişti bir şeyler; Almanlar da pek saklamıyorlar artık bombardımanlardan doğan büyük yıkımı. Önemli olan savaşı kazanmaktır; o ulusal coşkulu inanç var-

ken Almanlarda, daha iyisini yaparlar. İngilizlerle kapışırsak bizi de bombalayacaklar mı? Nerden? Suriye'den mi gelecekler, Irak'tan mı, Mısır'dan mı? Kolay değil, uzaklardalar. Almanlarla bir şey çıksaydı –Allah korusun!– Bulgaristan şuracıkta, dümdüz olurduk! Yağmur başlayınca ayılmış gibi bakınıp geçen bir taksiye atladı hemen. Nerden bu yağmur şimdi, iyiydi hava. Nazif Bey'in arabayla evine götürme önerisine, salt biraz yürümek, çoktandır yapmayı düşündüğü, köprüyü yaya geçmek isteğiyle karşı çıkmıştı. Dokuz buçuktu saat; eve gitmek gelmiyordu içinden. Mithat'ı atlatmasaydım keşke; buluşabilirmişiz. Önce Fisher'e gidip bir şeyler yemeyi düşündü; Tepebaşı'nda arabadan inip de yağmur altında Asmalımescit'e kıvrılınca ilerdeki, ara sıra uğradığı Tuna Birahanesi'ni anımsadı; iyi Wiener Schnitzel yaparlar orda da. Gidip girince tanıdık birilerine bakındı, yoktu. Hep de böyle yarı boştur bura. Otururken gözü yandaki masaya takılınca hop etti yüreği; tez ayrımına vardı kız dönüp bakınca, Necla değildi. Peki, nereye kayboldu bu kız? Kişiliğini korumasında, biraz da göze batan bir becerisi, giderek ustalığı oldu hep bu kızın. En yakınlık kurduğu zamanlarda bile aradaki boşluğu özenle korudu. Bir gizli yaşamı var belki de! İngilizce dersleri sırasında nasıl donuk bir öğretici olduğunun, bütün ilişkilerinde şaşılası bir ölçü içinde davranmaya özen göstermesinin, çekingen bir tanıklıktan öte yakınlığa sımsıkı kapalı kalışının ayırdına ancak şimdi varıyordu sanki! İngilizce dersini salt onunla yakın ilişki kurmak için düşünmüş, Mansur'dan da bunun için destek görmüştü. Çeşitli yolları denemiş, incelikli bir iki sözle verdiği yanıtlardan öte, hiçbir şeyi kıpırdatmamıştı bu kızın içinde. Kadınları bilirdi, ilk kez görüyordu böylesini? Başka yanıyla, başka biriyle belki de, çok güçlü bir bağı olduğunu mu gösteriyordu bu? Bir oyunda yenik düşmenin utancıyla kendine yeni yollar aranır olan zihni, konuya yakıştırdığı öyküler üretme uğraşındaydı! Tam komünistlerin tutuklanması başlıyor, ortadan kayboluyor Necla Hanım! Turgut mu neydi, o oğlanla ilişkisi varmış da... Oysa ne olacak? Oğlan gazetede çalışıyor, demişti Sait; gözlerinin önündeymiş, bir ilişkisi yokmuş kızla da. Atlamış olamazlar mı? Sait ne ki, örgütünün zekâ düzeyi ne olsun! Bir konuşayım şununla, bir tutuklamada durumu neymiş bakalım o oğlanın? Ya da bizimkilere mi sorayım? Nazif Bey'le ilk günler Necla'nın sözü geç-

miş, bir daha da açmamışlardı bu konuyu. Sırası düşmemişti daha doğrusu. Eşref Bey'in hastalanması, Necla'nın Galip'le ilişki içinde oluşu, bir tür güvence sayılıp varsa bile ilgisini duralatmış olabilirdi örgütün. Kurtdoğan Paşa için yapılan gizli soruşturmanın, Galip'i doğrulayan bir sona gittiğinden söz etmişti bir gün Nazif Bey. "Paradan başka sorunu olmaz bu adamın!" yargısıydı Galip'in, Nazif Bey'in dokundurduğu. Paşa Boşnak. Alman işgalinde ağır savaş koşulları altında yaşayan Bosnalı Müslümanlara yardım için bir fon oluşturmuş buradaki varlıklı Boşnaklar. Paşa da, bu fona katkı sağlamak –aslında, soruşturmanın ortaya çıkardığına göre, kendine bir şeyler koparmak– için İngilizlerle ilişkiler kurmuş; bir şeyler de almış. Ne yapacaktınız şimdi? İngilizlerin bir hesabı varsa –ki vardır kuşkusuz, diyordu Nazif Bey–, onu da bilemezdik. Bir kıyıya çekilmişti dosya. İlerde ne olacaktı bakalım! Nice karmaşık, karanlık görünen işler, bu kadar sıradandı, bakıyordun! Biraz da kızgınlıkla neler kurmuştu Kurtdoğan Paşa için! Paşacık, punduna getirip İngilizleri yolmuş biraz; o kadar! Nebile'nin işini kurduğu sıkışık günlerinde, yakınları sayılan Mithatlardan para istemiş, hava almışlardı Kurtdoğan Paşalar. Salim Bey'in Nebile'yi nasıl atlattığına kendisi tanıktı. Kör tuttuğunu, derler! Paşa da İngilizleri tuttu demek! Eldeki raporlara, kendi araştırmalarına dayanarak bu yollu görüşünü yazıp verdi örgüte, Nazif Bey'in isteği üzerine. Karanlık öyküler uydurmaya hiç gerek yoksa, Necla için de kurduklarının ölçüyü kaçırmaması için uyarı değil miydi bu? Yemekten çıktığında yağmur dinmişti. Yarı karanlık Beyoğlu'nda Galatasaray'a doğru yürürken, herkesin sonunda kendi çıkarı için koşturduğuna takılıydı kafası. Anlamı bu, yaşamın belki de. Doğadaki tüm canlılar, kendisi için bir şey peşinde. Yaşam her gün doğrular gibi önüne koyuyordu bu çok iyi bildiği gerçeği. İnsan akıllıca yapıyor bunu; toplu biçimde yapıyor, birilerini çalıştırarak, kullanarak yapıyor. Kurulduğundan beri, böylesi bir çıkar dövüşüdür gidiyor yeryüzünde. Böyle de gidecek. Güçlü kazanacak. Güçsüze acımanın da bir anlamı yok; doğaya ters çünkü. Acınacak duruma düşmeyeceksin. Yöresindeki kişileri geçirdi içinden; kimlerdi acınacak durumda olanlar? Kestiremiyordu. Herkes bir başkasına göre acınacak ya da öykülenecek durumda! Eşit olunamayacağının en açık göstergesi de bu. En acınacak durumda Eşref

Bey! Öyle biri yok ki, acınacak olsun, bitmiş o. Acınacak durumda olan Mükerrem Hanım belki. O da değil. Yüklü bir varlığın üstünde oturuyor. İşi başından sıkı tutmuş Eşref Bey; büyük taşınmazların çoğunu kadının üstüne yaptırmış. Çok seviyordu demek Mükerrem Hanım'ı. Bir yolsuzluğu ortaya çıkarsa malı kurtarmak içindi belki. Salim Bey'in sözünü anımsadı; "Hiç belli olmaz Galip'im, üstüne geliverirler adamın; burası Türkiye!" Eşref bey bilmez mi bunu! Ama yok, Terzi Nezahat da ayırdındaydı Eşref'in karısına düşkünlüğünün; burukluğu vardı onda da. Ne burukluğu olacak o kadının! Birinci sınıf diplomat. Ankara'nın, yalnız Ankara'nın değil, İzmir'in de, şu başlarını tutmuşlarının karıları, metresleri avcunda. Bu savaş ortamında benzersiz kadın giysilerinin tüm kumaş karaborsası onda diyorlar. İzmirli, yaşlıca bir tüccar doktorla şimdi! Üç çocukluymuş tüccar doktor. Eşref Bey'den önceki herif de inmeyle gitmiş; bu da yakındır diye takılıyorlardı Ankara'da. Galip'in de içinden bir şeyler geçmemiş değildi, Eşref Bey'in işleri için Nezahat'la sıkı ilişkiye geçtiklerinde; isteseydi olacaktı da. Gözünden kaçmamış Nebile'nin, "Aramıza sakın Nezahat'ı sokma!" diye açık açık, hem de o güne dek hiç görmediği sertlikle uyarmıştı Galip'i. Nezahat'ı kıskanıyordu Nebile, beni değil! Kapkara gözlerini dikti mi deler gibi bakmasından başka nesi var o kadının? Kara kuru bir şey! İşi de iyi biliyor olmalı! Bana mı öğretecekti! Gözü de kesmemişti doğrusu. Nezahat'ı koynuna alacak kişinin devlet katlarında ya da geniş bir yerli çevrede saygın, dişli olması, yörenin insan ilişkilerini incelikleriyle bilmesi gerekirdi ki, değsin. O bakımdan, yeri doldurulmaz olan Eşref Bey'di kuşkusuz. Dert açmaktan öte ne getirirdi bana Nezahat! Kızını bırakıp metresini alacaktık Eşref Bey'in! Bu kız nereye kayboldu peki? Parmakkapı'ya yaklaşıyordu ki, yağmur başladı gene. Koşturarak eve geldiğinde, kapıyı açarken telefon çalıyordu. Koşarak yetişip açtı. Galip Bey'i istiyordu bir bayan. "Buyrun ben Galip" deyince, "Bir dakika" deyip çekildi, birine bağladı telefonu. "Rahatsız edoorum Galip Bey?" sözüyle şaşaladı, çıkaramadı birden. Tez aydı, Mannikyan'dı. Sevindi de.

— Ne tatlı sürpriz böyle Yetvart Bey; nerdesiniz?

Tokatlıyan'a inmişti bu akşam gelmiş. Yarın öğle yemeğine çağırıyordu Galip'i, otele.

— İzin verin de sizi Kumkapı'ya götüreyim ben, Kör Agop'a. Balık yiyelim; özlemişsinizdir.

Balığa "hayır," diyecek Ermeni görülmüş müdür? Hele Kumkapı'da.

— Adamı güldüroorsunuz Galip Bey, dedi tatlı İstanbul Ermenisi ağzıyla.

Berlin'de yemeğe giderlerken sık sık yineledikleri "Tilkiye tavuk yer misin? demişler; adamı güldürüyorsunuz, demiş" fıkrasını ilk kez Mannikyan'dan duymuştu. Kafasında epey şey dolandı o gece. Boşuna gelmez bu gâvur. Mithat da mı bilmiyordu, sözünü etmedi hiç! Yetvart Bey'in ağzından da al alabilirsen! Ertesi gün, Kör Agop'ta rokalı, kırmızı turplu, kıvırcık yeşil salata, kalkan tava, rakıyla donatılmış masada pek mutlu Yetvart Bey'in, kara et benli burnunu daha da büyüten suskunluktan kurtulmak için üçüncü kadehe geçmesini beklemek de yetmedi. Oldubitti ölçülülüğünü aşan bir dalgınlığı vardı Mannikyan'ın. Romatizmalarından yakındı bir ara. İstanbul'u çok göreceği gelmişti. Cennetti burası. Aynı ölçülükte hükümete dokundurdu. İttihatçılar İstanbul Ermenilerine dokunmamışlardı. En çok Ermenilere, İstanbul Ermenilerine yüklemişti hükümet Varlık Vergisini. Kevork yeni dönmüştü Aşkale'den. Kevork'un döndüğünü de böylece öğrenmiş oldu Galip.

— Bir şeyler yapmak istedim, dedi, Kevork için. İnanın ki, başaramadım.

— İnanooorum Galip Bey, inanooorum. Bir Kevork değildir. Bir sürü dostumuz vardır gitti; kime yardım edebilioorsun ki?

Kendini tutamamış gibi,

— Varlık düşmanıdır bunlar, dedi birden.

Çöken sessizlik bir düşünce kapısını aralamıştı Galip'e. Mithat da sık sık söylüyordu bu sözleri. Kimlerdi Türkiye'de varlık düşmanı olanlar. Almanya'da Hitlerciler için de duymuştu böyle şeyler; ne aslı vardı, ne astarı. Canı yananlar uyduruyor demek! Dalgınlıktan uyanır gibi doğruldu Mannikyan,

— Allah von Papen'den razı olsun! deyip yavaştan göğüs geçirdi.

Baskı yapmasaydı yanmış idi bir sürü Alman firma; beşte bire, onda bire indirtti vergiyi, kurtardı.

Galip de duymuştu. Çok gizli tutuyorlardı Almanlar; Menemencioğlu'ndan gizlilik sözü verilerek koparılmış bir ödündü, yayılması istenmiyordu. Ortakları İtalyanlara bile duyurulmamaya özen gösteriliyormuş. Mannikyan biliyordu bunu! Kolay mı, kazın kurası bu herif! Mithat'ı sordu Mannikyan; daha görüşmemiş onunla.

— İyidir, dedi Galip. Karısıyla hırlaşıp duruyor ya, iyidirler.

Havayı yumuşatmak kadar, bu konuda Mannikyan'ın neler bildiğini yoklamak için karıştırmıştı Mithat'ın karısını. İkinci kalkan diliminin derilerini çatalıyla sessizce sıyırma uğraşındaydı Mannikyan. Temizlediği bembeyaz, irice parçayı çatala yüklemeye çalışırken,

— Karıyilen hırlaşmayan vardır? dedi. Salt buyise kime nedir?

Başka kaygıları var gibi adamın. İsviçre'de yaşıyor bu. Tahir'den... Tahir'in ne umrunda burdaki iş. Mithat'ın kâtibi, adamı bunun. Böyle paldır kültür gelişinin, Mithat'tan önce benimle görüşmesinin bir anlamı olmalı. Bakalım ne isteyecek bizden? Bir şey de istemedi Mannikyan. Dalgın, düşünceli bitirdi balığını.

— Ne diyorsunuz Yetvart Bey, nasıl gidiyor dünya?

Konuyu değiştirmek için açmıştı biraz da. Başını kaldırıp kara kara baktı Mannikyan,

— Harbi soroorsun? dedi.

— Evet, harbi soruyorum.

Galip'in üzerine diktiği kara bulanık gözlerini kıstı,

— Sorulacak yanı kalmıştır? dedi.

Çatalına kaydırdığı iri parça tahin helvasını dengeleyerek ağzına taşırken,

— Kötüdür bu işin sonu, dedi. Kayıp etmiştir Almanlar.

İçine doluveren kavurucu kızgınlıkla bir şeyler diyecekti Galip; tuttu kendini. Sait gibi konuşuyor herif. Ağızbirliği mi ettiler sana karşı; katıl katılma, ortada bir gerçek var, sen de biliyorsun. Yarattığı yıkıntıyı onarmak isteyen bir yakınlıkla,

— Hepimiz için kötüdür Galip Bey, dedi Mannikyan, hepimiz için. Asdvas yardımcı illa!

Allahın düzeltmediği iş sizin "Asdvas"a mı kaldı Yetvart Bey! Kısa bir duraksamanın ardından içini dökmeye başladı dertleşir gibi Yetvart Bey. Almanların geniş kesimi biliyorlarmış bu işin bittiğini; iç-

ten içe, fıkır fıkır kaynıyormuş Almanya. İsviçre'ye gelen çoğu işadamı Alman, dönmek istemiyorlarmış ülkelerine.

— Ben daha her şeyin bittiğine inanmıyorum, dedi Galip.

— Gerektir bitsin her şey? Kimse bakar Almanya'nın yüzüne, her şey bitsin? Olursa şimdi olur! Kim yapacak Hitler oturmuş ise tepede?

Hitler olmadı mı ne yapacaklar peki? Çok mu yaşar o Almanya; batar be! Batmaz, niye batsın? Yeni bir önderlik oluşur, onun çevresinde toplanırlar. Kolaydı! Hem de savaşın bu ölüm dirim gününde! Von Papen'in Amerikalılarla Ada'da kurduğu ilişkiyi anımsadı. Hitler'in bilgisi dışında mıydı? İş orda kalmış mıdır? Nazif Bey biliyorsa da söylemez. Bunun kadar karamsar değil o. Dağarcığında çok şey olmalı bu kurt herifin. Yoksam böyle konuşuur? Tüm tatsız gelişmelere karşın içinde dimdik duran umudun, bu bulanık bakışlı adamın eğri büğrü sözleriyle çıt diye bir yerinden gittiğini, böyle apaçık ilk kez duyumsuyordu. Taş gibi gerçekçidir bu herif, karamsar filan değil. Konuşmaz da pek. Bu kadar konuşuyorsa işler gerçekten tatsız demektir. Biz ne yapacağız peki? Para kazanmamız gerek! Ama, gerçekten para kazanmak. "Amerikalılar parası olmayanı sevmez" sözünü anımsamıştı Hamburger'in. Parası olmayanı kim sever ki? Mannikyan'ı Tokatlıyan'a bırakarak Karaköy'e, yazıhaneye gelip koltuğuna oturdu oturmadı kapı vuruldu; zayıftan, ince uzun yapılı, ön yanı daza kaçmış, kumral kafasında ışıldayıp duran patlak, çakır gözlü, orta yaşlı biri, usulca girdi elinde çantasıyla. Yaklaşıp saygıyla eğilerek selamladı Galip'i; yapısıyla uyumsuz incecik bir sesle,

— Ben Nuri Yolaş efendim, dedi. Nazif Bey'in selamını getirdim.

Günlerdir boş bekleyen yandaki oda da, sahibini buldu böylece. Daha o gün düzenlemeye girişti, elindeki işten öte pek bir şey konuşmayan Nuri Bey; hemen de çıplak sayılacak odanın, yazıhanesi, çelik dolapları, raflara dizili dosyaları, Galip'e koşut bağlı telefonuyla tam bir işyerine dönüşmesi iki günü bile bulmadı. İkinci günü sabah geldiğinde, oturduğu koltuğun ardındaki duvara, camlı, çerçeveli, güzel bir Atatürk resmini de asılı buldu Galip. Sermet Beylerin ordan gelen hezaren sandalyeler yan odaya alınmış, tabana nakışlı, eskice bir küçük halı, üstünde tablalar olan bir sigara masasıyla iki de maroken koltuk konmuştu yazıhanesinin karşısına. İşyeri kimliğinde gözlene-

bilecek eksiklik de giderilmişti böylece! Hem de çok az bir parayla. Elden düşme almış Nuri Bey öteberinin çoğunu! Bu arada, sabahları, Galip'in yazıhanesinin karşısına oturup dosyayı önene açarak Çarliston'la ilgili raporlar konusunda gerekli bilgileri, ayrıntılarıyla vermeyi de aksatmıyordu. Yeni bir gelişme yoktu; Polisçe alınmasının, "bir ad benzerliğinden kaynaklandığı anlaşılınca!" kendilerinden de özür dilenen, biri İzmirli Levanten iki ortağın, Galata'daki büyük hırdavat mağazasına bağlı elektrik onarım atölyesindeki işini sürdürüyordu Çarliston. Onarım atölyesinde, dolgunca aylıkla gördüğü işinin üstündeydi uzmanlık düzeyi, dışında da sayılırdı; yüksek maden mühendisiymiş aslında.

— O ki, bırakılacaktı, niye gözaltına alındı bu adam?

— Nazif Bey bilir onu.

İkircikli bir duralamadan sonra ekledi Nuri,

— Caydırmak için yapılır, dedi. Uyarıdır! Biliyoruz, üstelemeyin, vazgeçin anlamına, kulaklarını bükmek bir tür. Olayın kimleri, hangi yanı tedirgin ettiğini saptamak için de bu yola başvurulabilir; tepkileri gözlenir.

Komünistlerin içeri alınışıyla Necla'nın kaybolması arasında kurduğum bağ gibi bu da, demek! Çeşitli belgelere, bulgulara dayalı yapılıyordur bu, seninki gibi kurmalara değil. Uyanık davranarak önceden gözlenip izlenmese nerden olacaktı belge, bulgu? Necla'da uyunmadığı belli mi? Başta da ben uyudum belki! Polisimiz de uyumuş mu bakalım! Telefon etti; Sait'le Taksim Belediye Gazinosu'nda buluştular o akşam. Komünistlerin tutuklanmasında sonuna gelmişlerdi işin. Hafta sonu Ankara'ya gönderiliyorlardı tutuklananlar; duruşmaları, Ankara Garnizon Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülecekti. Ne Necla'yla ilgili bir şey çıkmıştı soruşturmalarda, ne Turgut'la ilgili bir suç atımı.

— Özellikle Turgut üstünde durdu arkadaşlar ya, bir şeye rastlanmadı, dedi Sait. Uyduracak değiliz! Elimizin altında oğlan nasıl olsa. Yalnız Hasan Basri diye birinin adı çok geçiyor, o yok ortalarda. Bir de Halil diye bir oğlan.

On bire geliyordu, doğruldu Sait,

— Gidip içerdekilere bir göz atalım mı? dedi. Senin Reşat Fuat'ı da görürsün istersen.

Kalkıyorlardı ki, anımsadı,

— Necla'yı da bir soruştururum ben, dedi Sait. Bakalım nereye gitmiş yengemiz?

Sirkeci'de, Sansaryan Hanı'nda merdivenleri çıkarlarken tüyleri diken diken eden bir haykırış çınlatıyordu yapıyı. Galip'in irkilir gibi olduğunu sezinlemişti, biraz da alaylı döndü Sait,

— Yaygaraya bak, dedi. İki kadeh içti mi bir adam öldürürler pezevenkler, sonra da böyle! Bu saatte çalışıyor İkinci Şube'deki arkadaşlar.

Giriş kapısından beri ardlarından gelen gençten sivil, Sait'in bir sözüyle atıldı merdivenlere. En üst kattaki Birinci Şube'ye çıktıklarında, çift aylı kapı açılmış, iki görevli saygıyla bekler durumdaydı. Aşağıdan gelen deminki haykırış da kesilmişti. Odalar kapalıydı, kimsesiz gibiydi Birinci Şube. Koridorları kıvrılarak geçip vardıkları tutukluların bulunduğu bölüm de sessizdi. Sandalyede oturmuş, hücreleri bekleyen görevli, Saitleri görünce ayağa fırladı. Kapalı kapılar önünde yürümeye başladılar. Derinden bir horlama geliyordu hücrelerin birinden. Yaklaşıp dikiz pencerelerini kaydırarak bir iki hücreye bakıp kapattı Sait. Sonunda birine göz atıp başıyla Galip'e gösterdi içeriyi; Reşat Fuat demekti bu. Yaklaşıp dayadı yüzünü küçük pencereye. Solgun ampul ışığı altındaki kara, demir karyolaya, yan dönerek büzülür gibi, giysileriyle yatmıştı adam. Çizgileri belirgin, buğdaysı yüzü, dağınık, gür, kara saçları, biçimli bir başı vardı. Şöyle bir baktı dikiz penceresine; başını çevirdi, uyur gibi kapattı gözlerini. Yarı karanlık odaya bir süre daha bakıp çekildi Galip. Sait öteki hücrelere bakıyordu yanındaki görevliyle. Döndü biraz sonra, tutuklular bölümünden çıktılar. Koridorda Sait bir kapı önünde durunca görevli açtı hemen, girip elektriği yaktı. Girdiler. Sait gidip masa arkasındaki koltuğa oturdu. Müdür odası olmalıydı. Yandaki maroken koltuğu gösterdi Galip'e.

— Bize iki orta kahve, dedi bekleyen adama.

Adam çıkınca Galip'e döndü,

— Çıkarabildin mi?

— Sanmıyorum daha önce gördüğümü, dedi Galip. Kolay unutulmayan bir yüz.

— Ben de sanmıyorum, dedi Sait. Senden epey önce olmuş Almanya'da bu.

Gizleyemediği bir övünçle gerinir gibi koltuğa yaslanırken,

— Getirtelim mi? Konuşmak ister misin? dedi.

Böyle bir öneri beklemiyordu sanki, niyeyse.

— Bilmem, dedi Galip gülümseyerek. Sen konuşursan dinlerim.

Zile bastı, Reşat Fuat'ı getirmelerini söyledi giren adama Sait.

— Biliyorsun değil mi? Mustafa Kemal'in kuzeni bu adam.

— Duymuştum.

— Biri ülkeyi kurtardı, öteki batırmaya bakıyor. Şu dünyanın işi!

Kahveler gelmiş, ilk yudumlarını alıyorlardı ki, kapı vuruldu, getirdiler Reşat Fuat'ı. Getiren sivile başıyla kapıyı gösterirken, içeri alındığı yerde dikelmiş, ne çıkacağını çözme çabası içindeki yüzü biraz gergin bekleyen Reşat Fuat'a döndü, yukardan bir bakışla,

— Gel bakalım Reşat, dedi, otur şöyle!

Sessiz, ağırca yürüyüp, gösterilen koltuğa ilişir gibi oturdu Reşat Fuat. Ayakları üstüne basmakta güçlük çektiği belliydi. Dimdik durup baktı Sait'e.

— Bir kahve de sana söyleyeyim.

Başını kaldırıp biraz daha dikelir gibi doğruldu.

— Hayır, içmem, dedi.

Şaklabanca bir gülüşle daha da gerildi Sait,

— Biliyoruz, kahve tiryakisisin Reşat, dedi. Kusura bakma, unuttum; burjuvaların elinden bir şey yer, içer mi komünistler!

Söyleneni duymamış gibi sessizdi Reşat Fuat. Tutukluluğunu belgeleyen, birkaç günlük sakalla örtülü, çizgileri belirgin, sararmış, esmer yüzünün bu kadar yorgun görünmesine karşın, kumlu spor ceketi, gri kazağı altında, yakası açık gömleği, ağarmaya başlamış kara, gür saçları ile bu göze batar biçimde yakışıklı adam, çevreye egemen, ayrıcalıklı biri gibi oturuyordu koltukta! Kısacık duruşuyla da, dedesinin "bir dost az, bir düşman kop" sözünü anımsattı birden Galip'e. Üzerine duyduğu söylentilerin katkısı ne ölçüdeydi bu kanıda, bilemiyordu; sanki daha görür görmez içinden duyumsamıştı Galip, buydu işte, o "çok" "bir düşman!" Yaşadığınca düşman bileceksin; sonunda biriniz çok geleceksiniz bu dünyaya! Geldik bile; neyin kavgasını veriyoruz ki? Yenik bu adam; elimizde. Yazgılı yenik olmaya da. Ama, hiç unutulmaması gerekli biri bu.

— Atatürk'ün bu kadar yakınısın Reşat. Anlamıyorum, nasıl tutarsın böyle bir yolu? Bize şunu bir anlat yahu! Yüksek matematik

okumuş adamsın sen. Resmi bir yanı yok valla; burda söyleşiyoruz biz bize. İşimiz bitti seninle, biliyorsun; Ankara'ya gideceksiniz.

Sait'in, suskun adamı kışkırtmaya yönelik babacan çağrısı pek bir değişiklik yapmadı Reşat Fuat'ın yüzünde. Sessiz beklentinin yanıtını Reşat Fuat verdi gene de,

— Şu konuma gelmek için, siz de çok şeyler okuyup öğrenmişsinizdir, dedi. Yardımcıya ne gerek var? Kendi kendinize anlayıp kavrayacak yetenekte olmalısınız! Değilseniz nasıl anlatılır?

Sözcüklere tek tek basarak söyleyişteki ince alayı tamamlayan sinsi bir parıltısı vardı, adamın, Galip'e kaydırıp sonra gene ağır ağır Sait'e döndürdüğü, kendine güvenli bakışlarında. Oralı değildi Sait, aynı dangıl dungul havada sürdürdü,

— Valla anlamıyorum, ayıp değil ya, dedi. Hepimiz biliyoruz, istesen bakandın. Ne bileyim, genel müdürdün, müsteşardın belki... Yani, şimdi bu olmayacak yolu tutup da, böyle...

Gerisini Reşat'a bırakmış gibi, kesti sözünü.

— Ben, fukara halkımın yanında olmaktan mutluyum, dedi Reşat Fuat sessizliği pek uzatmadan.

Birden doğruldu Sait, patlamış gibi yüksek perdeden bir sesle,

— Biz de o fukara ulus için çalışıyoruz Reşat Bey, biz de, dedi. Bu fukara ulusu Atatürk kurtardı. O yoldayız biz de.

Bu coşkulu sözlere alaylı bir gülümseme oldu "Reşat Bey"in ilk yanıtı. Aynı güvenli ağırlıkla aldı yavaşça,

— Verilen emirleri yerine getirmekle yükümlü biri olarak şuraya oturtulmuş görevlisiniz siz, dedi. Soyulan halkın yararına olan önerilere niye karşı çıkıyorlar, sorsanıza yukarıya, fukara ulus için çalışıyorsanız. Kaç kez önerildi bu onlara; neden yanaşmıyorlar?

Beklemediği bir engele çarpmış gibi duraladı Sait; Galip'e baktı, "Görüyor musun?" gibisine. Reşat'a kızmasına karşın, Sait'in şaşkın bakışına gülecek oldu Galip. Versene yanıtını herifin, geri zekâlı, ne bakıyorsun bana?

— Neymiş o öneriler?

— Gördünüz yazdıklarımızı. Halkın acılarını biraz olsun dindirmek için düşünülmüş önlemler hepsi de. Hırsızlık, vurgun, talan, karaborsa önlensin, halk soluk alsın biraz. Halkın demokratik hakları tanınsın. Ülkede...

Sözü böldü Sait,

— Moskof'la birlik olalım; Bolşeviklik gelsin kurtulalım! Acımız böyle dinecek!

Sait'in kızgınlıkla giriştiği alaylı saldırganlığını sessiz karşıladı Reşat Fuat. Kuru, soğuk bir sesle,

— O yazılanları okuyup da böyle anlamışsanız, neyi anlatabilirim ben size? dedi.

Çöken sessizlikte gözlerini kızgınlıkla Reşat'a dikti Sait; Masanın yanındaki zile basarken,

— Anlatamazsın Reşat, anlatamazsın! dedi. Askeri Mahkeme'ye anlatacaksın artık Ankara'da. Onların da kavuğuna anlatırsın!

Duyulan zil sesinin ardından sivilin odaya girmesiyle ayağa kalktı Reşat Fuat. Gözlerinin içinde alaylı gülümsemeyle,

— Bizim anlatacak çok şeyimiz var mahkemede, dedi. Anlatacak şey bulamayacaklar düşünsün!

Bir şey diyecek oldu, diyemedi Sait,

— Götür! dedi sivile sertçe.

Reşat Fuat kapıdan çıkarken, adamı daha görünce vardığı yargıda yanılmamış olmasına sevinmişti Galip; böylesi "bir düşman çok"tu gerçekten.

— Ne domuz herif, gördün değil mi?

— Niye bırakmadın, konuşsun?

Duraladı Sait; ciddi mi söylüyor gibi baktı bir,

— Konuşulmaz bunlarla oğlum, dedi. Valla şeytanı bile kandırır.

Tutamayıp güldü Galip. Bizi de kandıracağından korktun demek!

— Askeri yargıç dalga geçiyor geçende: Yahu bunların ağzından bal akıyor. Okuyun şu yazıları! Biz niye bunların yanına geçmiyoruz Sait Bey? diyor! Şaka maka kandırır insanı bunlar!

— Senden korkulur, dedi Galip. Masonlarla komünistler, ne de olsa yakın düşersiniz birbirinize.

Donup kaldı Sait. Yüzüne ateş basmış gibi kızardı birden,

— O puşt Mithat mı yetiştirdi? dedi.

Mithat biliyordu demek. Galip'in sinsi gülücüklü, suskun bakışı (biraz önceki Reşat Fuat gibi yapmıştı tıpkı) iyice bocalattı Sait'i.

— Ben bu devletin adamıyım oğlum, dedi. Ne yapmışsam görevim gereği yapmışımdır.

Savunması var demek, kendince! Bu devlet sana kaldı! Sirkeci'de taksiye binmek için ayrılırken, yaptığı dokundurmanın sandığından daha etkili olduğunun ayrımına vardı; örtmeye çalışsa da soğuktu Sait. Ertesi akşam Mithat'ın telefonu da kanıtladı bunu.

— Ben mi söyledim ulan, o herifin mason olduğunu sana? diye sövgüyle açmıştı.

— İşletmiş seni, ben öyle bir şey demedim, dedi Galip.

— Farmason olun, komonist olun, şeytan olun, bana ne ulan? diye telefonda keyif keyifli bağırıyordu Mithat. İşleri yolunda belli ki.

— Komünist olursak, malını mülkünü almaya ilk biz geliriz!

— Sikimi alırsınız gelip! Takır takır ikinizi de vururum, namussuzum.

— Breh breh! Korkulur senden Mithatçığım, yapar mısın yaparsın!.. Sen kıyamazsın bize!

— Gelin de görün, kıyar mıyım, kıymaz mıyım?

— Bak, söylerim Sait'e, ruhsatsız silah taşımaktan içeri tıkar seni!

— Yapsın sıkıysa; ne bokluklarını biliyorum onun ben!

Bu zevzekliğin getirdiği noktaya takıldı Galip. Bir ikidir söylüyor bu; nesini biliyor o herifin! Bir nedenle Güvenlik'e alınmış yaşlı bir kadının, mendile sarılı elmaslarını Sait'in iç ettiği söylenir; onun dışında bir şey mi? Boşuna çekinmiyor belki de Sait bu heriften!

— Mannikyan'la görüştünüz mü?

— Görüştük, dedi Mithat. Bunadı mı nedir o da; bir şeye taktı mı kafasını, tamam!

İlişkileri tatsız demek. Bir kopsalar iyi olacak. Mannikyan'la iş yapmanın sayısız yararı olurdu bize. Şımardı bu oğlan, değerini bilmiyor o gâvurun. Mannikyan olmasa Ali Rıfkı zor görürdü Almanlarla iş yapmayı. Dediği de doğru ya; kafasını taktı mı bir şeye Yetvart Bey, sök sökebilirsen, "İsmet Paşa, Bolşeviklerin adamıdır" demişti bir gün! Biraz kurcala, aynı şeyi söyler. Söylemedi mi? Varlık düşmanı bunlar, dedi ya; altında o yatıyor. Ermenilerin çok canını yaktı bizimkiler. İttihatçılar kestirmiş Ermenileri; hem de Kürtlere kestirmişler diye anlatmıştı dedem. İttihatçı Paşaları temizledi onlar da. Mannikyan'a sorsan –pek söylemez ya–, İsmet Paşa da o paşalardan! Bolşevikliği de caba! En ağır Varlık Vergisi'ni Ermenilere vurdu Paşa; nasıl sevsin Mannikyan? Kimi solcuları onun yüreklendirdiği-

ni Mansur da söylüyor. Nasıl yapıyor böyle bir şeyi, koskoca bir ulusal önder? Deli mi bu adam? Ülkenin başına gelecek felaketi göremiyor mu? Göremiyor demek! Bir sürü dalkavuk, ne idüğü belirsiz kuşatmış çevresini. Saraçoğlu için Berlin'de söylüyorlardı, İngilizlerin adamı diye. 32 Almanyası'na mı benzetecekler bizi de! En akıllımızın kafasına dank etmesi için, o acı mı yaşansın ille de! Bir günler nasıldı Almanya? Komünistler geldi gelecek. Reichtag silme sosyal demokrat. Savaş alanına dönmüş; her yanda kızıl bayraklar. O koca uygar Almanya, kayıp gitmişti bataklığa, Hitler yetişmeseydi. Tarihlerinin en çetin savaşını veriyorlar şimdi de. Bir ağır sınavdan da biz geçiyoruz. Onlar gibi örgütlü parti kadrolarımız yok bizim, yazık. Halk Partisi örgütü, her kafadan bir ses, salakların elinde. Nereye varırız? Umut gene, çeşitli ulusalcı dergilerde didişip duran delikanlılarda. Nihal Atsız'dı, Türkkan'dı, baştaki yarım akıllıları bir yana bırak, maya olabilecek genç birikim oluşuyor sayılır. Bizim ülke böyle! Alman'ın dipdiri atılımcı gücüne, ne birey, ne toplum, ne devlet olarak varabilmiş değiliz, ne yapalım ki! Nasıl som çelik bir toplum yarattı adamlar üç beş yıl içinde, "Ein Volk", "Eine Partei", "Ein Führer" çığlıklarıyla! Bunalmış gibiydi; telefon edip Mansur'a gitti o gün. İlk sözü Necla oldu onun da. Bu kız nerdeydi günlerdir?

— Çok yorgun görünüyordu son günlerde, bir kıyıya çekilip başını dinlendirmek istemiş olabilir!

— Çok mu yordun kızcağızı! dedi Mansur gülümseyerek.

Hep ciddi konuştuğu, hele bu konularda hemen de hiç şakalaşmadığı Mansur'un takılmasını, sessizce gülümseyerek karşılamayı yeğledi. Aramızda bir şeyler var sanıyor bu. Sansın! Başarısız sanacağına. Üstüne aldığı tüm işleri bitirip öyle çekilmiş ortadan Necla. İşinde bir pürüz söz konusu değilmiş şimdilik. Saat üçe kadar dersi yokmuş Mansur'un; kapıyı kapayıp, çoktandır özlemini duyduğu uzun bir söyleşiye daldılar odasında. Almanların yenilgisini, Mannikyan gibi "oldubitti," diye görmüyor, en "güçlü olasılık" diyordu o. Onun bu "en güçlü olasılık" tanısı, Mannikyan'ınkinden daha umut kırıcıydı. Yaptığı olumsuz etkinin ayrımındaydı Mansur,

— Dünyanın sonu olmaz bu Galipçiğim, korkma! dedi. Koca bir Amerika var! Bolşevizm mikrobu Atlantik'i aşamaz. Batı uygarlığının Kurtuluş'u için baştan beri neyi istiyorduk biz? Disiplinli Alman

gücüyle birleşik bir cephe oluşsun Bolşevizme karşı. Almanya yenilse de olacaktır bu. Yeni bir senteze varacaktır Batı. Başka yolu yok çünkü insanlığın. Kaygılarını biliyorum. Yenilecek. Böylesi dinamik yandaki tüm yüksek değerlerin yok olup gideceğinden korkuyorsun. Beni de uzun düşündürdü. Ama sanmıyorum. Pragmatik felsefelerinden gelen bir esneklikleri vardır Amerikalıların Galipçiğim. Derinliğine değilse de genişliğine algılamasını bilirler. Sevecendirler. Katı karşılayamazlar kimi yanılgıları da. Unutulur gider aslında çoğu şey; yaşamın kuralı bu! Ama, bizim asıl felsefemizi oluşturan, insanın özüne, soylu ruhundaki yücelme özlemine değin, bir temel doğru var ki, ne değişir, ne bozulur; Almanya yenilse, bir başka ülkeye dayatacaktır kendini. Batı, Fransa, İngiltere, çürümüşlüklerinin bedelini yeteri kadar ödediler. Onların tutumu da değişik olacaktır artık. Umutlarımız yön değiştirecek belki, o kadar. Takma kafanı!

Fakülte'den çıkarken, Mansur'un istenç gücüne, bu güce dayalı çözümlemelerine her vakit duyduğu güvenli saygının yerinde, yanıtlanamamış bir sürü soru dikili duruyordu Galip'in. Nasıl takmasındı kafasını? Mansur'un değindiği kimi gerçekleri sezinlemiyor değildi o da. Düşlere değil, gerçeklere dayalı yol çizmek gerekirdi. Ama, örtbas etmeye hiç gerek yoktu, gerçekler de gerçekten tatsızdı. Yenilmenin yarattığı bir güceniklik, bir küskünlük duygusu ağır basıyordu, gerçekler yumuşatılıp yadsındıkça. Gece, Mithat'la Sitare'ye giderlerken de yanı başındaydı o duydu. İki kadehle şaklabanlığa, biraz sonra da cıvıtmaya başlayan Mithat da, çevresi de –aynı tatsızlıkta birileri daha gelip oturmuştu gazinodaki masalarına– bulanık bir boşluğa iteleyip durmuşlardı sanki Galip'i, bütün gece. Sitare programına çıkınca Mithat'ın gülünçlüğü böylesine göze batar ölçüye varmamış olsa, kızdaki şaşırtıcı değişim oyalayıcı, giderek çekiciydi bile. Sesinden, söyleyiş biçiminden giyim kuşamına pek bir iz taşımıyordu, Kurtuluş'ta alaylı dinlediği çingene kızından. O gecenin tam zıddı bir düşünce takıldı takılıyordu kafasına; yazık olmuştu kıza, böyle bir herife düştüğü için! Dinleyiciler de coşkuluydular; asıl yıldız şarkıcılar gibi değilse de epey alkış aldı. Programını bitirip masalarına gelince, Mithat'la karşılaştırmasının sonucu kesin yargıya dönüşmüştü nerdeyse. Konuşurken ağzından kaçırıverdiği bir iki sözcük, kızın gerçek kimlik kartı gibi ortaya düşüvermişti ya, yap-

macık da görünse ağır tavrı, çevresine, hiçbir çekingenlik, eziklik duymadan bakışı, sululuğa elverişli övgülü sözlere (hele biri, banka müdürüymüş galiba, bayağı sırnaştı kıza. Mithat da horozlandı horozlanacak!) karşı ölçülü gülümsemesi şaşırtıcıydı bayağı. Bir şeyin daha ayrımına varınca iyice şaşırdı Galip. Mithat'a yukardan bakıyor sanki bu kız; bir gün sepetlerse oğlanı, seyreyle! Geç vakit çıktıklarında Sitare'ye sımsıkı sarılmış, yıkıldı yıkılacak Mithat, arabasını gazino önünde bırakıp taksiyle götürdü kızı. Ertesi gün Galip'e telefon açtığında ayılamamış sanki daha. Nasıl bulduğunu soruyordu Sitare'yi. İkircikli kaldı bir. Altı üstü bir çingene kızı işte, deyip kızdırayım mı şunu biraz? İçi elvermedi nedense,

— İyi balık yakalamışsın Mithatçığım, dedi. Kutlarım seni!

Bit attı hemen ardından da,

— Yalnız, Allah yardımcın olsun! Dün gece gördün, o bankacı mı nedir, uyanık ol onlara. Gözünün önünde yiyecekti kızı nerdeyse!

— Siyami'yi diyorsun, dedi Mithat. Akşam ben de bozuldum. Hani, çek vur pezevengi!

Yazıktır, kıyma Mithatçığım! Nuri Bey'in önüne yığdığı, Almanya'ya gönderecekleri yeni krom yüklemeleriyle ilgili kâğıtları gözden geçirirken Mithat'ın telefondaki atıp tutmalarını dinliyordu bir yandan da. Galip'in beğenisiyle de coşmuş olmalıydı; neler yapmış bugüne dek kız için, daha neler yapacak onları anlatıyordu Mithat. Galip de görmüştü işte, değerdi bu kıza. Sonunda, sessizliğini yadırgamış olmalı ki,

— Beni dinlemiyor musun ulan! diye bağırdı.

— Dinlemez olur muyum Mithatçığım, soluğumu tutmuş dinliyorum!

Bu söz de uyuzunu kaşımıştı oğlanın; bir iki aralık sözden sonra, haftaya onu, birkaç dostla birlikte yemeğe eve çağırmayı düşündüklerini muştuladı, Sitare'yle.

— Sait'i de çağıracak mısın?

— Çağırmam o puştu, dedi. Ne bok yiyeceği belli olmaz.

Gelip geçen haftalar içinde bu yemek çağrısı çıkmadı Mithat'tan. Görüşemediler de. Almanya'ya krom dışsatımının durduruldu durdurulacağı kaygısı öylesine ağır basıyordu ki, son bir parti malı olsun dışarı atmak için koşturmaktan –iki kez de Ankara'ya gidip dönmüş-

tü birer geceliğine– öte bir şeylere bakamaz olmuştu Galip. Ankara'dan son döndüğü sabah Sait aradı, ne haberler vardı onda Galip'i şaşırtacak! Dalga geçiyor sanmıştı. Biraz sonra, yazıhaneye uğrayıp aldığı arabasıyla Bebek'e doğru giderlerken anlattıkları gerçekten şaşırtmıştı Galip'i. Akıntıburnu'ndaki rıhtımda durdurduğu arabada Sait her vakit yaptığı gibi şoförü yandaki bir gazinoya göndermiş, başlamıştı anlatmaya. Necla'nın araştırılması ilginç yerlere götürmüştü soruşturmak için görevlendirdiği arkadaşlarını. "Hangi taşı kaldırsan senin oğlan çıkıyor!" diyordu Sait.

— Kimmiş benim oğlan?

— Turgut. Kim olacak?

Bu Sitare –bizim Mithat'ın Sitare'si, diyordu Sait–, oğlanlaymış bir günler. Akrabam demiş kız ya, yokmuş aslı. Beşiktaş'ta bir yerde birlikte yaşamışlar uzun süre. Karı evliymiş o günler, hasta, yaşlı bir herifle; Turgut'un çok iyiliğini görmüşler diyormuş kadın! Ne iyiliği olacak Turgut'un? Herhalde haklıyordu bunu. Herif ölmüş sonra zaten. Fakülte'de Necla'yla ilişki kurunca yüz vermemiş mi nedir oğlan, karı Çanakkale'ye gitmiş. Fakat, Necla'yla Turgut da bozuşmuşlar niyeyse. Muharrem anlatmış bunları. Gazeteci Muharrem. Necla, bugün de deli gibiymiş bu oğlana. Umutla beklemiş hep kendine dönmesini. Gene Muharrem'in savı, oğlanın bu Sitare'yle, yeni ilişkisini öğrenince –onu da bir rastlantı Muharrem'in ağzından duymuş!– kız kaybolmuş ortalardan! Yeniden ilişki kurmaları için aracılığını da Muharrem yapmış, bu Sitare'yle Turgut'un, gene bu Muharrem'in dediği. Bu Muharrem kimmiş peki? Birinci Şube'de görevli "bizim çocuklar"ın yakını bir gazeteci olurmuş bu Muharrem de. Bir sürü rastlantıya dayalı anlatı şaşırtıcılığını yitirip kızdırmaya başlamıştı Galip'i. Sait'in, kendisini tedirgin etmek için ortaya sürdüğü uyduruk şeylerdi sanki.

— Bir sürü öykü! dedi Galip, tepkisini belli etmemek için alaya vurarak. Necla nerdeymiş? Bir rastlantı onu da söylememiş mi bu sizin çocukların Muharrem!

— Öykü möykü değil, dedi Sait. Başka kanallardan da doğrulattılar. Salih Arda var hani şu tiyatrocu. Onun karısının da yakın arkadaşıymış Necla. Onlar da biliyorlarmış; büyük aşkla bağlıymış bu oğlana Necla.

Sinirine bastırmak istiyor gibi, Sait'in vurgulayarak söylediklerine tepkisiz kalmak pek de kolay olmuyordu Galip için.

— Kusura bakma Saitçiğim, dedi duyduklarını önemsemez görünme çabasıyla. Kızın kaybolması için inandırıcı görünmedi bu dediklerin. Âşık olmuştur, anlarım.

Olaya pek nesnel bakan birinin kuşkucu dudak büküşüyle,

— Ama bilmem, dedi. Onun için... Yani?

— Bana da pek inandırıcı gelmedi, diye geriledi Sait de.

— Sitare'yle ilişkisi var mıymış şimdi bu oğlanın?

— Muharrem var diyormuş.

— Muharrem'e sormuyorum, sana soruyorum.

— Ne bileyim birader, dedi Sait. Bizim işimiz mi o? Varsa var yani. Mithat düşünsün! Necla'yı soruşturttum ben, biraz da senin hatırına; çevresinde pek ilişkisi yok kimseyle. Bir kız gelip gidermiş sık sık, Salih'in karısı olduğunu saptamışlar. Ara sıra annesi gelip gidiyormuş. Kapının kilitlerini onartmış geçenlerde. Ivır zıvır...

— Mithat'a söyledin mi?

— Ne söyleyeceğim? O hırbo, kıza bok atıyorum sanacak şimdi; inanmaz bana. Karısı ağlar ikide bir telefonda, kurtar bizi bu orospudan diye. Biliyor Sitare dalgasını. Bilmeyen mi kaldı? Niye geldi Mannikyan kalkıp İsviçre'den? Pakize'nin zoruyla!

Aklına gelmemiş değildi bu olasılık Galip'in. Durmadı üstünde.

— Sen Mithat'a gene bir çıtlat istersen, dedi. Ne yapalım oğlum, arkadaşımız. Bu oğlan da böyle!

Sait ikircikli ayrıldı ya, Sait'in, olayı uygun biçimde Mithat'a duyuracağından pek kuşkusu yoktu. Necla'ya karşı nasıl tutum içinde olması gerektiğini aranıp duruyor, çıkmazda duyumsuyordu kendini. Neymiş bu kız? Nerelerde dolanıp duruyor şimdi? Nuri'yle konuşmayı düşündü bir, Necla'yı soruşturması için, vazgeçti; kişisel bir sorundu bu sonunda. Nazif Bey'le konuşabilirdi belki; Nuri işe başladıktan beri pek gördüğü yoktu onu da. Kendini kızgınlığa kaptırmak istemiyordu ya, Necla'nın canını yakacak bir şeyler aranıyordu için için. Turgut'u merak etmeye başlamıştı, neyin nesiydi bu oğlan? Komünistlerin itoğlu it türünden biriydi belli ki. Nazif Bey'le bunu mu konuşsaydı asıl? Neyini konuşacaksın? Dedikleri doğru da, deli gibi seviyorsa kız! Necla'yla konuşsana asıl! Hele bir çıksın ortalara,

iyi konuşacağım onunla ben! Ankara'dan gelen haberler de kötüydü; bugün yarın işiydi Almanya'ya krom dışsatımının yasaklanması; elinizi çabuk tutun diye bastırıp duruyorlardı hem Almanlar, hem hükümetteki Almanlara yakın çevreler. Krom yüklü katarlar, tekneler Almanya'ya doğru birbirleriyle yarışıyor gibiydi son günlerde. Galiplerin Haydarpaşa'ya gelen, vagonlar dolusu kromlarının Sirkeci'den trenle mi yoksa, Karadeniz kıyılarından teknelerle mi gönderileceği, araçların yetersizliğinden bir türlü kesinleşemediği için gereksiz yere uzamıştı işler. Tıkanıklığı aşmak için, elden gelen bir şey yoktu beklemekten başka. Çarliston için, Nuri'nin getirdiği izleme raporları da sıradan şeylerdi artık. Savaşan iki yanla da yakınlıklar kurmuş, lokantaydı, pastaneydi, gazinoydu, kulüptü (Büyük Kulüp'e de girip çıkıyordu) her yerde, çoğu da akşam iş saatinden sonra, çeşitli kişilerle yemek yiyor, söyleşiyor, görüşüyordu adam. Birkaç rapor da Hamburger'le ilgiliydi. Bir gün Pera Palas'ta yemek yemişler birkaç kişiyle, bir başka gece, geç vakit Abdullah'tan Çarliston'la birlikte çıkmışlar. Taksim'de ayrılıp Bakırcılar Yokuşu'ndan inerek evine gitmiş Çarliston, ışığını söndürüp yatmış. Nereye varılacaktı bunlarla? Dosyasını gözden geçirdi birkaç kez; dişe dokunur bir şey bulamadı. Nuri de yeni sokulmuştu bu işe, pek bildiği yoktu bu konuda onun da. Yakın çevresinden alınmış raporlar da, günlük yaşamının yansıtılmasıydı; kuşku uyandırır nitelikte bir şey taşımıyordu. Raporlardan birisi Almancaydı, bir Alman toplantısındaki konuşmalar üzerineydi; ama ne Almanca! Yazanın Alman olmadığı da, duyduğunu, okuduğunu anlayacak türden biri olmadığı da belliydi. Bir Edirne gezisinden sonraki ihbarla peşine düşmüşler Çarliston'un. Sınıra yakın bir köprü çevresinde görülmüş! Kısa soruşturmasında aklı başında yanıtlar vermiş adam; sınıra gittiği savını da "saçmalık," diye yanıtlamış, Selimiye'yi, Çifteminare'yi, Osmanlı kalıtı kimi eski yapıları, örene döndü dönecek Dürüşşifayı, yarı yıkılmış Rüstem Paşa Medresesi'ni gezmişler arkadaşıyla. Arkadaşı, apartman komşusu, otelde iki gece birlikte kaldıkları, orta yaşlı, sanat tarihçisi, resimler de yapan bir Polonyalı göçmen kadındı, Lusina adında. Örgütün kuşkusunun neye dayandığı doğru dürüst anlaşılır değildi. Tümü karanlık kişilerden oluşmuş bir çevrede, adım adım izleniyordu adam, zarar verecek bir atılıma kalkışması olası görünmüyordu;

istenen de buydu belki! Hamburger'le bir konuşsa mıydı şu adamı? Kendisiyle tanışıp konuşmak en iyisiydi belki de. Gerçi, tüm kararlar kendisine bırakılmıştı bu konuda ya, Nazif Bey'e danışmak gereği duydu gene de. Yalnız, Nazif Bey yoktu ortalarda. Uzak bir yolculukta olduğunu bildirdiler Nuri'yle. Mısır'a mı gitti yoksa o da babam gibi! Bir akşam yemeğinde, Abdullah'ta, Südetli bir Alman tüccarın, Holbach'ın masasında yan yana geldiler, bir rastlantı, Çarliston'la; sorun çözüldü böylece! Almanca konuşuyorlardı. Sıcak bir yakınlık göstermişti Çarliston. Galip Bey'in dışalım-dışsatım işleriyle ilgilenmiş, kimi konularda, bazı yabancı firmalara aracılık edebileceğini bile söylemişti. Telefonunu aldı Galip Bey'in; arayacaktı. Karartılı hücrede, deliğe dönüp bakmasıyla göz göze geldiğinden beri aralarında kurulmuş bağdan habersizce yaklaşan bu adama, bir oyun arkadaşına duyulana benzer yakınlık duyuyordu içinde! Ne vakit telefon edecek bakalım bizim Çarliston? Almanya'ya krom gönderilmesinin 21 Nisan 1944 akşamı saat 19'dan sonra yasaklandığını açıklayan Bakanlar Kurulu bildirisini, bir gün önceki akşam, eve yorgun argın gelip de, radyodan dinlediğinde sinirleri tuz buz oldu birden. Sürpriz değildi ya, bu kadar tepeden iner gibi geleceğini düşünmemiş, günlerdir gerilim içinde vagonlarda beklettikleri kromları göndermeden böyle bir karar çıkmasını olası görmemişti niyeyse! Eli kolu bağlı kalıvermişti birden. Komünist Sabahattin Ali ile Nihal Atsız'ın davaları başladığı gün, Türkçü gençler gösteri yapmıştı mahkeme salonunda. Gazeteler veriyordu. Nihal Atsız Ankara'ya geldiği gün de, Gar'da karşılayıp gösteriler yapmışlar daha önce. Sonra tutuklanmalar olduğunu duydu Park Otel'de, konsoloslukta görevli bir Almandan. Sait'i aradı, yoktu; "Ankara'da" dediler. Gene kaçıyor mu yoksa bu hergele? İnönü'nün 19 Mayıs söylevini gazetede görünce, uyanıp iyice ayrımına vardı işlerin ne boyutta olduğunun. İsteksizce gene aradı Sait'i; beklediği gibi, "Ankara"daydı Sait Bey; ne vakit döneceği de bilinmiyordu! Mansur'la buluştular o gün, pek az uğradığı Baylan'da; ayrıntıları ondan öğrendi. Tüm Türkçüleri toplamışlar; Sansaryan Hanı'nda işkenceler yapılıyormuş. Almanya'nın savaşı yitirdiği inancıyla kesin bir dümen kırışına benziyormuş dışta, içte Ankara'nın tutumu. Suyun akışına bırakmaktan başka bir tutumları oldu sanki heriflerin de! Çekingen bir suskun-

lukla gözleri dalıyor gibiydi, pastanede birilerini beklediğini söyleyen Mansur'un. Özür dileyip ayrıldı Galip; Park Otel'de buluşması vardı onun da. Ürkmüş görüntüsünü sindirememişti bu adamın. Öyle mi geldi? Geldi'si var mı; bu ürkek herif mi anıt dikliğindeki Mansur? Nazif Bey kayıp! Sait Ankara'da! Sermet Bey üç gün önce, ucuza verilen bir linyit ocağını kendi adına kapatmaya gitti Tavşanlı'ya. Hüsnümelek, Şerife Hanım'la bir akraba düğününde Yozgat'talar geçen haftadan beri. Ertesi sabah, eşiyim diyen bir kadın telefon edip de, Nuri'nin hastalandığını, bir süre işe gelemeyeceğini söyleyip ne olduğunu kavramasına kalmadan kapatınca, elindeki alıcıyı çarptı çarpıyordu masaya. Sinirlerimi mi sınavdan geçiriyor nedir bu insanlar benim? Peki, ne olacak bu kromlar? İngiltere'ye, Amerika'ya mı satacağız? Onlara yasak yok. Kara listelerindeysek bizden krom alır mı bakalım o herifler? İş ona mı kaldı! İngilizlerin, Amerikalıların silah gücüne katkıda bulunmayı düşünmek bile ağrına gidiyordu. Bıraksa mıydı işi? Nasıl bırakırsın? Nazif Bey var, Hüsnümelek var; onlar ne diyecek bakalım. Çalan telefonu isteksiz açtı. Mithat'ın sesini duyunca sevindi. Akşam yemeğe alacaklarmış onu Sitare'yle. Yaşşa be Mithat! Kırk yılda bir işe yaradın şu içimin kararddığı günde!

Almanya'ya krom gönderilmesinin durdurulduğunu açıklayan hükümet bildirisini dinledikten sonra radyoyu kapattı Sahir. Nedret, çocuklar ayakta bekliyorlardı kapıda. Doktor Nurettinlerin Nişantaşı'nda yeni aldıkları kata, akşam yemeğine çağrılıydılar. Çocukları yalnız bırakıyorlardı evde. Son uyarıları yaptı Nedret.

— Kimseye kapıyı açmak yok! Anladınız, değil mi?

— Anladık canım!

Bastırarak yinelenen sözlere verilmiş bu dik başlı yanıtla gözlerini bir süre büyük oğlana diktikten sonra ekledi Nedret,

— Yemeğiniz mutfakta; acıkınca yersiniz. Çok geçe kalmadan da yatarsınız. Bulunduğumuz yerin numarasını sizin için yazdım oraya. Kimseye vermeyeceksiniz. Yok dersiniz arayanlara. Bilmiyoruz nereye gittiklerini. Tamam mı?

Sevinçli bir heyecan içindeki çocukları evde bırakıp merdivenleri inerlerken Sahir takıldı,

— Yalan söylemenin kötülüğünü anlat bu oğlanlara sonra!

Sokak kapısından çıkıyorlardı ki sessizliğini bozdu Nedret,

— Sevdiklerine yalan söylemesinler, yeter, dedi. Biraz çabuk olalım, geç kalacağız.

Bu ikinci gidişleriydi Doktor Nurettinlere. İlk gidişlerinde, sivri, Kürtçülük savlarıyla Batıcı gelmişti adam; Nedret'in o gece, neye neden olacağını bilmeden değindiği biçimde takışmışlardı Sahir'le. Haftanın iki günü, kızlarına piyano öğretmek için evlerinde yüz yüze olduğu Doktorları çağırmaları gerektiğinden bir iki söz etmesine karşın Sahir'in savsaklayıp durmasını, o tatsız gecede, aralarında çıkan çatışmanın bir tür anahtarı olan Doktor Nurettin'le karşılaşmaktan hoşlanmadığına yormuş, pek üstelememişti Nedret de. Doktor Nurettin, olupbittiye getirir gibi, bir Pazar günü çaya gelmeyi düşündüklerini söyleyince Nedret'e, yeni bir dönem açılır oldu iki yanın ilişkilerinde. Sözünü sakınmaz, belki biraz patavatsız görünümüyle ilk andaki iticiliğine karşın, içten, bol kahkahalı konuşmalarıyla yitirdiklerini birer ikişer geri almasını bilen Doktor Nurettin'in, bu çay gününde, aralarında var olduğunu bilerek, iki yanında sürtünmekten kaçındığı dikenli telleri unutup gitmiş görünen babacan tavrı, sıcak yürekliliği, olaylara değinirken biçimine getirip anlattığı, Doğulu kültürden damıtılmış bilgece fıkraları, arada bir söyleyiverdiği seçme divan edebiyatı beyitleri (kimi Farsçaydı bu beyitlerin. Arapça, Farsça biliyordu Doktor); karısına (sessiz, güzelce Çerkez kadını Kevser Hanım'a), sevecen takılmaları, Sahir'le Nedret'in çoktandır süregelen suskun, gergin yaşamlarındaki aralığı kapatmaya yönelikti sanki. Merdivenlerde yolcu ettikten sonra, "Bayağı uygar bu Kürt!" demişti Sahir takılır gibi. Nedret hiç ses çıkarmamış; bu sözleri, bir Kürt'ün böylesi hoşgörülü olmasını yadırgama anlamına mı, yoksa "bizden daha uygar!" olduğunu vurgulamak için mi söylediğini sonradan kendisi düşünmüştü gene. Yadırganacak ne vardı ki? Yakınlık duyduğunu saklamadığı İngilizlere özeniyor olmalıydı adam. Saçma, nesi soğuk İngiliz'e benziyordu ki bu adamın? Her yanıyla "Osmanlı" bu herif. Saygılı görünüm altında dinsel inançlara bağlı tutumuyla, öğrencilik yıllarında, Beşiktaş'ta komşuları, güler yüzlü, Vanlı Kürt Bakkal Mahmut Efendi'yi anımsatıyordu Sahir'e. Çevrede esnaf takılırdı, "Kürt müsün, Müslüman mısın?" diye; güler,

"Elhamdülillâh Müslümanam, Kürtlüğüm de cabadır!" derdi. Doktor Nurettin'inse, Müslümanlığı caba! Vanlı Bakkal Mahmut Efendi'nin buluntu Kürtlüğü ile onun yürekten Kürtlük savı arasındaki koca dağlar da bir başka cabası Doktor'un! Bakkal Mahmut Kürtlüğünü yadsımıyor gene; ya o Kürt öğrenci Dil-Tarih'teki, Veysel miydi adı? Kürt olduğunu söylemeye utanıyor oğlan. Şoven değilmiş o! Kürt'üm diyemiyor, şoven olurum korkusuyla! Bir gün nasılsa açacak olmuş Sahir, "Kabak tadı verdi" deyip kapatmıştı Nedret; konuşmuyordu bu Kürt sorununu. Günlük yaşamın gerektirdikleri dışında hangi şeyi konuşuyorlardı ki, o geceden beri? Çalışmaları, çevirileriyle de eskisi gibi ilgilenmiyordu Nedret. O mu yaralamıştı bu kadını bunca derinden? Yalnız o geceki olayla açıklanır mıydı bu? Medihalara da seyrek gider olmuştu Nedret. Turgut'un geldiği bir gün, başı ağrıdığını öne sürüp yatmaya çekilmiş, çıkmamıştı odasından. Çalışmalarını eskisi gibi aksatmıyordu yalnız; eve biraz erken döndüğü akşam, sokağın başından karşılayan piyano sesi, mutlu etmek şöyle dursun, yapay parıltısı içinde ağılı bir duman gibi dikiliveriyordu Sahir'in yoluna. Korktuğu olmuştu sonunda; bilinen karı koca düzeninde, gün günden sızıyla içine oturan bir çökeltiydi yaşam; sürüp gidiyordu öylece! Alman yenilgileriyle başlayan ışımanın içten içe esrikliği de olmasa, umutsuz, umarsız ortada kalmaktan başka ne yapardı acaba? Yalnız, Rahmi Usta'nın o gece, geç saatlere kadar süren, TKP ile ilgili söyleşisinden sonra birkaç gün süren bir canlanma oldu ilişkilerinde. Bir süre konuşur olmuştu Nedret bu konu üzerinde. Çok ilginçti değil mi Rahmi Usta'nın anlattıkları? Bellek gücüne, olayları anlatmadaki becerisine de şaşırmıştı doğrusu! Nasıl işçi bu; nice mühendisi cebinden çıkarır! Neler görüp geçirmiş adam! Okuyacak kitaplar olsaydı bu konuda ne iyi olurdu! Sonra gene eski suskun günler başladı. Sürüp gidiyor işte! Aktarma işi Beyazıt'ta inip koşturarak geçtikleri Maçka tramvayında, gözü dışardaki sessizliğini, yol boyunca da korudu Nedret. Bakarken bile bakmıyor bu kız bana artık; yasak bölge yaptı bana o dupduru maviliği! Kin güdüyor sanki bana! Nişantaşı'nda inip de ılık bir göle dalar gibi yürüdükleri bahar akşamında, Emlak Caddesi'ne doğru yan yana giderlerken göz ucuyla yokladı kolundaki Nedret'i. Bu da acı çekiyor olmalıydı kendisi gibi? Benim acı çek-

tiğim nerden çıktı şimdi? Sürekli bir şeyler aranıp durmak benimki; belki de doğamdan geliyor bu! Acı da çıkacak karşıma. Hangi gün onsuz kalmış dünya! İyice kapalı kutu olduysa bu kız, kırıp açmak mı gerek ille de? Kendini kırıp döktüğün yetmiyor mu? Bırak da, kendisi kurcalayıp açsın kendi kapalısını! Onun uğraşını veriyor belki de! Piyanosuyla mı! daha da içine kapanıyor o müzikle. Niye bir yardım istemiyor benden? Tepişip duran bir dizi takıntının altında ezilmekten kendini kurtardın da yardımın kaldı! Kim kime yardım edebilmiş? Hangi takıntıymış beni ezecek? Sorguladığım her şeyin bilincindeyim. Tek takıntım Nedret belki de. Sığınılmış karı kocalığın doğal takıntısı o da; salt bana özgü değil. Açıkça söylüyorum işte; kıskandım karımı. Gene de kıskanıyorum. Bir şey olsa da, olmasa da kıskanıyorum. Her karı koca gibi olmayı niye aşağılıyorsun öyleyse? Siz de onlardan birisiniz! Ayrı bir yanımız olması gerekmiyor mu bizim? Herkes öyle sanır. Ben yanlışımı biliyorum; bilinçalanımdan kovup yadsımaya kalkıştım, kötü oldu. Kıskanmak insanca bir şey. Turgut oldu bu; başkası da olabilirdi. Niye açık konuşmuyorsun Nedret'le öyleyse? Yadsıyıp yalana sığınmasından korkuyorsun! Evet. Doğrularsa nasıl dayanacaksın! Asıl ondan korkuyorsun! Bilmem. Fehime Hanım'ın yokluğuna nasıl dayanıyor Rahmi Usta! Özür dileme gereği duymuş gibi dönüp baktı karısına. Ne de benziyor Fehime Hanım'a benim Nedretim! Önleyemediği acı gülümsemesiyle suçüstü yakalanmıştı Nedret'in uçuk mavi bakışına. Bir şeyler arandı tedirginçe; toparlanıp gülmeye vurdu, sorgular gibi bakan Nedret'e,

— "Hadi kızım, piyano çal da dinlesin konuklar!" dermiş Nuretttin Bey şimdi, dedi. Öyledir bizde.

İsteksizce gülümsedi Nedret.

— Utandırmaz beni inşallah, dedi. Parmakları daha duyarlı bu günler. Açılmaya başladı kız.

Sokağa sapınca, karşı yanda, beş on metre aşağıdaki, Nedret'in de ilk kez geldiği apartmanı kolay buldular. Üçüncü kata çıkarlarken asansörde, Doktorların yeni evlerine armağan getirdikleri gümüş şekerlik paketini Nedret'e uzattı Sahir,

— Sen ver şunu lütfen, dedi. Ben ne yapacağımı bilmem, düşürür müşürürüm şimdi.

Belli belirsiz bir gülümsemeyle aldı paketi Nedret. Bu sevecen uysallığına tapıyordu işte bu kızın. Kucaklamak, kollarında sıkmak geliyordu içinden. Eskiden hep böyleydi işte bu kız! Gene öyle işte! Yakaladığı kaçamak mutluluğu elinden kaçırmaktan korkar gibi eğilip minicik bir öpücük kondurdu Nedret'in dudağının kıyısına. Asansör durmuştu. Sessizce uzanıp kapıyı açarak çıktı Nedret. Bu kız böyle değildi işte! Derinlerde kuş cıvıltısı sesler veren zile bastıklarından biraz sonra açıldı kapı; değirmi yüzüne özenle çizilmiş kara kaşı, kara gözleri, sımsıkı arkaya taranmış upuzun, kara saçlarıyla, esmer güzeli, on üç on dört yaşlarında, yapılıca bir kız, Nadide göründü. Hoş geldiniz karşılamasıyla çekilip içeri aldığı konukların ellerini saygıyla sıkarken Kevser Hanım yetişti koşturur gibi; onunla da el sıkıştılar.

— Büyük zahmetler etmişsiniz efendim, sağ olun, diye alçakgönüllü bir sevinç bildirisiyle aldı Nedret'in uzattığı armağanı. Sahir'le Nedret'in, yeni evleri için iyi dileklerini de aynı incelikle karşıladı. Birileri daha olmalıydı; kalabalık sesler geliyordu içerden. Koridorun ucundaki gürültülü, camlı kapıya Nedret'in ilgiyle baktığını görünce açıklama gereği duymuştu Kevser Hanım,

— Nurettin Bey'in yeğenleri, dedi. Ablasının çocukları. Bu sabah indiler. Telgrafları onlardan sonra geldi! Buyrun!

Duydukları pek hoşuna gitmemişti Sahir'in. Biri yetmemişti, al bir sürü Kürt şimdi! Güldü içinden bu takılmasına. Erken kalkarsınız, kötü mü? Salonun kapısında, iriyarı, kara yağız eşkıya yapılı Doktor Nurettin, büyük sevgi, saygı gösterisiyle karşıladı Nedret'le Sahir'i. Sıcak el sıkışmalardan sonra tanıttığı yeğenleri, Muhsin'le Sıddık, bir de Muhsin'in beş altı yaşlarındaki oğlu Abdullah, üçü de, yeşille mavi arası gözleri, sarıya çalan koyulu, açıklı kumral saçlarıyla şaşırtıcıydılar. İnce yapılarıyla da benzemiyorlardı dayılarına. Konuşmasalardı Ege'den birileri denirdi, Kürt'ten çok. "Hoş gelmişsez! Sefa getirmişsez!" Siz de hoş geldiniz! Şap şap ellerini öptü başı önde paytak yürüyen Abdullah. Sevimli oğlanı Nedret Hanım'ın, oturduğu koltuğa çekerek okşayıp sevdiğini, konuşturmak için sevecen sorular yönelttiğini görünce, çocuktan önce babası çekingenliğini attı üstünden. Onun için gelmişler İstanbul'a. Kasıklarından beline bir ağrı saplanıyormuş oğlanın son günler, uyku muyku yok. "Hasta-

hana"ya yatıracaklarmış belki. Sıddık, küçük kardeş mal alıp dönermiş; "manifatura" mağazaları varmış Doğubeyazıt'ta. Konuklar rahat koltuklara otururken salondan bir ara çıkan Nurettin Bey dönüp yerine geçince,

— Şaştınız değil mi Sahir Bey? oldu ilk sözü.

Sahir neye şaştığını aranıyordu ki, gülerek sürdürdü Doktor Nurettin,

— Bizim Kürtlerde bu boyadan da vardır, dedi. Ablam sarıya çalar, mavi gözlüdür. Bizim enişte de bu renktir. Ama bakma, Kürt'ün asıl boyası benimkidir! Çerkez'le de evlensek bizim boya değişmez, has boyadır!

Bir kahkaha patlattı. Annesinin yanında dikelip duran esmer güzeli kızına bakıyordu savını kanıtlar gibi. Kevser Hanım da gülümsüyordu, yüzü utangaçça pembeleşen Nadide de. Selahattin de kara yağızmış. Galatasaray'ı bitirmiş, Hukuk'a giden oğullarıydı Selahattin. Pek görünmezdi ortalarda. Kürt dendi mi, ille de kara kaş, kara göz birilerinin başat üstünlüğünü öngören bu övünmeden sonra, beşi erkek sekiz kardeşinden söz etti Doktor Nurettin. Üç karısı varmış babasının. Sarışın ablası –bunların anası diyordu yeğenlerini gösterip– birinci kadındanmış. 98 yaşına dek yaşamış, bozalak bir Kürt'müş, babasının bu birinci karısı. Binlerce yıl önce kuzeyden Vikingler gelmiş Kürdistan'a, onlar getirmiş sarışınlığı, bu renkli gözleri Kürt kanına! Kızacak oldu Sahir; ırkçılığa mı kalkışıyor herif, nedir! Bırak, adam masal gibi anlatıyor işte! Bizde Gürcülük vardır deyip durur Rasim Efendi; ırkçılık mı yapıyor? İyi değilmiş o da, gitmek gerek. Şu bizim Gürcülüğü anlattıralım biz de ona! Kevser Hanım yemeğe buyur ettiğinde Doktor Nurettin, geniş ailesi, ona bağlı biçimde Kürt tarihiyle ilgili açıklamaları sürdürüyordu. Yandaki geniş yemek odasına geçtiler. Geçen yemekteki gibi özenle düzenlenmişti uzun yemek masası. İki başa konmuş, kesme kristal sürahilerdeydi rakılar gene. İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nü bitirmiş Kevser Hanım'ın incelikli zevki egemendi evin her şeyinde. Ankara'da, aynı okulda, nakış dikiş öğretmenliği de yapmış bir süre, evlenmeden önce. Doktor'un onur duyduğu belliydi piyano çalışan kızıyla ya, tutkuyla destekleyip iteleyen Kevser Hanım olmasa, kızın lisedeki dersleriyle birlikte kolay yürümezdi bu iş. Kocasının Kürt-

lükle ilgili savlarını, hiçbir tepki göstermeden, sessizce dinlemesini önce yadırgamış, sonra doğal bulmaya başlamıştı Sahir. Kadınlar genellikle böyle değil midir bizde? Erkek işine karışmazlar! Siyasa erkeklere özgüdür! Belki de başlarda karıştı, kavga çıktı aralarında; sonunda çekilip alanı erkeğe bıraktı Kevser Hanım! Nedret de öyle yapmadı mı! Fehime Hanım yetmedi, bu kafası ütü boyu kadına benzer Nedret'i şimdi de; yakıştı değil mi! Dönüp bir kez daha özür diler gibi baktığı yanındaki Nedret, peçetesini açıp masaya yerleşmeye çalışırken, Kevser Hanım'a, "Dapir" dedikleri, Doktor'un çok yaşlı halasını (Dapir Kürtçe büyükanne demekmiş; ilk duyduğunda kadının adı sanıp "Dapir Hanım" demesine gülmüşlerdi Nedret'in) soruyordu. Karşıdaki ortanca torununa götürmüşler evi taşıdıkları için; yarın gelecekmiş. Evde herkesin saygı gösterdiği, kara kuru, hiç Türkçe bilmeyen bir Kürt köylü kadınıydı Dapir. Masanın bir başına onu oturtmuşlardı geçen yemekte. Canlılığını bugün de yitirmemiş, insanın üstüne dikilivereren delici gözleri vardı. Türkçesi tek tükmüş ya (birkaç kez Kurmanç konuşmuşlardı masada Doktor'la. Dımılli de bilirmiş! Bu Kürt dili ağızlarını ilk kez o gece duymuşlardı Sahir'le Nedret), kulaklarının da ağırlaşmasına karşın, konuşulanları anlarmış, diyordu Doktor Nurettin. Kocasını Van'da, Ermeniler öldürmüş Rus Savaşı sırası. Geniş topraklarını yirmi yıl bu kadın sürdürüp yönetmiş, işleri çekip çevirmiş; biri kız, üç de çocuk büyütmüş. Küçüklüğünden beri anasından çok bu halasına düşkünmüş Doktor Nurettin. Babası batıya sürgün edilince dayanamamış, halası da gelmiş sonra. Bu sürgün işine acı bir alayla bakıyordu Doktor. "Devlet bizi sürmeseydi de oralarda kalaydık, ne ben okurdum, ne de halamın çocukları," diyordu. Az iyilik etmemiş demek devlet bunlara! Doktor, başına kurulduğu masadan, konukların onuruna daha ilk kadehini kaldırırken sıkıntı basmaya başlamıştı Sahir'in içine. Ne arıyoruz burda biz? Rasim Efendi'ye gitseydik bir işe yarardı, bir yükümlülüğü yerine getirmiş olurduk hiç değilse! Yeni evlerindeki saltanatlarını göstermeye kalktı bu Kürt Bey'i bize, biz de kalktık geldik. Dört yatak odası varmış diyordu Kevser Hanım Nedret'e. Salondan, bu yemek odasından başka (burası da bir salondu nerdeyse. Nadide'nin, eski evdeki salonda göze batan konsol piyanosu, burdaki büyük salonun bir köşesinde yitip gitmiş gibiydi) iki de oturma oda-

sı varmış. Çokların ancak olabilmiş bir özel odaları; Selahattin oturma odasında yatarmış eski evde. Bizimkiler, kira evindeki ranzada, üst üste! yatıyorlar Kevser Hanım. Her yan halı evin; hem de ne halılar! Duvarlarda, masalardakiler ipekli olmalı. Büfe gümüşler, kristallerle dolu; bizim armağan şekerlik ezilip gidecek bu varsıl kalabalıkta! Nerden gelir bu değirmenin suyu? İngiliz parasıysa zehir zıkkım olsun, ciğerinize otursun! Acılı, limonlu, yoğurtlu, sarmısaklı, bulgurlu, çerkeztavuklu, çeşitli peynirli (otlu tulum peynirlerini yeğenler getirmiş bugün) bu donatılmış masada zıkkımlandıklarının senin bir yerlerine oturmuyor da onların niye otursun! Bu bembeyaz yufka ekmeğini de yeğenler mi getirdi? Bir ara Nedret'le konuştuklarını anımsadı. O pek olası görmüyordu. Tertemiz çocuk yüreği ile neyi olası görür o? İncesini düşünmemiştir ki. Varlıklı adamlar demişti. Geniş toprakları, çok sayıda köyleri varmış. Doktor da iyi kazanıyor olmalıymış. Ayvansaray'daki röntgenli muayenehane, Haliç'te, sebze, meyve halinde çalışan Kürt hamalların, çoluk çocuk tek sağlık yuvası gibiymiş. İngiliz'den değilse, soyulan Palulu ırgattan, marabadan, köyüyle birlikte alınıp satılan topraksız köylüden, haldeki hamalın sırtından geliyor demek senin piyano dersi ücretin Nedretçiğim. Şu donatılmış masa, şu dayalı döşeli konak yavrusu apartman katı da. Yazlık bir de köşkleri varmış Büyükada'da. Çark ona dönüyor, gene de Kürt'üm deyip diş biliyor; punduna getirse yıkacak, bunca çıkarına bekçilik eden bu devleti! Sen niye koruyucusu oldun devletin de, bu Kürt'e karşı çıktın? İngiliz'in yanına geçer diye. Kürt geçmedi; senin devletin geçti İngiliz'in yanına. Alman'ın yanına mı geçseydi? Kimin yanında olduğu da belli değil daha benim devletimin! Boş bunlar! Türk olduğun için karşı çıktın bu Kürt'e sen; o da Kürt olduğu için karşı çıkıyor sana da, devletine de; sorun bu! Ulusalcı kafayla baktın mı, böyle; o kadar basit mi gerçek? Önce, bir ulus var mı Kürt diye? Doktor Nurettin'e sorsana! Kavga mı çıkaralım şimdi? Çıkarma! Kızmadan dinle! Tarihin en eski ulusu diye başlayacak şimdi; üç bin yıldır Ortadoğu'da yaşayan... Ulusun tanımında belirleşemeyiz ki, sonunu getirelim. Kolay mı ulus olmak? Biz olabildik mi? İki kadeh rakımızı yudumlayıp bir iki konuştuktan sonra kalkar, gideriz, iyisi. Evde çeviriler bekliyor. Kadehler şerefe kaldırılıp ilk yu-

dumlar alınmış, Doktor, söyleşiyi koyultmanın yolunu araştırır gibi, havalardan girip dar gelirlilere Sümerbank'ça patiska dağıtımından geçerek sözü, Almanların Doğu Cephesi'nde kaçışlarına getirmişti ki, babasının yanında oturan küçük oğlan Abdullah'ın yüzü acıyla buruştu, mızıldanır oldu. Böyle başlıyormuş acısı. Kaldırıp içeri götürdüler Doktor'la birlikte. Üzüntülü bir ağırlık çöken masada konukları ağırlama görevini Kevser Hanım üstlenmişti. Annesinin yanındaki, bir şey sorulmadan pek ağzını açmayan Nadide bir de. Abdullah'ın bir büyüğü geçen yıl, apandisitten iki gün içinde gitmiş Doğubeyazıt'ta. Apandisit değil demişler buna; ne olduğunu da anlamamışlar. Biraz sonra masaya dönen Doktor, oğlanın böbreklerinden kuşkulandığını söyledi. Ağrı kesici vermiş. Biraz sonra amca Sıddık da döndü, çöken durgunluğun daha dağılmadığı masaya. Gülerek doldurduğu rakı kadehini yeniden kaldırdı Doktor Nurettin,

— Hadin Hocam, kusura bakmayın! dedi. Teknik arıza bitti! Sağlığınıza!

Yudumladığı kadehini masaya bırakıp aldı gene,

— Alamanlar diyorduk.

"Alaman"lar diyordu da, hiç de Sahir'in dediği gibi demiyordu Doktor Nurettin. İngiliz, "Amarika"lılar, "Alaman"la anlaşmalılar diyordu sonunda. Rus (buna da "Urus" de bari!), çizmeye bastı mı "Alamanya"ya, tüm Avrupa'yı çiğner diyordu. Sinirleri gerilmeye başlamıştı Sahir'in. Ayrımına varmış gibi, gizliden bir gülümsemeyle kaçamak bakış atan Nedret de gözünden kaçmamış, ona da içerlemişti; savunduğun kişileri gör mü demek istiyordu bu kız şimdi! Nesini savundum ki bu adamın ben? Devletin Kürt halkına yaptığına karşı çıktım. Gene de çıkarım. Onları anlatırken pek de doğruydu bu adam. Ne yapalım böyleyse! Başbakanımızdan, dışişleri bakanımızdan daha çok pislik edemez ya bu herif.

— Doktor, Rus Rus, diyorsunuz. Sovyet ordusu, Litvanyalı'sı, Ukraynalı'sı, Ermeni'si, Türk'ü, Gürcü'sü, bir düzine ulustan oluşmuş bir ordu; yalnız Rus değil; sizin bunu bilmeniz gerek! İkincisi, yaptıkları antlaşmaları çiğnemiyor bu adamlar; Churchill gibi kurt bir Sovyet düşmanı bizimkilere demiş bunu Adana'da, Sovyetler için. İngilizlere güvenirsiniz de onun için söylüyorum. Onlar dünya ölçü-

sünde çıkarlarını bizden daha mı kötü düşünecekler! O tür kaygılar Hitler'e yarar sağlar bugün ancak, Doktor!

Sahir'in birden alıp pat diye söylediği bu sözler ne şaşkınlık, ne de tepki yaratmıştı Doktor'da. Duralayıp baktı,

— Ben İngilizleri, Kürtleri sevdikleri kadar severim, dedi, daha fazla değil. Güvenmem de o kadardır! Alamanya bu duruma düştükten sora, Hitler'e artık hiçbir şey yarar sağlamaz Hocam!

Başka birileri çıkar. Koca Alamanya...

İngilizlerin Kürtleri sevdiğini sanıyorsun yani! Çok beklersin Kürdoğlu! Sahir, nerden, nasıl girmesi gerektiğini düşünüyordu ki kapının kuş cıvıltılı sesi, derinden yankılanmaya başladı. Nadide kalkarken gülümsedi Doktor Nurettin,

— Selahattin'dir bu, dedi. Sizinle tanışmak istiyordu. Kafadarınızdır! Benim işim zordur bu gece!

Doktor'un işinin niye zor olduğunu düşünmeye kalmadan, esmer, uzunca boylu, kara kaşı, kara gözüyle Doktor Nurettin'in tanımına uygun Kürtlüğü bademsi yüzünde yazılı bir genç adam göründü kapıda; gülümseyerek selamladı masadakileri. Ayağa fırlayan kuzeni Sıddık'la kucaklaştılar, yan yana oturdular Sahir'in karşısına.

— Oğlumuz Selahattin, efendim, diye tanıttı Kevser Hanım.

Gülümseyen dostça bakışmayla yeniden selamlaştılar Sahir'le. Yanındaki Nedret'i de aynı incelikle selamladı oğlan. Daha önce karşılaşmışlar bir kez; konuşma fırsatı olmamış.

— Bizim oluyor mu ki hocanım, diye takıldı Doktor, oğluna. Sizin sayenizde biz de göreceğiz bu akşam!

Saygılı suskunlukla gülümser gibi önüne baktı Selahattin. Konuklara sık sık, "Biraz da şundan almaz mıydınız?" sorusuyla dolu dolu kaşıklar uzatıp yemeleri için üstelerken, engellemesine aldırmadan oğlunun tabağını yiyecekle dolduran Kevser Hanım, bölünmüş söyleşinin neresinden girmesi gerektiğinin araştırmasındaymış gibi sessiz kalmış kocasına zaman kazandırıyor olmalıydı. Selahattin'in rakısı da konunca kadehler yeniden hoş geldinize kalktı. Saygıyla uzanıp Sahir'le tokuşturdu kadehini Selahattin. Bizim için geldiğine göre sözü biz açalım bari delikanlıya!

— Hukuk'taymışsınız.

— Evet.

Yeşil salata takılı çatalını tabağın kıyısına bırakarak Sahir'e baktı; ikircikli bir duralamadan sonra ekledi Selahattin,

— Felsefe yapmak istiyorum aslında. Bakalım!

Nesine bakacaksın oğlum? Bitir Hukuk'u güzel güzel, avukat ol; sizinkilerin başı derde girdi mi bir işe yararsın, gazetede sürüneceğine bizim gibi! Bunca malın mülkün kalıtçısı adam bu; senin gibi olur mu!

— Siz de felsefeden değil mi? Fransa'da bulunmuşsunuz.

Evet, bulunduk. Gözünde çok büyütüyor belli ki, Fransa'da bulunmayı bu. Sen büyütmüyor muydun? Onun da düşlerine giriyordur senin o günlerindeki gibi. Kötü mü ettin gittiğine? Sonra gene mi gitmeliydim! İteledi kafasından; nerden çıkmıştı gene içine sızı veren bu saçma düşünce?

— Çevirilerinizi okudum, dedi Selahattin. Diderotları çok sevdim, özellikle.

Niyeyse heyecanlanmıştı Sahir. Sağ ol deyiverdi anlamını bile düşünmeden.

— Kaç yıl kaldınız Paris'te?

— Üç yıl oluyordu işte, dedi. Geldik. Annem hastalanmıştı. Sonra...

Gene bir duralayıp yanındaki Nedret'e döndü gülümseyerek tamamladı tümceyi,

— Bırakmadı Nedret Hanım.

Başını sallamıştı, anladım gibisine ya, takılmayı pek anlamamıştı Selahattin.

— Sorbonne'da okudunuz?

— Evet, Sorbonne'daydım.

Sorgulamayı yeterli bulmuş olmalıydı Selahattin, susmuştu ki, Muhsin'in içeri girmesiyle değişti konu. Kucaklaşmalardan sonra oturuldu gene. İlaç iyi gelmiş Abdullah'a, uyutmuş çocuğu. Gündemi dayatmak ister gibi,

— Tasa etme Muhsin, dedi Doktor. Böyle hastalıkla çocuk ölmez burda. Kürdistan'dadır o.

— Burda çocuk ölmüyor mu Doktor?

Üzerine dikiliveren gözlerle hemen aldı Sahir,

— Varlıklısınız siz; o yüzden kuşku yok ki, iyileşecek çocuk. Ama burda da çok çocuk ölüyor; siz benden iyi bilirsiniz. Verem kol geziyor. Türk Kürt ayırmıyor hastalık; varsılla yoksulu ayırıyor. Sizin oralardan daha çok açlık var burda.

Olayı sınıfsal temele dayandırmanın doyumuyla bakınınca, çevresini kuşatmış sessizliğe çarptı birden. Kendinden başka kimseyi inandıramamış gibiydi söylediklerine. Nedret'i de mi inandıramamıştı? Suskun bakıp duruyor önüne. Sen de bir şeyler desene! Teneke mahallesindeki açlığı, hastalığı, kaç çocuğun kızamıktan, kuşpalazından öldüğünü sen anlatmadın mı bana geçende?

— Askerliği nerde yaptınız Hocam?

— Balıkesir'de. Yedek subaydım. Niye sordunuz?

— Bizim oralara ancak askerlik zoruyla gelir sizinkiler de!

Doktor'un, üstüne diktiği karartılı gözlerinde parıldayan acılı alayla söylenmiş bu sözlere kızdı kızacaktı; tuttu kendini. Nedret'in suskunluğunu da çözmüştü; çatışmaya girmenin yarar getirmediğini kaç kez söylemişti Nedret. Peki, adam üstüne gelirse böyle?

— Bakın Hocam! diye aldı gene Doktor. Kusura bakmayın, bana kızacaksınız biliyorum. Konuğumuzsunuz; onurumdur bu. Size, Selahattin tanıktır, büyük saygım da var, sevgim de. Bağışlayın, siz Türk aydınları, en seçkinleri de içinde, uyurgezer gibisiniz!

Gel de kaç çatışmadan! Gülümsemeyle tutmaya çalıştı kendini. Yalan mı söylüyor adam? Bizi de katıyor o Türk aydınlarının arasına! Kanıtla sen de onlardan olmadığını, kızacağına! Kaldırdı kadehini gülerek,

— Büyük söz ettiniz Doktor, dedi. Buna içilir!

Durun gibisine uzattı elini hemen Doktor Nurettin,

— İzin ver Hocam, dedi, bitmedi daha! Bizim Kürtlükten gelme aydınlar da, o uyurgezerlerin peşi sıra koşturup duran fino köpeğidir. Hadi, şimdi içelim!

Rakısını yudumlarken, şu sözleriyle Doktor'un hiç de güllük gülistanlık yol açmadığını düşünüyordu Sahir. Kürtlükten gelme aydınlar! Abdullah Cevdet, Ishak Sükûti filan mı yani? Ziya Gökalp ya da! Nerde kaldı onlar? Türkiye'nin değiştiğini bilmiyor adam! Bu, bize sevgisine tanık gösterdiği oğlu Selahattin ne diyor acaba? Bize sevgileri nerden geliyor bunların? Sor!

— Peki, Doktor, bizler uyurgezeriz. Hadi diyelim, bir bölük de fino köpeği var, dediğiniz gibi. Sizin yeriniz neresi oluyor peki? Nasıl, ne biçim ayırıyorsunuz kendinizi bu hengameden?

Alaylıca sorulmuş bu sorguyla Sahir'e baktı bir süre Doktor Nurettin; gözlerini önüne eğip düşündü şöyle bir,

— İyi sordunuz, dedi aşağıdan bir sesle. Söyleyeyim açıkça. Tam yerimi bulamadım ben daha. Ama, bunların arasında değilim. Kürt'üm ben. Kana buladılar bizim halkı. Onu biliyorum. Yapanları da biliyorum. Elimden bir şey gelmiyor.

Başını kaldırıp baktı dik dik,

— Ona sorun bunu, dedi. Benim yerimden ne olacak!

Selahattin'i gösteriyordu. Babasından gelen sataşmalı göndermeyi, ince dudaklarına oturttuğu belli belirsiz, alaylı bir gülümsemeyle karşılayan Selahattin,

— Siz tartışıyorsunuz Sahir Bey'le, dedi. Beni niye karıştırıyorsunuz?

Biraz daha dikeldi Doktor Nurettin,

— Biliyorum aynı yol yöntemde olduğunuzu, dedi. İnsanlıksa, bize de yolunu gösterin bunun! Rus değil, Sovyet diyor Hoca. Bir sürü de ulus saydı demin. Kürt'ün yeri nerde, peki? Biz soyuyormuşuz köylüleri! Öyle demiyor muydun sen? Haftalarca kırmızı aktı Murat Irmağı, onu da mı biz yaptık? Biz mi yaktık genç yaşlı, çoluk çocuk demeden mağaralara sürüp? Hadi, deyin, bir yol gösterin bize! Bizim fakir fukaraya bunlar yapılırken sizin Sovyet'iniz nerdeydi? Daha dünkü işlerdir bunlar; 37-38... Hepsi orduda o aslan subayların; kılınçlarından kan damlıyor daha! Sizin Sovyet de arka durdu bunlara.

Evet, tatsıza gidiyor. Rakı çarptı adamı gene. Geçende de böyle olmuştu üçüncü kadehten sonra. Yalan mı söyledikleri? Yalan değil de, yaklaşımı ters. Yanlış. Demagojiye kaçıyor biraz da! Doğrusu nasıl olacak? Üstüne pek varmadan tartışmayı usulca kesip vakitlice kalkıp gitmek! Adam doğruymuş demek; uyurgezerlik nasıl olur başka?!

— Sahir Bey'le aynı mı düşünüyoruz, ayrı mı? bilmiyorum. Sizin bu ulusalcı yaklaşımınızla bir yere varılamaz; her vakit onu diyorum ben. Türkler ulusçuluk yaptılar diye ben de düşemem o ters yola. Şu

anlattıklarınızın acısı benim de yüreğimde. Kuşkunuz var mı bundan? Kürt doğdum diye, bütün suçu başkalarına yükleyip Kürt'ün soyguncusunu, ağasını, şıhını, derebeyini, aşiretçisini görmezden gelemem. Irmak diyorsunuz, denizler dolusu kan akıyor bugün yeryüzünde. Bütün ileri dünyanın tek umudu da Sovyetler. Kurtuluşumuz birlikte olacaktır. Sahir Bey onu demişse, siz de biliyorsunuz, yanındayım.

Üstünden ağır bir taş kalkmış gibi oldu Sahir'in. Nedret'e ilişti gözü; mutlu bir taşkınlık içindeydi o da. Gel de umudunu kes sonra şu dünyadan!

— Oh be! dedi birden. Aklı başında bir Kürt'e rastladık sonunda!

İçinden geçirdiklerini, kendini tutamamış gibi, böylesine içtenlikle açığa vurması şakayla karışık bir etki yaratmış, soluğunu tutarca dinleyenler gülüşmeye başlamışlardı. Nurettin, biraz da, çok belli ki çok sevdiği oğlunun beğenilmesinden duyduğu mutluluğu gizleme çabasıyla kaşlarını çatıp yüzündeki gülücüğü örterek başını salladı ağır ağır,

— Siz biliyor musunuz? dedi, Türk sınırına yakın bölgelerdeki binlerce Kürt'ü evinden, yuvasından alıp Orta Asya'ya sürdüğünü o sizin Sovyet'inizin? Bilseniz ne olacak; toz kondurmazsınız onlara!

Selahattin bir şey diyecek oldu, serteldi Nurettin,

— Dur, sözümü kesme! Senin ulusun yok ediliyor; ya öldürüp, ya eritip yok ediyorlar, sen karşıma geçmiş insanlıktan söz ediyorsun! Ben aşirettenim. Topraklarımızı koruyorum. Kürt'ün adı kalıyorsa bu topraklarını koruyanlar sayesindedir bizim gibi. Biz bilmiyoruz insanlığı değil mi? Nerden okudun sen o kitapları? Tümü yasaktır onlar; Galatasaray Lisesi'nde mi verdiler? Marks'ı, Lenin'i, Buharin'i bizim kitaplıkta buldun. Tersinden okumadık biz o kitapları sizin gibi! Bıraksak gidip toprağımızı dağıtacaksın kıçı donsuz marabalara. Sonra? Bir kalesi daha yıkılacak Kürtlüğün! Paşa madalya bile takar size, korkmayın! Hocama, bilirsin saygım vardır. O Türk'tür. Ya sizler? Onların peşine takılmış finolar!

Kızardı Selahattin. Sinirden gerilmiş ince dudaklarını ısırır gibi duralayıp aldı birden,

— İsmet Paşa bize niye madalya versin? dedi. Mecliste karabaş gibi bekleyen bir sürü aşiret beyleri, şıhlar dururken? Kıçı donsuzsa

suç marabanın mı? Aşiretler öğünsün! Bir el uzatan var mı, o hayvan gibi yaşayan marabaya, aşiretlerinizden? Bir okul, bir yuva mı açtılar; bir sağlık örgütü mü? Gizli gizli medreseler işliyor çamurdan çıkmasınlar diye. Gözleri açılmasın aman; ne olur, ne olmaz! Siz mi koruyorsunuz Kürtlüğü, Kürtçeden başka dil konuşmayan o marabalar mı?

Dudağının ucunda alaylı, acı gülümsemesi; ağırdan, kendine güvenli vurgulamalarıyla, hem de babasının gözlerinin içine baka baka konuşuyordu Selahattin. Neymiş bu oğlan! Senin işin gerçekten güç Doktor! Alaylı bir gülümseyişle sürdürdü,

— Zorladın, bize yarım buçuk Kürtçe öğrettin de ne oldu? Dapir'le anlaşıyoruz. Başka? Kürtçeyle kalaydık, hangi kitaplarla, ne öğrenecektik? Kentte maraba olur kalırdık! Nasıl koruyacağız, nasıl savunacağız şimdi bunu biz? Kürtçeye batıp kalmış marabaya neyi, nasıl öğreteceğiz?

— Sen niye okumadın Sıddık, oğlum?

Konuşmaları donmuş bir ilgiyle dinlemekteyken Doktor'un pat diye soruvermesinden irkilmeye doğruldu Sıddık. Yardım umar gibi çevresine bakarken kızardı biraz; gülümsemeye çalıştı.

— De oğlum, de, utanma!

Gene bir duralamadan sonra,

— Siz daha iyi biliysiiz dayı, dedi.

— Söyle, bilmeyenler de duysun!

Yutkundu Sıddık,

— Aha bu dırnaklarımıza vuriyrdi öğretmen cetvelle!

Ellerini uzatmış, tırnaklarını gösteriyordu utangaçça.

— Köyden gelmişik; heç Türkçe bilmiyk o zaman. Anam bilmiy ki ben bilem. Elimizi beyle tutturiyler, Kürtçe konuştun deyip vuriyor öğretmenler cetvelle dırnağımıza dırnağımıza. Ağzımızı acmaya korkıyik. Kan aktırmıştır vallah kaç kez vurup! Kimi donuna işiy gorhudan; bi dayak daha! Anam gelmiş bi gün, onnan konuştun diye vurdi cetveli ginen. Kaçtım ben de! Jendirme salmışlar köye. Elazığ'a yolladılar beni emmimgil.

En kalın çizgileriyle anlatıp ortaya bıçak gibi saplamıştı olayı Sıddık. Kolay sindirilemez acının tam algılanmasının beklentisiyle bakınıyordu Doktor Nurettin.

— Senin bildiğin yanıldığına yetmez oğlum, dedi Selahattin'e, kışkırtır gibi bastırarak. Okul dediğiniz budur Kürdistan'da! Aşireti de bilmiyorsun sen daha! Aşiret aşiretse aç açık komaz insanını. Namussuz her yerde namussuzdur. Kaç kez buyur ettiler; senin deden, baban yanaşmış mıdırlar o Meclis'e? Medreselere sövmeyi bellemişsiniz bir. Ankara'nın okulunda halkını unutacağına medresede okusun! Ne Arapça yasaktır orda, ne Kürtçe!

Baba oğul çatışması yanında kaç açıdan şaşırtıcıydı duydukları Sahir için! Eğiticilikle görevli öğretmenlerin canavarlıklarıyla böyle ulusalcı yoruma kalkışmak doğru muydu; ne denli yerindeydi? İlkokulda, daha bir parmak çocukken, Ermeni Kemal denen bir öğretmenden, hem de hiç yere, sille tekme nasıl bir dayak yediğini anımsıyordu. Neresi benziyor buna? Adamın anlattığı başka. Başka da; yaptıkları hayvanlık bir yana, Türkçeyi öğretmeden nasıl yetiştirecekler bu çocukları peki? Türkçe öğretmek mi, Kürtçeyi unutturmak mı yaptıkları, uyurgezer Türk! Uyuduğum yok, düşünüyorum! Bu adamın doğru bir yanı var belki de. Yalnız... Yalnız, Türk'sün sen, Türk kadar düşünüyorsun yalnız! Ulusalcılık mı yapıyoruz yani? Asla yapmam! Ne yaptığını düşünedur sen; ateş düştüğü yeri yakıyor yalnız! Medreseyi savunuyor (doğuda gizli medrese eğitimi olduğunu ilk kez duyuyordu.); aşiret düzenini savunuyor adam! Senin devletinin ezip yok etmeye çalıştığı, varlığını yadsıdığı Kürtlüğünü savunuyor; ne yapsın adam? Bu kadar önemli mi bu Kürtlük? Adam şoven! Oğluna da fino diyor! Hani Veysel'e kızgındı Kürtlüğünü söyleyemiyor diye. Nasıl efelendin o gece çocuklara? Nedret'i de kırdın. Sen nesin bu durumda? Biz neyiz? Türk'üm, ama, böylesi... Söylesin Kürtlüğünü de böylesi söylemek yanlış! Ne demek yanlış? Adam dosdoğru Kürtlüğünü söylüyor işte! İlle senin gibi söyleyecek; yoksa yanlış oluyor! Selahattin söylüyor işte Kürtlüğünü; doğruyu söylüyor hem de. Selahattin'in Kürtlüğü mü kalmış? Babasının zoru olmasa anımsamayacak bile! Anası Çerkez zaten! Şimdi de ırkçılığa başla! İyice karışan bir şeyler vardı içinde.

— Doğru olduğunuz yanlar var Nurettin Bey, dedi. Selahattin kardeşimizin dediği gibi, olup bitenlerin tümünü Kürtlük olgusuna bağlamanız, çözümünü Kürt ulusalcılığından beklemeniz yanlış. Gene Selahattin kardeşimizin çok iyi belirttiği gibi, işin sınıfsal ağırlıklı yanını örtbas ediyor bu. Sonra...

— Mustafa Kemal'i sever misiniz?

Şaşkın duraladı Sahir. Doktor Nurettin, kapkara gözleri Sahir'in üstünde, yanıt bekliyordu sorusuna. Gülmeye vurdu,

— Nerden çıktı şimdi bu?

— Ben çok severim de!

Sahir'in kuşkuyla bakışını görünce uzatmadan aldı Doktor Nurettin,

— Hocam bağışlayın, sözünüzü kestim, dedi. Olmuş bir şey anlatacağım size. Hazro Beyleri vardır, bizim Kürt Beyleri. Behran Paşa, Seydin Paşa, ileri gelenleridir bu ailenin. Mustafa Kemal Dokuzuncu Kolordu'da Kürtçe talim yaptırmış, derler. Üye olmak için, Kürt Teali Cemiyeti'ne başvurduğu söylenir Diyarbakır'da. Bu Hazro Beyleri, Şeyh Sait Başkaldırısı'nda Hükümet'i tuttular. Başkaldırı bastırıldı. Hükümet bunları da sürdü batıya! Sürgünün bitiminde, Hazro Beylerinin küçüğü, Hatip Bey, Çankaya'ya çıkar, Mustafa Kemal'e: Paşam, der, biliyorsunuz, biz size yardımcı olduk. Şu kadar askerini kırdık Şeyh Sait'in. Siz bizi de sürdünüz isyancılarla. Perişan olduk, mal mülk gitti. Bir yardım eli uzatın bize.

Söyleyeceğinin ağırlığını vurgulamak ister gibi aralayıp masadakilere baktı bir süre; usuldan aldı gene,

— Hatip Bey! demiş Mustafa Kemal, çok düşündüm. Kendi ulusuna hayrı olmayanın bize de hayrı olmaz! "Çıkarın bunu!" demiş yaverlerine, yüzüne bile bakmadan. Vallah çok severim, Mustafa Kemal! Büyük adamdır! Duydun değil mi Selahattin?

Selahattin bıyık altı bir gülümsemeyle,

— Kaçıncı kez! dedi yavaşça.

— Elli deve yükü gümüş gap gacak taşınırmış Hazro Beyleri ziyafat verende.

Başından beri ağzını bile açmamış Muhsin'di. Güldü Sahir,

— Peki, siz ne diyorsunuz Muhsin Bey? Siz de bir şeyler söyleyin!

— Vallah ben gorhiyem, dedi kızarıp gülümseyerek.

Savunma gereğiyle ekledi hemen,

— Bizim orda dayım gibi gonuşanı duysun, bi saat gomaz hökümet; vurullar hemen!

Basan sessizliği Kevser Hanım bozdu,

— Burda da yaşatmazlar evladım, dedi. Bakma sen, Sahir Beylere büyük güveni var, onun için konuşuyor; Nurettin Bey de böyle konuşmaz herkesle.

Onurlandırıcı sözlere Sahirlerin aynı incelikte karşılıklarından sonra çöken saygılı sessizliği Selahattin bozdu,

— Elli deve yükü gümüşü nerden bulmuş bu Hazro Beyleri Muhsin Ağbi? dedi, dudaklarında sık sık beliren o alaylı gülümsemeyle.

Şaşalamıştı Muhsin, aranır gibi bakındı,

— Kendilerinindir dayımoğlu, dedi. Nerden bulacağlar? Hanedandırlar!

Sinsi alayının tadını bölüşmek için hınzırca gülümseyen gözlerini Sahir'e kaydırdı Selahattin Nurettin dik dik bakıyordu oğluna,

— Anlamadın Muhsin, dedi. Çalmışlar diyor Selahattin. Halktan çalmışlar!

İnanmazlıkla baktı Muhsin; şakaya almış olmalıydı dayısının sözlerini,

— Kimden çalacağlar dayı? dedi. Kimde olmuştur o kadar gümüş bizim orda?

Bu safça açıklamaya kahkahayla gülmeye başlamışlardı Selahattin'le Sahir. Ötekiler de gülüyorlardı. Başlangıçta egemen olan gerginlik, söyleşi yumuşaklığına bırakmıştı yerini.

— Dünya uçurumlu bir dönemeçte bugün, dedi Sahir. Tarihin en büyük tufanını yaşıyor. Şu konuştuğumuz, bir damla bile değil onun yanında Doktorcuğum, inanın bana! Kürt'tü, Türk'tü, Çerkez'di, Laz'dı demeden şu dar boğazı geçmek gerek. Sonra düşüneceğiz! Rakısından bir yudum aldı Doktor Nurettin.

— İlk tufanda ne oldu biliyorsunuz, dedi.

Birinci Dünya Savaşı'nı söylüyor sanmıştı Sahir. Kürtlerin aldatıldığından söz edecek gene!

— Tufanda, gemiyi getirip bizim Kürdistan'daki Cudi Dağı'na oturttu Nuh Peygamber. Gemi gene gelip bizim o dağlara yanaşacak bu tufanda da, göreceksiniz!

Gülüyorlardı.

— Gemi tek batmasın da, dedi Sahir, Kürdistan'a mı gider, Hindistan'a mı, bilmem. Ama, işler başka bu kez Doktorcuğum; Nuh'un gemisi çelikten!

Kafayı iyice bulmuş Doktor, duymamış gibi, gene Nuh'tan alıp, Kürt söylencelerine daldı. Sümerlerden, Akadlardan, Asurlulardan, Medlerden açtı. Kevser Hanım'ın, birbirinden güzel yemekleri, birbirini izleyerek masaya taşındıkça Doktor Nurettin'in coşkusu da artıyordu sanki. Omuzlarında yılan beslenen Dehhak'a, halkı kırımlardan, kıyımlardan kurtaran Demirci Kawa'ya geçti. Hızır aleyhisselamın da Kürt soyundan olduğunu kanıtladıktan sonra, geçen kez yaptığı gibi, Sahir'in varlığını o gece öğrendiği Kürt ozanı Ehmede Hani'den Kürtçe şiirler okumaya başladı. Doktor sözünü araladığı bir sıra Nedret'le Sahir izin isteyip kalktıklarında gece yarısını geçmişti. Valikonağı Caddesi'nde rastladıkları bir taksinin köşesine çökerken yorgun duyumsuyordu kendini Sahir. Doktor'un okuduğu Kürtçe şiirlere Farisi derdi, bilmese. Güzel okuyor adam. Türkçesini de güzel yapıyor. Kürtler kale gibi her yanda diyor Ehmede Hani. Hem de üç yüzyıl önce. Türk'le Acem kuşatmış dört bir yanını, diyor; kaza kader okları, her iki yandan Kürt halkının üstüne dikilmiş, diye yakınıyor. Bugünü de görmüş adam. Onlar için pek değişmemiş tarih. Doktor öyle demiyor; en büyük zulmü Kemalcilerden gördük diyor. Bir sürü dram tarihte. Nedret de sessizdi. Eve vardıklarında, uzun yol yorgunu gibi yatağa düştüler. Sabah da başında bir ağrıyla açtı gözlerini. Havluyla kurulanarak Nedret girdi içeri, üstünde sabahlığı.

— Rahmi Usta gelecekmiş, dedi. Dün gece uğramış, çocuklar açmamışlar kapıyı. Kalk istersen.

Doktor Nurettinlerde yemeğe geçen gittiklerinde de, sabah başında böyle ağrıyla kalkmıştı. Kevser Hanım'ın yemekleri güzel de, ağır. İçkiyi de kaçırdık mı biraz... Çoktur görüşmedikleri Rahmi Usta'nın gelişi neydi bakalım? TKP'lilerin tutuklandığı söylentisi yayıldığından bu yana, ne o aramış, ne de Rahmi Usta uğramıştı onlara. Tutuklanmanın ona gelmediğini, Turgut'tan duyduklarıyla biliyordu. Mahalleye hemen dağılırdı öyle bir şey olsa; akşamına da çocuklardan duyardık! Tutuklananlara çok baskılar yapıldığı Babıâli'de alttan alta yayılan söylentiydi. Kapıyı özenle kapatıp giz verir gibi söyleyen zevzek Muharrem'den duymuştu önce. İlk günlerin sinirli beklentisi geçmişti bu işin. Turgut'a dokunmadan atlamış olmasına seviniyordu. Tutuklamalar başladığında ona da bir şeyler

olabileceğini anlaştırmıştı bir gün Sahir'e Turgut; bekliyordu. Ayağını sağlam basmış demek oğlan! Yargılamaları Ankara'da olacakmış. Rahmi Usta uğradığına göre, atlattığına iyice inanmış olmalıydı. Düşünceli, deneyimli adam. Kafası da, değme aydının ulaşamayacağı kadar donanımlı. O geceki konuşmalarından sonra, gözünde eskisinden ayrı bir yeri olmuştu Rahmi Usta'nın. Soracağı epey şey vardı. Şefik Hüsnü'ye götüreceğinden söz etmişti; belki de onun için arıyor! Tutuklamalar gelince, geçmesini bekledi; ancak oldu demek. Erken değil mi? Korkuyor musun? Yanlış yapıp bir iş açmayalım, tam heriflerin azdığı bugünlerde. Gitmezsin! Giderim. Öyle istiyordu ki. Hele Rahmi Usta'dan, Doktor üzerine duyup öğrendiklerinden sonra. Reşat da burdaymış; onu kaçırdık! Rahmi'nin ilişkisi var mıydı bakalım? Kalktı güçlükle; yıkanıp giyindi. Ev sessiz; çocuklar okula gitmiş. Mutfağa geldiğinde kahvaltıya bekliyordu Nedret masada.

— Bir şey istemiyor canım, dedi Sahir. Bir çay içeyim. Ne demiş Rahmi Usta?

— Kapalı kapıya ne desin? Sabah uğrarım, demiş.

Saatine baktı Sahir, dokuza on vardı; kapı çalındı. Kalktı hemen, gidip açtı. Rahmi Usta'ydı; gülerek bakıyordu.

— Çok şükür! dedi. Delikanlılar açmadı dün gece. Günaydın! Sahir'in özür dilemeye kalkışmasına,

— Amma yaptın Hocam, dedi. Övmek için söyledim. İyi yetişiyorlar; polise de açmaz bunlar!

— Kahvaltı hazır, dedi Sahir. Mutfağa gidelim istersen.

— Gidelim, dedi Rahmi. Çay içerim. Kahvaltı ettim ben.

Sevinerek karşıladığı Rahmi Usta'ya, daha çayını koyarken belki de bir alışkanlıkla Fehime Hanım'ı sordu Nedret. "İyidir inşallah"lı acı gülümsemeyle karşılık verdi Rahmi Usta. Kemal yoluyla ara sıra akrabalarından aldığı haberlerden başka bir bildiği yoktu onun da. Bir keskin hoca varmış, okutuyorlarmış ona!

— Hacıları, hocaları besliyoruz, dedi daha da acılaşan gülümsemesiyle.

— Para gönderiyorsunuz?

Sahir'in, biraz da şaşırmış gibi sorduğu soruyla durup baktı Rahmi Usta,

— Ağrıma gitmiyor değil, dedi. Ne yapayım? Göndermeyeyim mi?

Bu konuyu hiçbirinin kurcalamak istemediğini bildirir gibi çöken suskunluğu, konuyu değiştirerek Sahir bozdu.

— Tutuklamayı duyduk, dedi. Geçmiş olsun diyelim mi?

Şakaya vurmuş gibi sorulan soruyu, pek önemsemez görünerek yanıtladı Rahmi Usta,

— Diyelim öyle olsun! dedi. Bana takılacakları pek bir şey yoktu. Gülümsedi,

— Belli mi olur, gene de, dedi.

— Nerden patlak vermiş bu iş?

— Ankara'dan.

Hemen veriverdiği yanıtla toparlandı Rahmi Usta,

— Öyle duydum, dedi.

İkircikli görünümde duraladı bir,

— Bir emanet var bende, dedi Rahmi Usta. Bir bavul dolusu eski yazılar, yazışmalar, belgeler filan. Bir kez daha belirteyim; bugünkü tutuklamayla filan ilgili hiçbir şey yok içinde. Çoğu Eski Türkçe. Siz Eski Türkçe bilir misiniz?

— Ben bilirim biraz, dedi Sahir.

— İyi, dedi Rahmi Usta. Okursunuz isterseniz. Geçenki söyleşimize ek bilgiler bulabilirsiniz bunlarda. İstiyordunuz. Bunları saklayacak güvenli bir yer de gerekli bize. Bir sorayım, dedim.

Düşünmeye başlamışlardı.

— Bilmiyorum, burda nereye koruz onu? dedi Sahir.

— Burda olmaz, diye önledi Nedret.

Suskunluğun bastırmasından kaygılanır gibi, Rahmi Usta'ya dönüp ekledi hemen,

— Karşıda saklarız, dedi. En güvenli orası.

Önerinin Nedret'ten gelmesiyle yüreği dolup taşmıştı Sahir'in. Aslında onun da aklına Rasim Efendi'nin oturduğu konak gelmişti ya, söyleyememişti birden. Dostluklarının bu sınavdan böyle engelsiz geçivermesinden Rahmi Usta da mutluydu. Bir kez daha anımsattı; onların da okumak isteyecekleri şeylerdi bunlar; yoksa başka bir yer de bulabilirlerdi. Okuyacağı belgeler için Sahir de sevinçliydi. Bu işi nasıl yapacaklarını konuşmaya başladıklarında,

— Bu iş tamam, dedi Nedret gülerek. Sen hiç bilme istersen; evde bir şeyler saklamak kadınlara düşer!

Nedret evdeydi; bavulu akşama doğru getireceğini söyleyen Rahmi Usta kalkmıştı. Yolcu edip de kapıyı kapatınca çekingen baktı Nedret,

— Kızdın mı bana? dedi.

Şaşakalmıştı Sahir. Ne biçim soruydu bu? Nasıl mutlu ettiğini görememişti demek! Suç kimdeydi görememişse? Kollarına alıp sıktı göğsüne bastırarak; yüzünün her yanını öpücüklerle donattı. Mavi gözlerinin içine baktı çoktandır bakamadığı kadar,

— Kızmaz olur muyum? dedi. Yaşamımın anlamı kalır mı sana kızmasam!

Saklı bir mutsuzluk vardı sanki, bu gizemli gülümseyen gözlerde. Ona doğru gazeteye gelip çalışmaya dalmıştı ki, dışardan Turgut aradı telefonla. Sabah erken uğramış, onu bulamayınca ayrılmıştı gazeteden. Önemli bir işi çıkmıştı; izin istiyordu. Olur, dedi ses çıkarmadan. Akşama eve gelsin diyecekti, vazgeçti. İyecek ne var? Konuşacağı önemli bir şey daha vardı aslında. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun, savaşın hemen öncesi, Türkiye'de faşizmin azma yıllarında, Peyami Safa'ya yanıt olarak yazdığı, "Niçin Antifaşizm?" adlı yazıyı gösterecekti Turgut'a. Solcu öğrencilerin Baltacıoğlu'nun bir konuşmasında sinir bozucu tavırlar koymaya kalkıştıkları yayılmıştı Babıâli'de. Bir gece onu tartıştılar Turgut'la. Yapılan işi yanlış buluyordu Sahir. Belge diye göstermek için karşıdaki evin kitaplığında, eski dergiler içinden arayıp çıkarmış, geçen hafta getirmişti yazının bulunduğu *Yeni Adam* sayısını. Yenilemek iyi olacaktı o tartışmayı. Nihal Atsız da parmağına dolamıştı; tam bir kışkırtmaya dönmüştü olay. Konuşuruz daha; onda da yok ivecek bir yan! Turgut'un yapacağı düzeltmeler de ona kaldığı için akşam geç döndü eve. Oğlanlar yalnızdı, karşıdaymış Nedret; gelince telefon etsin, demiş. Evde akşam yemeği için düzenlenmiş masayı bekler bulamamanın kırıklığı içinde, yorgunlukla holdeki divana çöktü. İkindide içtiği işkembe çorbasıyla duruyordu; midesinde gene o kazıntı. Uzanıp telefonu aldı, aradı Nedret'i. Yarın dersi varmış Kadıköy'de. Büyükbaba Rasim Efendi de iyi değilmiş pek; kalmış, gelmişken. Yarın da hafta sonu, çocuklarla gelsinmiş onlar da karşıya. Evdeki işler üstüne kimi uyarılarını da dinledi sessizce, kapattı. Rahmi Usta'nın emanetini bugün götürdü demek. İyi etmiş. Çocuklarla akşam ye-

meğini yiyip de çalışma odasına geçince, Nedret'siz evin boşluğundan kurtulma arayışında gidip radyoyu kurcaladı; müzik, haber, ilginç bir şeyler arandı parazitli sesler arasında. Kapatıyordu ki, kapının ziliyle duraladı birden. Açıp Turgut'u görünce de sevindi. Çalışma odasında karşılıklı oturunca da aldı hemen,

— Veryansın ettirdiniz şu pis faşisti, dedi. Ne işe yaradı yaptığınız?

Nihal Atsız'ın basında yayımlanan, Başbakan Saraçoğlu'na açık mektubundan söz ettiğini anlamıştı Turgut. Profesör İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eminönü Halkevi'ndeki konuşmasını, solcu öğrencilerin, topluca, biraz da beceriksizce, daha doğrusu ürkekçe engellemeye kalkışmalarını, ulusal çıkarlarımıza aykırı bir tutum olarak kovlamış, Türkiye'nin nasıl bir solculuk felaketi içinde olduğu konusunda coşkuyla uyarmıştı Başbakan'ı, ırkçı Nihal Atsız. Bir sürü azılı faşist dururken, Baltacıoğlu'na sataşmayı anlamsız, Türkiye gerçeğini tanımamak diye karşı çıkmıştı Sahir, olayı duyunca.

— Ürküttüğünüz kurbağaya değmedi diyorsunuz, dedi Turgut.

— Hiç öyle demiyorum, dedi Sahir. Yılanları, çıyanları, akrepleri sevindirdiniz, diyorum. Bulup okudunuz bu dediğim yazıyı?

— Söyledim bazı arkadaşlara ya, sanmıyorum dedi Turgut. Ben de bulamadım. Hem okunacak da ne olacak Ağbi? Olmuş, bitmiş...

— Öyle değil, dedi Sahir. Yanlış yanlıştır. Pişmanlık duymuyorsan yineleyebilirsin demektir. İyice duracaksın üstünde! Önemlisi de ülkeyi tanımamız sorunu bu.

Kalkıp kitaplığın rafında duran *Yeni Adam* dergisini alarak yazının bulunduğu ikinci sayfayı açıp Turgut'a uzatırken, o konuda bildiklerini anlatıyordu bir yandan. Baltacıoğlu'na karşı eylem kararını alıp uygulayanlar, ya bu olguyu bilmeden ya da duygusal biçimde, bile bile yapmışlardı bu yanlışı. Bacanağı Nâzım Hikmet'in tutuklanmasından sonra, dergisinin çevresine de polis konduğunu duymasıyla ürkmüştü adam; kendini Marksist soldan ayırmaya özen göstermeye başlamıştı. "*Yeni Adam* bir sosyalist dergisi değildir!" diye bağırıp bir genç yazarı kovduğu biliniyordu. Akıllı, toplayıcı biçimde antifaşist olması gerekli sol, en azından yakasını bırakır, kendi yoluna kordu adamı; böylesi sersemce bir işe kalkışmazdı. Ülke gerçeğine ters düşmekti bu. Bunları ilk kez konuştuklarında da gene

böyle sessiz kalmıştı Turgut. Arkadaşlarınca yapılmış, kendinin de tutar göründüğü eylemi kötülemekten kaçınmış, Sahir'in eleştirel çıkışına karşı savunmamıştı da. Yazıyı sessizce gözden geçirmeyi bitirip yavaşça bıraktı masaya,

— Nerdeyse yedi yıl olmuş bu yazı yazılalı Ağbi, dedi. O günden bugüne...

— Faşist mi oldu bu yazıyı yazan adam o günden bugüne, böyle antifaşistken?

Sessiz kalan Turgut'un gözlerinin içine, doğruyu dosdoğru vurgulayıp ortaya koymuş biri olarak, yukardan bakıyor gibi görünürken de tam barışık değildi içiyle. Şimdi Hitler'in karargâhına sığınmış, Sovyetler'e karşı Nazi saflarında savaşan Jacques Doriot, Marsel Deat de Fransız meclisine, Fransız Komünist Partisi'nin Milletvekilleri olarak girmemişler miydi bir günler! Hiç de benzer bir durum değil. Keskinlerin dönüşü de keskin olur; bu adam öyle mi!

— Durkheimcı toplumbilime inanmış bir adam bu, dedi Sahir. Bizim gibi değil. Ama bak, güzelce sıralamış buraya; ipliğini pazara çıkarmış faşizmin!

Yazıyı açıp başlıklarını gözden geçirmeye başladı;

— Faşizm gelenekçidir, ben geçmişe tapınamam, diyor. Dincidir, ben laik, cumhuriyetçiyim, diyor. Emperyalisttir, diyor; karşı çıkarım bu saldırganlığına. Gericidir, kadınlara hak tanımaz, diyor. Tarih boyu kimi toplumlarda varolan haklarına kavuşacağına inanıyorum ben, diyor kadınların. Irkçıdır faşizm; insanlık için en büyük tehlikedir, diyor. Açık açık da söylüyor sonunda, düşmanıyım, diyor faşizmin; daha ne desin? Peyami Safa gibi faşist bir itle tartışmada yazıyor bunları hem de. Dimitrov'un, Komintern'ce onanmış tanımını mı söyleyecek ille de! Gizli, açık nice kuduz faşistler sarmış ülkeyi, üniversitesinden ordusuna, bu adama çat sen git! Yedi yıl önce söylemiş bunları diyelim! Bugün ne yapmış peki?

Bir yol arıyor gibiydi Turgut,

— Türkçülük yaptığını söylüyor arkadaşlar, dedi, çekingen bir sesle. Bu da faşizm değil mi sinsice?

— Hayır, değil dedi, sinirli bir tepkiyle Sahir. Ne ilgisi var ırkçılıkla, faşizmle; Nihal Atsız mı sandınız adamı? Ziya Gökalplerin, Mehmet İzzetlerin yapısında; bir bakıma daha uyanık pozitivist!

Yaptığı kültür ulusçuluğu. Mimarlıktan diyelim yazı sanatına, Türk olan kültürel, sanatsal değerleri savunur. Dergisinde tiyatroyu tutturdu bir günler, karagöz, meddah, ortaoyunu filan. Türkçecidir. Açık çizgili siyasal eylemden hep kaçmış biri. Ama *Kapital*'i forma forma verdi dergisinde. Bir öğretmen Hüseyin Arif vardı; iyi tanırdı o çevreyi. Bacanağı ya, alay edermiş bununla Nâzım; "Sorun şu adama, nedir; sağcı mıdır, solcu mudur?" diye. "Realitede ne varsa oyum ben" demiş bir gün! "Realitede pezevenklik var" demiş, Nâzım; "Ona da yatkınlığı var mı?" Daha gençliğinde sosyalizm gerçeğine de böyle yaklaşmış bu adam; Meşrutiyet'te filan. Düşman gibi değil. Baş tutkusu da üniversiteye dönüp profesörlüğüne kavuşmaktı. Darülfünun Emini'ydi bu bir günler, biliyorsun, üniversite rektörü yani. Faşizmin yüz geri gittiği bir dönemde Hitlercilerin yanında mı şimdi bu adam! Düpedüz sersemlik, yapılan! Faşistleri sevindirirsiniz!

İlgiyle dinliyordu Turgut. Rahmi Usta'dan, TKP üzerine alınan son kararı duyup öğrenmiş olmanın güveniyle konuşuyordu biraz da Sahir Hoca. Keskin yargıya kızar gibi oldu; tuttu kendini, gülmeye vurdu Turgut,

— Biraz büyütmüyor musunuz Ağbi? dedi.

— Öyle mi görünüyor? Hiç sanmıyorum. Benim için bu olay da pek önemli değil bir bakıma. Önemlisi, bizim ülkeyi doğru tanımayıp yalap şap bilgilerle yola çıkmamız. "Bilgisizlikten hiç kimse yararlanamamıştır," diyor Marks. Asıl kötüsü de, "bilmediğini bilmemektir." Sokrates diyor bunu da. Bu bataklığa düşmeye devrim düşmanları yazgılı sayılırlar; Türkiye'de biz düşüyoruz! En kolayına gidiyoruz hep! "Okumadan âlim, yazmadan kâtip!" der eskiler; öyleyiz.

Ne diyeceğini bilemeden sessizce dinliyordu Turgut. Karşı çıkacak bir yan mı bulamamıştı, politik bir çatışmayı göze almayacak kadar başka sorunlarla mı yüklüydü kafası; dalgınca duraladı bir süre, kalktı. Mediha'ya söz vermişti, erken gitmeliydi. Bugünkü izin için özür dilemeye uğramıştı. Bir arkadaşı gelmişti bu sabah İzmir'den; Ankara'ya geçmişti. Ses çıkarmadı Sahir.

Turgut'u yolcu ettikten sonra gidip yorgunca çöktü koltuğuna. Kesin yargılı konuşmalarına karşın, özellikle son günlerde böyle tedirginliğe düşüyor olmasına kızıyordu. Yüzeysellikle suçluyordu

çocukları; doğru muydu acaba? Siyasal bir eylemdi bu; onun bilmediği yanları olamaz mıydı işin? Turgut ya da çevresindeki gençler, diyelim tanımıyorlardı İsmayıl Hakkı'yı, geçmişteki olayları da bilmiyorlardı; bu kararı alanlar –yukardan birileri olmalıydılar–, onlar da bilmiyor olabilirler miydi? Desantralizasyon kararı ile, gidin ülkenizde ilericilerle anlaşın demişler bunlara! Kimin ilerici, kimin gerici olduğunun doğrusunu bulmak da bunların görevi. Desantralizasyondan söz etse miydim şuna? Daha sen ne biliyorsun ki? Gizli bir yanı vardı belki de Baltacıoğlu işinin! Soyunu, huyunu bir solukta öyküleidğin adam, çok zararlı işler peşinde olamaz mı şu anda? Olaylara eleştirel bakmaya, düşünceye saygılı görünmeye özenerek profesörlüğünü düşleyen, *Yeni Adam*'cı İsmayıl Hakkı değil ki; Halk Partisi'nin adamı, Kırşehir'dendi galiba, milletvekili; "Türkçüyüm," diye bas bas bağıran Saraçoğlu'nun tayfasından biri artık bu herif! *Türk'e Doğru* adlı kitabını (*Yeni Adam*'daki yazıları olmalı!) boşuna çıkarmadı; nerden bilirsin ne haltlar edip ne dümenler çevirdiğini? İkircikliğe düşeceksen niye eleştirmeye kalkışıyorsun çocukları! Bana öyle görünüyor nasıl susayım? Veysel'e çattın Kürtlüğünü söyleyemiyor diye! Doktor Nurettin'e dayanamıyorsun "Kürt'üm" dedi diye! Niye dayanamayayım; adam karışık, ona takılıyor insan! Geçenki yemekte İngilizlere övgüler düzdü, Suriye'de, İngiliz parasıyla dergi çıkaran Bedirhanileri göklere çıkardı. Yuvarlıyor bu kez de; Kürtleri sevdikleri kadar severmiş İngilizleri! Kürtlere bayılıyor İngilizler de! Gelişmeyen bir yan var kafasında. Yok canım, istediği yönde geliştirmiş kafasını; aşiret kafası. Fakat oğlu Selahattin akıllı çocuk. Turgut'a sorsaydım keşke, tanıyorlar mı? Gizli örgüt bağları varsa söyler mi! Al bir oyun daha! Hep bu yasaklardan kaynaklanıyor rezillikler. Şöyle oturup bir rahat konuşmak da haram. En önemli sorunları gizli, saklı düşüneceğiz ille de. Düşünmeni isteyen kim, düşünmeyeceksin! Düşünen düşünüyor senin için! Hep de yukarlarda birileri! Bizim aklımız neye yarayacak? Varsa, kendi kendini yemeye! Muhsin nasıl içtenlikle söyledi; böyle konuşanı vururlar bizde, diyor! Korkuyor. Sen korkmuyor musun? Korkmuyor muydu! Korktuğunu söylemekten korkuyordu belki de! Ağrına gidiyordu, korkuyorum demek. TKP tutuklanması üzerine içten içe yayılan işkence söylentilerini duyup da korkmamak olası mıydı? Gizlilik

içinde kavga yürütenlere saygı duyuyor, güven duyamıyordu! Korktuğundan mı güven duyamıyordu, güven duyamadığı için mi korkuyordu? Bıçağın iki yüzü. Eğri, doğru, başkaları karar verecek senin adına; nasıl güvenir de korkmazsın? En sıradan olaylarda bile yanıldıklarından kuşku duyuyorsan, nasıl güven duyarsın? Rahmi Usta'yı çevirdim mi? Kalmadı ki, Nedret atıldı hemen! Aklına bile gelmezdi böyle davranacağı Nedret'in. Nasıl içine kapalı kız bu; militan sanki! İster misin, Turgut'la gizli örgüt ilişkisi kurmuş, Parti'ye girmiş olsun! Gülümserken içinde bir şey buruldu birden. Olamaz mıydı? TKP'ye girse söyler miydi Nedret'e o? Fransa'da partiye girdiğinde öğrendiği şeydi konspirasyon. Hele Türkiye'nin bugünkü koşullarında, böyle bir kavgaya girmişsen en önemlisi ağzını tutmasını bilmek! Kimin, nasıl sınav vereceği belli mi işkence altında? Nedret niye söylesin sana? Malraux'nun İnsanlık Durumu'ndaki May geldi aklına. "Langlen'le yattım" demişti Kiyo'ya. Nedret de söylese sana! Neyi söylese? Ondan mı söz ediyoruz şimdi! Aptallığın da gülüncü! İçten içe fıkırdayarak kaynayan bir kazan gibiydi kafası. Gidip uyumalı. Çocuklar çoktan uyudu.

Yılbaşı gecesi, o zevzek gazetecinin ağzından aldığı haberin de, yatıştırma çabasıyla Salih'in yaptığı şaklabanlıkların da ne denli üstüne çıkmaya çalışsa, öğretici filmlerdeki, güldürmek için yapılmışçasına, durduk yerde hızla büyüyen bitkiler gibi, yüreğine tohumu düşmüş ağılı fidenin köklerini içine gömüp bir anda dal budak salmasına engel olamamıştı Necla. Öykünün bütününü öğrenmesiyle gülünçlüğü de artmıştı olayın, acısı da. İki gün sonra koşturarak gelen Jülide'den olayın ayrıntılarını dinlerken, ne denli diretse gözpınarlarını yakmasını önleyemediği iki damla yaşı, alaylı gülmeye vurup geçiştirerek kızın gözünden kaçırması kolay olmamıştı. Salih o gece kafasına koyduğu gibi üstüne gitmiş, olayı tam öğrenmiş o gazeteciden; ne duygulu, nasıl da dokunaklıydı Jülide'nin anlattığı karasevda öyküsü! Beşiktaş'taki eski bir konakta büyük aşk yaşamışlar Turgut'la; kız bırakıp gidince kopmuşlar bir ara, yıllar sonra buluşmuşlar gene! Turgut saklamışsa da, kız her şeyi anlatmış gazeteciye! Daha önce sezinlediklerinden salt bir övünç payı çıkarabilirdi kendisine; duyguları, sezgileri onu yanıltmamıştı demek; bir de şarkıcı

sevgilisi varmış oğlanın, kokusundan çıkarmıştı işte! Gözleri doluyordu gülecek gibiyken; gülünç vodvil sersemce melodrama dönüşüyordu. Hem de tam beni aşağılayarak bırakıp gittiği günler bu kadınla yatıyormuş demek oğlan o konakta! Jülide bunları anlatırken, Galip'le evlenmesi için bir günler yaptığı üstelemede ne denli haklı olduğunu kanıtlamanın tadını çıkarıyor gibiydi. Galip'le evlenmesi olayının, Turgut'tan öç almanın en vurucu yolu olarak, kafasında bir an çakıp sönmesi bile nasıl bir çarpılmaya uğradığının irkiltici gösterisi gibiydi. Kimden, nasıl öç almak olacaktı bu? Kolay mıydı içine sindirmesi böyle bir olayı! Şöyle ya da böyle bir adım atacaksa yeterli dinlenme payı olmalıydı duygularının. Ya tümü uydurmaysa anlatılanların! Turgut'a yeniden kapıyı aralamanın gerekçesini arıyor korkusuyla attı kafasından bu düşünceyi. İşi gücü bıraktı herkes, düzmece öyküler uyduruyor Turgut Bey için! Doğrulardan da doğru görünüyordu duyduğu her şey! Turgut'la oturup yüz yüze konuşmayı bir an geçirmedi değil, hemen silip attı onu da; güvenemiyordu kendine, ya tutamayıp zırıl zırıl ağlarsaydı oğlanın karşısında bir de! Turgut'la şarkıcı sevgilisi bitirmişlerdi onun da budalaca katıldığı bu çirkin oyunu; perdeyi indirmek de ona düşüyordu! Verebileceği hiçbir şeyini esirgemeden, gönlünce verip sevmiş, sevişmişti o; artık bittiğine göre, kapatması da gönlünce olmalıydı bu perdeyi! Gerçekten mi bitmişti sevgisi? Yok, bitmesin miydi bu soytarılık! Jülide gittikten sonra bıraktı kendini, doya doya, hıçkıra hıçkıra ağladı. Hem de – dayanamayacağı ölçüde başkaldırıyordu ona da!– başını göğsüne dayamak için annesini arayarak! Ne vardı bunda başkaldıracak; Turgut'u arayacak değildi ya! Duraladı birden aymış gibi; Jülide'nin, oğlanla kızın sevişmelerini öykülerden ballandırarak anlattığı "konak", Turgutların kaldığı, her yanı dökülen şu viran yapı olmasındı, Beşiktaş'ta yıktıkları! Odur, başka ne olacak! Kızsın mı, gülsün müydü? Acılıkla güldü sonunda; oğlanın talihi eski konaklardandı demek, burda yatıp kalkmıştı onunla da! Toparlanıp çıktı o gün Jülide gidince. Fakülte'ye uğrayıp çevirileri bıraktı. Kendisiyle baş başa kalmalıydı uzunca bir süre; nasıl yapacaktı bunu? Beşiktaş iskelesine yürüdü. Soluk kesen bir ayaz vardı. Vapur pek bekletmedi. Hemen de boş üst salona çıkıp pencere önüne oturdu. Köpüklü sulara çığlık çığlığa inip kalkan ak martılarla yer yer bekleşen, kararmış, tahta

yalıların bir türlü paylaşmadıkları iki yanlı Boğaz kıyılarına, kurşun gibi bulutların kümelendiği Boğaz sırtlarına dalıp gitme uğraşındayken içindeki sinsi kaynaşmanın ortasına düştü gene. Kızgınlıkla aldığı kararın açıkları ortaya çıkıyordu. Evin anahtarlarını vermişti; Turgut da, o Rıfat da açıp girecekleri istedikleri gibi. Rıfat gelip bir şeyler saklayacaktı. O ne yapacaktı peki? Her türden, tüm ilişkilerini koparıp atıyor muydu Turgut'la; asıl sorun oydu demek. Turgut'tan ayrılıyor diye, bağlanıp birlikte yürüdükleri yoldan da mı ayrılıyordu? Destek sözü verdiği devrimci çalışmayı engelleyecek miydi evi kapatıp? Yüreğini bıçak gibi oyan bu acı içinde Turgut'tan çok daha yakın duyumsuyordu kendini o devrimci çalışmaya. Onun açıkyürekli, dürüst, içtenlikli davranışının karşısında, yalan dolanla, ikiyüzlü oyunlarla, aldatmacalarla küçülmüş Turgut'un, acı veren bir övünçle çok üstünde görüyordu kendini. Boğazına takılan hıçkırığı önleyemedi gene. Bugün fokur fokur kaynayan duyguları iyice soğuyup olanları, kendisiyle ilişkisi yokmuş gibi kaskatı sorgulayacak biçimde konuşma gücünü bulmadan yüz yüze gelmemeliydi onunla. O gücü ne vakit bulacaktı kendinde? Bulacak mıydı? Bulacaktı, niye bulamasındı! Yüreğine el koyup egemenlik kurmuş bu kızgın duyguları kovalamalıydı önce. Bebek iskelesine yanaşıyordu vapur, fırlayıp indi koşarak. Bunalmıştı vapurdan. Sinemaya gitmekti belki iyisi. Zırıl zırıl ağlayacak değildi ya hep böyle! Kafasını boşaltıp bu mızmızlıktan kurtulmakta ne kadar evecen davransa o kadar iyiydi. Denizden yana oturduğu tramvayda da Boğaziçi'ne, karşılara, Çengelköy kıyısındaki Kuleli yapısının kulelerine, Anadolu yakasında saltanat arması gibi dikilip duran Beylerbeyi Sarayı'na, yamaçları tırmanan korulara, aşağı yukarı geçen teknelere, Kuruçeşme'deki adacığa, denizi çirkinleştiren kömür depolarına, Ortaköy'de kıyıya sıralanmış, şimdi tütün deposu olarak kullanıldığını öğrendiği, son Osmanlı Sultan Hanım Konakları'na (devrimci tütün işçileri çalışırmış oralarda. Depoların adlarını da, Fatma Sultan, Naciye Sultan diye ondan duymuştu. Ne olmuştu duymuşsa?), belleğinin hiçbir şeye takılmasına izin vermeden bakıp durdu yol boyu. Tramvay Beşiktaş'a yaklaşırken, Turgut'un o kadınla seviştiği, yıkılmış konağı anımsadı. Hızla geçen tramvayda dönüp baktı sokağa; yıkıntılı arsamsı bir yer görünüp kayboldu birden. Hemen atmaya çalıştı kafa-

sından, önleyemedi. Onu aramalara kalkmasını, atlayıp gittiği tramvayı – o da Bebek tramvayı mıydı böyle–, sokak ortasında peşinden bakakaldığı günü anımsadı. Hastalanmıştı da o gün. Konakta sevişirlermiş onlar da. Gözlerinin gene dolacak gibi olmasına duyduğu dayanılmaz kızgınlıkla indi tramvaydan. Akaretler'den hırlayarak çıkan koca burunlu otobüsle Taksim'e vardığında saat beşe geliyordu, iyice kararmıştı ortalık. Sinema saatini geçirmişti; altı buçuğa gitmek geç olurdu. Sıraselviler'den eve yürüdü koşturur gibi, Mükerrem Hanım evdeydi. İncecik bir dilim ekmek, cık kadar peynir, bir fincan çayla duruyordu sabahtan beri; Mükerrem Hanım'ın da üstelemesiyle oturup mutfakta güzel bir yemek yedi. Mükerrem Hanım'ı şaşkına çeviren bir şey yapıp para istedi annesinden. Dinlenmek için bir yerlere gitmeyi düşünüyordu; parası yetmeyebilirdi. Nedenini açıklayamadığı bir mutlu olayla yüz yüze gelmenin sevincinden ne yapacağını bilememişti Mükerrem Hanım; çantasında ne var ne yok çıkarıp verdi hemen. Bin liranın üstünde olmalıydı. Sabah bankadan çekecekti daha gerekliyse. Sağ ol deyip çantasına koydu paraları. Yeterliydi. Salona gidip kanepeye uzandı. Nasıl korkular içinde sevişmişti bu kanepede ilk kez onunla! Ne acılar getirmişti bu sevişme! Mutluluktan uçtuğu günlerden sonra daha ağırını yaşıyordu bugün; böylesine yıkılmaya değer miydi bu adam! Hayır, şimdi değil, ilerde karar verecekti buna! Gözlerini kapatıp uzunca süre kaldı öyle. Daldı dalıyordu, annesinin salona girmesiyle kalktı hemen. Kaygılıydı Mükerrem Hanım; hasta filan değildi ya Necla! Güldü annesine. Niye hasta olsundu; görmemiş miydi nasıl yediğini! Yorgundu biraz, o kadar; yoğun bir çalışma yapmıştı son günlerde. Bir öpücük kondurup daha da şaşkına çevirdiği annesinden ayrıldığında bayağı güçlü buluyordu kendini. Eve geldiğinde onu geçiyordu. Yukarı çıkınca söndürdü ışıkları. Ev soğuktu. Mantosunu çıkarıp yün hırkasını giydi. Radyo başındaki koltuğun yanına çektiği elektrik sobasını yakıp radyoyu açtı. Sobanın kıpkızıl, radyonun yeşil ışığında müzik arandı istasyonlarda. Beethoven olmalıydı; piyano konçertosu çalıyordu bir yerlerde. Bacaklarından yükselen sımsıcak ısının verdiği hazla yaslandı koltuğa, gözlerini kapayarak müziğe bıraktı kendini, dalıp gitti. İrkilerek sıçradı birden; kapının çıngırağıydı! Beklediğin bu değil miydi, geldi işte! Niye beklediğim oluyormuş?

Beklesem ışığı söndürür müydüm? Bin kez lanet olsundu kendine; bekliyordu işte! Soluğu kesilmiş gibi kaldı birden. Açsa mıydı? Hayır açmayacaktı. Anahtarı yok muydu; açar gelirdi isterse. Peki gelirse! Bacaklarını, karnını yalayan bu sımsıcak ısıyla şimdi yani ne yapsındı? Gelirse sevişirlerdi; ne vardı bunda! Asla yapmayacaktı; bu denli onursuz olamazdı. Söylenecek her şeyi bağıra çağıra söyleyecekti; belki kovardı da. Yapmamış mıydı? Pişman mı olmuştu? Yapmıştı ya! Pek de iyi yapmıştı. Kulağı aşağıda, kapıdaydı; sessizlikte duyulacak gibi gümbür gümbür atıyordu yüreği. Kapıyı açar şimdi, çalmadığına göre! Ne kapı çalınmıştı, ne kilidi kurcalayan anahtar sesi geliyordu aşağıdan. Turgut muydu acaba? Kim olacaktı başka? Yavaşça kalkıp parmaklarının ucuna basarak yaklaştı pencereye; perdeyi siper edip baktı; ağır ağır karların serpiştiği loş sokakta bir iki adım atarken görünmesiyle ilerdeki yokuşa sapıp gölge gibi kaybolması bir olan Turgut'u seçebilmişti gecenin karanlığında. Nasıl bir ateş düşmüştü yüreğine; pencereyi açıp bağırmak bile geçiyordu içinden! Ürpermeyle geldi kendine. Üşümüştü; gidip koltuğa çöktü. Gözleri doldu dolacaktı gene. İyi, başardın işte! Güzel düşündün ışığı söndürmeyi de; evi karanlık görünce ikinci kez kapı çalmayı bile gereksiz buldu oğlan. Ne yapsın, şarkıcı sevgilisinin koynuna gider o da! Çoktan gitmiş! Peki, sen değil miydin ona bir şey beklemediğini söyleyen? Senin sevgin yetecekti ikinize de! Öyle sanmıştım! Niye suçluyorsun Turgut'u öyleyse? Doğruydu; önce kendini sorgulaması gerekiyordu. Sorgulamadım mı? Sorgulamadan mı çakmıştı yüreğine o ferman gibi kesin yargıyı! Bitecekti bu iş! Biraz önce geçirdiği rezil sınavdan belliydi, kendine saygısını yitirecekti yoksa. Onu sevmediği için değil, başkasıyla yattığı için de değil, ona yalan söylediği için bağışlayamazdı Turgut'u. Şaka değildi, ölümüne birlikte olmayı severek benimsediği biriydi onu böyle aldatıp dolandırmaya kalkan. Nasıl güvensindi artık, niçin güvensindi? Seninle açık açık konuşmaktan korkacak kadar yüreksiz; bencil yanını örtbas için gizli kapaklı işler döndürüp durmuş; en pis biçimde ikiyüzlü; sen tutup her türden belayı birlikte, severek göğüsleyeceğine inandığın yoldaşın bilip güveneceksin bu adama! Bundan da çirkin aptallık var mıdır yeryüzünde! Güvenemediğin biriyle de öylesi birlikteliği nasıl sindirirsin içine? Bitirmem gerek bu işi. Atmayı tasarladığı her adımda

önüne dikiliveren, kim bilir kaç kez yinelenmiş çözümsüzlüklerle karman çorman duygular içinde kıvranarak, çok geç uyuyabildi o gece. Öğlene doğru uyanınca daha iyi buldu kendini. Oda buz gibiydi; dipdiri kalktı. Lapa lapa kar yağıyordu; damlar karlıydı. Ne güzeldi dünya, oh! Kendisiyle baş başaydı işte! Kapı çalınacak diye korku da taşımıyordu içinde; gündüz gelemezdi o oğlan. Gece de yoktu artık. Gece uyumadan verdiği son karar, İstanbul'dan bir yerlere gidecekti bir süre. Kararı önce vermişti aslında, parayı o yüzden almıştı annesinden. Gece uykuya dalması için bugün yola çıkmayı kesinleştirmesi gerekmişti. Nereye gidecekti. Önce Ankara gelmişti aklına, beğenmedi; bir sürü tanıdık şimdi. Gidip birilerine katılmak istemiyordu. İzmir? Olabilirdi. Bursa, Edirne de olabilirdi. Adana'yı pek merak ederdi öteden beri. Şadıman diye bir kız vardı Dam de Sion'da, Adanalı. Toprak ağasıydılar. Konuk gideyim ona! Ne cehennemdedir kim bilir! Evlenmiştir. Sözlüsü varmış derdi, okulu bitirmesini bekleyen. Biz evde kaldık! Niye evde kalacakmışım; kısmetim ayağıma gelmiş, bekliyor benim de! Dönünce Galipçiğimle evleneyim de görsün o oğlan da! Olayların üstüne çıkıp gülmek içindi bunlar sözde, gülemedi. İnce bir sızı, jilet gibi çizik attı yüreğine. Uğraşma kendinle artık; orada değilsin daha! Peki, Edirne'ye gidiyorum öyleyse. Valizini alıp da merdiven başına geldiğinde değiştirdi düşüncesini. Ne yapacaktı Edirne'de bu kış kıyamette. Trakya'nın en soğuk günleri. Sınır kentti; gelen gidenin üstündedir polisin gözü. Bursa'ydı en iyisi. Merdivenden iniyordu ki, döndü; bir kâğıt kalem alıp yalanını yüzüne vuran bir tümce yazdı Turgut'a, radyonun üstüne dikine dayayıp bıraktı. Sonunda gelir bakarsın oğlan. Gizemliliğe ne gerek var, bilsin olayı. Ben de görmediğim Bursa'yı göreyim bir. Pek de kolay değilmiş Bursa'yı görmek! Mudanya'ya vapur şimdi kalktı dediler, Karaköy'e varınca. Yalova yoluyla, yer yer serpiştiren kar altında, vapurdu, otobüstü, uzun saatler boyu beklemelerdi derken, gece yarısından epey sonra, Çelik Palas önünde inebildi taksiden. Babasından duyardı hep Çelik Palas'ı; Bursa'da uğrak yeriymiş derdi devletlilerin. Giriş kâğıtlarını doldururken kâtibin, kaç gün kalacağı sorusuna beş gün deyiverdi. Yola bakan odasına çıkıp kapıyı kapattığında derin bir soluk aldı. Geldik işte! Biraz sonra da, yatağın kıyısına ilişirken kendini öyle yalnız, şu odada oluşunu da öyle anlamsız

buldu ki, o yol hemen göze alınacak gibi olsa, yatağa girmeden dönerdi sanki! Soyunup yattığında da gülünç buldu kendini. Kimden kaçarak gelmişti sanki buralara? Ne saçmaydı şu yaptığı! Asıl saçmalık şu anda düşünmek bunu; daha önce nerdeydi aklın! Evi bırakıp Beyazıt'taki konağa yerleşirken nerdeyse ordaydı! Onun bir anlamı vardı; kendine bir şey kanıtladındı hiç değilse. Bunda da kanıtladığım bir şey var! Ne? Eşref Bey'in düzenine bağımlı olmadığımı nasıl gösterdimse, Turgut Bey de işte böyle görecek o da nasıl bir inanıyor musun yani ikiye geliyor saat de. Uykum var! Kötü mü, değişiklik olacak yaşamımda. Bursa Ovası'nın ünlü yeşil örtüsü yitip gitmişti karlar altında. "Uludağ'ın eteğinde bir cehennem şehri var –Bir şehir ki efendiler yeşil Bursa diyorlar!" Turgut'un o kötü sesiyle –hiç de kötü sayılmaz sesi aslında– söylediği devrimci marşı mırıldandı. Dalga geçer gibi söylüyordu o! Yakışmıyor sana; niye dalga geçer gibi söylesin! Pislik atma oğlana; yürekten söylüyordu o da. Yüreğinden onun! Nâzım'ınmış demişti Turgut, marşın şiiri. Bir de Uludağ'da uyuyan şipşirin ayılar diye bir şiiri vardı, ne güzel bir şiirdi; Turgut okumuştu onu da. Bir ara aklına Nâzım'la görüşmeye gitmek geldi cezaevine. Öyle ya, burda yatıyordu koca usta. Ne yaparlardı acaba; izin verirler miydi gitse? Polisi peşimize takarız, o olur. Tam da günü! Piraye'ye yazdığı şiirlerden anımsadığı dizeleri yineliyordu. Nasıl büyük, hem de tarihsel bir aşkı yaşıyorlardı Nâzım'la karısı, ne büyük acıları paylaşarak. "Ve sen çıksan içinden!" diyordu Nâzım; bir sandık geliyordu cezaevindeki hücresine İstanbul'dan da. "Dayanamam, şakkadak düşüp betona, ölürüm gibime geliyor!" diyordu. Gözleri doldu dolacaktı niyeyse! Turgut'la kaç kez okumuşlardı bu şiiri. "Yıllardır bekliyor kadın da" demişti Turgut, saygılı bir duygululukla. "Nice yıllar bekleyecek daha kim bilir!" demişti. "Sen de bekler miydin beni?" diye sormamıştı. Soracak durumda değilmiş ki! Bekler miydin? Bu adamı mı bekleyecektim? Bırak şimdi bu adamı; bilmiyordun o zaman! Beklerdim, niye beklemeyeyim! Üç gün, beş gün değil; üç yıl, beş yıl, on, on beş yıl? Bilmiyorum. Araya yılların soğuk duvarı çekilmiş ayrılık başka. Ama sorun o değil ki şimdi. İkimiz de dışardayız, gözüme baka baka her gün yalan söylemiş bana! Onu mutlu etmek için neyimi esirgedim ben? Ağlamıyordu artık. Takıldı kafası; o değil de, karısı içerde olsa Nâzım bekler miydi

acaba aynı bağlılıkla? Bu aşağılık, ikiyüzlü köylü gibi yoksa o da... Yapar mıydı? Setbaşı'ndaki köprü üzerinden Yeşil'e doğru yürürken soru yolunu kesmişti sanki; Piraye cezaevinde olsa dışarda başkasıyla yatar mıydı Nâzım? Kafasındaki Nâzım imgesine nasıl ters düşüyordu böyle bir olasılık, kesinlikle sindiremiyordu içine. Bu takıntıyla çağrışan, bugün dışarda Piraye'nin başka biriyle bir şey yapması olasılığı ise dayanılır gibi değildi. Nasıl yapardı Nâzım gibi bir adamın üstüne! Otele döndüğünde lobide oturdu biraz. Boş gibiydi otel. Havuza mı girseydi? Üşütmekten korkuyordu. Hava ıslak soğuktu, oda da sıcak sayılmazdı. Niye gelmişti bu tatsız kente? İçi bulanmıştı can sıkıntısıyla kestaneşekeri yemekten. Kar durup lodos başlamıştı; vıcık vıcıktı sokaklar. İstanbul'a dönse miydi artık? Resepsiyona gidip İzmir'e nasıl gideceğini sordu veremli yüzlü kâtibe. Bandırma tren yolu varmış; bir de Balıkesir'e gidebilirmiş otobüsle önce; oradan da... Ertesi sabah Balıkesir'e gidecek otobüste ayırttırdı yerini telefonla. Aldığı İstanbul gazetelerini gözden geçirdi odasına çıkıp. Pislik faşist *Cumhuriyet*'i, severek okuduğu *Tan*'ı karıştırdı biraz. Mareşal Fevzi Çakmak emekli olmuş. Ciano'yla arkadaşlarını kurşuna dizmişler. Sovyetler İngiltere'deki Polonya hükümetiyle konuşmak istemiyormuş. Katyn kıyımını Sovyetler'e yükledi pis herifler Nazilerin ağzıyla; nesini konuşacaklar! Dünya kana batmış! "Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık – Enternasyonalle kurtulur insanlık." Görecek miyiz o günü! Kuşkun mu var? Kuşkum niye olsun! İnsanlar kötü yalnız! Şarkıcı kızı da yalanlarla aldattı o oğlan kim bilir? Kıza sorsana gidip, seni nasıl kandırdı bu oğlan diye! Daldı sonunda. Uyuyakalmıştı; ertesi sabah, erken saatte kalkan otobüse koşturur gibi yetişti. Dün gece, alayına söylediğini çok ciddiymiş gibi düşündü yol boyu. Gidip o kızla konuşsa ne olurdu acaba! Biraz daha gülünç olurdu olsa olsa! Bundan daha gülünç nasıl olunur! Ortak erkeğimiz bu oğlan, ortak düşmanımız değil mi aslında, ikimizi de kandıran! Şarkıcı kadın mı düşünecek bunu böyle! Benim düşünmem yetmiyor mu, anlatırım ona da! Düzeyinden böyle bir özveriye de katlanacaksın demek! Turgut'u ne çok sevdiğini kanıtlamak için mi göze alacaksın bunları! Doğrulup doğru dürüst yol çizeceğiz derken iyice çizgiden mi çıkıyoruz, nedir! Yolda bir lastik patlaması olayı dışında talih gülmüştü; kıl payı da olsa, İzmir trenine yetişmişti

Balıkesir'de. Gece geç saatte, sinsi bir ahmakıslatanla indiği Basmane'de, yaşlıca taksi şoförüne, Çelik Palas'taki kâtibin bir kâğıda yazdığı otelin adını verdi. Kordonboyu'nda, denize bakan odaya çıkıp valizini taşıyan oğlanı bahşişiyle savınca derin bir soluk aldı. Bir yükten kurtulmuş gibi duyumsuyordu kendini. Nasıl kalabalık, nasıl pisti otobüs, tren. Tuvalete gitmek bile sorun olmuştu trende; koridorlar tıklım tıklımdı. Yanında, yöresinde oturanlar, hele o tangur tungur otobüstekiler temiz görünümlü kişiler değillerdi pek. Kaşınıp duruyordu bir kadın. O da kaşınmaya başlamıştı bitlenmiş gibi! İstanbul'daki tifüs olaylarını anımsadıkça da kaygısı artmıştı. Soyunup çamaşırlarına baktı duşa girmeden önce, bir şey bulamadı. Nedense sevinç vardı içinde İzmir'e geldiği için! Yıkanıp pencere önündeki koltuğa oturunca, karşısında, karanlığa batmış körfezde gölgeli ışıltılarıyla tek tük gemiler uyanık bekçileri gibiydiler gecenin. Yola çıktığından beri ilk kez, içindeki bulanıklık durulmaya bırakıyor olmalıydı yerini. Sabah derin uykudan kalkıp da perdeleri açınca, camın arkasında homurtularla bekler bulduğu pırıl pırıl körfezle yenilenmiş gibi oldu içindeki her şey. Turgut gelse de, oturup konuşsalardı şöyle yüz yüze bir yerde de, olsaydı ne olacaksa! Ne olmasını bekliyorsun? Ne olmasını bekleyeceğim, sözgelimi işte! Ballı, sütlü, yumurtalı tıka basa bir kahvaltıdan sonra çıktı otelden. Mükerrem Hanım gibi, üzüntüden iştahı mı açılıyordu, nedir! Ne üzüntüsü, üzüntüsü mü vardı ki onun! Serin, güzel bir gündü. Parça parça bulutlar, dünyayı gözetler gibi dolanıp duruyorlardı kentin üstünde. İyi ki takılıp kalmamıştı Bursa'da. Uludağ'a çıkmayı bile düşünmüştü. Çelik Palas'ta bir ara, ne akılsa! Kayak meraklısıyız sanki! Burasıymış istediğim! Kordonboyu'nda yürüdü bir süre, ara sokaklara daldı; bir sinema önünde afişlere baktı. Myrna Loy'la William Powel'in bir komedisiydi. Filmi görmüştü. Sekiz buçuktaymış akşam. Gece yarısı sokaklardan geçip uzakça otele dönmekten çekinmese gelip gülerdi biraz. Yeni tanıdığı bir kentte, böyle güzel bir günde başıboş olmanın tadını çıkardı bir süre. Kemeraltı burasıymış demek! Sıra sıra dükkânlar önünde bulunca kendini, pek sevdiği Mahmutpaşa'da sandı. Kırmızı süet bir terlik aldı ayağına bir güzel pazarlık edip. Çıkıp bir süre daha dolaştı sokaklarda. Bir koşturmacadır gidiyordu herkeste. Bir ben miyim boş gezenin boş kalfası koca kentte! Yoluna

çıkan kitapçıya girip raflara baktı. *Divan Edebiyatı Beyanındadır*'ı görünce sevindi, Abdülbaki'nin; çok sözü edilmişti son günlerde. Yarı alaylıydı Baki Hoca'ya karşı tavrı Turgut'un. "O biçim" derlermiş! Sana ne? diye kızıp bağırmıştı Turgut'a. Eşcinselliğe karşı nasıl önyargılıydı oğlan! Bu kitaba da o yüzden karşı çıkıyordu belki de! Sen önyargılı değil misin? Neye önyargılıyım? Eşcinselliğe önyargılı değil misin? Tartışmayı bile göze alamadın oğlanla geçmişine duyduğun karmaşayla! Sağlıksız biçimde örtbas ediyorsun. Oğlan senden utancını sakladı diye yollara düştün; sen ona söyleyebildin mi? Dolan dur bakalım sokaklarda! Köşeye kıstırılmaktan kurtulma çabasındaydı sanki; lokanta aramaya başladı, çok acıkmıştı! Şükran Lokantası'nı salık vermişlerdi. Sordu, gösterdiler. Ekmek karnesi olmadığı için (İstanbul'da unutmuştu) büyük lokantalara gitmeyi yeğliyordu. Çelik Palas'ta sorun etmemişlerdi. Garsonları biraz "gördün mü" oluyordu. Paran varsa her şey vardı. Burası Türkiye! Yemekten sonra, elinde gazeteler, yeni aldığı kitaplarla oteldeki odasına çıkınca canını sıkan sorgulamanın yanıtını verdi hemen. Ben o oğlanı geçmişindeki bir olaydan sorumlu tutmuyorum ki; bir oğlanla ya da bir kadınla yediği naneyi söylemiş, söylememiş, umrumdaydı benim! Ona ne benim geçmişimden? Erkek Binnazlarla Dam de Sion'da ne halt ettiğimizi mi anlatayım ona; ya da şunla bunla bilmem ne ettiğimi? Anlatabilir misin? Anlatırım gerekirse, ne var yani! Bir başkasını soktum mu yaşamıma onunla birlikteyken? Onun soktuğunu nerden biliyorsun? Yıkılan konakla olmuş bitmiş bir işse? İlle örtbas edeceksin o herifin suçunu! Şimdi bile burnumda karının ağır kokusu be! Gazeteleri gözden geçirdi. *Divan Edebiyatı Beyanındadır*'a baktı. Yazılanlar doğru gibi görünse de, tam yargıya varamıyordu. Yadsıyıp koca bir eski edebiyatı silip atmak doğru bir yöntem miydi yani? Bu eleştirel yaklaşımı Turgut'tan esinlenerek edindiğini düşündükçe artan kızgınlığını güç bastırıyordu içine. Upton Sinclair'in *Altın Zincir*'ini okuduğunda uyarmıştı onu Turgut; bakma militan görünümüne, demişti, aslında tekkeci kafayla yazılmış, yanlış, yanıltıcı bir kitap. Kendi düşüncesi miydi sanki; Parti kanallarından duyup öğrendiği şeylerdi, ordandı doğruluğu! Şimdi ne yapacağız peki? Bırakacaksın bu aptalca kaçışı, karşına alıp bir güzel konuşacaksın oğlanla! "Seninle ilişkimi kesmek istiyorum" dersin istersen,

"söyle Parti'ye, başka birini gönderip bağ kursunlar benimle" dersin! Bu kadar basit! Bir daha da görmezsin yüzünü. Evet, çok basit! Bizim ilişkimiz ne olacak peki? Onu da sen düşün! Sonra Parti, ben istiyorum diye, gönderir mi birini hemen? Ona soracak, nedir bu? diye. Ne bilirim olayı nasıl anlatacağını? O kadar mı güvensizsin bu adama? Güveni kaldı mı? Kendine güvenin kalmamış! Senin sevgin ikinize de yetecekti; sana bile yetmiyor! Gözleri doldu, tutamadı gene. Bu kadar mı çok seviyorsun? Sevgisinin de belasını versin, Turgut'unun da, kentinin, körfezinin de! Hıçkırığını bastırmak için lavaboya gidip bol bol soğuk su çarptı yüzüne. Durulmuştu; gelip oturdu koltuğa. İki yabancı dil biliyordu, yararlanamıyordu doğru dürüst. Marks'ı, Lenin'i okuması gerekmez miydi şimdi? Bul da oku, bulabilirsen. Hilmi Ziya'da vardır diyorlardı. Verir mi varsa da! Yaklaşıp açılsam, belki. Gizliliği bozmaması istenmişti hep; sokulma o herife demişti Turgut! Kim oluyormuş Turgut! Gidip konuşurum istediğim gibi de, adam nasıl karşılar bakalım! Polis mi sanır ne, kim bilir! Gölgesinden korkuyormuş zaten. Bir sürü faşist yöremde; görmüyor mu herif! Nerden bilsin ki, ben... Sadrettin Celal var eskilerden bir de; gölge gibi görünür koridorlarda şöyle bir, yüzüne bile bakmaz adamın. Hiçbirinin Parti ile ilişkisi yokmuş demişti Turgut. Ne belli uydurmadığı! Her şeyi o bilecek çünkü! senden daha iyi bildiği şeyler var, yadsıyamazsın. Yadsıdığım yok. İnsanları kandırmasını çok iyi biliyor! Düştümse düştüm ölçüsüzlüğe, ne yapayım! Ne etse tutamıyordu kendini. Hemen her gün, ara sıra yağmur kesintili güzel havalarda İzmir'in sokaklarını arşınladığı üç gün boyunca da aşması kolay olmadı bu duygusal ölçüsüzlükleri. Müzeyi gezdi, kitaplığa uğrayıp kitaplar karıştırdı; Pazar matinesine gitti, İstanbul'da görmediği *Sevimli Haydut Jessy James* filmini gördü çoluk çocuk, gürültülü bir sinema kalabalığıyla. Sarsıntıyı atlatmadığını bilse de, içinde bir şeyler değişmeye yüz tutmuştu. Çok da iyi olmuştu bu yolculuğa çıkışı; biraz gezip dinlenmişti ne güzel. Üçüncü günün akşamı Bandırma yoluyla dönüş biletini aldı gidip ertesi sabah için. Otele girerken, yanında minik bir kız çocuğuyla önü sıra taksiden inen bir kadını hemen tanımış, geçiyordu ki, döndü "Necla!" sesiyle. Ester'di, sınıf arkadaşı bir Yahudi kızı Dam de Sion'dan. Erkek Binnaz'ın askıntı olup da yüz bulamadığı, sessiz, güzelce bir kızdı. Binnaz'la kavgaları

bu yüzden çıkmıştı biraz da. Kızın Necla'ya gösterdiği yakınlığı kıskanarak sataşmaya kalkışması bardağı taşıran damla olmuş, yatakhanede saçını başını yolmuştu karının. Çocuğunu bırakıp en sıcak biçimde boynuna sarılan Ester'i nasıl karşılayacağını bilemedi önce. Toparlandı.

— Ay nasıl sevindim Neclacığım, diyordu kız.

Yaa; o da çok sevinmişti! Tedirginlikten kurtulmaya çalışıyordu bir yandan da. Girip lobiye oturdular. Annesi gibi uslu, sessiz Liza da oturdu yanlarına. Annesinden çok çocuğa ilgi gösteriyordu. İçi kaynamıştı. Ne tatlı çocuk. Kıvırcık sarı saçları, süt mavisi gözleriyle annesi tıpkı,

— Üniversite'deymişsin diye duydum. Babanın izin vermediği bir doçentle evlenip ayrılmışsın evden, dediler!

Güldü Necla.

— Üniversite'deyim de evlenmedim, dedi. Kim uydurmuş onu?

Perihan'dan duymuş. Hani bir alt sınıfta, Üsküdarlı dedikleri çilli, peltek gibi konuşan... Anımsamamıştı. Zorunluydu sanki; anımsatmak için Ester'in özenerek ayrıntıladığı, okul günlerinin silik anılarını, yapay bir ilgi ile baş sallayıp dinler göründü. Olayın doğru olmadığını öğrenince öyküyü daha rahat tamamladı Ester. Neler uyduruyor şu insanlar; istemediği adamla evlendi diye inme inmiş babasına demişlerdi! Babasının hastalığını doğrulayıp evlenmeyi bir kez daha yalanladı Necla. O ne yapıyordu? Bir otomobil acentası sahibi tüccarla evlenmişti o. Manisa'da oturuyorlardı. Her üç ayda bir doktor yoklamasına getiriyordu Liza'yı, ünlü bir çocuk doktoruna İzmir'e. Artık iyileşmeye yüz tutan astımı varmış. Sabah gelmişlerdi. İyi ki gelmişlerdi. Taşralı konukseverliğiyle birkaç günlüğüne olsun Manisa'ya götürmeye kalktı Necla'yı. Kolay olmuyordu diretmesi; bir bok vardı sanki, gidip şu oğlanın kentini, köyünü görmeyi bu kadar isteyecek! Güç atlattı Ester'i de. Başka bir zaman olurdu belki; yarın kesinlikle dönmek zorundaydı İstanbul'a. Bir iki gün dinlenmeye çıkmıştı habersiz; öbür gün fakültede bulunması gerekliydi! Geç saate kadar oturdular lobide. Dam de Sion'un o sessiz, silik kızı ne çok şey biriktirmişti! Tek tek izlediği okul çevresindeki son eksiği de, karşısına çıkıvermiş Necla'yla kapatmanın coşkusuyla, ara sıra sorular sorarak anlatıp durdu. Binnaz'ı sordu bir ara, biraz çekingen. Bil-

miyordu Necla; nerden bilsindi? Hatay'da, İskenderun'da diye duymuş Ester. Süryani bir kadınlaymışlar! Güldü Necla, tutamadı; izleyiciliğine gülmüştü kızın. Ester de güldü; Binnaz'a gülmüştü o belli ki, biraz kızararak! Ester'deki kızarmayla üşüşüveren bir sürü çağrışımın yarattığı tedirginlikten kurtaramadı kendini. Göz göze gelmekten kaçındıkça tedirginliği arttı bir süre. Bir ara yakalandı Ester'in gözlerine, şimdi bayağı utanmazca bakıyordu sanki kız! Ne dupduru gözleri var ama! Kim bilir! Biçimine gelince Binnaz'dan açıp kimi kız arkadaşlarından söz etti gene Ester. Bugün de birlikteymişler kimileri. Evlenip ayrılmış kocasından birisi! Yadırgamadığını mı anlaştırmak istiyordu bu tür ilişkileri, nedir bu kız? Yoksa beni mi yokluyor? Çıkıp odamıza şu karıyla şimdi! Geç vakit, kırılmışlığını saklayamayan kızı yalnızlığına bırakıp ayrıldığında iyice duyumsamıştı eğilimini. Karşılaşınca gösterdiği coşkunun nedeni varmış! Dipdiri konuşması, bir ara kocasından söz ederken pörsümüş gibiydi; dünyası ayrıymış onun! Dünyası ayrı olmayan erkek mi var kızım; gene de istiyoruz erkeği işte. Geç saatlere kadar uyuyamadı yatağında. Hüzünle bulanık mavi bakışıyla Ester de bir yanına uzanmıştı! Ertesi sabah başlayan, uzun, insanı canından bezdirecek kadar sıkıcı, kalabalık, pis tren yolculuğu boyunca da aklına takılıp durdu kız ikide bir. Fakülte adresini almıştı, İstanbul'a gelince arayacaktı Necla'yı. Arasın bakalım. Ben nerde olacağım kim bilir? Geç vakit indi İstanbul'a Bandırma vapurundan. Eve geldiğinde on biri geçiyordu. Korkulu evecenlikle merdivenleri çıkıp da radyo üzerindeki Turgut'a bıraktığı pusulasını olduğu gibi bekler bulunca üzüntü kapladı içini. Uğramamış oğlan. Bu gece çıkar gelir mi şimdi! Gidip kapattı ışığı, koltuğa çöktü. Yaşam hiç değişmemişti demek! Ölüyordu uykudan; hemen yatağa dalmaktı en iyisi. Ama bu kör olası kaşıntı gene. Sinirden belki de. Üst üste, omuz omuzaydık bir sürü insanla trende; siniri var mı? Yatağa yorgana bit sararsak bir de. Bakmak gerek çamaşırlara. Hadi sallanmadan! Gitti kalkıp gene elektriğe uzanıyordu ki, çıngırak sesiyle donup kaldı birden. Geldi! Ne yapmalıydı şimdi? Yaşamında hiç karşılaşmadığı bir şaşkınlıkla içeri doğru kaçıp saklanmalı mı, kapıya mı inmeliydi derken merdivenlerdeydi! Kapıya birkaç basamak kala, kilidin içinde oynayan anahtarın tıkırtısıyla bir yabanıl ürküye kapıldı yeniden; son basamağı

inince tutamadı, sanki içgüdüsel biçimde merdivenin altına attı kendini. Yüreği küt küt vuruyor, bütün gövdesini yalayan bir ürpertiyle titriyordu. Kapı açılıp gelenin, merdiven başındaki elektriği kolaylıkla bulup yaktıktan sonra, yukarı doğru çıkmasıyla, kımıltısız sindi merdiven altındaki köşeye. Turgut'tu bu. Ne yapacaktı? Çıksa mıydı karşısına? Ne diyeceklerdi birbirlerine? Yorgundu, güçsüzdü; karşılaşmayı hiç beklemediği bir durumda yakalanmıştı en kötüsü de. Biliyordu, bir adım atsa kendini kollarında bulacaktı bu adamın! Sonra? Bu yenilgiye düştüğü anda, bir daha kopmayı bile becerememeden, acılar içinde katlanacağı bir yaşama yazgılanacaktı. Merdivenlerden inmeye başlayan ayak sesiyle kaskatı kaldı sindiği yerde. Sokak kapısının yavaşça çekilip kapatılmasıyla içinin kararıvermesinden titrer gibi yalnızlığa battı. Saklandığı merdiven altından çıkarak yaklaştı kapıya, dikildi bir süre. Şu kapının arkasına kol demiri çekip bitiremiyordu bu işi. Devrimci bir görev üstlenmişti, adı edilmemiş de olsa, yükümlülüğü vardı Parti'ye karşı. Parti, Turgut demek değil artık. "Parti istemiyor, ben istiyorum," diyen Turgut'a, gözümü kırpmadan teslim olduğun gün gerilerde kalsa da yolumdayım! Kesin mi? Turgut gitti; ben kol demiri vurup kapatmıyorum kapıyı işte; kaldı mı kesini! Kalmıştı! Güvenilir bir kanıta dayanmadığı duygusuyla mutsuzdu. Yorgun çıktı merdivenleri. Radyo üstündeki kâğıt yoktu; Turgut almış demek, bildirisi ulaşmıştı yerine. Ne yapacaktı acaba şimdi Turgut? Bir kızgınlığın öcünü almanın ardından hiç beklemediği biçimde düştüğü ikiciklilikle tedirgindi. Doğru mu yapıyordu? Ne yapmıştı ki daha! Uzun saatler uyuyamadı yattığında. Ev soğuktu. Yatağı soğuktu. İçi soğuktu! Harlı bir ateş yakıp kavuruyordu her yanını gene de. Yorgun, ezik kalktı sabah geç vakit. Giyinip çıktı evden. Kar topluyor dedikleriydi hava. Beyazıt'taki muhallebiciye girip limonlu bir çorba içti. Sabah sabah çorba içmek o köylünün işi. Körle yatan şaşı kalkar der bizim Hala Hanım; bize de bulaşmıştır bir şeyler! Annesine telefon açtı muhallebiciden. Mükerrem Hanım'ın kaygılı sesiyle kalkıştığı soruşturmayı, bir iki sözle atlatıp kapattı. Bildiği gibiymiş Eşref Bey. Şimdi ne yapacaktı? Fakülte'ye gidecekti. Geri geri gidiyordu ayakları. Laleli'ye doğru yürüdü. Jülide'ye uğrasaydı bir; evde midir? Apartmanın merdivenlerinden sonra zille başlayan tıkırtılı ayak sesiyle evde olduğunu anlayınca

sevindi; onun terlikleri bu. İri iri açtığı, şaşkınlık, sevinç, kızgınlık dolu gözleriyle daha kapıda başlamıştı Jülide; olacak şey miydi bu yaptığı! Çılgına dönmüştü O, Salih de kaygılanmıştı enikonu!

— Amma büyüttün, dedi Necla. Gezip dinlendim biraz, ne var bunda?

Salih provadaymış; çok sevinecekmiş o da. Haftaya kısa bir turneye çıkıyorlarmış onlar tiyatroda bir bölük; Bursa, Balıkesir filan. Aman onların olsun Bursaları da, Balıkesirleri de! Gidip gitmemekte ikircikliymiş Jülide aslında; gitmezmiş artık. Bu girişten sonra anlaşıldı Jülide'nin niye bu ölçüde evecen olduğu; Necla'ya yetiştirmek için sabırsızlandığı önemli haberleri vardı! Kimi görmüşlerdi onlar? Ne bilsindi Necla.

— Süheyla'yı, dedi gizemli bir gülüşle.

— Kimmiş Süheyla?

Daha önce anlattığı öykünün eksiklerini keyifli bir yükümlülüğü yerine getirir gibi coşkuyla ayrıntılamaya başlayan Jülide'ye açık vermemek için, pek ilgili görünmeme çabasıyla dinlerken çok yorgun duyumsadı kendini. Muharrem ayarlamıştı; bir gece çalıştığı gazinoya gitmişlerdi Jülideler, kimi dostlarıyla, Sitare masalarına gelmişti. Asıl adının Süheyla olduğunu da Muharrem söylemiş Salih'e.

— Çok şeker kız Neclacığım, diyordu Jülide. Çok da iyiye benziyor; hiç o bildiğimiz şarkıcı karılardan değil!

İlgisiz dinlemeye çalışırken içi kanar gibiydi Necla'nın.

— İyi ya, dedi gülerek. Evlensinler Turgut'la. Ne güzel işte! Allah mübarek etsin!

Sesindeki gizli titreşimi sezinlemeyecek denli aptal olmadığını, bir suçluluğu üstlenerek kanıtlamak ister gibi sustu Jülide. Oturduğu köşeden, basan sessizliği bozmak için kalktı Necla,

— Ay ben bir yıkanayım, dedi. Senin ev sıcak. Yollarda bitlendim diye korkuyorum.

Asıl korkusunu gizlemek için girdiği banyo iyi gelmişti sinirlerine. Çok şeker kızmış! Niye olmasın! Turgut da şeker oğlandır; buldular birbirlerini! Sen de pek şekersindir Jülideciğim! Hele senin o Salih'in! Provadaymış bereket; ona katlanmak vardı bir de. Bu ıslak saçlarla nasıl çıkacağız bu havada? Bir de hastalık şimdi! Amaan,

olursam olurum; çok önemli sanki! Ne kadar sürecek bakalım, erinçli görünüm içinde, duygularını şu Jülide'den bile saklama oyunu? O da yutuyor mu! Yutmadığının belirtisi gibi, banyodan çıkınca demlediği çayı tepside uzatırken, epey dolaylı yoldan sözü gene oraya getirdi Jülide. Çok dişli, varsıl bir herifin pençesindeymiş kız, Muharrem'in anlattığı; Turgut'un saklaması da ondanmış ola ki, korkuyormuş heriften. Korkulası herif miş hani! Jülide'yi susturmak gücünü bulamıyordu kendinde. Merakını yenemiyordu, hepsi bir yana. Vah Turgutçuğum, korkuttular seni demek! Şarkıcı karılarca dost tutulmak kolay mı? Bar fedailiği gibi bir şey! Yüreği cız etti birden; gerçekse, bir bıçak attırırlarsa bir gün! Allahın belası köylü, nasıl çelişkili duygulara düşürüyordu insanı! Atarlarsa atarlar bıçağı, ne yapayım; kendi düşünsün! Şarkıcı dostluğuyla devrimciliği birlikte, hem de yoldaşını kazıklayarak yürütmeye kalkanın onur payı bu olur! Bir kıvılcımla yepyeni bir ateş düşmüş gibiydi içine. Demek tehlikedeydi oğlan! Saçmalama! Gerekçe yaratmaya kalkma oğlana yanaşmak için! Aklımın ucundan geçmiyor! Öyle bir geçiyor ki! Geçiyorsa geçiyor! Hiç değilse karşıma alıp bir uyarmak da mı düşmez bana! Git ayaklarına kapan istersen!

— Saçmalama, dedi Jülide'ye. Gidip de ne yapacağım o karıyla gazinoda ben? Tanrı Turgut'una kavuştursun! Bana ne?

Salih demiştir herhalde; böyle parlak düşünce başka kimden doğar! Fakülte'ye gitmesini anlamsız buldu Jülide. Yıkanmış çıkmasına gerek yoktu bu havada. Mansur Bey hastaydı, bronşitmiş, günlerdir gelmiyordu; Halide Hanım Ankara'daydı; Auerbach da yoktu bugün, yarın; gidip ne yapacaktı Fakülte'de? Galip Bey'i görmüştü Mansur Bey'in odasından çıkarken geçenlerde, o sormuştu Necla'yı. Çekilmiş, bir köşede dinleniyor ya da çalışıyor olmalı, demiş. Bir arayanımız olmuş hiç değilse! İyi kıvırmışsın Jülideciğim, yalan da sayılmaz. Ne desindi; annesinden duyduğunu söylemişti. Aslında meraktan ölüyordu o da. Galip Bey'e telefon edecek miydi? Hayır, Turgut Bey'e edeceğim! Terslemek geliyordu içinden.

— Hiç kimseye telefon etmeyeceğim, dedi. Demin anneme ettim, o kadar. İyi haberlerini sona bırakmış Jülide; aylardır beklediği yardımcı öğretmenliği gelmiş Rum Lisesi'ne; ay başında başlıyormuş; Fransızca okutacakmış. İstanbul'a öğretmen atanmak, "yardımcı" da

olsa sorundu; Ankara'dan arkacı bulmuştu Salih. Necla'nın gelmesini beklemişler "ıslatmak" için. Bir şenlik daha! Salih'in gece de oyunu olduğu için geç saate kadar kaldı Jülide'yle. Eve geldiğinde on ikiyi geçiyordu. Girince yaktı merdiven başındaki ışığı; dün gece Turgut'un gözünden nasıl saklandığını yoklar gibi, soluğunu tutarak sindiği yere baktı, yorgun tırmandı merdivenleri, katların kilitli kapılarını ayrı ayrı gözden geçirdi. Merdiven başında karşısına zop diye Turgut dikilecekmiş gibi bir gülünç korkuyla çıkıp yattı. Turgut şimdi. Kulağı kapıdaydı. Gelse açmaz mıydı şimdi kapıyı? Açardı belki de. Belki de'si yok, açardı. Serinkanlılıkla konuşurdu bir güzel, Süheyla Hanım'la, pek şekermiş baksana, Jülide eşşeği de tanık, mutlu olsunlar deyip, kendini kolla belalısından, temizletir seni diye uyarmak da göreviydi ne de olsa arkadaşlık etmişlerdi şunca zaman. Annesini düşündü. O kara kuru Nezahat'ın Eşref Bey'i yıllar yılı Mükerrem Hanım'ın elinden alması salt bir çıkar sorunuyla açıklanır mıydı? Azdıran, acıktıran, doyuran, doyuramayan, çeken, iten, kişiden kişiye değişik bir şey vardı şu cinsel yapımızda; kişileri yargılayıp değerlendirmemizde de etkin oluyordu, belirleyici değilse. Kendimize bile açıkça söyleyemiyoruz bunu, iş öyle karışmış ki, gel de çık içinden. Cinsel dürtülerin kımıl kımıl gezindiği şu gece yarısında Ester'i, Binnaz'ı, Jülide'yi, şu alçak Turgut'u şimdi bir de Süheyla çıktı şeker kız. Yarım yurum hep; niye doğru dürüst okumam, bir sürü Freud seminer kitaplığında. Turgut alay etmişti Freud okumasıyla. Varsa yoksa Marks-Lenin-Stalin onun için. Çok bilir de sanki onu da! Her şeyi kötü mü oldu bu adamın şimdi! Kötü demiyoruz. Yok iyi mi diyecektik! Bu saatten sonra gelmez artık. Dalacağı sıra fırladı; çıngırak sesi değil miydi! Yarı çıplak fırlayıp ışığı yaktı; gidip kapıyı dinledi merdiven başından. Gecenin ezici sessizliğindeki buz gibi karanlık taş duvara çarptı yüzünü. Dalarken düş görmüştü demek; titreyerek döndü yatağına. Koskoca evin kimsesizliğinde üstüne çöken ürküyü kovalamaya çalıştı uzunca bir süre de; daldı. Sabah geç vakit uyandığında başında ağrı vardı; yataktan çıkmak gelmiyordu içinden. Uykusunu almak mıydı bu, yenilenmemişti içi, geceki gibiydi. Güpegündüz gelecek değildi ya Turgut da. Sanki onu bekliyorum ben! Kimi beklediğini bilmek ne kolay! Ben biliyorum; kimseyi de beklemiyorum! Anladık; kızmaya gerek yok! Çıkıp gazete,

yiyecek miyecek almalı; ev tamtakır. Kalk bakalım Necla Hanım, yetti ettiğin tembellik!.. Tam bir başıboşlukla geçirdi o günü. Aldığı öteberiyi eve bırakıp Emin Efendi Lokantası'nda yedi öğle yemeğini, Beyazıt'ta. Zeynep Hanım Konağı yanıp da Beşiktaş'taki yapıya taşınmadan önce, bir sürü tanıdığa rastlanırdı yemeklerde Fakülte'den; kimse yoktu pek. Çarşıkapı'ya yürüdü; Kapalıçarşı'ya girip sokaklarında dolandı bir süre, çorap, mendil aldı. Yağmur başlamıştı; gidip Azak Sineması'na girdi çarşıdan çıkınca. Vurdu kırdılıydı biri; öteki pek ilkel bir yerli filmdi. Sinemadan sonra, akşamın yağmurlu karanlığında çıkıp helva aldı Gedikpaşa'daki ünlü helvacıdan. Turgut'tan öğrenmişti ününü; "kürek helvası" derlermiş. Hele böyle soğuk havalarda seviyordu helvayı. Turgut için pek sık alırdı, şimdi de kendisi için almıştı! Yok Turgut için alacaktık! Eve girdiğinde kapının altından atılmış pusulasını buldu Jülide'nin; uğrayacakmış yarın sabah. Fakülte'ye gidecekti bugün; bir haber mi var? Varsa var! Temizleyip bir güzel yaktı salondaki sobayı. Soyunup döküdü. Sahanda yumurtayla helva yedi mutfakta ayaküstü. Gelip radyoyu açtı, gazetelerini aldı, geçip oturdu koltuğuna. Kulağı kapıdaydı. Kızıyordu da kendine ama kulağı kapıdaydı. Hem de okuduklarını anlamadığının ayrımına varıp bir, bir daha okuyacak kadar. Saklayacak bir yanı kalmamıştı; gerek de yoktu saklamaya. Gecenin ıssız saatinde kapı açılmış, merdivenlerdeki ayak seslerinden sonra o gülücüklü bakışıyla Turgut, şipşirin, sırıtık bir kız yüzü boyanmış, allı pullu bir uçurtma elinde de... Sıçrar gibi gözünü açtığında bire geliyordu. Düş görmüştü. Nasıl da gülüyordu köylü! O da güldü. Hiç de kötü etkisi olmamıştı bu alaylı düşün! Bir kara tepeyi, bir şeyleri yitirme acısıyla da olsa aştığını duyumsamanın yeğnikliğiyle yattı. Sabah dokuza doğru çıngırak sesiyle damladı Jülide. Gerçekten önemliymiş haberi. Sarafis diye, tiyatro delisi, Salih'e de hayran seyirci bir Rum, Beyoğlu'nda mağazaları varmış adamın, Kalyoncu Kulluğu'ndaki apartmanında, yaşlı bir kadının ölümüyle boşalan güzel bir daireyi ucuz kirayla veriyormuş bunlara. Telefonluymuş hem de. Şimdiki daireyi de Necla'ya bırakacaklarmış. Sevinçten uçan Jülide'ye ne yanıt vereceğini bilemedi önce. Ayrılacaktı yani bu evden! Nasıl olurdu bu? Kurtuluyorsun bu evden, diyordu Jülide. Yüreğine korku doluyormuş bu koca evde, geceler boyu onu böyle yalnız düşündükçe.

Bazı benim de doluyor, ne yapalım? Nasıl mutlu geceleri de yaşadım burda, nerden bilecek bu kız.

— Sağ olun, dedi Jülide'ye. Düşüneyim bir!

Hiçbir coşku göstermeyen Necla'ya parladı parlayacak,

— Düşünecek nesi var bunun kızım? dedi Jülide. Salih gelip söyledi; gözüme uyku girmedi dün geceden beri. Bu hafta taşınıyoruz biz. Sen burda böyle tek başına...

Hayır öyle değildi! Ona emanet edilmişti bu ev! Bir tür bekçisi gibiydi hani! Sorumluluk almıştı üstüne! İnandırıcıdan çok kışkırtıcı olan bu sözlerle sinirden kıpkırmızı kesilmiş pembe kulakmemelerine bak şu kızın! Ne desindi peki? Turgut'u bekliyorum mu desindi bu sapadaki karanlık sokakta, gece yarılarında gözlerden uzak? Diyebilseydi keşke! Beklemiyordu ki! Neyi bekliyorsun peki? Parti yani Turgut'un o oğlan neydi adı bir gün saklamaya bakarsın gelip Rıfat gizlice kendine bile söyleme sakın onu aptal aptal! Saklayan gelir saklar gene. Senin olmaman daha da iyi belki. O savunma da boş, anladık.

— Aman üstüme varma işte, dedi. Olmaz demedik ya, düşünelim dedik. Düşünmeyelim mi yani?

Her vakitki gibi pıstı Jülide. Gitti biraz sonra da; çarşıya çıkacaklarmış Salih'le. Bir güzel dinlenecekti bugün o da. Jülide'nin bıraktığı gazeteleri okudu; *Tan*'la *Cumhuriyet* getirmişti gelirken. Sevinç vardı içinde. Yeryüzüne çökmüş umutsuz karanlıkta umutlu ışıklar vardı artık. Her yanda çöküyordu kara cephe; gevelemelerine karşın *Cumhuriyet*'tekiler de örtbas edemiyorlardı bunu. İçindeki sevinçle mutfağa girip dün aldığı tavuğu haşladı, pilav yaptı suyuyla, ıspanağı pişirdi. Yattı, kalktı, kitaplar karıştırdı. Yeniden gözden geçirdi gazeteleri. Byron'un bir şiirini çevirmeye kalktı; "One Struggle More, and I am Free." Ne güç şeydi şiir çevirmek; bıraktı sıkılıp. Çok da uzun şiir. Çevirsem ne olacak? İngilizcesindeki tadı yetiyor bana! Şunu da atlatırsak bir çabayla özgür olacağız! Karanlık çoktan basmış, acıkmıştı da. Akşam yemeğinden önce sobaya kömür atmaya kalkmıştı ki, kapı çalındı. Yüreği yerinden oynadı sanki. Karanlık bastı; odur! Koşar gibi gidip yaktı bütün ışıkları. Toparladı kendini, merdivenleri indi ağır ağır. Kapıyı açıp da karşısında Jülide'yle Salih'i görünce, düş kırıklığının ezikliğinden kurtulması kolay olmadı. Salih o gürültülü

oyuncu tavrıyla kapıda verdi getirdiği çiçeğini. Yukarı çıkınca da, Necla kardeşlerine aldıkları ipek eşarbın paketini uzattı aynı kötü oyuncu gösterisiyle. Kızmaktan çok gülmek geliyordu içinden. Sağ olun, beni utandırıyorsunuz, yollu sözlerle geçiştirmeye çalışıyordu alaylı gülmesini. Bu kadar da değildi; Necla'yı almaya gelmişlerdi. Repo günüydü bugün. Hafta başı Turne'ye çıkıyorlardı; başka vakitleri yoktu Jülide'nin atanma işini ıslatmaya. Şıp diye düştü içine; o şeker kıza götürecek bu deli beni! Nerden çıkarıyorsun şimdi? Götürsün istiyorsun! Cehennemin dibine; nesini isteyeceğim! Kıyamet de kopmaz gidersek; kumamızı görürüz! Külleri uçuşmuş ateş gibi kıpkırmızı parlayıverdi içindeki sızı. Çıktılar. Tepebaşı'nda, FARAON diye Ermenilerin bir yeri vardı; pilaki, midye dolması yiyeceklerdi orda. Birileri de gelecekmiş. Yüreği hop etti gene; Turgut muydu yoksa o birileri! İçi içine sığmadı arabada yol boyu; nasıl sorsundu! Yeraltı gibi inilen meyhane köşedeki masadan gürültüyle fırlayıp karşılayanları görünce kırılmışçasına anladı Turgut olmadığını birilerinin. Dublajdan, tiyatrodan üç kadın, iki erkek arkadaşlarıydı Salih'in. Üç beş dakikalık ilk coşkulu karşılamadan sonra, artık alışıp yadırgamadığı biçimde, şunu bunu çekiştiren ikili üçlü kümelere bölündüler. Her söyleşiye yetişen Salih'in, ikide bir, hemen hiç aksatmadan saatine bakar olmasıyla umutlara kapıldı gene. Birini bekliyor bu. Gözü kapıdaydı onun da. Rakı içti. Dördüncü dublede dönmeye başlayan başıyla sınıra dayandığının ayrımına varınca bile, iki yanındakilerle tek tük söz etmekten öte hiçbir konuşmaya katılmadan ağır ağır yudumladı rakısını. Kimin ne dediği ile ilgilenmiyor, duymuyordu da. Par par ışıklar yanmıştı kafasında; sussa da, konuşsa da, hangi sorun vardı ki çözülemeyecek karşısına dikilip de şimdi yani Turgut girse şurdan, önce gel bakalım, şöyle otur şu boş masaya geçelim, istersen çıkıp bir başka yerde sen niye beni aldatmaya kalktın onu anlat değil mi önce onu şarkıcı Süheyla'ya gelince adını da biliyorum görüyorsun ben öğrendim en son kızmıyorum yemin ederim kızmayacağım bana dosdoğru gelip de bak Necla böyle böyle insan sevebilir ne var bunda biz ta eski konakta yıkıldı şimdi ama sen öyle bir alçaklık ki bu yaptığın söyle hadi bir şeyler söyle! Gelsin bakalım! Yok geleceği o herifin.

— Efendim?

Efendiler götürsün! Bizim halanın sözü. Ne dedim ki ben bu oğlana da eğilmiş kulağını uzatıyor böyle? Ne "efendim"i? Kıpır kıpır dudaklarının bir şeyler mırıldanır görünmesiyle yakalanmıştı Salih'e. Şu bakışa!

— Şarkı söylüyorum!

— Aman ne harika! Biz de katılalım! Hangisiydi?

— "Mani oluyor halimi tasvire hicabım!"

İyi attım ama! Ne atması; hep söyler Eşref Bey, söylemez mi? Dili açılsa söyler şimdi de hemen. Nerden gelecekti aklıma yoksa? Salih'in yanındaki, "Nedim Ağbi" dedikleri tiyatrocu, şarkının ikinci dizesini, oldukça güzel bir sesle yüksekten okumaya başladı:

— "Üzmeeee yetişiiiir üüzme fıraaakınla haraaabım!"

— Yaşşa Nedim Ağbi!

Alkış bile aldı sağdan soldan. Salih, bir an baktı Necla'ya. Başını salladı anlamlı anlamlı. Yaş biriktiriyordu gözlerinde; başardı da! Ne oyuncu kötü sersem bu herif! Sen oynattın bu kötü oyuncuyu! Niye ben Turgut oynattı ondan çıkıyor şarkıcı karılarla ben mi harap oluyorum Allah kahretsin tümünün! Kadehimi gene dolduruyor bu herif de. Doldursun. Gidip o şeker kızı da göreceğim ben bu gece! Al Turgut'unu diyeceğim hem de senin olsun. İstersen bıçaklat orospu çocuğunu! Terbiyesizlik etmesene! Bin pişman oluyorsun sonra. Olmayacağım. Pişman mişman olmayacağım bu kez. Ben devrimciysem öyle pislik herifler de tam bir yani yalan dolan orospu çocuğu değil de ne? Nesine pişman olacağım? Jülide'ye bir söylesem, tamam, kalkarız da hepsi gelir mi bunların? Gelsinler. Kalkıyorlar mı? Kalkıyorlardı. Yarın provası vardı çoğunun; geç olmuştu. Memduh Ağbi kalmıştı yalnız. Aradakiler gidince yan yana geldiler Jülide'yle. O da iyi etmişti kafayı. Süheyla sözünü duyar duymaz gene de şaşırmış gibi döndü Necla'ya,

— İstiyorsun! dedi.

Gözlerinin içi gülüyordu. Doğrulup kalktı hemen,

— Hadi, o gazinoya gidiyoruz dedi; Süheyla'ya.

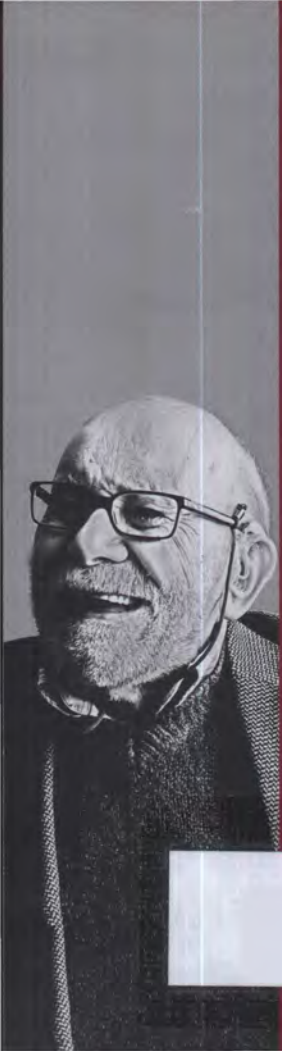
O coşkulu Salih duralamış gibi kaldı. Hiç de iyi karşılamamıştı sanki. Saatine baktı. Kızın programı bitmişti belki de. Muharrem de yoktu! Bir şeyi anımsamış gibi fırlayıp kalktı birden. Jülide'ye oturmasını söyleyip yürüdü. Telefon edecekmiş. O istemiş önce bu gece

gitmeleri için, Jülide çekindiği için diretmiş Necla istemez diye. Ne ters kızmış bu Necla! Diyordu ya, gülücüklerle dolu gözleri de fıldır fıldır oynuyordu sevinçten Jülide'nin. Epey beklediler. Bir ara Memduh Ağbi, tatlı sesiyle, "Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz"ı söyledi ağırdan. Atatürk çok severmiş; "Şahane gözler"e başlamıştı ki, Salih döndü coşkuyla. Bu işi yalnız o çözümleyebilirdi bu saatte; çözümlemişti de. Ne Salih'in övünmesini, ne gidecekleri gazinoyu, ne de Süheyla'yı düşünüyordu Necla. Bir tek şey vardı kafasında da neydi o? Nasıl da bulamıyordu tülün arkasında o bildiği çok iyi bildiği de apaçık söyleyeceği hani önce söylemesi gerekliydi. Çok mu içmişti bu parıltılı karanlıkta? Bir sözü vardır da onu söyledin mi tamam yani! Sen şeker kızmışsın dedim mi Jülide gibi Turgut'un da senin olsun! Bütün uğraşına karşın, arabada, yol boyunca da çıkamamıştı içinden. Vaz mı geçseydi? Utanıyorum ben bu kızı görmekten mi? Neyim var utanacak? Peki, şimdi ne diyecekti kız da geliyor işte! Buldu sonunda, ne kadar da basit hem de; hiçbir şey demeyeceksin! Gazino tıklım tıklım da değildi öyle. Söylediği bir Balkan şarkısının sonunu dinleyebilmişlerdi Sitare'nin. Güzel mi, çirkin miydi söylemesi, pek anlayamamıştı. Alkışlar zayıftı biraz. Böyle yerlere gelip gitmediği için onun ölçüsünü de bilemiyordu. Gene rakı istemişti. Yudumluyordu ki, bir garsonun yanında kapıya yakın masalarına geldi Sitare Hanım. Ayağa kalkıp karşıladılar. Memduh Ağbi elini öpünce Salih de, en kötü oyunuyla eğilerek elini öptü kadının. Burnundan bir türlü gitmeden yüreğini günlerce tırmalamış parfümün ağırlığı gelip masaya yerleşmiş olmasa seyretmekten hiç de tedirginlik duymayacaktı bu gerçekten güzel kadını. Süslü giysilerine, kat kat makyajına alaylı, yukardan bakacaktı ki, onların altında daha da güçlü, doğal bir güzelliğin saklandığını duyumsayınca sıkışan yüreğiyle şeker kız demek bu menekşe gözleriyle. Bu kadınla savaşıp da bir devrimci ne yapsın Turgut! Dünya böyle işte! Neyle yüz yüze olduğunun ilk kez bilincine varıyordu! Nasıl kurtulacaksın bu tuzaktan terzi Nezahat mı? Jülide'yle, gene bir kötü oyun gösterisi içinde sözler eden Salih'le, tek tük sözcüklü yanıtlar biçiminde konuşurken her gülümseyişinde yanağında oluşan pembe çukurlar, daha da umarsız yapıyordu Necla'yı. Niye gözlerini kaçırır gibi benden Necla deyince mi? Bir şeyler biliyor bu kız yoksa da bu zevzek Salih

mi o gazeteci mi yoksa zevzek. Ne konuşulduğunu duymuyor gibiydi Necla. Sesinin güzelliğini mi övüyorlardı Salih'le ağbisi Memduh inceden bir şarkıyı mırıldanıyor bir yandan eğilmiş kıza bir şeyler söyleyip şatarabanmış! Jülide de sırıtıp dursun aptal aptal. Ürküye kapıldı kapılacaktı gözündeki perde aralanınca; bir tek şu kız vardı yüreğine bisbitişik kanlı bıçaklı düşman hem de toplaştıkları bu masada! Hepsi gidip baş başa bıraksalardı ya bizi! Kokusu olmasaydı bir de! O oğlanın, neydi adı, Turgut muydu; derisine yapışmış şu koku bak nasıl utanmadan yüzüme yüzüme... Çok geçmeden gelen bir garson eğilip kulağına bir şeyler fısıldadı kızın. Özür dileyerek kalktı hemen Sitare Hanım. Bağışlasınlarmış; verilmiş sözleri varmış. Turgut'a mı? Sormadı Necla, sorar mı! Elleri sımsıcaktı kızın gene. Ayrıldıkları an göz göze geldiğinde hiç kaçırmadı gözlerini bu menekşeli şarkıcı kızdan; pembeleşen yanaklarıyla ürkekçe gülümseyerek o kaçırdı! Işıklar sönmeye başlamıştı; assolisti çıkacakmış gazinonun. Amma da şamata ettiler! Kız gitti bile. Biraz sonra da onlar kalktı.

— Sen bizde kal artık bu gece, diyordu Jülide. Baksana yürüyemiyorsun!

ÜÇÜNCÜ KİTABIN SONU

Doğru. Kim ne yapıyor ki? Bir şeyler diyecek oldu, vazgeçti Rahmi. TKP için alınan desantralizasyon kararında, bunun gerekçelerini açıklama görevi de verilmemiş miydi kendilerine? Doğru dürüst yaptık mı bunu biz? Yapmadık. Niye? İşimize gelmediğinden! O güne dek tuttuğumuz yolun çıkmazlığını, yanlışlığını bir özeleştiriyle halka duyurmamız isteniyordu bizden. Gelmedi işimize! Muhalefet doğru mu söylemişti yani! Muhalefet nerden çıktı şimdi? O muhalefeti suçlayan da Komintern'di! İlkelerine göre doğruydu suçlarken. '32'lerdeydi o suçlama. Dünya devrimi peşinde Komintern. Sınıf sınıfa karşı! Muhalefet de Merkez'den daha keskin o günler. Yedinci Kongre'den sonra alındı desantralizasyon kararı. '36 sonları. Karar '37 başlarında çıktı. Naziler iktidara gelmiş. Savaş kazanları kaynıyor. Dengeler altüst olmuş. Bizimkiler doğru dürüst anlamamış Yedinci Kongre'de alınmış kararları. Kemalistleri değerlendirmeler değişmiş; savaştan yana olmayan devlet sayılmış Kemalist Türkiye. Biz, "Kahrolsun kanımızı emen zenginler iktidarı, Kemalist burjuvazi," diyoruz! Hiç mi iyi bir şey yapmadı bu adamlar? dediler Komintern'de. Dediler! Yıllarca sonra dediler! Habersiz mi yapıyorduk onlardan; bilmiyorlar mıydı daha önce yaptıklarımızı? "Bu işin tüm sorumluluğu Merkez Komitesi'nindir; biz bunu üstleniyoruz" dedi Doktor. Evet, Komintern'e verdiği yazılı bildiride dedi. Kaç kişi gördü o bildiriyi? Devlet sırrı gibi sakladık. Oturup şimdi anlatayım mı bunları? "Kim ne yapıyor ki?" diye taş atıp dursun mu bu adam? Legaliteye geçin, dediler. Olan biteni şu adamla bile konuşamıyorsak, nasıl geçeceğiz legaliteye. Rakı mı çarpıyor? Ağır ol bakalım Rahmi Yoldaş! Kimsenin

70 ₺

TÜRKÇE EDEBİYAT

978-605-314-029-0